

CONFERINȚA ȘTIINȚIFICĂ INTERNAȚIONALĂ ANIVERSARĂ

„REALITĂȚI ȘI PERSPECTIVE ALE ÎNVĂȚĂMÂNTULUI JURIDIC NAȚIONAL. 65 DE ANI ÎN SERVICIUL JURISPRUDENȚEI NAȚIONALE. FACULTATEA SE DREPT, USM”

CULEGEREA COMUNICĂRILOR

2025
Chișinău, Republica Moldova

CZU 34:378(478)(082)=00
R 35

Coordonatorii ediţiei:

BRÎNZA Serghei, doctor habilitat în drept, profesor universitar

GUREV Dorina, doctor în drept, conferenţiar universitar

Responsabilitatea pentru opiniile exprimate şi erorile tehnice aparţine în exclusivitate autorilor

DESCRIEREA CIP A CAMEREI NAŢIONALE A CĂRŢII

„Realităţi şi perspective ale învăţământului juridic naţional. 65 de ani în serviciul jurisprudenţei naţionale, Facultatea de Drept, USM", conferinţă ştiinţifică internaţională (2024; Chişinău). Conferinţa ştiinţifică internaţională „Realităţi şi perspective ale învăţământului juridic naţional. 65 de ani în serviciul jurisprudenţei naţionale, Facultatea de Drept, USM": [3-4 octombrie 2024]: Culegerea comunicărilor: [3–4 octombrie 2024, Chişinău] / coordonatorii ediţiei: Brînza Serghei, Gurev Dorina. – Chişinău: Editura USM, 2025. – 1029 p. : fig., tab.

Cerinţe de sistem: PDF Reader.

Antetit.: Universitatea de Stat din Moldova, Facultatea de Drept. – Texte : lb. rom., engl., fr., etc. – Rez.: lb. engl. – Referinţe bibliogr. la sfârşitul art.

ISBN 978-9975-62-938-6 (PDF)
CZU 34:378(478)(082)=00
R 35

Responsabil de ediţie: Gurev Dorina

https://doi.org/10.59295/rpijn2025

ISBN 978-9975-62-938-6 (PDF)

© USM, 2025

CUVÂNT ÎNAINTE

BRÎNZA Serghei,
doctor habilitat în drept, profesor universitar,
Decanul Facultății de Drept
a Universității de Stat din Moldova

Onorată asistență,

Acest for științific, prilejuit de aniversarea a **65 de ani** de existență a Facultății de Drept a Universității de Stat din Moldova, urmărește să pună în evidență semnificația învățământului juridic pentru societate și, în special, impactul Facultății de Drept a USM – prima instituție de învățământ juridic din țară – asupra reformării gândirii juridice, constituirii unei societății bazate pe cunoaștere, promovării valorilor statului de drept, a democrației și justiției.

Pe parcursul ședinței în plen a conferinței, accentul se va pune cu precădere pe examinarea traseului evolutiv al învățământului juridic din Republica Moldova din 1959 până în prezent, pe provocările și perspectivele sale.

În cadrul acestui eveniment marcant pentru Facultatea de Drept a USM vor fi prezentate lucrări cu abordare transdisciplinară, care pot fi integrate în cel puțin una dintre următoarele secțiuni:

- Probleme fundamentale ale dreptului privat;
- Codul administrativ – 5 ani de la adoptare;
- De la tradiție spre inovații juridice în dreptul public actual;
- Perspective contemporane în dreptul penal (pentru studenți);
- Dimensiunea francofonă a dreptului;
- Perspective de dezvoltare ale dreptului penal și criminologiei
- în contextul integrării în Uniunea Europeană;
- Provocări actuale ale dreptului internațional în contextual integrării europene a Republicii Moldova;
- Engleza – catalizator al profesiei juridice;
- Probleme contemporane ale procedurii penale.

Lucrările științifice vor fi publicate *in extenso* în volumul materialelor științifice ale conferinței.

Cu mare mândrie și recunoștință pentru cei care au contribuit în trecut și care contribuie astăzi la dezvoltarea și prosperarea Facultății de Drept a USM, ne-am propus să editām și să publicăm o carte jubiliară – o incursiune istorică în traseul parcurs de Facultatea de Drept din 1959 până în prezent.

Conferința va include, de asemenea, o serie de activități asociate, programate a fi desfășurate pe parcursul a două zile (3–4 octombrie 2024).

Conferința aduce peste **300 de participanți**, inclusiv profesori universitari, cercetători științifici, membri ai sectorului public și guvernamental, și reprezentă o platformă esențială pentru evaluarea stadiului actual și explorarea perspectivelor învățământului juridic din Republica Moldova.

Manifestarea științifică reunește cadre didactice și doctoranzi din cadrul facultăților de drept din *Republica Moldova* (ale Universității de Stat; Universității Libere Internaționale; Universității de Stat „Alecu Russo" din Bălți; Universității de Studii Politice și Economice Europene; Universității de Studii Europene; Universității de Stat din Comrat; Academiei de Administrare Publică; Academiei „Ștefan cel Mare" a MAI; Academiei de Studii Economice), din *România* (ale Universității din București; Universității „Alexandru Ioan Cuza" din Iași, Universității „Lucian Blaga" din Sibiu, Universității „Petre Andrei" din Iaşi, Universității din Oradea, Universității din Craiova, Universității „Ștefan cel Mare" din Suceava, Universității „Transilvania" din Brașov, Universității de Medicină, Farmacie, Științe și Tehnologie „George Emil Palade" din Târgu Mureș), din *Ucraina* (ale Universității Naționale „Academia juridică din Odesa"; Universității Maritime Naționale din Odesa; Universității Naționale „Iurii Fedkovici" din Cernăuți), din *Lituania* (ale Universității din Vilnius), din *Polonia* (ale Universității din Varșovia), din *Statele Unite ale Americii* (ale Universității Arkansas, Universității de Stat din Michigan), din *Franța* (ale Universității Paris 1 Panthéon Sorbonne, Universității din Nîmes, Universității Coasta de Azur (Nice), Universității din Bordeaux), dar și practicieni reputați din țară și de peste hotare.

Un moment deosebit al conferinței va fi lansarea cărții „***Dreptul internațional privat***", care va fi publicată în Chișinău în anul 2024, sub semnătura conf. univ., dr. Valeriu Babără. Această lucrare reprezintă o contribuție importantă la literatura de specialitate, oferind analize și soluții pertinente pentru studenți, academicieni și practicieni din domeniul dreptului.

Acest eveniment are, de asemenea, o importanță deosebită în contextul parcursului european al Republicii Moldova. Suntem convinși că dialogul deschis și schimbul de bune practici din cadrul conferinței vor contribui semnificativ la alinierea sistemului nostru juridic la standardele Uniunii Europene și la consolidarea statului de drept. Integrarea europeană rămâne un obiectiv strategic major, iar colaborarea cu experți din diverse țări va juca un rol esențial în acest demers.

Vă încurajăm să profitați de această platformă unică pentru a învăța, a împărtăși idei și a contribui activ la conturarea viitorului juridic al Republicii Moldova.

Mulțumim tuturor celor implicați în organizarea acestei conferințe, de la echipa facultății și studenți, până la partenerii instituționali și invitații internaționali. Fără sprijinul vostru, acest eveniment nu ar fi fost posibil. Apreciem în mod special contribuția autorităților și partenerilor internaționali, care susțin atât educația juridică, cât și parcursul european al Republicii Moldova.

PANELUL
Codul administrativ – 5 ani de la adoptare

CZU: 340.133:342.9(094.4)(478) **https://doi.org/10.59295/rpijn2025.01**

PERSPECTIVA MODIFICĂRII CODULUI ADMINISTRATIV AL REPUBLICII MOLDOVA

BELEI Elena,
doctor în drept, conferențiar universitar
Universitatea de Stat din Moldova,
Facultatea Drept,
Departamentul Drept Procedural
ORCID ID: 0000-0003-0618-5360

SUMMARY

The Administrative Code of the Republic of Moldova, being a new framework law that introduced concepts very different from those previously existing—borrowed from European practice and the German regulatory framework—has, after five years of implementation, revealed several substantial legislative shortcomings. For this reason, the Parliament of the 11th legislature adopted, in two readings, Draft Law No. 390/2023. The main proposed amendments concern: the title of the Administrative Code, the preliminary procedure, the manner of compensating damages caused by administrative activity, several improvements to administrative litigation, and most importantly, the procedure for enforcement both at the non-contentious stage and the post-judicial stage.

***Keywords*:** administrative procedure code, conflict of jurisdiction, compensation for damages, preliminary procedure, enforcement.

Deși Codul administrativ al Republicii Moldova este o lege relativ nouă[1], cu toate că elaborarea acestuia a durat aproape un deceniu, totuși în cei 5 ani de aplicare s-au depistat mai multe incoerențe și goluri semnalate de către avocați, magistrați, autorități publice. Bineînțeles că în procesul legislativ nu este posibil să compatibilizezi opinii disonante care în esență exprimă poziții și atitudini destul de subiective ale diferitor categorii de subiecți. Dar unele probleme de reglementare totuși au fost semnalate aproape unanim. Aceste rațiuni au justificat preocuparea legiuitorului de a ajusta legea-cadru, fără a-i afecta substanța, principiile și finalitățile scontate. Astfel, în legislatura a XI a fost aprobat în două lecturi un proiect de lege cu

[1] Codul administrativ al Republicii Moldova Nr.116/2018. Publicat la 17-08-2018 în Monitorul Oficial Nr. 309-320. În continuare – Cadm.

câteva implicații substanțiale și mai multe îmbunătățiri de tehnică legislativă[1].

Scopul prezentului articol este de a evalua perspectivele dezvoltării legislației relevante procedurii contenciosului administrativ, punând în evidență doar principalele modificări pe care le-a anunțat legiuitorul moldav.

I. Pornim de la o primă confuzie admisă în 2018 referitoare la denumirea legii-cadru. Codul administrativ al Republicii Moldova este de sorginte nemțească, incorporând, într-o anumită măsură, trei legi relevante din Germania[2]. Din cele trei cărți ale Codului administrativ al Republicii Moldova, două se referă la proceduri: procedura administrativă (Cartea a doua) și procedura contenciosului administrativ (Cartea a treia).

Fără a pune la îndoială existența dreptului administrativ ca ramură de drept, considerăm necesar și oportun de a afirma tranșant că **raporturile juridice administrative care presupun interacțiuni între persoane și autorități publice comportă caracter procedural extrajudiciar.** Rigurozitatea cu care sunt reglementate raporturile juridice administrative - fie în Codul Administrativ, fie în alte legi speciale - ne determină să conchidem că sunt mult prea diferite de raporturile de drept privat, unde subiecții sunt pe poziții de egalitate. Exigențele procedurii administrative referitoare la competență, termene, forme, conținuturi, limite, sancțiuni impun ideea ordinii și disciplinei de care sunt ținute atât autoritățile publice, cât și persoanele care mai de voie mai de nevoie sunt implicate în procedura administrativă.

Procedura de înfăptuire a activității administrative și a controlului judecătoresc asupra acesteia, se efectuează *în vederea asigurării respectării drepturilor și a libertăților prevăzute de lege ale persoanelor fizice și juridice, ținându-se cont de interesul public și de regulile statului de drept* (art. 3 Cadm).

Pentru comparație în România de asemenea există un Cod administrativ din

[1] Proiectul nr.390/2023. Disponibil pe: https://new.parlament.md/material-details-md.nspx?param=20054bf6-f314-4298-a83c-7b983ac3bf05&utm

[2] Legile Germaniei care constituie fundamentul Cadm sunt:
1) Verwaltungsverfahrensgesetz - Legea privind procedura administrativă (în aplicare din 01.01.1977).
2) Verwaltungsgerichtsordnung - Codul de procedură administrativă a instanțelor administrative (în aplicare din 01.04.1960).
3) Verwaltungsvollstreckungsgesetz - Legea privind executarea administrativă (în aplicare din 01.05.1953).

05.07.2019[1] care *reglementează cadrul general pentru organizarea şi funcționarea autorităților şi instituțiilor administrației publice, statutul personalului din cadrul acestora, răspunderea administrativă, serviciile publice, precum şi unele reguli specifice privind proprietatea publică şi privată a statului şi a unităților administrativ-teritoriale*.

Altfel spus, Codul administrativ al României nu este o lege cu privire la proceduri. Codul administrativ al României incorporează ceea ce în Republica Moldova este dispersat într-un număr destul de mare de legi, precum Legea cu privire la Guvern Nr.137/2017[2], Legea privind administrația publică centrală de specialitate Nr.98/2012[3], Legea privind administrația publică locală Nr.436/2006[4], Legea cu privire la funcția publică și statutul funcționarului public Nr.158/2008[5] etc.

Tot pentru comparație, unii legiuitori au fost mai inspirați de la bun început. De exemplu, în Kazahstan din 01 iulie 2021 s-a pus în aplicare o lege similar cu cea a Republicii Moldova, tot de sorginte nemțească, întitulată[6] административный процедурно-процессуальный кодекс Республики Казахстан (versiune în engleză – Administrative Procedural and Process-related Code of the Republic of Kazahstan)

De aceea, salutăm intenția legiuitorului de a redenumi Codul administrativ în Cod de proceduri administrative. Și asta pentru că este greu de închipuit ca o lege organică să ducă societatea în eroare printr-o denumire improprie.

II. În contencios administrativ pe lângă pretențiile care formează esența uneia din cele 5 categorii de acțiuni (art. 206 Cadm) suficient de frecvent se solicit și reparare de prejudicii. În situația în care acestea se pretind ca pretenție independentă acțiunea este una în obligare, or, în eventualitatea admiterii autoritatea publică va trebui să adopte un act administrative în acest sens. Însă nu calificarea acțiunii de pretindere de prejudicii constituie disputa la zi, ci problematica pretinderii prejudiciilor în contencios administrativ **concomitent** cu alte pretenții – de anulare de act

[1] Codul administrativ din 03.07.2019. Disponibil pe: https://legislatie.just.ro/Public/DetaliiDocument/215925
[2] Legea cu privire la Guvern Nr. 136/2017. Publicată la 19-07-2017 în Monitorul Oficial Nr. 252.
[3] Publicată la 03-08-2012 în Monitorul Oficial Nr. 160-164.
[4] Publicată la 09-03-2007 în Monitorul Oficial Nr. 32-35.
[5] Publicată la 23-12-2008 în Monitorul Oficial Nr. 230-232.
[6] https://adilet.zan.kz/rus/docs/K2000000350

administrativ sau de obligare a emiterii acestuia.

Pentru a racorda prevederile Codului administrativ la prevederile art. 53 Constituția Republicii Moldova[1] a fost propus un nou articol 60/1[2] cu referire la pretențiile referitoare la repararea de prejudicii. Astfel, justițiabililor li se oferă mai multe posibilități pentru a formula pretenții referitoare la repararea prejudiciilor cauzate prin activitate administrativă: acestea se pot solicita concomitent cu pretențiile principale de la autoritatea publică sau ulterior după soluționarea pretențiilor principale în mod irevocabil de către instanța de judecată. În cazul solicitării concomitente, dacă prin cererea prealabilă se solicită și repararea prejudiciului, atunci cererea privind repararea prejudiciului se poate examina de autoritatea publică emitentă în aceeași procedură sau în procedură administrativă separată. În cazul în care repararea prejudiciilor nu a fost solicitată concomitent cu cererea în procedură prealabilă sau autoritatea publică a decis examinarea lor separată, cererea privind repararea de prejudicii se examinează ca acțiune în obligare. În acest sens și conținutul dispozitivului hotărârilor judecătorești (art. 224 Cadm) urmează a fi ajustat[3].

III. Pentru a clarifica delimitarea contractelor administrative de cele civile în care sunt implicate autoritățile publice în art.154 Cadm din proiect se propune enumerarea limitativă a felurilor contractelor administrative[4]. Este extrem de salutară această idee

[1] Articolul 53 Dreptul persoanei vătămate de o autoritate publică
(1) Persoana vătămată într-un drept al său de o autoritate publică, printr-un act administrativ sau prin nesoluţionarea în termenul legal a unei cereri, este îndreptăţită să obţină recunoaşterea dreptului pretins, anularea actului şi repararea pagubei.

[2] Articolul 60/1. Repararea prejudiciilor cauzate prin activitate administrativă
Persoanele fizice sau juridice care se consideră vătămate într-un drept propriu prin activitate administrativă pot solicita repararea prejudiciilor în procedură prealabilă concomitent cu cererea depusă către autoritatea publică sau ulterior după soluționarea acțiunii în contencios administrativ prin hotărâre judecătorească irevocabilă.
Dacă prin cererea prealabilă se solicită și repararea prejudiciului, atunci cererea privind repararea prejudiciului se poate examina de autoritatea publică emitentă în aceeași procedură sau în procedură administrativă separată.
În cazul în care repararea prejudiciilor nu a fost solicitată concomitent cu cererea în procedură prealabilă sau autoritatea publică a decis examinarea lor separată, cererea privind repararea de prejudicii se examinează ca acțiune în obligare.

[3] În privința dispozitivelor referitoare la admiterea pretențiilor din patru categorii de acțiuni în contencios administrativ, exceptând acțiunea în control normativ, s-a adăugat sintagma „și soluționează eventuala cerere privind repararea prejudiciilor”.

[4] (2) Contracte administrative în sensul prezentului Cod sunt:

pentru că în doctrină, dar mai ales în practică, nu încetează disputele privind criteriile de delimitare a contractelor administrative de contractile civile obișnuite. În aceiași ordine de idei, pe lângă insistența legiuitorului de a ordona terminologia utilizată – în loc de „contract de drept public" se promovează sintagma „contract administrativ".

În mod deosebit este salutară intenția legiuitorului de a anticipa evoluțiile legislative cu referire la contractele administrative. Probabilitatea ca legile speciale să utilizeze în viitor sintagme confuze sau să evite clarificările terminologice sunt destul de mari. De aceea, în proiectul legii de modificare a Codului administrative este specificat „orice alt contract din domeniul dreptului public va fi calificat ca și contract administrativ dacă alte norme speciale prevăd acest lucru expres". În acest fel, enumerarea din proiect nu este limitativă, dar nici interpretarea extensivă a acestui concept nu este încurajată.

IV. Cu referire la procedura prealabilă mai multe discrepanțe între Titlul V din Cartea a doua și art. 208 Cadm raportat la felurile acțiunilor în contencios administrativ (art. 206 Cadm) au fost sesizate și asanate.

În primul rând, a fost propusă în mod cert respectarea procedurii prealabile pentru toate categoriile de acțiuni de contencios administrativ, inclusiv pentru acțiunea în control normativ.

În al doilea rând, pentru câteva feluri de acțiuni se propune ca cererea prealabilă să nu fie ținută de termen de adresare. Adică persoana s-ar putea adresa oricând cu cereri în obligare, în realizare, în constatare sau chiar în control normativ. Momentul adresării cererilor respective către autoritatea publică deja marchează ordonarea raporturilor de drept administrativ după anumite rigori de procedură. Astfel, accentul imprescriptibilității din art. 209 alin. (3) Cadm[1] a fost schimbat de la termenul de adresare în judecată, la termenul de adresare cu cerere prealabilă[2]. Ulterior

contractul de administrare fiduciară;
contract de locațiune/arendă sau în superficie a terenurilor proprietate publică;
parteneriatul public-privat;
contract de concesiune de lucrări și contract de concesiune de servicii;
contractul individual de muncă a funcționarului public;

[1] (3) Pentru acțiunea în realizare, acțiunea în constatare și acțiunea de control normativ nu există termen de înaintare a acțiunii în contencios administrativ.

[2] (3) Nulitatea unui act administrativ individual, emiterea unui act administrativ individual, impunerea la acțiune, la tolerare a acțiunii sau la inacțiune poate fi invocată în prealabil fără obligația de a respecta un termen

procedurii prealabile deja în cazul tuturor acțiunilor de contencios administrativ trebuie respectate termene de adresare în instanța, iar calcularea acestora nu va mai prezenta dificultăți, însă va ordona în mare măsură adrersări în justiție

În al treilea rând, prin proiect se propune echivalarea consecinței pentru autoritatea publică care nu răspunde la prealabilă[1] cu consecința indicării greșite a informației cu privire la exercitarea căilor de atac[2].

V. Cu referire la procedura judeciră în contencios administrativ cele mai importante schimbări s-au produs deja la procedura în recurs prin Lege Nr.64/2023 cu privire la CSJ[3] și Legea pentru modificarea unor acte normative (modificarea cadrului normativ conex reformei CSJ) Nr. 246/2023[4]. În special s-au uniformizat temeiurile acestuia (art. 245/1 Cadm) cu dreptul comun (art. 432 CPC[5])

Cu toate acestea câteva ajustări menite să îmbunătățească calitatea înfăptuiri justiției administrative au fost incluse în proiect. Este vorba de:

- oferirea reclamantului a unor alternative ale competenței jurisdicționale teritoriale în cazul sunt acționate în judecată mai multe autorități publice pârâte. Scopul propunerii a fost atât respectarea logicii coparticipării passive, a esenței disponibilității reclamanților, dar și decongestionarea, pe cât este posibil, a judecătoriei Chișinău.
- legiferarea unui nou concept „conflict intern de competență” și modul de soluționare etapizată a acestuia (art. 200[6]). Această problemă s-a discutat

[1] Art. 209 alin. (1) Acțiunea în contestare și acțiunea în obligare se înaintează în decurs de 30 de zile, dacă legea nu prevede altfel. Acest termen începe să curgă de la:
a) data comunicării sau notificării deciziei cu privire la cererea prealabilă sau data expirării termenului prevăzut de prezentul cod pentru soluționarea acesteia;

[2] Art. 209 alin. (2) Dacă informația cu privire la exercitarea căilor de atac nu se conține în actul administrativ individual sau în decizia cu privire la cererea prealabilă ori este indicată incorect, înaintarea acțiunii în contencios administrativ se admite în termen de un an de la comunicarea sau notificarea actului administrativ sau a deciziei cu privire la cererea prealabilă.

[3] Publicată la 06.04.2023 în Monitorul Oficial Nr. 117-118.

[4] Publicată la 18-08-2023 în Monitorul Oficial Nr. 318-321.

[5] Cod de procedură civilă al Republicii Moldova Nr.225/2003. Publicat la 03-08-2018 în Monitorul Oficial Nr. 285-294

[6] „(1[1]) Conflictul de competență după materie dintre judecătorii de drept comun și judecătorii de contencios administrativ din cadrul aceleiași instanțe de judecată se soluționează de către președintele instanței respective prin încheiere care se contestă odată cu fondul cauzei sau de către instanța ierarhic superioară prin încheiere care nu se supune niciunei căi de atac.”

periodic la evenimente științifice sau științifico-practice[1], fiind semnalată de către avocați și magistrați în egală măsură.

- excluderea sintagmei „*în special*" din art. 207 Cadm[2] și art. 236 Cadm. Respectiva sintagmă vine în contradicție cu accesul liber și efectiv la justiție, lăsând impedimentele care îl ordonează la discreția judecătorului. O normă care facilitează abuzurile este incompatibilă cu standardele CEDO. Este greu de închipuit că ar mai putea exista premise și condiții de accedere la justiția administrativă altele decât cele prevăzute expres de art. 207 Cadm.

VI. S-a propus schimbarea substanțială a procedurile de executare atât la etapa necontencioasă, cât și la cea post-judiciară. Astfel, s-a concretizat executarea creanțelor bănești în cazul persoanelor juridice de drept public se efectuează conform Legii nr.181/2014[3] și Codului de executare[4]. Executarea creanțelor bănești în privința persoanelor juridice de drept public care nu sunt autorități publice se propune a fi efectuată în condițiile Codului de executare. Suma plăților pentru executare silită nu poate depăși 20 la sută din bugetul persoanei juridice aprobat pe anul respectiv (art.178 și 249-256). Au fost excluse prevederile care periclitau principiul constituțional la separării puterilor în stat. Au fost clarificate care sunt documentele executorii în contencios administrativ, precum și persoanele care pot fi mandatate pentru executare silită. A fost propusă delimitarea executării silite în privința persoanelor fizice și a persoanelor juridice de drept privat (art. 253 Cadm) de executarea în privința persoanelor juridice de drept public (art. 254 Cadm). În acest sens s-a propus și modificarea cadrului normativ conex: Codul de executare Nr. 443/2004 și Legea Nr.181/2014.

Concluzii.

Indiferent de faptul cât de corectă este denumirea Codului administrativ al

[1] Reconsiderarea conceptului de conflict de competență în cauzele de contencios administrativ // Conferința științifică națională cu participare internațională - Integrare prin cercetare și inovare, Chișinău, 10-11 noiembrie 2023, pp.455-461. Disponibil pe https://ibn.idsi.md/sites/default/files/imag_file/Conf_IV.pdf

[2] (5) Normele speciale pot prevedea și alte temeiuri de inadmisibilitate, care nu vor afecta esența dreptului la apărare

[3] Legea finanțelor publice și responsabilității bugetar-fiscale nr. 181/2014. Publicată la 08-08-2014 în Monitorul Oficial Nr. 223-230.

[4] Codul de executare al Republicii Moldova Nr.443/2004. Publicat la 05-11-2010 în Monitorul Oficial Nr. 214-220.

Republicii Moldova, această lege este una foarte complexă, novatorie, care a introdus concepte foarte diferire de cele existente anterior, preluate din practica europeană și din cadrul normativ german.

Dar pentru că realitățile nemțești și cele moldovenești diferă puțin, pentru că limba germană are alte origini și altă logică de formulare și exprimare a ideilor decât limba română, pentru că practica aplicării unei legi întotdeauna demonstrează carențele legislative, este salutară orice inițiativă de îmbunătățire a cadrului normativ. Cele câteva aspecte ale procedurii administrative, ale procedurii contenciosului administrativ și ale procedurii de executare care sunt reflectate în proiectul nr.390/2023 merită toată atenția legiuitorului moldav în ultima lectură.

CZU: 347.962.3(478) **https://doi.org/10.59295/rpijn2025.02**

EVALUAREA EXTRAORDINARĂ A JUDECĂTORILOR DIN REPUBLICA MOLDOVA - SUBSTITUIENT AL RĂSPUNDERII DISCIPLINARE A JUDECĂTORILOR

GAVRILENCO Natalia,
Universitatea de Stat din Moldova,
doctorandă, asistent universitar,
Departamentul Drept Procedural al Facultății de Drept a Universității de Stat din Moldova
ORCID: 0000-0002-2043-3917

SUMMARY

The article analyzes recent reforms in the judicial system of the Republic of Moldova, aimed at combating corruption and restoring public confidence in justice. Despite these efforts, the credibility of the system remains affected by internal and external influences, as well as by the method of evaluating judges. The Ministry of Justice has implemented extraordinary evaluations of judges to verify their ethical and financial integrity, aiming to allow only judges with impeccable reputations to hold positions of responsibility. The article emphasizes that these evaluations are regulated by a recent legal framework, but effective implementation remains uncertain. In conclusion, the article suggests that extraordinary evaluations and disciplinary responsibility are interconnected and that both are essential for ensuring the integrity of the judicial system.

Keywords: judicial reforms, extraordinary evaluation, integrity.

Introducere

În ultimii ani, Republica Moldova a trecut printr-o serie de reforme în sistemul judiciar, menite să combată corupția și să îmbunătățească transparența și eficiența activităților instanțelor de judecată. Cu toate acestea, încrederea publicului în actul de justiție rămâne scăzută. [1]

În actele sale, Ministerul Justiției menționează că, credibilitatea actului de justiție este grav afectată, fapt generat atât de influențe din interiorul și exteriorul sistemului judecătoresc cât și de modul în care au fost selectați unii candidați la funcția de judecător, inclusiv, promovarea judecătorilor de la o judecătorie la alta, precum și transferul acestora, inclusiv alegerea judecătorilor într-o funcție administrativă din cadrul instanțelor judecătorești. [2]

Având în vedere necesitatea de a recâștiga încrederea cetățenilor, de a elimina

corupția sistemică și de a asigura un act de justiție echitabil, autoritățile au implementat mecanisme noi, inclusiv evaluarea extraordinară a judecătorilor.

Această măsură, deși temporară și excepțională, urmărește să verifice integritatea judecătorilor, adică evaluarea integrității candidaților constă în verificarea integrității etice și a integrității financiare a acestora. Obiectivul final este de a stabili un cadru în care doar judecătorii cu o reputație impecabilă și fără dubii de integritate dovedite pot ocupa aceste funcții de maximă responsabilitate.

Această abordare fermă își dorea asigurarea transparenței și responsabilizarea la toate nivelurile sistemului judiciar, descurajând practicile corupte și consolidând, astfel, încrederea publicului.

Totuși, o întrebare esențială care apare în acest context este dacă evaluarea extraordinară poate fi considerată un substitut al răspunderii disciplinare a judecătorilor sau, mai degrabă, un mecanism suplimentar, menit să sprijine eficientizarea sistemului judiciar. Răspunderea disciplinară este o măsură de sancționare a pentru săvârșirea unor abateri disciplinare, însă aceasta s-a dovedit adesea insuficientă în sancționarea și menținerea unei imagini prospere ale justiției naționale.

Prin această cercetare, vom analiza cadrul juridic și obiectivele evaluării extraordinare în Republica Moldova, cu scopul de a clarifica dacă aceasta poate substitui eficient răspunderea disciplinară sau dacă ar trebui să fie percepută ca un instrument complementar.

Prezentarea cadrului juridic național care reglementează evaluarea extraordinară și răspunderea disciplinară a judecătorilor în Republica Moldova.

Colegiul pentru selecția și cariera judecătorilor și Colegiul de evaluare a performanțelor judecătorilor au fost comasate. Iar la moment avem un singur colegiul de **selecție și evaluare a performanțelor judecătorilor.** [3] Evaluarea având ca scop stabilirea nivelului de cunoștințe și aptitudini profesionale ale judecătorilor, precum și capacitatea de a aplica cunoștințele teoretice în practica profesiei de judecător, de a identifica aspectele slabe și aspectele forte din activitatea judecătorilor, de a stimula tendința de perfecționare a abilităților profesionale și de a spori eficiența activității judecătorilor la nivel individual și la nivelul instanțelor judecătorești.

Mecanismul de evaluare prevăzut de Legea Nr. 147/2023 nu a fost încă

implementat în practică, astfel că eficiența sa reală rămâne necunoscută.

Conform cadrului normativ actual, evaluarea performanțelor judecătorilor se realizează sub două forme: evaluare ordinară și evaluare extraordinară.

În următoarele situații, judecătorul este obligat să efectueze o evaluare extraordinară a performanțelor:

a) dacă la evaluarea anterioară a fost acordat un calificativ „insuficient”;
b) ca urmare a circumstanțelor și materialelor cauzei disciplinare, este necesară efectuarea unei evaluări a performanțelor;
c) promovarea la o instanță superioară;
d) transferul la o instanță de același nivel sau la o instanță inferioară, dacă mai mulți judecători solicită transferul în aceeași funcție vacantă și judecătorul vizat nu a fost supus unei evaluări ordinare în ultimii doi ani;
e) alegerea președintelui sau vicepreședintelui instanței judecătorești;
f) existența dubiilor cu privire la îndeplinirea cu întârziere sau necorespunzătoare a sarcinilor de către președintele sau vicepreședintele instanței judecătorești.

Astfel trebuie să facem o diferență clară între evaluarea extraordinară a judecătorilor prevăzută de legea Legea Nr. 147/2023 și mecanismul de evaluare extraordinară intitutal pre-vetting și vetting în ultimii ani în Republica Moldova.

În viziunea Comisiei de la Veneția, măsurile extraordinare pot fi necesare și justificate în cazurile cu totul excepționale, de exemplu pentru remedierea unui nivel extrem de înalt al corupției și a lipsei de competență profesională în rândul judecătorilor, sau acolo unde este semnalată prezența unei considerabile influențe politice asupra procedurii de numire în funcție a judecătorilor pentru perioadele precedente, și unde se conturează o totală lipsă a încrederii publice fie în onestitatea, fie în competențele profesionale ale judecătorilor. [4]

În acest context, este important de subliniat că evaluarea extraordinară a judecătorilor, reglementată prin Legea Nr. 147/2023, este un mecanism distinct care se concentrează exclusiv pe evaluarea periodică și punctuală a performanțelor judecătorilor aflați în funcție. Acest mecanism se deosebește clar de procedurile de *vetting* și *prevetting*, care reprezintă alte tipuri de filtre aplicate în cadrul procesului de verificare a integrității judecătorilor care deja sunt în sistem , în special în funcții de conducere.

Din perioada 2021 până la moment avem create 3 comisii independente care au

drept scop aplicarea în practică a evaluării extraordinare a actorilor din sistemul judecătoresc.

În timpul evaluării integrității, persoana va fi verificată cu privire la activele și cheltuielile sale raportate la veniturile legale disponibile și declarate. În cazul unor neconcordanțe între activele disponibile și cheltuielile suportate și veniturile legal disponibile, se consideră că subiectul nu a trecut de verificarea integrității. Verificarea bunurilor și cheltuielilor nu se va limita doar la persoană, ci va implica și membrii familiei acesteia. Astfel, în cazul imposibilității membrilor familiei de a-și justifica bunurile și cheltuielile, precum și sursa donațiilor lor către persoana evaluată, dacă este cazul, aceasta nu va promova evaluarea integrității. De asemenea, aspectul de integritate va presupune și verificarea cazurilor când judecătorii și procurorii nu au rezolvat starea de conflict de interese în activitatea lor, precum și modul cum au instrumentat cauze concrete, inclusiv dacă au emis decizii vădit abuzive/ilegale.[2] Înțelegem că este evaluată integritatea subiectului evaluării. ***Nepromovarea evaluării integrității conduce la eliberarea din funcție***.

Evaluarea extraordinară (numită vetting) a actorilor din sistemul judecătoresc și răspunderea disciplinară a judecătorilor sunt interconectate prin consecințele pe care le implică nerespectarea standardelor de integritate.

Dacă evaluarea integrității relevă discrepanțe între activele disponibile și cheltuielile suportate, judecătorul respectiv nu va trece de verificarea integrității, ceea ce poate conduce la o sancțiune drastică: eliberarea din funcție. Aceasta este cea mai severă măsură disciplinară aplicabilă, având în vedere gravitatea situației.

Legea privind răspunderea disciplinară a judecătorilor [5] a fost concepută pentru a institui un sistem eficient și transparent de responsabilizare disciplinară a judecătorilor, fără a afecta sau a interfera cu activitatea lor în procesul de înfăptuire a justiției.

De facto, în procedura disciplinară sunt implicate șapte „organisme”: IJ face verificări, completul de admisibilitate verifică lucrările IJ, plenul Colegiului disciplinar soluționează contestațiile privind respingerea sesizării de către completul de admisibilitate, Colegiul disciplinar judecă sesizarea completului de admisibilitate, CSM judecă contestația la hotărârea Colegiului, completul de 3 judecători al Curții de apel Chișinău judecă contestația împotriva hotărârii CSM, Hotărârea Curții de apel poate fi atacată cu recurs la CSJ. Considerăm că e o procedură anevoioasă, care ar

putea fi gândită mult mai simplu: un organ de triere care face verificări cu privire la sesizări, reținându-le pe cele care se referă la abateri disciplinare (IJ), un organ de judecată a acestora fapte și de sancționare (Colegiul disciplinar sau CSM), o instanță de judecată care să verifice pe procedură și pe fond soluția de sancționare (CSJ). [4]

Legea stabilește trei sancțiuni disciplinare ce pot fi aplicate judecătorilor: avertisment, mustrare, și eliberare din funcția de judecător precizând și consecința sancționării disciplinare.

Atât în cazul procedurilor disciplinare, cât și al evaluărilor extraordinare, sancțiunea cea mai aspră care poate fi aplicată este eliberarea din funcție a judecătorului, aceasta fiind o măsură drastică. În timp ce răspunderea disciplinară se axează pe sancționarea comportamentului necorespunzător sau a încălcării deontologiei, evaluarea extraordinară vizează verificarea integrității financiare și etice ale judecătorilor. Astfel, ambele procese ar trebui să contribuie la responsabilizarea judecătorilor, asigurând integritatea sistemului judiciar.

Revenind la mecanismul de evaluare extraordinară a judecătorilor, menționăm că, în prezent, există trei comisii dedicate implementării evaluării extraordinare a judecătorilor, reglementate de Legea nr. 26/2022, Legea nr. 65/2023 și Legea nr.252/2023.

Comisia nr.1 (**Comisia pre-vetting**) [6] a demarat activitatea în aprilie 2022, evaluând toți candidații pentru funcțiile de membru în cadrul Consiliului Superior al Magistraturii (CSM) și al Consiliului Superior al Procurorilor (CSP), care au depus dosarele până pe 1 septembrie 2023. Pre-vettingul este un proces voluntar, devenind obligatoriu doar pentru candidații care se înscriu în competițiile pentru ocuparea funcțiilor de membru în CSM, CSP. În cazul în care candidatul nu promovează evaluarea, singura consecință va fi excluderea sa din concurs.

Comisia nr.2 (**Comisia vetting**) [7] are drept scop evaluarea judecătorii CSJ și candidații pentru funcția de judecător al CSJ, candidații la funcția de membru al CSM, care au depus dosarele după data de 1 septembrie 2023, membrii Colegiului pentru selecția și evaluarea judecătorilor și ai Colegiului disciplinar din cadrul CSM, judecătorii din funcții-cheie (președinții și vicepreședinții de instanțe), judecătorii Curților de Apel.

Comisia nr.3 (**Comisia vetting**) [8] evaluează candidații la funcția de membru al CSP, care au depus dosarele după data de 1 septembrie 2023, procurorii din funcții-cheie din cadrul Procuraturii Generale, procurorii din cadrul procuraturilor

specializate (Procuratura Anticorupție și PCCOCS), procurorii-șefi ai procuraturilor teritoriale și adjuncții acestora, membrii Colegiului pentru selecția și evaluarea procurorilor și ai Colegiului de disciplină și etică din cadrul CSP.

Judecătorii și procurorii care nu vor participa la procesul de pre-vetting/vetting vor fi evaluați de Colegiile pentru selecția și evaluarea judecătorilor și procurorilor din cadrul CSM și CSP, după ce acestea vor fi constituite.

Efectele procesului de vetting se aseamănă cu cele ale sancțiunilor disciplinare în cadrul sistemului judiciar. Deciziile privind nepromovarea unui judecător sau a unui procuror sunt comunicate Consiliului Superior al Magistraturii (CSM) sau Consiliului Superior al Procurorilor (CSP). Hotărârile de nepromovare a evaluării au ca rezultat final eliberarea din funcție a judecătorului sau procurorului în cauză.

De exemplu, pe 14 mai 2024, Comisia Vetting a formulat o recomandare către CSM, sugerând că reclamanta nu ar trebui să fie promovată în urma evaluării. La 4 iunie 2024, CSM a acceptat raportul Comisiei de Evaluare, constatând că reclamanta nu a trecut evaluarea. Ulterior, pe 11 iunie 2024, reclamanta a contestat hotărârea CSM la Curtea Supremă de Justiție (CSJ), solicitând anularea acesteia și a raportului Comisiei, precum și o reevaluare a performanțelor sale.[9] CSJ a respins contestația.

Este important de menționat că, în acest caz, aplicarea imediată a sancțiunii de eliberare din funcție nu a fost posibilă, deoarece reclamanta desfășoară activitatea de avocat și nu de judecător. Aceasta subliniază distincția între rolurile profesionale în procesele de vetting.

Dacă reclamanta ar fi fost judecător, atunci Consiliul Superior al Magistraturii (CSM) ar fi procedat la fel ca în cazurile similare de nepromovare a evaluării, înaintând o propunere de eliberare din funcție, conform procedurii standard. Aceasta ar fi implicat transmiterea propunerii către Președintele Republicii Moldova pentru a asigura aplicarea sancțiunii. Acest proces este similar cu cel aplicat de Consiliul Superior al Procurorilor (CSP) în cazul nepromovării unui procuror la evaluare, unde CSP a înaintat propunerea de eliberare din funcție.

În continuare, vom analiza o situație concretă în care CSP a aplicat această sancțiune, și anume Hotârârea nr.1-229/2024- exemplu unde în mod direct s-a aplicat sancțiunea de eliberare din funcție. Astfet potrivit raportului de evaluare s-a indicat că procurorul nu a depus documente esențiale, cum ar fi declarații și un chestionar de integritate etică, ceea ce a determinat-o să nu promoveze evaluarea. CSP a înaintat

propunerea Procurorului General eliberarea din funcția de procuror în Procuratura raionului Nisporeni, cu privarea de dreptul de a exercita funcția de procuror și alte funcții de demnitate publică timp de 5 ani, precum și de dreptul la indemnizația unică de concediere prevăzută la art.62 alin.(2) din Legea nr.3/2016 cu privire la Procuratură. [10]

Evaluarea extraordinară și răspunderea disciplinară au roluri complementare: prima se concentrează pe verificarea integrității etice și financiare a judecătorilor, iar cea de-a doua pe sancționarea comportamentelor disciplinare necorespunzătoare. Deși ambele procese pot duce la eliberarea din funcție, se prezumă că acestea vor asigura responsabilizarea și profesionalismul judecătorilor.

Este important de menționat că, deși mecanismele legale sunt bine definite, eficiența acestora depinde în mare măsură de aplicarea riguroasă a procedurilor și de funcționarea efectivă a comisiilor de evaluare. În acest sens, recomandăm consolidarea capacităților acestor comisii și o simplificare a procedurilor disciplinare, pentru a reduce birocrația și a accelera procesul de sancționare atunci când este necesar.

Concluzii

Evaluarea extraordinară și răspunderea disciplinară reprezintă, într-adevăr, două mecanisme distincte, ambele destinate însă judecătorilor, dar cu scopuri și abordări diferite. Răspunderea disciplinară are ca scop sancționarea abaterilor disciplinare specifice, fiind un mecanism reactiv aplicat în urma unor încălcări concrete ale normelor etice sau profesionale. Pe de altă parte, evaluarea extraordinară urmărește să verifice și să confirme integritatea financiară și etică a judecătorilor printr-o abordare preventivă, vizând eliminarea celor care nu întrunesc standardele de conduită necesare.

Deși sunt diferite ca scop, cele două mecanisme ajung să impună sancțiuni similare, în principal pentru a asigura menținerea unui standard înalt în justiție.

BIBLIOGRAFIE:

1. MÎNDRU Valeriu, *PERCEPȚIA ACTULUI DE JUSTIȚIE ÎN REPUBLICA MOLDOVA ÎN CONTEXTUL INTEGRĂRII EUROPENE*, Studiul artelor și culturologie: istorie, teorie, practică, ISSN 2345-1408 /ISSNe 2345-1831, numărul 4(41), 2021. Disponibil la: https://ibn.idsi.md/sites/default/files/imag_file/248-255_1.pdf (accesat la 31.10.2024)

2. Ministerul Justiției, *Conceptul privind consolidarea colegiilor de selecție și*

evaluare a performanțelor judecătorilor, Chișinău, 2021. Disponibil la: https://justice.gov.md/sites/default/files/document/attachments/3._concept_colegii_consultare_suplimentara_pt_site.pdf (accesat la 31.10.2024)

3. Legea nr. 147/2023 privind selecția și evaluarea performanțelor judecătorilor, în Monitorul Oficial Nr. 204-207 art. 364. Disponibil la: https://www.legis.md/cautare/getResults?doc_id=144920&lang=ro# (accesat la 31.10.2024)

4. CIUGUREANU-MIHAILUȚĂ Carolina, *EVALUAREA AD-HOC A JUDECĂTORILOR: PANACEU SAU PATUL LUI PROCUST?* INTERNATIONAL SCIENTIFIC CONFERENCE "30 YEARS OF ECONOMIC REFORMS IN THE REPUBLIC OF MOLDOVA: ECONOMIC PROGRESS VIA INNOVATION AND COMPETITIVENESS", September 24-25, 2021, Chișinău, Republic of Moldova

5. Legea nr. 178/2014 privind răspunderea disciplinară a judecătorilor, în Monitorul Oficial Nr. 238-246 art. 557. Disponibil la: https://www.legis.md /cautare/getResults?docid=144930&lang=ro# (accesat la 31.10.2024)

6. Legea nr. 26/2022 privind unele măsuri aferente selectării candidaților la funcția de membru în organele de autoadministrare ale judecătorilor și procurorilor, în Monitorul Oficial Nr. 72 art. 103. Disponibil la: https://www.legis.md/cautare/getResults?doc_id=130320&lang=ro (accesat la 31.10.2024)

7. Legea nr. 65/2023 privind evaluarea externă a judecătorilor și a candidaților la funcția de judecător al Curții Supreme de Justiție, în Monitorul Oficial Nr. 117-118 art. 192. Disponibil la: https://www.legis.md/cautare/getResults ?doc_id=140455&lang=ro (accesat la 31.10.2024)

8. Legea nr. 252/2023 privind evaluarea externă a judecătorilor și procurorilor și modificarea unor acte normative, în Monitorul Oficial Nr. 325-327 art. 581. Disponibil la: https://www.legis.md/cautare/getResults?doc_id=138676&lang=ro (accesat la 31.10.2024)

9. Hotărârea CSJ privind dosarul nr. 3-14/24 Nr. PIGD 2-24071000-01-3-01072024 din 16.08.2024. Disponibil la: https://jurisprudenta.csj.md/searchcol_civil.php?id=76117 (accesat la 31.10.2024)

10. Hotărârea CSP nr.1-229/2024 cu privire la examinarea Raportului Comisiei de evaluare a procurorilor nr.1 din 11.07.2024 în privința procurorului Irina Toncoglaz. Disponibil la: https://www.csp.md/sites/default/files/202408/229.%20HOT%20Toncoglaz%20ACCEPTARE%20raport%20FIN_1.pdf (accesat la 31.10.2024)

CZU: 341.645.5CEDO:340.13:431.231.14(477) **https://doi.org/10.59295/rpijn2025.03**

IMPACT OF ECHR JUDGMENTS ON DEVELOPMENT OF NATIONAL LEGISLATION

MINCHENKO Daria,
National University "Odesa Law Academy" (Ukraine), PhD, LLM,
Attorney Associate Professor of the Department of Civil Law,
Head of International Relations Office

SUMMARY

The implementation of judgments from the European Court of Human Rights (ECHR) plays a crucial role in shaping national legislation and ensuring adherence to fundamental rights within Ukraine. Following its ratification of the European Convention on Human Rights, Ukraine committed to aligning its legal framework with ECHR standards. However, significant challenges remain in enforcing these judgments, particularly regarding the right to a fair trial and the non-enforcement of domestic court decisions. This article analyses the impact of ECHR rulings on Ukrainian legal reforms, highlighting key cases that have prompted legislative changes aimed at enhancing judicial independence, property rights, and accountability for human rights violations. Furthermore, the ongoing effects of martial law due to the russian aggression since February 2022 raise additional complexities for the implementation of ECHR judgments. The article emphasizes the importance of addressing systemic issues identified by the ECHR to support Ukraine's European integration aspirations and improve the protection of human rights.

Keywords: European Court of Human Rights, Ukraine, enforcement of judgments, human rights, judicial reforms.

One of the key challenges facing candidate countries on their paths to European integration is ensuring the effective implementation of European Court of Human Rights judgments.

By ratifying the European Convention on Human Rights (hereinafter - the Convention) and adopting the Law of Ukraine "On the Enforcement of Judgments and Application of the Practice of the European Court of Human Rights" of 23 February 2006, Ukraine recognised the jurisdiction of the European Court of Human Rights in order to create a homogeneous judicial practice in similar legal relations, consistent with the European legal system.

The European Court of Human Rights (hereinafter - the Court) is a judicial institution that was established by the Council of Europe in order to ensure the protection of fundamental rights and freedoms as outlined in the European

Convention on Human Rights. The Court provides a legal mechanism through which individuals, groups and states can bring cases of alleged human rights violations against member states of the Council of Europe.

The Court has developed a robust body of case law that has set binding human rights standards across Europe. These decisions taken by the Court as a result of considering the matters of violation of fundamental human rights influence national legal systems, creating a common legal framework that aim to reinforce human rights protection within each member state. The Court's judgments also serve to clarify the interpretation of the Convention's articles, providing specific criteria on rights such as the right to life, freedom from torture, right to a fair trial, privacy, freedom of expression, and more.

The jurisdiction of the Court extends over all Council of Europe member states that have ratified the Convention. Its authority to interpret the Convention provides the Court with significant influence over national legal systems. The member states are required to ensure that their laws, policies, and judicial practices conform to the rights outlined in the Convention, including rights related to fair trials, privacy, freedom from torture, freedom of expression, and non-discrimination.

The judgments of the European Court of Human Rights have a dual nature, however, they are not a source of law in themselves, although they are inextricably linked to the provisions and specify the application of the Convention for the Protection of Human Rights and Fundamental Freedoms [1]. According to Article 17 of the Convention, national courts may apply them as a source of law [2]. The relevant provision is also enshrined in the Law of Ukraine "On the Enforcement of Judgments and Application of the Practice of the European Court of Human Rights" [3].

It should be noted that Ukraine's enforcement of the Court's judgments is an important guarantee of the right to a fair trial. However, the lack of proper enforcement is recognised by the Court as a violation of the Convention. One of the biggest obstacles to the exercise of this right is the non-enforcement of court decisions, as in recent years the problem of Ukraine's failure to comply with ECHR judgments has been exacerbated, which is a challenge to the entire system of protection of human rights and fundamental freedoms built on the basis of the Convention [4, p. 50].

The legal positions of the European Court of Human Rights occupy a special place among the sources that national courts and other public authorities are

currently guided by in their activities. They are the result of the interpretation of the provisions of the Convention, as well as the attitude of the European Court to a particular legal issue [5, p. 30].

Due to often violations of fundamental rights and freedoms of individuals, guaranteed by the Convention, the Parliament of Moldova in 2008 adopted the Resolution "On the hearings regarding judgments of the ECtHR regarding Moldova, enforcement of these resolutions and prevention of violation of human rights and fundamental freedoms", by virtue of which the Parliament of Moldova eliminated the most often violated rights and freedoms in courts of Moldova, the reasons of Moldova's losses in Court's cases and gave a list of recommendations to public authorities with the aim of shortening the quantity of cases against Moldova and real security of and protection of human rights and fundamental freedoms in Moldova. Apart from that, in the Resolution of Plenum of the High Judicial Chamber of Moldova, it was noted that the ECtHR case law became a component of the legal system of Moldova and acquired a priority towards other internal normative legal and judicial acts that contradict it [6, p. 45].

Through its case law, the Court plays a supervisory role, reviewing whether national legal frameworks and judicial systems adequately protect Convention rights. When the Court finds that a member state has violated the Convention, it can issue judgments that mandate changes in law or practice, thus ensuring compliance with the Convention. Moreover, the Committee of Ministers of the Council of Europe monitors the execution of the Court's judgments, supporting the implementation process to address systemic issues.

Ukraine ratified the European Convention on Human Rights in 1997, marking a significant step in its alignment with European human rights standards. Since then, Ukraine has become one of the most frequent respondents before the Court. The implementation of the Court's judgments has played a key role in shaping Ukrainian legal reforms, particularly in areas concerning human rights protections, the rule of law, and the judiciary's independence.

The Constitution of Ukraine, in Article 9, stipulates that international treaties, including the European Convention, are part of its national legal system, which further enforces the binding nature of the Court's decisions. However, while Ukraine is obligated to abide by the Court's judgments, the country has faced significant

challenges in both implementing specific decisions and addressing the structural issues raised by the Court.

There have been a wide number of judgments that highly influenced the development of Ukrainian legislation.

In case Merit v. Ukraine (application no. 66561/01, 30 March 2004) the Court found Ukraine in violation of the right to a fair trial due to excessive delays in legal proceedings. The Court's ruling underscored systemic inefficiencies within Ukraine's judiciary, prompting calls for reform to ensure timely justice [7]. This and other similar judgments have pushed Ukraine to address delays in its judicial system, resulting in the implementation of numerous judicial reforms aimed at streamlining legal procedures and ensuring the independence of judges.

The case of Zhovner v. Ukraine (application no. 56848/00, 29 June 2004) involved the failure of the Ukrainian government to enforce domestic court decisions concerning the right to property. The Court ruled that the non-enforcement of these decisions amounted to a violation of property rights [8]. As a result of such judgments, Ukraine initiated reforms to address the chronic problem of non-enforcement of domestic court decisions.

As noted by some scholars, the majority of complaints to the Court stem from a limited but significant number of structural problems in the implementation of fundamental rights in some member states [9]. This was one of the main reasons for the creation of the pilot judgments procedure when instead of dealing with the consequences of systemic problems in the legal systems of the member states, the Court focuses on identifying and eliminating the very root cause of their occurrence.

Resolution Res (2004) 3 of the Committee of Ministers on decisions disclosing a systemic problem underlying a violation recommends that the ECtHR, to the extent possible, indicate in its judgments on violations of the Convention what, in the opinion of the ECtHR, constitutes a systemic problem underlying the violation, and the source of the problem - in particular, where this problem may lead to an increase in the number of applications to the ECtHR - in order to assist states in finding an appropriate way to address the problem and the Committee of Ministers in supervising the implementation of judgments. Any judgment that indicates the existence of a systemic problem and its root cause should be separately communicated not only to the relevant states and the Committee of Ministers, but also to the Parliamentary

Assembly, the Secretary General of the Council of Europe and the Council of Europe Commissioner for Human Rights, and such decisions should be duly covered through the Court's database [10].

At the same time, para. 13 of the Annex to Recommendation Rec (2004) 6 of the Committee of Ministers of the Council of Europe to Member States on the improvement of national remedies of 12 May 2004 establishes that 'where a judgment has already been delivered pointing to structural or general deficiencies in national law or practice (a "pilot case") and a large number of applications raising the same problem (similar cases) are already pending or are likely to be brought before the Court, or are likely to be lodged, the respondent State should, if necessary, provide potential applicants with an effective remedy which will enable them to apply to the competent national authority and which can also be used by those applicants who have already applied to the Court. Such a prompt and effective remedy would enable their rights to be restored at the national level in accordance with the principle of subsidiarity of the Convention system [11].

N.E. Blazhivska outlined two cases when the pilot judgment procedure is appropriate: 1) such a procedure should be applied in situations where the ECtHR has concluded that other means of persuasion will not be effective; 2) this procedure may be useful in situations where the supporters and opponents of the solution of the problem in accordance with the Convention are at a deadlock in the state. Therefore, the ECHR judgment may serve as an additional argument and shift the 'balance' in the right direction [12, p. 23].

However, it should be emphasised that in order for the pilot judgment to have all the above-mentioned positive effects, it must be properly implemented by the respondent State. As rightly noted by L.R. Glas, if a state party fails to implement the pilot judgment, this not only imposes a significant burden on the European Court of Human Rights, but also on the Committee of Ministers, whose task is to oversee the implementation of the ECHR judgments by states [13].

A striking example of the unsuccessful enforcement of the pilot judgment is the case of Yuriy Nikolayevich Ivanov v. Ukraine (application no. 40450/04, 15 October 2009 [14]) (hereinafter - the Ivanov judgment). It concerned the systemic problem of prolonged non-enforcement of final court decisions.

As the ECHR noted in paragraph 184 of the judgment in Burmych and others v.

Ukraine (Application no. 46852/13 and others, 12 October 2017) (hereinafter - the Burmych judgment), since the Ivanov judgment, after postponing consideration of further similar cases, the Court has twice resumed consideration of such cases. It has resolved around 6,000 cases by adopting enforceable judgments finding a violation of the Convention and awarding just satisfaction, or by accepting the Government's admission of a violation and its offer to pay the applicants just satisfaction. However, such repetitive adjudication was not useful and did not lead to any satisfactory changes in the enforcement process. The implementation process, which has been stimulated by a number of Court's judgments, remains ineffective, despite the Committee of Ministers' supervision under the enhanced procedure, a tool designed to address the most serious and systemic violations of the Convention [15].

An additional confirmation of the lack of tangible progress on the part of Ukraine in implementing effective measures to enforce the judgment in the Ivanov case is the fact that at the time of the ECHR judgment in the Burmych case, 12143 pending cases similar to the Ivanov case were pending before the Court. All of them were excluded from the register by the Court's judgment in the Burmych case.

The prospects for the implementation of another pilot judgement delivered by the Court in the case against Ukraine, namely the judgement of 30 January 2020 in the case of Sukachov v. Ukraine (Application 14057/17) [16], in which the Court emphasised the need to reduce overcrowding and improve detention conditions, as well as to introduce effective preventive and compensatory remedies for improper conditions of detention in our country. After all, despite the Concept of Reforming (Development) of the Penitentiary System of Ukraine approved by the Cabinet of Ministers of Ukraine by Resolution No. 654-r of 13 September 2017 [17], such reform is far from being implemented, and the draft Law of Ukraine "On the Creation of a Dual System of Regular Penitentiary Inspections" [18], submitted to the Verkhovna Rada of Ukraine, even if adopted by the Parliament, is unlikely to fundamentally improve the current situation.

The influence of the ECHR on Ukraine's legal development has been profound, particularly in the areas of judicial independence and fair trials, torture prevention and police accountability, enforcement of judgments, freedom of expression and media freedom, protection of property rights and many more.

ECHR judgments, particularly regarding Article 6 violations, have driven reforms aimed at ensuring the impartiality and independence of the judiciary. Legislative

changes include laws that limit political influence over judicial appointments and disciplinary actions.

In response to a series of the Court's rulings concerning non-enforcement of domestic court decisions, Ukraine has reformed its legal and institutional framework for executing court judgments. Reforms have included creating the private bailiff system to support state enforcement agents, though full compliance with the Court's standards remains a challenge.

A separate issue is the implementation of the Court's judgments in the context of martial law, which Ukraine has been under since 24 February 2022 due to the full-scale invasion of the russian federation.

Martial law does not relieve Ukraine of its obligation to pay just satisfaction and other types of compensation awarded by the European Court of Human Rights as an individual measure. The fact that, according to the annual report on the execution of judgments of the European Court of Human Rights, published in April 2023, in 74 cases in 2022, Ukraine registered full payment of just satisfaction awarded by the Court [19, p. 83], and according to the annual report on the execution of judgments of the European Court of Human Rights, published in April 2024, in 103 cases in 2023, Ukraine registered full payment of just satisfaction awarded by the Court [20, p. 112], indicates that Ukraine is gradually fulfilling its obligations to implement the Court's judgments in terms of payment of compensation even during martial law.

The martial law does not in any way prevent Ukraine from taking the general measures envisaged by the Court's judgments. For example, the Verkhovna Rada of Ukraine already during the martial law period adopted the Law of Ukraine "On Amendments to Certain Legislative Acts on the Execution of Judgments of the European Court of Human Rights" of 18.10. 2022 No. 2689-IX [21], which, according to the information provided in the explanatory note to the draft law, is aimed at implementing the judgments of the Court in the cases of Petukhov v. Ukraine (no. 2) (application no. 41216/13), Vasyl Ivashchenko v. Ukraine (application no. 760/03), and Nayden v. Ukraine (application no. 16474/03), 'Veniamin Tymoshenko and others v. Ukraine (application no. 48408/12) and in order to bring certain legislative acts in line with European standards, as well as the Law of Ukraine 'On Amendments to the Code of Ukraine on Administrative Offences, the Criminal Code of Ukraine and the Criminal Procedure Code of Ukraine on the Execution of Judgments of the European

Court of Human Rights' of 18. 10. 2022 No. 2690-IX [22], which, according to the information provided in the explanatory note to the draft law, is aimed at implementing the judgments of the ECHR in the cases of Shvydka v. Ukraine (application no. 17888/12), Petukhov v. Ukraine (no. 2) (application no. 41216/13), Kharchenko v. Ukraine (application no. 40107/02), 'Chanev v. Ukraine (application no. 46193/13), Kushch v. Ukraine (application no. 53865/11), Vasyl Ivashchenko v. Ukraine (application no. 760/03), Nayden v. Ukraine (application no. 16474/03) and with a view to bringing certain legislative acts into line with European standards.

The imposition of martial law on the territory of Ukraine due to the full-scale invasion of the Russian Federation did not result in Ukraine's renunciation of its obligations to comply with the judgments of the European Court of Human Rights. On the contrary, the proper and timely execution of the judgments of the European Court of Human Rights is in the interests of our country, given the course taken to accelerate European integration [23].

Although Ukraine has ratified the European Convention on Human Rights and established relevant national laws and practices, it still faces significant challenges in translating the Court's judgments into practical and positive legal reforms.

Notably, cases such as Ivanov and Burmych highlighted the need for urgent action to rectify ongoing violations and ensure compliance with established human rights standards. While recent legislative measures indicate a commitment to align national practices with the Court's findings and requirements, the effectiveness of these reforms remains to be seen.

By effectively addressing the systemic issues identified by the European Court of Human Rights, Ukraine can pave the way for a more resilient legal system that aligns with European standards, ultimately reinforcing its aspirations for accessing the European Union. At the same time, certain amendments to the legislation regulating certain procedures in the process of enforcement of court judgments may lead to complications in the enforcement of ECHR judgments in terms of imposing an obligation on the state to execute the final judgment of a national court as an additional individual measure.

BIBLIOGRAPHY:

1. PAVLIUKOVETS T. The role and place of ECHR decisions in the Ukrainian litigation system. Yurydychna Gazeta, 2020, №22 (728). [Accessed: 25.09.2024]

Available: https://yur-gazeta.com/publications/practice/sudova-praktika/rol-ta-misce-rishen-espl-v-ukrayinskiy-sudoviy-sistemi.html

2. Convention on the Protection of Human Rights and Fundamental Freedoms [Accessed: 25.09.2024] Available: https://www.echr.coe.int/documents/d/echr/convention_ENG

3. On the Enforcement of Judgments and Application of the Practice of the European Court of Human Rights: Law of Ukraine of 23.02.2006 No. 3477-IV [Accessed: 25.09.2024] Available: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3477-15#Text

4. KORUTS U.Z. Some Issues of Execution of Judgments of the European Court of Human Rights. Actual problems of jurisprudence. 2016. Issue 1. pp. 49-53.

5. ZAVGORODNIY V.A. Judgments of the European Court of Human Rights as acts of interpretation of the Convention for the Protection of Human Rights and Fundamental Freedoms. Scientific Bulletin of Uzhhorod National University. Series: Law. 2014. Issue 24. VOL. 1. PP. 29-33.

6. ZAVHORODNIAIA K. Regulatory and Legal Basis for the Application of ECHR Case Law in Criminal Proceedings in Ukraine and the Republic of Moldova: A Comparative Analysis. Legea si Viata, 2014, №12\3, p. 44-48. [Accessed: 25.09.2024] Available: http://legeasiviata.in.ua/archive/2014/12-3/12.pdf

7. European Court of Human Rights. Case of Merit v. Ukraine (application no. 66561/01). 2004. [Accessed: 25.09.2024] Available: https://hudoc.echr.coe.int/fre?i=001-61685

8. European Court of Human Rights. Case of Zhovner v. Ukraine (application no. 56848/00). 2004. [Accessed: 25.09.2024] Available: https://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-66417

9. GERARDS J. H. The pilot judgment procedure before the European Court of Human Rights as an instrument for dialogue. [Accessed: 25.09.2024] Available: https://www.researchgate.net/publication/228184640

10. Resolution Res (2004) 3 of the Committee of Ministers of the Council of Europe of 12 May 2004 on solutions that address the systemic problem underlying the violation. [Accessed: 25.09.2024] Available:
https://search.coe.int/cm/Pages/result_details.aspx?ObjectId=09000016805dd190

11. Recommendation Rec (2004) 6 of the Committee of Ministers of the Council of Europe to Member States of 12 May 2004 on the improvement of national remedies. [Accessed: 25.09.2024] Available: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/994_718#Text

12. BLAZHIVSKA N.E. Pilot judgments of the European Court of Human Rights: concept and procedure of adoption. Scientific works of the National University ‘Odesa Law Academy’. Vol. 21 / edited by M. V. Afanasieva ; Ministry of Education and Science

of Ukraine, National University 'Odesa Law Academy'. Odesa: Helvetica, 2018. pp. 20-26.

13. GLAS L. R. The execution process of pilot judgments before the Committee of Ministers. Human Rights & International Legal Discourse. 2019. № 2. pp. 73-98.

14. European Court of Human Rights. Case of Yuriy Nikolayevich Ivanov v. Ukraine (Application no. 40450/04). 2009. [Accessed: 25.09.2024] Available: https://hudoc.echr.coe.int/ukr?i=001-95032

15. European Court of Human Rights. Case of Burmych and others v. Ukraine (Application no. 46852/13). 2017. [Accessed: 25.09.2024] Available: https://hudoc.echr.coe.int/ukr?i=001-178082

16. European Court of Human Rights. Case of Sukachov v. Ukraine (Application no. 14057/17). 2020. [Accessed: 25.09.2024] Available: https://hudoc.echr.coe.int/eng-press?i=003-6624867-8792778

17. On Approval of the Concept of Reforming (Developing) the Penitentiary System of Ukraine: Resolution of the Cabinet of Ministers of Ukraine of 13 September 2017 No. 654-r. [Accessed: 25.09.2024] Available: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/654-2017-%D1%80#Text

18. On the creation of a dual system of regular penitentiary inspections: Draft Law of Ukraine of 02.09.2021 No. 5884, submitted by the Cabinet of Ministers of Ukraine. [Accessed: 25.09.2024] Available: https://itd.rada.gov.ua/billInfo/Bills/Card/27607.

19. Supervision of the execution of judgments and decisions of the European court of human rights 2022. 16th Annual Report of the Committee of Ministers. [Accessed: 25.09.2024] Available: https://rm.coe.int/annual-report-2022/1680aad12f

20. Supervision of the execution of judgments and decisions of the European court of human rights 2023. 17th Annual Report of the Committee of Ministers. [Accessed: 25.09.2024] Available: https://edoc.coe.int/en/european-convention-on-human-rights/11835-supervisi on-of-the-execution-of-judgments-of-the-european-court-of-human-rights-2023-17th-annual-report-of-the-committee-of-ministers.html#

21. On Amendments to Certain Legislative Acts on the Execution of Judgements of the European Court of Human Rights: Law of Ukraine of 18.10.2022 No. 2689-IX. [Accessed: 25.09.2024] Available: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2689-20#Text

22. On Amendments to the Code of Ukraine on Administrative Offences, the Criminal Code of Ukraine and the Criminal Procedure Code of Ukraine on the Execution of Judgements of the European Court of Human Rights: Law of Ukraine of

18.10.2022 No. 2690-IX. [Accessed: 25.09.2024] Available: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2690-20#Text

23. MINCHENKO D.A. Execution of the decisions of the European Court of Human Rights under martial law. Ukrainian Journal of International Law. 2023. №4. pp. 86-91. [Accessed: 25.09.2024] Available: https://doi.org/10.36952/ujil.2023.4.86-91

PANELUL

De la tradiție spre inovații juridice în dreptul public actual

CZU: 342.4(478) **https://doi.org/10.59295/rpijn2025.04**

CONSTITUȚIA REPUBLICII MOLDOVA: ÎNTRE VOINȚA POPORULUI ȘI VOINȚA LEGIUITORULUI

ARAMĂ Elena,
Universitatea de Stat din Moldova,
ORCID: 0000-0002-6406-3743

Comunicare elaborată în baza Proiectului Instituțional „ Consolidarea mecanismelor socio-economice și juridice de asigurare a bunăstării și securității cetățenilor (CONSEJ)" în cadrul Laboratorului de Cercetare Științifică „Drept Public Comparat și e-Guvernare", Facultatea de Drept, Universitatea de Stat din Moldova

SUMMARY

In order to identify the will of the people, which must prevail in the case of the legislator's activity, the interpretation of the Constitution is of particular importance. This makes the activity of the Constitutional Court a cardinal one in discovering the true meanings of the Constitution. In this direction of research, the axiological model of the Constitution prevails, which emphasizes a set of constitutional principles that actually underpin the entire activity of interpreting the Constitution. Constitutional interpretation returns in force in legal doctrine, which focuses on overcoming strictly formalistic elements and taking into account historical, social, political factors and concrete circumstances.

Keywords: interpretation, Constitution, extralegal factors, axiological model.

Textul Constituției nu este un text oarecare, ci unul special. Această particularitate provine din cele patru trăsături ale Constituției: ea are caracter ideologic, nedeterminat, general, vag.

Constituția nu este doar un document care repartizează competențe și prescrie proceduri, dar și determină o ordine axiologică pe care se forțează s-o apere, de aceea trebuie privită ca un act axiologic, un set de valori. Între cele două modele de Constituție: unul descriptiv, altul- axiologic, primul sprijinit de Kelsen în sensul că Constituția are norme ce determină crearea altor norme, deci, Constituția se evidențiază nu prin conținut, ci prin proceduri și competențe.

Procesul de elaborare a legii pe măsură ce trece de la o normă superioară la una inferioară este ghidat de procedura mentală a interpretării juridice. În acest proces determinarea din partea normei superioare nu este absolută, adică complet determinat, astfel încât interpretarea ar însemna alegerea unei variante posibile. Alegerea variantei corecte nu depinde de teoria juridică, ci de politica juridică, deci un

act subiectiv de voință. Judecătorul este liber să incorporeze în decizia sa judecățile de valoare, idei politice, de justiție. Kelsen susținea că textul legii oferă doar un cadru de la care trebuie să pornească interpretarea.

Al doilea model, axiologic privește Constituția ca un ansamblu de principii puse în vârful ordinii juridice - este tot mai mult revendicat de doctrina contemporană.

O instanță care este competentă să soluționeze toate litigiile, va adapta în mod inevitabil dreptul pozitiv la nevoile actuale, va decide pe bază de echitate, chiar dacă nu este împuternicită în mod expres să aplice alte principii, decât cele de drept. Desigur, interpretarea Constituției, ca și interpretarea juridică în general, înseamnă aflarea semnificației textelor, dar acest proces are loc odată cu corelarea cu fapte, evenimente, lucruri la care trimit textele [1].

În luarea deciziei judecătorul poate injecta valorile și opțiunile sale politice deciziei, contează, desigur, constrângerile de tipul metodelor de interpretare, valorilor obiective. Dar foarte mult contează convingerile și valorile individuale ale judecătorului.

Constituția se prezintă ca cel mai valoros act politico - juridic al unei societăți. Constituția este expresia cea mai viguroasă și mai solemnă a voinței naționale, afirma decanul Georges Vedel, membru al Consiliului Constituțional francez între anii 1980-1989 [1] .

Dieter Grimm, fost judecător la Curtea Constituțională a Germaniei, scria că odată cu apariția Constituțiilor a rezultat o separare între societate și stat. Adică am putea arăta că puterea celor fără de putere, cum a spus cândva Vaclav Havel, fostul Președinte al Cehiei, contează în cazul Constituției mai mult decât în cazul unei legi ordinare. Că dacă legea ordinară dă guvernării putere să facă activități și cine nu se supune este constrâns să se supună, atunci Constituția constrânge însăși guvernarea să respecte niște limite [2].

Parlamentul ca organ legislativ reprezentativ poate adopta legi, dar numai având în vizor Constituția, așa cum s-a exprimat Consiliul Constituțional francez – că Parlamentul poate edicta orice legi, dar exclusiv în respectul Constituției. În cazul în care Parlamentul adoptă legi în respectul Constituției, el exprimă voința poporului, în caz contrar – doar propria voință. Constituția poate fi percepută și ca garanția libertății unui popor. Aceste cuvinte, fraze mari s-ar potrivi și Constituției noastre, cu unele rezerve, căci ceea ce am afirmat până acum poate fi alăturat la realitatea

moldovenească, doar dacă vom analiza ceea ce se potrivește Constituției și realității noastre.

Știm cu toții că Constituția noastră a fost adoptată acum 30 de ani în condiții dificile. Deși proiectul a fost elaborat de comisia din Parlamentul independenței, însăși Constituția a fost adoptată de altă componență a Parlamentului rezultată din alegerile din 1994, care a dat majoritatea așa numiților agrarieni, adică a Partidului Democrat Agrar, în mare parte, nomenclaturiști din perioada sovietică. Ea nu a parcurs întreaga procedură proprie adoptării unei constituții democratice, în primul rând, a fost adoptată de un legiuitor ordinar și nu de o constituantă, și în al doilea rând - pentru că nu a fost aprobată de popor în cadrul unui referendum. Deci aceștia sunt factorii social-politici, împrejurări istorice, ei indică o politică generală, dar și concretă într-un anumit timp, necesitatea politică, influența mișcărilor sociale masive. Factorul ideal indică spiritul timpului, adică opinia socială dominantă, omul și demnitatea lui sunt în centrul oricărei Constituții democratice, adică Constituția instituie o ordine constituțională antropocentrică. O ordine ce instituie o democrație combatantă, care se poate apăra, astfel a fost concepută de Constituția Germaniei.

Pe parcursul celor 30 de ani, care este vârsta tinereții pentru om, iar pentru Constituție – vârsta copilăriei, Constituția și-a arătat rolul său de act fondator, alături de Declarația de independență care împreună acum constituie blocul de constituționalitate.

Desigur, istoria Republicii Moldova datează de la acest act fondator – Declarația de independență, pe care am votat-o cu toții, în stradă, în piața Marii Adunări Naționale noi, cetățenii acestei țări, iar apoi au votat-o deputații primului Parlament. Dar legiuitorul ordinar de la 1994 a neglijat cumva Declarația de independență și nu a corelat-o cu Constituția. Relevanța Declarației ca act complex rezultă din conținutul ei și din modalitatea de adoptare, Declarația se referă atât la trecutul nedrept al poporului român, cât și la prezent și viitor, în care Republica Moldova se prezenta ca un stat democratic, în care poporul este liber să-și decidă prezentul și viitorul fără nici o ingerință, afirmându-se atașamentul poporului față de libertate, stat de drept, principii democratice. Faptul că legiuitorul ordinar a lăsat Declarația de independență în afara Constituției a fost indicat în cercetările autorilor autohtoni. Astfel profesorul Andrei Smochină milita pentru introducerea Declarației de independență în Constituția Republicii Moldova [3].

Având în vedere rolul Declarației de independență ca act fondator al statului Republica Moldova, modalitatea adoptării ei, am considerat un act de reparație istorică faptul că Curtea Constituțională a Republicii Moldova a statuat acest lucru, adică a inclus Declarația de independență în blocul de constituționalitate, pentru că astfel a fost recunoscut rolul poporului în fondarea statului și a principalelor principii democratice ale vieții publice. Făcând o paralelă cu istoria constituțională a Franței, observăm că în blocul de constituționalitate al celei de-a cincea Republici Franceze se află Declarația omului și cetățeanului din 1789 ca primul act fondator al Franței moderne.

Constituția trebuie să aibă mecanisme de a răspunde la schimbările din societate, două dintre ele fiind revizuirea și competența de a interpreta Constituția.

Factorii externi ce influențează argumentarea în cazul interpretării sunt factorii politico-sociali și ideali (Foriers). Factorii politico-sociali sunt factori extrajuridici care justifică luarea unei decizii. În cazul deciziei Curții Constituționale a Republicii Moldova prin care a fost exprimată valoarea Declarației de independență și denumirea corectă a limbii noastre, a existat și o opinie separată a unui judecător constituțional care a susținut că în legea din 1989 limba era numită moldovenească, iar Declarația de independență dă trimitere la această lege, numind limba română, nu a luat în seamă anume factorii social-politici. În cazul nostru referitor la denumirea limbii noastre factorii extrajuridici sunt luarea în considerare a opiniei specialiștilor care au spus ferm că denumirea corectă este limba română, iar legea din 1989 a numit moldovenească limba băștinașilor majoritari din mai multe considerente: în primul rând, decenii la rând ideologia sovietică a impus denumirea de limbă moldovenească, au crescut generații de oameni cărora li s-a impus această denumire, iar în al doilea, în anii 1988-1989 situația încordată social-politică, când nevorbitorii de română au declanșat greve contra decretării limbii băștinașilor ca limbă de stat, chiar numită limbă moldovenească, nu permitea, politic vorbind, să se insiste asupra denumirii corecte a limbii. Argumentul CONSECINȚE fortifică decizia Curții Constituționale, căci o soluție contrară ar fi dus la o situație absurdă, când în Declarația de independență ca act fondator al statului Republica Moldova și respectiv, în Constituție, limba de stat ar fi numită diferit. Deci, decizia Curții se opune formalismului pe care îl servește opinia separată la această decizie [4].

Prin intervenția Curții Constituționale a fost reparată acea greșeală, mai bine zis, articolul rușinos cu privire la denumirea limbii noastre și s-a statuat

denumirea de limbă română [5], astfel s-a pus în concordanță Constituția cu Declarația de independență și s-a dat curs cerințelor studenților, intelectualilor din 1995, care au protestat contra excluderii Istoriei românilor din programele de studii și s-au pronunțat pentru denumirea corectă a limbii noastre, dar s-a făcut această ajustare tehnică mai târziu, cu mai mult de un sfert de secol. Adică dacă socotim din 5 decembrie 2013 de la decizia Curții Constituționale despre prioritatea Declarației de independență ca act fondator, astfel încât limba română este limba de stat a Republicii Moldova, atunci sunt 19 ani, iar dacă de la ajustarea tehnică a Constituției, atunci sunt 29 de ani, adică un sfert de secol este spus cu aproximație. Deci, voința poporului exprimată la Marea Adunare Națională pe care legiuitorul ordinar din 1994 a ignorat-o, exprimând doar propria voință, prin decizia Curții Constituționale s-a ridicat la nivelul său cuvenit, de voință generală.

Alte decizii importante cum ar fi revigorarea art. 78 din Constituție în sensul alegerii de către popor a Președintelui Republicii, soluție care a existat inițial în textul Constituției și pe care au votat-o la referendumul din 2010 87 % din votanți, este adevărat că atunci referendumul nu a fost validat din cauza neatingerii pragului de participare pentru a fi validat, dar aproape un milion de oameni s-au exprimat pentru alegerea Președintelui Republicii Moldova prin votul direct al alegătorilor, pe când pentru opțiunea de a alege Președintele de către Parlament în 2000 s-a exprimat doar Parlamentul de atunci, deci voința poporului, ca voință generală, în mod necesar a trebuit să prevaleze asupra voinței legiuitorului ordinar, care este o forță constituită.

Protectoare cu drepturile omului a fost și decizia Curții Constituționale despre obligativitatea oricărei instanțe judecătorești de a sesiza Curtea Constituțională în cazul dubiilor asupra constituționalității unei norme aplicabile în procesul pendinte în fața sa, adică în cadrul excepției de neconstituționalitate. Printre altele, nu am văzut în cel mai actualizat text al art. 135 litera g/ al Constituției cel de pe site-ul Parlamentului această formulare, ca, de altfel și în art. 118 limba procedurii de judecată este în continuare arătată limba moldovenească, cine trebuie să vegheze pentru ca într-adevăr Constituția să fie actul suprem, bine redactat?

Ameliorarea contextului constituțional prin statuarea posibilității controlului prealabil al constituționalității se înscrie de asemenea printre deciziile favorabile democrației. Căci despre aceasta este vorba – despre apărarea democrației pe care Constituția noastră a consfințit-o. Referendumul din 20 octombrie 2024 remediază măcar parțial deficiența procedurii de adoptare a Constituției, astfel încât votul

popular consolidează poziția de cel mai viguros act al voinței naționale. Acest vot se alătură celui din 1991, a votării de către cetățeni în piața Marii Adunări Naționale a Declarației de independență și astfel cel puțin parțial Constituția noastră va fi votată la referendum, nu poți cere mai mult într-o societate divizată, bulversată cum este cea a noastră.

Acum, pentru a finaliza, aduc în discuție unele teze ale teoriei realiste a dreptului care are mai multe ramificații, debutul fiind pus de doctrina americană, urmată de cea scandinavă, fiind mai modest reprezentată în Europa. Vreau să vă mărturisesc că eu am analizat-o doar prin prisma doctrinei franceze care nu este prea extinsă, principalul promotor fiind profesorul Michel Troper. Realiștii francezi se sprijină pe trei idei de bază, așa cum le-a rezumat un critic al acestei teorii, profesorul Etienne Picard:

1. Adevăratul autor al textului juridic este interpretul final al acestui text;
2. Actul de interpretare este liber ca act de voință și nu de cunoaștere;
3. Libertatea interpretului este limitată de constrângeri legale

Realiștii nu consideră interpretarea Constituției ca fiind un act de cunoaștere, ci ca un act de voință politică, fiecare interpret optând pentru acea interpretare care-i convine și pe care o justifică, care-i convine mai mult. Astfel ei consideră că normele nu sunt în textul constituțional, dar sunt în mod unic rezultatul interpretării [6]. Li s-a reproșat realiștilor (Otto Pfersmann) că contestă fundamentul epistemologic în măsura în care privează interpretarea doctrinală de virtutea cunoașterii a sensului textului de interpretat. Astfel, în viziunea realiștilor dreptul este in integralitatea lui un fenomen de fapt, care rezultă doar dintr-un proces de justificare posterioară de către cei ce sunt împuterniciți să interpreteze. Ducând logica aceasta până la final, nimic nu se opune, scria Otto Pfersmann, ca aceștia să se îndepărteze de enunțurile textuale. Concluzia respectivă implică faptul că puterile constituite sunt potențiale surse de lipsă de respect al Constituției [7]. În această situație nu va exista nici un criteriu ce va permite determinarea rupturii între practica politică și textul constituțional. Pentru că acele opțiuni vor fi în favoarea unei sau altei semnificații prin justificarea aplicării unei ori altei metode de interpretare. Realiștii susțin că interpretarea se face referitor la texte și la fapte, nu la norme, ei consideră că normele rezultă doar în urma interpretării, iar interpretarea autentică este a acelor curți, deciziile cărora nu mai pot fi atacate. Dacă se interpretează un text, al cărui sens nu este stabilit în prealabil, iar norma este semnificația atașată acestui text, care nu mai poate fi contestat, atunci interpretul și

nu norma superioară clarifică sensul și este actul lui de voință. Această poziție determină anumite consecințe asupra validității. Validitatea normei este în actul de interpretare considerat că concretizează. Dar acest interpret a fost instituit de o normă superioară, deci, argumente mai sunt necesare. Validitatea este într-un fapt empiric, existența însăși a acelui interpret. Relația de validitate este o relație cauzală specifică care leagă actul de interpretare cu efectele sale în ordinea juridică. Prof. Michel Troper nu confundă efectul interpretării cu efectul normei și nici cu eficacitatea ei. Efectul interpretării este că alte autorități sunt obligate să respecte semnificația unui text așa, cum l-a formulat interpretul. Efectul normei rezidă în faptul că ea prescrie o anumită conduită. Eficacitatea este tratată în sensul că norma este aplicată în fapt. Teoria realistă a interpretării consideră efectivă norma care produce efecte. Ea este indiferentă față de faptul dacă comportamentele prescrise sunt urmate în realitatea socială. Teoria realistă justifică interpretarea prin constrângeri din interiorul ordinii juridice. Dar despre ce constrângeri poate fi vorba? Apare ca un paradox următoarea situație: interpretul are libertate juridică, în acest caz constrângerile pare că trebuie să lipsească? Interpretul creează o semnificație unui text, apoi adoptă un comportament conform semnificației. Interpretarea nu arată că este adevărată, ci că este veritabilă, depinde de condițiile de emisie și posibilitățile de contestare.

Ce constrângeri apasă asupra actorilor juridici? Constrângerea este percepută ca un fapt empiric determinat de ordinea juridică, care produce efecte în procesul de decizie a unui interpret. Pentru că ordinea juridică este presupusă dinamică, trebuie înțeles că constrângerile ce apasă asupra interpretului evoluează în funcție de starea de fapt. Interpretul trebuie să țină cont de comportamentul altor interpreți înainte de a lua decizia. Interpreții sunt legați unii de alții în luarea deciziei. Interpretul – homo juridicus- se caracterizează prin următoarele trăsături: 1. Obiectivele sale; 2. Ansamblu de acțiuni la dispoziția sa; 3. Raționalitate; 4. Prin informația de care dispune asupra situației juridice căreia trebuie să-i facă față.

1. Obiectivul , susțin realiștii, este să facă o alegere care să-i permită să apere sfera sa de competență.

2. Ansamblul de acțiuni nu este limitat a priori. Dar poate crea orice interpretare compatibilă cu competența sa pentru că nu este legat de un suport textual.

3. Interpretul este rațional, el caută să maximizeze obiectivul său, ținând cont de acțiuni și constrângeri ce apasă asupra lui.

4. Informația despre ordinea juridică este completă. Interpretul cunoaște că și ceilalți interpreți au aceiași informație, obiective, acțiuni, constrângeri ce apasă asupra lor etc. [8].

În cazul acestei teorii se observă tendința de a găsi o cale de mijloc, deși pledează mai mult pe judecători, se îndepărtează de modelul axiologic al Constituției, care totuși trebuie avut în vedere ca predominant. Dar un element al teoriei realiste a dreptului trebuie acceptat și anume cel ce ne cere o reflecție suplimentară asupra elementului personalității interpreților, care-și pune amprenta asupra rezultatului procesului de interpretare, în general, și a Constituției, în particular.

În cazul interpretării constituționale se pune întrebarea dacă interpretul creează sau reproduce voința legiuitorului, ceea ce la rândul său impune răspunsul că a interpreta un text constituțional, semnificația căruia este dată de voința constituantă, înseamnă că interpretul doar găsește această semnificație. Altă întrebare se referă la faptul dacă Constituția are lacune sau este autosuficientă, completă. Acestea sunt întrebări la care se poate răspunde doar vizând modelul axiologic al Constituției, de aceea aducând în discuție deciziile politice, decizii ale unor autorități, inclusiv judecătorești, îmi doresc ca aceștia sa aibă bun simț. Pentru că luarea deciziei de către politicieni, judecători este predeterminată de valorile, opiniile și opțiunile lor politice, desigur, contează constrângerile de tipul metodelor de interpretare, valorilor obiective, dar contează foarte mult convingerile și valorile individuale ale judecătorilor, procurorilor, autorităților. De aceea cine sunt politicienii, judecătorii, procurorii, cum sunt instruiți, ce valori împărtășesc, cum au intrat ei în viața publică, care este mediul lor social, economic, cultural? – sunt întrebări serioase, la care trebuie să reflecteze nu numai autoritățile, judecătorii, procurorii, dar și societatea civilă, comunitățile academice și universitare. Și astăzi cu ocazia aniversării a 65 de ani de la fondarea Facultății de Drept din Chișinău, acest deziderat prezent în titlul conferinței „În serviciul jurisprudenței naționale” l-aș completa cu „În serviciul poporului”, căci jurisprudența mai poate avea imperfecțiuni, dar poporul este capabil și în drept să ceară înlăturarea lor. Astfel, lucrul nostru trebuie intensificat astfel încât să educăm juriști, pentru care voința poporului de a merge pe calea democrației și a dreptății să fie prioritară, iar demnitatea omului, dreptatea să fie valori supreme întipărite nu numai în textul Constituției, ci și în mentalul nostru colectiv.

BIBLIOGRAFIE:

1. VEDEL Georges, Le hazard et la necesitte. Disponibil pe: https://revue-pouvoirs.fr/wp-content/uploads/pdfs_articles/Pouvoirs50_p15-30_hasard_necessite.pdf [Accesat 23.07.2024].

2. GRIMM Dieter, Disponibil: https://nujslawreview.org/wp-content/uploads/2016 /12/dieter-grimm.pdf [Accesat 12.08.2024].

3. SMOCHINĂ Andrei, Declarația de independență – act de temelie al Republicii Moldova. În: Revista de studii și cercetări juridice, nr.3-4, 2010.

4. Opinie separată asupra Hotărârii nr. 36 din 5 decembrie 2013. Disponibilă pe: https://www.constcourt.md/public/ccdoc/opinii/ro-op_h36_2013_ro.pdf [Accesat 05.08.2024].

5. Hotărârea Curții Constituționale nr. 36 din 05.12.2013 Disponibil pe: https://www.constcourt.md/ccdocview.php?tip=hotariri&docid=476&l=ro [Accesat 12.08.2024].

6. PICARD Etienne, Contre la theorie realiste de l'interpretation juridique. Disponibil pe: www. senat.fr/colloques/ office_ du_ juge/ office_ du_ juge5.html [Accesat 24.07.2024].

7. PFERSMANN Otto, O. Contre le néoréalisme. Pour un debat sur l'interprétation. In: Revue francais de droit constitutionnel, nr.50, 2002. Disponibil: http://lexpublica.over-blog.com/2014/01/contre-le-n%C3%A9o-r%C3%A9alisme-juridique.-pour-un-d%C3%A9bat-sur-l-interpr%C3%A9tation-en-r%C3%A9plique-%C3%A0-michel-troper-_-otto-pfersmann.html [Accesat 23.05.2024].

8. TROPER Michel, Une théorie réaliste de l'interprétation. In: *Opiniao juridica*. [Accesat 20.04.2024]. Disponibil: file:///D:/Documents/Downloads/2027-6657-1-SM.pdf

CZU: 349.6:502.131.1(4-6UE:478) **https://doi.org/10.59295/rpijn2025.05**

TRANZIȚIA INSTITUTULUI DE RĂSPUNDERE JURIDICĂ PENTRU DAUNELE CAUZATE MEDIULUI DE LA SISTEMUL NAȚIONAL LA SISTEM BAZAT PE ABORDĂRILE DIRECTIVELOR EUROPENE

PUNGA Irina,
Universitatea de Stat din Moldova,
doctorandă,
ORCID: 0000-0002-6004-9338

IORDANOV Iordanca-Rodica,
Universitatea de Stat din Moldova,
doctor în drept, conferențiar universitar,
ORCID: 0000-0002-5936-041X

SUMMARY

The article focuses on the analysis of the European legislative framework dedicated to environmental protection, highlighting the features of Directive 2004/35/EC, which establishes a liability regime for environmental damage, and Directive 92/43/EEC, known as the Habitats Directive, aimed at the conservation of natural habitats and species of flora and fauna. It explores the fundamental distinctions between these legal acts, emphasizing the necessity of an integrated strategy that facilitates synergy between economic development and ecological conservation, thereby ensuring sustainable management of natural resources.

Additionally, it examines the importance of art. 6 of the Habitats Directive, which mandates the environmental assessment of planned activities and policy and planning documents concerning Emerald sites, known in national legislation as biodiversity assessments. This provision reflects a preventive approach aligned with the precautionary principle, stipulating that any initiative with potential significant negative impact must undergo a detailed analysis. Thus, the article underscores the interdependence between the responsibility of economic operators and the imperative of biodiversity conservation, highlighting both the challenges and opportunities arising from the implementation of these complex regulations in the contemporary ecological context.

Keywords: Environmental liability, biodiversity conservation, biodiversity assessment, Habitats Directive, precautionary principle.

Răspunderea juridică pentru poluarea mediului este un subiect de importanță majoră, în special în contextul problemelor ecologice tot mai acute cu care se confruntă societatea modernă. Despre răspunderea juridică în materie de mediu s-a scris foarte mult și au fost înaintate foarte multe concepte și abordări. Mulți autori de

talie internațională și națională au adus contribuții semnificative în acest domeniu, fiecare oferind o perspectivă diferită asupra cadrului legislativ și aplicării responsabilității juridice de mediu.

Răspunderea juridică de mediu ca o formă specifică de responsabilitate juridică, destinată să protejeze dreptul fiecărei persoane la un mediu sănătos și să penalizeze acțiunile care pun în pericol echilibrul ecologic. Aceasta se manifestă sub diferite forme: responsabilitate civilă, penală și administrativă. Totodată, fiecare formă de responsabilitate are rolul său specific, fie că este vorba de sancționarea unei încălcări administrative, fie de compensarea prejudiciilor cauzate mediului.

Atât în teorie, cât și în practică răspunderea juridică de mediu este privită ca un instrument esențial în protejarea mediului înconjurător și în descurajarea activităților care ar putea provoca daune semnificative ecosistemelor. Cu toate că legislația națională prevede măsuri clare de sancționare pentru comiterea contravențiilor și infracțiunilor de mediu, în special după ce au intrat în vigoare modificările la Codul Penal și Codul Contravențional în 07 Septembrie 2024[1], sperăm că aplicarea acesteia nu va mai rămâne problematică. Totuși studiile și propunerile autorilor cercetați (Mircea Duțu, Daniela Marinescu, Brinchuk M., Bogolyubov S., Igor Trofimov) se subliniază necesitatea unei reforme legislative și instituționale pentru a spori eficiența contracarării încălcărilor de legislației de mediu și a proteja mai bine mediul. În acest context, este esențial ca atât societatea civilă, cât și instituțiile publice să își unească eforturile pentru a asigura aplicarea riguroasă a legilor de mediu.

Evaluările situației curente realizate împreună cu doctoranda Irina Punga au identificat câteva provocări majore cu care se confruntă Republica Moldova în aplicarea legislației ecologice și în combaterea degradării mediului. Cele mai semnificative dintre acestea includ lipsa resurselor necesare pentru monitorizarea și implementarea legislației de mediu. Este bine cunoscut că pentru o aplicare eficientă a legislației ecologice sunt indispensabile resurse financiare și umane adecvate, care să permită monitorizarea activităților economice cu risc sporit asupra mediului. Fără investiții suficiente în echipamente de monitorizare a calității aerului, apei și solului, precum și în infrastructură și personal calificat, inclusiv experți criminaliști, aplicarea responsabilității de mediu conform legii devine o provocare majoră. Activitățile economice care implică manipularea substanțelor chimice, a deșeurilor sau a

[1] https://www.legis.md//cautare/getResults?doc_id=144652&lang=ro

substanțelor periculoase necesită o monitorizare atentă și constantă pentru a preveni degradarea mediului. Aceste abordări reies și din prevederile Legii nr. 227/2022 privind emisiile industriale[1].

O altă provocare identificată este cadrul normativ de mediu, care este complex și, în multe cazuri, neclar sau incomplet în stabilirea reglementărilor. Această situație poate duce la interpretări eronate sau la o aplicare incompletă a legii. Astfel, responsabilii de aplicarea legislației, atât în sectorul privat, cât și în cel public, inclusiv cei care efectuează controale, se confruntă cu dificultăți în identificarea corectă a tipurilor de încălcări ale legislației de mediu.

Evaluările au relevat astfel de probleme în legislația referitoare la utilizarea subsolului și a solului, precum și în cazurile care duc la poluare sau la extragerea ilegală a apei. Această complexitate se datorează diverselor relații sociale care există în practică, dintre care nu toate sunt reglementate în prezent.

Un aspect semnificativ care a ieșit în evidență în ultimii ani este corupția și influențele politice, care rămân o barieră majoră în aplicarea legislației de mediu și în tragerea la răspundere a celor care încalcă aceste reglementări. Această problemă poate duce la tolerarea abuzurilor și la reducerea sancțiunilor aplicate companiilor sau persoanelor influente. Corupția afectează grav eficacitatea legislației de mediu, întrucât infracțiunile de mediu sunt adesea comise de actori economici puternici, cum ar fi companiile din industriile extractivă, de producție, silvică sau agricolă, care pot exercita presiuni asupra autorităților pentru a obține facilități în procesele de dezvoltare economică.

În plus, Republica Moldova, fiind o țară în curs de dezvoltare, se confruntă cu presiuni economice care pot intra în conflict cu protecția mediului. Astfel, investițiile în proiecte industriale sau agricole sunt adesea prioritizate în detrimentul protecției mediului, iar legislația ecologică poate fi percepută ca un obstacol în calea dezvoltării economice. De exemplu, proiectele de construcții sau exploatare a resurselor naturale pot beneficia de derogări speciale de la respectarea normelor de mediu sau pot evita evaluarea de mediu, sub pretextul că acestea vor aduce beneficii economice semnificative, chiar dacă afectează mediul pe termen lung.

Situațiile de corupție în domeniul mediului s-au manifestat prin tăinuirea sau prezentarea de date false privind poluarea, precum și prin tăieri ilegale sau extrageri

[1] https://www.legis.md//cautare/getResults?doc_id=133705&lang=ro

neautorizate de resurse minerale. Aceasta nu doar că subminează aplicarea legii, ci și perpetuează degradarea mediului.

Cea mai mare provocare rămâne, însă, dificultatea în investigarea și demonstrarea fraudelor de mediu. Investigarea infracțiunilor ecologice necesită expertiză tehnică specializată și resurse avansate pentru a dovedi încălcările și efectele acestora asupra mediului și populației. Acest lucru complică procesul de tragere la răspundere a celor vinovați. De exemplu, în cazurile de barare sau modificare ilegală a cursurilor de apă, este esențial să se demonstreze efectele negative asupra ecosistemelor, ceea ce poate fi dificil fără expertiză adecvată și tehnologie corespunzătoare.

În plus, fenomenele naturale exacerbate de schimbările climatice, cum ar fi inundațiile sau secetele, complică aplicarea normelor ecologice. Aceste evenimente pot agrava poluarea sau degradarea mediului, iar legislația actuală nu este suficient de flexibilă pentru a aborda aceste aspecte. Aceste provocări subliniază necesitatea unei reforme cuprinzătoare în aplicarea legislației de mediu și întărirea mecanismelor de prevenire și sancționare a încălcărilor în Republica Moldova.

Un prim pas în combaterea încălcărilor de mediu a fost inițierea reformei cadrului normativ și instituțional, inspirată de experiența statelor Uniunii Europene și de progresele realizate în asigurarea dreptului la un mediu sănătos.

În contextul crizei ecologice actuale, Uniunea Europeană își reafirmă angajamentul față de protecția biodiversității și a mediului printr-un cadru legislativ complex, care include Directivele 2004/35/CE[1], 2009/147/CE[2] și 92/43/CEE[3]. Acest cadru reflectă recunoașterea tot mai mare a interdependenței dintre activitățile economice și sănătatea ecosistemelor.

Directiva 2004/35/CE stabilește un sistem de răspundere pentru daunele de mediu, punând accent pe responsabilitatea operatorilor economici de a preveni prejudiciile asupra mediului, în conformitate cu principiul poluatorul plătește[4].

[1] Directiva 2004/35/CE a Parlamentului European și a Consiliului din 21 aprilie 2004 privind răspunderea pentru mediul înconjurător în legătură cu prevenirea și repararea daunelor aduse mediului;
[2] Directiva 2009/147/CE a Parlamentului European și a Consiliului din 30 noiembrie 2009 privind conservarea păsărilor sălbatice (Versiune codificată);
[3] Directiva 92/43/CEE a Consiliului din 21 mai 1992 privind conservarea habitatelor naturale și a speciilor de faună și floră sălbatică.
[4] The EU Environmental Liability Directive: A Commentary. Великобритания: OUP Oxford, 2013, pag. 10

Aceasta îi obligă pe operatori să adopte măsuri preventive și să notifice autoritățile competente în caz de amenințări iminente, promovând astfel o cultură a precauției.

Articolul 2 din Directivă definește „daună" drept o modificare negativă măsurabilă a unei resurse naturale sau o deteriorare măsurabilă a unui serviciu legat de resursele naturale care pot surveni direct sau indirect. Această definiție este crucială pentru interpretarea aplicabilității regimului de răspundere. Totuși, un aspect provocator al Directivei este ambiguitatea conceptului de „daune semnificative". Divergențele între statele membre în privința acestui concept creează un cadru de aplicare inconsistent, afectând coerența și eficiența legislației de mediu. Astfel, în timp ce unele state clasifică incidentele ca fiind „grave" doar în prezența deceselor sau vătămărilor severe, fără a lua în considerare impactul de mediu, altele recunosc gravitatea unui incident chiar și în absența acestor consecințe directe. [1] Considerăm că un incident poate avea efecte semnificative asupra mediului, în special datorită magnitudinii sale sau a impactului pe care îl exercită asupra zonelor protejate, speciilor amenințate și habitatelor vulnerabile. De exemplu, incidentul de deversare a petrolului de la platforma Deepwater Horizon[2], din 2010, a avut consecințe devastatoare asupra ecosistemului din Golful Mexic, afectând milioane de pești, păsări și mamifere marine. Aceasta a fost clasificată ca o daună ecologică semnificativă datorită amploarei și duratei efectelor sale. În contrast, o deversare accidentală de substanțe chimice într-o zonă industrială, care nu este protejată, poate fi percepută ca un incident minor. De exemplu, o deversare de substanțe chimice în apropierea unei fabrici ar putea fi ignorată de autorități, deoarece nu afectează direct un habitat protejat. Totuși, aceleași substanțe chimice pot contamina solul și apele subterane, având efecte pe termen lung asupra sănătății ecosistemului local. Această variabilitate în interpretarea termenului „semnificativ" poate genera confuzie și poate diminua responsabilitatea operatorilor economici. Astfel, este esențial să existe criterii clare și consistente pentru evaluarea efectelor incidentelor asupra mediului, pentru a asigura o responsabilitate adecvată în toate situațiile.

Directiva 2009/147/CE, dedicată conservării păsărilor sălbatice și Directiva 92/43/CEE, care vizează conservarea habitatelor naturale și a speciilor de faună și

[1] Milieu Ltd., IUCN, Experience gained in the application of ELD biodiversity damage. Final report for the European Commission, DG Environment. Brussels, February 2014.
[2] https://ro.wikipedia.org/wiki/Accidentul_de_pe_platforma_petrolieră_Deepwater_Horizon

floră, completează acest cadru prin stabilirea unor măsuri de protecție specifice. Aceste Directive instituie regimul Natura 2000, o rețea ecologică care protejează cele mai valoroase habitate și specii din Europa.

Directiva 92/43/CEE își propune menținerea și restaurarea habitatelor naturale, precum și a speciilor de faună și floră sălbatică de interes comunitar. Aceasta impune statelor membre să adopte măsuri active pentru a îmbunătăți starea acestor habitate, integrând în acțiunile lor cerințele economice, sociale și culturale, precum și regionale.[1] Conceptul de stadiu corespunzător de conservare este esențial, legând cele două dimensiuni fundamentale ale Directivei: conservarea habitatelor naturale și protecția speciilor.

Toate obligațiile incluse în Directiva Habitate sunt subordonate acestui obiectiv principal, asigurând o abordare holistică în protejarea biodiversității. Această Directivă nu doar că vizează conservarea, ci și crearea unui cadru de colaborare între statele membre, facilitând astfel un efort comun în fața provocărilor ecologice contemporane.

Atât Directiva privind răspunderea pentru daunele de mediu, cât și Directiva Habitate împărtășesc un scop comun: protecția biodiversității. Ambele acte legislative recunosc interdependența dintre acțiunile umane și sănătatea ecosistemelor, promovând responsabilitatea atât a operatorilor economici, cât și a statelor membre.

Cu toate acestea, cele două Directive diferă semnificativ în abordare. Directiva 2004/35/CE se concentrează pe stabilirea unui regim de răspundere financiară pentru daunele de mediu, în timp ce Directiva Habitate pune accent pe protecția ecologică a habitatelor și speciilor. Această distincție subliniază necesitatea unei strategii integrate, în care dezvoltarea economică și conservarea mediului nu doar coexistă, ci se sprijină reciproc, asigurând astfel o gestionare durabilă a resurselor naturale.

În acest context, art. 6 (3) din Directiva 92/43/CEE joacă un rol crucial, impunând evaluarea biodiversității (appropriate assessment) activităților planificate și documentelor de politici și planificare asupra siturilor Emerald înainte de autorizare. Aceasta asigură că activitățile economice nu compromit integritatea ecologică a acestor zone. Această abordare preventivă, care se aliniază cu principiul precauției,

[1] Comunicarea Comisiei. Evaluarea planurilor și proiectelor în raport cu siturile Natura 2000 Orientări metodologice privind dispozițiile articolului 6 alineatele (3) și (4) din Directiva 92/43/CEE privind habitatele. (2021/C 437/01).

stipulează că orice activitate planificată și document de politici și planificare cu potențial impact negativ semnificativ trebuie să fie supus unei analize riguroase, contribuind astfel la obiectivul comun de protecție a biodiversității. Astfel, unul dintre efectele incorporării principiului precauției în procesul de decizie este că obligă părțile interesate să acorde o atenție mai mare incertitudinilor.[1]

Mecanismul de evaluare a biodiversității, necesită o metodologie clară și bine definită. Deși Directiva Habitate[2] oferă orientări, absența unei definiții precise a „impactului semnificativ" lasă loc interpretărilor variate. O soluție ar fi utilizarea unor indicatori-cheie, cum ar fi procentul de habitat afectat, pentru a evalua efectele cumulative ale activităților planificate. Această abordare ar putea facilita identificarea impacturilor semnificative și ar asigura o evaluare mai uniformă a riscurilor.

Este esențial de subliniat că dificultățile emergente devin evidente atunci când autoritățile competente decid să avizeze activități planificate, chiar și în contextul unor evaluări de mediu defavorabile, invocând motive de interes public major, precum dezvoltarea infrastructurii sau protecția sănătății publice. Această derogare poate diminua semnificativ eficiența sistemului de protecție ecologică, generând dileme etice și ecologice complexe.

Mai mult, autoritățile de resort sunt obligate să adopte măsuri compensatorii destinate să reducă impactul negativ asupra mediului, totuși, implementarea acestor măsuri este adesea marcată de ambiguitate și ineficiență. Aceste intervenții trebuie să fie suficient de riguroase pentru a menține coerența rețelei Natura 2000. Astfel, se conturează o provocare considerabilă, mai ales în cazul unor activități planificate de amploare, care necesită o armonizare atentă între imperativul dezvoltării economice și cel al conservării mediului.

Măsurile compensatorii constituie un aspect esențial în protecția mediului și conservarea biodiversității, având rolul de a remedia efectele negative ale activităților economice asupra ecosistemelor. Directiva 92/43/CEE și Directiva 2004/35/CE, stabilesc cadre legale pentru implementarea acestor măsuri. Deși ambele Directive

[1] Cooney, Rosie. The Precautionary Principle in Biodiversity Conservation and Natural Resource Management: An Issues Paper for Policy-makers, Researchers and Practitioners. Switzerland: IUCN-the World Conservation Union, 2004, pag. 8.
[2] Commission notice Assessment of plans and projects in relation to Natura 2000 sites – Methodological guidance on the provisions of Article 6(3) and (4) of the Habitats Directive 92/43/EEC 2021/C 437/01

urmăresc protecția mediului, ele se diferențiază în modul în care abordează compensația daunelor de mediu și aplicarea măsurilor compensatorii.[1]

Astfel, art. 6 alin. (4) din Directiva Habitate stipulează că, în cazul activităților economice aprobate din motive de interes public major, măsurile compensatorii trebuie să fie implementate pentru a compensa pierderile habitatelor sau a speciilor. Aceste măsuri sunt gândite să asigure că impactul negativ asupra biodiversității este compensat, menținând astfel integritatea rețelei Natura 2000. Scopul este de a preveni degradarea mediului și de a asigura o coerență ecologică în gestionarea resurselor naturale.

Un aspect esențial în implementarea măsurilor compensatorii este analiza criteriilor de selecție a siturilor din rețeaua Natura 2000. Autoritățile competente sunt încurajate să utilizeze aceste criterii pentru a concepe măsurile compensatorii astfel încât să asigure proprietăți și funcții comparabile cu cele ale sitului inițial.

Măsurile compensatorii prevăzute de Directiva privind răspunderea pentru daunele de mediu funcționează într-un cadru diferit. În contextul acestei Directive, măsurile sunt de natură ex post, fiind implementate pentru a compensa daunele de mediu care au avut loc deja. Acestea se concentrează pe asigurarea unor îmbunătățiri suplimentare pentru a compensa pierderile intermediare suferite de resursele naturale afectate până la atingerea efectelor complete ale remediilor primare.

Un alt aspect relevant este cine suportă costurile măsurilor compensatorii. În cadrul Directivei privind răspunderea pentru daunele de mediu, costurile sunt suportate de operatorul responsabil de activitățile care au cauzat daunele. În contrast, în cazul Directivei Habitate, autoritățile competente pot solicita operatorului care implementează proiectul să acopere aceste costuri, conform principiului „poluatorul plătește”. Această distincție subliniază responsabilitatea operatorilor în asigurarea sustenabilității ecologice.

Reieșind din cele menționate mai devreme, constatăm că deși ambele concepte de măsuri compensatorii au scopuri similare, ele se diferențiază în esență. Măsurile în temeiul Directivei privind răspunderea pentru daunele de mediu vizează pierderile deja cauzate și sunt implementate de operatori, în timp ce măsurile din Directiva Habitate se concentrează pe compensația pierderilor anticipate și sunt gestionate de autoritățile naționale.

[1] International Liability Regime for Biodiversity Damage: The Nagoya-Kuala Lumpur Supplementary Protocol. Great Britain: Taylor & Francis, 2014, pag. 199.

Prin urmare, măsurile compensatorii din cadrul Directivei Habitate și Directivei privind răspunderea pentru daunele de mediu reprezintă instrumente complementare esențiale pentru protecția mediului și conservarea biodiversității. Deși funcționează pe baze diferite și se aplică în contexte distincte, ambele Directive subliniază necesitatea unei abordări proactive și integrate în gestionarea resurselor naturale. Experiența acumulată din implementarea măsurilor compensatorii în cadrul Directivei Habitate poate oferi lecții valoroase pentru îmbunătățirea eficienței sistemului Directivei privind răspunderea pentru daunele de mediu, promovând astfel o conservare mai eficientă și sustenabilă a biodiversității.

O altă provocare semnificativă în implementarea acestor Directive este legată de lipsa de date relevante și actualizate privind starea inițială a biodiversității. Starea de referință se referă la condiția ecosistemelor și serviciilor naturale în momentul în care daunele au fost produse, reflectând ceea ce ar fi existat dacă aceste prejudicii nu ar fi avut loc.[1] Aceasta se estimează folosind cele mai bune informații disponibile, incluzând aspecte precum numărul de exemplare, densitatea acestora sau suprafața acoperită, precum și rolul specific al indivizilor sau al zonelor afectate în conservarea speciilor și habitatelor, ținând cont de raritatea acestora. În plus, este esențial să se evalueze capacitatea de înmulțire a speciilor, viabilitatea lor și capacitatea habitatului de a se regenera natural. Un alt aspect crucial este abilitatea speciilor sau a habitatelor de a se reface într-un interval scurt după producerea daunelor, în absența altor intervenții decât măsurile sporite de protecție, ajungând astfel la o stare considerată echivalentă sau superioară celei inițiale, doar prin dinamica naturală a acestora. Fără informații precise, este aproape imposibil să se evalueze impactul real al activităților economice asupra mediului. Aceasta subliniază nevoia stringentă de a dezvolta sisteme de monitorizare și colectare de date care să sprijine evaluările de impact, oferind o bază solidă pentru deciziile de politici publice.

În concluzie, legislația Uniunii Europene privind protecția mediului și a biodiversității reprezintă un cadru vital pentru combaterea declinului ecologic. Cu toate acestea, provocările persistente legate de interpretarea ambiguă a daunelor semnificative, lipsa de coordonare legislativă și deficiențele în aplicarea mecanismului de evaluare a biodiversității necesită o revizuire și o reformă a sistemului. O abordare integrată, care să implice consolidarea sistemelor de

[1] The Habitats Directive in Its EU Environmental Law Context: European Nature's Best Hope?. Great Britain: Taylor & Francis, 2014, pag. 200.

monitorizare și o clarificare a responsabilităților operatorilor economici, este esențială pentru a asigura protecția durabilă a biodiversității. Implementarea unor măsuri proactive și transparente va contribui nu doar la conservarea ecosistemelor, ci și la dezvoltarea unei economii care respectă limitele planetei.

BIBLIOGRAFIE:

1. Comunicarea Comisiei. Evaluarea planurilor și proiectelor în raport cu siturile Natura 2000 Orientări metodologice privind dispozițiile articolului 6 alineatele (3) și (4) din Directiva 92/43/CEE privind habitatele. (2021/C 437/01).
2. Cooney, Rosie. The Precautionary Principle in Biodiversity Conservation and Natural Resource Management: An Issues Paper for Policy-makers, Researchers and Practitioners. Switzerland: IUCN-the World Conservation Union, 2004, pag. 8.
3. Directiva 92/43/CEE a Consiliului din 21 mai 1992 privind conservarea habitatelor naturale și a speciilor de faună și floră sălbatică, publicată în Jurnalul Oficial al Uniunii Europene nr. L 206 din 22 iulie 1992.
4. Directiva 2004/35/CE a Parlamentului European și a Consiliului din 21 aprilie 2004 privind răspunderea pentru mediul înconjurător în legătură cu prevenirea și repararea daunelor aduse mediului.
5. Directiva 2009/147/CE a Parlamentului European și a Consiliului din 30 noiembrie 2009 privind conservarea păsărilor sălbatice (Versiune codificată).
6. Legea nr. 94/2007 cu privire la rețeaua ecologică. Monitorul Oficial al Republicii Moldova, 2007, nr. 90–93, art.395. În vigoare din 29.06.2008.
7. Legea nr. 1538/1998 privind fondul ariilor naturale protejate de stat. Monitorul Oficial al Republicii Moldova, 1998, nr. 66–68, art.442. În vigoare din 25.02.1998.
8. Legea nr. 86/2014 privind evaluarea impactului asupra mediului. Monitorul Oficial al Republicii Moldova, 2014, nr. 174-177 art. 393. În vigoare din 04.01.2015.
9. Legea nr. 11/2017 privind evaluarea strategică de mediu. Monitorul Oficial al Republicii Moldova, 2017, nr. 109-118 art. 155. În vigoare din 07.04.2018.
10. Legea nr. 227/2022 privind emisiile industriale. Monitorul Oficial al Republicii Moldova, 2022, nr. 326-333 art. 628. În vigoare din 21.10.2022.
11. Milieu Ltd., IUCN, Experience gained in the application of ELD biodiversity damage. Final report for the European Commission, DG Environment. Brussels, February 2014.
12. Taylor & Francis, International Liability Regime for Biodiversity Damage: The Nagoya-Kuala Lumpur Supplementary Protocol. Great Britain, 2014, pag. 199.
13. Taylor & Francis, The Habitats Directive in Its EU Environmental Law Context: European Nature's Best Hope? Great Britain, 2014, pag. 200.

14. The EU Environmental Liability Directive: A Commentary. Great Britain: OUP Oxford, 2013, pag. 10.

CZU: 347.131.22:342.924 **https://doi.org/10.59295/rpijn2025.06**

TERMENUL DE PRESCRIPȚIE – CAUZĂ CARE ÎNLĂTURĂ RĂSPUNDEREA CONTRAVENȚIONALĂ, NOȚIUNE ȘI CONDIȚII DE APLICARE

ERHAN Ianuș,
Universitatea de Stat din Moldova,
doctor în drept, conferențiar universitar, cercetător științific superior,
Facultatea de Drept a Universității de Stat din Moldova
ORCID ID: 0000-0003-4110-8133

PÂCALEU Valeriu,
Universitatea de Stat din Moldova,
student, anul III,
Facultatea de Drept a Universității de Stat din Moldova

SUMMARY

In recent years, there has been a permanent increase in contraventions found and examined by the competent authorities.

The growing number of detected contraventions put pressure on the given authorities who have limited resources in order to achieve the assigned powers in limited terms, in addition, the non-cooperative behavior of citizens makes the terms of examination of contravention cases to be long, and most of the time the procrastination of this is generated by the attitude of the participants in the process.

Committing the contravention and finding it triggers the contravention process which most often ends with the application of the contravention sanction and aims to restore the damaged legal order, make the perpetrator responsible, prevent the commission of new illegalities, discipline citizens in the spirit of law enforcement, with certain consequences on them.

The prescription of holding the person accountable and applying the contraventional sanction is a cause that extinguishes the contraventional legal conflict report, because it was not resolved within a reasonable period of time, provided for in the contraventional law.

Thus, the prescription in contravention law has a determining role in order to achieve the mechanism of sanctioning people for illegalities committed in certain fixed terms and predetermined conditions.

Keywords: contravention, contraventional process, limitation period, contraventional sanction

Introducere. Fiecare societate există și evoluează pe baza unor reguli de conduită strict stabilite, apărate de normele morale, de obiceiuri, de tradiții și de norme juridice. În ansamblu ele formează un sistem ce reglementează raporturile

sociale. În cadrul acestui sistem ce guvernează societatea, un rol important îl au normele juridice, nemijlocit cele contravenționale, care impun membrilor societății un anumit comportament în raporturile pe care aceștia le stabilesc cu semenii sau cu organismele sociale și a căror încălcare atrage după sine o anumită formă de răspundere juridică [1, p. 96-97], în cazul nostru, răspunderea contravențională.

În sensul dat, scopul legii contravenționale constă în apărarea drepturilor și libertăților legitime ale persoanei, apărarea proprietății, ordinii publice, a altor valori ocrotite de lege, în soluționarea cauzelor contravenționale, precum și în prevenirea săvârșirii de noi contravenții [2].

În ultimii ani se atestă o creștere permanentă a contravențiilor constatate și examinate de către autoritățile competente. În acest sens, preocuparea statului este de a stabili reglementări dedicate domeniului contravențional în vederea sancționării contravențiilor, optimiza și eficientiza procesul contravențional, cât și de a preîntâmpina comiterea acestor fapte.

Acest deziderat este explicabil, reieșind și din ideea că tot mai multe ilegalități se comit, iar capabilitățile autorităților publice cu drept de constatare și examinare, devin tot mai dezvoltate și concentrate de a combate și preveni eficient fenomenul contravențional.

De exemplu, cele mai comise contravenții sunt cele din domeniul circulației rutiere (capitolul XIII din Codul contravențional), respectiv, în anul 2023 au fost constatate și documentate 566.553 de contravenții din categoria respectivă, în anul 2022 – 479.400, iar în anul 2021 – 397.000.

Tendința dată se explică nu doar prin faptul că tot mai mulți conducători auto încalcă Regulamentul circulației rutiere [3], majorarea parcului de vehicule care circulă în țară, dar și extinderea sistemului informațional „Controlul traficului” [2], dotarea agenților de patrulare cu echipament performant de detectare a vizei, cât și implementarea anumitor soluții tehnologice de ultimă generație.

Un alt exemplu îl constituie contravențiile comise de către minori, iar analiza statisticilor relevă o creștere și diversificare a contravențiilor săvârșite de către aceștia în cuprinsul anului 2023, fiind întocmite 787 procese-verbale cu privire la contravenție, comparativ cu anul 2022, când au fost întocmite 600 procese-verbale.

Faptul dat are mai multe explicații, și anume, tendința de creștere a numărului de contravenții comise de minori este una constantă în ultimii ani, spre deosebire de infracțiuni care sunt în descreștere, lucru care se explică prin decriminalizarea

anumitor încălcări și trecerea acestora din Codul penal în Codul contravențional, cât și concentrarea mai mare a atenției și resurselor, mai degrabă, către fenomenul infracțional, decât cel contravențional.

Constatările date sunt valabile pentru majoritatea categoriilor de contravenții, creșterea numărului acestora fiind o constantă permanentă în ultimii ani.

Ideile de bază ale cercetării. Numărul în creștere al contravențiilor constatate pun presiune pe autoritățile responsabile care au resurse limitate în vederea realizării în termeni restrânși ai competențelor atribuite, plus, comportamentul necooperant al cetățenilor fac ca termenii de examinare ai cauzelor contravenționale să fie de durată, iar de cele mai multe ori tergiversarea acestui este generat de atitudinea participanților la proces.

Conform datelor statistice, pe parcursul ultimilor ani, au fost clasate mai multe cauze contravenționale pe motivul expirării termenului de prescripției, anul 2021 – 170, 2022 – 119, 2023 – 33.

Până în anul 2015 termenul general de prescripție al răspunderii contravenționale era de 3 luni, ceea ce făcea dificilă încadrarea procesului contravențional într-un termen atât de restrâns. Ulterior, s-a decis ca acest termen să fie extins până la un an.

Recent, la data de 06 iunie curent, a fost adoptată Legea nr. 136 pentru modificarea unor acte normative, în special, a Codului penal și a Codului contravențional. Noile prevederi fiind publicate în Monitorul Oficial au intrat în vigoare la 07.09.2024 [5].

Una dintre cele mai importante schimbări este legată de instituția „prescripției", prevăzută de art. 26 Cod contravențional ca fiind o cauză care înlătură răspunderea contravențională, ca și rezultat al trecerii unei perioade de timp stabilite de legislație.

Conform doctrinei contravenția, se prezintă ca fiind o faptă antisocial ilicită, manifestându-se printr-o acțiune sau inacțiune, care comparativ cu infracțiunea posedă un grad de pericol mai redus, săvârșită cu vinovăție, care atentează la valorile sociale ocrotite de legea, la ordinea și securitatea publică, totuși, legea prevede unele împrejurări a căror apariție face ca principiul inevitabilității răspunderii contravenționale să fie încălcat, stabilind careva cauze care înlătură sancțiunea contravențională [1, p. 139], una dintre acestea fiind prescripția răspunderii contravenționale.

În atare condiții prescripția atragerii persoanei la răspundere și aplicării sancțiunii contravenționale este o cauză ce stinge raportul juridic contravențional de conflict, deoarece acesta nu a fost rezolvat într-o perioadă de timp rezonabilă, prevăzută în legea contravențională.

Știm că „pentru a fi eficientă, răspunderea contravențională trebuie să intervină într-un moment cât mai apropiat de cel al comiterii faptei contravenționale” [6, p. 49].

În sensul dat, importanța prescripției este incontestabilă reieșind din faptul că asigură aplicarea anumitor principii de bază ale răspunderii juridice, inclusiv a răspunderii contravenționale, cum ar fi cel al legalității, vinovăției, cât și operativității, or, acesta din urmă determină că sancțiunea urmează a fi aplicată după posibilitate fără tergiversări pentru ca rezultatul să fie cât mai eficient. În caz contrar răspunderea își pierde efectul scontat.

Prescripția contravențională în esența ei reprezintă o cauză care înlătură incidența legii contravenționale, făcând să înceteze raportul contravențional de conflict dacă acesta nu a fost în întregime soluționat într-un anumit interval de timp, fiind sub aspectul tragerii la răspundere și sancționării contravenientului, fie sub aspectul executării în întregime a sancțiunii aplicate.

Astfel, prescripția constituie o expresie a rolului pe care îl are factorul timpului în realizarea incidenței legii contravenționale, în vederea restabilirii ordinii publice și de drept încălcate prin săvârșirea unei contravenții. Chiar dacă pentru contravenția săvârșită a fost intentat un proces contravențional, indiferent de stadiul la care acesta se regăsește, cât timp procesul se află în curs, poate interveni instituția prescripției contravenționale.

Rațiunea reglementării acestei instituții de drept contravențional este strâns legată de însăși rațiunea represiunii contravenționale care este aceea de a asigura prevenția generală și specială a săvârșirii de noi contravenții. Executarea sancțiunii contravenției după trecerea unui interval îndelungat de timp, chiar dacă ar da satisfacție ideii abstracte de justiție, s-ar dovedi ineficientă în raport cu scopul legii contravenționale [7, p. 156].

Realizarea tardivă a tragerii la răspundere contravențională, după cum consideră autorul Hotca M. A. „înseamnă o nouă aducere în cadrul spiritului social a faptei ce deja fusese uitată de societate. Prescripția aplicării sancțiunii contravenționale este antidotul la acele cazuri când organele competente n-au reușit într-un timp optim să restabilească ordinea de drept încălcată. Răspunderea

contravențională trebuie realizată promt din punct de vedere substanțial și operativ din prisma procesual contravențională. Contravenienții trebuie descoperiți repede, judecați operativ și sancționați promt. Tardivitatea aplicării sancțiunii este la fel de nocivă pentru societate ca și nerealizarea tragerii la răspunderea contravențională" [8, p. 40].

Dar, în pofida acestei susțineri, constatăm că fapta contravențională, fiind prevăzută de legea contravențională, devine o încălcare la momentul săvârșirii ei indiferent de momentul reacționării autorităților competente. Respectiv, nu puteam susține ipoteza, potrivit căreia fapta, în momentul săvârșirii constituie o contravenție, iar după scurgerea termenului de prescripție nu mai reprezintă o contravenție. Fapta va rămâne să fie considerată contravenție chiar și odată cu expirarea termenului de prescripție stabilit de către legiuitor.

Important este de a nu confunda înlăturarea răspunderii contravenționale cu înlăturarea caracterului contravențional al faptei. Înlăturarea răspunderii contravenționale duce doar la înlăturarea aplicării sau executării sancțiunii. Totodată, înlăturarea răspunderii contravenționale este determinată de considerații de politică contravențională și este dictată de anumite împrejurări și situații, când fie utilitatea socială a răspunderii contravenționale dispare sau se diminuează, fie în realizarea scopului represiunii apare mai profitabilă și mai eficientă utilizarea altor mijloace. Asemenea împrejurări poartă denumirea de cauze care înlătură răspunderea contravențională [1, p. 139].

După cum consideră cercetătorul Glavan B. „instituția prescripției de înlăturare a răspundere contravențională se aseamănă foarte mult cu cea a amnistiei. În asemenea situații fapta, comisă de către o persoană, continuă să rămână contravenție, însă în virtutea voinței legiuitorului se stinge obligația acestuia de a suporta sancțiunea prevăzută de legea contravențională, adică răspunderea contravențională. Totodată, ambelor instituții le este caracteristic caracterul imperativ al încetării răspunderii contravenționale precum și faptul că această încetare nu este condiționată de stabilirea pericolului social al persoanei ce a comis contravenția și nici de posibilitatea reeducării acesteia fără a fi supusă răspunderii contravenționale" [7, p. 156].

Referindu-se la perioadele de 12 sau 18 luni, care se aplicau până la modificările menţionate supra, autorii Pantea O. şi Antoci A. corect au punctat că aceasta nu mai actuale, având în vedere practica judecătorească privind aplicarea sancțiunilor pentru

faptele contravenționale. De multe ori, contravenienții apelează la „trucuri juridice" (de exemplu, amânarea ședințelor fără vreun motiv), la lacunele legii contravenționale și făptuitorii rămân nepedepsiți după expirarea unui an de zile" [6, p. 50].

Astfel, conform modificărilor recente la Codul contravențional, care prevede că termenul general de prescripție al răspunderii contravenționale este de 18 luni, se denotă faptul că persoana nici într-un caz nu poate fi trasă la răspundere dacă termenul general a expirat și dacă în această perioadă nu a săvârșit alte contravenții. Atunci când contravenția a fost săvârșită de o persoană minoră, termenul de prescripție se reduce în jumătate [2].

Analizând prevederile modificate determinăm că art. 30 din Codul contravențional care vizează termenul general de prescripție al răspunderii contravenționale care era de un an (12 luni) a fost extins până la „18 luni". În cazul termenului de prescripție special, care era de 18 luni a fost extins până la 24 de luni, și anume, pentru violența în familie (art. 78^1) sau construcții neautorizate și intervenții neautorizate la construcțiile existente (art. 179).

Introducerea acestora le putem explica prin necesitatea de a acorda autorităților competente de a constata și examina contravenții, timp suficient pentru realizarea acțiunilor procesuale, acumularea probelor în vederea stabilirii vinovăției sau nevinovăției făptuitorului, examinarea cauzei contravenționale și primirea deciziei pe caz.

A fost modificat și alin. (5) al art. 30 care prevede limitele temporale ale prescripției, iar în redacția anterioară era stabilit când se începe și când acestea se finalizează, respectiv, termenul de prescripție curgea de la data săvârșirii contravenției și până la data rămânerii definitive a hotărârii cu privire la cauza contravențională.

În varianta modificată au fost excluse prevederile „și până la data rămânerii definitive a hotărârii cu privire la cauza contravențională", or, acesta este mai degrabă un act juridic împlinit, decât momentul când încetează curgerea termenului dat. Astfel, expunerea acestor prevederi astăzi este următoarea „Termenul de prescripție curge de la data săvârșirii contravenției."

La fel, „în cazul săvârșirii unei noi contravenții de către aceeași persoană, termenul de prescripție se calculează pentru fiecare contravenție separat", iar „în cazul contravenției continue și al contravenției prelungite, termenul de prescripție curge de la data săvârșirii ultimei acțiuni sau a inacțiunii" [2].

Mult mai clare au devenit prevederile legate de suspendarea termenului de prescripție care stabilesc că acesta „se suspendă dacă persoana care a săvârșit contravenția se sustrage de la procesul contravențional. În acest caz, curgerea termenului de prescripție se reia din momentul reținerii persoanei sau din momentul autodenunțării.”

Putem concluziona că în cazul eschivării persoanei de a se prezenta la agentul constatator sau în fața instanței de judecată, termenul de prescripție poate fi suspendat, iar la momentul stabilirii locului aflării făptuitorului și reținerii acestuia termenul se reia. Totodată, rămâne neclar și nereglementat care va fi actul procesual prin care se va suspenda și relua curgerea termenului de prescripție, urmând la nivelul autorităților competente stabilirea acestuia.

Ce ține de procedura reținerii (măsură procesuală de constrângere) în cazul procedurii contravenționale poate fi aplicată doar în cazul unor temeiuri strict determinate, cum ar fi: comiterea contravențiilor flagrante, pentru care legea prevede sancțiunea arestului contravențional; imposibilității identificării persoanei în a cărei privință este pornit procesul contravențional, dacă au fost epuizate toate măsurile de identificare; executării hotărârii instanței de judecată privind expulzarea persoanei; nefiind, prin urmare, prevăzută aplicarea acestea și în cazul eschivării/sustragerii făptuitorului de la agentul constatator sau instanța de judecată.

Curgerea termenului de prescripție se suspendă și în cazul contestării deciziei de aplicare a sancțiunii contravenționale sau a hotărârii judecătorești, fiind acum mult mai clar ce se întâmplă atunci când se contestă decizia agentului constatator sau al instanței de judecată prin recurs, iar părțile nu vor mai putea face uz de tergiversarea intenționată a termenului de examinare al cauzei contravenționale și, respectiv, expirarea termenului de prescripție prin contestarea neargumentată a deciziei agentului constatator sau a hotărârii judecătorești.

La fel, din motive obiective existau cazuri când agenții constatatori sau instanța de judecată nu se încadrau în termenii procesuali stabiliți, cum ar fi: neprezentarea părților legal citate, neasigurarea aducerii silite dispuse, lipsa persoanelor în țară, numirea și executarea expertizelor judiciare complexe și de durată, administrarea ineficientă și completă a probelor, etc.

Astfel, nu de puține ori se întâmpla ca la etapa constatării și examinării de către agentul constatator, iar ulterior fiind contestată în instanța de judecată era tergiversată examinarea cauzei contravenționale până expira termenul de prescripție.

De cele mai multe ori, prin hotărâre judecătorească făptuitorul era declarat vinovat de săvârșirea contravenției, dar nefiind posibilă aplicarea în privința acestuia a sancțiunii contravenționale.

Respectiv, judecătorii nu vor mai fi sub presiunea de a se încadra în anumiți termeni ficși, iar atunci când circumstanțele impun examinarea unor cazuri complicate să se țină de termenul rezonabil de examinare al acestora.

Cu toate că prevederile legate de suspendare erau și anterior, acestea nu se aplicau, în contextul în care alin. (8) al art. 30 determina că „persoana nu poate fi trasă la răspundere contravențională dacă de la data săvârșirii contravenției a trecut un an și în această perioadă nu a fost săvârșită o nouă contravenție", acestea fiind abrogate, fapt pe care îl considerăm corect, pentru aplicabilitatea fără anumite condiționări a prevederilor menționate supra.

În acest sens, activitatea atât a agentului constatator, cât și a instanței de judecată va avea o finalitate, indiferent de existența anumitor condiții și circumstanțe ce nu țin de competența acestora, dar care poate influența procesul contravențional în sensul încetării acestuia.

Totodată, termenul de prescripție de atragere a persoanei la răspundere contravențională nu trebuie confundat cu termenul de prescripție de punere în executare a sancțiunii contravenționale deja aplicate care este de ***un an***, calculat din ***data la care decizia sau hotărârea prin care aceasta a fost aplicată a rămas definitivă***.

Deși actul administrativ prin care se constată fapta contravențională și se aplică o sancțiune contravențională este un document executoriu, acesta nu poate fi considerat definitiv din momentul în care este întocmit, având în vedere faptul că trăsătura „definitivatului" este caracteristică doar pentru hotărârile cu caracter jurisdicțional. Prin urmare, doar lipsa contestării în termen, însoțită de lipsa motivelor fundamentate pentru repunerea în termen, îi poate atribui deciziei de aplicare a sancțiunii contravenționale trăsătura definitivatului [6, p. 51].

Susținem opinia exprimată în doctrina română, potrivit căreia orice contravenție poate fi constatată oricând de către agentul constatator, cu respectarea tuturor cerințelor legale pentru constatarea și documentarea acesteia, în cadrul termenului de prescripție [9, p. 39].

Comiterea contravenţiei şi constatarea acestea declanșează procesul contravenţional care de cele mai multe ori se finalizează cu aplicarea sancţiunii

contravenţionale şi are drept scop restabilirea ordinii de drept lezate, responsabilizarea făptuitorului, prevenirea comiterii de noi ilegalităţi, disciplinarea cetăţenilor în spiritul respectării legii, cu anumite consecinţe asupra acestora.

Totodată, Codul contravențional în art. 441 (Temeiurile de încetare a procesului contravențional), la alin. (1), lit. f) prevede expres că „procesul contravențional nu poate fi pornit, iar dacă a fost pornit, nu poate fi efectuat și va fi încetat în cazurile în care nu este identificat făptuitorul și/sau termenul prescripției tragerii la răspundere contravențională a expirat [2].

Plasarea termenului de prescripție împreună cu circumstanțele ce ține de identificarea sau neidenficarea făptuitorului credem că nu este cea mai corectă, or, prevederile date considerăm că urmează a fi separate în contextul în care, de cele mai multe ori sunt situații diferite ca și efect și consecințe.

Dacă analizăm sub aspect comparativ, ca și esență, prescripția atragerii la răspundere contravențională se aseamănă cu prescripția de atragere la răspundere penală. Astfel, art. 53 (Liberarea de răspundere penală) prevede că „persoana care a săvârșit o faptă ce conține semnele componenței de infracțiune poate fi liberată de răspundere penală de către procuror în cadrul urmăriri penale și de către instanța de judecată la judecarea cauzei” și, în cazul, prescripției de tragere la răspundere penală.

La rândul său, art. 60 (Prescripția tragerii la răspundere penală) determină care sunt limitele temporale ale acestei instituții juridice, și anume: „Persoana se liberează de răspundere penală dacă din ziua săvârșirii infracțiunii au expirat următoarele termene:

a) 3 ani de la săvârșirea unei infracțiuni ușoare;

b) 5 ani de la săvârșirea unei infracțiuni mai puțin grave;

c) 15 ani de la săvârșirea unei infracțiuni grave;

d) 20 de ani de la săvârșirea unei infracțiuni deosebit de grave;

e) 25 de ani de la săvârșirea unei infracțiuni excepțional de grave [10].

Ca și pentru contravenție în cazul infracțiunii continue, termenul de prescripție curge de la data încetării activității infracționale sau de la data survenirii unui eveniment care împiedică această activitate. În cazul infracțiunii prelungite, termenul de prescripție curge de la data săvârșirii ultimei acțiuni sau inacțiuni.

La fel, pentru ambele instituții este caracteristic același principiu – în cazul săvârșirii de către persoană a unei noi infracțiuni, prescripția se calculează pentru fiecare infracțiune separat. Prescripția se întrerupe în cazul în care, până la expirarea

termenelor prevăzute de legislație, cauza penală parvine în instanța de judecată pentru examinare în fond. Din momentul înregistrării cauzei penale în instanța de judecată începe să curgă un nou termen de prescripție.

Curgerea prescripției penale se suspendă dacă persoana care a săvârșit infracțiunea se sustrage de la urmărirea penală cât și în cazul în care se solicită eliberarea acordului privind pornirea urmăririi penale sau ridicarea imunității acordate prin lege. În aceste cazuri, curgerea prescripției se reia din momentul reținerii persoanei, din momentul autodenunțării, din momentul eliberării acordului privind pornirea urmăririi penale sau din momentul ridicării imunității.

Sub aspectele date, prescripția în dreptul contravențional a devenit mult mai asemănătoare cu cea din dreptul penal.

Termenul prescripției se suspendă pe perioada suspendării urmăririi penale, iar un nou termen de prescripție începe să curgă în cazul admiterii, conform art. 465^6 din Codul de procedură penală, a cererii de reluare a examinării cauzei penale judecate în lipsa persoanei condamnate [11].

Prescripția nu se aplică persoanelor care au săvârșit infracțiuni contra păcii și securității omenirii, infracțiuni de război, infracțiuni de tortură, tratament inuman sau degradant sau alte infracțiuni prevăzute de tratatele internaționale la care Republica Moldova este parte, indiferent de data la care au fost săvârșite.

După cum determinăm termenul de prescripție în dreptul penal este stabilit în dependență de gravitatea faptei și categoria la care aceasta se atribuie (infracțiuni ușoare, infracțiuni mai puțin grave; infracțiuni grave, infracțiuni deosebit de grave, infracțiuni excepțional de grave), pe când pentru contravenții nu avem o astfel de clasificare, iar termenul de prescripție este unul general, cu anumite excepții, indiferent de gravitatea faptei contravenționale.

Examinând legislația contravențională a României determinăm că prevede „Aplicarea sancțiunii amenzii contravenționale se prescrie în termen de 6 luni de la data săvârșirii faptei. În cazul contravențiilor continue, termenul prevăzut curge de la data încetării săvârșirii faptei. Prescripția operează totuși dacă sancțiunea nu a fost aplicată în termen de un an de la data săvârșirii, respectiv constatării faptei, dacă prin lege nu se dispune altfel” [12].

După cum determinăm în țara vecină legislația la acest capitol este mai restrictivă, aplicându-se în etape, într-un caz fiind vizată sancțiunea sub formă de

amendă (6 luni), iar în altul atunci când se aplică alte sancțiuni contravenționale (un an).

În ***concluzie*** suntem de părerea că instituția „prescripției" în dreptul contravențional are un rol determinant în vederea realizării mecanismului de sancționare a persoanelor pentru ilegalitățile comise în anumiți termeni ficși și condiții prestabilite.

Totodată, eficiența și rezultatul scontat poate fi atins atunci când autoritățile competente, prin intermediul persoanelor împuternicite (agentul constatator, procurorul, judecătorul) realizează atribuțiile de constatare și examinare a contravențiillor eficient și în termeni restrânși.

După ultimele modificări instituția dată a suferit schimbări esențiale, iar prevederile au devenit mai restrictive, dar și mult mai clare și aplicabile.

BIBLIOGRAFIE:

1. GUȚULEAC, V. Tratat de drept contravențional. Chișinău: Tipografia Centrală, 2009
2. Codul contravențional, Legea nr. 218 din 24.10.2008. În: Monitorul Oficial nr. 78-84 din 17.03.2017
3. Hotărârea Guvernului nr. 357 din 13.05.2009 cu privire la aprobarea Regulamentului circulației rutiere. În: Monitorul Oficial nr. 92-93 din 15.05.2009, art.409
4. Hotărârea Guvernului nr. 965 din 17.11.2014 pentru aprobarea Regulamentului privind organizarea și funcționarea Sistemului automatizat de supraveghere a circulației rutiere „Controlul traficului". În: Monitorul Oficial nr. 352-357 din 28.11.2014, art. 1043
5. Legea nr. 136 pentru modificarea unor acte normative, în special, a Codului penal și a Codului contravențional. În: Monitorul Oficial nr. 245-246 din 07.06.24, art.353
6. PANTEA, O., ANTOCI, A. Drept contravențional: suport de curs. Chișinău: CEP USM, 2023
7. GLAVAN, B. Liberarea de răspundere penală: studiu monografic. Chișinău: Academia „Ștefan cel Mare", 2021
8. HOTCA, M., A. Drept contravențional. Suport de curs. București: Universitatea **„**Nicolae Titulescu**"**, 2011-2012
9. ȚICLEA, A. Reglementarea contravențiilor, ed. a V-a. București: Lumina Lex, 2007

10. Codul penal, Legea nr. 985 din 18.04.2002. În: Monitorul Oficial nr. 72-74 din 14.04.2009, art. 195

11. Codul de procedură penală, Legea nr. 122 din 14.03.2003. În: Monitorul Oficial nr. 248-251 din 05.11.2013, art. 699

12. Ordonanța Guvernului României nr. 2 din 12.07.2001 privind regimul juridic al contravențiilor. În: Monitorul Oficial nr. 410 din 25.07.2001

CZU: 340.12 **https://doi.org/10.59295/rpijn2025.07**

ENCICLOPEDIA JURIDICĂ, TEORIA GENERALĂ A DREPTULUI ȘI FILOSOFIA DREPTULUI – FUNDAMENTE ALE ȘTIINȚEI DREPTULUI

BĂDESCU Mihai,[1]
Academia de Studii Economice din București
profesor universitar, doctor

1. Despre știință, în general

Știința, în general, **este un sistem de cunoștințe despre natură, societate și gândire,** cunoștințe obținute prin metode corespunzătoare și exprimate în concepte, categorii, principii și noțiuni.

John Bernal[1, p.6] susține că **știința** trebuie înțeleasă, mai întâi, ca o **instituție**, adică o organizație de oameni care îndeplinește în societate anumite sarcini, apoi, ca o **metodă**, adică ansamblul de procedee, mijloace prin care se dezvăluie aspecte și legități noi ale lumii înconjurătoare, în care se găsesc și reziduuri tradiționale.

Știința este un factor important pentru dezvoltarea producției și un neîncetat izvor de idei generale și principii filosofice despre lume.

Științele se împart în trei importante grupe: **științe ale naturii,** al căror obiect îl formează fenomenele naturii; **științe despre cunoaștere,** al căror obiect îl formează gândirea omenească; **științe sociale,** al căror scop este acela de a cunoaște legile generale ale existenței și dezvoltării societății, de a studia formele istorice de organizare socială și modalitățile specifice de manifestare a diverselor componente ale realității social-umane.

La rândul lor, fiecare dintre aceste grupe se subdivide în mai multe ramuri. Spre exemplu, **științele sociale** se divid în [2, p.95]: **științe de tip nomotetic,** care au ca obiect activitățile umane și își propun să stabilească legile și relațiile funcționale corespunzătoare (de exemplu, economia, psihologia, sociologia, politologia, lingvistica, demografia); **științe istorice,** care-și propun reconstituirea și interpretarea trecutului; **științe care studiază aspectele normative ale activității umane** (de exemplu, științele juridice, etica etc.).

[1] Directorul Școlii doctorale ”Drept”, Academia Oamenilor de Știință din România – președintele Secției de Filosofie, Psihologie și Teologie, Academia de Științe Juridice din România – Președintele Secției de Filosofie, Teorie și Istoria Dreptului, Asociația Română de Drept Constituțional – președinte executiv, Asociația Română de Filosofie a Dreptului – secretar științific; e - mail: badescu.vmihai@gmail.com

2. Sistemul științelor juridice

Determinarea obiectului științelor juridice presupune delimitarea sferei fenomenelor cercetate și precizarea unghiului din care sunt cercetate, deoarece nu numai o singură știință, ci două sau mai multe pot urmări studierea aceluiași fenomen, studiere care se poate realiza sub diferite aspecte.

Știința dreptului studiază legile existenței și dezvoltării statului și dreptului, instituțiile politice și juridice, formele lor concret-istorice, corelația cu celelalte componente ale sistemului social, modul în care instituțiile politico-juridice influențează societatea și suportă, la rândul lor, influența socială.

François Ost definește *știința dreptului ca acea activitate cognitivă care urmărește să ofere o reprezentare a fenomenului juridic conformă cu paradigma adoptată*. El înțelege prin **paradigmă**, în sens larg, un **ansamblu de credințe, de valori recunoscute**, de tehnici și metode care sunt comune unui anumit grup științific. În aceeași opinie, știința dreptului este un răspuns teoretic și, în același timp, o practică socială [3, p.22].

Christian Atias susține existența unei științe a dreptului distinctă de activitatea de aplicare a dreptului și care are o funcție prospectivă și totodată o funcție critică, deși prevalează opinia că știința juridică aplicată are o mai mare importanță socială, în timp ce activitatea de cunoaștere, știința fundamentală a dreptului, este aproape neglijabilă [4,p.18].

Epistemologia juridică – prin care definim teoria cunoașterii dreptului, studiul modalității prin care sunt elaborate și fundamentate aserțiunile despre drept sau interesând dreptul – a fost caracterizată ca disciplina care trebuie să răspundă la întrebările: Cum este cunoscut dreptul? Ce influențe exercită activitatea de cunoaștere referitoare la drept asupra obiectului însuși al cunoașterii? Este sau nu știința dreptului radical diferită de știința naturii?

Dreptul ca fenomen complex al societății este privit din trei puncte de vedere: din perspectivă globală, ca un sistem închegat, cu regularități specifice; din perspectivă istorică, ca fenomen ce-și conservă anumite permanențe de-a lungul dezvoltării sociale; din perspectivă structurală, ca fenomen cu multiple determinații calitative, cu elemente componente aflate la rândul lor, într-o stare de acută interferență [5,p.4].

Pentru marele jurist Rudolf Stammler, știința dreptului cuprinde două ramuri:

- **ramura tehnică,** destinată a studia sensul și cuprinsul legilor în alcătuirea lor sistematică și
- **ramura teoretică,** ramură ce trebuie să constate dacă dreptul este mijlocul just pentru scopuri juste (acordul legilor cu „idealul social").

În aceeași idee, pentru Ulpian, acum două mii de ani, „știința dreptului este cunoașterea lucrurilor divine și umane, știința de a deosebi ceea ce e drept și ceea ce e nedrept".

Sistemul științelor juridice este alcătuit din următoarele părți componente: Teoria generală a dreptului; Științele juridice istorice; Științele juridice de ramură; Științele ajutătoare (participative, auxiliare).

2.1. Științele juridice istorice

Științele juridice istorice studiază fenomenul juridic în evoluția sa istorică concretă, dintr-o anumită țară (de exemplu, istoria dreptului românesc, istoria dreptului francez etc.), din anumite perioade istorice (de exemplu, istoria dreptului feudal), din anumite bazine de civilizație juridică.

Cercetarea istorică a dreptului evidențiază existența unor legități cu privire la apariția și dezvoltarea unor sisteme de drept în relație directă cu dezvoltarea socială dintr-o țară sau dintr-un bazin de civilizație juridică.

De asemenea, este important să studiem dreptul din punct de vedere istoric, pentru a scoate în evidență faptul că dreptul modern actual își are rădăcinile în vechile instituții juridice, ceea ce probează ideea de continuitate în evoluția dreptului.

În fine, științele juridice istorice cercetează doctrinele juridice (curente, școli) în evoluția lor, subliniind rolul acestora în formarea și consolidarea unor sisteme de drept precum: școala dreptului natural, școala istorică a dreptului, pozitivismul juridic etc.

2.2. Științele juridice de ramură

Științele juridice de ramură studiază fenomenele juridice particulare, specifice unei anumite ramuri de drept; spre exemplu, știința dreptului constituțional, a dreptului civil, a dreptului penal, a dreptului administrativ etc.

În acest caz, științele de ramură se suprapun sistemului dreptului, criteriul lor de departajare și organizare fiind obiectul reglementării juridice și metoda specifică de reglementare.

Ramura de drept fiind privită ca „element independent" al structurii dreptului, are ca trăsătură structurală integritatea juridică a grupei de norme, adică un asemenea nivel de organizare internă, unitate, în baza căruia grupa dată de norme

apare, în raport cu toate ramurile de drept, ca o unitate „de nedespărțit". O altă trăsătură a ramurii de drept constă în capacitatea de interacțiune a grupei date de norme cu alte ramuri de drept, ca elemente ale unui sistem unitar.

Caracteristicile ramurilor de drept, pe baza criteriilor structurale, permit dezvăluirea mai complexă a specificității lor juridice.

Astfel, **știința dreptului constituțional** cuprinde ansamblul de teorii, concepții și opinii cu privire la reglementarea juridică a relațiilor sociale ce privesc instaurarea, menținerea și exercitarea puterii de stat.

Știința dreptului civil privește relațiile sociale cu conținut patrimonial și relații personale nepatrimoniale (dreptul de proprietate intelectuală) folosind o metodă specifică, metoda echivalenței (a egalității părților).

Știința dreptului administrativ cuprinde ideile, teoriile, concepțiile ce privesc activitatea de organizare a executării concrete, practice, a legii, activitate ce se desfășoară, în principal, prin intermediul organelor administrației publice.

Știința dreptului penal desemnează totalitatea ideilor și concepțiilor privitoare la apărarea prin drept a celei mai importante valori sociale: **omul** cu **atributele esențiale** ale sale: **viață, integritate, proprietate, demnitate**. Normele juridice penale stabilesc ce fapte constituie infracțiuni, condițiile răspunderii penale, sancțiunile de drept penal și pedepsele penale ce pot fi dispuse în cadrul procesului penal împotriva persoanelor care au săvârșit infracțiuni.

Știința dreptului internațional grupează ansamblul opiniilor și concepțiilor ce privesc relațiile create de state și alte subiecte de drept internațional, pe baza acordurilor de voință exprimate în tratate, convenții și alte izvoare de drept internațional (public sau privat).

2.3. Științele ajutătoare (auxiliare, participative)

Științele ajutătoare (auxiliare, participative) sunt în strânsă legătură cu științele juridice.

În literatura de specialitate[6, p.322] se apreciază că recurgerea la științele auxiliare științelor juridice condiționează cunoașterea și ameliorarea dreptului.

În categoria științelor auxiliare, alături de criminalistică, medicină legală, statistică juridică, sunt incluse: dreptul comparat, sociologia juridică, logica juridică, psihologia juridică, etnologia juridică și antropologia juridică și, mai nou, semiotica juridică și semiologia juridică, precum și economia juridică [7, pp.19-22].

Dreptul comparat a apărut inițial, ca disciplină, sub forma legislației comparate, extinzându-se ulterior și asupra practicii judecătorești și doctrinei. Dreptului comparat i se atribuie două funcții: *funcția documentară,* ce privește mai buna cunoaștere a dreptului străin, cunoaștere din ce în ce mai necesară practicienilor dreptului, precum și mai exacta înțelegere a însuși dreptului național; *funcția normativă,* ce privește îmbunătățirea dreptului național.

În literatura românească de drept comparat a fost evidențiată și funcția exercitată de dreptul comparat în planul unificării dreptului național, în legătură cu unificarea legislației, consecință a Marii Uniri din 1918.

În România, cunoscuți autori, precum Alexandru Otetelișanu și Gheorghe Băileanu, considerau dreptul comparat drept o știință juridică principală și bineînțeles, independentă. După o îndelungată abandonare în perioada postbelică a studiilor dedicate dreptului comparat, atunci când au fost reluate în deceniul al șaptelea, a fost reluată și dezbaterea despre statutul lor științific. Majoritatea comparatiștilor au pledat în favoarea tezei că dreptul comparat are un obiect propriu, îndeplinește funcții proprii și urmărește scopuri proprii, ceea ce îi conferă autonomie în sistemul științelor juridice.

Sociologia juridică, considerată de majoritatea specialiștilor o sociologie de ramură, este relativ autonomă față de științele juridice principale, dar este, în același timp, o disciplină auxiliară și indispensabilă acestora. *Sociologia juridică studiază dreptul, ca fenomen social, faptele sociale cu semnificație juridică ce pot fi cunoscute prin cercetări empirice*.

Ea se ocupă de *explicarea originii, evoluției și transformării fenomenului juridic,* de studiul concret al raporturilor dintre drept și societate, de interdependența și conexiunea funcțională dintre drept și societate.

Sociologia juridică și științele juridice se influențează reciproc. Faptul că în cadrul sociologiei juridice sunt folosite atât metode de cercetare proprii sociologiei, cât și metode de cercetare proprii științelor juridice, este de natură să sporească posibilitățile de cunoaștere ale ambelor discipline.

Între dreptul comparat și sociologia juridică există puternice interacțiuni puse în lumină atât de sociologi, ca de exemplu Gabriel Tarde, cât și de juriști comparatiști, inclusiv români, astfel cum au fost Gheorghe Băileanu și Traian Ionașcu[8,p.318]. În prezent, pe primul plan se situează puternicele conexiuni între dreptul comparat și sociologia juridică comparativă.

Etnologia juridică se ocupă cu studiul normelor și instituțiilor juridice arhaice, caracteristice societăților primitive.

Antropologia juridică urmărește să descopere în spatele diverselor sisteme de drept și culturi juridice, juridicul existent în fondul comun, universal al omului.

Logica juridică este și ea o știință auxiliară, indispensabilă pentru studiul dreptului. În evoluția actuală a acestei discipline se manifestă, în prezent, două orientări: prima constă în fidelitatea fie față de logica antichității, de logica clasică, reînnoită sub influența științelor experimentale, fie față de logica hegeliană, folosită în desfășurarea raționamentului juridic, în special judiciar; a doua orientare constă în transpunerea în domeniul logicii juridice a rezultatelor logicii matematice sau simbolice.

Psihologia juridică (în special judiciară), înrudită cu psihologia socială, a reușit să-și demonstreze capacitatea de a sprijini demersul de înțelegere a dreptului prin analiza resorturilor psihologice individuale și colective.

Semiotica și semiologia juridică sunt menționate ca științe auxiliare relativ recente ale dreptului. ***Semiotica juridică are ca obiect de studiu raporturile dreptului cu logica și limbajul.*** Semiologia juridică reprezintă o parte a lingvisticii care se ocupă cu studiul semnelor, al legilor care le guvernează, cu aplicații în domeniul juridic.

Economia juridică este poate cea mai surprinzătoare dintre științele calificate ca auxiliare științelor juridice. Ea examinează ***raporturile dintre drept și economie,*** dintr-o perspectivă nouă, sub influența pragmatismului american. Este vorba despre o analiză economică a dreptului, a costului instituțiilor și mecanismelor juridice.

În sfârșit, printre științele auxiliare este uneori amintită și **pedagogia juridică** în calitate de disciplină legată de predarea dreptului și de activitatea de educație juridică.

2.4. Interacțiunea dintre științele juridice și alte științe socio-umane

Pentru a-și îndeplini funcțiile, dreptul, ca știință, nu poate să rămână izolat de alte discipline socio-umane cu care trebuie să coopereze pentru a-și îndeplini scopul.

Științele juridice analizează dreptul pozitiv așa cum se manifestă efectiv în viața individuală și socială. Sistemele de drept nu trebuie separate de contextul lor non-juridic, deoarece principiile legii și precedentele judecătorești sunt explicabile prin situarea lor într-un anumit context social, politic și istoric.

Mircea Djuvara privea știința dreptului ca pe unul dintre elementele cele mai de seamă ale societății, strâns legat de celelalte științe. În acest sens, el spunea că: „a

face drept fără sociologie nu poate să aibă înțeles [...] sociologia și toate științele sociale sunt discipline ajutătoare, indispensabile dreptului"[10,p.138]. Situându-se pe aceeași linie de idei, Eugeniu Speranția afirma că: *„atât sociologia generală cât și științele sociale cu caracter special (precum etnografia, demografia și istoria) dau un important tribut informațiilor pentru ampla cunoaștere și înțelegere a vieții juridice*"[13,p.67].

Sociologia, ca știință descriptivă, urmărește să constate și să explice realitatea faptelor sociale care constituie substratul dreptului, cauzele stărilor de lucru existente în societate și legile evoluției societății, fiind interesată de rezultatele sociale ale reglementării juridice și de constatarea deficiențelor ei. Este evidentă, după cum se observă, legătura strânsă dintre sociologie și știința dreptului[7,p.24].

La studiul legilor – apreciază Michel Villey – trebuie să se adauge cel puțin studiul cauzelor economice și sociale[24, p.14].

Într-o altă opinie, se apreciază că științele juridice nu trebuie să ia în considerare numai sistemele de drept ale diferitelor țări, ci și realitățile lor juridice. Nicio știință, deci nici cea juridică, nu se poate pretinde a fi autosuficientă, în sensul că nu ar avea nevoie de alte științe conexe.

Conexă științelor juridice este **știința politică**, care are ca obiect de studiu puterea și statul, de care nu se poate face abstracție în cercetarea dreptului[6,p.322].

Legături strânse există și între drept, ca știință și **economie**, ca știință. Numeroase instituții juridice din diferite ramuri de drept (drept civil, drept comercial) nu pot fi înțelese decât cu condiția studierii suportului lor economic, a influențelor reciproce existente.

Psihologia este o altă știință care se interferează științelor juridice. Desfășurarea procesului judiciar – care ridică numeroase probleme de ordin psihologic –, soluționarea cauzelor, unde se au în vedere nu numai faptele materiale, ci și manifestările spirituale, intențiile omenești, aprecierea mărturiilor și a vinovăției în cauzele penale, interpretarea voinței părților în actele juridice (contracte, testamente, recunoașteri de paternitate etc.) toate acestea, ridică concrete probleme de ordin psihologic cu care se confruntă practicienii dreptului (judecători, avocați, notari, procurori, polițiști).

Științele istorice sunt și ele într-o vădită interdependență cu cele juridice, deoarece structurile fundamentale ale vieții juridice s-au format și au evoluat în decursul istoriei. Pentru a explica instituțiile juridice actuale, științele juridice recurg

la studierea trecutului, a originilor și a dezvoltării lor, de-a lungul diferitelor perioade ale istoriei omenirii.

Există, în afara științelor umaniste, și alte ramuri ale științei conexe științelor juridice. Spre exemplu, **medicina**, unde întâlnim numeroase aplicații ale sale în viața juridică. Cu titlu de exemplu, amintim aici: expertizele medicale necesare pentru soluționarea cauzelor privind filiația, punerea sub interdicție a alienaților mintali, răspunderea civilă pentru pagubele produse prin accidente sau pentru constatarea infracțiunilor contra vieții și integrității corporale. Legătura dintre medicină și drept este pe deplin evidențiată de existența **medicinii legale**. Doctrina susține chiar că există un **drept medical** ale cărui prevederi se referă la organizarea serviciilor sanitare publice, igiena publică, exercitarea profesiunii medicale.

Științele juridice îndeplinesc și o **funcție prospectivă**, de anticipare teoretică, de previziune a evoluției dreptului. Stabilirea modelului obligatoriu de conduită care reprezintă misiunea dreptului nu poate fi realizată fără previziunea situației viitoare a sistemului social global, precum și a subsistemelor sale (printre care și cel juridic) [7,p.26].

Cercetarea prospectivă este necesară științelor juridice pentru a se putea elabora ipotezele referitoare la schimbările posibile în viitor, astfel încât dreptul să exercite o influență directă asupra comportamentului uman, să-l orienteze într-o anumită direcție, să fie evitată producerea fenomenelor previzibile secundare, de nedorit, ale reglementării juridice. Generației de astăzi îi revine îndatorirea pregătirii dreptului societății viitoare, pentru ca el să fie un factor al progresului, civilizației și culturii umane a viitorului, că prevederea ideilor directoare care vor domina gândirea juridică a viitorului este esențială pentru evitarea unor consecințe negative pentru individ și societate.

Teoriei generale a dreptului îi revine sarcina **coordonării cercetării prospective** din disciplinele juridice de ramură, avându-se în vedere faptul că evoluția științelor juridice trebuie să se înscrie în tendința generală de perfecționare a mecanismului de comunicare a științei cu activitatea factorului decizional [7,p.27].

Noi discipline juridice se conturează și se vor dezvolta în strânsă relație cu dinamica societății, cu apariția de noi relații sociale ce vor reclama protecție juridică prin intermediul normelor de drept.

Introducerea pe scară largă a tehnicilor electronice de calcul, crearea sistemului informațional cibernetizat, utilizarea mijloacelor moderne de stocare a informației, de evidență și sistematizare a legislației cu influențe benefice în procesul

adoptării deciziei legislative, folosirea computerelor în aprecierea probelor, în analiza și interpretarea normelor juridice, sunt tot atâtea realități care ne determină să credem că vor apărea noi ramuri de drept, noi discipline juridice, noi ramuri de drept determinate de conexiunile dintre științele juridice, pe de o parte, și științele medicale și naturale, pe de altă parte **(drept și genetică)**, conexiuni dintre noi ramuri ale științelor naturii – **oceanografia**, spre exemplu – și viitoare reglementări juridice (prin intermediul dreptului internațional) în privința administrării oceanelor.

Recurgerea într-o măsură din ce în ce mai mare la transplanturi de țesuturi și organe, însemnarea artificială ori la utilizarea unor produse farmaceutice pentru modificarea caracteristicilor persoanei, pot determina implicații juridice în mai multe ramuri de drept actuale sau viitoare.

În același sens, doctrina preconizează o colaborare mai largă între științele juridice și alte științe sociale și umaniste, precum **pedagogia, etnologia, etica, demografia, sociologia juridică.**

3. Enciclopedia juridică

Enciclopedia juridică este predecesoarea ***Teoriei generale a dreptului***. Primele studii enciclopedice juridice datează încă din 1275, când Wilhem Durantis publică lucrarea *Speculum iuris,* considerată ca primă încercare de analiză enciclopedică a dreptului. În secolul al XVII-lea – considerat secolul de debut al enciclopediei juridice – reprezentativă este lucrarea lui H.V. Hunnius, *Enciclopedia juris,* iar un secol mai târziu, lucrarea *Esquisse d'une encyclopedie juridique* (Schița unei enciclopedii juridice), autor J.E. Putter.

În secolul al XIX-lea, ***Enciclopedia dreptului*** și-a propus să înlocuiască *Filosofia dreptului* și *Dreptul natural* care până atunci fundamentaseră gândirea juridică. Apar, în acest context, autori și lucrări de specialitate precum: Adolf Merkel *(Juristiche Enzyklopädie),* Falck *(Cours d'introduction générale a l'etude du droit, ou encyclopédie juridique,* 1821), E.R. Bierling *(Juristiche Prinzipienlehre),* Edm. Picard *(Le droit pur),* Victor Cousin, John Austin etc.

Enciclopedia juridică a mai apărut în Germania și sub denumirea de *Encyklopedie der Rechts Wissenschoft* (Enciclopedia științei dreptului).

În Anglia, ***Enciclopedia juridică*** se conturează tot în secolul al XIX-lea unde reținem două lucrări de referință: *Elements of Law, considered with reference to principles of jurisprudence* (Elemente de drept cu referire la principiile generale ale

științei dreptului) – autor W. Markby, în 1885 – și *The elements of Jurisprudence* (Elemente de știință juridică) – autor H.T. Erskine, în 1890.

4. Teoria generală a dreptului

Ulterior, în anii ce au urmat, ***Teoria generală a dreptului*** cunoaște o remarcabilă dezvoltare, nume sonore ale vremii înscriindu-se ca adevărați titani ai gândirii juridice și filosofice.

Deosebite contribuții la dezvoltarea teoriei dreptului au avut: Ch.L. Montesquieu (1689-1755), în lucrarea *Spiritul legilor*[1]*;* J.J. Rousseau (1712-1778) – *Contractul social*[2]*;* G.W.F. Hegel (1770 - 1831) – *Filosofia dreptului*[14,p.17]*;* Leon Duguit – *Traite de droit constitutionnel;* Jean Dabin – *La philposophie de l'ordre juridique;* Hans Kelsen – *Teorie pure du droit;* Georges Ripert – *Le regle morale dans les obligations civiles;* Talcot Parsons – *The Law and Social Control;* Jean-Louis Bergel – *Theorie Generale du Droit,* Paris, 1985; Giorgio del Vecchio – *Lecții de filozofie juridică,* București, 1993; E. Friedman – *Theorie Generale du Droit,* Paris, 1965; Paul Roubier – *Theorie Generale du Droit,* Paris, 1951; Fr. Rigaux – *Introduction a la Science du Droit,* Paris, 1965; B. Starek, H. Roland, L Boyer – *Introduction en Droit,* Paris; 1991; R. Young – *American Law and Politics; The Creation of the Public Order,* 1967.

În România începutului de secol XX, *Enciclopedia* sau *Enciclopedia dreptului* a fost studiată și dezvoltată de autori precum: George Plastra, Constantin C. Dissescu, Alexandru Vălimărescu[15,p.87],Mircea Djuvara. Ulterior, și alți autori și-au înscris numele în elita cercetătorilor fenomenului juridic, precum: Andrei Rădulescu *(Tratat de istorie a dreptului român),* G. Mironescu, S. Longinescu și alții.

De formație filosofică neo-kantiană, Mircea Djuvara, unul dintre cei mai reprezentativi juriști ai țării noastre, considera că *Enciclopedia dreptului* studiază *„articulațiunea însăși a gândirii juridice, căutând să determine în felul acesta ce este esențial dreptului și se regăsește în toate ramurile și manifestațiunile lui; ea distinge astfel dreptul de celelalte discipline științifice"*[9,p.11]. După părerea sa, *„Enciclopedia juridică este înainte de toate un studiu preliminar, de orientare, înfățișând o sinteză cât mai strânsă și pe cât posibil mai ordonată a întregii științe a*

[1] Pentru MONTESQUIEU – cel care a elaborat teoria separației puterilor în stat –, „libertatea constă în primul rând în a nu putea fi silit să faci un lucru pe care legea nu îl impune"(op. cit., p. 228).

[2] În concepția sa, cele mai importante legi sunt acelea „care nu se sapă nici în marmură, nici în bronz, ci în inimile cetățenilor, legi care alcătuiesc adevărata constituție a statului; legi care zi de zi câștigă puteri noi, care atunci când celelalte legi îmbătrânesc sau pier, le reanimă sau le iau locul, mențin poporul în spiritul rânduielilor sale și înlocuiesc pe nesimțite forța autorității prin forța deprinderii." (op. cit., p. 161).

dreptului" [9,p.11] și se ocupă cu studiul performanțelor juridice, adică ceea ce este constant în orice relație juridică (ideea de obligație, de subiect de drept, de sancțiune juridică).

Pentru Eugeniu Speranția, *Enciclopedia juridică* este puntea de legătură necesară introducerii în cercetarea filosofică a dreptului. Obiectul Enciclopediei l-ar constitui în acest context, definiția dreptului ca realitate socială, clasificările dreptului și sensurile acestui termen, originea și evoluția istorică a dreptului și legile acestei evoluții, principiile ideologice care justifică autoritatea sau obligativitatea interioară a dreptului, istoria doctrinelor generale și filosofice în drept[13,p.198].

Traian Ionașcu este un nume reprezentativ pentru gândirea juridică românească. El a predat la Facultatea de Drept din Iași, în anul universitar 1929 – 1930, cursul *Introducere în studiul dreptului,* subintitulat *Enciclopedia juridică*. Traian Ionașcu considera cursul său ca o enciclopedie complementară și arăta că „*ceea ce nu învățăm la alte specialități, învățăm la acest curs, umplem lacunele altor cursuri și completăm insuficiența lor*".

Studiul conceptelor, categoriilor, principiilor și noțiunilor de bază ale dreptului este realizat de ***Teoria generală a dreptului***. ***Teoria generală a dreptului*** abordează problematica dreptului în ansamblu, care nu se limitează la investigarea unuia sau altuia dintre sectoarele domeniului juridic.

În cadrul ***Teoriei generale a dreptului*** sunt elaborate instrumentele esențiale prin care dreptul este gândit. Sunt elaborate aici concepte precum: conceptul dreptului (în ceea ce privește esența, conținutul și forma sa), norma juridică, raportul juridic, interpretarea juridică, tehnica juridică, izvorul de drept, răspunderea juridică.

Obiectul ***Teoriei generale a dreptului*** îl constituie explicarea noțiunilor elementare și a principiilor comune diferitelor ramuri ale dreptului. Scopul acestei discipline este acela de a îmbogăți și amplifica cunoașterea dreptului. Categoriile și conceptele juridice specifice ***Teoriei*** nu sunt rezultatul unor pure speculații, fără nicio legătură cu realitatea dreptului. ***Teoria generală a dreptului*** studiază fenomenul juridic în complexitatea sa, rezultatele acestui studiu exprimă o serie de experiențe ce apar ca adevărate complexe de valori, în care viața juridică a pus ceva general valabil și stabil[5,p.8].

În opinia lui Mircea Djuvara, în fiecare din diviziunile dreptului (drept public și drept privat) se poate face o sinteză a acestora care, legate între ele (într-o sinteză superioară) dau obiectul unei teorii generale a dreptului. Prin urmare, obiectul ***Teoriei***

generale a dreptului *„va fi ceea ce este comun în toate ramurile dreptului, în orice timp și în orice loc (...) adevăratul și adâncul înțeles al acestei discipline îl reprezintă sinteza tuturor principiilor care domină dreptul*”[11,p.72].

Teoria generală a dreptului *„este o știință juridică pozitivă, obiectivă și normativă, care studiază din punct de vedere extern, problemele care sunt comune tuturor sau majorității sistemelor de drept, utilizând o metodă pluridisciplinară sau interdisciplinară. Această știință juridică urmărește recunoașterea fenomenului juridic prin studierea rațiunii de a fi, a finalităților sale, a conceptelor sale fundamentale, realizarea ordinii juridice, în globalitatea sa, prin intermediul «de ce-ului»*”[12,p.72].

Francois Rigaux caracterizează ***Teoria generală a dreptului*** drept „nucleul central al științei dreptului de la care pornesc și «iradiază» diferitele ramuri ale dreptului «pozitiv»” [16,p.135].

Din acest punct de vedere, ***Teoriei generale*** îi revin două *importante funcții: funcția teoretică, ce constă în exprimarea atât a părților constitutive ale dreptului, cât și a întregului său, în reducerea complexității fenomenului juridic prin intermediul unei abordări globalizante, sintetice; funcția de ameliorare a metodologiei, tehnicii și practicii dreptului, a tehnicii legislative, a noțiunilor și construcțiilor juridice elaborate și utilizate de dogmatica juridică* [7,p.32-33].

Ca disciplină de învățământ juridic, ***Teoria generală a dreptului*** se predă în toate instituțiile de învățământ superior juridic, fiind necesară studierii conceptelor și categoriilor juridice elementare, de bază ale dreptului.

Considerată „abc”-ul dreptului, ***Teoria generală a dreptului*** – ca disciplină de învățământ – s-a predat și în țara noastră, în cele mai importante centre universitare, de multă vreme.

Astfel, în 1913 a luat ființă la București Catedra de Enciclopedia dreptului, grație eforturilor profesorului Dissescu, catedră *„destinată să deschidă ușile acestui învățământ, pentru ca aerul curat și liber al curentelor de înaltă cultură, să poată intra în învățământul dreptului”*[11,p.100]. La aceeași catedră au predat ulterior C. Mironescu, M. Djuvara, Al. Vălimărescu.

În același sens, la Iași, după înființarea Facultății de Drept (1836 – Grigore Ghica Vodă), între anii 1856 și 1864, Simion Bărnuțiu a predat un curs de „Dreptul natural și al ginților”. La aceeași facultate, a predat – așa cum am arătat – în anii 1929-1930 profesorul Traian Ionașcu, cursul de „Introducere în studiul dreptului. Enciclopedie juridică”.

După cel de-al Doilea Război Mondial, în România, s-a predat până în 1990, ***Teoria generală a statului și dreptului***, disciplină care, în contextul social și politic existent, a pus accent pe explicarea materialist-dialectică a fenomenelor politico-juridice.

După 1990, și-au adus importante contribuții la dezvoltarea ***Teoriei generale a dreptului*** autori, precum: **Ioan Ceterchi, Nicolae Popa, Ion Craiovan, Gheorghe Boboș, Dan Ciobanu, Mihai Gheorghe, Sofia Popescu, Dumitru Mazilu, Gheorghe Dănișor, Ioan Humă, Mihai Bădescu** și alții.

5. Relația dintre Teoria generală a dreptului și Filosofia dreptului

Filosofia[1] nu are aceeași vârstă cu cea a culturii scrise; ea nu a apărut, precum știința ori morala, încă din zorii civilizației umane. Ea este produsul unei trepte mai înalte în dezvoltarea spirituală a umanității[17,p.1]. Primele monumente de cultură scrisă[2] nu conțin nicio referire la filosofie. Aceasta apare – ca termen – în opera istoricilor antichității grecești, la Herodot (sec. V î.Hr.)[3] și la Tucidide (sec. V și sec. VI î.Hr.)[4].

Termenul *filosofie* este astfel constituit din două accepțiuni diferite, însă compatibile cu ideea de înțelepciune („*sophia*”): pe de o parte, filosofia înseamnă o cunoaștere întinsă, vastă și profundă, iar pe de altă parte, ea înseamnă o știință a organizării vieții. De aici rezultă cele două interpretări ale noțiunii de înțelepciune ce străbat întreaga istorie a filosofiei: **interpretarea cognitivistă**, respectiv **interpretarea emotivistă.**

[1] Cuvântul filosofie este compus din „fillio” (prefix derivat) care înseamnă dragoste, iubire și din rădăcina „sophia” echivalentul grecesc al ideii de înțelepciune. Așadar, filosofia a însemnat dintotdeauna, **dragoste de înțelepciune**. Nașterea/inventarea termenului filosofie – după cum ne asigură prof. Ștefan Georgescu (în lucrarea Filosofia dreptului. O istorie a ideilor din ultimii 2500 de ani, Ed. All Beck, București, 2001, p. 1) – este atribuită lui Pitagora (580-500 î. Cr.) care, din modestie, a refuzat să se considere „sophos” (înțelept) preferând să se dea drept „philosophos” (filosof), adică iubitor, prieten, căutător al înțelepciunii. În sensul celor de mai înainte, Pitagora ar fi avut următorul argument: „Calitatea de înțelept nu convine niciunui om, ci numai lui Zeus. Este destul pentru gloria unui om să iubească, să caute înțelepciunea”.

[2] Epopeile lui Homer (secolul al IX-a î.Hr.) și cânturile lui Hesiod (sec. VIII î.Hr.).

[3] În opera lui Herodot este prezentă ideea potrivit căreia filosoful este animat de curiozitate intelectuală, de cunoaștere a tot și a toate. Cum am înțelege altfel când Cresus, regele Lidiei, îi spune lui Solon, înțeleptul legislator atenian: „Am auzit că ai străbătut multe țări, ca **filosof** (s.n.) pentru a le observa.” [17,p.1].

[4] „Îmbin frumosul cu măsura, **filosofăm** (s.n.) fără moleșală”, este celebra oraţie funebră dedicată – în opera lui Tucidide – lui Pericle. De aici rezultă că filosofarea era un exercițiu spiritual și o căutare a măsurii (Ș. GEORGESCU, op. cit., p. 1).

Dacă la modul general, știința dă naștere filosofiei științei, în particular, **știința dreptului a generat filosofia dreptului.**

Filosofia dreptului reprezintă reflecția filosofică privitoare la drept, care are ca obiect dreptul privit într-un sens dual: **ca drept (în sens) obiectiv**, respectiv ca ansamblu de reguli (norme) care reglementează și organizează viața socială (drept obiectiv, drept pozitiv), norme care, la nevoie, sunt aduse la îndeplinire prin forța coercitivă statală, și, în al doilea înțeles, **ca drept (în sens) subiectiv**, respectiv ca facultate, posibilitate, îndrituire, prerogativă a unui subiect (de drept) de a avea, de a-și valorifica și de a-și apăra împotriva altuia un anumit interes, interes legalmente protejat[18,p.12].

Așadar, **scopul filosofiei dreptului** este să explicitеze, să pună în lumină și să evalueze principiile pe care este constituit dreptul.

În măsura în care **filosofia reprezintă studiul universalului**[1], când aceasta are ca obiect dreptul, aceasta înseamnă că **dreptul este studiat în esența sa universală**. Pe cale de consecință, dacă studiul dreptului în ceea ce are el *universal*, constituie **obiectul filosofiei dreptului**, din perspectiva în care dreptul este studiat în *caracterele sale particulare*, atunci el alcătuiește/formează **obiectul științei juridice**. Prin urmare, diferența dintre știința dreptului și filosofia dreptului rezidă în modul în care atât una, cât și cealaltă consideră dreptul: *prima*, în **natura lui particulară**, *a doua*, în **esența lui universală**.

Trei sunt **direcțiile principale** în care studiază dreptul: în direcția *principiilor privitoare la definiția dreptului* (**ontologia juridică**); în direcția principiilor ce privesc *sursele dreptului* (**metodologia** sau **fenomenologia dreptului**); în direcția principiilor ce privesc *rolul dreptului* în viața umană (**axiologia juridică**).

Ontologia juridică este o primă componentă a filosofiei dreptului. Aceasta este legată de faptul că orice sistem de drept are la bază o concepție mai mult sau mai puțin elaborată privitoare la esența sau la natura dreptului[19,p.28].

A defini **dreptul în general** este un obiectiv de prim ordin al filosofiei dreptului, este o cercetare care, de multe ori, depășește competența oricărei științe juridice în parte. De aceea, este necesar – în încercarea de definire a **conceptului universal** al **dreptului** – să trecem peste particularitățile, peste elementele specifice sistemelor

[1] În mod tradițional filosofia se împarte în **filosofie teoretică** – care studiază principiile prime ale existenței și ale cunoașterii (ontologia, metafizica, gnoseologia și logica) și **filosofie practică** – care studiază principiile prime ale acțiunii (filosofia morală și filosofia dreptului).

de drept, cu scopul manifest de a cunoaște *dreptul în totalitatea sa logică*, de a cunoaște *elementele esențiale comune* **tuturor** sistemelor juridice.

Definirea conceptului universal al dreptului presupune cercetarea distincției dintre momentele constitutive ale dreptului (subiectiv, obiectiv), implică cercetarea aprofundată a raporturilor dintre drept și morală.

Fenomenologia juridică reprezintă cea de-a doua componentă a filosofiei dreptului.

Dreptul – departe de a fi produsul unor cauze speciale și excepționale, este un produs necesar al naturii umane, este un fenomen comun, în toate timpurile, tuturor popoarelor și indivizilor umani.

În afara cauzelor particulare și imediate care determină apariția fiecărei reguli de drept în parte, există cauze generale, cauze comune tuturor normelor de drept.

Prezentarea, explicitarea împrejurărilor care au dat naștere unei legi nu este suficientă pentru a demonstra *fundamentul existenței dreptului* în general[19,p.28].

În demersul susținut de cunoaștere a întregului fenomen juridic în ansamblul său, atât în momentul static, cât și în cel dinamic, este necesară studierea *istoriei juridice* a întregii umanități, o „*istorie ideală, eternă, deasupra căreia se desfășoară în timp istoriile tuturor națiunilor*"[26, p.67].

Dimensiunea axiologică a dreptului formează, de asemenea, obiectul filosofiei dreptului.

În societate, dreptul are rolul de a promova și de a apăra **principalele valori sociale**, ceea ce constituie o relevantă problematică axiologică avută în vedere de filosofia dreptului.

Prin natura lor, științele juridice (de ramură) încearcă să explice un sistem existent, fără să aducă în discuție și fără să invoce temeiurile existenței sale. Juristul se mărginește să cunoască dreptul *așa cum este* acesta, *ceea ce este*, să privească normele juridice și să le interpreteze fără a cerceta dacă acestea sunt cele mai potrivite, cele mai bune, negândindu-se că ar putea să existe altele superioare lor.

Pe cale de consecință, rămâne *necesitatea umană* de a cerceta și de a judeca valoarea justiției, de a găsi și de a stabili *dreptul care ar trebui să fie*, cercetare care cuprinde *speculația idealului, critica raționalității și legitimității dreptului* existent [19,p.30].

Tocmai de aceea, putem afirma că filosofia dreptului vine să cerceteze **ceea ce trebuie** sau **ceea ce ar trebui să fie** în drept „*opunând un adevărat ideal unei realități*

empirice" [19,p.30]. În acest sens, componenta deontologică[1] a filosofiei dreptului vizează cercetarea fundamentului dreptului (intrinsec sau rațional), cercetarea problematicii deosebit de complexe a justiției.

În doctrină există numeroase **teorii și concepții** care încearcă să definească filosofia dreptului.

Încă din antichitate, gânditorii au încercat să studieze modul în care deciziile autorităților sunt juste, dacă acestea comandă în baza și în conservarea unui drept. Astfel, putem afirma că **filosofia dreptului începe cu cercetarea** – în aceste antiteze – **între justul natural și justul legal** [19,p. 31].

Privită din această perspectivă, filosofia dreptului este, așadar, mai veche decât însăși știința dreptului[2].

Filosofia dreptului este știința care expune primele principii ale dreptului, principii întemeiate pe natura omului și concepute de rațiune [20,p.22].

Filosofia dreptului – departe de a fi o simplă aplicație deductivă pe teren juridic sau o înălțare speculativă a dreptului la orizontul filosofiei – „*implică relații complexe între filosofie și drept, directe și imediate, zone de confluență, interferență, dar și de conflict, elemente generale și fizionomii specifice, întrebări filosofice imperative adresate dreptului, dar și răspunsuri provocatoare pentru filosofii de pe teren juridic, geneză, reușite, eșecuri și orizonturi proprii*" [27,p.2].

Departe de a fi un exercițiu steril și arbitrar, mai degrabă răspunzând unei exigențe naturale și constante a spiritului uman, a unei vocații intrinseci lui, filosofia dreptului – descriind originea și evoluția dreptului – constată că acest proces duce negreșit la verificarea treptată a idealului de justiție, care se deduce în mod speculativ *a priori* din rațiunea pură [19,p.31].

Dreptul pozitiv, precum și științele juridice sunt condiționate și datorează consistența și coerența principiilor și categoriilor filosofice[21,p.6]. Astfel: știința romană a dreptului se fundamentează pe filosofia jusnaturalistă aristotelică; știința scolastică a dreptului se fundamentează pe filosofia finalist-creștină a lui Toma d'Aquino; teoria și practica contractelor se fundamentează pe filosofiile sociale ale lui J. Locke și J.J. Rousseau; teoria și practica dreptului public modern se

[1] Deontologia = știința a ceea ce trebuie să fie.

[2] Cu toate acestea, numele de filosofie a dreptului este relativ recent. Numele clasic al acestei discipline – în Antichitate – a fost jus naturale (juris naturalis scientia), dreptul natural. Numele de philosophia juris – folosit în mod incidental și de scriitorii antici – este folosit doar de două sute de ani încoace (Ibidem).

fundamentează pe filosofia empiristă a lui Th. Hobbes; teoriile și practica dreptului subiectiv au ca fundament filosofia nominalistă medievală (D. Scot, W. Ockham); teoriile juridice administrativiste se întemeiază pe filosofiile utilitariste; teoriile juridice constituționaliste actuale, au la bază filosofia lui Cicero și Kant; știința contemporană a dreptului – cu referire la voință – are originea în concepția kantiană care privește dreptul ca modalitate de coexistență a voințelor libere[1].

Cu siguranță, dreptul este dependent de justiție. Astfel, de la ideea de proprietate la ideea de contract, de la ideea de infracțiune la ideea de regulă procedurală, totul nu este decât proiecție filosofică asupra omului și acțiunilor sale[21,p.6].

În acest mod, corect se apreciază că: „*între știința dreptului și filosofie, relația este directă pentru că, în fond, este în joc libertatea omului, pe care gândirea practică juridică nu are cum să o eludeze fără să-și nege propria specificitate"* [21,p.6].

Dintr-un început – primii cosmologi greci, ori primele reflecții filosofice chineze sau indiene – filosofia dreptului a încercat să găsească un răspuns clar la întrebarea esențială: oare realitatea juridică, socială, se întemeiază și își are măsura și criteriul în viața socială însăși sau într-un principiu universal? Raportat la varietatea de sisteme, instituții și raporturi juridice – care sunt schimbătoare spațial și temporal – „*care este esența dreptului pe care gândirea reflexivă să o poată cuprinde într-un concept în raport de care să judecăm fiecare componentă a varietății?*" [21,p.6]. Răspunsul nu poate fi decât acesta: „*orice esență este temeiul, măsura și criteriul manifestărilor ei, le determină și le imprimă unicitatea sensului*" [21,p.6].

Filosofia dreptului [22,p.12]: nu poate avea pretenția de a clarifica dreptul, pentru că acesta se poate clarifica el însuși, prin propriile sale puteri; nu deține nicio rețetă specială și niciun răspuns final, ci doar participă – fără să acapareze – la reflecția privind complexitatea juridică a lumii contemporane; ea însoțește dezvoltarea argumentelor și rațiunilor de ordin juridic, ajută la deschiderea și universalizarea convingerilor, valorilor și prejudecăților; trebuie să servească la recunoașterea și la identificarea diverșilor parametri culturali ori filosofici, trebuie să ne însoțească pe durata procesului găsirii și dezvoltării unor rațiuni valabile și pertinente; „*trebuie să ne permită să ne familiarizăm cu diferitele concepții ale relației dintre drept și morală, dintre societate și individ sau dintre alte teme de același gen"*. [22,p.12].

[1] „Totalitatea condițiilor conform cărora liberul arbitru al unui om se poate uni cu liberul arbitru al altui om, conform unei legi universale a libertății."

Din această perspectivă, filosofia dreptului nu mai lucrează asupra calităților formale ale dreptului; pe acestea le lasă în responsabilitatea științei dreptului, ea doar însoțind *„reflecțiile care alimentează perspectivele demersului juridic modern”* [22,p.12]; trebuie să ajute la distanțarea de pozitivismul juridic al cărui reducționism *„uită că problemele de drept se referă, în practică, la problema drepturilor pe care trebuie să ni le acordăm reciproc și intersubiectiv”* [22,p.12].

Sub *aspect argumentativ*, filosofia dreptului participă la discursurile ce vizează demersul juridic modern; ea își supune spațiului public, argumentele și rațiunile sale. *„Doar în spațiul public se poate dovedi «greutatea» sau «valoarea» fiecărui argument, care trebuie dezbătut și modificat la vederea tuturor”* :[22,p.13].

În considerarea spațiului public se poate reflecta asupra unei raționalități „comunicaționale” asupra ideii primatului unei asemenea raționalități[23,p.91]. Pe cale de consecință, filosofia dreptului – considerând producerea de argumente și rațiuni ca pe un scop major al demersului juridic – însoțește practic acest demers, *„demonstrând că raționalitatea practică la care se referă dreptul se întruchipează prin demersul public”* [23,p.91].

Ca sursă de argument și rațiuni valide, **filosofia dreptului** se dovedește a fi, în sine, o **poziție filosofică**. În fond, dacă filosofia dreptului reprezintă – potrivit lui Kant – ieșirea omului din regnul heteronomiei[1], această autonomie trebuie să fie contra pericolului uniformizării, pericol reprezentat de sistemele filosofice[23,p.91].

Pentru Melkevik, filosofia dreptului – ca și filosofia în general – nu mai poate oferi *„răspunsuri”*; ea nu este *„știința mamă”* a dreptului. Mai mult decât atât, sistemele filosofice – continuă autorul citat – nu contribuie cu nimic concret la această disciplină, drept pentru care se naște o nouă întrebare: **Ce trebuie să fie filosofia și filosofia dreptului astăzi?** [23,p.91].

Răspunsul nu se lasă mult așteptat: *„filosofia dreptului nu poate fi decât o activitate argumentativă și nu poate, prin urmare, decât să acompanieze procesul elaborării unor argumente și raționamente valabile”* [23,p.11].

Filosofia dreptului trebuie să ne ajute, să ne deschidă convingerile, concepția asupra societății, politicii sau dreptului, a valorilor către o dezbatere critică[23,p.91].

[1] Argumentele raționalului așa cum sunt văzute de individ.

„Nu trebuie să căutăm răspunsuri deja formulate în lucrările cu referire la filosofia dreptului, ci mai curând, instrumentele necesare procesului de cunoaștere a propriilor persoane și a societății în care trăim" [23,p.91].

Prin argumentarea diferitelor abordări pe care le întâlnim, filosofia dreptului ne permite să obținem o clarificare a realității sociale; însă, lucrul cel mai important – după cum afirmă Melkevik – filosofia dreptului *„trebuie să ne facă să devenim conștienți de prejudecățile noastre"* [23,p.91].

Văzută strict din punct de vedere argumentativ, filosofia dreptului ne ajută să supunem propriile noastre argumente, unui examen critic și rațional, în scopul optimizării raționalității și umanismului care trebuie să constituie orizontul argumentațiilor noastre[23,p.91]. Numai în acest fel, filosofia dreptului ne poate îndruma spre o mai bună înțelegere a propriilor noastre persoane, ne permite să ne familiarizăm cu diversele moduri de gândire, ne permite *„să constatăm maniera în care persoane diferite percep relația dintre individ și societate, dintre drept și morală, dintre polis și logos (...) mai mult, să înțelegem de ce unele consideră anumite argumente mai convenabile decât altele"* [23,p.91].

Filosofia dreptului – potrivit autorului citat – *„trebuie considerată mai degrabă ca un melanj de dezbateri, schimburi, comunicări, enunțuri (...) trebuie să-și pună argumentele la încercare în spațiul public, fără a beneficia de privilegii"* [23,p.91]. **Rolul său modern nu poate fi decât argumentativ** – conchide Melkevik.

BIBLIOGRAFIE:

1. BERNAL J., Știința în istoria societății, București, 1964.
2. BOTEZ A., Științele sociale și mutațiile contemporane în epistemologie, în vol. „Epistemologia științelor sociale", București, 1979.
3. OST Fr., Science du droit, în „Dictionnaire encyclopedique de Theorie et de sociologie du droit", Paris, Bruxelles, 1988.
4. ATIAS C., Epistemologie juridique, Paris: Presses Universitaires de France, 1985.
5. POPA N., Teoria generală a dreptului, ediția 6, București: C.H.Beck, 2020.
6. TERRÉ Fr. , lntroduction generale au droit, Paris: Dalloz, 1994.
7. POPESCU S. , Teoria generală a dreptului, București: Lumina Lex, 2000.
8. IONAȘCU T. , Curs de introducere în studiul dreptului (Enciclopedie juridică), Iași, 1929-1930.
9. DJUVARA M., Teoria generală a dreptului (Enciclopedie juridică), vol. I, București, 1930.

10. DJUVARA M., Teoria generală a dreptului (Enciclopedia juridică), vol. II, București: Librăriei Socec, 1930.

11. DJUVARA M. , Teoria generală a dreptului. Drept rațional, izvoare și drept pozitiv, București: Ed. ALL, 1995.

12. M. VAN HOECKE, What is Legal Theory, Leuven, 1985.

13. SPERANȚIA E. , Introducere în filosofia dreptului, ed. a II-a, Cluj: Tipografia Cartea Românească,1946.

14. HEGEL, Principiile filosofiei dreptului sau elemente de drept natural și de știință a statului, București: Academiei R.S.R, 1969.

15. VĂLLIMĂRESCU Al. , Pragmatismul juridic (1927).

16. RIGAUX Fr. , Introduction a la science du droit, , Bruxelles: Vie Ouvrier, 1974.

17. GEORGESCU Ș., Filosofia dreptului. O istorie a ideilor din ultimii 2500 de ani, București: All Beck, 2001.

18. BĂDESCU M. , Teoria generală a dreptului, București: Hamangiu, 2022.

19. G. Del VECCHIO, Lecții de filosofie juridică, Europa Nova, f.a.

20. ENRICO A. , Corso Di Diritto Naturale O Di Filosofia del Diritto (trad. Marghieri, Napoli, 1873).

21. MIHAI Gh. , Prelegeri de filosofia dreptului. O perspectivă renautiană, ed. a II-a, Timișoara: Mirton, 2003.

22. MELKEVIK B. , Reflecții asupra filosofiei dreptului (trad. C. Drăcșineanu), Iași: Cugetarea, 2003.

23. MELKEVIK B. , Horizons de la philosophie du droit, Paris: L'Harmattan et Sainte-Foy, Les Presses de l'Université Laval, 1998.

24. VILLEY M. , Philosofie du droit. Definitions et fins du droit (Filosofia dreptului. Definițiile și scopurile dreptului), Dalloz, Paris, 1975.

25. POPA N. , Prelegeri de sociologie juridică, București, 1983.

26. VICO G.B. , De universi Juris uno principio et fine uno, 1720.

27. COSMOVICI P.M. , în „Cuvânt înainte” la lucrarea prof. Ion Craiovan, Introducere în filosofia dreptului, București: All Beck ,1998.

CZU: 340.12:321.01 **https://doi.org/10.59295/rpijn2025.08**

ЗАРОЖДЕНИЕ ИДЕИ ПРАВОВОГО ГОСУДАРСТВА В ОФИЦИАЛЬНОЙ ДОКТРИНЕ И МАССОВОМ ПРАВОСОЗНАНИИ

ГЕРМАН Юлиана,
Государственный педагогический университет имени Иона Крянгэ,
докторант, Молдавский Государственный университет,
ассистент университар, магистр права,
ORCID: 0000-0001-8717-7092

SUMMARY

The ideal of the *law-governed state* is tied to historical and national experience, and among the most important principles, legal scholars usually highlight the rule of law, equality, the feasibility of legal requirements, and the protection of civil liberties. At the same time, the implementation of this ideal in each country had many individual preferences and characteristics, due to the many legal and social customs and foundations of society. Plato believed that an ideal state should be organized in accordance with the principles of justice. It is the philosophers who must rule, since only they are able to comprehend true existence. The history of the idea of legal statehood has great scientific, educational, moral and educational significance for young people and citizens in Moldova in general.

Keywords: law-governed state/ state of law, legal statehood, separation of powers, theories, philosophers, principles, values.

«Поступай внешне так, чтобы свободное проявление твоего произвола было совместимо со свободой каждого, сообразно со всеобщим законом».
И. Кант, «Метафизические начала учения о праве», 1797

За всю историю существования теории правого государства были созданы десятки правовых доктрин, с которыми связывались поиски более совершенных форм общественной жизни [1]. Но споры по данному вопросу не прекращаются, и по сей день. Современные правоведы и политологи предполагают, что согласование интересов членов общества и государства осуществляется только путем построения правового государства. В данной связи актуальность данной темы не вызывает сомнений.

Правово́е госуда́рство (нем. *Rechtsstaat*) – это государство, вся деятельность которого подчинена нормам права, а также фундаментальным правовым принципам, направленным на защиту достоинства, свободы и прав

человека [2, с. 58-60]. Верховенство закона (подчиненность закону всех подзаконных актов и актов правоприменения) считается основным компонентом сформированного правового государства [3, с. 101-102]. Итак, ***правовое государство*** – это государство, в котором обеспечено верховенство права и верховенство закона, равенство всех перед законом и независимым судом, признаются и гарантируются права и свободы человека, а в основу организации государственной власти положен ***принцип разделения властей***. История учит, а практика подтверждает, что подлинное демократическое правовое государство возможно лишь там, где власть в государстве основана на обособленном формировании и независимости в своей деятельности ее трех ветвей: законодательной, исполнительной и судебной власти. Но также подразумевается не только разделение на ветви, но и их кооперация. ***Теория разделения властей*** уходит в глубокую древность, те или иные аспекты в деятельности государства отражены в памятниках Древнего Египта и Вавилона, в трудах античных философов Древней Греции и мыслителей средневековья (как политическая доктрина сформировалась в VII-VIII вв.). Возникновение теории связано с борьбой крупнейшей буржуазии против феодалов, феодального абсолютизма, стремясь к ограничению королевской власти. Основные постулаты данной доктрины были выдвинуты *Джоном Локком* [4, с. 342-343], позже – *Шарлем Луи Монтескье*, стремившихся мирным путем получить доступ к власти. Монтескье исходил из того, что принцип разделения властей обеспечивает условия, при которых государство может наилучшим образом выполнять свои функции и которые, в свою очередь, исключили бы узурпацию им принадлежащей власти. *«Для того, чтобы предупредить злоупотребления властью, необходимо чтобы одна власть сдерживала другую… Когда законодательная и исполнительная власть объединяются в одном и том же органе, не может быть свободы… С другой стороны, не может быть свободы, если судебная власть не отделена от законодательной и исполнительной… И наступает конец всему, если одно и то же лицо или орган станет осуществлять все три вида власти»*, - считал *Шарль Луи Монтескье* [5, с. 20; 6, с. 98-106].

Рожденная основоположниками правового государства, имея глубокие корни, *теория разделения властей* была воспринята в последнее время конституциями многих стран (гл. 4-9 Конституции РМ [7], ст.6 Конституции

Украины [8] и др.). Согласимся с тем, что существуют отличия в некоторых европейских странах от классической схемы. Способы установления равновесия ветвей власти в государстве весьма вариативны, данный феномен получил свое название как система сдержек и противовесов. Возникла новая *триада* властных структур – *президент, парламент, правительство* (пример, ФРГ и французская система). Итак, *разделение властей* – неотъемлемый *принцип правового государства* [9, с. 343-349].

Идея правового государства, прежде всего, противоположна произволу во всех его проявлениях: диктатуре большинства, деспотизму, тирании, анархизму, полицейскому государству, равно как и отсутствию правопорядка. Эта идея преследует ряд целей:

1. Ограниченность и строгое направление процесса осуществления власти. Правовое государство не стремится принизить важность компетентности, авторитета, свободы решений, воли и полномочий руководящего звена, а устанавливает стандарт и границы легитимности методов осуществления власти и руководства.

2. Формирование чувства определённости, уверенности в завтрашнем дне и правомерности ожиданий в отношении поведения всех субъектов права и правоотношений.

3. Охрана ценностей и юридическая защита устоявшихся общественных представлений о морали, справедливости, свободе и равенстве, а также защита человеческого достоинства и прав граждан.

Правовое государство требует обязательного наличия и функционирования следующих институтов:

1. Назначение наказаний за правонарушения и преступления уголовного характера исключительно согласно действующему законодательству страны.

2. Равенство всех перед законом и судом, т.е. все граждане получают одинаковую защиту в рамках закона, а нарушители правопорядка и закона подлежат соразмерному наказанию, независимо от их политического, социального или экономического положения.

3. Существование независимых, эффективных, беспристрастных и доступных для граждан судебных инстанции, охрана прав со стороны полиции и других правоохранительных органов.

4. Выполнение функции нормативного регулирования действий государства отдельным законодательным органом.

В теоретическом плане, в XX веке концепцию *правового государства* разрабатывали многие известные позитивисты – *Ганс Кельзен, Раймон Карре де Мальберг* и др. Значительный вклад внесли либеральные философы *Макс Вебер, Джон Ролз, Фридрих Хайек*. В системе юридического образования встречаем, что такие социальные явления, как право и государство, находятся в тесной связи. Право фиксирует, признает, обеспечивает и охраняет устои государства и всего общества.

Еще в условиях Союза ССР сформировалось понятие *законности* как требование неукоснительного соблюдения правовых актов, а понятие право рассматривается как орудие государственной власти для решения задач. Но с распадом СССР идея *правового государства* стала официальной и более популярной. В это время, идея и концепция правового государства имели не только сугубо доктринальный характер, поскольку получали то или иное официальное признание, в ряде конституций постсоветских государств и стран Восточной Европы закрепились характеристики правового государства и его элементов.

Каждый гражданин может делать то, что не запрещено законом, и никто не может быть принужден делать то, к чему закон не обязывает. Но понять эти характеристики можно лишь на основе современной трактовки природы государства.

Именно распад Союза ССР привел к признанию доктрины правового государства в теоретико-идеологическом плане и в конституционном аспекте. Конституционная характеристика природы Молдавского государства как правового означает признание и раскрытие как минимум одного из его признаков.

Ниже представлена таблица эволюции правовой мысли и упоминания о «правовом государстве».

Таблица 1. Характеристика «правового государства» на протяжении истории

1.	В философии *естественного права* встречаем комплекс принципов, прав и ценностей, продиктованных самой природой человека и в силу этого не зависящих от законодательного признания или непризнания их в конкретном государстве (входит *право на жизнь, право на свободу, право на личную неприкосновенность, право на достоинство личности*).
2.	*Magna Charta Libertatum* (1215 г.), Англия, королевская грамота, обеспечивавшая привилегии и вольности баронам и всем свободным людям Англии; подписана Иоанном Безземельным.
3.	*Petition of Rights/Петиции о правах* (1627-1628 гг.), Англия, акт, представленный королю Карлу I от имени обеих палат английского пар ламента 28 мая 1628 г. и называемый «второй великой хартией»
4.	*Hobeas corpus* (1679 г.), Англия, Акт о лучшем обеспечении неприкосновенности личной свободы подданного и о предупреждении заточений за морями, принятый английским парламентом в 1679 году, также составная часть конституции Великобритании.
5.	*Bill of Right/Билль о правах* (1688 г.), Великобритания, результат Славной революции 1688-1689 гг. Полное название конституционного акта: «Акт, провозглашающий права и свободы подданных и устанавливающий порядок наследования короны».
6.	*Rechtstaat* / Синтагма **«правовое государство»** исходит от известного устоявшегося понятия в немецкой юридической науке – **Rechtsstaat** (XVII в.), Германия.
7.	*Французская Декларация прав человека и гражданина* (в результате Великой Французской Революции 1789 г.), Франция (статья 16, с провозглашением концепции о независимой воли народа).
8.	*Конституция Германии* от 23 мая 1949 года предусматривает, что «конституционный порядок земель должен принимать в соответствии с принципами **правового государства**...» (статья 28 (1)).
9.	*Конституция Испании* (31 октября 1978 г.) предусматривает, что Испания - «правовое государство» (пункт 3 преамбулы) и что «Испания конституирует себя как социальное и демократическое **правовое государство**» (пункт 1 статьи 1) 1, заголовок 1)).
10.	*Charter of Paris for a New Europe/Парижская Хартия для Новой Европы* (21 ноября 1990 г.), после преамбулы, следует параграф, озаглавленный «Права человека, демократия и **правовое государство**».
11.	*Конституция Румынии*, статья 1 (3) предусматривает, что «Румыния является **правовым**, демократическим и социальным государством...».
12.	*Конституция Республики Молдова*: «Республика Молдова – демократическое **правовое государство**...» (ст.1 (3)).

Источник: разработано автором

Таким образом, *правовое государство* как *модель государственной организации* общества, можем охарактеризовать:

1) путем признания роли *Конституции* как правового акта наивысшей юридической силы в государстве, отражающей интересы и волю народа. Конституция служит юридическим фундаментом внутренней жизни государства и легальной основой его открытости мировому сообществу, аккумулируя национальные, демократические и общечеловеческие ценности. *Конституция* – ядро правового государства.

2) сформированному *правовому государству* присуще признание *верховенства закона*. Закон – регулятор основных сторон государственной и общественной жизни, это императив.

3) *правовое государство* признает приоритет прав и законных интересов человека и гражданина.

4) имеется ввиду *доктрина разделения властей*, получившая повсеместное, и даже всемирное признание.

Все выявленные и названные выше признаки *правового государства* отражают как его концепцию, так и эффективную нормативную модель развитого государства. ***Формы и компоненты правового государства различаются в разных странах, и в том числе, различны от одного этапа развития того или иного общества к другому.*** Однако конкретно-исторические характеристики и формы проявления *правового государства* можно свести к *трем его основным компонентам:*

1) политическая составляющая (предполагает институционализацию через конституционные формы принципа разделения властей и их эффективное и правильное функционирование/полное осуществление прерогатив каждой власти, установление демократической избирательной системы, применение механизма санкционирования),

2) экономическая составляющая (правильное применение рыночных механизмов, право собственности, стимулирование и поддержка частных предпринимателей и инициативы каждого человека),

3) социальная составляющая (гарантирование/защита гражданских прав и свобод, искоренение дискриминации, равенство всех перед законом и судом, обеспечение строгого соблюдения Конституции и других действующих законов, усиление авторитета государственных органов и т.п.).

Рис. 1. Научное обоснование развития компонентов правового государства (по теории Gh. Costachi [10])

Таким образом, в *Конституции РМ* была поставлена задача построения правового государства, а также закреплены все важнейшие принципы правовой государственности РМ. В реальной жизни в Молдове, равно как и других государствах, допускаются нарушения конституционных и иных правовых норм, коррупционные проявления, что сопровождается «теневым» правом и заметными отклонениями от нормативно-ценностных ориентиров, разрыв между словесным и письменным признанием и реальными делами.

Характеристика Молдовы как правового государства имеет не только конституционный, но и содержательно-целевой смысл. Оно призвано оптимизировать виды деятельности в обществе и условия жизни. Но пока не все элементы правового государства развиты в равной мере, «нагромождение» актов не сопровождается другими процессами. Практика отстает от правовых моделей, и пока институты, чиновники и все граждане не освоят их в полной мере, государство не сможет быть признано правовым и фактически адекватным его принципам. Отметим, что путь к правовому государству весьма сложен и продолжителен.

Обеспечение прав и свобод человека — обязанность, прежде всего, государства. Вокруг оси *«государство – гражданин»* всегда вращались все национальные и мировые явления и процессы и порождаемые ими проблемы. Именно соотношение этих отношений выступало и ныне является мерилом демократизма или тоталитаризма. Признание человека высшей ценностью, а его прав и свобод — приоритетной стало целью мирового сообщества и национальных государств. Два регулятивных и охранительных потока стали сливаться в общем русле. После Второй мировой войны, *правовое государство* в этом плане формируется под мощным влиянием международных принципов и норм [11]. Универсальное общемировое значение имеют *Всеобщая декларация прав человека от 10 декабря 1948 г.* В 1966 г. были приняты *Международный пакт об экономических, социальных и культурных правах и Международный пакт о гражданских и политических правах, Европейская конвенция о защите прав человека и основных свобод (1950 г.), Европейская социальная хартия, Рамочная конвенция о защите национальных меньшинств Совета Европы* и др.

Таблица 2. Принципы права, государства, правового государства и демократии

№ п/п	Принципы права (общие)	Принципы современного государства	Принципы правового государства	Принципы (ценности) демократии
1.	**Демократизм**	**Функционирование с учетом интересов социального, экономического и политического характера** (государство в проводимой политике отталкивается от интересов различных общественных институтов и населения, а не только от своих личных)	*Верховенство закона и права*	*Уважение достоинства личности*
2.	**Равноправие**	**Принцип, предполагающий разделение власти**, который является основой большинства государств современного мира (т.е. самоограничение государства для достижения демократии и соблюдения верховенства права)	*Разделение властей и независимость ветвей власти*	*Соблюдение прав человека*

3.	**Гуманизм**	**Соблюдение законности или верховенства права** (т.е. все граждане государства, включая представителей органов власти, должны подчиняться законам)	*Защита прав и свобод граждан*	*Поощрение политического и культурного многообразия*
4.	**Законность**	**Уважение человеческих прав** или **гуманизм** (предполагает наличие уважительного отношения государства к населению и защиту от посягательств государства)	*Взаимная ответственность государства и граждан*	*Утверждение демократии*
5.	**Справедливость**	**Наличие профессионалов в органах государственной деятельности** (включает кадровое обеспечение государства личностями, способными принимать правильные и разумные управленческие решения	*Равенство всех перед законом*	*Справедливость*
6.	**Единство прав и обязанностей**		*Равный доступ всех граждан к правовой и судебной системе*	*Беспристрастность*
7.			*Наличие гражданского общества*	*Равноправие*
8.			*Высокий уровень правосознания и правовой культуры граждан*	*Верховенство закона*
Примеры (принцип):	Принцип равенства сторон в **гражданском праве** или презумпция невиновности в **уголовном праве.**	Для закрепления принципов государства необходимо их отражение в конституционных актах (**Конституциях**) как основ конституционной модели. Однако история богата примерами, которые демонстрируют деятельность государств, кардинально разнящуюся с принятыми и ранее задекларированными принципами. Зачастую **реальные для правящего**	**Статья 1. Государство Республика Молдова, Конституция РМ (1994)** (3) Республика Молдова - **демократическое правовое государство**, в **котором достоинство человека, его права и свободы**, свободное развитие человеческой личности, **справедливость** и **политический плюрализм** являются	

		класса (олигархов) ценности скрыты от общественности и основной массы населения (членов государства).	**высшими ценностями** и гарантируются.

Источник: разработано автором

Характерно усиление внимания к этой проблеме с 70-х гг. XX в., когда в процессе демократизации были усилены институты борьбы с нарушениями законности, обжалования незаконных действий должностных лиц и т.п. С принятием *Конституции РМ 1994 г.*, обеспечение прав и свобод человека, гражданский мир и согласие были признаны приоритетными для РМ как правового государства. Таков смысл преамбулы и ст. 1, ст. 4, ст. 6-7, а также *гл. II «Drepturile, libertățile și îndatoririle fundamentale»*.

Лейтмотив конституционных норм — *признание человека и его прав и свобод высшей ценностью*. Установлено: признание, соблюдение и защита прав и свобод человека – это обязанность государства, они являются непосредственно действующими и определяют смысл, содержание и применение законов, деятельность всех государственных органов и обеспечиваются правосудием. Таков основной *конституционный императив*. Пониманию этого императива и характеристике гарантий прав и свобод человека посвящены в последние годы много книг и научных статей, проведены сотни конференций и семинаров. Подчеркнем, что *правовое государство* призвано заботиться не только о правах и свободах в их сугубо индивидуалистическом аспекте. Велико значение и коллективных прав – *права на национальное самоопределение, обеспечение прав представителей всех наций*. Оправдана и необходимость обеспечения права каждого на качественное образование и благоприятную экологическую среду и др.

Признаем, что перемены в сознании и поведении граждан РМ происходят очень медленно. ***Надо, чтобы закон был справедлив ко всем в равной мере.*** Еще один аспект проблемы — ***усиление обязанности государства в сфере обеспечения прав и свобод человека*** *и* ***гарантия безопасности каждой личности.*** С юридической точки зрения следует отметить важность законов о доступе к информации, деятельности государственных и муниципальных органов, о выборах, государственной и муниципальной службе и др.

Таблица 3. Учения о правовом государстве от античности и до XX в.

Имя философа	Основная идея, взгляд мыслителя, концепция относительно устройства государства, теории правового государства
1. ***Аристотель***	Все учения сводились к справедливости создания и уникальности полиса. По Аристотелю, *«правильное законодательство должно быть верховной властью, а должностные лица — будь это одно или несколько — должны иметь решающее значение только в тех случаях, когда законы не в состоянии дать точный ответ»*. Государство должно быть *«правлением законов, а не людей»*.
2. ***Платон***	Платон в диалогах «Государство» в 360 г. до н.э. Шкала типов государства: аристократия, монархия, тимократия, олигархия, демократия, тирания. Выполнение государством своих обязательств перед гражданами. Человек – особая часть человеческих социальных притязаний, особая часть или элемент живой природы, что впоследствии стало называться естественным правом. Теория идеального государства будущего, из 3-х каст (стражи, воины, ремесленники), где государством правят философы. Государство=справедливость, где труд распределяется сообразно своим способностям, частная собственность запрещена.
3. ***Демокрит***	Философ, противопоставляя природу человеческому соглашению, вместе с тем не отрицает, в отличие от старших софистов, объективного существования природных явлений, однако считает необходимым отделять их от человеческих установлений, к числу которых относятся государство и право, тесно связанные с языком, который, в свою очередь, является порождением разума [12]. Основной акцент философ делает не на этой карательной функции закона, а на его воспитательном значении. Уделяя внимание роли воспитания в формировании гражданских добродетелей, Демокрит глубже развивает идеи софистов и Сократа [13, с. 23].
4. ***Гераклит***	Справедливое государство – это не только согласие, но и всеобщий раздор, постоянная борьба противоположностей. *«Дóлжно знать, что война является необходимостью, а вражда справедлива, и все вещи возникают через вражду, одна за счет другой [взаимообразно]»*.
5. ***Цицерон***	Философ оставался эклектиком, хотя следовал некоторым идеям стоиков. Важная идея Цицерона и отправная точка его концепции государства заключается также в потребности людей в безопасности. «*Государство есть достояние народа, а народ не любое соединение людей, собранных вместе каким бы то ни было образом, а соединение многих людей, связанных между собою согласием в вопросах права и общностью интересов*» [14, с.39].
6. ***Сократ***	Разделял формы правления в государстве на правильные (монархию и аристократию) и неправильные (тиранию, олигархию, демократию). Разграничивал царство и тиранию,

	аристократию и олигархию, др. Идеал Сократа – аристократия мудрых, руководят знающие. Главная цель государства – воспитание человечности в людях [15].
7. Карл Теодор Велькер	Государство – не искусственная структура. Отношение Велькера к существу права и государства раскрывается через его возвышенное и идеалистическое отношение к человеку. *«Категорический императив Канта»* и нравственный закон в понимании Велькера – не идентичны. Нравственность в концепции правового государства Велькера занимает ключевое центральное место. В нравственности реализуется свобода человека, его потенциал [16; 17].
8. Георг Еллинек	В труде «Общее учение о государстве», *«государство рассматривается как правовое понятие, как учреждение, как корпорация, как правоотношение»*. Вопрос об основе государства, по Эллинеку, первоначально, есть вопрос об основе права.
9. Роберт фон Моль	Юридический позитивизм с его «юридизацией» государства на основе правовых норм нашел отчетливое выражение в трудах Р.фон Моля. *«Демократия – это тирания»*.
10. Фома Аквинский	«Правомерная пролития», Трактат «О правлении государей» 1266 г. – где он пытается различать монархия-тирания, вслед за Аристотелем, аристократия-олигархия, полития-демократия. Монархия – лучшая форма правления, но только в том случае, если монарх не допустит тиранию.
11. Жан-Жак Руссо	Знаменитый трактат «Об общественном договоре». Народовластие. На основе учений Руссо возникли новые демократические институты и политические требования, например, референдум, отзыв депутатов, мандат. Проповедник «возврата к природе», призывал к восстановлению социального неравенства.
12. Томас Гоббс	Справедливость – не есть абстрактный закон, но стихийно сложившийся естественный порядок вещей. Известная цитата Гоббса – *«война всех против всех»* [18, с. 129].
13. Шарль Монтескье	Разделение властей. *«Для предотвращения злоупотребления властью необходим такой порядок вещей, при котором различные власти могли бы взаимно сдерживать друг друга»*.
14. Уинстон Черчиль	Известное изречение – *«Демократия – это наихудшая форма правления»*.
15. Денис Дидро	Концепция государства и права в учениях Дидро основывается на следующих принципах и идеях: 1) *«при естественном (догосударственном) состоянии люди были равны меду собой и обладали полной независимостью и что государственная власть возникает в результате договора, который люди заключают между собой, чтобы обеспечить свое счастье», 2) «общественный договор представляет собой не единовременный акт»*, но есть *«постоянно возобновляемое*

	согласие граждан на подчинение существующей власти», 3) «источником государственной власти является народ, тогда как правители и государи – всего лишь ее олицетворение», т.е. второстепенный компонент, 4) если правители, иначе *«держатели государственной власти отказываются обеспечить гражданам счастье, то нация вправе уничтожить политический строй, не соответствующий общей воле нации»* [19].
16. Алигьери Данте	*«Универсальная монархия»* по Данте – это государство права.
17. Джон Локк	Верховенство гражданского закона. *«Государственная власть ограничена общественным благом»*. Государство само по себе может вызывать страх у населения. Следовательно, необходимо, чтобы государство не только обладало властью, но держало её в определённых рамках с тем, чтобы не допускать всеобщий произвол и преступность.
18. Ганс Кельзен	Государство – это есть само право. Это правовой позитивизм, *«принудительный порядок человеческого поведения»*.
19. Георг Гегель	*«Надлежащее разделение властей – гарантия публичной свободы»*.
20. Иммануил Кант	*«Поступай внешне так, чтобы свободное проявление твоего произвола было совместимо со свободой каждого, сообразной со всеобщим законом»*. У Канта к понятию нравственности присущи более категоричные ограничительные требования *(«категорический императив»)*, т.е. как поступать членам общества не нужно, категорически нельзя. Кант характеризовал государство следующим образом: *«государство – это объединение множества людей, подчиненных правовым законам»*. Кант тяготел к договорной теории происхождения государства и естественно-правовой теории происхождения права. *Кант*, как и его предшественники, поднимает и анализирует феномен *правового государства. И. Кант* развивал антиэтатистскую традицию (отвергающую государство) в интерпретации государства как *«ночного сторожа»*, ограничив сферу государственного регулирования, прежде всего, функцией правовой защиты интересов частного собственника и выведя из перечня функций государства воспитательную, социальную и иные функции. Принцип разделения властей *Кант* трактовал не в контексте идеи «контроля и баланса», так называемой *системы сдержек и противовесов*, а функционально. Идеальными формами правления *Кант* называл парламентскую республику и конституционную монархию с разделением властей [20].

Источник: разработано автором на основе трудов философов и изысканий ученых [21]

Нужно уяснить следующее, несмотря на известные правовые доктрины, суждения и теории философов, существует *универсальный закон*, применяемый в правовом государстве, который гласит – ***«Мое право начинает заканчиваться ровно там, где оно начинает посягать на права других».***

Отметим также, что, по мнению *Gh. Costachi*, *Конституция РМ* является *основой безопасности личности в правовом государстве* [22, с. 4-8]. В то же время неотъемлемой для современной *демократической конституции* выступает ее *правозащитная функция* [23, с. 11].

Выводы

Проблема *правового государства* остается актуальной и на сегодняшний день не только на уровне науки, но и в практической деятельности всех современных государств.

Стремление человечества запретить войны и пропагандировать повсеместный мир восходит к глубокой древности. Идея *вечного мира* занимала умы мыслителей не только античности и средневековья, но и пользовалась огромной популярностью среди ученых и государственных деятелей в период буржуазных революций.

Отметим, что *теория правового государства* – это не застывшая догма, явление правового государства постоянно эволюционирует, развивается, переосмысливается и наполняется новым содержанием по мере преемственности моральных устоев, правил, законов, традиций и накопления опыта в сфере политической жизнедеятельности. В основе современных концепций правового государства лежат идеи известных мыслителей античности (*Аристотель, Платон, Сократ, Демокрит, Цицерон* и др.) и европейских просветителей, философов и правоведов XVIII-XIX веков (*Гроций, Спиноза, Локк, Дидро, Руссо, Монтескье, Кант* и др.). Организация внешней свободы граждан предполагает то, что Кант называет *правовым государством*. Кант называет свой *нравственный закон – категорическим императивом*. По Канту смысл *категорического императива* заключается в одной простой фразе – *«должен, потому что должен»*. Концепция *Вечный мир* – известная утопическая идея Эпохи Просвещения. Так, на рубеже XVIII века выдвигаются уникальные проекты вечного мира в видении *Канта, Адама Смита, Лессинга, Гердера* и *Бентама*.

Правовое государство – это то государство, в котором законы соблюдаются, права граждан не нарушаются, а решения судебных инстанций беспрекословно исполняются. Главная задача правового государства и правящей власти –

гарантировать развитие государства и защиту прав и свобод своих граждан. В глобальном контексте, цель правового государства состоит в обеспечении верховенства закона и равенстве всех перед законом. Таким образом, суть правового государства заключается не в законопослушании, обилии законодательных актов, наличии судов, а в характере законов, их соответствии правовой природе вещей, направленности на обеспечение суверенитета личности и защиту прав человека.

БИБЛИОГРАФИЯ:

1. COSTACHI, Gh. *Fundamentul științific al statului de drept*. Inst.de Cerc.Jurid.,Polit. Și Sociol.al USM. – Chișinău: [S.n.], 2023 (Print-Caro). ISBN 978-9975-175-65-4. Vol.1: Statul de drept, societatea civilă și drepturile omului: (componența umană a statului de drept). – 2023. – p. 795.

2. МАРЧЕНКО, М.Н. Правовое государство. В: *Российская юридическая энциклопедия* / гл. ред. А.Я. Сухарев. – М.: ИНФРА-М, 1999. – с. 58-60.

3. ДАНИЛОВ, С.Ю. *Правовые демократические государства*. М.: Дашков и Ко, 2009, с. 101-120.

4. ЛОКК, Дж. Сочинения. В 3-х томах. Москва, 1985. с. 342-343.

5. МОНТЕСКЬЕ, Ш. Избранные произведения. Москва, 1955, с. 20.

6. JECEV, Ion. Valoarea teoretico-practică a ideilor lui J.J Montesquieu privind necesitatea și esența separației puterilor în stat. În: *Realități și perspective ale învățământului juridic național: Culegerea comunicărilor*, 1-2 octombrie 2019, Chișinău. Chișinău: CEP USM, 2019, Vol.1, pp. 98-106. ISBN 978-9975-149-80-8.

7. *Конституция Республики Молдова от 29.07.1994*. Повторно опубликована в Monitorul Oficial nr. 78 от 29.03.2016.

8. *Конституція України від 28 червня 1996*. Прийнята на п'ятій сесії Верховної Ради України (https://www.president.gov.ua/documents/constitution).

9. КОСТАКИ, Г.И., ИВАНОВ, В.М. Разделение властей – неотъемлемый принцип правового государства. В: *Contribuții științifice la edificarea și consolidarea statului de drept*, conferința științifică internațională, din 3 mai 2011. Chișinău: S.n., 2011, c. 343-349.

10. COSTACHI, Gh. *Fundamentul științific al statului de drept*.Inst.de Cerc.Jurid.,Polit. Și Sociol.al USM. – Chișinău: [S.n.], 2023 (Print-Caro). Vol.I., II, III.

11. ПРОТАСОВ, В.Н. *Теория государства и права* : учебник и практикум для среднего профессионального образования / В. Н. Протасов. – 2-е изд. – Москва: Издательство Юрайт, 2024. – 368 с.

12. ЛУРЬЕ, С.Я. *Демокрит*: Тексты. Перевод. Исследования. М., 1970.

13. СМОРГУНОВА, В.Ю. Обязанность подчиняться закону как гражданская добродетель. В: *Философия права*. 2007. № 2. с. 23.

14. ЦИЦЕРОН. О государстве, I, С. 39.

15. СИМАЕВ, А.В., БИРЯЕВА, А.В. Политико-правовые доктрины Сократа о государстве В: *Контентус*. 2018. №12 (77). URL: https://cyberleninka.ru/article /n/politiko-pravovye-doktriny-sokrata-o-gosudarstve (дата обращения: 23.05.2024).

16. WELCKER, C. Die letzten Gruende von Recht, Staat und Strafe. Giessen, 1873. S. 82-87.

17. БУТКОВА, М.В. Карл Велькер о нравственной сущности правового государства. В: Ленинградский юридический журнал. 2005. №2. URL: https://cyberleninka.ru/article/n/karl-velker-o-nravstvennoy-suschnosti-pravovogo-gosudarstva (дата обращения: 23.05.2024).

18. ГОББС, Т. Левиафан, или Материя, форма и власть государства церковного и гражданского. В: Гоббс Т. Соч. В 2 т. Т. 2. М., 1991. с. 129.

19. http://www.illuminats.ru/home/1-2009-02-22-08-00-05/660-state-and-law-in-the-views-of-denis-diderot (дата обращения: 23.05.2024).

20. БЕЛЯЕВА, О.М. Политико-правовые воззрения И.Канта. В: *Вестник Пермского университета*. Выпуск 1 (23) 2014. http://www.jurvestnik.psu.ru (дата обращения: 03.04.2024).

21. ЛУКОВСКАЯ, ДЖ., РАЗУВАЕВ, Н. Политико-правовые идеи досократиков: предпосылки возникновения и развитие. В: Правоведение. 2014. №6 (317). URL: https://cyberleninka.ru/article/n/politiko-pravovye-idei-dosokratikov-predposylki-vozniknoveniya-i-razvitie (дата обращения: 23.05.2024).

22. КОСТАКИ, Г. Конституция – основа безопасности личности в правовом государстве. В*: Legea și viiața*, 2019, nr.6, С. 4-8.

23. КОСТАКИ, Г., МУРУЯНУ, И. Сущность и значение Конституции в правовом государстве. В: *Revista Națională de Drept,* 2009, nr.6, С.11.

24. GHERMAN, Iuliana. Fenomenul statului de drept în Republica Moldova: realități, probleme, perspective. In: *Patrimoniul cultural de ieri – implicații în dezvoltarea societății durabile de mâine*, Ed. 8, 8-9 februarie 2024, Chișinău. Iași – Chișinău-Lviv: 2024, Ediția 9, p. 177. ISSN 2558 – 894X.

25. ГЕРМАН, Юлиана. Специфика «преступности против иностранцев»: категории виктимности и защита прав человека во время войны. In: *Studia Universitatis Moldaviae (Seria Științe Sociale)*, 2024, nr. 3(173), pp. 223-236. ISSN 1814-3199. DOI: https://doi.org/10.59295/sum3(173)2024_30. (дата обращения: 23.05.2024)

CZU: 342.565.5(4)(091) **https://doi.org/10.59295/rpijn2025.09**

PRINCIPIUL INDEPENDENȚEI JUDECĂTORULUI ÎN EUROPA. GENEZĂ ȘI EVOLUȚIE

MILICENCO Ștefan,
Universitatea de Stat din Moldova,
doctorand,
Școala Doctorală Științe Juridice și Economice, Specialitatea Drept constituțional
ORCID ID: 0000-0002-3241-5337

SUMMARY

The goal of this study is to explore the genesis and evolution of the principle of judicial independence in Europe. It starts with the premise that democracy is only complete when popular sovereignty is neatly combined with the rule of law, which cannot exist without balancing the three separate powers. Although the doctrine of dividing the legislative, executive, and judicial functions of government among separate and independent bodies can be traced to antiquity, it was firstly formulated in a comprehensive manner by the Baron of Montesquieu. Since the second half of the 18th century, when judicial independence started to gain a broad and powerful appeal in Western Europe, it has remained particularly sensitive to oscillations in the balance of powers. The paper asserts that the inability of many (nominally independent) European judges to protect fundamental human rights during the interwar period led after the Second World War to critical developments in the realm of judicial independence. The paper also underlines the need to constitutionally supplement the rule of law concept with material elements of unceasing nature, without which the recognition of the independence of the judiciary remains void of substance when it matters most.

Keywords: judicial independence, Europe, rule of law, separation of powers, constitutionalism.

Democrația este completă doar atunci când suveranitatea poporului se conjugă în mod armonios cu domnia legii. Iar aceasta din urmă nu poate exista decât în contextul unui echilibru dintre cele trei puteri de stat separate, în care judecătorilor le este recunoscută independența și autoritatea. Drumul popoarelor și statelor din Europa către această concluzie a fost (și continuă a fi) sinuos, având în vedere și paradoxul judecătorului, care constă în faptul că înfăptuind justiția, acesta depinde de stat, de celelalte puteri, dar trebuie să le și controleze; el reprezintă atât puterea, cât și contraputerea [1, p. 1130]. În condițiile accelerării procesului de integrare a Republicii Moldova în Uniunea Europeană, ne propunem să analizăm geneza și evoluția principiului independenței judecătorului în spațiul european.

Doctrina separării puterilor în stat – principalul impuls de evoluare a independenței judecătorului – este produsul mai multor secole de devenire a gândirii politice și filosofice. Originea ei este în secolul al IV-lea î.Hr., când Aristotel a descris trei compartimente ale statului: adunarea generală, funcționarii publici (demnitari de stat cu atribuții executive) și judecătorii [2, p. 175]. Și Roma republicană a cunoscut un sistem similar. Totuși, după cum a concluzionat Ion Guceac, caracterul reflecțiilor din antichitate privind organizarea puterilor statale în baza divizării lor denotă că fundamentul doctrinei separării puterilor în stat a fost clădit mult mai târziu [3, p. 240].

După căderea Imperiului Roman și fragmentarea Europei în Evul Mediu, când administrația de stat era efectiv inseparabilă de conceptul justiției, teoria celor trei ramuri ale puterii de stat a reapărut la sfârșitul secolului al XVII-lea în scrierile lui John Locke, iar peste câteva decenii a fost dezvoltată de baronul de Montesquieu, care s-a bizuit și pe buna sa cunoaștere a sistemului englez de guvernare [3, p. 241]. Însă după cum a remarcat Jean-Marc Sauvé, realitățile vremii au făcut ca aceștia să nu dea însemnătate rolului judecătorilor în conjunctura separării puterilor în stat: John Locke s-a referit doar incidental la funcția jurisdicțională, iar baronul de Montesquieu, cu toate că a detașat puterea judecătorească de celelalte două puteri de stat, a considerat-o inferioară în raport cu legislativul (și chiar insignifiantă), iar judecătorilor nu le-a recunoscut capacitatea de a modera forța sau rigoarea legii [4].

În 1765, William Blackstone, publicându-și primul volum al grandioasei sale lucrări despre legile Angliei, a învederat necesitatea unui corp de judecători numiți de către Coroană (dar nu și suspendați sau destituiți discreționar de către aceasta, conform Actului Succesiunii din 1701), care să funcționeze separat atât de puterea legislativă (astfel încât deciziile judecătorilor să nu fie guvernate doar de propriile lor opinii), cât și de cea executivă (pentru a evita copleșirea Parlamentului) [5, p. 269]. Iar în 1797, în „Metafizica moravurilor”, Immanuel Kant a identificat și, pentru prima dată în spațiul european, a deslușit suficient de convingător relația dintre domnia legii și existența a trei puteri de stat echilibrate, incluzând un sistem judecătoresc independent și înzestrat cu autoritate [4]. Istoria modernă a Europei, iar ulterior și cea a secolului al XX-lea au demonstrat profunzimea acestei relații, precum și teoria că independența judiciară este una dintre premisele garantării drepturilor fundamentale ale omului, fără de care democrația nu poate supraviețui.

De exemplu, un aspect de bază declarat al revoluției juridice demarate de Adunarea Constituantă Franceză (1789-1791) a vizat separarea funcției judiciare a

statului de cea administrativă [6, p. 172]. Cu toate acestea, prin faimosul Act din 1790, revoluționarii francezi au acordat anume administrației de stat atribuția de a soluționa litigiile izvorâte din propria activitate, perpetuând în acest mod tradiția administratorului-judecător [ibid.]. În Franța încercările de subordonare a puterii judecătorești puterii legislative și celei executive a fost caracteristică pentru multiplele regimuri politice care s-au succedat, adesea violent, în secolul al XIX-lea: Jean-Marc Sauvé ne vorbește despre epurările sistemului judecătoresc în perioada Imperiului (în 1808 și 1810), a celei de-a Doua Restaurări în 1815, a „Monarhiei din iulie" în 1830, a celei de-a Doua Republici în 1848 și, într-o măsură mai mică, în perioada celui de-al Doilea Imperiu [4]. De altfel, și în timpul celei de-a Treia Republici, în 1879-1883, aproape toți membrii Consiliului de Stat au fost înlocuiți, iar mulți judecători de drept civil au fost destituiți [ibid.].

Dar revenind la „Metafizica moravurilor" lui Immanuel Kant, trebuie să relevăm că anume în această lucrare a fost introdus conceptul de „Rechtsstaat", adică al statului de drept, care a exprimat un nou mod de gândire nu doar în statele germane, ci și în Europa [7, p. 32-33]. Acest concept a fost orientat împotriva statului absolutist (și paternalist) al secolului al XVIII-lea, al cărui conducător era omnipotent și se considera îndreptățit să guverneze oricare aspect din viața supușilor săi [ibid., p. 33]. Către mijlocul secolului al XIX-lea, devenind tot mai desprins de dimensiunea liberalismului politic (și astfel acceptabil pentru elitele conservatoare), conceptul de „Rechtsstaat" s-a încuibat puternic în unele state germane și a contribuit la dezvoltarea și consolidarea principiului independenței judecătorului. De exemplu, după 1860, în aceste state au apărut instanțe judecătorești independente, care puteau supraveghea activitatea administrației de stat [ibid., p. 34].

În această perioadă influența germană s-a făcut simțită la austrieci, care au creat Curtea Administrativă, în fața căreia reclamanții puteau să invoce încălcarea unor drepturi subiective de către administrația de stat [8, p. 142].

Spiritul înnoitor al acestor vremuri a fost caracteristic și pentru Imperiul Rus: în 1864, Alexandru al II-lea a pus bazele unei ample reforme judiciare, care s-a desfășurat timp de câteva decenii și a implicat, *inter alia*, detașarea sistemului judecătoresc de organele administrative și proclamarea independenței (procesuale) și inamovibilității judecătorilor [9, p. 371].

Ulterior, transformările colosale de ordin social, economic și politic care au avut loc în Europa și-au lăsat amprenta și asupra independenței judiciare. S-a afirmat, în

mod întemeiat, că lipsa de capacitate a judecătorilor din mai multe state europene de a stăvili atacurile asupra drepturilor fundamentale ale omului în perioada interbelică a scos în evidență legătura strânsă dintre independența (și autoritatea) judecătorului și emergența domniei legii [4]. Jean-Marc Sauvé a identificat două fațete ale acestei neputințe: 1) structurală – judecătorii nu aveau suficiente atribuții pentru a cenzura acțiunile puterii legislative și a celei executive; și 2) personală – judecătorii, în ciuda puterii pe care o dețineau, erau excesiv de timizi sau rezervați în folosirea acesteia [4]. Aici, remarcăm că în Europa perioadei interbelice, în condițiile instaurării și fortificării unui șir de regimuri politice autoritare (destul de populare, de altfel), conceptul statului de drept a început să devină tot mai golit de esență. Evident, critica vehementă a acestui concept de către Hans Kelsen și alți pozitiviști nu a ajutat. Tirania minorității a fost înlocuită de cea a majorității, iar „Rechtsstaat" – de către „Unrechtsstaat".

Astfel, după încheierea celui de-al Doilea Război Mondial, a apărut necesitatea conceperii din nou (și în alt fel) a principiului independenței judecătorului în spațiul european. Această chestiune a cerut o soluționare, în primul rând, constituțională. În literatură s-a menționat că independența judecătorului, deopotrivă cu alte așa-numite „elemente formale" ale statului de drept, a fost consolidată la rang constituțional prin „elemente materiale", cum ar fi demnitatea umană și principiul proporționalității [7, p. 35]. Un exemplu elocvent în această privință este Constituția Republicii Federale Germania din 1949, în care statul de drept nu se limitează la o promisiune formală, iar conținutul său, în special cu referire la drepturile fundamentale ale omului, poartă pecetea „garanției eterne" [10, p. 205].

Analogic, Constituția Republicii Italiene, adoptată cu doi ani mai devreme, deși *stricto senso* nu prevede o ierarhie a normelor sale, trebuie interpretată în lumina jurisprudenței Curții Constituționale, din care rezultă un ansamblu de principii imuabile ce formează statul de drept [11, p. 308]. Părinții fondatori italieni au decis ca sistemul judecătoresc să formeze unica putere de stat cu funcții strict separate de cele ale altor puteri (bunăoară, funcția legislativă este parțial partajată de Parlament și Guvern) [ibid., p. 311].

În Uniunea Europeană, principiul independenței judecătorului a devenit parte din patrimoniul constituțional comun al statelor membre, fiind consacrat juridic ca o componentă tradițională, esențială a statului de drept (art. 2 din Tratatul privind Uniunea Europeană) [12], împreună cu dreptul fundamental la un proces echitabil

(art. 47 din Carta drepturilor fundamentale ale Uniunii Europene) [13] și principiul protecției judiciare efective (art. 19 alin. (1) din Tratatul privind Uniunea Europeană) [12]. Dar stabilizarea principiului independenței judecătorului a scos în evidență balanța sensibilă care există între două obligații ale statului: asigurarea pentru judecători a unui climat în care aceștia să-și poată exercita funcția în deplină independență și asigurarea echității justiției, inclusiv pe calea responsabilizării judecătorilor.

Secolul al XXI-lea a însemnat pentru principiul independenței judecătorului, ca și pentru alte principii de organizare și realizare a puterii judecătorești, specifice spațiului european, adaptări și redefiniri constante de conținut. În literatură predomină ideea că în mai multe state membre ale Uniunii Europene (de exemplu, în Polonia, Ungaria, România etc.) s-a intensificat tensiunea (existentă de mai mult timp) dintre democrație și constituționalism [14, p. 593]. Această tensiune, pe de o parte, a declanșat atacuri din partea forțelor politice alese în mod democratic împotriva limitelor ce le-au fost impuse de către puterea judecătorească independentă instituțional, iar pe de altă parte, a motivat judecătorii să manifeste un soi de activism judiciar pentru a-și apăra independența [ibid.].

În această ordine de idei, relevăm că în spațiul european principiul independenței judecătorului, care s-a dezvoltat în contextul doctrinei separării puterilor în stat, în special în secolele XVIII și XIX, a reacționat puternic la cele mai mici variații în echilibrul acestor puteri. Istoria a demonstrat că judecătorii au capacitatea să asigure domnia legii într-un stat democratic doar atunci când sunt independenți și înzestrați cu suficientă autoritate. Bineînțeles, și aceste condiții nu sunt suficiente, după cum în multe state europene din perioada interbelică a arătat eșecul puterii judecătorești de a proteja democrația și drepturile fundamentale ale omului. După încheierea celui de-al Doilea Război Mondial, în Europa a devenit răspândită soluționarea acestei probleme prin prevederea constituțională a faptului că anumite elemente materiale (de sprijin) ale statului de drept au un caracter imuabil. Însă vechea tensiune între democrație și constituționalism a redevenit actuală, iar judecătorii înșiși sunt chemați să dea, în ultimă instanță, strălucire independenței lor prin profesionalism și personalitate morală fermă.

BIBLIOGRAFIE:

1. MURARU, Ioan, TĂNĂSESCU, Elena-Simina (coord.). *Constituția României. Comentariu pe articole*. Ediția a III-a. București: C.H. Beck, 2022. 1430 p.

2. ARISTOTLE. *Politics* (B. Jowett, Trans.). Oxford: Clarendon Press, 1908. 355 p.

3. GUCEAC, Ion. *Tratat elementar de drept constituțional*. Vol. I. Chişinău: Tipografia Centrală, 2020. 472 p.

4. The Judiciary and the Separation of Powers. Lecture by Jean-Marc Sauvé, June 22, 2011. Disponibil la: https://www.conseil-etat.fr/publications-colloques/discours-et-interventions/the-judiciary-and-the-separation-of-powers [Accesat: 17.09.2024].

5. BLACKSTONE, William. *Commentaries on the Laws of England*. Vol. I. Chicago: Callaghan and Cockcroft, 1871. 530 p.

6. MORABITO, Marcel. *Evolution and Gestalt of the French State*, (în:) VON BOGDANDY, Armin, HUBER, Peter M., CASSESE, Sabino (eds.). Volume I. *The Administrative State*. Oxford: Oxford University Press, 2017. 704 p.

7. MECKE, Christoph-Eric. The „Rule of Law" and the „Rechtsstaat": a Historical and Theoretical Approach from a German Perspective. În: *Studia Iuridica*. 2019. Vol. LXXIX, p. 29-47.

8. WIEDERIN, Ewald. *Evolution and Gestalt of the Austrian State*, (în:) VON BOGDANDY, Armin, HUBER, Peter M., CASSESE, Sabino (eds.). Volume I. *The Administrative State*. Oxford: Oxford University Press, 2017. 704 p.

9. WAGNER, William G. Tsarist Legal Policies at the End of the Nineteenth Century: a Study in Inconsistencies. În: *Slavonic and East European Review*. 1976. Vol. 54. p. 371-394.

10. BAER, Susanne. *The Evolution and Gestalt of the German Constitution*, (în:) VON BOGDANDY, Armin, HUBER, Peter M., RAGONE, Sabrina (eds.). Volume II. *Constitutional Foundations*. Oxford: Oxford University Press, 2023. 768 p.

11. RAGONE, Sabrina, D'AMICO, Giacomo. *The Evolution and Gestalt of the Italian Constitution*, (în:) VON BOGDANDY, Armin, HUBER, Peter M., RAGONE, Sabrina (eds.). Volume II. Constitutional Foundations. Oxford: Oxford University Press, 2023. 768 p.

12. Tratatul privind Uniunea Europeană, 7 februarie 1992. Disponibil: https://eur-lex.europa.eu/resource.html?uri=cellar:2bf140bf-a3f8-4ab2-b506-fd71826e6da6.0001.02/DOC_1&format=PDF [Accesat: 29.09.2024].

13. Carta drepturilor fundamentale ale Uniunii Europene, 7 decembrie 2000. Disponibil: https://eur-lex.europa.eu/legal-content/RO/TXT/PDF/?uri=CELEX:12012P/TXT [Accesat: 29.09.2024].

14. BUSTOS GISBERT, Rafael. Judicial Independence in European Constitutional Law. În: *European Constitutional Law Review*. 2022. Vol. 18. p. 591-620.

CZU: 342.565.2:342.537.92(478) **https://doi.org/10.59295/rpijn2025.10**

MECANISMELE EXISTENTE DE SOLUȚIONARE A CONFLICTELOR JURIDICE DE NATURĂ CONSTITUȚIONALĂ ÎN REPUBLICA MOLDOVA. INSTITUȚIA DIZOLVĂRII PARLAMENTULUI

MOLDOVANU Radu,
Universitatea de Stat din Moldova,
doctorand, Școala Doctorală Științe Juridice
ORCID: 0000-0002-1843-1672

SUMMARY

This article aims to provide an analysis of the dissolution of the Parliament as a constitutional tool for unblocking constitutional crises.

Thus, the main objective is to analyse the Constitutional Court of Moldova approach regarding the dissolution of the Parliament and the constitutional practice in the period from 2015-2021.

***Keywords**:* Constitutional Court, separation of powers in the State, dissolution of the Parliament, institutional conflicts, constitutional instability.

Introducere

Subiectul analizei vizează unul din cele mai importante mecanisme actuale de soluționare a conflictelor juridice de natură constituțională, care sunt prevăzute în Constituția Republicii Moldova și jurisprudența asociată acestora.

Mecanismul fundamental de soluționare a conflictelor juridice de natură constituțională care se regăsește în Legea Fundamentală a Republicii Moldova, se referă la instituția dizolvării Parlamentului prevăzută în articolul 85 a Constituției Republicii Moldova ”*Dizolvarea Parlamentului*”. Trebuie de menționat că punerea în aplicare a acestui mecanism a făcut obiectul mai multor sesizări și hotărâri ale Curții Constituționale. Din această perspectivă, există o consistentă jurisprudență la acest subiect.

Interesul pentru această instituție este determinat de faptul că în istoria politică și constituțională a țării, această instituție a fost pusă în aplicare de câteva ori.

Până la adoptarea Constituției Republicii Moldova din iulie 1994 și crearea Curții Constituționale în 1995, prima dizolvare, de fapt, autodizolvare a Parlamentului a avut loc în noiembrie 1993, situație care a fost examinată în altă analiză.

Fără a lua în calcul autodizolvarea legislativului din 1993, după adoptarea Constituției din 1994 și până la momentul de față, (2024) instituția dizolvării

Parlamentului a fost pusă în aplicare de 4 ori.

De trei ori Parlamentul a fost dizolvat fiind provocate alegeri parlamentare anticipate în 2001; 2009 şi 2010. Aceasta s-a întâmplat ca rezultat al reformei constituționale din 5 iulie 2000, atunci când Parlamentul a adoptat Legea nr. 1115-XIV cu privire la modificarea şi completarea Constituţiei Republicii Moldova din cauza modalității de trei cincimi din numărul deputaților pentru alegerea șefului statului de către Parlament. Această condiție de trei cincimi nu a putut fi întrunită.

A patra și ultima oară, Parlamentul a fost dizolvat după o criză politică de 5 luni, decizia finală fiind Avizul Curții Constituționale nr. 1 din 15.04.2021 pentru constatarea circumstanțelor care justifică dizolvarea Parlamentului după consumarea celor două tentative nereușite de numire a Guvernului. [1]

Instituția dizolvării Parlamentului, ca mecanism de soluționare a conflictelor juridice de natură constituțională

Este necesar de menționat că însăși definirea ”*conflictului juridic de natură constițuțională*”, a fost formulat prin mai multe decizii ale Curții Constituționale ale României, ceea ce ar putea reprezenta interes și pentru jurisprudența Curții Constituționale a Republicii Moldova.

Din această perspectivă, conform jurisprudenței CCR prevăzute în Decizia nr.53 din 28 ianuarie 2005 acest tip de conflict vizează acte sau acţiuni concrete prin care o autoritate ori mai multe îşi arogă puteri, atribuţii sau competenţe care, potrivit Constituţiei, aparţin altor autorităţi publice ori omisiunea unor autorităţi publice, constând în declinarea competenţei ori în refuzul de a îndeplini anumite acte care intră în obligaţiile lor. [2]

Un asemenea tip de conflicte presupune a se produce între două sau mai multe autorităţi şi se referă la conţinutul ori amploarea atribuţiilor acestora, decurgând din Constituţie, ceea ce înseamnă că acestea sunt conflicte de competenţă, care pot genera blocaje instituţionale. Un alt element fundamental presupune că apariția acestora rezultă din textul Constituției. [3]

Revenind la realitatea constituțională a Republicii Moldova, trebuie de menționat că instituția dizolvării Parlamentului este prevăzută în art.85 din Constituție ”*Dizolvarea Parlamentului*”. *Potrivit alin.1 al acestui articol, ”În cazul imposibilităţii formării Guvernului sau al blocării procedurii de adoptare a legilor timp de 3 luni, Preşedintele Republicii Moldova, după consultarea fracţiunilor parlamentare, poate să dizolve Parlamentul*”. [4]

Instituția dizolvării Parlamentului are un caracter ambivalent într-un sistem constituțional. Pe de o parte, poate provoca o instabilitate politică, ceea ce s-a întâmplat deja în Republica Moldova. Pe de altă parte, dizolvarea Parlamentului poate servi și ca un mecanism de stabilizare a sistemului politic și instituțional al țării.

Chiar dacă instituția dizolvării Parlamentului există aproape în toate constituțiile europene și nu doar, mecanismele pot varia de la un stat la altul. De asemenea, și semnificațiile acestei instituțiii pot varia de la un stat la altul. Una din cele mai relevante clasificări ale categoriilor și tipului de dizolvare a instituției legaislative se regăsește în publicația Institutului Internațional pentru Democrație și Asistență Electorală (International IDEA) din 2017, Ediția II, ”Dizolvarea Parlamentului”, elaborat de către expertul Elliot Bulmer. Potrivit acestei claisficări, dizolvarea legislativului, în baza experienței internaționale, poate avea următoarele semnificații: mijloc de consolidare a disciplinei de partid și de consolidare a executivului; catalizator al proceselor de formare a guvernului; modalitate de a depăși blocajul interinstituțional; modalitate de consolidare a mandatului popular al unui guvern; dizolvarea realizată pentru a câștiga un mandat în urma unei schimbări de guvern; modalitate de testare a opiniei publice asupra problemelor majore și dizolvarea, ca modalitate de a stabili momentul alegerilor.

În cele ce urmează, vom analiza atât conținutul acestui mecanism prevăzut în Constituție, interpretarea acestuia prin jurisprudența Curții Constituționale, dar și unele aspecte problematice care țin de aplicarea acestei instituții în sistemul constituțional al Republicii Moldova.

Potrivit art.85, alin.1, Constituția oferă două temeiuri pentru a dizolva Parlamentul.

Primul temei se referă la blocarea procedurii de adoptare a legilor timp de 3 luni. Această prevedere se regăsește în Constituție începând chiar de la adoptarea acesteia în 1994, existând și o hotărâre a Curții Constituționale, care interpretează acest temei. Astfel, potrivit HCM cu privire la interpretarea unor dispoziţii din art.85 alin.(1) din Constituţia Republicii Moldova Nr.40 din 24.12.98 ” *Noţiunea de "blocare a procedurii de adoptare a legilor timp de trei luni" din art. 85 alin. (1) din Constituţie se referă la etapa finală a procesului legislativ, şi anume la votarea proiectului de lege în vederea adoptării lui de către Parlament în calitate de lege*”, iar ca acțiune se subânțelege ”*acţiunile unor deputaţi sau grupuri de deputaţi îndreptate spre tergiversarea sau zădărnicirea procedurii de votare a proiectelor de legi, având drept rezultat incapacitatea Parlamentului de a adopta timp de trei luni legi, în special legi*

de importanţă majoră în viaţa statului, legi care reglementează relaţii sociale de importanţă deosebită sau care instituie principii şi norme fundamentale." [5]

După cum rezultă din textul constituțional, dar și din jurisprudența asociată acestuia esența acestei norme este clară, interpretarea este uniformă și nu există controverse la acest subiect. De fiecare dată când CCM a fost sesizată pentru a interpreta unele aspecte legate de acest temei, Curtea a făcut referință la HCM nr.40 din 1998.

Al doilea temei se referă la imposibilitatea formării Guvernului. În acest caz, jurisprudența CCM este una relevantă, care a cunoscut o dezvoltare semnificativă pe parcursul evoluției constituționale a Republicii Moldova.

Dacă sistematizăm interpretările acestei instituții ale dizolvării Parlamentului în baza jurisprudenței CCM, putem identifica câteva semnificații ale acesteia. În acest sens, sunt foarte importante Hotărârea nr. 30 din 01.10.2013 pentru interpretarea articolului 85 alin.(1) şi alin. (2) din Constituţia Republicii Moldova [6] și Hotărârea nr. 29 din 24.11.2015 privind interpretarea articolului 85 alin. (1) și alin. (4) din Constituţia Republicii Moldova. [7]

Revenind la semnificațiile acestei instituții oferite de CCM, se pot distinge următoarele elemente accentuate de Curte în propria jurisprudență:

- Mecanism oferit alegătorilor pentru soluționarea pe cale constituțională a conflictelor dintre autorități (HCM nr. 30 din 2013, pct. 41);
- Garanție constituțională, care oferă posibilitatea de a soluționa și debloca o criză instituțională (HCM nr. 30 din 2013, pct. 42);
- Soluție constituțională, care rezultă sau este expresia principiului separării și colaborării puterilor în stat, prevăzut la art.6 din Constituția Republicii Moldova, prin care se soluționează un diferend (HCM nr. 30 din 2013, pct. 43);
- Art.85 reprezintă o normă specială care se referă la cazurile și circumstanțele în care Parlamentului i se aplică sancțiunea constituțională a dizolvării (HCM nr. 30 din 2013, pct. 39). Totodată, sancțiunea constituțională se aplică atunci când Parlamentul nu mai poate exercita atribuțiile și să exprime voința poporului (Hotărârea nr. 29 din 24.11.2015, pct.34);
- Mecanism constituțional destinat să nu permită declanșarea unei crize parlamentare și a unui conflict între puterea legislativă și executivă (HCM nr. 30 din 2013, pct. 39).

Pe lângă conceptualizarea esenței instituției dizolvării Parlamentului, un moment important legat de aplicarea art.85 este Hotărârea CCM nr. 30 din 01.10.2013, care a interpretat că termenul de 3 luni pentru dizolvarea Parlamentului se referă nu doar la blocarea procedurii de adoptare a legilor, ci și la imposibilitatea formării Guvernului. În acest sens, Curtea a impus un termen-limită pentru dizolvarea Parlamentului în cazul imposibilității formării Guvernului. Conform CCM, acest termen începe să curgă de la data apariției circumstanțelor ce au determinat formarea noului Guvern. Un moment esențial se referă la faptul că acest termen-limită începe să curgă de la data apariţiei circumstanţelor ce au determinat necesitatea formării unui nou Guvern, și curge indiferent de procedurile reglementate de alin.2 (neacordarea votul de încredere, respingerea a cel puțin două solicitări de investitură). Totodată, termenul de 45 de zile prevăzut de Constituție este parte a termenului de 3 luni, fiind incorporat în termenul limită. Argumentul principal al Curții se referă la restrângerea perioadei de criză politică și instituțională, iar acest drept discreționar al dizolvării evită obstrucționarea activității unei puteri în stat. (HCM nr. 30 din 2013, pct. 41).

Un alt moment esențial este obligarea Președintelui după expirarea termenului de 3 luni de a dizolva Parlamentul în situația în care nu se reușește formarea Guvernului.

Elementul legat de imposibilitatea de a dizolva Parlamentul în ultimele 6 luni ale mandatului Președintelui Republicii Moldova a fost tranșat prin Hotărârea nr. 29 din 24.11.2015 privind interpretarea articolului 85 alin. (1) și alin. (4) din Constituţia Republicii Moldova. Astfel, Curtea a decis în felul următor: ”*În sensul articolului 85 alin. (1) și alin. (4) și al articolului 103 alin. (2) din Constituție, imposibilitatea formării Guvernului în termen de 3 luni conduce la dizolvarea Parlamentului chiar dacă această perioadă se circumscrie în ultimele 6 luni ale mandatului Președintelui Republicii Moldova*.”

Problema este că această HCCM s-a bazat pe raționamentul că unul din argumentele centrale ale acestei hotărâri se referea la faptul că interdicția respectivă de 6 luni este caracteristică regimurilor în care Preşedintele ţării este ales prin vot universal şi este improprie regimurilor parlamentare în care Preşedintele este ales de către Parlament. Ideea era că Președintele putea să aibă interesul de a dizolva Parlamentul în apropierea alegerilor parlamentare fiind în campanie electorală, iar țara s-ar putea pomeni fără un Parlament și Guvern funcțional cu competențe depline. Din această perspectivă, Curtea în 2015 menționa că interdicţia nu este justificată în

situaţia în care Preşedintele ţării este ales de către Parlament, deoarece aceste sufragii în mod evident nu se pot suprapune.

Dat fiind că realitatea constituțională s-a schimbat esențial după anul 2016 și s-a revenit la alegerea directă a Președintelui Republicii Moldova, Curtea Constituțională ar trebui să-și revizuiască propria jurisprudență în lumina noilor realități constituționale.

Un alt temei de dizolvare, care a apărut odată cu modificarea Constituției din 5 iulie 2000 a fost reglementat prin alin. 5 al art 78 din Constituție ”Alegerea Președintelui”. Potrivit acestei prevederi în contextul în care șeful statului era ales de către Parlament, norma constituțională prevedea următoarele: *”(5) Dacă şi după alegerile repetate Preşedintele Republicii Moldova nu va fi ales, Preşedintele în exerciţiu dizolvă Parlamentul şi stabileşte data alegerilor în noul Parlament*”. Odată cu controversata Hotărârea nr. 7 din 04.03.2016 privind controlul constituţionalităţii unor prevederi ale Legii nr. 1115-XIV din 5 iulie 2000 cu privire la modificarea şi completarea Constituţiei Republicii Moldova, acest articol și temei a fost eliminat. [8]

Concluzii privind aspectele problematice ale instituției dizolvării Parlamentului

În ceea ce privește instituția dizolvării în contextul imposibilităţii formării Guvernului, Curtea Constituțională prin jurisprudența sa de-a lungul anilor a avut o abordare neuniformă și diferențiată.

În prima fază, perioada 2015-2021, jurisprudența CCM era orientată pentru a evita cu orice preț dizolvarea Parlamentului, consolidarea majorității parlamentare, diminuarea rolului Președintelui în procesul de desemnare a Primului Ministru, Președintele neavând dreptul exprimării voinței politice în procesul de desemnare, fiind obligat să se manifeste ca o autoritate care constată, ia act de voința politică a Parlamentului. O altă abordare a Curții era introducerea unor elemente noi care nu erau și nici nu sunt prevăzute în Constituție, dar au devenit obligatorii, cum ar fi ”formalizarea majorității parlamentare absolute”, etc. În acest sens, este relavantă jurispudența CCM din 2015, 2016, 2020.

În a doua fază, în special 2021, CCM a admis dizolvarea Parlamentului, deși exista o majoritate parlamentară formalizată. Din această perspectivă, este relevantă Opinia Separată Disidentă a Judecătorului Serghei Țurcan, care a pus problema dacă dizolvare Parlamentului este constituțional justificată. [9]

Astfel, judecătorul invocând jurisprudența CCM din ultimii ani ajunge la concluzia că dizolvarea se poate opera doar dacă inactivitatea îi este imputabilă

Parlamentului, nu și dacă este imputabilă altor autorități, ceea ce nu a fost cazul în perioada februarie-aprilie 2021. De asemenea, în cadrul acelei Opinii se demonstrează că a existat o majoritate parlamentară absolută formalizată.

Practic, Curtea Constituțională a devenit un factor-cheie în aplicarea art.85. Dacă în 2015-2016, CCM a jucat un rol decisiv în evitarea alegerilor parlamentare anticipate, atunci în 2021, la fel, Curtea Constituțională a interpretat propria jurisprudență în favoarea dizolvării Parlamentului. Riscul major constă în faptul că asemenea hotărâri și în viitor pot fi luate în dependență de interesele politice de moment ale anumitor reprezentanți ai CCM.

O problemă fundamentală constă în faptul că nu există un consens cu privire la o aplicare uniformă a acestei instituții. Din acest considerent, pe viitor se pot repeta situații de blocaj instituțional sau de paralizie constituțională în contextul punerii în aplicare a acestei instituții.

După cum rezultă din norma constituțională, dar și din istoria constituțională și politică a Republicii Moldova, principalul temei de dizolvare a Parlamentului rămâne a fi imposibilitatea formării Guvernului. Astfel, procedura, practica și cutuma de a forma Guvernul rămâne elementul cheie în raport cu instituția dizolvării. Prin urmare, reglementările constituționale legate de procedura de desemnare a Primului Ministru și votarea Guvernului trebuie clarificate, în special pe componenta desemnării, clarificarea rolului Președintelui și a Parlamentului, temeiurilor de dizolvare, aspecte legate de formalizarea majorității parlamentare, etc. Aceste elemente ar trebui să fie obiectul unei ample reforme constituționale.

BIBLIOGRAFIE:

1. https://www.constcourt.md/ccdocview.php?tip=avize&docid=74&l=ro
2. https://legislatie.just.ro/Public/DetaliiDocumentAfis/59331
3. https://legislatie.just.ro/Public/DetaliiDocumentAfis/109751
4. https://www.parlament.md/CadrulLegal/Constitution/tabid/151/language/ro-RO/Default.aspx
5. https://constcourt.md/public/ccdoc/hotariri/ro_1998_h_40.pdf
6. https://constcourt.md/ccdocview.php?tip=hotariri&docid=517&l=ro
7. https://www.constcourt.md/ccdocview.php?l=ro&tip=hotariri&docid=564
8. http://www.e-democracy.md/files/elections/cc-decision-04-03-2016.pdf
9. https://www.constcourt.md/ccdocview.php?tip=avize&docid=74&l=ro

CZU: 342.3(478) **https://doi.org/10.59295/rpijn2025.11**

CONSIDERAȚII PRIVIND ECHILIBRUL PUTERILOR PRIN PRISMA PRINCIPIULUI SEPARAȚIEI ȘI COLABORĂRII PUTERILOR ÎN STAT

JECEV Ion,
Universitatea de Stat din Moldova,
doctor în drept, lector universitar
ORCID ID: 0000-0002-4300-1674

SUMMARY

According to the provisions of Article 6 of the Constitution of the Republic of Moldova, entitled 'Separation and collaboration of powers' - the legislative, executive and judicial powers are separated and collaborate in the exercise of their prerogatives according to the provisions of the Constitution. Analyzing these provisions, the authors of the commentary on the Constitution of the Republic of Moldova assert, in this sense, two sides that reflect the essence of this principle: a) separation of powers, b) collaboration of powers.

As far as the content and meanings of the separation of powers are concerned, it has been and is being affirmed more and more often that it is less about separation than about the balance of powers, because in reality the separation of state powers involves entrusting the functions of the state to distinguished and independent holders under conditions that allow their collaboration and mutual control. So it would not be a question of a 'separation of powers', but above all of their relative autonomy and their mutual dependence: 'balance of powers'.

***Keywords*:** power, state power, separation of powers, collaboration of powers, balance of powers, state.

Se ştie că orice proces de conducere socială, politică desfăşurat în vederea realizării unor obiective de interes general sau prin care se urmăreşte „Binele comun” al naţiunii, presupune specializarea activităţilor statale, adică stabilirea unor organisme investite cu autoritate, care să desfăşoare neîntrerupt şi potrivit anumitor metode, practici ori reguli, acelaşi tip de activităţi. Această cerinţă are caracter obiectiv, se impune cu necesitate în viaţa oricărui stat, pentru ca procesul de conducere la nivel general să fie eficient.

Chiar şi în cele mai vechi state ale antichităţii s-au stabilit în timp modele de distribuire a autorităţii de guvernare anumitor organisme specializate, investite cu prerogative de putere, mai mult sau mai puţin însemnate. Aceasta, întrucât oricât de simple ar fi relaţiile de putere ce se cer ordonate, reglementate unitar în societate, oricât de puţin numeroase ar fi o comunitate umană, procesul de conducere nu poate

fi realizat nemijlocit de un singur individ sau de un unic organism titular al puterii politice [1, p.95].

Teoria separației puterilor a fost indreptată împotriva puterii absolute a monarhului, perfecţionându-se şi îmbogăţindu-se cu multiple forme ale democraţiei în diferite state. Iar prezentarea succintă a teoriei separaţiei puterilor în stat demonstrează o anumită elasticitate a conceptului de putere. Rezultă apoi că tendinţa instaurării statului de drept şi a democraţiei a implicat şi implică mereu căutări permanente de teorii adecvate, iar teoria separaţiei puterilor este una dintre acestea.

Este interesant de reţinut că toate teoriile şi toate practicile politice privind crearea şi organizarea statului, indiferent dacă s-au fundamentat pe contractul social, pe lupta dintre grupuri sau clase sociale, recunosc unei singure entităţi-poporul-naţiunea-calitatea de titular absolut al puterii (suveranităţii). Toate celelalte instituţii sau autorităţi, puteri publice, primesc exerciţiul puterii sau al unor funcţii ale puterii numai prin delegaţiune şi niciodată nu pot deveni „proprietarul” puterii politice-unică, indivizibilă şi inalienabilă – pe care poporul o deţine.

Dacă poporul deleagă altora exerciţiul puterii (sau al unor funcţii, atribuţii) de bunăvoie sau sub ameninţarea cu violenţa, conştient sau nu, aceasta este o chestiune complexă şi nu rareori delicată, atât în teorie, cât şi în practică. El îşi păstrează însă dreptul sacru şi natural ca, atunci când constată îndepărtarea de mandat sau înşelăciunea, să-şi valorifice prin revendicare dreptul său de unic titular suveran al puterii şi de unic legiuitor, putând în mod legitim să înlăture prin revoluţie (dreptul la insurecţie), guvernările nedemocratice şi abuzive [2, p.18].

Aceasta este, prin excelenţă, cel mai incontestabil drept natural care se impune ca prima realitate politică într-o societate. De aceea este bine ca poporul să verifice periodic procesul de realizare de către autorităţi a mandatului încredinţat de popor. Un asemenea drept s-a verificat magnific prin Revoluţia franceză (1789), prin revoluţiile anilor 1848, prin Revoluţia română din decembrie 1989.

Într-o asemenea viziune ştiinţifică câteva precizări privind organizarea statală a puterii, ca schemă teoretică, se impun. După cum menţionează autorul Pimentel în actualitate discuţiile se poartă nu asupra principiului, ci asupra modului de organizare a puterilor. Puterea de stat se deplasează între trecut şi viitor, pentru că, asigurând continuitatea, trebuie să respecte legi vechi, dar şi să adopte legi noi impuse de voinţa

generală, deoarece dinamica vieţii sociale dictează modificări ale câmpului normativ, iar între aceste momente (trecut şi viitor) se află cetăţeanul [3 p.126].

Constatăm că în doctrina juridică sunt prezente opinii conform cărora principiul separaţiei puterilor a fost supus criticilor. Astfel Ion Deleanu susţine ideea că „separaţia puterilor în stat" contravine principiului indivizibilităţii suveranităţii, căci, admițând existenţa mai multor „puteri", distincte şi independente, ar trebui să recunoaştem şi posibilitatea constituirii unor „cote părţi" de suveranitate ce ar urma să se atribuie fiecăreia dintre puteri [4, p.49].

Cu toate acestea la etapa contemporană de dezvoltare a societăţii principiul separării puterilor este caracteristic pentru toate statele democratice [5, p.230]. Separaţia şi colaborarea puterilor ca principiu al tehnicii constituţionale e destinat de a evita abuzul de putere şi apariţia unui regim totalitar, fiind o garanţie contra despotismului [6, p.105] şi tiraniei [7, p.85].

Examinarea teoretică a problemei separaţiei puterilor în stat, evoluţia şi dezvoltarea ei, este necesară şi utilă atît pentru a înţelege concret teoria ca atare, cît şi pentru explicarea regimurilor constituţionale (prezidenţiale, parlamentare, semi-prezidenţiale), care îşi revendică existenţa din principiul separaţiei puterilor. [8, p.45].

Astfel, principiul separaţiei puterilor nu este un şablon, aplicat uniform în toate statele, iar implementarea concretă a acestuia de fiecare dată este determinată de condiţiile concrete de loc şi timp [9, p.45]. Separaţia puterilor este strîns legată de sistemul de drept prin intermediul căruia se instituţionalizează anumite activităţi ale statului, precum şi sunt create anumite instituţii ale statului, ce reprezintă ramurile puterii, iar privite în ansamblu formează un sistem unic ce realizează puterea de stat [10, p.64].

Dacă examinăm constituţiile statelor lumii vom observa că foarte rar, unele înscriu explicit acest principiu, de exemplu: Elveţia, România, Republica Moldova. În cele mai multe constituţii principiul există implicit, adică principiul nu este înscris expres, dar modul în care sunt echilibrate puterile vorbeşte de existenţa lui. Mai multe constituţii denumesc autorităţile statale ca puteri (de exemplu, Constituţia Spaniei şi a Belgiei). [11,p.8].

Conform prevederilor articolului 6 al Constituției Republicii Moldova, întitulat *"Separația și colaborarea puterilor"* - puterea legislativă, executivă și judecătorească sunt separate și colaborează în exercitarea prerogativelor ce le revin potrivit prevederilor Constituției. Analizând aceste prevederi, autorii comentariului

Constituţiei Republicii Moldova afirmă, în acest sens, două laturi care reflectă esenţa acestui principiu: a) *separaţia puterilor*, b) *colaborarea puterilor* [12, p.41-44].

Referindu-ne la *prima latură* a acestui principiu – *separaţia puterilor*, constatăm că orice proces de conducere social – politică, care se desfăşoară în vederea realizării unor obiective de interes general sau prin care se urmăreşte binele comun al naţiunii, presupune specializarea activităţii statale, instituindu-se în acest scop, organisme investite cu autoritate, capabile să desfăşoare continuu acelaşi tip de activităţi şi practici.

Specializarea pentru exercitarea doar a uneia din funcţiile statale nu a intervenit decît mai tîrziu şi reprezintă doar una din posibilităţile de exercitare a puterii de stat. În conformitate cu teoria separaţiei puterilor în stat independenţa funcţiilor nu trebuie neapărat conjugată cu specializarea organelor. Totuşi, aceasta din urmă, creînd o relaţie de corespondenţă între un anumit organ şi o anumită funcţie, ilustrează mai pregnant spiritul separaţiei puterilor în stat. Toate organizările prin care se realizează scopuri sunt mai mult sau mai puţin specializate pentru o anumită activitate. Specializarea presupune exercitarea de către un organ al statului a unei singure funcţii şi numai a aceleia în întregime [2, p.9]. Am dori să accentuăm că esenţialul în teoria separației puterii de stat nu constă în diferenţierea organelor, ci în independenţa lor, care, nu poate fi totală, trebuie să fie cât mai larg posibilă [13, p.78]. Cu alte cuvinte, fiecare din cele trei ramuri ale puterii dispune de o anumită independenţă şi este echilibrată de celelalte. Competenţa fiecărei ramuri este stabilită astfel încât să fie exclusă posibilitatea guvernării unei singure ramuri. Însă, toate împreună îndeplinesc voinţa poporului [5, p.230]. În acest sens, prin consacrarea principiului separaţiei puterilor, este interzis organului legislativ, executiv sau judecătoresc să exercite concomitent atribuţii de legiferare, de executare a legilor şi atribuţii de soluţionare a conflictelor ce apar din aplicarea normelor de drept, deoarece activitatea respectivă nu este de competenţa sa şi nu îi este atribuită prin norme constituţionale.

Regimurile politice cunosc o diviziune între organele de conducere, deoarece statul în mod firesc apare natural divizat în mai multe puteri, termenul desemnând totodată funcţia şi organul. Merită atenţie ideea profesorului Gheorghe Avornic care a evidenţiat legătura dintre funcţiile statului ca partea de facto şi competenţa ca partea de iure a principalelor direcţii de activitate a statului în general sau a unor organe de stat sau chiar a unor persoane cu funcţii de răspundere [14, p.92].

În baza aceluiaşi principiu, este interzisă imixtiunea unei puteri în activitatea altei (altor) puteri şi subordonarea lor una faţă de alta.

Astfel stînd lucrurile, fiecăreia dintre puterile menţionate se acordă autonomie şi independenţă, acestea însă trebuie să permită influenţarea şi controlul reciproc, ceea ce previne separatismul şi rigiditatea. Nici o autoritate (putere) nu trebuie să-şi depăşească domeniul ori să cumuleze cele trei mari funcţii fundamentale ale puterii, deoarece se va constitui o dictatură şi un regim totalitar, dispărînd sensul şi conceptul de stat democratic şi de drept [15, p.75]. În acest context, independenţa în exercitarea funcţiilor, adică exercitarea lor complet separat, fără nici o influenţă din exterior ar conduce la imposibilitatea funcţionării statului, la un blocaj instituţional. De altfel, aici se regăseşte şi una din principalele limite practice ale conceptului teoretic şi abstract al separaţiei puterilor în stat, întrucît, în această viziune, nu ar fi posibilă nici răspunderea guvernului în faţa parlamentului şi nici numirea vreuneia din membrii unui organ de către autorităţi sau organe ale statului exercitînd alte funcţii.

Un scurt examen teoretic al evoluţiei teoriei separaţiei puterilor în stat poate fi interesant şi util pentru înţelegerea corectă a teoriei ca atare, cu atât mai mult cu cât viabilitatea sa a fost foarte mult influenţată de faptul că ea constituie mai degrabă o recunoaştere a unor evidenţe de ordin pragmatic decât o teorie absolută. Devenind un principiu constituţional, transpunerile practice ulterioare ale separaţiei puterilor în stat au relevat numeroase dificultăţi în funcţionarea unui model pur, al separării rigide, dovedind necesitatea unei colaborări a diferitelor organe ale statului în realizarea funcţiilor atribuite lor [2, p.9].

Rezultă, în această ordine de idei, că cea de a *doua latură* a principiului constituţional – *colaborarea puterilor*, presupune stabilirea unor relaţii de ajutor reciproc, de conlucrare, de interdependenţă ale autorităţilor în exercitarea atribuţiilor ce le revin potrivit legislaţiei [12, p.44]. Principiul separaţiei puterilor în stat nu exclude, dar presupune, cooperarea, sincronizarea eforturilor în rezolvarea celor mai importante sarcini, puse în faţa statului şi societăţii [9, p.48]. Iar fără a se asigura o colaborare intensă principiul respectiv nu va avea nici un avantaj şi nu va fi eficient [15, p.74], deoarece independenţa puterii legislative, executive şi a celei judecătoreşti nu trebuie absolutizată. În această ordine de idei considerăm că transmiterea împuternicirilor legislative este nu altceva decât lărgirea temporară a drepturilor puterii executive în exercitarea activităţii legislative, care nu atentează la

principiul separaţiei puterilor, dar îi atribuie o interpretare contemporană în lumina concepţiei colaborării ramurilor puterii de stat [16, p.34].

Cât priveşte conţinutul şi sensurile separaţiei puterilor tot mai des s-a afirmat şi se afirmă că este vorba mai puţin de separare decât de echilibrul puterilor [2, p.10], deoarece în realitate separarea puterilor statului presupune încredinţarea funcţiilor statului unor titulari distincţi şi independenţi în condiţii care să permită colaborarea acestora şi controlul reciproc. Deci n-ar fi vorba de o „separaţie a puterilor", cât mai ales de relativa lor autonomie şi dependenţa lor reciprocă: „echilibrul puterilor". Între puterile menţionate trebuie să existe un echilibru, care reprezintă o condiţie a armoniei sociale şi o garanţie a libertăţii, un impediment al acaparării întregii puteri de stat şi al abuzului de putere. Echilibrul se realizează prin stabilirea atribuţiilor fiecărei puteri şi separaţia lor strictă, prin colaborarea puterilor, prin înzestrarea fiecăreia cu mijloace eficiente de control asupra celorlalte [17, p.179]. Organele de stat trebuie să depindă unele de altele numai atât cât este necesar formării sau desemnării lor şi eventual exercitării unor atribuţii [2, p.10]. Din cele relatate putem concluziona că nici separaţia ramurilor puterii de stat şi nici lipsa acesteia nu sunt în stare să asigure funcţionarea armonioasă a puterii, deoarece pentru aceasta este necesar un mecanism de echilibrare a puterilor. Încă în cadrul primei încercări de implementare a teoriei separaţiei puterilor în stat în cadrul normelor constituţionale (în SUA în anul 1787) în faţa „părinţilor constituţiei" a apărut întrebarea referitoare la echilibrarea puterilor. Soluţia a fost găsită în introducerea sistemului de balanţă şi contrabalanţă [18, p.94], care presupune faptul că în condiţiile separaţiei puterilor o ramură a puterii de stat este limitată de alta, astfel încât toate trei ramuri se echilibrează reciproc.

La etapa actuală, consideră V.E. Circkin, alături de ideea echilibrului puterilor prin intermediul sistemului de balanţă şi contrabalanţă, teoria separaţiei puterilor a dobîndit încă o completare prin teza privind necesitatea interdependenţei şi interacţiunii diferitor ramuri ale puterii, această cerinţă rezultă din necesitatea direcţiei generale ale politicii de stat [18, p.84-85].

Din cele expuse constatăm că principiul separaţiei puterilor în stat s-a dezvoltat şi în baza teoriei echilibrului, potrivit căreia pentru menţinerea echilibrului între puteri, fiecare dintre ele este investită cu competenţă specifică, fiecăreia dintre ele îi este atribuit un statut juridic distinct pentru realizarea atribuţiilor delegate şi fiecare ramură a puterii are posibilitatea de a-şi contrapune opinia faţă de hotărîrile celorlalte ramuri [19, p.66]. În aceiaşi ordine de idei profesorul Negru Boris afirmă că echilibrul

dintre puteri constituie o condiţie a armoniei sociale şi o garanţie a libertăţii, o forţă împotriva abuzului de putere [20, p.59].

Sistemul frânelor şi contrabalanţelor în contextul echilibrului puterilor este cel mai productiv element care face legătura între puterile "separate", contribuind la căutarea unui compromis în cazul confruntării poziţiilor. Fără acesta ar fi de neconceput flexibilitatea şi operativitatea în procesul de exercitare a puterii de stat [21, p.3].

În ce constă mecanismul frânelor şi contrabalanţelor necesar pentru funcţionarea eficientă a puterilor separate? Aceasta este un drept de veto al uneia din autorităţile ce reprezintă cele trei ramuri ale puterii de stat – parlamentul, preşedintele, guvernul, care se exprimă fie prin refuzul şefului statului, refuzul guvernului, refuzul parlamentului în anumite probleme înaintate de conlucrarea puterilor în criză. De exemplu, refuzul parlamentului de a adopta legea bugetului sau refuzul preşedintelui ţării de a promulga legea votată de parlament etc. [13, p.81]. Menţionăm în acest sens că esenţa sistemului de balanţă şi contrabalanţă este condiţionată în mare măsură de forma de guvernământ aleasă de un anumit stat.

Din cele menţionate concluzionăm că esenţa principiului constituţional analizat, pe lângă cele două laturi analizate mai sus, separaţia şi colaborarea ramurilor puterii de stat mai presupune şi cea de a *treia latură – echilibrul puterilor*. Iar pentru redarea compatibilităţii dintre unitatea puterii de stat şi esenţa principiului separaţiei puterilor, propunem următoarea formulare a titlului şi conţinutului art. 6 al Constituţiei: *Articolul 6 „Separaţia, colaborarea şi echilibrul puterilor"*

Puterea de stat se organizează în Republica Moldova potrivit principiului separaţiei, colaborării şi echilibrului puterilor - legislativă, executivă şi judecătorească.

BIBLIOGRAFIE:

1. IONESCU C. Principiile fundamentale ale democraţiei constituţionale. Bucureşti: Lumina Lex, 1997. 247 p.
2. MURARU I., TĂNĂSESCU E-S. Drept constituţional şi instituţii politice, vol. II. Bucureşti: All Beck, 2003. 300 p.
3. PIMENTEL C.-M Le sanctuare vide: la separation des pouvoirs comme superstition juridique. En: Pouvoirs, revue francaise d etudes constitutionnelles et politiques, nr.102, 2002, p. 119-131.
4. DEALEANU I. Instituţii şi proceduri constituţionale: în dreptul român şi în dreptul comparat. Bucureşti: C.H. BECK, 2006. 922 p.

5. АНДРОНИК Н. ИВАНОВ, В.М., ТАТАР, Г.В. Государственный суверенитет Республики Молдова. Кишинев: Издат. центр ULIM, 2000. 452 с.

6. BURDEAU G., HAMON, FR., M.TROPER, Droit constitutionnel. Paris: L.C.D.J., 1993. 782 p.

7. POPESCU S. Statul de drept. Bucureşti: Academiei Române, 1998. 217 p.

8. БОБОТОВ С., ЖИГАЧЕВ И. Введение в правовую систему США. Москва: Норма, 1997. 333 с.

9. МИШИН В. Проблемы разделения властей в государстве в переходном периоде. – Кишинэу: Tipografia Centrală, 2003. 188 с.

10. БОЕР В., и др. Правовое государство: реальность, мечты, будущее. Под общ. ред. Сальникова В.П. – СПб: С.ПЕТЕРБ. УН-ТА МВД РОССИИ, 1999. 245 с.

11. ROTARU M. Echilibrul puterii într-un stat de drept în condiţiile integrării europene. În: Legea şi viaţa, 2007, nr.1, p.8-10.

12. NEGRU B. ş.a. ,Constituția Republicii Moldova: comentariu.Chișinău:ARC, 2012. 574 p.

13. DRILEA M, Cu privire la mecanismul frînelor şi contrabalanţelor necesar pentru funcţionarea eficientă a puterilor separate. În: Revista Naţională de Drept. 2007,nr.8, p.79-81.

14. AVORNIC GH. Tratat de teoria generală a statului şi dreptului (în 2 volume) Vol.I. Chişinău: Cartier, 2009. 460 p.

15. AURESCU B. Noua suveranitate. Bucureşti: All Beck, 2003. 216 p.

16. LUNGEANU N, BALMUŞ V., Delegarea legislativă – negare a separaţiei puterilor sau consecinţă a colaborării puterilor în stat? În: Legea şi viaţa, 2008, nr.7, p.34-37.

17. NEGRU B, NEGRU A. Teoria generală a dreptului şi statului. Chişinău: Bons Offices, 2006. 520 p.

18. ЧИРКИН В. Основы сравнительного государствоведения. Москва: Издательский дом «Артикул» , 1997. 352 с.

19. БЕЗУГЛОВ А. Суверенитет советского народа. Москва: Юридическая литература, 1975. 199 с.

20. NEGRU B.Organizarea politică etatică a Republicii Moldova. În: Administrarea publică, nr.4, 2002, p. 52-63.

21. LEBEDEV V. Puterea legislativă şi executivă: sistemul frînelor şi contrabalanţelor. În: Legea şi viaţa. n.9, 1999, p.3-5.

CZU: 342.924(478) **https://doi.org/10.59295/rpijn2025.12**

TEMPORALITATEA LEGII CONTRAVENȚIONALE - ABORDĂRI TEORETICO-PRACTICE ȘI SOLUȚII DE DREPT PUBLIC

PANTEA Oleg,
Universitatea de Stat din Moldova,
doctor, conferențiar universitar,
Facultatea de Drept a Universității de Stat din Moldova
ORCID ID: 0000-0002-8790-5472

SUMMARY

In this paper we have proposed to address the issue of the temporality of the contravention law, i.e. its framing in concrete situations to which it can fit, or, conversely, the determination of these concrete situations from a temporal point of view to which they fit or which fit into the respective contravention law rules; the temporality of the law was highlighted through the lens of the Contraventional Code of the Republic of Moldova, the opinions of doctrinaires from the country and abroad.

A special place in the work was dedicated to practical problems related to the action of contravention law over time and possible public law solutions.

***Keywords*:** law, temporality, legal force, contravention, entry/exit of force, contravention jurisprudence.

Introducere.

Sediul materiei cu privire la intrarea în vigoare a legii este în primul rând Constituția Republicii Moldova [1], art. 76, conform căreia „Legea se publică în Monitorul Oficial al Republicii Moldova şi intră în vigoare la data publicării sau la data prevăzută în textul ei”. În acest sens, sunt şi dispoziţiile art. 56 din Legea nr. 100 din 22.12.2017 cu privire la actele normative [2, art. 56], care stabilește că, „actele normative intră în vigoare peste o lună de la data publicării în Monitorul Oficial al Republicii Moldova sau la data indicată în textul actului normativ, care nu poate fi anterioară datei publicării. De reținut că, „legile care modifică Codul fiscal, Codul vamal, legile de punere în aplicare a titlurilor Codului fiscal și legile ce țin de politica bugetar-fiscală și vamală, precum și legile care stabilesc obligații, cerințe sau interdicții pentru desfășurarea activității de întreprinzător intră în vigoare după 6 luni de la data publicării în Monitorul Oficial al Republicii Moldova”.

Intrarea în vigoare a actelor normative poate fi stabilită pentru o altă dată doar în cazul în care se urmăreşte protecţia drepturilor şi libertăţilor fundamentale ale omului,

realizarea angajamentelor internaţionale ale Republicii Moldova, conformarea cadrului normativ hotărârilor Curţii Constituţionale, eliminarea unor lacune din legislație sau contradicţii între actele normative ori dacă există alte circumstanţe obiective.

Data intrării în vigoare a actului normativ publicat poate fi modificată doar până la survenirea momentului intrării în vigoare a acestuia.

Ipoteza de la care pornesc aceste reguli este că, intrarea în vigoare a legii marchează momentul în care legea dobândește forţă obligatorie pentru toţi cei cărora li se adresează. Momentul intrării în vigoare a unei legi se deduce din regula că nimeni nu poate fi obligat să respecte o lege pe care nu o cunoaște. De aceea, legiuitorul urmează să aducă legea la cunoștința destinatarilor ei prin publicarea în Monitorul Oficial, pentru ca aceasta să devină obligatorie pentru ei. În circumstanțe obișnuite, o lună de zile pentru cunoașterea legii ar fi mai mult decât suficient, în pofida abundenței reglementărilor de astăzi. Apoi, odată cu acordarea, în data de 23 iunie 2022, a statutului de țară candidată pentru aderarea la Uniunea Eurpeană a crescut și mai mult efortul și angajamentul Republicii Moldova de a construi un sector al justiției independent, transparent, profesionist și integru, asigurând în acest sens un cadru normativ-juridic corespunzător. Astăzi suntem la etapa de screening, cunoscută și ca examinarea analitică a acquis-ului Uniunii Europene (UE) (blocul de legi ale UE aplicabile în UE), ce reprezintă stadiul de pregătire a negocierilor de aderare. După procese operaționale de durată, țara noastră va asigura ca standardele europene să se reflecte direct în cadrul legislativ național, ceea ce va intesifica dinamica reglementărilor pe diferite domenii.

Materiale și metode.

Subiectul de interes al cercetării vizează acțiunea legii contravenționale în timp, care trebuie tratată cu foarte multă atenţie în atât din punct de vedere teoretic, cât și practic. Din start vom menţiona faptul că în literatura de specialitate, se atrage atenţia cu privire la precizia terminologiei întrebuinţate în această materie, în sensul că de cele mai multe ori este utilizată noţiunea de „lege”, în înţelesul cel mai general al accepţiunii, deşi, mai potrivită ar fi folosirea sintagmei „acțiunea normelor juridice... în timp”. Cu o anumită doză de adevăr, putem avea cazuri când legea contravențională există şi poate fi în vigoare fără ca normele ei să se aplice sau fără ca să se mai aplice; apoi, legea contravențională nu conţine o singură normă juridică, ci mai multe norme juridice care se pot bucura de o autonomie relativă, atât din punct de vedere al temporalității, cât şi din punctul de vedere al spațialității lor.

În lucrare au fost folosite Constituția Republicii Moldova, Codul contravențional, Legea nr. 100 din 22.12.2017 cu privire la actele normative, actele interne ale autoritatilor statului.

Metoda de analiză a permis clarificarea problemelor legate de temporalitatea legii în general și a legii contravenționale în special, inclusiv aspectelor practice actuale care sunt relevante și necesită atenție sporită.

Metoda hermeneutică și metoda studiului de caz au fost aplicate în studiu. Metoda hermeneutică a constat într-un studiu amănunțit al textelor din actele legislative menționate mai sus și a fost folosită inclusiv pentru interpretarea juridică a unor termeni și concepte, care sunt fundamentale în asigurarea legalității aplicării legii contravenționale.

De mare utilitate în lucrare au fost cercetările în domeniul dreptului ale unor savanți români precum: I. Reghini, Ş. Diaconescu, P. Vasilescu, O. Podaru, A. C. Loghin, R. Răduanu, care reliefează subiectul într-o manieră deslușită privind problemele teoretico-practice ale temporalității legii.

Rezultate și discuții.

Valența juridică fundamentală pentru dimensiunea de durată a legii este vigoarea ei. O lege sau o normă juridică nu are vigoare de la sine, ci una primită de la legiuitor, are forţa de a fi respectată sau aplicată, precum decide legiuitorul, între două limite ale procesului devenirii: de la... până la procesualitatea socială a organizării etatice a societăţii. Acest „de la... până la” e desemnat de statuarea intrării și ieșirii din vigoare, considerate momente fixate prin stipulare expresă sau tacită... Între aceste două momente înscrise în actul normativ, norma juridică este incidentă tuturor faptelor ce au loc determinabil între ele” [3, p. 50].

În acord cu normele reliefate supra, problema aplicării legii contravenționale în timp își găsește consacrarea în art. 3 din Codul contravențional [4, art. 3], „Caracterul contravenţional al faptei şi sancţiunea ei contravenţională se stabilesc de prezentul cod în vigoare la momentul săvârşirii faptei”. Observăm că, pentru a atribui efect principiului temporalității legii contravenționale legiuitorul pune accent pe două valențe determinative: momentul intrării în vigoare al legii, respectiv al ieșirii în vigoare și momentul săvârșirii contravenției.

Intrarea în vigoare a legii contravenționale este momentul în care aceasta începe să-și producă efecte juridice, iau naștere raporturile juridice contravenționale, subiecții își pot exercita drepturile și obligațiunile. Se prezumă că, din acest moment, toți

destinatarii legii contravenționale o cunosc și nimeni nu poate fi scutit de răspundere contravențională pentru necunoaștere *(„nemo censetur ignorare legem")*.

Intrarea în vigoare a legii contravenționale poate avea loc la data publicării în Monitorul Oficial sau la data stabilită în textul legii. La fel, intrarea în vigoare a legii poate avea loc în ansamblu sau etapizat, atunci când o parte din compartimente intră în vigoare la o anumită dată, iar celelalte la altă dată stabilită. În dreptul contravențional, intrarea în vigoare etapizată a legii este mai rar întâlnită

Ieșirea din vigoare a legii contravenționale presupune încetarea acțiunii acesteia și incapacitatea de a reglementa relațiile sociale și de a produce efecte juridice. Se deosebesc mai multe forme de ieșire din vigoare a legii: prin abrogare (totală sau parțială), prin expirarea termenului, declararea legii drept neconstituționale, prin consumarea legii și prin caducitate.

Momentul săvârşirii contravenţiei este considerat momentul săvârşirii acţiunii ilicite, iar în cazul inacţiunii, momentul în care trebuia să se desfăşoare acţiunea pe care contravenientul a omis să o efectueze, independent de momentul survenirii consecințelor social-periculoase. Pentru a stabili legea aplicabilă este important să cunoaștem momentul în care persoana comite fapta contravențională sau momentul consumării, atunci când suntem în prezența unei contravenții continuie.

În acest cadru de reglementare trebuie luată în considerație evoluția propriu-zisă a legii în timp, având în vedere dezvoltarea diferitor tipuri de relații sociale care nasc situații concrete și care necesită reglementare juridică.

Astfel, în contextul momentului săvârșirii contravenției pot fi împrumutate reperele din dreptul penal [5, p. 26-27], având la bază criteriul „formei contravențiilor":

a) *În cazul contravențiilor de rezultat* (de exemplu, contravenția prevăzută la art. 357 al. (1) din Codul contravențional, „Tulburarea liniştii în timpul nopţii, de la ora 22 până la ora 7, inclusiv prin cântare cu voce ridicată, semnalizare acustică, folosire cu intensitate auditivă a aparatajului audiovizual în locuinţe sau în locuri publice, alte acţiuni similare"), momentul săvârșirii contravenției este momentul producerii rezultatului. La exemplul oferit de noi, contravenția se consideră săvârșită din momentul producerii cântării cu voce ridicată, semnalizării acustice...

b) *Contravențiile de pericol* (de exemplu, contravenția de la art. 438[1] al. (2) lit. c) din Codul contravențional, „Interzicerea exploatării vehiculului... cu numărul de înmatriculare ce nu corespunde standardului stabilit...") se consideră săvârșite din momentul comiterii actului executat. După exempul nostru, contravenția se

consideră săvârșită din momentul instalării numerelor de înmatriculare ca nu corespund nestandartului stabilit.

c) *Contravențiile omisive* (de exemplu, **art. 234 din Codul contravențional, „Necomunicarea de către proprietarul sau mandatarul (utilizatorul) vehiculului, la solicitarea poliţiei, ... a identităţii persoanei căreia i-a încredinţat conducerea sau comunicarea cu bună ştiinţă de date eronate privind identitatea acestei personae"), se consideră săvârșită din momentul expirării termenului în care trebuia să prezinte informația sau, după caz, din momentul prezentării datelor eronate despre persoană. De regulă, în solicitarea poliției este stabilit un termen limită pentru prezentarea informațiilor din partea proprietarului sau utilizatorului vehicolului.**

Avea dreptate autoarea R. Răducanu, care în lucrarea „Timpul și aplicarea legii penale" [6, p. 121, 126], scria că, activitatea legii penale în raport cu timpul înseamnă nu numai aplicarea ei imediată, dar şi aplicarea ei continuă, pe toată durata eficacităţii sale, acţionând cu conţinutul ei integral.

(Ne)retroactivitatea legii contravenționale constă în faptul că activitatea legii contravenționale nu se extinde asupra faptelor vechi, ci doar asupra celor săvârșite după intrarea și până la ieşirea ei din vigoare. Excepție de la această regulă sunt legile contravenționale care prevăd sancțiuni mai blânde. Acest principiu a fost înscris în Codul civil francez din 1804, care în art. 2 prevedea că „legea dispune numai pentru viitor; ea nu are putere retroactivă".

Principiul neretroactivității legii este prevăzut și în art. 22 din Constituția Republicii Moldova [1, art. 22], „Nimeni nu va fi condamnat pentru acţiuni sau omisiuni care, în momentul comiterii, nu constituiau un act delictuos. De asemenea, nu se va aplica nici o pedeapsă mai aspră decît cea care era aplicabilă în momentul comiterii actului delictuos".

Legea contravenţională care înăspreşte sancţiunea sau înrăutăţeşte situaţia persoanei vinovate de săvârșirea unei contravenţii nu are efect retroactiv. Iar, fapta care, printr-o lege nouă, nu mai este considerată contravenţie nu se sancţionează, iar sancţiunea stabilită şi neexecutată anterior intrării în vigoare a noii legi nu se execută.

Ultraactivitatea legii contravenționale nu este admisă, decât în cazul în care contravenția a fost comisă atunci când era în vigoare legea veche, care prevedea o sancţiune mai blândă, dar pe parcusul soluționării cauzei ea a fost abrogată şi înlocuită cu o lege nouă care prevede o sancţiune mai aspră. În acest caz se va aplica

ultraactiv legea veche. Însuși legiuitorul stabilește că, dacă legea nouă prevede o sancţiune contravenţională mai blândă, se aplică această sancţiune, iar dacă a fost aplicată sancțiunea din legea veche, aceasta se executa în limita maximului sancţiunii din legea nouă. Dacă legea nouă nu mai prevede sancțiune pentru fapta săvârșită, persoana nu va fi sancționată, iar sancţiunea stabilită şi neexecutată anterior intrării în vigoare a noii legi, nu va mai fi executată.

În practică ar putea să apară confuzii în cazul *contravențiilor continuii,* , atunci când fapta începe să fie comisă în timpul legii vechi și se consumă într-un moment în care este în vigoare legea nouă. În doctrina juridică s-a arătat că, nu se pune problema aplicării în acest caz a legii contravenționale mai blânde, ci se va aplica întotdeauna legea contravențională care era în vigoare în momentul încetării acţiunii sau inacţiunii contravenţionale sau al survenirii unor evenimente care împiedică această activitate. Aceasta este soluţia data și de legiuitor (art. 3 al. (5) din Codul contravențional, „Dacă legea nouă prevede o sancţiune mai aspră, contravenţia continuă a cărei săvârşire a început anterior intrării în vigoare a noii legi se sancţionează în conformitate cu legea în vigoare la momentul consumării ei” [4, art. 3]).

Eventual ar putea apărea și situații când legea contravențională veche nu incrimina fapta care a fost începută sub această lege şi continuată după intrarea în vigoare a legii noi, care o sancţionează. În acest caz apelăm la principiul neretroactivităţii legii contravenționale releifat supra, potrivit căruia legea contravențională nu se poate aplica unor situaţii de dinaintea intrării ei în vigoare.

Concluzii.

- Aplicarea legii contravenționale în timp reprezintă activitatea de identificare a normei juridice aplicabile unei anumite situaţii juridice din punct de vedere temporal.
- Activitatea legii contravenționale în raport cu timpul înseamnă nu doar aplicarea ei imediată, dar şi aplicarea ei continuă, pe toată durata eficienței sale, acţionând cu conţinutul ei integral.
- Momentul săvârşirii contravenţiei este considerat momentul când a fost comisă acţiunea sau inacţiunea prejudiciabilă, indiferent de timpul survenirii consecințelor.
- Activitatea legii contravenționale nu se extinde asupra faptelor vechi, ci doar asupra celor săvârșite după intrarea și până la ieşirea ei din vigoare.
- Ultraactivitatea legii contravenționale nu este admisă, decât în cazul în care contravenția a fost comisă atunci când era în vigoare legea veche, care prevedea o

sancţiune mai blândă, dar pe parcusul soluționării cauzei ea a fost abrogată şi înlocuită cu o lege nouă care prevede o sancţiune mai aspră.

- Forța juridică obligatorie a legii contravenționale este valabilă doar pe perioada cât aceasta este activă, adică perioada de la momentul intrării în vigoare și până la momentul ieșirii din vigoare, ceea ce coincide cu încetarea obligativităţii respectării legii contravenționale.

BIBLIOGRAFIE:

1. Constituția Republicii Moldova, adoptată la 29.07.1994. Publicată în: Monitorul Oficial Nr.1 din 12.08.1994. Republicată în: Monitorul Oficial Nr. 78 din 29.03.2016.

2. Legea nr. 100 din 22.12.2017 cu privire la actele normative. Publicată în: Monitorul Oficial al Republicii Moldova Nr. 7-17 din 12.01.2018.

3. MIHAI, Gh. C., MOTICA, R. I., Fundamentele dreptului. Teoria și filosofia dreptului, București: All Beck, 1997, 250 p.

4. Codul contravențional al Republicii Moldova nr. 218 din 24.10.2008. Publicat în: Monitorul Oficial al Republicii Moldova Nr. 3-6, art. 15 din 16.01.2009, republicat în: Monitorul Oficial Nr. 78-84 din 17.03.2017.

5. PODARU, O., LOGHIN, A. C. Drept contravențional. Curs universitar. București: Hamangiu, 2024, 296 p.

6. RĂDUCANU, R. Timpul şi aplicarea legii penale. În: Revista de Științe Juridice a Universității din Craiova. Nr. 1/ 2007, pp. 121-126. [Accesat: 24.06.2024] Disponibil: http://drept.ucv.ro/RSJ/images/articole/2007/RSJ1/B04RaducanuRuxandra.pdf.

***Nota bene**: Articolul a fost elaborat în contextul realizării Proiectului „Consolidarea mecanismelor socio-economice și juridice de asigurare a bunăstării și securității cetățenilor” (CONSEJ 01.05.02).*

CZU: 349.2:331.102 **https://doi.org/10.59295/rpijn2025.13**

MUNCA LA DISTANȚĂ

PĂSCĂLUȚĂ Felicia,
Universitatea de Stat din Moldova,
doctor în drept, conferențiar universitar,
Departamentul Drept Privat al Facultății de Drept a Universității de Stat din Moldova
ORCID ID: 0000-0003-2901-1259

SUMMARY

Telework is a form of work organization and delivery of work, which can be identified with home work. It involves the conclusion of an individual employment contract and the work is carried out, possibly away from the employer's premises. It is specific in that it consists in the performance of work, including the use of information and communication technology. Remote work is relatively new in the Republic of Moldova, but at the same time applicable in more and more foreign and domestic establishments and if previously it could be applied as an exception, now it appears as a normality. An important factor for the smooth running of the work is a high discipline and personal responsibility of each employee and it is not suitable for all employees. But if we speak from the employer's point of view, not all activities allow teleworking. No matter where you work, whether on-site or remote, it comes with its own set of challenges in terms of the obligations, responsibilities, and schedule you create, as well as the efficiency you demonstrate. Ultimately the parties will decide which work organization mechanism is acceptable to them.

Keywords: muncă la distanță; loc de muncă; loc de muncă hibrid; munca la domiciliu.

Ca rezultat al modernizării relațiilor de muncă apar noi moduri de prestare a muncii, care au un caracter mai flexibil, orientate spre creșterea productivității și competitivității pe piața muncii. Piața muncii este într-o permanentă schimbare și tinde a se adapta noilor tendințe atât pe plan național cât și internațional. Pe lîngă raporturile juridice de muncă tipice, au apărut diverse forme de prestare a muncii care variază de la acestea și au căpătat denumirea de raporturi juridice de muncă atipice [1]. Din categoria acestora fac parte: telemunca, munca la domiciliu, leasingul de personal etc.

Munca la distanță este relativ nou în Republica Moldova, dar în acelaș timp aplicabil în tot mai multe unități străine și autohtone și dacă anterior putea fi aplicat ca o excepție, la moment apare ca o normalitate.

În anul 2020 comunitatea internațională s-a pomenit într-o situație epidemiologică incontrolabilă din cauza virusului Covid-19, fapt care a determinat Organizația Mondială a Sănătății să declare virusul Covid-19, pandemie globală. Inițial a fost emisă prima hotărîre a Comisiei Naționale Extraordinare de Sănătate Publică, ulterior prin dispozițiile Comisiei pentru Situații Excepționale a fost declarată starea de urgență. Ca rezultat sa creat o confuzie, la care angajatorii nu au fost pregătiți, dar în același timp nevoiți să le accepte și să le adapteze. Totuși pandemia a determinat în foarte multe cazuri schimbarea biroului de la sediul angajatorului la domiciliul salariaților. În contextul situației epidemiologice, munca la distanță era o soluție temporară, dar s-a dovedit a fi una de durată și în legislația muncii au fost introduse modificări. Ca rezultat, un număr larg de afaceri au îmbrățișat ideea de a lucra la distanță: prin folosirea instrumentelor destinate conferințelor video, servicii de stocare de cloud și rețele virtuale private. Astfel, întroducerea acestui capitol nou „Munca la distanță” în Codul Muncii a fost o necesitate, decît o modificare obișnuită.

Munca la distanță este o formă de organizare și prestare a muncii, care se identifică cu munca la domiciliu. Presupune încheierea unui contract individual de muncă, iar activitatea se realizează, posibil și în afara sediului angajatorului. Obiectul său este specific, deoarece constă în prestarea unei munci folosind inclusiv mijloace din domeniul tehnologiei informației și comunicațiilor. Iată câteva dintre cele mai populare opțiuni de locuri de muncă pentru cei care vor să devină nomazi digitali: asistent virtual; freelancer; operator întroducere date; programator/dezvoltator web; consultant online; profesor online etc.

Codul Muncii al RM în art. 292[1] definește munca la distanță, ca o formă de organizare a muncii în domeniile de activitate, prin care salariatul își îndeplinește atribuțiile specifice ocupației, funcției sau meseriei pe care o deține în alt loc decât cel organizat de angajator, folosind inclusiv mijloace din domeniul tehnologiei informației și comunicațiilor [2].

Delimităm următoarele tipuri de muncă la distanță [3]:

- permanentă, salariatul lucrează de la distanță tot timpul, nu are zile lucrătoare la birou și nici un loc de muncă staționar;
- temporară, atunci cînd un salariat de birou este transferat la muncă acasă pe o perioadă detrminată,
- combinată (hibrid), când se combină munca la distanță cu munca la birou.

Pentru o mai bună organizare a muncii, ar fi binevenit de întocmit un Regulament privind munca la distanță unde să fie înscrise detaliat cerințele, obligațiunele și responsabilitățile salariaților și angajatorului, inclusiv condițiile de securitate și sănătate în muncă.

Un factor important pentru buna desfășurare a activității este o disciplină ridicată și o responsabilitate personală a fiecărui salariat și respectiv nu este potrivită pentru toți salariații. Dar dacă vorbim din punct de vedere a angajatorului nu toate activitățile permit activitatea cu munca la distanță.

Pentru a oforma legal acest contract individual de muncă, această clauză trebuie să fie inclusă în conținut sau în acord suplimentar la contractul existent. Contractul individual de muncă privind munca la distanță pe lîngă clauzele generale prevăzute la art. 49 CM al RM, trebuie să conțină și următoarele clauze:

- ✓ condițiile de prestare a muncii la distanță;
- ✓ programul în cadrul căruia angajatorul este în drept să verifice activitatea salariatului și privind modalitatea de realizare a controlului;
- ✓ modalitatea de evidență a orelor de muncă prestate de salariatul cu munca la distanță;
- ✓ condițiile privind suportarea cheltuielilor aferente activității în regim de muncă la distanță;
- ✓ atribuții în domeniul securității și sănătății în muncă a părților;
- ✓ alte condiții convenite de părți.

Referitor la locul de muncă, Codul Muncii al RM nu are o definiție, dar aceasta se regăsește în Legea nr. 186/2008 [4], prin *loc de muncă* –loc destinat pentru organizarea și desfășurarea diferitor genuri de activitate, precum și pentru plasarea posturilor de lucru în clădirile, edificiile, spațiile închise sau deschise, terenurile, bazinele acvatice ale unității și în orice alt loc din interiorul sau exteriorul unității la care lucrătorul are acces în timpul și pentru executarea sarcinilor sale de lucru, inclusiv locurile pentru prestarea muncii de la distanță.

Salariații care prestează munca la distanță comunică angajatorului locul unde își vor desfășura activitatea, care trebuie să fie indicat în contractul individual de muncă. O modalitate ar fi reședința (domiciliul) salariatului sau locul de muncă poate fi hibrid, la reședința (domiciliul) salariatului și la sediul angajatorului. Contractul individual de muncă privind munca la distanță poate conține suplimentar programul în cadrul căruia angajatorul este în drept să verifice activitatea salariatului și

modalitatea de realizare a controlului, inclusiv evidența orelor de muncă, dar și condițiile privind suportarea cheltuielilor aferente activității în regim de muncă la distanță. Angajatorul ține evidența orelor prestate de salariat la locul de muncă, organizat de unitate, și evidența orelor prestate în regim de muncă la distanță. De asemenea, el are dreptul să verifice activitatea salariaților, în condițiile stabilite prin contractul individual de muncă, regulamentul intern și/sau contractul colectiv de muncă aplicabil. Modaliatățile concrete [5, p.92] de realizare a controlului pot fi efectuate, de exemplu prin intermediul internetului care înregistrează perioada de conectare a salariatului sau al apelurilor telefonice.

Salariații care activează cu munca la distanță beneficiază de aceleași drepturi și garanții stabilite de legislația în vigoare ca și salariații care își desfășoară activitatea la sediul angajatorului [6 p.131].

Angajatorul organizează securitatea și sănătatea în muncă a salariaților cu munca la distanță în conformitate cu prevederile Legii securității și sănătății în muncă nr.186/2008, precum și ale altor acte normative din domeniul securității și sănătății în muncă. La fel, este obligat să asigure condiții pentru ca salariații să primească o instruire suficientă în domeniul securității și sănătății în muncă, în special sub formă de informații și instrucțiuni specifice locului de desfășurare a activității la distanță și utilizării echipamentelor cu ecran de vizualizare. Angajatorul, de regulă, este responsabil pentru furnizarea, instalarea și întreținerea echipamentelor necesare pentru munca la distanță, cu excepția cazului când salariatul folosește propriile echipamente. Cine este responsabil de aceste echipamente, părțile stabilesc printr-un acord comun, clauze care vor fi înregistrate în contractul individual de muncă.

Referitor la organizarea locului de muncă la distanță prin Legea pentru modificarea unor acte normative, Legea privind dezvoltarea afacerilor la distanță nr.126 din 26.05.2023 au fost introduse modificări la Legea securității și sănătății în muncă nr.186/2008. Începînd cu 23.09.2024, în cazul salariaților care muncesc la distanță, angajatorul este obligat să delimiteze și să stabilească în contractul individual de muncă, de comun acord cu salariatul, atribuțiile în domeniul securității și sănătății în muncă care le revin părților raportului juridic de muncă.

Ceea ce ține de securitatea datelor utilizate de către salariați care activează la distanță [7] la unitate se elaborează Politica de evidență a obligațiilor angajaților referitoare la securitatea datelor atunci când lucrează la distanță. Astfel, vor fi incluse:

- cerințele de protejare a informației confidențiale, proprii și nepublice, restricția persoanelor neangajate privind vizualizarea sau copierea informațiilor de serviciu;
- obligațiunea salariaților să lucreze utilizând o conexiune securizată la internet cu o parolă complexă, să realizeze o revizuire periodică a parolei de orice alte demersuri adecvate responsabilităților specifice locului de muncă și ale mediului de lucru;
- interzicerea transmiterii adresei de acces la distanță, date de autentificare sau parole pentru acces de la distanță.

Pentru instituirea acestui regim de muncă la distanță, fiecare angajator analizează avantajele și dezavantajele acestui tip de muncă.

Avantajele muncii la distanță pentru salariat:

- fără deplasări obositoare spre/de la oficiu, nu sunt legați teritorial de sediul unității, nu trebuie să mențină un cod vestimentar;
- unii salariați sunt mai productivi când își stabilesc singuri programul de activitate în așa fel încât să existe un echilibru între muncă și timpul liber, pentru a îmbina mai ușor viața profesională cu cea de familie;
- concentrare maximă la locul de muncă, nu există distrageri din partea colegilor, conversații, discuții la telefon etc.
- egalitatea socială, se pune accentul strict pe profesionalismul salariatului, fără a conta sexul, vârsta, situația familială, religia, sănătatea, opțiunea politică etc.
- munca la distanță ar putea reprezenta un avantaj pentru salariații cu dizabilități locomotorii, în condițiile în care în majoritatea cazurilor, zonele publice sau sediile angajatorului nu sunt adaptate corespunzător pentru persoanele cu dezabilități.

Dezavantajele muncii la distanță pentru salariat:

- munca la domiciliu nu este acceptată de toți salariații. Fie lipsa spațiului locativ corespunzător dotat și care ulterior ar presupune careva cheltuieli suplimentare pentru a procura fotoliu, birou, calculator etc. sau prezența altor membri ai familiei, care te-ar sustrage etc.
- un impact psihologic ar putea fi creat de problema izolării, lipsa socializării, a colaborării între salariați;
- o consecință a utilizării calculatorului poate fi dereglarea stării de sănătate, în special al vederii salariatului.

Avantajele muncii la distanță pentru angajator:

- costuri mai reduse, în privința chiriei spațiului sau oficiilor pentru salariați, reducerea costurilor pentru utilități, reducerea locurilor de parcare, a cheltuielilor administrative, a cheltuielilor pentru curățenie etc.
- posibilitatea de a angaja specialiști, fără a limita locul geografic al unității, o motivație mai bună, flexibilitate în organizare, productivitate crescută, eliminarea plăților pentru munca suplimentară etc.

Dezavantajele muncii la distanță pentru angajator:

- accesibilitatea angajaților, pierderea controlului, dificultatea organizării ședințelor operative;
- lipsa de socializare, comunicare dintre salariat și conducătorul său, nu toți salariații pot să-și întocmească singuri programul de activitate și să îndeplinească obligațiile de serviciu, existînd riscul ca ei să se izoleze și ulterior ar fi nevoie de ajutorul unui psiholog;
- lipsa spiritului de echipă și de colaborare cu colegii săi ar putea fi un impediment legat de îndeplinirea sarcinii de muncă;
- dacă salariatul activează cu munca la distanță la domiciliul său, în același timp și alți membri ai familiei ar putea să lucreze astfel, posibil ar putea apărea problema referitor la asigurarea spațiului necesar pentru fiecare membru al familiei.

Un aspect care nu este abordat de legislația națională ține de *dreptul la deconectare* al salariaților care lucrează în regim de muncă la distanță. Dreptul la deconectare presupune faptul că salariații nu pot fi obligați de a răspunde la telefon, email sau oricare alte mesaje legate de muncă după încheierea programului. Scopul reglementării dreptului la deconectare este de a asigura un echilibru sănătos între viața profesională și cea de familie, deoarece, munca „în continuu” poate să le afecteze sănătatea, precum stresul, epuizarea și echilibrul muncă-viață.

Indiferent din ce loc practici munca, la sediul angajatorului sau munca la distanță, aceasta vine cu o serie de provocări ce țin de obligațiile, responsabilitățile, cât și programul pe care ți-l creezi, dar și de eficiența de care dai dovadă. În final părțile vor decide care mecanism de organizare a muncii este acceptabil pentru ei. Pentru a păstra diferențierea dintre viața privată și viața profesională, salariatul beneficiind de flexibilitate poate să-și organizeze munca într-un mod mai comod, dar la fel de rezultativ ca la sediul angajatorului.

Un aspect important este și obligația angajatorului de a respecta viața privată a salariatului, iar dacă acesta dorește să verifice activitatea desfășurată de subalterni,

o poate face respectând principiul proporționalității și previzibilității. Astfel, atât timp cât programul este respectat, iar sarcinile sunt îndeplinite în termen, munca la distanță reprezintă un avantaj real atât pentru angajator, cât și pentru salariați.

BIBLIOGRAFIE:

1. Telemunca (munca la distanță): un început de discuție. Disponibil: https://platzforma.md/arhive/391368 [Accesat: 01.08.24]
2. Codul muncii al Republicii Moldova, adoptat prin Legea RM nr. 154-XV din 28 martie 2003. În: Monitorul Oficial al Republicii Moldova, 29.07.2003, nr. 159-162.
3. Munca la distanță: avantajele, beneficiile și dezavantajele. Disponibil: https://timpul.md/articol/munca-la-distanta-avantajele-beneficiile-si-dezavantajele-114792.html [Accesat: 05.08.24]
4. Legea RM nr. 186 „securităţii şi sănătăţii în muncă" din 10.07.2008. În: Monitorul Oficial al Republicii Moldova, 05.08.2008, nr. 143-144.
5. MURSA Liuba, Aspecte noi privind reglementarea muncii la distanță, Revista contabilitate și audit, nr. 09/2023, p. 91-96.
6. MIHAILOV Tatiana, Forme juridice actuale de prestare a muncii. ISBN 978-9975-3395-7-5, Chișinău, 2022, p. 270
7. Avantajele și dezavantajele muncii la distanță. Disponibil: https://www.presasm.ro/avantajele-si-dezavantajele-muncii-de-ladistanta/#google vignette [Accesat: 22.07.24]

CZU: 342.7:316.4.063.3-027.511 **https://doi.org/10.59295/rpijn2025.14**

IMPACTUL GLOBALIZĂRII ASUPRA PROTECȚIEI DREPTURILOR FUNDAMENTALE

PAVLENCU Mariana,
Academia „Ștefan cel Mare" a MAI,
doctor în drept, conferențiar universitar
ORCID ID: 0000-0003-0074-5267

POSMAG Laura,
Academia „Ștefan cel Mare" a MAI,
asistent universitar
ORCID ID: 0009-0008-4794-3862

SUMMARY

The protection of fundamental rights in the context of globalization represents an essential challenge for contemporary public law, which includes several categories of rights such as: civil, political, economic, social and cultural which constitute the pillars of democracy and the rule of law. The evolution of globalization has facilitated the expansion of fundamental rights at the international level which has generated significant challenges, such as the erosion of national sovereignties and the growth of economic inequalities.

Public law aims to regulate the relations between the state and the citizen, at the same time it ensures the protection of these rights in a complex environment, and the basic principles, such as equality before the law, legality and transparency, are essential for maintaining the rule of law and protecting fundamental rights in the face of external influences. In this context, the interaction between public law and other branches of law becomes crucial to ensure that fundamental rights are respected and protected effectively and fairly.

Keywords: human rights, public law, globalization, state, citizen, principles

Pe parcursul dezvoltării omenirii drepturile omului au evoluat echilibrat și dinamic, reprezentând un set de norme și principii care protejează demnitatea și libertatea fiecărei ființe umane, incluzând drepturi civile, politice, economice, sociale și culturale, recunoscute la nivel internațional și garantate prin constituții și alte acte legislative internaționale cât și naționale. Ansamblul drepturilor fundamentale constituie piloni esențiali ai democrației și statului de drept, formând baza pe care se construiește respectul pentru individ în orice societate.

Fenomenul globalizării a sporit nemijlocit schimbări asupra drepturilor omului

înlăturând barierele și interdependența dintre state, iar pe de altă parte a facilitat extinderea standardelor internaționale de drepturile omului și a permis o colaborare mai strânsă între state pentru protejarea acestor drepturi. Același proces a generat provocări majore, inclusiv creșterea inegalităților economice, migrația forțată, și erodarea suveranității naționale, care pot periclita aplicarea efectivă a drepturilor fundamentale. În acest context, statele și organizațiile internaționale sunt nevoite să își adapteze mecanisme de protecție și să găsească un echilibru între interesele naționale și cele interstatale.

Pe măsură ce granițele naționale devin tot mai permeabile, iar statele interacționează într-un cadru global complex intensificându-se necesitatea reglementărilor care să asigure respectarea drepturilor omului la nivel mondial. În dreptul public contemporan, protecția drepturilor fundamentale în contextul globalizării este de o importanță majoră. În acest sens, dreptul public joacă un rol vital în medierea conflictelor dintre interesele naționale și obligațiile internaționale, garantând că drepturile fundamentale sunt protejate în mod adecvat. Această temă devine tot mai relevantă pe măsură ce globalizarea continuă să evolueze, provocând noi discuții și necesități de reformă legislativă pentru a asigura protecția drepturilor fundamentale în fața noilor realități.

Istoricul drepturilor fundamentale constituie un element important în înțelegerea dezvoltării conceptelor juridice și a normelor care protejează demnitatea umană. Evoluția acestor drepturi a fost influențată de multiple evenimente istorice, filosofii politice, schimbări sociale care contribuie permanent la conturarea cadrului juridic modern. Drepturile fundamentale avându-și rădăcinile în filosofia antică greacă și romană, au început să prindă contur în epoca modernă, odată cu revoluțiile din secolele XVII și XVIII. Documente istorice precum *Magna Carta* (1215), este un act edictat la Runnymede, Anglia, la 15 iunie 1215, în virtutea înțelegerii intervenite între regele Ioan fără de Țară și baronii săi rebeli; un document ce conținea elemente care după mai multe secole vor inspira evoluția teoriei drepturilor omului. Punctul 39 prevedea, de exemplu, că niciun om liber nu va fi arestat sau întemnițat, sau deposedat de bunurile sale, sau declarat în afara legii, sau exilat, sau lezat de orice ar fi și noi nu vom merge împotriva lui și nici nu vom trimite pe nimeni împotriva lui, fără o judecată loială a egalilor săi, în conformitate cu legea țării"[1]. *Declarația Drepturilor din 1689,* fiind una dintre legile fundamentale adoptate de Parlamentul englez, la 13 februarie 1689. Aceasta stabilea că puterea monarhilor emană din voința poporului și

proclama anumite drepturi fundamentale ale individului, printre care: interzicerea pedepselor ilegale și crude, obligația de a i se comunica imediat, unui deținut, motivele arestării; dreptul de a fi judecat de un tribunal cu juri; eliberarea pe cauțiune; libertatea cuvântului și *Declarația Drepturilor Omului și ale Cetățeanului* din 1789, adoptată în perioada revoluției franceze. Giorgio del Vechio aprecia că pe baza sa s-a stabilit, în știință și conștiința comună, o distincție netă între statele legitime sau „de drept" și statele subjugate regimurilor despotice, care sunt încă prea numeroase în lume, totodată declarația proclama că *„oamenii se nasc liberi și rămân liberi și egali drepturi. Deosebirile sociale nu au fost fondate decât pe utilitatea comună"*. Sunt enunțate apoi drepturi imprescriptibile ca: libertatea, proprietatea, siguranța ș.a. [2], conform declarației, libertatea constă în a putea face tot ceea ce nu dăunează altora. În cele din urmă, anume aceste declarații au jucat un rol vital în formalizarea acestor drepturi [3].

Un impact culminant asupra drepturilor fundamentale a servit Revoluția Americană (1763-1791) și Revoluția Franceză (1789-1799) care le-au determinat să fie consacrate în constituțiile naționale, marcând începutul regimului constituțional modern. O altă latură importantă care au influențat constituțiile altor state și au pus bazele recunoașterii universale a drepturilor fundamentale ale omului se consideră a fi Constituția Statelor Unite (1789) (adoptată la 17. IX. 1787 de către Convenția Constituțională a SUA, care a avut loc în Philadelphia). Declarația de Independență ratificată de Congresul Continental în ziua de 4 iulie 1776, alături de Declarația Drepturilor Omului și ale Cetățeanului (1789) [4].

Respectarea drepturilor omului este o problemă nu numai internă a statelor, ci și o problemă internațională. În prezent, drepturile omului au devenit o problemă centrală a relațiilor internaționale dintre state, a activității multor organizații internaționale guvernamentale și neguvernamentale. Cooperarea internațională în domeniul drepturilor omului până la cel de-al II-lea Război Mondial a avut un caracter sporadic și nu de esență. Din momentul creării sale, ONU a acordat acestei problematici o importanță deosebită; astfel unul din scopurile ONU este și acela al realizării unei cooperări internaționale „promovarea și încurajarea respectării drepturilor omului și libertăților fundamentale pentru toți, fără deosebire de rasă, sex, limbă sau religie".

Totodată anume după al II-lea Război Mondial s-a observat o schimbare semnificativă în direcția protecției internaționale a drepturilor fundamentale. De

asemenea, carta ONU (1945) și Declarația Universală a Drepturilor Omului (1948) au introdus un cadru internațional pentru protecția drepturilor omului, contribuind la evoluția standardelor universale și la întărirea regimurilor internaționale de protecție [5]. Această abordare a istoricului drepturilor fundamentale subliniază faptul că drepturile de bază ale omului au evoluat pe parcursul secolelor, fiind influențate de schimbări politice, sociale și juridice majore. De la documente și filosofii antice până la regimuri internaționale moderne, dezvoltarea acestor drepturi reflectă o călătorie lungă către universalitatea și protecția globală.

Iar odată ce drepturile fundamentale au fost stipulate în documente istorice și constituții, a început o nouă etapă în dezvoltarea acestora, caracterizată prin extinderea și diversificarea lor. În secolul XX, mișcările pentru drepturile civile, feminismul, și lupta împotriva discriminării rasiale au pus în evidență necesitatea unei mai mari protecții a drepturilor fundamentale pentru grupuri istorice marginalizate. Această eră a adus în prim-plan conceptul de drepturi economice, sociale și culturale, care completează drepturile civile și politice, asigurând o abordare mai holistică asupra demnității umane.

Adoptarea Pactului Internațional cu privire la Drepturile Economice, Sociale și Culturale în 1966 a fost un moment definitoriu în recunoașterea acestor drepturi ca fiind esențiale pentru dezvoltarea individului și a comunităților. Aceste drepturi includ dreptul la muncă, la educație, la sănătate și la un standard de viață adecvat. Importanța acestui pact a fost să sublinieze că drepturile fundamentale nu se limitează doar la libertățile civile, ci se extind și la aspecte economice și sociale esențiale pentru viața umană. În paralel drepturile sunt însoțite și de îndatoriri, între care persistă o legătură organică. Unele drepturi sunt întregite prin consacrarea chiar de către normele constituționale ale obligațiilor ce le corespund. Spre exemplu, dreptul la muncă se completează cu prevederea constituțională potrivit căreia munca este o îndatorire de onoare pentru fiecare cetățean al țării. Unitatea dintre drepturile, libertățile și îndatoririle fundamentale izvorăște din însăși esența statului de drept, ca expresie a voinței și a intereselor tuturor membrilor societății, a întregului popor. Împletind interesele personale cu cele colective, statul de drept stabilește drepturi menite să ocrotească și să apere interesele fiecărui individ, precum și interesele întregii societăți.

În timp ce globalizarea definită ca proces de interconectare și integrare la nivel mondial, a facilitat răspândirea ideilor, tehnologiilor și comerțului, a adus și provocări

semnificative pentru drepturile omului, inclusiv aspecte legate de suveranitate, justiție socială și inegalitate. Una dintre principalele provocări ale globalizării este considerată a fi eroziunea suveranității naționale, care influențează capacitatea statelor de a proteja drepturile fundamentale ale cetățenilor lor. Într-o lume globalizată, deciziile economice și politice sunt adesea influențate de organizațiile internaționale, corporații multinaționale și piețe financiare globale, ceea ce poate limita controlul statelor asupra propriilor politici interne. Această pierdere a suveranității poate duce la conflicte între legile naționale și normele internaționale, complicând implementarea și aplicarea drepturilor fundamentale [6].

Globalizarea are un impact profund asupra inegalității economice, atât între țări, cât și în interiorul acestora, deși a generat beneficii economice pentru anumite regiuni și grupuri privilegiate, a lăsat în urmă populații considerabile care nu au reușit să valorifice aceste oportunități. Această inegalitate afectează în mod direct accesul la drepturile fundamentale, cum ar fi dreptul la muncă decentă, educație, sănătate și locuință. Un aspect semnificativ al globalizării este relocarea producției în țări cu costuri reduse ale forței de muncă, adesea cu un preț ridicat pentru drepturile muncitorilor. Această dinamică a condus la practici de exploatare, inclusiv muncă forțată și condiții de muncă nesigure, în special în economiile în dezvoltare. Într-o economie globalizată, asigurarea protecției drepturilor muncitorilor devine o provocare majoră, care necesită o coordonare internațională robustă și implementarea unor standarde globale stricte[7].

Pe lângă aspectele economice, globalizarea a facilitat interacțiuni culturale, dar a generat, de asemenea, tensiuni culturale și religioase care afectează drepturile minorităților. Într-o lume interconectată, identitățile culturale și religioase se confruntă adesea cu contestări, ceea ce poate conduce la discriminare și la încălcarea drepturilor fundamentale ale grupurilor vulnerabile. Expansiunea tehnologică, în special prin intermediul internetului și rețelelor sociale, a adus atât avantaje, cât și provocări pentru protecția drepturilor fundamentale. Deși tehnologia a îmbunătățit accesul la informație și comunicare, a generat și riscuri considerabile pentru confidențialitate și libertatea de exprimare. Supravegherea din partea guvernelor, utilizarea datelor personale de către companii și răspândirea dezinformării sunt doar câteva dintre problemele care afectează drepturile fundamentale în era digitală [8].

Deși globalizarea deschide uși pentru oportunități economice și interacțiuni culturale, aduce cu sine provocări complexe pentru protecția drepturilor fundamentale.

Aceste provocări necesită un răspuns coordonat la nivel internațional, precum și o adaptare legislativă și instituțională la nivel național, pentru a asigura o protecție eficientă și echitabilă a drepturilor fundamentale. De asemenea, globalizarea influențează și evoluția jurisprudenței naționale, deoarece statele sunt din ce în ce mai des influențate de standardele internaționale și de normele globale în domeniul drepturilor omului.

Având rol esențial în reglementarea relațiilor dintre autoritățile statului și cetățeni, dreptul public are ca scop garantarea unei exercitări legitime a puterii de către stat și protejarea drepturilor fundamentale ale indivizilor. În raport cu fenomenul globalizării, statele se află într-o situație complexă, în care trebuie să echilibreze suveranitatea națională cu obligațiile internaționale. Această dualitate impune necesitatea unui cadru juridic solid, care să asigure respectarea drepturilor cetățenilor, chiar și în fața influențelor externe care pot afecta procesul decizional. În acest context, dreptul public acoperă domenii esențiale precum dreptul constituțional, dreptul administrativ și dreptul penal, care împreună creează structura prin care drepturile fundamentale sunt definite, protejate și implementate. Într-o lume globalizată, dreptul public trebuie să evolueze pentru a face față provocărilor transnaționale, cum ar fi migrația, terorismul și schimbările climatice, care pot afecta direct drepturile fundamentale ale cetățenilor[9].

În contextul globalizării, apare o interconexiune tot mai mare între drepturile fundamentale și provocările globale, precum migrația, schimbările climatice și tehnologia digitală. Aceste probleme impun o abordare colaborativă la nivel internațional pentru a proteja drepturile fundamentale. De exemplu, migrația forțată din cauza conflictelor sau a dezastrelor naturale ridică întrebări critice despre dreptul la azil și protecția refugiaților. În acest context, organizații internaționale precum ONU și OIM (Organizația Internațională pentru Migrație) joacă un rol esențial în dezvoltarea și implementarea standardelor internaționale pentru protecția drepturilor migranților.

Astfel, statele sunt adesea forțate să se conformeze standardelor internaționale, păstrând în același timp specificile locale. În Europa un rol relevant în protecția drepturilor fundamentale îl deține Curtea Europeană a Drepturilor Omului (CEDO). Hotărârile acesteia nu doar că oferă soluții pentru cazuri specifice, dar contribuie și la dezvoltarea jurisprudenței internaționale. Impactul hotărârilor CEDO poate fi observat în adaptarea legislației naționale pentru a respecta standardele europene [10].

Pentru a ilustra impactul CEDO, vom aborda câteva cazuri relevante: **Karaahmet**

v. Austria (2023): În acest caz, CEDO a decis că Austria nu a respectat dreptul reclamantului la un proces echitabil conform Articolului 6 al Convenției Europene a Drepturilor Omului. Cazul subliniază importanța respectării procedurilor legale în cadrul sistemelor judiciare. **M.A. v. Suedia (2023):** CEDO a constatat o încălcare a dreptului la respectarea vieții private și de familie (Articolul 8) într-un caz de expulzare, evidențiind cum politica de imigrație poate interfera cu drepturile fundamentale. **X v. Turcia (2023):** În acest caz, Curtea a identificat o încălcare a dreptului la libertatea de exprimare (Articolul 10), demonstrând tensionarea între securitatea națională și drepturile fundamentale [11].

În unele cazuri, instanțele naționale pot adapta legislația pentru a respecta angajamentele internaționale, inclusiv deciziile CEDO. *Statistici CEDO:* În anul 2023, CEDO a primit peste 70,000 de cereri, iar aproximativ 20% dintre acestea au dus la pronunțarea unor hotărâri privind încălcarea drepturilor fundamentale. *Recursuri Admisibile:* În 2023, aproximativ 10% dintre cazurile admise au dus la condamnarea statelor pentru încălcări ale drepturilor fundamentale, conform raportului anual al CEDO. *Impactul Legislației:* Studiile arată că aproximativ 60% dintre statele membre ale Consiliului Europei au modificat legislația națională în urma hotărârilor CEDO, pentru a se alinia mai bine standardelor europene [12].

Așa cum cooperarea internațională este primordială pentru protecția eficientă a drepturilor fundamentale într-o eră globalizată, vom exemplifica cu următoarele:

- ✓ *Parteneriate între State și Organizații Internaționale:* Colaborarea între state și organizații internaționale poate asigura o aplicare coerentă a standardelor privind drepturile fundamentale. Parteneriatele public-private și cooperarea între diferite agenții internaționale pot facilita soluționarea problemelor transnaționale.
- ✓ *Schimbul de Informații și Experiență:* Statele pot beneficia de schimbul de informații și experiență cu privire la cele mai bune practici în protecția drepturilor fundamentale, în special în fața provocărilor globale precum migrarea și schimbările climatice.
- ✓ *Mecanisme Internaționale de Rezolvare a Conflictelor:* Crearea de mecanisme internaționale pentru rezolvarea conflictelor legate de drepturile fundamentale poate contribui la soluționarea disputelor și la prevenirea încălcărilor.
- ✓ *Promovarea Convergenței Normative:* Cooperarea internațională poate contribui la convergența normativă, adică la alinierea legislațiilor naționale cu standardele internaționale privind drepturile fundamentale, asigurând o protecție

uniformă la nivel global.

Evoluția drepturilor omului de-a lungul istoriei reflectă o călătorie complexă și dinamică, marcată de evenimente cruciale, ideologii fundamentale și angajamente internaționale. De la primele manifestări ale gândirii umaniste în Antichitate, până la formulările moderne din secolele XVII și XVIII, conceptul de drepturi fundamentale s-a conturat ca un fundament esențial al democrației și statului de drept. Documente istorice precum Magna Carta, Declarația Drepturilor din 1689 și Declarația Drepturilor Omului și ale Cetățeanului din 1789 au constituit pietrele de temelie pentru recunoașterea și garantarea acestor drepturi.

Pe parcursul secolului XX, mișcările sociale pentru drepturile civile și recunoașterea drepturilor economice, sociale și culturale au extins sfera de protecție a drepturilor fundamentale, subliniind interdependența dintre libertățile individuale și binele comun. Adoptarea Pactului Internațional cu privire la Drepturile Economice, Sociale și Culturale din 1966 a marcat un moment definitoriu, indicând că demnitatea umană nu se limitează doar la libertățile civile, ci include și condițiile necesare unei vieți decente.

De asemenea globalizarea, cu toate beneficiile sale de interconectare și cooperare internațională, aduce însă și provocări semnificative. Eroziunea suveranității naționale și inegalitățile economice accentuate pun presiune asupra statelor de a găsi un echilibru între responsabilitățile internaționale și protecția drepturilor cetățenilor. În fața acestor provocări, rolul dreptului public devine important, asigurând un cadru legal în care drepturile fundamentale sunt definite, protejate și promovate.

Instanțele internaționale, precum Curtea Europeană a Drepturilor Omului, contribuie semnificativ la dezvoltarea jurisprudenței și la adaptarea legislațiilor naționale, subliniind că respectarea drepturilor fundamentale este o obligație comună a comunității internaționale. Prin parteneriate și colaborări internaționale, statele pot să-și întărească angajamentele și să răspundă provocărilor emergente, asigurând astfel un cadru de respect și protecție a drepturilor fundamentale.

Protecția drepturilor omului rămâne o responsabilitate colectivă, care necesită nu doar angajamente locale, ci și o cooperare internațională strânsă. Fie că este vorba despre migrarea forțată, schimbările climatice sau avansul tehnologic, abordarea acestor probleme dintr-o perspectivă globală este esențială pentru asigurarea unei societăți juste și echitabile, în care demnitatea fiecărei ființe umane este respectată și

promovată. Aceste provocări contemporane necesită nu doar soluții legislative, ci și o implicare activă a cetățenilor, societății civile și instituțiilor internaționale pentru a garanta un viitor în care drepturile fundamentale sunt nu doar recunoscute, ci și efectiv protejate pentru toți.

BIBLIOGRAFIE:

1. DUVERGER M., Constitutions et documents politiques, troisieme edition, Presses Universitaires de France, Paris, 1964, p.311.

2. Giorgio del Vechio, La Declaration des droits de l'homme et du citoyen dans la révolution française, Ed. Nagard, deuxiéme édition, 1979, p. 5.

3. BAKER J.H., An Introduction to English Legal History, Oxford University Press, 2007; Universitatea Harvard p.304-305, Magna Carta: Text and Commentary.

4. AMAR Akhil Reed, America's Constitution: A Biography, Random House, 2005; Universitatea Stanford p.407-408, The U.S. Constitution and Bill of Rights.

5. GLENDON Mary Ann, A World Made New: Eleanor Roosevelt and the Universal Declaration of Human Rights, Random House, 2001, p. 278-279; Organizația Națiunilor Unite, Universal Declaration of Human Rights.

6. Globalizarea. Disponibil: https://ro.wikipedia.org/wiki/Globalizare [Accesat: 23.08.2024]

7. Efectele globalizării. Disponibil: https://www.utgjiu.ro/revista/ec/pdf/ 2007-01/8Isac%20Claudia%20.pdf [Accesat: 23.08.2024]

8. Provocările societale ale globalizării și educației în condițiile digitalizării lumii moderne. Disponibil: https://ibn.idsi.md/sites/default/files/imag_file/134-142_6.pdf [Accesat: 23.08.2024]

9. Dreptul public în domeniul dreptului civil și al jurisdicțiilor de drept comun. Disponibil: https://ro.wikipedia.org/wiki/Drept_public [Accesat: 23.08.2024]

10. Curtea Europeană a Drepturilor Omului. Disponibil: https://ro.wikipedia.org/wiki/Curtea_European%C4%83_a_Drepturilor_Omului [Accesat: 23.08.2024]

11. Drepturile omului. Disponibil: https://ro.wikipedia.org/wiki/Drepturile omului [Accesat: 23.08.2024]

12. Jurisprudență, CEDO. Disponibil: http://ier.gov.ro/traduceri/drepturile-omului/jurisprudenta-cedo/ [Accesat: 23.08.2024]

CZU: 342.98:35.08 **https://doi.org/10.59295/rpijn2025.15**

ANALIZA ASPECTELOR JURIDICE ALE FUNCȚIONARULUI PUBLIC: DEFINIREA, CLASIFICAREA, ÎNVESTIREA ÎN FUNCȚIA PUBLICĂ ȘI STATUTUL ADMINISTRATIV-JURIDIC

VASILACHI Corina,
Universitatea de Studii Europene din Moldova,
masterandă,
Programul de master Drept constituțional și administrativ (științific)
ORCID: 0009-0007-8309-8056

SPÎNU Igor,
Universitatea de Studii Europene din Moldova,
doctor în drept, conferențiar universitar,
ORCID: 0000-0001-7512-6546

SUMMARY

This article provides a detailed analysis of how civil servant are defined and classified under the legislation of the Republic of Moldova, compared with the legislation of Romania. It examines the process of appointment to public office, including the methods for filling positions and the conditions required for promotion. Through a careful evaluation of the legislative framework and implementation practices, the article offers a clear perspective on the regulations and procedures governing public officials in both countries.

Keywords: public function, civil servant, classification, legal status.

Introducere. Funcționarul public joacă un rol esențial în structura administrației publice, având atribuții care influențează direct funcționarea eficientă a instituțiilor statului și interacțiunea cu cetățenii. În acest context, înțelegerea clară a statutului, structurii și reglementărilor privind funcționarul public devine crucială. Funcționarul public este definit și reglementat printr-un cadru juridic specific, care stabilește nu doar responsabilitățile și drepturile acestuia, dar și modul în care acesta contribuie la realizarea interesului public.

Principiile fundamentale care guvernează statutul funcționarului public includ *obiectivitatea, legalitatea, profesionalismul și imparțialitatea*. Acest articol își propune să analizeze aspectele esențiale ale statutului funcționarului public și impactul acestuia asupra eficienței administrației publice.

În această cercetare, am utilizat o abordare metodologică bazată pe analiza comparativă și revizuirea literaturii de specialitate. Analiza comparativă a fost esențială pentru a examina și compara reglementările și practicile referitoare la funcționarul public în diferite jurisdicții, oferind astfel o perspectivă asupra diversității și uniformității în cadrul legal. Revizuirea literaturii de specialitate a fost utilizată pentru a identifica și evalua sursele teoretice și practice relevante.

Potrivit datelor statistice naționale efectuate în Raportul anual cu privire la funcția publică și statutul funcționarului public [1], ***ponderea ocupării funcției publice conform cadrului normativ*** în anul 2018 -84,0 %; anul 2019- 95,6%; anul 2020 – 97,6 %; anul 2021 – 95,86 %; anul 2022 – 85,1% ; ***poonderea ocupării funcției publice în bază de merit*** anul 2018 – 75,0 %; anul 2019 – 69,0 %; anul 2020 – 68,0 %; anul 2021 – 69,0%; anul 2022 – 72,7 %; ***ponderea ocupării funcției publice în bază de concurs*** anul 2018 – 62,0%; anul 2019 – 55,1%; anul 2020 -54,0%; anul 2021- 55,0 %; anul 2022 – 52,7%. ***ponderea ocupării funcției publice în baza de promovare*** anul 2018 – 13,0 %; anul 2019- 13,9%; anul 2020 – 14,0%; anul 2021-14,0%; anul 2022 -20,1%.

Analizând datele statistice naționale, privind ponderea ocupării funcției publice, observăm o dinamică bună, satisfăcătoare, într-o pondere de creștere și evoluție a funcționarilor publici. În acest context, este important de a aborda aspectele juridice ale funcționarilor publici sub lumina modernizării și perfecționării legislației subordonate funcționarilor publici și ocuparea funcțiilor publice.

Conceptul de funcționar public. Funcționarul public este un element central al administrației publice, fiind esențial pentru realizarea prerogativelor statului. În cadrul doctrinei juridice și legislației naționale, există multiple definiții care reflectă complexitatea și diversitatea acestui concept.

Din perspectiva doctrinară, funcționarul public este definit ca fiind [2, p.587]***„persoana fizică învestită în mod legal, prin actul de voință unilaterală al unei autorități publice sau al cetățenilor, cu sarcina îndeplinirii pe un timp limitat sau nedeterminat a unei funcții publice, în vederea realizării competenței organului din structura căreia face parte funcția respectivă”*** .

În opinia autorului Prisacaru, V., [3, p. 265]. ‘’Funcționarul public reprezintă persoana legal investită prin numire într-o funcție publică din structura unui serviciu public administrativ în scopul îndeplinirii competenței acestuia‘’.

În legislația Republicii Moldova, noțiunea de funcționar public, definită în **Legea nr.158 cu privire la funcția publică și statutul funcționarului public** [4] sub aspect

comparativ este asemănătoare cu cea reglementată în **Codul admnistrativ al României** [5], potrivit căruia ‘’funcționarul public este persoana numită, în condițiile legii, într-o funcție publică’’.

În opinia noastră, funcționarul public poate fi definit ca *persoană fizică numită în mod oficial, conform prevederilor legale aplicabile, într-o funcție publică, având responsabilitatea de a îndeplini atribuții de autoritate și de serviciu în cadrul unei autorități sau instituții publice, cu scopul de a promova și de a proteja interesul public*. La fel, considerăm că, funcționarul public nu este doar un executant al voinței statului, ci un garant al bunei guvernări și al respectării drepturilor cetățenilor.

În aceiași ordine de idei, este important să **clasificam funcționarii publici** care se face pe baza tipului și nivelului funcției publice ocupate, fiind clasificate în trei categorii principale, fiecare având un rol distinct în administrația publică: ***Funcționari publici de conducere de nivel superior, Funcționari publici de conducere și Funcționari publici de execuție.***

Iar în raport cu complexitatea şi natura sarcinilor, cu nivelul de importanţă şi responsabilitate, fiecare categorie de funcţii publice se împarte în grupuri, specificate în **Clasificatorul unic al funcţiilor publice**, aprobat de Parlamentul RM [4].

Potrivit legislației naționale, ***funcționarii publici de conducere de nivel superior*** sunt cei care exercită managementul la cel mai înalt nivel în cadrul autorităților publice. Aceștia sunt responsabili pentru coordonarea și supravegherea activităților esențiale și au un impact semnificativ asupra strategiilor și politicilor instituțiilor în care activează. Categoria funcționarilor publici de conducere de nivel superior include funcții precum: secretar general adjunct al Guvernului, secretar general al ministerului, secretar general adjunct al ministerului, adjunct al conducătorului altei autorității administrative centrale din subordinea Guvernului și adjunct al conducătorului autorității administrative din subordinea ministerului, cu excepția cazurilor expres prevăzute de lege; conducător și adjunct al conducătorului aparatului autorității publice.

Iar potrivit legislației române, funcționarii publici de conducere sunt clasificați în funcții precum’’ ***Secretar General și Secretar General Adjunct din cadrul autorităților și instituțiilor publice, Prefect, Subprefect și Inspector Guvernamental*** ‘’[5]. Categoria înalților funcționari publici din România include persoanele care dețin funcții esențiale la nivel înalt, dar denumirile și structurile sunt diferite față de cele din Moldova.

În Republica Moldova se utilizează denumiri mai detaliate și o structură mai complexă pentru funcționarii publici de conducere de nivel superior, inclusiv funcții specifice precum secretar general adjunct și conducător de aparat al autorităților publice. Sub aspect comparativ, România utilizează denumiri mai generale, cum ar fi prefect și inspector guvernamental, cu un număr mai restrâns de funcții specifice.

Potrivit **Legii nr.158 cu privire la funcția publică și statutul funcționarului public *funcționarii publici de conducere*** sunt cei care coordonează și supraveghează activitățile în cadrul subdiviziunilor interne ale autorităților publice.

Iar în conformitate cu art. 9 din Legea nr. 158, [4] funcționarii publici de conducere sunt definiți de legislația națională ca persoanele numite în funcții publice, precum:

- conducător şi adjunct al conducătorului subdiviziunii interne a autorităţii publice;
- conducător şi adjunct al conducătorului serviciului desconcentrat al autorităţii publice;
- conducător şi adjunct al conducătorului serviciului descentralizat;
- secretar al consiliului satului (comunei), oraşului (municipiului), raionului şi secretar al preturii;
- şef al secretariatului instanţei judecătoreşti;
- şef adjunct al secretariatului Judecătoriei Chişinău;
- custode principal de fonduri.

Generalizând aspectele legislative, funcționarii publici de conducere au responsabilitatea de a organiza, coordona, îndruma și controla activitățile specifice sub autoritatea unui funcționar public ierarhic superior sau a unei persoane cu funcție de demnitate publică.

În România, funcționarii publici de conducere sunt definiți și clasificați după funcțiile publice ocupate, [5] printre care se numără: director general din cadrul autorităţilor şi instituţiilor publice; director general adjunct din cadrul autorităţilor şi instituţiilor publice; director din cadrul autorităţilor şi instituţiilor publice; director adjunct din cadrul autorităţilor şi instituţiilor publice; director executiv din cadrul autorităţilor şi instituţiilor publice; director executiv adjunct din cadrul autorităţilor şi instituţiilor publice; şef serviciu din cadrul autorităţilor şi instituţiilor publice; şef birou din cadrul autorităţilor şi instituţiilor publice.

Concluziile formulate în urma analizei comparative a celor două sisteme sunt următoarele: atât legiutorii moldavi cât și cei români reiterează aceleași aspecte a funcționarilor publici de conducere care au roluri esențiale în managementul și coordonarea activităților administrative. La caz, menționăm că legislația română utilizează o structură mai detaliată în clasificarea funcțiilor publice de conducere, inclusiv poziții precum director general și director executiv, care reflectă o ierarhie mai complexă în cadrul autorităților publice. În contrast, Republica Moldova, deși este similară în funcționare cu România, are o clasificare care se concentrează mai puțin pe diferite niveluri de conducere, menționând funcții mai directe și specifice fără o distincție suplimentară de nivel.

În opinia noastră, **funcționarii publici de execuție** constituie categoria de bază a personalului din cadrul administrației publice, având rolul crucial de a implementa activitățile și politicile stabilite de funcționarii de conducere. Aceștia sunt responsabili pentru realizarea sarcinilor tehnice și administrative necesare funcționării eficiente a autorităților publice.

Iar potrivit legislației, funcționarii publici de execuție sunt definiți ca persoanele numite în condițiile legii, în alte funcții publice decât cele de conducere de nivel superior și de conducere. Aceștia includ specialiști care îndeplinesc sarcini specifice în cadrul administrației publice și sunt esențiali pentru desfășurarea eficientă a activităților administrative. În Republica Moldova, aceștia sunt definiți în mod general. Ei sunt implicați în funcții esențiale pentru buna funcționare a instituțiilor publice, dar clasificarea nu este detaliată.

Totodată, în România, funcționarii publici de execuție sunt împărțiți în trei clase distincte: Clasa I, Clasa a II-a și Clasa a III-a. Funcționarii din Clasa I includ consilieri, consilieri juridici, auditori, experți și inspectori, având atribuții complexe și responsabilități semnificative în domenii critice. Funcționarii din Clasa a II-a sunt numiți în funcția de referent de specialitate, ocupând roluri intermediare cu responsabilități specifice. Clasa a III-a include referenți și funcții de bază, esențiale pentru sarcinile zilnice ale administrației publice [5].

Diferențele majore între cele două sisteme constau în nivelul de detaliere al clasificării. România utilizează o structură detaliată, care permite o identificare clară a responsabilităților și cerințelor pentru fiecare clasă de funcționari publici de execuție. În contrast, Republica Moldova aplică o clasificare mai generală, fără

subdiviziuni detaliate, reflectând astfel o abordare diferită în gestionarea resurselor umane în administrația publică.

În acest context, ar fi recomandat ca legislația moldavă să ia în considerare adopatarea unei structuri similare cu cea din România, implementând o clasificare detaliată a funcționarilor publici de execuție. Această abordare ar putea contribui la o mai bună definire a responsabilităților, cerințelor și oportunităților de dezvoltare profesională, sporind astfel eficiența și transparența în administrația publică.

Este important, să specificăm că **investirea în funcția publică** asigura integritatea și eficiența în administrația publică, fiind esențial ca persoanele care doresc să ocupe funcții publice să îndeplinească anumite condiții. În Republica Moldova, aceste condiții și aspecte fiind prevăzute în **art. 27 din Legea cu privire la funcția publică și statutul funcționarului public.**

La fel, legislația prevede modalitățile de ocupare a funcţiei publice vacante sau temporar vacante care se face prin: concurs; promovare; transfer; detaşare; asigurare a interimatului funcției publice de conducere de nivel superior și al funcției publice de conducere; numire în baza obținerii calificativului de evaluare „foarte bine” la finalizarea programului de stagii plătite în serviciul public cu o durată completă de ore, conform prevederilor Legii nr. 123/2023 cu privire la stagiile plătite în serviciul public; *[prevederile se vor pune în aplicare, în cazul autorităților administrației publice centrale începând cu 31 decembrie 2025, iar în cazul autorităților administrației publice locale – începând cu 1 ianuarie 2027]*; redistribuire a funcționarilor publici din corpul de rezervă. *[prevederile se vor pune în aplicare, în cazul autorităților administrației publice centrale începând cu 31 decembrie 2025, iar în cazul autorităților administrației publice locale – începând cu 1 ianuarie 2027].*

Procedura de organizare și desfășurare a concursului pentru ocuparea funcţiei publice, atribuţiile factorilor implicaţi în procesul de organizare şi desfăşurare a concursului, modul de constituire şi componenţa comisiilor de concurs sunt stabilite prin ***Regulamentul cu privire la ocuparea funcției publice prin concurs aprobat prin în Hotărârea Guvernului nr. 201 din 11 martie 2009 „Privind punerea în aplicare a prevederilor Legii nr. 158-XVI din 4 iulie 2008”*** [6]**.** Regulamentul de concurs pentru ocuparea funcțiilor publice vacante stabilește criterii clare pentru a asigura egalitatea de șanse între candidați. Prin aceste prevederi, se garantează că fiecare candidat, indiferent de rasă, gen, vârstă, religie sau afiliere politică, are acces egal la funcțiile

publice vacante. Procesul de selecție este conceput să fie transparent și bazat strict pe merit, asigurând astfel o competiție corectă și obiectivă.

Concursul este una dintre principalele modalități de ocupare a acestor funcții și se desfășoară în baza unor principii esențiale precum competiția deschisă, competența și meritul profesional, egalitatea accesului la funcțiile publice și transparența procesului.

Procedura concursului este împărțită în două etape principale: ***recrutarea*** și ***selectarea*** [7]. Recrutarea (etapa de organizare) implică pregătirea documentelor necesare, anunțarea publică a concursului și primirea dosarelor de la candidați. Selectarea (etapa de desfășurare) include organizarea și desfășurarea probei scrise, urmată de interviu, în vederea evaluării cunoștințelor și abilităților candidaților.

Procedura de ocupare a funcţiei publice vacante se finalizează cu numirea candidatului învingător al concursului în funcţie. Candidații care au reușit la concurs sunt numiți ***funcționari publici debutanți.*** După criteriul gradului de acces în funcția publică, funcționarii publicii sunt grupați în funcționari publici debutanți și definitivi.

Numirea unui funcționar public se efectuează printr-un ***act administrativ de numire***, care reprezintă documentul oficial ce reglementează începutul raporturilor de serviciu. Actul administrativ de numire are formă scrisă şi conţine temeiul legal al numirii, referinţa la una din modalităţile de ocupare a funcţiei publice specificate la art. 28, numele funcţionarului public, funcţia publică, data de la care acesta urmează să exercite funcţia publică, drepturile salariale, perioada de probă, după caz, alte componente stabilite de legislaţie alin. (2) art. 30.

Numirea în funcțiile publice de conducere superior se face de către Guvern, în timp ce numirea în funcții de conducere și execuție se face de conducătorul autorității publice sau de organul colegial de conducere.

După numirea în funcția publică funcționarul public depune jurământul de credință, în termen de 10 zile de la confirmarea în funcția publică, în prezența conducătorului autorității publice respective și în fața simbolurilor de stat. Jurământul funcționarului public este un moment esențial care reflectă angajamentul profund față de valorile fundamentale ale statului și față de responsabilitățile atribuite.

În această ordine de idei, **statutul administrativ-juridic** este constituit din persoanele care, pentru prima dată, sunt investite într-o funcție publică și nu au mai ocupat anterior o astfel de poziție obțin statutul de funcționar public debutant. Acest statut marchează o etapă esențială de tranziție în cariera profesională a

funcționarului, oferind o adaptare graduală la cerințele și responsabilitățile funcției publice. Funcționarul public debutant este nou în sistemul administrației publice și, prin urmare, necesită o perioadă de probă pentru a se familiariza cu specificul și exigențele funcției sale.

Perioada de probă, de șase luni, începe de la data numirii funcționarului public debutant, după concursul de ocupare a funcției, și se încheie cu confirmarea în funcție. În această perioadă, funcționarul public debutant are dreptul să fie asistat și îndrumat în îndeplinirea sarcinilor, să primească însărcinări cu dificultate graduală și să beneficieze de timp pentru instruire, precum și acces la surse de informare. El este obligat să execute activitățile specifice postului, să își îmbunătățească pregătirea teoretică și să participe la instruiri interne și externe. Funcționarul public debutant trebuie să țină evidența activităților și să se consulte cu mentorul său pentru asigurarea unei îndepliniri corespunzătoare a atribuțiilor.

După perioada de probă, statutul administrativ-juridic al funcționarului public debutant se transformă în statutul de funcționar public definitiv. Aceasta se realizează prin depunerea jurământului, moment în care funcționarul devine parte integrantă a corpului funcționarilor publici și poate exercita legal atribuțiile funcției sale. Statutul funcționarului public debutant este mai restrâns în comparație cu cel al funcționarului public definitiv, atât în ceea ce privește drepturile, cât și obligațiile.

Statutul administrativ-juridic al funcționarului public reprezintă cadrul normativ și procedural care reglementează drepturile, obligațiile și responsabilitățile acestuia în contextul exercitării funcției publice. Acest statut se bazează pe un set de norme legale care definesc atât aspectele legale, cât și cele administrative ale funcționarului public, stabilind astfel un echilibru între autoritatea publică și protecția drepturilor individuale ale funcționarului.

Reglementarea materiei drepturilor fundamentale și obligațiilor funcționarului public se regăsește în **Capitolul IV, *Secțiunea 1*** intitulată Drepturile funcționarului public **și *Secțiunea 2*** Obligațiile funcționarului public **din Legea cu privire la funcţia publică şi statutul funcţionarului public.**

Pe lângă drepturile și obligațiile generale stipulate expres de lege pentru toți funcționarii publici, există **drepturi și obligații individuale** care sunt strâns legate de funcția publică deținută. Acestea sunt detaliate în fișa de post a fiecărui funcționar public și reflectă cerințele și responsabilitățile particulare asociate cu poziția respectivă.

Calitatea de funcționar public aduce cu sine o serie de incompatibilități menite să prevină conflictele de interese și abuzurile de putere. În acest context, funcționarul public nu poate ocupa alte funcții publice în afară de cea pentru care a fost numit și este supus unor restricții stricte privind desfășurarea de activități remunerate în afara funcției publice. Excepții de la aceste restricții sunt stabilite de lege și includ activități precum cele științifice sau didactice, în condiții bine definite.

Funcționarii publici nu au voie să desfășoare activități în societăți comerciale, organizații necomerciale sau alte entități care sunt controlate sau subordonate autorității publice în care sunt angajați, cu excepția anumitor domenii de activitate, cum ar fi proiectele internaționale de cercetare sau activitățile de creație. De asemenea, nu pot favoriza activitatea întreprinzătorilor în virtutea funcției lor publice și nu pot fi mandatați de terțe persoane în cadrul autorității publice.

Pentru a preveni conflictele de interese și favoritismul, legea interzice funcționarilor publici să fie în subordinea directă a rudelor lor directe sau prin afinitate în cadrul aceleași autorități publice. Dacă aceste condiții nu sunt respectate, funcționarul trebuie să fie transferat într-o altă funcție sau, dacă transferul nu este posibil, să fie eliberat din funcția publică.

În urma analizei aprofundate a reglementărilor privind funcționarii publici, am identificat mai multe aspecte relevante care influențează atât definiția, cât și statutul acestora. Studiul a demonstrat că, în cadrul legislației din România și Republica Moldova, funcționarul public este definit și reglementat printr-un cadru normativ robust, cu careva diferențe în implementare și aplicare.

De asemenea, analiza a relevat că statutul administrativ-juridic al funcționarului public este supus unui cadru legislativ dinamic, în continuă schimbare, care necesită o adaptare constantă din partea celor implicați. Aceasta include ajustări la nivelul drepturilor și obligațiilor, precum și modificări în cadrul procedural privind promovarea și evaluarea performanței.

În final, sub aspect comparativ a legislațiilor naționale, articolul evidențiază nevoia unei armonizări mai eficiente a normelor și practicilor pentru a asigura o mai bună coerență și echitate în managementul funcționarilor publici. Rezultatele sugerează că îmbunătățirea acestor aspecte ar putea contribui la o administrație publică mai eficientă și transparentă în ambele țări.

BIBLIOGRAFIE:

1. Raportul anual cu privire la funcția publică și statutul funcționarului public 2022, Chișinău 2023/ https://cancelaria.gov.md/sites/default/files/document/attachments/raport_fp_2023_spre_publicare_1_0.pdf (accesat la 26.09.2024);
2. IORGOVAN A. Tratat de drept administrativ, Op. Cit., 2005, p. 587;
3. PRISACARU V. Tratat de drept administrativ român. Partea generală. Op Cit., 2002, p.265;
4. Legea nr.158 din 04-07-2008 cu privire la funcția publică și statutl funcționarului public. Dicționarul funcției publice/ https://cancelaria.gov.md/sites/default/files/document/attachments/dictionar_fp.pdf (accesat la 20.09.2024);
5. Codul administrativ al României din 03.07.2019, publicat în Monitorul Ofocial, Partea.I nr.555;
6. Regulamentul cu privire la ocuparea funcției publice prin concurs din Legea nr.158 din 04-07-2008 cu privire la funcția publică și statutul funcționarului public;
7. Recomandările metodice „Ocuparea funcției publice vacante prin concurs" elaborate în baza Legii nr.158 din 4 iulie 2008 cu privire la funcţia publică și statutul funcționarului public, https://cancelaria.gov.md/sites/default/files/document/attachments/800299_md_ocuparea_fpvc_r.pdf. (accesat la 23.09.2024).

CZU: 342.92(478)(094.4) **https://doi.org/10.59295/rpijn2025.16**

TENDINȚE JURIDICE PRIN PRISMA PREVEDERILOR CODULUI CONTRAVENȚIONAL. ÎNCĂLCAREA LEGISLAȚIEI CONTRAVENȚIONALE ÎN DOMENIUL CONSTRUCȚIILOR PREVĂZUTĂ LA ALIN.(4) ART.177 COD CONTRAVENȚIONAL AL RM

SPÎNU Igor,
Universitatea de Studii Europene din Moldova,
doctor în drept, conferențiar universitar,
ORCID: 0000-0001-7512-6546

CIOCHINĂ Snejana,
Universitatea de Studii Europene din Moldova,
doctorandă,
Școala Doctorală "Științe Juridice și Relații Internaționale"
ORCID: 0000-0002-4838-642X

SUMMARY

In this article we propose to analyze the legal trends through the prism of the provisions of paragraph (4) art. 177 Contraventional Code of the Republic of Moldova, which provides for the violation of legislation in the field of construction, given the fact that with the expansion of the construction sector at the national level, many deviations from contraventional legislation, a fact that requires more rigorous implementation of the construction activity in order to ensure public and urban safety. Thus, the presented article will elucidate the issue of the regulation of these violations, the analysis of the contraventional norm provided for in paragraph (4) art.177 Contraventional Code of the Republic of Moldova and the analysis of the trends for the improvement of legislation in the field of constructions. Including, we will analyze the practical aspects regarding the violation of contravention legislation in the field of construction, by natural and legal persons.

***Keywords*:** constructions, contravention, contravention law.

Legislația contravențională are un rol deosebit în sistemul de drept, care în primul rând este determinată de studierea obiectului reglementării, metodelor și principiile de bază a dreptului contravențional. Relațiile sociale care apar în legătură cu prevenirea și combaterea, cercetarea, constatarea faptelor contravenționale și aplicarea măsurilor de constrângere față de subiectul contravenției sunt primordiale.

Odată cu apariția unei noi forme a răspunderii juridice în legislația Republicii Moldova – răspunderea contravențională, a apărut și necesitatea investigațiilor științifice

în acest domeniu. Scopul acestora, constă în soluționarea problemei științifice ce ține de investigația complexă a contravenției ca specie de ilicit și ca temei juridic de aplicare a sancțiunii contravenționale [1, p.70].

În opinia autorului român Podaru. O., [2, p.85] "câmpul teoretic a contravențiilor în materia construcțiilor, arătând că competența de a constata contravențiile „și a aplica sancțiunile (deci a întocmi un proces-verbal de contravenție complet) este partajată (sau scindată) între agentul constatator (care are doar prerogativa de a constata și descrie fapta) și superiorul său ierarhic (unul dintre cei arătați mai sus) care aplică efectiv sancțiunea".

Un subiect destul de actual și impunător din punctul de vedere științific și practic este constatarea și examinarea contravențiilor privind construcțiile neautorizate executate pe teritoriul Republicii Moldova. Astfel, executarea construcțiilor de orice categorie, precum lucrările de modificare, reamenajare, reparații capitale, indiferent de tipul de proprietate și destinație, executate fără autorizație de construcție sunt sancționate contravențional.

În contextul dinamicii sociale și economice naționale, sectorul construcțiilor reprezintă un pilon esențial al dezvoltării urbane și rurale. Odată cu expansiunea acestui sector, a crescut și necesitatea reglementării stricte a activităților de construcție, pentru a asigura respectarea normelor tehnice, de siguranță și urbanistice naționale. Inclusiv, în ultimii ani, autoritățile din Republica Moldova au intensificat eforturile de monitorizare și control în domeniul construcțiilor, ca răspuns la creșterea numărului de cazuri de încălcare a legislației. În această ordine de idei, practicile judiciare naționale, și anume hotărârilor pronunțate, (conform datelor publicate pe Portalul Instanțelor de Judecată) *în perioada anilor 2016-2023 constituie în jur de 217 hotărâri emise de instanțele de judecată naționale cu privire la aplicarea sancțiunilor prevăzute de art.177 Cod contravențional al RM* și altor sancțiuni prevăzute de legislația contravențională în sectorul construcțiilor [3].

Astfel, urmează să supunem analizei prevederile specificate la alin.(4) art.177 Cod contravențional al RM, în redacția a.n.2024, [4] care incriminează următoarele:
(4) **Încălcarea legislației în domeniul construcțiilor manifestată prin:**

a) elaborarea, modificarea proiectelor de construire, demolare, modernizare, modificare, transformare, consolidare și de reparație a construcției cu încălcarea legislației, a regimului arhitectural-urbanistic și a regimului tehnic, indicate în certificatul de urbanism eliberat de autoritatea administrației publice locale;

b) avizarea, verificarea și aprobarea documentației de proiect, de amenajare a teritoriului și de urbanism și autorizarea construcțiilor, a lucrărilor de modernizare, de modificare, de transformare, de consolidare și de reparație a construcțiilor cu încălcarea legislației în vigoare;

c) executarea lucrărilor de construcție, reconstrucție, demolare, modificare, transformare, modernizare și consolidare care pot afecta exigențele esențiale, fără autorizație de construire sau proiect, în bază de proiecte neverificate, necoordonate, neavizate, neaprobate în modul stabilit, cu încălcarea proiectului sau autorizației de construire;

d) construcția anexelor, balcoanelor, copertinelor, transformarea acoperișurilor sau extinderea celor existente, care afectează aspectul arhitectural al blocurilor locative;

e) interzicerea sau obstrucționarea efectuării controlului calității în construcții, neprezentarea documentelor și a actelor solicitate de persoane cu atribuții de control, conform prevederilor legale;

f) neglijarea sau neîndeplinirea prescripțiilor Agenției pentru Supraveghere Tehnică;

g) continuarea executării lucrărilor de construcție/demolare în cazul expirării, suspendării, anulării autorizației de construire/desființare;

h) recepționarea construcției, a instalațiilor aferente și a rețelelor tehnico-edilitare cu încălcarea prevederilor legale sau exploatarea acestora fără recepție, care sunt sancționate cu amendă de la 100 la 300 de unități convenționale aplicată persoanei fizice, cu amendă de la 600 la 900 de unități convenționale aplicată persoanei cu funcție de răspundere cu sau fără privarea de dreptul de a desfășura o anumită activitate pe un termen de la 9 luni la un an, cu amendă de la 1000 la 1500 de unități convenționale aplicată persoanei juridice cu sau fără privarea de dreptul de a desfășura o anumită activitate pe un termen de la 9 luni la un an.

Totodată potrivit alin.(3) art.30 Cod contravențional al RM, în cazul contravenției privind Construcții neautorizate și intervenții neautorizate la construcțiile existente, ***termenul de prescripție a răspunderii contravenționale este unul special, fiind de 24 luni.***

Este important să atragem atenția asupra **Legii Nr. 163 din 09.07.2010 privind autorizarea executării lucrărilor de construcție** [5], care are ca obiect, scop și sferă de reglementare, modului de autorizare, avizare și verificare a lucrărilor de proiectare, executare sau desființare a construcțiilor și amenajărilor în conformitate cu

documentația de urbanism și de amenajare a teritoriului prin aplicarea sistemului de documente normative în construcții în scopul asigurării transparenței și publicității la emiterea actelor administrative și al creării unor condiții favorabile mediului de afaceri. Totodată, prevederile prezentei legi sunt obligatorii pentru autorizarea executării construcțiilor de orice gen, categorie, destinație și tip de proprietate.

Or, alin.(1) și (2) art.28 al Legii Nr. 163 din 09.07.2010, care prevede Răspunderea pentru încălcarea legislației privind autorizarea executării lucrărilor de construcție, conform căruia: Construcțiile executate în lipsa sau cu încălcarea autorizației de construire/documentației de proiect, sau în lipsa certificatului constatator care confirmă aplicarea principiului aprobării tacite se consideră construcții neautorizate. Încălcarea prevederilor prezentei legi atrage, după caz, răspunderea contravențională sau penală.

Doctrinarul român Catană, N., [6, p.14] indică că contravențiile la regimul construcțiilor sunt prevăzute în Legea nr. 50/1991 privind autorizarea lucrărilor de construcții. Potrivit art.7 din această lege, organele de control ale consiliilor județene și ale primăriilor au obligația de a urmări respectarea disciplinei în domeniul autorizării executării lucrărilor în construcții în cadrul unităților administrativ teritoriale, potrivit competențelor de emitere a autorizațiilor de construire/desființare.

În acest caz, **Codul Urbanismului și Construcțiilor al RM adoptat în anul 2023, reglementează și elucidează aspectele specifice domeniului construcțiilor la nivel național** [7], inclusiv *art.163 CUC RM, prevede răspunderea pentru încălcarea legislației privind autorizarea execuției lucrărilor de construcții și lucrărilor de desființare*, potrivit căruia: Lucrările de construcții executate fără autorizație de construire și lucrările de desființare executate fără autorizație de desființare se consideră neautorizate, cu excepțiile prevăzute de prezentul cod. Totodată, execuția lucrărilor de construcții și a lucrărilor de desființare în lipsa autorizației de construire ori, după caz, a autorizației de desființare sau cu încălcarea prevederilor documentației de proiect atrage răspunderea civilă, contravențională sau penală, după caz.

Cu referire la constatarea și examinarea cazurilor cu privire la construcții neautorizate și intervenții neautorizate, art.325 CUC RM, prevede că: *constatarea execuției construcțiilor neautorizate și a intervențiilor neautorizate se efectuează în conformitate cu prevederile Codului contravențional RM, iar examinarea se efectuează cu respectarea prevederilor Codului Urbanismului și construcțiilor RM,* inclusiv a

cerințelor urbanistice, a cerințelor privind aspectul arhitectural și social, a cerințelor privind asigurarea rezistenței și stabilității construcțiilor [7].

Astfel, în rezultatul controlului cazurilor de execuție a construcțiilor neautorizate și a intervențiilor neautorizate, agentul constatator, în conformitate cu prevederile Codului contravențional, întocmește procesele-verbale de constatare a contravențiilor și le remite spre examinare instanței de judecată, care, după caz, va dispune, inclusiv ca măsură de siguranță, demolarea/demontarea construcțiilor neautorizate sau remedierea construcțiilor afectate în urma intervențiilor neautorizate.

Inclusiv, procesul - verbal cu privire la contravenție, obligatoriu trebuie să conțină: a) denumirea structurii specializate din cadrul autorității administrației publice care a luat decizia respectivă; b) numele și funcția agentului constatator care a efectuat controlul; c) data examinării cazului de execuție a construcției neautorizate și/sau a intervențiilor neautorizate; d) datele referitoare la persoana fizică sau juridică al cărei caz este examinat; e) obiectivul supus controlului, inclusiv datele, documentele, bunurile, încăperile, produsele, utilajele și obiectele de altă natură care au fost supuse controlului, relevante pentru scopul controlului; f) descrierea încălcărilor stabilite în cadrul examinării cazului de execuție a construcției neautorizate și/sau a intervențiilor neautorizate; g) referința la actul normativ care prevede răspunderea pentru încălcările constatate; h) decizia asupra cazului de execuție a construcției neautorizate și/sau a intervențiilor neautorizate; i) modul de demolare/demontare a construcției neautorizate și/sau de remediere a construcției afectate în urma intervențiilor neautorizate.

Nu în ultimul rând, având în vedere specificul contravenției în sectorul construcțiilor, inspecțiile efectuate în cadrul controlului de stat al calității în construcții se consemnează și se finalizează cu întocmirea unui proces-verbal de inspecție și/sau a unui proces-verbal de constatare a contravenției [7]. Iar, procesul-verbal de inspecție se întocmește de către persoana împuternicită de conducătorul Inspectoratului Național pentru Supraveghere Tehnică la finalizarea oricărei inspecții, efectuate la executanți.

În aceiași ordine de idei, *art.385 CUC RM, reglementează răspunderea pentru încălcarea legislației cu privire la urbanism și construcții*, potrivit căruia: pentru încălcarea prevederilor prezentului cod, persoanele fizice și juridice poartă răspundere în conformitate cu prezentul cod și cu legislația contravențională și penală. Iar, obținerea autorizației de construire în procesul execuției lucrărilor sau după finalizarea acestora nu înlătură caracterul ilicit al faptei, această circumstanță fiind luată în considerare numai la individualizarea sancțiunii contravenționale.

Mai mult, reieșind din noile implementări al CUC RM și organelor abilitate în vederea supravegherii și controlului executării construcțiilor Inspectoratului Național pentru Supraveghere Tehnică, [8] se autosesizează în mai multe cazuri care contravin prevederilor legislației contravenționale, potrivit următorului caz: INST a efectuat controlul la fața locului la adresa X din mun. Chișinău, în urma sesizărilor cu privire la intervențiile neautorizate de reconstrucție și extindere a spațiului prin comasarea bucătăriei cu loja /balcon, în blocurile de locuit din panouri mari prefabricate, în acest sens s-a constatat intervenții neautorizate prin demolarea porțiunii elementului constructiv de sub ușa și fereastra dintre bucătărie și lojă/ balcon, în scopul comasării acestor spații, afectează esențial structura de rezistență a panoului prefabricat al peretelui, ceea ce afectează întreaga structură de rezistență a clădirii. În concluzie, intervenția asupra structurii de rezistență a blocului cu pereți structurali din panouri mari prefabricate din beton armat, afectează comportarea în exploatare a clădirii odată ce a fost prejudiciată una din exigențele esențiale a sistemului calității la clădiri – rezistență și stabilitate, ceea ce contravine prevederilor Legii privind calitatea în construcții și a Legii cu privire la locuințe, fapt prin care persoanele fizice și/sau juridice care au cauzat prejudiciu locuințelor/construcțiilor, riscă a fi atrase la răspundere contravențională, potrivit Codului Contravențional cu amenzi de până la 75 mii lei, cu compensarea prejudiciului cauzat și remedierea elementelor constructive afectate.

Iar potrivit practicii judiciare, deseori deciziile de sancționare care prevăd încălcarea legislației în domeniul construcțiilor, mai exact prevederile, art.177 Cod contravențional RM, sunt contestate de către contravenienți, iar instanța de judecată apreciază legalitatea, temeinicia învinuirii înainte acestora, la caz venim cu o speță din practica judiciară: X este învinuit de Inspecția de Stat în Construcții de faptul că în rezultatul controlului efectuat în mun. Chișinău, str.Q s-a constatat că, la cota construcției + S60 au fost admise abateri de la documentația de proiect, prin majorarea planimetriei etajului și organizarea consolelor cu înălțimea de aproximativ 10 m pe trei laturi a construcției. Încălcarea respectivă este calificată ca nerespectarea prevederilor art.22 din Legea nr. 721 privind calitatea în construcții. Mai mult, instanța la caz cercetând materialele cauzei a admis abaterea de la documentația de proiect, fapt confirmat atât prin înscrisurile anexate la materialele dosarului, recunoașterea de către contravenient a vinovăției în contravenția imputata, precum si planșa fotografica anexata la materialele cauzei contravenționale, care este probată prin înscrisuri pertinente, concludente și utile. La fel, instanța de

judecată a examinat cazul în coroborare cu prevederile art.458 Cod contravențional al RM, determinând caracterul veridic al contravenției imputate; existenta cauzelor care înlătură caracterul contravențional al faptei; vinovăția persoanei atrase la răspundere contravențională; existenta circumstanțelor atenuante si/sau agravante; necesitate sancționării și, după caz, caracterul sancțiunii contravenționale; precum si alte aspecte importante pentru soluționarea cazului [9].

În concluzie, putem reitera că sistemul sancțiunilor contravenționale necesită mai multe revizuiri și modificări în ceia ce prevede încălcarea legislației în domeniul construcțiilor, reieșind din eficacitatea stabilită prin lege în vederea combaterii și prevenirii contravențiilor în sectorul construcțiilor neautorizate și încălcarea legislației specifice domeniului construcțiilor.

La fel, putem remarca faptul că este deosebit de important ca sancțiunile aplicate să fie eficiente și riguroase, fiind recomandat ca Inspectoratul Național pentru Supraveghere Tehnică, inspectorii care realizează constatarea construcțiilor neautorizate să intensifice colaborarea cu administrațiile publice locale și reprezentanților poliției, în vederea monitorizării lucrărilor de construcții efectuate ilegal, realizate în lipsa actelor permisive eliberate de organele abilitate în acest sens.

Tot odată, considerăm necesar de a revizui și modifica prevederile alin.(3) art.30 Cod contravențional al RM, cu privire la termenul de prescripție care este de 24 luni în cazul contravențiilor legate de construcțiile neautorizate, având în vedere faptul că în anumite practici complexe de realizare a construcțiilor ilegale, aceste termene este insuficient în vedere supravegherii și sancționării subiecților implicați în comiterea acestora.

Mai mult, anumite încălcări în domeniul construcțiilor cu privire la respectarea cerințelor tehnice și arhitecturale, la caz prevederile lit.d) al.(4) art.177 Cod contravențional al RM, care prevede construcția anexelor și modificările care afectează aspectul arhitectural al clădirilor necesită a fi strict supravegheat de către INST cu implementarea și stabilirea controalelor mai riguroase și frecvente în vederea respectării acestor intervenții și realizarea în conformitate cu planul proiectului autorizat.

În final, aceste măsuri pot esențial îmbunătăți supravegherea și controlul în sectorul construcțiilor, contribuind la creșterea siguranței și calității lucrărilor de construcții, precum și va reduce cazurile de realizare a construcțiilor și intervențiilor în construcții neautorizate.

BIBLIOGRAFIE:

1. SPÎNU, I., Contravenția: Definiția și conținutul juridic al ei. În: Revista Națională de Drept, nr.11, Chișinău, 2013, p.70.

2. PODARU, O., „Un cuplu letal: Agentul 007 şi Justiţia (care se preface) oarbă. Câteva idei reiterate despre competenţă", în I. Lazăr, *op. cit.*, p. 85.

3. Portalul Național al Instanțelor de Judecată al RM. Disponibil: https://instante.justice.md [accesat la 03.09.2024].

4. Codul contravențional al Republicii Moldova, nr.218 din 24.10.2008, Publicat la 17.03.2017 în Monitorul Oficial nr.78-84, modificat LP136 din 06.06.24 în vigoare 07.09.24.

5. Legea Nr. 163 din 09.07.2010 privind autorizarea executării lucrărilor de construcție, publicată la 03.09.2010 în Monitorul Oficial nr.155-158, modificat LP203 din 25.07.24 în vigoare 01.09.24.

6. Catană, N, Executarea sancțiunilor contravenționale în România, Rezumatul tezei de doctor. București, 2014, p.14.

7. Codul Urbanismului și Construcțiilor al Republicii Moldova nr.434 din 28.12.2023 Publicat în: Monitorul Oficial Nr. 41-44 art. 61 la 30.01.2024.

8. Inspectoratul Național pentru Supraveghere Tehnică. Disponibil: https://ast.gov.md/libview.php?l=ro&idc=193&id=1711&t=/MEDIA/Comunicate/Precizari-ale-Inspectoratului-National-pentru-Supraveghere-Tehnica-cu-privire-la-interventiile-neautorizate-de-reconstructie-i-extindere-a-spatiului-prin-comasarea-bucatarie-cu-loja-balcon-in-blocurile-de-locuit-din-panouri-mari-prefabricate [accesat la 12.09.2024].

9. Portalul Național al Instanțelor de Judecată al Republicii Moldova. Disponibil: https://jc.instante.justice.md/ro/pigd_integration/pdf/f896a285-bd01-e711-80d0-0050568b4c47 [accesat la 13.09.2024].

CZU: 347.23:[342.6 + 352/354](498) **https://doi.org/10.59295/rpijn2025.17**

INOVAȚII JURIDICE PRIVIND MODALITĂȚILE DE EXERCITARE A DREPTULUI DE PROPRIETATE A STATULUI ȘI A UNITĂȚILOR ADMINISTRATIV TERITORIALE

POPESCU Ramona Delia,
Universitatea din București,
doctor, conferențiar universitar,
Facultatea de Drept a Universității din București

SUMMARY

In this article we intend to analyze the legal innovations made by the ordinary legislator, concerning the ways of exercising the public or private property rights of the state or of the administrative territorial units: 1. innovations validated by the Constitutional Court; 2. innovations invalidated by the Constitutional Court 3. clearly unconstitutional legislative solutions in force not yet subject to constitutional review. The case law of the Court was also the starting point for the regulation by the ordinary legislator of new ways of exercising the public or private property rights of the state and the administrative-territorial units.

***Keywords*:** right of property, ways of exercising the right of property, constitutional review, property owners

Pornind de la dispozițiile constituționale în vigoare și analizând jurisprudența relevantă a Curții Constituționale în materia modalităților de exercitare a dreptului de proprietate aparținând statului sau unităților administrativ-teritoriale, prin prezentul articol ne propunem să analizăm inovațiile juridice realizate de legiuitorul ordinar, ce vizează modalitățile de exercitare a dreptului de proprietate publică sau privată a statului sau a unităților administrativ teritoriale. Din analiza legislației și a jurisprudenței relevante am identificat trei situații distincte: 1. inovații validate de Curtea Constituțională în cadrul controlului de constituționalitate - delegare temporară a dreptului de administrare, transferul cu titlu gratuit a dreptului de proprietate asupra unui bun proprietate privată a statului, 2. inovații invalidate de către Curtea Constituțională – constituirea dreptului de administrare pentru bunuri proprietate publică a statului pentru autoritățile administrației publice locale, transferul prin lege *stricto sensu* de bunuri care nu fac obiectul exclusiv al proprietății publice a statului printr-o lege organică din domeniul public al statului în domeniul public al unității administrativ-teritoriale și constituirea dreptului de administrare în favoarea autorităților administrației publice locale, transferul pachetelor de acțiuni la societăți cu capital de stat din proprietatea publică a statului în proprietatea publică a unităților administrativ-teritoriale, 3. soluții

legislative vădit neconstituționale aflate în dreptul pozitiv încă nesupuse controlului de constituționalitate – constituirea dreptului de superficie pe terenuri proprietate publică a statului, constituirea dreptului de închiriere a bunurilor proprietate publică cu titlu gratuit, darea în folosință cu titlu gratuit de bunuri aparţinând domeniului public al statului, prin protocol de predare-primire, instituţiilor din domeniul apărării, ordinii publice şi securităţii naţionale şi Autorității Vamale Române.

În cele ce urmează voi încerca să prezint regimul juridic al dreptului de proprietate asupra bunurilor ai căror titulari sunt statul sau unitățile administrativ-teritoriale, precizând în mod expres inovațiile juridice validate sau invalidate de Curtea Constituțională în domeniu.

1. Considerații generale privind dreptul de proprietate a statului și a unităților administrativ-teritoriale și transferul interdomenial

Dreptul de proprietate este un drept fundamental consacrat la nivel constituțional de art. 44 și 136 din Constituția României, acordându-i-se o mare importanță la momentul adoptării Constituției din 1991 având în vedere schimbarea regimului politic. Proprietatea este de două feluri: proprietate publică și proprietate privată și este reglementată atât la nivel constituțional, cât și la nivelul Codului Administrativ și Codului Civil. Atât proprietatea privată, cât și proprietatea publică sunt garantate și ocrotite prin lege după cum rezultă din art. 44 alin. (2) teza I și art. 136 alin. (2) din Constituție.

Conform art. 44 alin. (1) şi (2) din Constituţie, atât proprietatea privată a statului, cât şi cea a persoanelor fizice sau juridice de drept privat beneficiază de acelaşi regim juridic de drept privat. Aşadar, Constituţia nu instituie pentru stat un regim distinct şi privilegiat de protecţie specială a proprietăţii sale private în comparaţie cu proprietatea publică. Prin urmare, statul, prin autorităţile sale competente şi potrivit scopurilor sale de dezvoltare socioeconomică, are libertatea juridică de a dispune de această proprietate în limitele Constituţiei.[1] Astfel, Curtea apreciază, că, potrivit Constituției, proprietatea privată, indiferent de titular, este supusă aceluiași regim juridic de drept privat, fără să existe particularități pentru proprietatea privată a statului.

Pe de altă parte, la nivelul Codului administrativ se prevede la art. 362-364 că modalitățile de exercitare a dreptului de proprietate privată a statului sau a unităților

[1] A se vedea și Decizia nr. 139/2021.

administrativ teritoriale sunt aceleași ca și cele ale dreptului de proprietate publică, respectiv administrarea, concesiunea, închirierea și dreptul de folosință cu titlu gratuit, aceasta din urmă doar în cazul proprietății unităților administrativ-teritoriale. În plus, bunurile proprietate privată pot fi transmise și cu titlu oneros prin vânzarea prin licitaţie publică.

În ceea ce privește transferul bunurilor din domeniul privat al statului în domeniul privat al unităților administrativ teritoriale, în prezent acesta este reglementat de art. 358-360 din Codul administrativ, care stabilesc regimul juridic al acestui transfer. Transferul se realizează cu plata contravalorii bunului (plata contravalorii bunului aferentă valorii de inventar actualizate), prin act administrativ unilateral, la cererea titularilor expres menționați (autorități ale administrației publice locale sau a Guvernului).

Anterior reglementărilor din Codul administrativ nu exista posibilitatea de transfer a bunurilor din domeniul privat al statului sau unităților administrativ teritoriale, însă CCR în decizia nr. 1/2014 a statuat că bunurile proprietate privată a statului sau a unităţilor administrativ-teritoriale sunt supuse regulilor de drept comun, însă, dată fiind caracteristica statului sau a unităţilor administrativ-teritoriale de a fi atât persoane juridice civile, cât şi subiecte de drept public, regimul juridic de drept comun al bunurilor din domeniul privat al acestora este marcat de elemente de drept public, fără să precizeze în concret care sunt aele elemente de drept public ce marchează dreptul de proprietate privată. Astfel, legiuitorul ordinar, respectiv Guvernul care a adoptat Codul administrativ prin ordonanță de urgență, a reglementat aceleași modalități de exercitare a dreptului de proprietate privată a statului și a unităților administrativ-teritoriale ca și pentru proprietatea publică, modalități validate de către Curte prin Decizia nr. 139/2021.

În ceea ce privește proprietatea publică, la art. 136 alin. (2) din Constituție sunt stabiliți titularii dreptului de proprietate publică, respectiv statul și unitățile administrativ-teritoriale, astfel cum sunt acestea delimitate de Legea nr. 2/1968[1].

[1] privind organizarea administrativa a teritoriului Republicii Socialiste Romania, publicată în 163 din 20 decembrie 1968. Totodată, potrivit art. 96 și următoarele din Codul administrativ, unitățile administrativ-teritoriale sunt persoane juridice de drept public, cu capacitate juridică deplină și patrimoniu propriu, acestea identificându-se prin comune, orașe, municipii și județe. Autoritățile administrației publice din comune, orașe și municipii sunt consiliile locale, ca autorități deliberative, și primarii, ca autorități executive, iar pentru județe, consiliul județean ca autoritate deliberativă și președintele consiliului județean, care reprezintă autoritatea executivă la nivelul județului.

Statul și unitățile administrativ teritoriale sunt, în același timp, titulari ai dreptului de proprietate privată, așa cum am menționat deja. Art. 136 alin (3) din Constituție stabilește că anumite bunuri constituie obiect exclusiv al proprietății publice prin efectul legii. Astfel, bogăţiile de interes public ale subsolului, spaţiul aerian, apele cu potenţial energetic valorificabil, de interes naţional, plajele, marea teritorială, resursele naturale ale zonei economice şi ale platoului continental, precum şi alte bunuri stabilite de legea organică, fac obiectul exclusiv al proprietăţii publice. Rezultă din aceste dispoziții constituționale că anumite bunuri fac obiectul exclusiv al dreptului de proprietate publică, fie a statului, fie a unităților administrativ-teritoriale potrivit textului constituțional sau ca urmare a unei legi organice[1]. Prin urmare, există bunuri care sunt obiect exclusiv al proprietății publice și bunuri care sunt obiect neexclusiv al proprietății publice.

În consecință, din aceste texte rezultă că sunt conturate trei regimuri juridice diferite cu privire la bunurile proprietate publică, după cum urmează: 1. bunuri obiect exclusiv al dreptului de proprietate publică ce sunt indicate în mod expres la nivel constituțional; 2. bunuri obiect exclusiv al dreptului de proprietate publică ce sunt indicate expres printr-o lege organică; 3. bunuri obiect neexclusiv al dreptului de proprietate publică.

Chiar dacă din textul constituțional al art. 136 alin. (3) nu rezultă că bunurile enumerate fac parte din proprietatea publică a statului analizând Anexa 2 din OUG nr. 57/2019 observăm că sunt enumerate bunurile care fac obiectul proprietății publice a statului, care sunt aceleași cu cele enumerate la nivel constituțional de dispoziția menționată. La Anexa 3 din Codul administrativ sunt enumerate bunurile care fac obiectul proprietății publice a județului, iar la Anexa nr. 4 bunurile care fac obiectul proprietății publice a comunei, orașului sau județului. Alte bunuri pot fi obiect al dreptului de proprietate publică întrucât sunt de uz sau interes public.

Codul administrativ la art.292 şi art.293 reglementează transferurile interdomeniale ale bunurilor proprietate publică, prevăzând că acestea se fac prin acte administrative - hotărâri ale Guvernului, la cererea consiliilor locale, judeţene sau a Consiliului General al Municipiului Bucureşti, precum şi la cererea Guvernului, prin hotărâri ale consiliilor menţionate. Transferul interdomenial se stabileşte în

[1] Art. 859 din Codul civil conține prevederi corespondente.

funcţie de nevoile acestora, subsecvent transmiterii dreptului de proprietate publică constituindu-se şi dreptul de administrare cu privire la bunurile transferate.

În prezentul studiu vom încerca să identificăm inovațiile juridice formulate de legiuitorul ordinar în ceea ce privește reglementarea modalităților de exercitare a dreptului de proprietate a statului și a unităților administrativ teritoriale, fie proprietate publică, fie proprietate privată.

2. Reglementarea dreptului de proprietate la nivel infralegal în privința statului și unităților administrativ teritoriale

Dispozițiile constituționale privind dreptul de proprietate sunt detaliate la nivelul Codului civil – Legea nr. 287/2009 dar și al Codului administrativ- OUG nr. 57/2019.

Codul civil are titlul VI consacrat proprietății publice, care este definită la art. 858 ca fiind dreptul de proprietate ce aparţine statului sau unei unităţi administrativ-teritoriale asupra bunurilor care, prin natura lor sau prin declaraţia legii, sunt de uz ori de interes public, cu condiţia să fie dobândite prin unul dintre modurile prevăzute de lege. Art. 859 face o delimitare a proprietății publice a statului sau a unităților administrativ teritoriale de proprietatea privată a acelorași titulari. Astfel, se face distincție între bunuri care fac obiectul exclusiv al proprietății publice și restul bunurilor care aparțin acestor titulari care pot face obiectul fie al proprietății publice, fie al proprietății private.

Conform art. 286 alin. (2) din OUG nr. 57/2019 privind Codul administrativ, domeniul public al statului este alcătuit din bunurile prevăzute la art. 136 alin. (3) din Constituție, din cele prevăzute în anexa nr. 2, precum şi din alte bunuri care, potrivit legii sau prin natura lor, sunt de uz sau de interes public național. Potrivit art. 286 alin. (3) și (4) din OUG nr. 57/2019 domeniul public al judeţului este alcătuit din bunurile prevăzute în anexa nr. 3, precum şi din alte bunuri de uz sau de interes public judeţean, declarate ca atare prin hotărâre a consiliului judeţean, dacă nu sunt declarate prin lege ca fiind bunuri de uz sau de interes public naţional, iar domeniul public al comunei, al oraşului sau al municipiului este alcătuit din bunurile prevăzute în anexa nr. 4, precum şi din alte bunuri de uz sau de interes public local, declarate ca atare prin hotărâre a consiliului local, dacă nu sunt declarate prin lege ca fiind bunuri de uz sau de interes public naţional ori judeţean.

Prin urmare, analizând dispozițiile art. 136 alin. (2) din Constituție și ale art. 858 din Codul civil rezultă că numai statul și unitățile administrativ teritoriale pot fi titulari ai dreptului de proprietate publică.

Exercitarea dreptului de proprietate publică se poate face fie în mod direct, fie în mod indirect. Atributele dreptului de proprietate publică pot fi exercitate în mod direct de titularul dreptului prin autoritățile competente. Conform art. 287 din Codul administrativ în cazul bunurilor aparţinând domeniului public al statului statului, exercitarea se realizează de Guvern, prin ministerele de resort sau prin organele de specialitate ale administraţiei publice centrale din subordinea Guvernului sau a ministerelor de resort, iar în cazul bunurilor aparţinând domeniului public al unităților administrativ-teritoriale exercitarea se realizează de către autorităţile deliberative ale administraţiei publice locale.

Teoretic, statul poate exercita în mod direct atributele dreptului de proprietate publică prin autoritatea publică competentă, respectiv Ministerul Finanțelor. De cele mai multe ori statul nu exercită însă în mod direct atributele dreptului de proprietate, aceste atribute fiind exercitate în mod indirect prin intermediul titularilor drepturilor reale sau de creanță (administrare, concesiune, folosință gratuită, închiriere), conform art. 297 din Codul administrativ. Aceeași este soluția și în cazul unităților administrativ-teritoriale. Autoritățile publice reprezintă persoane juridice de drept public care pot primi în administrare bunuri proprietate publică. In plus, exercitarea dreptului de proprietate publică poate fi realizată și de către alte persoane fizice sau juridice care pot primi în concesiune, ori pot închiria sau primi în folosință gratuită bunuri proprietate publică. Aceleași modalități de exercitare a dreptului de proprietate publică, atât în cazul statului, cât și al unităților administrativ-teritoriale sunt prevăzute și de art. 861 alin. (3) din Codul civil.

Prin urmare, subiectele care exercită dreptul de proprietate publică pot fi persoanele juridice de drept public care pot primi în administrare astfel de bunuri și alte persoane juridice sau fizice care pot primi în concesiune, ori pot închiria sau primi în folosință gratuită asemenea bunuri.

Bunurile care fac obiectul proprietății publice sunt inalienabile, imprescriptibile și insesizabile. Totodată, este de reținut că asupra bunurilor ce formează obiect al dreptului de proprietate publică nu se pot constitui dezmembrăminte ale dreptului de proprietate: uzufruct, uz, abitație, servitute sau superficie, specifice dreptului de proprietate privată.

În doctrină s-a subliniat că asupra aceluiași bun din domeniul public nu pot fi constituite, în mod simultan, mai multe drepturi reale ca modalități de exercitare a dreptului de proprietate publică, astfel încât constituirea unui anumit drept real exclude posibilitatea constituirii simultane a unui alt drept real asupra aceluiași bun[1].

Domeniul privat al statului sau al unităţilor administrativ-teritoriale este alcătuit, potrivit art. 354 din Codul administrativ, din bunuri aflate în proprietatea lor şi care nu fac parte din domeniul public. Asupra acestor bunuri, statul sau unităţile administrativ-teritoriale au un drept de proprietate privată. În ceea ce privește regimul juridic al proprietăţii private a statului sau a unităţilor administrativ-teritoriale art. 355 din Codul administrativ prevede că bunurile care fac parte din domeniul privat al statului sau al unităţilor administrativ-teritoriale se află în circuitul civil şi se supun regulilor prevăzute de Codul civil, dacă prin lege nu se prevede altfel.

Prin urmare, bunurile din domeniul privat sunt alienabile, prescriptibile şi sesizabile, aflându-se în circuitul civil, spre deosebire de bunurile din domeniul public care, în raport cu dispoziţiile art. 136 alin. (4) din Constituţie, sunt inalienabile așa cum deja am menționat.

3. Despre modalitățile de exercitare a dreptului de proprietate publică a statului sau a unităților administrativ teritoriale

În cele ce urmează vom analiza dispozițiile constituționale și legale privind modalitățile de exercitare a dreptului de proprietate publică, precum și unele particularități ale acestor modalități validate de jurisprudența Curții Constituționale. În plus, vom semnala și alte soluții legislative promovate de legiuitorul ordinar care nu îndeplinesc exigențele consacrate la nivel constituțional cu privire la regimul juridic al dreptului de proprietate publică.

Potrivit art. 136 alin. (4) din Constituție bunurile proprietate publică pot fi date în administrare regiilor autonome ori instituţiilor publice sau pot fi concesionate ori închiriate; de asemenea, ele pot fi date în folosinţă gratuită instituţiilor de utilitate publică. Aceste dispoziții sunt detaliate de prevederile art. 297-353 din Codul administrativ, precum și de art. 866- 875 din Codul civil.

Rezultă astfel că modalitățile de exercitare a dreptului de proprietate publică sunt: a) darea în administrare; b) concesionarea; c) închirierea; d) darea în folosinţă gratuită. Darea în administrare, concesionarea și darea în folosință gratuită sunt

[1] A se vedea STOICA, V. Drept civil. Drepturile reale principale, Ediția 2, București: Ed. C.H. Beck, 2021, p.206 și 218.

drepturi reale corespunzătoare proprietății publice, închirierea reprezentând un drept de creanță.

În cele ce urmează vom analiza particularitățile fiecăreia dintre modalitățile de exercitare a dreptului de proprietate publică.

3.1. Constituirea dreptului de administrare

Din dispozițiile art. 136 alin. (4) teza a doua din Constituție și din art. 868 alin. (1) din Cod civil rezultă că titularii dreptului de administrare sunt regiile autonome și instituțiile publice. Inițial, sintagma regii autonome avea în considerare entitățile care au luat naștere ca urmare a reorganizării unităților economice de stat în temeiul Legii nr. 15/1990. Recent însă, în jurisprudența sa[1], Curtea a circumstanțiat semnificația sintagmei "regii autonome şi instituţii publice" din cuprinsul art. 136 alin. (4) din Constituţie, arătând că aceasta nu poate fi interpretată exclusiv literal, *ad litteram*, în special în contextul evoluţiilor vieţii socio-economice ulterioare anului 2003 (în acest sens relevant fiind, de exemplu, că multe dintre fostele regii autonome au fost reorganizate şi au devenit companii naţionale), ci trebuie avut în vedere spiritul legii, respectiv intenţia constituantului, aceea ca dreptul de administrare asupra proprietăţii publice să aparţină unei entităţi statale sau asupra căreia statul să poată deţină controlul. În doctrină, se apreciază că instituțiile publice sunt subiecte de drept public care sunt expresia juridică a diferitelor structuri ale puterilor statului, ale administrației publice centrale sau locale.

Într-o altă decizie[2], Curtea reţine că dreptul de administrare este un drept real corespunzător proprietăţii publice, inalienabil, insesizabil şi imprescriptibil, constituit de către titularul dreptului de proprietate publică în mod gratuit, asupra unui bun din domeniul public, în favoarea unei regii autonome sau instituţii publice.

Dreptul de administrare se constituie, după caz, prin hotărâre a Guvernului, a consiliului judeţean, respectiv a Consiliului General al Municipiului Bucureşti sau a consiliului local, prin acte administrative cu caracter individual, de încredinţare a bunurilor proprietate publică regiilor autonome sau, după caz, autorităţilor administraţiei publice centrale sau locale şi altor instituţii publice de interes naţional,

[1] Decizia nr. 721 din 7 octombrie 2020, publicată în Monitorul Oficial al României, Partea I, nr. 1212 din 11 decembrie 2020.
[2] Decizia nr. 1 din 10 ianuarie 2014, publicată în Monitorul Oficial al României, Partea I, nr. 123 din 19 februarie 2014.

judeţean sau local, autorităţile care îl constituie având şi dreptul de a controla modul în care este exercitat dreptul de administrare de către titularul său.

Curtea remarcă, cu titlu particular, şi faptul că dreptul de administrare conferă titularului atributele posesiei, folosinţei şi dispoziţiei, însă nu în mod necondiţionat, întocmai ca dreptul de proprietate, ci cu respectarea strictă a obligaţiilor prevăzute în actul de constituire, precum şi a limitelor materiale şi juridice ale bunului asupra căruia se constituie; de aici rezultă şi inopozabilitatea dreptului de administrare faţă de autorităţile publice care l-au constituit.

Actul de constituire a dreptului de administrare este un act de putere, un act administrativ cu caracter individual, și nu unul de natură civilă, contractuală. Dreptul de administrare are o natură juridică mixtă – natură administrativă între titularii dreptului de proprietate publică și titularii dreptului de administrare și natură civilă între titularii dreptului de administrare și celelalte subiecte de drept.

În primul rând, natura de drept administrativ face ca dreptul de administrare nu este opozabil titularului dreptului de proprietate publică, având în vedere că acest titular poate să îl revoce sau să ia alte măsuri de încetare prevăzute de lege. Revocarea se face fie în scopul redistribuirii bunului prin schimbarea titularului dreptului de administrare, fie în scopul schimbării formei juridice de exercitare a dreptului de proprietate publică asupra bunului din administrare în concesiune sau închiriere sau dare în folosință gratuită.

În al doilea rând, natura civilă a dreptului de administrare permite titularului dreptului de administrare să recurgă la mijloacele de apărare specifice dreptului civil.

Printr-o soluție legislativă inovatoare[1] supusă controlului de constituționalitate[2] și validată de către Curte, însă care nu a intrat în dreptul pozitiv, legiuitorul ordinar a reglementat o delegare temporară a dreptului de administrare asupra unor terenuri proprietate publică/privată a statului, care, de drept, aparţine C.N.A.I.R./C.N.C.F. C.F.R., către structuri aflate în subordinea acestor companii naţionale - foste regii autonome, dar care au în continuare capital integral sau majoritar de stat - pe o perioadă limitată de timp, determinată de durata implementării proiectului de

[1] https://cdep.ro/pls/proiecte/upl_pck2015.proiect?cam=2&idp=18377, legea se află în reexaminare la Senat ca urmare a Deciziei CCR care a declarat neconstituționale anumite dispoziții din lege pentru alte considerente.
[2] Decizia nr. 721/2020 precitată.

infrastructură rutieră/feroviară[1], Curtea arătând că această soluţie legislativă se circumscrie conceptului de descentralizare a procesului decizional al fondurilor europene şi de management al implementării proiectelor de infrastructură.

Curtea consideră că acest mecanism de transfer temporar al dreptului de administrare asupra proprietăţii publice nu este de natură să contravină prevederilor art. 136 alin. (4) din Constituţie, având în vedere că structurile teritoriale nu fac altceva decât să exercite temporar şi sub autoritatea administratorului de infrastructură rutieră/feroviară dreptul de administrare ce aparţine de drept acestuia din urmă, pe baza unui act juridic denumit protocol de implementare, încheiat între cele două părţi în acest scop. De asemenea, Curtea a calificat ca fiind acte administrative protocoalele de implementare respectiv de predare-primire prin care se deleagă temporar dreptul de administrare de la CNAIR/CNCF CFR către structuri aflate în subordinea acestor companii naționale. Curtea apreciază că în acest caz proprietatea publică nu poate fi afectată în substanţa sa prin exercitarea temporară a unui drept de administrare de către subunităţi ale companiilor naţionale de profil, în scopul exclusiv al implementării lucrărilor de infrastructură rutieră şi feroviară, lucrări care, la rândul lor, sunt de interes public - naţional, regional, judeţean sau local.

Având în vedere confirmarea pe fond a soluției legislative de constituire a unui drept de administrare temporară, în dreptul pozitiv produc efecte juridice mai multe reglementări din diferite domenii ce au în vedere instituirea unui astfel de drept de administrare temporară, mai întâi pentru proiecte de infrastructură la nivel național și ulterior pentru proiecte de infrastructură de interes local pe terenuri proprietate publică a statului - de ex. art. 3 alin. (3^3) din Legea apelor nr. 107/1996, Legea nr. 222/2024[2], aceasta din urmă constituind dreptul comun în materie de constituire a dreptului administrare temporară. În ceea ce privește soluția legislativă propusă de legea apelor constatăm că dreptul de administrare temporară se constituie în favoarea Administraţiei Naţionale "Apele Române", în vederea realizării investiţiilor de interes public naţional, care preia bunurile din domeniul public aflate în administrarea persoanelor juridice de drept public, pe bază de protocol. Față de soluția validată de instanța de contencios constituțional, constatăm inexistența unui raport juridic de

[1] proiecte de infrastructură de transport rutier de natura variantelor ocolitoare, drumurilor de legătură la drumurile naționale etc.

[2] privind unele reguli speciale pentru realizarea unor proiecte de interes național și local, precum și pentru exercitarea dreptului de administrare temporară a unor bunuri proprietate publică și privată a statului și a unităților administrativ-teritoriale necesare pentru aceste proiecte.

subordonare între ANAR și persoanele juridice de drept public în administrarea cărora se află de drept bunurile preluate și, totodată, mecanismul de preluare vizează un simplu protocol, care nu are natura juridică a unui act administrativ producător de efecte juridice, spre deosebire de protocolul de implementare căruia Curtea i-a recunoscut natura juridică de act administrativ (par. 148 din Decizia nr. 721/2020.)

3.2. Constituirea dreptului de concesiune

Normele juridice care reglementează dreptul de concesiune asupra bunurilor proprietate publică sunt cuprinse în Codul administrativ (art. 303 și următoarele), dar și de Codul civil (art. 871-873). Dreptul de concesiune este un drept real putând fi constituit atât asupra bunurilor proprietate publică a statului și a unităților administrativ-teritoriale, cât și asupra bunurilor proprietate privată a acestora, bunurile asupra cărora se constituie acest drept fiind bunuri de retur conform art. 324 alin. 5 lit. a) din Codul administrativ.

Potrivit art. 302 -303 din Codul administrativ bunurile care fac obiectul concesiunii sunt prevăzute prin lege sau sunt cele care prin natura lor pot fi exploatate în vederea culegerii de fructe naturale, civile sau industriale şi producte, iar concesiunea de bunuri proprietate publică presupune modalitatea prin care o autoritate publică, denumită concedent, transmite, pe o perioadă determinată, unei persoane, denumite concesionar, care acţionează pe riscul şi răspunderea sa, dreptul şi obligaţia de exploatare a unui bun proprietate publică, în schimbul unei redevenţe. Astfel, acest drept şi obligaţie corelativă de exploatare a bunului în sensul arătat mai sus nu pot forma atributul unei persoane juridice de drept public.

Cu privire la natura juridică a contractului de concesiune de bunuri proprietate publică, prin Decizia nr. 800 din 18 noiembrie 2015[1], Curtea a reţinut că un contract de concesiune, care reprezintă un instrument juridic de punere în valoare a bunurilor din proprietatea statului sau a unităţilor administrativ-teritoriale, va fi asimilat actului administrativ, în sensul Legii contenciosului administrativ nr. 554/2004. În legătură cu natura juridică a acestor contracte, Curtea a constatat că acestea prezintă o dublă natură, în sensul că, pe lângă clauzele de natură contractuală, cuprind şi clauze de natură reglementară. Concesiunea este evident un act de gestiune a patrimoniului propriu al autorităţii publice concedente, şi nu un act de autoritate, esenţa concesiunii constând în administrarea de către un privat, pe risc propriu, a

[1] publicată în Monitorul Oficial al României, Partea I, nr. 130 din 19 februarie 2016,

patrimoniului public, în vederea eficientizării economice a acestuia. (...) Contractele administrative sunt acte juridice bilaterale, cu caracter oneros, constând într-un acord de voinţă între o autoritate publică şi un particular, dar fiind vorba despre acte supuse unui regim de drept public, caracterizat prin preeminenţa interesului public, părţile trebuie să accepte clauze reglementare, stabilite prin lege sau prin alte acte normative, emise în limitele legii. Astfel, autoritatea publică poate modifica sau rezilia unilateral contractul când atare măsură este impusă de interesul public, când particularul nu-şi execută obligaţiile contractuale, în mod culpabil, sau când executarea contractului devine prea împovărătoare pentru particular". Prin urmare, contractul de concesiune este un contract *intuitu personae* ce nu poate fi transmis și care conferă titularului său, în mod temporar, atributele posesiei, folosinței și dispoziției. Si, în plus, art. 310 alin. (3) lit. d) din Codul administrativ interzice subconcesionarea bunului concesionat. Din aceste considerente rezultă că poate avea calitatea de concesionar doar un particular, iar nu autoritățile publice centrale sau locale.

În doctrină[1] s-a subliniat că dreptul de concesiune se întemeiază direct pe dreptul de proprietate publică, iar nu pe dreptul de administrare, încheierea contractului de concesiune de către ministere, organe de specialitate ale administrației publice centrale sau instituții publice de interes local nu presupune existența unui drept de administrare în patrimoniul acestor autorități publice. Astfel, s-a subliniat că dreptul de administrare nu cuprinde dispoziția juridică, titularul său neputând constitui în mod direct un drept de concesiune. Constituirea dreptului de concesiune se face, de regulă, prin licitație publică în condițiile art. 312, și, ca excepție, prin negociere directă, conform art. 315 din Codul administrativ.

Titularul dreptului de concesiune nu are prerogativa dispoziției juridice asupra bunurilor concesionate, întrucât el nu poate înstrăina și nici greva bunul dat în concesiune sau după caz bunurile destinate ori rezultate din realizarea concesiunii și care trebuie, potrivit legii sau actului constitutiv, să fie predate concedentului, la încetarea, din orice motive, a concesiunii.

În practica instituțională au existat situații în care s-a pus problema ca administratorul bunurilor proprietate publică (Administrația Națională Apele Române) să concesioneze terenuri aparținând domeniului public al statului, aflate în

[1] STOICA, V., op.cit., pag. 213.

administrarea sa, chiar dacă dreptul de concesiune se întemeiază direct pe dreptul de proprietate publică, iar nu pe dreptul de administrare. În opinia noastră, dreptul de administrare nu cuprinde dispoziția juridică, astfel încât titularul său nu poate constitui, în mod direct, un drept de concesiune. Totodată, așa cum am menționat mai sus, dat fiind că dreptul de administrare și dreptul de concesiune sunt drepturi reale, ele nu pot fi exercitate simultan asupra aceluiași bun.

În Legea nr. 268/2001, contrar prevederilor constituționale şi legale privind modalitățile de exercitare a dreptului de proprietate publică a statului se realizează o dezmembrare a dreptului de proprietate publică în sensul instituirii prin art. 4 lit. j) din Legea nr. 268/2001 a dreptului de superficie pe terenurile agricole având clasele de calitate IV şi V, pe terenurile degradate/neproductive, pe terenurile având categoria de folosinţă curţi-construcţii, inclusiv canale, aflate în domeniul public al statului român, dacă nu afectează uzul şi interesul public naţional, şi în domeniul privat al statului român către persoane juridice de drept public şi către autorităţile administraţiei publice locale şi centrale, în scopul producerii de energie electrică din surse regenerabile în vederea implementării de proiecte de infrastructură cu finanţare din fonduri externe nerambursabile. Dreptul de superficie se constituie cu titlu oneros, pe bază de convenţie, în condiţii financiare aprobate de Comitetul de privatizare, concesionare şi arendare la propunerea Agenţiei Domeniilor Statului.

3.3. Darea în folosință cu titlu gratuit

Precizăm că, în ceea ce privește dreptul real de folosință gratuită, art. 136 alin. (4) din Constituție prevede că acesta se poate constitui doar în favoarea „instituțiilor de utilitate publică”, fără să existe o limitare în ceea ce privește natura bunului, respectiv mobil sau imobil. Deși art. 874 alin. (1) din Legea nr.287/2009 privind Codul Civil nu stipulează în mod expres, calitatea persoanelor juridice în favoarea cărora se constituie dreptul real de folosință cu titlu gratuit rezultă în mod indubitabil din sintagma ”instituții de utilitate publică”, căci, din punct de vedere juridic, este evidentă diferența între ”instituții publice” și ”instituții de utilitate publică”[1], cele două noțiuni neputând fi confundate, întrucât ele se referă la categorii distincte de persoane juridice.

[1] A se vedea definiția dată noțiunii de „utilitate publică” prin art. 38[1] din OG nr. 26/2000 cu privire la asociații și fundații: „În sensul prezentei ordonanțe, prin utilitate publică se înțelege orice activitate care se desfășoară în domenii de interes public general sau al unor colectivități.” De asemenea, potrivit art. 5 lit. aa) din Codul administrativ instituția de utilitate publică - persoana juridică de drept privat care, potrivit legii, a obținut statut de utilitate publică.

Rezultă că dreptul real de folosință gratuită asupra bunurilor proprietate publică se poate constitui doar în favoarea persoanelor juridice de drept privat[1], iar nu și în favoarea persoanelor juridice de drept public, întrucât acestea din urmă (instituții publice) au vocație la constituirea în favoarea lor prin acte juridice de drept administrativ, în cadrul unor raporturi de subordonare, tot în mod gratuit, a dreptului real de administrare[2]. De asemenea, dreptul de folosință cu titlu gratuit nu se poate constitui în favoarea regiilor autonome, care pot primi bunuri în administrare și nici în favoarea persoanelor fizice, acesta fiind un drept specific persoanelor juridice.

Dreptul de folosință cu titlu gratuit se constituie la solicitarea unei instituții de utilitate publică printr-un act unilateral cu caracter administrativ, constituirea sa neavând caracter contractual. Dreptul de folosință cu titu gratuit este un drept real, cu titlu gratuit și cu caracter temporar, ce are ca obiect bunuri proprietate publică a statului sau a unităților administrativ teritoriale și ca beneficiari numai instituțiile de utilitate publică astfel cum sunt definite de lege. Legea nu precizează însă durata aproximativă a dreptului real de folosință cu titlu gratuit. El este un drept incesibil, întrucât nu poate fi transmis nici cu titlu oneros, nici cu titlu gratuit unei alte persoane. Titularul dreptului nu poate să închirieze sau să cedeze, cu titlu de creanță, folosința bunului care constituie obiectul dreptului său real. Acest drept real se constituie pe temeiul dreptului de proprietate publică, ca modalitate de exercitare a acestuia, cu caracter *intuitu personae*.

In ceea ce privește constituirea sa, dreptul de folosință cu titlu gratuit se naște prin acte ale autorităților publice ce au conținutul prevăzut de art. 349 din Codul administrativ.

3.4. Închirierea

Închirierea nu dă naștere unui drept real, ci unui drept de creanță, această modalitate fiind reglementată de art. 332-348 din Codul administrativ. Potrivit art. 332 contractul de închiriere a unui bun proprietate publică se încheie de către autoritățile prevăzute la art. 287 sau de către titularul dreptului de administrare, după caz, cu orice persoană fizică sau juridică, română sau străină. Închirierea se aprobă prin act administrativ, respectiv HG, HCL, HCGMB sau HCJ după caz, în contractul de închiriere urmând să fie prevăzute clauze care să asigure exploatarea bunului închiriat potrivit specificului acestuia, conținutul actului administrativ de aprobare fiind stabilit

[1] Care îndeplinesc și condiția de a fi de utilitate publică
[2] A se vedea în acest sens STOICA, V., op.cit., p.217.

la art. 333 alin. (2). Închirierea bunurilor proprietate publică a statului sau a unităților administrativ-teritoriale se face pe bază de licitație publică. Titularul dreptului de închiriere are obligația să plătească chiria, în avans, în cuantumul și la termenele stabilite prin contract, sumele urmând să constituie venit la bugetul de stat sau la bugetul local.

4. Despre modalitățile de exercitare a dreptului de proprietate privată a statului sau a unităților administrativ-teritoriale

În ceea ce privește modalitățile de exercitare a dreptului de proprietate privată, acestea sunt prevăzute de art. 362 din Codul administrativ care face o diferențiere între titularii dreptului de proprietate privată, respectiv statul sau unitățile administrativ teritoriale. Astfel, modalitățile de exercitare a dreptului de proprietate privată a statului sunt administrarea, concesiunea și închirierea, pe bunurile proprietate privată a unităților administrativ teritoriale putând fi constituită și folosința gratuită, pe termen limitat în favoarea anumitor entități clar delimitate: instituţii publice, persoane juridice fără scop lucrativ, care desfăşoară activitate de binefacere sau de utilitate publică, ori servicii publice. În plus, alin. (3) al aceluiași articol prevede că dispoziţiile privind darea în administrare, concesionarea, închirierea şi darea în folosinţă gratuită a bunurilor aparţinând domeniului public al statului sau al unităţilor administrativ-teritoriale se aplică în mod corespunzător.

Într-o decizie relevantă (DCC nr. 1/2014), analizând o obiecție de neconstituționalitate, Curtea Constitutională constată că textele supuse controlului acreditează existenţa unei identităţi de tratament juridic între dreptul de proprietate publică şi privată a statului în ceea ce priveşte constituirea unui drept real de administrare. Însă, de esenţa dreptului real de administrare, astfel cum acesta este consacrat prin art. 136 alin. (4) din Constituţie, precum şi prin art. 861 alin. (3), art. 866 şi art. 867-870 din Codul civil, este faptul că acesta se constituie doar asupra bunurilor proprietate publică, în timp ce bunurile proprietate privată a statului urmează regimul juridic comun al proprietăţii private. Așa cum am menționat, în aceeași decizie, Curtea a arătat că regimul juridic de drept comun al bunurilor din domeniul privat al acestor titulari este marcat de elemente de drept public.

Ulterior acestei decizii, în Codul administrativ la art. 362, legiuitorul ordinar a reglementat posibilitatea constituirii dreptului real de administrare asupra bunurilor proprietate privată a statului sau a unităților administrativ-teritoriale, trecând peste soluția oferită de Curtea Constituțională în jurisprudența sa și absolutizând

modalitățile de exercitare a dreptului de proprietate privată similar cu cele ale dreptului de proprietate publică pentru acești titulari.

În plus față de aceste modalități de exercitare a dreptului de proprietate privată consacrate la nivel legislativ, o modalitate nouă a fost validată de CCR în jurisprudența sa, respectiv transmiterea cu titlu gratuit a dreptului de proprietate asupra unui bun proprietate privată a statului.

Astfel, Curtea reţine că transmiterea dreptului de proprietate privată a statului către o terţă entitate prin vânzare este reglementată în Codul administrativ. Acest act normativ nu stabileşte toate modalităţile de înstrăinare a acestor bunuri, fiind la latitudinea legiuitorului să adopte acte normative speciale prin care să reglementeze punctual transmiterea dreptului de proprietate a statului şi prin alte modalităţi de înstrăinare. Transmiterea unui bun imobil cu titlu gratuit în proprietatea unei entităţi private este un act de dispoziţie şi de putere, astfel că, prin definiţie, îi revine Parlamentului decizia de oportunitate, în virtutea competenţei sale generale de legiferare, prevăzută în art. 61 din Constituţie.[1] În consecință, transferul gratuit al bunurilor proprietate privată a statului se poate realiza prin lege, în condiţiile art. 44, 47 şi 135 din Constituţie, având în vedere obligaţia constituţională a statului de a lua măsurile de dezvoltare economică şi de creare a cadrului favorabil valorificării factorilor de producţie, sub condiţia reglementării unor garanţii necesare şi suficiente pentru ducerea la îndeplinire a scopului urmărit.

În privința transferului bunurilor din proprietatea privată a statului, Curtea a invalidat soluțiile legislative de transfer cu titlu gratuit a pachetelor de acțiuni ale unor companii naționale din proprietatea privată a statului în proprietatea privată a unităților administrativ-teritoriale. Astfel, în Decizia nr. 574/2014 Curtea a constatat neconstituționalitatea transmiterii cu titlu gratuit a dreptului de proprietate al statului asupra unui pachet de acţiuni deţinute la Compania Naţională "Administraţia Porturilor Maritime" - S.A. Constanţa către Consiliul Local al Municipiului Constanţa[2],

[1] A se vedea Decizia nr. 139 din 3 martie 2021, publicată în Monitorul Oficial al României, Partea I, nr. 302 din 25 martie 2021.

[2] A se vedea și Decizia nr. 724/2020 privind transferul, cu titlu gratuit, al pachetului de acțiuni deținut de stat la Societatea Națională "Aeroportul Internațional Timișoara - Traian Vuia" - S.A. din proprietatea privată a statului și din administrarea Ministerului Transportului în proprietatea privată și în administrarea Consiliului Județean Timiș și, respectiv, în proprietatea privată și în administrarea Consiliului Local al Municipiului Timișoara.

întrucât încalcă dreptul de proprietate privată reglementat de art. 44 alin. (1) teza întâi şi alin. (2) teza întâi din Constituţie, respectiv principiul autonomiei locale.

Soluția este în dezacord cu principiul esenţial al modalităţii de diminuare a participaţiei statului în economie, respectiv acela al vânzării acţiunilor la cel mai bun preţ obţinut, în vederea promovării intereselor generale ale societăţii, ceea ce contravine dispoziţiilor art. 44 alin. (1) teza întâi şi alin. (2) teza întâi, precum şi art. 135 alin. (2) lit. b) din Constituţie. Totodată, Curtea reține că vânzarea de acţiuni sau trecerea cu titlu gratuit a acestora în proprietatea privată a unei unităţi administrativ-teritoriale, cum este şi cazul de faţă, reprezintă un act de dispoziţie cu privire la capitalul social al societăţii, care nu ţine de competenţa de legiferare a Parlamentului, ci de cea de administrare a bunurilor proprietate publică/privată a statului, care aparţine, în mod exclusiv, Guvernului.

Precizăm că, în prezent, în Codul administrativ în art. 358-360 este reglementat transferul cu titlu oneros al bunurilor din domeniul privat al statului în domeniul privat al unității administrativ-teritoriale și invers, urmare deciziilor pronunțate de către Curte care subliniat posibilitatea de a reglementa, printr-o lege-cadru, regulile, procedurile şi condiţiile în care Guvernul să poată realiza un transfer cu titlu oneros către unităţile administrativ- teritoriale a bunurilor aflate în proprietatea privată a statului.

5. Recente soluții legislative vădit neconstituționale

Recent, prin OUG nr. 107/2024[1] au fost prevăzute în legislație două modalități de exercitare a dreptului de proprietate publică vădit neconstituționale. Una dintre aceste soluții este prevăzută de art. LI din ordonanță, respectiv constituirea dreptului de închiriere a bunurilor proprietate publică, cu titlu gratuit, de către titularul dreptului de administrare în favoarea operatorilor publici de comunicaţii, autorităţilor naţionale şi instituţiilor publice autorizate să opereze asemenea sisteme, precum şi operatorilor de radiodifuziune şi televiziune, beneficiari ai licenţelor eliberate de Consiliul Naţional al Audiovizualului. Față de soluția menționată, precizăm că închirierea nu se mai decide prin act administrativ al Guvernului, ci se lasă la latitudinea conducătorilor autorităților care au în administrare astfel de bunuri în baza unei proceduri specifice ce se aprobă de către titularul dreptului de administrare, ceea ce naște incertitudine

[1] pentru reglementarea unor măsuri fiscal-bugetare în domeniul gestionării creanțelor bugetare și a deficitului bugetar pentru bugetul general consolidat al României în anul 2024, precum și pentru modificarea și completarea unor acte normative.

în aplicare, fiecare administrator putând să stabilească proceduri specifice. De asemenea, închirierea se stabilește cu titlu gratuit contrar naturii juridice a contractului de închiriere care este cu titlu oneros. În realitate, se constituie un comodat care nu reprezintă o modalitate de exercitare a dreptului de proprietate publică prevăzută la nivel constituțional.

O a doua modalitate reglementată de art. LII este darea în folosință cu titlu gratuit de bunuri aparţinând domeniului public al statului, prin protocol de predare-primire, instituţiilor din domeniul apărării, ordinii publice şi securităţii naţionale şi Autorității Vamale Române. Subliniem vădita neconstituționalitate a soluției legislative propuse pentru considerentele ce urmează.

Pe de o parte, nu se mai face constituirea dreptului de dare în folosință cu titlu gratuit prin act administrativ cu caracter individual de autoritate, ci se recurge la un protocol de predare-primire care va stabili condițiile pentru constituirea dreptului, fără să mai existe posibilitatea contestării în instanță a actului administrativ, dat fiind că acest protocol reprezintă modalitatea practică de preluare a unor imobile. Pe de altă parte, se constituie dreptul de folosință cu titlu gratuit în favoarea unor institutii publice care sunt persoane juridice de drept public și care pot primi bunuri în administrare tot cu titlu gratuit și nu în favoarea unor institutii de utilitate publică, persoane juridice de drept privat, contrar prevederilor constituționale ale art. 136. Mai mult, doar anumite instituții publice pot primi în folosință gratuită și anume doar cele din domeniul apărării, ordinii publice și securității naționale și Autoritatea Vamală Română.

CZU: 340.132.6(478):341.217(4)UE **https://doi.org/10.59295/rpijn2025.18**

CONVERGENȚA NORMATIVĂ ȘI INSTITUȚIONALĂ A JUSTIȚIEI DIN REPUBLICA MOLDOVA ÎN CONTEXTUL ADERĂRII LA UNIUNEA EUROPEANĂ

URSU Valeria,
Universitatea de Stat din Moldova,
doctorandă,
Școala Doctorală Științe Juridice și Economice
ORCID: 0000-0003-2995-0221

SUMMARY

The article discusses the complex process of aligning Moldova's justice system with European Union standards as part of the country's efforts to gain EU membership. The article highlights the importance of judicial reforms, particularly in ensuring judicial independence, fighting corruption, and adhering to the rule of law. Key reforms include changes to the judiciary's appointment processes, external evaluations (pre-vetting and vetting), and structural reforms aimed at increasing transparency and efficiency. The evaluation mechanisms introduced, such as the pre-vetting process, have roots in other European countries but represent new approaches in Moldova. The challenges and progress made are reviewed against the backdrop of Moldova's broader European integration ambitions.

***Key-words*:** European Union, judicial independence, justice reform, external evaluation, corruption prevention.

Preliminarii

La 3 martie 2022, Republica Moldova depune o cerere de aderare la Uniunea Europeană. În iunie 2022, la doar trei luni distanță, Comisia Europeană emite avizul privind cererea de aderare, astfel incât la 23 iunie 2022 Consiliul European a acordat Republicii Moldova statutul de țară candidată. Acesta a invitat Comisia Europeană să transmită Consiliului un raport [1] cu privire la îndeplinirea condițiilor prevăzute în avizul Comisiei privind cererea de aderare.

În noiembrie 2023, Comisia Europeană a recomandat deschiderea negocierilor de aderare cu Republica Moldova. În decembrie 2023, liderii UE au decis să inițieze aceste negocieri și au invitat Consiliul să adopte cadrul de negociere, în conformitate cu etapele relevante detaliate în raportul Comisiei. Datorită progreselor realizate de Republica Moldova, în martie 2024, liderii UE au solicitat Consiliului să adopte rapid proiectul de cadru de negociere.

Trebuie să remarcăm în această perspectivă că, justiția a ,,stat în capul mesei" în majoritatea rapoartelor elaborate de către structurile Uniunii Europene cu referire la procesul de aderare al Republicii Moldova. Astfel, în capitolul 23 și 24 al Raportului Comisiei Europene [9] au fost descrise și analizate progresele Republicii Moldova în domeniul statului de drept și al drepturilor fundamentale ale omului.

În contextul extinderii Uniunii Europene, Republica Moldova și-a intensificat eforturile pentru a se apropia de această structură internațională, aderarea devenind un obiectiv strategic major al guvernelor din ultimii ani. Procesul de aderare implică o convergență instituțională și normativă extinsă, esențială pentru a oferi și garanta cu certitudine că valorile și principiile fundamentale ale UE sunt pe deplin respectate și implementate la nivel național. În ceea ce privește justiția, integrarea europeană presupune implementarea unui șir de reforme fundamentale care să garanteze independența sistemului judiciar, eficiența acestuia și combaterea corupției.

Justiția este unul dintre cele mai importante domenii evaluate în cadrul procesului de aderare la UE, fiind în centrul criteriilor politice de la Copenhaga, care prevăd respectarea statului de drept, a drepturilor omului și a principiilor democratice. Republica Moldova a făcut pași importanți în această direcție, însă procesul de convergență este departe de a fi finalizat. Aderarea la UE presupune reforme continue, monitorizare riguroasă din partea instituțiilor europene și o adaptare constantă la evoluțiile *acquis-ului* comunitar - ansamblul de reglementări, directive și tratate care guvernează Uniunea Europeană. Aceasta reprezintă, într-o altă dimensiune - o provocare majoră pentru toate statele candidate, întrucât legislația europeană acoperă domenii foarte diverse, de la drepturile omului până la regulile pieței interne și dreptul concurenței.

În lumina „planurilor de țară" și a contemplărilor reliefate în Strategia privind asigurarea independenței și integrității sectorului justiției pentru anii 2022-2025 [5], asigurarea încrederii societății în actul de justiție a fost punctul principal țintit în procesul de reformare, iar [...] independența justiției este o cerință de bază a statului de drept, care derivă din principiul separației puterilor în stat. Această cerință impune atât independența structurală a sistemului justiției, cât și independența individuală a judecătorilor. [...] Percepția care planează în prezent în societate că unele verdicte sunt emise de judecători sub presiunea anumitor factori, abuzurile din sistem, justiția selectivă, influențele necorespunzătoare atât din interior, cât și din exterior (inclusiv influențele de ordin politic), factorii de corupție, dar și lipsa de integritate a actorilor

din sistem, erodează în ansamblu autoritatea puterii judecătorești și afectează grav încrederea în independența judecătorilor [5].

În Republica Moldova, convergența legislativă a început cu adoptarea unor proiecte de legi privind implementarea de reforme în domeniul justiției, printre care se numără reforma sistemului de numire a judecătorilor, creșterea transparenței în actul de justiție și modificările aduse legislației anticorupție. Un aspect fundamental al convergenței cu UE îl reprezintă reforma instituțională, care vizează îmbunătățirea eficienței și independenței instituțiilor judiciare. În Republica Moldova, reforma instituțională s-a concentrat pe modernizarea Consiliului Superior al Magistraturii, consolidarea capacităților Curții Constituționale și implementarea unor mecanisme eficiente de control și echilibru. Această componentă de reformă a fost esențială pentru a asigura independența sistemului judiciar, un criteriu crucial în procesul de aderare la UE.

Conform unei Opinii emise în 2022 de către Comisia de la Veneția [3], Moldova „a făcut progrese semnificative în alinierea legislației privind organizarea sistemului judiciar la standardele europene. Una dintre cele mai importante reforme a vizat Consiliul Superior al Magistraturii, instituția cheie responsabilă cu numirea și sancționarea judecătorilor. În cadrul acestei reforme, a fost redusă influența executivului asupra procesului decizional al CSM, asigurându-se astfel o mai mare independență a acestui organism”. În concluziile aceleiași Opinii, Comisia a salutat în mod special modificările legislative care au vizat eliminarea perioadelor de probă pentru judecători, unificarea procedurii de numire a judecătorilor, care exclude implicarea Parlamentului, transferarea atribuțiilor de numire a președinților și vicepreședinților instanțelor către Consiliul Superior al Magistraturii, implementarea unui nou model privind componența CSM și alegerea membrilor acestuia, precum și rolul consultativ al CSM în pregătirea bugetului pentru sistemul judiciar și a notat cu titlu de recomandare unele ajustări referitoare la activitatea CSM și a colegiilor specializate. Reformele instituționale au inclus nu doar modificarea procedurilor de numire și evaluare a magistraților, dar și consolidarea capacităților administrative ale CSM și ale Curții Constituționale. În cadrul acestor reforme, a fost creat un sistem mai eficient de control intern al activității judecătorilor, care să prevină abuzurile de putere și să asigure respectarea standardelor etice. Alte modificări legislative au inclus ajustările la Codul Penal și Codul de Procedură Penală, care au introdus norme mai stricte privind infracțiunile de corupție și abuz de putere. Aceste componente de

reformă au fost realizate sub supravegherea atentă a Comisiei Europene și a Consiliului Europei, care au monitorizat progresele înregistrate și au oferit recomandări.

Una dintre proiectele de reformă care a fost pe larg discutat, apreciat și criticat în același timp de către reprezentanții sistemului judecătoresc, mass-media și public, în general, lansată la începutul anului 2022, a fost introducerea mecanismelor de evaluarea externă extraordinară a judecătorilor și procurorilor: divizate generic în două faze: *pre-vetting* și *vetting* - două noțiuni absolut noi pentru Republica Moldova atât la nivel de terminologie cât și la nivel de convergență a procesului. În esență, procesul de *vetting* poate fi descris ca un instrument extraordinar și temporar de luptă împotriva corupției, care implică o examinare și evaluare minuțioasă a judecătorilor, procurorilor și a oficialilor din cadrul consiliilor superioare de justiție și procuratură. În această ordine de idei, procesul de *pre-vetting* a fost definit cu unele ocazii [2] ca fiind „un proces de filtrare care vizează evaluarea candidaților pentru poziții în organele de autoguvernare ale judecătorilor sau procurorilor". Procedeele de vetting și pre-vetting au fost aplicate anterior într-un număr limitat de state cum ar fi Albania, Ucraina, Georgia, Bosnia și Herțegovina, Serbia și Cosovo. La nivelul jurisprudenței Curții Europene a Drepturilor Omului, cea mai constitentă practică în privința aspectelor aferente evaluării extraordinare, pare să fie fie cea a Albaniei.[1]

Din punct de vedere legislativ, în Republica Moldova, trei legi esențiale guvernează procedurile de pre-vetting și vetting. Pe 10 martie 2022, Parlamentul Republicii Moldova a adoptat Legea nr. 26/2022 (denumită generic *Legea Pre-Vetting*) [6], care vizează în principal măsuri privind selecția candidaților pentru funcții în organele de autoadministrare ale judecătorilor și procurorilor. Ulterior, în 2023, Parlamentul a introdus două legi suplimentare legate de vetting-ul judiciar și al procurorilor. Notabil, pe 30 martie, a fost adoptată Legea nr. 65 [8], care se concentrează pe evaluarea externă (*vetting-ul*) a judecătorilor Curții Supreme de Justiție. După aceasta, pe 22 august 2023, Legea nr. 252/2023 [7] privind vetting-ul judecătorilor și procurorilor în funcții de nivel înalt a fost consultată cu Comisia Europeană și aliniată în mare parte recomandărilor Comisiei de la Veneția. Implementarea unor mecanisme similare celor de evaluare externă sunt, *videtur*,

[1] A se vedea cauzele CtEDO: Xhoxhaj v. Albania, Nikëhasani v. Albania, Besnik Cani v. Albania, Sevdari v. Albania, Thanza v. Albania.

esențiale în contexte post-criză sau în statele care doresc să se alinieze la standardele europene și internaționale privind independența și eficiența justiției.

Într-un sondaj [10] publicat de Centrul de Resurse Juridice din Moldova în iulie, 2023, respondenții [judecători, procurori și avocați] au fost întrebați, *inter alia*, „în ce măsură sunt de acord cu evaluarea externă anunțată de autorități, supranumită și vetting. Numărul judecătorilor care susțin această reformă (40%) este mai mare decât al celor care o nu susțin (35%), iar 25% din judecători au o atitudine neutră față de ea. În cazul procurorilor, 39% nu sunt de acord cu evaluarea externă, 27% o susțin, iar 35% au o atitudine neutră. Marea majoritate a avocaților susțin reforma. În susținerea ei au pledat 71% din avocați și doar 18% din avocați au spus că nu o susțin. O întrebare similară a fost adresată și în cadrul sondajului din 2020. Numărul susținătorilor acestei reforme a crescut din 2020 până în 2023, de la 21% la 40% în cazul judecătorilor, de la 25% la 27% în cazul procurorilor și de la 64% la 71% în cazul avocaților. [10]" O creștere foarte interesantă se remarcă în datele comparative (2020 și 2023) despre percepția judecătorilor în privința evaluării externe, care a crescut de la 21% la 40% în susținerea procesului. Judecătorii și procurorii, de asemenea, „au fost întrebați dacă ar accepta să fie supuși evaluării externe. 64% din judecători și 62% din procurori au răspuns afirmativ, 10% din judecători și 11% din procurori au răspuns că vor demisiona, iar 23% din judecători și 26% din procurori au declarat că încă nu știu cum vor proceda" [10]. Considerând cronologia perioadelor în care a fost desfășurat sondajul (până la implementarea procedurilor și în cursul lor), putem deduce că există o ușoară atenuare a percepției de „rezistență" împotriva implementării acestui exercițiu, deși conform datelor publice disponibile[1], în prima rundă de evaluări realizate de Comisia Pre-Vetting și care a fost publicată în iulie 2023, rata de promovare a evaluării de către candidații judecători, procurori și reprezentanți ai societății civile pentru fucția de membru în Consiliul Superior al Magistraturii și Consiliul Superior al Procurorilor a fost de doar 18% pentru candidații judecători, 25% în cazul candidaților non-judecători[2] și 44% în cazul candidaților procurori (17

[1] A se vedea pagina web a Comisiei Pre-Vetting: https://vetting.md/date-preliminare-privind-evaluarea-extraordinara-a-candidatilor-la-csm-si-csp-dupa-ce-comisia-pre-vetting-a-emis-decizii-privind-90-la-suta-dintre-candidati/.
[2] Reprezentați ai societății civile.

candidați) și non-procurori (1 candidat). În comunicatul Comisiei[1] se mai menționează de asemenea că „din cei 59 de candidați, evaluarea cărora este finalizată la moment, 16 au primit decizii de promovare și 43 au primit decizii de nepromovare. Cele 43 de decizii de nepromovare au vizat 14 situații de retragere din concurs sau de nedepunere a documentelor prevăzute de lege, fapt ce i-a descalificat pe candidați, iar restul 29 de candidați nu au promovat evaluarea Comisiei Pre-Vetting urmare a parcurgerii procesului complet de verificare."

La nivel de rezultate, urmare a procedurilor de pre-vetting, Consiliul Superior al Magistraturii (CSM) și Consiliul Superior al Procurorilor (CSP) au devenit funcționale. În prezent, sarcina Comisiei Pre-Vetting de evaluare a candidaților la funcția de membru în colegiile specializate ale CSM și CSP a trecut către Comisia Vetting (Comisia nr. 2) și Comisia de evaluare a procurorilor (Comisia nr. 3) în temeiul Legii nr. 65/2023 și Legea nr. 252/2023. Conform datelor publice, la această etapă Comisia Vetting[2] evaluează 23 de candidați la funcții în colegiile CSM, iar Comisia de evaluare a procurorilor[3] are în procedură 28 de dosare ale candidaților la funcții în colegiile CSP, atât din partea judecătorilor și respectiv, procurorilor, cât și din partea societății civile. De asemenea, Comisia Vetting a avut sarcina de evaluare a candidaților al funcția de judecător a Curții Supreme de Justiție (CSJ) și a judecătorilor de carieră de la CSJ. În acest sens, odată cu notificarea judecătorilor Curții Supreme despre inițierea evaluării, au urmat o serie de demisii din sistem. Conform datelor publice, 16 dintre judecătorii Curții Supreme au demisionat, iar o situație similară a fost înregistrată la Curtea de Apel Chișinău în mai, 2024 atunci când și-au depus cererea de demisie 17 din cei 39 de judecători urmare a demarării procesului de evaluare extraordinară. În această ordine de idei, atât Legea nr. 65/2023 privind evaluarea externă a judecătorilor și a candidaților la funcția de judecător al Curții Supreme de Justiție [8], cât și Legea nr. 252/2023 privind evaluarea externă a judecătorilor și procurorilor și modificarea unor acte normative [7], prevăd garanția judecătorilor și procurorilor în funcție de a depune cerere de demisie în termen de 20 de zile de la momentul în care au fost notificați despre inițierea evaluării. *Per a contrario*, nepromovarea evaluării atrage

[1] Date preliminare disponibile la: https://vetting.md/date-preliminare-privind-evaluarea-extraordinara-a-candidatilor-la-csm-si-csp-dupa-ce-comisia-pre-vetting-a-emis-decizii-privind-90-la-suta-dintre-candidati/

[2] A se vedea pagina web a Comsiei Vetting: https://www.vettingmd.eu/ro/subiecti-ai-evaluarii.

[3] A se vedea pagina web a Comisiei de evaluare a procurorilor: https://vettingmd.org/activitatea-comisiei/candidati/.

după sine un șir de consecințe cu imapct major pentru cariera profesională, și anume eliberarea din funcție. În acest sens, art. 18 alin. (6) din Legea nr. 252/2023 stipulează că: a) judecătorul sau procurorul eliberat din funcție „nu are dreptul de a exercita funcția de judecător, de procuror, precum și alte funcții de demnitate publică timp de 5–7 ani din data rămânerii definitive a hotărârii consiliului respectiv, a ordinului Procurorului General sau, după caz, a decretului Președintelui Republicii Moldova; b) este lipsit de dreptul la indemnizația unică de concediere prevăzută la art. 26 alin. (3) din Legea nr. 544/1995 cu privire la statutul judecătorului sau, după caz, la art. 62 alin. (2) din Legea nr. 3/2016 cu privire la Procuratură; c) este lipsit de dreptul la pensie specială prevăzută la art. 32 din Legea nr. 544/1995 cu privire la statutul judecătorului, cu menținerea pensiei generale pentru limită de vârstă conform condițiilor generale stabilite de Legea nr. 156/1998 privind sistemul public de pensii.[7]”

Ergo, caracterul „extraordinar” al acestui exercițiu pentru Republica Moldova, rezultă în mod special din finalitatea procesului care se pliază cu scopul generic al evaluării externe, și anume acela de prevenire a corupției și eliminarea vulnerabilităților care ar putea afecta independența sistemului judiciar, care la nivel de proceduri aplicate implică verificarea background-ului financiar, respectarea standardelor de etică și conformitatea cu standardele internaționale și naționale de conduită, pentru a asigura transparența și credibilitatea instituțiilor – ori anume acestea sunt deziderateле noastre naționale în parcursul european pe care îl tot „bătătorim” de atâția ani.

În contextul recomandărilor UE cu privire la sectorul justiției, Republica Moldova pe segmentul luptei împotriva corupției, a fost instituit și aplicat mecanismul de judecare a cauzei în lipsa persoanei, au fost delimitate competențele între Procuratura Anticorupție și Centrul Național Anticorupție și a fost adoptată Legea cu privire la avertizorii de integritate. Pe dimensiunea de sporire a transparenței funcțiilor publice, s-au făcut progrese în privința aplicării consecvente a controalelor de integritate la toate etapele carierei de judecător și procuror. Un exemplu în acest sens este introducerea audienților cursurilor de formare inițială ai Institutului Național al Justiției, persoanelor care participă la concursul de admitere la Institutul Național al Justiției și persoanelor care candidează la funcția de judecător sau de procuror în temeiul vechimii în muncă în lista subiecților declarării, conform Legii nr. 133/2016 privind declararea averii și a intereselor personale [4].

La capitolul luptei împotriva crimei organizate, Republica Moldova a înregistrat progrese prin adoptarea legii cu privire la securitatea cibernetică, modificarea legii cu

privire la prevenirea și combaterea spălării banilor, aprobarea Programului pentru recuperarea activelor pentru perioada 2022-2030.

De final

Convergența sistemului de justiție din Republica Moldova cu standardele Uniunii Europene este un proces esențial și continuu. Aderarea la acquis-ul comunitar, în special în capitolele 23 și 24 privind statul de drept și drepturile fundamentale, demonstrează angajamentul Moldovei față de reforma justiției. Inițiativele cheie, precum mecanismele de pre-vetting și vetting, subliniază eforturile Moldovei de a spori independența justiției și de a combate corupția. Deși s-au înregistrat progrese semnificative, inclusiv reforme instituționale și modificări legislative, rămân provocări în asigurarea transparenței și încrederii publicului în sistemul judiciar, ori mai mult decât orice – ne dorim să putem crește credibilitatea sistemul de justiție în special și în instituțiile statului, în general. Procedeele de evaluare externă aplicate judecătorilor și procurorilor reprezintă instrumente esențiale pentru eliminarea vulnerabilităților sistemice. Abordarea națională oglindește reforme similare din țările vecine, indicând o tendință regională de aliniere judiciară la normele europene. Monitorizarea continuă de către instituțiile europene subliniază importanța menținerii ritmului reformelor. În cele din urmă, succesul nostru național privind progresele din sectorul justiției va fi esențial pentru aspirațiile de aderare la Uniunea Europeană. Sustenabilitatea pe termen lung a acestor reforme va depinde de capacitatea țării de a menține standarde legale în mod constant și imparțial. O justiție pe deplin independentă este esențială pentru a asigura credibilitatea sistemului de justiție al Moldovei în procesul de integrare europeană.

BIBLIOGRAFIE:

1. Concluziile Consiliului European din 23 și 24 iunie 2022, EUCO 24/22, Bruxelles, 24 iunie 2022, Disponibil la: https://www.consilium.europa.eu/media/57467/2022-06-2324-euco-conclusions-ro. [Accesat la 30.08.2024].

2. Guidelines for Judicial Vetting. CEELI Institute, 2019. Disponibil la: https://ceeliinstitute.org/assets/resources/ceeli-guidelines-judicial-vetting.pdf. [Accesat la 28.09.2024].

3. Joint Opinion of The Venice Commission And The Directorate General Of Human Rights And Rule Of Law (Dgi) Of The Council Of Europe On The Draft Law On Amending Some Normative Acts (Judiciary) Adopted by the Venice Commission at its 131st Plenary Session (Venice, 17-18 June 2022). Disponibil la: https://www.venice.

coe.int/webforms/documents/default.aspx?pdffile=CDL-AD(2022)019-e. [Accesat la 28.09.2024].

4. Legea nr. 133 din 17.06.2016 privind declararea averii și a intereselor personale. Publicat: 30-07-2016 în Monitorul Oficial Nr. 245-246 art. 513, cu modificările din 31.07.2024, MO380-382/05.09.24 art.587; în vigoare 05.09.24.

5. Legea nr. 211 din 06.12.2021 pentru aprobarea Strategiei privind asigurarea independenței și integrității sectorului justiției pentru anii 2022–2025 și a Planului de acțiuni pentru implementarea acesteia, 31.12.2021 în Monitorul Oficial Nr. 325-333 art. 496.

6. Legea nr. 26 din din 10.03.2022 privind unele măsuri aferente selectării candidaților la funcția de membru în organele de autoadministrare ale judecătorilor și procurorilor. Publicat: 16.03.2022 în Monitorul Oficial Nr. 72 art. 103.

7. Legea nr. 252 din 17.08.2023 privind evaluarea externă a judecătorilor și procurorilor și modificarea unor acte normative. Publicat în MO nr. 117-118 art. 192.

8. Legea nr. 65 din 30.03.2023 privind evaluarea externă a judecătorilor și a candidaților la funcția de judecător al Curții Supreme de Justiție. Publicat în MO nr. 117-118 art. 192.

9. Republic of Moldova 2023 Report, SWD (2023) 698 final, [online], Brusels, 8.11.2023, Disponibil la: https://neighbourhood-enlargement.ec.europa.eu/document/download/d8ef3ca9-2191-46e7-b9b8-946363f6db91_en?filename=SWD_2023_698%20Moldova%20report.pdf. [Accesat la la 30.08.2024].

10. Sondaj: Percepția judecătorilor, procurorilor și avocaților despre justiție și fenomenul corupției. CRJM, Chișinău, iulie 2023 [online]. [Accesat la la 30.08.2024]. Disponibil la: https://crjm.org/wp-content/uploads/2023/07/PPJ-2023-CRJM-RO-print.pdf.

CZU: 343.816:342.924 **https://doi.org/10.59295/rpijn2025.19**

MUNCA NEREMUNERATĂ ÎN FOLOSUL COMUNITĂȚII – SANCȚIUNE CONTRAVENȚIONALĂ

NICHITA Rodica,
Universitatea de Stat din Moldova,
doctor în drept, lector universitar,
ORCID: 0000-0002-0623-5578

SUMMARY

The institution of contraventional sanctions plays a distinct role in contraventional legislation and the theory of contraventional law. Specifically, the application of contraventional sanctions transforms contraventional law into a tool for influencing social processes and regulating individuals' behavior. As such, the contraventional sanction has been, is, and remains a genuine instrument for upholding the law and combating contraventions.

In the historical contraventional legislation of the Republic of Moldova, the system of sanctions did not include unpaid community service as a contraventional penalty. The introduction of unpaid community service, inspired by the legal systems of certain European countries, broadens the spectrum of societal responses to individual and social misconduct of a contraventional nature.

***Cuvinte-cheie*:** muncă neremunerată, muncă forțată, sancțiune contravențională, justiție, cadrul juridic, caracter facultativ, responsabilitate, legislația contravențională.

Instituția sancțiunii contravenționale ocupă un rol distinct în legislația contravențională și în teoria dreptului contravențional. Anume aplicarea sancțiunii contravenționale transforma dreptul contravențional într-un mijloc de influențare a proceselor sociale, de reglementare a conduitei persoanelor. Datorită acestui fapt sancțiunea contravențională a fost, este și rămâne instrumentul veritabil pentru realizarea dreptului și lupta cu contravenționalitatea. În legislația contravențională precedenta a Republicii Moldova sistemul sancțiunilor contravenționale nu conținea munca neremunerată in folosul comunității ca sancțiune contravențională. Introducerea sancțiunii muncii neremunerate in folosul comunității ,inspirată din legile unor țări europene, lărgește paleta reacțiilor sociale la inconduitele individuale și sociale de natură contravențională.

Munca în folosul comunității este o sancțiune alternativă tot mai frecvent utilizată în sistemele de justiție contravențională, menită să răspundă la nevoile actuale de responsabilizare și reintegrare a persoanelor care au comis contravenții. În

Republica Moldova, această măsură are o reglementare specifică, orientată atât spre corectarea comportamentului contravenienților, cât și spre beneficiul comunității. Spre deosebire de alte sancțiuni, cum ar fi amenzile sau arestul contravențional munca în folosul comunității oferă o oportunitate de reabilitare prin implicarea persoanelor sancționate în activități de utilitate publică.

Scopul acestei cercetări este de a analiza cadrul juridic și aplicabilitatea muncii în folosul comunității în Republica Moldova, evidențiind importanța acestei sancțiuni ca metodă de diminuare a recidivei și de promovare a unei justiții corective. Vom explora atât reglementările legale și condițiile de aplicare, cât și impactul social și eficiența acestei sancțiuni asupra contravenienților și asupra comunității, precum și recomandarea de propuneri pentru îmbunătățirea și optimizarea implementării acestei sancțiuni contravenționale în Republica Moldova.

Munca în folosul comunității este o măsură sancționatorie care presupune executarea unor activități neplătite de interes public de către persoanele care au săvârșit contravenții . În Republica Moldova, această sancțiune este reglementată de articolul 37 a Codului Contravențional și are scopul de a antrena contravenientul – persoana fizică, în afara timpului de serviciu de bază sau de studii, la munca stabilită de autoritatea administrației publice locale , oferind contravenienților o alternativă mai constructivă și mai puțin costisitoare. Aplicarea *muncii neremunerate in folosul comunității* este fundamentată pe caracterul ei *facultativ,* facultate la dispoziția contravenientului care o poate accepta sau respinge. Acest caracter al sancțiunii rezultă, potrivit *art.37 alin.3 din Codul Contravențional al Republicii Moldova,* care nu poate fi aplicată decât dacă nu există consimțământul contravenientului pentru aplicarea sancțiunii obligării la prestarea unei munci în folosul comunității. Reglementarea introduce astfel în acest domeniu o soluție *sui-generis,* potrivit căreia persoana care urmează a fi sancționată *își poate alege* sancțiunea pe care *vrea* să o execute . Soluția se înscrie concepției că trebuie să primeze libertățile și drepturile omului, între care și dreptul de a munci ,nu și *obligația* de a munci, chiar dacă această obligație ar fi stabilită printr-o hotărâre judecătorească definitivă de sancționare.

Potrivit art.37 al.3 Cod Contravențional al Republicii Moldova, acordul persoanei nu este necesar pentru contravențiile prevăzute la art.78’ – violența în familie și 318’ – neexecutarea ordinului de restricție de urgență. Sub aspectul aplicării muncii neremunerate in folosul comunității fără acordul contravenientului ar fi mai

util ca legiuitorul să completeze codul contravențional cu sintagma "*săvârșirii contravențiilor de același gen în mod repetat in decursul unui an calendaristic"*.

O asemenea obligare a contravenientului , printr-o hotărâre judecătorească de sancționare ar putea fi însă considerată în acord cu reglementările privind drepturile și libertățile omului, neputând fi asimilată muncii forțate. În acest sens sunt prevederile art.8 pct.3 lit.b) al Pactului Internațional cu privire la drepturile civile și politice din 1966 (ratificat de Republica Moldova prin Hotărârea Parlamentului nr.217 – XII din 28.07.90 și intrat în vigoare la 26.04.93.). De esența acestei sancțiuni este cerința ca activitatea să nu fie prestată în condiții mai grele decât cele normale. Prin urmare, activitatea prestată trebuie să fie suportabilă și să nu se transforme în executarea ei practică, în muncă forțată. Un astfel de efect negativ nu trebuie favorizat nici prin frecvența aplicării ei, nici prin scopurile economico-sociale deservite, urmărindu-se transformarea sancțiunii într-o soluție *in sine*. De asemenea, de esența unei asemenea sancțiuni rămâne, în fiecare caz în parte, caracterul ei sancționator, în scopul obținerii unui efect preventiv, educativ și inhibitiv.

Această formă de sancțiune aduce multiple beneficii, atât pentru individ, cât și pentru comunitate. În primul rând, permite contravenienților să își asume responsabilitatea pentru faptele lor într-un mod direct și tangibil, contribuind activ la repararea prejudiciului moral sau social cauzat. În al doilea rând, oferă persoanelor sancționate șansa de a se reintegra mai ușor în societate.

Prin aplicarea muncii în folosul comunității, legislația Republicii Moldova urmărește să atingă un echilibru între nevoia de a sancționa comportamentele neadecvate și necesitatea de a promova reintegrarea socială și responsabilizarea contravenienților. Legiuitorul prevede în art.34 al.4 „*dacă persoana fizică nu a achitat amenda în decursul a 30 de zile de la data stabilirii acesteia..., instanța de judecată poate înlocui suma neachitată a amenzii cu munca neremunerată in folosul comunității ,calculându-se o oră de muncă pentru o unitate contravențională, durata muncii fiind de cel mult 60 de ore."* În acest caz cuantumul amenzii este net superior comparativ cu cuantumul muncii neremunerate în folosul comunității, unde al.2 art.34 prevede amenda până la 1500 unități convenționale aplicată persoanei fizic, iar munca neremunerată in folosul comunității se stabilește pe o durată maximă de 60 de ore conform al.2 art.37.Cea mai mare lacună legislativă a acestei sancțiuni – munca neremunerată în folosul comunității cu scop educativ, fiind *de iure* încurajarea la neexecutarea amenzii în termen de 30 de zile. În cazul de față fiind un cuantum

neechitabil dintre amendă și alternativa sa de sancțiune-munca în folosul comunității, aici contravenientul realizând o economie semnificativă pecuniară, ci nu de reeducare *de facto*.

Munca în folosul comunității reprezintă o măsură sancționatorie aplicabilă persoanelor care au săvârșit contravenții, fiind definită în legislația Republicii Moldova ca o activitate neplătită de interes public, pe care contravenientul este obligat să o desfășoare în beneficiul comunității. Această sancțiune este menită să înlocuiască, cum ar fi amenzile, fiind privită ca o metodă de corectare a comportamentului fără a recurge la măsuri mai restrictive.

Conform Codului Contravențional al Republicii Moldova, scopul principal al muncii în folosul comunității este de a responsabiliza persoanele care au comis contravenții, oferindu-le posibilitatea de a-și repara într-o anumită măsură prejudiciul social cauzat prin contribuția directă la bunăstarea și dezvoltarea comunității. Această sancțiune urmărește să creeze un efect pozitiv atât asupra contravenienților, prin reducerea riscului de recidivă și promovarea unei abordări educative, cât și asupra societății, prin creșterea implicării și conștientizării în raport cu problemele comunității.

Astfel, munca în folosul comunității este concepută nu doar ca o formă de sancționare, ci și ca o metodă de reintegrare și reabilitare a persoanelor sancționate, promovând o justiție corectivă orientată spre transformarea și readaptarea contravenienților la normele și valorile comunității.

În Republica Moldova, munca în folosul comunității este reglementată prin Codul Contravențional, Codul de executare (cap.XXI), Regulamentul cu privire la modul de executare a pedepsei penale sub forma de muncă neremunerată în folosul comunității, aprobat prin Hotărârea Guvernului nr.1643 din 31.12.2003, Legea cu privire la probațiune, care stabilesc condițiile, procedurile și limitele acestei măsuri sancționatorii. Conform Codului Contravențional al Republicii Moldova , art.395 al.1 lit c), munca în folosul comunității este aplicată ca sancțiune alternativă doar de instanța de judecată ca o formă de reparație și responsabilizare socială a contravenientului in baza demersului agentului constatator sau a procurorului

Codul Contravențional al Republicii Moldova specifică durata și categoriile de persoane care pot fi sancționate cu muncă în folosul comunității. Munca neremunerată în folosul comunității se stabilește pe o durată de la 10 la 60 ore și se execută în 2 – 4 ore pe zi. În cazul contravenientului care nu este angajat în câmpul

muncii, nu este antrenat în activități de bază sau de studii, la solicitarea sau cu acordul acestuia, sancțiunea poate fi executată până la 8 ore pe zi. De asemenea, legea prevede că această măsură nu trebuie să afecteze demnitatea sau drepturile fundamentale ale persoanei și trebuie să fie proporțională cu gravitatea faptei comise.

Potrivit legislației, munca în folosul comunității poate fi aplicată persoanelor care au comis contravenții și care, din motive economice sau personale, nu pot achita amenzile stabilite. Instanțele de judecată sunt cele care dispun această măsură, ținând cont de circumstanțele fiecărui caz. Implementarea efectivă și monitorizarea muncii în folosul comunității sunt de competența autorităților locale și a instituțiilor specializate – Inspectoratul National de Probațiune, care asigură că această sancțiune este îndeplinită în conformitate cu legea. Pentru anul 2024 până în luna septembrie observăm un număr total de contravenientei aflați sub evidență în cadrul Inspectoratului Național de Probațiune de 1167: bărbați – 1028, femei – 139, minori băieți – 5, fete – 0;iar care au fost excluși din evidență: bărbați – 2325, femei – 310, minori – 17, fete – 0.

În caz de eschivare de la munca neremunerată în folosul comunității, această sancțiune se înlocuiește cu arest contravențional, calculându-se o zi de arest pentru 2 ore de muncă neremunerată in folosul comunității. Se consideră eschivare dacă pe parcursul executării sancțiunii nu s-au prezentat la muncă din motive neîntemeiate, mai mult de două ori fapt despre care a fost avertizat în scris; a încălcat disciplina muncii mai mult de două ori, pentru care a fost avertizat în scris; s-a sustras cu scopul de a se eschiva de la executarea sancțiunii.

Astfel, cadrul legal din Republica Moldova privind munca în folosul comunității are ca scop asigurarea unui echilibru între necesitatea de a sancționa comportamentele neconforme și promovarea reintegrării și responsabilizării persoanelor sancționate, contribuind la dezvoltarea unei societăți mai implicate și mai responsabile.

Munca în folosul comunității prezintă numeroase avantaje și beneficii sociale, atât pentru persoanele care execută această sancțiune, cât și pentru comunitate. În primul rând, această măsură permite persoanelor sancționate să își asume responsabilitatea pentru faptele lor, fără a fi supuse arestului contravențional.

Pentru comunitate, beneficiile sunt semnificative, deoarece persoanele sancționate contribuie direct la îmbunătățirea și întreținerea infrastructurii publice, la curățarea spațiilor verzi și la alte activități de interes public.

Un alt avantaj social este faptul că munca în folosul comunității contribuie la o mai bună reintegrare a persoanelor sancționate în viața socială, oferindu-le ocazia de a-și reface imaginea în ochii societății și de a participa activ la dezvoltarea acesteia. În acest fel, se creează o legătură mai strânsă între cetățeni și comunitate, întărind solidaritatea și coeziunea socială.

Implementarea muncii în folosul comunității în Republica Moldova întâmpină o serie de probleme și provocări care afectează eficiența și aplicabilitatea acestei măsuri sancționatorii. Una dintre principalele dificultăți este lipsa resurselor și a infrastructurii necesare pentru a monitoriza și organiza activitatea contravenienților în cadrul proiectelor comunitare. Autoritățile locale și instituțiile responsabile se confruntă adesea cu limitări de personal și fonduri, ceea ce face dificilă gestionarea eficientă a acestor activități.

Un alt obstacol este rezistența din partea comunității și a instituțiilor care beneficiază de munca în folosul comunității. Uneori, organizațiile publice și private ezită să colaboreze, fie din lipsă de încredere, fie din lipsa unor cadre clare de colaborare. De asemenea, contravenienții pot manifesta o atitudine negativă față de această sancțiune, fie din cauza percepției că munca în folosul comunității este umilitoare, fie din lipsa unei motivații adecvate pentru a se implica activ în sarcinile alocate.

O provocare suplimentară o reprezintă asigurarea unor activități adecvate pentru toți contravenienții, având în vedere diversitatea competențelor și capacităților acestora. Uneori, activitățile propuse nu sunt adaptate la aptitudinile sau condiția fizică a persoanei, ceea ce poate reduce eficiența măsurii și poate crea riscuri suplimentare.

În plus, există dificultăți în urmărirea și evaluarea impactului muncii în folosul comunității asupra contravenienților și asupra comunității, din cauza lipsei unor mecanisme clare de raportare și evaluare. Fără o analiză constantă, este greu de apreciat dacă această sancțiune își atinge scopul de reabilitare și de prevenire a recidivei.

Pentru a depăși aceste provocări, este necesară o coordonare mai bună între autorități, comunități și instituțiile care pot găzdui aceste activități, precum și o alocare adecvată a resurselor pentru a sprijini logistic și financiar implementarea acestei măsuri.

Concluzionând din cele enumerate deasupra, munca neremunerată în folosul

comunității reprezintă o alternativă eficientă și umanizată la sancțiunile contravenționale tradiționale, oferind atât persoanelor sancționate, cât și comunității, un set de beneficii importante. În Republica Moldova, această măsură contribuie la responsabilizarea și reabilitarea contravenienților, promovând un model de justiție corectivă care încurajează reintegrarea socială și reducerea recidivei. De asemenea, implicarea activă a contravenienților în activități de utilitate publică sprijină dezvoltarea comunităților și promovează solidaritatea socială.

Cu toate acestea, aplicarea eficientă a muncii neremunerate în folosul comunității se confruntă cu provocări care necesită atenția și intervenția autorităților. Problemele legate de infrastructură, resursele insuficiente și lipsa unui cadru de monitorizare clar afectează impactul pozitiv al acestei măsuri. Pentru a optimiza implementarea muncii în folosul comunității, este esențială o colaborare mai strânsă între autorități, instituțiile comunitare și societatea civilă, alături de o investiție adecvată în logistică și monitorizare.

În concluzie, munca neremunerată în folosul comunității are potențialul de a deveni un pilon important al sistemului contravențional din Republica Moldova, dacă sunt create condițiile necesare pentru aplicarea sa eficientă. Această măsură nu doar că sancționează comportamentele necorespunzătoare, dar oferă și oportunități reale de schimbare și reintegrare, contribuind astfel la construirea unei societăți mai echitabile și mai solidare.

BIBLIOGRAFIE:

1. Codul Contravențional al Republicii Moldova. (2023). Publicat în Monitorul Oficial al Republicii Moldova, nr. XXX.
2. CIOCHINĂ, I. (2014). Dreptul contravențional al Republicii Moldova. Chișinău: Editura Universul Juridic.
3. GAVRILOV, A. (2017). Măsurile sancționatorii în dreptul contravențional. Chișinău: Editura Academiei de Științe Juridice.
4. BABEȘ, A. & MORARU, I. (2020). Dreptul penal al Republicii Moldova. Chișinău: Editura Statului, 3 ediție revizuită.
5. BĂNĂREANU, C. (2015). Reintegrarea socială a persoanelor condamnate în cadrul sistemului de justiție penală. Chișinău: Editura Juridica.
6. OPREA, I. & STANCIU, M. (2019). Măsuri educativ-corective în dreptul penal și contravențional. București: Editura Hamangiu.
7. STRATAN, L. (2016). Sancțiunile alternative în dreptul penal: Munca în folosul comunității. Chișinău: Editura Juridică.

8. BĂLĂȘOIU, G. (2022). Principiile dreptului penal și aplicarea sancțiunilor în dreptul contravențional. București: Editura Universul Juridic.

9. Comisia Europeană. (2018). Raport asupra implementării sancțiunilor non-privative de libertate în statele membre UE. Bruxelles: Publicații oficiale ale Uniunii Europene.

10. Legea nr. 218/2002 privind organizarea și funcționarea serviciului de probatiune din Republica Moldova.

11. https://dubasari.md/news/ce-este-munca-neremunerata-in-folosul-comunitatii-280396

CZU: 342.571:342.34 **https://doi.org/10.59295/rpijn2025.20**

ROLUL INSTITUȚIEI INIȚIATIVEI CETĂȚENEȘTI ÎN PROMOVAREA DEMOCRAȚIEI

SLUSARENCO Svetlana,
Universitatea de Stat din Moldova,
doctor în drept, conferențiar universitar,
Directorul Școlii Doctorale Științe Juridice și Economice
ORCID: 0000-0002-9092-0024

SUMMARY

In contemporary democratic systems, citizens have the right to good governance, but also the chance to contribute directly to the affairs of the state, to the extent that this can be achieved and with certain available means. Direct democracy, more precisely, the direct involvement of the people in the elaboration of political decisions, took, in modern representative systems, three institutional forms: the popular vote (at the national or local level); popular initiative and revocation. And at the European level, the tendency to amplify the role of citizens' participation in the decision-making process materialized. The effectiveness of the instruments of direct democracy depends not only on how they are defined by law, but also on the frequency of their use. Through the institutions of direct democracy, citizens are given the chance to contribute directly to the affairs of the state. Direct and representative democracy should not be seen as polar opposites, but as complementary tools that can contribute to improving the quality of democracy. Direct democracy offers better and more differentiated opportunities for the expression of individual and collective interests than purely representative systems.

Keywords: democracy, citizens, people, popular initiative, referendum, decisions, public interest

Democrația directă este o forma de guvernământ tot mai rar întâlnită în dreptul comparat, căci funcționarea ei normală presupune existența unui număr de condiții care sunt greu de întrunit în același timp.

Primul model de democrație cunoscut de omenire a fost cel al democrației directe în limitele orașelor-state relativ mici din Grecia Antică, atunci când poporul, constituit din cetățeni liberi, luau împreună decizii de interes public. Imposibilitatea practică a aplicării, în statele moderne, a democrației în această formă originară, a determinat regândirea și reașezarea acesteia, transformarea modalității concrete prin care cetățenii să-și exprime voința în cadrul statului, din directă în reprezentativă, în

care prerogativele puterii aparțin poporului, care le exercită suveran, dar prin intermediul unui corp electoral [1, 103-104].

Aceasta este democrația reprezentativă, care presupune mecanismul de delegare a atribuțiilor de exercitare a puterii de stat unor reprezentanți aleși în mod direct de către popor, la intervale de timp prestabilite. Alături de sistemul democrației reprezentative, funcționează, în prezent, și o așa-numită democrație semi-directă sau participativă, realizată prin instituționalizarea anumitor mijloace de intervenție directă a poporului în procesul de legiferare [2, p. 19].

Astăzi au devenit actuale discuțiile despre modul cum poate fi îmbunătățit, transparentizat și eficientizat actul guvernării, întrucât tot mai mulți sunt cei care consideră că distanța dintre alegători și aleși, dintre guvernați și guvernanți devine din ce în ce mai accentuată, această distanță referindu-se, mai exact, la faptul că reprezentanții poporului exercită puterea pentru ei înșiși, nu pentru popor, și că nu se conduc în luarea deciziilor de interesul general al societății, iar așteptările oamenilor nu sunt îndeplinite. În sistemele democratice contemporane, cetățenii au dreptul la o bună guvernare, dar și la șansa de a contribui direct la treburile statului, în măsura în care acest lucru poate fi realizat și cu anumite mijloace disponibile. Iar o dezbatere care a căpătat amploare în societate este cea referitoare la faptul dacă cetățenii trebuie sau nu să aibă posibilitatea de a influența semnificativ activitatea organelor puterii publice. Guvernare eficientă nu poate avea loc decât cu sprijinul cetățenilor. Iar cetățenii sunt cu atât mai motivați și mai interesați de administrație cu cât se simt mai implicați în procesul administrativ și văd pus în practică rezultatul implicării lor. adoptarea unei decizii prin consultarea cetățenilor se dovedește a fi de multe ori un proces anevoios și de durată. Dar la finalul acestuia, având o mai mare legitimitate, decizia respectivă ar trebui să fie mai ușor acceptată și implementată [3, p. 18].

Implicarea directă a poporului în elaborarea deciziilor politice, a luat, în sistemele reprezentative moderne, trei forme instituţionale: votul popular; iniţiativa populară; revocarea. Votul popular este instituţia cea mai răspândită, care permite electoratului să-şi exprime direct părerea în anumite probleme politice sau legislative. În interesul legitimităţii rezultatului votului, este deosebit de importantă formularea cât de simplă şi univocă a întrebării (pentru ca fiecare cetăţean votant să înţeleagă, pe cât posibil, acelaşi lucru), motiv pentru care formularea chestiunii puse la vot necesită o reglementare atentă. De aici rezultă că există chestiuni ale căror introducere într-un vot popular pot fi interzise de Constituţie sau legi. Stabilirea unui

vot popular este dispusă de constituţii şi legi, care hotărâsc – de exemplu – în care probleme acesta este obligatoriu şi în care dintre acestea, stabilirea unui vot popular necesită o discuţie. În ce priveşte utilizarea rezultatelor sale, acestea pot fi hotărâtoare sau consultative. Nu există o utilizare unitară a noţiunilor. În locul noţiunii de vot popular se mai foloseşte şi cea de referendum sau de plebiscit. Noţiunea de plebiscit se foloseşte mai ales în cazurile în care problema pusă în discuţie se referă la modificarea suveranităţii (de ex. a apartenenţei unei regiuni) sau la modificarea formei de guvernământ / de stat. Noţiunea de referendum are mai degrabă un caracter cumulativ [4].

Inițiativa populară, din perspectivă conceptuală și conform unor autori, poate fi definită în două accepțiuni: ca o procedură prin care populația unui stat impulsionează/inițiază un proces decizional care se poate finaliza fie, la fel, prin intervenția poporului (prin referendum), fie printr-o decizie adoptată de autoritățile legale desemnate de popor (printr-o lege adoptată în forul legislativ); și cea de-a doua accepțiune vizează o instituție complexă, prin care un anumit număr de cetățeni pot propune operarea de modificări în Constituție sau în alte acte normative prin intermediul înaintării de proiecte de acte normative în cadrul referendumului sau propunerii acestora autorităților publice reprezentative. Astfel, putem deduce că inițiativa populară desemnează un instrument de impulsionare a unui proces decizional desfășurat și finalizat fie de către autorități (inițiativa legislativă populară), fie de către cetățeni/popor (inițiativa constituțională populară și referendumul legislativ) [2, 19].

Se impune aici o distincție foarte sensibilă între doi termeni: termenul de drept la inițiativă legislativă populară și termenul de inițiativă populară. În primul caz cetățenii dispun doar de posibilitatea de a iniția un proces decizional, adică un proces legislativ, fără a putea influența desfășurarea sau finalitatea acestuia. În al doilea caz întregul proces decizional aparține cetățenilor, care-i decid și finalitatea. Cât privește distincția între termenii inițiativă populară și referendum, aceasta este una evidentă, dar pe alocuri creează anumite confuzii. În primul caz, cetățenii sunt cei care preiau frâiele și pun sau impun pe agenda publică un subiect, de obicei, de politică internă. Consecutivitatea în care se operează cu ambele instituții este următoarea: referendumul poate fi produsul și rezultatul unei inițiative populare, și nu invers. Referendumul este o formă a democrației directe, prin care se adevereşte suveranitatea poporului întru realizarea unei colaborări dintre conducerea unei țări și

cetățenii acesteia, este reprezentată de referendum. Acesta reprezintă, în primul rând, obiectul de exprimare a voinței poporului, care este baza puterii de stat [5, 144].

Există adesea o asemănare care se face între referendum și plebiscit. Unii preferă să folosească ambii termeni, considerându-i sinonime, fără a exista diferențe conceptuale între ei. Însă, conform altor opinii, plebiscitul este un tip de consultare populară inițiată, doar că de către un lider autoritar pentru a-și consolida legitimitatea populară, prin manipularea și/sau fabricarea voinței populare. Deși această distincție terminologică nu este acceptată și utilizată de toți, unii teoreticieni recomandă că este mai bine să folosim termenul „plebiscit" atunci când avem de-a face cu regimuri nedemocratice, fie că acestea sunt hibride, autoritare sau chiar totalitare. În ceea ce mă privește, consider că nu este imperios necesară realizarea acestei distincții, dar constat că termenul referendum pare astăzi mult mai des folosit în întreaga lume [6].

Inițiativele cetățenești sunt instrumente puse la dispoziția cetățenilor din majoritatea statelor membre, la nivel național, regional sau local, chiar dacă diferă considerabil ca domeniu de aplicare și procedură.

Pe parcursul evoluției sale, UE a căutat să găsească modalități prin care cetățenii să fie implicați în activitatea Uniunii sau cel puțin să li se dea impresia că sunt implicați. S-au desfășurat și încă se mai desfășoară numeroase campanii de informare prin care cetățenilor europeni le sunt aduse la cunoștință deciziile adoptate de UE și a modalității prin care pot participa la viața Uniunii [3, p. 29].

La nivel european s-a materializat tendința de amplificare a rolului participării cetățenilor în procesul decizional, prin art.11 alin. 4) din Tratatul privind Uniunea Europeană fiind recunoscut dreptul de inițiativă al cetățenilor europeni [6, 31]. Fiind recunoscut dreptul de inițiativă al cetățenilor europeni. În avizul elaborat cu privire la acest instrument, Consiliul Economic și Social European a remarcat că, prin această prevedere, "tratatul concretizează pentru prima dată în istorie o procedură a democrației directe, la nivel transfrontalier, transnațional" [7].

Instituţia europeană a iniţiativei cetăţeneşti a fost introdusă pentru prima dată prin Tratatul de la Lisabona, şi anume astfel: "cel puţin un million de cetăţeni ai uniunii, care sunt totodată şi un număr important de cetăţeni ai unui număr important de state membre ale uniunii, pot să propună o rezoluţie corespunzătoare în chestiunile care, conform părerii cetăţenilor, sunt necesare pentru actele juridice unionale, legate de îndeplinirea Contractelor". Pe această bază s-a născut acea directivă europeană, conform căreia iniţiativa poate fi demarată de către o

comisie cetăţenească care este compusă din cel puţin 7 persoane, domiciliate în cel puţin 7 state diferite, membre ale Uniunii, iar dacă între acestea se află şi europarlamentari, aceştia nu pot fi introduţi în numărătoare. Numărul minim de sprijinitori din fiecare stat membru se stabileşte pe baza numărului de europarlamentari din statul respectiv (de 750 de ori numărul de europarlamentari aleşi) [8].

Acesta este, însă, un instrument fără caracter obligatoriu, de simplă stabilire a agendei Comisiei Europene, prin care cetățenii pot invita această instituție să propună un act legislativ, în cadrul competențelor sale. Condiția este ca, într-un interval de un an de la data înregistrării, inițiativa cetățenească să întrunească un număr considerabil de susținători din rândul cetățenilor statelor membre ale Uniunii Europene. Participarea cetățenilor europeni la demersul de inițiere a propunerii legislative trebuie să dea expresie reprezentativității acesteia, pe de o parte sub aspectul numărului de cetățeni – de minimum un milion – și, pe de altă parte, prin raportare la numărul statelor membre din care aceștia provin, și anume cel puțin un sfert din acestea [8].

Începând cu 1 aprilie 2012, cetățenii europeni se bucură de un nou drept, prin care își pot face mai bine auzită vocea**:** inițiativa cetățenească europeană. Acest drept a fost introdus în articolul 11 din Tratatul de la Lisabona și le oferă cetățenilor care reușesc să colecteze cel puțin 1 milion de semnături din cel puțin șapte state membre dreptul de a solicita Comisiei Europene să propună noi acte legislative europene sau să modifice legile existente (cu excepția dreptului primar). Implicarea cetățenilor în activitatea instituțiilor unionale se desfășoară pe două paliere:

- în primul rând este nevoie de o informare corectă a cetățenilor privind activitatea instituțiilor și a politicilor acestora,
- iar în al doilea rând are loc consultarea cetățenilor cu privire la chestiunile de interes pentru aceştia. În acest al doilea caz are loc un schimb de idei între reprezentanți și reprezentați cu privire la anumite politici [3, p. 18].

În legătură cu inițiativa cetățenească, președintele Comisiei pentru afaceri constituționale Carlo Casini (PPE) spunea că aceasta are o mare valoare simbolică deoarece dovedește existența unui popor european care reprezintă „mai mult decât suma cetățenilor naționali. Pe parcursul evoluției sale, UE a căutat să găsească modalități prin care cetățenii să fie implicați în activitatea Uniunii sau cel puțin să li se dea impresia că sunt implicați. S-au desfășurat și încă se mai desfășoară numeroase

campanii de informare prin care cetățenilor europeni le sunt aduse la cunoștință deciziile adoptate de UE și a modalității prin care pot participa la viața Uniunii. Și asta în limitele posibilităților și eficienței pentru că, nu e așa, interesul general trebuie să primeze interesului individual [9].

Deși există mecanisme instituționale bine stabilite pentru adoptarea instrumentelor de democrație directă în sistemul reprezentativ la nivel teoretic și instituțional, funcționarea cu succes depinde și de factori, precum cultura politică. În plus, trebuie remarcat faptul că impactul mecanismelor de democrație directă depinde în mare măsură și de frecvența utilizării lor: există state în care democrația directă reprezintă o procedură excepțională, în care instrumentele de democrație directă înseamnă în mod normal plebiscite care sunt utilizate foarte rar, iar în alte state, instrumentele de democrație directă există ca o opțiune garantată prin Constituție pentru procesul decizional și sunt utilizate în mod regulat, dar nu neapărat frecvent [10, p. 37].

Democrația directă și cea reprezentativă nu trebuie privite ca opusuri polare, ci ca instrumente care se completează reciproc și care pot contribui la îmbunătățirea calității democrației. Democrația directă trebuie să fie armonizată cu sistemul reprezentativ, iar procesele de democrație directă și de reprezentare trebuie, de asemenea, să fie interconectate. Succesul democrației directe poate fi facilitat dacă statele adoptă o poziție pozitivă în această privință, oferind sprijin profesional cetățenilor care intenționează să lanseze inițiative populare. Prin intermediul instituțiilor democrației directe, cetățenilor li se oferă șansa de a contribui direct la treburile statului. Altfel spus, vorbim de un proces de consultare directă a cetățenilor și prin care aceștia își exprimă opinia în legătură cu un text de lege important sau asupra unei situații de importanță națională. În același timp, acestea reprezintă și mijloace care permit poporului să exercite un control asupra eventualelor conduite deviante ale reprezentanților săi. Ceea ce putem afirma cu certitudine este că în lipsa acestor mecanisme, starea democrațiilor ar degrada, cetățenii nu ar avea, cu excepția votului, alte pârghii de a-i controla și influența pe cei aleși, iar responsabilitatea celor din urmă în fața alegătorilor s-ar reduce drastic, în cel mai bun caz. Acestea fiind spuse, nu trebuie uitat faptul că democrația directă are un mare potențial de democratizare a politicii. având în vedere complexitatea societăților moderne, democrația directă oferă oportunități mai bune și mai diferențiate de exprimare a intereselor individuale și colective decât sistemele pur reprezentative. Această

posibilitate și caracterul inerent discursiv al democrației directe pot ajuta societățile noastre să se apropie de idealul democratic al cetățeanului activ și autodeterminat.

BIBLIOGRAFIE:

1. DELEANU I., Instituții și procedure constituționale – în dreptul roman și comparat, Editura C.H.Beck, București, 2006, p.103-104
2. COSTACHI Gh., LAZĂR M. Inițiativa legislativă populară ca instrument al democrației participative. În: Legea și Viața, martie-aprilie 2022, p. 19.
3. BOC M. Mijloace de implicare directă a cetățenilor în activitatea instituțiilor europene. În: Revista Transilvană de Ştiinţe Administrative nr. 1(32)/2013, pp. 17-31
4. Democraţia directă şi iniţiativa cetăţenească**.** [Accesat: 30.09.2024] Disponibil: https://www.nationalregions.eu/ro/10-ro/11-democratia-directa-si-ue.
5. PUTINĂ N., ANGELA C. Mecanisme de realizare a referendumului în practica internațională. În : Moldoscopie nr. 2, 2018, p. 144
6. BĂRBĂȚEANU V. Curtea Constituțională și democrația participativă sau implicarea cetățenilor în procesul legislative. [Accesat: 25.08.2024]. Disponibil: https://www.ccr.ro/wp-content/uploads/2020/05/Initiativa-legislativa2016_1.pdf
7. Avizul Comitetului Economic și Social European privind punerea în aplicare a Tratatului de la Lisabona: democrația participativă și inițiativa cetățenească europeană, paragraful 1.5. [Accesat: 30.08.2024]. Disponibil: http://www.eesc.europa.eu/?i=portal.en.civil-society-european-citizens-initiative-documentation.19065
8. Inițiativa cetățenească europeană. [Accesat: 28.08.2024]. Disponibil: https://www.europarl.europa.eu/factsheets/ro/sheet/149/initiativa-cetateneasca-europeana
9. Democrație participativă prin inițativa cetatenească la nivel european. Problemele de securitate ale semnăturii electronice. [Accesat: 28.08.2024]. Disponibil: https://www.juridice.ro/104319/democratie-participativa-prin-initiativa-cetateneasca-la-nivel-european-problemele-de-securitate-ale-semnaturii-electronice.html
10. Referendumul si fictiunea democratiei directe. [Accesat: 28.08.2024] Disponibil: https://dreptmd.wordpress.com/2014/05/28/referendumul-si-fictiunea-democratiei-directe/ - accesat la da 21 noiembrie 2022

CZU: 342.843.4(478) **https://doi.org/10.59295/rpijn2025.21**

MONITORIZAREA ALEGERILOR ÎN REPUBLICA MOLDOVA

SOROCEANU Igor,
Academia „Ștefan cel Mare" a MAI,
doctorand, asistent universitar,
Catedra „Drept public, securitate a frontierei, migrație și azil" a Facultății Drept, administrație, ordine și securitate publică
ORCID ID: 0009-0006-0879-8186

SUMMARY

The essence of democracy is that political power comes from the sovereign people. In a democratic regime, therefore, political activity is not reserved exclusively for professional politicians or specialized agents. Citizens, in turn, intervene in activities of a political nature. Citizen intervention in a democratic society is encouraged, organized and codified by rules written into legal norms. Citizens or groups of citizens can express their decision to participate in political life through voting, demonstrations or petitions.

Keywords: democratic process, observation, election participants, electoral contestants, national and international observers, national and international non-governmental organizations, etc.

Introducere. Participarea politică tradițională reunește o serie de activități și comportamente legate de vot. Votul este principala modalitate într-o societate democratică de a exprima suveranitatea populară și este o activitate politică care mobilizează în mod regulat cel mai mare număr de cetățeni.

Totuși, dă naștere și altor forme de participare politică, mai mult sau mai puțin direct legate de campanie: urmărirea informațiilor și dezbaterilor politice, discutarea problemelor politice cu persoanele apropiate, participarea la mitinguri și dezbateri pe probleme politice, participarea la întâlniri cu candidații Împreună, o contribuție directă la finanțarea activităților sau campaniei unui adversar. Între voturile electorale, alegătorii, pe lângă reprezentanții lor, pot interveni personal sau colectiv.

Procesul electoral include activitățile și procedurile în desfășurare legate de organizarea, desfășurarea și compilarea rezultatelor alegerilor. Scopul esențial al alegerilor este de a promova persoane demne, cu cunoaștere a problemelor locale specifice, în funcții calificate în administrația publică locală, pe baza cerințelor legitime ale locuitorilor.

Monitorizarea alegerilor în Republica Moldova este o activitate importantă pentru asigurarea unui proces electoral corect și transparent. Scopul său este de a observa, înregistra și evalua desfășurarea alegerilor și de a identifica posibile nereguli sau fraude. Prin intermediul monitorizării se colectează informații relevante despre situația generală a alegerilor și modalitățile de alegere, ceea ce are un impact semnificativ asupra exercitării drepturilor politice ale cetățenilor.

Gradul de investigare a problemei la momentul actual, scopul cercetării. La momentul actual, importanța și scopul de elaborare a prezentului demers științific, apare din intenția autorului de a releva în prim-plan unele repere ale procesului de monitorizare a alegerilor în Republica Moldova. Totodată este şi necesitatea stringentă de efectuare a unei analize ample referitor la esenţa subiectului cercetării.

Materiale utilizate și metode aplicate. În procesul elaborării articolului științific ne-am ghidat de mai multe și diverse metode de cercetare științifică care au făcut posibilă investigarea corespunzătoare a subiectului titulativ, dintre care putem enumera: metoda analizei, metoda sintezei, metoda deducției, metoda sistemică, metoda istorică, precum și metoda comparativă.

Baza teoretico-juridică a demersului științific cuprinde materialul definitoriu precum ar fi legislația electorală națională, rapoartele de activitate ale instituțiilor cheie cu atribuții în domeniul electoral, precum și sursele web din mediul online – care direct sau indirect, abordează esența și conținutul subiectului supus cercetării.

Rezultatele obţinute în baza analizelor ştiinţifice efectuate. ***Monitorizarea alegerilor*** reprezintă activitatea de supraveghere și evaluare a întregului proces electoral, de la etapa pregătitoare până la cea post-electorală, în vederea asigurării respectării standardelor democratice și a drepturilor electorale ale cetățenilor.

Această activitate are ca scop principal garantarea caracterului liber, corect și transparent al alegerilor, prin observarea modalității de organizare și desfășurare a scrutinului, precum și prin semnalarea eventualelor nereguli sau încălcări ale cadrului legal și procedural aplicabil.

Monitorizarea alegerilor pe teritoriul Republicii Moldova este reglementată în Codul electoral și în Regulamentul privind statutul observatorilor şi procedura de acreditare a acestora. Reglementarea internațională a aspectelor ce vizează observarea și monitorizarea alegerilor la care țara noastră este semnatară sunt exprimate în Codul bunelor practici în materie electorală adoptat de Comisia europeana pentru Democraţie prin Drept în cadrul celei de-a 52 Reuniune Plenară

(Veneţia, 18-19 octombrie 2002). Potrivit acestuia, procedura de observare a alegerilor poate fi efectuată atât în perioada pre-electorală, electorală, cât și post electorală. Elementul observării este concentrat asupra respectării de către autorităţi a obligaţiunii de neutralitate. În perioada 2016-2019 alegerile prezidențiale, parlamentare și locale au fost monitorizate de către organizații neguvernamentale naționale și internaționale, interguvernamentale, dar și misiunile diplomatice acreditate. Forma de exprimare a observării procesului electoral este relatată în cadrul unui raport sau conferință acțiune care nu ajunge să fie publicată de toți observatorii acreditați. Din rapoartele finale de observare a alegerilor prezidențiale, parlamentare și locale a Misiunii de Observare a Alegerilor OSCE / ODIHR – Biroul pentru Instituții Democratice și Drepturile Omului, Rețeaua Europeană a Organizațiilor de Monitorizare a Alegerilor (ENEMO) și Asociația Promo-LEX în parteneriat cu Coaliția civică pentru alegeri libere și corecte, se poate evidenția că per ansamblu în Republica Moldova, alegerile sunt organizate cu respectarea legislației naționale și internaționale. Recomandările misiunilor de observare a procesului electoral au un rol important în dezvoltarea încrederii partenerilor externi precum că resursele economice, oferite de Banca Mondială și Banca Centrală Europeană armonizează cadrul legislativ în procesul de democratizare a statului [1].

Monitorizarea alegerilor implică următoarele aspecte esențiale:

1. *evaluarea cadrului juridic și instituțional*: analizarea legislației electorale, a normelor și procedurilor stabilite pentru buna organizare a scrutinului.

2. *observarea perioadei pre-electorale*: monitorizarea înregistrării candidaților, a campaniei electorale, a accesului partidelor la mass-media, a finanțării campaniilor etc.

3. *monitorizarea procesului de votare*: deplasarea observatorilor naționali și internaționali în secțiile de votare pentru a urmări operațiunile de votare, asigurarea secretului votului, integritatea urnelor etc.

4. *observarea procesului de numărare a voturilor și totalizare a rezultatelor*: supravegherea procedurilor de numărare, centralizare și validare a rezultatelor.

5. *evaluarea perioadei post-electorale*: monitorizarea soluționării eventualelor contestații și litigii electorale, analiza gradului de îndeplinire a recomandărilor formulate.

Monitorizarea alegerilor în Republica Moldova decurge prin implicarea mai multor actori relevanți, atât naționali, cât și internaționali.

Pentru a putea monitoriza alegerile, trebuie să fii acreditat în calitate de observator. Rapoartele date de observatori au caracter consultativ, sunt importante pentru asigurarea credibilităţii faţă de rezultatele alegerilor (inclusiv din partea comunităţii internaţionale) şi pot fi utilizate pentru îmbunătăţirea procedurilor electorale.

Observatorii pot fi:

- naţionali – cetăţeni ai RM, reprezentanţi ai asociaţiilor obşteşti, ai concurenţilor electorali, acreditaţi de Comisia Electorală Centrală sau consiliul electoral de circumscripţie.
- internaţionali – reprezentanţi ai organizaţiilor internaţionale, ai guvernelor statelor străine şi ai organizaţiilor neguvernamentale din străinătate, precum şi experţi internaţionali în domeniul electoral, acreditaţi doar de Comisia Electorală Centrală [2].

Conform art.68 alin.13 al Codului electoral ,,Observatorii acreditați au dreptul să asiste la toate operațiunile electorale, la toate ședințele organelor electorale, inclusiv în ziua alegerilor, fără a interveni în procesul electoral sau în alte operațiuni electorale, și să informeze președintele organului electoral despre neregulile observate. Observatorii au acces la toate informațiile cu caracter electoral, la listele electorale, la procesele-verbale întocmite de organele electorale, pot efectua filmări foto și video cu înștiințarea președintelui organului electoral, fără a pune în pericol secretul și securitatea votării, iar observatorii naționali pot depune și sesizări privind neregulile observate, care se examinează de către organul electoral, cu informarea obligatorie a autorului sesizării despre decizia luată. Observatorii au dreptul de a informa opinia publică privind constatările efectuate. În ziua alegerilor și în ziua precedentă alegerilor observatorii nu au dreptul să exprime constatări care ar favoriza sau defavoriza anumiți concurenți electorali sau participanți la referendum” [3].

De asemenea trebuie să atragem atenția că:

✓ observatorii acreditaţi de Comisia Electorală Centrală pot monitoriza alegerile pe întreg teritoriul Republicii Moldova;

✓ observatorii acreditaţi de consiliul electoral de circumscripție din partea asociaţiilor obşteşti pot monitoriza alegerile doar în circumscripţia respectivă;

✓ fiecare concurent electoral poate avea doar un singur observator în fiecare secţie de votare, aceştia fiind acreditaţi de consiliul electoral de circumscripție;

✓ pentru secţiile de votare constituite peste hotarele ţării, observatorii se acreditează separat doar de către CEC;

✓ la alegerile/referendumurile locale, observatorii din partea concurenţilor electorali pot fi acreditaţi doar de către consiliile electorale de circumscripţie de nivelul întâi [2, pag.15].

Ca exemplu de observatori naționali putem vorbi despre asociația Promo-LEX. **Asociația Promo-LEX** este o organizație neguvernamentală, care are drept scop dezvoltarea democrației în Republica Moldova, inclusiv în regiunea transnistreană, prin promovarea şi apărarea drepturilor omului, monitorizarea proceselor democratice şi consolidarea societății civile. Asociația Promo-LEX a fost constituită în anul 2002 și a fost înregistrată la Ministerul Justiției al Republicii Moldova la 19 iulie 2002. Asociația Promo-LEX este o organizație apolitică, nonprofit și deține Certificat de Utilitate Publică. Asociația Promo-LEX îşi desfăşoară activitatea pe întreg teritoriul Republicii Moldova. Valori promovate de către aceasta fiind: profesionalism; servicii de calitate; transparență şi responsabilitate; non-discriminare; neutralitate politică; spirit de echipă; deschidere spre colaborare şi parteneriate.

Programul Procese Democratice. Scopul general al Programului este de a contribui la îmbunătățirea calității şi sporirea încrederii cetățenilor în procesele democratice din Republica Moldova. În cadrul acestui Program, Promo-LEX observă și monitorizează procesele electorale, reformele sectoriale, precum și procesele decizionale pe domeniile prioritare ale Asociației.

Acest program prevede:

a) desfășurarea misiunilor de monitorizare naționale ale alegerilor din Republica Moldova;

b) participarea la misiunile de monitorizare electorale internaționale;

c) avize la proiecte de legi și acte normative în domeniul electoral;

d) activități de *Advocacy* axate pe procesele de luare a deciziilor;

e) monitorizarea instituțiilor, proceselor și reformelor sectoriale pe domeniile prioritare ale Asociației;

f) organizarea și desfășurarea campaniilor de educație civică și electorală;

g) menținerea și dezvoltarea rețelei de observatori ai Asociației Promo-LEX.

Experiența de monitorizare a Asociației Promo-LEX include metode precum observarea pe termen lung; observarea în ziua alegerilor, inclusiv numărarea rapidă a voturilor, numărarea paralelă a voturilor, raportarea prin SMS și observarea prin intermediul echipelor mobile; monitorizarea ședințelor de judecată; monitorizarea activității instituțiilor publice; și monitorizarea reformelor democratice [4].

Monitorizarea alegerilor joacă un rol important în consolidarea democrației și asigurarea respectării drepturilor cetățenilor. Importanța acestui proces constă este pentru:

1. *asigurarea integrității procesului electoral*: monitorizarea permite observarea imparțială a tuturor etapelor electorale, de la înregistrarea și alegerea candidaților până la vot, numărarea voturilor și soluționarea contestațiilor,permițând astfel evaluarea cadrului legal și procedural, precum și gradul de conformitate cu standardele democratice internaționale;

2. *creșterea transparenței și a încrederii cetățenilor*: prezența observatorilor naționali și internaționali adaugă transparență întregului proces electoral. Rapoartele și constatările lor contribuie la creșterea încrederii în integritatea alegerilor și oferă cetățenilor informații imparțiale cu privire la modul de desfășurare a alegerilor;

3. *prevenirea fraudei*: prezența observatorilor acreditați la secțiile de votare previne tentativele de fraudă electorală, intimidarea alegătorilor sau alte activități ilegale. Rapoartele de monitorizare pot ajuta la identificarea și sancționarea posibilelor abateri;

4. *îmbunătățirea procesului electoral*: pe baza constatărilor și recomandărilor făcute de misiunea de observare, autoritățile pot îmbunătăți cadrul legislativ și procedural al alegerilor, precum și capacitatea instituțională a instituțiilor electorale de a asigura respectarea standardelor democratice.

5. *respectarea angajamentelor internaționale*: prin acceptarea monitorizării alegerilor de către misiunile internaționale, statele își pot îndeplini obligațiile în cadrul organizațiilor regionale și internaționale precum OSCE, Consiliul Europei și Uniunea Europeană.

Concluzie. Monitorizarea alegerilor este un element important în țara noastră. Acest aspect important, joacă un mare rol pentru a îmbunătăți încrederea cetățenilor în integritatea procesului electoral și la respectarea angajamentelor internaționale asumate de Republica Moldova. Prin intermediul monitorizării, se asigură respectarea standardelor internaționale și a legislației naționale privind desfășurarea alegerilor.

Observatorii, fie că sunt naționali sau internaționali, contribuie semnificativ la identificarea și raportarea neregulilor, precum și la propunerea de soluții pentru îmbunătățirea procesului electoral. Monitorizarea a avut un impact pozitiv asupra calității procesului electoral. Raporturile detaliate și recomandările care sunt făcute de observatori duc la corectarea procesului electoral și la prevenirea fraudelor.

BIBLIOGRAFIE:

1. ȘOVA Efimia, Monitorizarea alegerilor în Republica Moldova: general și particular. În: materialele Conferinţei Ştiinţifică a Studenţilor şi Masteranzilor (cu participare internaţională) ,,Viitorul ne aparţine", Ediţia a X-a din 20 mai 2020, Chişinău, Editura: ,,Tipografia Biotehdesign", p.91, numărul total de pagini: 102, ISBN 978-9975-3389-4-3;

2. CIOCAN Iurie, ș. a., Cunoaște dreptul tău electoral, Ediția a III-a, Chișinău, Editura: Comisia Electorală Centrală, p.33, 2015;

3. Codul electoral al Republicii Moldova nr.325 din 08.12.2022. În: Monitorul Oficial al Republicii Moldova nr.426-427 din 23.12.2022, în vigoare conform ultimelor modificări și ajustări din 25.01.2024 (Legea nr.1 din 18.01.2024);

4. Asociația Promo-LEX. Poate fi accesat la următorul link: https://promolex.md/misiune/?lang=ro, vizualizat la 24.06.2024.

CZU: 349.3:364.658(478) **https://doi.org/10.59295/rpijn2025.22**

ASIGURAREA BUNĂSTĂRII POPULAȚIEI PRIN INTERMEDIUL SISTEMULUI DE PROTECȚIE SOCIALĂ AL REPUBLICII MOLDOVA

CHISARI-LUNGU Oxana,
Universitatea de Stat din Moldova,
doctor în drept, lector universitar,
Facultatea de Drept a Universității de Stat din Moldova
ORCID: 0009-0006-8100-5939

Comunicare elaborată în baza Proiectului Instituțional „ Consolidarea mecanismelor socio-economice și juridice de asigurare a bunăstării și securității cetățenilor (CONSEJ)" în cadrul Laboratorului de Cercetare Științifică „Drept Public Comparat și e-Guvernare", Facultatea de Drept, Universitatea de Stat din Moldova

SUMMARY

Ensuring the well-being of the person and the family through the social protection system is achieved thanks to the rules of social insurance and social assistance, which constitute two distinct institutions of social security law. Although there is no generally accepted definition of well-being, it could be defined as a description of people's life situation. As such, the term "well-being" is primarily used in the political arena, being intimately linked to the concept of needs, since it is through the satisfaction of needs that the increase in well-being is achieved. Well-being policies are policies designed to meet individual or group needs.

Keywords: well-being; social insurance; social assistance, well-being state, social risk.

Asigurarea bunăstării persoanei constituie o prioritate a Republicii Moldova, prevăzută atât în actele interne, cât și în actele internaționale la care aceasta este parte. Declarația Universală a Drepturilor Omului prevede în art. 25 că orice om are dreptul la un nivel de trai care să-i asigure sănătatea şi bunăstarea lui şi familiei sale, cuprinzând hrana, îmbrăcămintea, locuinţa, îngrijirea medicală, precum şi serviciile sociale necesare; el are dreptul la asigurare în caz de şomaj, boală, dizabilitate, văduvie, bătrâneţe sau în celelalte cazuri de pierdere a mijloacelor de subzistenţă, în urma unor împrejurări independente de voinţa sa [1]. La rândul ei, Constituția Republicii Moldova, în art. 47 prevede că statul este obligat să ia măsuri pentru ca orice om să aibă un nivel de trai decent, care să-i asigure sănătatea şi bunăstarea lui şi familiei lui, cuprinzând hrana, îmbrăcămintea, locuinţa, îngrijirea medicală, precum şi serviciile sociale necesare [2].

Cu referire la calitatea vieții și bunăstarea socială, în anul 2022 Republica Moldova urcă șase poziții și ajunge pe locul 51 în clasamentul Mondial privind Indicele de Progres Social. Potrivit studiului efectuat de organizația nonprofit Social Progress Imperative, Republica Moldova înregistrează 74.19 de puncte din 100, un scor în creștere față de anul 2021, dar care o plasează în rândul țărilor din a doua categorie, după Armenia, Muntenegru și Georgia, dar în fața Ucrainei, Albaniei, Macedoniei de Nord, Rusiei și Belarusului [3].

Deși nu există o definiţie general acceptată a bunăstării, aceasta ar putea fi definită ca fiind o descriere a situaţiei vieţii oamenilor. În studiul „Evoluţia bunăstării în România 1990-2014” se vorbește despre măsurarea bunăstării care poate fi o activitate la fel de complexă și destul de dificilă, având în vedere diferitele cadre conceptuale utilizate. Astfel, din cercetările care există, se constată că din punct de vedere al măsurării bunăstării, aceasta poate fi divizată în două componente: obiectivă și subiectivă. Prima componentă poate fi interpretată ca un mijloc indirect și utilizează fapte observabile drept instrumente de măsurare, sub formă de statistici economice, sociale sau de mediu. Ca atare, bunăstarea obiectivă este evaluată pe baza datelor cantitative (de obicei, indicatori obţinuţi din surse statistice) și, în esenţă, reprezintă o imagine „din exterior”. A doua componentă este măsura subiectivă a bunăstării. Este cunoscută, de asemenea, sub numele de bunăstare declarată și cuprinde o gamă largă de procese emoţionale și cognitive. În esenţă, aceasta este percepţia oamenilor asupra calităţii vieţii [4].

Necesitatea asigurării bunăstării sociale a generat o altă noţiune „statul bunăstării”. În sens larg, statul bunăstării are cinci elemente de bază prezente în grade diferite în actul de guvernare; un sistem de securitate socială; administrări centrale și locale ca esenţa managerială a sistemului; recunoaștere socială și legislaţia drepturilor fundamentale ale omului, care sprijină elaborarea sistemului la nivel ideologic; justificarea intervenţiei statului în sfera economică pentru a atinge angajarea deplină; realizarea unei democratizări de masă bazată pe principiul deciziei parlamentare în sfera politică. Obiectivul principal al statului bunăstării, astfel, este atingerea unui standard de viaţă (calitate a vieţii) la un nivel corespunzător necesităţilor și aspiraţiilor colectivităţii. Statul bunăstării poate fi conceptualizat în versiunea sa strictă (bunurile și serviciile sociale, oferirea și organizarea de sisteme de asigurare socială) sau mai amplă (extinsă prin acţiuni nonbugetare ale statului având drept scop îmbunătăţirea bunăstării sociale, îndeosebi prin redistribuirea și

reglementarea mecanismelor, cum ar fi impozitele progresive, pensiile minime, salariile sau controlul preţurilor) [5, p. 122].

Ca atare termenul „bunăstare" se folosește în primul rând în arena politică, fiind legat în mod intim de conceptul de nevoi, deoarece tocmai prin satisfacerea nevoilor se realizează creșterea bunăstării: politicile bunăstării sunt politici proiectate să satisfacă nevoile individuale sau de grup. Nevoile ca problemă politică nu sunt doar acelea legate de supraviețuire, ci și cele pentru o viață modernă sau normală în cadrul societății. Ele nu cuprind numai un nivel minim de venituri pentru hrană și îmbrăcăminte, ci și condiții adecvate de locuire, educație, îngrijire a sănătății și posibilității de angajare (deși aceasta din urmă nu este întotdeauna inclusă).

Din cele relatate conchidem că unul din elementele de bază ale statului bunăstării îl constituie sistemul de securitate socială pe care acesta îl organizează. Biroul Internaţional al Muncii defineşte *securitatea socială* ca protecţie pe care societatea o acordă membrilor săi printr-un ansamblu de dispoziţii publice contra mizeriei economice şi sociale care îi ameninţă în caz de pierdere sau reducere importantă a câştigurilor datorită bolii, maternităţii, accidentului de muncă, şomajului, dizabilității, bătrâneţii sau decesului, precum şi acordarea de îngrijiri medicale şi de alocaţii familiilor cu copii [6, p. 2].

Cea mai mare parte a acțiunilor de securitate socială este realizată prin intermediul normelor dreptului securității sociale (dreptului protecției sociale). În acest context, se impune diferențierea clară a noțiunilor „protecție socială" și „securitate socială". Doctrinarii români Cristian Bocancea şi George Neamţu, abordează *protecţia socială* ca o totalitate de activităţi întreprinse de către stat, organizaţiile societăţii civile, biserică în scopul asigurării veniturilor pentru categoriile de persoane care nu pot dobândi resurse prin munca proprie (bătrânii, şomerii, indivizii afectaţi de maladii cronice severe, persoanele cu deficienţe); protejării populaţieifaţă de efectele crizelor economice; protecţiei în caz de calamitate naturală sau de conflict armat; asigurării ordinii publice şi protecţiei faţă de criminalitate; apărării drepturilor civile; protejării faţăde orice factor de risc [7, p.67]. Din această noțiune rezultă că acţiunile de protecţie socială sunt dintre cele mai diverse, fiind reglementate de norme ale mai multor ramuri de drept. Astfel, asigurarea unui mediu înconjurător sănătos, asigurarea respectării drepturilor în domeniul educaţional, locativ, precum şi în alte domenii sociale, constituie măsuri de protecţie socială. Totodată, se cere remarcat faptul că o mare parte dintre activităţile de protecţie socială

sunt desfăşurate doar în favoarea persoanelor sau a familiilor aflate în situație de risc social prin intermediul sistemelor de asigurare socială şi de asistenţă socială care, împreună, constituie sistemul de securitate socială. Astfel, considerăm incorect de a pune semnul egalității între noțiunile „protecție socială" și „securitate socială". Susţinem că *denumirea corectă a ramurii de drept* ce reglementează raporturile juridice care apar în legătură cu acordarea diferitelor prestaţii sau servicii de asigurare socială şi/sau de asistenţă socială persoanelor sau familiilor aflate în situație de risc social este *dreptul securităţii sociale,* care încadrează în sine două instituții mari: *asigurarea socială și asistența socială*.

Legea sistemului public de asigurări sociale definește asigurările sociale în calitate de sistem de protecţie socială a persoanelor asigurate, constând în acordarea de indemnizaţii, ajutoare, pensii, de prestaţii pentru prevenirea îmbolnăvirilor şi recuperarea capacităţii de muncă şi de alte prestaţii, prevăzute de legislaţie [8, art. 1]. În același context, Legea asistenței sociale definește asistenţa socială în calitate de componentă a sistemului naţional de protecţie socială, în cadrul căruia statul şi societatea civilă se angajează să prevină, să limiteze sau să înlăture efectele temporare sau permanente ale unor evenimente considerate drept riscuri sociale, care pot genera marginalizarea ori excluderea socială a persoanelor şi a familiilor aflate în dificultate [9, art. 1].

Riscul social constituie pericol pentru persoană sau familie de a fi afectată de consecinţele economice negative ale pierderii potenţialului fizic, statutului ocupaţional sau social (boală, accident, dizabilitate, îmbătrânire, deces, maternitate, şomaj, inadaptare socială etc.) [9, art. 1].

Având în vedere sistemele distincte de asigurări sociale și de asistență socială, riscurile sociale se clasifică în două mari categorii: riscuri sociale asigurate și riscuri sociale neasigurate.

Riscul asigurat constituie un eveniment sau fenomen la a cărui producere structurile teritoriale ale Casei Naţionale de Asigurări Sociale sunt obligate să facă prestaţiile respective de asigurări sociale. În sistemul public, prestaţiile de asigurări sociale reprezintă venit de înlocuire pentru pierderea totală sau parţială a veniturilor ca urmare a vârstei, dizabilităţii, accidentelor, bolilor, maternităţii, adopției, pierderii locului de muncă sau decesului care sunt denumite riscuri asigurate [8, art. 7]. Analizând aceste prevederi legale, identificăm opt riscuri asigurate.

Spre deosebire de riscurile asigurate, a căror acoperire se realizează, în mare parte, prin intermediul bugetului de asigurări sociale de stat, cele neasigurate nu sunt enumerate exhaustiv și sunt dintre cele mai diverse. Astfel, orice risc social pentru a cărei acoperire nu au fost achitate contribuții de asigurări sociale, constituie riscuri neasigurate și se acoperă prin intermediul sistemului de asistență socială. Printre acestea putem identifica: sărăcia, calamitatea naturală, utilizarea băuturilor alcoolice, narcotice sau toxice, depistarea virusului HIV etc.

Sistemul de asigurare socială în Republica Moldova este unul care se bazează pe principiul solidarității sociale intra și intergenerații, asta presupunând că participanţii la sistemul public îşi asumă conştient şi reciproc obligaţii şi beneficiază de dreptul pentru prevenirea, limitarea sau înlăturarea riscurilor sociale. Cele mai importante prestații de asigurări sociale prevăzute de legislația Republicii Moldova sunt pensiile (pentru limită de vârstă, de dizabilitate, de urmaș, specială și pensie anticipată pentru carieră lungă); prestațiile pentru accidente de muncă și boli profesionale; indemnizațiile pentru concediu medical; indemnizațiile adresate familiilor cu copii; prestațiile pentru persoanele aflate în căutarea unui loc de muncă. Totodată, sistemul de asistență socială este unul mult mai diversificat și intervine pentru protecția persoanelor sau familiilor care au nimerit într-o situație de vulnerabilitate neasigurată. Pe lângă prestațiile bănești care se achită din bugetul de stat, bugetele locale, alte surse, normele asistenței sociale reglementează modul de organizare și prestare a multiplelor servicii sociale destinate persoanelor sau familiilor aflate în dificultate. Serviciile sociale constituie ansamblul de măsuri și activități realizate pentru a satisface necesitățile sociale ale persoanei sau familiei în vederea depășirii unor situații de dificultate, de prevenire a marginalizării și excluziunii sociale.

O analiză holistică a sistemului de prestații bănești de asigurări sociale și de asistență socială detonă faptul că țara noastră întreprinde măsuri constante de asigurare a bunăstării populației. Totodată, la etapa actuală sunt în derulare multiple reforme, se întreprind acțiuni în vederea realizării prevederilor documentelor de politici publice.

Planul național de acțiuni pentru aderarea Republicii Moldova la Uniunea Europeană pe anii 2024-2027 [10] prevede multiple acțiuni de politici sociale menite să promoveze bunăstarea. Printre acestea se evidențiază: elaborarea și implementarea procedurii de identificare a populației inactive beneficiare de plăți

sociale; dezvoltarea sistemului de profilare a șomerilor bazat pe date, inclusiv a tinerilor în scopul antrenării în servicii și măsuri de ocupare; extinderea inițiativelor de implicare a taților/bărbaților/bunicilor în îngrijirea și educația copiilor/nepoților etc.

Strategia Moldova Europeană 2030 prevede în cadrul Obiectivului 6: consolidarea durabilității sistemului de asigurări sociale și furnizarea de servicii de asistență socială relevante și de calitate; implementarea unui sistem de protecție socială adecvat la nivel național pentru o acoperire substanțială a celor mai săraci și vulnerabili până în 2030; asigurarea unui sistem de protecție a copilului care răspunde prompt și eficient la nevoile fiecărui copil; crearea rezilienței celor din categoriile vulnerabile la evenimente extreme legate de climă, inclusiv secetă și inundații; asigurarea unui cadru național de politici bazat pe strategii care să susțină investițiile în eradicarea sărăciei[11].

În concluzie, evidențiem că acestea și alte măsuri de politici publice au menirea de a asigura bunăstarea populației Republicii Moldova, în consecință realizându-se pași concreți în vederea aderării Republicii Moldova la Uniunea Europeană.

BIBLIOGRAFIE:

1. Declarația Universală a Drepturilor Omului nr. 12, din 10.12.1948. În: Tratate Internaționale nr. 1, din 30.12.1998.
2. Constituția Republicii Moldova, nr. 1, din 29.07.1994. În: Monitorul Oficial al Republicii Moldova, nr. 78, din 2012.
3. https://noi.md/md/societate/ce-loc-ocupa-moldova-in-clasamentul-mondial-privind-bunastarea-sociala. Accesat: 20.10.2024.
4. TOADER Ș., IANCU V., OLTEANU D. Evoluţia bunăstării în România 1990 - 2014. KPMG România, 2017, 35 p. Disponibil: https://assets.kpmg.com/content/dam/kpmg/ro/pdf/welfare-ro-web.pdf. Accesat: 15.09.2024.
5. FILIPOV I. Coeziune și bunăstare socială: o confruntare de indicatori cohesion and social welfare: a confrontation of indicators. Disponibil: /https://ibn.idsi.md/sites/default/files/imag_file/116-126_3.pdf. Accesat: 10.09.2024.
6. GHIMPU S., ŢICLEA Al., TUFAN C. Dreptul securităţii sociale. Bucureşti: ALL BECK, 1998. – 487 p.
7. BOCANCEA Cr., NEAMŢU G. Elemente de asistenţă socială. – Iaşi: Polirom, 1999. 292 p.

8. Legea Parlamentului Republicii Moldova nr. 489 din 08.07.1999 privind sistemul public de asigurări sociale. În: Monitorul Oficial al Republicii Moldova nr. 1-4, 2000.

9. Legea Parlamentului Republicii Moldova nr. 547 din 25.12.2003 asistenței sociale. În: Monitorul Oficial al Republicii Moldova nr. 42-44, 2004.

10. Planul național de acțiuni pentru aderarea Republicii Moldova la Uniunea Europeană pe anii 2024-2027, Disponibil: https://gov.md/sites/default/files/document/attachments/pna-hg-829-2023.pdf. Accesat: 10.09.2024.

11. Legea Parlamentului Republicii Moldova nr. 315 din 17.11.2022 pentru aprobarea Strategiei naționale de dezvoltare „Moldova Europeană 2030". În: Monitorul Oficial al Republicii Moldova nr. 409-410, 2022.

PANELUL
English as catalizator of Legal Profession: Green Bright Future to EU family

CZU: 341.231.14-053.2:340.13 **https://doi.org/10.59295/rpijn2025.23**

LEGAL REGULATION OF THE INTERNATIONAL PROTECTION OF FAMILY RIGHTS AND INTERESTS OF THE CHILD: SEPARATE ASPECTS

VOLKOVA Natalia,
National University "Odesa Law Academy",
doctor of legal sciences, professor,
Department of civil engineering, notarial and executive process

SUMMARY

The article is devoted to a comprehensive study of individual norms of international legal acts on children's rights, their protection and protection. An overview of the main provisions of international legal documents and doctrinal approaches to the protection of family rights and interests of the child was carried out. It was established that the concept of protection of children's rights and interests developed gradually over many centuries. However, this process became more active only in the 19th century, when a number of international acts were adopted regulating the protection of human rights and interests in general and the protection of family rights and interests of the child in particular. However, there is still no single mechanism for protecting the family rights and interests of the child. In connection with the declaration of martial law in Ukraine, in addition to the increase in the number of armed conflicts, not only internal, but also international, new problems arise regarding the protection of children: providing the child with immediate protection, support, assistance, creating appropriate living conditions for him, etc. All this becomes an urgent problem of modern times for the whole world.

Keywords: legal regulation, international protection, protection of the rights and interests of the child, family legal relations.

From birth, the rights and freedoms of a person and a citizen belong to and are guaranteed by the state in accordance with the generally recognized principles of the norms of national law and norms of international law. For the first time, children's rights as an independent phenomenon were recognized in France in 1792 in a document with the symbolic name "Declaration of the Rights of the Child".

After 17 years, Sweden proposed the concept of creating independent bodies to monitor the government's activities in the field of protection of individual rights. In international law, as N. V. Ortynska notes, "... the idea of protecting children developed gradually over many centuries. However, this process became more active only in the 19th century, when the encroachment of adults on their personal interests

led to the creation of the concept of protection of children's rights. It began with the creation of the institution of public guardianship, which was the first practical attempt to protect the rights of the child. The crown of these actions was the publication in England in 1908 of Children Charter, or Habeas corpus. This Law entered into force in 1909. It was an attempt at the first codification of the rights of minors, which in the future became the basis for more complete legislation. The law established the same rights for all children – legally and illegitimately born, and recognized the need to treat them with courtesy. After that, in 1912, the Law on the Protection of Childhood was adopted in Belgium. In 1919, the People's Organization for the Care of Children was created, which was supposed to coordinate all actions designed to ensure the realization of the idea of protecting children's rights. The activities of this organization aroused interest in other countries, which was the beginning of international cooperation in this field" [1, p. 70]. At the 3rd session of the Hague Conference on International Law, the Convention was prepared, which provided for provisions on the custody of a minor child, dated June 12, 1902 (Convention on Agreements on the Custody of Minors dated June 12, 1902) [2]. This Convention existed almost until the adoption of the Convention on Jurisdiction, Applicable Law, Recognition, Enforcement and Cooperation Regarding Parental Responsibility and Child Protection Measures of October 19, 1996 (entered into force for Ukraine on February 1, 2008).

At the same time, it should be noted that the first international act providing for the protection of the child was the Geneva Declaration of the Rights of the Child in 1924 [3]. As noted in the legal literature, " Eglantyne was the author of the Declaration Jebb is a British social reformer who founded the Save the Children » at the end of the First World War. After witnessing the horror of the First World War, Eglantyne Jebb realized that children need special protection. In 1919 with the help of his sister Eglantyne Jebb founded the " Save. Fund" in London the Children » to provide assistance and protection to children who survived the war. In 1920, with the support of the International Committee of the Red Cross (ICRC), the " Save the Children " was organized and structured around the International Union " Save the Children ". On February 23, 1923, the International Union " Save the Children » adopted the first version of the Declaration of the Rights of the Child during its fourth general assembly. Later, the project was ratified during the fifth general assembly on February 28, 1924. Eglantyne Jebb sent this document to the League of Nations, saying that she believed

that "we must demand certain rights of children and make efforts for their universal recognition." On September 26, 1924, the League of Nations adopted a declaration and called it the Geneva Declaration. It was a historic day - the specific rights of children were recognized for the first time" [4, p. 72]. So, in Geneva on the basis of the project Eglantyne Jebb On September 26, 1924, the General Assembly of the League of Nations adopted the Declaration of the Rights of the Child (Geneva Declaration of the Rights of the Childs). The preamble of the Declaration states that "by this Declaration of the Rights of the Child, commonly known as the 'Geneva Declaration', men and women of all nations recognize that humanity is bound to give the best to the child, declaring and accepting it as their duty, regardless of race, nationality or religion" [3]. Therefore, the Declaration emphasized that the care of children and their protection is not the exclusive duty of the family and even of a separate state. All humanity must care about the protection of childhood. The declaration also contained a number of articles and additional protocols to it, which provided for the protection of the rights and interests of children in the conditions of hostilities and conflicts, which is extremely relevant, given the current state of our country. However, despite its important role in protecting the rights and interests of the child, such a Declaration was still of a recommendatory nature. The Geneva Declaration of the Rights of the Child, of course, "...is not a perfect document from the point of view of defining the terms and mechanisms for the implementation of its provisions. The list of prohibited grounds for discrimination against a child is limited to "race, nationality and religion." In the Children's Charter of the post-war period of 1943, this list was expanded to include "gender" and "social status" [5, p. 9]. Speaking about the international legal basis for regulating relations between parents and children regarding upbringing, it should be noted that the Geneva Declaration lost its legal basis in 1946 after the collapse of the League of Nations. All international human rights bodies involved in the protection of children's rights operate at the universal level, within the framework of the UN. The UN General Assembly performs a number of functions regarding human rights. Thus, it organizes research, makes recommendations to promote the realization of human rights, adopts resolutions (declarations) on human rights issues and approves treaties. Considering the priority of human rights in solving almost all issues of international relations and children's rights as an integral part of universal human values, the UN General Assembly established the United Nations Children's

Fund in 1946, which was the main guarantor and mechanism for protecting children's rights around the world. One of the important acts regarding the protection of children's rights was the Universal Declaration of Human Rights of December 10, 1948, which was adopted by the UN General Assembly. In this Declaration, the issues of protection of children's rights were defined, in particular, the right of all children to special care and assistance was proclaimed.

The next step was the Convention on the Protection of Human Rights and Fundamental Freedoms of 1950, ratified by the Verkhovna Rada of Ukraine on July 17, 1997, which does not contain norms directly regulating the protection of the rights and interests of the child. However, it should be noted that "a child is a subject of international law, therefore some provisions of the Convention may be applied in the protection of the rights and interests of the child" [6, p. 85]. In 1957, the UN Commission on Human Rights began work on the draft text of the new Declaration on the Rights of the Child, which was developed by the UN Economic and Social Council (ECOSOC) with the participation of a number of public organizations. In 1959, the UN General Assembly proclaimed the Declaration of the Rights of the Child, the purpose of which was to provide children with a happy childhood and the enjoyment of rights and freedoms. The Declaration of the Rights of the Child consists of ten articles aimed at the harmonious development and social protection of children. The document was adopted "...on the basis of and in fulfillment of the Universal Declaration of Human Rights (1948) and emphasizes that every child should possess and enjoy all the rights specified in it. The Declaration of the Rights of the Child contained only ten principles, but they became the foundation of the international legal protection of the rights of the child" [7, p. 38]. The Declaration proclaims the following important principles and rights: "...equality and all the rights of the child; special protection of children's rights; the right to a name and citizenship; the right to social protection; ensuring proper conditions for the protection and development of children with disabilities; full and harmonious development of the child in love and understanding; the right to free and compulsory education; the priority of protecting the rights of the child; protection from all forms of neglect, cruelty and exploitation; raising a child in the spirit of mutual understanding, tolerance, friendship between peoples, peace and brotherhood" [8]. Therefore, the content of the Declaration is a broader document than the Geneva Declaration of 1924. The declared Declaration proclaims the principle of equality of

children, norms regarding the protection of motherhood and childhood, the protection of children from exploitation, and the right of children to education. One of the principles of the Declaration of the Rights of the Child establishes the duty of society to take special care of children. The Declaration lists not only the rights of the child as a citizen (the right to a name, to citizenship, to compulsory and free education, to primary assistance and protection - especially from all forms of neglect, cruelty and exploitation), but also stand out as independent provisions concerning her upbringing in the family. The Declaration of the Rights of the Child "...became the basis for the adoption of the Convention on the Rights of the Child (1989)".

In 1966, the UN adopted the International Covenant on Civil and Political Rights and the International Covenant on Economic, Social and Cultural Rights, which should be considered the first international binding documents in the field of human rights. These documents also touch on the rights of the child separately: the prohibition of discrimination, the right to protection by the family, the state and society, the right to a name and citizenship, protection of the child in the event of a family breakup. Subsequently, the 1973 Hague Convention on the Recognition and Enforcement of Maintenance Obligations was adopted. The UN General Assembly declared 1979 the International Year of the Child (dedicated to the 20th anniversary of the adoption of the Declaration of the Rights of the Child). With these actions, the UN General Assembly once again drew the attention of the world community to the need to take appropriate actions to protect children. Based on this, Sweden demonstrated to the whole world its concern for children and "...in 1979, the International Year of the Child, Sweden became the first country in the world where physical punishment of children was prohibited by law" [9]. Such a step by Sweden became an impetus for intensifying the actions of the UN to prepare an international legal document, the legal force of which would extend to all states. And in the same year, the UN Commission on Human Rights began the development of such a legal document. In 1985, the Committee of Ministers adopted Recommendation R (85) 4 "On violence in the family", which states that "... the protection of the family involves the protection of all its members from any form of violence, which quite often occurs between by them" and challenge the governments of the member states to take appropriate measures to prevent violence in the family.

One of the main acts on the protection of family rights and interests of the child in international law is the Convention on the Rights of the Child of November 20, 1989 (for Ukraine it entered into force on September 27, 1991), which, in turn, is part of the national legislation of Ukraine (Article 9 of the Constitution of Ukraine). The doctrinal provisions of the law state that "the first part of the 1989 Convention provides for the rights of children, and the second introduces a control mechanism for compliance with the Convention - the Committee on the Rights of the Child (Committee he the Rights of the Child / CRC). The Committee on the Rights of the Child accepts general comments (general comments), which formally do not have binding legal force, but are accepted by the participants of the Convention on the Rights of the Child of 1989. The third part contains formal conditions for its entry into force" [10].

The Convention on the Rights of the Child enshrines a significant number of provisions of principle: a list of all the rights of the child is provided without singling out any of them as the main one. The general legal principle of equality in the Convention is reflected in the fact that the legal status of a child does not depend on the level of his or her material and family well-being. The Convention on the Rights of the Child establishes the principle of the greatest protection of the child's interests, namely in part 1 of Art. 3 of this Convention stipulates that "in all actions concerning children, regardless of whether they are carried out by public or private institutions dealing with social security issues, courts, administrative or legislative bodies, primary attention is paid to the best interests of the child." The Convention also provides for the right of the child to be heard, and the right of the child to take an active part in his own development, to have his own beliefs and to express his own opinions and to ensure that they are taken into account when making decisions affecting his life, etc. The Convention defines the general nature of the protection of children's rights and its direction. It indicates the circle of persons obliged to protect the rights of the child (with the first place in their list being parents, guardians, as well as those who are legally responsible for the minor), etc. It should be noted that the Convention on the Rights of the Child enshrines the definition of the term "child" at the international level in Art. 27.

In the legal literature, attention is drawn to the fact that in order to develop the idea of the UN Convention on the Rights of the Child "... the participants of the World Summit at the highest level in the interests of children (1990, New York) adopted the

World Declaration on Ensuring the Survival, Protection and Development of Children and Action plan for the implementation of this declaration during the 90s of the 20th century. It says that every day many children around the world are in danger, which prevents their growing up and development" [7, p. 42]. The World Declaration set the following tasks: "improving children's health and nutrition; showing more attention, care and support to disabled children, as well as other children who are in extremely difficult conditions; strengthening the role of women as a whole and ensuring equal rights for her and men, which will benefit the children of the whole world; taking care of safe motherhood by all possible means; focusing the main attention on conscious planning of family size and intervals between childbirths ; providing the family, which is the main center and natural environment for the growth of children's well-being, with all possible types of protection and assistance; ensuring the opportunity for all children to define themselves as individuals and realize their potential in safe and favorable conditions, in the environment of a family or guardians who care about their well-being (children should be prepared for a natural life in a free society, from an early age they should be encouraged to participation in the cultural life of the country); urgent provision or restoration for the sake of the future of all children of sustainable or permanent economic growth and development in all countries, still showed special attention to the fastest possible, comprehensive and long-term solution to the external debt problems faced by developing debtor countries" [11]. An equally significant international act was the European Convention on the Implementation of Children's Rights, which was ratified by Ukraine in 1996 and entered into force for Ukraine on April 1, 2007. Convention on Jurisdiction, Applicable Law, Recognition, Enforcement and Cooperation Regarding Parental Responsibility and Child Protection Measures, which entered into force for Ukraine on February 1, 2008. The Convention regulates such issues as the protection of children, the acquisition, exercise, termination or limitation of parental responsibility, as well as its delegation, guardianship, in particular, the right to determine the child’s place of residence, as well as the right to communication, custody and similar institutions, placement of a child in foster care or to guardianship and guardianship institutions, supervision by a state body of a child who is under guardianship, as well as taking measures to manage, preserve or dispose of the child's property.

On September 1, 2006, Ukraine joined the Hague Convention on Civil Legal Aspects of International Child Abduction of October 25, 1980. As scientists note, this "Convention regulates the procedure for the return of children in the event of child abduction by one of the parents. According to the said Convention, its main purpose is to return the child to his place of permanent residence, while it should be understood that this definition is absolutely not the same as the citizenship of the child or his parents" [12]. The Convention on the collection of alimony abroad dated June 20, 1956, which entered into force for Ukraine on October 9, 2006, allows not only to recognize and execute the decision of the court of Ukraine in the territories of the specified states, but also to make a decision on the collection of alimony in these countries on the basis of the provided documents. Regarding alimony obligations for child support, a number of conventions were adopted, among which: the Convention on Recognition and Enforcement of Decisions on Alimony Obligations Regarding Children of 1958; Convention on the Law Applicable to Maintenance Obligations 1973; the 1973 Convention on the Recognition and Enforcement of Maintenance Obligations and the 2007 Convention on the International Recovery of Child Support and Other Types of Family Maintenance. In 2008, Ukraine ratified the 1980 European Convention on the Recognition and Enforcement of Decisions on Child Custody and the Renewal of Child Custody. The European Convention on the Adoption of Children (revised) (adopted on November 27, 2008, ratified by Ukraine on February 15, 2011) is also of great importance in matters of adoption. The European Convention on Adoption of Children establishes age restrictions for a person who wishes to adopt a child: according to Art. 9 of this Convention, a child can be adopted only by a person who has reached the age of 18 and under 30 years. The Convention establishes the age difference between the adoptive parent and the child, which must be at least 16 years. According to Clause 1 (b) of Art. 5 of the Convention on the Adoption of Children, the consent of the child for adoption must be obtained during adoption. The Convention also stipulates that the definition of the minimum age at which it is necessary to obtain the consent of a child for adoption is established by the member states of this Convention in accordance with national legislation, but cannot exceed 14 years. At the same time, it should not be forgotten that the provisions of the European Convention on Adoption of Children of 1967 are still valid at this time, despite the adoption of the revised Convention on Adoption. The considered

Convention also provides an opportunity "...participating states to adopt provisions that are more favorable to the adoption of a child. This means that there will be no violation or inconsistency with the norms of the international document in those cases when Ukrainian legislation adopts norms that differ from the provisions of this convention and will be better for the process of adopting a child" [13, p. 278].

In January 2009, the Verkhovna Rada of Ukraine ratified the 1975 European Convention on the Legal Status of Children Born Out of Wedlock. The Convention stipulates that the father and mother of a child born out of wedlock have the same obligations to support him as they would have if he were born in wedlock. In cases where the legal duty to maintain a child born in wedlock is transferred to certain family members and relatives on the father's or mother's side, such duty also applies to a child born out of wedlock. A child born out of wedlock has the same right to inherit the property of his father and mother, as well as a family member and relative on the father's or mother's side, as a child born in wedlock. The Council of Europe Convention on the Protection of Children from Sexual Exploitation and Sexual Violence was ratified by Ukraine on June 20, 2012. The objectives of this Convention are: "...to prevent and combat sexual exploitation and sexual abuse of children; protection of the rights of children who have become victims of sexual exploitation and sexual violence; promotion of national and international cooperation in the fight against sexual exploitation and sexual violence against children. This Convention establishes a special monitoring mechanism to ensure effective implementation of its provisions by the Parties" (Article 1 of the Council of Europe Convention on the Protection of Children from Sexual Exploitation and Sexual Violence).

Therefore, it should be noted that at the international level, quite a lot of legal documents have been adopted that regulate the protection of human rights and interests in general and the protection of family rights and interests of the child in particular. However, there is still no single mechanism for protecting the family rights and interests of the child [14, p. 327]. It should also be noted that in connection with the declaration of martial law in our country, in addition to the increase in the number of armed conflicts, not only internal, but also international, new problems arise regarding the protection of children: providing the child with immediate protection, maintenance, assistance, creating for her appropriate living conditions, etc. All this becomes an urgent problem of modern times for the whole world.

BIBLIOGRAPHY:

1. Ortynska N. V. Legal status of minors: theoretical and legal research: thesis.... Doctor of Law. Sciences: 12.00.01. Lviv, 2017. 523 p.
2. Convention du 12 June 1902 pour Regler la Tutelle Dec Mineurs. URL: https://www.hcch.net/en/instruments/the-old-conventions/1902-guardianship convention
3. Geneva Declaration of the Rights of the Child, 1924. URL: https://www.humanium.org/en/geneva-declaration/
4. Yushkevich O. G. Geneva 1924 Declaration of the Rights of the Child. Private legal and public legal relations: problems theories and practices: materials International conf. (in the author's editorial office) (Mariupol, September 24, 2021). Mariupol, DonDUVS. 2021. P. 71–73.
5. Protection of Children against Sexual Exploitation and Sexual Abuse. URL: https://rm.coe.int/protection-of-children-against-sexual-exploitation-andsexual-abuse /1680794e97
6. Volkova N. V. International law protection family rights and interest's child by the European Court of Human Rights. Journal Juridic National: theories you are practice 2018. No. 1 (29). P. 84-87.
7. Kolomoets N. V. Administrative and legal protection of children's rights in Ukraine: monograph. Kharkiv: Panov, 2019. 352 p.
8. Declaration of the rights of the child: adopted. by resolution 1386 (XIV) Gen. Assembly of the UN from November 20, 1959 // DB " Legislation of Ukraine » / Verkhovna Rada of Ukraine. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_384
9. The first anti-spanking law in the world. Historical background that the Swedish legislation. Radda Barnen. Swedish save the children 1994. P.1–2.
10. Karen M. Hess. Juvenile Justice. Fifth Edition. Wadsworth, 2009. 462 p.
11. World Declaration he the Survival, Protection and Development of Children and Plan of Action for Implementing the World Declaration he the Survival, Protection and Development of Children in the 1990s: World Summit for Children. United Nations. Digital Library: website. URL: https://www.zakon.cc/law/document/read /995_075
12. Stoianova T., Iliopol I. Children`S Kidnapping: Problems of Civil Regulation in the EU and Ukraine. Journal of International Legal Communication. 2022. 4(1), P. 19–30. URL: https://doi.org/10.32612/uw.27201643.2022.1.pp.19-30 .
13. International private law Scientific and practical Commentary on the Law / edited by A.S. Dougherta. Kharkiv: " Odyssey " LLC, 2008. 340 p.
14. Volkova N. V. Protection family rights and interest's child in civilian clothes judiciary: dis.... Dr. law Sciences: 12.00.03. Odesa, 2022. 444 p. URL: https://hdl.handle.net/11300/23333

PANELUL
La Dimension Francophone du Droit

CZU: 378.014.24(100=133.1):[378.4:34](478)(091) https://doi.org/10.59295/rpijn2025.24

FILIÈRE FRANCOPHONE DE DROIT: CADRE HISTORIQUE, RÉALISATION ET PERSPECTIVES

BAHNEANU Vitalina,
Université d'État de Moldavie,
docteure, maître de conférences,
Coordinatrice de la Filière Francophone de Droit

SUMMARY

The mission of the FFD was established following the signing of the Treaty on May 6, 1997, between the Agence universitaire francophone (AUF) and the Moldova State University (USM). Its main objective is to study specialized subjects in French and to promote international academic mobility. Other goals include achieving a globally recognized level of training that meets labor market requirements, educating students at the undergraduate, master's, and doctoral levels, and stimulating motivation for professional development.

Keywords: training, mobility, Francophone studies, partnership, academic agreement

La création de la Filiere Francophone de Droit au sein de l'Université d'Etat de Moldavie marque un tournant dans la promotion de l'éducation juridique francophone à l'échelle nationale, elle s'inscrit dans le cadre d'un vaste effort visant à intégrer la langue et la culture françaises dans la formation des professionnels du droit. Grâce à cette initiative, la Faculté de Droit a renforcé ses liens académiques et professionnels avec l'espace juridique francophone européen, offrant aux étudiants et aux enseignants le cadre nécessaire pour accéder à une éducation de qualité et à des possibilités de recherche internationale.

Le concept de la francophonie juridique reflète le désir de dépasser les limites traditionnelles d'un programme standard, visant à intégrer les composantes culturelles, linguistiques et juridiques de la francophonie dans un cadre d'un programme structuré, axé sur le développement professionnel et la mobilité universitaire.

Le succès du Fillere Francophone ne se manifeste pas seulement par l'augmentation constante du nombre de diplômés employés dans des institutions de renom, tant au niveau local qu'à l'international, mais aussi par la diversité des projets et collaborations menés sous l'égide de la Francophonie. Soutenue par l'Agence Universitaire de la Francophonie (AUF) et des programmes de mobilité européens tels qu'Erasmus+, la filière a contribué à la professionnalisation du domaine juridique en

République de Moldavie, facilitant l'accès des étudiants et des enseignants aux programmes d'échanges académiques, conférences et stages professionnels dans les pays francophones. Ainsi, la FFD est devenue un centre d'excellence et une référence pour l'enseignement supérieur francophone, offrand une plate-forme solide pour le développement de carrière dans le domaine juridique.

Dans une perspective d'avenir, la FFD vise à élargir son impact dans le domaine de la recherche interdisciplinaire et de l'innovation didactique. L'adaptation aux nouvelles exigences du marché mondial du travail, ainsi que l'intégration d'outils numériques et de méthodologies pédagogiques avancées sont des objectifs clés pour assurer sa pertinence et son attractivité. Elle vise également à intensifier les activités de coopération internationale par le biais de nouveaux partenariats stratégiques avec des universités francophones prestigieuses et en participant à des projets de recherche conjoints, Assurer un cadre de formation dynamique, adaptable et connecté aux normes éducatives et professionnelles les plus élevées.

La Mission de la FFD est née suite à la signature du Traité le 6 mai 1997 entre l'Agence universitaire francophone (AUF) et l'Université d'État de Moldavie (USM). Son principal objectif est d'étudier des matières spécialisées en français et de promouvoir la mobilité académique internationale. Les autres objectifs sont d'atteindre un niveau de formation mondialement reconnu, conforme aux exigences du marché du travail, de former des étudiants aux cycles I, II (master) et III (doctorat), ainsi que de stimuler la motivation pours le développement professionnel.

Au sein de la filière, les étudiants et les enseignants bénéficient de bourses offertes par diverses entités telles que l'AUF, l'Ambassade de France, le gouvernement français, l'Alliance française, la Fondation Soros, etc. En plus des possibilités de mobilité mentionnées, l'equippe francophone bénéficie des missionnaires provenant d'universités francophones partenaires.

En mai 2023, la FFD a célébré 25 ans d'activité, marquant ainsi un parcours réussi dans la préparation de 22 générations de diplômés. La plupart d'entre eux travaillent dans des institutions diplomatiques et francophones ou affiliées, tant au pays qu'à l'extérieur de ses frontières.

L' internationalisation dans l'étude du droit:

Les étudiants francophones qui optent pour l'internationalisation ont la possibilité de faire l'expérience de la diversité culturelle et juridique à l'échelle

mondiale ce qui leur permet de comprendre les différents systèmes juridiques, approches juridiques et valeurs culturelles, contribuant ainsi à l'élaboration d'une perspective plus globale et d'un état d'esprit ouvert.

Grace aux programmes d'échanges universitaires et aux partenariats entre les universités francophones, les étudiants peuvent voyager et étudier dans différents pays, ce qui leur donne accès à des ressources éducatives variées et à des expériences d'apprentissage novatrices. Il améliore la qualité de leur éducation et développe les compétences nécessaires pour travailler dans un contexte mondial. L'étude du droit dans un contexte international renforce les compétences linguistiques des étudiants francophones, leur donnant la possibilité de communiquer efficacement en français et dans d'autres langues pertinentes à l'environnement juridique international. Cela peut faciliter la coopération entre les États, les institutions et les professionnels de divers milieux juridiques.

L'internationalisation des étudiants francophones dans le domaine du droit est essentielle pour la formation d'une génération de professionnels du droit préparés à faire face aux défis mondiaux, comprendre la diversité culturelle et contribuer à l'élaboration d'un cadre juridique international cohérent. La Filière Francophone de la Faculté de Droit est axée sur ces orientations importantes d'internationalisation.

La liste généreuse de collaborateurs comprend des institutions prestigieuses, chacune apportant une contribution distinctive et précieuse au développement et à l'évolution de la FFD. Ces collaborations ont franchi les frontières conventionnelles, devenant des sources d'inspiration et d'échange de connaissances entre les milieux universitaires et les institutions gouvernementales. De manière synergique, ils ont contribué à créer un environnement d'apprentissage innovant et à développer un curriculum adapté aux besoins contemporains

- Agence Universitaire de la Francophonie: Travailler avec cette agence favorise les échanges académiques et culturels au sein de la communauté francophone; la Formation continue et Innovations pédagogiques: Participation des enseignants de DNL aux cours de français organisés par l'AUF, participation des enseignants de FLE et de DNL aux stages de formation continues organisés par l'AUF; stages professionnels des étudiants, mobilité académique etc.

- Ambassade de la République Française en République de Moldova: La coopération avec l'Ambassade de France en République de Moldavie renforce les

liens diplomatiques et facilite les échanges culturels et académiques entre les deux pays.

– Fondation SOROS en Moldavie: Le partenariat avec la Fondation SOROS en Moldavie met en évidence l'engagement à promouvoir les droits de l'homme et les valeurs démocratiques.

– Ministère de la justice de la République de Moldavie: La collaboration directe avec le ministère de la justice augmente l'interaction entre les universités et le gouvernement dans le domaine juridique.

– Conseil supérieur de la magistrature de la République de Moldavie: Le partenariat avec le SCM renforce les relations entre l'Institut du droit et les autorités judiciaires, favorisant une coopération plus étroite dans la formation professionnelle des magistrats.

– Académie de l'administration publique: La collaboration avec l'Académie de l'administration publique vise à développer les compétences dans le domaine de l'administration publique et de la législationadministrative.

– Organisation Internationale de la Francophonie: L'affiliation à cette organisation renforce les liens au sein de la communauté francophone, facilitant ainsi l'échange d'expériences et de bonnes pratiques dans le domaine juridique.

– Collège juridique franco-roumain (Sorbona, Bucarest): La collaboration avec ce collège crée des ponts entre les systèmes juridiques français et roumain, donnant aux étudiants une perspective intégrée.

– L'Institut René Cassin pour les droits de l'homme (Strasbourg): Le partenariat avec cet institut des droits de l'homme renforce l'expertise dans le domaine due respect et de la promotion des droits fondamentaux.

– Ligue des droits de l'homme (France): La collaboration avec la Ligue des droits de l'homme contribue à une participation active dans la protection des droits et libertés individuels

– Conseil de l'Europe (Strasbourg): L'adhésion au Conseil de l'Europe renforce l'engagement envers les normes juridiques européennes et la promotion des valeurs démocratiques.

– Ambassade de la République de Moldavie en France (Paris): La coopération avec l'Ambassade de la République de Moldova en France renforce les liens diplomatiques et facilite les échanges culturels et académique.

– Représentance de la RM auprès de l'UE (Bruxelles): La collaboration avec la représentation de la République de Moldavie auprès de l'Union européenne renforce la présence et l'influence de l'Institut dans le contexte européen.

– Représentance de la RM auprès du Conseil de l'Europe (Strasbourg): Le partenariat avec le Représentant de la République de Moldavie auprès du Conseil de l'Europe accroît la participation à l'élaboration et à la mise en œuvre des normes européennes.

– Cour européenne des droits de l'homme (Strasbourg): la coopération avec la Cour européenne des droits de l'homme contribue de manière significative à la compréhension des pratiques judiciaires européennes.

– Barreau national du notaire (Paris): Le partenariat avec le Barreau national du notariat français offre des possibilités de développement professionnel et de connaissance des pratiques notariales enFrance.

– Le Parquet général de la République française pour les affaires financières (Paris): La collaboration avec le Parquet général de la République française pour les affaires financières permet d'améliorer l'expertise dans le domaine de la justice financière et pénale.

Tout au long de cette période, les cadre didactiques et les étudiants ont eu le privilège d'expérimenter de nombreuses mobilités dans l'espace francophone international. Ces expériences ont représenté des occasions uniques d'apprentissage et d'échange culturel, contribuant à la diversification et à l'enrichissement de la perspective académique de toute la communauté universitaire. Grâce à ces mobilités, nous avons construit des ponts de collaboration solides avec des institutions francophones prestigieuses, renforçant ainsi notre réseau mondial de partenariats et apportant un atout important au développement continu des connaissances et des compétences académiques. Cette ouverture à la mobilité internationale au sein de la communauté francophone reflète notre engagement à promouvoir l'échange d'expériences et de connaissances, soutenant ainsi l'excellence en éducation.

Dans un monde de plus en plus interconnecté et diversifié, l'internationalisation devient un aspect essentiel de la formation académique. La Faculté de Droit, par ses programmes d'activités de la Filière Francophone, représente un pôle d'excellence dans la promotion du cheminement vers l'internationalisation. Les activités curriculaires et extracurriculaires menées enrichissent non seulement l'expérience des

étudiants, mais facilitent également une compréhension approfondie de la complexité des systèmes juridiques internationaux.

En novembre 2023, une importante rencontre a eu lieu avec les représentants du Parquet national financier, Jean-François Bohnert et Philippe Jaegle, Procureur adjoint, soulignant l'importance de la collaboration dans le domaine juridique.

Le festival annuel de la science française a offert un cadre favorable à la promotion de la langue et de la culture françaises en Moldavie.

La participation au Forum international de la formation francophone a renforcé les liens entre les deux pays dans le domaine de l'éducation et de la recherche.

La Conférences assistees par des professeurs invités ont fourni une plate-forme pour le débat et l'échange d'expériences entre les professionnels du droit.

Les visites d'étude dans des universités françaises telles que Paris II Sorbonne, Paris Sorbonne 3, Paris Sorbonne 4, Université de Bucarest, Université de Montpellier, Université de Bruxelles, Université de Genève, Université Laval, Québec, Université de Strasbourg, Université de Bucarest, Collège juridique franco-roumain, Université de Savoie Mont Blanc, etc., ont offert aux étudiants et enseignants la possibilité de se familiariser avec le système éducatif et de recherche français.

Les visites d'étude à l'Institut des droits de l'homme à Strasbourg, à l'Ambassade de Moldavie auprès de l'UE à Bruxelles, à l'Ambassade de Moldavie à Paris, à l'Ambassade de Moldavie auprès du Conseil de l'Europe, à l'UNESCO, etc., organisées régulièrement, ont apporté une contribution significative à la compréhension et à la promotion de la langue française et du droit en français pour la jeunesse francophone d'un pays en voie d'adhésion à l'Union européenne.

La visite d'étude à l'université de Nanterre Paris Sorbonne en mars 2024 a continué à renforcer les échanges académiques et culturel-scientifiques entre les deux pays

Concours internationaux

Dans le monde dynamique de l'éducation juridique, les concours de droit international sont des balises lumineuses, guidant les étudiants de la Faculté de Droit sur un voyage passionnant vers l'excellence et l'innovation. Ces concours ne sont pas seulement des défis académiques, mais aussi de grandes opportunités pour développer les compétences juridiques, la pensée critique et l'esprit d'équipe dans un contexte global.

Au sein de la communauté francophone, les concours de droit international sont devenus un pilier essentiel, ouvrant des portes à une plateforme d'échange d'idées et d'expériences dans le monde entier. Elles cultivent non seulement les compétences propres au domaine juridique, mais favorisent également la diversité culturelle et linguistique, renforçant ainsi l'identité et l'unité de la communauté francophone.

Ces événements appuient non seulement l'excellence universitaire, mais aussi la création d'une communauté juridique mondiale connectée grâce à une passion pour le savoir et la justice.

Concours Jean-Pictet – Concours international dans le domaine du droit international humanitaire (coordinateurs: Dorul Olga docteur, maître de confréнces; Aurel Baiesu maître de confréнces; Doina Cazacu, docteur; maître de confréнces.

Le concours « Jean Pictet » est centré sur la pratique du droit international humanitaire. Les critères de base du concours sont: l'équité et l'impartialité; le respect des participants et leur diversité. Une de ses particularités est d'éliminer la loi des cartes » par le biais de simulations et de jeux de rôle.

Ce concours Jean Pictet » réunit des étudiants et des étudiants de tous les continents pour une cause commune: le droit international humanitaire.

Concours Jean Charles –Rousseau, concours de processus simulé en droit international (coordonnateurs: Dorul Olga docteur, maître de confréнces; Aurel Baiesu maître de confréнces; Doina Cazacu, docteur; maître de confréнces. Ce concours développe la connaissance et la maîtrise du droit international public.

Concours d'éloquence, Collège juridique franco-roumain, Bucarest (coordonnatrice Vitalina Bahneanu, docteur; maître de confréнces)

Pour les jeunes avocats francophones, un tel concours offre une plateforme pour pratiquer et améliorer leurs compétences en français. Dans un contexte professionnel, la connaissance et l'utilisation correcte de la langue sont essentielles.

Projets internationaux

Les projets internationaux réalisés au sein de l'établissement ont eu un impact significatif sur le développement et la diversification des connaissances de nos étudiants dans le domaine juridique. Un exemple notable est le projet intitulé « Soutien aux formations francophones de niveau licence », qui a permis à des professeurs invités des universités françaises de donner des cours au sein de la FFD.

En 2014 est lansé avec succès un programme de Master en droits de l'homme, avec un total de 90 crédits, soulignant l' engagement à promouvoir et protéger les droits fondamentaux.

La collaboration internationale ne s'est pas arrêtée là. Des partenariats sont conclus avec des institutions et organisations telles que l'Association Henri Capitant de la culture juridique de Moldavie, qui vise à établir des relations professionnelles régulières entre les avocats ayant une culture du droit européen et à promouvoir l'expertise en matière législative.

La FFD participle également à des projets d'envergure, comme le "Droit en Union Europeenne " en partenariat avec l'Institut René Cassin pour les droits de l'homme et le projet.

Le dernier grand succès de la Filière Francophone est l'adhésion de l'Université d'État de Moldavie au Consortium de soutien aux Collèges Juridiques franco-roumain d'Etudes Européennes, qui rassemble 16 universités françaises sous la présidence de l'Université Paris 1 Panthéon-Sorbonne. L'objectif principal de cette collaboration est de créer de nouvelles opportunités pratiques pour les futurs jeunes juristes francophones, en encourageant l'échange académique, la recherche conjointe et le partage de ressources entre les établissements d'enseignement supérieur moldaves, francais et roumain.

CZU: 347.4:347(478)(094.4) **https://doi.org/10.59295/rpijn2025.25**

MOYENS JURIDIQUES EN CAS D'INEXÉCUTION DES OBLIGATIONS DANS LE CODE CIVIL DE LA RÉPUBLIQUE DE MOLDAVIE

BĂIEȘU Aurel,
Université d'État de Moldavie, Faculté de Droit,
Docteur d'État en droit, Professeur,
Vice-président, arbitre à la Cour d'arbitrage commercial international auprès de la Chambre de commerce et d'industrie de la République de Moldavie
ORCID: 0000-0002-0218-446X

SUMMARY

This article is devoted to the reformation of the Civ. Code R.M. and of the regulations governing legal remedies in cases of non-performance of an obligation. This reformation is aimed to modernize the national legal framework governing the area of contract law and to the nation's law in line with the most recent regulations. The reform was accomplished by incorporating the most advanced legislative and academic achievements of the previous decades, which resulted in the fact that the regulations under consideration at this time constitute a unique and coherent system of legal remedies available to creditors in the event of non-performance of contractual obligations. The unitary regulation of the remedies for non-performance of the contract in a single chapter of the Civil Code of the Republic of Moldova, which brought together the related regulations previously dispersed in different sections of the Code, will make it easier for the creditor of an unexecuted obligation to perceive the possibilities offered by the law and to allow the creditor to choose the legal remedy that best corresponds to their interests.

***Keywords*:** civil code, contractual obligation, legal remedy, termination, damages, European law, contract law.

Les réformes du droit civil dans divers États européens, intervenues ces dernières années, démontrent qu'il existe un processus d'uniformisation implicite du droit privé dans les pays européens, les codifications en la matière s'inspirant les unes des autres, mais aussi des instruments de l'uniformisation du droit privé. Au cours des deux dernières décennies, les législations des États européens dans le domaine du droit privé a considérablement évolué; dans un certain nombre de pays du «vieux continent», des réformes du droit civil ont été accomplis, soit par l'adoption de nouveaux codes civils (e. g.: Roumanie (2011), République tchèque (2014), Hongrie (2014)), soit par l'adoption des lois pour moderniser les réglementations existantes (Allemagne (2001), Fédération de Russie (2013), France (2016), République de Moldavie (2018)).

La réforme accomplie en République de Moldavie, à travers l'adoption de la *Loi n° 133 du 15 novembre 2018 sur la modernisation du Code civil et la modification de certains actes législatifs* (ci-après - Loi 133) [1], est l'une des œuvres les plus récents de modernisation de la législation civile et, notamment, du droit des contrats, en Europe. Comme mentionné dans la Note informative sur ce projet, la réforme du Code civil de la République de Moldavie représente un effort de grande envergure sur la voie de la modernisation de l'infrastructure juridique nationale et de sa mise en conformité avec les réglementations les plus modernes, tout en tenant compte des problèmes d'interprétation et d'application du texte précédent du Code civil.

A cet effet, les dernières évolutions législatives internationales et européennes ont été étudiées et prises en compte, notamment les codes civils de France, d'Allemagne, d'Italie, des Pays-Bas, de République tchèque, de Hongrie, de Roumanie, les lois de droit privé d'Estonie etc. Dans le même temps, les dispositions pertinentes de l'acquis de l'UE ont été transposées dans la législation nationale, notamment les directives en matière de droit privé et de protection des consommateurs.

L'une des principales «sources d'inspiration» du projet de modernisation du Code civil a été le DCFR (Draft Common Frame of Reference) - Projet de Cadre Commun de Référence de l'Union européenne pour le Droit Privé Européen [2], élaboré au sein de certaines institutions académiques en Europe, publié en 2008 (ci-après DCFR). Ce texte est basé sur la version révisée des Principes du droit européen des contrats [3] et couvre un large spectre de domaines, en contenant des sections relatives à la partie générale des obligations, aux contrats et autres actes juridiques, aux obligations et droits corrélatifs, à certains contrats spéciaux, aux obligations contractuelles, le droit de propriété et d'autres domaines.

La réforme s'inscrit dans le cadre de la réalisation des engagements pris par notre pays en vertu de l'Accord d'association entre l'Union européenne et ses États membres, d'une part, et la République de Moldavie, d'autre part, de 2014, qui prévoit que le La République de Moldavie s’engage d’approcher progressivement sa législation au droit de l'Union et les instruments internationaux mentionnés dans les annexes du présent accord [4].

Dans la nouvelle édition du Code civil, les règles concernant l’inexécution du contrat, qui auparavant était en dispersées dans différentes sections, ont été

remplacées par un chapitre unique intitulé «L'inexécution de l'obligation». Ce chapitre est essentiel, car il est l'un des plus «révolutionnaires» dans l'œuvre de la modernisation du Code civil. Il introduit un système unique et cohérent de moyens juridiques offerts au créancier en cas d'inexécution des obligations, en général, et des obligations contractuelles, en particulier. Comme l'a exprimé d'une manière plastique l'éminent doctrinaire français Denis Talon, dans le contexte de la nécessité d'unifier le système des moyens juridiques en droit des obligations français[1], le créancier ne doit plus «se promener aux quatre coins des manuels pour découvrir les différentes possibilités que le droit lui offre» [5].

On retrouve cette approche dans les principaux instruments de droit uniforme, à valeur normative - la Convention de Vienne du 11 avril 1980 sur les contrats de vente internationale de marchandises [6] (ci-après - la Convention de Vienne), ou facultatifs - «Principes relatifs aux contrats commerciaux internationaux» développé par l'UNIDROIT [7] (ci-après - Principes d'UNIDROIT) et dans DCFR. Ainsi que les réglementations les plus récentes en matière de droit des obligations en France, introduites par l'Ordonnance n°. 216-131/2016 [8], ont repris le même modèle.

Dans la nouvelle version du Code civil, sur le modèle des systèmes adoptés par les instruments de droit uniforme [9, p.234-250], l'inexécution du contrat est une notion uniforme qui inclut toutes les formes possibles de non-respect du contrat [10, p.359]. Une partie exécute correctement le contrat lorsqu'elle agit conformément à toutes ses conditions expresses et implicites. Le terme «inexécution» est utilisé pour désigner le fait de ne pas honorer d'une manière ou d'une autre une obligation née du contrat. En termes d'art. 901 paragraphe (5) du Code civil moldave, l'inexécution de l'obligation désigne tout écart, avec ou sans justification, par rapport à la bonne exécution de l'obligation et comprend l'inexécution totale ou partielle de l'obligation, l'exécution inappropriée ou tardive de l'obligation.

Une innovation de la réglementation établie par la Loi 133 consiste dans le fait que la condition de la faute n'est plus imposée pour que le créancier puisse recourir aux moyens légaux accordés en cas d'inexécution de l'obligation contractuelle. Dans le texte précédent, notre Code civil consacrait le principe de la responsabilité du

[1]Avant la réforme opérée par l'Ordonnance n° 216-131 du 10 février 2016 réformant le droit des contrats, du régime général et de la preuve des obligations, la situation en droit français était similaire à celle de notre droit.

débiteur pour faute, celle-ci étant présumée; pour être exonéré de responsabilité, il lui incombait de prouver l'absence de la faute pour l'inexécution de l'obligation. En mettant en œuvre la nouvelle approche concernant le concept de la faute, le législateur moldave a dû choisir entre les différents concepts de faute existant en droit comparé. Notre législateur a suivi le modèle des instruments de droit uniforme, dans lesquels le concept de faute, comme condition de recours aux moyens juridiques, consacré dans les systèmes juridiques de tradition civile a été abandonnée en faveur de la notion de responsabilité objective, caractéristique aux systèmes de *common law* [11]. Ce choix a probablement été fait parce que ce dernier concept est plus adapté pour satisfaire les besoins pratiques du commerce. Désormais, le débiteur est soumis à des mesures de réparation pour le manquement commis du simple fait qu'il n'a pas exécuté ou a mal exécuté ses obligations, sa faute étant sans importance, à condition que cette inexécution soit imputabile au débiteur.

À la suite de la réforme, conformément aux nouvelles conceptions consacrées dans les instruments modernes d'uniformisation du droit des obligations, l'art. 904 du Code civil établit la notion "d'empêchement" - un événement indépendant de la volonté du débiteur, lorsque le débiteur ne pouvait raisonnablement prendre en compte l'empêchement au moment de la conclusion du contrat ou d'un autre acte juridique, et qu'on ne pouvait pas raisonnablement lui demander d'éviter ou de surmonter l'empêchement ou ses conséquences.

Le nouveau texte du Code civil consacre, en principe, le même système de moyens juridiques, également appelés remèdes, que dans la plupart des codes civils des pays d'Europe continentale, ainsi que dans les instruments d'uniformisation du droit des contrats - Convention de Vienne, Principes UNIDROIT et DCFR. S'il n'existe aucune situation justifiant l'inexécution de l'obligation, le créancier peut, à son choix: a) exiger l'exécution forcée de l'obligation; b) suspendre l'exécution de l'obligation corrélative; c) réduire son obligation corrélative ; d) recourir à la résolution du contrat; e) exiger le paiement d'une indemnité pour le préjudice subi du fait de l'inexécution (dommages-intérêts); f) exercer tout autre moyen, prévu par la loi ou le contrat, pour faire valoir son droit violé par l'inexécution. Une section spéciale est dédiée à chacun de ces moyens, détaillant son régime juridique. Même si le débiteur a démontré que la inexécution de l'obligation est justifiée, le créancier peut toujours recourir aux moyens prévus ci-

dessus, à l'exception de l'exécution forcée en nature et du paiement d'une indemnité.

La réglementation en vigueur du Code civil moldave établit un mécanisme équilibré de moyens juridiques pour protéger les intérêts des deux parties au contrat, conformément aux principes d'équité et de bonne foi, en leur accordant un système de remèdes efficaces en cas de litige. En ce qui concerne le créancier de l'obligation non exécutée, l'objectif principal est de le placer dans la situation dans laquelle il se serait trouvé si l'obligation avait été exécutée, ou, le cas échéant, dans la situation dans laquelle il se serait trouvé si le contrat n'avait pas été conclu. D'autre part, les intérêts du débiteur sont protégés en établissant des conditions et des limitations dans l'application de certains moyens juridiques, en particulier dans les situations où ils pénaliseraient excessivement le débiteur par rapport à l'intérêt légitime du créancier. La thèse évoquée se reflète, par exemple, dans les règles concernant le droit de l'instance de réduire le montant de l'indemnité prévue par la clause pénale, lorsque celle-ci est manifestement excessive par rapport au préjudice réel subi par le créancier.

Dans la nouvelle édition du Code civil, suivant les tendances modernes de l'évolution du droit européen, le droit des contrats est régi par le principe de *favor contractus* (favoriser le contrat), qui se manifeste en consacrant un ensemble de mesures visant à privilégier le maintien des relations contractuelles de préférence à leur résiliation. Ainsi, l'application de la résolution est soumise au respect de certaines conditions, la principale étant l'existence (ou la certitude de l'existence dans le futur) d'une inexécution essentielle de l'obligation. De la même manière, il convient de mentionner les dispositions concernant le droit du créancier d'accorder au débiteur un délai supplémentaire pour l'exécution (art.902 para.1). Les règles du Code civil moldave sont conçues de telle sorte que, lorsque des difficultés surviennent dans l'exécution du contrat, les parties sont incitées à corriger les défauts, à prolonger le délai d'exécution et à prendre d'autres mesures pour permettre une exécution pleine et conforme du contrat.

Conclusions

La mise en œuvre des plus récents acquis législatifs et doctrinaux dans notre système de droit a permis de constituer un système unique et cohérent de recours juridiques à la disposition des créanciers en cas d'inexécution des obligations contractuelles. Le fait d'aborder l'inexécution de l'obligation comme une institution consolidée a un impact positif tant sur le plan pratique que doctrinal. Du point de vue

pratique, la présentation uniforme de ces moyens permettra au créancier de l'obligation non exécutée de percevoir plus facilement les possibilités offertes par la loi et lui permettra de choisir l'instrument juridique qui correspond le mieux à ses intérêts. Du point de vue doctrinaire, la nouvelle présentation contribuera au développement de la théorie générale des obligations et du concept de l'inexécution des obligations contractuelles en droit civil, visant à assurer une approche scientifique approfondie et complexe des moyens juridiques qui assurent la protection de la victime de l'inexécution du contrat.

BIBLIOGRAPHIQUES:

1. Monitorul Oficial al Republicii Moldova (Journal Officiel de la République de Moldavie), nr. 467-479 din 14.12.2018, art. 784.
2. Principles, Definitions and Model Rules of European Private Law. Draft Common Frame of Reference. Germany, Sellier European Law Publishers, Munich 2009**.** Accessible online: https://www.law.kuleuven.be/personal/mstorme/2009_02_DCFR_OutlineEdition.pdf
3. Principles of European Contract Law. Accessible online: https://www.trans-lex.org/400200/_/pecl/>
4. J.O., L 260, 20.08. 2014. Accessible online: https://eur-lex.europa.eu/legal-content/RO/TXT/?uri=CELEX%3A22014A0830%2801%29
5. TALLON, D. L'inexécution du contrat: pour une autre présentation, Rev. Trim. Dr. Civ, 1994, p.223-224.
6. Convention de Vienne du 11 avril 1980 sur les contrats de vente internationale de marchandises Accessible online: https://uncitral.un.org/sites/uncitral.un.org/files/media-documents/uncitral/fr/v1056998-cisg-f.pdf
7. Principes relatifs aux contrats commerciaux internationaux. Accessible online: https://uncitral.un.org/sites/uncitral.un.org/files/media-documents/uncitral/fr/v1056998-cisg-f.pdf
8. Ordonnance n°216-131 du 10 février 2016 portant réforme du droit des contrats, du régime général et de la preuve des obligations. Accessible online: https://www.legifrance.gouv.fr/affichTexte.do?cidTexte=JORFTEXT000032004939&categorieLien=id
9. EBERHARD, S. Les sanctions de l'inéxecution du contrat et les Principes UNIDROIT. Lausanne: CEDIDAC, 2005.
10. HEUZÉ, V. La vente internationale des marchandises. Droit uniforme, LGDJ, Paris, 2000.
11. TREITEL, G. H. Remedies for breach of contract, a comparative account, Oxford, New York: Oxford University Press, 1988, p.8 et suiv.

CZU: 341.217(4) **https://doi.org/10.59295/rpijn2025.26**

ADHÉSION À L'UNION EUROPÉENNE ET RESPECT DES VALEURS DE L'ORGANISATION: L'EXEMPLE MOLDAVE

PINGEL Isabelle,
Université Paris 1 Panthéon-Sorbonne,
Professeur

SUMMARY

While the Brexit inspires regret even among its supporters, many states, particularly in the Balkans, want to join the European Union. Such is the case of Moldova, which formally embarked on the accession process in 2024. In particular, membership requires Moldova to respect the values of the organisation, as set out in Article 2 of the Treaty on European Union. Such a requirement is neither without risk nor without consequence, and the question arises as to both its operational nature and the legitimacy, for a legal text, of referring to it.

Alors que le Brexit n'a pas achevé de dévoiler ses conséquences, et d'inspirer des regrets jusqu'à ses partisans [par ex. C. Carrard, p. 3], nombreux sont les Etats, des Balkans notamment, qui souhaitent adhérer à l'Union européenne. Le Conseil s'y montre favorable en principe, réaffirmant, dans des conclusions du 18 juin 2919, « son engagement en faveur de l'élargissement », qui continue d'être vu « comme une politique essentielle » de l'organisation[1]. Plus précisément, comme la Commission l'a rappelé dans sa communication du 5 février 2020 *Renforcer le processus d'adhésion* (à propos de l'adhésion à l'Union d'Etat des Balkans occidentaux, dont Monténégro, Serbie, Macédoine du Nord, Albanie), il s'agit notamment, pour les institutions, de soutenir les réformes fondamentales engagées par les Etats candidats sur les plans démocratique, économique et de l'état de droit, de même que l'alignement sur les valeurs européennes fondamentales[1]. Pour le dire autrement, et la communication n'invoque pas moins de 9 fois en 8 pages le nécessaire respect de l'état de droit par exemple, la relance du processus est conditionnée à « davantage de crédibilité » dans l'action des dirigeants des Balkans qui « doivent honorer d'une manière plus crédible l'engagement qu'ils ont pris de mettre en place les réformes fondamentales requises, qu'il s'agisse de l'état de droit, de la lutte contre la corruption, de l'économie ou du bon fonctionnement des institutions démocratiques et de l'administration publique »[1]. Plus concrétement, poursuite le texte, l'accent devrait être mis davantage

« sur les réformes fondamentales », considérées comme essentielles pour progresser sur la voie de l'adhésion à l'Union[1]. Les négociations sur les « fondamentaux » seront donc les premières ouvertes et les dernières clôturées et les progrès en la matière dicteront le rythme général des discussions. Elles seront notamment guidées par « une feuille de route sur les chapitres concernant l'état de droit, qui constituera le critère d'ouverture de négociations. Aucun autre chapitre ne sera provisoirement clôturé tant que ces critères ne seront pas remplis »[1]. C'est dire qu'à l'évidence, si le programme de réforme économique est essentiel, en vue de l'adhésion à l'Union européenne, celui du renforcement de l'état de droit l'est tout autant.

Dans l'immédiate lignée de cette communication, le Conseil européen a adopté, le 25 mars 2020, une nouvelle méthodologie pour le processus d'intégration[1], sous l'impulsion de la France[1]. S'il réaffirme classiquement, dans ce texte, que « les réformes fondamentales sur les plans démocratique, économique et de l'état de droit constituent l'objectif fondamental du processus d'adhésion », le Conseil européen introduit également, dans la conduite des négociations, un nouveau principe, dit de réversibilité[1]. Au terme de cette nouvelle, et capitale, exigence, les chapitres de la négociation qui sont clos pourront être réouverts en cas de régression dans les domaines concernés. En d'autres termes, les négociations ne seront pas définitivement acquises, avant la signature du traité d'adhésion, et les discussions pourront s'ouvrir de nouveau, au cours du processus, si les Etats concernés ne maintiennent pas le niveau espéré de réformes tant économiques que politiques. C'est dans ce contexte, à la fois favorable et exigeant, que la Moldavie a fait acte de candidature à l'entrée dans l'Union. Sa volonté d'adhésion s'est de nouveau exprimée, par voie de référendum, lors d'une consultation organisée le 20 octobre 2024, gagnée d'extrême justesse [E. Grynszpan, p.5].

C'est à la suite de l'invasion de l'Ukraine par la Russie, en 2022, que les pourparlers entre l'Union et la Moldavie en vue d'une adhésion se sont accélérés, le Conseil européen arrêtant la décision formelle d'ouverture des négociations lors de sa réunion des 14-15 décembre 2023 [v. pt 15]. Le Conseil a ensuite approuvé, le 21 juin 2024, le « cadre de négociation » et la première conférence intergouvernementale au niveau ministériel s'est tenue dès le 25 juin 2024. Le document lié, également en date du 25 juin [disponible seulement en anglais ; pour une critique sur ce point, v. I. Pingel, « Multilinguisme et technologie numérique », 155-169] explicite le déroulement anticipé

des négociations[1]. Sans surprise, il emploie 7 fois le mot «valeurs» («values») en 25 pages, et pas moins de 9 fois les mots «état de droit» («rule of law») ou 8 ceux de démocratie («democracy ou democratic»). Appliquant très fidèlement la feuille de route [sur laquelle, v. supra] à la négociation entreprise avec la Moldavie, le texte réaffirme la nécessité de mettre en place les réformes fondamentales sur ces différents plans, à l'égal du plan économique. Le cadre est donc parfaitement clair: le respect des valeurs de l'Union est l'un des, sinon le, critère décisif pour adhérer à l'organisation. Si le principe ne souffre aucune ambiguïté, sa mise en oeuvre est plus délicate et les réalités en la matière sont plus évanescentes qu'il y parait. Dans les relations avec les Etats tiers, comme entre les Etats membres, l'appel aux valeurs n'est en effet ni sans risque, ni sans conséquence. Manquant souvent de rigueur (A), il manque parfois également de vigueur (B), si ce n'est de légitimité (C).

A Le manque de rigueur de la référence aux valeurs

L'appel aux valeurs dans le droit primaire de l'Union est récent: issue du traité de Lisbonne, la disposition centrale en la matière, l'article 2 du traité sur l'Union européenne (TUE), énonce que « L'Union est fondée sur les valeurs de respect de la dignité humaine, de liberté, de démocratie, d'égalité, de l'État de droit, ainsi que de respect des droits de l'homme, y compris des droits des personnes appartenant à des minorités. Ces valeurs sont communes aux États membres dans une société caractérisée par le pluralisme, la non-discrimination, la tolérance, la justice, la solidarité et l'égalité entre les femmes et les hommes ». Reprise à l'exact identique de l'article I-2 du traité (non ratifié) portant constitution de 2004, cette disposition rappelle les différents chapitres qui structurent la charte des droits fondamentaux (Dignité, Libertés, Egalité, Solidarité, Citoyenneté, Justice). Le lien entre les textes est bienvenu, mais ne règle pas toutes les difficultés. Aprement négocié, l'article 2 du TUE est en effet particulièrement imprécis, ce qui rend son articulation très délicate avec d'autres dispositions, du droit primaire notamment, et limite son potentiel opérationnel.

L'imprécision est d'abord sémantique. C'est ainsi, par exemple, que le préambule de la charte des droits fondamentaux opère, dans son considérant n° 2, une distinction expresse entre les valeurs (qui fondent l'Union) et les principes (qui en régissent l'action) ; selon le texte, démocratie et Etat de droit sont des principes, alors que liberté et égalité sont des valeurs. Adoptant un parti différent, l'article 2 du traité sur l'Union européenne ne vise que les valeurs qui doivent être respectées par

l'organisation et par ses membres, supprimant *de facto* la distinction avec les principes. Il en résulte que, selon ce second texte, la démocratie et l'Etat de droit sont des valeurs, et non des principes, comme pour la charte. On n'insistera pas sur le manque de clarté, voire de cohérence, des positions adoptées.

L'imprécision est ensuite conceptuelle. C'est ainsi, pour se limiter à cet exemple, que la charte des droits fondamentaux affirme, avec solennité et sans ambiguïté, l'universalité des valeurs qu'elle consacre. Selon ses propres termes, « l'Union se fonde sur les valeurs indivisibles et universelles de dignité humaine, de liberté, d'égalité et de solidarité » (v. consid. n° 2). Opérant une nouvelle fois un choix différent, l'article 2 du TUE ne fait aucune référence au principe d'universalité des valeurs qu'il consacre et l'on peut évidemment s'interroger sur ce silence. Le doute est d'autant plus vif qu'à l'inverse, une référence expresse est faite à l'universalité des valeurs tant dans le préambule du traité sur l'Union (v. consid. n° 2: « S'inspirant des héritages culturels, religieux et humanistes de l'Europe, à partir desquels se sont développées les valeurs *universelles* que constituent les droits inviolables et inaliénables de la personne humaine, ainsi que la liberté, la démocratie, l'égalité et l'État de droit ; ». Nous soulignons.) qu'à l'article 21, § 1er, du même traité, relatif à l'action extérieure de l'organisation (« L'action de l'Union sur la scène internationale repose sur les principes qui ont présidé à sa création, à son développement et à son élargissement et qu'elle vise à promouvoir dans le reste du monde: la démocratie, l'État de droit, *l'universalité* et l'indivisibilité des droits de l'homme et des libertés fondamentales, le respect de la dignité humaine, les principes d'égalité et de solidarité et le respect des principes de la charte des Nations unies et du droit international ». Nous soulignons). On ne saurait mieux dire que les concepts ne sont pas très assurés.

L'imprécision est, enfin, méthodologique. Il n'existe en particulier aucune typologie, aucune définition et encore moins de hiérarchie entre les valeurs consacrées par les textes. La question se pose donc, parmi de nombreuses autres, de savoir, en cas de conflit, laquelle devra prévaloir et pour quels motifs. En d'autres termes, c'est (un peu) le désordre. Ce désordre est accentué par le handicap de méthode dont souffre une autre disposition centrale en matière de valeurs, celle qui organise le contrôle politique: l'article 7 TUE.

B Le manque de vigueur de la défense des valeurs

Inscrit dans le droit primaire dès le traité de Nice, avant même que l'article 2

TUE n'officialise la liste des valeurs sur lesquelles l'Union est fondée, l'article 7 du même traité permet, en principe, de sanctionner la violation desdites valeurs par un Etat membre. Modifié par le traité de Nice, pour prévoir le cas d'un risque, et non seulement d'une violation avérée, des valeurs [I. Pingel, « Article 7 », p. 38 et s.], l'article 7 n'a, à ce jour, guère montré autre chose que son inefficacité. Deux fois déclenchée, contre la Pologne et contre la Hongrie, la procédure qu'il prévoit n'a produit, dans aucun des deux cas, le résultat escompté. Elle a été définitivement close, à l'égard de la Pologne, en mai 2024, à la suite de l'arrivée au pouvoir de Donald Tusk, en 2023, et des réformes entreprises par le nouveau gouvernement issu des urnes[1]. En d'autres termes, ce n'est pas la menace de sanctions qui a conduit la Pologne à se conformer davantage à ses obligations, c'est le changement de majorité à la faveur d'une élection nationale.

Il n'y a pas lieu de s'étonner du relatif insuccès du mécanisme prévu à l'article 7: d'une part, la procédure qui doit être suivie est très complexe, impliquant l'intervention de plusieurs institutions, Commission ou Parlement, Conseil européen et Conseil [I. Pingel, « « La garantie politique », p. 442 et s.]. D'autre part, les majorités choisies pour la mettre en œuvre sont à ce point élevées qu'elles sont pratiquement impossibles à atteindre: 4/5 des membres du Conseil pour le risque de violation, unanimité pour la violation persistante [I. Pingel, « Article 7 », p. 38 et s]. Il en est résulté, dans les deux cas d'espèce, des blocages qui n'ont pu être surmontés, la Pologne et la Hongrie promettant d'entraver mutuellement le succès de la démarche entreprise. En outre, la clôture de la procédure engagée contre la Pologne par la Commission, au motif, selon l'institution qu' « il n'y a plus de risques clairs d'une violation grave de l'État de droit en Pologne » au sens de l'article 7 du traité[1], n'a pas fait taire toutes les critiques. C'est ainsi, par exemple, que la Fédération internationale pour les droits humains (FIDH) a souligné que l'abandon précipité de la procédure, avant que les problèmes qui l'ont déclenchée soient résolus, n'a fait « qu'amplifier et renforcer les discours des mouvements populistes et anti-droits qui menacent les fondements mêmes de l'Union européenne »[1]. Un mécanisme défaillant couplé à de molles volontés ne saurait aboutir à un résultat probant.

Pour pallier ces difficultés, l'article 7 a été renforcé par un arsenal de mesures, en amont comme en aval, de manière à accroitre leur efficacité potentielle [S. Platon, p. 3]. On citera, pour se limiter à cet exemple, le règlement du Parlement européen et

du Conseil relatif à un régime général de conditionnalité pour la protection du budget de l'Union, adopté le 16 décembre 2020[1]. Dès sa publication, la légalité de ce règlement a été contestée, sans surprise par la Hongrie et par la Pologne, devant la Cour de justice de Luxembourg ; réunie en Assemblée plénière, la Haute juridiction a, sans surprise également, fermement affirmé, dans deux arrêts rendus le 16 février 2022, la légalité dudit texte[1]. Comme il est très fréquent en droit de l'Union, le règlement conditionnalité (ré) affirme que l'organisation est fondée sur des valeurs, énoncées à l'article 2 TUE, dont le respect est cardinal (v. considérants n° 1 et 2) ; plus particulièrement, souligne-t-il, puisque tel est ici le levier choisi, il existe « un lien manifeste entre le respect de l'Etat de droit et la bonne exécution du budget de l'Union, conformément aux principes de bonne gestion financière » (considérant n° 13). Des sanctions sont donc prévues contre les Etats contrevenants ; elles doivent être à la fois dissuasives et proportionnées.

Dès son adoption, le règlement a été critiqué par la doctrine, qui a souligné que les conditions complexes de sa mise en œuvre risquaient d'en obérer très sérieusement l'efficacité [par ex. A. Berramdane, pp. 157 et 162 ; Editorial, pp. 1119-1120] ; de fait l'application du texte s'est révélée plutôt décevante. Certes, elle a permis l'ouverture d'une procédure concernant la Hongrie, qui a conduit à l'adoption de mesures de protection par le Conseil[1]. Toutefois, les sanctions prévues ont été finalement levées (et des fonds gelés débloqués) alors que la situation n'était pas entièrement satisfaisante[1]. Le Parlement européen, en particulier, s'est ému de cette situation, exprimant dans une résolution du 18 janvier 2024, « ses vives préoccupations » en la matière[1]. En d'autres termes, davantage promises qu'infligées, les sanctions envisagées n'ont atteint que partiellement leur objectif, engendrant une série de crispations délétères.

Il n'est guère, finalement, que la jurisprudence de la Cour de justice qui ait prononcé des condamnations « fermes », contre la Pologne notamment, par une série retentissante de décisions sur l'organisation du système judiciaire, initiée par le célèbre arrêt rendu en grande chambre, le 24 juin 2019, *Indépendance de la Cour suprême*[1] [I. Pingel, « L'affaire *Indépendance de la Cour suprême devant la Cour de justice* ...»]. Les progrès en la matière ont été lents toutefois: ce n'est qu'à la faveur d'un changement de gouvernement, conduit par Donald Trusk depuis les élections de 2023, que la Pologne déconstruit patiemment le régime antérieur [J. Rupnik]. L'appel

aux valeurs n'a donc pas exactement rencontré le succès espéré. Brandi comme une menace, il en est souvent, sinon toujours, resté à cet étape, auto-limitant sa propre efficacité. En conséquence, la question n'est pas oiseuse de savoir s'il est légitime ou non d'y faire (aussi souvent) référence, ne serait-ce que dans un souci de crédibilité, dont on rappelle le rôle central qu'elle joue, aux termes mêmes des documents de la Commission et du Conseil, dans le processus d'adhésion de nouveaux membres à l'Union européenne [v. supra].

C. Le manque de légitimité du recours aux valeurs ?

Leurs déclarations comme leurs agissements le montre, il n'existe pas d'accord, entre les Etats membres, ni sur le sens ni sur les fonctions assignées aux valeurs de l'Union. Un Etat comme la Pologne, qui s'est fièrement revendiqué illibéral durant toute la période où le Pis (Parti Droit et justice) a gouverné, avait une vision de l'état de droit, de l'indépendance de la justice ou des droits des minorités qui lui était très particulière. Il serait difficile de prétendre que cette vision était unanimement partagée par les autres Etats membres. De même, la situation en Hongrie est à ce jour particulièrement inquiétante. Le commissaire européen à la Justice, Didier Reynders, a ainsi souligné, à l'occasion de la publication du cinquième rapport annuel sur l'État de droit, le 5 juillet 2024, que « la Hongrie est un véritable problème systémique pour la Commission en matière d'État de droit »[1]. Le Parlement européen adopte la même analyse depuis des années ; il condamne, avec régularité mais sans grand succès, « les tentatives systématiques, continues et délibérées du gouvernement hongrois de saper les valeurs fondatrices de l'Union consacrées à l'article 2 du traité UE [et] se déclare vivement préoccupé par la poursuite de l'affaiblissement de la démocratie, ainsi que par la détérioration de l'état de droit et de la situation des droits fondamentaux en Hongrie »[1]. La situation pourtant n'évolue guère et ces appels répétés au respect des valeurs semblent souvent demeurer lettre morte. C'est la raison pour laquelle, alors qu'elle est généralement validée par les juristes [par ex. S. Labayle, p. 39 ; A. Euzéby, p. 566], certains auteurs, qu'ils soient philosophes, sociologues ou historiens, sont très critiques vis-à-vis de la conception axiologique du droit, telle que consacrée par le traité de Lisbonne. Ils font valoir pour l'essentiel deux arguments à l'appui de leur analyse, visant à distinguer, plus ou moins radicalement, droit(s) et valeurs.

Certains estiment, en premier lieu, que le recours aux valeurs n'est pas

nécessaire, dans les textes de droit, au motif, fort, que l'acceptation de la norme est un mode de solution des conflits « plus efficace que les 'valeurs partagées' » [J. Lacroix, p. 34]. On peut penser, de fait, que si un accord existe sur l'objet et l'interprétation d'une règle de droit, le détour par les valeurs n'est pas nécessaire pour en asseoir l'autorité et en exiger le respect. D'autres font valoir, en second lieu, que le recours aux valeurs n'est pas souhaitable. La raison principale en est qu'une telle démarche a une fonction identitaire (*« nos valeurs »*), emportant nécessairement séparation (voire rejet) du dissemblable ; soumettre le droit aux valeurs, c'est prendre le risque d'opposer les Etats, qu'il s'agisse des Etats membres à l'Union ou des Etats tiers à l'organisation (qu'ils soient ou non candidats à l'entrée). Pour le dire autrement, des raisons solides existent, dans les sociétés démocratiques, de privilégier « le langage immanent, humain, des droits, des libertés et du consentement au langage transcendant, quasi religieux, paternaliste, des 'valeurs morales' » [R. Ogien, p. 11].

Pourtant, et quels que soient les critiques et les risques, on ne saurait nier qu' «il y a toujours un minimum de valeurs au fond du droit » [M. Chemillier-Gendreau, p ; 90]. L'appel incessant qu'y font tant le législateur que le juge en est la preuve difficilement réfutable. Reste à savoir si et, surtout, dans quels termes et à quelles conditions, cette invocation des valeurs doit / devrait être au centre des négociations avec les Etats candidats à l'entrée dans l'Union. Là également, le langage essentiel « des droits, des libertés et du consentement » pourrait être une saine alternative.

BIBLIOGRAPHIE:

1. BERRAMDANE A., « Conditionnalité budgétaire ou conditionnalité de l'Etat de droit ? », Revue du droit de l'Union européenne, 2021, pp. 155-162, spéc. pp. 157 et 162

CARRARD C., Brexit: le temps des regrets, *Courrier international*, 12 janvier 2023, p. 3

2. CHEMILLIER-GENDREAU M., *Humanité et souverainetés. Essai sur la fonction du droit international*, Paris, La Découverte, 1995, p. 90.

3. EUZEBY A., « Constitution de l'Union européenne: des valeurs à défendre », *RMCUE* 2004, p. 566.

4. GRYNSZPAN E., « Moldavie: douche froide pour le camp proeuropéen », *Le Monde*, 22 oct. 2024, p.5.

5. LACROIX J., « Europe des valeurs ou Europe des droits ? », in *Des valeurs pour l'Europe*, S. Besson, F. Cheneval, N. Levrat (dir.), Academia Bruylant, Université de

Genève, 2008, p. 27, sp. 34.

6. LABAYLE S., « Les valeurs européennes (1992/2012 – deux décennies d'une Union de valeurs), Hors-série (décembre 2012) *Revue québécoise de droit international*, p. 39 ;

7. OGIEN R., « Les 'valeurs morales' contre les droits », *Raison publique*, 2007, pp. 47-61 ; disponible sur http://www.raison-publique.fr/article204.html (pp. 1-13, sp. 11).

8. PINGEL I., « La garantie politique des droits fondamentaux » in Réalités et perspectives du droit communautaire des droits fondamentaux, F. Sudre et H. Labayle (dir.), Bruxelles, Bruylant, 2000, pp. 429-461.

9. PINGEL I., « Article 7 », in I. Pingel (dir.), *De Rome à Lisbonne. Commentaire article par article des traités UE et CE*, Helbing et Lichtenhahn/Dalloz/Bruylant, 2010, p. 35-46.

10. PINGEL I., « L'affaire *Indépendance de la Cour suprême devant la Cour de justice*: réflexions sur 'l'indispensable liberté des juges' », *European Papers*, European Forum, 25 nov. 2019, pp. 1-15, http://www.europeanpapers.eu/

11. PINGEL I., « Multilinguisme et technologie numérique dans l'Union européenne: réalités et enjeux de justice », *De Europa*, n° spéc. 2023, pp. 155-169.

12. PLATON S., « La carotte plus forte que le bâton ? La 'conditionnalisation' des financements européens au respect des valeurs de l'Union », *Journal d'actualité en droit international et européen*, n° 23, 2023, spéc. p. 3.

13. RUPNIK J., « Les cent jours de Donald Tusk ou la déconstruction d'une démocratie illibérale », 19 avr. 2024, https://www.telos-eu.com/fr/politique-francaise-et-internationale/les-cent-jours-de-donald-tusk-ou-la-deconstruction.html

14. Editorial, « Sovereign within the Union: The Polish Constitutional Tribunal and the Struggle for European Values », *European Papers*, 2021, vol. 6, n° 2, pp. 1117-1121, spéc. pp. 1119-1120.

CZU: 347.7(44) **https://doi.org/10.59295/rpijn2025.27**

L'INFLUENCE À L'ÉTRANGER DU DROIT FRANÇAIS DES AFFAIRES

BERGER Caroline,
Université de Nîmes, France,
Maître de conférences en Droit privé

SUMMARY

French business law, although less influential compared to Anglo-Saxon Common Law, has left its mark on world legal history, particularly in the 19e century with the 1807 Commercial Code, which was exported at the same time as the Napoleonic Civil Code. Unlike the latter, however, the Commercial Code quickly became obsolete with economic change, leading to the adoption of more modern laws in France and elsewhere.

Today, France continues to be a source of influence, but much more indirectly and discreetly, through European Union law. In Africa, French law still exerts a significant influence through OHADA, an organisation that harmonises commercial legislation in 17 countries, mainly French-speaking. This model, based on a common legal culture, provides a secure framework for economic development and in turn inspires similar initiatives, notably within European law.

Mots-clés: French Law, European Union Law, Ohada Law, Africa Commercial Law, Francophonie Romano-Germanic Law

Dans cette communication[1], nous évoquerons dans un premier temps l'influence du droit français des affaires à travers le monde (I). Puis dans un second temps, nous présenterons un exemple significatif de son influence, constitué par le droit des affaires applicable en Afrique, essentiellement francophone (II).

I – L'influence du droit français des affaires

Historiquement, le droit français a exercé une influence majeure, même au-delà de l'Europe, que ce soit en Amérique latine, au Moyen Orient ou encore au Japon et en Chine, où la France est perçue comme « le pays de la loi »[1].

Cependant en droit des affaires, son influence est moindre, notamment parce que le droit continental est largement concurrencé par le modèle anglo-saxon de la Common Law[1].

Pourtant historiquement, l'influence du droit commercial français a bien constitué une réalité (A). C'est même encore à l'époque contemporaine, une nécessité et une volonté persistante de la France que sa législation commerciale reste

compétitive (B).

A – Une réalité historique

Au début du 19ème siècle, sous l'influence de l'Empire français, le Code de commerce de français 1807 a été adopté dans plusieurs pays, de gré ou de force, en même temps que les autres codes napoléoniens[1]. Cependant, contrairement au Code civil[1], il a rapidement montré ses limites. Et cette influence a décliné, non pas du fait de la chute de l'Empire Napoléonien, mais plutôt du fait de l'obsolescence et des lacunes du Code de commerce. Les raisons de cet échec sont liées à la nature et à la structure même du Code de commerce.

Inspirée par le droit de l'Ancien Régime et conçu par des négociants, le Code de commerce codifiait en grande partie leurs coutumes commerciales. Il était par ailleurs davantage orienté vers la protection des créanciers, plutôt que vers la promotion de l'initiative économique. Il visait avant tout à encadrer les commerçants, en particulier après des faillites importantes. Ce code s'est donc vite révélé inadapté à une matière, pourtant mouvante et évolutive par nature, qui doit sans cesse anticiper l'avenir. L'avènement du capitalisme et la révolution industrielle ont rapidement nécessité une adaptation de la législation commerciale. Le législateur s'est aussi assigné de nouveaux objectifs, comme la protection des entreprises ou de la concurrence. La période qui suivit l'adoption et l'exportation du Code de commerce français a donc connu une explosion normative et un affaiblissement corrélatif de la cohérence législative. Une décodification du droit commercial en est résulté, en France comme à l'étranger, l'essentiel du droit commercial se trouvant alors en dehors du code, au fur et à mesure de l'adoption de toutes ces nouvelles lois. Les pays qui avaient adopté le code de commerce français après les campagnes napoléoniennes l'ont donc rapidement modifié, voir même abandonné en raison de ses lacunes[1].

Surtout, le Code de commerce était basé sur la distinction entre le droit civil et le droit commercial. Or le droit commercial a progressivement perdu son identité car ses critères traditionnels, tels que l'acte de commerce et le statut de commerçant, se sont vite périmés. Le droit commercial français, perçu initialement comme un droit d'exception, s'est en effet peu à peu appliqué à des non-commerçants, aboutissant à une « commercialisation du droit civil ». La spécificité du droit commercial a alors disparu par « fusion » avec le droit civil, ce qui a conduit fatalement au déclin du modèle français. Plusieurs États, qui avait initialement été influencés par le droit

commercial français, se sont alors progressivement détachés de ce modèle et ont préféré unifier leur droit privé[1].

Même en France, un nouveau code de commerce a finalement été adopté en 2000, mais il s'agit d'un code à droit constant, c'est-à-dire ayant eu pour seule ambition de codifier de manière cohérente les multiples lois postérieures au code napoléonien, ainsi que les quelques articles encore en vigueur de cet ancien code, et cela dans le but de rendre ce droit plus accessible. Et de fait, il s'agit en réalité désormais d'un code des affaires davantage qu'un code de commerce, s'appliquant pour de nombreuses matières du droit des affaires[1], aussi bien aux professionnels commerçants qu'aux professionnels non commerçants.

Le modèle français a donc progressivement été abandonné dans de nombreux pays au profit d'autres systèmes juridiques, comme le droit allemand ou anglo-saxon, jugés plus modernes et adaptés aux besoins des nouvelles économies industrielles. Le modèle américain notamment, a pris le dessus en raison des performances économiques des États-Unis après la Seconde Guerre mondiale. Le droit commercial français lui-même s'est d'ailleurs considérablement enrichi de modèles étrangers. En témoigne notamment l'adoption de la SARL en 1925 sur le modèle de la GMBH Allemande, ou plus récemment, l'adoption en 2016 de la loi dite "Sapin 2"[1], qui a eu principalement pour objectif de renforcer la lutte contre la corruption en France comme à l'étranger, et qui s'inspire de la législation anglosaxonne[1].

Dans ce contexte évidemment, la législation commerciale française a progressivement perdu son influence. Cette influence reste cependant toujours une volonté contemporaine.

B – Une volonté contemporaine

D'une manière générale, le droit français a intérêt à rester un modèle juridique influent. L'influence par le droit constitue d'ailleurs un pilier de la stratégie de la France pour défendre ses valeurs et intérêts[1]. La France joue notamment un rôle crucial dans la défense d'un ordre international basé sur la protection des droits de l'homme et la primauté des normes écrites pour garantir la stabilité juridique et l'État de droit.

Mais dans le domaine économique en particulier, être attractif est une nécessité, non seulement pour attirer les investissements étrangers sur son sol, mais aussi pour pouvoir accéder plus facilement à des marchés à l'étranger. Pour que la

législation commerciale française reste influente, elle doit donc rester compétitive, surtout dans des marchés où la langue française n'est pas dominante. Or, dans la concurrence des modèles législatifs, le droit des affaires français contemporain conserve encore quelques atouts, étant accessible, relativement efficace, et parfois même innovant.

A cet égard, la création de la société par actions simplifiée en 1994 a montré que le droit français pouvait encore surprendre et se réinventer pour attirer les entreprises internationales et concurrencer d'autres pays traditionnellement considéré comme plus attractifs. La France a également cherché à être un lieu d'attractivité pour résoudre les litiges commerciaux. Paris est ainsi devenu un important centre international d'arbitrage grâce notamment à la Chambre de commerce international[1]. Des chambres internationales spécialisées ont également été créées au Tribunal de commerce[1] et à la Cour d'appel de Paris[1], devant lesquelles il est possible de plaider en anglais.

Mais c'est surtout aujourd'hui par le biais du droit européen que le droit français continue à rayonner dans des domaines importants du droit des affaires comme le droit des sociétés, de la concurrence, de la consommation, le droit financier ou encore celui de la protection des données[1]. L'Union européenne constitue un terrain favorable à l'influence française en matière commerciale étant donné qu'elle se concentre essentiellement sur les questions économiques. L'influence de la France sur le droit européen des affaires est significative en raison du rôle historique et politique du pays dans la construction européenne[1]. Cependant, l'influence de la législation française est ici assez subtile car elle s'inscrit dans un processus de compromis au sein de l'Union européenne, où chaque pays apporte sa propre culture juridique[1]. Bien que cette influence soit plus discrète, elle contribue à la construction d'un véritable droit commercial européen.

C'est désormais dans le domaine numérique[1] ou face aux défis contemporains tels que le changement climatique[1], la transition énergétique[1] ou l'intelligence artificielle[1] que la France s'efforce de créer des régulations essentielles au sein de l'UE. Notamment, c'est par le biais de sa loi pionnière sur le devoir de vigilance de 2017, que la France a exercé ces dernières années une influence significative sur la législation européenne. Cette loi impose aux grandes entreprises françaises de mettre en place un plan de vigilance pour identifier et prévenir les risques en matière

de droits de l'homme, de santé, de sécurité et d'environnement, et cela, dans toutes leurs chaînes d'approvisionnement[1].

Par cette loi, la France a démontré la faisabilité et l'impact positif d'un cadre contraignant visant à responsabiliser les entreprises transnationales quant aux impacts sociaux et environnementaux que peuvent avoir leurs activités dans le monde entier. La loi française après avoir inspiré plusieurs pays européens, comme l'Allemagne et les Pays-Bas, a servi de référence majeure pour l'Union européenne dans l'élaboration de sa propre législation sur le devoir de vigilance des entreprises[1]. La nouvelle directive européenne, plus contraignante encore que la loi française, pourrait bien désormais influencer les discussions au niveau international, notamment concernant les Principes directeurs des Nations unies relatifs aux entreprises et aux droits de l'homme.

La France joue par ailleurs un rôle moteur dans le projet d'élaboration d'un Code européen des affaires. Le projet, initié en 2017[1] a pour objectif de rendre le droit européen plus accessible et intelligible, dans le but de renforcer le marché commun et soutenir sa croissance économique. L'absence d'harmonisation des droits des États membres[1] nuit en effet grandement à la compétitivité des entreprises européennes, ainsi qu'à l'attractivité du marché européen pour les entreprises[1] étrangères. Là encore, le droit français est une source d'inspiration majeure.

Il y a une autre zone géographique dans lequel la France conserve une influence certaine en droit des affaires, c'est en Afrique essentiellement francophone.

II – L'exemple de l'influence française en Afrique

Malgré le déclin de son Code de commerce au 19ème siècle, le droit commercial français a connu un regain d'intérêt au 20ème siècle, en particulier dans les anciennes colonies françaises. Les nations francophones d'Afrique, d'Asie et du Moyen-Orient ont utilisé le droit français comme base pour construire leurs propres systèmes juridiques. Ces États souhaitaient notamment trouver un équilibre entre développement économique et contrôle étatique. La francophonie a offert un cadre propice à cette résurgence, où le droit des affaires français était perçu comme un modèle viable.

Un exemple particulièrement réussi d'influence française est le droit de l'Organisation pour l'Harmonisation en Afrique du Droit des Affaires (OHADA)[1]. Le droit OHADA est un modèle innovant d'intégration juridique au sein duquel un certain

nombre de matières du droit des affaires ont été uniformisées entre différents États d'Afrique[1]. Actuellement, 17 États d'Afrique sont membres de l'organisation, mais elle reste néanmoins ouverte à l'adhésion de tout État du continent africain.

A – L'origine du droit OHADA

L'OHADA a été créée en 1993 par les 15 pays membres de la zone franc d'Afrique[1]. Après 30 ans d'indépendance, ces pays ont été en effet convaincus de la nécessité d'unifier les règles de droit des affaires de cette zone. C'est qu'une insécurité juridique et judiciaire résultait de la balkanisation des droits des pays de cette zone faisant suite au processus de décolonisation.

Bien que n'ayant pas pour objet une intégration économique, l'objectif principal de l'OHADA est d'encourager le développement économique des pays membres, en stimulant l'investissement extérieur par la création d'un espace juridique et judiciaire sécurisé[1].

Elle a pour ce faire, élaboré un certain nombre d'Actes dits Uniformes (AU) dans différentes matières du droit des affaires, tels que le droit commercial général, les sociétés commerciales, l'arbitrage, les procédures de recouvrement, les suretés, le surendettement des professionnels, la comptabilité, le transport routier de marchandises...

Elle a également mis en place une Cour commune de justice arbitrale (CCJA), qui fait office à la fois de cour de cassation et de centre d'arbitrage.

Le Droit OHADA est par ailleurs d'application directe dans les États membres, et ce, en dépit de toute disposition contraire de droit interne, qu'elle lui soit postérieure ou antérieure[1].

B – La diffusion en Afrique et au-delà

Au-delà des États francophones, l'OHADA n'a cessé de s'étendre à d'autres pays africains. La Guinée-Bissau, la Guinée-Conakry et la République Démocratique du Congo ont rejoint l'organisation. De nombreux pays entament actuellement des discussions pour intégrer l'OHADA. Il en va ainsi de Madagascar, du Burundi, mais aussi de pays anglophones comme le Ghana, le Nigeria ou le Liberia. D'autres cherchent à tout le moins à développer leur « OHADA compatibilité », comme le Maroc, pays émergent. Cela démontre l'attrait de l'OHADA pour les pays souhaitant sécuriser leurs relations économiques et attirer des investissements.

L'OHADA est également en discussions avec la nouvelle Zone de Libre-échange Continentale Africaine (ZLECAF) pour harmoniser entre les États Africains leurs

cadres juridiques. Le modèle OHADA est perçu comme un socle juridique qui permettrait de soutenir l'intégration économique africaine. Toutefois, un défi majeur demeure l'intégration avec les pays de Common Law, dont les systèmes juridiques diffèrent de ceux des pays civilistes de l'OHADA[1].

Et le modèle juridique de l'OHADA demeure une source d'inspiration bien au-delà de l'Afrique. Il suscite un intérêt notamment de la part de la Chine, qui y voit un cadre juridique stable pour sécuriser ses investissements en Afrique. De plus, l'OHADA a inspiré des projets similaires dans d'autres régions[1]. C'est à son tour l'Union Européenne qui tente désormais de s'inspirer de ce modèle pour l'élaboration de son futur Code européen des affaires.

Le Droit OHADA est donc un modèle réussi d'intégration juridique et de modernisation du droit des affaires, apportant stabilité et sécurité aux pays membres, et favorisant ainsi son développement économique[1]. Sans doute, le fait que les pays de l'OHADA partagent une culture juridique francophone a grandement facilité cette uniformisation.

BIBLIOGRAPHIE:

1. La forme orale de cette communication a en bonne partie été conservée.
2. Sur l'influence du droit français: « La codification et l'évolution du droit », XVIIIe congrès de L'Institut international de droit d'expression française, actes publiés dans Revue juridique et politique. Indépendance et coopération, 1986; « La circulation du modèle juridique français », LITEC (Travaux de l'Association Henri Capitant), Paris 1994; Olivier DUTHEILLET DE LAMOTHE et Marie-Aimée LATOURNERIE, « L'influence internationale du droit français », La documentation française, Paris 2001; André CARBONEILL (dir.), Le rayonnement du droit français dans le monde, Presses de l'Université des sciences sociales (n° spécial de la Revue Juridique de l'Océan indien), Toulouse 2005; Henry ROUSSILLON (dir.), « Existe-t-il une culture juridique francophone ? », Toulouse 2007
3. VOINOT Denis, « La législation commerciale: instrument du rayonnement du droit français dans le monde », Revue juridique de l'Océan Indien, 2005, Le rayonnement du droit français dans le monde, NS-2005, pp.151-164, hal-02549638.
4. « L'influence à l'étranger du code de commerce français aux XIXe et XXe siècles: du déclin du droit commercial français à l'émergence d'un droit des affaires francophone », Béatrice FOURNIEL, Qu'en est-il du Code de Commerce 200 ans après ? État des lieux et projections, Colloque Toulouse 2007, Corinne SAINT ALARY HOUIN (dir,) Presses de l'Université Toulouse Capitole, 2008
5. « L'exportation du Code civil », Michel GRIMALDI, Pouvoir 2003/4, n° 107,

Éditions Le Seuil, p. 80, https://www.cairn.info/revue-pouvoirs-2003-4-page-80.htm

6. En Belgique, après la chute de Napoléon, le code a été modifié à tel point qu'il ne contenait plus aucune de ses dispositions originelles. En Espagne, le code a rapidement montré ses limites, conduisant à sa modification puis à son abandon, bien qu'il ait influencé certaines législations en Amérique du Sud.

7. En Suisse, les cantons francophones ont initialement adopté le dualisme droit civil/droit commercial, mais en 1881, ils ont opté pour un Code fédéral des obligations, applicable à tous les citoyens, abandonnant ainsi le modèle français. D'autres pays, comme les Pays-Bas et l'Italie, ont suivi la même tendance, unifiant le droit civil et commercial au sein d'un seul code. La Turquie, qui avait volontairement choisi le Code de commerce français comme modèle d'inspiration de son code de commerce, l'a progressivement remplacé au profit d'autres systèmes et notamment du droit suisse. Plus récemment, c'est la Belgique qui a abandonné la distinction droit civil/droit commercial et son code de commerce est devenu un code de l'entreprise en 2018.

8. Ainsi en va-t-il notamment du droit de la concurrence, ou du droit des entreprises en difficulté.

9. Du nom de son auteur Michel SAPIN, ministre de l'Économie, Loi (2016-1691) du 9 décembre 2016 relative à la transparence, à la lutte contre la corruption et à la modernisation de la vie économique, qui a pour objectif principal de renforcer la lutte contre la corruption et de promouvoir la transparence dans la vie économique et les affaires en France.

10. Elle s'inspire en particulier du FCPA de 1977 des États-Unis et du UK Bribery Act de 2010 du Royaume-Unis. La France a adapté ces modèles à son propre système juridique en y ajoutant des éléments spécifiques, comme la création de l'Agence française anticorruption (AFA) et l'encadrement des rémunérations des dirigeants. Ce mélange entre inspirations anglo-saxonnes et spécificités françaises a ainsi permis de renforcer la transparence et l'intégrité dans les affaires en France.

11. Influence par le droit, Stratégie de la France 2023-2028, Rapport du Gouvernement Français, mars 2023, https://www.diplomatie.gouv.fr/fr/le-ministere-et-son-reseau/les-metiers-de-la-diplomatie/depuis-la-france-des-fonctions-fondamentales-pour-la-diplomatie/quelles-sont-les-missions-juridiques-du-ministere/article/strategie-d-influence-par-le-droit

12. https://www.2017.parisarbitrationweek.com/fr/choisir-paris/

13. https://www.tribunal-de-commerce-de-paris.fr/fr/chambre-internationale-192

14. https://www.cours-appel.justice.fr/paris/presentation-generale-ccip-ca-iccp-ca

15. Règlement (UE) 2016/679 du Parlement européen et du Conseil du 27 avril

2016 relatif à la protection des personnes physiques à l'égard du traitement des données à caractère personnel et à la libre circulation de ces données (dit RGPD: règlement général sur la protection des données), JO L 119 du 4.5.2016, p. 1–88. Ce règlement s'inspire directement de la loi française n° 78-17 du 6 janvier 1978 relative à l'informatique, aux fichiers et aux libertés.

16. La France, étant l'un des États fondateurs de l'Union européenne (UE), a contribué à façonner les règles qui régissent les échanges commerciaux, les marchés et les entreprises au sein de l'UE.

17. Le droit des sociétés en est un bon exemple: sous l'influence de l'harmonisation européenne, des pays d'influence anglosaxonne, traditionnellement libéraux, ont adopté des mesures d'encadrement, alors qu'inversement, la France s'est elle aussi libéralisée sous l'influence du droit anglosaxon.

18. La législation sur les services numériques (DSA) et la législation sur le marché numérique (DMA) visent à créer un espace numérique plus sûr dans lequel les droits fondamentaux des utilisateurs sont protégés et à établir des conditions de concurrence équitables pour les entreprises. https://www.touteleurope.eu/societe/numerique-que-sont-le-dma-et-le-dsa-les-reglements-europeens-qui-visent-a-reguler-internet/

19. Règlement (UE) 2021/1119 du Parlement européen et du Conseil du 30 juin 2021 établissant le cadre requis pour parvenir à la neutralité climatique et modifiant les règlements (CE) n° 401/2009 et (UE) 2018/1999 («loi européenne sur le climat»), JO L 243 du 9.7.2021, p. 1–17

20. V. Le Pacte vert pour l'Europe, https://reform-support.ec.europa.eu/what-we-do/green-transition_fr; https://commission.europa.eu/strategy-and-policy/priorities-2019-2024/european-green-deal_en

21. https://artificialintelligenceact.eu/fr/

22. Loi n° 2017-399 relative au devoir de vigilance des sociétés mères et des entreprises donneuses d'ordre. Cette loi oblige les plus grandes entreprises françaises à établir et mettre en œuvre un plan de vigilance visant à prévenir les atteintes aux droits humains, aux libertés fondamentales, à la santé et à la sécurité des personnes, ainsi qu'à l'environnement, qui pourraient résulter de leurs propres activités, ainsi que de de celles de leurs filiales, sous-traitants et fournisseurs avec lesquels elles entretiennent une relation commerciale établie.

23. Directive (EU) 2024/1760 sur le devoir de vigilance des entreprises en matière de durabilité, JO L du 5.7.2024, http://data.europa.eu/eli/dir/2024/1760/oj

24. Le projet est porté par l'Association Henri Capitant et la Fondation pour le Droit Continental.

25. https://www.codeeuropeendesaffaires.eu/

26. V. le rapport sur l'élaboration d'un code européen des affaires, Valérie

GOMEZ-BASSAC, parlementaire en mission auprès du Ministre chargé des affaires européennes, 2019, https://www.vie-publique.fr/rapport/271228-rapport-sur-lelaboration-dun-code-europeen-des-affaires. Ce manque de cohérence aboutit à un ensemble confus de directives et règlements, sans vision claire et rédigés principalement en anglais, même après le Brexit, et alors que 24 États membres sur 27 partagent un système juridique codifié. La construction européenne est par ailleurs très hétérogène, avec des réformes s'accumulant sur certains sujets, alors que des questions cruciales pour le marché commun sont négligées.

27. https://www.ohada.com/

28. Frédérique CHIFFLOT BOURGEOIS et Françoise WORMS, Fasc. 170-20: Organisation pour l'harmonisation en Afrique du droit des affaires, Juris Classeur Droit international

29. Traité OHADA de Port-Louis du 17 octobre 1993 ;

30. BLANC Gérard, « Le Droit de l'OHADA, facteur d'émergence des pays de l'Afrique subsaharienne », colloque AIDE – CREDIMI, Université de Louvain – Université de Liège, Pays émergents au cœur des grands équilibres mondiaux, 25-26 novembre 2021; DIOMANSY I. SISSOKO, « Le Droit OHADA à l'épreuve des investissements dans les États membres », Lexbase Afrique-OHADA du 10 mars 2022.

31. Traité de l'OHADA, Article 10: *« Les actes uniformes sont directement applicables et obligatoires dans les États membres, nonobstant toute disposition contraire de droit interne, antérieure ou postérieure »*.

32. Le Secrétaire Permanent de l'OHADA appelle à la création d'une zone OHADA/ZLECAf, Lexbase Afrique-OHADA, février 2020 ; V. sur cette question, Abdoul-Razak TSAHIROU IDI « L'OHADA et la mise en œuvre de la zone de libre-échange continentale africaine (ZLECAF), https://www.village-justice.com/articles/ohada-mise-oeuvre-zone-libre-echange-continentale-africaine-zlecaf,45662.html

33. Comme l'OHADAC dans les Caraïbes: https://www.ohadac.com/

34. Certaines fragilités demeurent néanmoins. Par exemple, le droit des affaires n'a pas été clairement délimité par rapport au droit civil, et certains domaines comme les contrats d'affaires sont encore régis par les législations nationales. Des conflits de droit entre les législations nationales et l'OHADA, ainsi qu'entre les différentes juridictions nationales et la Cour commune de justice et d'arbitrage (CCJA), peuvent également créer des tensions. V. sur ces questions G. BLANC, loc. cit.

PANELUL
Perspective contemporane în dreptul penal

CZU: 343.9 **https://doi.org/10.59295/rpijn2025.28**

CRIMINALITATEA TRANSNAȚIONALĂ ȘI COOPERAREA ÎNTRE STATE: PROVOCĂRI ȘI SOLUȚII

CASCO Alexandru,
Universitatea de Stat din Moldova,
student în anul II, Facultatea de Drept a Universității de Stat din Moldova

SUMMARY

In a globalized world, *transnational crime* poses a significant threat to national and international security. Activities such as *drug trafficking*, human trafficking, *cybercrime*, terrorism, and corruption affect not only individual nations but entire regions. Situated strategically between Eastern and Western Europe, the Republic of Moldova faces unique challenges due to its geographical position, making it a vulnerable transit hub for criminal networks. Corruption and institutional weaknesses exacerbate this vulnerability, complicating efforts to combat such activities. Effective countermeasures demand *international cooperation* through legal frameworks, treaties, and joint initiatives, with organizations like Interpol, Europol, and the United Nations providing essential support. For Moldova, strengthening international partnerships and enhancing domestic policies are crucial steps to counter transnational crime. In addition to legal reforms, public *awareness and education* play a vital role in preventing crime and building a resilient society. As part of the broader strategy, Moldova's alignment with international standards, along with investing in law enforcement resources and public engagement, can reinforce its defense against transnational crime. This holistic approach, involving governments, international bodies, and civil society, is key to securing a safer future for all.

Într-o lume globalizată, caracterizată prin interconexiune economică, socială și culturală, criminalitatea transnațională a devenit o problemă de amploare, ce afectează nu doar securitatea națională a statelor, ci și stabilitatea regiunilor și a comunităților globale. Această formă de criminalitate transcende granițele naționale, incluzând activități ilegale diverse, precum traficul de droguri, de persoane, spionajul economic, corupția, terorismul și crimele cibernetice. Aceste activități nu sunt doar infracțiuni locale, ele constituie un fenomen complex, cu rețele bine organizate și strategii sofisticate, care profită de slăbiciunile sistemelor de justiție și de aplicare a legii din diferite țări.

Republica Moldova, situată la intersecția între Est și Vest, se confruntă cu provocări semnificative în acest context. Datorită poziției sale geografice, Moldova este vulnerabilă la influențele externe și la activitățile infracționale care se extind dincolo de

frontierele sale. Statul moldovean a fost nevoit să facă față nu doar criminalității interne, ci și unei serii de amenințări externe, care îngreunează eforturile de dezvoltare economică și socială. În plus, corupția endemică și slăbiciunile instituționale contribuie la proliferarea acestor activități infracționale, făcându-le și mai dificil de combătut.

Criminalitatea transnațională reprezintă un fenomen de amploare globală, ce se manifestă prin activități infracționale care depășesc granițele naționale și afectează nu doar statele în care se desfășoară, ci și comunități internaționale. Această formă de criminalitate este caracterizată printr-o diversitate de acte ilegale, cum ar fi traficul de droguri, traficul de persoane, criminalitatea cibernetică și terorismul, care sunt facilitate de rețele infracționale bine organizate. Conform Organizației Națiunilor Unite, criminalitatea transnațională „include orice activitate ilegală care are loc în două sau mai multe state, care influențează o activitate criminală în altă parte”[1]. Un aspect esențial al criminalității transnaționale este inter conectivitatea acestor activități, care facilitează cooperarea între grupurile infracționale la nivel internațional. De exemplu, „Traficul de droguri este o problemă globală care nu poate fi rezolvată fără colaborarea eficientă între țările producătoare, de tranzit și de consum”[2]. Grupurile infracționale profită de lacunele legislative și de slăbiciunile sistemelor de justiție din diverse țări, utilizând rute sofisticate pentru a transporta bunuri ilegale. În acest context, mai multe tratate internaționale au fost elaborate pentru a aborda problematica criminalității transnaționale. De exemplu, Convenția Națiunilor Unite împotriva criminalității transnaționale organizate, cunoscută și sub denumirea de „Convenția de la Palermo”, adoptată în 2000, oferă un cadru pentru cooperarea internațională în lupta împotriva criminalității organizate. Aceasta a fost complementată de Protocolul împotriva traficului de persoane, care subliniază importanța protejării victimelor și a asigurării unei răspunsuri eficiente din partea autorităților. În plus, Interpol, prin activitățile sale, joacă un rol crucial în coordonarea eforturilor internaționale de combatere a criminalității transnaționale. Această organizație facilitează schimbul de informații între agențiile de aplicare a legii din diferite țări, contribuind astfel la identificarea și prinderea infractorilor. Interpol subliniază că „colaborarea internațională este esențială pentru a combate eficient rețelele criminale transnaționale”[3]. De asemenea, Uniunea Europeană a adoptat mai multe directive și strategii pentru a răspunde provocărilor aduse de criminalitatea transnațională. Strategia Uniunii Europene pentru securitate internă subliniază necesitatea unui răspuns integrat la amenințările transnaționale,

inclusiv prin cooperarea judiciară și polițienească între statele membre. Criminalitatea transnațională nu este doar o problemă de securitate, ci și o amenințare la adresa dezvoltării economice și a stabilității sociale. Conform unui raport al Băncii Mondiale, „criminalitatea organizată costă economiile globale miliarde de dolari anual, afectând nu doar veniturile statelor, ci și încrederea cetățenilor în instituțiile publice”[4]. Acest impact subliniază necesitatea ca statele să colaboreze mai strâns în formularea și implementarea de politici care să abordeze cauzele fundamentale ale criminalității transnaționale.

Republica Moldova, o țară situată strategic între Uniunea Europeană și spațiul post-sovietic, se confruntă cu provocări complexe în combaterea criminalității transnaționale. Aceasta este adesea percepută ca un nod de tranzit pentru diverse rețele infracționale datorită poziției sale geografice și infrastructurii de transport insuficiente. Potrivit Organizației Națiunilor Unite, Moldova este afectată de diverse forme de criminalitate transnațională, inclusiv trafic de droguri, trafic de persoane, contrabandă și spălare de bani, care au un impact profund asupra stabilității și dezvoltării economice a țării. Un aspect fundamental al acestor provocări este inter conectivitatea dintre rețelele criminale și corupția endemică care afectează instituțiile moldovenești. Raportul „Corruption Perceptions Index” publicat de Transparency International arată că Moldova are un indice scăzut de transparență[5], ceea ce favorizează infiltrarea grupurilor infracționale în structurile statului. Această corupție nu doar că subminează încrederea cetățenilor în autorități, ci și îngreunează eforturile de combatere a activităților ilegale. De exemplu, investigațiile recente au arătat că agenți ai forțelor de ordine au fost implicați în activități de trafic de persoane, ceea ce subliniază gravitatea situației și necesitatea unei reforme profunde a sistemului de justiție. Traficul de droguri reprezintă o altă provocare majoră pentru Republica Moldova. Se percepe o creștere semnificativă a consumului și traficului de droguri, acestea fiind transportate prin teritoriul moldovean către piețele din Uniunea Europeană. Această situație nu doar că amenință sănătatea publică, ci contribuie și la creșterea violenței și a instabilității sociale. În plus, se estimează că aproximativ 200.000 de moldoveni sunt afectați direct de dependența de droguri, ceea ce necesită măsuri imediate de intervenție și sprijin. Un alt aspect deosebit de îngrijorător este traficul de persoane, care a devenit o problemă endemică în Moldova. Conform unui raport al Organizației pentru Securitate și Cooperare în Europa, ,,Moldova este una

dintre cele mai afectate țări de acest fenomen din Europa de Est''[6]. Multe victime sunt recrutate sub false promisiuni de muncă în străinătate și ajung în situații de exploatare severă. Instituțiile statului se confruntă cu dificultăți în a identifica și asista aceste victime, ceea ce face necesară o colaborare strânsă cu organizațiile internaționale și societatea civilă.

Pentru a răspunde provocărilor complexe generate de criminalitatea transnațională, Republica Moldova a implementat o serie de măsuri legislative și a întărit cooperarea internațională. Aceste inițiative sunt esențiale pentru adaptarea țării la standardele internaționale și pentru protejarea cetățenilor săi de amenințările generate de rețelele infracționale. Printre principalele acte normative adoptate se numără Codul Penal al Republicii Moldova, care oferă un cadru juridic solid pentru combaterea infracțiunilor transnaționale. Acest cod conține dispoziții clare și detaliate referitoare la infracțiunile grave, în special la traficul de ființe umane, infracțiune definită în articolele 165 și 206[7]. Aceste articole sunt în conformitate cu standardele internaționale, inclusiv cu directivele Uniunii Europene și cu Convenția Națiunilor Unite împotriva criminalității transnaționale organizate.

Astfel, Republica Moldova demonstrează angajamentul său de a adopta o legislație modernă și eficientă, menită să prevină și să combată activitățile ilegale care afectează societatea. Un alt instrument legislativ important este Legea nr. 308/2017 privind prevenirea și combaterea spălării banilor și finanțării terorismului, legea având ca scop alinierea legislației naționale la standardele internaționale[8]. Prin implementarea acestei legi, Moldova își propune să dezvolte un sistem robust pentru identificarea și prevenirea activităților financiare ilegale, care sunt adesea corelate cu criminalitatea organizată. Această abordare este esențială, având în vedere că spălarea banilor reprezintă o modalitate prin care grupările infracționale își finanțează activitățile ilegale și își maschează proveniența veniturilor obținute din crime. Agențiile de aplicare a legii din Republica Moldova, precum Inspectoratul General de Poliție și Serviciul de Informații și Securitate, joacă un rol crucial în combaterea criminalității transnaționale. Aceste instituții sunt implicate activ în anchete și operațiuni destinate să desființeze rețelele infracționale care operează pe teritoriul țării. Totuși, este esențial ca aceste agenții să fie dotate cu resurse mult mai eficiente, incluzând echipamente tehnologice avansate și personal calificat, pentru a răspunde amenințărilor sofisticate. Acest lucru implică nu doar investiții în tehnologie, ci și în formarea profesională continuă a

personalului, astfel încât agențiile să poată face față provocărilor actuale și viitoare. De asemenea, cooperarea internațională este un element cheie în lupta împotriva criminalității transnaționale. Republica Moldova colaborează cu organizații internaționale, cum ar fi Europol și Interpol, pentru a împărtăși informații și bune practici. Acest parteneriat internațional permite țării să acceseze resurse, expertiză și suport în dezvoltarea de strategii eficiente de combatere a criminalității. De exemplu, participarea la programe de instruire și schimb de informații cu agențiile internaționale a demonstrat eficiență în îmbunătățirea abilităților agenților moldovenești de aplicare a legii.

Cooperarea internațională este un aspect esențial în lupta împotriva criminalității transnaționale, având în vedere natura globalizată a acestor infracțiuni. Republica Moldova, situată într-o zonă geografică strategică, se confruntă cu multiple provocări care necesită soluții bine gândite și colaborări eficiente cu partenerii internaționali. Una dintre cele mai mari provocări în combaterea criminalității transnaționale este lipsa unei cooperări eficiente între state. Fără o colaborare strânsă și schimb de informații, statele nu pot face față rețelelor criminale care operează peste granițe. Deși există numeroase acorduri internaționale, implementarea acestora depinde de coordonarea și colaborarea între state. În acest context, Moldova trebuie să își alinieze strategiile naționale cu cele internaționale, ceea ce poate fi un proces complex din cauza diferențelor de legislație, cultură și practici între țări. Republica Moldova participă activ la inițiative regionale și internaționale pentru combaterea criminalității transnaționale. De asemenea, acordurile bilaterale și multilaterale încheiate cu statele vecine, precum România și Ucraina, au facilitat desfășurarea de operațiuni comune și un schimb rapid de informații. Cooperarea la nivel regional este deosebit de importantă pentru statele mici care nu dispun de resursele necesare pentru a combate rețelele infracționale mari pe cont propriu. În acest sens, este esențială crearea de platforme de dialog între agențiile de aplicare a legii din diferite țări, care să permită un schimb rapid de informații și bune practici. De asemenea, asistența juridică între state joacă un rol crucial în facilitarea cooperării internaționale. Moldova este parte la mai multe tratate internaționale care reglementează extrădarea, transferul de proceduri penale și asistența judiciară reciprocă în materie penală, inclusiv Convenția europeană de extrădare.

Educația și conștientizarea publicului sunt fundamentale în lupta împotriva

criminalității transnaționale, deoarece ele contribuie la prevenirea infracțiunilor și la creșterea implicării cetățenilor în procesul de combatere a acestora. În acest context, Republica Moldova recunoaște importanța formării unei societăți informate și responsabile, capabile să identifice și să reacționeze la diversele forme de criminalitate transnațională. Un aspect esențial al educației în acest domeniu este integrarea programelor de formare în curricula școlară și universitară. Aceste programe ar trebui să includă informații despre tipurile de crime transnaționale, cum ar fi traficul de persoane, spălarea banilor și criminalitatea informatică, precum și despre drepturile și obligațiile cetățenilor. Prin educarea tinerelor generații, se poate crea o cultură a responsabilității sociale și a respectului pentru lege, reducând astfel vulnerabilitatea la influența rețelelor criminale. De asemenea, campaniile de conștientizare publică joacă un rol crucial în informarea cetățenilor despre riscurile asociate cu criminalitatea transnațională. Autoritățile moldovenești, împreună cu organizațiile non-guvernamentale, au inițiat diverse campanii de sensibilizare care vizează atât grupuri de risc, cât și populația generală. Aceste campanii utilizează diferite canale media, inclusiv rețelele sociale, pentru a transmite mesaje clare despre cum să recunoască semnele activităților infracționale și cum să raporteze aceste cazuri autorităților competente. Un alt aspect important este promovarea responsabilității civice și implicarea comunităților locale în prevenirea și combaterea criminalității. Prin organizarea de întâlniri și ateliere, cetățenii pot fi încurajați să discute despre problemele de securitate care îi afectează și să participe activ la găsirea de soluții. Această abordare nu doar că întărește legăturile comunității, dar și dezvoltă un sentiment de responsabilitate colectivă în fața amenințărilor transnaționale.

Concluzionând, criminalitatea transnațională reprezintă o amenințare serioasă pentru stabilitatea și dezvoltarea Republicii Moldova, având implicații profunde asupra securității naționale, economiei și statului de drept. Această formă de criminalitate, caracterizată prin operarea rețelelor infracționale dincolo de frontiere, afectează nu doar ordinea publică, ci și credibilitatea instituțiilor statului. În fața acestor provocări, Moldova a demonstrat un angajament semnificativ de a-și întări legislația și de a-și adapta strategiile naționale la standardele internaționale. Adoptarea unor acte normative sunt pași importanți, dar trebuie să fie susținuți de o implementare eficientă și de o colaborare strânsă cu agențiile internaționale. Este esențial ca Moldova să continue să colaboreze cu organizații internaționale, facilitând astfel schimbul de

informații și bune practici. Aceste parteneriate nu doar că îmbunătățesc capacitatea de reacție a instituțiilor moldovenești, dar contribuie și la dezvoltarea unor strategii comune care să răspundă eficient la provocările criminalității transnaționale. Abordarea criminalității transnaționale în Republica Moldova necesită o strategie integrată, care să implice nu doar agențiile de aplicare a legii, ci și comunitatea civilă, sectorul privat și partenerii internaționali. Doar printr-o cooperare eficientă și prin mobilizarea resurselor disponibile se poate construi un front unit împotriva acestui fenomen complex. Este vital ca Moldova să-și continue eforturile de adaptare la cerințele internaționale, să îmbunătățească infrastructura de justiție și să asigure un climat de încredere și colaborare între cetățeni și instituții. Astfel, țara poate spera la un viitor mai sigur, în care drepturile și libertățile fundamentale ale cetățenilor să fie protejate, iar ordinea publică să fie întărită.

BIBLIOGRAFIE:

1. Convenţia Naţiunilor Unite împotriva criminalităţii transnaţionale organizate din 15.11.2000.
2. Raportul mondial asupra drogurilor, UNODC 2021. [Accesat: 29.09.2024] Disponibil: https://www.unodc.org/unodc/en/data-and-analysis/wdr2021.html
3. VIENNA, Austria – The annual INTERPOL General Assembly, 2023. [Accesat: 29.09.2024 Disponibil:https://www.interpol.int/News-and-Events/Events/2023/91st-INTERPOL-General-Assembly
4. Raport din 2019 al Băncii Mondiale „Violence without Borders”. [Accesat: 29.09.2024] Disponibil: https://openknowledge.worldbank.org/server/api/core/bitstreams/cbb68e19-d6e7-5dd1-a5b2-23168bad1271/content
5. Raportul „Corruption Perceptions Index” publicat de Transparency International. [Accesat: 29.09.2024] Disponibil: https://www.transparency.org/en/cpi/2022
6. Raportul Organizației pentru Securitate și Cooperare în Europa (OSCE). [Accesat: 29.09.2024] Disponibil: https://www.osce.org/mission-to-moldova/516270
7. Cod Nr. 985 din 18-04-2002 CODUL PENAL AL REPUBLICII MOLDOVA
8. LEGE Nr. 308 din 22-12-2017 cu privire la prevenirea și combaterea spălării banilor și finanțării terorismului

CZU: 343.26-055.2(478) **https://doi.org/10.59295/rpijn2025.29**

INSTITUIREA PEDEPSEI „DETENȚIUNEA PE VIAȚĂ PENTRU FEMEI" ÎN REPUBLICA MOLDOVA

BOGOS Grigore,
Universitatea de Stat „Bogdan Petriceicu Hasdeu" din Cahul,
student anul IV, Facultatea de Drept și Administrație Publică,
Specializarea Drept
Coordonator: Calendari Dmitri, doctor în drept, lector universitar

SUMMARY

Seen as an alternative to the death penalty, life imprisonment is the most serious sanction a court can impose on a defendant. The principle of gender equality is the clearest indicator of equality in society, reflecting the social and legal reality of a state. Since the adoption of the Criminal Code of the Republic of Moldova in 2002, several amendments and additions have been made to meet the needs of society. However, art. 71, which regulates life imprisonment, was not modified until 2024. In this article, I will make an analysis of the changes that have arrived with the entry into force of Law No. 136 of 06-06-2024 for the amendment of some normative acts (amendment of the Criminal Code and the Contravention Code) on art. 71 of the Criminal Code, which stipulates what constitutes life imprisonment and the category of crimes for which a person can be convicted.

Keywords: criminal law, life imprisonment, prison sentence.

Introducere. Aplicarea și realizarea dreptului nu poate fi desprinsă de pedeapsă penală, căci aceasta a fost, este și va rămâne instrumentul de bază pentru realizarea dreptului. În esența sa, pedeapsa penală este o măsură de constrângere statală şi un mijloc de corectare şi reeducare a condamnatului, ce se aplică de instanţele de judecată, în numele legii, persoanelor care au săvârşit infracţiuni, cauzând anumite lipsuri şi restricţii drepturilor lor. Într-un stat bazat pe drept, sistemul pedepselor reflectate de legiuitor în legea penală se elaborează luându-se în consideraţie nivelul de dezvoltare social-politic, economic şi cultural a societăţii într-o perioadă istorică dată.[1, p. 50.]

Discuții și rezutlate. Văzută ca o alternativă la pedeapsa capitală, detențiunea pe viață este cea mai gravă sancțiune care-i poate fi acordată de instanța de judecată unui inculpat, a fost introdusă în Codul penal al RSSM încă din 1961 odată cu abolirea pedepsei cu moartea, luându-i locul şi devenind cea mai aspră pedeapsă, astfel, fiind păstrată şi în Codul penal al Republicii Moldova din 2002. Deși la prima vedere,

detențiunea pe viață implică privarea definitivă de libertate a condamnatului, în anumite cazuri, detențiunea pe viață poate fi înlocuită cu una mai blândă, de obicei prin grațiere, cu executarea pedepsei în închisoare pentru 30 de ani. Conform art. 71 din CP al RM această pedeapsă constă în privarea de libertate a condamnatului pentru tot restul vieţii și se aplică numai pentru infracţiunile excepţional de grave.[2]

Când este vorba de detențiunea pe viață a femeilor, aceasta este o problemă delicată care necesită o abordare multidimensională. Principiul egalității de gen este cel mai clar indicator al stării de egalitate în societate, reflectând realitatea socială și juridică. Oferind judecătorilor o libertate în alegerea și individualizarea pedepsei, legiuitorul, stabilea careva avantaje pentru anumite categorii de persoane, ceea ce este o expresie a diferențierii de gen în justiția penală.

Din momentul adoptării a Codului penal al Republicii Moldova din 2002 au avut loc mai multe modificări şi completări pentru a corespunde nevoilor societății. Cu toate acestea, articolul 71, care reglementează detențiunea pe viață, nu a fost modificat până în anul 2024. Acest articol prevede ce reprezintă detențiunea pe viață și categoria infracțiunilor pentru care o persoană poate fi condamnată. Excepția de la această pedeapsă era stipulată la alin. (3) din art. 71 care prevedea că: „Detenţiunea pe viaţă nu poate fi aplicată femeilor şi minorilor”[2]. Această prevedere a fost modificată din data de 7 septembrie 2024, când a intrat în vigoare Legea nr. 136 din 6 iunie 2024, pentru modificarea unor acte normative, care aduc modificări și completări mai multor articole din Codul penal și Codul contravențional al Republicii Moldova [3].

Ca rezultat al modificărilor din alin. (3) al art. 71 au fost excluse cuvintele „femeilor și”. Astfel, femeile vor putea fi condamnate la detențiune pe viață pentru comiterea infracțiunilor excepțional de grave, descrise în partea specială a Codului penal al Republicii Moldova.

Potrivit notei informative a proiectului care a stat la baza modificării legii, „excluderea femeilor de la aplicarea detențiunii pe viață nu poate fi considerată o măsură pozitivă, deoarece nu există un obiectiv legat de oportunitatea de șanse sau egalitate de tratament” [4].

La baza acestei modificări de lege au stat un șir de norme atât naționale cât și internaționale. Din perspectiva dreptului internațional drepturile omului sunt consacrate într-o mulțime de acte cu vocație în întreaga Europă.

Potrivit art. 5 §. 1 din Convenția Europeană pentru Drepturile Omului, „orice

persoană are dreptul la libertate și la siguranță", iar art. 14 garantează că, „exercitarea drepturilor şi libertăţilor recunoscute de convenţie trebuie să fie asigurată fără nici o deosebire bazată, în special, pe sex, rasă, culoare, limbă, religie, opinii politice sau orice alte opinii, origine naţională sau socială, apartenenţă la o minoritate naţională, avere, naştere sau orice altă situaţie" [5].

Constituția Republicii Moldova prevede la art. 16 alin. (2) că toți cetățenii Republicii Moldova sunt egali în fața legii și a autorităților publice, fără deosebire de rasă, naționalitate, origine etnică, limbă, religie, sex, opinie, apartenență politică, avere sau origine socială.[6]

Legea nr. 121 din 25 mai 2012 cu privire la asigurarea egalității prin prisma prevederii art. 1 alin. (1) stabilește că scopul acesteia este de prevenire combatere a discriminării, precum și de asigurare a egalității tuturor persoanelor aflate pe teritoriul Republicii Moldova în sferele politică, economică, socială, culturală și alte sfere ale vieții fără deosebire de rasă, culoare, naționalitate, origine etnică, limbă, religie sau convingeri, sex, vârstă, dizabilitate, opinie, apartenență politică sau orice alt criteriu 2 similar. Potrivit art. 2, constituie discriminare directă tratarea unei persoane în baza oricăruia dintre criteriile prohibite în manieră mai puțin favorabilă decât tratarea altei persoane într-o situație comparabilă [7].

Codul penal, adoptat prin Legea nr.985-XV din 18 aprilie 2002 la art. 3 alin. (1) stipulează că, „nimeni nu poate fi declarat vinovat de săvârşirea unei infracţiuni nici supus unei pedepse penale, decât în baza unei hotărâri a instanţei de judecată şi în strictă conformitate cu legea penală". Art. 5 alin. (1) stipulează că, „persoanele care au săvârşit infracţiuni sunt egale în faţa legii şi sunt supuse răspunderii penale fără deosebire de sex, rasă, culoare, limbă, religie, opinii politice sau orice alte opinii, origine naţională sau socială, apartenenţă la o minoritate naţională, avere, naştere sau orice altă situaţie", iar alin. (2) stabilește că, „apărarea drepturilor şi intereselor unei persoane nu poate fi realizată prin încălcarea drepturilor şi intereselor altei persoane sau a unei colectivităţi". Art. 16 alin. (6) – „Infracțiunile excepțional de grave se consideră infracțiunile săvârșite cu intenție pentru care legea penală prevede detențiune pe viață". Art. 62 alin. (1) - „Persoanelor fizice care au săvârșit infracțiuni li se pot aplica următoarele pedepse:" lit. „g) detențiune pe viață".[2]

Legea nr. 5 din 9 februarie 2006 cu privire la asigurarea egalității de șanse între femei și bărbați la art. 5 alin. (1) prevede că, în Republica Moldova, femeile şi bărbaţii

beneficiază de drepturi şi libertăţi egale, fiindu-le garantate şi şanse egale pentru exercitarea lor. În corespundere cu art. 5 alin. (2) promovarea unei politici sau efectuarea de acţiuni care nu asigură egalitatea de şanse între femei şi bărbaţi se consideră discriminare şi trebuie să fie înlăturată de autorităţile publice competente, conform legislaţiei [8].

O opinie contradictorie este stipulată în Convenția ONU ce constă asupra eliminării tuturor formelor de discriminare față de femei, art. 4 alin. 2 : „Adoptarea de către statele părți a unor măsuri speciale, inclusiv cele prevăzute în prezenta Convenție, care au drept scop ocrotirea maternității, nu este considerată un act discriminatoriu”.

Asupra acestei discriminări încă în anul 2018 s-a expus Consiliul pentru prevenirea și eliminarea discriminării și asigurarea egalității într-un Aviz Consultativ constatând că:

- Conform art. 2 din Legea nr. 121 din 25.05.2012 cu privire la asigurarea egalităţii constituie discriminare directă tratarea unei persoane în baza oricăruia dintre criteriile prohibite în manieră mai puțin favorabilă decât tratarea altei persoane într-o situație comparabilă.
- Examinând prevederile art. 71 alin. (3) Cod penal, Consiliul constată că acestea instituie un tratament diferențiat în funcție de sexul persoanei la aplicarea detențiunii pe viață. Astfel, bărbaților care comit infracțiuni excepțional de grave li se stabilește în calitate de pedeapsă detenția pe viață, iar femeilor pentru același tip de infracțiune nu li se aplică.
- Referitor la dreptul garantat este de menționat că art. 25 alin.(1) din Constituția Republicii Moldova prevede că libertatea individuală și siguranța persoanei este garantată și restrângerea acesteia poate fi exercitată doar în condițiile art. 54 din Constituție. Astfel, exercițiul drepturilor şi libertăților nu poate fi supus altor restrângeri decât celor prevăzute de lege, care corespund normelor unanim recunoscute ale dreptului internațional şi sunt necesare în interesele securității naționale, integrității teritoriale, bunăstării economice a ţării, ordinii publice, în scopul prevenirii tulburărilor în masă şi infracţiunilor, protejării drepturilor, libertăţilor şi demnităţii altor persoane, împiedicării divulgării informaţiilor confidenţiale sau garantării autorităţii şi imparţialităţii justiţiei.
- În situația în care considerăm că aplicarea detențiunii pe viață doar bărbaților constituie un tratament nejustificat, Consiliul relevă experiența altor state

care au decis că detențiunea pe viață este „inumană". Consiliul consideră că pedepsele trebuie să fie individualizate și nediscriminatorii pe criteriul de sex și, ca consecință, recomandă abolirea pedepsei sub formă de detențiune pe viață. Abordarea individualizată nediscriminatorie va permite o ajustare mai bună a pedepselor la vulnerabilitățile specifice unor categorii de persoane, comparativ cu distincțiile excesive, și prin urmare, arbitrare bazate pe sex.

- În final, Consiliul a considerat că, prevederea art. 71 alin. (3) Cod penal în partea ce ține de interdicția de a aplica detențiunea pe viață numai femeilor, ci nu bărbaților, este contrară standardelor privind nediscriminarea.[9]

Etapa execuțională este cea mai importantă parte a corectării condamnatului, mai ales când condamnarea pe viață a acestor persoane constituie o novație în legea penală. Potrivit art. 199 alin. (5) din Codul de executare al Republicii Moldova, „trimiterea condamnaţilor la locul executării pedepsei şi transferarea lor într-un alt penitenciar au loc sub escortă, cu respectarea regulilor de deţinere separată a femeilor de bărbaţi, a minorilor de adulţi, a condamnaţilor la pedeapsa detenţiunii pe viaţă de alte categorii de deţinuţi" [10].

De asemenea, conform pct. 13 din Hotărârea de Guvern nr. 583 din 26 mai 2006 „persoanele condamnate la pedeapsa detenţiunii pe viaţă vor executa pedeapsa în penitenciare de tip închis, în sectoare specializate, la regim iniţial de detenţie" [11].

La aplicarea pedepsei închisorii, instanţa de judecată indică în sentinţa de condamnare tipul penitenciarului în care condamnatul îşi va ispăşi pedeapsa. Conform art. 72 din CP al RM, acestea sunt: de tip deschis; de tip semi-închis; de tip închis. Astfel, în penitenciare de tip deschis execută pedeapsa persoanele condamnate la închisoare pentru infracţiuni săvârşite din imprudenţă. În penitenciare de tip semi-închis execută pedeapsa persoanele condamnate la închisoare pentru infracţiuni uşoare, mai puţin grave şi grave, săvârşite cu intenţie. În penitenciare de tip închis execută pedeapsa persoanele condamnate la închisoare pentru infracţiuni deosebit de grave şi excepţional de grave, precum şi persoanele care au săvârşit infracţiuni ce constituie recidivă. Astfel, conform anexei nr. 4 la Hotărârea Guvernului nr. 437 din 15 mai 2018 cu privire la organizarea și funcționarea Administrației Naționale a Penitenciarelor, femeile condamnate la închisoare își ispășesc pedeapsa în Penitenciarul nr.7 Rusca, care corespunde penitenciarului de tip închis.[12]

Efectuând un simplu calcul constatăm superioritatea numerică a penitenciarelor

de tip închis destinate bărbaților raportate la un singur penitenciar destinat femeilor. Un contraargument în acest sens ar fi procentul redus al femeilor care își ispășesc pedeapsa în penitenciarele din Republica Moldova, dar cu toate acestea raportul numeric al penitenciarelor destinate bărbaților și femeilor nu se pliază pe principiul egalității în drepturi garantat de instrumentele juridice internaționale, regionale și naționale.

Cu toate acestea, consider o eroare că legiuitorul nu a prevăzut un drept discreționar exclusiv în ceea ce privește femeile gravide. Conform redacției actuale, „instanța de judecată le poate amâna executarea pedepsei până la atingerea de către copil a vârstei de 8 ani". Excluderea acestor categorii de persoane de la aplicarea pedepsei cu închisoarea pentru infracțiuni ușoare sau mai puțin grave nu constituie un tratament discriminatoriu, aceasta este specificată la art. 4 alin. (2) din Convenția ONU privind eliminarea tuturor formelor de discriminare împotriva femeilor: „Adoptarea de către statele părți a unor măsuri speciale, inclusiv cele prevăzute în prezenta Convenție, care au drept scop ocrotirea maternității, nu este considerată un act discriminatoriu", însă rămâne deschisă întrebarea cum se va proceda cu femeile gravide condamnate la detențiunea pe viață.

Concluzii. Legea nr. 136 din 6 iunie 2024, care a modificat Codul Penal, a introdus modificări majore. Acum, ca urmare a acestor modificări, pedeapsa cu detențiunea pe viață poate fi aplicată și femeilor care comit infracțiuni excepțional de grave. Femeile s-au luptat dintotdeauna pentru a fi egale cu bărbații în toate domeniile vieții sociale, economice și politice. Această modificare reprezintă un pas semnificativ către egalitatea de gen în sistemul juridic, eliminând diferențele de tratament penal între bărbați și femei. Cu toate acestea, cadrul legal necesită îmbunătățiri pentru a răspunde tuturor provocărilor.

BIBLIOGRAFIE:

1. PĂUN, P., PĂUN, A. Analiza juridică a pedepselor penale aplicate persoanelor fizice în Republica Moldova. În: Anale ştiinţifice ale Academiei „Ştefan cel Mare" a MAI al RM: ştiinţe juridice, 2016, nr. XVI(2), pp. 50-56. ISSN 1857-0976;

2. Codul penal al Republicii Moldova, nr. 985-XV din 18.04.2002. Republicat în: Monitorul Oficial al Republicii Moldova, nr.72-74/195 din 14.04.2009. [Accesat: la 25.09.2024] Disponibil la: https://www.legis.md/cautare/getResults?doc_id=109495&lang=ro;

3. Legea pentru modificarea unor acte normative (modificarea Codului penal și a Codului contravențional), nr. 136 din 06.06.2024. În: Monitorul Oficial al Republicii Moldova nr. 245-246/353 din 07.06.2024. [Accesat: la 25.09.2024] Disponibil la: https://www.legis.md/cautare/getResults?doc_id=143519&lang=ro;

4. Proiectul de lege pentru modificarea unor acte normative (modificarea Codului penal și Codului contravențional). [Accesat: la 25.09.2024] Disponibil la: https://cancelaria.gov.md/sites/default/files/document/attachments/533.pdf;

5. Convenția Europeană pentru Apărarea Drepturilor Omului și a Libertăților Fundamentale din 4 noiembrie 1950, de la Roma. [Accesat: la 25.09.2024] Disponibil la: https://www.echr.coe.int/documents/d/echr/convention_ron.

6. Constituţia Republicii Moldova din 29.07.1994. Republicat în: Monitorul Oficial al Republicii Moldova nr.78/140 din 29.03.2016. [Accesat: la 25.09.2024] Disponibil la: https://www.legis.md/cautare/getResults?doc_id=111918&lang=ro;

7. Legea cu privire la asigurarea egalităţii, nr. 121 din 25.05.2012. În: Monitorul Oficial al Republicii Moldova, nr. 103/355 din 29.05.2012. [Accesat: la 25.09.2024] Disponibil la: https://www.legis.md/cautare/getResults?doc_id=144449&lang=ro#;

8. Legea cu privire la asigurarea egalităţii de şanse între femei şi bărbaţi, nr. 5 din 09.02.2006. În: Monitorul Oficial al Republicii Moldova, nr. 47-50/200 din 24.03.2006. [Accesat: la 25.09.2024] Disponibil la: https://www.legis.md/cautare/getResults?doc_id=144448&lang=ro#;

9. Avizul consultativ al consiliului pentru prevenirea și eliminarea discriminării și asigurarea egalității din 12.09.2018. [Accesat: la 25.09.2024] Disponibil la: https://egalitate.md/wp-content/uploads/2016/04/Aviz-detentiunea-pe-viata-femei.pdf;

10. Codul de executare al Republicii Moldova, nr. 443 din 24.12.2004. Republicat în: Monitorul Oficial al Republicii Moldova, nr. 214-220/704 din 05.11.2010. [Accesat: la 25.09.2024] Disponibil la: https://www.legis.md/cautare/getResults?doc_id=144723&lang=ro#;

11. Hotărârea Guvernului cu privire la aprobarea Statutului executării pedepsei de către condamnaţi, nr. 583 din 26.05.2006. În: Monitorul Oficial al Republicii Moldova, nr. 91-94/676 din 16.06.2006. [Accesat: la 25.09.2024] Disponibil la: https://www.legis.md/cautare/getResults?doc_id=110142&lang=ro;

12. Hotărârea Guvernului cu privire la organizarea și funcționarea Administrației Naționale a Penitenciarelor, nr. 437 din 15.05.2018. În: Monitorul Oficial al Republicii Moldova, nr. 156/472 din 16.05.2018. [Accesat: la 25.09.2024] Disponibil la: https://www.legis.md/cautare/getResults?doc_id=82024&lang=ro.

CZU: 343.12/.13:340.133"2024" **https://doi.org/10.59295/rpijn2025.30**

INSTITUȚIA PRESCRIPȚIEI PRIN PRISMA MODIFICĂRILOR LEGISLATIVE DIN 07 SEPTEMBRIE 2024

BRÎNZĂ Daniela,
Universitatea de Stat „Bogdan Petriceicu Hasdeu" din Cahul,
studentă anul IV, Facultatea de Drept și Administrație Publică, Specialitatea Drept
Coordonator științific: Calendari Dumitru, doctor în drept, lector universitar

SUMMARY

According to criminal law and doctrine, the legal institution of prescription removes the repressive function of criminal law and is based on the idea of the removal of criminal liability for an offence due to the passage of a certain period of time and also the extinction of the criminal legal relationship arising from the commission of that offence. Its role is to ensure the stability and security of legal relations, preventing situations where offences are punished after a long period of time, when evidence may be tampered with or disappear.

This institution is essential to the balance of the criminal justice system, ensuring that trials are disposed of within a reasonable time and that the fundamental rights of individuals are respected.

Prescription has undergone various changes over the years in an attempt to facilitate the work of law enforcement and to fulfil the aim of the criminal process, namely the achievement of justice.

***Keywords*:** criminal proceedings, limitation perios, offence, criminal liability.

Introducere.

Prescripția răspunderii penale are la bază ideea că, pentru a-și atinge scopul, acela al realizării ordinii de drept, răspunderea penală trebuie să intervină prompt, cât mai aproape de momentul săvârșirii infracțiunii, întrucât doar în acest fel pot fi realizate scopurile procesului penal și anume cel al aflării adevărului și al operativității întrucât respectarea principiilor și scopurilor sunt esențiale în înfăptuirea justiției.

Prescripția reprezintă în fapt acea clepsidră a timpului care se scurge din momentul săvârșirii infracțiunii de care organele de drept pentru a înfăptui justiția în mod echitabil și operativ ar trebui să țină cont.

Termenul de prescripție este reglementat în textul de lege al Codului Penal al Republicii Moldova, în articolul 60 prevede expres termenele de prescripție pentru diferite categorii de infracțiuni. De-a lungul timpului au existat multiple modificări în

textele de lege, iar instituția prescripției de asemenea nu a fost neglijată de legiuitor și a suferit varii modificări pe parcursul anilor. Ultimele modificări ale instituției prescripției au fost întipărite în Codul Penal al și Codul Contravențional al Republicii Moldova.

Scopul prezentului articol constă în cercetarea și analiza legislației în vigoare în vederea determinării instituției prescripției și a modificărilor survenite începând cu 7 septembrie 2024.

Metodele utilizate pentru cercetare în procesul elaborării prezentului sutdiu sunt cele mai eficiente metode de cercetare științifică precum: metoda analitică, deducția și inducția, metoda comparativă și metoda logică.

Obiectivele studiului rezidă în: analiza noilor modificări și a posibiului impact asupra jurisprudenței naționale survenite după adoptarea Legii nr. 136/2024 atât în domeniul dreptului penal cât și în cel contravențional, clarificarea și argumentarea juridică a modificărilor respective.

Discuții și rezultate.

Prin prescripția răspunderii penale se înțelege înlăturarea răspunderii penale pentru o infracțiune datorită trecerii, în anumite condiții, a unui interval de timp și deci stingerea raportului juridic penal născut din săvârșirea acelei infracțiuni. Împlinirea termenului de prescripție poate să aibă loc în orice moment al procesului penal, cu finalitatea înlăturării răspunderii penale.

Justificarea prescripției este strâns legată de însăși rațiunea represiunii penale; după trecerea unui interval de timp îndelungat aplicarea sau executarea pedepsei, chiar dacă ar da satisfacție ideii abstracte de justiție, ar fi ineficientă în raport cu realizarea scopului sancțiunilor de drept penal: prevenirea generală și specială a săvârșirii unor noi infracțiuni; în această lungă perioadă de timp reacția conștiinței sociale s-a neutralizat și eficacitatea sancțiunii și a exemplului a dispărut [1].

O altă opinie este că prescripția răspunderii penale este o cauză de înlăturare a răspunderii penale ca urmare a neexercitării în timp util de către stat, prin organele sale judiciare, a dreptului de a aplica infractorului o pedeapsă, având ca efect stingerea acestui drept și a obligației corelative a infractorului de a suporta aplicarea unei sancțiuni penale [2].

Instituția presripției prin prisma noilor modificări.

Instituția prescripției în urma modificărilor din 07 septembrie 2024 a suferit modificări atât în ramura de drept penal cât și în cea de drept contravențional. Noile

reglementări în cee ace privește intituția prescripției în dreptul penal se referă în principiu la modificarea, adăugarea altor texte de lege și completarea vechilor texte.

Conform articolului 60 al Codului penal al Republicii Moldova, „(1) Persoana se liberează de răspundere penală dacă din ziua săvârșirii infracțiunii au expirat următoarele termene: a) 2 ani de la săvârșirea unei infracțiuni ușoare;" [3].

Această reglementare a art. 60 CP RM a fost modificată, iar în textul noului articol, textul „2 ani" se substituie cu textul „3 ani". [4]

Legiuitorul a considerat necesar modificarea termenului de prescripție a liberării persoanei de răspundere penală dacă au expirat 3 ani de la săvârșirea unei infracțiuni ușoare.

Mărind acest termen de prescripție legiuitorul încearcă să mărească șansele ca persoana care a săvârșit o infracțiune ușoară totuși să fie trasă la răspundere penală, respectiv și asigurarea justiției oferind timp autorităților să întreprindă acțiunile necesare înfăptuirii justiției.

Articolul 60 din CP RM, se completează cu alineatul (1^1) cu următorul cuprins:

„(1^1) În cazul infracțiunilor prevăzute la art. 159, 160, 167, 171, 172, 206, 208^1 săvârșite asupra minorilor, termenul de prescripție începe să curgă de la data la care minorul a împlinit vârsta de 18 ani. Dacă minorul a decedat înainte de împlinirea vârstei de 18 ani, termenul de prescripție începe să curgă de la data decesului."

Această nouă reglementare se referă exclusiv la anumite categorii de infracțiuni săvârșite asupra minorilor, respectiv se instituie termenul de prescripție în privința persoanelor ce săvârșesc anumite infracțiuni asupra minorilor din momentul în care minorul a împlinit vârsta de 18 ani, are capacitate deplină de exercițiu și nu are nevoie de reprezentant legal în procesul penal.

Această modificare este un pilon important în descoperirea infracțiunilor în cadrul cărora victime sunt minorii, mai ales în cazul infracțiunilor prevăzute în art.art. 171, 172 CP RM, deoarece nenumărate cazuri din practica de specialitate arată că victimele minore ale anumitor infracțiuni suferă în tăcere din frica că nu vor fi crezute, înțelese și ajutate atât de persoanele apropiate cât și de autorități punând accent pe inocența, naivitatea și inconștiența vârstei.

Respectiv această modificare vine în aport cu principiul egalității care presupune că orice persoană este egală în fața legii indiferent de vârsta acesteia.

Persoane minore, victime ale infracțiunilor sunt extrem de afectate emoțional și

psihic iar frica este un factor predominant care împiedică victimele să colaboreze cu organele competente în astfel de cazuri.

Reieșind din această reglementare, colaborarea dintre victimă și autorități ar trebui să fie mai eficientă din motiv că persoana având deja 18 ani și calitate de parte independentă în proces, conștientizează și percepe importanța colaborării transparente și eficiente cu organele competente.

Potrivit noilor reglementări al art.60, alineatul (2) va avea următorul cuprins:

„(2) În cazul infracțiunii continue, termenul de prescripție curge de la data încetării activității infracționale sau de la data survenirii unui eveniment care împiedică această activitate. În cazul infracțiunii prelungite, termenul de prescripție curge de la data săvârșirii ultimei acțiuni sau inacțiuni.”

Reglementarea sus menționată își produce efectul asupra infracțiunilor continue și prelungite în vederea concretizării momentului scurgerii termenului de prescripție în cazul infracțiunilor respective.

În cadrul vechii reglementări alin. (2) din art. 60 CP RM prevedea că „prescripția curge din ziua săvârșirii infracțiunii și până la data rămânerii definitive a hotărârii instanței de judecată.” Prin comparație, noua reglementare prevede expres și explicit momentul și condițiile necesare survenirii termenului de prescripție în cazul infracțiunilor continue și prelungite.

De asemenea, alineatele (4) și (5) vor avea următorul cuprins:

„(4) Prescripția se întrerupe în cazul în care, până la expirarea termenelor prevăzute la alin. (1), cauza penală parvine în instanța de judecată pentru examinare în fond. Din momentul înregistrării cauzei penale în instanța de judecată începe să curgă un nou termen de prescripție.”

Această modificare se referă la situația actuală în domeniul jurisprudenței, și anume, prezența a unui număr mare de funcții vacante de judecători și existența volumului mare de cauze puse pe rol în instanțele de judecată.

Din cauza volumului considerabil de cauze parvenite și repartizate unui număr net inferior de judecători, din păcate mulți inculpați sunt liberați de răspundere penală din pricina expirării termenului de prescripție care rezultă din intervalul mare de timp între ședințele privind o anumită cauză. Acesta ar fi unul din variile motive pentru care legiuitorul a decis instituirea unui nou termen de prescripție din momentul parvenirii cauzei penale în instanța de judecată pentru examinare în fond. De asemenea rolul

instanței este crucial într-un proces penal, respectiv este nevoie și de un interval te timp mai îndelungat pentru ca aceasta să poată aprecia și lua o decizie asupra unei cauze penale.

Prevederile art. 60 alin. (5) CP RM după modificări sunt următoarele: „(5) Curgerea prescripției se suspendă dacă persoana care a săvârșit infracțiunea se sustrage de la urmărirea penală. Curgerea prescripției se suspendă și în cazul în care se solicită eliberarea acordului privind pornirea urmăririi penale sau ridicarea imunității acordate prin lege. În aceste cazuri, curgerea prescripției se reia din momentul reținerii persoanei, din momentul autodenunțării, din momentul eliberării acordului privind pornirea urmăririi penale sau din momentul ridicării imunității."

Totodată, articolul a fost completat cu alineatul (5^2) cu următorul cuprins: „(5^2) Un nou termen de prescripție începe să curgă în cazul admiterii, conform art. 465^6 din Codul de procedură penală nr. 122/2003, a cererii de reluare a examinării cauzei penale judecate în lipsa persoanei condamnate."

Aceste modificări au rolul de a asigura realizarea scopului procesului penal și anume cel de a efectua justiția.

Pentru ca acest scop să poată fi realizat este necesară întreruperea scurgerii termenului de prescripție în cazul în care persoana se se eschivează de la urmărirea penală pentru a putea ulterior relua urmărirea penală fără ca termenul de prescripție să fi fost scurs deja.

Această reglementare vine în ajutorul organelor de urmărire penală pentru ca acestea să poată totuși realiza toate acțiunile procesuale în pofida faptului că persoana care a săvârșit infracțiunea s-a sustras de la urmărirea penală pentru o anumită perioadă de timp.

De asemenea, termenul de prescripție este suspendat și în cazul ridicării imunității acordate prin lege sau în cazul în care se solicită eliberarea acordului privind pornirea urmăririi penale.

În aceste cazuri prescripția se va relua din momentul reținerii persoanei, autodenunțării sau din momentul ridicării imunității.

Aceste noi reglementări conformează cu unul din principiile esențiale ale procesului penal și anume principiul operativității care prevede că toate acțiunile dintr-un procesual penale trebui efectuate operativ și fără întârziere de către organele

competente.

În continuare vom urmări practica judiciară și rezultatele modificărilor respective asupra termenelor rezonabile de urmărire penală și judecarea cauzelor penale și dacă aceste nu vor fi prelungite, în comparație cu situația din prezent.

Legiuitorul a luat în considerație că persoanele care au imunitate acordată prin lege beneficiază de anumite privilegii și condiții speciale pentru a putea fi pornită urmărirea penală în privința acestora, respectiv procedura de ridicare a imunității și eliberarea acordului privind pornirea urmăririi penale necesită o anumită perioadă de timp iar pentru a nu tergiversa parcursul procesului penal este necesară suspendarea scurgerii termenului de prescripție.

În ceea ce privește domeniul dreptului contravențional, legiuitorul nu a ocolit această ramură de drept și a introdus de asemenea anumite modificări în privința instituției prescripției în Codul Contravențional al Republicii Moldova.

Textul de lege al articolului 30 din Codul Contravențional al Republicii Moldova [5] a fost modificat, respectiv în momentul de față acesta prevede: „(5^1) Termenul de prescripție se întrerupe în cazul în care, până la expirarea termenelor prevăzute de alin. (2) și (3), cauza contravențională se remite în instanța de judecată pentru examinare.”

Observăm în acest articol o abordare asemănătoare celei din art.60 alin.(4) CP RM.

În cazul sus menționat termenul de prescripție se va întrerupe în cazul în care cauza contravențională va fi remisă în instanța de judecată pentru examinare. Din motiv că termenul de prescripție general al răspunderii contravenționale este considerabil mai redus decât în cazul răspunderii penale, riscul ca persoana să fie liberată de răspundere penală prin prisma faptului expirării termenului de prescripție este mai mare. Din acest considerent legiuitorul a instituit această modificare pentru ca să reducă numărul inculpaților liberați de răspundere penală din cauza scurgerii termenului de prescripție și pentru înfăptuirea mai eficientă a justiției.

Alineatul (7) din art. 30 Codul contravențional RM are următorul cuprins: „(7) Curgerea termenului de prescripție se suspendă dacă persoana care a săvârșit contravenția se sustrage de la procesul contravențional. În acest caz, curgerea termenului de prescripție se reia din momentul reținerii persoanei sau din momentul autodenunțării. Curgerea termenului de prescripție se suspendă și în cazul contestării deciziei de aplicare a sancțiunii contravenționale sau a hotărârii judecătorești.”

Această modificare rezidă de asemenea din cauza nenumăratelor eschivări ale

persoanelor de la procesul contravențional, iar modificarea respectivă are scopul de a preveni posibilitatea abaterii și eschivării de la răspundere contravențională.

Concluzie

Conzluzionând asupra celor expuse supra, conchidem asupra faptului că prescripția este instituția juridică ce înlătură funcția represivă a dreptului penal, represiunea își păstrează eficacitatea doar datorită rapidității cu care ea intervine: nu mai are nici o valoare dacă intervine prea târziu. Scurgerea timpului face să înceteze alarma socială provocată de comiterea infracțiunii.

De-a lungul timpului această instituție a suferit varii modificări în vederea îmbunătățirii calității procesului penal și cintravențional pentru îndeplinirea mai eficientă a scopului acestor procese și anume înfăptuirea justiției echitabile.

Prin prisma ultimilor modificări din 07 septembrie 2024 se observă o încercare a legiuitorului de a facilita munca organelor jurisdicționale în vederea descoperirii infracțiunilor, asigurării unui proces echitabil și desigur pedepsirea persoanelor care au săvârșit infracțiuni.

BIBLIOGRAFIE:

1. SÂRBU, F. Unele aspecte ale prescripției răspunderii penale. În: Revista Naţională de Drept, nr. 3, martie, 2007.

2. NEAGA, E. Prescripţia tragerii la răspundere penală – aspecte de drept comparat, În: Revista Procuraturii Republicii Moldova, 2019, nr. 3, p. 47-51.

3. Codul penal al Republicii Moldova, nr. 985 din 18.04.2002. Republicat în: Monitorul Oficial al Republicii Moldova nr. 72-74/195 din 14.04.2009.

4. Legea pentru modificarea unor acte normative (modificarea Codului penal și a Codului contravențional), nr. 136 din 06.06.2024. În: Monitorul Oficial al Republicii Moldova nr. 245-246/ din 07.06.2024.

5. Codul contravențional al Republicii Moldova, nr. 218 din 24.10.2008. Republicat în: Monitorul Oficial al Republicii Moldova nr. 78-84/100 din 17.03.2017.

CZU: 343.534:340.13(478) **https://doi.org/10.59295/rpijn2025.31**

КОММЕРЧЕСКАЯ ТАЙНА В РЕСПУБЛИКЕ МОЛДОВА: АКТУАЛЬНЫЕ АСПЕКТЫ ПРАВОВОГО РЕГУЛИРОВАНИЯ

БОДЮЛ Татьяна,
Молдавский Государственный Университет,
Департамент Частного Права,
доктор экономики, доцент,

SUMMARY

Trade secret is one of the most important mechanisms for protecting the fundamental interests of businessmen. The rapid development of information and communication technologies increases the risks regarding the protection of trade secrets. There is no doubt that an adequate and sufficient mechanism for the protection of trade secrets is necessary. In order to strengthen the legal framework and support the efficiency of commercial activities, Directive (EU) No. 2016/943 of 8 June 2016 on the protection of trade secrets against unlawful acquisition, use and disclosure was adopted and entered into force, after which the EU member states began to develop and adopt national laws to implement the requirements of this Directive. In the Republic of Moldova, the Law on the Protection of Trade Secrets entered into force on 7 March 2024.

Ключевые слова: коммерческая тайна, ноу-хау, конфиденциальность, секретность информации, ценность информации, Директива ЕС о коммерческой тайне, защита коммерческой тайны.

Введение. Ускоренное развитие экономики, эволюция и тенденции деловой среды, жесткая конкуренция на рынке требуют обеспечения высокого уровня защиты информации, составляющей коммерческую тайну. Коммерческая тайна – это особо важная информация, имеющая высокую экономическую ценность (ноу-хау, деловая информация, технологическая информация), принадлежащая их владельцам на праве собственности, особенно предприятиям, и позволяющая им получать добавленную стоимость от собственных творений и инноваций, а также стать конкурентоспособным на рынке. В статье 476 п. (3) Гражданского кодекса Республики Молдова № 1107/2002 говорится, что коммерческая тайна является активом, относящимся к сфере интеллектуальной собственности, и имеет отдельную систему регулирования [1]. Соответственно, коммерческая тайна, будучи столь же важной, как патенты и другие объекты интеллектуальной

собственности, подвергается недобросовестной практике, направленной на присвоение информации с целью получения выгоды.

Институт защиты коммерческой тайны предоставляет предпринима-телям возможность владеть исключительным правом на информацию, используемую или созданную в рамках их деятельности, включая во сути исключительное право на результаты их инновационной деятельности, которые имеют важное значение для деятельности предпринимателя или имеют существенное значение для его конкурентоспособности и экономического роста. Примеры включают информацию о клиентах и поставщиках, бизнес-планы, стратегии, результаты исследований рынка и др. Нет сомнений в том, что необходим адекватный и достаточный механизм защиты коммерческой тайны, поскольку не вся информация, находящаяся в распоряжении и используемая предпринимателем, может быть защищена каким-либо иным, не связанным с институтом коммерческой тайны, образом, например, путем использования правового регулирования интеллектуальной собственности.

Режим защиты этих инкорпорированных активов регулировался Гражданским кодексом Республики Молдова, а именно - Книга III Обязательства, Глава XXXIII Деликтная ответственность, Раздел 3. Ответственность за незаконное приобретение, использование или раскрытие коммерческой тайны в результате поправок, введенных Законом РМ №. 133/2018 о модернизации Гражданского кодекса и внесение изменений в некоторые законодательные акты с целью транспонирования Директивы (ЕС) 2016/943 Европейского Парламента и Европейского Совета от 8 июня 2016 г. о защите ноу-хау и нераскрытой деловой информации (коммерческой тайны) от незаконного приобретения, использования и раскрытия [2]. Отдельные положения, касающиеся коммерческой тайны, содержатся в других нормативно–правовых актах - например, в Законе РМ «О конкуренции» №183 от 11.07.2012 [3]. Указанные правоотношения регулируются также Конституцией Республики Молдова, Уголовным кодексом РМ, а также международными договорами, стороной которых является Республика Молдова.

Хотя действующие правила устанавливали и устанавливают принципы основного понятия коммерческой тайны, прав обладателя коммерческого секрета, его доступ к суду, возможность получения компенсации, однако эти положения были недостаточны и не обеспечивали единого регулирования, полного этого

инструмента защиты. Из этих соображений можно сделать вывод, что национальный правовой режим защиты коммерческой тайны не предусматривал бенефициарам прав тот же уровень защиты, что и в европейских государствах, установленный упомянутой директивой и транспонирование ее положений в национальное законодательство является неполным.

С принятием и вступлением в силу 01.03.2019 г. модернизированного Гражданского кодекса РМ [4] утратил силу Закон РМ «О коммерческой тайне» №171 от 06.07.1994г [5] (далее - Закон РМ №171/1994), который ранее был основным нормативно–правовым актом, который регулировал институт *коммерческой тайны (ноу-хау)* в Республике Молдова.

Соответственно, по итогам изучения действующей нормативной базы отмечено, в частности, следующие недостатки:

- обладатели коммерческой тайны имели ограниченные возможности в реализации своих прав, так как не были урегулированы некоторые правовые меры, которые могли быть применены как в ходе судебного разбирательства, так и после его завершения, в целях предотвращения незаконного приобретения, использования или разглашения коммерческой тайны;

- отсутствовало нормативное положение о существенном принципе обеспечения защиты, а именно - обеспечении конфиденциальности коммерческой тайны в ходе судопроизводства, а также отсутствовали конкретные меры, которые могут быть применены для этой цели;

- конкретные обстоятельства, которые позволили бы суду оценить ситуации незаконного использования коммерческой тайны или существующих рисков, а также необходимость применения или прекращения мер законного характера, установления поручительства, гарантий, предоставления соответствующих компенсаций, не ясны;

- используемая терминология была неоднородна, что порождало риски неправильного толкования правил.

По сути, разработка и принятие нового Закона о защите коммерческой тайны определялась разрозненным нормативным регулированием защиты информации, составляющей коммерческую тайну в Республике Молдова, а также необходимостью полного транспонирования положений Директивы (ЕС) 2016/943 Европейского Парламента и Совета от 8 июня 2016 г. о защите конфиденциальных

ноу-хау и деловой информации (коммерческой тайны) от незаконного приобретения, использования и раскрытия (далее в тексте – Директива) [3]. Для того, чтобы перенять предусмотренные Директивой требования, и тем самым обеспечить основу для эффективной судебной защиты права в случаях, когда коммерческая тайна была незаконно получена, использована или раскрыта, 7 марта 2024 года в Республике Молдова вступил в силу новый Закон РМ о защите коммерческой тайны[4].

Сущность ноу-хау и коммерческой тайны. Термин «ноу-хау» впервые появился в 1916 году в американской судебной практике в деле «Дизенд против Брауна» и с тех пор используется без перевода или с дословным переводом. В дословном переводе словосочетание «ноу-хау» представляет собой транслитерацию английского выражения «know-how to do it», буквальный перевод которого означает «знать, как это сделать», например, как наладить производство какого-либо продукта или выполнить какую-либо работу, оказать услугу и т.д. О «ноу-хау» упоминается также в деловом и финансовом словаре Д. Кларка и Б. Готфриеда и в третьем издании словаря «Вебстер» [5].

В Соединенных Штатах Америки первые законы об охране коммерческой тайны (trade secret) были приняты на уровне штатов в 1979 году. Эти законодательные акты определяют три обязательных признака «ноу-хау»: коммерческая ценность информации, ее конфиденциальность и охраняемость (т. е. обладатель коммерческой тайны или «ноу-хау» должен принимать действенные меры к защите такой информации). Данные признаки стали основными для последующих международных соглашений в области охраны коммерческой тайны или «ноу-хау». В частности, они фигурируют в Северо-Американском соглашении о свободной торговле (NAFTA) и соглашении ВТО о торговых аспектах интеллектуальной собственности (TRIPS) [6]. .

Во многих странах мира термин «ноу-хау» не является законодательным и не имеет точного юридического содержания. По мнению специалистов — это «профессиональный жаргон», который получил повсеместное распространение потому, что в отличие от официальных терминов, различающихся по странам (например, в законодательстве США используется термин - «trade secret», во Франции - «savoir fair», в Германии -«wissen wie»), он по своему звучанию единообразен во всем мире. При этом он удачно раскрывает сущность тех или иных

решений, их характер, безотносительно к сфере деятельности или профессии [7]. Позиция английской правовой доктрины по вопросу определения «ноу-хау» базируется на его понятии, выработанным судебной практикой и определяющей «ноу-хау» либо как секретную информацию, которую можно использовать в промышленном производстве в целях экономии времени и средств, либо как профессиональные навыки специалистов [8].

В континентальном праве первый законодательный акт (на уровне закона), регулирующий коммерческую тайну, был создан Францией в 1844 году (период правления короля Луи Филиппа). Позже, в 1845 году, Российским императором Николая I было введено наказание за разглашение коммерческой тайны. 20 марта 1883 года целый ряд государств подписали Парижскую конвенцию об охране промышленной собственности (1883), предусматривающей защиту и от недобросовестной конкуренции. Таким образом, в начале 20-го века коммерческая тайна пользовалась правовой защитой во всех европейских странах. Во второй половине 20-го века стало популярным мнение, что введение и усиление коммерческой тайны в производстве технологий ускорит научно-технический прогресс, стимулируя таким образом предпринимателей к внедрению новых самостоятельных решений, а не к копированию чужих решений и технологий. Результатом стала ситуация «перезапуска» правовой защиты коммерческой информации. В 1990-х годах нормативные акты о коммерческой тайне были приняты заново или в обновленной редакции во многих странах, а в некоторых приняты впервые для восполнения пробелов регулирования [9].

Исследуя законодательство Европейского Союза, следует отметить, что до принятия Директивы, единственное согласованное определение (дефиниция) коммерческой тайны можно было видеть только в ст. 39 (2) Соглашении по торговым аспектам прав интеллектуальной собственности Всемирной торговой организации (Соглашение ТРИПС)[6], которое включает в себя три необходимых условий: «Физическим и юридическим лицам предоставляется возможность препятствовать тому, чтобы информация, правомерно находящаяся под их контролем, без их согласия была раскрыта, получена или использована другими лицами способом, противоречащим честной коммерческой практике, при условии, что такая информация:

(a) является секретной в том смысле, что она в целом или в определенной

конфигурации и подборе её компонентов не является общеизвестной и легко доступной лицам в тех кругах, которые обычно имеют дело с подобной информацией;

(b) ввиду своей секретности имеет коммерческую ценность; и

(c) является предметом надлежащих в данных обстоятельствах мер, направленных на сохранение её секретности, со стороны лица, правомерно контролирующего эту информацию».

Соглашение ТРИПС, которое было утверждено Европейским Советом Решением Совета 94/800/ЕС, является обязательным для всех государств Европейского Союза и для самого Союза. В тоже время независимо от Соглашения ТРИПС, законы государств-участников значительно отличались в вопросах защиты коммерческой тайны от незаконного получения, использования или раскрытия, совершенных другими лицами. Например, не все государства-участники переняли в национальное регулирование дефиницию коммерческой тайны, а также определения незаконного приобретения, использования или раскрытия коммерческой тайны, поэтому объем защиты варьируется от одного государства-участника к другому и не всегда сразу доступен и др. Эти недостатки привели к стремлению развить единый подход и практику в странах Европейского Союза, поэтому и была разработана Директива о коммерческой тайне. Что касается включения дефиниции коммерческой тайны, в Директиве отмечается важность установления единого определения коммерческой тайны без ущерба для предмета защиты и не ограничивая объект, подлежащий защите от незаконного присвоения. Следовательно, это определение (дефиниция) должно включать ноу-хау, деловую информацию и технологическую информацию, если есть законный интерес сохранить ее в тайне и законное ожидание того, что такая конфиденциальность будет соблюдаться [6].

Статья 2 Закона РМ «О защите коммерческой тайны» № 384 от 07-12-2023 содержит следующее определение (дефиницию) коммерческой тайны:

коммерческая тайна – информация, совокупно отвечающая всем следующим требованиям:

а) является секретной в том смысле, что в целом или в той форме, в которой представлены и расположены ее элементы, не является общеизвестной или легкодоступной для лиц, обычно имеющих дело с такого

рода информацией;

b) имеет коммерческую ценность, поскольку является секретной;

c) в отношении нее в сложившихся обстоятельствах были приняты разумные меры со стороны лица, законно владеющего соответствующей информацией, чтобы сохранять ее в тайне [7].

Таким образом, данное определение является очень широким и включает в себя любую информацию. Это может быть – знания, опыт, навыки в области промышленного освоения производства, реализации, эксплуатации и совершенствования новой техники, технологии и материалов и взаимосвязанные с ними знания, опыт в области управления, экономики, финансов и др., которые могут быть использованы, представляют ценность, носят конфиденциальный характер, не являются общеизвестными или легкодоступными, а также владелец, законно владеющее такой информацией предпринял разумные меры для сохранения ее в тайне.

Любая информация, знания, опыт, техническая или коммерческая обычно используется свободно. Однако интерес для правового исследования представляют те отношения, которые возникают по поводу информации секретного характера. Здесь речь идет о регулировании законом приобретения, использования и раскрытия объектов секретности. Правомочия приобретения, использования и раскрытия объектов секретности является содержанием прав на ноу-хау и коммерческой тайны.

Владельцем коммерческой тайны согласно Закону РМ № 384/2023 может быть любое физическое или юридическое лицо, владеющее коммерческой тайной на законных основаниях.

Анализируя этот аспект более подробно, можно выделить:

Физическое лицо: любой человек, включая индивидуальных предпринимателей, может быть обладателем прав на информацию, составляющую коммерческую тайну, если он создал или владеет этой информацией и имеет законные права на нее.

Физическое лицо может являться обладателем коммерческой тайны, если, например, он разработал уникальный процесс производства, инновационное устройство или метод, который приносит экономическую выгоду и обладает

конфиденциальным характером.

Юридическое лицо: юридические лица, такие как предприятия, организации и компании, также могут быть обладателями прав на коммерческую тайну. В этом случае, владение коммерческой тайной может осуществляться на корпоративном уровне. Юридические лица могут создавать, приобретать или использовать коммерческую тайну для своих целей, при условии, что они имеют законные права на данную информацию.

Важно, чтобы обладатель обладал законными правами на ноу-хау, что означает, что информация не должна быть украдена или незаконно приобретена. Обладатель ноу-хау должен иметь право контролировать использование этой информации и определять условия ее раскрытия третьим лицам, включая работников, партнеров или другие стороны.

Таким образом, к коммерческой тайне можно отнести такую информацию о хозяйственной деятельности предприятия, засекреченную, разглашение которой третьим лицам может нанести серьезный ущерб интересам этого предприятия. Поэтому коммерческая тайна может представлять собой интеллектуальные творения, являющиеся объектами интеллектуальной собственности, технические знания, а также конфиденциальную информацию, связанную с коммерческой деятельностью компании, в той степени, в которой их раскрытие может нанести существенный вред лицу или компании. Коммерческая тайна является собственностью физического или юридического лица либо находится в его владении, пользовании или распоряжении в пределах, установленных им в соответствии с законодательством. Защита коммерческой тайны является обязанностью владельца и не подлежит регистрации, это правило продиктовано тем, что процедура регистрации приведет к раскрытию секретной информации. Не имеет принципиального значения, является ли ноу-хай в целом или его отдельные элементы патентоспособными – важно лишь то, что они на данный момент времени они не патентуются или регистрируются, например, в Государственном Агентстве по Интеллектуальной Собственности (AGEPI), а сохраняются в тайне.

Успех многих предприятий основан на преимуществах, создаваемых коммерческой тайной, например, таких как рецепт напитка Coca-Cola или продуктов Kentucky Fried Chicken (оригинальный продукт KFC — обжаренные кусочки курицы в панировке, состоящей из одиннадцати трав и специй.

Компоненты этой смеси, разработанной лично владельцем Х. Сандерсом, и составляют коммерческую тайну), Владельцы такой информации предприняли чрезвычайные меры защиты (например, строительство специальных сейфов в целях хранения документа, на котором записан рецепт, или применение в суде непомерных уголовных санкций для тех, которые их раскрыли). Усилия, предпринятые для сохранения этой информации в секрете, имели значительный вклад не только в защиту интересов людей, владевших ими, но и в создание у общественности ощущения, того, что продаваемый продукт является действительно особенным.

Вопрос защиты коммерческой тайны реален и определяется его появлением в основном потому, что как только коммерческая тайна становится достоянием общественности, эта информация также становится доступной, их больше нельзя охранять как коммерческую тайну.

Концепция специального Закона РМ «О защите коммерческой тайны» № 384 от 07.12.2023, как единой нормативной базы, сочетает в себе обе правовые нормы как материальные, так и процессуальные. Часть 3 «Ответственность за незаконное приобретение, использование или раскрытие коммерческой тайны» главы XXXIII раздела III книги третьей Гражданского Кодекса Республики Молдова №1107/2022 (повторное опубликование: Официальный монитор Республики Молдова, 2019 г., №66–75, ст.132), с последующими изменениями утратило силу (ст. 2047- 2054).

Основные положения Закона РМ № 384/2023 «О защите коммерческой тайны» обеспечивают следующее:

- Раскрытие соответствующих определений основных понятий: коммерческая тайна, владелец обладатель коммерческой тайны, нарушитель, товары, нарушающие правила;
- Установление пределов применения нормативной базы: обеспечение применения других прав, установленных законом (право на свободу выражения мнений и информации, обеспечение общественных интересов и функциональные полномочия органов власти);
- Регулирование способов получения, использования и раскрытия секретной информации: определение действий, составляющих незаконное приобретение, использование и раскрытие секретов (коммерческой тайны) от тех,

которые осуществляются легально;

➢ Установление прав владельцев коммерческой тайны: обеспечение защиты соответствующим сведениям, составляющим коммерческую тайну, доступ к правосудию, применение правовых мер по пресечению действий, наносящих ущерб конфиденциальности коммерческой тайны, получение компенсации; Срок исковой давности на защиту права на коммерческую тайну и иски о применении мер, процедур и средств правовой защиты составляют 6 лет.

➢ Установление временных и обеспечительных мер, процедур и действий: предоставление владельцам коммерческой тайны правовых инструментов вмешательства с целью противодействия действиям незаконного использования коммерческой тайны; запрещается раскрывать коммерческую тайну в обмен на установление залога.

➢ Установление дополнительных мер по защите коммерческой тайны: установление

обязанности обеспечивать конфиденциальность коммерческой тайны в ходе судебных разбирательств и установление мер по ограничению доступа числа лиц на заседания суда и доступа к документам этим лицам.

Заключение. Сравнивая определение, данное Соглашением ТРИПС, с определением, предусмотренным Директивой (ЕС) 2016/943 и новым Закон РМ «О защите коммерческой тайны» № 384 от 07-12-2023, можно заметить, что эти все определения предъявляют схожие требования к информации, составляющей коммерческую тайну, разница ограничивается лишь редакционным изложением текста правовой нормы. Коммерческая тайна и ноу-хау в законодательстве Республики Молдова представляют собой аналогичные концепции, охватывающие различные аспекты защиты конфиденциальной информации и стимулирующие инновации и конкурентоспособность в бизнесе.

БИБЛИОГРАФИЯ:

1. ГРАЖДАНСКИЙ КОДЕКС РЕСПУБЛИКИ МОЛДОВА № 1107/2002, Опубликован: 01.03.2019 в Monitorul Oficial № 66-75.
2. Там же. Ст. 2047-2054.
3. Закон РМ «О конкуренции» №183 от 11.07.2012. В: Monitorul Oficial №193-197 от 14.09.2012.
4. Закон РМ «О модернизации Гражданского кодекса и внесении

изменений в некоторые законодательные акты» №133 от 15.11.2019// Monitorul Oficial № 467-479 от 14.12.2018.

5. Закон РМ «О коммерческой тайне» №171 от 06.07.1994// Monitorul Oficial № 13 от 10.11.1994 (*утратил силу)*.

6. Directive (EU) 2016/943 of the European Parliament and of the Council of 8 June 2016 on the protection of undisclosed know-how and business information (trade secrets) against their unlawful acquisition, use and disclosure. Official Journal of the European Union, L 157, 15.06.2016.

7. Закон РМ «О защите коммерческой тайны» № 384 от 07.12.2023. Опубликован: 22.12.2013 в Monitorul Oficial № 495-496 статья № 874.

8. Кларк Д. и Готфриед Б. //финансовый словарь «Вебстер», изд.III. 2005.

9. Acord privind aspectele drepturilor de proprietate intelectuala legate de comert (TRIPS), încheiat la 15 aprilie 1994 la Marrakech și a intrat în vigoare la 1 ianuarie 1995./ Legea Republicii Moldova nr. 218-XV din 01 iunie 2001. [Accesat: 21.08.2024] Disponibil: https://agepi.gov.md/ro/legislatie/internationale

10. Борисов Б. Правовой статус ноу-хау // Интеллектуальная собственность. № 8/2000. С. 41-44.

11. Филипповский Е.Е. Патентная система и научно технический прогресс в капиталистических странах. М., 1972. С. 68.

12. Tatjana Jurkeviča, Latvija. Коммерческая тайна: Актуальные аспекты регулирования. [Accesat: 21.08.2024] Disponibil: https://ndipzir.org.ua/wp-content/uploads/2019/12/Ryha_24.05.2019/Ryha_24.05.2019_7.pdf

CZU: 343.224.1:340.13(478):340.5 **https://doi.org/10.59295/rpijn2025.32**

RĂSPUNDEREA PENALĂ A MINORILOR DELINCVENȚI ÎN LUMINA REGLEMENTĂRILOR JURIDICO-PENALE A REPUBLICII MOLDOVA ȘI ASPECTE DE DREPT COMPARAT

CARABET Maxim,
Universitatea de Stat din Moldova,
student, anul III, Facultatea de Drept a Universității de Stat din Moldova

SUMMARY

This article analyzes the criminal liability of juvenile delinquents in the Republic of Moldova, highlighting societal challenges and the need for appropriate measures. According to the Penal Code of RM, individuals who are 16 years old are subject to criminal liability, while those between 14 and 16 are only liable for specific offenses. Alternatives to detention are discussed, such as community service, and the importance of personalizing the penalty system based on age and circumstances is emphasized.

In comparison, legislation in other countries, such as France and Germany, adopts educational and corrective measures for young offenders. The article also presents the psychosocial risk factors contributing to juvenile delinquency, including family environment, education, and economic conditions. It underscores the importance of an individualized approach and education in crime prevention. Statistics indicate a decrease in the number of minors in detention, but highlight the need for specialized services and rehabilitation programs. Consequently, proposals are made for legislative improvements and better training for judges in juvenile delinquency cases to support the social reintegration of minors.

Keywords: Juvenile delinquency, criminal liability, educational measures, social reintegration, risk factors.

Libertatea este dreptul de a face tot ceea ce îngăduie legile; iar dacă un cetăţean ar putea face ceea ce legile interzic, el şi-ar pierde libertatea, întrucât şi ceilalţi ar avea o asemenea putere”.

Montesquieu

Criminalitatea și delicvența juvenilă în rândul tinerilor au devenit unele dintre cele mai presante și prioritare provocări cu care societatea se confruntă și în prezent. În acest context, este imperativ să se ia măsuri adecvate pentru rezolvarea acestor probleme. O analiză detaliată a răspunderii penale a minorilor este esențială pentru a construi un sistem de prevenție eficient, care să ia în considerare atât personalitatea infractorului minor, cât şi influenţa răspunderii penale asupra sa.

Articolul 21, alin. (1) CP al RM specifică "sunt pasibile de răspundere penală persoanele fizice responsabile, care, în momentul săvârşirii infracţiunii, au împlinit vârsta de 16 ani". ,,Persoanele fizice care au vîrsta între 14 şi 16 ani sînt pasibile de răspundere penală numai pentru săvîrşirea infracţiunilor prevăzute la art.145, 147, 151, 152 alin.(2), art.164, 166 alin.(2) şi (3), art.171, 172, 175, 186-188, 189 alin. (2)–(6), art. 190 alin. (2)–(5), art. 192 alin. (2)–(4), art. 192^1 alin. (2) şi (3), 196 alin.(4), art.197 alin.(2), art.212 alin.(3), art.217 alin.(4) lit.b), art.217^1 alin.(3) şi alin.(4) lit.b) şi d), art.217^3 alin.(3) lit.a) şi b), art.217^4, art.217^6 alin.(2), art.260, 268, 270, 271, art.275, 280, 281, 283-286, 287 alin.(2) şi (3), art.288 alin.(2), art.290 alin.(2), art.292 alin.(2), art. 317 alin.(2), art.342". În același context, conform art. 67 alin. (4) Codul Penal al RM, „munca neremunerată în folosul comunităţii nu poate fi aplicată militarilor prin contract şi persoanelor care nu au atins vârsta de 16 ani". [1] O astfel de pedeapsă alternativă detenției este determinată de autoritățile administrației publice locale. Cu titlu de exemplu, Codul penal al Franței prevede că natura muncii în folosul comunității este stabilită printr-o hotărâre judecătorească, denumită „ordonanță de muncă", fără a stabili un număr fix de ore sau o durată zilnică specifică pentru executarea acesteia. Aceste detalii sunt adaptate în funcție de circumstanțele fiecărui caz, în cadrul procesului de individualizare a pedepsei.[2]

Articolul 71 alin. (3) CP al RM statuează în mod expres că „detenţiunea pe viaţă nu poate fi aplicată femeilor şi minorilor", iar la stabilirea categoriilor de pedeapsă şi a limitelor acestora în Partea generală a Codului penal al Republicii Moldova se face individualizarea pedepsei penale sub forma închisorii. Într-o manieră asemănătoare, art. 70 alin. (3) prevede că la stabilirea pedepsei închisorii pentru persoana care, la data săvârşirii infracţiunii, nu a atins vârsta de 18 ani, termenul închisorii se stabileşte din maximul pedepsei, prevăzute de legea penală pentru infracţiunea săvârşită, reduse la jumătate. Având în vedere prevederile art. 70 alin. (4), la stabilirea pedepsei definitive în caz de concurs de infracţiuni pedeapsa închisorii nu poate depăşi 25 de ani pentru adulţi, 20 de ani pentru persoanele care au atins vîrsta de 18 ani, dar nu au atins vîrsta de 21 de ani, şi 12 ani şi 6 luni pentru minori, iar în caz de cumul de sentinţe - de 30 ani pentru adulţi, 25 de ani pentru persoanele care au atins vîrsta de 18 ani, dar nu au atins vîrsta de 21 de ani, şi 15 ani pentru minori. Prezintă utilitate Hotărârea Plenului Curții Supreme de Justiție a Republicii Moldova, cu privire la practica judiciară în cauzele penale privind minorii nr.39 din 22.11.2004,

invocând faptul că cauzele penale privind minorii se judecă de un complet de judecată format din judecători cu experienţă bogată, specializaţi în acest domeniu şi numiţi pentru a judeca asemenea cauze prin ordinul preşedintelui instanţei.

Conform Codului penal german, vârsta răspunderii penale începe de la 14 ani, însă sistemul juridic prevede un regim special pentru infracțiunile comise de minori. Pentru tinerii între 14 și 18 ani, sunt aplicate măsuri educative și corective, iar pentru cei între 18 și 21 de ani, se poate aplica fie dreptul penal pentru adulți, fie cel pentru minori, în funcție de gradul de maturitate al infractorului și de circumstanțele cazului, beneficiind astfel de o atenuare a responsabilității datorită vârstei. [3] Pentru alegerea unei măsuri cu caracter educativ, judecătorul pentru minori va lua în considerare circumstanțele personale și gradul de maturitate al infractorului, nu în ultimul rând natura și gravitatea faptelor. În cazuri excepționale, instanța poate pretinde delincventului juvenil executarea a două măsuri educative. La fel legiuitorul român consacră drept măsuri educative privative de libertate internarea într-un centru educativ şi internarea într-un centru de detenţie. O altă problemă formează măsurile neprivative de libertate, acestea fiind stagiul de formare civică; supravegherea; consemnarea la sfârşit de săptămână; asistarea zilnică. Interesul pronunțat față de acest subiect rezidă și din prevederile legislației Federației Ruse, care reglementează măsurile de constrângere cu caracter educativ prin intermediul unui şir de articole concentrate într- un singur capitol, sub acest aspect, legea penală prevede următoarele măsuri de constrângere cu caracter educativ: avertizarea; transmiterea pentru supraveghere persoanei fizice sau juridice; obligarea de a restitui paguba; limitarea timpului liber şi stabilirea unor exigenţe faţă de comportament. Comportă originalitate și prevederile cuprinse în Convenția ONU cu privire la drepturile copilului, ce impune statului, prin conținutul articolului 40, să întreprindă toate măsurile necesare ca să acorde o protecţie corespunzătoare copiilor aflați în conflict cu legea. Așadar, în conformitate cu articolul 40, alin. (2) din Convenția cu privire la drepturile copilului, există o listă incontestabilă de drepturi și garanții care sunt destinate să asigure ca fiecare copil ce a săvârșit o faptă prejudiciabilă, va primi un tratament și proces echitabil. În viziunea legiuitorului Republicii Moldova, „persoanelor liberate de răspundere penală în conformitate cu art. 54 sau de pedeapsă penală în conformitate cu art. 93 li se aplică următoarele măsuri de constrîngere cu caracter educativ: avertismentul; încredinţarea minorului

pentru supraveghere părinţilor, persoanelor care îi înlocuiesc sau organelor specializate de stat; obligarea minorului să repare daunele cauzate (la aplicarea acestei măsuri se ia în considerare starea materială a minorului); obligarea minorului de a urma un curs de reabilitare psihologică; obligarea minorului de a urma cursul de învăţământ obligatoriu; obligarea minorului de a participa la un program probaţional." După cum afirmă unii autori, țările europene atribuie o atenție deosebită combaterii delincvenței juvenile, la fel, acestea confruntându-se cu creșterea numărului de fapte violente, comise de către minori, a recidivei, a traficului de droguri. [4, pag.751]

Atât pe plan internațional, cât și potrivit sistemului juridic național, desprindem pe larg reglementarea și recunoașterea statutului de delincvent minor al infracțiunilor în cauzele penale. Totuși, sunt consemnabile și anumite date statistice, astfel, în rezultatul analizei, am constatat că la 01 ianuarie 2022, în sistemul administrației penitenciare se deținеau 6396 de persoane, dintre care 59 sunt persoane minore, iar sub aspect comparativ, la 01.10.2019, în sistemul administrației penitenciare se deținеau 6855 persoane, dintre care 66 minori, față de 7156 persoane în total ce se deținеau în perioada analogică a anului 2018, or, pentru o analiză mai amănunțită este nevoie de a cerceta și studia mai mulți ani consecutiv. Cât privește infracțiunile comise de minori, notăm că, în anul 2020 se prezintă un număr de 606 infracțiuni, dintre care furt – 134 infracțiuni, huliganism – 24 infracțiuni, jaf – 40 infracțiuni, în raport cu ceilalți ani, cu precizie, statuându-se 664 infracțiuni pentru anul 2019, și, 688 infracțiuni pentru anul 2018, dintre care conturăm: furt – 412 infracțiuni (2019), jaf – 39 infracțiuni (2019), huliganism – 28 infracțiuni (2019), etc. [5] În altă privință, în darea de seamă privind lucrul cu minorii a INP pe trimestrul III anul 2019 observăm că au fost aplicate doar 27 de măsuri de supraveghere, două avertismente, o măsură de reabilitare psihologică pe teritoriul RM. Consider că e necesar să abordăm ideea legată de aspectele psihosociale ale răspunderii penale a minorilor delicvenți deoarece e o abordare complexă și utilă pentru a înțelege mai bine factorii care conduc la delincvența juvenilă și modalitățile de prevenire. În calitate de Factori de Risc Psihosociali poate fi

- Mediul Familial: Un factor esențial în dezvoltarea comportamentului minorilor îl reprezintă mediul familial. Familiile disfuncționale, caracterizate de violență domestică, abuzuri sau neglijare, au un impact negativ asupra minorilor, care pot dezvolta comportamente deviante ca mecanism de adaptare. De

asemenea, lipsa de supraveghere parentală sau un model parental inadecvat (ex. părinți implicați în activități infracționale) contribuie semnificativ la predispoziția spre infracționalitate.

- Educația: Abandonul școlar și performanțele academice scăzute sunt strâns legate de delincvența juvenilă. Copiii care nu beneficiază de educație adecvată sau sunt excluși social în cadrul școlii tind să caute acceptare în grupuri alternative, care pot include anturaje infracționale.
- Condițiile Economice: Sărăcia și lipsa resurselor economice generează un context de vulnerabilitate. Minorii din familii sărace pot comite infracțiuni pentru a-și satisface nevoile sau din dorința de a obține un statut social mai ridicat.

În ceea ce privește Profilul Criminologic al Infractorului Minor:

- Tipologii de Infractori Minori: În criminologie, infractorii minori sunt adesea clasificați în funcție de tiparele de comportament, motivații și circumstanțe personale. De exemplu, unii pot fi considerați „infractori ocazionali," comițând delicte din impuls sau la presiunea anturajului, în timp ce alții sunt „infractori recidiviști," pentru care infracționalitatea devine un mod de viață.
- Elemente Psiho-comportamentale: Factorii psihologici individuali, cum ar fi tendințele antisociale, agresivitatea și dificultățile în gestionarea emoțiilor, pot contribui la un comportament delincvent. Studiile arată că minorii cu dificultăți de control emoțional sau cu tulburări de comportament sunt mai predispuși la acte de violență sau furturi.

Prin prisma celor enunțate, autoritățile competente trebuie să acorde o atenție deosebită implementării programelor probaționale introduse în legea penală, pentru asigurarea reeducării minorului și reintegrării sociale a acestuia. La baza cercetării temei respective se află prevederile legislaţiei în vigoare, atât normele materiale, cât şi cele procesuale. De asemenea, baza ştiinţifică a cercetării o reprezintă opiniile doctrinare, articole ştiinţifice, comentarii aplicative etc.

Este important de precizat, că instanţele judecătoreşti, care examinează cazurile date, trebuie să conțină personal calificat domeniul infracționalității juvenile, deoarece percepția particularităţilor privind persoana şi a celor de vârstă permite de a aplica corect normele speciale ale procesului penal ce ţin de această categorie de dosare, etc. Mai mult, este necesar de insistat pentru reeducarea

delicvenților minori și a reintegrării lor în societate, îndeplinindu-se astfel şi rolul preventiv al reglementărilor legale. Sunt necesare servicii specializate pentru astfel de categorii de copii; dezvoltarea de programe pentru împuternicirea tuturor actorilor implicați: părinți, copii, și, în mod similar, îmbunătățirea competențelor specialiștilor în lucru cu copii care au comportamente deviante. Ameliorarea sistemul de aplicare a măsurilor aplicative şi de profilaxie faţă de minorii delincvenţi constituie un aspect empiric. În calitate de propunere lege ferenda, luând în vedere practica ţărilor menționate mai sus în materia pedepsei stabilite în art. 67 CP al RM, susținem modificarea conţinutului articolului, prin oferirea atribuţiilor de stabilire a caracterului muncii, duratei exacte de prestare a muncii, ș. a. în cazul minorilor - instanţelor de judecată.

BIBLIOGRAFIE:

1. Codul Penal al Republicii Moldova nr. 985 din 18.04.2002, Publicat : 14.04.2009 în Monitorul Oficial Nr. 72-74 art. 195.
2. Codul Penal al Franței https://www.legifrance.gouv.fr/codes/texte_lc/LEGITEXT000006070719/ (vizitat: 25.09.2024)
3. Codul penal al Germaniei StGB - cuprins neoficial (gesetze-im-internet.de) (vizitat: 25.09.2024)
4. HOTCA M. A. Codul penal. Comentarii și explicații. București: Editura C. H. Beck, 2007. 1598 p.
5. https://statbank.statistica.md/PxWeb/pxweb/ro/30%20Statistica%20sociala/30%20Statistica%20sociala__12%20JUS__JUS020/JUS020100.px/table/tableViewLayout1/?rxid=b2ff27d7-0b96-43c9-934b-42e1a2a9a774

CZU: 343.292(478+498) **https://doi.org/10.59295/rpijn2025.33**

ANALIZA COMPARATIVĂ A INSTITUȚIEI GRAȚIERII DIN LEGEA PENALĂ A REPUBLICII MOLDOVA ȘI A ROMÂNIEI

CAȚAVEL Lilia,
Universitatea de Stat „Bogdan Petriceicu Hașdeu" din Cahul,
studentă anul IV, Facultatea de Drept și Administrație Publică, Specialitatea Drept
Coordonator științific: Calendari Dumitru, dr., lect. univ.

SUMMARY

In both the Republic of Moldova and Romania, pardon is a legal instrument aimed at facilitating the social reintegration of convicted offenders, but the procedures and criteria for application differ. In both countries, pardon is a sensitive issue, influenced by the social and political context, and requiring a balanced approach to prevent abuses and protect the rights of individuals.

***Keyword*:** pardon, president, punishment, partial, total.

Introducere. Comiterea unei infracţiuni determină naşterea raportului penal. Răspunderea penală există chiar din momentul săvârşirii infracţiunii şi constă în obligaţia infractorului de a suporta consecinţele ei.

Interpretarea diferită a noţiunii şi a conţinutului răspunderii penale demonstrează importanţa şi dificultatea problemei în cauză. Avându-se în vedere că răspunderea penală este unul dintre pilonii de bază pe care, alături de infracţiune şi pedeapsă, se sprijină întregul sistem de drept penal, este extrem de important şi necesar ca, în scopul aplicării unilaterale a normelor penale, legiuitorul să-şi expună voinţa dând o apreciere acestei noţiuni, fapt care s-a şi întâmplat odată cu adoptarea legislaţiei penale în vigoare [1, p.20].

Fără răspunderea penală, mecanismele de reglementare juridică nu ar mai funcționa eficient, ceea ce ar duce la o slăbire a autorității legii. Aceasta ar afecta încrederea cetățenilor în sistemul judiciar și ar putea duce la o creștere a infracționalității, întrucât indivizii nu ar mai avea motive să respecte legea. Restabilirea ordinii de drept ar fi extrem de dificilă într-un astfel de context. Răspunderea penală joacă un rol crucial în menținerea unui climat de siguranță și stabilitate socială.

Raportul penal este adus în faţa organelor de justiţie, care decid asupra existenţei sau inexistenţei sale. După cercetarea şi rezolvarea raportului substanţial

de conflict, în cazul aplicării unei pedepse, hotărârea de condamnare trebuie dusă la îndeplinire prin executare. Aşadar, din acest unghi de vedere, se disting două etape în realizarea justiţiei penale: aplicarea sancţiunii penale şi executarea acesteia.

Însă, în anumite situaţii, pot interveni stări sau împrejurări posterioare săvârşirii infracţiunii sau aplicării pedepsei care, în interesul societăţii, determină inutilitatea sau inoportunitatea tragerii la răspundere penală, a executării pedepsei ori a menţinerii unor consecinţe ale condamnării [2, p.164].

Discuții și rezultate. Condiţiile cu caracter general care împiedică realizarea sau desăvârşirea reacţiei represive a societăţii împotriva faptelor penale sunt reglementate în capitolul XI al Codului penal al Republicii Moldova şi în titlul VII- VIII al părţii generale a Codului penal al României. Este vorba despre amnistie, graţiere, împăcare, stingerea antecedentelor penale, reabilitarea judecătorească (art.art. 107 - 112 CP RM) [3]. Codul penal român, pe lângă cauzele menţionate, mai vizează prescripţia şi lipsa plângerii prealabile.[4]

Fiecare dintre cauzele care înlătură răspunderea penală sau consecinţele condamnării constituie instituţii de drept unitare. Acestea permit o analiză detaliată a circumstanțelor în care o acțiune penală poate fi justificată sau chiar exclusă, contribuind astfel la echilibrul dintre apărarea societății și protejarea drepturilor fundamentale ale persoanelor. Fiecare dintre aceste instituții are reguli și principii specifice, care trebuie respectate pentru a asigura o aplicare corectă a legii.

Astfel, gratierea este una dintre cele mai vechi instituții juridice care înlătură consecințele condamnării penale. Aceasta permite autorităților să renunțe la executarea pedepsei sau să reducă o condamnare, în funcție de diverse circumstanțe, cum ar fi comportamentul bun al condamnatului sau motivele umanității. Gratierea poate avea un impact semnificativ asupra reintegrării sociale a persoanelor condamnate, oferindu-le o nouă oportunitate de a se reintegra în comunitate. De asemenea, subliniază ideea de clemență și umanitate în justiție. Cauzele de înlăturare sau modificare a executării pedepsei nu afectează existenţa răspunderii penale, ci fac numai ca pedeapsa să nu fie executată sau să fie modificată, înlocuită cu o pedeapsă de altă natură, mai ușoară [5, p. 562].

Graţierea este actul prin care persoana condamnată este liberată, în tot sau în parte, de pedeapsa stabilită ori pedeapsa stabilită este comutată [3, art.108 alin.(1)]. Potrivit legii penale moldovenești, graţierea nu are efecte asupra pedepselor

complementare, cu excepţia cazului în care se dispune altfel prin actul de graţiere și nu are efecte asupra măsurilor de siguranţă şi asupra drepturilor persoanei vătămate [3, art.108 alin.(3),(4)].

Grațierea, conform prevederilor art. 160 alin. (1) din Codul penal al României, are ca efect înlăturarea, în totul sau în parte, a executării pedepsei ori comutarea acesteia în alta mai ușoară. Aceasta nu are efecte asupra pedepselor complementare și măsurilor educative neprivative de libertate, în afară de cazul când se dispune altfel prin actul de grațiere. Grațierea nu are efect asupra măsurilor de siguranță și asupra drepturilor persoanei vătămate. Alineatul patru al acestui articol denotă că grațierea nu are efecte asupra pedepselor a căror executare este suspendată sub supraveghere, în afară de cazul în care se dispune altfel prin actul de grațiere.

Din aceste prevederi normative este dificil de a releva conţinutul instituţiei respective.

Graţierea este un act de clemenţă (bunăvoinţă) al puterii de stat prin care, în temeiul unor considerente social-politice și de politică penală, cei condamnaţi sunt iertaţi de obligaţia de a executa pedeapsa ori prin care se dispune scurtarea duratei de executare a pedepsei, sau prin care o pedeapsă mai grea ca natură este înlocuită cu una mai ușoară [2].

Instituţia graţierii are o natură dublă, fiind atât o instituţie de drept constituţional, cât și o instituţie de drept penal. Prin prevederile Constituţiei RM sunt stabilite organele competente să acorde graţierea [6, art.88, lit.e], iar în Codul penal al RM sunt reglementate efectele juridico-penale pe care această măsură le produce [3, art.108].

Referitor la organele de stat competente să acorde graţierea, Constituţia RM și Codul penal al RM prevede acordarea acesteia, în mod individual, prin decretul Președintelui ţării [7].

Legislaţia penală a României face distincţie între graţierea individuală (care se acordă prin decret de către Președintele ţării, la cererea condamnatului) și graţierea colectivă (care se acordă din oficiu, prin lege, de către Parlament). Considerăm însă, nejustificată acordarea graţierii colective, întrucât această măsură trebuie să fie cu totul excepţională și urmează să aibă întotdeauna un caracter individual.

Sub raportul naturii sale juridice, graţierea individuală apare ca o cauză personală de înlăturare sau de modificare a executării unei pedepse aplicate unei persoane și totodată ca un mijloc de individualizare a constrângerii juridice penale.

Această formă a graţierii se acordă şi produce efecte *in personam*, profitând numai cel căruia i-a fost acordată, nu şi eventualii participanţi.

Graţierea se acordă în temeiul cererii depuse de persoanele condamnate, de rudele apropiate ale acestora, de deputaţi în Parlament, de autorităţile administraţiei publice locale, de asociaţii obștești, de avocaţii care au participat la examinarea cauzelor în care s-au pronunţat sentinţe de condamnare la detenţiune pe viaţă și a cauzelor privind minorii, precum și de administraţia întreprinderilor, instituţiilor și organizaţiilor în care au lucrat anterior persoanele condamnate.

În scopul examinării cererilor de graţiere a condamnaţilor, pe lângă Preşedintele RM, a fost constituită Comisia pentru problemele graţierii persoanelor condamnate, prin Decretul Preşedintelui RM nr. 106 din 07.06.2021. Şedinţele Comisiei se convoacă pe măsura intrării materialelor, dar nu mai rar decât o dată în trimestru. La examinarea cererilor de graţiere, se iau în consideraţie caracterul şi gradul de pericol social al infracţiunii comise, personalitatea condamnatului, comportamentul, starea civilă, atitudinea lui faţă de cele săvârşite, partea executată a pedepsei, informaţiile privind repararea prejudiciilor materiale, opinia administraţiei instituţiei penitenciare, precum şi alte circumstanţe ce merită a fi luate în consideraţie.

Hotărârile Comisiei, împreună cu cererile de graţiere, se prezintă spre examinare Preşedintelui RM, deciziile căruia privind satisfacerea sau respingerea cererilor de graţiere sunt definitive.

Pregătirea materialelor pentru examinare în şedinţa Comisiei,[8] precum şi controlul asupra executării decretelor se realizează de Serviciul cetăţenie şi graţieri al Aparatului Preşedintelui RM [9].

În cazul în care Preşedintele RM decretează graţierea persoanei condamnate, instituţia sau organul care asigură executarea decretului, în termen de cel mult 5 zile de la data publicării acestuia, informează şeful statului şi instanţa ce a judecat cauza în fond despre executare, iar în cazul comutării pedepsei şi despre preluarea executării sau imposibilitatea executării decretului [9, art.273 alin.(2)]. Tot legiuitorul din RM a stabilit prin cadru normativ că din momentul liberării de pedeapsă, periodic, să fie verificat comportamentul persoanei graţiate. Potrivit art.273 alin. (3) Codul de executare al RM, „instituţia sau organul care, în conformitate cu art.173 din prezentul Cod, este competent să supravegheze comportamentul persoanei liberate de pedeapsă, în temeiul actului de graţiere cu un termen de probă, va informa anual,

până la expirarea termenului de probă, Preşedintele RM asupra comportamentului condamnatului". [10]

În România, procedura de acordare a graţierii individuale se realizează prin exercitarea a două tipuri de acţiuni, respectiv, la cererea persoanei interesată ori din oficiu, dar numai după rămânerea definitivă a hotărârii de condamnare. În primul caz, cererea de graţiere individuală e adresată Preşedintelui României şi poate fi făcută de către persoana condamnată, apărătorul ori reprezentantul legal al acesteia, soţul persoanei condamnate, ascendenţii, descendenţii, fraţii, surorile ori copiii acestora, precum şi de aceleaşi rude ale soţului persoanei condamnate. Preşedintele României în baza art.6 din Legea 546/2002, [11] poate solicita, la momentul la care acesta consideră că se impune, avize consultative Ministerului Justiţiei în problema legată de promovarea actului de clemenţă. Ministerul Justiţiei, în termen de 30 de zile de la data solicitării, înaintează avizul solicitat. Preşedintele României, atunci când consideră necesar, poate solicita în mod oficial informaţii fie organelor administraţiei publice locale ori conducătorului locului de detenţie, fie după caz, organelor judecătoreşti şi parchetelor sau organelor de poliţie, precum şi altor instituţii publice, ca de altfel şi comandantului unităţii, pentru condamnaţii militari. În situaţia juridică a acordării graţierii, decretul de graţiere se publică în Monitorul Oficial al României, partea I. Prin asemenea procedură ori decret pot fi graţiate una ori mai multe pedepse, iar graţierea individuală se acordă exclusiv numai pentru cazurile privind pedepsele privative de libertate. Graţierea individuală nu intervine ca act de clemenţă nici asupra raportului juridic civil şi nici asupra măsurilor administrative pronunţate într-o cauză penală [11, p.45].

Prin comparaţie cu legislaţia Republicii Moldova, în România este reglementată şi posibilitatea graţierii colective. În cazul legat de procedura graţierii colective, reglementată de dispoziţiile Legii 546/2002, art.12-15 se arată următoarele aspecte. Acest tip de clemenţă prezintă avantajul că se poate acorda unui număr de persoane pentru condamnări determinate, stabilite de instanţa de judecată prin cuantumul pedepselor sau prin infracţiunile pentru care au fost pronunţate. Din procedura de graţiere colectivă, rezidă, în principal, măsura clemenţă de iertare de pedeapsă. Aceasta clemenţă e dictată de motivaţii de politică penală, motivaţii specifice unui anume moment istoric şi au la bază studii criminologice.

Decretul este un act al organului executiv, subordonat legii, prin care se asigură

aplicarea acesteia. Numai în cazuri cu caracter excepţional, decretele dobândesc caracter legislativ.

Practica aplicării graţierii în România şi în Republica Moldova în raport cu structurile instituţionale competente reprezintă următaorele. În Republica Moldova există Serviciul cetăţenie şi graţieri din structura Aparatului Preşedintelui RM, iar în România există o autoritate asemănătoare ce funcţionează în cadrul cabinetului Preşedintelui României, având drept suport legal Legea 546/2002 [10; 12, p.48].

Analiza decretelor Preşedintelui de graţiere din Republica Moldova şi România a evidențiat următaorele. Actul de clemenţă va cuprinde în mod obligatoriu două elemente definitorii: 1) *ipoteza, dispoziţia şi sancţiunea*.

1) *Ipoteza*: priveşte modalităţile de identificare a obiectului clemenţei; dispoziţia: în cuprinsul ei sunt indicate drepturile şi obligaţiile subiecţilor raportului penal. Dacă, în general, *dispoziţia* normei penale poate să impună, să permită un anumit comportament, sau să ceară abţinerea de la o anumită conduită, în cazul legilor de graţiere dispoziţia ordonă întotdeauna o anumită conduită; sancţiunea: există numai în materia graţierii condiţionate. *Sancţiunea* apare ca un complement al dispoziţiei, iar constrângerea pe care o implică, drept o garanţie a respectării condiţiei sub care a fost acordată graţierea. În cazul condamnaţilor graţiaţi condiţionat, obligaţia generală de respectare a legilor, prevăzută în art. 51 din Constituţia României. [13]

În Republica Moldova a avut loc cazuri de grațiere a condamnaților, spre exemplu:

1) Președintele Maia Sandu, a grațiat-o pe N.U., mamă a 5 copii, fiind condamnată de Curtea de Apel Bălți la 6 ani de închisoare după ce n-a reușit să restituie un credit [14].

2) În temeiul art.88 lit. e) din Constituția Republicii Moldova și al art. 108 din Codul penal RM, Președintele Republicii Moldova a grațiat pe C.M., născut în 1986, condamnat pentru trafic de droguri la 15 noiembrie 2018 de Judecătoria Chișinău, sediul Centru, liberându-l de pedeapsa penală, în partea neexecutată a pedepsei stabilite [15].

3) În temeiul art.88 lit. e) din Constituția Republicii Moldova și al art. 108 din Codul penal, Președintele Republicii Moldova a grațiat pe E.A., născută în 1997, condamnată la 7 februarie 2023 de Curtea de Apel Chișinău, liberând-o de pedeapsa penală, în partea neexecutată a pedepsei stabilite [16].

De asemenea, și în România a avut loc cazuri de grațiere a condamnaților, spre exemplu:

1) Decret prin care Președintele României Traian Băsescu a grațiat pe doamna

G.V. pentru restul rămas neexecutat din pedeapsa de 1 an și 3 luni închisoare, aplicată pentru săvârșirea infracțiunii de nerespectarea a hotărârilor judecătorești, prevăzută de art. 271 alin. 2 CP al României.

2) Alt Decret al Președintelui României, privind grațierea doamnei B.F. pentru restul rămas neexecutat din pedeapsa de 1 an și 3 luni închisoare, aplicată pentru săvârșirea infracțiunii de nerespectarea a hotărârilor judecătorești, prevăzută de art.271 alin.2 CP al România.

Concluzie. Sistemul de grațiere prin acte normative emanate de la organul legislativ este considerat superior celui administrativ datorită mai multor aspecte. În primul rând, organul legislativ are o legitimitate democratică mai mare și poate analiza cu obiectivitate diversele circumstanțe care justifică acordarea clemenței. Aceasta permite o abordare mai cuprinzătoare și mai echitabilă a grațierii, având în vedere impactul social și moral al deciziilor luate.

De asemenea, prin adoptarea unor acte normative, se asigură transparența procesului de grațiere, ceea ce contribuie la încrederea publicului în sistemul de justiție. Acest sistem permite, de asemenea, o evaluare mai riguroasă a criteriilor și condițiilor în care se poate acorda grațierea, asigurând astfel o aplicare uniformă și echitabilă a legii.

Regulamentul de examinare a cererilor de grațiere stabilește procedurile prin care condamnații pot solicita grațierea, inclusiv documentația necesară. În România, legislația permite și grațierea colectivă, ceea ce reprezintă o abordare mai amplă și mai flexibilă în privința clemenței. Aceasta poate oferi o soluție eficientă pentru anumite categorii de condamnări, mai ales în situații de supraaglomerare a sistemului penitenciar sau în cazuri de circumstanțe excepționale.

Adoptarea unei reglementări similare în Republica Moldova ar putea contribui la o gestionare mai eficientă a cazurilor de grațiere, oferind o oportunitate de a aborda problemele sistemului de justiție dintr-o perspectivă mai umană și adaptată la nevoile sociale. Astfel, grațierea colectivă ar putea reprezenta un instrument important în promovarea reintegrării sociale a condamnaților.

BIBLIOGRAFIE:

1. GLADCHI, Gh., GLAVAN, B. Noțiunea și conținutul răspunderii penale. În: Revista Națională de Drept, nr. 1, ianuarie 2010, p. 19-27.

2. SIMINEANU, D. Esenţa şi definirea noţiunii de amnistie. În: Analele ştiinţifice ale Academiei „Ştefan cel Mare” a MAI al Republicii Moldova, ed.XIII, nr.1, 2012, p. 164-170.

3. Codul penal al Republicii Moldova, nr. 985-XV din 18.04.2002. Republicat în: Monitorul Oficial al Republicii Moldova, nr.72-74/195 din 14.04.2009.

4. Codul penal al României, nr.286 din 17.07.2009. În: Monitorul Oficial al României nr. 510 din 24.07.2009. [Accesat 29.09.2024] Disponibil: https://legislatie.just.ro/Public/DetaliiDocument/223635.

5. BOTNARU, S., ȘAVGA, A., GROSU, V. Drept penal. Partea generală. Volumul I. Chișinău: Ed. Cartier Juridic, 2005.

6. Constituția Republicii Moldova din 29.07.1994. Republicat în: Monitorul Oficial al Republicii Moldova, nr.78/140 din 29.03.2016. [Accesat 29.09.2024] Disponibil: https://www.legis.md/cautare/getResults?doc_id=111918&lang=ro.

7. Decretul Președintelui Republicii Moldova pentru aprobarea Regulamentului privind procedura de examinare a cererilor de grațiere și de acordare a grațierii individuale persoanelor condamnate de către Președintele Republicii Moldova, nr. 894-IX din 18.04.2023. [Accesat 29.09.2024] Disponibil: https://presedinte.md/app/webroot/Decrete/894.pdf.

8. Decretul Președintelui Republicii privind constituirea Comisiei pentru problemele grațierii persoanelor condamnate pe lângă Președintele Republicii Moldova, nr. 106 din 07.06.2021. În: Monitorul Oficial al Republicii Moldova nr. 142-145/166 din 11.06.2021. [Accesat 29.09.2024] Disponibil: https://www.legis.md/cautare/getResults?doc_id=137283&lang=ro#.

9. Decretul Președintelui Republicii Moldova privind structura Aparatului Preşedintelui Republicii Moldova, nr. 30 din 11.02.2021. În: Monitorul Oficial al Republicii Moldova, nr. 51-56/27 din 19.02.2021. [Accesat 29.09.2024] Disponibil: https://www.legis.md/cautare/getResults?doc_id=125452&lang=ro.

10. Codul de Executare al Republicii Moldova, nr. 44 din 24.12.2004. Republicat În: Monitorul Oficial al Republicii Moldova nr. 214-220/704 din 05.11.2010.

11. Legea privind graţierea individuală și procedura acordării grețierii nr.546 din 14.10.2002. În: Monitorul Oficial al României nr.755 din 16.10.2002. [Accesat 29.09.2024] Disponibil: https://lege5.ro/gratuit/gm4tgmjv/gratierea-individuala-lege-546-2002?dp=ge2taojvg44dk.

12. LUPU, C.A. Mecanismul de realizare a instituţiei graţierii şi căile de perfecţionare a acestuia. În: Revista Națională de Drept, Nr. 3, 2013, p. 44-51.

13. Constituția României din 31.10.2003. În: Monitorul Oficial al României, Partea I, nr. 767 din 31.10.2003. [Accesat 29.09.2024] Disponibil: https://www.cdep.ro/pls/dic/site2015.page?den=act2_1&par1=2#t2c2s0sba51.

14. Decretul Președintelui Republicii privind aprobarea unei grațiere individuale, nr. 272-IX din 13.12.2021. [Accesat 29.09.2024] Disponibil: https://presedinte.md/app/webroot/Decrete/272.pdf.

15. Decretul Președintelui Republicii privind acordarea unei grațiere individuale nr. 1252-IX din 20.12.2023 [Accesat 29.09.2024] Disponibil: https://presedinte.md/app/webroot/Decrete/1252.pdf.

16. Decretul Președintelui Republicii privind acordarea unei grațieri individuale nr. 1484-IX din 13.06.2024. [Accesat 29.09.2024] Disponibil: https://presedinte.md/app/webroot/Decrete/1484.pdf

CZU: 343.241 **https://doi.org/10.59295/rpijn2025.34**

APLICAREA PEDEPSEI PENALE. REALITĂȚI ȘI PERSPECTIVE

CIOBANU Gabriela,
Universitatea de Stat „Bogdan Petriceicu Hasdeu" din Cahul,
studentă anul III, Facultatea de Drept și Administrație Publică
Coordonator științific: Bodlev Sergiu, dr. lect. univ.
ORCID: 0009-0002-6288-8474

SUMMARY

The application of criminal punishment in the Republic of Moldova plays an essential role in combating criminality and protecting citizens' rights. Although the legislative framework is well defined, the system faces significant challenges, such as corruption and prison overcrowding, which influence the public's perception of justice. Recent reforms aim to modernize and humanize the penal system, promoting alternative punishments and social rehabilitation measures. The Criminal Code allows punishment to be individualized, taking into account the specific circumstances of each case, and options such as plea agreements facilitate a faster resolution of cases.

***Keywords*:** criminal punishment, attempt, crime, legislation, recidivism.

Tema aplicării pedepsei penale în Republica Moldova este de o importanță deosebită pentru înțelegerea modului în care statul gestionează combaterea infracționalității și protejarea ordinii publice. Într-un context social și juridic dinamic, cu multiple influențe interne și externe, Republica Moldova se confruntă cu provocări semnificative în implementarea unei politici penale eficiente și echitabile.

Realitățile actuale reflectă atât progrese, cât și lacune în sistemul judiciar. Deși există un cadru legislativ bine definit, aplicarea pedepsei penale rămâne deseori criticată din cauza unor probleme precum corupția, lipsa resurselor și neuniformitatea în aplicarea legii. În plus, suprapopularea penitenciarelor și condițiile de detenție neadecvate atrag atenția organizațiilor internaționale și a societății civile.

Pe de altă parte, perspectivele reformei penale în Republica Moldova sunt orientate spre modernizare și umanizare. Se discută despre măsuri alternative la detenție, precum pedepsele non-privative de libertate și reabilitarea socială a condamnaților. Implementarea acestor măsuri ar putea reduce recidivismul și ar contribui la un sistem de justiție mai echitabil și mai eficient.

Această analiză va aborda în detaliu atât realitățile existente, cât și

oportunitățile de reformă, oferind o viziune asupra modului în care Republica Moldova poate evolua în domeniul penal.

Conceptul de „pedeapsă" include, din perspectivă istorică, nu doar o multitudine de forme de exteriorizare, ci şi o varietate în materia conţinutului, deloc de neglijat, evoluând de la ideea sacro-magică a sacrificiului delincventului la cruzimea pedepselor corporale şi a pedepsei

cu moartea din Evul mediu, până la contemporana pedeapsă privativă de libertate din Epoca modernă. De aceea o analiză asupra pedepsei este atât de dificilă, pentru că din punct de vedere istoric, ceea ce cuprindem în acest concept nu este un fenomen identic în toate perioadele istorice. Așadar, aceasta nu înseamnă că în prezent noţiunea de „pedeapsă" poate recepta orice conţinut [1, p. 250].

În alin. (1) al art. 61 din Codul Penal al Republicii Moldova pedeapsa penală este definită ca o măsură de constrângere statală și un mijloc de corectare și reeducare a condamnatului, ce se aplică de către instanţele de judecată, în numele legii, persoanelor care au săvârșit infracţiuni, cauzând anumite lipsuri și restricţii drepturilor lor. Această definiţie legală a pedepsei pune în evidenţă răspunsul statului, reacţia sa coercitivă faţă de violatorii legii penale pentru a demonstra vigoarea normelor acesteia pe contul acestor persoane, adică al infractorilor [2, p. 424].

Pedeapsa penală se aplică persoanelor care au săvârşit infracțiuni numai în baza unei sentințe pronunțate de către o instanță judecătorească în cadrul unui proces penal. Adoptarea hotărârii privind aplicarea pedepsei penale este un proces complex şi depinde de soluționarea prealabilă de către instanța de judecată a chestiunilor de fapt şi de drept.

Criteriile generale de individualizare a pedepsei penale sunt prevăzute în dispozițiile art. 75 din Codul Penal. Conform alin. (1) al acestui articol, se conturează trei principii esențiale care ghidează aplicarea pedepsei: aceasta trebuie să fie echitabilă, legală și individualizată. Aplicarea pedepsei trebuie să respecte limitele prevăzute în Partea Specială a Codului Penal și să fie în strictă conformitate cu dispozițiile Părții Generale.

Instanța trebuie să țină cont de gravitatea faptei comise, de motivele care au determinat-o, de profilul infractorului, de circumstanțele care pot atenua sau agrava răspunderea penală, precum și de influența pe care pedeapsa o poate avea asupra corectării și reeducării persoanei vinovate. În plus, trebuie luate în considerare

condițiile de viață ale familiei acestuia, toate acestea fiind cerințe pe care judecătorul trebuie să le urmeze în procesul de stabilire a pedepsei.

Pedeapsa aplicată infractorului trebuie să fie echitabilă, adică să impună acestuia restricții și lipsuri proporționale cu gravitatea infracțiunii comise, suficiente pentru a restabili echitatea socială, respectiv drepturile și interesele victimei, statului și societății afectate prin infracțiune. O pedeapsă este considerată echitabilă și atunci când contribuie la realizarea altor obiective ale pedepsei penale, cum ar fi corectarea condamnatului și prevenirea comiterii de noi infracțiuni, atât de către acesta, cât și de alte persoane.

Practica judiciară arată că o pedeapsă prea blândă poate genera dispreț față de lege, fiind insuficientă pentru corectarea infractorului sau prevenirea recidivei. Pe de altă parte, o pedeapsă excesiv de severă poate crea sentimente de nedreptate, înrăutățind atitudinea infractorului și generând neîncredere în lege, ceea ce contravine scopului pedepsei.

Cerința din art. 75 alin. (1) din Codul Penal privind aplicarea unei pedepse echitabile reflectă principiul echității în dreptul penal. Aceasta obligă instanța să impună o pedeapsă legală și individualizată, capabilă să restabilească echitatea socială și să îndeplinească celelalte obiective ale pedepsei penale prevăzute în art. 61 alin. (2) din Codul Penal [3, p. 11].

Criteriile generale de individualizare a pedepsei stabilesc regulile pe care instanța de judecată trebuie să le urmeze în aplicarea pedepsei, subliniind că aceasta trebuie să fie impusă în limitele sancțiunii prevăzute în Partea specială a Codului Penal, care califică fapta. Totuși, există și o excepție de la această regulă generală, care permite aplicarea unei pedepse mai blânde decât cea prevăzută de lege. Această excepție este justificată în situațiile în care chiar și minimul pedepsei prevăzute este considerat prea sever, având în vedere circumstanțele specifice ale cauzei. În prezent, aplicarea unei pedepse mai blânde decât cea prevăzută de lege este reglementată de art. 79 din Codul Penal al Republicii Moldova [2, p. 476].

La aplicarea unei pedepse mai blânde decât cea prevăzută de lege, instanța de judecată trebuie să se conformeze sistemului de pedepse stabilit în art. 62 și 63 din Codul Penal al Republicii Moldova. Pedeapsa mai blândă poate fi aplicată chiar la limita sa maximă. Este important de reținut că, pentru multe tipuri de infracțiuni, legea penală prevede pedepse alternative în sancțiunea articolului respectiv, cum ar

fi închisoarea sau amenda, sau munca neremunerată în folosul comunității (a se vedea alin. (1) al art. 187 din Codul Penal al Republicii Moldova .În astfel de cazuri, nu se poate aplica una dintre pedepsele prevăzute alternativ în sancțiune ca fiind o pedeapsă mai blândă, deoarece legea deja prevede această posibilitate. În aceste situații, instanța trebuie să analizeze posibilitatea aplicării unei pedepse și mai blânde decât cele prevăzute în sancțiune sau să aplice principiul pedepsei sub limita minimă, atunci când sunt respectate condițiile prevăzute la alin. (1) al art. 79 din Codul Penal al Republicii Moldova [4].

În ultimul timp, în contextul reformei judiciare și de drept, legislaţia penală și cea procesual-penală au cunoscut transformări substanţiale impuse de realităţile sociale și economice, precum și de tendinţa de ajustare a legislaţiei la standardele general recunoscute. Procesul de reformare a legislaţiei din Republica Moldova a trezit, în mod inevitabil, interesul pentru experienţa pozitivă a altor ţări în ceea ce privește administrarea eficientă a justiţiei penale. Examinarea acestei experienţe s-a soldat cu introducerea în noul Cod de procedură penală și noul Cod penal a unor instituţii sau norme necunoscute mai înainte practicii și legislaţiei naţionale, dar care erau folosite în diferite ţări pe parcursul mai multor ani. Printre acestea se numără și acordul de recunoaștere a vinovăţiei, care reprezintă, întâi de toate, o formă procesuală nouă de soluţionare a litigiilor penale. După unii autori, instituția respectivă își are originea în perioada societății tribale, în care se admitea răzbunarea pentru vătămările personale. Acordul de recunoaștere a vinovăţiei a fost introdus în societăţile primitive atunci când s-a dovedit că un sistem de compensare era cu mult superior răfuielii private. Alţi cercetători au afirmat că acordul de recunoaștere a vinovăţiei “poate să-și aibă originea în secolul al XVII-lea în Anglia ca mijloc de atenuare a pedepselor nejustificat de aspre” [5, p. 355].

Procedura inițierii, încheierii, examinării, soluționării și adoptării unei sentințe în cazul acordului de recunoaștere a vinovăției este reglementată de articolele 504-509[2] din Codul de procedură penală al Republicii Moldova [6]. Aplicarea pedepsei în acest context este prevăzută de art. 80 din Codul penal al Republicii Moldova. Potrivit acestor prevederi, acordul de recunoaștere a vinovăției reprezintă o înțelegere între acuzatorul de stat și învinuit sau inculpat, care acceptă să-și recunoască vinovăția în schimbul unei pedepse reduse.

Acest acord se încheie în scris, după aprobarea, în scris, a limitelor pedepsei de

către procurorul ierarhic superior, cu participarea obligatorie a învinuitului și a apărătorului acestuia. Acordul de recunoaștere a vinovăției poate fi încheiat atunci când, în baza probelor administrate, reiese că faptele au fost săvârșite de învinuit și rezultă stabilirea vinovăției acestuia. Procurorul negociază cu învinuitul și apărătorul acestuia categoria, cuantumul și modul de executare a pedepsei care urmează a fi aplicată de instanța de judecată, în limitele prevăzute de art. 80 din Codul penal și ținând cont de prevederile art. 75–78 din Codul penal. Acordul de recunoaștere a vinovăției poate fi inițiat fie de procuror, fie de învinuit, inculpat sau apărătorul acestuia, în orice moment după formularea învinuirii și până la începerea cercetării judecătorești. Instanța examinează acordul în ședință publică, cu excepția cazurilor în care legea prevede altfel. Dacă instanța constată că recunoașterea vinovăției a fost făcută liber, conștient și fără constrângere, acceptă acordul și admite baza faptică a infracțiunii recunoscute de inculpat. În continuare, instanța procedează la dezbateri judiciare privind măsura pedepsei. Conform art. 80 din Codul penal al RM, recunoașterea vinovăției conduce la o reducere de o treime din pedeapsa maximă prevăzută pentru infracțiunea respectivă. La fel ca și acordul de recunoaștere a vinovăției, acordul de cooperare este prevăzut de Codul de Procedură Penală la art. 509^{3} – 509^{10}.

Potrivit acestor prevederi, acordului de cooperare i se aplică dispozițiile referitoare la procedura acordului de recunoaștere a vinovăției, cu completările și derogările din CPP. Acest articol a fost completata cu alin. 3 care prevede că: „*Prin derogare de la alin. (1), în cazul în care persoana pusă sub învinuire pentru săvârșirea infracțiunilor prevăzute la art. 264 alin. (2), (4), (6) și art. 264(1) încheie un acord de recunoaștere a vinovăției, iar instanța de judecată acceptă acest acord, reducerea menționată la alin. (1) se aplică doar limitei maxime de pedeapsă prevăzute în Partea specială a prezentului cod”* [6].

Art. 81 din Codul penal reglementează atenuarea obligatorie a pedepsei pentru infracțiunea neconsumată. Practica judiciară a arătat că, în general, infracțiunile neconsumate primesc pedepse mai puțin severe decât infracțiunile consumate echivalente. Astfel, a fost necesară o reglementare clară privind aplicarea pedepsei pentru infracțiunile neconsumate.

Infracțiunea neconsumată include două etape distincte – pregătirea și tentativa de infracțiune – care se diferențiază atât prin natura acțiunilor implicate, cât și prin

gradul de pericol pe care îl prezintă. Întrucât aceste acțiuni nu produc consecințe prejudiciabile, ele sunt considerate mai puțin periculoase decât infracțiunea consumată. Din acest motiv, legiuitorul aplică pedepse diferențiate pentru infracțiunile neconsumate, stabilind limitele formale pentru pedepsirea pregătirii și tentativei de infracțiune. Mai întâi de toate, potrivit alin. (1) al art. 81 din Codul penal al Republicii Moldova, la aplicarea pedepsei pentru infracţiunea neconsumată se ţine cont de circumstanţele în virtutea cărora infracţiunea nu a fost dusă până la capăt.

Acestea sunt următoarele: 1. Caracterul și gradul pericolului social al faptelor săvârșite de cel vinovat; 2. Gradul realizării intenţiei infracţionale; 3. Cauzele datorită cărora infracţiunea n-a fost dusă până la capăt.

Doar analizând în cumul aceste circumstanţe, în fiece caz aparte, instanţa de judecată determină particularităţile activităţii infracţionale neconsumate și soluţionează problema măsurii de pedeapsă. În afară de acestea, judecata trebuie să se conducă de criteriile generale de individualizare a pedepsei, prevăzute în art. 75 din Codul penal al Republicii Moldova [2, pp. 480-481].

Conform alin. (2) al art. 26 din Codul penal al Republicii Moldova, *„răspunderii penale și pedepsei penale sunt supuse doar persoanele care au săvârșit pregătirea unei infracțiuni mai puțin grave, grave, deosebit de grave sau excepțional de grave."* Deși această dispoziție generală prevede că actele de pregătire sunt incriminabile, în mod excepțional, normele din Partea specială a Codului penal includ incriminarea anumitor acte de pregătire ca infracțiuni independente, fără a depinde de infracțiunea pentru care acestea ar putea constitui pregătirea.

Conform regulii generale, aceste acțiuni sunt considerate infracțiuni distincte atunci când produc daune semnificative obiectului infracțiunii sau îl supun unei amenințări reale. Caracterul lor de potențiale acte de pregătire este evidențiat de formulările textului incriminator, cum ar fi: „...procurarea, fabricarea... ilegală a armelor și muniților" (art. 290 din CP al RM) sau

„Organizarea unor bande armate în scopul atacării persoanelor juridice sau fizice..." (art. 283 din Codul penal al Republicii Moldova) [2, p. 482].

Tentativa de infracţiune este o formă a infracţiunii neconsumate mai periculoasă decât pregătirea și mai puţin periculoasă decât infracţiunea consumată.

Problematica tentativei apare în situaţia în care legislaţia penală propune să incrimineze nu doar consumarea infracţiunii, adică desfășurarea faptei până la

producerea rezultatului și realizarea efectivă a acestuia, ci și atunci când apreciază că ar fi necesar să incrimineze și desfășurarea faptei înainte de momentul consumării și al producerii rezultatului [7, p. 11].

Incriminarea distinctă a tentativei implică însă un anumit cadru legal specific acestei reglementări. În raport cu principiul legalităţii incriminării și pedepsirii, incriminarea tentativei nu ar fi posibilă fără existenţa unei norme de incriminare, a unei fapte determinate consumate, deoarece, conceptual, fapta încercată presupune o raportare la fapta consumată a cărei realizare este încercată. Nu există tentativă în sine, ci numai tentativă de o faptă determinată (de exemplu, tentativa de viol, furt etc.). Fapta încercată nu este decât un moment, un fragment, o etapă în desfășurarea faptei consumate, de aceea dependenţa faptei încercate de fapta consumată are un caracter obiectiv, întocmai ca legătura dintre parte și întreg [7, p. 19].

Legislaţia penală a Republicii Moldova sancţionează tentativa de infracţiune în conformitate cu prevederile alin. (3) al art. 81 din Codul penal al Republicii Moldova care stipulează că, mărimea pedepsei pentru tentativă de infracţiune ce nu constituie o recidivă nu poate depăși trei pătrimi din maximul celei mai aspre pedepse prevăzute la articolul corespunzător din Partea specială a Codului penal pentru infracţiunea consumată.

În legislația penală a Republicii Moldova, noțiunea și tipurile recidivei sunt reglementate de art. 34 din Codul Penal al RM. Recidiva se consideră atunci când o persoană care are antecedente penale pentru o infracțiune săvârșită cu intenție comite una sau mai multe infracțiuni, tot cu intenție.

Legea distinge trei tipuri de recidivă: recidiva simplă, recidiva periculoasă și recidiva deosebit de periculoasă.

Alin. (1) al art. 82 din Codul penal al Republicii Moldova declară: *“La aplicarea pedepsei pentru recidivă de infracţiuni se ţine cont de numărul, caracterul, gravitatea și urmările infracţiunilor săvârșite anterior, de circumstanţele în virtutea cărora pedeapsa anterioară a fost insuficientă pentru corectarea vinovatului, precum și de caracterul, gravitatea și urmările infracţiunii noi”*. [4]

Codul penal a introdus limitele formale pe care trebuie să le respecte instanţa de judecată, aplicând pedeapsa pentru fiecare tip de recidivă. Cu cât este mai periculoasă recidiva, cu atât este mai mare termenul minim ce poate fi aplicat persoanei. Astfel, mărimea pedepsei pentru recidiva periculoasă şi deosebit de

periculoasă nu poate fi mai mică de două treimi din maximul pedepsei prevăzute la articolul corespunzător din Partea specială a prezentului cod. Dacă instanţa de judecată stabileşte circumstanţe excepţionale ale cauzei, prevăzute de art. 79 din Codul penal al Republicii Moldova, ea poate aplica o pedeapsă sub limita minimă prevăzută de legea penală doar în cazul recidivei de infracţiuni comise de o persoană care, la data săvârşirii infracţiunii, nu a atins vârsta de 18 ani, cu condiţia ca ea să constituie cel puţin jumătate din minimul pentru infracţiunea săvârşită. Toate aceste împrejurări pe care instanţa de judecată le ia în considerare la aplicarea pedepsei dau posibilitatea de a individualiza pedeapsa, ținând cont de datele referitoare la fapta comisă și la persoana celui vinovat.

Codul penal la zi, prin art. 81 alin. (2) indică că: *„mărimea pedepsei pentru recidiva periculoasă şi deosebit de periculoasă nu poate fi mai mică de două treimi din maximul pedepsei prevăzute la articolul corespunzător din Partea specială a prezentului cod. În cazul în care sînt stabilite numai circumstanţe atenuante, instanţa poate stabili pedeapsa în limitele prevăzute pentru infracţiune în Partea specială a prezentului cod”*. Pe când cel din 2023 prevedea următoarele: *„Mărimea pedepsei pentru recidiva periculoasă şi deosebit de periculoasă nu poate fi mai mică de o treime din maximul pedepsei prevăzute la articolul corespunzător din Partea specială a prezentului cod. În cazul în care sînt stabilite numai circumstanţe atenuante, instanţa poate stabili pedeapsa în limitele prevăzute pentru infracţiune în Partea specială a prezentului cod.”*

Modificările aduse articolului 81 alineatul (2) din Codul Penal actual față de cel din 2023 se referă la creșterea pragului minim al pedepsei pentru recidiva periculoasă și deosebit de periculoasă. În 2023, acest prag minim era de o treime din maximul pedepsei prevăzute în Partea specială a Codului Penal, iar acum, în noua versiune, acesta a fost ridicat la două treimi.

Acest lucru semnifică o înăsprire a pedepsei pentru recidiviști, având în vedere că limita inferioară a pedepsei este acum mai mare, reducând marja de flexibilitate a instanței în aceste cazuri. Cu toate acestea, dacă există doar circumstanțe atenuante, instanța poate continua să aplice pedeapsa în limitele prevăzute pentru infracțiunea respectivă, fără a fi constrânsă de limita minimă a pedepsei pentru recidivă.

Concluzia generală este că modificarea accentuează tendința de a pedepsi mai

sever recidiva periculoasă și deosebit de periculoasă.

Aspecte de drept comparat

Mecanismele de aplicare a pedepsei de către diferite state se bazează pe reguli specifice. Astfel, acestea sunt determinate de prevederile legii penale, de precedentul judiciar și de contextul social și cultural al fiecărei țări. De exemplu, unele state aplică pedepsele într-un mod standardizat, conform unor reguli stricte și universal valabile (precum Canada), în timp ce altele au un sistem mai flexibil, adaptabil circumstanțelor individuale (precum Suedia, Australia sau India). De asemenea, există state în care abordarea pedepselor diferă semnificativ în funcție de regiune sau jurisdicție (de exemplu, SUA și Marea Britanie).

În Australia se aplică Sistemul judiciar de informare și cercetare (Judicial Information Research System sau JIRS) . Informația primară oferită de acest sistem înglobează jurisprudență, legislație, principii de aplicare a pedepselor, date statistice şi diverse publicații online. Informația este accesibilă nu doar pentru judecători, ci este destinată publicului larg de jurişti. JIRS este sistemul creat de Comisia Judiciară din Australia, înființată în 1986, cu scopul de a analiza sentințele aplicate de instanțele judecătoreşti, punându-se un accent deosebit pe efectul şi autoritatea răspunderii penale. [8]

În concluzie, pe lângă cadrul legislativ, un accent deosebit este pus pe problemele legate de corupție, condițiile de detenție și suprapopularea penitenciarelor, care influențează percepția publicului asupra justiției penale. În plus, reforma penală tinde spre umanizarea sistemului și implementarea unor pedepse alternative care pot reduce recidivismul și îmbunătăți eficiența justiției.

Codul Penal al Republicii Moldova definește pedeapsa ca o măsură de constrângere statală, menită să corecteze și să reeducă condamnatul. Aplicarea pedepsei se realizează printr-un proces judiciar care evaluează gravitatea faptei, motivele infractorului și impactul asupra societății. Totodată, individualizarea pedepsei trebuie să fie echitabilă, ținând cont de circumstanțe atenuante sau agravante și de potențialul pedepsei de a corecta comportamentul infractorului.

Aplicarea pedepsei în Republica Moldova este reglementată de norme stricte, dar se permite aplicarea unor pedepse mai blânde decât minimul prevăzut de lege în circumstanțe excepționale. De asemenea, acordurile de recunoaștere a vinovăției și cele de cooperare permit reduceri ale pedepsei, facilitând astfel soluționarea rapidă

a cazurilor penale și reducerea încărcării sistemului judiciar.

Pe de altă parte, legislația penală prevede tratamente distincte pentru infracțiunile neconsumate, tentativă și recidivă, aplicând pedepse diferite în funcție de gravitatea și pericolul social al fiecărei situații. În cazul recidivei, instanța ia în considerare caracterul și numărul infracțiunilor anterioare, iar pedepsele sunt în general mai severe.

Reformele recente urmăresc eficientizarea sistemului penal prin măsuri ce favorizează reabilitarea socială a infractorilor și reducerea utilizării excesive a pedepselor privative de libertate. Aceste măsuri sunt esențiale pentru evoluția justiției penale în Republica Moldova.

BIBLIOGRAFIE:

1. ROTARU, C., Fundamentul pedepsei. Teorii moderne., București, 2006.
2. GRAMA, M., BOTNARU S., ŞAVGA, A., GROSU, V. Chişinău, 2012, Drept penal. Partea Generală. Vol. I., Chișinău, 2012.
3. "Ghid cu privire la aplicarea pedepsei penale," https://crjm.org/wp conte nt/uploads/2015/01/Ghid-cu-privire-la-aplicarea-pedepsei.pd*f,* 2014.
4. Codul penal al Republicii Moldova Nr. 985 din 18-04-2002 Publicat : 14-04-2009 în Monitorul Oficial Nr. 72-74 art. 195.
5. ROTARU V., Originea și răspândirea acordului de recunoaștere a vinovăţiei, În: *Analele științifice ale USM, Facultatea de drept, nr. 6,* p. 355, 2002.
6. Codul de procedură penală a Republicii Moldova, Nr. 122 din 14-03-2003, Publicat: 05-11- 201 în Monitorul Oficial Nr. 248-251 art. 699.
7. ANTONIU G., Tentativa (doctrină, jurisprudenţă, drept comparat), București: Editura Societăţii Tempus, 1995.
8. BOLOCAN-HOLBAN, A., VIDAICU, M., "Aplicarea pedepsei penale în dreptul penal comparat," [Online]. Available: https://ibn.idsi.md/sites/default/files/ imag_file/138- 140_11.pdf.

CZU: 343.2:343.9:341.217(4) **https://doi.org/10.59295/rpijn2025.35**

PERSPECTIVE DE DEZVOLTARE ALE DREPTULUI PENAL ȘI CRIMINOLOGIEI ÎN CONTEXTUL INTEGRĂRII ÎN UNIUNEA EUROPEANĂ

GÎRNEȚ Emil,
Universitatea de Stat „Bogdan Petriceicu Hasdeu" din Cahul,
student anul III, Facultatea de Drept și Administrație Publică
Coordonator științific: Bodlev Sergiu, dr. lect. univ.
ORCID: 0009-0004-2503-022X

SUMMARY

In the context of integration into the European Union, the development of criminal law and criminology is of particular importance in view of the challenges posed by cross-border crime and the need for effective cooperation between Member States. The European Union aims to harmonize criminal law through the principle of mutual recognition, thus facilitating a unified approach to combating serious crime. Prospects for development are moving towards closer cooperation between judicial agencies such as Eurojust and the European Public Prosecutor's Office (EPPO), which coordinate Member States' efforts to make justice more effective. At the same time, criminology is adapting through a threat analysis and preventive measures approach. Continuous assessment of crime risks, supported by European institutions, allows the formulation of strategies adapted to new forms of crime.

Keywords: Integration, Criminal law, Judicial cooperation, Cross-border crime.

Astfel, privind din contextul integrării în Uniunea Europeană intervine cazul apropierilor legislațiilor penale. În cazul apropierii legislaţiilor penale la nivel european putem vorbi de o bipolaritate a Europei, căci este posibil de a distinge schematic două Europe: cea a Consiliului Europei şi cea a Uniunii Europene. Prima Europa este cea a drepturilor omului, noţiune care revine de altfel drepturilor omului, şi se atribuie destul de puţin dreptului penal şi presupune o integrare mai strânsă a Consiliului Europei [1, p169]. Dreptul Penal al UE este relativ tânăr, în continuă evoluţie şi care a luat un asalt la finele anilor 90 cu adoptarea Programului Tampere. Acest program a determinat elementele care trebuie să compună Dreptul Penal al UE, atât în planul de cooperare, cât şi planul dezvoltării dispoziţiilor penale. Dreptul Penal al UE rămâne pentru moment limitat la competeţele atribuite de Tratatul privind Funcţionarea UE [1, p169].

Un punct important ce trebuie să fie menționat este cu privire la ce se întâmplă

cu legile penale ale statelor membre ale UE. Legile penale ale statelor membre ale UE rămân intacte atât timp, cât nu se identifică o soluție juridică comună la o problemă comună [1 p170]. În urma celor menționate anterior observăm una dintre perspectivele de dezvoltare ale dreptului penal. Deoarece soluționarea juridică comună la o problemă comună, oferă o rezolvare mult mai calitativă și eficientă a problemei.

Titlul V din Tratatul privind funcționarea Uniunii Europene (TFUE) – articolele 67-89 – este consacrat spațiului de libertate, securitate și justiție (SLSJ). Pe lângă dispozițiile generale, acest titlu conține capitole speciale privind: politici privind controlul la frontiere, dreptul de azil și imigrarea; cooperarea judiciară în materie civilă; cooperarea judiciară în materie penală; cooperarea polițienească [2]. Însă ceia ce ne preocupă în cadrul acestei lucrări este cooperarea juridică în materie penală. Acestă cooperare bazânduse pe principiul recunoașterii reciproce a hotărârilor judecătorești și a deciziilor judiciare și incluzând măsuri de apropiere a legislațiilor statelor membre în mai multe domenii. Totuși Tratatul de la Lisabona a creat o bază mai solidă pentru dezvoltarea unui spațiu de justiție penală, prevăzând totodată noi competențe pentru Parlamentul European. Iar unul dintre obiective ale cooperării judiciare în materie penală este întru a combate flagelul reprezentat de criminalitatea transfrontalieră, spațiul de libertate, securitate și justiție ce cuprinde măsuri de promovare a cooperării judiciare între statele membre în materie penală. Punctul de plecare îl constituie principiul recunoașterii reciproce. Au fost adoptate măsuri specifice pentru a combate criminalitatea transnațională și terorismul și pentru a garanta că drepturile victimelor, suspecților și deținuților sunt protejate peste tot în UE [3].

Un aspect important este procedura de adoptare a majorității măsurilor de cooperare judiciară în materie penală. În conformitate cu TFUE, majoritatea măsurilor de cooperare judiciară în materie penală sunt adoptate în conformitate cu procedura legislativă ordinară și fac obiectul controlului jurisdicțional exercitat de Curtea de Justiție a Uniunii Europene [3]. În conformitate cu alin.1 al art.83 din „Versiune consolidată a tratatului privind uniunea europeană și a tratatului privind funcționarea Uniunii Europene”, Parlamentul European și Consiliul, hotărând prin directive în conformitate cu procedura legislativă ordinară, pot stabili norme minime cu privire la definirea infracțiunilor și a sancțiunilor în domenii ale criminalității de o gravitate deosebită de dimensiune transfrontalieră ce rezultă din natura sau impactul acestor

infracțiuni ori din nevoia specială de a le combate pornind de la o bază comună. Aceste domenii ale criminalității sunt următoarele: terorismul, traficul de persoane și exploatarea sexuală a femeilor și a copiilor, traficul ilicit de droguri, traficul ilicit de arme, spălarea banilor, corupția, contrafacerea mijloacelor de plată, criminalitatea informatică și criminalitatea organizată. În funcție de evoluția criminalității, Consiliul poate adopta o decizie care să identifice alte domenii ale criminalității care îndeplinesc criteriile prevăzute la prezentul alineat. Consiliul hotărăște în unanimitate, după aprobarea Parlamentului European [4].

Din articolul menționat anterior observăm schimările efectuate cu privire la definirea infracțiunilor și a sancțiunilor în domenii ale criminalității de o gravitate deosebită de dimensiune transfrontalieră ce rezultă din natura sau impactul acestor infracțiuni ori din nevoia specială de a le combate pornind de la o bază comună. Aceste domenii fiind:

- terorismul;
- traficul de persoane și exploatarea sexuală a femeilor și a copiilor;
- traficul ilicit de droguri;
- traficul ilicit de arme;
- spălarea banilor;
- corupția;
- contrafacerea mijloacelor de plată;
- criminalitatea informatică și criminalitatea organizată.

Ceia ce ne arată o perspectivă de dezvoltare a dreptului penal în contextul integrării în Uniunea Europeană, o perspectivă de definire a infracțiunilor și a sancțiunilor în domenii ale criminalității de o gravitate deosebită de dimensiune transfrontalieră ce rezultă din natura sau impactul acestor infracțiuni ori din nevoia specială de a le combate pornind de la o bază comună.

Un alt aspect important în contextul integrării în Uniunea Europeană sunt agențiile pentru cooperarea judiciară în materie penală și alte organisme conexe, aceste agenții și organisme coopeând pentru a asigura o cooperare judiciară eficientă și pentru a combate criminalitatea în toate formele sale în cadrul Uniunii Europene.

Agenția Uniunii Europene pentru Cooperare în Materie de Justiție Penală (Eurojust). Eurojust stimulează și îmbunătățește coordonarea anchetelor și urmăririlor penale și cooperarea dintre autoritățile statelor membre. În special,

facilitează executarea cererilor internaționale de asistență juridică reciprocă și punerea în aplicare a cererilor de extrădare. Eurojust sprijină autoritățile din statele membre prin toate mijloacele posibile, astfel încât anchetele și urmăririle penale în legătură cu infracțiunile transfrontaliere să se desfășoare mai eficace. Eurojust poate acorda asistență unui stat membru, la cererea acestuia, în anchetele și urmăririle penale ce vizează statul membru în cauză și un stat nemembru dacă Eurojust și statul nemembru au încheiat un acord de cooperare sau dacă s-a demonstrat un interes esențial. Eurojust se ocupă de aceleași tipuri de infracțiuni și delicte pentru care deține competențe Agenția Uniunii Europene pentru Cooperare în Materie de Aplicare a Legii (Europol), cum ar fi terorismul, traficul de droguri, traficul de persoane, contrafacerea, spălarea banilor, criminalitatea cibernetică, criminalitatea contra patrimoniului sau bunurilor publice, inclusiv frauda și corupția, infracțiunile care aduc atingere intereselor financiare ale UE, infracțiunile ecologice și participarea la o organizație criminală. La cererea unui stat membru, Eurojust poate, de asemenea, să ofere asistență în anchetele și urmăririle penale legate de alte tipuri de infracțiuni [4].

EPPO este parchetul Uniunii Europene. Acesta este responsabil de investigarea, urmărirea penală și aducerea în judecată a infracțiunilor care aduc atingere intereselor financiare ale UE. Printre acestea se numără infracțiunile economice și financiare, cum ar fi utilizarea abuzivă a fondurilor, spălarea banilor, frauda în materie de TVA și corupția. EPPO efectuează investigații, efectuează acte de urmărire penală și exercită funcțiile de procuror în instanțele competente din țara UE participantă. EPPO este un organism independent al Uniunii Europene. Independența EPPO este garantată de Regulamentul EPPO, cadrul juridic al EPPO. Procurorii care lucrează pentru EPPO lucrează în interesul UE și nu primesc instrucțiuni de la nimeni din afara EPPO, inclusiv de la autoritățile naționale [5].

Un rol deosebit îl joacă Parlamentul European în elaborarea legislației UE în domeniul cooperării judiciare în materie penală, făcând o prioritate politică din combaterea criminalității și a corupției. Activitatea sa în domeniul cooperării judiciare în materie penală s-a desfășurat pe picior de egalitate cu Consiliul. Procedura legislativă ordinară se aplică în aproape toate domeniile dreptului penal al UE, cu unele excepții – printre care, în mod special, procedura de aprobare pentru instituirea EPPO. La 6 octombrie 2021, Parlamentul a adoptat o rezoluție referitoare la inteligența artificială în dreptul penal și utilizarea sa de către autoritățile polițienești și judiciare în

procedurile penale. La 13 martie 2024, Parlamentul a adoptat o rezoluție referitoare la propunerea de regulament de stabilire a unor norme armonizate privind inteligența artificială (Regulamentul privind inteligența artificială) [6].

Parlamentul a pregătit de curând rapoarte și rezoluții referitoare la următoarele chestiuni:

- prevenirea și combaterea violenței împotriva femeilor și a violenței domestice;
- combaterea corupției; prevenirea și combaterea traficului de persoane și protejarea victimelor acestuia;
- transferul de proceduri în materie penală;
- drepturile victimelor;
- spălarea banilor
- finanțarea terorismului;
- confiscarea și recuperarea activelor;
- discursurile online de incitare la ură;
- identificarea și eliminarea materialelor care conțin abuzuri sexuale asupra copiilor;
- criminalitatea informatică;
- digitalizarea justiției;
- cooperarea în materie de aplicare a legii;
- terorismul și radicalizarea violentă;
- programele spion intruzive;
- și ingerințele străine și dezinformarea.

Ceia ce ne arată o dezvoltare constatntă în materia penală și o altă perspectivă de dezvoltare a dreptului penal în contextul integrării în Uniunea Europeană.

Pentru a putea identifica perspective de dezvoltare ale criminologiei în contextul integrării în uniunea europeană ar trebui mai întâi de toate să vedem ce implică domeniul criminologiei. Domeniul criminologiei este acea gamă de probleme pe care le studiază criminologia în vederea cunoaşterii mai profunde a obiectului său şi realizării scopului său practic. Astfel, deşi obiectul criminologiei este crima ca fenomen social, criminologia, tocmai pentru a-l cunoaşte mai profund, studiază şi consecinţele sociale ale criminalităţii, personalitatea infractorului, victimologia, mecanismul actului infracţional etc., care nu pot fi identificate cu acesta (obiectul), deşi sunt în corelaţie cu el. Pe de altă parte, prognoza criminologică, elaborarea

măsurilor de prevenire, de control şi de contracarare a criminalităţii etc. au o orientare pur practică [7].

În urma celor menționate anterior este de remarcat faptul că pe de altă parte obiectul criminologiei în constituie prognoza criminologică, elaborarea măsurilor de prevenire, de control şi de contracarare a criminalităţii etc. Însă pentru a putea identifica perspectivele de dezvoltare ale criminologiei în contextul integrării în Uniunea Europeană, ar trebui să analizăm perspectivele de dezvoltare ale criminologiei din prisma obiectului criminologiei, acesta fiind constituit pe de altă parte de prognoza criminologică, elaborarea măsurilor de prevenire, de control şi de contracarare a criminalităţii etc.

Astfel pe situl Consiliului European, informația cu privire la prognoza criminologică, elaborarea măsurilor de prevenire, de control şi de contracarare a criminalităţii etc., este indicată în următoarele puncte:

- evaluarea amenințărilor infracționale cu impact asupra UE;
- adoptarea priorităților UE în materie de criminalitate pentru perioada 2018-2021;
- punere în aplicare și monitorizare;
- evaluare.

Evaluarea amenințării pe care o reprezintă formele grave de criminalitate și criminalitatea organizată în Uniunea Europeană (SOCTA UE), elaborată de Europol, oferă o imagine completă a principalelor amenințări infracționale. În 2019 a fost elaborată o evaluare pe termen mediu a amenințărilor noi, în schimbare sau emergente. Pe baza recomandărilor identificate în SOCTA UE elaborată de Europol, precum și ținând seama de alte evaluări și politici, Consiliul a adoptat 10 priorități ale UE în materie de criminalitate. Punerea în aplicare a unui PAO este condusă de un stat membru, numit conducător, și este monitorizată de COSI din șase în șase luni.

Pentru fiecare dintre priorități a fost elaborat un plan strategic multianual (PSM) pe o perioadă de patru ani. Aceste PSM au fost apoi transpuse în planuri de acțiune operaționale (PAO), cu durata de un an, care detaliază acțiunile și activitățile necesare pentru realizarea obiectivelor strategice stabilite în PSM. La încheierea ciclului de politici se va desfășura o evaluare independentă a acestuia. Rezultatele vor fi transmise Consiliului și vor fi utilizate în următorul ciclu de politici ale UE [8].

În concluzie se poate de afirmat că perspectivele de dezvoltare ale dreptului

penal în contextul integrării în Uniunea Europeană, pe măsură ce provocările criminalității transfrontaliere continuă să evolueze, dreptul penal european va necesita o adaptare constantă și o armonizare mai profundă a legislațiilor naționale. Cooperarea juridică dintre statele membre, bazată pe principii precum recunoașterea reciprocă și normele minime armonizate, va juca un rol esențial în crearea unui spațiu de justiție eficient și corect. De asemenea, implicarea instituțiilor europene, cum ar fi Eurojust și EPPO, va fi esențială în favorizarea coordonării și sprijinirii în combaterea infracțiunilor grave. Politicile de cooperare judiciară în materie penală vor continua să se dezvolte, punându-se accent în special pe combaterea mai eficace a amenințărilor și a criminalității la nivel paneuropean. Parlamentul a adoptat măsuri specifice de combatere a terorismului, a criminalității transnaționale, a corupției, a fraudei și a spălării de bani și de protecție a drepturilor victimelor, suspecților și deținuților în întreaga UE. Cu privire la perspectivele de dezvoltare a criminologiei în contextul integrării în Uniunea europeană, criminologia are perspective considerabile de dezvoltare, orientate spre o abordare mai concentrată și adaptativă la provocările de prognoza criminologică, elaborarea măsurilor de prevenire, de control şi de contracarare a criminalităţii etc. Evaluarea continuă a amenințărilor infracționale, realizată de Europol prin SOCTA, va fundamenta elaborarea unor măsuri de prevenire și control mai eficiente. În plus, prioritățile stabilite de Consiliul European și implementarea planurilor strategice multianuale (PSM) subliniază angajamentul Uniunii Europene de a răspunde proactiv la criminalitate, adaptându-se la noi forme de amenințare. Aceste eforturi sunt susținute de monitorizarea periodică și evaluarea independentă a rezultatelor, ceea ce va permite ajustarea continuă a strategiilor criminologice. Astfel, în contextul integrării în Uniunea Europeană criminologia nu doar că va contribui la reducerea criminalității, dar va deveni și un element esențial în formularea politicilor de securitate și justiție la nivel european.

BIBLIOGRAFIE:

1. MELNIC, V., Perspectivele dreptului penal al Uniunii Europene; Revistă ştiinţifico-practică Nr.2/2017;
2. Un spațiu de libertate, securitate și justiție: aspecte generale. Fișe descriptive despre Uniunea Europeană. Parlamentul European. [Accesat: 26.09.2024] Disponibil: https://www.europarl.europa.eu/factsheets/ro/sheet/150/an-area-of-freedom-security-and-justice-general-aspects;

3. Cooperarea judiciară în materie penală. Fișe descriptive despre Uniunea Europeană. Parlamentul European. Accesat: [26.09.2024] Disponibil: https://www.europarl.europa.eu/factsheets/ro/sheet/155/cooperarea-judiciara-in-materie-penala;

4. EUR-Lex - 12016ME/TXT - RO - EUR-Lex. Accesat: [26.09.2024] Disponibil: https://eurlex.europa.eu/legalcontent/RO/TXT/?uri=uriserv%3AOJ.C_.2016.202.01.0001.01.RON&toc=OJ%3AC%3A2016%3A202%3ATOC#C_2016202RO.01001301;

5. ÎNTREBĂRI FRECVENTE | Parchetul European. Accesat: [26.09.2024] Disponibil: https://www.eppo.europa.eu/en/faq;

6. Cooperarea judiciară în materie penală. Fișe descriptive despre Uniunea Europeană. Parlamentul European (europa.eu). Accesat: [26.09.2024] Disponibil: https://www.europarl.europa.eu/factsheets/ro/sheet/155/cooperarea-judiciara-in-materie-penala;

7. INTRODUCERE ÎN CRIMINOLOGIE ȘI SECURITATE CRIMINOLOGICĂ. Accesat: [26.09.2024] Disponibil: https://criminology.md/wpcontent/uploads/2020/06/ispca_introducere_criminologie.pdf#:~:text=Criminologia%20este%20o%20%C5%9Ftiin%C5%A3%C4%83%20social%C4%83%20care;

8. Lupta Uniunii Europene împotriva criminalității organizate - Consilium. Accesat [26.09.2024] Disponibil: https://www.consilium.europa.eu/ro/policies/eu-fight-against-organised-crime-2018-2021/.

CZU: 343(478)(094.4):340.133 **https://doi.org/10.59295/rpijn2025.36**

MODIFICĂRILE LEGISLATIVE ALE ARTICOLULUI 324 DIN CODUL PENAL AL RM: O ANALIZĂ COMPARATIVĂ CONFORM NOII REGLEMENTĂRI DIN 07 SEPTEMBRIE 2024

HÎNCU Ion,
Universitatea de Stat „Bogdan Petriceicu Hasdeu" din Cahul,
student anul IV, Facultatea de Drept și Administrație Publică, Specializarea Drept
Coordonator: Calendari Dmitri, doctor în drept, lector universitar

SUMMARY

This paper compares the new amendments to Article 324 of the Criminal Code of the Republic of Moldova, which entered into force on September 7, 2024, with the previous provisions, analyzing their impact. The amendments are aimed at eliminating some aggravating factors and adjusting the sanctions for passive corruption, including both increasing and reducing the penalties for certain categories of subjects. The paper emphasizes the threshold of 5000 lei, considered excessive, below which deprivation of liberty does not apply, drawing attention to the potential negative impact on the deterrence of corruption. It also discusses the issue of passive corruption and the negative consequences it has on the state and society, emphasizing the need for stronger measures to prevent and combat this phenomenon.

***Keywords*:** passive corruption, sanction, legislative changes, public person, organized criminal group.

Introducere. Corupția continuă să fie una dintre cele mai frecvente și semnificative provocări cu care se confruntă Republica Moldova de la proclamarea independenței. Pentru a combate acest fenomen, statul, prin instituțiile sale competente, trebuie să dezvolte permanent metodele de combatere și cercetare a corupției și să îmbunătățească legislația în vigoare. Vasile Grejdieru consideră că corupția este una dintre cele mai stringente probleme, mijloc de supraveţuire, pentru unii, și de îmbogățire pentru alții, de toți criticată și de toți practicată [1, p.48]. Suntem de acord cu autorul că fenomenul corupției este o problemă majoră a statului nostru și că se pune un accent foarte mare pe criticarea acestei infracțiuni, atât de către societate, cât și de către persoanele reprezentative ale acesteia. Nu suntem de acord cu faptul că **corupția este un mijloc de supraviețuire pentru persoanele care comit această infracțiune**, deoarece se încalcă normele legale și morale care guvernează statul. Corupția nu doar că afectează statul, dar creează și un sentiment de inechitate

în societate. Supraviețuirea înseamnă o cale extremă, însă nu putem vorbi despre supraviețuire în cazul corupției. Există numeroase căi legale prin care o persoană își poate asigura o viață decentă.

La fel, nu putem fi de acord cu faptul că **corupția este practicată de către toți**, deoarece, conform Constituției Republicii Moldova, art. 21, prevede că orice persoană acuzată de un delict este prezumată nevinovată până când vinovăția sa va fi dovedită în mod legal, în cursul unui proces judiciar public, în cadrul căruia i s-au asigurat toate garanțiile necesare apărării. [2]

Discuții și rezultate. La data de 06 iunie 2024, Parlamentul Republicii Moldova a adoptat Legea pentru modificarea unor acte normative (modificarea Codului penal și a Codului contravențional), care a intrat în vigoare la data de 07 septembrie 2024. Conform acestei legi art. 324 din Codul Penal al Republicii Moldova a suferit careva modificări.

Conform Codului penal RM, modificat la data de 07 septembrie 2024, noțiunea *coruperii pasive* prevede: ,,Pretinderea, acceptarea sau primirea, personal sau prin mijlocitor, de către o persoană publică sau de către o persoană publică străină de bunuri, servicii, privilegii sau avantaje sub orice formă ce nu i se cuvin, pentru sine sau pentru o altă persoană, sau acceptarea ofertei ori promisiunii acestora pentru a îndeplini sau nu ori pentru a întârzia sau a grăbi îndeplinirea unei acțiuni în exercitarea funcției sau contrar acesteia". În continuare vom analiza fiecare element în parte. Conform Hotărârii Plenului Curţii Supreme de Justiţie a Republicii Moldova, cu privire la aplicarea legislaţiei referitoare la răspunderea penală pentru infracţiunile de corupţie nr. 11 din 22.12.2014:

„1) **Pretinderea** constă într-o cerere, solicitare insistentă ori într-o pretenţie vizînd obiectul remunerării ilicite, care se poate manifesta verbal, în scris sau în formă concludentă, fiind inteligibilă pentru cel căruia i se adresează, indiferent dacă a fost satisfăcută sau nu. În cazul pretinderii, iniţiativa aparţine în exclusivitate coruptului, adică persoanei publice ori persoanei publice străine, funcţionarului internaţional ori persoanei cu funcţie de demnitate publică. Indiferent dacă este expresă sau aluzivă, pretinderea remuneraţiei ilicite trebuie să fie univocă, manifestând intenţia coruptului de a condiţiona de ea conduita legată de obligaţiile sale de serviciu.

2) **Acceptarea** presupune consimţirea sau aprobarea expresă sau tacită de către corupt a obiectului remuneraţiei ilicite etalat de către corupător. În ipoteza acceptării,

iniţiativa aparţine în exclusivitate corupătorului. Astfel, acceptarea presupune realizarea unor acţiuni cu caracter bilateral, corelativ. Sub aspect cronologic, acceptarea întotdeauna urmează unei acţiuni săvârşite din partea corupătorului."

În sensul art.324 alin.(1) CP RM, acceptarea se poate manifesta alternativ, prin următoarele două forme:

a) acceptarea de bunuri, servicii, privilegii sau avantaje, sub orice formă, ce nu i se cuvin coruptului – consimţirea de către corupt a dării de către corupător de bunuri, servicii, privilegii sau avantaje sub orice formă, ce nu i se cuvin coruptului;

b) acceptarea ofertei ori promisiunii de bunuri, servicii, privilegii sau avantaje sub orice formă, ce nu i se cuvin coruptului – aprobarea de către corupt a ofertei ori încuviinţarea promisiunii de către corupător de a da bunuri, servicii, privilegii sau avantaje sub orice formă, ce nu i se cuvin coruptului.

3) Primirea înseamnă luarea în posesie, obţinerea, încasare de bunuri, servicii, privilegii sau avantaje sub orice formă, ce nu i se cuvin coruptului de la corupător (sau de la un terţ ce acţionează în numele acestuia) şi nu se limitează neapărat la preluarea manuală de către corupt a obiectului remuneraţiei ilicite. Primirea poate fi realizată şi prin lăsarea bunurilor ce constituie remuneraţia ilicită într-un loc indicat de către corupător, de unde se vor putea prelua oricînd de către corupt.

4) **Extorcarea** se poate realiza prin 3 modalități:

a) punerea victimei în situaţia care o determină să-i transmită coruptului remuneraţia ilicită, pentru a preîntîmpina producerea efectelor nefaste pentru interesele legitime sau ilegitime ale victimei;

b) ameninţarea cu lezarea intereselor legitime sau ilegitime ale victimei (nu lezarea efectivă), în cazul în care aceasta nu-i transmite coruptului remuneraţia ilicită.

c) nesatisfacerea solicitării victimei, astfel încît aceasta este nevoită să transmită remuneraţia ilicită către corupt, pentru a evita lezarea unor interese legitime sau ilegitime ale victime.[3]

Prin ***persoana publică*** conform Codului Penal al Republicii Moldova, art. 123 alin. (2), se înţelege: „funcţionarul public, inclusiv funcţionarul public cu statut special (colaboratorul serviciului diplomatic, al serviciului vamal, al organelor apărării, securităţii naţionale şi ordinii publice, altă persoană care deţine grade speciale sau militare); angajatul autorităţilor publice autonome sau de reglementare, al întreprinderilor de stat sau municipale, al altor persoane juridice de drept public;

angajatul din cabinetul persoanelor cu funcţii de demnitate publică; persoana autorizată sau învestită de stat să presteze în numele acestuia servicii publice sau să îndeplinească activităţi de interes public.”

Prin ***persoana publică străină*** conform Codului Penal al Republicii Moldova, art. 123[1], se înţelege: „orice persoană, numită sau aleasă, care deţine un mandat legislativ, executiv, administrativ sau judiciar al unui stat străin; persoana care exercită o funcţie publică pentru un stat străin, inclusiv pentru un organ public sau o întreprindere publică străină; persoana care exercită funcţia de jurat în cadrul sistemului judiciar al unui stat străin.”[4]

În linii generale textul art. 324 alin. (1) CP RM nu s-a modificat, însă se constată o modificare neînsemnată prin eliminarea cuvântului ,,sale”. Anterior textul legii prevedea ,,... în exercitarea funcţiei sale sau contrar acesteia” la moment norma prevede ,,.. în exercitarea funcției sau contrar acesteia”.

Nota de fundamentare la proiectul de lege cu privire la modificarea art. I din Legea nr. 136/2024 pentru modificarea unor acte normative (modificarea Codului penal și Codului contravențional) nu oferă o claritate, care a fost importanța acestei modificări.

De asemenea, sancțiunea acestui alineat a fost modificată. În versiunea modificată la 07 septembrie 2024 a articolului 324 alin. (1) CP RM, sancțiunea prevede: „se pedepsește cu amendă în mărime de la 1000 la 2000 de unități convenționale cu privarea de dreptul de a ocupa anumite funcții publice sau de a exercita o anumită activitate pe un termen de până la 5 ani.”

Înainte de această modificare, sancțiunea prevedea: „se pedepsește cu închisoare de la 3 la 7 ani cu amendă în mărime de la 4000 la 6000 de unități convenționale și cu privarea de dreptul de a ocupa anumite funcții publice sau de a exercita o anumită activitate pe un termen de la 5 la 10 ani.”

Dacă să analizăm doar primul alineat al art. 324 CP RM observăm că pedeapsa cu închisoarea a fost eliminată, a rămas doar amenda și privarea de dreptul de a ocupa anumite funcții publice sau de a exercita o anumită activitate. Însă, dacă vom face o analiză al întregului art. 324 din reglementarea noua și mai exact alineatul (3): ,,Faptele prevăzute la alin. (1) sau (2) săvârșite în proporții ce depășesc 100 de unități convenționale se pedepsesc cu închisoare de la 3 la 7 ani cu amendă în mărime de la 6000 la 8000 de unități convenționale și cu privarea de dreptul de a ocupa anumite

funcții publice sau de a exercita o anumită activitate pe un termen de la 5 la 10 ani", și alineatul (4) din reglementarea veche: ,, Acţiunile prevăzute la alin. (1), săvârşite în proporţii care nu depăşesc 100 unităţi convenţionale, se pedepsesc cu amendă în mărime de la 1000 la 2000 unităţi convenţionale și cu privarea de dreptul de a ocupa anumite funcţii publice sau de a exercita o anumită activitate pe un termen de pînă la 5 ani.".

Constatăm că, atât în forma actuală, cât și în cea anterioară a art. 324 CP RM, pentru faptele ilicite ale persoanelor publice, a căror valoare nu depășește 100 de unități convenționale, nu este prevăzută aplicarea pedepsei cu închisoarea. Sancțiunea a rămas neschimbată, însă structura articolului 324 a fost modificată.

Totodată, remarcăm că, în urma modificărilor intrate în vigoare la data de 07.09.2024, sancțiunea a fost majorată pentru faptele cu o valoare ce depășește 100 de unități convenționale.

Conform art. 64 CP RM o unitate convențională este egală cu 50 lei. Respectiv, dacă proporțiile depășesc suma de 5000 lei atunci se aplică alineatul (3) din noua reglementare a art. 324. Sancțiunea a fost majorată, de la amendă în mărime de la 4000 la 6000 unităţi convenționale, la amendă în mărime de la 6000 la 8000 de unități convenționale. Ceea ce demonstrează că statul încearcă să lupte cu fenomenul corupției pasive.

Cu toate acestea, nu este de înțeles cum a fost stabilită valoarea de 5000 lei. De ce statul consideră că această sumă nu este suficient de semnificativă pentru a atrage la răspundere cu aplicarea unei pedepse privative de libertate?

Considerăm că suma de 5000 lei ar trebui redusă, deoarece aceasta este disproporționat de mare în raport cu statutul funcționarilor publici. Având în vedere că aceștia au un nivel mai ridicat de cunoaștere și înțelegere a legislației în vigoare, ei sunt conștienți de gravitatea faptei de corupție și de prejudiciul adus ordinii de drept. Prin urmare, o valoare mai redusă ar reflecta mai bine standardele etice și de responsabilitate a funcției publice, contribuind astfel la descurajarea unor astfel de practici ilegale și la întărirea integrității funcționarilor publici.

La alin. 2 din noua reglementare se regăsește persoana cu funcție de demnitate publică sau de către un funcționar internațional care comite infracțiunea de corupție pasivă se pedepsesc cu amendă în mărime de la 2000 la 3000 de unități convenționale sau cu închisoare de până la 3 ani, în ambele cazuri cu privarea de

dreptul de a ocupa anumite funcții publice sau de a exercita o anumită activitate pe un termen de la 2 la 5 ani. Până pe data de 07 septembrie 2024 subiect al alin. 2 a fost doar funcţionarul internaţional şi se pedepsea cu închisoare de la 5 la 10 ani cu amendă în mărime de la 6000 la 8000 unităţi convenţionale şi cu privarea de dreptul de a ocupa anumite funcţii publice sau de a exercita o anumită activitate pe un termen de la 7 la 10 ani. Observăm că sancțiunea anterioară a fost mai severă în comparație cu aceasta din prezent. Persoană cu funcţie de demnitate publică în reglementarea de până la 07 septembrie 2024 pentru faptele de corupție pasivă, se pedepsea cu închisoare de la 7 la 15 ani cu amendă în mărime de la 8000 la 10000 unităţi convenţionale şi cu privarea de dreptul de a ocupa anumite funcţii publice sau de a exercita o anumită activitate pe un termen de la 10 la 15 ani. La fel observăm o sancțiune mai blândă. Nu putem fi de acord cu aplicarea unei sancțiuni mai blânde față de persoanele cu funcţie de demnitate publică ce comit infracțiunea de corupție pasivă. Or, corupţia este starea de abatere de la moralitate, de la datorie [5, p.27].

De asemenea, eliminarea agravantei de la alin. (2), lit. b), care se referea la comiterea infracțiunii de corupție pasivă de către două sau mai multe persoane, riscă diminuarea caracterului descurajator al legislației penale. Această circumstanță agravantă punea accentul pe complicitate și pe faptul că infracțiunile săvârșite în grup sunt mai periculoase și au un impact mai mare asupra societății, atât prin dificultatea depistării infractorilor, cât și prin resursele implicate în combaterea acestora. Corupția organizată, realizată de două sau mai multe persoane, indică adesea un nivel de planificare mai ridicat și o intenție de a eluda legea în mod sistematic.

Sancțiunea pentru comiterea corupției pasive în proporții de mari și în interesul unui grup criminal organizat sau al unei organizaţii criminale a fost majorată de 8000 - 10000 unităţi convenţionale până la 13000 - 20000 de unități convenționale. Susținem această modificare legislativă și considerăm că prin majorarea sancțiunii se va crea un efect descurajator, determinând persoanele să analizeze cu mai mare atenție dacă vor comite sau nu infracțiunea de corupție pasivă. Mărirea cuantumului sancțiunii contribuie la consolidarea cadrului legal de prevenire și combatere a corupției, crescând gradul de responsabilizare a subiecților de la art. 324.

Concluzie. Analiza modificărilor aduse articolului 324 din Codul Penal al Republicii Moldova, evidențiază o abordare legislativă care își propune să îmbunătățească lupta împotriva corupției pasive, dar și să răspundă provocărilor

reale cu care se confruntă statul în acest domeniu. Un aspect esențial este creșterea amenzilor pentru faptele de corupție pasivă săvârșite în proporții mari sau în interesul unui grup criminal organizat sau al unei organizații criminale. Aceasta subliniază hotărârea statului de a impune sancțiuni mai dure pentru faptele de corupție de mare amploare, ceea ce poate avea un efect descurajator asupra infractorilor.

Totodată, modificarea sancțiunilor aplicabile persoanelor cu funcții de demnitate publică și funcționarilor internaționali, prin reducerea pedepsei maxime de închisoare și a cuantumului amenzilor, reflectă o abordare mai permisivă față de aceste categorii de infractori. Această atenuare a sancțiunilor poate genera întrebări cu privire la eficiența măsurilor de descurajarea a corupției la nivel înalt, având în vedere răspunderea sporită pe care aceste persoane o au față de lege și societate. Este necesară o analiză continuă a acestor modificări din art. 324 pentru a asigura că legislația penală din Republica Moldova rămâne un instrument eficient în prevenirea și combaterea corupției.

BIBLIOGRAFIE:

1. GREJDIERU, V., Coruperea pasivă şi coruperea activă în legislaţia penală a Republicii Moldova, vol. 1. În: Analele Ştiinţifice ale Universităţii de Stat din Moldova, 2014, pp. 49-51.

2. Constituţia Republicii Moldova din 29.07.1994. Republicat în: Monitorul Oficial al Republicii Moldova, nr.78 din 29.03.2016.

3. Hotărârea Plenului Curţii Supreme de Justiţie a Republicii Moldova, nr. 11 din 22.12.2014 cu privire la aplicarea legislaţiei referitoare la răspunderea penală pentru infracţiunile de corupţie. În: Buletinul Curții Supreme de Justiție a Republicii Moldova, 2005, nr.5, pag.4.

4. Codul penal al Republicii Moldova, nr. 985-XV din 18.04.2002. În: Monitorul Oficial al Republicii Moldova nr. 72-74 din 14.04.2009.

5. ŢURCAN, I., BRÎNZA, S., Coruperea pasivă ca formă de manifestare a corupţiei. În: Revista Naţională de Drept, 2010, pp. 27-29.

CZU: 349.359.3 **https://doi.org/10.59295/rpijn2025.37**

INFRACȚIUNEA DE CONTRABANDĂ ȘI ESCHIVARE DE LA ACHITAREA DREPTURILOR DE IMPORT ÎN NOILE REALITĂȚI

MILEA Xenia,
Universitatea de Stat „Bogdan Petriceicu Hasdeu" din Cahul,
studentă anul III,
Coordonator științific: Bodlev Sergiu, doctor în drept, lector universitar
ORCID: 0009-0007-5858-3033

SUMMARY

Smuggling and evasion of customs duties are major challenges for Moldova in the evolving global economy and trade environment. The rapid development of international trade, technological advancements, and regional economic integration have altered the ways in which these crimes are committed, demanding new and more efficient countermeasures. This paper discusses the impact of smuggling and customs duty evasion on Moldova's economic and national security. It also analyzes the legal framework addressing these crimes, including the penalties for such offenses. Additionally, the influence of international agreements, such as the EU-Moldova Association Agreement, on national customs regulations is explored. Lastly, the article highlights the importance of improving coordination among enforcement bodies and the need to adopt modern technologies in customs operations.

***Keywords*:** Smuggling, Customs Evasion, Customs Law, Economic Security

Un rol esențial în asigurarea intereselor economice ale statului aparține serviciului vamal. Participând la reglementarea comerțului exterior și îndeplinind funcția fiscală, serviciul vamal completează regulat bugetul de stat și, astfel, contribuie la rezolvarea problemelor economice.

Infracționalitatea, ca fenomen, este răspândită larg în domeniul vamal, provocând pierderi semnificative intereselor statului Republica Moldova. Controlul privind transportarea peste frontiera vamală a mărfurilor și a valorilor culturale și istorice constituie una dintre cele mai importante direcții de activitate a autorității vamale. Un real pericol pentru interesele sociale și

de stat îl prezintă schemele bine stabilite și funcționale de contrabandă cu stupefiante, arme și muniții, materiale nucleare, importul mărfurilor contrafăcute, inclusiv al produselor de consum de calitate inferioară.

Infracțiunile de contrabandă și eschivarea de la achitarea drepturilor de import

sunt incluse în capitolul „Infracțiuni economice", infracțiuni care atentează la securitatea națională și integritatea economică a Republicii Moldova.

În contextul globalizării și al noilor realități geopolitice, economice și tehnologice, aceste crime se adaptează, devin mai sofisticate și greu de detectat.

Infracțiunile reunite sub denumirea marginală de contrabandă și cele reunite sub denumirea marginală de eschivare de la achitarea plăților vamale pot fi denumite infracțiuni vamale, deoarece sunt fapte comise în sfera vamală [1].

În conformitate cu legislaţia penală a Republicii Moldova, prin infracțiuni vamale trebuie înțeles faptele prejudiciabile care pot lua forma acțiunii sau inacțiunii, săvârșite cu intenție, pasibile de pedeapsă penală, comise în sfera activităţii economice externe în legătură cu trecerea bunurilor peste frontiera vamală, prin ignorarea reglementărilor vamale, fapte ce atentează la valorile și la relațiile sociale aferente activității vamale, prevăzute la art.248 și 249 Codul Penal al Republicii Moldova [1].

Contrabanda poate fi definită ca trecere clandestină peste frontieră a unor mărfuri interzise sau mărfuri sustrase de la plata taxelor vamale. Infracțiunea de contrabanda este prevăzută în articolul 248 Cod Penal a Republicii Moldova, care definește contrabanda ca fiind o infracțiune legată de introducerea sau scoaterea ilegală de mărfuri de pe teritoriul Republicii Moldova, cu încălcarea regimului vamal. Această infracțiune poate fi comisă în diverse moduri: prin tăinuirea mărfurilor de controlul vamal, ascunderea acestora în locuri special pregătite, folosirea documentelor false sau frauduloase, nedeclararea sau declararea neautentică a mărfurilor în documentele vamale [2].

Comparativ cu Codul Penal al Republicii Moldova în redacţia din 1961, potrivit căruia infracțiunile de contrabandă erau amplasate în cadrul Capitolului I din Partea Specială a Codului penal intitulat „Infracţiuni contra statului" [3], în conformitate cu prevederile legale din actualul Cod penal, infracțiunile reunite sub denumirea marginală de contrabandă sunt amplasate în cadrul Capitolului X din Partea Specială a Codului penal – „Infracţiuni economice".

Art. 248 din actualul Cod penal al Republicii Moldova prevede 6 infracțiuni de contrabandă, fiecare din ele fiind descrisă în aliniate diferite.

Prima varianta-tip ale acestei infracțiuni prevede pedeapsă pentru acțiunea de introducerea sau scoaterea mărfurilor prin locurile stabilite pentru control vamal,

dar folosind metode frauduloase precum: ascunderea mărfurilor în locuri special pregătite; folosirea documentelor falsificate sau a unor mijloace frauduloase de identificare vamală sau nedeclararea sau declararea neautentică în documentele vamale. Altă condiție pentru că infracțiunea dată să fie pasibilă de pedeapsă penală, este valoarea mărfurilor care reprezintă obiectul material al acestei infracțiuni – valoarea trebuie să depășească 8000 de unități convenționale.

A doua varianta-tip se referă la introducerea sau scoaterea mărfurilor prin alte locuri decât cele destinate controlului vamal. Valoarea mărfurilor trebuie să depășească 4000 u.c. pentru ca fapta să fie pasibilă de pedeapsă.

A treilea tip se referă la înstrăinarea sau punerea în circulație a mărfurilor aflate sub supraveghere vamală fără achitarea drepturilor de import, dacă valoarea acestora depășește 8000 u.c.

A patrulea tip se referă la infracțiunea de scoaterea mărfurilor de pe teritoriul Republicii Moldova prin declararea neautentică a originii lor ca fiind produse în Republica Moldova, dacă valoarea depășește 8000 u.c.

A cincea varianta-tip prevede sancțiunea pentru introducerea sau scoaterea ilegală de valori culturale (atât prin locuri destinate controlului vamal, cât și prin alte locuri neautorizate), ascunderea lor sau folosirea frauduloasă a documentelor vamale. De asemenea, nereturnarea acestor valori culturale în situațiile în care returnarea este obligatorie.

A șaselea tip prevede pedeapsă pentru contrabanda cu bunuri periculoase precum droguri, substanțe toxice, arme, muniții interzise, mărfuri strategice, materiale nucleare și radioactive [4]. Există și trei acțiuni, care agravează răspunderea pentru fiecare varianta-tip a infracțiunilor prevăzute în articolul 248 și articolul 249:

„a) săvârșite de două sau mai multe persoane;

b) săvârșite cu folosirea situației de serviciu;

c) dacă suma drepturilor de import neachitate este mai mare de 16000 de unități convenționale.”

Trebuie să accentuăm faptul că incriminarea infracțiunii de contrabandă este un imperativ absolut pentru asigurarea ordinii în domeniul raporturilor juridico-vamale, și nu în ultimul rând, în respectarea politicii economice interne a statului [5].

Articolul 249 din Codul Penal al Republicii Moldova reglementează

infracțiunea de eschivare de la achitarea drepturilor de import, care constă în includerea în documentele vamale a unor date false sau incorecte, în vederea evitării plății taxelor de import datorate.

Prin „nedeclarare" se înţelege neincluderea în declaraţia vamală a informaţiei despre mărfurile care trebuiau declarate în mod obligatoriu. Ordinea și modul de declarare sunt stabilite de Secțiunea a 27-a a Capitolului IV din Codul vamal [6]. Infracțiunea este una economică și are un impact semnificativ asupra veniturilor bugetare ale statului, dar și asupra concurenței loiale pe piață.

Eschivarea de la achitarea drepturilor de import are consecințe multiple asupra economiei naționale. În primul rând, generează pierderi semnificative la bugetul de stat, deoarece statul nu încasează taxele și impozitele aferente mărfurilor importate. În al doilea rând, creează o competiție neloială pentru agenții economici care respectă legea, aceștia fiind dezavantajați în fața celor care eludează sistemul fiscal. În al treilea rând, eschivarea de la achitarea drepturilor de import afectează regimul vamal, slăbind eficiența acestuia în monitorizarea și controlul comerțului transfrontalier.

Obiectul juridic generic în cazul infracțiunilor vamale reprezintă relațiile sociale cu privire la securitatea activității economice. Acest obiect este aplicabil pentru toate articolele din Capitolul X – Infracțiuni economice [7].

În contextul noilor realități economice și juridice ale Republicii Moldova, contrabanda și eschivarea de la plata drepturilor de import au evoluat, devenind fenomene tot mai complexe și sofisticate. Pentru a combate eficient aceste infracțiuni, legislatorul a identificat necesitatea de a introduce dispoziții legale suplimentare în Codul Penal.

În anul 2021 în Codul penal a Republicii Moldova au fost introduse doua articole suplimentare cu privire la contrabanda: Art. 248^1 cu denumirea de „contrabanda cu mărfuri accizate" și art. 248^2 cu denumirea de „Colectarea, deținerea, producerea, transportul, preluarea, depozitarea, predarea, desfacerea și vânzarea mărfurilor introduse prin contrabandă". Aceste articole răspund noilor provocări generate de comerțul cu mărfuri accizate și de implicarea rețelelor de distribuție ilegale [2].

Introducerea articolelor Art. 248^1 și Art. 248^2 în Codul Penal al Republicii Moldova a fost un pas esențial în lupta împotriva contrabandei și a eschivării de la

plata drepturilor de import. Art. 248[1] răspunde necesității de a combate în mod distinct contrabanda cu mărfuri accizate, având în vedere impactul economic și social semnificativ al acestor produse. Art. 248[2] extinde răspunderea penală asupra tuturor celor implicați în distribuirea și manipularea mărfurilor de contrabandă, asigurând o abordare cuprinzătoare și eficientă a acestui fenomen. Aceste modificări legislative contribuie la protejarea economiei naționale și la crearea unui cadru legal mai solid pentru prevenirea și combaterea infracțiunilor economice.

Infracțiunile vamale din Republica Moldova sunt asociate în special cu fenomenul corupției, deoarece aceasta creează un mediu oportun în care alte tipuri de activități ilegale se pot manifesta sau amplifica. Corupția are un impact puternic asupra securității economice și umane. Consecințele ei sunt multiple [8]. Cele mai frecvente tipuri de contravenții sunt contrabanda, evaziunea fiscală și neplata taxelor vamale, precum și alte infracțiuni economice efectuate de complice cu un funcționar public sau cu o persoană direct implicată în controlul vamal care primește mită sau alte câștiguri materiale pentru a-și "închide ochii" la încălcarea legii. Corupția din cadru instituțiilor vamale este printre cele mai importante care degradează eficacitatea și integritatea controlului vamal din Republica Moldova. Acest fenomen permite eludarea legilor și a regulamentelor de vamă și fiscală pentru mărfuri și permite aducerea unor bunuri legate fără încasarea taxării și a vămii. În cadrul politicii de integrare a Republicii Moldova în Uniunea Europeană, contrabanda și eschivarea de la plata drepturilor de import dobândesc un rol special, deoarece se stabilesc cerințe stricte conform legislației UE și trebuie să armonizeze normele naționale și europene. La rândul său, procesul de integrare europeană a Republicii Moldova implică alinierea tarifului și regulile fiscale cu normele europene. Deci, pentru a face față mai eficient fenomenului de contrabandă și eschivarea de la plata drepturilor vamale, Republica Moldova trebuie să implementeze reforme structurale.

Aceasta include în primul rând armonizarea legislației naționale cu acquis-ul comunitar. Din moment ce un anumit procent al rețetelor fiscale înregistrate în cadrul UE provine direct sau indirect din mărfuri importate, comerțul ilegal împiedică statele membre să colecteze sumele complete. Republica Moldova va trebui să implementeze strict aceleași directive și regulamente vamale pe care UE le-a impus membrilor săi.

În a doilea rând, reformele ce țin de cooperare transfrontalieră. Data aderării la

UE adaugă o dimensiune internațională la combaterea contrabandei, deoarece încurajează schimbul de informații și cooperarea între forțele de control al frontierelor UE și Republica Moldova. Acest lucru va facilita detectarea și prevenirea infracțiunilor legate de mărfuri împotriva drepturilor de import.

Integrarea în Uniunea Europeană oferă, de asemenea, oportunitatea de a beneficia de sprijin financiar și tehnic în implementarea acestor reforme, ceea ce va întări capacitatea Republicii Moldova de a controla mai eficient granițele și de a combate fraudele economice.

În concluzie, infracțiunile de contrabandă și eschivare de la achitarea drepturilor de import reprezintă o provocare majoră pentru Republica Moldova în noile realități ale economiei și comerțului mondial. Evoluțiile rapide ale comerțului internațional, tehnologizarea și integrarea economică regională schimbă atât modul în care sunt comise aceste infracțiuni, cât și contramăsurile eficiente. Această realitate subliniază importanța unui răspuns rapid al autorităților și a unei cooperări internaționale eficiente.

Autoritățile vamale din Republica Moldova în colaborare cu partenerii internaționali au întreprins măsuri semnificative pentru a preveni și combate aceste infracțiuni. Implementarea Acordului de Asociere cu Uniunea Europeană a impus alinierea cadrului legislativ și procedural al Republicii Moldova la standardele europene, promovând transparența și eficiența în operațiunile vamale. Acest proces de armonizare a inclus măsuri moderne de control, cum ar fi utilizarea tehnologiilor de scanare a mărfurilor și digitalizarea completă a proceselor vamale.

Totuși, provocările rămân semnificative. Printre acestea se numără lipsa resurselor umane și materiale necesare pentru o monitorizare eficientă a frontierei, precum și nivelul ridicat al corupției din sectorul public, care subminează eforturile de combatere a infracțiunilor. Corupția permite adesea evitarea controalelor și facilitează intrarea ilegală a bunurilor pe piață. De asemenea, rețelele de contrabandă sunt bine organizate, profitând de vulnerabilitățile din infrastructura vamală și de lipsa unei coordonări eficiente între diferitele instituții de aplicare a legii.

Într-o lume aflată în continuă schimbare, adaptarea la noile realități economice și tehnologice este esențială pentru succesul luptei împotriva acestor infracțiuni. Autoritățile trebuie să continue să îmbunătățească infrastructura vamală, să adopte

noi tehnologii și să intensifice cooperarea internațională. Numai printr-o abordare integrată și susținută va putea fi redusă eficient contrabanda și evaziunea de la plata drepturilor de import, asigurând astfel protejarea intereselor economice și sociale ale țării pe termen lung.

BIBLIOGRAFIE:

1. PASAT, A.O., "Analiza juridico-penală a infracţiunilor vamale conform legislaţiei Republicii Moldova şi a României"/ Teză de doctor, Chișinău, 2016;

2. Codul penal al Republicii Moldova, adoptat de Parlamentul Republicii Moldova la 18.04.2002. În: Monitorul Oficial al Republicii Moldova, 2002, nr.128-129, republicat în Monitorul Oficial al Republicii Moldova, 2009, nr.72-74.

3. Codul penal al Republicii Moldova din 24.03.1961 În: Вештиле Советулуй Супрем ал РСС Молдовенешть, 1961, nr.10.

4. BRÎNZA, S., STATI, V., „Analiza de drept penal a infracțiunilor de contrabandă (art. 248 din Codul penal), cu luarea în considerare a Legii nr. 257/2020," din 29.09.2021, Disponible: https://juridicemoldova.md/11394/analiza-de-drept-penal-a-infractiunilor-de contrabanda-art-248-din-codul-penal-cu-luarea-in-considerare-a-legii-nr-257-2020.html

5. BLIȘCEAC, Doina. Contrabanda din perspectiva noilor modificări legislative. In: *Interuniversitaria*, Ed. 18, 15 aprilie 2022, Bălți. Bălți, Republica Moldova: Universitatea de Stat „Alecu Russo" din Bălţi, 2022, Ediția 18, Vol.4, pp. 117- 123. ISBN 978-9975-50-283-2.

6. Codul vamal al Republicii Moldova, adoptat de Parlamentul Republicii Moldova la 20.07.2000. În: Monitorul Oficial al Republicii Moldova, ediție specială, 2007. 7. BRÎNZA S. și alții, "Drept Penal. Partea Specială", Ediția a II-a, 2005 8. CARAȘCIUC, L., "Corupția și calitatea guvernării", ianuarie 2001

CZU: 343.9.02:343.2 **https://doi.org/10.59295/rpijn2025.38**

CRIMA ORGANIZATĂ ȘI DREPTUL PENAL: NOI STRATEGII ȘI PROVOCĂRI

FRUNZĂ Iuvelina,
Universitatea de Stat din Moldova,
studentă anul II, Facultatea de Drept a Universității de Stat din Moldova

"Justiția este o răzbunare ce se învăluie sub mantia principiilor înalte".
(Ivan Klima)

SUMMARY

Criminal law is a crucial branch of modern law that governs the punishments for actions violating societal principles. The Moldovan Criminal Code (CP RM) serves as the primary source, defining crimes, responsibilities, and penalties. Organized crime refers to premeditated actions by groups intending to harm social, moral, or material conditions. It is regulated under Chapter IV, especially Article 46 of CP RM, which defines an "organized criminal group" as a stable group formed to commit one or more crimes. The classification of participants includes the author, organizer, instigator, and accomplice, each playing specific roles. Organized crime has historical roots and, in the modern era, has adapted to technological advancements, complicating law enforcement efforts. Criminal organizations are complex, hierarchical, and pursue various illicit activities. National and international laws aim to combat organized crime, yet countries like Moldova and Romania approach the issue with different sanctions and definitions. While Moldova's laws are inspired by Russian legislation, they impose harsher penalties for terrorist related crimes, marking a significant step toward addressing the challenges of organized crime.

Keywords: criminal law, Criminal Code, organized crime group, criminal organization, crime.

Dreptul penal este o ramură mai mult ca esențială în dreptul pozitiv contemporan. Aceasta are ca obiectiv principal structurarea pedepselor și condamnărilor pe baza reacției sociale la acțiunile de natură infracțională, ce prejudiciază principiile fundamentale ale societății și ideea dreptății în sine. Dreptul penal se divizează în două părți, acestea fiind: partea generală și partea specială.

Totalitatea normelor cu caracter penal se regăsesc în Codul Penal al Republicii Moldova (în continuare CP RM), ca sursă primară, ce constituie infracțiunile, condițiile de răspundere și sancțiunile aplicabile.

Noțiunea de "crimă", în jurisprudență, se oglindește într-o infracțiune cu grad

sporit de pericol social, supusă penalizării juridice. Astfel, "crima organizată" este aceeași acțiune sau inacțiune, ce periclitează calitatea vieții umane, sub o formă violentă, ilicită, dar, care a fost săvârșită exclusiv cu intenție, coordonată în prealabil de una sau mai multe persoane. Un pilon de bază la această referință este capitolul IV din partea generală a Codului Penal al Republicii Moldova, în special, articolul 46, care subliniază: "Grupul criminal organizat este o reuniune stabilă de persoane care s-au organizat în prealabil pentru a comite una sau mai multe infracţiuni". [1]

De asemenea, potrivit art. 2 din Legea privind prevenirea și combaterea criminalității organizate, "criminalitatea organizată" este un "fenomen social care cuprinde grupurile şi organizaţiile criminale, activitatea criminală a acestora, faptele infracţionale comise de membrii grupurilor şi organizaţiilor criminale, actele preparatorii ale grupurilor şi organizaţiilor criminale şi ale membrilor acestora în vederea comiterii de infracţiuni, precum și alte infracțiuni care, conform Codului penal, se consideră comise de un grup sau o organizație criminală". [2]

În același timp, legislația uzuală ne permite divizarea fiecărui membru al unui asemenea grup criminal organizat în funcție de participarea acestuia la săvârșirea infracțiunii în sine: autorul, organizatorul, instigatorul sau complicele.

Astfel, distingem *autorul*, ca fiind persoana care a comis infracțiunea expres prevăzută de legea penală sau care a săvârșit aceeași faptă prin intermediul altor indivizi ce nu sunt pasibili de răspundere penală din numeroase motive, de *organizator*, ce este persoana care a creat un grup sau o asociație criminală sau a dirijat activitatea acestora prin realizarea infracțiunilor. De asemenea, ca membri ai grupurilor criminale recunoaștem *instigatorii*, ca indivizii ce, prin orice mijloace, determină alte persoane la săvârșirea infracțiunilor, și *complicii*, care contribuie la realizarea faptelor criminale prin "sfaturi, indicații, prestare de informații, acordare de mijloace sau instrumente ori înlăturare de obstacole" și, totodată, persoana care deține informații relevante despre existența unei activități criminale, dar menține confidențialitatea față de forțele de ordine.

Urmărind definițiile date anterior, deducem că, potrivit sensului normei alin.(1) art.47 CP RM - un act de crimă organizată poate fi pecetluit de orice individ sau grup de indivizi, pentru interesul propriu sau comun al grupului, cu intenția de a defăima, a compromite sau a amenința starea morală, psihologică sau materială, fizică a unor alte persoane fizice sau juridice. Menționată a fost și sintagma "*asociație criminală*",

ce relevă o multitudine de grupuri criminale organizate care își desfășoară activitățile prin divizarea funcțiilor, de la administrare, la asigurare și executare, preponderent, influențând activitatea altor persoane fizice sau juridice. Dar, în fond, ținem să menționăn că articolul nominalizat asupra acestor două noțiuni le apreciază ca și sinonime - organizație (asociație) criminală.

Istoricește, primele organizații criminale s-au înrădăcinat de la legenda celor trei cavaleri de origine spaniolă, Osso, Mastrosso și Carcagnosso, ce au trăit în secolul al XV-lea și au fost membrii Garduna, o uniune ce se ocupa cu răscumpărarea banilor prin metode antisociale, cum ar fi șantaje, sechestrări de persoane și nu numai. Conform legendei, adevărata amploare a asociației lor a avut loc după 30 de ani de la stabilirea celor trei într-o regiune a Italiei, unde, organizația a recrutat mai mulți membri, separându-se în 3 grupuri principale: *Mafia* în Sicilia, *Camorra* în zona napoletană și *Ndrangheta* în Calabria. Această legendă este și în prezent un "cod al asocierii" în lumea mafiotă, nuanțând orânduirile din trecut.[3]

În secolul 21, dezvoltarea tehnologiilor informaționale de comunicare a amplificat posibilitățile și capacitățile infractorilor în cauză de a-și lărgi orizonturile de aplicabilitate prin noile strategii computerizate de legătură, care oferă confidențialitate utilizatorilor și agravează munca forțelor de ordine. Abilitatea oamenilor, în anul 2024, de acces la orice platformă de comunicare, a deviat de la ideea principală a acestor platforme de a atenua și diminua timpul de conexiune între persoane. Însă, unele dintre acestea, oferindu-le garanții de discreție, au devenit sisteme de răspândire a ideologiilor ce nu corespund valorilor promovate de legislație. Un simplu exemplu, în acest sens, pot fi cazurile actuale de escrocherii, în care autorii contactează și creează un colectiv de minori, sub pretextul angajării neoficiale în calitate de curieri, și, prin intermediul acestora, colectează sume deosebit de mari de bani de la persoane vulnerabile, iar, ulterior, le distribuie în diferite locații publice, pentru ca, mai târziu, sa fie ridicate de alți complici și transmise la organizator. Deși, precedent, aceștia ar fi identificați prin rețelele de telefonie mobilă de către ofițerii de investigații prin contactarea administratorilor rețelelor de telefonie mobilă, în prezent, aplicațiile permisive prin conexiunea la internet nu permit, conform politicilor de confidențialitate, accesul altuia, exclusiv utilizatorul în sine, la mesageriile acestuia.

De asemenea, aceleași metode inovative sunt folosite și de grupările ce se

ocupă cu promovarea și distribuirea substanțelor narcotice, proxenetism și a serviciilor ilegale de programare la examenul de obținere a permisului auto. Persoanele ce alcătuiesc aceste organizații sunt, fără de îndoială, competenți și informați de infracțiunile ce le comit, încât, printre etapele constituirii unui grup criminal organizat face parte și un proces de eliminare a riscurilor și prevenție a posibilelor inconveniențe.

Psihologul - criminalist Tudorel Butoi, în Revista de Criminalistică numărul 2 din anul 2005, a descris profilul de personalitate și modul de operare a criminalului în serie de tip organizat. Acesta menționa că capacitatea de improvizație și adaptare a acestor oameni sunt extrem de impresionante, iar nivelul lor de IQ este, în multe cazuri, peste medie. Cei ce comit crime cu

premeditare, după domnul Butoi, manifestă atitudini provocatoare, sfidătoare, în copilărie fiind personalități agresive cu preocupări sexuale precoce, iar, la maturitate, dezvoltând o simptomatologie de tip paranoic, care, de obicei, nu le permite să interiorizeze complexe de inferioritate, devenind disprețuitori în relațiile interpersonale. [4]

Cert este că fiecare specialist sau expert în domeniul penal ar trebui să cunoască "simptomele" unui infractor. De la starea lui fizică, la cea psihică sau emoțională, este în natura umană de a lăsa amprente sau urme ale creației noastre. Un infractor poate fi prins nu doar cu ajutorul dovezilor concludente, dar și cu o bună analiză a condiției sale mentale.

Pe aceeași undă de idei, evaluăm rolul și contribuția femeilor în dezvoltarea criminalității organizate, raportând personalitatea infractorilor de gen feminin la psihologia tipică criminală. Grupurile criminale sunt construite pe scara complexității masculine de la începutul timpurilor. Cei ce controlau puterea fizică, controlau aspectele fundamentale ale supraviețuirii și, mai târziu, foloseau același element împotriva sistemului creat, pentru a înlătura obligațiile impuse de un superior al claselor sociale. În trecut, femeile aveau prea puțină relevanță socială pentru a fi descoperite la nivelul instinctiv necesar, iar implicarea lor în criminalitatea organizată se limita la statutul de victime sau momeală. În prezent, femeile au aceleași oportunități la dezvoltare în toate ramurile posibile, iar acesta a fost un factor primordial în cercetarea minuțioasă a capacităților mentale și psihologice ale femeilor implicate în crimele organizate. Unii doctrinari susțin că femeile adoptă un

comportament deviant din cauza psihicului slab dezvoltat, necesității de [4] BUTOI, T. În: Revista de Criminalistică, 2005, nr. 2 afirmare în societate sau chiar din cauza disperării de a satisfice cerințele sociale atribuite, în general, bărbaților. Alte opinii conturează tipologiile amorale, care se caracterizează prin planificarea în prealabil a infracțiunilor comise de femei, analizarea capacităților sale intelectuale avansate și lipsa unui dezechilibru la nivel emoțional. Cercetările elaborate asupra criminalilor de gen feminin care au comis omucideri au concluzionat că 11% dintre acestea au studii superioare. Fără îndoială, femeile au fost subapreciate pe parcursul a multor secole, însă, actualmente, anume femeile sunt preferate de grupurile criminale organizate în roluri de conducere pentru simțurile și intuiția lor, pentru abilitățile extraordinare de convingere și manipulare emoțională, dar și pentru obișnuința socială de a nu fi suspectate pentru comiterea faptelor periculoase din cauza factorilor aidoma: religiei sau culturii, copiilor sau familiei, în general, ori stării fizice. Conform clasificării tipologiilor criminale feminine a lui E. Alauhanov, femeile cu tendințe de a-și planifica infracțiunile înaintea comiterii lor pot fi atribuite tipului egoist violent, ca fiind "cel mai periculos tip de personalitate din punct de vedere social".[5]

În dreptul internațional, prevenirea criminalității organizate este unul din scopurile principale pentru asigurarea statelor contra valurilor de pierderi economice, discordanțelor social politice și a siguranței internaționale, dar și naționale. Pe plan mondial, grupurile criminale organizate au o formă piramidală, concentrându-se pe anumite tipuri de infracțiuni și direcționându-se pe domenii cât mai profitabile. În România, spre exemplu, odată cu aderarea la Uniunea Europeană și deschiderea granițelor, s-a dezvoltat și criminalitatea transfrontalieră, determinată de ieșirile la Marea Neagră, Ucraina și, bineînțeles, Republica Moldova. În Statele Unite ale Americii, una din explicațiile infracționalității organizate se rezumă la tendința emigranților cu un nivel slab de trai de a acționa sau a răspunde discriminărilor din partea majorității. [6]

Republica Moldova, pe de altă parte, în pofida culturii și obiceiurilor religioase creștin ortodoxe, a fost mereu una din cele mai primitoare state, însă, chiar și aici, au existat multiple atacuri teroriste și infracțiuni săvârșite de cetățenii altor state. Legislația Republicii Moldova, deopotrivă, prevede aceleași obligații față de cetățenii străini, ca și de nativi. Prin Hotărârea nr. 228 din 2012, Guvernul RM a hotărât crearea

Consiliul naţional de coordonare a activităţilor de prevenire şi combatere a criminalităţii organizate, ce "este un organ colegial interdepartamental, creat în scopul asigurării unei colaborări eficiente între autorităţile administraţiei publice centrale, precum şi coordonării activităţilor acestora în domeniul prevenirii şi combaterii criminalităţii organizate". [7] Implementarea acestui consiliu a fost o necesitate, întrucât, era în obligația executivului de a planifica o structură ce, cel puțin, în teorie, ar fi putut combate majoritatea actelor criminale organizate și cea mai potrivită structură pentru a oferi mențiuni de rigoare în îmbunătățirea legislației penale pentru o ulterioară prevenire a acestor acțiuni.

Cu referință la Codul Penal al României, comparăm articolul 367, ce menționează: "(1) Iniţierea sau constituirea unui grup infracţional organizat, aderarea sau sprijinirea, sub orice formă, a unui astfel de grup se pedepseşte cu închisoarea de la unu la 5 ani şi interzicerea exercitării unor drepturi. (2) Când infracţiunea care intră în scopul grupului infracţional organizat este sancţionată de lege cu pedeapsa detenţiunii pe viaţă sau cu închisoarea mai mare de 10 ani, pedeapsa este închisoarea de la 3 la 10 ani şi interzicerea exercitării unor drepturi. (3) Dacă faptele prevăzute în alin. (1) şi alin. (2) au fost urmate de săvârşirea unei infracţiuni, se aplică regulile privind concursul de infracţiuni. (4) Nu se pedepsesc persoanele care au comis faptele prevăzute în alin. (1) şi alin. (2), dacă denunţă autorităţilor grupul infracţional organizat, înainte ca acesta să fi fost descoperit şi să se fi început săvârşirea vreuneia dintre infracţiunile care intră în scopul grupului. (5) Dacă persoana care a săvârşit una dintre faptele prevăzute în alin. (1) - (3) înlesneşte, în cursul urmăririi penale, aflarea adevărului şi tragerea la răspundere penală a unuia sau mai multor membri ai unui grup infracţional organizat, limitele speciale ale pedepsei se reduc la jumătate. (6) Prin grup infracţional organizat se înţelege grupul structurat, format din trei sau mai multe persoane, constituit pentru o anumită perioadă de timp şi pentru a acţiona în mod coordonat în scopul comiterii uneia sau mai multor infracţiuni". [8]

Actualul articol 284 din partea specială a CP RM a fost recent completat cu un al treilea alineat: "Aderarea la una dintre organizațiile criminale sau grupurile criminale organizate prevăzute de alin. (1) sau (2) se pedepsește cu închisoare de la 3 la 7 ani". Introducerea unui asemenea supliment relevă realizarea puterii legislative, prin prisma politicii penale, de necesitatea acesteia până la momentul intrării sale în vigoare, astfel, dat fiind că simpla participare sau inițiere a unei persoane fizice într-o

organizație infracțională organizată nu a fost calificată drept acțiune cu un nivel ridicat de pericol social până de curând, dezvoltarea dreptului penal ca ramură de drept în Republica Moldova a luat amploare semnificativă, ce prezumă un viitor stabil în ce privește reglementările penale naționale. Raportând pedepsele aplicabile pentru infracțiunile date, Republica Moldova sancționează mai aspru infracțiunile comise de membrii grupurilor criminale, decât România, întrucât, crearea unui asemenea grup în Republica Moldova se pedepsește cu închisoare de la 8 la 15 ani, iar în România, de la 1 la 5 ani. Totodată, CP RM prevede o pedeapsă separată pentru crearea grupului, dacă acesta are un caracter terorist, iar sancțiunea e închisoarea de la 15 la 20 de ani sau chiar detențiunea pe viață. Cert este, că discrepanța de bază dintre cele două este însăși formularea normei, întrucât, legislativul român a folosit sintagma „grup infracțional organizat", însă în CP RM e prevăzut drept „organizație criminală", ce cuprinde toate grupurile criminale într-un tot întreg, pe când art. 367 prevede separarea legăturilor conexe dintre acestea prin individualizarea scopului fiecărui grup. De asemenea, noțiunea de „grup criminal organizat" în CP RM se regăsește în partea generală a codului, iar în Codul penal al României este în textul ultimului alineat al art. 367 din partea specială.

Cu siguranță, se necesită o analiză asupra diferențelor normative cu Codul penal al Federației Ruse, acesta, servind ca model de redactare al CP RM. Astfel, art. 210 din CP FR subliniază: "(1) Crearea unei comunități infracționale (organizație infracțională) în scopul comiterii uneia sau mai multor infracțiuni grave sau deosebit de grave, precum și conducerea acesteia sau a subdiviziunilor sale structurale, coordonarea acțiunilor grupurilor organizate, stabilirea unor legături durabile între ele, elaborarea planurilor și crearea condițiilor pentru comiterea infracțiunilor de către grupurile organizate, împărțirea sferei de influență infracțională și/sau a veniturilor ilicite între aceste grupuri - se pedepsește cu închisoare de la doisprezece la douăzeci de ani, cu amendă de până la cinci milioane de ruble sau echivalentul salariului ori altor venituri ale condamnatului pentru o perioadă de până la cinci ani, sau fără amendă, și cu restricționarea libertății de la un an până la doi ani. (1^1) Participarea la o reuniune a organizatorilor, conducătorilor (liderilor) sau altor reprezentanți ai comunităților infracționale (organizațiilor infracționale) și/sau a grupurilor organizate în scopul comiterii oricărei infracțiuni prevăzute de partea întâi a prezentului articol - se pedepsește cu închisoare de la doisprezece la douăzeci de ani, cu amendă de până la

un milion de ruble sau echivalentul salariului ori altor venituri ale condamnatului pentru o perioadă de până la cinci ani, sau fără amendă, și cu restricționarea libertății de la un an până la doi ani. (2) Participarea într-o comunitate infracțională (organizație infracțională) - se pedepsește cu închisoare de la șapte la zece ani, cu amendă de până la trei milioane de ruble sau echivalentul salariului ori altor venituri ale condamnatului pentru o perioadă de până la cinci ani, sau fără amendă, și cu restricționarea libertății de la un an până la doi ani. (3) Actele prevăzute de părțile întâi, 1^1 sau a doua ale prezentului articol, comise de o persoană care își folosește poziția oficială - se pedepsesc cu închisoare de la cincisprezece la douăzeci de ani, cu amendă de până la cinci milioane de ruble sau echivalentul salariului ori altor venituri ale condamnatului pentru o perioadă de până la cinci ani, sau fără amendă. (4) Actele prevăzute de părțile întâi sau 1^1ale prezentului articol, comise de o persoană care ocupă o poziție înaltă în ierarhia infracțională - se pedepsesc cu închisoare de la cincisprezece la douăzeci de ani, cu amendă de până la cinci milioane de ruble sau echivalentul salariului ori altor venituri ale condamnatului pentru o perioadă de până la cinci ani, sau fără amendă, și cu restricționarea libertății de la un an până la doi ani sau cu închisoare pe viață.” [9]

Stabilind diferențele principale, sancțiunile prevăzute de CP FR sunt mai aspre, fiind constituite din închisoare de la 12 la 20 de ani și pedepse complementare printre care amendă cu echivalentul salariului persoanei fizice pe o perioadă de până la 5 ani. În același timp, alin.(1^1) prevede prezența unei persoane, fără mențiuni asupra unui rol în organizația criminală, la o întrunire a conducerii organizației în cauză sau a grupului criminal organizat, ca fiind infracțiune, ce se pedepsește, la fel, cu închisoare de la 12 la 20 de ani. CP RM nu prevede participarea la o reuniune sus-menționată ca fiind o acțiune cu pericol sporit pentru societate, ce reprezintă o lacună în dreptul național. CP RM în versiunea sa din 2003 avea mai multe similitudini cu CP FR, cel puțin, prin pedeapsa aplicabilă pentru crearea sau conducerea unei asociații criminale, care oglindea închisoarea de la 16 la 25 de ani.

Articolul 284 CP RM poate fi studiat prin examinarea laturii obiective și a celei subiective ale articolului. Astfel, latura obiectivă se realizează prin una din cele două fapte prevăzute: crearea unei asociații criminale sau conducerea unei asemenea organizații; latura subiectivă, pe de altă parte, este relevată prin intenția directă a subiectului. [10]

Constatând toate cele menționate anterior, Republica Moldova, ca stat de

drept, ce urmărește principiile fundamental-umanitare apreciate la nivel mondial, are un scop bine determinat: de a oferi reacții înaintea comiterii faptelor periculoase pentru viața cetățeanului și de a reeduca corect și eficient pe cei ce le comit. În doar 33 de ani de independență și suveranitate, țara noastră a făcut un progres impresionant, iar viitorul poate fi asigurat numai de acțiunile noastre juste și îndreptățite de pura conștiință și bunele intenții ale fiecărui cetățean.

BIBLIOGRAFIE:

1. Codul penal al Republicii Moldova, Chișinău, 2009. În: Monitorul Oficial al Republicii Moldova, 2009, nr. 72-74, art. 46
2. Legea nr. 50/2012 privind prevenirea și combaterea criminalității organizate. În: Monitorul Oficial al Republicii Moldova, 2012, nr. 103, art. 343
3. Istituto di Studi Politici, Economici e Sociali, Rapporto EURISPES, Ndrangheta della tradizione mafiosa alla nuova evoluzione criminale, Roma, 1995, p. 11
4. BUTOI, T. În: Revista de Criminalistică, 2005, nr. 2
5. CARAMAN. N, Caracteristici tipologice ale personalității femeii criminale. În: Revista Națională de Drept, 2016, nr. 2
6. CODRUȚA, KOVESI, L., Combaterea crimei organizate prin dispoziţii de drept penal / Teză de doctorat. Timişoara, 2011
7. HOTĂRÂREA nr. 288 din 04-05-2012 cu privire la crearea Consiliului naţional de coordonare a activităţilor de prevenire şi combatere a criminalităţii organizate şi modificarea unor hotărâri ale Guvernului. În: Monitorul Oficial al Republicii Moldova, 2012, nr. 88-91, art. 327
8. Codul penal al României, București, 2009. În: Monitorul Oficial al României, 2009, nr. 510, art. 367
9. Уголовный кодекс Российской Федерации, 13 июня 1996 года, № 63-Ф3, статья 210
10. Codul Penal al Republicii Moldova, COMENTARIU, Chișinău, 2003, p. 616

CZU: 343.281 **https://doi.org/10.59295/rpijn2025.39**

ASPECTE COMPARATIVE ALE CONDAMNĂRII CU SUSPENDARE PARȚIALĂ ȘI CONDAMNARE CU SUSPENDARE CONDIȚIONATĂ A EXECUTĂRII PEDEPSEI

MOCANU Olivia,
Universitatea de Stat „Bogdan Petriceicu Hasdeu" din Cahul,
studentă anul IV, Facultatea de Drept și Administrație Publică, Specializarea Drept
Coordonator: Calendari Dmitri, doctor în drept, lector universitar

SUMMARY

To optimize the fight against crime, criminal law provides for a number of alternatives to imprisonment, such as probation and partial suspension of the execution of the sentence. Probation allows the execution of the sentence to be deferred for a probationary period, provided that the convicted person behaves appropriately. If they comply with the obligations imposed by the court, they are rehabilitated and no longer serve their sentence. Otherwise, the sentence is enforced. Partial suspension combines a period of imprisonment with probation, offering the chance of rehabilitation without serving the full sentence in prison. Both measures are designed to reduce the negative effects of imprisonment, such as family disintegration and contact with recidivists. They also offer the state financial savings and the opportunity to re-educate offenders outside prison. However, these measures cannot be applied to particularly serious and exceptionally serious crimes.

***Keywords*:** conviction; conditional suspension; partial suspension.

Introducere. În vederea optimizării luptei contra infracționalității, în legislația penală sunt prevăzute o serie de pedepse pentru care situaţia în care ordinea statală a fost încălcată. Reducerea fenomenului infracţional nu poate fi realizată doar prin aplicarea pedepselor penale. Ele trebuie să fie îmbinate şi cu alte măsuri juridico-penale ce reprezintă încrederea pe care statul o acordă persoanei, care, deşi a încălcat legea penală, poate fi corectată fără a suporta efectele „nocive” ale executării pedepselor.

Printre aceste măsuri, ce constituie alternative la privaţiunea de libertate, pot fi considerate *suspendarea condiţionată a executării pedepsei și suspendarea parțială a executării pedepsei [1].*

Discuții și rezultate. Suspendarea condiţionată a executării pedepsei este o măsură alternativă privaţiunii de libertate pe care o poate lua instanţa de judecată prin intermediul hotărârii de condamnare a inculpatului. Ea constă în suspendarea pe o anumită perioadă, numită termen de încercare, a executării pedepsei aplicate, cu

obligaţia pentru condamnat de a avea un comportament adecvat în societate în toată această perioadă. Dacă expiră termenul de încercare şi condamnatul a avut o comportare bună, el se reabilitează şi se reintegrează în societate; dimpotrivă, dacă comite o altă faptă penală, suspendarea executării se revocă şi condamnatul va executa atât pedeapsa suspendată, cât şi pedeapsa pentru noua faptă penală [2, p. 43].

Această instituţie juridică a fost instituită întru realizarea scopului pedepsei fără ca codamnatul să fie izolat de societate, acesta fiind supus unui termen de încercare, fără executarea efectivă a acesteia, evitânduse dezavantajele pe care le atrage după sine privaţiunea de libertate: desprinderea condamnatului de familie şi de modul de viaţă obişnuit, contactul cu infractorii recidivişti periculoşi care îl pot antrena în continuare în noi activităţi criminale. De asemenea, un al aspect important îl reprezintă economiile pe care statul, societatea le face în varianta executării pedepsei în penitenciar [3, p. 2].

La rândul său, condamnarea cu suspendarea parțială a executării pedepsei constituie o măsură bazată pe principiul că reeducarea și corectarea condamnatului pot fi realizate prin îmbinarea măsurilor privative de libertate cu cele neprivative, sub condiția respectării stricte a obligațiilor impuse de instanța de judecată.

Astfel, condamnarea cu suspendare parțială și condamnarea cu suspendare condiționată a executării pedepsei sunt două instituții juridice importante în dreptul penal, care oferă instanțelor de judecată posibilitatea de a individualiza pedeapsa și de a oferi condamnatului o șansă la reabilitare. Deși ambele instituții au ca scop principal evitarea detențiunii, ele prezintă diferențe semnificative atât în ceea ce privește modul de aplicare, cât și în ceea ce privește efectele juridice. Cea mai evidentă diferență este faptul că în cazul suspendării parțiale o parte din pedeapsă este executată efectiv, în timp ce în cazul suspendării condiționate întreaga pedeapsă este amânată.

Conform alin. (1), art. 90 din Codul Penal al Republicii Moldova „Dacă, la stabilirea pedepsei cu închisoare pe un termen de cel mult 5 ani pentru infracţiunile săvîrşite cu intenţie şi de cel mult 7 ani pentru infracţiunile săvîrşite din imprudenţă, instanţa de judecată, ţinând cont de circumstanţele cauzei şi de persoana celui vinovat, va ajunge la concluzia că nu este raţional ca acesta să execute pedeapsa stabilită, ea poate dispune suspendarea condiţionată a executării pedepsei aplicate vinovatului, indicând numaidecât în hotărîre motivele condamnării cu suspendare

condiţionată a executării pedepsei şi perioada de probaţiune sau, după caz, termenul de probă. În acest caz, instanţa de judecată dispune neexecutarea pedepsei aplicate dacă, în perioada de probaţiune sau, după caz, termenul de probă pe care l-a fixat, condamnatul nu va săvârşi o nouă infracţiune şi, prin respectarea condiţiilor probaţiunii sau, după caz, a termenului de probă, va îndreptăţi încrederea ce i s-a acordat.”[4]

Potrivit alin. (1), art. 90^1 CP RM „În cazul în care instanţa de judecată, ţinând cont de circumstanţele cauzei şi de personalitatea vinovatului, ajunge la concluzia că nu este raţional ca acesta să execute întreaga pedeapsă cu închisoare în penitenciar, aceasta poate dispune suspendarea parţială a executării pedepsei aplicate vinovatului, indicând în hotărâre perioada de executare a pedepsei în închisoare şi perioada de probaţiune sau, după caz, termenul de probă, precum şi motivele condamnării cu suspendarea parţială a executării pedepsei. Prima parte a pedepsei se execută în penitenciar, iar restul pedepsei se suspendă.” [4].

Analizând dispozițiile ambelor articole din Codul penal RM, se poate evidenția o altă diferență esențială dintre **condamnarea cu suspendarea condiționată** și **condamnarea cu suspendarea parțială a executării pedepsei**.

Condamnarea cu suspendarea condiționată a executării pedepsei poate fi aplicată strict în limitele prevăzute de lege, și anume, atunci când instanța stabilește o pedeapsă sub formă de închisoare de maximum 5 ani în cazul infracțiunilor săvârșite cu intenție, și pe un termen de maximum 7 ani închisoare pentru infracțiunile săvârșite din imprudență. În schimb, suspendarea parțială a executării pedepsei nu este limitată de o durată maximă a pedepsei și poate fi aplicată pentru infracțiunile din primele trei categorii prevăzute de lege: ușoare, mai puțin grave și grave (adică ce prevede o pedeapsă sub formă de închisoare de la 3 luni și până la un termen maxim de 12 ani), indiferent de cuantumul pedepsei stabilit de instanță.

Totuți, ceea ce este comun pentru ambele măsuri constă în faptul că acestea nu pot fi aplicate în cazul infracțiunilor deosebit de grave și excepțional de grave, precum și pentru anumite infracțiuni specific prevăzute de lege, cum sunt cele reglementate de art. 166^1 alin. (2) și (3) CP RM (*tortura, tratamentul inuman sau degradant*), art. 171 alin. (2) CP RM (violul), art. 172 alin. (2) CP RM (*acțiuni cu caracter sexual neconsimțite*), art. 174 alin. (1^1) CP RM *(actul sexual cu o persoană care nu a împlinit vârsta de 16 ani)*, art. 175 alin. (2) CP RM (*acțiuni cu caracter sexual*

săvârşite cu o persoană care nu a împlinit vârsta de 16 ani), art. 201[1] alin. (3) CP RM (*violenţa în familie*), art. 206 alin. (1) (*traficul de copii*), art. 264 alin. (4) și (6) CP RM (*încălcarea regulilor de securitate a circulaţiei sau de exploatare a mijloacelor de transport de către persoana care conduce mijlocul de transport*).

Odată ce instanța apreciază că scopul poate fi atins şi fără executarea pedepsei, instanța de judecată îl obligă pe condamnat să îndeplinească una sau mai multe obligații. Aceasta implică faptul că constrângerea care se realizează întotdeauna prin executarea propriu-zisă a pedepsei este înlocuită cu o constrângere indirectă, care se exercită tocmai ca urmare a acordării suspendării condiţionate, cu posibilitatea oferirii anumitor obligații conform art. 90 alin. (5) CP RM, și anume:

a) să se prezinte la organul de probațiune la datele fixate de acesta;
b) să anunțe în scris, în prealabil, despre schimbarea domiciliului sau orice deplasare care depășește 5 zile;
c) să nu frecventeze anumite locuri, stabilite de instanță, fiind supus monitorizării electronice, dar nu mai mult de 12 luni;
d) să urmeze un tratament în caz de alcoolism, narcomanie, toxicomanie, virus HIV sau de boală venerică;
e) să repare daunele cauzate victimei și/sau familiei victimei în cuantumul și în termenele stabilite de instanță;
f) să finalizeze învățământul obligatoriu, să urmeze un curs de instruire sau de calificare profesională;
g) să participe la programe probaționale;
h) să presteze muncă neremunerată în folosul comunității, dar numai cu acordul acestuia [4].

Legiuitorul prevede în acest context că la liberarea persoanei pentru executarea părţii de pedeapsă suspendată condiţionat pot fi aplicate obligaţiile prevăzute la art. 90 alin. (6) CP RM, adică cele evidențiate supra [5, p. 27].

Prin urmare, instanța de judecată are obligația de a impune, concomitent cu aplicarea suspendării condiționate a executării pedepsei, una sau mai multe obligații suplimentare, conform dispozițiilor legale. În schimb, la momentul liberării persoanei pentru executarea părții de pedeapsă suspendată condiționat, impunerea acestor obligații nu este obligatorie, ci se poate dispune în funcție de necesitățile concrete ale cazului, la aprecierea instanței, în vederea asigurării respectării scopului preventiv și

reeducativ al pedepsei. Astfel, condamnare cu suspendare condiționată și cea parțială, ca mijloc de individualizare a pedepsei, conferă instanței de judecată posibilitatea ca, pe lângă stabilirea cuantumului pedepsei, să se pronunțe şi asupra modului de executare [6, p. 69].

Concluzii. Alegerea între cele două instituții depinde de o evaluare complexă a circumstanțelor concrete ale fiecărui caz, inclusiv gravitatea infracțiunii, personalitatea condamnatului, perspectivele de reeducare și interesul social. Ambele instituții au ca scop principal reintegrarea socială a condamnatului, dar diferă în ceea ce privește gradul de sancționare și condițiile impuse. Cea mai evidentă diferență este faptul că în cazul suspendării parțiale o parte din pedeapsă este executată efectiv, în timp ce în cazul suspendării condiționate întreaga pedeapsă este amânată. Alte diferențe pot fi evidențiate în baza condițiilor privind acordarea suspendării condiționate și parțiale a executării pedepsei prevăzute de art. 90 și art. 90^1 CP RM, căci suspendarea condiționată a executării pedepsei poate fi aplicată dacă este stabilită o pedeapsă sub formă de închisoare pentru infracțiunile săvârşite cu intenție pe un termen de cel mult 5 ani și pentru infracțiunile săvârşite din imprudență pe un termen de cel mult 7 ani, iar suspendarea parțială poate fi aplicată indiferent de pedeapsa aplicată, pentru infracțiunile ușoare, mai puțin grave și grave.

Cu toate acestea, se reduc cheltuielile statului legate de detenția persoanelor condamnate în instituțiile penitenciare. Atât condamnarea cu suspendarea condiționată, cât și cea parțială a executării pedepsei reprezintă instrumente moderne de individualizare a pedepselor, care oferă o alternativă la detenție, permițând persoanelor condamnate să își ispășească pedeapsa în afara mediului penitenciar. Scopul acestei tranziții este de a stimula autoeducarea și responsabilizarea persoanelor condamnate, oferindu-le șansa de a se reintegra în comunitate într-un mod constructiv.

BIBLIOGRAFIE:

1. GORBAN, N. Natura juridică a condamnării cu suspendare condiționată a executării pedepsei. [Accesat: 28.09.204] Disponibil: https://juridicemoldova.md/15453/natura-juridica-a-condamnarii-cu-suspendare-conditionata-a-executarii-pedepsei.html

2. BUCUR, C. Evoluţia istorică a instituţiei condamnării cu suspendarea condiţionată a executării pedepsei ca instituţie a dreptului penal al României şi al

Republicii Moldova. În: Revista Naţională de Drept. Chișinău, 2011, nr. 3, p. 43-51.

3. GLADCHI, G., BUCUR, C. Natura juridică a condamnării cu suspendarea condiţionată a executării pedepsei. În: Revista Naţională De Drept. Chișinău, 2011, nr. 2 (125), p. 2-9.

4. Codul penal al Republicii Moldova, nr. 985-XV din 18 aprilie 2002. Republicat în: Monitorul Oficial al Republicii Moldova nr. 72-74 din 14.04.2009.

5. BOLOCAN-HOLBAN, A., VIDAICU, M. Rolul și importanța perioadei de probațiune în contextul condamnării cu suspendarea condiționată sau cu suspendarea parțială a executării pedepsei – aspecte internaționale și naționale. În: Conferința „Infracţiunea – Răspunderea penală – Pedeapsa. Drept şi Criminologie", 2021, p. 24-31.

6. Ghid cu privire la aplicarea pedepsei. Chișinău, 2014. [Accesat: 28.09.204] Disponibil: https://crjm.org/wp-content/uploads/2015/01/Ghid-cu-privire-la-aplicarea-pedepsei.pdf

CZU: 343.62 **https://doi.org/10.59295/rpijn2025.104**

INFRACȚIUNEA DE LĂSARE ÎN PRIMEJDIE. ASPECTE PRACTICE

MOCIU Inga,
Universitatea de Stat „Bogdan Petriceicu Hasdeu" din Cahul,
studentă anul IV, Facultatea de Drept și Administrație Publică, Specializarea Drept
Coordonator: Calendari Dmitri, doctor în drept, lector universitar

SUMMARY

The article discusses the legal framework surrounding the offense of "abandonment in danger" in the Penal Code of the Republic of Moldova, specifically Article 163. The law aims to protect vulnerable individuals who cannot defend themselves due to age, illness, or incapacity. This crime occurs when someone knowingly leaves a person in a life-threatening situation without offering help, despite having the ability to do so. The article elaborates on two forms of the offense: the basic form and the aggravated form, which involves severe injury or death caused by negligence. The offender may face legal consequences, particularly if a relationship of duty exists between them and the victim. The offense is considered formal, meaning it is complete once the person is left without help, regardless of the outcome. The article concludes by emphasizing the legal responsibilities of individuals, especially in the context of traffic accidents, and the aggravated penalties associated with failing to assist victims in danger.

Keywords: abandonment in danger, legal responsibility, Penal Code, vulnerability.

Introducere. Ordinea şi morala publică reclamă ca viaţa sau sănătatea celor neputincioși să nu fie lăsată la voia sorţii. De aceea, legea a considerat că, pentru a asigura paza şi îngrijirea persoanelor care nu se pot păzi și îngriji singure, este necesar să intervină chiar mijloacele juridico-penale faţă de cei care, îndatorați fiind de a veghea și a purta de grijă unor asemenea persoane, s-au eschivat de la această îndatorire [1, p.131].

Asigurarea necesităților și intereselor de importanță vitală ale persoanelor, care se află în stare de neputință, reprezintă tradițional una dintre sarcinile primordiale ale politicii sociale în oricare stat. Această sarcină poate fi realizată doar cu aportul membrilor activi ai societăți. Realizarea sarcinii în cauză se face prin intermediul sistemului de relații sociale în cadrul cărora atât statului, cât și cetățenilor le revine absolut justificat îndatorirea de acordare a ajutorului persoanelor care află într-o stare periculoasă pentru viaţă, fiind lipsite de posibilitatea de a se salva din cauza vârstei fragede sau înaintate, a bolii sau a neputinței. În vederea apărării eficiente a unor

asemenea relații. Legiuitorul recurge la mijloace de natură juridico-penală [2, p. 411-412].

În articolul 163 din Codul Penal al Republicii Moldova, fapta de lăsare în primejdie este incriminată în două forme: una de bază și una agravată. Forma de bază, reglementată la alin. (1) al art. 163 CP RM, constă în faptul de a lăsa cu bună-ştiinţă, fără ajutor a unei persoane care se află într-o stare periculoasă pentru viaţăşi este lipsită de posibilitatea de a se salva din cauza vârstei fragede sau înaintate, a bolii sau a neputinţei, dacă cel vinovat ştia despre primejdie şi a avut posibilitatea de a acorda ajutor părţii vătămate fie că el însuşi a pus-o într-o situaţie periculoasă pentru viaţă. Forma agravată, menționată la alin. (2), intervine atunci când fapta prevăzută la alin. (1) a provocat, din imprudență: lit.a) o vătămare gravă a integrității corporale sau a sănătății; lit.b) decesul victimei [3, art.163].

Prin definiţie, așa cum rezultă din dispoziția art.163 CP RM, victima infracţiunii de lăsare în primejdie trebuie să se afle, la momentul săvârşirii infracţiunii, într-o stare periculoasă pentru viaţă, adică în cazul când victima este lăsată într-un loc periculos prin natura sa. În aceste împrejurări, activarea factorilor de pericol (a surselor de pericol sporit, a forţelor naturii, a altor factori care se suprapun contribuţiei făptuitorului) face ca pericolul potenţial pentru viaţa victimei să se transforme într-un pericol iminent pentru aceasta.

Existenţa pericolului pentru viaţa victimei nu întotdeauna poate fi dedus doar din caracteristicile locului în care e lăsată victima. De cele mai multe ori, trebuie cercetate toate celelalte circumstanţe concrete ale faptei: timpul săvârşirii faptei (vară/iarnă; zi/noapte); condiţiilemeteo climaterice pe fondul cărora e săvârşită fapta sau care pot urma săvârşirii faptei; starea sănătăţii victimei; ambianţa ei vestimentară; anturajul în care se află victima etc.

Însă, nu e suficient ca victima să se afle într-o stare periculoasă pentru viaţă. Mai este necesar ca ea să fie lipsită de posibilitatea de a se salva din cauza vârstei fragede sau înaintate, a bolii sau a neputinţei. Cele două condiţii se completează una pe alta. Iată de ce, dacă persoana se află într-o stare periculoasă pentru viaţă, însă are posibilitatea de a se salva, ea nu poate fi considerată victimă a infracţiunii de lăsare în primejdie. La fel, e valabil să afirmăm că, dacă persoana e lipsită de posibilitatea de a se salva, însă nu se află într-o stare periculoasă pentru viaţă (de exemplu, când pericolul este imaginar, existând doar în conştiinţa persoanei), această persoană nu poate fi considerată victimă a faptei incriminate la art.163 CP RM. [4, p.164]

În următoarea speță va fi ilustrat imposibilitatea victimei de a salva aflându-se într-o stare periculoasă pentru viață: *O.M., la data de 16 iunie 2018, fiind în stare de ebrietate la domiciliu său împreună cu fiul O.I., fiica O.O. și C.M.. Aproximativ la orele 23:00 s-a deplasat M.I. pentru a discuta cu fosta concubină, O.O.. Ulterior pe stradă în apropierea domiciliului lui O.M., în urma unui conflict apărut între M.I. și O.I., ultimul intenționat având asupra sa un cuțit de bucătărie luat preventiv de la el din gospodărie, i-a aplicat lui M.I. multiple lovituri peste corp. După aplicarea loviturilor lui M.I. ultimul a fost adus de către O.O. și C.M. în gospodăria lui O.M. și a fost lăsat jos în ogradă, iar O.M. și C.M., știind cu certitudine ca M.I. este lipsit de posibilitatea de a se salva, din cauza bolii și neputinței sale rezultate prin vătămările corporale cauzate, știind cu certitudine despre primejdie în care se afla acesta, care de mai multe ori a rugat să fie ajutat, având posibilitatea de ai acorda ajutor lui M.I., l-au lăsat pe ultimul cu bună-știință într-o situație periculoasă pentru viață, jos la pământ, fără supraveghere și ajutor medical, fără a anunța serviciul medical, știind de primejdia în care se află M.I. și având posibilitatea reală de al ajuta, dar crezând în mod ușuratic că își va reveni, iar ca urmare peste aproximativ 30 minute, M.I., a decedat.*

Ulterior O.M. și C.M. a fost declarați vinovați în săvârșirea infracțiunii prevăzută la art. 163 alin.(2) lit.(b) CP [5]. În speța respectivă s-a arătat faptul că victima trebuie să se afle într-o situație periculoasă pentru viață și concomitent să fie lipsită de puterea de a se salva.

Obiectul juridic special al infracţiunii de la art.163 CP RM îl constituie relaţiile sociale cu privire la viaţa sau sănătatea persoanei.

În ipotezele specificate la lit. a) şi b) alin.(2) art.163 CP RM, infracţiunea de lăsare în primejdie are unobiect juridic special complex. Astfel, în ipoteza consemnată la lit. a) alin.(2) art.163 CP RM, infracţiunea în cauză aduce atingere în plan secundar relaţiilor sociale cu privire la sănătatea persoanei, apărate împotriva cauzării din imprudenţă a vătămării grave a integrităţii corporale sau a sănătăţii [6]. În ipoteza specificată la lit. b) alin.(2) art.163 CP RM, infracţiunea de lăsare în primejdie aduce atingere în plan secundar relaţiilor sociale cu privire la viaţa persoanei [7], apărate împotriva cauzării din imprudenţă a decesului victimei [8, p.73].

Obiectul material lipsește în cazul infracțiunii de lăsare în primejdie, deoarece făptuitorul nu întreprinde o influențare nemijlocit infracțională asupra corpului persoanei [2, p.412].

Latura obiectivă a infracțiunii prevăzute de art. 163 alin. (1) Cod penal secaracterizează prin fapta prejudiciabilă care se exprimă în inacțiune, adicăprin lăsarea fără ajutor a unei persoane care se află într-o stare periculoasă pentru viaţă şi este lipsită de posibilitatea de a se salva din cauza vârsteifragede sau înaintate, a bolii sau a neputinței, dacă cel vinovat ştia despre primejdie şi a avut posibilitatea de a acorda ajutor părţii vătămate [9],fie că el însuşi a pus-o într-o situaţie periculoasă pentru viaţă [10].

„A lăsa fără ajutor" înseamnă a lipsi victima de sprijin, de asistență, deîngrijire. Lăsarea fără ajutor se poate manifesta inclusiv și pentru o perioadălimitată de timp. Ceea ce contează este dacă în timpul cât a durat lăsarea fărăajutor a existat un pericol real pentru viața victimei și aceasta a fost lipsită deposibilitatea de a se salva.

Infracțiunea de lăsare în primejdie este o infracțiune formală. Ea seconsideră consumată din momentul în care victima a fost lăsată fără ajutor.

În acest context este arătată următoarea speță: *C.H. la data de 05.02.2020, în jurul orei 18:00 min., conducând autoturismul de model xxx, deplasându-se cu o viteză nestabilită de organul de urmărire penală observându-l pe cet. A.S., care mergea pe același traseu, fără a ține cont de distanţa dintre autoturismul pe care îl conducea şi pieton, precum și de dexteritatea în conducere care iar permite să prevadă situațiile periculoase și situația rutieră și, fără a frâna, a tamponat pietonul A. S., în urma cărui fapt i-au fost cauzate vătămări corporale grave, periculoase pentru viață. Astfel, C. H., a ignorat cerinţele Regulamentului Circulaţiei Rutiere aprobat prin Hotărârea Guvernului RM Nr. 357 din13.05.2009, prevăzute de pct. 12 alin. (1) Conducătorul de vehicul implicat într-un accident în traficul rutier este obligat, ... c) să acorde primul ajutor, să cheme ambulanța în cazul în care în accident au fost cauzate traumatisme persoanelor, iar dacă aceasta nu este posibil sau în cazurile de urgență – să asigure transportarea persoanei traumatizate la cea mai apropiată unitate medicală cu un vehicul de ocazie ori cu propriul vehicul... . Tot el continuându-și acţiunile sale criminale, la 05 ianuarie 2020, în jurul orei 18:00 min., după ce a încălcat regulile de securitate a circulaţiei manifestată prin tamponarea pietonului A.S., în rezultatul cărui fapt ultimului i-au fost cauzate vătămări corporale grave, periculoase pentru viață, știind despre primejdie și având posibilitate de ai acorda ajutor părții vătămate, deoarece el însuși apus-o într-o situație periculoasă pentru viață, intenţionat, urmărind scopul eschivării de la răspundere penală, l-a lăsat cu bună-știință, fără*

ajutor pe A. S., care se afla într-o stare periculoasă pentru viață și era lipsitde posibilitatea de a se salva din cauza neputinței cauzată de vătămărilecorporale grave și a părăsit locul accidentului rutier, lăsându-l pe A. S. în primejdie[11].

Infracţiunea de lăsare în primejdie este o infracţiune formală. Ea se consideră consumată din momentulîn care victima a fost lăsată fără ajutor. Producerea din imprudenţă a vătămării grave a integrităţii corporale sau a sănătăţii ori a decesului victimei reprezintă temeiul agravării răspunderii conform lit. a) sau lit. b) alin.(2) al art.163 CP RM[8, p.74].

Latura subiectivă a infracțiunii examinate se exprimă, în primul rând, vinovăție sub formă de intenție directă. Motivele infracțiunii pot fi diverse: egoismul, lașitatea [12], indiferenţa [13] etc.

Formula „cu bună-știință” indică asupra faptului că subiectul are certitudinea că persoana pe care o lasă fără ajutor se află intr-o stare periculoasă pentru viaţă și că aceasta e lipsită de posibilitatea de a se salva[1, p.132].

Pentru a înțelege mai bine termenul „cu bună-știință” este ilustrată următoarea speță: *T.S., în dimineața zilei de 26.06.2019 aflându-se cu cunoscuții săi U. A., M.B., și fratele său T.I., într-un câmp agricol, în timp ce încărcau lucerna în remorca tractorului de model IUMZ, condus de către S.I., văzând că T.I., care se afla în remorca tractorului nominalizat, din neatenție proprie a căzut jos, s-a lovit cu capul de pământ și-a fost paralizat imediat ca rezultat al leziunilor corporale grave primite, care după caracterul său erau periculoase pentru viață, fiind sub formă de traumatism vertebro-medular cu fractură trasată a vertebrei cervicale 5,contuzie și edem a măduvei spinării la nivelul C5-C7, care s-a complicat cu o tetra pareză spastică profundă și tulburări sfincterele tip retenție, conștientizând că victima T.I., se afla într-o stare periculoasă pentru viață, ce o lipsea de posibilitatea de a se slava din cauza neputinței sale de a efectua careva mișcări de sine stătător în vederea îngrijirii sale sau protejării sale, având posibilitate reală de ai acorda ajutor victimei, intenționat, de comun acord cu U.A., M.B., și T.S., ignorând îndatorirea socială de cetățean de a acorda ajutor persoanei aflate într-o stare periculoasă pentru viața sa, fără a întreprinde vre-o acțiune în vederea acordării ajutorului ce se impunea victimei T.I., l-a luat pe acesta de mâni şi picioare şi l-a mutat lângă un lan de porumb din apropiere, unde l-a lăsat fără sprijin, îngrijire şi asistența necesară, continuând să încarce lucerna în remorca tractorului, după care a plecat spre sat, abandonând victima T. I., în lanul de porumb,*

prin ce i-a pus în pericol viața acestuia. După ce au finisat de încărcat lucerna T.S., s-a dus acasă la nepoata sa Cristina și i-a spus ce s-a întâmplat și unde se află tatăl său, nepoata sa a luat pe vecinul său cu un automobil și a plecat, apoi a chemat salvarea și l-au dus la spital. Prin urmare T.I., a rămas mobilizat la pat pe viață pe motivul că nervul principal al măduvei spinării este întins, careva intervenție chirurgicală nu se poate face. Prin acțiunile sale, T.S., U.A. și M.B., a săvârșit infracțiune prevăzută şi sancționată de prevederile art. 163 alin. (1) CP RM – lăsarea cu bună știință, fără ajutor a unei persoane care se află într-o stare periculoasă pentru viață, şi care era lipsită de posibilitatea de a se salva din cauza neputinței, despre care cei vinovați știau despre primejdie şi au avut posibilitatea de a acorda ajutor părții vătămate[14].

Victimă a lăsării in primejdie nu poate fi orice persoană fizică, ci doar persoana care: 1) se află într-o stare periculoasă pentru viață [15] și 2) este lipsită de posibilitatea de a se salva din cauza vârstei fragede [16] sau înaintate, a boli sau a neputinței.

În primul rând, victima trebuie să se afle într-o stare periculoasă pentru viaţă. Pericolul pentru viaţă trebuie să fie iminent, adică să amenințe efectiv viața victimei la un moment dat, în timp ce victima s-a găsit fără ajutor. Nu este necesar ca pericolul pentru viață să fi avut un caracter continuu. Este suficient ca el să fi amenințat victima în timpul in care aceasta era fără ajutor. Pericolul pentru viaţă există în cazul când victima este lăsată într-un loc periculos prin natura sa (de exemplu, pe marginea unui râu, lângă o intersecție auto etc.). În celelalte cazuri, existenţa pericolului pentru viaţă se deduce din ansamblul circumstanțelor concrete ale faptei[1, p.131].

Existenţa pericolului pentru viaţa victimei nu întotdeauna poate fi dedus doar din caracteristicile loculuiîn care e lăsată victima. De cele mai multe ori, trebuie cercetate toate celelalte circumstanţe concrete ale faptei: timpul săvârşirii faptei, anotimpul, ziua sau noapte); condiţiile meteo climaterice pe fondul cărora e săvârşită fapta sau care pot urma săvârşirii faptei; starea sănătăţii victimei; ambianţa ei vestimentară; anturajul în care se află victima etc.[8, p.73]

În al doilea rând, victima trebuie să fie lipsită de posibilitatea de a se salva din cauza vârstei fragede sau înaintate, a bolii sau a neputinţei de a se proteja și a se îngriji de sine stătător[1, p.131].

Cele două condiţii se completează una pe alta. Dacă persoana se află într-o stare periculoasă pentru viaţă, însă are posibilitatea de a se salva, ea nu poate fi

considerată victimă a infracţiunii de lăsare în primejdie. La fel, e valabil să afirmăm că, dacă persoana e lipsită de posibilitatea de a se salva, însă nu se află într-o stare periculoasă pentru viaţă (de exemplu, când pericolul este imaginar, existând doar în conştiinţa persoanei), această persoană nu poate fi considerată victimă a faptei incriminate la art.163 CP RM[8, p.73].

Un alt exemplu unde victima este lipsită de posibilitatea de a se salva și se află într-o situație periculoasă pentru viață: *D. T., la 02.12.2023 aproximativ orele 20:00 min., dându-şi seama de caracterul prejudiciabil al acţiunilor sale, prevăzând urmările şi admiţând în mod conştient survenirea acestora, încălcând ordinea publică, manifestând o neglijare premeditată*

demonstrativă a conduitei, printr-o obrăznicie deosebită, ignorând caracterul public al acţiunilor sale, din intenţii huliganice, a intrat în locuinţa ce aparţine lui T. V., amplasată în satul Dahnovici comuna Bobeica raionul Hâncești unde a aplicat multiple lovituri cu pumnii şi cupicioarele peste diferite regiuni ale corpului lui B. N. Tot el, la 02.12.2023, aproximativ orele 20:10 continuându-și acţiunile sale manifestate prin violenţă, având intenţia de a-i cauza o vătămare medie a integrităţii corporale, l-a scos pe B. N. în drum unde a continuat aplicarea loviturilor.

Ulterior, D. T., la data de 02.12.2023 aproximativ în intervalul orelor 20:00- 21:00 conștientizând faptul că leziunile cauzate în urma acţiunilor soldate cu violenţă prezintă pericol pentru viaţă şi este necesară acordarea primului ajutor medical, cunoscând despre faptulcă B. N. este lipsit de posibilitatea a se salva, dându-și seama de caracterul prejudiciabil al acţiunilor sale, prevăzând urmările şi dorind în mod conştient survenirea lor, intenţionat l-a lăsat fără ajutor. În consecinţă, la 03.12.2023, în jurul orelor 07.30 min, B. N., a fost depistat decedat cu faţa în noroi, în strada satului Dahnovici comuna Bobeica raionul Hâncești şi anume în apropierea gospodăriei ce aparţine T. V.[17]. Respectiv prin acțiunile sale D.T. a săvârșit și infracțiunea de lăsare în primejdie prevăzută la art. 163 alin.(2) lit.(b) CP RM.

Subiectul infracţiunii de lăsare în primejdie este persoana fizică responsabilă [18] care la momentul comiterii infracţiunii a atins vârsta de 16 ani. În afară de aceasta, subiectul trebuie să aibă una din următoarele două calităţi speciale alternative: 1) să ştie despre primejdie şi să aibă posibilitatea de a acorda ajutor victimei;2) să pună el însuşi victima într-o situaţie periculoasă pentru viaţă [19].

Cu privire la prima calitate, subiectul trebuie să aibă posibilitatea reală de a

acorda ajutor victimei, chiar cu o anumită doză de risc pentru sine sau pentru terţe persoane (dacă nu se creează starea de extremă necesitate) [20]. Totodată, persoana, care are posibilitatea reală de a acorda ajutor victimei, poate să aibă obligaţia de a-i purta de grijă (în virtutea legii sau a unor reguli speciale) sau nu [8, p.75].

Cu privire la cea de-a doua calitate specială alternativă a subiectului lăsării in primejdie, ea este prezentă când acesta însuşi a pus victima într-o situație periculoasă pentru viaţă, chiar dacă nu avea obligaţia să-i poarte de grijă [21].

În cazul agravantelor de la alin. (2) al art. 163din CP al RM, interpretarea noţiunilor utilizate se face prin apelarea la explicațiile prezentate anterior vizavi de noţiunile similare [1, p.132].

Într-o speță, *C. A., a fost achitată inițial de Judecătoria Chișinău, sediul Centru, prin sentința din 09 iulie 2019, de sub acuzația săvârșirii infracțiunii prevăzute de art. 163 alin. (1) Cod penal (lăsarea unei persoane într-o stare periculoasă pentru viață, fără a-i oferi ajutor), pe motiv că fapta nu întrunea elementele infracțiunii. Conform rechizitoriului, la data de 04 iunie 2017, C. A., ar fi lăsat fiica sa minoră în vârstă de 1 an și 11 luni unei persoane necunoscute, fără a avea grijă de aceasta. Ulterior, copilul a fost găsit de poliție pe 06 iunie 2017 în apropierea Pieței Centrale din Chișinău, în anturajul unor persoane care consumau alcool. Procurorul a contestat sentința și a cerut condamnarea lui C.A., susținând că aceasta a pus copilul într-o situație periculoasă pentru viață. Instanța a achitat-o pe C. A., considerând că fapta sa nu întrunește elementele infracțiunii de neglijență gravă. Procurorul a formulat apel împotriva achitării, argumentând că prima instanță nu a analizat în mod corespunzător probele și a ignorat aspectele esențiale ale cazului. Procurorul a menționat că există suficiente dovezi care arată că inculpata și-a abandonat copilul într-o situație periculoasă pentru viață și că faptele sunt dovedite prin documente și declarațiile martorilor. Curtea de Apel a casat sentința de achitare și a condamnat-o pe C. A., în baza art. 163 alin. (1) Cod penal. Curtea a subliniat că abandonarea copilului într-o situație periculoasă pentru viață, fără a-i oferi ajutor sau supraveghere, constituie infracțiunea prevăzută de lege, iar probele administrate demonstrează clar vinovăția. Avocatul lui C. A., a contestat decizia Curții de Apel, susținând că probele nu au fost cercetate corespunzător și că instanța de apel a pus accent pe declarații care nu au fost administrate corect în prima instanță. Curtea Supremă urmează să soluționeze recursul. În speța dată subiectul, adică C.A., trebuia sa știe despre pericolul în care și-*

a pus fiica de 1 an si 11 luni, lăsând-o unei persoane necunoscute, astfel punând viața și sănătatea ei în pericol. [22]

Concluzii. Articolul analizează infracțiunea de **lăsare în primejdie**, conform Codului penal al Republicii Moldova, subliniind rolul legii în protejarea persoanelor vulnerabile care nu se pot salva din cauza vârstei, bolii sau neputinței. Acest tip de infracțiune este considerată formală și se consumă din momentul în care victima este lăsată fără ajutor, indiferent de consecințele ulterioare.

Un punct central al analizei este că **infracțiunea** nu se rezumă doar la neacordarea ajutorului, ci necesită ca victima să fie într-o stare periculoasă pentru viață și incapabilă de a se salva. Astfel, legea intervine pentru a sancționa inacțiunea celor care, având posibilitatea de a salva o viață, aleg să ignore această responsabilitate. De asemenea, articolul 163 CP RM distinge între forma de bază și forma agravată a infracțiunii, în funcție de gravitatea consecințelor – de la vătămări corporale grave până la deces.

Cazurile ilustrate reflectă clar necesitatea unei reacții rapide și adecvate în situații de pericol, punând accent pe responsabilitatea morală și legală a celor implicați.

BIBLIOGRAFIE:

1. BRÎNZĂ., S., ULIANOVSCHI., X., STATI., V., et al., Drept Penal vol. II Partea Specială, Chişinău : Cartier, 2005. 804 p. ISBN 9975-79-325
2. BRÎNZĂ., S., STATI., V., Tratat de Drept Penal, Partea Specială, vol.1, Chișinău 2015, 1328 p. ISBN 978-9975-53-469-7
3. Codul penal al Republicii Moldova, nr. 985 din 18.04.2002. Republicat în: Monitorul Oficial al Republicii Moldova nr.72-74/195 din 14.04.2009
4. STATI., V., Lăsarea în primejdie şi unele infracţiuni conexe acesteia. Unele aspecte ale aplicării răspunderii penale. În: Revista științifică a Universității de Stat din Moldova. 2008, nr.4(4), p.164-170.
5. Sentința Judecătoriei Drochia, sediul Glodeni, din 27 noiembrie 2018. Dosarul nr. 1-239/2018. [Accesat 24.09.2024] Disponibil: https://instante.justice.md/ro/pigd_integration/pdf/DF994ACB-E2F2-E811-80D8-0050568B4D5B.
6. Decizia Colegiului penal lărgit al Curții Supreme de Justiție al Republicii Moldova din 15.02.2022. Dosarul nr.1ra-2153/2021. [Accesat 29.09.2024] Disponibil: https://jurisprudenta.csj.md/search_col_penal.php?id=20493.
7. Decizia Colegiului penal al Curții Supreme de Justiție al Republicii Moldova din 07.09.2022. Dosarul nr.1ra-769/2022. [Accesat 29.09.2024] Disponibil:

https://jurisprudenta.csj.md/search_col_penal.php?id=21676.

8. BRÎNZĂ., S., Infracțiuni care pun în pericol viața și sănătatea persoanei (art. 160-163 CP RM). În: Analiza juridico-penală, Seria "Științe sociale" 2014, nr.8(78). ISSN 1814-3199. [Accesat 21.09.2024] Disponibil: https://ibn.idsi.md/sites/default/files/imag_file/78-81_25.pdf

9. Decizia Colegiului penal lărgit al Curții Supreme de Justiție al Republicii Moldova din 31.05.2021. Dosarul nr.1ra-306/2021. [Accesat 29.09.2024] Disponibil: https://jurisprudenta.csj.md/search_col_penal.php?id=18817.

10. Decizia Colegiului penal lărgit al Curții Supreme de Justiție al Republicii Moldova din 23.11.2021. Dosarul nr.1ra-1048/2021. [Accesat 29.09.2024] Disponibil: https://jurisprudenta.csj.md/search_col_penal.php?id=20096.

11. Sentința Judecătoriei Soroca, sediul Florești, din 29 aprilie 2021. Dosarul nr. 1-90/2020. [Accesat 21.09.2024] Disponibil: https://instante.justice.md/ro/pigd_integration/pdf/B25CE053-39AF-4507-96FB-05FABB0CDBB0.

12. Decizia Colegiului penal al Curții Supreme de Justiție al Republicii Moldova din 13.05.2020. Dosarul nr.1ra-1105/2020. [Accesat 29.09.2024] Disponibil: https://jurisprudenta.csj.md/search_col_penal.php?id=15935.

13. Decizia Colegiului penal al Curții Supreme de Justiție al Republicii Moldova din 17.03.2021. Dosarul nr.1ra-229/2021. [Accesat 29.09.2024] Disponibil: https://jurisprudenta.csj.md/search_col_penal.php?id=18220.

14. Sentința Judecătoriei Drochia, sediul Glodeni, din 25 noiembrie 2020. Dosarul nr. 1-130/2020. [Accesat 22.09.2024] Disponibil: https://instante.justice.md/ro/pigd_integration/pdf/2DBA4A64-DED9-4F42-843D-E2E988E56DCF.

15. Decizia Colegiului penal al Curții Supreme de Justiție al Republicii Moldova din 03.03.2021. Dosarul nr.1ra-462/2021. [Accesat 29.09.2024] Disponibil: https://jurisprudenta.csj.md/search_col_penal.php?id=18088.

16. Decizia Colegiului penal lărgit al Curții Supreme de Justiție al Republicii Moldova din 16.03.2021. Dosarul nr.1ra-375/2021. [Accesat 29.09.2024] Disponibil: https://jurisprudenta.csj.md/search_col_penal.php?id=18224

17. Sentința Judecătoriei Hâncești, sediul central, din 29 februarie 2024. Dosarul nr. 1-9/24. [Accesat 25.09.2024] Disponibil: https://instante.justice.md/ro/pigd_integration/pdf/534CA98A-7595-49A3-B320-4419627AF26B.

18. În cazul comiterii faptei de către persoane iresponsabile, în privința acestora pot fi aplicate măsurile de constrângere cu caracter medical cu trimiterea la tratament prin constrângere cu supraveghere. A se vedea: Decizia Curții Supreme de Justiție al Republicii Moldova din 19.03.2024. Dosarul nr.1ra-873/2023. [Accesat 29.09.2024] Disponibil: https://jurisprudenta.csj.md/search_col_penal.php?id=24583.

19. Decizia Colegiului penal al Curții Supreme de Justiție al Republicii Moldova din 06.05.2020. Dosarul nr.1ra-1094/2020. [Accesat 29.09.2024] Disponibil: https://jurisprudenta.csj.md/search_col_penal.php?id=15827.

20. Decizia Colegiului penal al Curții Supreme de Justiție al Republicii Moldova din 13.04.2016. Dosarul nr.1ra-531/2016. [Accesat 29.09.2024] Disponibil: https://jurisprudenta.csj.md/search_col_penal.php?id=6227.

21. Decizia Colegiului penal al Curții Supreme de Justiție al Republicii Moldova din 11.09.2018. Dosarul nr.1ra-1161/2018. [Accesat 29.09.2024] Disponibil: https://jurisprudenta.csj.md/search_col_penal.php?id=11860.

CZU: 343.9.01:341.217(4) **https://doi.org/10.59295/rpijn2025.40**

TEORII CRIMINOLOGICE – ÎNTRE REALITĂȚI ȘI DEZIDERAT ÎN CONTEXTUL INTEGRĂRII ÎN UNIUNEA EUROPEANĂ

TERZI Anna,
Universitatea de Stat „Bogdan Petriceicu Hasdeu" din Cahul,
studentă anul III,
Coordonator științific: Bodlev Sergiu, doctor în drept, lector universiatr
ORCID: 0009-0001-5527-5947

SUMMARY

This paper explores the impact of criminological theories on the understanding and management of crime in Moldova, especially in the context of European integration. It analyzes biological, psychological, and sociological perspectives on criminal behavior, emphasizing their relevance to local challenges. Biological theories suggest that genetic predispositions may influence criminal tendencies, while psychological theories highlight the role of personality and emotional conflicts. Sociological theories emphasize the connection between social conditions, such as poverty and inequality, and crime. The study underscores the importance of adopting holistic policies that address both individual and structural factors contributing to criminality, aligning with European standards to reduce crime and support Moldova's successful integration into the EU.

***Keywords*:** criminology, theories, Moldova, European integration.

Renașterea criminologiei ca disciplină științifică a fost determinată de nevoile societății de a combate criminalitatea, fiind marcată de publicarea cărții lui R. Garofalo în 1885. Totuși, întrebările legate de natura criminalității, cauzele acesteia și metodele de prevenire au fost subiecte de interes încă din cele mai vechi timpuri. Gânditorii antici, precum Platon și Aristotel, precum și reprezentanți ai epocii Renașterii și ai iluminismului, au explorat aceste teme, formulând perspective ce continuă să influențeze gândirea criminologică. În prezent, criminologia este caracterizată printr-o diversitate de teorii și concepte, care reflectă multiplele abordări metodologice și subliniază atât pluralismul opiniilor, cât și importanța principiului complementarității în studiul fenomenelor sociale. Cele mai importante teorii criminologice se concentrează în principal pe trei concepte cheie: biologice, psihologice și sociologice.

Integrarea Republicii Moldova în Uniunea Europeană nu implică doar adaptarea instituțiilor și legislației la standardele europene, ci și o abordare complexă

a provocărilor sociale, inclusiv a criminalității. În acest cadru, teoriile criminologice devin instrumente esențiale în înțelegerea fenomenului infracțional, ajutând la formularea de politici adecvate pentru prevenirea și combaterea criminalității. Această lucrare își propune să analizeze interacțiunea dintre teoriile criminologice și realitățile din Republica Moldova, evidențiind provocările existente și deziderateleе necesare pentru o integrare reușită în Uniunea Europeană. Efervescenţa creată de descoperirile ştiinţifice ale secolului XIX, a determinat oamenii de ştiinţă să caute explicaţia comportamentului infracţional în structura biologică a individului. Răspunsul căutat de atâtea mii de ani părea să fi fost tot timpul la vedere. La început aceşti autori s-au bucurat de o mare notorietate, demersul lor determinând şi crearea unei noi ştiinţe şi anume antropologia criminală, iar mai apoi, aceasta din urmă, s-a numit criminologie.

Teoriile criminologice de orientare biologică (antropologică) își propun să explice comportamentul infracțional prin prisma trăsăturilor fizice, genetice și biologice ale indivizilor. Ideile de bază ale școlii antropologice se rezumau la faptul că omul nu devine criminal, ci se naște așa, cauza criminalității nu se află în societate, ci în însuși criminalul, iar pentru criminalul înnăscut sunt caracteristice trăsături anatomice, fiziologice și psihologice speciale [1, p. 11].

Una dintre cele mai vechi și cunoscute teorii biologice este teoria atavismului evoluționist a lui Cesare Lombroso, un medic și criminolog italian din secolul al XIX-lea, care în baza unei sinteze creatoare, îmbogăţită de propriile sale cercetări, a publicat în anul 1876 lucrarea intitulată “Omul delincvent” (“L’Uomo delinquente”), în care susţine că ar fi găsit imaginea – model a infractorului, descriindu-l ca pe o fiinţă predestinată să comită crime datorită unor stigmate fizice şi psihice înnăscute [2, p. 8]. Lombroso considera că anumite persoane sunt „criminali născuți” și că aceștia prezintă trăsături fizice specifice care îi diferențiază de restul populației. El a sugerat că aceste trăsături, pe care le-a numit „atavice”, reprezintă o formă de regresie la stadii evolutive primitive ale umanității. Lombroso și-a bazat teoria pe observațiile făcute asupra feței și structurii corpului infractorilor, argumentând că trăsături precum maxilare proeminente, frunte joasă sau brațe lungi sunt caracteristice criminalilor. Teoriile lui Lombroso au fost criticate, la vremea respectivă, de Lacassagne, Manouvrier, Topinard şi Gabriel Tarde, care au subliniat lipsa de fundament ştiinţific al concepţiei utilizate, absurditatea unora din

principalele teze, precum şi erorile de ordin metodologic [3, p. 187].

În completarea acestei perspective, teoriile eredității sugerează că predispozițiile pentru comportamente infracționale pot fi transmise genetic de la o generație la alta. Aceste teorii au apărut în urma studiilor efectuate asupra gemenilor și familiilor, care au arătat o incidență mai mare a comportamentelor infracționale la gemeni monozigoți (care împărtășesc același ADN) decât la gemeni dizigoți sau frați obișnuiți. De asemenea, au fost studiate familiile cu un istoric infracțional, iar cercetătorii au identificat o posibilă legătură între criminalitate și ereditate. Cu toate acestea, aceste teorii nu susțin că există un „gen al criminalității", ci mai degrabă că există o predispoziție care, în combinație cu factori de mediu, poate duce la comportamente deviante.

O altă abordare importantă este teoria biotipurilor criminale**,** dezvoltată de Ernst Kretschmer și continuată de William Sheldon. Acești cercetători au susținut că există o legătură între tipurile de corp (biotipuri) și predispoziția la anumite tipuri de comportamente, inclusiv cele infracționale. Kretschmer a identificat patru tipuri principale de constituție corporală: leptosom, picnic, atletic și displastic. El a sugerat că anumite tipuri de corp sunt mai frecvent asociate cu comportamente infracționale. Această teorie a sugerat o legătură între fizic și comportament, dar și-a pierdut din popularitate în fața teoriilor sociologice și psihologice, care au oferit explicații mai nuanțate asupra comportamentului uman. Cu toate că unele cercetări au confirmat ipoteza lui Sheldon, în general concepţia dată este recunoscută ca fiind neîntemeiată.

Teoria constituției delicvente**,** dezvoltată pe baza lucrărilor anterioare asupra biotipurilor, merge mai departe și încearcă să identifice trăsături fiziologice și psihologice care pot face ca un individ să fie mai predispus la infracționalitate. Aceasta sugerează că anumiți indivizi, din cauza compoziției lor fizice și psihologice, sunt mai vulnerabili la a dezvolta comportamente infracționale în anumite condiții sociale și de mediu. În această abordare, combinația dintre biologia individuală și factorii externi, cum ar fi influențele familiale și sociale, joacă un rol important.

Deși teoriile biologice au pierdut din popularitate în favoarea celor psihologice și sociologice, ele nu au fost complet abandonate. În prezent, cercetările moderne în neuroștiințe și genetica comportamentală explorează în continuare posibilitatea ca anumiți factori biologici, cum ar fi dezechilibrele hormonale, nivelurile de neurotransmițători și particularitățile genetice, să influențeze comportamentul infracțional. Aceste cercetări sugerează că factorii biologici nu acționează singuri, ci

interacționează cu mediul și cu experiențele de viață ale individului pentru a determina comportamentul.

Astfel, teoriile criminologice de orientare biologică încearcă să explice criminalitatea prin prisma trăsăturilor ereditare și fizice. Deși ele au fost criticate pentru determinismul lor și pentru faptul că ignoră influențele sociale și culturale, aceste teorii au deschis calea pentru cercetările moderne asupra interacțiunii dintre biologie și mediu în comportamentul infracțional. Orientarea psihologică grupează principalele teorii criminologice care au în comun conceptul de personalitate criminală ca bază teoretică a explicării cauzalității fenomenului infracțional. Atât prin modalitățile de abordare a acestui concept, cât şi prin caracterul mai mult sau mai puțin accentuat al determinismului psihologic în etiologia criminalității, aceste teorii sunt extrem de diverse, în unele situații apropiindu-se fie de orientarea biologică, fie de cea sociologică [3, p. 197].

Un rol deosebit în interpretarea psihologică a criminalității îl are teoria psihanalitică a lui Sigmund Freud. El a revizuit ideile sale despre conceptul de subconştient, redefinind subconştientul – eul (ego), şi îl împarte în sine (id) şi super eu (superego) [4, p. 79]. Mecanismul de funcţionare al psihicului uman se bazează pe colaborarea între cele 3 instanţe. Astfel, Eul încearcă să realizeze un echilibru între pulsiunile instinctive pe de o parte, şi conştiinţa morală pe de altă parte. Procesul prin care instinctele se transformă în comportamente sociale se numeşte sublimare. Dacă un instinct nu reuşeşte a fi sublimat atunci el este deturnat spre alte activităţi prin procesul numit compensare. Dacă nici prin compensare nu se reuşeşte stăpânirea instinctului atunci, Supraeul, ca un fel de represiune, trimite pulsiunea în inconştient, care va putea să erupă în mod necontrolat (ticuri, manifestări violente etc.,). Eşuarea tentativelor de sublimare sau compensare a conflictelor interioare ale individului pot conduce la o inadaptare a celui în cauză şi, în final, pot determina trecerea la actul infracţional.

Freud a propus şi elaborat conceptul de criminal care a comis infracţiunea datorită complexului de vinovăţie. Complexul de vinovăţie ar favoriza săvîrşirea crimei în momentul în care acest sentiment ar atinge un grad atît de înalt încît devine insuportabil. Astfel, pedeapsa este aşteptată ca o eliberare de la această încordare lăuntrică [3, p.199].

Teoria lui Adler se concentrează pe sentimentul de inferioritate al individului, care îl determină să își dorească să își depășească condiția prin relații de compensare. Când

o persoană devine conștientă de lipsurile sale, încearcă să le compenseze, uneori ajungând la supracompensare.

Dacă aceste deficiențe nu sunt depășite, sentimentul de inferioritate poate evolua într-un complex de inferioritate, un mecanism de interpretare a comportamentului uman aplicabil oricărei persoane. Inferioritatea este relativă, iar fiecare individ poate simți inferioritate în diferite domenii.

Complexul de inferioritate poate conduce la infracțiuni, fiind o modalitate ușoară de a atrage atenția și de a compensa psihologic propriile neajunsuri. Aceste situații sunt frecvente în societatea industrială, cauzate de frustrări și alienare. Studii au arătat că anumite infracțiuni rutiere sunt comise de cei care folosesc automobilele ca o extensie a forței personale, pentru a ascunde sentimentele de inferioritate.

Aceste teorii sugerează că criminalitatea este influențată nu doar de factori externi, ci și de structura psihologică a individului, subliniind importanța înțelegerii dinamicei interne a infractorului pentru prevenirea comportamentelor antisociale.

Deci, teoriile criminologice de orientare psihologică pun accent pe influența factorilor interni asupra comportamentului infracțional, de la conflictele inconștiente din psihicul individului, la trăsăturile de personalitate și la impactul experiențelor timpurii și al mediului social. Aceste teorii subliniază importanța înțelegerii psihologiei individului pentru prevenirea și tratamentul comportamentelor infracționale, oferind perspective valoroase pentru dezvoltarea unor strategii de intervenție personalizate și pentru reabilitarea infractorilor. Şcoala sociologică l-a avut ca principal reprezentant pe sociologul francez Emile Durkheim (1858-1917), considerat unul din fondatorii sociologiei. El considera criminalitatea ca un fenomen de normalitate social (cunoscut de toate societăţile), expresie a unei societăţi sănătoase, trăsături din care rezultă următoarele consecinţe: criminalitatea fiind un fenomen normal, nu îşi are originea în cause excepţionale ci în structura culturii căreia îi aparţine; fiind rezultanta marilor curente colective ale societăţii, existenţa şi raporturile criminalităţii cu ansamblul structurii sociale au un caracter de permanenţă; criminalitatea trebuie înţeleasă şi analizată exclusiv în raport cu o cultură determinată în timp şi spaţiu [5, p. 10].

Durkheim a susținut că, chiar dacă societatea ar reuși cumva să reeducă sau să elimine criminalii existenți (hoți, ucigași, violatori etc.), ar fi nevoită să considere infracționale alte fapte care anterior nu erau percepute astfel. Aceasta se explică prin faptul că infractorul reprezintă un model negativ de comportament, necesar pentru

formarea individului ca membru deplin al societății [1, p. 13].

Conform teoriei stigmatizării, propusă de Tannenbaum, o persoană ajunge deseori să fie considerată infractoare nu doar din cauza faptului că a încălcat legea, ci din cauza procesului de stigmatizare, prin care autoritățile îi atribuie acest statut, asemănător unei „etichetări" moral juridice. Acest proces duce la excluderea persoanei din societate, transformând-o într-un proscris pentru care comportamentul infracțional devine parte din viața de zi cu zi [6, p. 28].

Teoria dezorganizării sociale este o altă teorie sociologică importantă, care sugerează că infracționalitatea este mai frecventă în comunitățile caracterizate de o slabă coeziune socială. În zonele în care normele și valorile comunitare sunt slăbite din cauza sărăciei, migrației sau lipsei de infrastructură, indivizii au mai puțin control social asupra comportamentului deviant. În aceste medii, infracționalitatea devine o modalitate de adaptare la condițiile de viață și o formă de supraviețuire.

Astfel, teoriile criminologice de orientare sociologică evidențiază importanța contextului social în geneza comportamentului infracțional. Ele arată că infracționalitatea nu este un fenomen izolat, ci rezultatul unor procese complexe care implică tensiuni sociale, inegalități economice, stigmatizare și dezorganizare comunitară. Soluțiile propuse de aceste teorii vizează mai puțin pedepsirea infractorilor și mai mult transformarea structurilor sociale care contribuie la apariția comportamentului deviant.

Teoriile criminologice au un impact semnificativ asupra înțelegerii și gestionării criminalității în Republica Moldova, mai ales în contextul integrării în Uniunea Europeană. Fiecare teorie – biologică, psihologică și sociologică – oferă perspective distincte asupra cauzelor și soluțiilor posibile pentru infracționalitate, toate influențând direct politicile și strategia națională de combatere a fenomenului criminalității.

În cazul teoriilor biologice, care se axează pe predispoziții genetice sau biologice ce ar putea favoriza comportamentul infracțional, aceste explicații sugerează că unii indivizi ar putea avea trăsături ereditare care îi predispun la comportamente antisociale. Chiar dacă în realitatea Republicii Moldova criminalitatea nu este corelată direct cu genetica, unele cazuri individuale sau familiale pot ridica suspiciuni despre influențele biologice asupra comportamentului. În contextul integrării europene, această abordare necesită o mai mare atenție în

diagnosticarea și tratarea tulburărilor care ar putea avea un substrat biologic. Soluțiile preventive și intervențiile medicale timpurii trebuie să fie o prioritate, Moldova fiind nevoită să adopte practicile europene care pun accent pe sănătatea mentală și fizică pentru reducerea riscului de recidivă.

Teoriile psihologice ale criminalității, cum ar fi cele dezvoltate de Sigmund Freud, subliniază faptul că problemele de personalitate, conflictele psihologice și tulburările emoționale joacă un rol major în comportamentele infracționale. În Republica Moldova, sărăcia, corupția și excluziunea socială generează un stres psihologic accentuat, ceea ce poate duce la apariția comportamentelor deviante, în special în rândul celor care nu au acces la sprijin psihologic adecvat. În multe cazuri, aceste tulburări psihice nu sunt tratate corespunzător, ceea ce agravează problema infracționalității. Moldova trebuie să alinieze sistemul de sănătate mintală la standardele europene, oferind tratamente și consiliere pentru persoanele vulnerabile. În Uniunea Europeană, politicile de sănătate mintală sunt esențiale pentru prevenirea infracțiunilor și reabilitarea infractorilor, iar implementarea unui astfel de sistem ar ajuta la diminuarea stresului psihologic care duce la comportamente antisociale. Dezideratul Republicii Moldova este dezvoltarea unei infrastructuri solide de sprijin psihologic, accesibilă tuturor, pentru a preveni transformarea problemelor emoționale în acte infracționale.

Teoriile criminologice sociologice, cum ar fi teoria anomiei lui Robert Merton, oferă o înțelegere profundă a legăturii dintre condițiile sociale și comportamentul infracțional. În Republica Moldova, sărăcia, inegalitatea și excluziunea socială sunt factori determinanți care duc la infracționalitate. Lipsa accesului la resurse economice și oportunități egale creează frustrare și determină indivizii să recurgă la comportamente deviante, cum ar fi corupția sau infracțiunile economice.

În acest context, teoriile sociologice explică foarte bine cum inegalitățile economice și sociale din Moldova alimentează infracționalitatea. În procesul integrării în Uniunea Europeană, Moldova trebuie să adopte politici de reducere a sărăciei și excluziunii sociale, deoarece acestea sunt esențiale pentru a diminua criminalitatea. Politicile europene se concentrează pe incluziune socială și pe accesul egal la educație și resurse, iar Republica Moldova trebuie să implementeze măsuri similare pentru a combate infracționalitatea la nivel structural.

Putem afirmă că teoriile criminologice biologice, psihologice și sociologice

oferă o perspectivă completă asupra fenomenului infracțional în Republica Moldova și asupra provocărilor pe care țara le întâmpină în procesul de integrare europeană. Aceste teorii subliniază necesitatea unor politici preventive, de tratament și de reintegrare socială care să abordeze cauzele profunde ale criminalității. Integrarea europeană presupune adoptarea unor standarde și politici care să trateze în mod holistic problema infracționalității, de la predispozițiile biologice și tulburările psihologice, până la combaterea sărăciei și reducerea inegalităților sociale. Moldova trebuie să își adapteze sistemele de justiție și sănătate publică la aceste cerințe pentru a contribui la diminuarea criminalității și a facilita integrarea cu succes în Uniunea Europeană.

Analiza teoriilor criminologice din perspectivele biologice, psihologice și sociologice evidențiază complexitatea fenomenului criminalității în Republica Moldova, subliniind legătura strânsă dintre condițiile socio-economice și comportamentele infracționale. Teoriile biologice sugerează că, deși predispozițiile genetice pot influența comportamentul, factorii sociali, cum ar fi sărăcia și excluziunea, joacă un rol crucial în manifestarea criminalității. În acest context, criminalitatea nu este un fenomen izolat, ci o consecință a unui mediu social defavorabil.

Din perspectiva psihologică, teoriile sugerează că comportamentele antisociale pot fi generate de conflicte interne și de trăsături de personalitate, influențate adesea de condițiile de viață și de experiențele din copilărie. Această dimensiune indică faptul că intervențiile trebuie să vizeze nu doar reducerea criminalității, ci și sprijinirea sănătății mintale a indivizilor, în special în rândul celor vulnerabili.

Teoriile sociologice, cum ar fi cele ale lui Durkheim și Tannenbaum, subliniază impactul structurilor sociale asupra criminalității. Sărăcia extremă și inegalitățile de oportunitate contribuie la sentimentul de anomie, ceea ce poate duce la adoptarea unor comportamente deviante. Aceste realități subliniază importanța dezvoltării unei societăți mai echitabile și mai incluzive, în care toți cetățenii să aibă acces la resurse și oportunități egale.

În concluzie, teoriile criminologice biologice, psihologice și sociologice oferă o perspectivă completă asupra fenomenului infracțional în Republica Moldova și asupra provocărilor pe care țara le întâmpină în procesul de integrare europeană. Aceste teorii subliniază necesitatea unor politici preventive, de tratament și de

reintegrare socială care să abordeze cauzele profunde ale criminalității. Integrarea europeană presupune adoptarea unor standarde și politici care să trateze în mod holistic problema infracționalității, de la predispozițiile biologice și tulburările psihologice, până la combaterea sărăciei și reducerea inegalităților sociale. Moldova trebuie să își adapteze sistemele de justiție și sănătate publică la aceste cerințe pentru a contribui la diminuarea criminalității și a facilita integrarea cu succes în Uniunea Europeană.

BIBLIOGRAFIE:

1. ШЕВЕЛЕВА, С., ГРЕБЕНЬКОВ, А., НОВИЧКОВ, В. Криминология. Учебное пособие, Курск, 2011. p. 297
2. CIOBANU, Ig., Criminologie, Chișinău, Cartdidact, 2007, p. 210
3. GLADCHI, Gh. Criminologie generală: Manual pentru facultăţile de drept, Chișinău: Museum, 2001. p. 294
4. BÎRGĂU, M., NASTAS, An. Criminologie. Tratat, Chișinău: Pontos, 2022. p. 340
5. JITARIUC, V., BLAȘCU, O., Criminologie. Note de curs, Cahul, 2023, p. 149
6. МАЛКОВ, В. Криминология: Учебник для вузов, Москва: ЗАО «Юстицинформ», 2006. p. 528

CZU: 343.2/.7 **https://doi.org/10.59295/rpijn2025.41**

DE LA REALITĂȚI LA TRANSFORMĂRI ESENȚIALE ÎN DREPTUL PENAL CONTEMPORAN

ECHIMENCO Aurelia,
Universitatea de Stat „Bogdan Petriceicu Hasdeu" din Cahul,
studentă anul III,
Coordonator științific: Bodlev Sergiu, doctor în drept, lector universitar
ORCID: 0009-0002-0163-0824

SUMMARY

In this article, I propose to explore the main transformations in contemporary criminal law, focusing on global influences and the need to adapt legal norms to new social and technological realities. The analysis will address the evolution of concepts such as crime, guilt, and sanction, while also highlighting new challenges related to cybercrime, economic crimes, and the protection of human rights within the criminal process. It is relevant to mention that, with regard to national criminal legislation, prior to the entry into force of the Criminal Code on April 14, 2002 (effective starting June 12, 2003), the Criminal Code of the Moldavian SSR from 1961 was applied in the Republic of Moldova. This code was periodically adapted through legislative amendments to respond to the social transformations that the young state underwent. Currently, national criminal law is evolving in a direction that promotes increased protection of the individual.

In the context of the Republic of Moldova's declared commitment to the strategic path of European integration, criminal legislation is in a continuous process of adjustment. The legislator is called upon to intervene with clear regulations that align with contemporary realities to ensure the efficiency of the integration process into the European Union, while respecting the normative standards imposed at the European level.

***Keywords*:** dreptul penal, infracțiuni, integrare europeană.

Dreptul penal se regăsește în toate aspectele vieții sociale, cum ar fi știința, creația, economia, industria. La fel ca alte ramuri ale dreptului, acesta poate fi considerat parte integrantă a civilizației și culturii. Nu este întâmplător faptul că principalele interdicții din dreptul penal, precum „să nu ucizi!" sau „să nu furi!", provin din preceptele biblice din Vechiul Testament.

Dreptul penal protejează în special libertățile fundamentale ale omului, iar anumite infracțiuni grave, cum ar fi omorul, abuzul sexual, furtul, jaful sau tâlhăria, sunt reglementate exclusiv de această ramură a dreptului [1].

Dreptul penal a apărut pentru a proteja individul, societatea și statul împotriva

crimelor, utilizând metode specifice, cum ar fi amenințarea cu sancțiuni și aplicarea acestora. Dezvoltarea dreptului penal ca ramură nu poate fi separată de evoluția sa ca știință.

Criminalitatea fiind un fenomen social negativ mereu a fost în vizorul legislatorilor, iar reducerea, descoperirea, sancţionarea acesteia reprezintă o preocupare esenţială a teoreticienilor şi practicienilor din domeniul dreptului penal, criminologiei, criminalisticii, statisticii judiciare etc.

În ultimele decenii, infracționalitatea a devenit din ce în ce mai diversificată și complexă, odată cu apariția noilor tehnologii. Infracțiunile cibernetice, cum ar fi atacurile informatice și frauda digitală, au crescut exponențial, punând presiune pe sistemele juridice care, adesea, nu sunt pregătite să răspundă eficient. În plus, globalizarea a creat oportunități pentru creșterea criminalității organizate transnaționale, inclusiv traficul de persoane, droguri și arme. Politica penală, ca parte integrantă a politicilor publice ale unui stat, trebuie să fie armonizată cu viziunea statului asupra obiectivelor sale sociale într-o anumită etapă de dezvoltare. Acest lucru este esențial mai ales atunci când statul este confruntat cu necesitatea de a implementa cerințele stricte ale justiției penale, promovate energic de comunitatea internațională. Astfel, aplicarea politicii penale trebuie să ia în considerare toți factorii, atât interni, cât și externi, care pot contribui eficient la îmbunătățirea și perfecționarea cadrului legislativ.

Criminalitatea cibernetică devine tot mai amenințătoare pe zi ce trece, iar calculatorul electronic joacă un rol esențial în facilitarea acestui tip de infracțiuni. Acesta oferă nu doar un nou obiect al infracțiunii – informațiile stocate și procesate în sistemele informatice – ci și un nou mijloc prin care se pot comite fapte ilegale. Pe măsură ce valoarea informației crește, cresc și tentațiile de a compromite sistemele care o dețin. Având ca motiv fie interese financiare sau de alt gen, fie pur şi simplu distracţia, infracţionalitatea şi-a găsit un loc bun şi în reţelele de calculatoare.

Drept urmare la cele expuse mai sus, infracţionalitatea cibernetică include următoarele categorii de autori:

- hackeri – persoane, mai ales tineri, care pătrund în sistemele informatice din motive legate de provocare intelectuală sau de obţinerea şi menţinerea unui anumit statut în comunitatea prietenilor;
- spioni – persoane care pătrund în sistemele informatice pentru a obţine

informaţii care să le permit câştiguri de natură politică;

- terorişti – persoane care pătrund în sistemele informatice cu scopul de a provoca teamă, precum şi în scopuri politice;
- atacatori cu scop economic – pătrund în sistemele informatice ale concurenţilor comerciali, cu scopul de a obţine câştiguri financiare, în interesul altor persoane;
- criminali de profesie – pătrund în sistemele informatice ale întreprinderilor pentru a obţine câştig financiar, în interes personal;
- vandali – persoane care pătrund în sistemele informatice cu scopul de a cauza pagube [2, p. 246].

În contrast, în corespundere cu noul cadru legal modificarea datelor informatice poate antrena răspunderea penală cel puţin în baza a patru norme de incriminare: a) alterarea integrităţii datelor informatice ţinute într-un sistem informatic (art.260^2 Cod Penal al Republicii Moldova); b) perturbarea funcţionării sistemului informatic (art.260^3 Cod Penal al Republicii Moldova); c) falsul informatic (art.260^5 Cod Penal al Republicii Moldova); d) frauda informatică (art.260^6 Cod Penal al Republicii Moldova). Aplicabilitatea uneia sau altei norme depinde de: 1) scopul urmărit de făptuitor; 2) rezultatul real cauzat. De exemplu, în ipoteza în care modificarea datelor informatice a generat în perturbarea funcţionării unui sistem informatic cele comise trebuie încadrate în baza art.260^3 Cod Penal al Republicii Moldova (perturbarea funcţionării sistemului informatic). Dacă modificarea datelor informatice nu a dus la perturbarea funcţionării sistemului informatic, cele săvârşite trebuie apreciate drept alterare a integrităţii datelor informatice (art.260^2 Cod Penal al Republicii Moldova). Evident, cu condiţia cauzării unor daune în proporţii mari [3].

În ultima vreme, asistăm la o serie de catastrofe ecologice care ne provoacă, adesea în mod subconștient, sentimente de teamă și îngrijorare cu privire la problemele de mediu. Este evident că natura suferă o degradare continuă, cauzată prin diverse mijloace directe și indirecte, complexe și variate, care au efecte atât imediate, cât și de lungă durată. Acestea duc la deteriorarea ecosistemelor prin eroziune, exploatarea excesivă a resurselor naturale, introducerea de specii noi în habitate, precum și poluarea generată de dezvoltarea industrială și extinderea transporturilor.

Din aceste motive pe plan international a aparut necesitatea adoptării unor numeroase convenții și înființarii unor organizații care vor avea rolul de a proteja și

reabilita mediului. În ceea ce priveşte aspectul intern, Republica Moldova, ca şi întreaga comunitate internaţională, a început să-și fortifice politicile de protecție a mediului și să-și consolideze cadrul legislativ privitor la mediul înconjurător prin ratificarea unor convenții importante și de perspectivă.

În prezent se monitorizează implementarea celor 27 de convenții internaționale în domeniul mediului. Pentru implementarea convențiilor semnate este importantă coordonarea activității privind ajustarea legislației Republicii Moldova în conformitate cu prevederile convențiilor. Astfel, au fost elaborate și modificate pe parcursul acestor ani: Legea privind protecția mediului înconjurător; Codul apelor; Legea cu privire la zonele și fâșiile de protecție a apelor râurilor și bazinelor de apă; Legea privind expertiza ecologică și evaluarea impactului asupra mediului înconjurător; Codul silvic [4].

În lume s-au conturat doua modele de tragere la răspundere pentru încalcarea normelor privind ecologia. Conform primului model, sancţiunile penale pot fi aplicate după epuizarea cailor aplicării sancțiunilor administrative, norma penală având un caracter subsidiar în raport cu cea administrativă. Al doilea model porneşte de la ideea că faptelor de o gravitate redusă nu trebuie să li se aplice sancţiuni penale, răspunderea contravenţională sau civila fiind suficienta. Răspunderea penală intervine numai asupra faptelor care au ca rezultat o poluare gravă a mediului, provocând o serioasă ameninţare a intereselor oamenilor, plantelor şi animalelor, a bunurilor materiale. Răspunderea penală se aplică ca ultimă măsură şi are ca sarcină protejarea relaţiilor sociale de mediu prin reprimarea infracţiunilor ecologice.

Evoluția timpului de la o zi la alta relevă un interes tot mai mare în domeniul criminogen, manifestat prin comiterea unor noi fapte antisociale împotriva umanității. Conflictele și amenințările actuale între state sau persoane din țări diferite stimulează dorința unor indivizi de a săvârși infracțiuni periculoase, precum cele transfrontaliere. Aceste infracțiuni au scopul de a provoca daune la nivel internațional, întrucât, conform naturii lor, sunt realizate pe teritoriul unui stat de către grupuri infracționale organizate care își desfășoară activitățile în două sau mai multe țări. Un rol important în prevenirea şi combaterea criminalităţii transfrontaliere îi revine colaborării directe dintre regiunile învecinate, regăsite de-a lungul unei frontiere, indiferent de nivelul la care se realizează această relaţionare. Este vorba, în primul rând, de cooperarea transfrontalieră, atât la nivel interstatal, cât şi regional

sau local, care a stat în atenţia instituţiilor europene pe întregul proces de construcţie europeană. Uniunea Europeană încurajează şi stimulează dezvoltarea de parteneriate în cooperarea transfrontalieră. Interesul UE este nu doar acela de a dezvolta armonios regiunile de o parte sau alta a frontierei, dar şi interesul de ordin securitar în ceea ce priveşte dezvoltarea unei regiuni învecinate cooperante şi stabile, în cazul de faţă pentru prevenirea şi combaterea eficientă a diferitor tipuri de infracţiuni.

La nivel european cadrul instituţional privind prevenirea şi combaterea criminalităţii transfrontaliere este reglementat în Tratatul de la Lisabona, intrat în vigoare la sfârşitul anului 2009, încheind astfel mai mulţi ani de negocieri pe tema aspectelor instituţionale.

Faptele transfrontaliere destinate criminalității organizate se săvârșesc prin utilizarea următoarelor metode: trafic organizat, manipulări, violență, extorcare, fraude, eliminare, corupție ori prin intermediul spălării banilor. Dar, odată ce au fost comise, aceste fapte lezează următoarele valori prejudiciabile: viața și libertatea persoanei, integritatea fizică a acesteia, ordinea și securitatea publică, precum și libertatea opiniei și de exprimare. [5].

Implementarea standardelor şi a bunelor practici europene în sistemul de drept naţional este una dintre cele mai sensibile probleme cu care s-a confruntat şi continue să se confrunte Republica Moldova în îndelungata perioada de tranziţie pe care o parcurge. Acest proces care este unul inerent şi absolut necesar accederii de către statul nostru la marea familie europeană este deseori tergiversat de către factorii politici externi şi interni. Mai mult decât atât, anumite procese de implementare a valorilor democratice în Republica Moldova poartă un caracter pur declarativ şi se reduc doar la formalităţi obscure fără a fi atinse reuşitele multa şteptate de către cetăţenii aduşi la limita disperării.

Din momentul aderării Republicii Moldova şi până în prezent, Convenţia europeană a drepturilor omului şi jurisprudența rezultată din interpretarea acesteia de către Curtea europeană au avut un impact direct asupra procesului de evoluţie şi de dezvoltare a sistemului de drept naţional. Fără doar şi poate că aderarea la CEDO nu a putut să nu aibă efecte de rezonanţă asupra reglementărilor juridico-penale. Dată fiind conjunctura de apariţie şi de afirmare a Republicii Moldova ca stat independent o asemenea influenţare este firească şi absolut necesară.

Un asemenea impact Convenţia l-a avut chiar la momentul adoptării Cod Penal

al Republicii Moldova. În acest sens, poate fi exemplificată recidiva care în legislaţia penală în vigoare, spre deosebire de cea anterioară nu a mai fost prevăzută în calitate de semn calificativ cu efect agravat al infracţiunilor. Astfel, la art. 24 Codul penal din 1961 era definită noţiunea de „recidivist deosebit de periculos" noţiune în baza căreia legiuitorul caracteriza, inclusiv unele forme agravate ale infracţiunilor descrise în Partea specială ale respectivului Codul Penal. La baza abolirii acestui „semn calificativ" din legea penală naţională în vigoare a stat art. 4 alin. (1) din Protocolul nr. 7 al CEDO cu denumirea marginală de „Dreptul de a nu fi judecat de două ori". Potrivit textului de lege: „Nimeni nu poate fi urmărit sau pedepsit penal de către jurisdicţiile aceluiaşi stat pentru săvârşirea infracţiunii pentru care a fost deja achitat sau condamnat printr-o hotărâre definitivă conform legii şi procedurii penale ale acestui stat".

Reieşind din aceste raţiuni, după cum pe drept cuvânt se menţionează în literatura de specialitate: „Codul Penal în vigoare abordează recidiva ca fiind o stare de fapt și nu o calitate atribuită persoanei infractorului, spre deosebire de legea penală anterioară, în baza căreia instanţa de judecată, dacă erau întrunite condiţiile legale, declara persoana ca fiind recidivist deosebit de periculos, fapt care determina o răspundere penală sporită" [6].

Prin prisma dreptului comparat, evidențiem infracțiunile contra siguranței statului in România. Potrivit unor definiţii, riscul reprezintă un eveniment potenţial cu un anumit grad de distructibilitate şi posibilitate de producere, ori posibilitatea de a avea de înfruntat un pericol, iar vulnerabilitatea este înţeleasă ca o anumită stare de lucruri, procese sau fenomene din viaţa internă a ţării care diminuează capacitatea de reacţie la riscurile existente ori potenţiale şi care favorizează apariţia sau dezvoltarea acestora [7, p. 21].

Orice activitate infracțională afectează indirect statul, deoarece aduce prejudicii societății. Totuși, există momente în care statul trebuie să intervină nu doar pentru a proteja societatea, ci și pentru a se apăra împotriva acțiunilor care îl pun în pericol în mod direct. Infracțiunile contra siguranței statului au evoluat în funcție de contextul istoric și politic. De la Codul Penal din 1864, în care siguranța statului era adesea legată de protejarea monarhului, la Codul Carol al II lea și până la Noul Cod Penal din 2009, accentul s-a mutat pe protejarea națiunii, individului și suveranității naționale.

Infracțiunile contra siguranței statului în România reprezintă fapte deosebit de grave care amenință însăși existența statului, ordinea constituțională, independența,

suveranitatea şi integritatea teritorială. Aceste infracțiuni sunt reglementate Cod Penal al României, iar cele mai importante dintre ele sunt: trădarea, spionajul, acte de terorism, atentatele împotriva ordinii constituționale, împiedicarea exercitării puterii de stat, propagandă pentru răsturnarea ordinii sociale.

Legea 286/2009, Noul Cod penal, plasează infracţiunile contra siguranţei naţionale în Titlu X, fiind urmate de infracţiunile contra capacităţii de luptă a forţelor armate şi infracţiuni de genocid, contra umanităţii şi de război, prima categorie de infracţiuni reglementată fiind cele ce aduc atingere persoanei şi drepturilor acesteia.

Într-adevăr se poate observa la nivel mondial o preocupare accentuată pentru protejarea individului şi responsabilizarea statului, căruia îi revine rolul de a apăra drepturile persoanei. Acest fenomen este sugerat şi de numeroasele organisme şi acte internaţionale dedicate protecţiei drepturilor şi libertăţilor persoanei. Deoarece s-a considerat că a lăsa apărarea drepturilor omului exclusiv în competenţa statelor, pe temeiul respectării principiului suveranităţii absolute a acestora, nu reprezintă o soluţie eficientă, statele au convenit, prin instrumente internaţionale, să-şi limiteze suveranitatea în materie, prin crearea unor sisteme de protecţie internaţională.

Prin siguranţa naţională a României se înţelege starea de legalitate, de echilibru şi de stabilitate socială, economică şi politică necesară existenţei şi dezvoltării statului naţional român, ca stat suveran, unitar, independent şi indivizibil, menţinerii ordinii de drept, precum şi a climatului de exercitare neîngrădită a drepturilor, libertăţilor şi îndatoririlor fundamentale ale cetăţenilor, potrivit principiilor şi normelor democratice statornicite prin Constituţie, iar art. 2 prevede că siguranţă naţională se realizează prin cunoaşterea, prevenirea şi înlăturarea ameninţărilor interne sau externe ce pot aduce atingere valorilor prevăzute în art. 1, cetăţenii români având, ca expresie a fidelităţii lor faţă de ţară, îndatorirea morală de a contribui la realizarea siguranţei naţionale [7].

Identificarea factorilor de risc care afectează securitatea națională constituie doar primul pas în elaborarea unor reglementări eficiente pentru protejarea valorilor care depășesc interesele individuale. Datorită amploarei acestor fenomene, este greu ca un singur stat să gestioneze eficient situațiile cu potențial periculos, fiind adesea necesară intervenția internațională pentru a coordona reglementările naționale. Totuși, pentru a asigura realizarea obiectivelor legislative, este esențial să

se țină cont de particularitățile fiecărui stat.

În calitate de concluzie, putem afirma că evoluția dreptului penal contemporan răspunde în mod direct necesității de a proteja mai eficient valorile fundamentale ale societății într-un context globalizat și tehnologizat. Studiul relevă faptul că legislațiile naționale, inclusiv cea din Republica Moldova, sunt într-un proces continuu de ajustare și armonizare cu normele internaționale și europene, în special sub influența standardelor Curții Europene a Drepturilor Omului.

Un alt aspect important identificat în cercetare este creșterea complexității infracțiunilor moderne, cum ar fi criminalitatea cibernetică, infracțiunile economice și cele transfrontaliere, care impun un răspuns legislativ adecvat și adaptat. În acest context, reforma dreptului penal nu numai că are rolul de a preveni și sancționa infracțiunile, dar și de a asigura respectarea drepturilor fundamentale ale persoanelor implicate în procesul penal, promovând un echilibru între justiție și protecția drepturilor omului. Astfel, cercetarea subliniază necesitatea unei abordări dinamice și flexibile în dreptul penal, care să poată răspunde eficient provocărilor actuale, fiind în același timp ancorată în principii fundamentale de drept și umanitate.

BIBLIOGRAFIE:

1. BEJINARIU, P. Evoluţia riscurilor şi ameninţărilor la adresa securităţii naţionale: regândiri, reformulări, redefiniri, Axioma Print, Bucureşti, 2005, p. 21.
2. BOTNARU, S., POLISCA C. Valori și concepte teoretice în apariția și evoluția dreptului penal. Disponibil : file:///C:/Users/User/Desktop/123-126_22.pdf
3. Culegerea comunicărilor. În: “Conferinţa ştiinţifică naţională cu participare internaţională” volumul II. Realități și perspective ale învățământului juridic național, 2019. Disponibil: https://ibn.idsi.md/sites/default/files/imag_file/Culegere_II_Realitati_si_perspective_201 9.pdf
4. Cușnir, V., Cojocaru, R. Impactul jurisprudenței CtEDO asupra evoluţiei legislației penale naţionale. Disponibil: https://ibn.idsi.md/sites/default/files/imag_file/p-123- 134.pdf
5. DOBRINOIU M. Infracţiuni în domeniul informatic. Bucureşti, 2006, p.246.;
6. GHERMAN, M., BOTNARI, I. Aspecte teoretice privind măsurile speciale de investigație în procesul de combatere a criminalității transfrontaliere. Disponibil : https://ibn.idsi.md/sites/default/files/imag_file/120-126_6.pdf
7. NESTOR, S. Esenţa şi etiologia infracţiunilor ecologice. Disponibil: https://ibn.idsi.md/sites/default/files/imag_file/Esenta%20si%20etiologia%20infractiunil or%20ecologice%20.pdf

CZU: 343.7 **https://doi.org/10.59295/rpijn2025.42**

INFRACȚIUNI PATRIMONIALE

STROCHIN Anastasia,
Universitatea de Stat din Moldova,
studentă, Facultatea de Drept a Universității de Stat din Moldova

SUMMARY

Property crimes represent a significant issue within the legal and socio-economic context of the Republic of Moldova. From a legal perspective, property crimes are a concrete expression of the collision between an individual's subjective right to dispose of their assets and the illicit actions that disturb that right.

Keywords: property crimes, goods, criminality, social values, legal sanctions.

Orice societate își întemeiază coeziunea, stabilitatea și funcționalitatea pe un ansamblu de valori, reguli, norme, drepturi, obligații, interdicții și practici sociale, care în coeziune formează ordinea socială. Diversele aspecte ale consensului, ordinii sociale și normative, ale controlului și constrângerii sociale, ca și cele ale normativității sociale, au reprezentat o preocupare primordială a juriștilor și sociologilor, interesați să evidențieze interelația dintre valori, norme, comportamente și acțiuni sociale și structura sistemului social, normativ și cultural al societății.

Relațiile interumane din societate, în condițiile existenței statului, sunt reglementate prin norme juridice, care urmăresc desfășurarea acestora potrivit voinței celor aflați la conducerea statului, care pot reprezenta fie interesele unor grupe restrânse, în condițiile statelor totalitare, fie ale întregii colctivități, în condițiile statelor democratice. În cazul încălcărilor normelor juridice sunt puse în pericol valorile sociale pe care ele le apară, în scopul ocrotirii acestor valori, s-a stabilit o răspundere juridică atunci când normele sunt încălcate, în sensul că persoanele care se fac vinovate de săvârșirea unor fapte prin care încalcă normele date trebuie să suporte anumite consecințe, adică faptele lor să fie supuse unor sancțiuni juridice.

Actualitatea investigației reiese din faptul că reprezetând o categorie specială a normelor sociale, normele juridice constituie suportul și baza pe care se întemeiază și se fundamentează o mare parte a relațiilor și acțiunilor individuale și sociale. Normele juridice protejează cele mai importante valori și relații interumane dintr-o societate, având ca scop apărarea structurilor și instituțiilor sociale și garantarea

drepturilor și libertăților indivizilor.

La diverse etape de dezvoltare a societății, normele sociale devin norme juridice, atunci când organizarea autorității și constrângerea ating un anumit grad de precizie, când executarea lor silită este asigurată prin manifestarea deschisă a forței sau a constrângerii statale. Indiferent de diversitatea și domeniul pe care îl reglementează, normele juridice inclusiv cele de drept penal, reprezintă, în esență, reguli cu sancțiuni organizate, susceptibile de a fi respectate și aplicate prin intermediul forței coercitive sau al presiunii exercitate de autoritatea publică dintr-o societate.

Normele juridice de drept penal prescriu conduita tipică pe care trebuie să o adopte indivizii în diferite contexte acționale în domeniul combaterii criminalității și asigurării ordinii de drept, prin impunerea, interzicerea sau permiterea anumitor acțiuni, în funcție de care comportamentul lor este evaluat ca legal-legal, licit-ilicit, corect-incorect, dezirabil-indezirabil, conformist-deviant etc.

Așa cum se cunoaște, orice încălcare a legii prin săvârșirea unei infracțiuni, apare în conflict între voința legii și voința destinatarului care a avut o conduită contrară preceptului cuprins în norma de incriminare.

1. *Noțiunea și caracterizarea infracțiunilor contra patrimoniului*

Infracțiunile contra patrimoniului reprezintă grupul de infracțiuni prevăzute în Capitolul VI al Părții Speciale a Codului Penal al Republicii Moldova, reprezentând *fapte socialmente periculoase, săvârșite cu intenție sau din imprudență, care vatămă - în mod exclusiv sau în principal - relațiile sociale cu privire la patrimoniu*.

Prin urmare, obiectul juridic generic al infracțiunilor din grupul analizat îl constituie relațiile sociale cu privire la patrimoniu.

În terminologia legii penale, noțiunea de patrimoniu are exact același înțeles care este dat în terminologia dreptului civil :,, totalitate drepturilor și obligațiilor patrimoniale (care pot fi evaluate în bani), privite ca o sumă de valori active și pasive, strâns legate între ele, aparținând unor persoane fizice și juridice determinate” (alin.(1) art. 284 din Codul Civil al Republicii Moldova).

Referitor la importanța și poziția patrimoniului, privit, în primul rând ca o valoare socială fundamentală, aceasta reprezintă o condiție de participare la raporturile juridice de ordin patrimonial. Existența bunurilor și a drepturilor privind patrimoniul său, permite persoanei să-și îndeplinească obligațiile cu caracter

economic. În această ipoteză, patrimoniul apare ca o condiție a capacității juridice a persoanei, deci, ca o valoare socială care trebuie aparată prin toate mijloacele juridice, inclusiv cele de drept penal.

Pentru a putea exista condiția dată a capacității juridice, anumite situații de fapt existente trebuie să fie puse sub acoperire juridică. În mod general, sfera patrimonială a persoanei poate fi privită sub formă de luare în stăpânire de către persoană a unor valori patrimoniale, ea devenind astfel unicul posesor al acestor valori. Starea de posesie se exprimă în posibilitatea persoanei de a gestiona aceste valori, precum și neamestecul altor persoane în această gestiune.

Din motiv că unul din elementele de bază a patrimoniului este dreptul de proprietate, un drept real tipic, ce este recunoscut și ca drept fundamental al omului, prevăzut în multiple tratate și convenții internaționale. Prin urmare, pot oferi un exemplu precum articolul 17 din Declarația Universală a Drepturilor Omului, care menționează că nimeni nu va lipsit în mod arbitrar de proprietatea sa. La fel un alt exemplu ar servi articolul 1 din Protocolul nr.1 adițional la Convenția pentru apărarea drepturilor omului și libertăților fundamentale la care Republica Moldova face parte, care prevede că orice persoană fizică sau juridică are dreptul la respectarea bunurilor sale, nimeni nu poate fi lipsit de proprietatea sa decât pentru cauză de utilitate publică și în condițiile prevăzute de lege și de principiile generale ale dreptului.

2. *O analiză fundamentală a infracțiunilor patrimoniale*

Patrimoniul, reglementat de legea civilă, este protejat în principal prin mijloace de drept civil. Cu toate acestea, în cazul faptelor reglementate de Capitolul VI al Părții Speciale din Codul penal, patrimoniul este afectat într-o manieră care impune intervenția dreptului penal. Aceste fapte prezintă un pericol social deoarece afectează valori sociale fundamentale și perturbă funcționarea normală a circuitului civil. Mijloacele de drept civil, care se limitează la repararea prejudiciului și restabilirea patrimoniului, nu sunt suficiente pentru a preveni repetarea acestor fapte, care creează nesiguranță asupra dreptului de proprietate și destabilizează circuitul civil. De aceea, este necesară incriminarea și sancționarea penală a acestor fapte, fără a exclude, ci chiar completând și întărind rolul dreptului civil în repararea prejudiciului.

Infracțiunile patrimoniale au un obiect juridic special, format din relațiile sociale cu privire la anumite valori sociale specifice, ca exemplu relațiile sociale

privind posesia unor bunuri mobile (infracțiunile prevăzute la art. 186/187/192 Cod Penal al Republicii Moldova), relațiile sociale cu privire la posesia asupra mijlocului de transport (în cazul infracțiunilor potrivit art. 192(1) Cod Penal al Republicii Moldova) etc.

Însă în capitolul dat al legii penale mai există și infracțiuni cu obiect juridic complex, precum și infracțiuni cu obiect juridic multiplu, pe lângă cele cu obiect juridic simplu. În astfel de cazuri, relațiile sociale referitoare la anumite valori sociale specifice ce derivă din patrimoniu sunt afectate predominant, dar nu exclusiv. De asemenea, în mod secundar, sunt prejudiciate și relațiile sociale ce privesc alte valori sociale fundamentale, distincte de patrimoniu, dar care derivă din acestea.

Printre infractiunile cu obiect juridic complex se număra: tâlhăria (art. 188 CP RM); santajul (art. 189 CP RM); escrocheria (art. 190 CP RM); rapirea mij-locului de transport cu tractiune animala, precum si a animalelor de tractiune (art. 192 CP RM); tulburarea de posesie (art. 193 CP RM); cauzarea de daune materiale prin inselciune sau abuz de incredere (art. 196 CP RM). Totodată, se poate remarca vatmarea, in mod adiacent, a unor relatii sociale cu privire la valorile sociale specifice care deriv din valori sociale fundamentale altele decât patrimoniul, la unele modalitati agravate ale infractiunilor cu obiect juridic simplu. Aceste modalitati sunt prevăzute la: lit.e) alin.(2) art. 187; lit.b) alin. (2) art. 192'; lit.d) alin. (2) art. 197 CP RM etc.

Printre infractiunile cu obiect juridic multiplu pot fi enumerate: delapidarea averii straine (art. 191 CP RM); insusirea sau utilizarea ilicita a energiei electrice, termice sau a gazelor naturale (art. 194 CP RM); dobândirea sau comercializarea bunurilor despre care se stie că au fost obtinute pe cale criminală (art. 199 CP RM). Spre deosebire de infracțiunile complexe, ele reprezintă o singură acțiune sau inacțiune, și nu un sistem de acțiuni și/sau inacțiuni.

În general, toate infracțiunile împotriva patrimoniului au un obiect material. În cazul unor infracțiuni complexe din această categorie, pot fi identificate două obiecte materiale: un obiect material principal și un obiect material secundar. În orice situație, obiectul material al infracțiunilor patrimoniale constă, în mod prioritar, în anumite bunuri. Unele dintre aceste infracțiuni (precum cele prevăzute la art. 186-188, 190-192 din Codul Penal al Republicii Moldova) pot avea ca obiect material doar bunuri mobile. În schimb, infracțiunea prevăzută la art. 193 din Codul Penal poate avea ca obiect material exclusiv un bun imobil. Totuși, există și infracțiuni care pot

avea ca obiect material atât bunuri mobile, cât și imobile (de exemplu, infracțiunile prevăzute la art. 196 și 197 din Codul Penal).

În cazul infracțiunii de delapidare a averii străine (art. 191 Cod Penal), obiectul material este constituit doar din bunurile încredințate făptuitorului spre administrare de o altă persoană. În mod obișnuit, obiectul material al infracțiunii de pungașie (art. 192 Cod Penal) nu este orice bun mobil, ci în special bani, titluri de valoare, bijuterii sau alte obiecte prețioase de mici dimensiuni. În cazul infracțiunii prevăzute la art. 192^1 din Codul Penal, obiectul material este mijlocul de transport, în timp ce infracțiunea prevăzută la art. 192^2 vizează mijloace de transport cu tracțiune animală sau animalele de tracțiune.

Infracțiunea stipulată la art. 194 din Codul Penal are ca obiect material doar gazele naturale, fie sub formă gazoasă, fie lichefiată. În ceea ce privește infracțiunea reglementată la art. 199 din Codul Penal, obiectul material este constituit din bunurile dobândite prin activități infracționale, cum ar fi sustragerea, șantajul, banditismul, braconajul, contrabanda sau corupția pasivă. În contextul infracțiunii prevăzute la art. 194 din Codul Penal, energia electrică și energia termică, neavând o existență materială, constituie obiecte imateriale. De asemenea, infracțiunea de șantaj (art. 189 Cod Penal) poate avea un obiect imaterial principal atunci când implică solicitarea de a ceda drepturi asupra bunurilor sau de a întreprinde acțiuni cu efecte patrimoniale.

În ceea ce privește victimele infracțiunilor împotriva patrimoniului, acestea sunt de obicei posesorii de fapt ai bunurilor. Legea penală, atunci când incriminează astfel de fapte, nu pune accent pe poziția juridică a victimei, ci pe caracterul ilicit al faptei făptuitorului. Victima nu este obligată să demonstreze că deține o poziție juridică asupra bunului sustras, distrus sau deteriorat prin fapta infracțională.

Sub aspectul laturii obiective, se observă că infracțiunile împotriva patrimoniului sunt, în majoritatea cazurilor, comise prin acțiune. Totuși, în cazul infracțiunilor reglementate la articolele 196 și 197 din Codul penal al Republicii Moldova, se poate vorbi și despre inacțiune. În cazul unor infracțiuni complexe, inacțiunea poate avea un caracter adiacent, cum este cazul infracțiunilor specificate la articolele 190 și 196.

Majoritatea faptelor incriminate în Capitolul VI din Partea Specială a Codului penal sunt infracțiuni materiale, în timp ce infracțiunile formale sunt cele menționate

la articolele 188, 189, 192, 192' și 199. Chiar și în cadrul unor infracțiuni formale, anumite modalități agravate p adopta forma unei infracțiuni materiale, cum ar fi cele menționate în literele f) alin. (2), (4) și (5) ale art. 188, literele e) și f) alin. (3), (5) și (6) ale art. 189, și alin. (3) și (4) ale art. 192.

Semnele secundare ale laturii obiective sunt, în general, irelevante pentru calificarea infracțiunilor patrimoniale, însă pentru anumite infracțiuni, existența anumitor semne secundare este esențială. Acestea includ metoda (de exemplu, patrunderea în incinte sau utilizarea unor metode periculoase), modul de executare (ascuns sau deschis), mijloacele folosite (arme sau alte obiecte periculoase), locul comiterii faptei (incinte, locuri de depozitare sau buzunare) și timpul comiterii faptei (în timpul unor calamitate).

În contextul infracțiunilor reglementate de art. 192ª din Codul penal al Republicii Moldova, făptuitorul demonstrează atât intenție față de fapta prejudiciabilă, cât și imprudență față de urmările acesteia. Totodată, nu se exclude manifestarea imprudenței în cazul modalităților agravate ale altor infracțiuni, de exemplu, cele menționate în lit. f) alin. (3) art. 189 și lit. d) alin. (2) art. 197.

Infracțiunile împotriva patrimoniului, în special cele enumerate la articolele 186-188 și 190-192 din Codul penal, presupun, în mod obligatoriu, existența scopului de sustragere, considerat o expresie a scopului de cupiditate. În cazul infracțiunilor prevăzute la art. 189, 194 și 196, scopul de cupiditate este esențial, dar nu necesită întotdeauna includerea scopului de sustragere (în cazul infracțiunilor de la art. 189 și 196), iar în cazul infracțiunii de la art. 194, scopul de sustragere nu este întotdeauna obligatoriu. În schimb, pentru infracțiunile reglementate de art. 192' și 192* CP RM, scopul utilizării temporare este imperativ.

În mod excepțional, motivul infracțiunii poate avea un caracter obligatoriu, cum ar fi în cazul infracțiunii prevăzute de lit. b) alin. (2) art. 197. De regulă, subiect al infracțiunilor contra patrimoniului poate fi orice persoană fizică responsabilă, care a atins vârsta răspunderii penale de 14 ani (pentru infracțiunile prevăzute de art. 186-188; alin. (2)-(4) art. 189; alin. (2), (3) art. 190; alin. (2) art. 192; alin. (4) art. 196; alin. (2) art. 197) sau 16 ani în celelalte cazuri. Cu toate acestea, în cazul unor infracțiuni specifice din acest grup, legea prevede cerința ca subiectul să aibă o calitate specială: fie persoană căreia i s-au încredințat bunurile victimei (art. 191 CP RM), fie o persoană cu funcție de răspundere sau care gestionează o organizație comercială, socială sau

alt tip de organizație non-guvernamentală (lit. d) alin. (2) art. 190; lit. d) alin. (2) art. 191 CP RM), fie consumator în cazul infracțiunii prevăzute de art. 194 CP RM, în contextul utilizării ilicite a energiei electrice, termice sau a gazelor naturale, evitându-se sistemele de evidență stabilite care au fost deteriorate de către făptuitor.

3. *Tipologia infracțiunilor patrimoniale – O privire de ansamblu*

Faptele infracționale reflectă o încălcare a contractului social tacit existent între membrii societății, un pact nescris care se bazează pe respectul reciproc al drepturilor de proprietate. Fără acest respect, întreaga structură socială riscă să se dezintegreze, deoarece încrederea în sistemul juridic și în capacitatea statului de a proteja drepturile fundamentale este esențială pentru funcționarea armonioasă a societății.

Tipologia infracțiunilor contra patrimoniului poate fi înfățișată în felul următor:

1. Infracțiuni săvârșite prin sustragere (art.186-188, 190-192 Codul Penal al Republicii Moldova)
2. Infracțiuni săvârșite în scop de cupiditate, având o natură mixtă (art.194 Cod Penal al Republicii Moldova)
3. Infracțiuni săvârșite în scop de cupiditate, însă nu prin sustragere (art.189/196 Cod Penal al Republicii Moldova)
4. Infracțiuni săvârșite în lipsa unui scop special (art.193/197 și 199 Cod Penal al Republicii Moldova)
5. Infracțiuni săvârșite pe calea răpirii unui mijloc de transport, a unui mijloc de transport cu tracțiune animală sau a unui animal de tracțiune (art. 192(1) și 192(2) Cod Penal al Republicii Moldova).

1. *Infracțiuni săvârșite prin sustragere*

Noțiunea de sustragere cuprinde totalitatea elementelor esențiale și interdependente, comune tuturor infracțiunilor de acest tip, constitutând un concept abstract ce reunește esența oricărei forme de sustragere. Această definiție facilitează perfecționarea tehnicii de construcție a diverselor componente ale infracțiunilor săvârșite prin sustragere, eliminând astfel necesitatea includerii unui număr mare de semne distincte în fiecare caz concret. Este suficient să se utilizeze termenul „sustragere” în dispoziția incriminatoare, ceea ce reduce volumul textului fără a-i altera conținutul semantic.

Considerăm că prin *sustragere* înțelegem *luarea ilegală și gratuită a bunurilor*

mobile din posesia altuia, care a cauzat un prejudiciu patrimonial efectiv acestuia, săvârșită în scop de cupiditate.

În plus, o definire precisă a sustragerii stabilește limitele necesare pentru a distinge clar orice formă de sustragere de infracțiunile conexe, fiind esențială pentru calificarea faptei. Aceasta este deosebit de importantă în situațiile în care semnele sustragerii identificate într-o faptă specifică se suprapun cu cele ale altor infracțiuni. O caracterizare compactă a sustragerii permite focalizarea asupra elementelor specifice care diferențiază infracțiunile din acest subgrup de altele similare.

Definiția doctrinară a noțiunii de sustragere include următoarele elemente constitutive, care sunt necesare și suficiente: 1) „luarea"; 2) „din posesia altuia"; 3) „de bunuri mobile"; 4) „ilegală"; 5) „practicată"; 6) „care a cauzat un prejudiciu patrimonial efectiv acestuia"; 7) „săvârșită în scop de cupiditate". Aceste semne sunt indispensabile pentru toate infracțiunile împotriva patrimoniului comise prin sustragere (în conformitate cu articolele 186-188 și 190-192 CP RM). Absența oricăruia dintre aceste semne permite reîncadrarea faptei nu ca o sustragere, ci ca o altă categorie de infracțiune sau, în totalitate, ca un act fără relevanță penală.

Este oportun să examinăm semnele constitutive ale noțiunii de sustragere în analiza elementelor componente ale infracțiunii de sustragere, care constituie un sistem integrat. Referitor la obiectul infracțiunilor săvârșite prin sustragere, se constată că obiectul juridic comun îl reprezintă relațiile sociale referitoare la posesia bunurilor mobile. Nici dreptul real, nici alt tip de drept subiectiv nu pot constitui obiectul juridic comun al infracțiunilor de sustragere. În sprijinul acestei afirmații, se poate cita alineatul (1) al articolului 305 din Codul civil, care stipulează: „Posesorul este prezumat proprietar al bunului dacă nu este dovedit că a început să posede pentru altul."

2. *Infracțiuni săvârșite în scop de cupiditate, având o natură mixtă*

Articolul 194 din Codul Penal al Republicii Moldova incriminează fapta de însușire sau utilizare ilicită a energiei electrice, termice sau a gazelor naturale în două variante: tip și agravată. Varianta-tip, stipulată la alineatul (1), se referă la însușirea sau utilizarea ilicită a acestor resurse prin ocolirea sistemelor de evidență instalate corespunzător sau prin intermediul acestora, dar deteriorate de consumator, în cazul în care aceasta cauzează daune semnificative. Varianta agravată, specificată la

alineatul (2), implică provocarea de daune de proporții deosebit de mari.

Gravitatea acestei infracțiuni se justifică prin importanța resurselor energetice în economia națională și prin riscurile asociate, inclusiv scurgeri de gaze naturale, electrocutări, incendii sau explozii.

Obiectul juridic special al infracțiunii este multiplu: obiectul juridic principal constă în relațiile sociale referitoare la posesia gazelor naturale și utilizarea energiei electrice sau termice, iar obiectul secundar se referă la securitatea publică și utilizarea infrastructurii energetice. Utilizarea ilicită a energiei prin sisteme deteriorate afectează și relațiile sociale legate de integritatea și potențialul de utilizare a acestor sisteme.

Obiectul material al infracțiunii este reprezentat de gazele naturale (în stare gazoasă sau lichefiată), iar energia electrică și termică, neavând o existență materială, constituie obiecte imateriale ale faptei infracționale.

3. Infracțiuni săvârșite în scop de cupiditate, însă nu prin sustragere

În art. 189 CP RM. sub denumirea marginală de *Șantaj* sunt reunite opt variante-tip1 de infracţiuni şi două variante agravate de infracţiuni.

Acțiunea principală în cadrul faptei prejudiciabile prevăzute la alineatul (1) din articolul 189 al Codului Penal al Republicii Moldova se prezintă sub trei forme normative distincte:

1. Solicitudinea de transmitere a bunurilor de la proprietarul, posesorul sau deținătorul acestora;

2. Solicitudinea de transferare a dreptului asupra bunurilor care aparțin proprietarului, posesorului sau deținătorului;

3. Solicitudinea de a întreprinde acte cu caracter patrimonial.

Cererea formulată de făptuitor constituie o pretenție, având caracterul unei revendicări ce poate fi exprimată în diverse forme: oral, scris, prin intermediul telefonului sau prin alte mijloace de comunicare, fie în mod direct, fie prin intermediari. Este de asemenea posibil ca formularea cererii să fie concepută astfel încât să rămână inaccesibilă persoanelor terțe, fiind comprehensibilă exclusiv pentru victimă. În anumite cazuri, cererea poate lua forma unei aluzii subtile, prezentată sub o aparență de cordialitate. De asemenea, făptuitorul poate crea un context specific, care să sugereze victimei necesitatea de a transmite bunuri sau drepturi asupra

acestora, ori de a efectua acțiuni cu caracter patrimonial în beneficiul său.

În art. 196 Cod Penal al Republicii Moldova fapta de cauzare de daune materiale prin înșelăciune sau abuz de încredere este incriminată într-o variantă-tip și în 3 variante agravante.

În contextul apărării penale a patrimoniului față de infracțiunile reglementate de articolul 196 din Codul Penal al Republicii Moldova, se constată că aceste infracțiuni prezintă un grad de pericol social similar cu cel al escrocheriei. Ambele infracțiuni implică un conținut acțional comun, reprezentat prin înșelăciune sau abuz de încredere. Cu toate acestea, legiuitorul a optat pentru incriminarea distinctă a faptei prevăzute la art. 196 CP RM, conferindu-i un caracter specific care o diferențiază, în mod prioritar, de infracțiunile săvârșite prin sustragere.

Practic in aceeasi configuratie in care evolueaza in cazul infractiunii de escrocherie, documentele false pot evolua ca mijloc de savârsire a infractiunii prevazute la art. 196 C.P. RM.

4. *Infracțiuni săvârșite în lipsa unui scop special*

Articolul 193 din Codul Penal al Republicii Moldova stipulează responsabilitatea penală pentru ocuparea, totală sau parțială, fără drept, a unui bun mobil aflat în posesia unei terțe persoane, prin utilizarea violenței, amenințarea cu violența sau prin distrugerea ori modificarea semnelor de hotar. Această incriminare are ca obiect protecția posesiei bunurilor imobile, fiind consacrată în cadrul reglementării privind tulburarea de posesie. Tulburarea de posesie prezintă similitudini cu infracțiunile comise prin sustragere, totuși, se distinge prin faptul că, în cazul tulburării, influența infractională se exercită direct asupra bunurilor imobile, în timp ce sustragerea vizează exclusiv bunurile mobile. Relevanța incriminării tulburării de posesie este amplificată de proliferarea fenomenului denumit „raider", referindu-se la acapararea ilegală a unei întreprinderi de către alta în contextul fuziunilor sau dezmembrărilor. Totuși, tulburarea de posesie reprezintă doar una dintre dimensiunile acestui fenomen complex.

Pentru a asigura protecția integrală a patrimoniului, legiuitorul a incriminat distrugerea și deteriorarea bunurilor, în cazul în care aceste fapte sunt săvârșite cu intenție, conform articolului 197 din Codul Penal al Republicii Moldova. Astfel, apărarea penală a patrimoniului include și infracțiunile care afectează însăși existența bunului, în materialitatea sa. Specificitatea infracțiunii menționate constă în faptul că

absența scopului de cupiditate la autor exclude interesul acestuia de a exploata sau de a beneficia de caracteristicile utile ale bunului asupra căruia se exercită influența infracțională. De asemenea, se subliniază că între scopurile distrugerii sau deteriorării intenționate a bunurilor, comise prin incendiere, explozie sau alte modalități periculoase, nu se includ: intimidarea populației, atragerea atenției asupra ideilor politice, religioase sau de altă natură ale autorului, precum și constrângerea statului, organizațiilor internaționale sau persoanelor fizice sau juridice de a efectua sau de a se abține de la vreo acțiune.

Necesitatea protecției penale a patrimoniului împotriva faptei incriminate la art. 199 CP RM este justificată de stimularea indirectă a celor care comit infracțiuni de natură patrimonială, prin posibilitatea introducerii în circuitul economic a bunurilor obținute ilicit. Totodată, această infracțiune poate afecta principiile fundamentale ale activității antreprenoriale și poate împiedica realizarea actului de justiție. Pentru existența infracțiunii, nu este relevant dacă autorul infracțiunii sursă a bunurilor a fost identificat sau sancționat.

5. *Infracțiuni săvârșite pe calea răpirii unui mijloc de transport, a unui mijloc de transport cu tracțiune animală sau a unui animal de tracțiune*

Scopul infracțiunii de răpire a mijlocului de transport este un scop special, și anume, scopul folosinței temporare. În cazul răpirii mijlocului de transport, posesorul este temporar lipsit de posibilitatea de a poseda, folosi și dispune de bunul său, ceea ce indică faptul că această infracțiune afectează, în primul rând, patrimoniul. Protecția juridică a relațiilor patrimoniale are prioritate, având în vedere că atingerea adusă acestui obiect juridic este mai frecventă decât vătămarea relațiilor privind securitatea transporturilor, care reprezintă un aspect secundar și nu obligatoriu al faptei.

La art. 192' CP RM se stabilește răspunderea pentru răpirea mijlocului de transport cu tracțiune animală, precum si a animalelor de tracțiune, fără scop de insusire, urmat: de distrugerea de bunuri; de îmbolnăvirea grav sau pieirea animalelor rapite. Legiuitorul a incriminat în Capitolul VI al Parții Speciale a Codului penal răpirea mijlocului de transport cu tracțiune animală și a animalelor de tracțiune, subliniind protecția patrimoniului chiar și în cazul lipsei temporare a posesiei acestora, nu doar în cazurile de însușire definitivă. Această reglementare reflectă preocuparea pentru

ocrotirea relațiilor patrimoniale legate de folosința bunurilor respective.

Încheiere

Fenomenul infracțional pe teritoriul Republicii Moldova se caracterizează prin forme de abateri penale ușoare și mai puțin grave, ponderea acestor fapte pe fondul infracțional general fiind de 83,28%.

Pe parcursul anului 2024, a fost înregistrată o creștere a numărului cauzelor penale pornite pentru comiterea următoarelor genuri de infracțiuni: furturile - 2009 infracțiuni; escrocherii - 1240 infracțiuni; etc.

Prin urmare, din numărul total de infracțiuni, ponderea cea mai mare, de 40% (3 975 infracțiuni), a revenit celor patrimoniale.

Creșterea incidenței acestor infracțiuni evidențiază necesitatea unei reacții concertate din partea autorităților, care să includă întărirea legislației, îmbunătățirea mecanismelor de prevenire și combatere, precum și promovarea educației publice privind drepturile patrimoniale. Doar printr-o abordare integrată și proactivă se poate asigura o protecție adecvată a bunurilor și o restabilire a încrederii în justiție, contribuind astfel la dezvoltarea unei societăți mai sigure și mai stabile.

BIBLIOGRAFIE:

1. Raport cu privire la activitatea poliției pentru 6 luni 2024
2. Infracţiuni contra patrimoniului, săvârşite în lipsa unui scop special (art.193, 197 şi 199 cp rm): aspecte teoretice şi practice – Sergiu Brînză
3. Abordare teoretică a personalităţii tinerilor infractori care au săvârşit infracţiuni contra patrimoniului – Stanislav Cebotari
4. Drept penal: Partea Specială partea 1 – Sergiu Brînză

CZU: 343.37 **https://doi.org/10.59295/rpijn2025.43**

SPĂLAREA BANILOR: ASPECTE TEORETICE ȘI PRACTICE

STOICA Dumitru,
Universitatea de Stat din Moldova,
asistent universitar,
Facultatea de Drept a Universității de Stat din Moldova

SUMMARY

The excerpt provides an in-depth analysis of the phenomenon of money laundering and its history, focusing on the evolution of the mechanisms used over time to hide the origin of illegal funds and their impact on the global economy. Money laundering has become a sophisticated practice whereby illicit profits are integrated into the legal economy, thus giving an appearance of legality to these sums. The process involves converting funds obtained through crime into legitimate assets, and the methods used include changing the shape of the money and transferring it through various jurisdictions, such as offshore areas or bank accounts in countries with lax financial regulations. Historically, the phenomenon dates back to antiquity, but it was formalized in the twentieth century, especially in the context of the activities of the American mafia led by famous figures such as Al Capone. Although the origins of the term "money laundering" were symbolized by the use of laundries, where illicit proceeds were "cleaned up," laundering mechanisms became much more complex and sophisticated.

At the legislative level, international conventions, such as the Vienna Convention (1988) and the European Convention of Strasbourg (1990), have clarified and defined the process, trying to cover a wider range of sources of illegal income, not only from drug trafficking. Thus, the current regulations recognize the importance of combating money laundering in order to protect the economy and security of states.

Keywords: Money laundering, legislation, economy, illicit.

Începutul noului mileniu a marcat nu doar o intensificare a globalizării piețelor la nivel mondial, ci și o consolidare fără precedent a legăturilor interdependente dintre economiile naționale. Aceste evoluții au contribuit la stimularea creșterii economice la nivel global, dar și la proliferarea crimei organizate transnaționale și a terorismului.

Bani „murdari” – o noţiune pe cât de inovatoare, pe atât de neclară. În principal, aceştia sunt utilizaţi de către organizaţiile criminale, fie de către alţi subiecţi, ca o modalitate de obţinere a unor venituri şi de neplată a impozitelor. Este dificil a depista banii „murdari”, din considerentul că aceştia îmbracă diferite forme, iar forţa distrugătoare a circuitului banilor „murdari” o constituie fapta numită spălarea

banilor [1, p. 7].

Creșterea continuă a sumelor de bani obținute din activități criminale organizate a generat o nevoie tot mai mare de a recicla aceste fonduri. Această tendință a condus la o situație alarmantă, în care cei implicați în spălarea banilor au dobândit capacitatea de a controla și influența sectoare esențiale ale economiei, finanțelor, politicii și administrației din anumite țări. Spălarea fondurilor provenite din activități ilegale afectează direct accesul liber la investiții, piața muncii, comerțul, consumul și producția.

Spălarea banilor este partea financiară *de facto* a tuturor infracțiunilor prin care se obține profit. Este procesul prin care infractorii încearcă să ascundă originea și posesia reală a veniturilor provenind din activitățile lor criminale. Dacă este încununată cu succes, această activitate va permite menținerea controlului asupra acestor venituri și, în ultima instanță, va oferi o acoperire legitimă pentru sursa veniturilor lor.

Scopul principal al multor activități infracționale este să obțină profit pentru indivizii sau grupurile implicate în săvârșirea infracțiunilor. Spălarea banilor este procesul de curățare a acestor fonduri provenite din activități ilegale, cu scopul de a ascunde originea lor ilicită. Acest proces este de o importanță crucială, deoarece le permite infractorilor să se bucure de beneficiile activităților criminale fără a dezvălui sursa acestora. Vânzarea ilegală de arme, contrabanda și alte activități ale crimei organizate, cum ar fi traficul de droguri și rețelele de prostituție, pot genera sume imense de bani. De asemenea, fraudele informatice și alte scheme de fraudă pot produce profituri substanțiale și pot facilita procesul de legitimare a veniturilor murdare prin spălarea banilor.

Atunci când o activitate infracțională generează profituri substanțiale, individul sau grupul implicat trebuie să găsească o cale de a controla fondurile fără a atrage atenția asupra activității din care provin sau asupra persoanelor implicate. Infractorii reușesc acest lucru ascunzând sursele, schimbându-le forma, sau direcționând fondurile către un loc unde este mai puțin posibil ca acestea să atragă atenția.

Însuşi germenele fenomenului spălarea banilor sau al legalizării veniturilor ilegale este întâlnit încă în antichitate. În secolul VI î.e.n., ţarul Amasis obliga fiecare egiptean să declare conducătorului provinciei veniturile sale anuale. Cei care se eschivau de la aceste prescripţii sau nu puteau să justifice în mod legal sursa

veniturilor lor erau ameninţaţi cu moartea.

Reformatorul Solon a stabilit în Atena aceeaşi ordine. Însă, era destul de dificil să-ţi faci viaţa frumoasă în baza veniturilor ilegale, respectiv şi posibilitatea de a obţine asemenea venituri slăbise considerabil. Şi deoarece lipseau careva reglementări în ce priveşte activitatea bancară, piaţa titlurilor de valoare etc., iniţialmente spălarea banilor apare datorită anume acestui fapt. [1, p. 11]. Evident, este mai uşor să obţii, mai întâi, un venit pe căi ilegale şi apoi să-l legalizezi, decât să-l obţii iniţial în mod legal, în urma cărui fapt o bună parte a sumelor nu sunt vărsate în bugetul de stat.

Se consideră că fapta „spălarea banilor" a apărut în anii '20 ai secolului al XX-lea, cel care a inventat-o fiind gangsterul american All Capone. Clanurile mafiote au inventat atunci o metodă ingenioasă de legalizare a mijloacelor provenite pe căi ilegale. Au făcut-o prin intermediul curăţătoriilor chimice. Ţara fusese împânzită de spălătorii. Lanțurile de magazine ofereau, pe lângă serviciile obișnuite, și servicii de spălare a rufelor, astfel că gangsteri precum celebrul Al Capone, Bugsy Moran au deschis spălătorii pentru „spălarea banilor" murdari.

Aceștia utilizau o schemă evazionistă foarte simplă, și anume: "amestecau" banii negri, obținuți din săvârșirea de infracțiuni (care erau foarte mulți), cu cei realizați (adică veniturile obținute) din spălarea hainelor (foarte puțini, deoarece în contextul crizei populația nu avea bani), reușind astfel să introducă în circuitul legal sume exorbitante de bani de natură infracțională. Această istorie a condus la reţinerea termenului de „spălare" care, deşi utilizat la figurat, exprimă totuşi clar esenţa întregului proces ilegal. La începutul procesului se plasează „banii murdari" care, depăşind mai multe etape de „prelucrare tehnică", în cele din urmă devin „curaţi", adică pe deplin legali.

În schimb, anume Maier Lanski a fost cel care a creat diverse metode de spălare. El se conducea de principiul după care toate veniturile ce nu sunt cunoscute de către serviciul fiscal nu se supun impozitării. A fost primul care a evaluat priorităţile conturilor în băncile elveţiene, ale zonelor off-shore şi ale jocurilor de noroc [2, p. 21]. Descriind pericolul spălării banilor, unii metaforizau cum că aceasta ar fi inima crimei organizate, adică ceea ce o face să existe [3, p. 89].

Pentru prima dată însuşi termenul „spălarea banilor" apare în publicaţiile din anul 1973 în legătură cu numele preşedintelui american Richard Nixon. De altfel, se

consideră că la adoptarea „legii antialcool" în SUA, fapt ce a favorizat spălarea banilor, nu s-a ţinut cont de tradiţiile statului, cum ar fi libertatea de a purta arme, hotarele deschise între statele ce formează federaţia, autonomia legislativă a unor state de cea federală, absenţa tradiţiilor culturale etc. [1, p. 12].

Începând cu anii 1980, odată cu creșterea problemelor legate de consumul de droguri în America de Nord și Europa de Vest, termenul "spălarea banilor" a devenit o preocupare majoră pentru guvernele acestor țări și pentru organizațiile internaționale. Astăzi, acest proces este utilizat de unele restaurante fast-food, cazinouri și companii comerciale care operează cu numerar.

La nivel internaţional, problema spălării banilor a fost abordată în conţinutul Convenţiei Naţiunilor Unite împotriva traficului ilicit de stupefiante şi substante psihotrope, care a fost adoptată la data de 20 decembrie 1988 [49], la Viena, în contextul sensibilizării comunităţii internaţionale pentru combaterea traficului de droguri. Spălarea banilor era definită în art.3, alin.1, lit.b). drept „(i) conversia sau transferul de bunuri despre care cel care se ocupă ştie că provin din una dintre infracţiunile stabilite conform alin. a) din prezentul paragraf sau din participarea la comiterea acesteia în scopul de a disimula sau deghiza originea ilicită a bunurilor menţionate sau de a ajuta orice persoană care este implicată în comiterea uneia dintre aceste infracţiuni să scape de consecinţele juridice ale actelor sale; ii) disimularea sau ascunderea naturii, originii, dispunerii mişcării sau proprietăţilor reale ale bunurilor sau drepturilor aferente despre care autorul ştie că provin din una dintre infracţiunile stabilite conform alin. a) al prezentului paragraf sau a participării la una dintre aceste infracţiuni" [4].

Carenţa Convenţiei din 1988 este că incriminează doar legalizarea veniturilor obţinute dintr-o singură sursă – cea a traficului de droguri.

În anul 1990, la Strasbourg, a fost adoptată Convenția Europeană privind spălarea, descoperirea, sechestrarea și confiscarea produselor infracțiunii [4]. Convenţia de la Strasbourg este un prim act internaţional care creionează esenţa spălării banilor definind-o în art.6 drept: „a) convertirea sau transferul bunurilor în cazul în care persoana care le livrează ştie că bunurile constituie venituri provenite din activitatea infracţională, în scopul de a ascunde sau a deghiza originea ilicită a bunurilor sau de a ajuta persoanele implicate în comiterea infracţiunii principale de a se sustrage de la consecinţele juridice ale acestor acte; b) tăinuirea sau deghizarea

naturii, originii, amplasării, dispunerii, deplasării sau a proprietăţii reale a bunurilor, sau drepturilor relative despre care autorul ştie că ele constituie venituri provenite din activitatea infracţională sub rezerva principiilor constituţionale şi a conceptelor fundamentale ale sistemului său juridic; c) achiziţionarea, deţinerea sau utilizarea bunurilor despre care cel care le achiziţionează, deţine sau utilizează ştie, în momentul în care le recepţionează, că ele constituie venituri provenite din activitate infracţională; d) participarea la una din infracţiunile, stabilite conform prezentului articol, sau la orice asociere, înţelegere, tentativă sau complicitate prin acordarea de asistenţă, ajutor sau sfaturi în vederea comiterii acesteia" [4]. Sub aspectul sus-enunţat, Convenţia de la Strasbourg lărgeşte considerabil sfera surselor de obţinere a veniturilor ilegale decât doar din cea de trafic de droguri prevăzută de Convenţia de la Viena din 1988 [4].

Infracțiunile economice pot cauza daune semnificative dezvoltării Republicii Moldova, afectând diversele domenii de activitate ale statului și ale agenților săi economici. Analizând aspectele menționate, se poate observa că, inclusă în Capitolul "Infracțiuni economice", infracțiunea de spălare a banilor aduce, într-un fel sau altul, prejudicii economiei statului. Când ne referim la obiectul generic al spălării banilor, este potrivit să folosim termenul "activitate economică" în loc de "economie", deoarece prin activitate economică înțelegem "totalitatea nivelurilor producției sociale: distribuție, schimb și consum de valori materiale sau alte valori".

Obiectul special al infracțiunii de spălare a banilor este complex, cuprinzând un obiect juridic special principal, care constă în ansamblul relațiilor sociale care asigură circuitul legal al bunurilor și apărarea acestuia împotriva introducerii de bunuri ilegale care ar putea perturba stabilitatea sa. La acest obiect special obligatoriu se adaugă relațiile care contribuie la asigurarea justiției. Obiectul material al infracțiunii de spălare a banilor reprezintă o problemă dificilă în abordarea acestei probleme și trebuie să fie distins de obiectul material al infracțiunii primare, chiar dacă uneori acestea pot coincide.

Deși dispoziția art. 243 CP este formulată aproape similar cu art. 6 al Convenției de la Strasbourg din 1990, nu este justificată introducerea complicității la nivel de autorat în art. 243 CP. Convenția de la Strasbourg a încercat să definească cât mai clar infracțiunea de spălare a banilor, pentru a permite preluarea definiției de către legislațiile penale naționale ale diferitelor state care adoptă diverse sisteme de drept

și pentru a sublinia necesitatea pedepsirii atât a pregătirii, cât și a tentativelor și a complicității la această infracțiune. Instituția participației este reglementată în Partea Generală a legislației penale, evitând astfel formulările specifice la fiecare normă din Partea Specială. Cu toate acestea, la calificarea faptei, dispoziția normei are în vedere acțiunile autorului, iar acțiunile celorlalți participanți se califică prin trimitere la articolele din Partea Generală a Codului penal.

În ceea ce privește utilizarea zonelor off-shore în procesul de spălare a banilor, este important de menționat că acestea nu pot constitui loc de spălare a banilor în sine, din punct de vedere al componenței infracțiunii, deoarece ele însele nu sunt ilegale, iar legislațiile lor permit desfășurarea unor astfel de operațiuni.

Totodată, fără a se considera o abatere de la subiect, menționez rezerva care a fost formulată în Declaraţia Republicii Moldova la momentul ratificării Convenţiei de la Strasbourg: „Republica Moldova declară că Convenţia privind spălarea banilor, depistarea, sechestrarea şi confiscarea veniturilor provenite din activitatea infracţională nu se aplică pe teritoriul controlat efectiv de organele autoproclamatei republicii moldoveneşti nistriene până la soluţionarea definitivă a diferendului din această regiune” [5, p. 6]. Prin această rezervă s-a ţinut să se remarce nu faptul că infracţiunea spălarea banilor, prevăzută de art.243 CP RM, nu ar avea efecte pe teritoriul nistrean, ci că prescripţiile cooperării şi asistenţei juridice în materia spălării banilor, prevăzute de Convenţia de la Palermo, nu vor putea fi executate aici.

Totodată, din alin. 1 rezultă că, infracţiunea principală este săvârşită fie pe teritoriul Republicii Moldova, fie în afara lui. În ipoteza în care se comite în afara teritoriului Republicii Moldova, important este ca infracţiunea principală să conţină elementele constitutive ale unei infracţiuni în statul în care a fost comisă şi să poată conţine elementele constitutive ale unei infracţiuni comise pe teritoriul Republicii Moldova. În caz contrar, dacă legea penală autohtonă nu cunoaşte sub nicio formă o asemenea faptă, lipseşte temeiul aplicării răspunderii în baza alin.(1) art.243 CP RM.

Referitor la elementul subiectiv aferent infracțiunii de spălarea banilor, este notabilă opțiunea legiuitorului moldovean în sensul de a utiliza, în norma de incriminare din Codul penal, sintagma alternativa „*care trebuia să știe*” că bunurile constituie venituri ilicite. Consider că sintagma „*trebuia să știe*” cuprinsă în norma de incriminare a spălării banilor din Codul penal este neclară și lasă loc la interpretare, deoarece, cel puțin la prima vedere, generează o dificultate în a stabili forma de

vinovăție cu care se poate comite infracțiunea. Problema nu a fost tranșată definitiv de către Curtea Constituțională din Republica Moldova prin cele două decizii, de inadmisibilitate ce-i drept, pronunțate cu privire el sintagma în discuție. Chiar dacă, pe calea interpretării rațiunii textului de incriminare, dar și în considerarea motivării Curții Constituționale, am ajunge la concluzia că sintagma în discuție obligă organele judiciare să stabilească del caz el caz latura subiectivă a infracțiunii, totuși, din prima lectură a textului, se pune întrebarea cum poate subiectul de drept să urmărească legalizarea unor venituri dacă el nu a știut (întrucât „*trebuia să știe*”) că acele venituri au o proveniență ilicită.

Drept urmare, nu este clar ce conținut are vinovăția în cazul în care subiectul infracțiunilor prevăzute la art. 243 CP RM trebuie să ştie că bunurile, care reprezintă obiectul material al infracțiunii, constituie venituri ilicite. Sub acest aspect, dispoziția art. 243 CP RM se caracterizează prin neclaritate și imprevizibilitate. Chiar dacă am admite că sintagma „ori trebuia să știe” („sau trebuia să știe”) de la lit. a)-c) alin. (1) art. 243 CP RM presupune manifestarea de către făptuitor a imprudenței, aceasta ar contraveni esenței juridice a infracțiunilor prevăzute de acest articol. Anume intenția, ca formă exclusivă a vinovăției în cazul spălării banilor, este nominalizată expres în parag. 1 art. 6 al Convenției de la Palermo [6] și în parag. (3) art. 1 al Directivei UE [7].

Având în vedere neclaritatea și imprevizibilitatea sintagmei „ori trebuia să știe” („sau trebuia să știe”) utilizate la lit. a)-c) alin. (1) art. 243 CP RM [7], susțin opinia doctrinarului Stati V., și anume, excluderea respectivei sintagme din art. 243 CP RM.

După efectuarea cercetărilor, am obținut următoarele rezultate:

1. Am identificat geneza fenomenului de spălare a banilor, precizând principalele etape istorice în dezvoltarea și răspândirea acestuia.

2. Am analizat materiale științifice publicate în Republica Moldova și în străinătate, evidențiind particularitățile de interpretare a textului legal din legislațiile naționale și menționând noutățile științifice din aceste surse.

3. Am stabilit că spălarea banilor este un delict consecutiv, fiind conexă unei fapte primare care devine sursa venitului "spălat".

4. Am identificat obiectul juridic general, generic și special al infracțiunii, precum și obiectul material (imaterial) stabilit de articolul 243 al Codului Penal al Republicii Moldova.

5. Am determinat modalitățile de săvârșire a laturii obiective a infracțiunii de

spălare a banilor.

6. Am identificat etapele din procesul de spălare a banilor.

7. Am stabilit momentul de consumare a faptei incriminate la articolul 243 al Codului Penal.

8. Am definit forma de vinovăție pentru spălarea banilor, precum și scopul acesteia.

9. Am examinat circumstanțele agravante ale infracțiunii de spălare a banilor.

10. Am determinat criteriile de delimitare a infracțiunii prevăzute la articolul 243 al Codului Penal al Republicii Moldova de alte infracțiuni, evidențiind și analizând particularitățile de delimitare.

11. Am descris scheme de spălare a banilor specifice Republicii Moldova.

12. Am stabilit modul de aplicare a legislației în vederea prevenirii și combaterii fenomenului de spălare a banilor.

13. Am identificat problemele generate de aplicarea mecanismelor de prevenire și combatere a spălării banilor în Republica Moldova.

Generalizând rezultatele cercetărilor privind răspunderea penală pentru spălarea banilor, formulez următoarele *concluzii*:

1. Fenomenul spălării banilor reprezintă un concept juridic care nu este universal recunoscut de către toate statele. Cu toate acestea, analizând legislațiile penale ale mai multor țări europene, se observă o tendință de armonizare, ceea ce va facilita găsirea celor mai eficiente mijloace de cooperare în prevenirea și combaterea acestui fenomen periculos.

2. Spălarea banilor este principalul mijloc de existență și dezvoltare a crimei organizate și a terorismului.

3. Obiectul material al infracțiunii de spălare a banilor poate fi reprezentat doar de bunurile aflate în circuitul civil, deoarece legalizarea altor tipuri de bunuri ar fi imposibilă.

4. Latura subiectivă a infracțiunii de spălare a banilor este caracterizată exclusiv prin intenție directă. Scopul acesteia derivă din natura și esența spălării banilor, constând în legalizarea veniturilor obținute ilegal. Spălarea banilor este o infracțiune săvârșită numai cu intenție, nefiind susceptibilă de a fi comisă din imprudență.

5. Motivul infracțiunii de spălare a banilor nu influențează calificarea acesteia.

6. Pentru calificarea infracțiunii conform alineatului (1) al articolului 243, nu

contează calitatea subiectului (cetățean al Republicii Moldova, cetățean străin, apatrid, persoană juridică rezidentă sau nerezidentă pe teritoriul Republicii Moldova).

7. Persoana juridică nu poate săvârși direct și personal infracțiunea de spălare a banilor, însă poate fi imputată când aceasta este comisă de către un organ sau reprezentant al său.

8. Infracțiunea de spălare a banilor va exista chiar dacă autorul infracțiunii principale nu a fost urmărit sau condamnat pentru cauze precum decesul, eludarea răspunderii sau necunoașterea identității sale. Lipsa de răspundere a autorului primei infracțiuni nu împiedică existența infracțiunii de spălare a banilor și nici tragerea sa la răspundere penală.

Concluzionând cele expuse, se propun următoarele *recomandări*:

1. Deși există opinii divergente, consider că subiectul infracțiunii de spălare a banilor poate fi și subiectul infracțiunii anterioare (principale). Această infracțiune nu trebuie percepută ca o îndeplinire a scopului infracțiunii anterioare. Incriminarea spălării banilor nu contravine principiului prezumției de nevinovăție pentru fapta inițială.

2. Republica Moldova necesită o reformă cuprinzătoare care să vizeze implementarea unor măsuri pentru asigurarea independenței agențiilor de stat, în special a celor responsabile de supravegherea de stat, creșterea transparenței acțiunilor guvernului, transparența în sectorul privat (identificarea beneficiarilor efectivi) și măsuri de combatere a corupției (publicarea declarațiilor de avere ale funcționarilor publici, inclusiv a sursei fondurilor utilizate pentru achiziționarea bunurilor respective).

3. Dezvoltarea unui parteneriat eficient în lupta împotriva spălării banilor implică colaborarea între actorii cheie - persoane cu autoritate decizională, autoritățile judiciare, forțele de aplicare a legii, Unitățile de Informații Financiare, autoritățile de reglementare și supraveghere financiară, instituții financiare, instituții financiare non-bancare, instituții non-financiare, precum și organizații internaționale și regionale.

4. Extinderea măsurilor de prevenire a spălării banilor implică reforma și consolidarea instituțiilor statului, asigurarea unui nivel mai ridicat de transparență și cooperare internațională pentru schimbul de informații.

5. Rolul instituțiilor financiare și non-financiare în prevenirea spălării banilor

este esențial. Este necesară o atenție sporită la cerințele de monitorizare continuă a tranzacțiilor, raportare a acestora și păstrare a înregistrărilor.

6. Actualizarea întregului cadru legal privind crima organizată este crucială pentru prevenirea infracțiunilor conexe (cum ar fi traficul de ființe umane și organe, traficul de droguri, corupția). Fără aceasta, eforturile de consolidare a prevenirii spălării banilor vor fi insuficiente și ineficiente.

Propuneri de *lege ferenda:*

1. Dat fiind caracterul ambiguu și imprevizibil al sintagmei „ori trebuia să știe” („sau trebuia să știe”) folosite la lit. a)-c) alin. (1) art. 243 CP RM, susținem sugestia doctrinarului Stati V. de a elimina această sintagmă din art. 243 CP RM.

2. Analizând Legea nr. 308 din 22.12.2017 privind prevenirea și combaterea spălării banilor și finanțării terorismului, considerăm inoportună includerea formulării „și finanțarea terorismului”, deoarece există și alte infracțiuni în afară de terorism care utilizează operațiuni de spălare a banilor. Argumentul nostru se bazează pe faptul că organizațiile teroriste folosesc spălarea banilor în primul rând pentru a justifica veniturile obținute ilegal prin investirea unei părți din acestea în activitățile teroriste. În plus, articolele din această lege reglementează în mare parte domeniul spălării banilor, menționând doar sporadic finanțarea terorismului, motiv pentru care această infracțiune ar trebui tratată într-un act normativ separat.

BIBLIOGRAFIE:

1. MUTU-STRULEA M., Analiza juridico-penală a spălării banilor, Chișinău: CEP USM, 2006. p.7. http://drept.usm.md/public/files/monografia-machet343b1.pdf (vizitat 19.10.2024)

2. JEREZ O. Le blanchiment de l’argent. Paris: Banque Editeur,1998, p. 21.

3. RANCÉ P., L’Europe judiciaire. Enjeux et perspectives, Paris: Dalloz, 2001, p. 89.

4. Convenţia Organizației Națiunilor Unite contra traficului ilicit de stupefiante şi substanţe psihotrope nr. 215 din 20.12.1988. În: Tratate internaţionale nr. 8 din 30.12.1999. https://www.legis.md/cautare/getResults?doc_id=117944&lang=ro

5. ULIANOVSCHI X. *Participaţia penală*, Chişinău: Asociaţia Judecătorilor din Moldova şi Centrul de Drept, 2000, p. 6.

6. Convenţia penală privind corupţia adoptată la Strasbourg la 27 ianuarie 1999, https://www.cna.md/public/files/legislatie/conventia_penala_privind_corupti a.pdf (vizitat 19.10.2024).

7. Convenţia Naţiunilor Unite împotriva criminalității transnaționale organizate din 15.11.2000. În: Tratate internaționale , 2006, volumul 35, pag. 333. http://www.antitrafic.gov.md/public/files/Conventia_ONU_crima_transdroguri.pdf, (vizitat 19.10.2024).

8. Codul Penal al Republicii Moldova, nr. 985 din 18-04-2002, Publicat: 14-04-2009 în Monitorul Oficial Nr. 72-74 art. 195

CZU: 343.85:343.91-053.6 **https://doi.org/10.59295/rpijn2025.44**

DREPTUL PENAL ȘI CRIMINALITATEA MINORĂ: ABORDĂRI ȘI POLITICI DE PREVENIRE

VOLONTIR Andrei,
Universitatea de Stat din Moldova,
Facultatea de Drep,
student anul II

SUMMARY

I am presenting a summary of my paper titled "Juvenile Crime and Prevention Policies", which addresses the pressing issue of juvenile delinquency in the Republic of Moldova. This phenomenon involves offenses committed by individuals under 18 and ranges from minor theft and vandalism to severe acts such as violence and drug offenses. My research discusses the core principles of juvenile criminal law, including legality, proportionality, and the emphasis on social reintegration over strict punitive measures. I highlight the importance of preventive strategies like educational programs and social interventions aimed at reducing juvenile crime rates. The study identifies contributing factors to youth crime, such as social, family, economic, psychological, and cultural influences. Key preventive measures outlined in my work include fostering education, early social support, and community involvement, along with restorative justice practices that facilitate victim-offender mediation and community service. I stress that collaborative efforts among institutions, families, and communities are crucial for creating a safe environment that helps prevent recidivism and promotes the successful reintegration of young individuals. Effective prevention policies must be data-driven, adaptable, and ensure youth participation for practical relevance.

Keywords: juvenile crime, prevention, education, social reintegration, community support, restorative justice.

Introducere

Criminalitatea minoră este un subiect deosebit de important în domeniul dreptului penal, având implicații semnificative pentru tineri, comunitate și societate în ansamblu. Această formă de criminalitate se referă la infracțiunile comise de persoane care nu au atins vârsta majoratului, adică 18 ani, și include o varietate de acte ilicite, de la infracțiuni minore, precum furtul sau vandalismul, până la infracțiuni mai grave, cum ar fi violența fizică sau traficul de droguri. Criminalitatea minoră afectează tinerii în mod direct, influențându-le dezvoltarea personală și socială. Comportamentele infracționale pot avea efecte devastatoare asupra psihicului adolescentului, afectându-i stima de sine și capacitatea de a se integra în societate.

De asemenea, stigmatizarea socială asociată cu condamnările penale poate crea un cerc vicios de excludere, care duce la recidivă. Impactul criminalității minore se extinde dincolo de indivizi, afectând întreaga comunitate. Infracțiunile comise de minori pot genera o atmosferă de nesiguranță, diminuând calitatea vieții și încrederea cetățenilor în instituțiile statului. În plus, resursele comunității sunt adesea direcționate către măsuri de securitate și prevenire, ceea ce poate genera un cost economic considerabil. Sistemul de justiție se confruntă cu provocări unice în abordarea criminalității minore. Un aspect esențial este întrebarea responsabilității. Cum poate fi determinată și evaluată responsabilitatea unui minor, având în vedere dezvoltarea cognitivă și emoțională specifică vârstei? Aceasta deschide discuții importante despre justiția restaurativă versus cea retributivă, subliniind necesitatea de a găsi soluții care să pună accent pe reabilitare și reintegrare.

1. Conceptul de criminalitate minoră

Criminalitatea minoră, definită ca infracțiunile comise de persoane sub 18 ani, reprezintă o problemă serioasă și în Republica Moldova. Conform Codului Penal al Republicii Moldova, responsabilitatea penală a minorilor începe la 16 ani, cu excepția cazurilor foarte grave, când minorii de 14 ani pot fi trași la răspundere penală. Această distincție influențează semnificativ modul în care sunt gestionate infracțiunile comise de tineri și subliniază complexitatea abordării comportamentelor deviante în rândul minorilor. Aceștia sunt considerați a fi într-o etapă crucială de dezvoltare, marcată de schimbări rapide în plan fizic, emoțional și social. Această dezvoltare le afectează capacitatea de a înțelege pe deplin consecințele acțiunilor lor. Din acest motiv, legislația penală din Republica Moldova, similară cu cea din alte țări, recunoaște că abordarea infracțiunilor minore necesită o atenție specială, axată pe reabilitare mai degrabă decât pe pedeapsă strictă. Astfel, este esențial să se implementeze politici de prevenire care să țină cont de particularitățile psihologice și sociale ale tinerilor.

1.1 Tipuri de infracțiuni minore

Infracțiunile comise de minori acoperă o gamă variată, incluzând atât fapte mai puțin grave, cât și infracțiuni mai serioase. Printre aceste fapte se numără:

Furtul: Acesta poate varia de la sustragerea unor bunuri minore până la furturi mai organizate. Este esențial de menționat că furtul comis de minori este adesea influențat de nevoile economice, de presiunea grupului sau de dorința de acceptare socială.

Vandalismul: Această infracțiune se referă la distrugerea bunurilor publice sau private, adesea ca o formă de exprimare a frustrărilor sau a rebeliunii. Vandalismul poate fi, de asemenea, un semn al lipsei de supraveghere sau al educației deficitare în rândul tinerilor.

Consum de substanțe interzise: Acest comportament este adesea legat de presiunea grupului, dorința de a experimenta sau de a evada de la problemele personale. Consumul de droguri sau alcool are efecte devastatoare asupra dezvoltării fizice și mentale a tinerilor și poate conduce la comportamente infracționale suplimentare.

Agresiunea fizică: Aceste acte de violență pot varia de la conflicte fizice minore la atacuri mai severe, cu răni semnificative. Agresiunea fizică este adesea rezultatul acumulării de tensiuni emoționale, a abuzurilor anterioare sau a unui mediu social ostil.

Infracțiuni sexuale: Acestea includ fapte de hărțuire sau viol, care nu afectează doar victimele, ci și infractorii, având un impact pe termen lung asupra dezvoltării lor sociale și emoționale.

2. Principiile dreptului penal aplicate minorilor

2.1 Principiul legalității

Principiul legalității este fundamental în dreptul penal și impune ca o persoană să nu poată fi pedepsită pentru o faptă care nu a fost considerată infracțiune la momentul comiterii. Acest principiu protejează tinerii de abuzuri și arbitrarietăți în aplicarea legii.

2.2 Principiul proporționalității

Principiul proporționalității stipulează că sancțiunile aplicate minorilor trebuie să fie adecvate gravității infracțiunii. Aceasta înseamnă că, în locul măsurilor punitive severe, ar trebui promovate măsuri educative și reabilitatoare, care să sprijine reintegrarea socială a tinerilor.

2.3 Principiul reintegrării sociale

În contextul criminalității minore, acest principiu subliniază importanța reabilitării și reintegrării sociale a minorilor, în detrimentul pedepselor privative de libertate. Politicile trebuie să fie orientate spre prevenirea recidivei și facilitarea reintegrării în comunitate.

3. Politici de prevenire a criminalității minoritare

3.1 Educația ca instrument de prevenire

Educația joacă un rol crucial în prevenirea criminalității. Programele educaționale pot include:

Educație civică: Informarea tinerilor despre drepturile și obligațiile lor legale, promovând un comportament responsabil.

Programe de prevenire a violenței: Sesiuni de formare care să abordeze conflictele, comunicarea eficientă și gestionarea emoțiilor.

3.2 Intervenții sociale

Intervențiile timpurii pot preveni evoluția comportamentelor deviante. Acestea pot include:

Sprijin pentru familii: Programe care oferă consiliere și resurse familiilor pentru a le ajuta să depășească dificultățile economice sau sociale.

Servicii de asistență psihologică: Oferirea de suport pentru tinerii care manifestă comportamente de risc sau care au fost victime ale abuzului.

3.3 Măsuri de justiție restaurativă

Justiția restaurativă se concentrează pe repararea prejudiciilor cauzate de infracțiune, implicând atât victima, cât și infractorul în procesul de reconciliere. Exemple de măsuri includ:

Medierea: Facilitarea dialogului între părțile implicate, astfel încât tânărul infractor să își asume responsabilitatea pentru faptele sale.

Programe de lucru în folosul comunității: Aceste măsuri contribuie la responsabilizarea minorului și la repararea prejudiciului cauzat comunității.

3.4 Implicarea comunității

Implicarea comunității este esențială în prevenirea criminalității minoritare. Colaborarea între diverse instituții, ONG-uri și autorități locale poate crea un mediu mai sigur pentru tineri. Inițiativele comunitare pot include:

Proiecte de dezvoltare socială: Crearea de centre de tineret, ateliere de formare profesională și activități recreaționale care să ofere tinerilor alternative constructive.

Campanii de sensibilizare: Informarea comunității despre riscurile asociate cu criminalitatea minoră și promovarea resurselor disponibile pentru prevenire

4. Factorii ce determină minorii să comită infracțiuni

Factorii care determină minorii să comită infracțiuni sunt variati și interconectati, influențând comportamentele și alegerile tinerilor. Acești factori pot fi clasificați în mai multe categorii:

4.1. Factori sociali

Influența grupului de prieteni: Presiunea colegilor poate determina tinerii să participe la activități infracționale pentru a fi acceptați sau admirati de grupul din care fac parte.

Existența unui mediu social dezavantajat: Tinerii care cresc în comunități cu o rată ridicată a criminalității sau în cartiere sărace pot fi mai predispuși să comită infracțiuni, considerându-le o normalitate.

4.2. Factori familiali

Dinamică familială: Familiile disfuncționale, caracterizate prin abuz, neglijare sau violență domestică, pot contribui la comportamente deviante ale copiilor.

Lipsa supravegherii: Părinții care nu oferă o supraveghere adecvată sau care sunt absenti din viața copiilor pot lăsa tinerii fără îndrumare și suport emoțional.

4.3. Factori economici

Sărăcia: Condițiile economice precare pot determina tinerii să recurgă la furturi sau alte infracțiuni pentru a-și satisface nevoile materiale.

Lipsa oportunităților: Tinerii care nu au acces la educație de calitate sau la locuri de muncă pot considera infracțiunile ca pe o modalitate de a obține resurse.

4.4. Factori psihologici

Probleme emoționale și comportamentale: Anxietatea, depresia sau alte probleme psihologice pot influența deciziile tinerilor, făcându-i mai predispuși să adopte comportamente deviante.

Imaturitate emoțională: Capacitatea limitată de a evalua consecințele acțiunilor și de a gestiona emoțiile poate duce la comportamente impulsive.

4.5. Factori educaționali

Calitatea educației: O educație deficitare, atât din punct de vedere academic, cât și moral, poate contribui la dezvoltarea unor valori greșite și la comportamente infracționale.

Abandonul școlar: Tinerii care părăsesc sistemul educațional sunt mai predispuși să devină implicați în activități infracționale.

4.6. Factori culturali și media

Influența media: Expunerea frecventă la violență în media, filme sau jocuri video poate normaliza comportamentele violente și infracționale.

Normele culturale: În comunitățile în care comportamentele deviante sunt acceptate sau chiar promovate, tinerii pot fi mai predispuși să adopte astfel de comportamente.

4.7. Factori legați de mediul comunității

Lipsa resurselor comunitare: Absența centrelor de tineret, a programelor recreative și educaționale poate lăsa tinerii fără alternative constructive.

Existența unei rețele criminale: Tinerii din comunități cu rețele criminale bine stabilite pot fi atrași în activități infracționale, văzându-le ca pe o oportunitate.

Identificarea acestor factori este esențială pentru dezvoltarea unor politici și intervenții eficiente menite să prevină comportamentele infracționale în rândul minorilor. Prin abordarea cauzelor fundamentale, putem crea un mediu mai sănătos și mai sigur pentru tineri, reducând astfel riscurile de implicare în criminalitate.

5. Concluzie

Prevenirea criminalității în rândul minorilor este o problemă complexă, care necesită o abordare multidimensională, având în vedere că factorii care contribuie la comportamentele infracționale sunt variati și interdependenți. Aceasta implică nu doar intervenții din partea sistemului de justiție, ci și colaborarea eficientă între diferitele sectoare ale societății.

Este esențial ca dreptul penal să se concentreze nu doar pe sancționarea comportamentelor deviante, ci și pe promovarea unor măsuri educaționale și sociale. Această abordare holistică recunoaște că simpla pedeapsă nu este întotdeauna soluția adecvată, mai ales în cazul minorilor, care sunt în plin proces de dezvoltare. Promovarea educației și a abilităților de viață poate ajuta tinerii să înțeleagă consecințele acțiunilor lor și să dezvolte un sentiment de responsabilitate personală.

Intervențiile sociale sunt cruciale în prevenirea criminalității. Acestea pot include programe de consiliere pentru familii, inițiative comunitare care oferă suport psihologic și social, și activități recreative și educaționale care să țină tinerii ocupați. Oferirea de sprijin emoțional și resurse poate reduce riscurile de implicare în comportamente deviante și poate contribui la dezvoltarea unor relații sănătoase.

Justiția restaurativă se dovedește a fi o abordare eficientă în tratarea cazurilor de criminalitate minoră. Prin implicarea victimelor și a infractorilor în procesul de reconciliere, se pot crea oportunități de învățare și reparare a prejudiciilor cauzate.

Aceasta nu doar că ajută la vindecarea victimelor, dar și la responsabilizarea minorilor, oferindu-le o șansă de reintegrare socială și de a evita recidiva.

Colaborarea între instituții, comunitate și familie este crucială pentru crearea unui mediu favorabil dezvoltării tinerilor. Autoritățile locale, școlile, organizațiile non-guvernamentale și familiile trebuie să colaboreze pentru a identifica tinerii cu risc și a interveni la timp. Acest tip de colaborare nu doar că asigură o reacție rapidă în fața problemelor, dar și dezvoltarea unor soluții pe termen lung care să răspundă nevoilor specifice ale tinerilor.

Implementarea unor politici de prevenire eficiente este esențială pentru a contribui la construirea unui viitor mai sigur și mai prosper pentru tinerii din societatea noastră. Aceste politici ar trebui să fie bazate pe date și cercetări, să fie flexibile și să se adapteze la nevoile comunităților specifice. De asemenea, este important ca tinerii să fie implicați în dezvoltarea și implementarea acestor politici, asigurându-se că vocile lor sunt auzite și că soluțiile propuse sunt relevante pentru realitățile cu care se confruntă. Prin abordarea acestor aspecte complexe și interconectate, societatea poate crea un mediu mai sigur și mai sprijinitor pentru tineri. În acest fel, nu doar că se reduce criminalitatea în rândul minorilor, ci se și contribuie la formarea unor adulți responsabili, capabili să contribuie pozitiv la comunitate. Această investiție în viitorul tinerilor nu este doar o responsabilitate morală, ci și o necesitate socială, care va avea un impact profund asupra sănătății și stabilității societății în ansamblu.

BIBLIOGRAFIE:

1. Portalul Ministerului Justiției din Republica Moldova
2. Institutul Național de Statistică al Republicii Moldova
3. Catană, V. „Criminalitatea minorilor: cauze, consecințe și măsuri de prevenire”. Editura Universul, 2019.
4. Organizația pentru Securitate și Cooperare în Europa (OSCE). Proiecte și rapoarte despre justiția juvenilă și prevenirea criminalității.
5. Organizația Națiunilor Unite (UNODC). Informații despre inițiativele globale privind prevenirea criminalității juvenile și resurse educaționale.

PANELUL
Perspective de dezvoltare ale dreptului penal și criminologiei în contextul integrării în Uniunea Europeană

CZU: 343.85:343.91-053.6 **https://doi.org/10.59295/rpijn2025.45**

LATURA SUBIECTIVĂ A INFRACȚIUNILOR DE AMESTEC ÎN ÎNFĂPTUIREA JUSTIȚIEI ȘI ÎN URMĂRIREA PENALĂ (ART. 303 CP RM)

BRAGOI Constantin,
Universitatea de Stat din Moldova,
doctorand, Școala Doctorală Științe Juridice și Economice
ORCID: 0009-0000-0457-9636

SUMMARY

The study aims to identify the subjective side of offenses of interference with the administration of justice and criminal prosecution (Article 303 of the Criminal Code of the Republic of Moldova). The analysis concludes that the offenses specified in Article 303 of the Criminal Code of the Republic of Moldova are committed only with direct intent. It has been demonstrated that the purpose of the offenses outlined in Article 303 is a specific one, serving as a necessary element. It has also been established that the reason for the offense is not relevant for qualifying the acts under Article 303 of the Criminal Code of the Republic of Moldova, as it is an optional sign. Establishing the reason for the crime is important for individualizing the punishment.

***Keywords*:** criminal law, subjective side, purpose, reason, guilt, intention, administration of justice, criminal prosecution.

Latura subiectivă a infracțiunii este unul dintre elementele constitutive ale infracțiunii, prin care se înțelege partea interioară a infracțiunii, ce determină atitudinea psihică a făptuitorului față de fapta prejudiciabilă săvârșită și de urmările acesteia, sub raportul conștiinței, voinței și emoțiilor sale [1, p. 199].

Din perspectiva laturii subiective a infracțiunii, se observă că infracțiunile prevăzute în Capitolul XIV din partea specială a Codului penal, intitulat „Infracțiuni contra justiției", se caracterizează exclusiv prin forma intenționată de vinovăție, iar, de regulă, intenția este una directă. Totuși, în anumite situații, nu se exclude posibilitatea ca făptuitorul să manifeste imprudență față de urmările prejudiciabile.

În general, latura subiectivă a infracțiunii se caracterizează prin prezența următoarelor semne: vinovăția, scopul și motivul. În particular, pentru infracțiunile prevăzute la art. 303 CP RM vinovăția și scopul reprezintă semne obligatorii. Motivul poate apărea pe post de semn facultativ.

Referindu-ne la semnele obligatorii ale laturii subiective, din conținutul textului incriminatoriu prevăzut la art. 303 CP RM în coroborare cu art. 17 CP RM se desprinde

că în cazul amestecului, sub orice formă, în judecarea cauzelor de către instanțele de judecată naționale sau internaționale, precum și în cazul amestecului, sub orice formă, în activitatea organelor de urmărire penală sau a personalului instanțelor de judecată internaționale, vinovăția se poate exprima doar în intenție.

Vinovăția sub forma intenției manifestată de făptuitor la săvârșirea infracțiunilor prevăzute la art. 303 CP RM rezultă în special din semantismul noțiunilor de „amestec" și „împiedicare", cu care operează legislatorul, care presupun existența doar a intenției. Interpretarea literală a termenilor de „amestec" și „împiedicare", nu lasă loc pentru îndoială că această infracțiune nu poate fi comisă din imprudență.

Potrivit art. 17 din Codul penal, „se *consideră că infracțiunea a fost săvârșită cu intenție dacă persoana care a săvârșit-o își dădea seama de caracterul prejudiciabil al acțiunii sau inacțiunii sale, a prevăzut urmările ei prejudiciabile, le-a dorit sau admitea, în mod conștient, survenirea acestor urmări*" [2].

Din textul de lege enunțat, deducem, în primul rând, formele intenției, care poate fi directă sau indirectă. În acest sens, ancorăm întrebarea care din cele două modalități ale intenției sunt inerente infracțiunilor cercetate? Referitor la acest aspect, menționăm că infracțiunile prevăzute la art. 303 CP RM sunt formale, iar în componența acestora legislatorul a prevăzut „scopul" în calitate de semn obligatoriu.

În literatura de specialitate se susține că nu pot fi comise cu intenție indirectă infracțiunile ce includ în componența lor un scop special. Iar infracțiunile formale se pot realiza doar sub forma intenției directe, fiind exclusă posibilitatea săvârșirii acestora cu intenție indirectă [3, p. 65].

Așadar, infracțiunile analizate sunt formale, latura obiectivă fiind descrisă, fără apelarea la urmările prejudiciabile, iar la baza acțiunilor stă prezența unui scop special, spre realizarea căruia tinde făptuitorul. După cum vom detalia mai jos, intenția făptuitorului de a săvârși infracțiunile prevăzute la art. 303 CP RM este determinată de un scop special.

Prin urmare, cât privește tipul intenției, apreciem că infracțiunile specificate la art. 303 CP RM pot fi săvârșite numai cu intenție directă, fapt susținut cu vehemență și în literatura de specialitate [4, p. 350; 5, p. 641; 6, p. 466; 7, p. 670; 8, p. 687].

În acest context, se impune a sublinia că, potrivit definiției legale stipulate la art. 17 CP RM, intenția directă presupune îndeplinirea cumulativă a două componente: cea intelectuală și cea volitivă.

Referitor la factorul intelectiv al intenției, în contextul infracțiunilor prevăzute la art. 303 CP RM, subiectul infracțiunii conștientizează semnificația acțiunilor pe care le întreprinde. Acesta realizează că intervine în judecarea cauzelor de către instanțele de judecată naționale sau internaționale (alin. (1) art. 303 CP RM), respectiv în activitatea organelor de urmărire penală sau a personalului instanțelor de judecată internaționale (alin. (2) art. 303 CP RM).

În același timp, factorul volitiv al intenției în ipoteza specificată la alin. (1) art. 303 CP RM înglobează în sine dorința făptuitorului de a interveni în judecarea cauzelor de către instanțele de judecată naționale sau internaționale, având ca scop obținerea unui rezultat infracțional, și anume, împiedicarea unei examinări complete, obiective și multilaterale a cauzei concrete sau obținerea pronunțării unei hotărâri judecătorești. Iar în ceea ce privește alin. (2) al art. 303 CP RM, factorul volitiv se concretizează în dorința făptuitorului de a interveni în activitatea organelor de urmărire penală sau a personalului instanțelor de judecată internaționale, cu scopul de a obține un rezultat infracțional, respectiv, de a împiedica cercetarea rapidă, completă și obiectivă a cauzei penale.

În continuare, analiza noastră se va concentra pe un alt aspect esențial al laturii subiective a infracțiunilor stipulate în art. 303 CP RM, și anume, scopul infracțiunii.

Prin scopul infracțiunii se înțelege obiectivul propus și reprezentat de făptuitor ca rezultat al acțiunii sau inacțiunii sale, adică finalitatea urmărită prin săvârșirea faptei penale [9, p. 193].

Cu privire la modul de inserare a scopului infracțiunii în textul legii penale, doctrina afirmă că acesta devine un element obligatoriu atunci când este menționat în mod explicit în dispoziția normei incriminatoare sau poate fi dedus din natura juridică a infracțiunii [10, p. 173]. În cazul infracțiunilor prevăzute la art. 303 CP RM legislatorul indică expres care sunt scopurile pe care le poate avea făptuitorul, conferindu-i astfel, caracter obligatoriu.

În dispoziția alin. (1) art. 303 CP RM legislatorul a prevăzut scopul special de a împiedica examinarea multilaterală, deplină și obiectivă a cauzei concrete sau de a obține pronunțarea unei hotărâri judecătorești, condiții ce nu urmează a fi îndeplinite cumulativ. În acest sens, reținem că pentru survenirea răspunderii penale în baza alin. (1) art. 303 CP RM, este suficientă constatarea existenței a cel puțin unui scop.

Până la modificările operate prin Legea nr. 136 din 6 iunie 2024 (în vigoare din 7

septembrie 2024) [11], amestecul în înfăptuirea justiției a fost incriminat exclusiv atunci când era săvârșit în scopul de a împiedica examinarea multilaterală, deplină și obiectivă a cauzei concrete sau în scopul obținerii unei hotărâri judecătorești ilegale (sublinierea ne aparține – *n.a.*).

Ilegalitatea unei hotărâri judecătorești se manifestă adesea prin aplicarea greșită a normelor de drept material și/sau procedural de către instanța de judecată. Astfel, chiar dacă normele legale sunt respectate la pronunțarea hotărârii judecătorești, în opinia noastră poate exista și în această ipoteză o infracțiune de amestec în înfăptuirea justiției.

În rezultatul intrării în vigoare a Legii nr. 136 din 6 iunie 2024 pentru modificarea unor acte normative (modificarea Codului penal și a Codului contravențional) [11] la alin. (1) art. 303 CP RM s-a exclus cuvântul „ilegale".

Este argumentată și evidentă necesitatea scoaterii din dispoziția alin. (1) art. 303 CP RM a cuvântului „ilegale" și susținem modificările realizate de către legislator, întrucât în redacția actuală, se asigură funcționarea mai eficientă a mecanismului de protecție penală instituit prin această normă, pentru buna înfăptuire a justiției.

Prin urmare, apare ca nejustificată sancționarea prin mijloace de drept penal exclusiv a conduitei ce vizează obținerea unei hotărâri judecătorești ilegale, fiind necesară și pedepsirea imixtiunii în actul de justiție, care poate avea ca rezultat o hotărâre legală. Totodată, trebuie de specificat și faptul că nu orice acțiune sub formă de influență poate fi calificată în baza art. 303 CP RM, ci doar influența ilegală. Astfel, este evident că înaintarea cererilor sau demersurilor în cadrul unui proces judiciar din partea participanților la proces nu constituie un amestec în judecarea cauzelor de către instanțele de judecată.

Comportă valoare și susținem pe deplin opinia cercetătorilor S. Brînză și V. Stati, referitoare la faptul că „dacă amestecul în judecarea cauzelor de către instanțele de judecată naționale sau internaționale urmărește un al scop, vom fi în prezența imixtiunii sub diferite forme neprocedurale în activitatea judecătorilor instanțelor de judecată, faptă prevăzută la alin. (2) art. 317 din Codul contravențional" [8, p. 730].

Așa cum rezultă din prevederile alin. (2) art. 303 CP RM, spre deosebire de infracțiunea prevăzută la alin. (1), în cazul amestecului, sub orice formă, în activitatea organelor de urmărire penală sau a personalului instanțelor de judecată internaționale, există doar un singur scop: de a împiedica cercetarea rapidă, completă și obiectivă a cauzei penale.

Scopul de a împiedica cercetarea rapidă, completă și obiectivă a cauzei penale de către procuror este relevat în următoarea speță din practica judiciară: „*la 17 noiembrie 2011, aproximativ orele 13:00, în sediul Procuraturii r-nului Telenești, după primirea copiei ordonanței de pornire a urmăririi penale în baza art. 327 alin. (1) din Codul penal, pe care avea calitatea de bănuit, cu scopul de a împiedica cercetarea rapidă, completă și obiectivă a cauzei penale, D.T. a amenințat procurorul C.L., căruia i s-a împuternicit exercitarea urmăririi penale pe acest dosar, cu violență asupra sa și membrilor săi de familie*” [12].

Pentru calificarea faptei în baza art. 303 CP RM nu are importanță dacă acest scop a ajuns să fie realizat sau nu. Prezența oricărui alt scop exclude calificarea celor săvârșite în baza art. 303 CP RM. Astfel, esențial este ca făptuitorul să fi acționat cu intenția de a influența procesul judiciar sau activitatea organelor de urmărire penală, chiar dacă efectul dorit nu s-a concretizat. Această abordare subliniază gravitatea faptei în sine, indiferent de rezultatul final, și asigură protecția independenței judecătorilor, procurorilor, ofițerilor de urmărire penală sau a personalului instanțelor de judecată internaționale la buna înfăptuire a justiției.

Este important de menționat că scopul infracțiunii reprezintă criteriul principal pentru a distinge infracțiunile prevăzute la art. 303 CP RM de cele reglementate în alin. (1) și (1^1) art. 349 CP RM. Spre deosebire de infracțiunile prevăzute la art. 303 CP RM, în cazul celor menționate la alin. (1) și (1^1) art. 349 CP RM, făptuitorul urmărește „scopul sistării activității de serviciu ori schimbării caracterului ei în interesul celui care amenință sau al altei persoane”, corespuzător „scopul sistării activității lor de serviciu ori schimbării caracterului ei în interesul celui care aplică violența”.

Prin motiv al infracțiunii se are în vedere imboldul interior, adică acea necesitate, dorință, pasiune, emoție, acel sentiment care determină persoana să săvârșească infracțiunea și îi dirijează voința în momentul săvârșirii ei [1, p. 255].

Infracțiunile prevăzute la art. 303 CP RM reprezintă categoria de infracțiuni în care legislatorul nu a specificat motivele comiterii acestora, însă acest fapt nu înseamnă că motivul comiterii infracțiunilor analizate nu urmează a fi identificat. Deși motivul infracțiunii nu are relevanță pentru calificarea faptelor conform art. 303 CP RM, fiind considerat un semn facultativ, acesta poate fi luat în considerație de instanța de judecată la stabilirea pedepsei.

În doctrina penală se arată justificat că motivele care stau la baza infracțiunilor

analizate sunt adesea legate de: interese materiale, năzuința de a obține unele avantaje nepatrimoniale, carierism, vanitate, excesul de zel, dorința de răzbunare, sentimente de ură, nemulțumirea față de actul de justiție, ascunderea unor fapte etc. [7, p. 587; 8, p. 730, 733]. De asemenea, nu se exclude posibilitatea existenței altor motive. Astfel, făptuitorul poate fi ghidat de diverse motive atunci când comite faptele prejudiciabile.

Drept rezultat al studiului efectuat, formulăm următoarele ***concluzii:***

1) Latura subiectivă a infracțiunii prevăzută la alin. (1) art. 303 CP RM se caracterizează exclusiv prin vinovăție manifestată sub forma intenției directe. Scopul infracțiunii de amestec în înfăptuirea justiției rezidă în năzuința subiectului de a împiedica examinarea multilaterală, deplină și obiectivă a cauzei concrete sau de a obține pronunțarea unei hotărâri judecătorești.

2) Latura subiectivă a infracțiunii prevăzută la alin. (2) art. 303 CP RM, la fel, se caracterizează doar prin vinovăție manifestată sub forma intenției directe. Însă, scopul infracțiunii de amestec în activitatea organelor de urmărire penală sau a personalului instanțelor de judecată internaționale rezidă în năzuința subiectului de a împiedica cercetarea rapidă, completă și obiectivă a cauzei penale.

3) Motivele săvârșirii infracțiunilor analizate pot fi cele mai diverse. Dat fiind că motivul pentru săvârșirea infracțiunilor prevăzute la art. 303 CP RM nu constituie un semn obligatoriu al laturii subiective, acesta nu are relevanță pentru încadrarea juridico-penală a faptelor infracționale analizate. Totuși, este necesar ca motivul să fie avut în vedere în cadrul procesului de individualizare a pedepsei.

BIBLIOGRAFIE:

1. BOTNARU, S. ș.a. Drept penal. Partea generală, vol. I. Chișinău: F.E.-P. „Tipografia Centrală”, 2012. 328 p.

2. Codul penal al Republicii Moldova din 18.04.2002. În: Monitorul Oficial al Republicii Moldova, 2002, nr. 128-129.

3. COPEȚCHI, S., HADÎRCA, I. Calificarea infracțiunilor după latura subiectivă. În: Revista Studia Universitatis Moldaviae, 2015, nr. 11, p. 61-68.

4. MACARI, I. Dreptul penal al Republicii Moldova. Partea specială. Chişinău: CE USM, 2003. 509 p.

5. BARBĂNEAGRĂ, A. ş.a. Codul penal al Republicii Moldova: Comentariu. Chişinău: ARC, 2003. 860 p.

6. BORODAC, A. Manual de drept penal. Partea specială. Chișinău: Tipografia Centrală, 2004. 622 p.

7. BRÎNZA, S. ş.a. Drept penal. Partea specială, vol. II. Chișinău: Cartier, 2005. 804 p.

8. BRÎNZA, S., STATI, V. Drept penal. Partea specială, vol. II. Chișinău: Tipografia Centrală, 2011. 1324 p.

9. BULAI, C. Manual de drept penal (partea generală). Bucureşti: Editura „ALL", 1997. 647 p.

10. COPEŢCHI, S. HADÎRCA, I. Calificarea infracţiunilor: Note de curs. Chişinău: Tipografia Centrală, 2015. 352 p.

11. Legea nr. 136 din 06.06.2024 pentru modificarea unor acte normative (modificarea Codului penal și a Codului contravențional). În: Monitorul Oficial al Republicii Moldova, 2024, nr. 245-246.

12. Decizia Curții Supreme de Justiție din 16.04.2019. Dosarul nr. 1ra-258/2019 [Accesat: 25.09.2024]. Disponibil: https://jurisprudenta.csj.md/search_col_penal.php?id=13561

CZU: 343.8 **https://doi.org/10.59295/rpijn2025.46**

CONCEPTUL ȘI ESENȚA PEDEPSEI PENALE

CIOBANU Igor,
Universitatea de Stat din Moldova,
doctor în drept, conferențiar universitar,
Departamentul Drept Penal al Facultății de Drept a Universității de Stat din Moldova
ORCID: 0000-0002-2569-5991

COTRUȚĂ Artur,
magistru în drept
ORCID: 0000-0003-4082-0356

NEGRUȚA Ana,
Universitatea de Stat din Moldova,
magistru în drept
ORCID: 0009-0006-2734-872X

SUMMARY

In the doctrine, it was found that „among the criminal institutions, criminal punishment and other criminal law sanctions occupy the most importarrent place within the criminal policy, because their correct application by the courts contributes to the realization of an effective criminal policy of the state". Mankind has been applying criminal punishment since ancient times. Over the course of history, several forms and categories of punishments have appeared, depending on the representations about the necessity and effectiveness of such measures of influence on criminals.

Keywords: criminal; law; repressive; sanctions; state authority.

În doctrină s-a constatat că ,,dintre instituțiile penale, pedeapsa penală și celelalte sancțiuni 1de drept penal ocupă locul cel mai important în cadrul politicii penale, deoarece aplicarea corectă a acestora de către instanțele de judecată contribuie la realizarea unei eficiente politici penale a statului" [5, p.9]. Omenirea aplică pedeapsa penală din cele mai vechi timpuri. Pe parcursul istoriei s-au perindat mai multe forme și categorii de pedepse, în funcție de reprezentările despre necesitatea și eficacitatea unor asemenea măsuri de influiență asupra criminalilor.

Pedeapsa, dreptul de a pedepsi, fiind una dintre cele mai controversate probleme, ca și problema existenței și cea a sensului vieții, frământă rațiunea umană de mii și mii de ani. Constatăm că dreptul de a pedepsi a evoluat de la o societate la alta în funcție

de evoluția vieții sociale. Prin urmare, caracterul pedepsei sau al dreptului de a pedepsi din fiecare epocă reflectă fizionomia epocii respective și, ca și criminalitatea, se află în dependență directă de structură socială, de particularitățile naționale și culturale ale acesteia.

În timpurile barbare copiii erau educați exclusiv prin bătaie, pedeapsa se reducea la aplicarea loviturilor cu palma, pumnul, nuiele etc. Spre regret, și astăzi se mai întâlnesc aceste mijloace primitive și morbide, însă pedagogia contemporană condamnă educarea copiilor prin bătaie. Pentru a avea un succes bine determinat societatea ar trebui să reacționeze nu atât împotriva răului care s-a produs deja, ci să tindă spre preîntâmpinarea răului care ar putea să se producă. Statul este în drept nu numai să pedepsească, dar este și obligat să prevină; deci, prevenirea crimei și pedepsirea acesteia au aceeași importanță pentru comunitate. Pe cât de înțelept va organiza societatea prevenirea și represiunea, pe atât de civilizată va fi ea considerate [7].

Suntem de acord cu autorii care susțin că pedeapsa (ca și infracțiunea, dreptul), este o categorie științifică utilizată pentru a releva un fenomen social distinct, care în esență este o negare și o dezaprobare a samavolniciei individului și care se manifestă prin aplicarea în numele legii a măsurilor de constrângere a persoanelor vinovate de săvârșirea unei fapte interzise de legea penală și are drept scop apărarea societății de atentate infracționale, prevenirea de noi infracțiuni, restabilirea ordinii de drept și a echității în societate[2, p. 21].

Pedeapsa este răul pe care puterea publică îl face învinuitului condamnat de justiție, fiindcă a comis una sau mai multe infracțiuni [14, p. 13]. Pedeapsa apare ca o revoltă a societății împotriva faptei socialmente periculoase.

Adevărul este că, chiar dacă legiuitorul își va concentra toată grija asupra educației, instrucțiunii și dreptății sociale și chiar dacă va completa opera sa făcând o evoluție spre asprimea pedepselor, totuși, niciodată omenirea nu va ajunge la stârpirea desăvârșită a infracțiunilor, fiindcă acest lucru este un ideal, perfecțiune care nu îi este dat omenirii s-o ajungă vreodată[10, p. 73].

Referindu-se la pedeapsa penală, profesorul român C. Bulai atenționează că aceasta capătă un rol tot mai însemnat dacă la elaborarea și aplicarea ei se sancționează în mod diferențiat, prevăzându-se limite minime și maxime proporționale cu pericolul social al infracțiunilor, și dacă pedepsele concrete aplicate de instanțe reprezintă echivalentul real al gravității faptei săvârșite și ale vinovăției făptuitorului.

Pentru a clarifica întrebarea despre noțiunea (definiția) pedepsei și scopurile ei, trebuie de luat cunoștință cu istoria acestei întrebări.

În înțelesul cotidian, pedeapsa – efectul asupra persoanei ca rezultat al comportării sale incorecte, ilicite și amorală. Se consideră că dacă persoana a încălcat o normă morală, atunci el se expune răspunderii morale, și astfel pedepsei morale. Dar dacă el a săvârșit o infracțiune, atunci el trebuie să suporte anumite consecințe nedorite, caracterul cărora depinde de aceea ce infracțiune a comis [16, p. 189].

Prin firea sa, omul este predispus la acțiune, pe lîngă faptul că însăși nevoile cotidiene îl silesc în mod natural să acționeze pentru a-și obține cele necesare supraviețuirii. În cadrul acestui proces, acțiunile unor membri ai societății cu acțiunile oamenilor ajung în mod firesc să se intereseze fie armonizându-se, fie intrând în conflict acțiunile unor membri ai societății cu acțiunile celorlalți membri; în această din urmă situație este posibil ca acțiunea unui membru al societății să apară ca neconvenabilă, vătămând sau punând în pericol interesele celorlalți membri ai grupului social, fie că aceste interese aparțin tuturor, fie că aparțin unor membri în particular [8, p. 194].

Pedeapsa constituie și ea o formă de reacție la faptele antisociale. Această concluzie a fost desprinsă nu numai de penaliști, dar și de filosofi (există o filosofie a pedepsei așa cum există și o știință despre pedeapsă - penologia). Din cele mai vechi timpuri, pedeapsa, care desemna deopotrivă sancțiunea care se aplica în penologia savârșirii de infracțiuni cât și sancțiunile de natură disciplinară, administrativă, fiscală, etică, religioasă etc., a reprezentat o ripostă brutală a societății împotriva aceluia care a înlăturat legea statului ori prescripțiile morale, religioase ale timpului. Fie că noțiunea de pedeapsă este strâns legată de pedeapsă, diferențiată după multiplele criterii pe care le prevedeau canoanele bisericești, se urmărea îndreptarea celor care au greșit (nu moartea păcătosului, ci îndreptarea lui), pedeapsa a fost considerată întotdeauna ca un rău, ca o suferință prin care societatea reacționa împotriva faptelor neconvenabile grupului social [14, p. 12]. Carrara scria că pedeapsa este „răul pe care în conformitate cu legile statului, magistratul îl aplică acelora ce sunt, cu formele cuvenite, recunoscuți vinovați de o infracțiune” [3, p. 142]. Mommsem arată că pedeapsa este „răul pe care îl aplică statul celui care a înfrânt prescripțiunea sa”, iar G. Vidal preciza că pedeapsa este „răul făcut în numele societății și în executarea unei condamnațiuni judecătorești autorilor unei infracțiuni, culpabile și responsabile de această infracțiune” [15, p. 556]. Răul conținut de pedeapsă reprezintă, așadar, o

formă de agresiune defensivă, benignă, organizată de societate împotriva acelor membri care aduc atingere celor mai importante valori sociale [6, p. 83].

Pedeapsa penală, scopurile ei și sistema pedepselor au un caracter istoric. La diferite etape de dezvoltare a unei societăți, sistemul pedepselor suferă modificări. Pentru a înțelege rolul pedepsei în dreptul penal trebuie de analizat cît pedeapsa, atît și infracțiunea ca pe niște fenomene istorice de la apariția și dezvoltarea lor. Pedeapsa – este mijlocul în mâinile statului care este reprezentantul, în principiu, al majorității, mijlocul care servește în lupta cu acțiunile periculoase pentru majoritatea aceasta – cu infracțiunea.

În societatea noastră, pedeapsa nu are scopuri de răzbunare și pedepsire fizică nu sunt permise ca pedepsele să aibă ca funcție pricinuirea suferințelor fizice și înjosirea cinstei și demnității persoanei.

Codul Penal al Republicii Moldova în art. 61 alin. 1 conține noțiunea de pedeapsă penală care este: „o măsură de constrângere statală și un mijloc de corectare și reeducare a condamnatului ce se aplică de instanțele de judecată, în numele legii, persoanelor care au săvârșit infracțiuni, cauzând anumite lipsuri și restricții drepturilor lor” [4].

Rezultă că, pedeapsa trebuie să posede un șir de calități. Ea trebuie să fie: dreaptă; proporțională cu infracțiunea; elastică și divizibilă; personală; egală pentru toți; reparabilă; moralizatoare; efectivă; publică; sigură; să nu ofenseze bunele moravuri. Astfel, dintre instituțiile penale, pedeapsa penală și celelalte sancțiuni de drept penal ocupă locul cel mai important în cadrul politicii penale, deoarece aplicarea corectă a acestora de către instanțele de judecată contribuie la realizarea unei eficiente politici penale a statului [5, p. 9].

Statul nu poate continua activitatea fără a supraveghea rezultatele activității societății. Consecințele activității umane, fie pozitive sau negative, prezintă un temei obiectiv a responsabilității persoanei în fața societății.

Acest aspect al responsabilității se exprimă ca obiectiv al esenței din care reiese obligațiunile corespunzătoare ale subiectului în societate. În dreptul penal aceste obligațiuni impune niște limitări și cerințe de a respecta legislația în vigoare. În planul retrospectiv al răspunderii este reacția societății, a colectivului, sau a persoanei individuale asupra activităților sociale negative (încălcarea normelor sociale) sau la neaprobarea de către vinovat a cerințelor așteptate de către societate.

Aspectul subiectiv al retroactivității – constă în stabilirea, în psihicul infractorului simțul de rușine, față de cei din jur, mustrarea conștiinței, din cauza infracțiunii comise (comportării ilicite), retrăirii în legătură cu aprecierea socială în aplicarea pedepsei.

În teoria și practica legislativă au existat cazuri când se folosea același înțeles pentru noțiunile „de răspundere penală" și „pedeapsa penală", ceea ce este o greșeală.

Dar au existat și unii autori care s-au străduit să interpreteze în mod separat aceste două noțiuni, încercând să iasă din ramele schemelor tradiționale și în rezultat au definit răspunderea penală ca un institut independent și desinestătător, în legislația juridico-penală, și anume dându-i întâietatea în raport cu pedeapsa [17, p. 45].

După C.F.Filipov, răspunderea penală și pedeapsa penală prezintă înțelesuri diferite și nu identice. Răspunderea penală este un element de bază care conține o condamnare a vinovatului din partea statului. N.I.Beleaev a susținut viziunea lui C.F. Filipov, având însă și unele observații critice. Ambii autori au menționat că conținutul răspunderii penale nu corespunde cu a pedepsei, ci se află într-o relație de subordonare între ele. Răspunderea penală este prima și independentă de pedeapsa penală, care o succede și este dependentă de prima. Răspunderea penală cuprinde în ea pedeapsa. Pedeapsa penală este un element absolut necesar răspunderii penale, ultima fiind primară, și nu depinde de pedeapsă, dar poate fi și fără ea.

Eficacitatea acțiunilor de corectare și reeducare, precum și de prevenire în activitatea instanțelor de judecată în cercetarea cauzelor penale depinde mult de aprecierea temeinică a societății date acțiunilor săvârșite și învinuitului.

Noțiunea pedepsei penale în legislația sovietică a fost expusă în (Руководящее начало 1919), unde se spunea că „pedepsele – sunt acele măsuri de influență întâmpinătoare, prin intermediul cărora puterea asigură starea stabilită a relațiilor sociale de către cei ce încalcă (infractori)."

Unii autori spun că în evoluția sistemului sancționator penal, preocupat mereu de perfecționare, sunt cunoscute trei categorii de sancțiuni de drept penal:

- pedepse;
- măsuri educative;
- măsuri de siguranță.

Interesându-ne mai mult pedepsele, putem spune că este cea mai importantă categorie de sancțiuni de drept penal. Ele sunt sancțiuni coercitive cu caracter privativ-represiv, ce se aplică infractorilor și care pot viza persoana acestora și

atributele ei esențiale, cum ar fi: viața, libertatea, bunurile, drepturile cetățenești, având drept scop apărarea societății împotriva infracțiunilor și prevenirea comiterii altor infracțiuni.

Măsurile educative – sunt sancțiuni de corecție limitată, vizând numai îngrădiri ale libertății, lipsite de caracter represiv, având funcție exclusiv educativă, aplicabile de obicei minorilor [13, p. 192].

Măsurile de siguranță se aplică pentru a înlătura o stare de pericol și a preîntîmpina săvârșirea de noi infracțiuni [11, p. 218]. Ele sunt destinate combaterii anumitor stări de pericol social care au contribuit și ar mai putea contribui la săvârșirea unor fapte prevăzute de legea penală. Stările de pericol care atrag luarea de măsuri de siguranță sunt anume prevăzute de legea penală.

Pedepsele și măsurile de siguranță au o serie de trăsături comune:

- ambele fiind sancțiuni de drept penal sunt măsuri de constrângere care atrag fie lipsirea de libertate, fie restrângerea unor drepturi ale făptuitorului;
- atât pedepsele, cât și măsurile de siguranță se aplică numai după săvârșirea unei fapte prevăzute de legea penală;
- ambele fiind prevăzute de legea penală, aplicarea lor se face în cadrul principiului strict al legalității de către autoritatea judecătorească;
- în sfârșit, prin luarea măsurilor de siguranță, ca și prin aplicarea pedepselor, se urmărește același scop: apărarea societății împotriva săvârșirii faptelor prevăzute de legea penală, chiar dacă pedepsele intervin în primul rând pentru a reprima și numai în al doilea rând pentru a preveni, în timp ce măsurile de siguranță au un rol în exclusivitate preventiv.

Literatura juridică apreciază măsura de siguranță ca fiind o sancțiune care acoperă anumite lacune ale pedepsei tradiționale și care a găsit pentru delincvenții anormali o soluție pe care principiile clasice nu o puteau oferi [12, p. 85].

Totodată, între pedepse și măsuri de siguranță există numeroase deosebiri, care necesită a fi menționate:

- pedepsele au un caracter aflictiv-retributiv care se realizează prin modul cum este concepută și organizată executarea acestor sancțiuni. Măsurile de siguranță nu au caracter retributiv, ele fiind luate în scop exclusiv preventiv, în vederea înlăturării unei stări de pericol și preîntîmpinării săvârșirii faptelor prevăzute de legea penală;
- prin aplicarea pedepselor se realizează o acțiune de prevenire generală,

urmare a efectului intimidant al pedepsei. Măsurile de siguranță fiind lipsite de orice efect intimidant nu realizează decât o prevenție specială;

- esența pedepsei este de a interveni postdelictum, pe când măsura de siguranță este concepută antedelictum; [1, p. 529]
- pedeapsa este determinată de judecător ținând cont de criteriile de individualizare, printre care și gravitatea infracțiunii, astfel încât cu cât mai gravă este infracțiunea cu atât mai aspră este pedeapsa. Însă, măsura de siguranță nu are atitudine față de gravitatea infracțiunii – ea trebuie raportată la personalitatea delincventului;
- natura și durata pedepsei este fixată din start în lege, pe când măsura de siguranță variază în dependență de tipul stării de pericol și existența acesteia;
- în timp ce pedepsele atrag, după exercitarea lor, anumite consecințe juridice și morale, măsurile de siguranță nu atrag nici o consecință după ce starea de pericol a făptuitorului a încetat;
- în cazul pedepselor, când de la săâîrșirea infracțiunii până la judecarea cauzei au intervenit una sau mai multe legi penale, se aplică legea cea mai favorabilă. În ceea ce privește măsurile de siguranță, legea care prevede aceste sancțiuni de drept penal se aplică și infracțiunilor care nu au fost definitiv judecate până la data intrării în vigoare a legii noi. Prin urmare, măsurile de siguranță au caracter retroactiv în sensul că se aplică legea din momentul judecării făptuitorului;
- în cazul concursului de infracțiuni, pedepsele principale se contopesc indiferent dacă faptele au fost judecate concomitent sau succesiv. Dacă făptuitorul prezintă stări de pericol diferite, se pot lua mai multe măsuri de siguranță, corespunzătoare stărilor de pericol pe care acesta le prezintă;
- în cazul suspendării încetării pedepsei, pedeapsa principală nu se va executa un interval de timp stabilit de lege, după care condamnatul se consideră reabilitat de drept dacă nu a intervenit vreuna din cauzele de revocare sau anulare a suspendării. Măsurile de siguranță urmează a fi executate pe perioada suspendării;
- amnistia stinge incriminarea, iar dacă a intervenit după condamnare, stinge și executarea pedepsei; grațierea stinge integral sau în parte executarea pedepsei. Amnistia și grațierea nu au însă efecte asupra măsurilor de siguranță, acestea având drept scop preîntîmpinarea săvârșirii faptelor prevăzute de legea penală;
- prescripția înlătură executarea pedepsei prin trecerea unui termen stabilit

de lege în raport cu pedeapsa pronunțată. Măsurile de siguranță nu se prescriu, întrucât nu au caracter retributiv, ci sunt determinate de o anumită stare de pericol;

- reabilitarea stinge decăderile și interdicțiile ce decurg din executarea pedepsei. Reabilitarea nu are efecte asupra măsurilor de siguranță, întrucât executarea acesteia nu atrage incapacități sau interdicții.

În ciuda acestor criterii distinctive, frontiera dintre aceste două tipuri de sancțiuni de drept penal nu este într-atât de clară. În acest context, legile multor state tratează în mod diferit natura preventivă sau de constrângere a unor sancțiuni. Astfel, expulzarea sau confiscarea specială fiind incluse la măsuri de siguranță în C.pen.al RM sau C.pen. român; ele sunt privite ca pedepse complementare în legea penală a Chinei. Codul penal francez, în genere nu face distincție între pedepse și măsuri de siguranță, ambele fiind denumite sancțiuni.

Faptul că pedeapsa este orientată spre viitor și că cel puțin una din funcțiile ei majore este de a preveni, constituie de veacuri, una din justificările curente ale dreptului de a pedepsi. Dar, diferența constă în faptul că efectul preventiv așteptat ca urmare a pedepsei și a ostentației acesteia, exesul ei tinde să devină principiul economiei sale ca măsura justelor ei proporții.

Pentru a înțelege pedeapsa e bine să ne amintim cele șase reguli de bază pe care se sprijină și anume:

- regula cantității minimale, pentru ca pedeapsa să producă efectul așteptat, e de ajuns ca răul pe care îl produce, să depășească binele pe care vinovatul l-a obținut de pe urma crimei;

- regula identității suficiente, pedeapsa nu acționează deci asupra corpului, ci asupra reprezentării;

- regula efectelor laterale, pedeapsa trebuie să aibă efectele cele mai puternice asupra celor ce nu au comis greșeli; la limită dacă ne-am putea asigura că vinovatul n-o mai poate lua de la capăt, ar fi suficient să-i facem pe ceilalți să creadă că respectivul a fost pedepsit;

- regula deplinei certitudini, reprezintă ideea unei pedepse determinate cu inconvenientele care decurg din ea, iar legatura dintre crimă și pedeapsă trebuie să apară ca necesară. Decât să imităm astfel vechiul sistem și să fim mai severi, e nevoie să fim mai vigilenți;

- regula adevărului comun, adevarul juridic trebuie sa fie același cu adevarul

comun, iar soluțiile instanțelor trebuie să pară tuturor ca legitime, iar legile să fie omogene cu simțul comun;

- regula specificării optime, determină faptul că pedeapsa pentru toți e la fel dar nu are aceeași forță pentru toată lumea. Pedeapsa trebuie să împiedice recidiva și să țină seama de natura profundă a criminalului, de gradul prezumabil de răutate și de calitatea intrinsecă a voinței acesteia.

Ca rezultantă a regulilor pedepsei ar fi că multe persoane ispășesc fărădelegile săvârșite, în inchisoare. Ele se află acolo ca sancționați și nu pentru sancțiuni, pedeapsa constând în pierderea libertății. La toate acestea se mai adaugă și condițiile din închisoare care nu ar trebui folosite ca o sancțiune în plus, reamintindu-se totodată că, „trebuie să pedepsim exact atât cât să împiedicăm".

La nivelul societății a impiedica o crima și a o pedepsi, a devenit o artă a efectelor și calculelor economice. Conotațiile social-economice care i s-au atribuit pedepsei de-a lungul timpului au ajuns până la punctul în care totul se rezumă la calcule economice. La nivelul societății calculul se face având în vedere: Ce costă mai mult sau mai puțin societatea? Nepedepsirea infractorului ori prinderea acestuia și pedepsirea. Iar la nivelul individului calculul se face astfel: care sunt avantajele de pe urma săvârșirii infracțiunii și care sunt dezavantajele adică pedeapsa care riscă să o primească? posibilitatea de a fi prins, posibilitatea de a fi gasit vinovat și condamnat.

Codul penal al Republicii Moldova, în articolul 61, definește pedeapsa ca fiind o constrângere statală și un mijloc de corectare și reeducare a condamnatului ce se aplică de instanțele de judecată, în numele legii, persoanelor care au săvârșit infracțiuni, cauzând anumite lipsuri și restricții drepturilor lor. Însă, o astefel de interpretare a noțiunii de pedeapsă este destul de abstractă, difuză și chiar incorectă. În conținutul acestei noțiuni nu găsim răspuns la întrebarea de bază: *ce reprezintă conceptul și esența pedepsei penale?* Urmând logica legiuitorului, putem răspunde că aceasta este lipsirea persoanei vinovate de anumite drepturi și libertăți sau restrângerea acestora. Dar aceasta nu este altceva decât conținutul și una dintre caracteristicile obligatorii, dar nu unice, ale pedepsei. Orice scopuri s-ar urmări prin aplicarea pedepsei, asupra cărora ne vom opri la momentul potrivit, nu se poate trece cu vederea că pentru realizarea acestora statul nu are la dispoziție un alt mijloc (când este vorba de ocrotirea valorilor sociale fundamentale împotriva unor fapte periculoase) decât acest instrument carc este pedeapsa și care prin natura sa are

caracter aflictiv [9, p.8-10]. Adică, produce o suferință, chiar atunci când se aplică spre binele condamnatului, deoarece tot ceea ce este impus unei persoane apare ca o silnicie, chiar dacă n-ar exista nici un exces, nici o depășire în modul de aplicare și executare a pedepsei. Cerința biblică de a răsplăti răul cu binele este înfăptuită de societate, dar nu în mod direct, ci indirect, prin pedeapsă fiind apărate valorile sociale fundamentale ale conviețuirii sociale, indirect acest bine se răsfrânge și asupra celor condamnați. A înlătura caracterul aflictiv al pedepsei ar fi o utopie, o negare a realității. Infracțiunea fiind o violare a ordinii juridice, cauză a tulburării, a neliniștii, a amenințării provocate în sânul societății, reacția socială nu poate să nu aibă caracter represiv chiar dacă măsurile represive vor trebui alese și organizate în așa fel încât alături de rolul lor represiv să funcționeze și cu rol preventive [9, p. 21-22].

Cercetătorii utilizează noțiunea de răspundere penală în cele mai diverse semnificații: drept consecință juridică a infracțiunii (pedeapsă pentru fapta săvârșită); ca metodă a răspunderii penale; ca mijloc (intrument, măsură) de influiență juridico-penală asupra persoanei vinovate de săvârșire a faptei; ca mijloc (instrument, măsură) de combatere a fenomenului infracțional; ca pedeapsă (răsplată) aplicată celui vinovat pentru cele săvârșite; ca formă (măsură) a constrângerii de stat aplicată în raport cu persoana vinovată; ca durere (deposedare, suferință), o oarecare daună, provocată persoanei vinovate în săvârșirea infracțiunii, în conformitate cu sentința judecătorească, etc. Esența, însă (categorie filosofică), determină conținutul intern al obiectului, exprimându-se în unitatea tuturor diversităților de calități și relații de care dispune aceasta.

Prin urmare, toate pedepsele sunt generatoare de suferință, consecințe mai evidente în cazul pedepselor privative de libertate, fără să lipsească, însă, nici în cazul pedepselor pecuniare sau al pedepselor privative de drepturi, deoarece lipsirea forțată a celui condamnat de o parte din mijloacele patrimoniale ori de exercițiul unora din drepturile sale este, fără îndoială, de natură să-i producă o suferință [10, p. 22].

BIBLIOGRAFIE:

1. BOTNARU, S., ŞAVGA, A., GROSU, V., GRAMA, M. Drept penal, partea generală, vol. I, Cartier, Chişinău, 2005, p. 624.

2. BUJOR, V. Referințe asupra noțiunii, scopului, funcțiilor și sistemului pedepsei. În: Conferința științifico- practică internațională cu genericul ,, Pedeapsa

ca formă a răspunderii juridice și rolul ei în societatea de tranziție", 14.02.2002, Chișinău 2002, p. 19-21.

3. CARRARA F., "Programa del Corso di diritto Criminale.", Ed. Firenze, paragraful 696, Cours nr. 196, 1897, p. 663.

4. Codul Penal al Republicii Moldova, Legea nr. 985-XV din 18 aprilie 2002, în vigoare de la 12 iunie 2003.

5. DANEȘ, ȘT. PAPADOPOL, V. Idividualizarea judiciară a pedepselor, Ediția a II-a, București, Editura juridică, 1985, p. 507.

6. DIACONU GH., Pedeapsa în dreptul penal, București, Editura «Lumina Lex», 2001, p. 199.

7. DOLEA, I. Probleme și perspective privind alternativele detenției, aprobat la 24.06.2024. Disponibil: www.irp.md.

8. DONGOROZ, V. Tratat. Explicații teoretice ale Codului penal român, vol. I, București. Editura Academiei, 1970, p. 118.

9. DONGOROZ, V. şi colab. Explicaţii teoretice ale Codului penal român, voi. II, Bucureşti, Editura Academiei, 1970, p. 122.

10. GRAUR, I. Probleme conceptuale privind răspunderea juridică ca formă a răspunderii sociale. În: Revista Națională de Drept, Chișinău 2006.

11. OANCEA, I. Drept penal. Partea Generală. – Bucureşti, Editura Didactică şi Pedagogică, 1971, p. 164.

12. SIMA, C. Măsurile de siguranţă în dreptul penal contemporan. – Bucureşti: ALL BECK, 1999, p. 224.

13. STĂNOIU, R.M. şi colectiv, Drept penal. Partea generală. – Bucureşti: Hyperion, 1992.

14. TANOVICEANU, I, Tratat de procedură penală, București, 1927, p. 220.

15. VIDAL, G. Cours de droit criminel et de science penitenciare, Paris, 1935, p. 112.

16. ВЕТРОВ, Н.И., ЛЯПУНОВ, Ю.И. Уголовное право, Ч. об., Ч. особ., Учебник, Москва, 2001, с. 638.

17. ОСИПОВ, П.П. Теоретические основы построения и применения уголовно-правовых санкций, Ленинград, 1976, с. 135.

CZU: 343.615:643.9 **https://doi.org/10.59295/rpijn2025.47**

VIOLENȚA CA FACTOR AL CRIMINALITĂȚII

BUGA Larisa,
Institutul de Științe Penale și Criminologie Aplicată,
doctor în drept, conferențiar universitar,
ORCID ID: 0000-0001-9548-4009

SUMMARY

Violence represents a negative social scourge, and criminal violence a specific manifestation of the social phenomenon of violence. Violence is increasingly reported in contemporary societies, representatives of international organizations, specialists, decision-makers of governmental and non-governmental institutions, but also simple citizens expressing their opinions related to the increase in the number of violent acts and the multiplication of the forms of manifestation of this phenomenon. The fear and sense of insecurity felt by citizens from various social systems are increasingly invoked in the speeches of specialists concerned with the evolution of the phenomenon of violence in space and time. The phenomenon of violence is a constant concern of contemporary specialists in the field of psychology, sociology, criminal law, criminology and other social sciences, who are interested in conceptualizing, identifying the causes and factors that generate and favor the manifestations of violence, developing effective measures to prevent and combat this phenomenon social.

Keywords: criminological theory, violence, criminal violence, concept of criminal violence, statistical analysis, characteristics of criminal violence.

”Violență criminală poate servi drept unul dintre cei mai importanți indicatori ce caracterizează o societate sau alta” Valeriu Bujor

Violența reprezintă un fenomen complex, fiind studiat de criminologie, filozofie, istorie, sociologie, drept, psihologie etc. Știința criminologiei studiază violența ca fenomen social negativ, altfel spus, violență criminală. Fenomenul violenței are o natură antisocială, exprimându-se prin comportamente și acțiuni care încalcă normele și valorile sociale acceptate într-o societate. În criminologia națională au fost publicate mai multe lucrări care examinează în mod fundamental fenomenul violenței criminale sau aspecte particulare ale acestuia. O lucrare cu valoarea științifică incontestabilă, în domeniul studiului problematicii cercetate reprezintă articolul științific „Criminalitatea și societatea”[1, p. 7-10], publicat în 1993, care aparține criminologului Bujor Valeriu. Studiul este dedicat unei analize a interdependenței între

criminalitatea în general, fenomenul violenței criminale și starea organismului social. Actualitatea cercetării este determinată de rezolvarea problemelor importante în domeniul conceptualizării fenomenului supus analizei.

În cercetarea problematicii violenței criminale, autorul pornește de la înțelegerea acesteia ca fenomen social. Dezvăluirea naturii sociale a violenței criminale pe o bază strict științifică permite cunoașterea profundă a fenomenului. Criminologul pentru prima dată (în Republica Moldova) evidențiază interdependența între starea organismului social (societatea) și starea criminalității.

Suntem de acord cu autorul și susținem opinia conform căreia violența criminală reprezintă o manifestare specifică a fenomenului social al violenței. În conformitate cu abordarea criminologică, violența criminală reflectă nivelul general de conflict din societate și tendința de a rezolva problemele prin mijloace violente. Este o manifestare care reflectă condițiile sociale existente într-un sistem social.

Astfel, studiul efectuat de criminologul Valeriu Bujor este de o importanță deosebită pentru criminologia națională și prezintă o lucrare care pune bazele întemeierii teoriei criminologice a violenței criminale.

Criminologul Valeriu Bujor a continuat cu succes cercetările sale asupra fenomenului violenței criminale cu un șir de alte lucrări științifice.

Articolul „Noțiunea de violență în dreptul penal și în criminologie” [2, p. 32-35], publicat în anul 1995, cuprinde accentuarea altor probleme de conceptualizarea a fenomenului violenței criminale

O altă lucrare remarcabilă a criminologului în domeniul studiului violenței criminale este „Cu privire la esența violenței. Probleme actuale privind infracționalitatea”[3, 30-38]. În acest articol autorul se axează pe dezvăluirea esenței violenței ca fenomen social. De asemenea, cercetătorul a dezvoltat și a descris trăsăturile esențiale ale violenței și subliniază importanța acestora. Se afirmă că trăsăturile evidențiate caracterizează violența indiferent de manifestările acesteia, de subiectul și de obiectul violenței, independent de mijloacele aplicate, de scopul și rezultatul realizat și, în sfârșit, independent de faptul este sau nu este această manifestare a violenței interzisă de legea penală în țara concretă și în perioada data. Așadar, manifestările, formele și obiectele violenței pot fi diverse, esența fenomenului dat rămâne însă neschimbată.

Mai târziu autorul prezintă în cadrul Conferinței științifice internaționale cu

genericul „Violența în societatea de tranziție", desfășurată în perioada 16-17 mai 2003, un studiu revizuit referitor la problema violenței criminale în societate, intitulat „Violență criminală și societatea"[4, p. 13-21].

Această lucrare propune o sistematizare a cercetărilor anterioare cu privire la fenomenul violenței. În cadrul studiului, autorul a dezvoltat analiza a caracteristicilor violenței ca fenomen social. Au fost prezentate noi caracteristici ale violenței, evidențiind determinantele acesteia.

Criminologul a efectuat o analiză retrospectivă a schimbărilor cantitative ale violenței criminale în Basarabia țaristă și RSSM. De asemenea, a prezentat o analiză statistică actualizată a stării violenței criminale în Republica Moldova în perioada 1992-2001.

O altă lucrare de referință în domeniul studiului violenței criminale reprezintă studiul monografic „Aspecte criminologice privind infracțiunile săvârșite cu violență"[5], scris de Valeriu Bujor și Octavian Pop. Aceasta investighează în detaliu problema infracțiunilor violente, oferind o perspectivă profundă asupra subiectului.

Printre lucrările care abordează fenomenul infracțiunilor violente, se mai regăsește și studiul „Cu privire la noțiunea de infracțiune săvârșită prin violență"[6, p. 3-9] scrisă de Bujor Valeriu în coautorat cu Miron Ion, care a văzut lumina tiparului în anul 2004.

Studiul este consacrat conceperii noțiunii infracțiunii săvârșite prin violență. Articolul cuprinde aspect comparative privind definirea acesteia în Codul Penal al României și Codul Penal al Republicii Moldova. Concluzia autorilor este că nicio lege nu oferă definiții clare pentru noțiunile asociate cu violența.

Pentru identificarea elementelor esențiale ale acestor infracțiuni, s-au examinat nu doar teoria juridică, ci și teoriile psihologice și sociologice.

Astfel, autorii au elaborat o definiție a infracțiunii săvârșite prin violență și au accentuat caracteristicile acestui concept.

Criminologul Bujor Valeriu definește violența din punct de vedere senzitiv, empiric. Autorul susține: „...violența este influența unui subiect de raport social (personalitate, grup social, clasă, stat) asupra altui subiect; un act de aplicare a forței, redus la constrângere, reprimare directă sau nimicire a obiectului de violență."[1, p.7].

Uneori, indivizii cu personalități dominante și agresive pot utiliza violența ca mijloc de a-și impune voința asupra altora. Acești indivizi pot avea o putere carismatică

sau autoritară care le permite să exercite o influență coercitivă sau manipulatoare asupra celorlalți. Astfel, violența poate fi folosită pentru a obține obedință, subordonare sau pentru a induce frică și control într-un raport social.

Grupurile sociale, fie ele organizații, bande sau chiar comunități virtuale, pot constitui o sursă de violență. Prin intermediul grupului, indivizii pot căpăta putere și se pot angaja în comportamente violente împotriva altor grupuri sau indivizi considerați ca fiind „străini". Violența în acest context poate fi alimentată de sentimentul de apartenență și de dorința de protecție sau dominanță.

Dinamica puterii și inegalității sociale poate duce la utilizarea violenței ca un instrument de control și influență în relațiile interclasă. Clasele sociale dominante pot folosi violența pentru a-și menține privilegiile și statutul superior, în timp ce clasele defavorizate pot recurge la violență ca formă de protest sau rezistență împotriva opresiunii sociale. Violența de clasă poate manifesta sub forma discriminării, exploatării sau chiar a conflictelor violente între clase.

Violența reprezintă o formă complexă și problematică de influență în raporturile sociale. Personalități dominante, grupuri sociale, clase sociale și statul pot utiliza violența pentru a-și promova interesele și a-și exercita puterea asupra celorlalți.

Violența implică aplicarea forței și constrângerea directă a celuilalt subiect, urmărind impunerea voinței și dorințelor agresorului. Acesta încearcă să controleze și să supună obiectul violenței, ignorându-i voința și interesul personal. Constrângerea poate lua diferite forme, de la violența fizică și verbală până la abuzul emoțional sau psihologic, creând o atmosferă de teamă și dominație în relația socială.

Aceasta este, în mod paradoxal, o formă de afirmare a propriei persoane pe seama altui subiect de raport social. Agresorul își asigură satisfacerea nevoilor și intereselor proprii prin jertfirea celorlalți, ignorând bunăstarea și drepturile acestora. Prin exercitarea violenței, individul încearcă să-și consolideze poziția de putere și control în relația socială, impunându-și propria voință și dorință asupra celuilalt.

Comportamentul violent implică adesea sacrificarea intereselor vitale și bunăstării altor persoane în favoarea satisfacerii propriilor nevoi sau realizării propriilor scopuri. Aceasta poate duce la suferință, traume și dezavantaje semnificative pentru victimele violenței. Individul sau grupul care recurge la violență subordonează interesele altora în detrimentul lor și nu ezită să folosească mijloace extreme pentru a-și atinge scopurile.

Violența reprezintă o formă de influență negativă și destructivă în raporturile sociale, caracterizată de constrângere, reprimare și afirmarea propriei persoane pe seama altora. Prin sacrificarea intereselor și bunăstării altor subiecți, violența perpetuează un cerc vicios de dominanță și opresiune.

O altă ipoteză susținută de criminolog este: „Violența este rezultanta combinată a factorilor sociali, biologici (genetici), începuturile căreia se trag din vremuri străvechi”[1, p. 9].

Istoria umanității ne arată că violența există de mult timp și are rădăcini adânci în evoluția noastră ca specie. Odată cu dezvoltarea mediului social, evoluția umană s-a orientat către selecția nivelului de organizare a structurilor sociale. Cu toate acestea, substructura biologică, reprezentată de calitățile incluse în genotipul uman, nu a dispărut. Autorul consideră că genotipul uman rămâne într-un fel „congelat”, pregătit să se activeze doar atunci când apar condițiile sociale adecvate.

Violența, care are o bază biologică moștenită, se manifestă într-un mediu social de natură diferită. Diferitele organizații sociale ale societății contribuie la apariția comportamentului altruist sau, dimpotrivă, a violenței. Astfel, în fiecare epocă istorică, nu se realizează întregul potențial genetic al omului, ci doar o parte a acestuia care corespunde condițiilor sociale specifice din acel moment și loc.

Autorul sugerează că anumite calități genetice sunt solicitate în viață în funcție de adaptarea optimă a organismului la condițiile concrete ale mediului și, în cele din urmă, la formarea personalității. Importanța condițiilor sociale în comportamentul și formarea personalității este subliniată. Sistemul social și organizația socială a societății influențează relațiile predominante între indivizii care le compun.

În cele din urmă, având în vederea acestea particularități conchidem că *violența este un fenomen social, ce reprezintă influență exercitată de un subiect de raport social asupra altuia*, *caracterizată de constrângere, reprimare și afirmarea propriei persoane pe seama altora, sacrificarea intereselor vitale și bunăstării altor persoane în favoarea satisfacerii propriilor nevoi sau realizării propriilor scopuri*.

Pentru a dezvălui esența fenomenului violenței criminale, cercetătorul Valeriu Bujor a formulat caracteristici definitorii [1, p. 13-17] care în viziunea acestuia, permit conceperea fenomenului respectiv:

– Ca orice fenomen social, violența se manifestă în relații sociale, constituind un tip concret de relații sociale individuale negative (de conflict). Ca subiecți ai actului

de violență pot fi indivizi izolați, grupuri sociale, state.

Violenta în relațiile sociale reprezintă un comportament agresiv și distructiv care are loc între indivizi sau grupuri în cadrul interacțiunilor sociale. Aceasta poate lua mai multe forme, inclusiv violență fizică, verbală, psihologică sau emoțională. Factorii care contribuie la manifestarea violenței în relațiile sociale sunt variate și complexe, incluzând disfuncții familiale, stresul, inegalitățile sociale, discriminarea și accesul limitat la resurse.

Un aspect important al violenței în relațiile sociale este că aceasta generează un tip specific de relații individuale negative, bazate pe conflict. Conflictul poate fi rezultatul divergențelor de interese, percepții greșite sau competiție pentru resurse limitate. Astfel de relații sunt caracterizate de tensiuni, agresiune și distrugere reciprocă, având un impact negativ asupra sănătății mentale și emoționale a celor implicați.

Ca subiecți ai actului de violență, indivizii izolați pot deveni agresori sau victime. Izolarea socială poate crește riscul ca indivizii să se simtă marginalizați, fără sprijin social și să apeleze la violență ca modalitate de exprimare a frustrărilor lor. Pe de altă parte, indivizii care se simt amenințați sau agresați pot deveni, de asemenea, implicați în acte de violență în încercarea de a se apăra.

Grupurile sociale pot fi, de asemenea, implicate în acte de violență în relațiile sociale. Din păcate, adesea grupurile sociale se angajează în violență ca modalitate de afirmare a puterii, dominare și control. Aceasta poate duce la conflicte intergrupale, revolte sociale sau chiar războaie între state.

Statele, ca entități politice, pot, de asemenea, fi subiecți ai actelor de violență. Aceasta poate lua forma reprimării violente a protestelor, agresiunilor militare sau încălcării drepturilor omului. Violența perpetuată de state poate avea consecințe devastatoare asupra populației și poate contribui la cicluri interminabile de violență în societate.

– Ca fenomen social, actul de violență se distinge prin anumite caracteristici cantitative (exterioare, empirice) și calitative (de esență).

Caracteristicile cantitative se referă la aspectele exterioare și empirice ale actului de violență, cum ar fi nivelul, intensitatea, structura, dinamica și amploarea acestuia pe un teritoriu anumit.

Pe de altă parte, caracteristicile calitative se referă la aspectele de esență ale actului de violență. Acestea includ motivele, scopurile și consecințele actului de

violență. Motivele pot varia de la frustrare, furie, dominare sau dorința de a obține putere sau control. Scopurile pot include intimidarea, răzbunarea, discriminarea sau impunerea voinței asupra altora. Consecințele actului de violență pot fi traume fizice și emoționale, deteriorarea relațiilor interpersonale și destabilizarea comunităților sau societăților.

În general, caracteristicile cantitative și calitative ale actului de violență sunt interconectate și se influențează reciproc.

– Sub aspectul exterior, violența reprezintă influența unui subiect asupra altuia, un act de aplicare a forței, deși actul de violență nu se reduce numai la asemenea acțiuni cum ar fi aplicarea forței (puterii) sau amenințări cu o asemenea aplicare.

Violența depășește simpla aplicare a forței fizice sau amenințarea cu aceasta. Violența poate lua mai multe forme și poate implica diferite modalități de exercitare a influenței și de afectare a celorlalți. În afară de aplicarea fizică a forței, poate include violența verbală, în care se utilizează cuvinte ofensatoare, amenințări sau insulte pentru a intimida sau răni pe cineva. De asemenea, violența poate fi psihologică sau emoțională, care implică manipularea, umilirea, controlul sau izolarea unei persoane în moduri care provoacă suferință și traumă mentală.

Există, de asemenea, forme subtile de violență, cum ar fi violența structurală sau instituțională, care se referă la sisteme, politici și structuri sociale care perpetuează inegalități și discriminare, provocând daune indivizilor și comunităților. Exemple pot include sărăcia, discriminarea rasială sau de gen, accesul limitat la resurse esențiale sau negarea drepturilor fundamentale.

– Violența, ca formă de coerciție, înseamnă nu numai cel mai înalt grad de intensitate în aplicarea forței fizice, ci și a altor măsuri de coerciție. Actul de violență nu poate fi redus numai la coerciție, el poate îndeplini și funcția de reprimare sau chiar de nimicire a obiectului violenței.

Înțelegerea violenței ca formă de coerciție implică recunoașterea faptului că actele violente pot implica diverse modalități de exercitare a controlului și constrângerii asupra altor persoane. Aceasta poate include folosirea amenințărilor, intimidării, abuzului de putere sau orice altă formă de exercitare a autorității pentru a obține supunerea sau dominanța asupra celorlalți.

Actul de violență nu se reduce doar la coerciție, ci poate avea și alte scopuri și funcții. Uneori, violența poate fi folosită ca mijloc de reprimare pentru a suprima

opoziția, protestele sau manifestările de disidență. De asemenea, în anumite situații extreme, violența poate fi utilizată cu intenția de a distruge sau nimici obiectul violenței, generând consecințe dezastruoase.

– Orișice act de violență este îndreptat nu numai asupra unei persoane concrete, el atentează în același timp și la condițiile de existență a societății.

Violența poate avea un impact negativ asupra stabilității și coeziunii sociale, subminând valorile și principiile fundamentale pe care se bazează o societate sănătoasă.

Actele de violență pot afecta încrederea și securitatea cetățenilor, slăbind coeziunea socială și întrerupând relațiile interpersonale. Acestea pot contribui la crearea unui climat de frică, tensiune și ostilitate în comunități. Actele de violență pot duce la fragmentarea societății, polarizarea grupurilor și creșterea conflictelor interpersonale sau intergrupale.

De asemenea, violența poate avea consecințe economice și sociale negative. Aceasta poate afecta dezvoltarea economică, prin distrugerea infrastructurii, reduceri ale investițiilor și afectarea producției. De asemenea, poate contribui la creșterea sărăciei și inegalității sociale, reducând șansele de prosperitate și bunăstare pentru membrii societății.

Violența poate afecta și sistemele de guvernare și statul de drept. Aceasta poate submina democrația, drepturile omului și principiile fundamentale ale justiției și egalității. Actele de violență pot slăbi instituțiile și mecanismele de protecție socială, ceea ce duce la o vulnerabilitate crescută a cetățenilor și la lipsa de acces la drepturile și serviciile esențiale.

– Violența criminală poate servi drept unul dintre cei mai importanți indicatori ce caracterizează o societate sau alta.

Nivelul și tipurile de violență criminală prezente într-o societate pot oferi informații valoroase despre starea acelei societăți, nivelul de securitate, stabilitate și respectarea legii.

Indicatorii de violență criminală, cum ar fi ratele de omucidere, jafuri, tâlhării sau agresiuni fizice, violența în familie, pot fi utilizați pentru a evalua nivelul de criminalitate și insecuritate într-o societate. Acești indicatori pot reflecta probleme legate de sărăcie, inegalitate socială, acces limitat la educație și servicii de bază, lipsa aplicării legii sau disfuncționalități ale sistemului de justiție penală.

Nivelul scăzut de violență criminală poate indica o societate în care există un climat de pace, respectarea legii și încredere între cetățeni. Pe de altă parte, un nivel ridicat de violență criminală poate indica o societate afectată de conflicte, instabilitate socială și dezordine. Indicatorii de violență criminală pot fi, de asemenea, utilizați pentru a compara și a evalua diferențele între societăți și regiuni geografice.

– Violența este o rezultantă combinată a factorilor sociali, biologici (genetici), ale căror începuturi se trag din vremuri străvechi.

Originea violenței poate fi identificată în vremuri străvechi, deoarece manifestările violenței au fost observate în diferite societăți și culturi de-a lungul istoriei umane. Aspectele biologice și sociale ale violenței au evoluat și s-au dezvoltat în paralel cu dezvoltarea societății umane și a relațiilor interpersonale.

Factorii sociali includ influențele și condițiile sociale în care trăiesc oamenii, cum ar fi inegalitatea socială, sărăcia, lipsa accesului la resurse și servicii de bază, discriminarea, conflictele interpersonale sau intergrupale și cultura violenței. Acești factori pot contribui la crearea unui mediu propice pentru manifestarea și perpetuarea actelor de violență.

De asemenea, factorii biologici, inclusiv cei genetici, pot influența predispoziția unei persoane către comportamente violente. Studiile au evidențiat existența unor trăsături și predispoziții genetice care pot influența agresivitatea și reacțiile violente ale indivizilor. Cu toate acestea, este important să se sublinieze că influența factorilor biologici este complexă și interacționează cu factorii sociali și de mediu pentru a determina comportamentul uman.

– Cea mai potrivită caracteristică a valorilor ce domină într-o anumită societate este valoarea fiecărui om, viața și sănătatea, onoarea și demnitatea, bunăstarea tuturor membrilor societății respective. Frecvența (înaltă sau redusă) de săvârșire a infracțiunilor de violență, alături de alți indicatori, spre exemplu, productivitatea muncii, nivelul mortalității și durata medie de viață, procesele migrator și emigrator, nivelul sinuciderilor, narcomaniei, alcoolismului etc. permit a compara structura socială, existentă la etapa actuală în diverse societăți sau în una și aceeași societate în diferite perioade de timp, din punctul de vedere al bunăstării indivizilor din societatea respectivă. Orânduirea socială a societății e cu atât mai înaltă și eficientă, cu cât mai bine servește la bunăstarea indivizilor. De aceea cu cât mai intens o societate „produce” în cadrul ei indivizi care jefuiesc, omoară sau violează, cu atât mai

insuficiente vor fi relațiile sociale.

Comportamentul criminal, inclusive violența criminală reflectă în mod direct eficiența și calitatea orânduirii sociale. Bunăstarea indivizilor este legată de aspecte precum nivelul de trai, accesul la educație, servicii de sănătate, locuri de muncă decente, siguranța personală, egalitatea de șanse și respectarea drepturilor fundamentale. O societate care își prioritizează bunăstarea indivizilor și promovează relații sociale sănătoase și armonioase are tendința de a investi în aceste aspecte. Îmbunătățirea relațiilor sociale și promovarea bunăstării indivizilor sunt obiectivele pe care o societate eficientă și solidă ar trebui să le urmărească.

Prezența unui anumit nivel de violență în societate este un fenomen normal. Dar depășirea nivelului respectiv va atesta tendințe nefavorabile într-o asemenea structură socială, iar atunci când creșterea violenței depășește cu mult sporul populației, putem constata procese distructive în societate și faptul că ea se află în pragul unor mari perturbări sociale.

În relațiile umane pot apărea tensiuni, conflicte și acte izolate de violență. Cu toate acestea, când nivelul de violență depășește anumite limite și devine persistent sau în creștere, poate indica tendințe nefavorabile și semnalează perturbări sociale majore într-o societate.

Creșterea excesivă a violenței într-o societate poate avea consecințe distructive și poate amenința stabilitatea socială. Aceste procese distructive pot include creșterea infracționalității, escaladarea conflictelor interpersonale sau intergrupale, afectarea coeziunii sociale și pierderea încrederii între membrii societății.

Atunci când violența depășește sporul populației și devine o problemă sistemică și generalizată, poate semnala un sistem social fragil sau disfuncțional. Aceste mari perturbări sociale pot implica tensiuni politice, sociale sau economice semnificative, marginalizare și excluziune socială, slăbiciunea instituțiilor de justiție și guvernare, precum și o deteriorare generală a calității vieții și a bunăstării indivizilor.

– Criminalitatea de violență se caracterizează prin impulsivitate, imprevizibilitatea săvârșirii acțiunii, lipsa, de regulă, a unui motiv vădit și prin situativitate. Aceste caracteristici sunt în concordanță cu funcția criminalității violente: a da frâu liber afecțiunilor legate de dezorganizarea personalității care, la rândul său, este în coraport direct cu dezorganizarea comunităților sociale.

Impulsivitatea se referă la faptul că infracțiunile de violență pot fi comise în mod

spontan, fără premeditare sau planificare prealabilă. Acest comportament impulsiv poate fi rezultatul unor emoții intense, stări de furie sau frustrare, sau poate fi influențat de factori precum consumul de substanțe sau tulburările de control al impulsurilor.

Imprevizibilitatea se referă la faptul că infracțiunile de violență pot avea loc fără avertisment sau semne evidente înainte de săvârșirea lor. Aceasta poate crea o percepție de nesiguranță și de imprevizibilitate în cadrul comunităților.

Lipsa unui motiv vădit se referă la faptul că infracțiunile de violență pot fi comise fără un motiv aparent sau în urma unor motive iraționale sau disproporționate. Acest aspect poate indica prezența unor probleme de sănătate mentală sau a unui dezechilibru în personalitatea infractorului.

Caracterul situativ al infracțiunilor de violență înseamnă că acestea pot fi declanșate sau influențate de circumstanțe specifice sau de interacțiuni sociale. De exemplu, infracțiunile de violență pot avea loc în urma unor conflicte interpersonale, provocări, lipsă de control emoțional sau presiune socială.

Aceste caracteristici ale criminalității de violență sunt în concordanță cu funcția sa, care este de a exprima sau de a da frâu liber unor afecțiuni sau impulsuri legate de dezorganizarea personalității infractorului. Dezorganizarea personalității poate fi rezultatul unor probleme de sănătate mentală, traume sau disfuncționalități sociale. În același timp, dezorganizarea personalității infractorului poate fi în coraport direct cu nivelul de dezorganizare sau de disfuncționalitate a comunităților sociale în care aceștia trăiesc.

– Cunoașterea caracteristicelor definitorii ale violenței, inclusiv – violenței criminale, permite a afirma că acest fenomen poate, într-adevăr, servi drept unul dintre cei mai importanți indicatori ce caracterizează sistemul dominant de relațiilor într-o societate concretă. Pentru analiză se apelează la informațiile statistice cu referire la cele mai grave manifestări ale violenței criminale, (omoruri, leziuni corporale grave, violuri, jafuri și tâlhării etc), deoarece aceste forme sunt mai puțin latente dar și din considerente că asemenea fapte au fost considerate drept crime, practic, în toate timpurile și la majoritatea popoarelor.

Este important de menționat că statisticile privind violența criminală trebuie interpretate cu precauție, deoarece pot exista variabile și contexte specifice care influențează înregistrarea și raportarea acestor infracțiuni. Totuși, în general, analiza

datelor statistice privind violența criminală poate oferi informații utile pentru înțelegerea și abordarea acestui fenomen într-o societate dată.

– Violența criminală, la fel ca și criminalitatea în general, fiind una dintre patologiile sociale, pune în pericol însăși existența sistemului social, introducând în el elemente ce-l dezorganizează și-l dezechilibrează, subminând cele mai importante condiții de existență a societății. În același timp, ea are ca funcție indicarea contradicțiilor și disfuncțiilor în viața organismului social, fiind unul dintre indicii care reflectă starea societății la etapa respectivă a dezvoltării istorice.

Prin natura sa distructivă, violența criminală poate afecta structura și coeziunea socială. Ea poate provoca instabilitate, teamă și insecuritate în rândul membrilor societății. Actele violente, precum omorurile, jafurile sau agresiunile, tulbură ordinea socială și pot avea consecințe devastatoare asupra indivizilor și comunităților.

De asemenea, violența criminală contravine principiilor și valorilor unei societăți civilizate, cum ar fi respectul pentru viață, drepturile omului și justiția. Ea poate alimenta un cerc vicios de violență, răzbunare și perpetuare a conflictelor, generând disfuncții și tensiuni suplimentare în societate.

Caracteristicile menționate sunt aplicabile oricărui tip de manifestare a violenței. Acestea descriu aspecte generale ale violenței și se pot aplica atât violenței criminale, cât și altor forme de violență, cum ar fi violența domestică, violența în școli sau violența în conflictele sociale.

Caracteristicile formulate de criminolog Bujor Valeriu, ne permit să definim acest fenomen: *violența criminală reprezintă o relație socială individuală de conflict în care un subiect exercită influență asupra altuia prin comportament agresiv și distructiv, având ca scop reprimarea sau distrugerea obiectului violenței în vederea satisfacerii propriilor interese. Această formă de violență pune în pericol existența sistemului social prin introducerea de elemente dezorganizate și dezechilibrate.*

BIBLIOGRAFIE:

1. BUJOR V. Criminalitatea și societatea. În: Legea și viața, nr. 6, Chișinău, 1993.
2. BUJOR V. Noțiunea de violență în dreptul penal și în criminologie. În: Legea și viața, nr. 4, 1995.
3. BUJOR V. Cu privire la esența violenței. În: Probleme actuale privind infracționalitatea. Anuar științific, ediția 1. Academia de Poliție, Chișinău, 2000.

4. BUJOR V. Violența criminală și societatea. În: Materialele conferinței științifice internaționale „Violența în societatea de tranziție", Chișinău, 16-17 mai. F.E.-P. „Tipogr. Centrală", Chișinău, 2003.

5. BUJOR V., POP O. Aspecte criminologice privind infracțiunile săvârșite cu violență. Editura „Mirton", Timișoara, 2003. 86 p.

6. BUJOR V., MIRON I. Cu privire la noțiunea de infracțiune săvârșită prin violență. În: Materialele conferinței anuale a profesorilor UCM „Probleme ale științei contemporane", Chișinău, 18–19 aprilie 2001.

CZU: 343.7:343(478)(094.4) **https://doi.org/10.59295/rpijn2025.48**

MODERNIZARE ȘI TENDINȚE ÎN DREPTUL PENAL CONTEMPORAN PRIN PRISMA PREVEDERILOR LIT.A) ALIN.(3) ART.257 COD PENAL AL RM

CIOCHINĂ Snejana,
Universitatea de Studii Europene din Moldova,
doctorandă, Școala Doctorală "Științe Juridice și Relații Internaționale",
Specialitatea Drept penal și execuțional penal
ORCID ID: 0000-0002-4838-642X

PRODAN Svetlana,
Universitatea de Studii Europene din Moldova,
doctor în drept, conferențiar universitar,
ORCID ID: 0009-0009-4176-9485

SUMMARY

In this scientific research, the legal-criminal analysis of the crime provided for in letter a) paragraph (3) art. 257 of the Criminal Code of the Republic of Moldova will be addressed, including the composition of the crime and the qualifying aspects of the crime with regard to to the poor execution of constructions both provided for in the criminal legislation and other normative acts that regulate the execution of constructions, the quality, the control of the executed constructions and other tangential aspects of the field of constructions and the criminal liability of the subjects involved.

***Keywords*:** constructions, crime, composition of the crime, qualification.

În contextul dezvoltării infrastructurii și executării construcțiilor la nivel național, legislația penală prevede incriminarea faptelor legate de darea în folosință a construcțiilor care nu corespund cerințelor de calitate, subliniind importanța respectării standardelor de siguranță și a proceselor de edificare a acestora. În acest sens, ne propunem să analizăm componența infracțiunii prevăzute la lit. a) alin. (3) art. 257 CP RM, în special aspectele și tendințele modernizate de aplicare a acesteia în dreptul penal contemporan, inclusiv noile reglementări implementate în cadrul altor acte normative și necesitatea modernizării cadrului legal penal cu privire la executarea construcțiilor necalitative.

Doctrinarii români, Gorunescu., M., Barbu., I.A. și Nistor., I.A., [1,p.544] indică că pentru realizarea unor construcții de calitate corespunzătoare, sunt obligatorii asigurarea și menținerea, pe întreaga durată de existență a construcțiilor a următoarelor

cerințe: a) rezistența mecanică și stabilitate; b) securitatea la incendiu; c) igiena, sănătatea și mediul înconjurător; d) siguranța și accesibilitate în exploatare; e) protecția împotriva zgomotului; f) economie de energie și izolare termică; g) utilizarea sustenabilă a resurselor naturale. Totodată, autorii fac trimitere la Legea nr.10/1995 privind calitatea în construcții adoptată de Parlamentul României [2], republicată, prin care s-a instituit un sistem al calității în construcții, care să conducă la realizarea și exploatarea unor construcții de calitatea corespunzătoare, în scopul protejării vieții oamenilor, a bunurilor acestora, a societății și a mediului înconjurător.

În acest sens, urmează să reflectăm asupra aspectelor obiectului juridic special al infracțiunii referitoare la executarea necalitativă a construcției, proiectării, verificării, expertizării sau realizării de către persoanele responsabile a unui complex urbanistic ori a unei construcții, sau la executarea modificărilor acestora fără respectarea prevederilor documentelor normative privind siguranța, rezistența și stabilitatea, dacă aceasta a avut drept urmare vătămarea gravă a integrității corporale sau a sănătății persoanei ori pierderea capacității acesteia de muncă.

Cojocari, R. și Țical, G.C. [3, p.25] consideră că *„obiectul juridic special”* redă natura juridică a infracțiunii și exprimă scopul apărării sociale pe care legiuitorul l-a urmărit prin incriminarea ei. Totodată, autorii Hadîrca, I. și Copețchi, S. [4, p.114] susțin că o importanță deosebită o are determinarea obiectului juridic special în calificarea infracțiunii, mai ales atunci când acesta este unul complex (cum este cazul infracțiunilor complexe).

Doctrinarii moldavi Brînza, S. și Stati, V. [5, p.314] au realizat, în anul 2015, o analiză minuțioasă a infracțiunii, potrivit cărora, **obiectul juridic special al infracțiunii prevăzute la alin. (1) art. 257 CP RM** îl constituie relațiile sociale referitoare la conformitatea dării în folosință a construcțiilor cu cerințele de calitate. În opinia doctrinarilor români, **obiectul juridic specific al infracțiunii** [1, p.551] îl constituie relațiile sociale care urmăresc excluderea periclitării activității în domeniul construcțiilor prin continuarea unor activități desfășurate cu nerespectarea regimului juridic stabilit pentru acest domeniu.

Savantul Stati, V. [6, p.148] consideră că **obiectul juridic special al infracțiunii prevăzute la lit. a), alin. (3), art. 257 CP RM** are un caracter complex: *obiectul juridic principal* îl formează relațiile sociale cu privire la siguranța, rezistența și stabilitatea unui complex urbanistic sau ale unei construcții; *obiectul juridic secundar* îl constituie

relațiile sociale referitoare la sănătatea persoanei, precum și la integritatea, substanța și potențialul de utilizare al construcției, al unor instalații sau utilaje importante etc.

În acest sens, prin siguranța, rezistența și stabilitatea unui complex urbanistic sau ale unei construcții [7] se subînțelege capacitatea acestora de a oferi protecție și durabilitate în timp, conform normelor și reglementărilor tehnice în vigoare, care includ: protecția împotriva factorilor externi, siguranța utilizării elementelor construcției (balustradele, scările, ferestrele, instalațiile electrice etc.), securitatea, rezistența, durabilitatea materialelor utilizate în construcție, rezistența structurală, fundațiile construcției sau ale complexului urbanistic (echilibrul static și dinamic). De asemenea, facem trimitere la Codul practic în construcții CP E.03.05:2018 [8], care prevede regulamentele și normele referitoare la fiabilitatea, siguranța și protecția clădirilor și construcțiilor, inclusiv siguranța la incendii etc. Substanța și potențialul de utilizare ale construcției sau ale unor instalații și utilaje importante se referă la capacitatea unei clădiri sau a unei instalații de a îndeplini funcțiile pentru care a fost proiectată, ținând cont de durabilitatea, rezistența și conformitatea acesteia cu normele și reglementările în vigoare. În Republica Moldova, normele de verificare a calității și recepția lucrărilor de construcții și instalații joacă un rol crucial în determinarea acestui potențial, asigurând că toate componentele sunt conforme cu cerințele tehnice și de siguranță.

Obiectul material al infracțiunii prevăzute la lit.a), alin.(3) art.257 CP RM are un caracter complex: obiectul material principal îl reprezintă complexul urbanistic sau construcția; obiectul material secundar îl constituie corpul persoanei.

În literatura de specialitate [9, p. 556], doctrinarii români consideră că obiectul material, în cazul infracțiunii, este reprezentat de construcțiile și instalațiile aferente acestora, indiferent de forma de proprietate sau destinație, precum și de lucrările de transformare, consolidare și reparații ale acestora. În contextul proiectării, verificării și expertizării proiectelor, obiectul material este constituit din lucrarea efectiv întocmită. De asemenea, în cazul în care se aduce atingere vieții, integrității corporale sau sănătății persoanei, obiectul material poate fi și corpul persoanei.

La fel, sunt definite aspectele de proiectare, verificare ,expertizare, realizarea unei construcții ori modificări potrivit cărora: Prin ***proiectare*** [9,p.556] se înțelege realizarea unei lucrări tehnice care cuprinde calculi, desene, instrucțiuni necesare realizării unei construcții. În acest sens, pentru ca fapta să constituie infracțiune, se

impune proiectarea realizată cu încălcarea dispozițiilor legale, cu referire la proiectare, rezistență și exploatarea unor construcții de calitate corespunzătoare. Prin ***verificare*** se înțelege controlul efectuat asupra unui proiect sau unei construcții pentru a stabili dacă acesta îndeplinește condițiile tehnice de stabilitate și rezistență prevăzute de lege.

În contextul infracțiunii analizate, expertizarea [9, p.557] presupune o cercetare cu caracter tehnic a unui proiect sau a unei construcții, concretizată într-un raport de expertiză. Aceasta poate consta fie în cercetarea unor proiecte de execuție a unei construcții, caz în care expertul trebuie să stabilească dacă proiectul corespunde reglementărilor tehnice privind rezistența și stabilitatea construcției ce urmează a fi executată în baza proiectului, fie în cercetarea unei construcții existente, aflată deja în exploatare, în vederea stabilirii soluțiilor tehnice pentru o intervenție

Cu referire la obiectul material secundar al infracțiunii prevăzute la lit. a), alin. (3), art. 257 CP RM, vom aborda aspectele generale legale pentru elucidarea unei noțiuni prevăzute de legislația penală. Potrivit alin. (1), art. 2 CP RM, legea penală apără, împotriva infracțiunilor, persoana, drepturile și libertățile acesteia, proprietatea, mediul înconjurător, orânduirea constituțională, suveranitatea, independența și integritatea teritorială a Republicii Moldova, pacea și securitatea omenirii, precum și întreaga ordine de drept. În opinia doctrinarului Gladici, G. [10, p.73], corpul persoanei reprezintă „expresia corporală a vieții sau sănătății persoanei, ansamblul de funcții și procese organice care asigură individului prezența biologică și care, odată distruse, suprimă calitatea de ființă vie și sănătoasă a persoanei.

Latura obiectivă a infracțiunii prevăzute la lit. a), alin. (3), art. 257 CP RM are următoarea structură: 1) fapta prejudiciabilă alcătuită din: a) acțiunea executată în raport cu un complex urbanistic sau cu o construcție, constând în proiectare, verificare, expertizare, realizare sau în executarea de modificări și b) inacțiunea de nerespectare a prevederilor documentelor normative privind siguranța, rezistența și stabilitatea; 2) urmările prejudiciabile, și anume: a) vătămarea gravă a integrității corporale sau a sănătății, ori b) pierderea capacității de muncă; 3) legătura cauzală dintre fapta prejudiciabilă și urmările prejudiciabile.

Infracțiunea specifică la lit.a), alin.(3) art.257 CP RM este infracțiune materială. Ea se consideră consumată din momentul producerii vătămării grave a integrității

corporale sau a sănătății ori al pierderii capacității de muncă.

În opinia autorilor Botnaru, S., Grama, M., și Grosu, V. [11, p.272], „în cazul infracțiunilor cu componența materială – a căror latură obiectivă include, în mod obligatoriu, ca rezultat, o vătămare materială – consumarea are loc în momentul producerii acestei urmări". Totodată, autorii consideră că urmarea prejudiciabilă cerută de lege pentru existența infracțiunii se produce imediat după încheierea actelor de executare; alteori, ea poate surveni după trecerea unui interval de timp, mai scurt sau mai lung, ceea ce înseamnă că și momentul consumării infracțiunii poate varia în raport cu aceste situații.

Victima infracțiunii prevăzute la lit.a), alin.(3) art.257 CP RM este: 1) investitorul complexului urbanistic ori al construcției care fie au fost proiectate, verificate, expertizate sau realizate de către făptuitor, fie au fost supuse modificărilor de către făptuitor fără respectarea prevederilor documentelor normative privind siguranța, rezistența și stabilitatea; 2) persoana care a suportat vătămarea gravă a integrității corporale sau a sănătății ori pierderea capacității de muncă. În acest sens, în conformitatea cu legislația care reglementează sectorul construcțiilor precum Legea nr.163 privind autorizarea executării lucrărilor de construcții [12], potrivit acesteia ***investitorul*** este persoana fizică sau juridică ce finanțează, lucrările de construcție și care poate fi titularul autorizației de construcție sau beneficiar al construcției. În cazul legislației române, și anume Legea nr.50/1991 privind autorizarea executării lucrărilor de construcție [2], ***investitorul*** este definit drept persoana fizică sau juridică ce asigură finanțarea realizării unei construcții, fiind titularul unui drept real asupra terenului sau construcției existente, fie beneficiar al investiției respective.

În opinia autorului Gladici, G. [10,p.73], noțiunea de victimă, în componențele acelor infracțiuni prin care este prejudiciată persoana, exprimă mai exact încadrarea calitativă a acesteia ca un conflict social special, adică ca victimă a infractorului în infracțiunea respectivă. Potrivit analizei juridico-penale a infracțiunii supuse, victima este, de asemenea, persoana fizică care a suportat vătămarea gravă a integrității corporale sau a sănătății, ori pierderea capacității de muncă.

Latura subiectivă al infracțiunii prevăzute la alin.(3) lit.a) art.257 CP RM se caracterizează prin intenție directă sau indirectă. Motivul infracțiunii în cauză constă, în cele mai frecvente cazuri, în superficialitatea manifestată în raport cu îndeplinirea obligațiilor asumate.

Nistoreanu, G și Boroi, A consideră că forma de vinovăție cu care se săvârșește infracțiunea este intenția directă sau indirectă [9, p.558]. Inclusiv, în opinia acestora nu se cere realizarea conținutului infracțiunii existent vreunui scop, acestea vor fi luat în considerație la individualizarea pedepsei. În acest sens, Codul Nr. 434 din 28.12.2023 Urbanismului și Construcțiilor RM [7], reglementează responsabilitățile și obligațiile asumate de către proiectanți, diriginte de șantier, executanților, experții tehnici atestați, potrivit prezentului sunt specificate anumite prevederi care implimentează obligațiile asumate de către subiecți.

Subiectul infracțiunii prevăzute la lit.a) alin.(3) art.257CP RM, și anume subiectul executării necalitative a construcțiilor poate fi: persoana fizică responsabilă care la momentul săvârșirii infracțiunii a atins vârsta de 16 ani; persoana juridică (cu excepția autorităților publice). **Persoana fizică** trebuie să aibă una din următoarele calități speciale: proiectant; verificator de proiecte; expert tehnic atestat; conducător al organizației de construcție; conducător (diriginte) de șantier.

Proiectant este persoana fizică sau juridică care răspunde de îndeplinirea următoarelor obligații principale privind calitatea construcțiilor, [12] precum: a) efectuarea lucrărilor de proiectare numai pe baza autorizației obținute pentru fiecare obiect separat; b) precizarea, prin proiect, a categoriei de importanță a construcției; c) asigurarea, prin proiecte și detalii de execuție, a nivelului de calitate corespunzător exigențelor esențiale, cu respectarea documentelor normative și a clauzelor contractuale; d) soluționarea neconformităților şi neconcordanțelor semnalate de către verificatorii de proiecte atestați. etc.

Aceste prevederi sunt expres prevăzute în Legea nr.721, la fel fiind reglementate și de legislația specifică domeniului construcțiilor al României în Legea nr.10 privind calitatea în construcții, [2] ce prevede calitatea specială a subiecților, obligațiile, responsabilitatea și răspunderea acestora în îndeplinirea sau neîndeplinirea obligațiilor ce le revin, la fel fiind și reglementate în Regulamentul de verificare și expertizare tehnica de calitate a proiectelor, a execuției lucrărilor și a construcțiilor al României.

Verificatorul de proiecte este persoană fizică, specialist atestat în verificarea proiectelor, în conformitate cu cerințele și specialitatea atestată, [13] ce are obligația de a verifica date cu privire la condițiile specifice de amplasament și condiții de exploatare tehnologică, modul de respectare a reglementărilor tehnice în vigoare, în

conformitatea cu cerințele prevăzute de lege, în funcție de categoria de importanță a construcției, pe toată durata de viață a construcției, inclusiv în faza de postutilizare.

Expertul tehnic atestat este persoană fizică, specialist atestat, care activează în baza reglementărilor legale sau organism cu contribuții de control al statului în domeniul calității construcțiilor, care determină în orice stadiu, starea tehnică a construcției pentru evaluarea capacității ei de satisfacere a cerințelor conform legii și rezolvarea litigiilor privind calitatea tehnică a unor proiecte sau a execuției unor lucrări de construcții [13].

Mai mult, noul Cod al Urbanismului și Construcțiilor al Republicii Moldova adoptat în anul 2023, [7] reglementează obligațiile și responsabilitățile subiecților speciali al infracțiunii prevăzute la art.257 CP RM, printre care: Obligațiile și responsabilitățile proiectantului sunt stipulate la art.123-art.261.ș.a.; Obligațiile și responsabilitățile executaților lucrărilor de construcție sunt stipulate la art. 179, art.178, art.262; Obligațiile și responsabilitățile dirigintelui de șantier sunt stipulate la art. 181-185; Obligațiile și responsabilitățile experților tehnici atestați sunt stipulate la art. 188 - art.191.ș.a. prevederi care sunt reglementate de prezentul cod.

În această ordine de idei, analizând opiniile doctrinarilor atât moldavi cât și din alte state, ajungem la concluzia că sectorul construcțiilor are o importanță primordială în vederea realizării unor construcții de calitate în conformitate cu normele, directivele și reglementările legale specifice sectorului. În deosebi, prevederile art.257 CP RM joacă un rol crucial în protecția siguranței publice și a patrimoniului prin sancționarea subiecților implicați care nu respectă prevederile legale, standardele și obligațiile impuse în acest sens. Inclusiv, actualele prevederi legislative necesită o abordare și sancționare mai riguroasă, prin adoptarea continuă la noile standarde în construcții și noile tehnici de realizare și executare a construcțiilor și complexelor urbanistice. Potrivit situației actuale în sectorul construcțiilor, este recomandat de a înăspri legislația penală cu privire la executarea construcțiilor necalitative, prin înăsprirea și clarificarea pedepselor aplicate persoanelor fizice și persoanelor juridice responsabile pentru executarea construcțiilor necalitative, având ca scop descurajarea acestora în comiterea infracțiunii prevăzute la art.257 CP RM și prevenirea comiterii acestor fapte.

La fel, este important ca legea să includă măsuri obligatorii de remediere a construcțiilor necalitativ executate, față de executanți, subiecții implicați în procesul

de executare a construcțiilor, chiar și după constatarea infracțiunii prevăzute de legislația penală.

Mai mult, în vederea prevenirii executării lucrărilor de construcții necalitative, se recomandă intensificarea controalelor preventive în fazele inițiale de executare a construcțiilor, cu implicarea activă a autorităților și a inspecției pentru supravegherea tehnică a construcțiilor. Nu în ultimul rând, ar contribui esențial implementarea unor standarde mai stricte cu privire la certificarea și documentarea calității construcțiilor, care ar preveni execuțiile necalitative începând de la faza de proiectare și execuție a acestora.

BIBLIOGRAFIE:

1. GORUNESCU, M., BARBU, A.I., VÎRJAN, B., Dreptul penal al afacerilor, Ediția a-8-a, Editura: C.H.Beck, Bucureşti,2023, ISBN 978-606-18-1338-4, p.544.
2. Legea nr.10/1995 privind calitatea în construcții. În vigoare din 24.01.1995, Publicată în Monitorul Oficial al României, forma aplicabilă de la 30.09.2016, republicată ultimul amendament în 11.01.2022.
3. COJOCARU, R., ȚICAL, G., Marius., Elucidarea conținutului obiectului juridic în procesul de încadrare a infracțiunilor. În: Revista ” Legea și Viața” Publicație științifico-practică, iulie-august 2022 p.25.
4. HADÎRCA, I., COPEȚCHI, S., Calificarea infracțiunilor. Note de curs. Tipografia Centrală , Chișinău,2015, ISBN 978-9975-53-547-2, p.114.
5. BRÎNZA, S., STATI, V., Tratat de drept penal. Partea specială. Vol.II. Chișinău: Tipografia Centrală,2015, p.314.
6. STATI, V., Infracțiuni legate de executarea construcțiilor și exploatarea fondului de locuințe (art.257 și art.258 CP RM); Clarificarea unor concepte. În: Revista Studia Universitatis Maldavie, nr.8(78), Chisinau, 2014, p.148, ISSN 1814-3199.
7. Codul Urbanismului și Construcțiilor al Republicii Moldova nr.434 din 28.12.2023 Publicat în: în Monitorul Oficial Nr. 41-44 art. 61 la 30.01.2024.
8. Codul practic în construcții CP E.03.05:2018, Aprobat de: Ministerul Economiei și Infrastrucurii, Republica Moldova Tipografia; ICȘC ”INTERCOM”Î.S. Chișinău, 2018.
9. BOROI, A., NISTOREANU, G., Drept penal. Partea speială. Ediția-a-3-a, Editura All Beck, București,2005. ISBN 973-655-652-2. p.556.
10. GLADICI, G., Obiectul material al infracțiunii și victima infracțiunii. In: Reabilitarea victimelor infracțiunii, 22 octombrie 2021, Chișinău. Balti, Republic of Moldova: Tip. Indigou Color, 2022, Ediția 6, pp. 70-76. ISBN 978-9975-159-02-9. p.73.

11. BOTNARU, S., GRAMA, M., GROSU, V., ȘAVGA, A., Drept penal. Partea Generală. Vol.I, Publicat: Cartier, Chișinău, 2005. ISBN 9976-79-329-0, p.272.

12. Legea nr.721 din 02.02.1996 privind calitatea în construcții, Publicat la 25.04.1996 în Monitorul Oficial nr. 25 art. 259.

13. Hotărârea Guvernului nr.925/1995 pentru aprobarea Regulamentului de verificare si expertizare tehnica de calitate a proiectelor, a execuției lucrărilor și a construcțiilor, publicată în Monitorul Oficial al României, Partea I, nr. 286/11.12.1995.

CZU: 343.9.02:340.134(100) **https://doi.org/10.59295/rpijn2025.49**

FORMELE DE MANIFESTARE A CRIMINALITĂȚII ORGANIZATE, PREVĂZUTE DE REGLEMENTĂRILE NORMATIVE INTERNAȚIONALE

BÂLC Mihai Bogdan,
Universitatea de Stat din Moldova,
doctorand,
Școala Doctorală Științe Juridice și Economice
ORCID: 0009-0008-5654-8645

SUMMARY

Organized crime poses a major threat to global security, intensified by globalization, technological progress, and cross-border mobility. Criminal groups are involved in activities such as drug trafficking, human trafficking, money laundering, and cybercrime, transcending national borders and necessitating international cooperation. International regulatory frameworks have established an essential legal framework for combating this phenomenon. The adoption of the United Nations Convention against Organized Crime in Palermo in 2000 marked a crucial moment, providing an operational definition of organized criminal groups and imposing clear obligations on states to criminalize related offenses. At the European level, the European Union has developed a legislative framework to harmonize countermeasures in member states, including through Framework Decision 2008/841/JHA, which established rules for judicial and police cooperation and set up agencies such as Eurojust and Europol. However, the rapid adaptability of criminal groups and the lack of a universally accepted definition continue to pose major challenges to the effective enforcement of these regulations. Technological advances and the link between organized crime and terrorism further complicate international legal responses.

Criminalitatea organizată, calificată drept o amenințare sistemică la adresa ordinii internaționale și a securității globale, a cunoscut o extindere exponențială în contextul globalizării, progresului tehnologic și mobilității transfrontaliere. Grupările infracționale transnaționale au reușit să exploateze lacunele juridice existente, desfășurând activități complexe precum traficul de droguri, traficul de persoane, spălarea banilor și criminalitatea cibernetică, ceea ce a impus necesitatea unor reglementări internaționale concertate. Expansiunea acestui fenomen a fost amplificată în mod semnificativ de procesul de globalizare, de progresul tehnologic și de creșterea mobilității transfrontaliere. În acest context, a fost recunoscută la nivel internațional necesitatea adoptării unor măsuri concertate pentru definirea, prevenirea

și combaterea eficientă a criminalității organizate. Rolul reglementărilor normative internaționale a fost esențial în stabilirea unui cadru juridic comun, care să faciliteze cooperarea între state și instituții în vederea combaterii acestui fenomen.

Istoric, fenomenul a fost asociat cu grupări precum Mafia italiană, Yakuza japoneză și cartelurile din America Latină. Aceste organizații au evoluat în rețele internaționale, adaptându-se la modificările socio-economice și tehnologice. Primele eforturi de reglementare a criminalității organizate la nivel internațional au fost întreprinse în a doua jumătate a secolului XX, odată ce s-a realizat că activitățile acestor grupări depășesc capacitatea de control individuală a statelor și necesită cooperare transnațională.

Una dintre principalele provocări în reglementarea criminalității organizate a fost lipsa unei definiții uniforme și universal acceptate. Diversitatea formelor de manifestare și capacitatea de adaptare a grupărilor criminale au făcut dificilă elaborarea unei definiții exhaustive. Totuși, s-au depus eforturi semnificative prin adoptarea unor instrumente juridice internaționale care au stabilit parametri comuni. Criminalitatea organizată este definită de Grupul ad-hoc pentru Crima Organizată al Uniunii Europene ca fiind prezentă ori de câte ori două sau mai multe persoane sunt implicate într-un proiect infracțional comun, desfășurat pe o perioadă extinsă sau nedeterminată, având ca obiectiv obținerea de putere și profituri. Sarcinile sunt atribuite fiecărui asociat în cadrul organizației, iar activitățile sunt desfășurate prin utilizarea violenței sau a intimidării, prin influențarea mediilor politice, a economiei, a mass-mediei, a guvernului sau a organelor judiciare. De asemenea, controlul asupra unui teritoriu concret este exercitat, dacă este necesar, pentru a facilita comiterea de infracțiuni care, din punct de vedere juridic, pot fi considerate grave. [1]

Noua dimensiune a criminalității organizate a impus concentrări sporite de eforturi S-a constatat că noua dimensiune a *criminalității organizate* a impus statelor necesitatea de a-și intensifica eforturile în vederea combaterii acestui fenomen. În acest context, *Convenția Națiunilor Unite împotriva criminalității organizate* și protocoalele aferente au fost semnate la Palermo, Italia, între 12 și 15 decembrie 2000, de către peste 120 de state membre ale O.N.U. S-a recunoscut că amplificarea și diversificarea *criminalității organizate*, precum și insuficiența măsurilor naționale de combatere, au condus la decizia statelor membre de a-și coordona acțiunile în vederea stabilirii unor instrumente juridice menite să fundamenteze cooperarea

internațională și să intensifice acțiunile de detectare și combatere a acestui fenomen.

Convenția, adoptată de O.N.U. în anul 2000 și intrată în vigoare în 2003, este considerată unul dintre cele mai importante instrumente internaționale în domeniul combaterii *criminalității organizate*. În cadrul acesteia, s-a oferit o definiție operațională a „grupului infracțional organizat", descris ca fiind „un grup structurat de trei sau mai multe persoane, care există de o anumită perioadă și acționează în mod concertat în scopul comiterii uneia sau mai multor infracțiuni grave, pentru a obține, direct sau indirect, un beneficiu financiar sau alt beneficiu material".

Noua dimensiune a „*criminalității organizate*" a determinat statele să își concentreze eforturile pentru combaterea acestui flagel, astfel că, la Palermo, Italia, între 12 și 15 decembrie 2000, peste 120 de state membre ale O.N.U. au semnat Convenția Națiunilor Unite împotriva criminalității organizate și protocoalele anexate. Conștiente de amplificarea și diversificarea criminalității organizate, precum și de faptul că eforturile naționale nu sunt suficiente pentru combaterea acestui fenomen, statele membre ale Organizației Națiunilor Unite au decis să își unească forțele pentru a stabili instrumente juridice care să fundamenteze cooperarea internațională și să permită intensificarea acțiunilor de detectare și combatere a criminalității organizate. Convenția adoptată de O.N.U. a fost ratificată de România prin Legea nr. 565/2002. [2]

Aceasta oferă o definiție operațională a „*grupului infracțional organizat*", descris ca fiind: „*un grup structurat de trei sau mai multe persoane, care există de o anumită perioadă și acționează în mod concertat în scopul comiterii uneia sau mai multor infracțiuni grave, pentru a obține, direct sau indirect, un beneficiu financiar sau alt beneficiu material*".

Convenția Națiunilor Unite împotriva criminalității organizate [3] a fost recunoscută drept un instrument juridic fundamental, care instituie un cadru solid pentru cooperarea internațională, având ca obiectiv combaterea infracțiunilor ce depășesc limitele jurisdicționale ale statelor. Definiția „grupului infracțional organizat" cuprinsă în *Convenția de la Palermo* a fost concepută pentru a acoperi diverse forme de activitate infracțională, adaptabile atât la specificul național, cât și la caracterul transnațional al acestor grupări. Prin această definiție, s-a urmărit acoperirea unui spectru larg de activități, indiferent de structura ierarhică formală sau informală a grupului, permițând astfel includerea diferitelor tipuri de organizații, fie ele strict

ierarhice, fie mai fluide și adaptabile.

De asemenea, Convenția definește expresii esențiale care caracterizează fenomenul criminalității organizate. Astfel, un „*grup infracțional organizat*" reprezintă un grup structurat alcătuit din trei sau mai multe persoane, care există de o anumită perioadă și acționează în înțelegere, cu scopul de a comite una sau mai multe infracțiuni grave sau infracțiuni prevăzute de convenție, pentru a obține direct sau indirect un avantaj financiar sau alt beneficiu material. Prin „*grup structurat*" se înțelege un grup care nu s-a constituit la întâmplare pentru comiterea imediată a unei infracțiuni și care nu necesită neapărat un rol continuu sau o structură elaborată pentru membrii săi. O „*infracțiune gravă*" este definită ca un act care constituie o infracțiune pasibilă de o pedeapsă privativă de libertate al cărei maxim nu trebuie să fie mai mic de patru ani sau de o pedeapsă mai severă.

Unul dintre obiectivele esențiale ale *Convenției* este de a armoniza legislațiile naționale, astfel încât statele semnatare să fie obligate să incrimineze participarea la grupuri infracționale organizate, să adopte măsuri de prevenire și combatere, precum și să asigure un cadru pentru colaborarea judiciară și polițienească. Prin intermediul acestei *Convenții*, s-a impus obligativitatea statelor de a criminaliza faptele asociate *spălării banilor*, *corupției* și *obstrucționării justiției*, fenomene care sunt strâns legate de funcționarea organizațiilor criminale. Aceste prevederi creează o rețea juridică la nivel internațional, în care fiecare stat joacă un rol esențial în detectarea, investigarea și urmărirea penală a infracțiunilor care amenință ordinea publică globală.

De asemenea, *Convenția* promovează utilizarea unor tehnici de investigare speciale, cum ar fi supravegherea electronică, interceptarea comunicațiilor și infiltrarea, acestea fiind recunoscute ca instrumente juridice legitime pentru detectarea activităților criminale de natură organizată. Se impune cooperarea între agențiile de aplicare a legii din diferite state, ceea ce permite o reacție coordonată și rapidă la amenințările transfrontaliere. În acest mod, s-a creat un cadru juridic internațional care facilitează schimbul de informații și solicitările de asistență reciprocă între autorități.

Un alt aspect semnificativ constă în consolidarea măsurilor de protecție a martorilor, având în vedere importanța mărturiilor în cazurile de criminalitate organizată. Prin protecția acordată martorilor și colaboratorilor justiției, s-a urmărit încurajarea persoanelor implicate să ofere informații esențiale pentru destructurarea rețelelor criminale.

Aplicarea *Convenției* a fost suplimentată și de adoptarea unor protocoale suplimentare, care reglementează domenii conexe, cum ar fi *traficul de persoane* și *traficul ilicit de migranți*, recunoscute ca fiind două dintre cele mai profitabile activități ale grupărilor criminale organizate. Prin intermediul acestor protocoale, s-a impus statelor semnatare obligația de a dezvolta legislații naționale pentru prevenirea și combaterea acestor forme de criminalitate.

Eforturile Uniunii Europene în ceea ce privește adoptarea actelor normative pentru combaterea criminalității organizată a fost făcută progresiv, putând fi identificate trei etape distincte. Inițial, Uniunea europeană a emis recomandări adresate statelor europene, documente ce nu aveau o forță juridică obligatorie. Chiar dacă aceste acte nu constrânge au statele membre la vreo acțiune, acestea din urmă se angajau să adopte, fiecare în parte, norme care să conducă la unitatea de concepții privind multiplele noțiuni referitoare la criminalitate organizată.

- Rezoluția Consiliului 95/C 327/04 din 23 noiembrie 1995 privind protecția martorilor, în legătură cu lupta împotriva crimei organizate internațională;
- Rezoluția Consiliului din 20 decembrie 1996 referitoare la cooperarea cu justiția, în contextul luptei împotriva crimei organizate
- Comandarea Consiliului 1999 373 / 01 din 9 decembrie 1999 cu privire la cooperarea în lupta împotriva finanțării terorismului.

În etapa următoare, Uniunea Europeană a dezvoltat o serie de instrumente și politici pentru a combate criminalitatea organizată în spațiul comunitar. Pe de altă parte, în cadrul aceleiași orientări, s-a manifestat și deschiderea Uniunii Europene față de actele adoptate la nivel european de către Consiliul Europei. Astfel, s-a declarat sprijinul pentru o Convenție a Organizației Națiunilor Unite împotriva crimei organizate. [4]

În pofida recomandărilor Consiliului Uniunii Europene, nu s-au înregistrat progrese semnificative în lupta împotriva criminalității organizate și terorismului. În aceste condiții, a devenit prioritară o abordare comună din partea statelor membre. Această necesitate s-a justificat prin eterogenitatea conceptelor fundamentale din această sferă: „*criminalitate organizată*”, „*grup infracțional organizat*”, „*terorism*” etc. Temeiul juridic pentru adoptarea la nivelul Uniunii Europene a unor documente obligatorii pentru statele membre l-a constituit articolul K1 din Tratatul privind

Uniunea Europeană (Tratatul de la Maastricht 1992). [5]

Pe baza articolului K1 și a articolului K3, Consiliul Uniunii Europene a adoptat o serie de acțiuni comune menite să creeze un sistem uniform pentru reprimarea infracțiunilor ce fac parte din domeniul criminalității organizate. Aceste acțiuni comune au impus statelor membre obligația de a incrimina în mod obligatoriu anumite tipuri de infracțiuni legate de criminalitatea organizată. Totodată, Consiliul Uniunii Europene a stabilit conceptele esențiale care trebuiau folosite, precum „*criminalitate organizată*", „*terorism*", „*trafic de persoane*", „*trafic de droguri*". De asemenea, au fost prevăzute modalități de cooperare între state pentru a asigura o combatere eficientă a criminalității organizate în toate formele sale.

Printre acțiunile comune adoptate de Consiliu putem enumera acțiunea comună 98/ 733/JAI din 21 decembrie 1998, adoptată de consiliu în temeiul articolului K.3 din Tratatul privind incriminarea participării la organizație criminală în statele membre ale Uniunii Europene care cuprinde norme referitoare la elementele constitutive ale infracțiunilor de cămile tati organizată și la sancțiunile aplicabile aceste infracțiuni. Acțiunea comună cuprinde atât norme de drept material cat și norme de procedură, pentru prima oară realizându-se e o uniformizare de incriminare a unor infracțiuni specifice chinuiți organizate.

În vederea realizării scopului primordial al acțiuni comune, Consiliul a dorit să definească noțiunea de organizație criminală fiind „*o asociere structurată am mai mult de două persoane, stabilită în timp, care acționează concertat în vederea comiterii de infracțiuni pasibile de o pedeapsă privativă de libertate sau de aplicarea unei măsuri de siguranță privative de libertate de maximum patru ani sau de o pedeapsă mai severă, indiferent dacă aceste infracțiuni reprezintă un scop în sine sau mijloc de obținerea unor avantaje materiale și, după caz, de influențare ilegală a funcționării autorităților publice*"

Mai enumerăm acțiunea comună 96/610/JAI din 15 octombrie 1996, referitoare la crearea și menținerea unui registru al competențelor, cunoștințelor și expertizelor specializate în domeniul lui împotriva terorismului destinat să faciliteze cooperarea antiteroristă primit statele membre ale Uniunii Europene și Acțiunea comună 98/699/JAI din 3 decembrie 1998 privind spălarea banilor, identificarea, urmărirea, înghețarea sau sechestrarea și confiscare a instrumentelor și a produselor infracțiunii.

A treia etapă, esențială în dezvoltarea reglementărilor juridice privind combaterea

criminalității organizate, începe odată cu semnarea „*Tratatului de la Amsterdam*”, care aduce modificări semnificative „*Tratatului privind Uniunea Europeană*”, tratatelor constitutive ale Comunității Europene, precum și altor acte conexe. Acest tratat, semnat la data de 2 octombrie 1997, a intrat în vigoare la 1 mai 1999. De la acel moment, Uniunea Europeană a dobândit competențe legislative în cadrul celui de-al treilea pilon, obținând astfel abilitatea de a emite „*acte juridice obligatorii*”, precum decizii și rezoluții. Deși „*Consiliul Uniunii Europene*” deținea capacitatea de a elabora „*convenții internaționale*”, statele membre au început să abandoneze treptat această metodă, orientându-se către alte instrumente juridice.

Prevederile „*Tratatului de la Amsterdam*” au fost dezvoltate ulterior prin „*Tratatul de la Nisa*”, adoptat în 2001, care a extins sfera „*acțiunilor comune*” ce urmau să fie adoptate de instituțiile Uniunii Europene. Aceste acțiuni erau menite să intensifice combaterea criminalității organizate la nivel european. De asemenea, „*Tratatul de la Nisa*” a introdus o nouă instituție importantă, „*Eurojust*”, având ca scop principal facilitarea și coordonarea cooperării judiciare între autoritățile naționale competente în investigarea și urmărirea penală a infracțiunilor grave, inclusiv a celor de criminalitate organizată. Astfel, „*Eurojust*” a devenit un mecanism juridic crucial în crearea unui cadru unitar pentru combaterea eficientă a criminalității transfrontaliere în spațiul european.

Acțiunea comună numărul 98/733/JAI a produs efecte juridice până la data de 11 noiembrie 2008, data la care a fost abrogată prin decizia cadru a Consiliului 2008/841/JAI [6] privind lupta împotriva criminalității organizate, care, până în prezent, este cel mai important act adoptat la nivelul Uniunii Europene în domeniul prevenirii și combaterii criminalității organizate.

Decizia-cadru 2008/841/JAI [6] privind lupta împotriva criminalității organizate definește „*organizația criminală*” ca „*o asociere structurată, stabilă de mai mult timp, de cel puțin trei persoane, care acționează de comun acord pentru a comite infracțiuni pasibile de o pedeapsă privativă de libertate sau de o măsură privativă de libertate cu un maxim de cel puțin patru ani sau cu o pedeapsă mai gravă, pentru a obține, direct sau indirect, beneficii financiare sau materiale*”.

Prin această decizie-cadru, Uniunea Europeană urmărește armonizarea definițiilor și sancțiunilor la nivelul statelor membre, facilitarea cooperării judiciare și polițienești și consolidarea rolului agențiilor precum Europol și Eurojust. Aceste

organisme facilitează schimbul de informații, coordonarea investigațiilor și oferă suport în cazurile transfrontaliere, contribuind la o abordare unitară în combaterea criminalității organizate.

În cadrul Deciziei-cadru a Consiliului din 2008, nu a fost introdusă o definiție explicită pentru *criminalitatea organizată*, ci s-a propus o definiție specifică pentru *grupul infracțional organizat*. Această definiție se limitează la descrierea colaborării dintre cel puțin două persoane implicate într-o activitate infracțională, fără a detalia structura, scopurile sau complexitatea rețelelor criminale. În acest sens, accentul a fost pus pe elementul de cooperare între indivizi în vederea comiterii de infracțiuni, fără a include alte trăsături caracteristice *criminalității organizate*, cum ar fi utilizarea violenței, influențarea instituțiilor politice sau economice, ori controlul teritorial. [6]

Se consideră relevant a semnala faptul că *Decizia-cadru* a fost adoptată la data de 24 octombrie 2008, ulterior semnării *Convenției de la Palermo* de către Uniunea Europeană. În această situație, din punct de vedere terminologic, ar fi trebuit să existe o concordanță între cele două instrumente juridice. Cu toate acestea, *Decizia-cadru* se limitează la obligarea statelor membre să incrimineze participarea la organizațiile criminale, în una sau ambele modalități prevăzute de aceasta, spre deosebire de *Convenția de la Palermo*, care enumeră exhaustiv infracțiunile ce intră în sfera criminalității organizate transfrontaliere, așa cum a fost arătat anterior. Comparând aceste două instrumente juridice, apare întrebarea firească dacă suntem în prezența unei simple necorelări sau dacă s-a urmărit instituirea unor modalități diferite de reglementare. [7]

Se poate concluziona că adevărata intenție a părților semnatare ale *Convenției internaționale* a fost aceea de a se asigura că în legislațiile penale naționale vor fi incriminate fapte precum participarea la grupuri infracționale organizate, spălarea banilor, obstrucționarea justiției și corupția, indiferent de regimul sancționator aplicabil. Aceste fapte urmează a fi subsumate *criminalității organizate transfrontaliere*, în măsura în care prezintă un caracter transnațional și implică un grup infracțional organizat. În concluzie, se poate afirma că *Convenția de la Palermo* circumscrie sfera *criminalității organizate transfrontaliere* printr-o enumerare exhaustivă a infracțiunilor, incluzând, de asemenea, acele „infracțiuni grave” menționate generic. [8]

Pe de altă parte, *Decizia-cadru* include în această sferă doar participarea la o

organizație criminală, în una dintre cele două modalități reglementate. Această concluzie este întărită și de prevederile art. 83, alin. (1) din *Tratatul privind Funcționarea Uniunii Europene*, care reglementează *criminalitatea organizată* ca un domeniu al *criminalității transnaționale*, alături de terorism, trafic de persoane, exploatarea sexuală a femeilor și copiilor, traficul internațional de droguri și armament, spălarea de bani, corupția, contrafacerea mijloacelor de plată și criminalitatea informatică.

Astfel, în accepțiunea legiuitorului european, *criminalitatea organizată* și participarea la o organizație criminală, așa cum sunt definite de *Decizia-cadru*, reprezintă domenii ale *criminalității transnaționale*, alături de alte domenii menționate anterior.

De mare importanță este stabilirea obligației pentru statele membre în ceea ce privește cuantumul pedepselor aplicabile în cazul infracțiunilor de criminalitate organizată. Pentru prima formă de infracțiune, pedeapsa maximă privativă de libertate, care trebuia prevăzută de legislațiile naționale, trebuia să fie de cel puțin doi ani, dar să nu depășească cinci ani. În ceea ce privește a doua formă de infracțiune, erau prevăzute două soluții alternative: fie ca infracțiunea să fie sancționată cu aceeași pedeapsă maximă privativă de libertate ca cea aplicabilă infracțiunii pentru care s-a încheiat acordul, fie ca termenul maxim al pedepsei să fie stabilit între doi și cinci ani.

Totodată, decizia-cadru prevede și posibilitatea ca legislațiile naționale să includă *„circumstanțe atenuante”*, în baza cărora pedepsele menționate ar putea fi reduse sau chiar înlăturate. Cu titlu de exemplu, sunt menționate următoarele circumstanțe atenuante: renunțarea la activitățile infracționale și furnizarea de informații autorităților administrative sau judiciare, informații pe care acestea nu le-ar fi putut obține în alt mod.

Obligația de incriminare a faptelor stabilită prin instrumentele juridice analizate, care avea ca scop armonizarea legislațiilor naționale pentru a facilita cooperarea judiciară în materie penală, pare afectată de inconsecvențele terminologice, cu consecințe semnificative în practică. De asemenea, trebuie subliniat faptul că anumite state părți semnatare ale *Convenției de la Palermo* au emis declarații interpretative sau au formulat rezerve prin care au modificat sau exclus aplicarea unor prevederi ale acestei convenții. În această privință, devine evident că, pe lângă necorelările terminologice dintre instrumentele juridice internaționale, europene și cele naționale, se poate vorbi și despre o aplicare neunitară a acestora, datorită

declarațiilor și rezervelor formulate. [9]

Deși există eforturi semnificative pentru a defini criminalitatea organizată, persistă provocări majore. Flexibilitatea și adaptabilitatea grupărilor criminale le permit să-și schimbe rapid structura și metodele pentru a evita detectarea. Lipsa unei definiții universale, acceptate de toate statele, complică cooperarea internațională, deoarece diferențele culturale, juridice și politice fac dificilă adoptarea unei definiții unice. Intersecția dintre criminalitatea organizată și terorism adaugă un nivel suplimentar de complexitate, unele grupări combinând activitățile teroriste cu cele criminale pentru finanțare. De asemenea, progresul tehnologic oferă noi instrumente pentru activități infracționale, precum hacking-ul, fraudele online și utilizarea criptomonedelor.

Organizații precum Interpol, Europol, ONU și Consiliul Europei joacă un rol crucial în colectarea și analizarea informațiilor, coordonarea operațiunilor, formarea și asistența tehnică oferită statelor care solicită sprijin, precum și în elaborarea politicilor și strategiilor de combatere a criminalității organizate. Aceste organizații facilitează investigațiile transfrontaliere și arestările simultane în mai multe jurisdicții, contribuind la o abordare globală a fenomenului.

Reglementările internaționale au influențat semnificativ legislațiile naționale, determinând statele să adopte legi care incriminează participarea la grupuri infracționale organizate, să întărească măsurile de confiscare a bunurilor provenite din infracțiuni, să îmbunătățească mecanismele de cooperare internațională și să introducă tehnici speciale de investigare, precum interceptările, supravegherea și infiltrarea. Acest proces de armonizare legislativă permite o colaborare mai eficientă între state și o reacție mai promptă la amenințările transnaționale.

Un exemplu remarcabil de cooperare europeană în domeniul combaterii criminalității organizate este „Operațiunea "Black Axe", care a implicat colaborarea între mai multe agenții de aplicare a legii din Uniunea Europeană, coordonate de Europol. Această operațiune a vizat o rețea criminală nigeriană denumită „Black Axe”, specializată în trafic de persoane, fraudă financiară și spălare de bani. Prin cooperarea între autoritățile din mai multe state membre, cum ar fi Italia, Germania, Belgia și Franța, s-au desfășurat simultan raiduri și investigații complexe, ceea ce a dus la arestarea a zeci de membri ai rețelei. Europol a jucat un rol central în schimbul de informații între statele implicate și în asigurarea unei coordonări eficiente între forțele

de ordine. Această operațiune a fost un exemplu clar de succes al colaborării judiciare și polițienești la nivel european, facilitând astfel combaterea eficientă a unei grupări de criminalitate organizată care opera la nivel transfrontalier.

Eurojust, ca mecanism de coordonare judiciară, a oferit sprijin legal, facilitând emiterea mandatelor de arestare și cererilor de asistență judiciară reciprocă între statele participante. Acest tip de cooperare demonstrează eficacitatea instrumentelor europene în combaterea criminalității organizate și importanța cooperării internaționale pentru destructurarea rețelelor infracționale.

Un exemplu notabil de cooperare între România și Republica Moldova în domeniul combaterii criminalității organizate este „*Operațiunea Tomis*", desfășurată în 2019, care a vizat destructurarea unei rețele de trafic de persoane și proxenetism. Această rețea era activă atât pe teritoriul României, cât și în Republica Moldova, și se ocupa de recrutarea, transportul și exploatarea sexuală a femeilor în diverse țări europene.

Operațiunea a fost rezultatul unei cooperări strânse între autoritățile române, în special **DIICOT** (Direcția de Investigare a Infracțiunilor de Criminalitate Organizată și Terorism), și autoritățile moldovene, care au acționat împreună pentru a coordona investigațiile și acțiunile de represiune. Suportul Europol și Eurojust a fost esențial în facilitarea schimbului de informații și în asigurarea unei coordonări eficiente între cele două țări.

Această operațiune a dus la arestarea mai multor membri ai rețelei, atât în România, cât și în Republica Moldova, și la salvarea unor victime care erau exploatate în țări precum Germania, Austria și Italia. Colaborarea a implicat investigații complexe, inclusiv urmărirea suspecților, interceptarea comunicațiilor și percheziții simultane în ambele state.

Combaterea eficientă a criminalității organizate necesită o cooperare interinstituțională, implicând poliția, procuratura, serviciile de informații și agențiile financiare. Implicarea sectorului privat, în special a băncilor și a instituțiilor financiare, este esențială pentru detectarea tranzacțiilor suspecte și prevenirea spălării banilor. Conștientizarea publicului prin campanii de informare poate reduce vulnerabilitatea populației la activitățile criminale, precum fraudele online. Educația și cercetarea în domeniu contribuie la o mai bună înțelegere a fenomenului și la dezvoltarea unor

strategii eficiente de combatere.

Noțiunea de criminalitate organizată în reglementările normative internaționale a evoluat semnificativ în ultimele decenii. De la încercări inițiale de a defini și combate fenomenul, s-a ajuns la o rețea complexă de convenții, acorduri și organizații dedicate acestui scop. Cu toate acestea, provocările persistă, iar grupările infracționale continuă să se adapteze și să exploateze lacunele legislative și tehnologice. Succesul în combaterea criminalității organizate depinde de angajamentul statelor de a coopera, de a armoniza legislațiile naționale și de a adopta abordări inovatoare și multidisciplinare. Doar printr-un efort concertat la nivel global se poate spera la reducerea impactului negativ pe care criminalitatea organizată îl are asupra societății.

Criminalitatea organizată se evidențiază ca o problemă juridică complexă, fiind perpetuată de interconectivitatea globală și progresele tehnologice, ceea ce complică considerabil eforturile de combatere și reglementare internațională.

Deși au fost instituite instrumente juridice internaționale, precum *Convenția Națiunilor Unite împotriva criminalității organizate* și *Decizia-cadru 2008/841/JAI* a Consiliului Uniunii Europene, aplicarea unitară a acestor norme rămâne o provocare. Principala dificultate rezidă în absența unei definiții universal acceptate a noțiunii de *criminalitate organizată*, ceea ce complică procesul de armonizare legislativă la nivel național și afectează eficiența cooperării internaționale.

Cu toate că instrumentele juridice menționate au creat un cadru solid pentru incriminarea activităților grupărilor infracționale organizate, inconsecvențele terminologice și formularea de rezerve de către anumite state semnatare ale *Convenției de la Palermo* au generat incertitudini în aplicarea uniformă a acestor norme. În plus, flexibilitatea și capacitatea rapidă de adaptare a grupărilor infracționale, împreună cu progresele tehnologice, au permis acestor organizații să își modifice structura și metodele pentru a evita detectarea și sancționarea penală.

Un alt aspect important este interdependența dintre *criminalitatea organizată* și alte forme de criminalitate transnațională, precum *terorismul*, *traficul de persoane* și *spălarea de bani*. Eficiența combaterii acestor fenomene depinde în mod direct de cooperarea între agențiile de aplicare a legii din diferite jurisdicții, facilitarea schimbului de informații și coordonarea investigațiilor, rol esențial jucat de instituții precum *Europol* și *Eurojust*. Cu toate acestea, pentru a răspunde în mod eficient provocărilor actuale, statele trebuie să continue să își întărească colaborarea

internațională și să adopte abordări juridice inovatoare și multidisciplinare.

În concluzie, succesul în combaterea *criminalității organizate* depinde de angajamentul continuu al statelor de a armoniza legislațiile naționale, de a îmbunătăți mecanismele de cooperare internațională și de a adapta cadrul juridic existent la noile provocări generate de dezvoltările tehnologice și transformările fenomenului infracțional transnațional.

BIBLIOGRAFIE:

1. *Grupul Ad-hoc pentru Crima Organizată, Raport cu privire la situaţia crimei organi- zate prezentat Consiliului Europei, 1993.*.

2. *Legea nr. 565/2002 pentru ratificarea Convenției O.N.U. împotriva criminalității transnaționale.*

3. "www.unodc.org," 29 09 2003. [Online]. Available: https://www.unodc.org/documents/treaties/UNTOC/Publications/TOC%20Convention/TOCebook-e.pdf. [Accessed 22.09.2024].

4. *Poziția comună 1999 / 235 / JAI din 29 martie – 99, definită de consiliu pe baza articolului K.3 din Tratatul privind Uniunea Europeană privind propunerea de convenția a organizației națiunilor unite împotriva crimei organizate.*

5. "Tratat privind Uniunea Europeană," 29 7 1992. [Online]. Available: https://eur-lex.europa.eu/legal-content/RO/TXT/?uri=CELEX:11992M/TXT. [Accessed 5.09.2024].

6. "Decizia-cadru a Consiliului Uniunii Europene privind lupta împotriva crimei organizate nr. 2008/841/JAI," *Jurnalul Oficial al Uniunii Europene,* pp. 42-45, 2008.

7. L. C. Kövesi, *Combaterea crimei organizate prin dispoziţii de drept penal (Teză de doc- torat),* Timişoara, 2011.

CZU: 343.53:004 **https://doi.org/10.59295/rpijn2025.50**

FORME NOI DE MANIFESTARE A INFRACȚIUNILOR ÎN DOMENIUL INFORMATIC

DUMNEANU-SPÎNU Ludmila,
Universitatea de Stat din Moldova,
doctor în drept, conferențiar universitar,
Departamentul Drept Penal al Facultații de Drept
ORCID ID: 0000-0002-0195-8267

TĂBÎRȚĂ Adrian,
Universitatea de Studii Europene din Moldova,
doctor în drept, Catedra Drept Public
ORCID ID: 0000-0003-1671-1221

SUMMARY

The international community unanimously considers the Council of Europe Convention on Cybercrime, signed in Budapest on November 23, 2001, to be the economic cornerstone among international legal regulations in the field of preventing and combating cybercrime, as it aims to become a global legal instrument, having been ratified and signed by an increasing number of states from various parts of the world. However, the legal world has not intervened through legislative measures regarding the examined field, and the area of information technology is continuously evolving, requiring special attention, particularly by highlighting the obstacles in the prevention and combat process.

***Keywords*:** cybercrime, computer crime, identity theft, illegal access, information system

Prin Legea nr.6 din 02.02.2009 [1] Parlamentul Republicii Moldova a ratificat Convenţia Consiliului Europei privind criminalitatea informatică adoptată la Budapesta la 23 noiembrie 2001 [2].

Comunitatea internaţională în unanimitate consideră că *Convenția Consiliului Europei privind criminalitatea informatică,* semnată la Budapesta la 23 noiembrie 2001, reprezintă partea economică printre reglementările juridice internaționale în domeniul prevenirii şi combaterii criminalității informatice, deoarece aceasta aspiră să devină un instrument juridic mondial, fiind ratificată și semnată de un număr crescând de state din diferite părţi ale lumii.

Am mai spus-o și în alte comunicate, că statele care au ratificat şi semnat *Convenția Consiliului Europei privind criminalitatea informatică* și-au adaptat legislația penală din dreptul intern la prevederile acesteia, preluând și acordând prevederile convenționale în frontierele politicii penale a dreptului penal autohton. Astfel, că unele ţări au ales să transpună aproape în totalitate prevederile *Convenţiei* în dreptul intern (*de exemplu*: România, Statele Unite ale Americii, Germania, Franţa, Africa de Sud etc.), altele, deşi nu au pus semnătura, ratificând *Convenţia*, au optat pentru a adopta în legislaţia națională o politică internă potrivit prevederilor *Convenţiei* (*de exemplu*: Australia, Japonia).

Lumea juridică, însă, nu a statuat prin intervenții legislative asupra domeniului examinat or domeniul tehnologiilor informaționale este continuu viu, necesită atenție deosebită, mai ales prin evidențierea impedimentelor procesului de prevenire și combatere. În acest proces continuu este antrenat și legislatorul autohton, evaluând oportunitățile, inclusiv pe segmentul prevederilor legale.

Astfel, exemplu este Legea pentru modificarea unor acte normative (modificarea Codului penal și a Codului contravențional) nr. 136 din 6 iunie 2024 (intrată în vigoare în vigoare la 7 septembrie 2024), prin care Parlamentul Republicii Moldova a intervenit cu modificarea domeniului infracțiunilor informatice, îmbunătățind, în opinia noastră, prevederile pe acest segment.

Astfel, în versiunea de până la adoptarea Legii nr. 136 din 6 iunie 2024 [3], accesul ilegal la informaţia computerizată, în versiune actualizată la un sistem informatic (infracțiune prevăzută la alin. (1) art. 259 CP al RM) era necesar să producă expres urmările prejudiciabile ale acestei infracţiuni. Prin urmare, acţiunea principală se afla în legătură cauzală cu urmările prejudiciabile și numai dacă era însoţită și de acţiunea adiacentă.

Acţiunea adiacentă urma să se exprime prin următoarele modalităţi normative cu caracter alternativ, dar totodată stabilite în mod exhaustiv:

a) distrugerea informaţiei computerizate;
b) deteriorarea informaţiei computerizate;
c) modificarea informaţiei computerizate;
d) blocarea informaţiei computerizate;
e) copierea informaţiei computerizate.

Astfel, actualmente infracţiunea enunţată la alin.(1) art.259 CP RM reprezintă o

infracţiune formală şi se consideră consumată din momentul accesării ilegale a unui sistem informatic. Calificăm survenirea prejudiciilor în proporţii mari şi deosebit de mari în calitate de semne obligatorii ale laturii obiective, ca impediment în aplicarea răspunderii penale atât pentru faptele prevăzute în art. 259 CP al RM, cât și în celelalte fapte stabilite de articolele din acest capitol, adică cu privire la infracțiunile informatice, or tocmai estimarea prejudiciilor în valori materiale constituie o chestiune dificilă sau aproape imposibilă.

Menționăm în același șir de gânduri, că tocmai dreptul penal comparat confirmă, așa și după cum a stabilit și S.Copeţchi [4], că normele din legiuirile penale ale majorităţii statelor europene, ce incriminează accesul ilegal la sisteme informatice, nu prevăd urmarea prejudiciabilă în calitate de semn constitutiv.

Legislatorul național, pe bună dreptate, a revizuit prin Legea pentru modificarea unor acte normative (modificarea Codului penal și a Codului contravențional) nr. 136 din 6 iunie 2024 (intrată în vigoare în vigoare la 7 septembrie 2024) momentul angajării răspunderii penale, altul decât cel de survenire a unor prejudicii materiale, nu doar pentru accesul illegal la un sistem informatic, dar și pentru infracțiunile prevăzute în art. 260[2] CP al RM - *Alterarea integrității datelor informatice ținute întru-un sistem informatic*, art. 260[3] CP al RM - *Perturbarea funcționării sistemului informatic*, art. 260[4] CP al RM - *Producerea, importul, comercializarea sau punerea ilegală la dispoziţie a parolelor, codurilor de acces sau a datelor similare*.

În același regim de gândire, legislatorul a optat prin eliminarea listei exhaustive cu privire la exprimarea acțiunii adiacente, constatând un caracter alternativ al prezenței, dar și al formei de exprimare a acțiunii adiacente.

Vom remarca că potrivit Convenției de la Budapesta din 2001 [5], fiecare parte va adopta măsurile legislative şi alte măsuri considerate necesare pentru a incrimina ca infracţiune, potrivit dreptului său intern, *accesarea intenţionată şi fără drept a ansamblului ori a unei părţi a unui sistem informatic*. O parte poate condiţiona o astfel de incriminare de comiterea încălcării respective prin violarea măsurilor de securitate, cu intenţia de a obţine date informatice ori cu altă intenţie delictuală, sau de legătura dintre încălcarea respectivă şi un sistem informatic conectat la alt sistem informatic. În acest curs de idei, menționăm că Convenția nu reține prevederi cu privire la momentul consumării faptei, altfel spus este la discreția legislatorului național stabilirea momentului angajării răspunderii penale pentru accesul ilegal la un

sistem informatic.

Prevederile *Convenţiei* vizează primordial armonizarea dispoziţiilor de drept material în domeniul infracţiunilor informatice, la fel introduce dispoziţii procedurale indispensabile în procesul investigării şi urmăririi unor asemenea categorii de infracţiuni şi pune pe rol un proces rapid şi eficient de cooperare internaţională. Deci, Convenţia se referă atât la incriminarea unor fapte ca infracţiuni, cât şi la alte aspecte de drept material, referitoare la răspunderea penală, participaţie şi sancţiuni.

Concluzionând, remarcăm că în versiunea actuală, accesul ilegal la un sistem informatic este pasibil de răspundere penală la o fază incipientă, necondiționată de circumstanțe obligatorii în mod special cu referire la semnele laturii obiective a componenței de infracțiune. Este binevenită și introducerea art. 134^{25} CP al RM prin care sistemul informatic este definit în sensul dreptului penal și anume, prin următoarea noțiune: *prin sistem informatic se înțelege orice dispozitiv izolat sau ansamblu de dispozitive interconectate ori aflate în legătură care asigură ori dintre care unul sau mai multe elemente asigură, prin executarea unui program, prelucrarea automată a datelor*.

Amintim că *Legea cu privire la informatică*, nr.1069 din 22.06.2000 [6], tot oferă spațiu definirii noțiunii de „sistem informatic" în abordarea expresiilor pentru uzul în domeniul tehnologiei informației. Trebuie să menționăm, că în sensul dreptului penal, urmează să punem în aplicare noțiunea oferită de prevederea art. 134^{25} CP al RM.

O altă modificare oportună operată prin Legea nr. 136 se referă la ***obiectul material (imaterial)*** al infracţiunii prevăzute la art. 260 CP al RM. Astfel, pe lângă mijloacele tehnice (dispozitive electronice) special create sau adaptate pentru a fi folosite ca mijloace pentru comiterea altor infracţiuni informatice sau produsele program (programe informatice), precum şi datele informatice care ţin de protecţia sistemului, a fost completat șirul, recunoscând în calitate de obiect imaterial parola, codul de acces sau alte date informatice similare care să permită accesarea, în tot sau în parte, a unui sistem informatic concepute sau adaptate, în scopul săvârşirii uneia dintre infracţiunile prevăzute la art.237, 259, 260^{1}-260^{3}, 260^{5}-260^{7} CP RM.

Această completare este în spiritul prevederilor Convenției, or potrivit textului acesteia: și anume, potrivit **art. 6 întitulat – abuzurile asupra dispozitivelor, se reține:**

1. Fiecare parte va adopta măsurile legislative şi alte măsuri necesare pentru a

incrimina ca infracţiuni, conform dreptului său intern, atunci când se comit în mod intenţionat şi fără drept:

a) producerea, vânzarea, obţinerea pentru utilizare, importarea, difuzarea sau alte forme de punere la dispoziţie:

(i) a unui dispozitiv, inclusiv un program informatic, conceput special sau adaptat,... *după text*;

(ii) a unei parole, a unui cod de acces sau a unor date informatice similare care să permită accesarea în tot sau în parte a unui sistem informatic,... *urmare după text*. [7]

Prin urmare, prevederile autohtone de până la ultimele modificări cu referire la art. 260 CP al RM, relatează despre faptul că inițial legislatorul a optat pentru o variantă incompletă în ceea ce privește conținutul obiectului material/imaterial, ulterior, revenind, a considerat oportun să ofere spațiu de protecție și, totodată, să adapteze norma națională la cea convențională, tuturor obiectelor de atentare incluse în art. 6 al Convenției, textul căreia a fost reprodus mai sus. Apreciem oportună această modificare nu doar că este conformă prevederilor Convenției, ci și pe motiv că prezintă pericol fapta care se exprimă în producerea, importul, comercializarea sau punerea la dispoziţie, sub orice altă formă, în mod ilegal, **nu doar** *a mijloacelor tehnice sau a produselor program*, **ci și** *a unei parole, a unui cod de acces sau a unor date informatice similare care să permită accesarea, în tot sau în parte, a unui sistem informatic, concepute sau adaptate*, în scopul săvârşirii uneia dintre infracţiunile prevăzute la art.237, 259, 260[1]-260[3], 260[5] - 260[7]. CP al RM.

O modificare în același stil operată prin Legea nr. 136/2024, constituie norma art. 260[6] CP al RM – *Frauda informatică*.

În abordarea anterioară, legislatorul autohton, a stabilit momentul survenirii daunelor în proporții mari, în calitate de condiție de angajare a răspunderii penale, revizuind-l prin legea nouă, acesta constituind la momentul actual – cauzarea daunelor considerabile.

În acest capitol, indicăm că legislatorul, modificând acest moment, a avut în vedere și modificarea operată și în art. 126 CP al RM, alineatul (2), după cum urmează: *Se consideră* ***proporții considerabile*** *sau esențiale valoarea bunurilor sustrase, dobândite, primite, fabricate, distruse, poluate, utilizate, transportate, păstrate, comercializate, valoarea pagubei pricinuite de o persoană sau de un grup de persoane, care depășește 10 salarii medii lunare pe economie prognozate, stabilite prin*

hotărârea de Guvern în vigoare la momentul săvârșirii faptei.

Astfel că, s-a renunțat la abordarea potrivit căreia proporțiile considerabile și esențiale se considerau, având în calcul un șir de circumstanțe estimative.

Salutăm versiunea modificată a conținutului proporțiilor considerabile și esențiale exact exprimat în art. 126 CP al RM or aceasta este în spiritul principiului unanim recunoscut al dreptului penal – **previzibilitatea legii penale**.

Prin Legea RM nr. 136 din 6 iunie 2024 pentru modificarea unor acte normative (modificarea Codului Penal și a Codului Contravențional) [8] Parlamentul RM a completat Codul Penal al RM cu două articole noi . Astfel, legislatorul autohton a instituit două infracțiuni în domeniul informaticii, criminalizând fapta stabilită în art. 260^7 CP al RM – *Furt de identitate* și cea incriminată la art. 260^8 CP al RM - *Operațiuni ilegale cu mijloace de plată fără numerar*.

Vom oferi o atenție aparte acestor două inovații, spațiu de expunere, dar în alt context cu relatări corespunzătoare.

BIBLIOGRAFIE:

1. Legea nr.6 din 02.02.2009 pentru ratificarea Convenției Consiliului Europei privind criminalitatea informatică. *În : Monitorul Oficial al Republicii Moldova*, 2009, nr.37-40.

2. Convenţia Consiliului Europei privind criminalitatea informatică. http://www.coe.int/t/dghl/cooperation/economiccrime/cybercrime/Documents/Convention%20and%20protocol/ETS%20185%20Romanian.pdf.

3. Monitorul Oficial al Republicii Moldova nr. 245/246 din 07.06.2024. p. 5-30.

4. Copeţchi S. Infracţiunile informatice potrivit legii penale moldave: studiu de drept penal comparat şi propuneri de lege ferenda. În: Culegerea comunicărilor Conferinţa ştiinţifică naţională cu participare Internaţională: “Realităţi şi perspective ale învăţământului juridic naţional”, Volumul II, 01-02 octombrie 2019, p.35.

5. Convenţia Consiliului Europei privind criminalitatea informatică. http://www.coe.int/t/dghl/cooperation/economiccrime/cybercrime/Documents/Convention%20and%20protocol/ETS%20185%20Romanian.pdf.

6. *În: Monitorul Oficial al Republicii Moldova*, 2001, nr. 73-74.

7. Convenţia Consiliului Europei privind criminalitatea informatică. http://www.coe.int/t/dghl/cooperation/economiccrime/cybercrime/Documents/Convention%20and%20protocol/ETS%20185%20Romanian.pdf.

8. Legea nr.6 din 02.02.2009 pentru ratificarea Convenției Consiliului Europei privind criminalitatea informatică. *În : Monitorul Oficial al Republicii Moldova*, 2009, nr.37-40.

CZU: 343.541 **https://doi.org/10.59295/rpijn2025.51**

ANALIZA REGLEMENTĂRILOR JURIDICE PRIVIND HĂRȚUIREA SEXUALĂ

CUCIURCĂ Angela,
Universitatea Tehnică a Moldovei
doctor în drept, conferențiar universitar
ORCID ID: 0009-0004-4257-6048

SUMMARY

The actuality of the topic addressed is determined by the increased victimization through sexual harassment crimes.

The importance of the study lies in the practical interest that sexual harassment expresses. In general, sexual harassment creates a state of impulsivity, irritation, depression, fear, frustration, confusion and low self-confidence. It also produces an atmosphere of stress in the workplace, which in turn leads to decreased motivation and interest in performing job duties and responsibilities, as well as fatigue and a wide range of physical ailments.

Although this phenomenon is a common one in everyday life, the gaps presented by the legislative framework regarding sexual harassment in conjunction with the superficiality with which the competent bodies treat the given phenomenon, make the judicial practice in the matter of sexual harassment, to be quite deficient, which seems incorrect. Also, the difficulties related to aspects such as proving the facts of sexual harassment, make this issue of particular interest, from a theoretical and practical point of view.

We note with regret that the case law in the crime of sexual harassment does not always apply the appropriate rule for which a person should be held accountable for his criminal acts. In the sense that the courts apply the criminal norm of sexual harassment to facts that, in their content, contain elements of another crime, errors are committed in the classification of the crime, therefore, one of the parties to the criminal process suffers from this error, thus violating the principle of individualization of responsibility criminal and criminal punishment.

The criminal framework in several states regarding sexual harassment reflects distinct understandings of the fact analyzed depending on the normative act that regulates it. On the one hand, in the criminal regulatory context of several states, sexual harassment is predominantly found in the system of crimes related to sexual life. On the other hand, the extra-criminal legislation, especially the one regarding equality or combating discrimination in the sphere of labor relations, of some states consider sexual harassment a form of discrimination based on sex.

Keywords: sexual harassment, sexual abuse, sexual exploitation, combating discrimination, criminalizing harassment.

Analizând cadrului legal privind hărțuirea sexuală, menționăm faptul că Republica Moldova se distinge printr-un cadru normativ ce face dificilă identificarea

magnitudinii reale a fenomenului hărţuirii sexuale la nivel naţional. Deasemenea, Republica Moldova nu are un cadru normativ comprehensiv şi clar ce ar reglementa mecanisme de protecție împotriva hărțuirii sexuale. Chiar dacă anumite acte normative includ adiţional şi obligaţia diferitor instituţii de a contribui, direct sau indirect, la protecţia victimelor hărţuirii sexuale, măsurile instituţionale şi administrative nu oferă un spectru de acţiuni şi o abordare strategică suficiente pentru realizarea obiectivului de prevenție și asistență [1, p. 48].

Legislația Republicii Moldova nu prescrie foarte clar atribuţiile instituțiilor abilitate prin lege pentru prevenirea hărțuirii sexuale și asistența victimelor, iar imperfecţiunile cadrului legal sunt compensate uneori doar prin practici instituţionale. La fel, instituţiile responsabile de investigarea cazurilor de hărțuire sexuală nu au aprobate instrucţiuni metodice sau alte acte interne, fapt ce conduce la situaţii de inconsecvenţă în acţiunile acestora. Sigur, pentru specialişti, în aşa situaţie, este dificil de a efectua acţiuni eficiente de prevenire a hărțuirii sexuale și de asistență a victimelor, cu atât mai mult în parteneriat [2, p. 86].

Atribuțiile de constatare şi examinare a faptei de hărţuire sexuală sunt adresate concomitent mai multor responsabili. În conformitate cu prevederile legale naţionale, persoana ce se consideră victimă, indiferent de locul producerii faptei, poate sesiza cel puţin 5 autorităţi pentru a iniţia procedura de examinare şi constatare a cazului de hărţuire sexuală, şi anume: Inspectoratul de Poliție, Procuratura, Instanţa de Judecată, Consiliul pentru prevenirea şi eliminarea discriminării şi asigurarea egalităţii (CPPEDAE) şi Avocatul Poporului (Ombudsman) [3, p. 128].

La moment, nu există proceduri clar reglementate care ar permite victimei să determine instituția față de care poate fi înaintată reclamația cu privire la hărţuire. Această situație poate fi calificată drept un aspect pozitiv, deoarece oferă persoanei mai multe oportunități de a sesiza autorităţile despre actul de hărţuire. Totodată, situația respectivă, poate avea și *efecte negative*: un caz concret este analizat concomitent de doi sau mai mulţi responsabili cu atribuții egale, excepţie constituie cazul de hărţuire sexuală clasificat ca şi infracţiune în conformitate cu CP RM, art. 173. Acesta expres este redirecţionat de toţi responsabilii la Procuratură, care are mandat *exclusiv* de a examina şi sancţiona faptele date.

Dacă ne referim la cadrul legal internațional în domeniul de securitate, Rezoluția 1325 privind femeile, pacea și securitatea adoptată unanim de Consiliul de

Securitate al Organizației Națiunilor Unite la 31 octombrie 2000, are o însemnătate deosebită. Documentul a stabilit un cadru normativ puternic de asigurare a nevoilor, vocilor și perspectivelor femeilor și fetelor în procesele de prevenție și rezolvare a conflictelor, contribuind la construcția unei păci durabile. La 21 martie 2018, Guvernul Republicii Moldova a aprobat Programul naţional de implementare a Rezoluției 1325 a Consiliului de Securitate al ONU privind femeile, pacea și securitatea pentru anii 2018-2021 și Planul de acţiuni cu privire la punerea în aplicare a acestuia [4, p. 82].

Obiectivul specific 3, prevede măsuri de prevenire și combatere a discriminării, hărțuirii și violenței de gen din cadrul sectorului și presupune asigurarea dezvoltării capacității instituționale în acest domeniu, prin elaborarea de politici, stabilirea procedurilor interne de raportare a cazurilor de hărțuire și violență etc., de prevenire și combatere a discriminării.

Hărțuirea este o formă deosebit de nocivă de tratament discriminatoriu din cauza formei ce o îmbracă (crearea unui mediu intimidant, ostil, degradant, umilitor sau ofensator) și a efectului potențial pe care îl poate avea (lezarea demnității umane). Ca formă a discriminării hărţuirea constituie orice comportament nedorit care conduce la crearea unui mediu intimidant, ostil, degradant, umilitor sau ofensator, având drept scop sau efect lezarea demnităţii unei persoane pe bază de gen sau sex. Hărțuirea sexuală este percepută ca formă de discriminare bazată pe sex în perspectiva normelor comunitare europene și a legislației diferitelor state cu privire la egalitate sau discriminare, în special în sfera relațiilor de muncă [5, p. 83].

Începând cu anul 2006, în Republica Moldova a fost adoptată *Legea nr. LP5/2006 din 09.02.2006 cu privire la asigurarea egalităţii de şanse între femei şi bărbaţ*, prin intermediul căreia, pentru prima dată la nivel naţional, a fost definită noţiunea de hărţuire sexuală. Definiția hărțuirii sexuale expusă în această Lege în art. 2, fiind: „manifestare a unui comportament fizic, verbal sau nonverbal care lezează demnitatea persoanei ori creează o atmosferă neplăcută, ostilă, degradantă, umilitoare sau insultătoare în scopul de a determina o persoană la raporturi sexuale ori la alte acţiuni cu caracter sexual nedorite, săvârşite prin ameninţare, constrîngere, şantaj”. Scopul acestei legi constă în asigurarea exercitării drepturilor lor egale de către femei şi bărbaţi în sfera politică, economică, socială, culturală, în alte sfere ale vieţii, drepturi garantate de Constituţia Republicii Moldova, în vederea prevenirii şi eliminării tuturor formelor de

discriminare după criteriul de sex.

În art. 4 lit. c) și d) ale Legii, prin hărțuire se înțelege situația în care se manifestă un comportament nedorit legat de sexul persoanei, exprimat fizic, verbal sau nonverbal ce are ca urmare crearea unui mediu de intimidare, ostil, degradant, umilitor sau jignitor.

Legea nr. LP5/2006 din 09.02.2006 cu privire la asigurarea egalității de șanse între femei și bărbați a creat cadrul necesar aplicării *Directivei 2006/54/CE a Parlamentului European și a Consiliului din 5 iulie 2006 privind punerea în aplicare a principiului egalității de șanse și al egalității de tratament între bărbați și femei în materie de încadrare în muncă și de muncă*. [6]. Conform acestei Directive, hărțuirea și hărțuirea sexuală sunt contrare principiului egalității de tratament între bărbați și femei și constituie discriminare pe criteriul sexului în sensul prezentei directive. Aceste forme de discriminare se manifestă nu numai la locul de muncă, dar și în ceea ce privește accesul la muncă, la formare și promovare profesională. Prin urmare, este necesar ca aceste forme de discriminare să fie interzise și să facă obiectul unor sancțiuni efective, proporționate și disuasive.

Astfel potrivit art. 2 lit. d) din Directiva 2006/54/CE constituie hărțuire sexuală situația în care se manifestă un comportament indezirabil legat de sexul unei persoane, având ca obiect sau ca efect prejudicierea demnității unei persoane și crearea unui cadru intimidant, ostil, degradant, umilitor sau ofensator.

Cu un an mai târziu a fost adoptată *Convenția Consiliului Europei pentru protecția copiilor împotriva exploatării sexuale și a abuzurilor sexuale de la Lanzarote din 25.10.2007. Ratificată de către Republica Moldova prin Legea nr. 263/2011* [7]. Scopurile acestei convenții sunt: a) prevenirea și combaterea exploatării sexuale și abuzurilor sexuale comise asupra copiilor; b) protejarea drepturilor copiilor care sunt victime ale exploatării sexuale și ale abuzurilor sexuale; c) promovarea cooperării la nivel național și internațional împotriva exploatării sexuale și abuzurilor sexuale comise asupra copiilor. Pentru a asigura punerea în aplicare eficientă a prevederilor sale de către părţi, această convenţie instituie un mecanism special de monitorizare.

Punerea în aplicare a prevederilor acestei convenţii de către părţi, în special a beneficiului măsurilor vizând protecţia drepturilor victimelor, trebuie asigurată fără nicio discriminare bazată pe motive de sex, rasă, culoare, limbă, religie, opinii politice ori de altă natură, naţionalitate sau origine socială, apartenenţa la o minoritate naţională,

avere, naştere, orientare sexuală, stare de sănătate, existenţa unui handicap sau orice altă situaţie.

Conform art. 7 al Convenției, fiecare parte se va asigura că persoanele care au temerea că ar putea săvârși oricare dintre infracțiunile prevăzute în conformitate cu prezenta convenție pot avea acces, după caz, la programe sau măsuri eficiente de intervenție menite să evalueze și să prevină riscul comiterii infracțiunilor.

Astfel, *Legea nr. LP263/2011 din 19.12.2011 cu privire la ratificarea Convenției Consiliului Europei pentru protecția copiilor împotriva exploatării sexuale și a abuzurilor sexuale* [8], încheiată la Lanzarote la 25 octombrie 2007, prevede următoarea declaraţie: „Pînă la restabilirea deplină a integrităţii teritoriale a Republicii Moldova, prevederile convenţiei se vor aplica doar pe teritoriul controlat efectiv de autorităţi le Republicii Moldova." Conform art. 2 al acestei legi, Guvernul întreprinde măsurile necesare pentru realizarea prevederilor convenţiei nominalizate. În conformitate cu dispoziţiile art. 37 paragraful 2 din convenţie, se desemnează Ministerul Afacerilor Interne ca autoritate naţională responsabilă cu implementarea prevederilor articolului 37 paragraful 1 din convenţie. Ministerul Afacerilor Externe şi Integrării Europene pregăteşte şi remite depozitarului instrumental de ratificare.

Un alt act destul de important este *Directiva 2010/41/UE a Parlamentului European și a Consiliului din 7.07.2010 privind aplicarea principiului egalității de tratament între bărbații și femeile care desfășoară o activitate independentă și de abrogare a Directivei 86/613/CEE a Consiliului Parlamentului European*. [9]. Această directivă prevede cadrul de punere în aplicare în statele membre a principiului egalității de tratament între bărbații și femeile care desfășoară activități independente sau care contribuie la exercitarea acestor activități, cu privire la acele aspecte nereglementate de Directivele 2006/54/CE și 79/7/CEE. Punerea în aplicare a principiului egalității de tratament între bărbați și femei în ceea ce privește accesul la bunuri și servicii și furnizarea de bunuri și servicii rămâne în continuare reglementată de Directiva 2004/113/CE.

De asemenea această directivă reglementează: a) lucrătorii independenți, anume toate persoanele care exercită o activitate lucrativă pe cont propriu, în condițiile prevăzute de dreptul intern; b) soțiile/soții lucrătorilor independenți sau, atunci când și în măsura în care sunt recunoscute/recunoscuți de dreptul intern, partenerele/partenerii de viață ale/ai lucrătorilor independenți care nu sunt salariate/

salariați sau asociate/asociați la întreprindere, în cazul în care acestea/aceștia, în condițiile prevăzute de dreptul intern, participă în mod obișnuit la activitatea lucrătorului independent și îndeplinesc fie aceleași sarcini, fie sarcini complementare.

De o deosebită semnificație este *Legea nr. LP121/2012 din 25.05.2012 cu privire la asigurarea egalităţi* [10]. Această lege creează cadrul necesar aplicării Directivei 2000/43/CE a Consiliului din 29 iunie 2000 de punere în aplicare a principiului egalității de tratament între persoane, fără deosebire de rasă sau origine etnică, publicată în Jurnalul Oficial al Uniunii Europene nr. L180 din 19 iulie 2000, și Directivei 2000/78/CE a Consiliului din 27.11.2000 de creare a unui cadru general în favoarea egalității de tratament în ceea ce privește încadrarea în muncă și ocuparea forței de muncă, publicată în Jurnalul Oficial al Uniunii Europene nr. L303 din 2decembrie 2000.

Scopul acestei legi este prevenirea și combaterea discriminării, precum și asigurarea egalității tuturor persoanelor aflate sub jurisdicția Republicii Moldova în sferele politică, economică, socială, culturală și alte sfere ale vieții, fără deosebire de rasă, culoare, origine națională, etnică și socială, statut social, cetățenie, limbă, religie sau convingeri, vârstă, sex, identitate de gen, statut matrimonial, orientare sexuală, dizabilitate, stare de sănătate, statut HIV, opinie, apartenență politică, avere, naștere sau orice alt criteriu.

Prevederile acestei legi nu se extind asupra și nu pot fi interpretate ca aducînd atingere: a) căsătoriei liber consimțite dintre bărbat și femeie; b) raporturilor de adopție; c) cultelor religioase și părților lor componente în partea ce ține de convingerile religioase.

La 21 iunie 2019, Conferința Internațională a Muncii, a adoptat *Convenția Organizației Internaționale a Muncii privind eliminarea violenței și a hărțuirii la locul de muncă* [11], adoptată la Geneva. Noua normă internațională a muncii stabilește standarde globale minime pentru crearea unui climat general de toleranță zero față de violență și hărțuire, punând un accent deosebit pe necesitatea de combatere a violenței bazate pe gen.

Potrivit prevederilor Convenției, violența și hărțuirea la locul de muncă reprezintă o serie de forme inacceptabile de comportament și practici sau amenințări ale acestora – simple sau repetate – scopul, rezultatul sau posibila consecință a acestora fiind rănirea fizică, psihologică, sexuală sau economică. Potrivit documentului,

sfera muncii nu se limitează la un loc de muncă fizic, ci include și domenii legate de muncă, cum ar fi formarea profesională, călătoriile de afaceri, îndeplinirea sarcinilor de serviciu în spațiile publice etc. [11]. Odată cu ratificarea Convenției, statul trebuie să asigure introducerea unor legi care incriminează violența fizică, psihologică și sexuală, hărțuirea sexuală, persecuția, mutilarea genitală a femeilor, căsătoria forțată, avortul forțat și sterilizarea forțată.

Astfel, la 1 mai 2022, în Republica Moldova a intrat în vigoare *Convenția Consiliului Europei pentru prevenirea și combaterea violenței împotriva femeilor și a violenței domestice* [12], cunoscută sub numele de *Convenția de la Istanbul*. După ratificarea de către Parlamentul Republicii Moldova la 14 octombrie 2021, Republica Moldova devenind al 35-lea stat membru care a ratificat convenția. *Convenția de la Istanbul* este cel mai amplu tratat internațional pentru a combate această încălcare gravă a drepturilor omului. Este recunoscut pe scară largă ca unul dintre standardele legale principale și cel mai cuprinzător tratat internațional pentru combaterea violenței împotriva femeilor și a violenței domestice (VÎF/VD) [12]. Pentru sistemul polițienesc, Convenția de la Istanbul este un ghid pentru documentarea tuturor formelor de violență prevăzute în Convenție.

Într-un alt sens, în viziunea *dreptului penal*, hărțuirea sexuală reprezintă o faptă ce atentează în primul rând asupra relațiilor sociale privind viața sexuală.

Incriminarea hărțuirii sexuale reprezintă o intervenție relativ recentă a legiuitorului autohton în Capitolul IV „Infracțiunile privind viața sexuală” din CP RM. Codul Penal definește hărțuirea sexuală în art. 173 ca: „hărțuirea sexuală, adică pretinderea unui act sexual sau a unei alte acțiuni cu caracter sexual prin comportamentul fizic, verbal sau nonverbal, dacă prin aceasta se creează o atmosferă neplăcută, ostilă, degradantă, umilitoare, discriminatorie sau insultătoare pentru victimă, săvârșită profitând de starea de dependență a victimei sau prin amenințare, cu condiția că fapta nu întrunește elementele violului sau ale acțiunilor cu caracter sexual neconsimțite” [13].

Prezența unui amalgam de termeni care fie nu sunt cunoscuți legii penale, fie comportă o altă semantică decât cea consacrată în alte prevederi ale cadrului incriminator creează confuzii pentru organul de urmărire penală ce investighează infracțiunea de hărțuire sexuală. În contextul în care conţinutul normei specificate la art. 173 CP RM este confuz și nici Hotărârea Plenului CSJ a RM: „Despre practica

judiciară în cauzele din categoria infracțiunilor privind viaţa sexuală", nr. 17 din 07.11.2005, nu conține explicații pertinente, organele abilitate cu aplicarea legii penale interpretează arbitrar norma specificată la art. 173 CP RM. În această conjunctură, deja s-a format o practică judiciară prin care este denaturat conținutul și finalitatea normei juridice care incriminează hărțuirea sexuală. [14, p. 67].

În actuala redacție a art. 173 CP RM suntem în prezența unui tratament sancționator echitabil în raport cu alte infracțiuni privind viața sexuală în ipoteza în care fapta prevăzută la art. 173 CP RM a fost săvârșită cu bună știință asupra unui minor, a unui membru al familie sau a persoanei aflate în relație de dependență.

Cadrul incriminator din mai multe state ce vizează hărţuirea sexuală reflectă accepţiuni distincte ale faptei analizate în funcţie de actul normativ care o reglementează. Pe de o parte, în contextul reglementar penal al mai multor state, hărţuirea sexuală se regăseşte preponderent în sistemul infracţiunilor referitoare la viaţa sexuală. Pe de altă parte, legislaţia extrapenală, în special cea cu privire la egalitate ori cu privire la combaterea discriminării în sfera relaţiilor de muncă, precum şi legislaţia muncii a unor state consideră hărţuirea sexuală o formă de discriminare bazată pe sex [15, p. 115].

În contextul studiului nostru, ne interesează concepţia penală referitoare la hărţuirea sexuală. Astfel, pentru comparaţie, vom analiza sediul hărţuirii sexuale în concepţia legislativ-penală a altor state.

Iter criminis a hărţuirii sexuale în legea penală a României relevă consecvenţa autorităţii legislative române în ce priveşte sediul faptei de hărţuire sexuală. Astfel, hărţuirea sexuală şi-a găsit consacrarea în Codul penal al României din 1968 [16] (actualmente abrogat), la art. 2031 din Capitolul III „Infracţiuni privitoare la viaţa sexuală", Titlul II „Infracţiuni contra persoanei". Actuala legislaţie penală a României [17] şi-a schimbat modul de organizare, astfel încât fapta analizată este plasată în Capitolul VIII „Infracţiuni contra libertăţii şi integrităţii sexuale", fiind prevăzută la art.233. Deşi autoritatea legislativă română a modificat titulatura capitolului ce protejează relaţiile sociale privind viaţa sexuală, remarcăm că hărţuirea sexuală rămâne a fi incriminată în rândul aceluiaşi grup de infracţiuni ca şi în legislaţia penală anterioară. O noutate, în comparaţie cu CP RM, reprezintă introducerea în actualul CP al României în art.299: „Folosirea abuzivă a funcţiei în scop sexual", care de lege lata incriminează un alt tip de hărţuire sexuală, comisă pe verticală, de către funcţionarul

public. Asemenea incriminare se regăseşte în Capitolul II „Infracţiuni de serviciu". În acest caz, la inserarea art.299 în rândul infracţiunilor de serviciu s-a luat ca temei calitatea subiectului.

În contextul reglementar penal al Spaniei, hărţuirea sexuală este incriminată la art.184 din Capitolul III „Despre hărţuirea sexuală", Titlul VIII „Delicte contra libertăţii sexuale" al Codului penal [18]. De asemenea, hărţuirea sexuală se regăseşte în actualul Cod penal al Franţei [19], anume: la art.222-33 din Paragraful 4 „Despre exhibiţia sexuală şi hărţuirea sexuală", Secţiunea III „Agresiunile sexuale", Capitolul II „Atentate la integritatea fizică sau psihică a persoanei". Concomitent, norma corespondentă din Codul penal al Albaniei [20] este prevăzută la art.108/a din Secţiunea VI „Infracţiuni privind viaţa sexuală", Capitolul II „Infracţiuni împotriva persoanei. Infracţiuni contra vieţii". În mod similar, hărţuirea sexuală o regăsim în Paragraful 218 „Hărţuirea sexuală şi actele sexuale publice" din Secţiunea 10 „Infracţiuni contra integrităţii şi autodeterminării sexuale" a Codului penal al Austriei [21]. Aceeaşi perspectivă este reţinută de Codul penal al Lituaniei [22], hărţuirea sexuală fiind plasată în Capitolul XXI al acestuia – „Crime şi delicte împotriva libertăţii, auto- determinării şi inviolabilităţii sexuale a persoanei", art.152. CP al Turciei [23] incriminează această faptă la art.105 din Secţiunea VI „Infracţiuni contra imunităţii sexuale", Capitolul II „Infracţiuni contra persoanelor fizice".

Observăm că modul de organizare a legii penale din alte state (de exemplu: a CP al României, a CP al Franţei) prezintă o configuraţie mai ramificată, astfel încât normele juridico-penale sunt dislocate, după caz, în titluri, capitole, secţiuni, paragrafe ş.a.m.d. Pentru studiul nostru, o astfel de analiză a obiectului juridic după modul de organizare a legislaţiei penale a altor state este superfluă, întrucât legiuitorul autohton a optat pentru configurarea CP pe capitole, a căror denumire corespunde obiectului juridic generic al infracţiunii. Important este de reţinut că în legislaţiile menţionate supra fapta de hărţuire sexuală comportă conotaţie sexuală şi este reglementată în contextul incriminărilor referitoare la viaţa sexuală [24, p. 208].

Cadrul relaţiilor de muncă constituie un mediu propice pentru generarea hărţuirii sexuale. Mai mult ca atât, unii legiuitori limitează aria de aplicare a hărţuirii sexuale la sfera unor raporturi de muncă. Astfel, CP al României, astăzi în vigoare, îngrădeşte sfera de incidenţă a hărţuirii sexuale la domeniul „relaţiilor de muncă sau altor relaţii similare" (art. 223) [25]. În mod similar, textul normativ al hărţuirii sexuale

prevăzut la art. 203/1 din CP român din 1968 limita aria de manifestare a faptei analizate la „locul de muncă". Iată de ce în doctrina română s-a discutat cu privire la includerea hărţuirii sexuale în cercul infracţiunilor de serviciu sau în legătură cu serviciul [5, p. 91]. Replicând, T.-C. Godîncă-Herlea a consemnat că o asemenea încadrare este prea restrictivă, deoarece hărţuirea sexuală poate exista şi în afara relaţiilor de muncă; deopotrivă, relaţiile sociale referitoare la buna desfăşurare a atribuţiilor de serviciu sunt ocrotite doar în subsidiar [26, 76].

Modelul limitativ al hărţuirii sexuale la anumite raporturi expres prevăzute de textul incriminatoriu al faptei analizate este caracteristic şi CP al Spaniei, care, la art.184, specifică cadrul de manifestare a hărţuirii sexuale: „relaţiile de muncă, de studii sau prestări servicii". Totuşi, şi autoritatea legislativă a Spaniei a optat pentru incriminarea hărţuirii sexuale într-un capitol separat din cadrul Titlului VIII „Delicte contra libertăţii sexuale". Susţinem punctul de vedere exprimat supra, corespunzător căruia cadrul de manifestare a hărţuirii sexuale excede sfera relaţiilor de muncă. Este apreciabilă, în acest sens, reglementarea hărţuirii sexuale în acord cu legea penală a Republicii Moldova; or, legea penală autohtonă nu reduce sfera de incidenţă a art.173 CP RM la raporturi specifice expres prevăzute în norma incriminatoare [26, p. 78].

La concret, CP al României incriminează la art. 223 fapta de hărţuire sexuală cu următorul conţinut: „Pretinderea în mod repetat de favoruri de natură sexuală în cadrul unei relaţii de muncă sau al unei relaţii similare, dacă prin aceasta victima a fost intimi- dată sau pusă într-o situaţie umilitoare." [26, p. 79].

În mod diferit, în CP al Tunisiei [27] hărţuirea sexuală este incriminată la art. 226-ter, plasat în Subsecţiunea „Ultrajul public contra pudorii", Secţiunea III „Atentate contra moralei", Capitolul I „Atentate contra persoanelor", Titlul II „Atentate contra persoanelor fizice" din Cartea II „Diverse infracţiuni şi pedepsele aplicabile". De fapt, în CP al Tunisiei toate infracţiunile privind viaţa sexuală sunt dislocate în Secţiunea „Atentate contra moralei". Nu vom critica punctul de vedere al legiuitorului tunisian, întrucât sun- tem de părere că organizarea normelor juridice în Codul penal reflectă voinţa legiuitorului care corespunde nevoilor curente dintr-o societate anumită. Deopotrivă, nu putem nega că infracţiunile privind viaţa sexuală a persoanei nu corespund exigenţelor normelor morale [26, p. 80].

Disensiuni teoretice privind locul hărţuirii sexuale în legislaţia penală sunt reflectate în doctrina franceză. Mai mult ca atât, în corespundere cu practica

legislativă a Franţei, iniţial hărţuirea sexuală a fost localizată în rândul infracţiunilor privind discriminările. Însă, la această abordare s-a renunţat destul de repede, încă la etapa dezbaterilor legislative referitoare la incriminarea hărţuirii sexuale în legislaţia penală a Franţei. Sau, aşa cum s-a arătat în cadrul discuţiilor legislative [28], hărţuirea sexuală nu este discriminatorie, întrucât se poate manifesta indiferent de sexul victimei sau al autorului, fapta fiind mult mai apropiată de agresiunile sexuale. În acelaşi timp, într-o opinie doctrinară s-a obiectat că locul hărţuirii sexuale nu este în rândul agresiunilor sexuale, deoarece nu presupune violenţa: „Mai degrabă, dacă CP ar fi fost corect ordonat, infracţiunea ar trebui să figureze într-o subdiviziune referitoare la atentatele la liniştea persoanei prin ameninţare şi persecuţii telefonice, care, de exemplu, ar aduce victimei o tulburare de aceeaşi natură" [29, p. 471]. Nu putem accepta un asemenea punct de vedere. În acest sens, precizăm că fapta de hărţuire sexuală nu trebuie confundată cu fapta de hărţuire care vizează tulburarea liniştii unei persoane. De notat că prin Legea nr. 2014-873 din 4 august 2014 (104) legiuitorul francez a inserat în acelaşi capitol din CP în care este încadrată hărţuirea sexuală, Secţiunea III-bis „Cu privire la hărţuirea morală", un tip nou de hărţuire specificat la art.222-33-2-2. In concreto, art.222-33-2-2 incriminează hărţuirea oricărei persoane având ca scop sau ca rezultat degradarea condiţiilor de viaţă care se traduc în alterarea sănătăţii fizice sau mintale. La etapa actuală, o incriminare asemănătoare este propusă spre a fi inclusă şi în legislaţia penală autohtonă, la art.177/1, sub denumirea marginală „Acte de persecuţie" din Capitolul V „Infracţiuni contra drepturilor politice, de muncă şi altor drepturi constituţionale ale cetăţenilor" [26, p. 82].

Textul normativ al hărţuirii sexuale în redacţia actuală, prevăzut la alin. (1) art.222-33 din CP al Franţei, defineşte hărţuirea sexuală ca „fapta de a impune unei persoane, în manieră repetată, propuneri sau comportamente cu conotaţie sexuală". În acest fel, se opinează că atunci când făptuitorul nu urmăreşte scopul de a obţine favoruri de natură sexuală, comportamentul cu conotaţie sexuală exprimat în propuneri vulgare, gesturi deplasate în raport cu sexualitatea este mai degrabă de natură să atingă onoarea victimei. Această opinie nu este lipsită de adevăr. În acest sens ţinem să menţionăm că între scopul special *expressis verbis* specificat în textul normativ de la art.173 CP RM şi obiectul juridic generic al faptei analizate există o conexiune strânsă. Astfel, scopul infracţional de a determina o persoană la raporturi sexuale ori la alte acţiuni cu caracter sexual nedorite constituie premisa plasării

art.173 CP RM în şirul infracţiunilor privind viaţa sexuală. În lipsa acestui scop, fapta examinată nu constituie infracţiune [30, p. 68].

BIBLIOGRAFIE:

1. BUJOR, V., MIRON, I. Violența sexuală: aspecte juridico-penale și criminologice. Chișinău: Elan-Poligraf, 2001. 80 p.

2. BRÎNZĂ, S., STATI, V. Infracțiunile privind viața sexuală în Codul Penal al Republici Moldova: Noi abordări în interpretarea judiciară oficială. În: Актуальные научные исследования в современном мире. Выпуск 9(41) ч. 2, 2023, с. 117-125.

3. BRÎNZĂ, S., STATI, V., COPEȚCHI, S. Infracțiunile privind viața din perspectiva legii penale a Republicii Moldova: Aspecte de lege ferenda. În: Polish Science Journal. ISSUE 3(24). Warsaw, 2020, p. 151-169.

4. BURDUȘEL, R. Unele aspecte de detaliu privind infracțiunea de hărțuire sexuală. În: Caiete de Drept Penal nr. 4, 2006, p. 94-103.

5. CODREANU, R. Infracţiunea de hărţuire sexuală. În: Revista de Drept Penal, 2003, nr. 4, p. 91-99.

6. Directiva UE privind punerea în aplicare a principiului egalității de șanse și a egalității de tratament între bărbați și femei în materie de încadrare în muncă și în muncă, nr. 2006/54/CE.

7. Convenția Consiliului Europei pentru protecţia copiilor împotriva exploatării sexuale şi a abuzurilor sexuale, adoptată la Lanzarote la 25 octombrie 2007, ratificată prin Legea Republicii Moldova nr. 263 din 19.12.2011. În: Monitorul Oficial al Republicii Moldova nr. 21-24 din 27.01.2012.

8. Legea Republicii Moldova nr. 263 din 19.12.2011 cu privire la ratificarea Convenţiei Consiliului Europei pentru protecţia copiilor împotriva exploatării sexuale şi a abuzurilor sexuale. În: Monitorul Oficial al Republicii Moldova, nr. 21-24 din 27.01.2012, art. 56.

9. Directiva 2010/41/UE a Parlamentului European și a Consiliului din 7 iulie 2010 privind aplicarea principiului egalității de tratament între bărbații și femeile care desfășoară o activitate independentă și de abrogare a Directivei 86/613/CEE a Consiliului.

10. Legea Republicii Moldova nr. 121 din 25.05.2012 cu privire la asigurarea egalităţii. În: Monitorul Oficial al Republicii Moldova, nr. 103, art. 355 din 29.05.2012.

11. Convenţia Organizației Internaționale a Muncii privind eliminarea violenței și a hărțuirii la locul de muncă, adoptată la Geneva, nr. 190 din 21.06.2019. În: Monitorul Oficial al Republicii Moldova nr. 285 din 02.04.2024.

12. Convenția Consiliului Europei privind prevenirea și combaterea împotriva femeilor și a violenței domestice, din 11.05.2011, ratificată de către Parlamentul

Republicii Moldova la 14.10.2021. [Accesat: 15.09.2024] Disponibil: https://unimedia.info/ro/news/eb988ce1a41b9907/conventia-de-la-instanbul-privind-prevenirea-si-combaterea-violentei-impotriva-femeilor-ratificata-cu-votul-pas-in-prima-lectura.

13. Codul Penal al Republicii Moldova. Legea nr.985-VX din 18.04.2001. Republicat În: Monitorul Oficial al Republicii Moldova, nr. 72-74 din 14.04.2009.

14. BOTNARENCO, M. Obiectul infracţiunii prevăzute la art.173 CP RM. În: Studia Universitatis Moldaviae, nr. 3(83), seria științe sociale, p. 67-81.

15. GHEONDEA, A. ș.a. Fenomene specifice de discriminare la locul de muncă: mobbingul. În: Calitatea Vieții XXI, nr. 1-2, 2010, pp. 113-136.

16. Codul Penal al României, adoptat la 21.06.1968. În: Buletinul Oficial, 1968, nr.79-79 bis. Republicat în temeiul Legii nr.140/1997. În: Monitorul Oficial al României, nr. 65 din 16.04.1997, (abrogat).

17. Codul Penal al României, adoptat la 17.07.2009. În: Monitorul Oficial al României, nr. 510 din 2009.

18. Codul penal al Spaniei. [Accesat: 15.09.2024] Disponibil: https://www.boe.es/buscar/pdf/995/BOE-A-1995-25444-consolidado.pdf.

19. Codul penal al Franţei. [Accesat: 17.09.2024] Disponibil: http://www.legifrance.gouv.fr/affichCode.do?cidTexte=LEGITEXT000006070719.

20. Codul penal al Albaniei. [Accesat: 18.09.2024] Disponibil: http://www.legislationline.org/download/action/download/id/5164/file/Albania_CC_am2013_en.pdf.

21. Codul penal al Austriei. [Accesat: 19.09.2024] Disponibil: http://www.jusline.at/Strafgesetzbuch_%28StGB%29.html.

22. Codul penal al Lituaniei. [Accesat: 20.09.2024] Disponibil: http:?//www3.lrs.lt/pls/inter3dokpaieska.showdoc_e?p_id=366707&p_tr2=2.

23. Codul penal al Turciei. [Accesat: 20.09.2024] Disponibil: http://www.justice.gov.tr/basiclaws/Criminal_Code.pdf.

24. HUȚU B. G. Hărțuire sexuală – studiu de drept penal comparat. În: Materialele Conferinței științifice internaționale anuale a doctoranzilor și tinerilor cercetători „Tendințe contemporane în evoluția patrimoniului istoric și juridic al Republicii Moldova”. Secția „Drept Național”. Ediția a VI-a. Vol. II. Chișinău: CEP USM, 2012, p. 206-212.

25. Codul Penal al României, adoptat la 17.07.2009. În: Monitorul Oficial al României, nr. 510 din 2009.

26. GODÎNCĂ-HERLEA T. -C. Hărțuirea sexuală. Aspecte controversate. În: Caiete de Drept penal, București, 2006, nr. 1, p. 76-87.

27. Codul penal al Tunisiei. [Accesat: 21.09.2024] Disponibil: http://www.e-justice.tn/filhiers_site_francais/codes_juridiques/Code_penal_12_07_2010_fr.pdf.

28. Rapport fait au nom de la commission des Lois constitutionnelles, de législation, du suffrage universel, du Règlement et d'administration générale (1) sur le projet de loi, portant réforme des dispositions du code pénal relatives à la répression des crimes et délits contre les personnes. [Accesat: 20.09.2024] Disponibil: http://www.senat.fr/rap/1990- 1991/i1990_1991_0485.pdf.

29. RASSAT, M.-L. Droit pénal spécial. Infraction des et contre particuliers. 2 Edition. Paris: Dalloz, 1999. 594 p.

30. BOTNARENCO, M. Obiectul infracțiunii prevăzute la art.173 CP RM. În: Studia Universitatis Moldaviae, nr. 3(83), seria științe sociale, p. 67-81.

CZU: 343.541:004 **https://doi.org/10.59295/rpijn2025.52**

ASPECTE ALE CONSIMȚĂMÂNTULUI SEXUAL ÎN EPOCA DIGITALIZĂRII

GALAN Doina-Cezara,
Universitatea de Studii Politice și Economice Europene „Constantin Stere",
doctorandă, consultant principal al Secției juridice și management al documentelor
Inspecției procurorilor din cadrul Aparatul Consiliului Superior al Procurorilor
ORCID: 0009-0009-8610-353X

SUMMARY

The rapid progress of new technologies has ushered humanity into a new era, dubbed the „Digital Age". Digitalization has permeated all spheres of life, including economic and social domains, and has significantly altered the nature of work for individuals, including law enforcement agencies. However, on the other side, the development of information technologies also represents an easier way to commit crimes. Online crimes, also known as cybercrimes, have proliferated, and our legislation, is not adapted to the demands of these new technological advancements.

Capitolul IV din Codul penal al Republicii Moldova, nu include norme care vizează atingerile aduse vieții sexuale a unei persoane prin intermediul tehnologiilor informaționale și comunicațiilor electronice.

Pe plan internațional, au fost deja adoptate o serie de convenții și acte care reglementează hărțuirea sexuală online.

În corespundere cu pct.25 al Recomandării (UE) 2018/334 a Comisiei din 1 martie 2018 privind măsuri de combatere eficace a conținutului ilegal online, este specificat că *„În cazul materialelor privind abuzuri sexuale asupra copiilor în special, furnizorii de servicii de găzduire ar trebui să ia măsuri proactive pentru a depista și a împiedica difuzarea unor asemenea materiale, în concordanță cu angajamentele asumate în cadrul Alianței mondiale împotriva abuzurilor sexuale asupra copiilor pe internet.*". [1]

Recomandarea CM/Rec (2018)2 a Comitetului de Miniștri către statele membre privind rolurile și responsabilitățile intermediarilor de internet atenționează statele membre ale Consiliului Europei, să se abțină de la încălcarea dreptului la libertatea de exprimare și a altor drepturi ale omului în mediul digital, totodată se menționează despre obligația pozitivă de a proteja drepturile omului și de a crea un mediu sigur și favorabil pentru ca toată lumea să poată să-și exprime opiniile și ideile

fără teamă. Această obligație include protecția persoanelor de acțiunile altor persoane în mediul public. [2] În conformitate cu Recomandarea citată, pentru a se asigura protecția și respectarea drepturilor omului în mediul digital, la elaborarea și implementarea normelor de reglementare a activității intermediarilor de Internet, se va ține cont de obligațiunile statelor prevăzute în Convenția Consiliului Europei privind criminalitatea informatică (Convenția de la Budapesta), Convenția Consiliului Europei privind protecția copiilor împotriva exploatării și abuzului sexual (Convenția de la Lanzarote) și Convenția Consiliului Europei privind prevenirea și combaterea violenței împotriva femeilor și a violenței domestice (Convenția de la Istanbul).

Recomandarea CM/Rec (2019)1 a Comitetului de Miniștri către statele membre privind prevenirea și combaterea sexismului, formulează Principiile directoare pentru prevenirea și combaterea sexismului, pe care îl definește drept: - *orice acțiune, gest, reprezentare vizuală, cuvânt vorbit sau scris, practică sau comportament bazat pe ideea că o persoană sau un grup de persoane este inferior pentru că este de un gen sau altul, desfășurată în sfera publică sau privată, pe Internet sau offline, al cărui scop sau efect este încălcarea demnității umane; cauzarea de vătămări sau suferințe fizice, sexuale, psihologice sau economice; crearea unui mediu intimidant, ostil, degradant, umilitor sau ofensator; sau împiedicarea independenței și exercițiului deplin al drepturilor oricărei persoane sau grup de persoane*. [3]

Convenția Consiliului Europei pentru protecția copiilor împotriva exploatării sexuale şi abuzurilor sexuale, supranumită și Convenția de la Lanzarote [4] stabilește statelor obligații să asigure că toţi copiii primesc, în cadrul învățământului primar şi secundar, informații cu privire la riscurile exploatării sexuale şi abuzurilor sexuale, şi mijloacele prin care se pot apăra. Aceste informații vor acorda o atenție specială situațiilor de risc, inclusiv cele care implică folosirea noilor tehnologii ale informației și comunicațiilor.

Recomandarea Generală nr.1 GREVIO observă că diferitele forme de violență împotriva femeilor, inclusiv cele din cadrul familial, care se manifestă în spațiul digital, nu sunt separate de cele din lumea fizică și adesea se suprapun. [5]

Potrivit art. 40 din Convenția de la Istanbul, hărțuirea sexuală constituie „*orice formă de conduită verbală, nonverbală sau fizică de natură sexuală, cu scopul sau cu*

efectul încălcării demnității unei persoane, în special atunci când se creează un mediu intimidant, ostil, degradant, umilitor sau jignitor". [6]

Într-o serie de state ale Uniunii Europene, răspândirea imaginilor sexuale online, sau hărțuirea sexuală online este încriminată penal.

Germania**:** Secțiunea 201a din Codul Penal german interzice diseminarea imaginilor intime ale unei persoane fără consimțământul acesteia, stabilind sancțiuni pentru cei care publică astfel de materiale.

În Franța Legea nr. 2016-1321 din 7 octombrie 2016, cunoscută sub numele de „legea pentru o republică digitală", include dispoziții referitoare la diseminarea imaginilor intime fără consimțământ, sancționând astfel de acțiuni.

La fel, Italia**:** Articolul 612 din Codul Penal italian prevede pedepse pentru hărțuirea online, inclusiv diseminarea de imagini intime fără consimțământ.

Spania**:** Legea 5/2010, privind măsurile de protecție a victimei, prevede sancțiuni pentru diseminarea de imagini intime fără consimțământ.

Regatul Unit (până la Brexit): Legea privind abuzul sexual online (2015) interzice publicarea sau distribuirea imaginilor intime fără consimțământ. Astfel, transmiterea de fotografii sau înregistrări video cu caracter sexual privat fără consimțământul subiectului, cu intenția de a le produce suferință persoanelor vizate, a devenit o infracțiune care se pedepsește cu maximum doi ani de închisoare. În septembrie 2016 s-a anunțat că peste 200 de persoane au fost urmărite penal de la intrarea în vigoare a legii. [7]

Un caz practic, prezentat de Centrul „La Strada", a avut loc în anul 2023 în Republica Moldova, până la operarea unor modificări în cadrul Codului penal: „*Imaginile intime ale unei femei au fost publicate pe diferite site-uri, fără consimțământul acesteia. Victima s-a adresat la cinci instituții de drept din Republica Moldova și a solicitat ca imaginile unde ea apărea nud, cu fața și numele real să fie blocate sau șterse. Femeia a prezentat aceste fotografii la toate cele cinci instituții de drept, astfel trecând prin revictimizare. În final, aceasta ar fi fost sfătuită să se adreseze la hackeri, pentru că aceștia ar putea bloca acele fotografii. Cazul acestei persoane a fost prezentat de Daniela Josanu, coordonatoarea serviciului specializat pentru asistența victimelor violenței în familie, Centrul de Drept al Femeilor, în cadrul Conferinței Internaționale pentru Prevenirea și Combaterea Violenței față de Femei și Fete și a Violenței în Familie, organizată la Chișinău în octombrie 2023 La eveniment*

a fost pus în discuție și modul în care statul poate bloca site-urile unde sunt publicate imagini cu femei nud, folosite cu scopul de a le șantaja. Prezent la conferință, procurorul-șef interimar la Procuratura pentru Combaterea Criminalității Organizate și Cauze Speciale (PCCOCS), Victor Furtună a menționat că nici Procuratura și nici Poliția nu are asemenea mecanisme". [8]

În prezent, în Republica Moldova au fost operate unele modificări în ceea ce privește distribuirea de imagini și înregistrări cu conținut sexual, inclusiv prin intermediul tehnologiilor informaționale. Potrivit alin.(3) al art.177 CP al RM (în redacția în vigoare din 07.09.24) este încriminată penal „*Răspândirea informației cu caracter sexual, incluzând imagini și înregistrări cu conținut sexual, inclusiv prin intermediul tehnologiilor informaționale, în scop de răzbunare, ură, înjosire sau lezare a onoarei și demnității persoanei*". [9] Respectiva infracțiune face pare din capitolul V, „Infracțiuni contra drepturilor politice, de muncă şi altor drepturi constituționale ale cetățenilor", din Codul penal al RM.

Deși în octombrie 2021, Republica Moldova a ratificat Convenția de la Istanbul, cadrul legal al țării noastre nu este aliniat la standardele internaționale pe dimensiunea violenței sexuale în mediul online. Conform documentului, Republica Moldova are însă obligația de a întreprinde măsuri legislative și de altă natură necesare pentru prevenirea, investigarea, pedepsirea și acordarea de compensații echitabile pentru toate formele de violență prevăzute de Convenția de la Istanbul.

Hărțuirea sexuală online poate îmbrăca diferite forme de la **„sexting"** la **„pornografie neconsimțită"** ori **„revenge porn"**.

Toate termenele supraindicate sunt englezisme, care reprezintă infracțiuni într-o serie de state federate din componența SUA.

În ordinea ideilor supra reliefate, urmează să analizăm conținutul termenilor indicați și oportunitatea operării unor modificări legislative în CP al RM.

În eventualitatea operării unor atare modificări legislative, apare necesitatea de a analiza dacă respectivele termene sunt deja oglindite în unele norme penale din CP al RM.

Urmează să accentuăm că în rândurile adolescenților tot mai des este în creștere fenomenul de „sexting". Termenul provine din limba engleză, fiind o îmbinare a cuvintelor „sex" și „texting".

Așadar, prin termenul „sexting", V. Stati, specifică că *„trebuie de înțeles fie*

expedierea de informații (text scris, poze, clipuri video, imagini etc.) cu caracter sexual (dar nu neapărat pornografic), de către cel vizat în această informație sau de către o altă persoană, fie recepționarea unor astfel de informații, prin intermediul tehnologiilor informaţionale sau al comunicaţiilor electronice". [10]

După cum am notat mai sus, termenul de „sexting "în Republica Moldova ar putea fi încadrat în dispoziția art.177 alin.(3) al Codului penal, cu excepțiia faptului când fapta se încadrează în dispozițiile art. 208[1] CP al RM, care preved răspunderea pentru pornografia infantilă.

La fel, nu se exclude faptul că „sextingul" poate fi încadrat și potrivit art. 175[1] CP al RM, atunci când fapta vizează propunerea, convingerea, manipularea, amenințarea, promisiunea de a oferi avantaje sub orice formă, efectuate inclusiv prin intermediul tehnologiilor informaționale sau comunicațiilor electronice, în vederea stabilirii unei întâlniri cu un minor, inclusiv prin intermediul rețelelor de comunicații electronice, cu scopul săvârșirii împotriva acestuia a oricărei infracțiuni prevăzute la art. 171–175, dacă aceste acțiuni au fost urmate de fapte materiale care conduc la o astfel de întâlnire. [10]

În alt context, este oare posibil ca „sexting-ul" să fie însoțit de amenințare sau înșelăciune?

În acest context, V. Stati a consemnat că infracțiunile, specificate la art. 175, 177 și 208[1] CP RM, nu pot presupune constrângere fizică sau psihică. Însă, aceasta nu înseamnă că ele nu pot fi însoțite de constrângere fizică sau psihică. Într-un astfel de caz, constrângerea fizică sau psihică depășește cadrul infracțiunilor prevăzute la 175, 177 și 208[1] CP al RM, necesitând calificare suplimentară în baza art. 151, 152 sau 155 CP RM ori a art. 78 din Codul contravențional. [10]

Interesantă este abordarea în care scopul infracțiunii ar consta în obținerea satisfacției sexuale iar fapta se va realiza sub forma de șantaj.

Or, art.177 CP al RM, prevede în calitate de scop al infracțiunii răzbunarea, ura, înjosire sau lezarea onoarei și demnității persoanei. Totuși, dacă un asemenea scop ar fi obținerea satisfacției sexuale, iar fapta se va realiza prin șantaj cu ajutorul tehnologiilor informaționale, arealul normei expuse supra ar fi depășit.

Pe plan internațional, șantajul sexual prin intermediul tehnologiilor informaționale se regăsește în normele penale incriminatoare a mai multor state după cum urmează:

Statele Unite: În SUA, șantajul este reglementat prin legislația statală. De exemplu, în California, se aplică Legea privind extorcarea, care poate include șantajul sexual. Penalitățile variază, dar pot include închisoare și amenzi.

Regatul Unit: Legea privind criminalitatea informatică din 1990 interzice diverse forme de șantaj, inclusiv cel sexual. Se poate aplica în cazurile de amenințare cu divulgarea de materiale intime fără consimțământ.

Germania: Codul Penal german include infracțiuni legate de șantaj (Secțiunea 253) și reglementează amenințarea cu divulgarea informațiilor intime. Pedepsele variază în funcție de gravitate.

Australia: În diferite state, cum ar fi New South Wales, există legi specifice care interzic șantajul sexual, inclusiv amenințarea cu divulgarea de imagini intime. Aceste infracțiuni sunt tratate serios, cu penalități severe.

România: Codul Penal român reglementează șantajul (Art. 207), iar dacă acesta implică amenințări legate de divulgarea de informații intime, pot exista circumstanțe agravante.

La caz, ne rămâne să analizăm dacă hărțuirea sexuală cu utilizarea tehnologiilor informaționale sau a mijloacelor electronice, care îmbracă forma unui șantaj online îndreptat spre satisfacerea poftei sexuale, este încriminată de dispozițiile unei norme penale din RM.

Fapta de „hărțuire sexuală” se regăsește în dispoziția normei prevăzute de art.173 CP al RM.

În conformitate cu prevederile art.173 alin. (1) CP al RM „*Hărțuirea sexuală, adică pretinderea unui act sexual sau a unei alte acțiuni cu caracter sexual prin comportamentul fizic, verbal sau nonverbal, dacă prin aceasta se creează o atmosferă neplăcută, ostilă, degradantă, umilitoare, discriminatorie sau insultătoare pentru victimă, săvârșită profitând de starea de dependență a victimei sau prin amenințare, cu condiția că fapta nu întrunește elementele violului sau ale acțiunilor cu caracter sexual neconsimțite*”. [9]

Se observă că, dispoziția normei de la art.173 alin. (1) CP al RM prevede expres tipul de comportament pe care îl poate avea făptuitorul și anume: fizic, verbal sau nonverbal.

Comportamentul fizic ar presupune exercitarea unei constrângeri asupra fizicului persoanei, care ar presupune prezența unor atingeri a făptuitorului și a victimei.

Comportamentul verbal vizează o vociferare de către făptuitor a intenției sale infracționale față de victimă, în scopul de a o constrânge la comiterea actului sexual.

Comportamentul nonverbal include expresii faciale, mimică, gesturi, postura corporala, contact vizual și alte semnale nonverbale care au drept scop transmiterea în mod indirect al mesajului pe care făptuitorul dorește să ajungă la cunoștința victimei.

În mod cert noțiunea de „comportament" exclude forma scrisă de hărțuire sexuală în mediul online. Or, unui comportament nu îi poate fi atribuit calificativul de „scris". Fapt pentru care noțiunea de „comportament" din art.173 CP al RM, exclude arealul hărțuirii sexuale în spațiul virtual.

Progresul actual al tehnologiilor informaționale și utilizarea tot mai frecventă a mediului online face posibilă ca infracțiunea de hârțuire sexuală să aibă loc inclusiv în mediul online.

Totuși, cadrul legal al Republicii Moldova nu este adaptat la standardele de rigoare. În acest sens șantajul sexual al victimei în mediul online nu poate fi încadrat în dispoziția art.173 CP al RM. La fel, șantajul sexual nu intră sub incidența normei prevăzute la art. 189 CP al RM. Întâi de toate art.189 CP al RM, face parte din sfera infracțiunilor contra patrimoniului. Scopul respectivei norme este obținerea unui folos patrimonial. Astfel scopul satisfacerii poftei sexuale realizat prin șantajarea victimei cu răspândirea unor informații compromițătoare sau defăimătoare pentru aceasta, imagini sau video u caracter de nuditate sau scene sexuale, rămâne sub acoperământ juridic.

Ca urmare, ne propunem a completa CP al RM cu articole noi:

„Articolul 135. „*Tehnologie informațională și comunicații electronice*", având următoarea redacție: „*se referă la totalitatea sistemelor, echipamentelor și procedurilor utilizate pentru crearea, stocarea, procesarea, transmiterea și recepționarea informației prin intermediul rețelelor electronice, inclusiv, dar fără a se limita la: computere și software-uri; rețele de comunicație, inclusiv internetul, rețelele mobile și cele fixe; dispozitive electronice de comunicație, inclusiv telefoane mobile, tablete și echipamente de comunicație prin satelit; aplicații și servicii online care facilitează schimbul de informații; tehnologiile de criptare și securitate a datelor*".

La fel se impune modificarea art.173 alin.(1) din CP al RM conform următoarei structuri:

(1) Hărțuirea sexuală adică pretinderea unui act sexual sau a unei alte acțiuni cu caracter sexual prin acte, cuvinte, gesturi sau alte forme de comunicare, inclusiv prin intermediul tehnologiei informaționale și comunicațiilor electronice, dacă prin aceasta se creează o atmosferă neplăcută, ostilă, degradantă, umilitoare, discriminatorie sau insultătoare pentru victimă, săvârșită profitând de starea de dependență a victimei, prin șantaj sau amenințare, cu condiția că fapta nu întrunește elementele violului sau ale acțiunilor cu caracter sexual neconsimțite se pedepsește cu amendă în mărime de la 500 la 650 unități convenționale sau cu muncă neremunerată în folosul comunității de la 120 la 180 de ore, sau cu închisoare de până la 2 ani.

Următorii termeni propuși spre analiză se referă la noțiunile **„pornografie neconsimțită”** și **„revenge porn”.**

Termenul de *„pornografie neconsimțită”* se referă la distribuirea sau publicarea de materiale pornografice care au fost obținute fără consimțământul persoanei implicate. Aceasta poate include imagini sau videoclipuri realizate fără cunoștința sau acordul persoanei respective.

Un exemplu ar fi cazul în care cineva folosește o cameră ascunsă pentru a filma o persoană în timp ce aceasta se dezbracă sau se angajează în activități intime, apoi distribuie aceste imagini fără acordul ei.

Termenul de *„Revenge porn”* (sau „pornografie de răzbunare”) se referă la distribuirea de imagini sau videoclipuri intime ale unei persoane, de obicei de către un fost partener, fără consimțământul acesteia, cu scopul de a o umili sau a-i face rău victimei. Acest termen implică un scop de răzbunare.

De exemplu, o persoană care publică imagini intime ale fostului partener de viață, cu scopul de a o discredita sau a o face să sufere, poate fi considerat caz de „revenge porn”.

În acest context, diferențele dintre aceste două noțiuni se referă la următoarele aspecte:

1. Consimțământul: În cazul pornografiei neconsimțite lipsește consimțământul victimei la obținerea imaginilor, iar în cazul „revenge porn”, consimțământul victimei la obținerea imaginii putea fi obținut anterior, dar imaginile sunt distribuite fără acord ulterior.

2. Motivul: Pornografia neconsimțită nu implică un motiv de răzbunare;

Este esențial să precizăm că, în țările din sistemul de drept anglo-saxon, pornografia neconsimțită este clasificată ca o infracțiune legată de viața sexuală. În contrast, în țările din sistemul de drept continental, aceasta este considerată o infracțiune împotriva drepturilor constituționale ale cetățenilor.

Atât „pornografia neconsimțită", cât și „revenge porn" implică distribuirea de materiale pornografice fără consimțământul persoanei implicate.

După cum am analizat supra, Codul penal al Republicii Moldova prevede norme de încriminare în acest sens precum: art.177, art. 208[1] CP RM. Includerea ca infracțiuni distincte în Codul penal al Republicii Moldova a unor infracțiuni precum „pornografia neconsimțită" sau „pornografia din răzbunare" ar duce la o suprapunere semnificativă între norme, dar și o încărcătură de prisos a Codului penal, ceea ce ar putea crea confuzie în aplicarea legii și dificultăți în stabilirea unei distincții clare între ele. Introducerea unor infracțiuni distincte pentru fapte similare ar putea complica activitatea organelor de urmărire penală și a instanțelor de judecată, făcând dificilă interpretarea corectă și aplicarea normelor legale. Acest lucru ar putea afecta drepturile persoanelor implicate, atât victime, cât și acuzați.

O reglementare clară și concisă a infracțiunilor legate de pornografie ar permite o mai bună protecție a victimelor și ar facilita aplicarea eficientă a legii.

În loc de a crea infracțiuni separate, ar fi mai bine să monitorizăm ca actualul cadru legislativ să integreze aceste fapte într-o abordare unitară, luând în considerare toate aspectele relevante.

Un alt fenomen care captează atenția, la fel prezentat printr-un englezism este **„Cyber grooming-ul".**

Cyber grooming-ul este definit ca procesul prin care un adult construiește o relație de încredere și influență asupra unui minor, folosind mijloace electronice, pentru a obține un anumit tip de interacțiune sexuală, fie online (ex: obținerea de imagini sexuale ale minorului), fie offline (ex: întâlnirea personală) cu acel minor. Această relație poate dura câteva zile sau câțiva ani. [11]

Așa cum mediul online este ofertant pentru adolescenți și tineri, prin accesul rapid la multe informații precum și posibilitatea de a comunica în timp real cu alte persoane, oferă aceleași facilități și unor persoane adulte care pot avea probleme de natură sexuală și psihică, care sunt abuzatori și care pot manifesta comportamente

antisociale. Cum probabil ați aflat de aici, nu întotdeauna știm cine se află la celălalt capăt al relației, în mediul online. Tocmai de aceea, de cele mai multe ori grooming-ul este dificil de dovedit, abuzatorii folosindu-se de conturi și identități false. Profilurile abuzatorilor au nume false, dată de naștere și adrese diferite, rude sau prieteni doar din mediul online, descriere falsă și fotografii ale unor copii, adolescenți de vârstă apropiată cu victima. Spre exemplu, poate avea profilul unui adolescent sau tânăr atrăgător, inteligent, sportiv de succes sau proaspăt absolvent al unei școli de prestigiu. În general, au un stil de comunicare asemănătoare cu al victimelor, folosesc expresiile și limbajul specific adolescentin. În general un prădător are mai multe victime în aceeși perioadă, ducând discuții în paralel. [11]

Potrivit modificărilor survenite la 07.09.2024, în Codul penal al Republicii Moldova a fost introdus un nou articol și anume: Articolul 177[1]. „Falsul de identitate" adică „*Prezentarea ilegală sub o identitate falsă ori atribuirea unei asemenea identități altei persoane prin folosirea documentelor oficiale pe numele altei persoane, prin înregistrarea și/sau utilizarea conturilor de utilizatori pe platformele de socializare, a portalurilor web, a adreselor poștale electronice, a numerelor de telefon, a cardurilor de acces sau a altor servicii ale societății informaționale, cu excepția utilizării unor pseudonime care nu aduc atingere identității sau a pseudonimelor unor alți subiecți de date, pentru a induce sau a menține în eroare cu scopul producerii unei consecințe juridice*." [9]

Respectiv, „Cyber grooming-ul" este încriminat în Republica Moldova sub prisma art. 177[1], ·Cod penal, după caz în concurs cu art.175[1], 208[1], ori alte normele relevante contextului.

În continuare, merită să analizăm dacă modificarea și prelucrarea imaginilor sau secvențelor video prin programe digitale, fără consimțământul persoanei, ar trebui să fie încriminată de legislația națională. Exemplele din alte state care au implementat legislații în acest sens pot oferi un precedent valoros pentru adaptarea legislației din Republica Moldova.

Cadrul normativ al mai multor state prevăd încriminarea unor atare acțiuni, după cum urmează:

Statele Unite: Legea privind confidențialitatea imaginii: În multe state, utilizarea imaginii unei persoane fără consimțământ poate fi considerată o încălcare a dreptului la confidențialitate. De exemplu, California are o lege specifică (California Civil Code §

3344) care interzice utilizarea neautorizată a imaginii unei persoane în scopuri comerciale.

Regatul Unit: Legea privind protecția datelor: Conform Data Protection Act 2018, modificarea și distribuirea imaginilor fără consimțământ ar putea încălca drepturile unei persoane asupra datelor personale.

Franța: Codul penal: Articolul 226-1 din Codul penal francez interzice divulgarea imaginilor unei persoane fără consimțământul acesteia, iar modificarea imaginilor ar putea fi interpretată ca o formă de violare a demnității persoanei.

Germania: Legea privind dreptul la imagine: Conform § 22 din Legea germană a dreptului la imagine, orice utilizare a imaginii unei persoane necesită consimțământul acesteia, iar modificarea imaginilor ar putea constitui o încălcare.

Potrivit art. 28 din Constituția Republicii Moldova este garantat dreptul la viață privată. Preluarea de imagini sau clipuri fără consimțământul persoanei afectează grav acest drept.

Respectarea vieții private este un principiu fundamental în drepturile omului, recunoscut și de legislația internațională, inclusiv prin Convenția Europeană a Drepturilor Omului.

Preluarea și modificarea imaginilor pot duce la stigmatizare și prejudicii emoționale, astfel că incriminarea acestor fapte ar descuraja comportamentele abuzive și ar proteja victimele de exploatarea digitală.

În CP al RM nu este regăsită o încriminare a unor atare fapte. Având în vedere că acțiunile de genul dat reprezintă o încălcare a drepturilor constituționale a persoanei, o atare faptă în mod evident urmează să facă parte din capitolul V „Infracțiuni contra drepturilor politice, de muncă şi altor drepturi constituționale ale cetățenilor” din CP al RM”.

În continuitatea ideilor expuse, se propune completarea CP al RM cu art.177^2 CP al RM, după cum urmează:

„Articolul 177^2. „*Încălcarea dreptului la imagine*”

Încălcarea dreptului la imagine *adică modificarea neautorizată a imaginilor sau videourilor persoanei, inclusiv prin programe de editare, precum și distribuirea acestora fără consimțământul persoanei vizate, în scopul prejudicierii reputației sau demnității persoanei, se pedepsește cu amendă în mărime de la 550 la 850 unități convenționale sau cu muncă neremunerată în folosul comunității de la 180 la 240 de*

ore, sau cu închisoare de până la 2 ani".

Concluzia juridică a celor expuse supra, conturează necesitatea urgentă de adaptare a legislației din Republica Moldova în fața provocărilor contemporane, având în vedere evoluția tehnologică rapidă și impactul său asupra drepturilor fundamentale.

Aceste modificări legislative propuse constituie un pas esențial în direcția protejării drepturilor individuale și încurajării unui mediu online mai sigur și responsabil.

BIBLIOGRAFIE:

1. Recomandarea (UE) 2018/334 a Comisiei din 1 martie 2018 privind măsuri de combatere eficace a conținutului ilegal online. [Accesat: 11.08.2024] Disponibilă: https://publications.europa.eu/resource/cellar/8b6b15b0-2119-11e8-ac73-01aa75ed71a1.0019.01/DOC_1

2. Recomandarea CM/Rec (2018)2 a Comitetului de Miniștri către statele membre privind rolurile și responsabilitățile intermediarilor de internet. Adoptată de Comitetul de Miniștri al Consiliului Europei la 7 martie 2018, 8 Adoptata de Adunarea Generala a Natiunilor Unite prin Rezolutia34/180 din 18 decembrie 1979. Ratificată de către Parlamentul Republicii Moldova conform Hotărării nr.87-XII din 28 aprilie 1994. în vigoare pentru Republica Moldova din 31 iulie 1994. [Accesat: 03.08.2024] Disponibil: https://rm.coe.int/0900001680790e14

3. Recomandarea CM/Rec (2019)1 a Comitetului de Miniștri către statele membre privind prevenirea și combaterea sexismului. Adoptată de Comitetul de Miniștri la 27 martie 2019, [Accesat: 13.09.2024] Disponibil: https://rm.coe.int/prevenirea-si-combaterea-sexismului/16809fab89

4. Convenția de la Lanzarote, adoptată la 25 octombrie 2007. [Accesat: 01.09.2024] Disponibilă: https://rm.coe.int/168046e1d9

5. Recomandarea Generală nr.1 GREVIO. [Accesat: 21.09.2024] Disponibilă: https://rm.coe.int/grevio-recommendation-no-1-ron/1680a8c103

6. Convenția Consiliului Europei privind prevenirea şi combaterea violenței împotriva femeilor şi a violenței domestice. [Accesat: 01.09.2024] Disponibilă: https://rm.coe.int/168046253e

7. Crown Prosecution Service guidelines on prosecuting the offence of disclosing private sexual photographs and films (Orientări ale Procuraturii Coroanei privind urmărirea penală a infracțiunii de dezvăluire a unor înregistrări video și

fotografii sexuale private) [Accesat: 16.08.2024] Disponibil: http://www.cps.gov.uk /legal/p_to_r/revenge_pornography/

8. Hărțuirea sexuală online a femeilor. Ce pârghii de apărare au? [Accesat: 12.08.2024] Disponibil:https://agora.md/2024/05/03/hartuirea-sexuala-online-a-femeilor-ce-parghii-de-aparare-au

9. Codul Penal al Republicii Moldova nr.985-XV, adoptat de Parlamentul Republicii Moldova la 18 aprilie 2002. În Monitorul Oficial al Republicii Moldova nr.128-129 din 13 septembrie 2002

10. BRÎNZA S., STATI V. Sexting", „sextorsion", „revenge porn": fenomene reflectate în Codul penal al Republicii Moldova?. [Accesat: 15.09.2024] Disponibil: https://juridicemoldova.md/11106/sexting-sextorsion-revenge-porn-fenomene-reflectate-in-codul-penal-al-republicii-moldova.html

11. RETORNAZ, E. E. A. Online Solicitation Of Children For Sexual Purposes (Cyber Grooming). Journal of Penal Law and Criminology, 10(1), p. 211-233.

CZU: 343.326 **https://doi.org/10.59295/rpijn2025.53**

ПРЕДЕЛЫ ПРИМЕНЕНИЯ УГОЛОВНОЙ ОТВЕТСТВЕННОСТИ В ОБЛАСТИ ПРОТИВОДЕЙСТВИЯ ЭКСТРЕМИСТСКОЙ ДЕЯТЕЛЬНОСТИ

ГЫРЛА Лилия,
Молдавский Государственный Университет,
доктор права, доцент,
Департамент Уголовного права Юридического Факультета
ORCID ID: 0000-0002-4979-3027

SUMMARY

The purpose of this scientific report is to analyze limits of criminal liability in the field of combating extremist activity (verbal or physical) in the current legislation of the Republic of Moldova. As a result of the scientific research, the following steps were taken in the field of combating extremism: an analysis of international legal norms was conducted; the current legislation of the Republic of Moldova was systematized; an attempt was made to identify and independently classify extremist activities by comparing the provisions of the Law of the Republic of Moldova No. 54/2003, on the one hand, and Criminal Code of the Republic of Moldova, on the other hand; the phenomenon of extremism and radicalism has been interpreted by arguing the impact of the radicalization process on the thinking and motivation of individuals who commit extremist activities regardless of the method of their manifestation (verbal or physical); the close interaction between the motive of prejudice and the extremist motive has been substantiated, where prejudice serves as the foundation of radicalism, extremism and even terrorism; the similarities and differences between extremist and hooligan motives have been proven; conclusions and recommendations aimed at improving modern legal doctrine and legislation have been formulated.

***Keywords*:** extremist activity; extremism; radicalism; terrorism; the extremist motive; extremist materials.

Согласно Ванкуверской Декларации и Резолюций, принятых Парламентской Ассамблеей ОБСЕ на тридцатой ежегодной сессии Ванкувер, 30 июня-4 июля 2023 года, «*государства несут основную ответственность за предотвращение и пресечение терроризма, насильственного экстремизма и радикализации, ведущих к терроризму, при соблюдении вместе с тем своих обязательств по внутреннему законодательству и по международному праву, в частности по международному праву в области прав человека, международному беженскому праву, международному гуманитарному праву, а также в рамках соответствующих резолюций Совета Безопасности ООН*» [1]

В соответствии с положениями Декларации министров о предупреждении насильственного экстремизма и радикализации, ведущих к терроризму, и противоречии им, согласно положениям которой *«некоторые серьезные преступления, совершенные террористами или террористическими группами, включая иностранных боевиков-террористов, были направлены против лиц и групп, исходя из их этнического происхождения, религии или убеждений, и отмечая роль, которую дискриминация и нетерпимость могут играть в разжигании насильственного экстремизма и радикализации, ведущих к терроризму»* [2]. Иными словами, дискриминация и нетерпимость лежат в основе экстремизма, радикализма, обуславливающих тяжкие преступления, совершенные террористами.

Совместная Декларация о свободе выражения мнения и противодействия насильственному экстремизму 2016 года показывает, что частым включением в национальные правовые системы широких и нечетких формулировок состава преступлений с установлением уголовного наказания за выражение мнения через ссылку на экстремизм и с охватом таких деяний, как *«действия, направленные против социальной сплоченности»; «оправдание экстремизма»; «возбуждение социальной розни»; «пропаганда религиозного превосходства»; «обвинение представителей государственной власти в экстремизме»; «оказание информационных услуг экстремистам»; «хулиганство»; «материальная поддержка терроризма»; «восхваление терроризма»; «апологетика терроризма»* [3]

В национальные правовые системы включены широкие и нечеткие формулировки составов преступлений и правонарушений экстремистской направленности, где законодательство Республики Молдова не является исключением в использовании емких и неточных формулировок в области предупреждения экстремизма и терроризма. Официально признанного исчерпывающего перечня правонарушений и преступлений экстремистского характера не существует на данный момент.

Обратимся к действующему законодательству Республики Молдова. Согласно положениям ст.1 Закона Республики Молдова о противодействии экстремистской деятельности, № 54 от 21.02.2003, *экстремизм — это позиция, доктрина некоторых политических течений, которые на основе крайних*

теорий, идей или взглядов стремятся посредством насильственных или радикальных мер навязать свою программу [4].

В законодательном определении экстремизма встречается словосочетание *«радикальные меры»*. Для уяснения правового смысла таковых, необходимо обратиться к толкованию феномена *радикализма*. По нашему мнению, *радикализм* представляет собой бескомпромиссную приверженность идеологии группы людей, определяемой едиными признаками (религиозными, этническими, национально-культурными и т.д.), характеризующаяся стремлением к решительному и кардинальному изменению общественного мнения, финальной целью которого является переустройство общества и государства.

Итак, мы полагаем, что в основе экстремистских действий, вербальных или физических, лежит *фанатизм* и *фундаментализм*, которые со временем и постепенно в процессе радикализации преобразуются в насильственные экстремистские действия и, соответственно, в террористическую деятельность. В доказательство вышесказанному приведем положение из Декларации о мерах по ликвидации международного терроризма, принятой Резолюцией 49/60 Генеральной Ассамблеи от 9 декабря 1994 года, *во многих регионах мира все чаще совершаются акты терроризма, в основе которых лежит нетерпимость или экстремизм* [5].

Полагаем, что в основе *экстремизма* лежит *фанатизм*. В свою очередь, фанатичная увлеченность индивида какими-либо идеями представляет общественную опасность лишь в том случае, когда посредством своих антисоциальных действий он начинает вторгаться и негативно воздействовать на мировоззренческие убеждения других лиц.

Понятия *фанатизма* и *фундаментализма* схожи, но не тождественны, обозначая различные социальные явления:

1) Если ***фанатизм*** представляет особую *приоритетно-негативную, идейно-обусловленную социальную модель поведения по своей интенсивности и направленности с тенденцией противопоставления мировоззрения ее последователей другим социокультурным концепциям*, то ***фундаментализм*** является крайней обостренной формой проявления политически-окрашенного учения, что способствует формированию нетерпимости к окружающим.

2) Если ***фанатизм*** представляет собой *модель поведения*, то ***фундамен-***

тализм характеризует *радикальность и непреклонность мышления адепта или категоричность доктрины*.

Вместе с тем, общность этих понятий выражается в том, что фундаменталисты всегда являются фанатично настроенными индивидами, тогда как фанатики могут быть и среди обычных граждан, не относящих себя к фундаменталистам.

Отметим, что в Особенной части Уголовного кодекса Республики Молдова ни термин *«экстремизм»*, ни его производные не встречается, за исключением нормы, предусмотренной в Общей части Уголовного кодекса Республики Молдова, в ч.(1) ст.134[18] УК РМ **(**Организация и символика фашистского, расистского или ксенофобского характера): *«Под организацией фашистского, расистского или ксенофобского характера понимается любая группа, образованная из трех или более лиц, временно или постоянно осуществляющая свою деятельность в целях продвижения фашистских, расистских или ксенофобских идей, концепций или доктрин, таких как ненависть и насилие по этническим, расовым или религиозным мотивам, превосходство одних рас и неполноценность других, антисемитизм, разжигание ксенофобии и экстремизм»* [6].

Исходя из определения, сформулированного законодателем в ч.(1) ст.134[18] УК РМ (Организация и символика фашистского, расистского или ксенофобского характера) выделяются: *1) организация фашистского характера; 2) организация расистского характера; 3) организация ксенофобского характера*.

Такая группа характеризуется следующими признаками:

1. *количественный критерий:* образована из трех или более лиц;
2. *временной критерий: деятельность осуществляется временно или постоянно;*
3. *наличие специальной цели у такой группы: продвижение* фашистских, расистских и ксенофобских идей, концепций или доктрин в виде: *ненависти* по этническим, расовым или религиозным мотивам; *насилия* по этническим, расовым или религиозным мотивам; *превосходство* одних рас и неполноценность других; *антисемитизм; разжигание ксенофобии; экстремизм*.

Нами экстремизм рассматривается двояко: как субъективное отношение лица; как отдельное учение, которые на основе теории, догмы или крайней точки зрения, посредством насильственных или радикальных мер, преследуют дости-

жение собственных деструктивных целей.

Экстремистские действия бывают физическими и речевыми. Так, физические или речевые действия выражаются в нетерпимости, проявляемой к другому лицу или группе лиц, обладающих определенными признаками, отличающих его/их от субъекта преступления или правонарушения. Экстремистская деятельность в форме физических действий или в форме вербальных (речевых) действий представлена в законодательстве Республики Молдова как в качестве преступления, так и в качестве правонарушения.

Так, к примеру, к экстремистскому физическому действию относятся совершение умышленного убийства по предубеждению (п. (l), ч.(2) ст.145 УК РМ); изготовление, продажа, распространение, хранение в целях распространения фашистской, расистской и ксенофобской символики, а также ее публичное использование (ч.(3) ст.1761 УК РМ); повреждение или уничтожение объектов культурного наследия (п.(b) ч.(3) ст.1991 УК РМ); надругательство различными способами над могилой, надгробным памятником, погребальной урной или памятником, возведенным в общественных местах, либо надругательство над трупом, а равно похищение находящихся в могиле или на ней предметов на почве предубеждения (п.(b) ч.(2) ст.222 УК РМ).

К экстремистскому речевому действию относятся деяния, предусмотренных ч.(1) ст.1352 УК РМ (Пропаганда геноцида или преступлений против человечности); ст.346 УК РМ (Подстрекательство к насильственным действиям на почве предубеждения); ч.(1) ст.341 УК РМ (Призывы к свержению или насильственному изменению конституционного строя Республики Молдова).

Текстовая информация, содержащаяся в предположительно экстремистском материале, анализируется экспертом по правилам лингвистики. Эксперты привлекаются для того, чтобы оценить и безошибочно интерпретировать, что хотел сказать автор текста, каков общий замысел текста, а также, чтобы спрогнозировать влияние содержания текста на адресата. *К производству экспертизы могут привлекаться, помимо лингвистов, и специалисты соответствующей области знаний (психологи, историки, религиоведы, антропологи, философы, политологи и др.). В таком случае назначается производство комплексной экспертизы* [7]. Правовая оценка экстремистских речевых действий без оценки содержания информации невозможна.

В итоге, *экстремистские речевые действия*, по сути, представляют пропаганду, агитацию, призывы, а равно иные агрессивные вербальные формулировки, которых, по сути, образуют обоснование или оправдание необходимости осуществления экстремистских физических действий.

Материалы экстремистского характера. Юридическая оценка информации как содержащей признаки экстремизма является основанием «для признания носителей, на которых она содержится, экстремистскими материалами». [7]

Для признания информационных материалов экстремистскими они должны обладать целью обнародования – они предназначены именно для публичного распространения. К примеру, изготовление с целью распространения или хранение с целью последующего распространения большого количества экземпляров *(критерий массовости);* размещение их в местах и в период проведения массовых мероприятий *(критерий контекста)*.

Информационные материалы могут быть признаны экстремистскими, если они направлены на формирование положительного отношения прежде всего к преступлениям против личности, собственности и общественного порядка. Как отмечается в юридической литературе, *«преступлениям экстремистской направленности свойственна избирательность действий, стремление продемонстрировать свое негативное отношение не к обществу в целом, а к его отдельной части»* [8, с.7-8].

Они могут быть материализованы в одной из нескольких форм: *в зависимости от способа изложения* (на бумаге, на ином носителе, анонимные); *в зависимости от используемой символики и зашифрованного в ней сообщения, адресованного аудитории*; *в зависимости от используемой символики и зашифрованного в ней сообщения, адресованного аудитории*

В материалах экстремистского характера выделяем несколько способов выражения положительного отношения к соответствующей деятельности:

1. ***публичные призывы к экстремистской деятельности*** **(ч.(3) ст.285 УК РМ; ч.(1) ст.341 УК РМ).** Призывы к экстремистской деятельности и подстрекательство к таковой (о котором говорится в международных актах не совпадают по содержанию. Подстрекательство рассматривается в рамках института соучастия в преступлении (**ст.346 УК РМ**).

Любой призыв к деятельности содержит: 1) *речевое действие*

(обоснование и оправдание совершения определенных действий, также пропаганду отрицательного отношения к конкретной группе людей); 2) *субъекта* и 3) *экстремистский материал, содержащий такой призыв*.

Публичные призывы не всегда образуют подстрекательство, так как не обладают всеми признаками соучастия:

- *Во-первых*, подстрекателем признается лицо, *«склонившее»* другое лицо к совершению преступления (необходимо, чтобы *подстрекаемый совершил задуманное преступление* (неудавшееся подстрекательство может наказываться лишь как приготовление к нему). Для наступления же ответственности за призывы не имеет значения, последовали ли какие-нибудь действия со стороны тех, к кому были обращены призывы – *достаточно самого факта распространения информации, призывающей к экстремистским действиям*;
- *Во-вторых,* подстрекателем признается лицо, склонившее другое лицо к *деянию, запрещенному уголовным законом*, а призывы к совершению административных правонарушений не являются таковыми;
- *В-третьих*, подстрекательство возможно *только в отношении индивидуально-определенного лица*, обязательным же признаком объективной стороны составов любых *«публичных призывов»* является их совершение публично, в том числе с использованием средств массовой информации, что предполагает направленность умысла виновного на межнациональной, межрелигиозной и другой напряженности среди неограниченного круга лиц. Призывы к экстремистской деятельности выражается в использовании глаголов в повелительном наклонении *(«громи»; «дави»; «круши»* и т.д.).

2. *Пропаганда взглядов и убеждений* – *формирование убеждения в существовании иерархии между представителями указанных в законе групп, выстраивание мнения о себе и о группе, к которой принадлежит, как об особенной, выдающейся в противовес чужим, другим лицам, не принадлежащим к указанной группе, парируя убеждениями в наличии отрицательных качеств и пороков, присущих любому человеку из группы лиц. Такие взгляды, обосновывают, одобряют, оправдывают правомерность враждебного, нетерпимого, неприязненного отношения к лицам, выделяемым по признаку расы,*

происхождения, языка, культуры, быта, религии.

К примеру, **ст.135[2] УК РМ. Согласно ч.(2) ст. 135[2] УК РМ,** *деяние, совершенное в рамках объективной научно-исследовательской деятельности, и представление фактических аргументов в целях научного обсуждения или художественного выражения не признается пропагандой геноцида или преступлений против человечности*; ч.(1) и с.(2) ст.**140 УК РМ***;* ч.(5) ст.176[1] УК РМ.

3. ***Агитация*** *(от латинского agitatio — приведение в движение), одно из средств политического воздействия на массы, оружие борьбы классов и их партий; выражается в распространении какой-либо идеи или лозунга, побуждающих массы к активному действию, путем призывов, побуждающих (провоцирующих, подстрекающих) слушателей к агрессивным, насильственным действиям против социальных групп, одобряющих такие действия*.;

4. ***Обоснование необходимости экстремистской деятельности*** *– любое одобрительное отношение к действиям, совершаемым в будущем, подкрепляемое словами в стиле «необходимо», «нужно», «требуется»).* Обоснование – это часть высказывания (вид аргументации), в которой объясняется, почему надо думать или делать именно так, как заявляет автор, а не иначе. Обоснование и доказательство становятся главными составляющими аргументации — обоснование обязательной, а доказательство желательной[1].

5. ***Оправдание необходимости экстремистской деятельности*** *– признание ее как единственно правильной и возможной при уже совершенных действиях путем указания значимых причин для их совершения, косвенно побуждая к аналогичным действиям в будущем*.

Оправдание кого-либо является одной из разновидностей обоснования совершенного действия и используется для демонстрации наличия положительных качеств у какого-то объекта в связи с его действиями либо одобрительной оценкой чьих-либо действий.

В основе экстремистского мотива лежит предубеждение. Таковым называется *«склонность или предвзятое отношение к индивиду или группе, особенно отношение, которое можно считать несправедливым»* [9. с.109].

[1] *Теория и практика аргументации*. Ответственный редактор доктор филос. наук И.А.Герасимова — М., 2001. Российская Академия Наук - Институт философии, 184 с. с.109. ISBN 5-201-02057-7 https://iphras.ru/uplfile/root/biblio/2001/Teoriya%20argum_1.pdf (дата посещения: 19.08.2024)

Предубеждение — это отношение (обычно негативное) к представителям какой-либо социальной группы, основанное лишь на их принадлежности к этой группе. Другими словами, если человек имеет предубеждение против какой-то социальной группы, то он оценивает ее членов (обычно отрицательно) просто потому, что они относятся, принадлежат к этой группе. Индивидуальные черты и поведение не играет никакой роли в формировании отношений — их не любят потому, что они принадлежат к этой группе [10].

Учитывая, что в соответствии с *ч. (3) ст. 134[21] УК РМ, преступление считается совершенным по мотивам предубеждения независимо от того, руководствовалось ли лицо, совершившее деяние, полностью или частично такими мотивами, если существуют и иные мотивы,* при наличии нескольких мотивов, при оценке содеянного они учитываются в совокупности. Так, основное разграничение деяний экстремистской направленности от смежных деяний должно проводиться именно по субъективной стороне. Несмотря на то, что рассматриваемое преступление совмещает в себе правовую природу *хулиганства* и *деяния экстремистской направленности*, полагаем, что в нем преобладает *экстремистский*, а не хулиганский мотив.

Исторические сведения могут быть признаны экстремистскими, если *они используются в пропагандистских или агитационных целях для формирования мировоззренческих установок* для идеологического обоснования или оправдания необходимости совершения экстремистских действий в современном контексте.

Не подпадают под признаки УК высказывания идей, носящие *дискуссионный, полемический характер,* то есть не возбуждающие у других лиц чувства неприязни и ненависти к представителям другой религии и не содержащие призывов к совершению каких-либо насильственных действий в отношении представителей других групп.

В отсутствие четкого и достаточно узкого определения понятий «экстремистская физическая деятельность» и «экстремистская речевая деятельность» в действующем законодательстве отдельных государств, они не должны использоваться в качестве предлога для ограничения свободы выражения мнения.

ИСПОЛЬЗОВАННАЯ ЛИТЕРАТУРА:

1. *Ванкуверская Декларация и Резолюции*, принятые Парламентской Ассамблеей ОБСЕ на тридцатой ежегодной сессии Ванкувер, 30 июня - 4 июля

2023 года. https://www.oscepa.org/en/documents/annual-sessions/2023-vancouver/declaration-29/4756-vancouver-declaration-rus/file(дата посещения: 19.08.2024)

2. *Декларация министров о предупреждении насильственного экстремизма и радикализации, ведущих к терроризму, и противоречии им*, (Организация по безопасности и сотрудничеству в Европе 4 December 2015 Совет министров Белград, 2015 год). Второй день двадцать второй встречи MC(22) Journal No.2, пункт 8 повестки дня https://www.osce.org/files/f/documents/b/e/212041.pdf (дата посещения: 19.08.2024)

3. *Совместная Декларация о свободе выражения мнения и противодействия насильственному экстремизму*. https://www.osce.org/files/f/documents/8/f/239991.pdf (дата посещения: 19.08.2024)

4. Закон Республики Молдова *о противодействии экстремистской деятельности*, № 54 от 21.02.2003. Официальный Монитор Республики Молдова, 2003, № 56-58

5. *Декларация о мерах по ликвидации международного терроризма*, принятой Резолюцией 49.60 Генеральной Ассамблеи от 9 декабря 1994 года. https://www.un.org/ru/documents/decl_conv/declarations/terrdec1.shtml (дата посещения: 19.08.2024)

6. *Уголовный кодекс Республики Молдова*, № 985 от 18.04.2002. Официальный Монитор Республики Молдова, 2009, № 72-74.

7. Кузнецов С.А., Оленников С.М. *Экспертные исследования по делам о признании информационных материалов экстремистскими: теоретические основания и методическое руководство (научно-практическое издание) (2-е издание, исправленное и дополненное)*. Издательский дом В. Ема, 2014. https://rusexpert.ru/public/knigi/29.KuznetsOlenEXTREMISM2014.pdf(дата посещения: 19.08.2024)

8. Минекаева А.Ф. *Религиозная ненависть или вражда как мотив совершения преступления: уголовно-правовой и криминологический аспекты*. Автореферат диссертации на соискание ученой степени кандидата юридических наук, Специальность 12.00.08 – уголовное право и криминология; уголовно-исполнительное право, 28 с., с.7-8. https://libweb.kpfu.ru/z3950/referat/061205_5.pdf (дата посещения: 12.08.2024)

9. *Теория и практика аргументации*. Ответственный редактор доктор филос. наук И.А.Герасимова — М., 2001. Российская Академия Наук - Институт философии, 184 с. с.109. ISBN 5-201-02057-7 https://iphras.ru/uplfile/root/biblio/2001/Teoriya%20argum_1.pdf (дата посещения: 19.08.2024)

10. *Преодоление неосознанных предубеждений* (Пособие для учителей) https://www.osce.org/files/f/documents/8/0/472587.pdf (дата посещения: 19.08.2024)

CZU: 343.9 **https://doi.org/10.59295/rpijn2025.54**

ETAPA MODERNĂ ÎN DEZVOLTAREA CRIMINOLOGIEI

GLADCHI Gheorghe,
Academia „Ștefan cel Mare" a MAI al Republicii Moldova,
doctor habilitat, profesor universitar,
ORCID: 0000-0001-9786-1111

SUMMARY

The work includes a complex analysis of the modern stage in the development of criminology (the beginning of the 70s to the present). Modern criminology has discovered the phenomenon of the victim and the functions of social control, which have been criticized not only for their role in countering crime, but also for their role in promoting crime. In this period, the causes of crime are viewed not only from a statistical point of view, but as a social process, in which the criminal, the victim, and society are involved. The characteristics of the modern stage, also called "Critical and Postmodern Criminology", are established. It analyzes the ideas of realist criminology, abolitionism, peacemaking criminology that come together in modern critical criminology. Postmodernism, constitutive criminology, emerging on the basis of postmodernism, integrative criminology, phenomenological criminology, Cultural Criminology are valued. The study highlights the priority issues of criminology at the present time: issues of social control (general, criminal justice, including restorative justice, prevention and probation, police and prison issues, alternative measures to custodial sentences), crime victims, violent crime, crime organized crime, computer crimes and terrorism, illicit drug trafficking, etc.

Keywords: modern criminology, critical criminology, realistic criminology, abolitionism, peacemaking criminology, postmodernism, constitutive criminology, integrative criminology, phenomenological criminology, cultural criminology.

Începutul etapei moderne în dezvoltarea științei criminologiei se consideră anii 70 ai sec. al XX-lea, perioadă în care concomitent cu dezvoltarea în continuare a teoriilor și curentelor științifice elaborate anterior (doctrina criminologiei clinice, școala economică, teoria anomiei sociale, teoria „asociațiilor diferențiate", teoria „subculturilor delincvente și conflictului de cultură", teoria stigmatizării" etc), apar noi doctrine și direcții de cercetare.

În această perioadă, contracararea criminalității se realiza prioritar prin promovarea de transformări sociale și reeducarea infractorilor. Astfel, în statele din Europa Occidentală reformele erau orientate spre diminuarea diferențelor socioeconomice dintre bogați și săraci, reducerea șomajului, amplificarea susținerii

sociale a șomerilor, desființarea ghetourilor și cartierelor sărace. Drept bază teoretică a acestor transformări era considerată concepția anomiei sociale. O atenție deosebită se acorda decriminalizării tinerilor. Politica penală era influențată de doctrina criminologiei clinice, foarte populară în acest răstimp. Practic în toate statele a fost realizată umanizarea esențială a politicii represive, find înlocuită privațiunea de libertate prin amenzi, avertizări privind inadmisibilitatea încălcării legii, condamnarea cu suspendarea condiționată a executării pedepsei, și așa numita executare a pedepsii închisorii în semilibertate.

În cadrul școlii moderne, centrul de greutate al cercetării criminologice se deplasează de la problematica comportamentului delincvent și a „trecerii la act" către descifrarea proceselor din societate prin care anumite comportamente sunt etichetate drept „criminale", către studiul victimei infracțiunii (ca fenomen) și controlul social. De aceea, cauzele criminalității încep a fi privite nu doar sub aspect statistic, ci ca un proces social, în care sunt antrenați și infractorul, și victima, și societatea [1, p. 66]. Astfel, criminologia modernă a descoperit fenomenul victimei infracțiunii, precum și funcțiile controlului formal și neformal din partea societății, care au fost apreciate critic nu doar sub aspectul rolului lor în contracararea criminalității, ci și a rolului acestora de favorizare a criminalității [2, p. 101].

Etapa modernă în dezvoltarea criminologiei este denumită în literatura de specialitate drept criminologie critică și postmodernă (sfârșitul sec. al XX-lea – prezent) [3, p. 8]. Noua criminologie critică și mai ales criminologia postmodernă se caracterizează prin următoarele trăsături: 1) atitudine foarte critică față de teoriile precedente; 2) atitudine extrem de critică față de relațiile și structurile sociale, economice, politice, administrative; 3) abordare radicală relativistă a conceptelor de crimă și criminalitate ca „constructe" sociale (politice); 4) convingerea că structurile sociale, inechitatea social-economică reprezintă sursa principală a criminalității; 5) atitudine critică față de metodele și mijloacele tradiționale ale controlului social asupra criminalității; recunoașterea „crizei pedepsei"; 6) reînnoirea instrumentarului metodologic.

Apariția *criminologiei critice* este legată de publicarea de către autorii englezi Ian Taylor, Paul Walton și Jock Young, în anul 1973, a lucrării „Noua criminologie" („The New Criminology") [4]. Conform teoriei acestora, actul deviant ar fi rezultatul unei stări conflictuale între individ și structurile sociale și economice, iar infracțiunea

ar reprezenta actul politic prin care delincventul își exprimă refuzul față de organizarea socială existentă. Autorii consideră drept factor criminogen important inegalitatea posibilităților (șanselor) care este generată de inegalitatea de clasă, sex sau etnică. În aceste condiții oamenii, mai mult sau mai puțin conștient, își fac alegerea potrivită care poate deveni criminală. Totodată, posibilitatea de a alege aparține nu doar individului, dar și societății (statului) care poate criminaliza anumite comportamente și eticheta astfel, autorii acestora. Delincventul este victimizat dublu – de societate și de justiția penală care reprezintă o reflectare a orânduirii sociale.

Către această orientare au migrat și cunoscuții criminologi interacționiști americani Richard Quinney (născut 1934) și William J. Chambliss (1933-2014) care consideră că ordinea de drept în societatea occidentală contemporană este creată de clasa capitaliștilor pentru asigurarea intereselor sale. Sunt destul de radicale în acest sens și viziunile unor criminologi germani. Astfel, Manfred Brusten (născut 1939) insistă asupra ideii că justiția penală este selectivă, inclusiv aplicarea pedepselor penale de către aceasta. Cercetătorul german își argumentează convingerea prin rezultatele studiilor sale empirice.

Sociologul și criminologul american Gresham M. Sykes (1922-2010) relevă că „dreptul penal și sistemul justiției penale îi ajută pe cei bogați și puternici să-și impună propriile standarde și interese; le protejează bogăția și siguranța personală; asigură coerciția împotriva acelora care ar dori să modifice statu-quo-ul. Cei săraci comit fapte antisociale întrucât legea penală nu corespunde normelor morale ale claselor exploatate; idealurile vehiculate și valorizate de cei bogați sunt de neatins pentru cei săraci, fapt care determină o puternică stare de frustrare; imposibilitatea participării la întocmirea normelor ordinii sociale declanșează o stare de puternică ostilitate” [5, p. 211]. În această ordine de idei, cercetătorul rus Feodor L. Zak afirmă că „întâietatea economiei este dăunătoare pentru societate, în general și pentru criminologie, în special. În societatea în care întâietatea este deținută de economie, dar nu de morală, iar banilor le revine rolul principal în reglarea comportamentului, cei bogați și puternici au necesitatea să-și protejeze maximal proprietățile și privilegiile” [6, p. 98-99]. Prin urmare, criminologia critică relevă efectul pozitiv lipsit de importanță și dauna esențială a dreptului represiv (penal).

Criminologia critică modernă ca orientare în gândirea deviantologică, reunește adepții criminologiei realiste (realismului de stânga), abolиționismului, criminologiei

pacificatoare și criminologiei constitutive. Toate aceste curente se caracterizează prin atitudine critică față de societatea occidentală contemporană și sistemul justiției penale al acesteia. Este necesar a remarca faptul că criminologia constitutivă a fost creată în baza postmodernismului.

Criminologia realistă, uneori denumită realismul de stânga este un curent în criminologia critică neomarxistă britanică, care apare în anii 80 ai secolului trecut, este împotriva idealismului de stânga și marxismului ortodox. Reprezentantul celebru al acestui curent este criminologul și sociologul britanic Jock Young (1942-2013). În concepția criminologiei realiste, criminalitatea este determinată de depravarea socială și inegalitatea socială. Adepții realismului de stânga susțin că nu doar în rândul infractorilor, dar și printre victimele infracțiunilor domină exponenții claselor inferioare, afectate puternic de inegalitate. Muncitorii sunt acei care, de asemenea, suferă de inegalitate. De aceea, anume interesele acestora urmează a fi luate în vedere la „intensificarea luptei" contra criminalității. Realiștii de stânga sunt convinși că pentru cunoașterea mai largă a criminalității reale avem nevoie de date suplimentare care ar viza relațiile dintre infractor și victimă, precum și relațiile acestora cu reprezentanții justiției penale. Abordarea dată încearcă să acorde o atenție mai mare persoanelor care devin victime ale infracțiunilor în raport cu acei indivizi care comit fapte criminale. Potrivit acestor autori, statistica victimelor reflectă mult mai adecvat starea reală a criminalității decât statistica criminală care oficial înregistrează nivelul infracționalității. În acest context, Jock Young declară că analiza datelor statistice despre victime, confirmă că poliția pierde lupta contra criminalității, în deosebi, în cartierele urbane sărace [7, p. 93]. Spre deosebire de criminologia critică, părtașii acestui curent nu ignoră infracțiunile împotriva femeilor și nu consideră infracțiunile contra patrimoniului drept atentate justificate la bogăția burgheziei. Criminologia realistă își stabilește noi obiective cum ar fi: cercetarea empirică a victimelor infracțiunilor, inclusiv a victimelor din clasa muncitoare; argumentarea necesității forțelor polițienești în vederea apărării populației; elaborarea unei politici eficiente care ar lua în considerare interacțiunea dintre guvern, poliție, delincvenți și circumstanțele sociale care favorizează săvârșirea infracțiunilor.

Abolиționismul este considerat un curent relativ autonom în criminologia critică. Denumirea de abolиționism derivă din latinescul „abolitio" – a aboli, a desființa, a anula, a lichida. Adepții acestui curent (norvegienii Nils Chistie (1928-2015) și

Thomas Mathiesen, olandezii Herman Bianchi (1924-2015) și Rene van Swaaningen, etc.) tind spre desființarea completă a sistemului penitenciar, iar în sens mai larg – sunt pentru anularea dreptului penal, în schimbul unor măsuri alternative ale controlului social.

În concepția criminologilor abolиționiști, privațiunea de libertate nu este eficientă și nu corespunde așteptărilor sociale. Statul nu trebuie să stabilească tipul pedepsei și modul executării acesteia. Problema dată urmează a fi soluționată de comun acord de către rudele și apropiații infractorului sau victimei. Închisorile trebuie nu doar reformate, dar desființate complet și înlocuite cu controlul din partea societății și măsurile de interacțiune socială. Închisorile s-au discreditat ca element de reglementare a criminalității și prevenire a recidivei infracționale. Instituțiile privative de libertate nu corectează delincvenții care execută pedeapsa, dar dimpotrivă, contribuie la degradarea, distrugerea personalității umane, precum și la sporirea profesionalismului criminal al acestora.

Controlul social asupra criminalității nu trebuie să pricinuiască daune. Este necesară decentralizarea, stabilirea unui control social democratic, dezvoltarea și promovarea reabilitării (resocializării). Exponenții abolиționismului propun un sistem principial nou de „justiție restaurativă”. Sistemul dat trebuie să funcționeze pe baza principiilor unei justiții sociale și economice, cu luarea în considerare a intereselor și necesităților atât ale victimei, cât și ale delincventului. Sistemul justiției în societatea umană trebuie să se bazeze pe protecție și reabilitare și nici de cum pe detenția penitenciară, pedeapsă și lipsa de atenție față de victimă [8, p. 50].

Criminologia pacificatoare (peacemaking criminology). Curentul pacificator se conturează în criminologia critică în a doua jumătate a anilor 80 ai sec. al XX-lea. Reprezentanții celebri ai acestui curent sunt criminologii americani Richard Quinney, Harold E. Pepinsky, Michael Bracewell, etc.

Potrivit doctrinei criminologiei pacificatoare „politica de război contra criminalității” (war on crime) trebuie înlocuită prin „politica de pace față de criminalitate”, ceea ce înseamnă elaborarea unei noi strategii de reacționare față de infracționalitate și nici de cum justificarea infracțiunilor. Sporirea criminalității, în deosebi a infracțiunilor de violență, în țările dezvoltate este generată de escaladarea violenței din partea statului. Criminologii pacificatori sunt împotriva pedepsei cu moartea, pedepsei închisorii și sistemului represiv polițienesc și penitenciar, propun

trecerea la strategia „răului mai mic” (harm reduction).

Ideile principale ale criminologiei pacificatoare sunt: 1) unitate (între oameni) în societate, necesitatea de împăcare; 2) grija și ajutorul reciproc ca principiu de bază al politicii de corectare; 3) cunoașterea de sine, ceea ce înseamnă realizarea păcii (interioare) în sufletul persoanei [9, p. 3-5]. În concepția criminologiei pacificatoare, reacția socială față de criminalitate este legată de problema conștientizării necesității unirii tuturor oamenilor de pe Terra prin legătura neîntreruptă a suferințelor persoanei și suferințelor omenirii. Pentru a schimba lumea, trebuie mai întâi să ne schimbăm noi înșine. Nu trebuie să răspundem răului cu rău, sau să clasificăm oamenii și să-i excludem din viața socială, lipsindu-i de libera alegere. Atunci când răspundem cu rău la rău nu suntem cu nimic mai presus de cei care ne-au pricinuit răul.

Harold E. Pepinsky consideră că pedeapsa doar favorizează conflictul. Violența în societate este produsă și de reacția acesteia față de agresivitate și conflict cu violență și conflict, realizată de către stat prin sancțiunile penale (pedeapsa cu moartea sau privațiunea de libertate). Reducerea violenței în societate este posibilă prin înlocuirea reacției sociale represive față de violență cu o reacție socială relizată prin măsuri de împăcare, mediere sau folosirea căilor amiabile de soluționare a litigiilor. „Unica cale spre pace, este însuși pacea”. Refuzul față de violență este legat, în opinia autorului, de democrație, decentralizare, structura socială echitabilă [10, p. 109-110].

Postmodernismul este o mișcare în artă, arhitectură și filosofie sau o condiție presupusă după sau ca reacție la modernism. Postmodernismul este termenul de referință aplicat unei vaste game de evoluții în domeniile de teorie critică, filosofie, arhitectură, artă, literatură și cultură. Deși termenul de „postmodernism” a fost folosit de unii autori în anii 1950 și 1960, despre conceptul de postmodernism nu se poate afirma că s-a cristalizat înaintea mijlocului anilor 1970, moment în care o serie de sfere culturale și discipline teoretice din domeniul filosofiei, arhitecturii, studiului filmului și literaturii au revendicat, tot mai insistent, recunoașterea existenței acestui fenomen social și cultural atît de divers. O dată cu apariția, în 1979, a lucrării lui Jean-Francois Lyotard, „La condition postmoderne”, n-a mai existat nici o îndoială că postmodernismul și postmodernitatea s-au instalat definitiv.

Fondatorii postmodernismului sunt filosofii francezi Jean-Francois Lyotard (1924-1998) și Michel Foucault (1926-1984). Acest curent are manifestări în multe discipline academice sau ne-academice cum ar fi câmpul filosofiei, teologiei, dar și în

artă, arhitectură, sociologie, drept, criminologie, modă, tehnologie, literatură, comunicații etc., care sunt puternic influențate de ideile și tendințele postmoderne.

Postmodernismul este o reacție față de prăbușirea iluziilor și miturilor despre rațiunea umană, ordine și progres. Acest curent reflectă „criza determinismului", se caracterizează printr-un scepticism puternic față de știință, față de posibilitățile rațiunii umane și consideră că toate cunoștințele sunt relative. Postmodernismul a argumentat că raționalitatea nu a fost niciodată atât de sigură pe cât susțineau raționaliștii, și că însăși cunoașterea era legată de loc, timp, poziție socială sau alți factori cu ajutorul cărora un individ își construiește punctele de vedere necesare cunoașterii. Ideea centrală a postmodernismului este că problema cunoașterii se bazează pe tot ce e exterior unui individ. Valorile sociale, normele, deviațiile, criminalitatea și însăși societatea ca sursă a deviațiilor și infracțiunilor reprezintă niște constructe sociale și sunt relative. „Criminalitatea și controlul social asupra acesteia, în noua paradigmă, sunt constructe indeterminate, interdependente, relative și dinamice [11, p. 58]. Infracțiunile cauzează daune, dar acestea sunt generate, de asemenea, de toată practica de rutină, de instituțiile sociale cum ar fi munca, birocrația, guvernul, dreptul și familia. Cunoștințele și „adevărul" sunt, de asemenea" niște constructe sociale.

O lucrare criminologică „clasică" postmodernistă este considerată monografia autoarei engleze Alison Young „Imagining crime: textual outlaws and criminal conversations" (London, 1996) [12]. Autoarea realizează o analiză discursivă a textelor criminologice. Infracțiunea este examinată ca noțiune utilizată de reprezentanții justiției penale, criminologi, sociologi, politicieni sau jurnaliști, în baza diverselor discursuri. În conformitate cu abordarea postmodernistă, Alison Young își concentrează atenția asupra rolul „material" al limbii în crearea modelelor de conduită criminală, prin intermediul simbolurilor, metaforelor, etc.

Postmodernismul reflectă tranziția societății de la epoca modernă la starea ei postmodernă, de la structura pe clase la societatea de tip fragmentar. Cu cît societatea este mai fragmentată, cu atât mai multe subculturi normative cuprinde și, prin urmare mai multe variante de „deviații". În aceste condiții este foarte problematic de a te pronunța care norme sunt mai „juste" sau ce înseamnă „deviație".

Adepții postmodernismului critică dur epoca modernă considerând că societatea industrială și-a atins limitele dezvoltării sale, iar dezvoltarea exponențială

de mai departe a acesteia este imposibilă și se va solda cu o catastrofă mondială. Postmodernismul pune la îndoială principiul de bază al epocii moderne despre credința în puterea nelimitată a rațiunii umane și posibilitatea ei de a cunoaște adevărul absolut, iar în baza acestuia de a transforma lumea. Pretenția principală a postmodernismului față de modernism rezidă în contribuția ultimului mai mult la asuprirea oamenilor, decât la libertatea acestora.

Postmodernismul este de două feluri: sceptic și afirmativ. Părtașii curentului sceptic sunt centrați pe negarea, critica viziunilor premergătoare postmodernismului despre realitățile sociale, inclusiv despre criminalitate. Reprezentanții postmodernismului afirmativ tind spre „reconstruirea", reevaluarea, „restructurarea" cunoștințelor și reprezentărilor despre fenomenele studiate. Atitudinea critică sau radical reformatoare față de cunoștințele, studiile științifice, implementările în practică și concepțiile epocii moderne, impune postmodernismul de a revizui esențial metodologia cercetării. Postmodernismul în criminologie se îndreaptă spre astfel de concepții științifice generale cum ar fi teoria sistemelor dinamice neliniare, teoria haosului, teoria catastrofei, sinergica, mecanica cuantică, precum și spre utilizarea unor noțiuni noi ca „atractorul ciudat", bifurcație.

Postmodernismul are diferite ramificații politice, trăsăturile anti-ideologice sunt asociate cu și conduc la mișcările feministe, mișcarea de egalitate socială, mișcarea pentru drepturile homosexualilor, alte forme ale anarhismului de la sfârșitul secolului XX, între care și mișcările pacifiste și diferiți hibrizi ai acestora în interiorul mișcării curente de anti-globalizare.

Criminologia constitutivă apare în baza postmodernismului. Fondatorii criminologiei constitutive sunt profesorii americani în justiția penală Stuart Henry și Dragan Milovanovici, autori ai lucrării „Constitutive Criminology: Beyond Postmodernism" (1996). Potrivit doctrinei criminologiei constitutive, criminalitatea și controlul asupra acesteia nu pot fi separate de contextul structural și cultural general, în care aceste fenomene se produc. Afirmația dată contravine opiniei criminologiei tradiționale despre posibilitatea realizării unei analize separate a infracțiunilor, fără a lua în considerare contextul. Criminalitatea este parte integrată a produsului total al societății, adică a culturii. De aceea, analiza criminologică a criminalității trebuie realizată în contextul social general. Problema criminalității nu poate fi soluționată izolat de procesul social în ansamblu.

Infracțiunea este un construct social. „Dreptul este tripoul puterii, iar infracțiunea reprezintă capcana acesteia” [13, p. 117].

În concepția criminologiei constitutive, infracțiunea este legată cu relațiile de putere care se bazează pe inegalitatea și diferențierea socială. Stuart Henry și Dragan Milovanovici definesc infracțiunea ca „puterea de a-i priva pe alții de posibilitatea să schimbe ceva” [13, p. 116]. Potrivit doctrinei date, infracțiunea este umilirea persoanei care se manifestă prin împiedicarea avansării sociale a acesteia. Prejudiciul cauzat de infracțiune constă în împiedicarea omului de a schimba lumea, de a fi activ, de a comunica cu alții și împreună să schimbe mediul înconjurător, precum și pe ei înșiși. Criminalitatea este limitarea individului în aspirațiile sale de a se comporta altfel, decât i se prescrie de putere, prin intermediul Codului penal.

Sursa infracțiunilor, potrivit reprezentanților doctrinei criminologiei constitutive, este diferențierea socială: diferențierea economică (în clase sociale, după avere), pe sexe (sexism), rasială și etnică (rasism și ură interetnică), politică (putere, corupție), morală, etică (robia propriei voințe), precum și diferențierea în domeniul drepturilor omului și după poziția socială (inegalitatea, statutul social), diferențierea psihologică (sentimentul securității, bunăstării, etc.), diferențierea după gradul de autorealizare, etc. Infracțiune este fapta care încalcă starea socială a victimei sau împiedică atingerea de către aceasta a treptei sociale dorite.

Criminologia integrativă apare la sfârșitul anilor 70 ai secolului al XX-lea. Fondatorii acestui curent sunt criminologii americani Richard Johnson și Delbert S. Elliott. În anii 90 ai secolului trecut, ideile criminologiei integrative sunt dezvoltate în continuare de Gregg Barak, profesor de criminologie și justiție criminală la Eastern Michigan University (SUA), etc. Inițial curentul integrativ i-a naștere în cadrul doctrinei neopozitiviste. Sinteza teoretică neopozitivistă continuă și la începutul secolului al XXI-lea. În teoriile integrative neopozitiviste sunt vizate trei niveluri de abordare a criminalității: micro, macro, macro-macro. La începutul secolului al XXI-lea teoriile neopozitiviste integrative sunt completate cu noi concepții ale sintezei teoretice (varianta postmodernistă). Astfel, criminologia integrativă cuprinde „teorii care îmbină ideile și metodele epocii moderne (principii ale pozitivismului, fapte și valori ale empirismului), precum și concepții create prin îmbinarea tezelor și metodologiei epocii postmoderne (reconstrucționism postmodernist)” [14, p. 168].

Criminologia integrativă apare ca reacție față de posibilitățile explicative

limitate ale unui număr mare de monoteorii pozitiviste și neopozitiviste privind deviațiile sociale și criminalitatea, în noile condiții sociale. *Criza determinismului a stimulat dezvoltarea abordărilor fenomenologice și postmoderniste, alternative pozitivismului*. Dezvoltarea teoriilor integrative a fost impulsionată suplimentar și de critica dură adusă abordărilor pozitiviste, realismului și determinismului de către adepții *criminologiei fenomenologice* și *postmoderniste*.

Identificarea determinantelor diverselor forme ale comportamentului infracțional, nu poate fi realizată reușit, amplu sau este chiar imposibilă de înfăptuit doar prin prisma unei singure teorii (monoteorii). De aceea, au fost create un șir de teorii criminologice integrative, prin generalizarea, integrarea celor mai eficiente elemente din concepțiile existente. Reprezentanții criminologiei integrative nu au elaborat teorii noi privind criminalitatea și controlul social. Integrarea teoretică constă în îmbinarea a două sau mai multor teorii existente, selectate după trăsături comune, într-o concepție teoretică unică, modificată, care are un caracter mai complex și o valoare mai mare cognitivă. „Criminologia integrativă reprezintă o abordare integrativă, interdisciplinară a infracțiunii și controlului social" [15, p. 8].

Orientarea fenomenologică în criminologie tradițional se împotrivește teoriilor pozitiviste privind deviațiile sociale și criminalitatea. Obiectivul principal al fenomenologiei constă în analiza și descrierea vieții de toate zilele a oamenilor, precum și a stărilor conștiinței legate de viața cotidiană.

Dezvoltarea fenomenologiei ca curent filosofic, care încearcă să descrie structura experienței, așa cum este reprezentată în conștiință, nu ca fapte ci ca esență a lucrurilor, a impulsionat apariția, la sfârșitul anilor 60 ai secolului trecut, a unei noi perspective teoretice în criminologie – *abordarea fenomenologică*. Până la această perioadă, în știința despre criminalitate dominau teoriile structurale, elaborate în cadrul pozitivismului și neopozitivismului.

Abordarea fenomenologică în criminologie se bazează în mare măsură pe concepțiile filosofilor austrieci Edmund Husserl (1859-1938) și Alfred Schutz (1899-1959). Adepții orientării fenomenologice în deviantologie și criminologie sunt Paul Filmer, Michael Phillipson și David Walsh. Fenomenologii promovează ideea convenționalității criminalității și deviațiilor în ansamblu. Potrivit concepției criminologiei fenomenologice, deviația nu reprezintă o calitate internă a acțiunii, dar este urmarea raportării acțiunii la regulile stabilite și aplicarea sancțiunii față de

delincvent. Deviația socială, în mare parte, este un statut atribuit individului care vizează nu doar fapta delincventului, ci și acțiunile persoanelor din anturajul acestuia. Infractor este persoana căreia i s-a aplicat cu succes o astfel de etichetă. Prin urmare, are loc crearea, fabricarea în serie a „infractorilor".

Ca obiect de cercetare al criminologiei fenomenologice, este considerată în primul rând „viața de fiecare zi a oamenilor", reprezentările obișnuite (despre bine și rău, destin și viața de apoi, norme și patologii). Importanța intersubiectivă a reprezentărilor obișnuite, în opinia exponenților acestui curent, formează esența activității umane. În lumea intersubiectivă, oamenii sunt pe de o parte, constructori ai realității sociale, iar pe de altă parte – aceștea sunt reținuți, împiedicați de structurile sociale și culturale, create de antecesorii lor [16, p. 212-217]. Părtașii orientării fenomenologice în criminologie pun la îndoială postulatul principal al pozitivismului, precum că structura socială, toate fenomenele sociale, inclusiv și infracțiunea, reprezintă realitatea obiectivă, independentă de ideile, opiniile, stereotipurile, conștiința și comportamentul indivizilor cuprinși de procesele sociale. Studiile criminologiei fenomenologice sunt centrate pe intersubiectivitate și viața oamenilor de fiecare zi, experiența individului, reacția subiectului față de comportamentul său criminal.

Criminologia culturală (Cultural Criminology) . Criminalitatea este privită ca element al culturii. Cultura este modul de existență a omului. Fenomenul infracțional și controlul social asupra acestuia sunt cercetate în contextul dezvoltării culturii. Criminalitatea și controlul social sunt produse ale culturii, sunt constructe create.

Criminologia culturală reprezintă un domeniu al cercetărilor interdisciplinare, format la intersecția criminologiei, sociologiei și cercetărilor științifice ale culturii. Această orientare științifică apare la mijlocul anilor *90 ai secolului al XX-lea. Bazele teoretice ale criminologiei culturale s-au format sub influența sociologiei deviațiilor, constructivismului social și școlii cercetărilor culturale a University of Birmingham. Reprezentanții criminologiei culturale sunt britanicii David Garland, profesor în drept și sociologie și Jock Young (1942-2013), profesor în criminologie și sociologie, americanul Jeff Ferrell, profesor în criminologie și sociologie, danezul Keith Hayward, profesor în criminologie etc. Până în prezent această disciplină nu este destul de clar conturată. Criminologia culturală reprezintă o totalitate de cercetări diverse care se bazează pe aceiași abordare științifică. Din toate studiile realizate în cadrul criminologiei culturale domină cercetările care vizează dihotomia „infracțiunea ca

cultură" – „cultura ca infracțiune".

În cadrul abordării „infracțiunea ca cultură", cercetătorii privesc infracțiunea ca parte indispensabilă a culturii. Contextul care generează infracțiunea este analizat ca subcultură. Studiul cuprinde toți participanții evenimentului criminal: făptuitorii infracțiunilor, victimele și reprezentanții organelor de drept. Unitatea de bază a acestor studii este subcultura. Abordarea dată este aplicată frecvent la analiza criminalității tinerilor, criminalității informaționale, vandalismului, traficului ilicit de droguri etc.

În cadrul abordării „cultura ca infracțiune", produsele culturii sunt privite ca factori sociali criminogeni. Sunt cercetate artefactele culturale care tratează tematica criminală: creația interpreților muzicali (rap-ul, așa-zisa muzică grea), filmele, emisiunile televizate, cărțile etc. Studiile sunt focusate nu doar asupra creării produselor purtătoare a valorilor criminale, dar și asupra distribuirii acestora.

Exponenții criminologiei culturale propun înlocuirea modelului tradițional de analiză a infracțiunii, creat din două subiecte și relațiile dintre acestea: infractorul (acțiunea) și reprezentantul justiției (reacția), prin alt model, completat cu încă doi actori: victima (acțiunea) și societatea (reacția). Acest model format din patru entități (tetradă), permite examinarea infracțiunii ca act cuprins într-o rețea complicată de relații sociale.

Cercetătorul rus Iacov Ghilinschii a relevat tendințele actuale ale dezvoltării criminologiei, pe baza analizei temelor referatelor și comunicărilor prezentate la 11 conferințe europene și 4 congrese internaționale de criminologie [3, p. 10-11]. În total au fost analizate 4500 referate și comunicări științifice prezentate la conferințele europene și 2000 – la congresele internaționale de criminologie. Problemele controlului social asupra criminalității sunt cele mai dezbătute la forumurile științifice europene și internaționale de criminologie. Discursurile privind controlul social domină vădit comparativ cu alte teme. Astfel, problemelor controlului asupra criminalității au fost consacrate de la 21 la sută din toate comunicările prezentate în Tubingen (2006), până la 38-44,3 la sută din comunicările prezentate în Lausanne (2001), Toledo (2002), Ljubljana (2009), Vilnius (2011). Este mai mare numărul și rata rapoartelor cu această temă la congresele internaționale de criminologie: 171 de comunicări sau 34,3 la sută din numărul total de discursuri în Seul (1998), 147 sau 39,2 la sută în Rio de Janeiro (2003), 126 sau 33,2 la sută în Barcelona (2008), și 234 sau 34,5 la sută în Kobe (2011). Printre problemele controlului social, frecvent discutate sunt: problemele generale ale controlului asupra criminalității, justiția penală, inclusiv justiția restaurativă, prevenirea și

probațiunea, poliția și problemele penitenciare. Astfel, societatea criminologică își exprimă profunda îngrijorare față de ineficiența mijloacelor tradiționale de contracarare a criminalității. O parte importantă a referatelor vizează măsurile alternative pedepselor privative de libertate, cum ar fi urmărirea electronică, medierea, etc.

Prin urmare, pe parcursul ultimelor două decenii, o atenție majoră (poate chiar prioritară!) din partea criminologiei se acordă problemelor controlului social asupra criminalității. Mijloacele tradiționale și-au demonstrat ineficiența. Prevenirea infracțiunilor în care s-au pus mari speranțe, de asemenea, nu întotdeauna este eficientă. „Criza pedepsei" este din ce în ce mai evidentă. În aceste condiții devine excepțional de actuală și importantă problema măsurilor alternative ale pedepsei și în deosebi a privațiunii de libertate.

Printre alte teme frecvent dezbătute la forumurile științifice criminologice sunt: victimele infracțiunilor (o parte substanțială a rapoartelor victimologice sunt dedicate copiilor – victime a infracțiunilor), urmată de criminalitatea de violență (o parte importantă a discursurilor este consacrată violenței în familie), criminalitatea organizată, infracțiunile din domeniul informaticii și terorismul, traficul ilicit de droguri (cele mai multe comunicări sunt dedicate politicii anti-drog), infracțiunile de „acte persecutorii" numite în mod obișnuit „hărțuire prin urmărire "din motive personale de ură, dușmănie, dispreț („stalking"), inclusiv cyber stalking (urmărie online) și gang stalking, criminalitatea minorilor și justiția juvenilă etc.

În prezent, criminologia devine tot mai mult preocupată de problema cercetării științifice a noilor fenomene criminale cum ar fi infracțiunea motivată de ură, așa numita „crime hate" (tip de infracțiune atunci când victima este țintă din cauza apartenenței sale, reală sau presupusă, la un anumit grup social, de obicei, definit de rasă, religie, orientare sexuală, dezabilitate, etnie, naționalitate, vârstă, identitate de gen sau partid politic), infracțiunile de „acte persecutorii" („stalking"), infracțiunile informatice etc.

Remarcăm că majoritatea criminologilor, la ora actuală, privesc criminalitatea ca produs al societății, culturii, iar criminologia ca sociologie a devianței. Criminalitatea este abordată drept varietate a devianței, alături de alte încălcări de lege, suicid, narcomanie, prostituție, abuz de alcool, precum și de alte devianțe sociale negative. Criminalitatea este un construct social creat de legiuitor care i-a în calcul pericolul social al faptelor, dar și dorințele politice și preferințele structurilor puterii, regimurilor politice.

Totodată, în domeniul etiologiei criminale se dezvoltă prioritar acele teorii care

consideră structura socială, inegalitatea social-economică sau cultura, drept cauză principală a criminalității sau a anumitor tipuri infracționale.

BIBLIOGRAFIE:

1. ШНАЙДЕР Г. Й. Криминология: Пер. с нем. / Под общ. ред. и с предисл. Л. О. Иванова. Москва: Издательская группа «Прогресс»-«Универс», 1994. 504 p.

2. GLADCHI Gh. Criminologie: Manual pentru facultățile de drept și polițienești. Chișinău: CEP USM, 2019. 619 p.

3. ГИЛИНСКИЙ Я. Некоторые тенденции мировой криминологии. În Российский Ежегодник уголовного права. № 6. – СПб ГУ, 2013, p. 6-18.

4. TAYLOR I., WALTON P. și YOUNG J. The New Criminology: For a Social Theory of Devianse. London: Ed. Rout Ledge and Kegan Paul, 1973. 358 p.

5. SYKES G., *The Rise of Critical Criminology*, în Journal of Criminal Law and Criminology, Vol. 65, No. 2, 1974, p. 206-213.

6. ЗАК Ф. Экономические подходы в уголовной политике. În Уголовное право, 1999, № 1, p. 91-105.

7. ГИДДЕНС Э. Социология / При участии К. Бердсолл. Перевод с англ. Изд. 2-е. Москва: Едиториал УРСС, 2005. 632 p.

8. ШЕСТАКОВ Д. А. Криминология. СПб, Юридический центр Пресс, 2006, 713 p.

9. BRACEWELL M. Peacemaking: A Missing Link in Criminology. În The Criminologist 1990, nr. 15.1: p. 3-5.

10. PEPINSKY H. E., QUINNEY R. (eds). Criminology as Peacemaking Bloomington. Indiana University Press, 1991, 340 p.

11. КОМЛЕВ Ю. Ю. Генезис зарубежных теорий преступности: от позитивистских моделей к пост-постмодернискому синтезу криминологических знаний. În Криминология: вчера, сегодня, завтра, 2017, № 1 (44), p. 53-61.

12. YOUNG A. Imagining crime: textual outlaws and criminal conversations. London: Sage, 1996. 240 p.

13. HENRY S., MILOVANOVICI D. Constitutive Criminology: Beyond Postmodernism. Thousand Oaks, California: Sage Publications, 1996. 304p.

14. КОМЛЕВ Ю. Ю. Интегративная криминология: девиантологический очерк: учебное пособие. 2-е изд. Москва: ДГСК МВД России, 2019, 232 p.

15. BARAK G. Integrating Criminologies. Allyn and Bacon, 1998. 330 p.

16. DOWNES D., ROCK P. Understanding Deviance. A Guide to the Sociology of Crime and Rule Breaking. Oxford University Press, 2011, 409 p.,

CZU: 343.43:343(478)(094.4) **https://doi.org/10.59295/rpijn2025.55**

CONSTRÂNGEREA ÎN CONTEXTUL INFRACȚIUNII DE MUNCĂ FORȚATĂ (ART. 168 DIN CODUL PENAL)

GUIDEA Petru,
Universitatea de Stat din Moldova,
doctorand,
Școala Doctorală Științe Juridice și Economice
ORCID: 0000-0001-5261-407X

SUMMARY

Coercion refers to influencing a person in such a way that they are deprived of the ability to direct their actions. In this way, the perpetrator aims to impose a specific behavior on the victim, without considering their will. In this way, the perpetrator limits the victim's freedom of choice and causes him to commit an unwanted action or inaction, which denotes the negative impact of coercion on the victim's autonomy to direct his actions. In the case of the crime provided for in art. 168 of the Criminal Code of the Republic of Moldova, the list of forms of coercion is open. Physical coercion constitutes such an influence on the victim's body, as a result of which the victim is deprived of the ability to direct his actions. Mental coercion represents such influence on the psyche of the victim, as a result of which he is deprived of the ability to direct his actions. The coercion, exercised on the victim of the crime provided for in art. 168 of the Criminal Code of the Republic of Moldova, can only have an illegal character. The illegality of the coercion, exercised on the victim, is established by referring to the extra-criminal reference regulations.

Keywords: forced labor; coercion; physical coercion; mental coercion.

În cazul infracțiunii prevăzute la art. 168 din Codul penal, fapta prejudiciabilă include două componente:

1) acțiunea principală, și anume – obținerea muncii de la victimă;
2) acțiunea sau inacțiunea adiacentă, și anume constrângerea sau înșelăciunea.

Constrângerea și înșelăciunea sunt cele două modalități normative cu caracter alternativ ale acțiunii sau inacțiunii adiacente din cadrul infracțiunii prevăzute la art. 168 din Codul penal.

Cât privește constrângerea, în esență, aceasta se referă la influențarea asupra unei persoane astfel încât aceasta să fie privată de capacitatea de a-și dirija acțiunile. Așadar, în ipoteza infracțiunii prevăzute la art. 168 din Codul penal, atunci când este constrânsă, victima este lipsită de autonomia de voință. Fiind lipsită de alternativă,

aceasta este nevoită să îndeplinească acțiunile impuse de făptuitor.

Interpretând noțiunea de constrângere din art. 168 din Codul penal, putem folosi ca model interpretarea noțiunii de constrângere (care poate îmbrăca orice forme) din alte norme penale.

De exemplu, în legătură cu constrângerea în sensul alin. (1) art. 185^1 din Codul penal, S. Brînza și V. Stati vorbesc despre „influenţarea asupra victimei pe calea abuzului de poziţia de vulnerabilitate a victimei, a profitării de starea de neputință a victimei etc. [1, p. 527]". De asemenea, infracțiunea, prevăzută la alin. (3) art. 205 din Codul penal, presupune exercitarea constrângerii sub orice formă. Referitor la această infracțiune, S. Brînza și V. Stati menționează că „termenul „constrângere" semnifică influenţarea asupra victimei pe calea: 1) aplicării violenţei; 2) ameninţării cu aplicarea violenței; 3) profitării de dependenţa materială, de serviciu sau de altă natură a victimei; 4) ameninţării cu răspândirea unor ştiri defăimătoare despre victimă; 5) ameninţării cu deteriorarea ori distrugerea bunurilor victimei, etc. [1, p. 527]"

Astfel, se poate afirma că, în cazul infracțiunii prevăzute la art. 168 din Codul penal, prin „constrângere" trebuie de înțeles:

1) constrângere fizică;

2) constrângere psihică;

3) constrângerea prin profitarea de dependenţa victimei;

4) constrângerea prin profitarea de neputința victimei;

5) constrângerea prin abuzul de poziţia de vulnerabilitate a victimei.

O astfel de interpretare a noțiunii de constrângere folosite în art. 168 din Codul penal (care nu se rezumă doar la constrângerea fizică și cea psihică), corespunde semnificației atribuite acestei noțiuni în Legea Republicii Moldova nr. 241 din 20.10.2005 privind prevenirea şi combaterea traficului de fiinţe umane. Or, conform lit. a) pct. 3) art. 2 al acestei legi, exploatarea persoanei presupune „obligarea de a executa anumite munci sau de a presta servicii prin recurgere la forţă, ameninţări *sau prin alte mijloace de constrângere, contrar prevederilor legale privind condiţiile de muncă, salarizare, sănătate şi securitate* (evid. ns.)" [2].

Privitor la constrângerea fizică, această formă de constrângere constituie o astfel de influențare asupra fizicului victimei, în urma căreia victima este lipsită de capacitatea de a-și dirija acțiunile. Spre exemplu, într-o speță în care a fost aplicat art. 168 din Codul penal, se arată că „prin aplicarea multiplelor lovituri cu pumnii şi

picioarele peste diferite regiuni ale corpului lui G.A., T.Gh. îl constrângea pe ultimul să presteze munci în beneficiul lui" [3].

Ne alăturăm poziției pe care o exprimă S. Brînza și V. Stati: „În contextul infracţiunii specificate la art. 168 din Codul penal, prin „constrângere fizică" se are în vedere vătămarea intenţionată medie sau violenţa de o intensitate mai redusă" [4, p. 508].

O asemenea soluție este confirmată în urma comparării sancțiunilor din art. 168 din Codul penal, pe de o parte, și a sancțiunilor din art. 152 din Codul penal și art. 78 din Codul contravențional, pe de altă parte. Întrucât suntem în prezența concurenței dintre parte (art. 152 din Codul penal sau art. 78 din Codul contravențional) și întreg (art. 168 din Codul penal), din interpretarea art. 118 din Codul penal decurge concluzia că aplicarea art. 168 din Codul penal (în ipoteza în care asupra victimei se exercită constrângere fizică) exclude calificarea suplimentară a faptei în conformitate cu art. 152 din Codul penal sau art. 78 din Codul contravențional. Ignorarea acestei reguli ar presupune că făptuitorul răspunde de două ori pentru aceeași constrângere fizică. Ceea ce, în mod vădit, nu este admisibil.

Cât privește constrângerea psihică, aceasta reprezintă o asemenea influențare asupra psihicului victimei, în urma căreia aceasta este lipsită de capacitatea de a-și dirija acțiunile. De exemplu, într-o speță în care a fost aplicat art. 168 din Codul penal, se menționează că „acționând prin constrângere pentru a obţine controlul asupra victimei în vederea prestării de către aceasta a muncii şi serviciilor împotriva dorinței sale, C.L. îl amenința pe G.N. cu aplicarea violenței" [5].

Constrângerea psihică se poate concretiza în amenințarea cu violența care nu atinge gradul de intensitate a omorului sau a vătămării grave a integrităţii corporale sau a sănătăţii. În asemenea cazuri se aplică doar art. 168 din Codul penal. Nu se pune problema concurenței de norme din simplul motiv că nu există o normă penală sau cu alt caracter care să prevadă răspunderea pentru o astfel de constrângere psihică.

Așa cum rezultă din alin. (2) art. 77 din Codul penal, în cazul aplicării art. 168 din Codul penal (dacă făptuitorul aplică constrângerea fizică sau psihică) decade necesitatea de a agrava pedeapsa în corespundere cu lit. k) alin. (1) art. 77 din Codul penal, în care, ca agravantă, se menționează, printre altele, exercitarea constrângerii fizice sau psihice.

În continuare considerăm necesar să abordăm un alt aspect, și anume – caracterul (legal sau ilegal) al constrângerii.

Or, spre exemplu, în secț. 171 din Codul penal al Republicii Cehe, este incriminată „constrângerea ilegală" [6]. Expresia „în mod ilegal" [7-10] confirmă ilegalitatea influențării asupra victimei, obligate să muncească împotriva voinței, în infracțiunile prevăzute de art. 256 din Codul penal al Insulelor Solomon, de art. 266 din Codul penal al Republicii Kenya, de art. 277 din Codul penal al Republicii Sudanul de Sud, de art. 252 din Codul penal al Republicii Uganda și de art. 263 din Codul penal al Republicii Zambia.

Este necesar ca în art. 168 din Codul penal să fie specificat caracterul ilegal al constrângerii? În nicio normă de incriminare din Codul penal al Republicii Moldova, care conține mențiunea cu privire la constrângere, nu se face o asemenea specificare.

O excepție ar putea constitui art. 309 din Codul penal. În legătură cu infracțiunea prevăzută de acest articol, care presupune constrângerea victimei, Gh. Ulianovschi și I. Curmei afirmă: „Bineînțeles, se are în vedere doar constrângerea ilegală, pentru că în aceeași dispoziție, enumerarea metodelor de constrângere conține indicația la alte acțiuni ilegale. Acest considerent pare a fi important, pentru că constrângerea de a face declarații poate fi legală, întrucât și legislația penală, și cea de procedură penală prevăd măsuri de influență speciale, îndreptate spre obținerea unor declarații adevărate. O astfel de măsură este avertismentul despre răspunderea pentru refuzul de a face declarații și pentru falsul în declarații și concluzii" [11]. Privitor la aceeași infracțiune, E. Jenunchi opinează: „Constrângerea ca metodă de influențare este imperativă ca natură și poate fi atât legală, cât și ilegală. În cadrul infracțiunii de constrângere de a face declarații se are în vedere constrângerea ilegală" [12].

Este oare posibilă constrângerea legală în contextul muncii forțate?

După părerea lui V.V. Jernakov, „în procesul muncii, se pot dezvolta relații care conțin un element de constrângere. De exemplu, utilizarea muncii sociale organizate este necesară pentru a depăși obstacolele ce sunt de natură obiectivă și amenință viața și sănătatea oamenilor ori implică riscul de producere a unor consecințe grave de natură economică, de mediu, organizațională sau de natură similară. Constrângerea poate fi exercitată ca măsură temporară până la eliminarea obstacolelor, în condițiile stabilite de legislația națională și de standardele internaționale care limitează posibilele consecințe negative ale constrângerii. Munca socialmente utilă la acest nivel de constrângere nu contravine naturii relațiilor sociale de muncă" [13].

Acest autor se referă la cazurile de excepție, atunci când munca forțată nu poate să reprezinte obiectul imaterial al infracțiunii prevăzute la art. 168 din Codul penal, și anume:

1) serviciul militar sau un serviciu substituent;

2) munca unei persoane deținute sau libertate condiționat de pedeapsă / munca sau serviciul unui condamnat;

3) munca sau serviciul care fie este prestat în condițiile unei situații excepționale, fie ține de obligaţiile civile normale, ce sunt prevăzute de lege.

În astfel de cazuri, deși în raport cu o persoană se aplică constrângere, ea nu este supusă muncii forțate. O asemenea concluzie rezultă din:

• parag. 3 art. 4 al Convenţiei pentru apărarea Drepturilor Omului şi a Libertăţilor fundamentale;

• alin. 2 art. 2 din Convenția Organizației Internaționale a Muncii nr. 29 din 28.06.1930 privind munca forţată sau obligatorie;

• art. 44 din Constituție și din alin. (5) art. 7 din Codul muncii.

Toate aceste reglementări se referă la constrângerea statală care este în albia legalității.

Ilegalitatea faptei, incriminate la art. 168 din Codul penal (inclusiv ilegalitatea constrângerii exercitate asupra victimei), se stabilește prin raportare la reglementările cu caracter extrapenal evocate mai sus. Din aceste considerente, nu este necesară completarea dispoziției de la alin. (1) art. 168 din Codul penal al Republicii Moldova cu mențiuni privind caracterul ilegal al constrângerii de genul celor din secț. 171 din Codul penal al Republicii Cehe, din art. 256 din Codul penal al Insulelor Solomon, din art. 266 din Codul penal al Republicii Kenya, din art. 277 din Codul penal al Republicii Sudanul de Sud, din art. 252 din Codul penal al Republicii Uganda și din art. 263 din Codul penal al Republicii Zambia.

BIBLIOGRAFIE:

1. BRÎNZA, S., STATI, V. Drept penal. Partea specială. Vol. I. Chișinău: Tipografia Centrală, 2011. 1062 p.

2. Legea nr. 241 din 20.10.2005 privind prevenirea și combaterea traficului de ființe umane. În: Monitorul Oficial al Republicii Moldova, 2005, nr. 164-167, 812.

3. Decizia Colegiului penal lărgit al Curții Supreme de Justiție din 26.01.2011. Dosarul nr. 1ra-133/2021. [Accesat: 31.07.2024] Disponibil: https://jurisprudenta.csj.

md/search_col_penal.php?id=17902

4. BRÎNZA, S., STATI, V. Tratat de drept penal. Partea specială. Vol. I. Chișinău: Tipografia Centrală, 2015. 1328 p.

5. Decizia Colegiului penal lărgit al Curții Supreme de Justiție din 22.03.2016. Dosarul nr. 1ra-430/2016. [Accesat: 01.08.2024] Disponibil: https://jurisprudenta.csj.md/search_col_penal.php?id=6017

6. Codul penal al Republicii Cehe. [Accesat: 01.08.2024] Disponibil: https://codexpenal.just.ro/laws/Cod-Penal-Cehia-RO.html

7. Penal Code. [Accesat: 02.08.2024] Disponibil: https://sherloc.unodc.org/cld/uploads/res/document/slb/1965/penal-code_html/Penal_Code_consolidated_1996.pdf

8. Penal Code. [Accesat: 02.08.2024] Disponibil: https://sherloc.unodc.org/cld/uploads/res/document/penal-code-revised-edition-2014_html/PenalCode81of1948.pdf

9. Penal Code Act. [Accesat: 02.08.2024] Disponibil: https://sherloc.unodc.org/cld/uploads/res/document/ssd/South_Sudan_Penal_Code_Act.pdf

10. Penal Code Act Chapter 120. [Accesat: 02.08.2024] Disponibil: https://ulii.org/akn/ug/act/ord/1950/12/eng%402014-05-09#chp_XXIV__sec_252

11. ULIANOVSCHI, Gh., CURMEI, I. Latura obiectivă a infracțiunii de constrângere de a face declarații. În: Revista Națională de Drept, 2016, nr. 1, p. 2-9.

12. JENUNCHI, E. Latura obiectivă a infracțiunii de constrângere de a face declarații. În: Актуальные научные исследования в современном мире, 2020, nr. 67, p. 13-18.

13. ЖЕРНАКОВ, В.В. Свобода труда и запрещение принудительного труда в современном трудовом праве. În: Вестник Пермского университета. Юридические науки, 2013, № 3, с. 89-95.

CZU: 378.014.24 **https://doi.org/10.59295/rpijn2025.56**

ACADEMIC MOBILITY AND ITS ROLE IN SHAPING THE INDIVIDUAL EDUCATIONAL TRAJECTORY OF AN APPLICANT: POSITIVE PRACTICES OF INTERNATIONAL COOPERATION IN THE

KOLOMOIETS Tetiana,
Zaporizhzhia National University (Ukraine),
Doctor of Law, Professor, Honoured Lawyer of Ukraine, Corresponding-Member of the National Academy of Legal Sciences of Ukraine, Dean of the Law Faculty

SUMMARY

Academic mobility is considered as an effective tool for the formation and implementation of an individual educational trajectory of higher education students, which allows them to study and acquire practical competencies in another higher education institution both in their own country and in other countries (internal and external academic mobility). The author substantiates the importance of the role and significance of higher education institutions in creating the preconditions for the exercise of this right by applicants, and ensuring its high-quality personnel, information, methodological and other resource support. The emphasis is placed on the fact that the effectiveness of the exercise of this right is significantly increased by combining the efforts of several higher education institutions, as this allows accumulating not only their resources, but also the resources of their colleagues. The most attractive in this context is international cooperation of higher education institutions, which allows combining resources of higher education institutions from different countries of the world, and thus taking into account positive national practices of training specialists, supplementing them with a focus on meeting global problems of the personnel space, using the most advanced information, material and technical resources in the world, and ensuring the involvement of the best academic (scientific schools) and expert (industry specialists) potential in the educational process. Thus, combining a personal orientation to the needs of the applicant, as well as an emphasis on the current and future (immediate and future) global needs of society for human resources, with ensuring their ability to mobility, interdisciplinary professional implementation, resilience in the face of change and scaling innovative forms of professional performance.

***Keywords*:** academic mobility, applicant, individual educational trajectory, international cooperation, higher education institutions.

Academic mobility is the opportunity for participants in the educational process (students, teachers, researchers, etc.) to study, teach, do internships or conduct research in another higher education institution (research institution) both in the territory of the state of which they are citizens and abroad. This definition is enshrined

both in international acts that set out standards for legal regulation of relations in the educational space (e.g., the Joint Declaration of the European Ministers of Education «European Higher Education Area», Bologna, 19 June 1999, the Sorbonne Declaration of 25 May 1998, the Bologna University Charter of 1988) and in national legislation, taking into account the specifics of national rulemaking in this area of relations, the challenges of time and the needs of the state and society.

The targeted aspect of the implementation of academic mobility is actually to provide students with access to global educational opportunities, as well as to relevant services, to ensure recognition and crediting of the results of relevant studies or internships in another educational institution, while maintaining the legal status in «their» educational institution, to promote international cooperation in ensuring the quality of education in order to develop comparative criteria, methodologies, mobility schemes, integrated educational, research and educational. Therefore, the basic aspects of academic mobility should be considered: a) granting the right to participate in academic mobility programmes to all participants in the educational process without exception; b) clear regulation (at the national and local levels, while maintaining the autonomy of higher education institutions) of the types and forms of academic mobility; c) regulation and development of the practice of transferring credits obtained during mobility on the basis of the European Credit Transfer System (ECTS), including by comparing the content of educational programmes. including by comparing the content of educational programmes; d) preservation of the place of study and scholarship for state-funded students and the place of work for employees of higher education institutions directly involved in academic mobility programmes. In fact, when formulating the definition and basic aspects of academic mobility of all participants in the educational process, we should immediately distinguish between the academic mobility of students and the academic mobility of other participants in the educational process. The former is correlated with the individual educational trajectory of the applicant, the latter with the main professional development and professional realization of other participants in the educational process.

Considering (with a focus on the topic of this paper) the academic mobility of applicants, it should be noted that it is academic mobility that allows the applicant to be active and independently influence the final result of their training, the level of their competitiveness and attractiveness to the employer, in fact, playing the role of a tool

for forming a set of competencies throughout the entire period of study at a higher education institution. However, even despite this activity of the applicant, he or she cannot implement it without the participation of higher education institutions, since it is they (in the global dimension) who create opportunities for the applicant to exercise his or her right to academic mobility, to form an individual educational trajectory, taking into account his or her interests, requests, approaches to the formation of his or her professional growth, etc. And it should be clarified that an important role in this is played not only by the higher education institution of which the applicant is a student and which provides such opportunities for «movement within its higher education institution - educational components of free choice, educational programmes, etc.», but also by other higher education institutions in the case of «movement of a person outside the «basic» higher education institution» (academic mobility programmes, both degree and credit), which allows us to talk about internal and external (international) academic mobility of applicants.

The «quality» of the activities of a higher education institution, or rather the «quality» of the work of higher education institutions, the synchronisation of their activities in this area, will determine the effectiveness of the applicant's exercise of his/ her right to academic mobility. Such activities should be considered in several aspects. Firstly, the activities of the higher education institution itself to create sufficient conditions for the exercise of the relevant right by the applicant, namely: regulation of the principles (with detailed regulation of the procedure) of academic mobility and recognition of the results of such, institutional support for relevant activities (department or other unit that directly deals with this issue, provides information and advisory support), which ensures the sustainability of the practice of exercising such a right of applicants, cooperation with external stakeholders to respond to the demands of the time. Given the phenomenon of academic mobility itself, its global aspect, it is still worth focusing not so much on the activities of individual higher education institutions that create conditions and facilitate the exercise of the relevant right of the applicant, but on the cooperation of such institutions (secondly), which allows them to combine their efforts to integrate into the European and international higher education area, to form and exchange positive practices and experience in the field of education, to modernise education systems, improving its quality, and to enhance the digitalisation of the educational process.

Cooperation of higher education institutions (both within the country and abroad) creates additional opportunities to combine their efforts, pool resources and share them, synchronise their actions and determine results, increase their attractiveness in the educational space and enhance the competitiveness of students and graduates. And it is precisely the international cooperation of higher education institutions in exercising the right of students to academic mobility in the formation of an individual educational trajectory that should be given in-depth analysis in terms of the current European integration and North Atlantic vectors of development of each country, region and countries of the world as a whole, in terms of the emphasis on ensuring the existence of a global educational space, which is impossible without the institution of academic mobility.

Among the positive practices of international cooperation of higher education institutions on academic mobility are the following: a) training in educational (educational and professional) programmes of credit or degree academic mobility, with various options for financial, organisational, human and information support for their implementation, formation of their content, as well as response to the requests of applicants and employers in real time; b) language internships (improving the level of foreign language ability in a particular professional activity or field of knowledge), with the creation of sufficient opportunities for «immersion» of applicants in a professional language (native speaker) environment and ensuring their sustainability in the global professional language space; c) educational and scientific internships for applicants for the third (educational and scientific) level of higher education (as an activity aimed at acquiring practical competencies based on research within a particular specialty/field of knowledge and simultaneously gaining new knowledge and competencies in the study of new educational components), with the involvement of representatives of scientific schools and expert communities, industry experts in the implementation of such programmes, as a rule, creating additional opportunities for applicants to present their research results and discuss; d) scientific internships, with maximum «immersion» of young scientists in the scientific environment and all processes of the latter (cross-programmes of scientific exchanges) with the possibility of involving young scientists in unique sectoral scientific research within thematic programmes, research topics, experiments, etc; e) mobility programmes of purely practical orientation (gaining experience of professional activity in the field of

future, existing or related speciality by the applicant under the guidance of employees of the educational institution and practitioners in order to form professional competencies in real, including production, conditions for making independent decisions, mastering methods, forms of organisation and means of work in a particular professional activity or field of knowledge), which allows the use of the unique human resource of partners of higher education institutions both within; f) other forms (providing access to participate in webinars, seminars, conferences, other events, publication activity within a particular speciality/ field of knowledge, with access to unique databases, phase publication resources, formation of the applicant's scientific profile, etc.)

Relevant practices are formed on the basis of agreements (memoranda) on cooperation, on the exercise of the right to academic mobility by applicants, individual activities, with details of the principles of such cooperation, taking into account resource support and recognition of the results of such cooperation, as well as the impact of the results of such cooperation on applicants, research and teaching staff, higher education institutions, employers, state and society's requests for training, etc. Such influence should be taken into account both in the present and in the future, which allows creating preconditions for correlation of the terms of agreements, principles of their implementation, resource support for the exercise of the right of applicants to academic mobility, increasing their competitiveness, attractiveness to employers, increasing their value for the industry, for the professional community, and for society.

It is important to remember that the formation of relevant positive practices of international cooperation of higher education institutions on the implementation of the right of applicants to academic mobility is important not only for the applicants themselves (which is undoubtedly considered as the primary goal), but also for higher education institutions, as it allows them to modernise curricula, educational programmes, lists of educational components of free choice, respond promptly to the demands of time, society, employers, etc., thereby increasing their competitiveness and market attractiveness. We should not forget about the importance of relevant international cooperation of higher education institutions on the academic mobility of students and for research and teaching staff involved in the staffing support of such implementation, which motivates them to constantly improve their professional skills,

training, strengthening their resilience to the challenges of time, to the requests and needs of students, since interest in academic mobility programmes in all their diversity depends largely not only on their content, but also on the staffing and And it is the international cooperation of higher education institutions that ensures the formation of such staff that can ensure the high «quality» of the implementation of academic mobility programmes and the satisfaction of applicants.

Equally important is the cooperation of higher education institutions in accumulating not only their own academic human resources, but also the human resources of their partners (and in the context of international cooperation, the effectiveness of such cooperation is increased by the global pooling of human resources). The same applies to the resource support of international cooperation on academic mobility of students in general, since it is under such conditions that it is quite logical, possible and effective to accumulate the unique resources of each partner (information, logistical, methodological, etc.), which in general allows to achieve maximum effect in the implementation of academic mobility. Innovative initiatives of higher education institutions on international cooperation on academic mobility of students ensure that the needs for human resources (for the current and future prospects) of regions, countries, and the world as a whole are taken into account, their redistribution between sectors, with a strengthening of the competence aspect of training, a focus on national and global needs in addressing issues of human resources support for state-building and law-making processes, as well as continuous modernisation of human and resource support for the quality of higher education in general.

This results in personal development of students, improvement of the quality of their professional training, orientation towards career growth of social significance, motivational development of the scientific and pedagogical potential of higher education, modernisation of the material, technical and information base of the network of higher education institutions, while optimising their number and the structural design of the higher education system as a whole, harmonisation of the principles of higher education in general, which allows meeting the demand of society for human resources in the context of globalisation processes.

CZU: 343.237 + 343.9.02 **https://doi.org/10.59295/rpijn2025.57**

TIPURILE PARTICIPAȚIEI PENALE ÎN DREPTUL PENAL

MERCUȘ Radu,
Universitatea de Stat din Moldova,
doctorand, Școala Doctorală de Științe Juridice și Economice
ORCID: 0009-0005-3940-6280

SUMMARY

Participation in penal law consist from different category, form also in dependence about persons who comits illegal act. Penal Law of Republic Moldova provides at chapter IV, art.43 from general part some category of participation in accordance for implication or complexity action participants when we refer somethink planned given all members group responsabilities finnaly make conclusion. Articol is about presentation some issue which society also special institution must implement reform adopt law therefore brake them give sanctions people throw this prevent and concerne criminality.

Actually subject developed refer different example solution justice in different cases,international law,general statistic in brakes norms from national institution throw this develop problem of state also try to prevent given society safety everyday implement different reforms. Adopt law, respect international standard and decision from different european organization, agency or court of justice which take different decision in problem which develop acctually. All opinion developed at different meeting also comments expressed in personal articols, projects and presentation from teacher,student or scientific person we need to take in consideration implement them given all of us safe,prosperity and development.

Keywords: *grup criminal organizat, organizație (asociație) criminală.participație, participație complexă participație simplă*.

INTRODUCERE

Săvârșirea acțiunilor/inacțiunilor ce atentează la cele mai vulnerabile norme de conduită socială precum viața, sănătatea sau securitatea statului reprezintă provocări zilnice pentru care societatea și organele de ocrotire a normelor de drept au zilnic de înfruntat situații de conflict pentru care fiind necesar de adoptat măsuri de prevenire și combatere a infracționalității prin alinierea la standardele internaționale fie că semnăm, ratificăm, conformăm deciziilor diferitor organizații, agenții, instituții a căror decizii sunt obligatorii deoarece vizează drepturile și libertățile omului pentru ca stat ne-am angajat să le respectăm sancționând în dependență de situația de conflict inițiată și soluții la probleme cu care se confruntă societatea [p.13].

Subiectul pe care îl abordez în prezenta lucrare reprezintă situația de conflict

apărută în societate datorită participării sau implicării persoanelor la săvârșirea faptelor ilicite din mai multe considerente subiective sau obiective cum ar fi complexitatea infracțiunii, mijloacele dobândite în urma săvârșirii infracțiunii, îndeplinirea într-un timp eficient a ilegalităților, organizarea grupurilor de persoane infracționale specializate în diferite domenii vitale pentru stat.

Codul Penal al Republicii Moldova reglementează la art.43 [1] formele participației unde se menționează următoarele că în funcție de gradul coordonare a acțiunilor participanților se deosebesc următoarele forme de participație:

a) participația simplă ;
a) participație complexă ;
b) grup criminal organizat ;
c) organizație (asociație) criminal [12].

Dacă e verificăm legislația penală anterioară referindu-ne la Codul Penal abrogat fiind adoptat anterior existenței Republicii Moldova ca stat perioada U.R.S.S regăsim formulări asemănătoare privind tipurile de participare a persoanelor la săvârșirea infracțiunii la art.17 complicitatea și 17/1 denumit organizația criminală art.46-47 din legislația actuală sau una din formele exemplificate la art.43 lit.c) grup criminal și d) organizație(asociație) criminală iar celelalte forme de participație menționate din legislația penală în vigoare partipație simplă sau complexă identificăm cu termenul de complicitate din legislația penală precedentă [2] cooperarea intenționată la săvârșirea mai multe persoane la săvârșirea unei infracțiunii.

Prin participare simplă presupune că infracțiunea au participat în calitate de coautori, două sau mai multe persoane, fiecare realizând latura obiectivă a infracțiunii pe când participația complexă suntem în prezența tuturor categoriile de participanții (autor, organizator, instigator și complice), latura obiectivă a infracțiunii fiind posibilă de realizat de un singur autor sau de doi sau mai mulți autori.

MATERIAL ȘI METODĂ

Abordarea subiectului formele de participanții la infracțiune parte componentă a capitolului IV din Codul Penal al Republicii Moldova presupune cercetarea amănunțită a diferitor lucrării științifice elaborate de către profesorii, studenții sau persoane ce activează în organele de drept elaborând diferite lucrări accesibile publicului manuale, monografii, articole, prezentării, decizii în cazuri speciale permițându-ne să ne formulăm concluzii la situația criminogenă precum și modul de soluționare a situațiilor de criză.

Aplicarea diferitor metode de studiu permite cercetarea detaliată a domeniului dat formele participației penale, o descriere relevantă, cazuri concrete, abordare genereală, individuuală sau complex permițându-ne să înțelegem caracteristicele generale și factorii definitorii de altfel cercetarea multilaterală de către cercetătorii științifici, studenții sau cadrele didactice la diferite evenimente fie că sunt la nivel național sau internațional pentru general permite organelor abilitate să conlucreze asigurând societății buna organizare, eficiență sau bunăstare.

Materiale de studiu folosite la elaborarea prezentei lucrări cuprinde acte normative, lucrări elaborate de studenții, decizii ale instanțelor de judecată, date statistice sau manuale specializate elaborate de cadrele didactice. Activitatea de cercetare prin aplicarea următoarelor metode cum ar fi istorică, descriptivă, didactică, comparative sau statistică reprezintă aprofundarea și demonstrarea importanței subiectului abordat publicului și propuneri *de lege ferenda* pentru cazuri de obstrucționare sau organizare eficientă a instituțiilor statului și asigurarea tuturor persoanelor o generalizare a situație la zi realizate scontat datorită implicări active a societății prin simpla cooperare și comunicare.

REZULTATE ȘI DISCUȚII

Participarea la evenimente științifice cum este cazul nostru unde calitatea de cercetor științific pe care o manifestă cadrele didactice, studenții sau persoanele ce activează în domeniu permite să identificăm carențele din anumite domenii, să prezentăm propriile viziunii, să comparăm modul de conviețuire a statelor europene, să propunem diferite mecanisme de prevenire și combatere a infracționalității pentru ca societatea să existe într-o prosperitate, ordine sau democrație.

Descrierea participației simple reieșind din considerentul laturii obiective presupune faptul că în cadrul unei infracțiuni nemijlocit acționează mai mulți autorii (coautorii) exercitând diferite acțiuni/inacțiuni ilicite cum ar fi distruge, sustrage, nu denunță, organizează, nu acordă ajutor etc în acest scop infractorii utilizează diferite unelte, arme, substanțe pentru săvârșirea eficientă, deplină a obiectivelor propuse inițial cu referință la art.43 lit.a) din Codul Penal al Republicii Moldova.

Aspectul ce privește latura obiectivă a participației complexe art.43 lit.b) cuprinde realizarea nemijlocită a activității infracționale de către mai multe categorii de persoane cum ar fi în persoana organizatorului, instigatorului, autorului sau complicelui direcționată spre săvârșirea infracțiunii chiar dacă unuia dintre aceștia

trebuie să realizeze acțiunea colegului său.

Caracteristica laturii obiective în cazul celor două forme de participație menționate în legea penală se referă la art.46 și 47 din Codul Penal grupul criminal și respectiv organizația criminală se manifestă prin îndeplinirea mai multor acțiunii de către membri cum ar fi sustragerea bunurilor dintr-o încăpere cum ar fi infracțiunea de jaf art.187 din Codul Penal sau delapidarea averii străine art.191 din Codul Penal al Republicii Moldova fiecare participant la infracțiune fie că este organizator, complice, instigator reprezintă coautor al faptei nemijlocit.

Formele participative cum cea simplă și complexă sub aspectul laturii subiective reprezintă intenția coautorilor exprimată prin înțelegerea prealabilă a autorilor infracțiunii de a săvârși ceva de regulă este ceva în comun, complex, personal nerealizabil datorită trăsăturii infracțiunii sau după conținutul juridic necesită participarea organizatorică a mai multor indivizi chiar dacă pe parcursul manifestării activității criminale scopul unei dintre aceștia parțial schimbă intenția inițială a grupului [7].

În dependență de complexitatea faptei cercetarea laturii subiective în cazul categoriilor participației penale menționăm faptul că grupul criminal organizat art.43 lit.c) și art.46 din Codul Penal presupune înțelegerea prealabilă de către membrii grupului de a săvârșirii acțiunii ilegale în comun fiecăruia membru a grupului își manifestă propriile sale intenții criminale reieșind din scopul urmărit.

Caracterizând latura subiectivă manifestată în cadrul următoarei forme participative organizația (asociația) criminal art.43 lit.d) sau 47 din Codul Penal al Republicii Moldova scopul de a influența activitatea economică și de altă natură a persoanelor fizice și juridice sau de a controla, în alte forme, în vederea obținerii de avantaje și realizării de interese economice, financiare sau politice astfel menționează legislația penală.

Un exemplu elocvent prin care instanța de judecată s-a expus cu privire la încălcarea art.42 alin.(2), art.43 lit.c), art.46 și art.322 alin.(1) Cod Penal cu liberare de pedeapsă penală cu expirarea termenului de prescripției inculpatul a fost găsit vinovat de transmiterea obiectelor interzise persoanelor din instituțiile penitenciare participând în calitate de autor transmițând bunuri persoanelor condamnate cum ar fi telefoane sau cartele SIM însă procesul penal a încetat din motivul expirării termenului de prescripției tragerii la răspundere penală [p.11].

CONCLUZII

Subiectul abordat în prezenta lucrare formele participației penale are drept scop cercetarea amănunțită a diferitor lucrări, decizii, opinii a diferitor categorii de savanți din dreptul național sau internațional pentru ca organele de ocrotire a normelor în drept să soluționeze situațiile incerte , conflictuale sau problematice prin contribuția fiecăruia dintre noi prin evenimentele la care dezbatem diferite subiecte existențiale per final sugerând concluzii sau recomandării de realizare eficientă a organizării statului sau societății per ansamblu.

Descrierea tipurilor de participare presupune deosebirea de alte categorii participative, esența acestora, rezultatele obținute, măsuri de prevenire și combatere a infracționalității de către organele ocrotire a normelor de drept pentru securitatea statului referindu-ne la instituțiile publice care interacționează zilnic cu cetățenii asigurând buna guvernare, organizarea și protecția tuturor persoanelor față de factorii nocivi interni și externi.

Caracteristica generală a formelor participative relevă următoarele categorii reglementate de legislația penală sau literatura științifică cum ar fi participație simplă, participație complex. Grup criminal organizat, organizație (asociație) criminală. Participația nereușită nu este participație penală, deoarece lipsește, ca atare, acea cooperare conștientă și volitivă între participanți. Respectiv, în lipsa autorului, conduita cvasi-organizatorului, cvasi-instigatorului și a cvasi-complicelui nu mai poate fi apreciată prin prisma instituției participației penale [14].

Participarea persoanelor la diferite activați criminale reprezintă provocări pentru organele specializate zilnic trebuie să adopte măsuri de prevenire și combatere a infracționalității aplicând fiecărei persoane tratament personalizat în dependență de situația personală pentru că suntem unici fiecare prin trăsăturile structurale, nivel de educație, modul de trai, origini sau persoanele cu care interacționăm zilnic.

Abordarea subiectului formele de participație penală reprezintă una din prioritățile întregii societății majoritatea infracțiunilor criminale având caracter patrimonial fie că sunt jafuri, tâlhării, escrocherii peste 40% datorită nivelul de dezvoltare a statului dar și a moștenirii dar trebuie să păstrăm ceea ce avem și să prosperăm îndeplinind zilnic activității cu care vom obține rezultate scontate chiar dacă necesită mai mult efort [10].

Activitățile de cercetare cu implicare diferitor categorii de persoane cum ar fi personalul din organele de drept ce își împărtășesc experiența în cazurile examinate

cu diferite grade de complexitate, studenții, cadre didactice, cercetorii sau orice simplă persoană/cetățean al statului fiind parte componentă a societății prin care poate să își exprime propriile sale opinii, viziunii, obiective a realității perioade contemporane în care conviețuim majoritatea actualmente.

Participarea la infracțiune reprezintă o activitate complexă pentru care organele de ocrotire a normelor de drept stabilesc priorități de adaptare.

BIBLIOGRAFIA

1. Codul Penal al Republicii Moldova adoptat la 18.04.2002, în vigoare la 12.06.2003, Publicat în Monitorul Oficial al Republicii Moldova din 2002 Nr.128-129.

2. Codul Penal al Republicii Moldova din 24.03.1961 în vigoare la 24.04.1961 cu modificări și completări până la 17.10.2001, Chișinău 2001.

3. ULIANOVSCHI Xenofon, Participația penală, Chișinău: Garurda-Art, 2000.

4. ULIANOVSCHI Xenofon, Participația la infracțiuni militare. În: Revista Națională de Drept, 2015, nr.5, P.2-6, Chișinău : Tipografia SRL "Cetatea de Sus " 2015.

5. BOTNARU Stela, ȘAVGA Alina, GROSU Vladimir, GRAMA Mariana, Drept Penal Partea Generală. Volumul I, Chișinău : Cartier juridic 2005

6. GLADCHI Gheorghe Conceptul și natura juridică a participației penale,

7. IANCOVSCHI Adriana. Formele participației penale.Teză de licență. Chișinău 2022

8. BEJENARU Eugen, Despre pluralitatea de infractori și participația penală: aspecte obiective și subiective Studia Universitatis Moldaviae: Revistă științifică: Nr.3(113),2018: Științe sociale, Chișinău 2018.

9. VÂRLAN Liliana,Participația omproprie, Symposia studentium,Chișinău 2002

10. Date statistice prezentate de Biroul Național de Statistică în colaborare cu Ministerul Afacerilor Interne privind participația penală.

11. Decizii ale instanțelor de judecată cu privire la participația penală.Vizitat:26.06.2024 https://instante.justice.md/ro/hotaririle-instantei portalul instanțelor de judecată.

12. BARBĂNEAGRĂ Alexei Comentariu Codul Penal al Republicii Moldova adoptat la 18.04.2002, în vigoare la 12.06.2003.

13.Constituția Republicii Moldova adoptată la 29 iulie 1994 Publicat : 29-03-2016 în Monitorul Oficial Nr. 78 art. 140

14. COPEȚCHI Stanislav, Participația nereușită: Concept, forme, studiu comparat, reguli de încadrare.

CZU: 341.43 **https://doi.org/10.59295/rpijn2025.58**

COOPERAREA PENALĂ INTERNAȚIONALĂ ÎN CONTEXTUL UE: ANALIZA MECANISMELOR DE EXTRĂDARE

PETROV Elena,
doctorandă,
ORCID: 0000-0001-9542-7258

SUMMARY

The objective of this paper is to provide a comprehensive analysis of extradition mechanisms within the framework of international criminal cooperation in the European Union, with a focus on the European Arrest Warrant (EAW). It examines key regulations, such as Framework Decision 2002/584/JHA, which streamline extradition processes between member states. Criminal cooperation is crucial for combating cross-border crime, facilitating the swift transfer of offenders. In conclusion, extradition mechanisms like the EAW are vital for EU security, and their continuous improvement will enhance effectiveness in the fight against transnational crime.

***Keywords**:* Cooperare penală internațională, Mandatul European de Arestare (MEA), Extradare, Uniunea Europeană, Criminalitate transfrontalieră, Suveranitate, Drepturile omului, Încredere reciprocă.

1. Introducere

Prezentarea cooperării penale internaționale în cadrul Uniunii Europene, pornind de la necesitatea acestei cooperări în combaterea criminalității organizate, terorismului și altor infracțiuni grave care depășesc frontierele naționale.

Evoluția mecanismelor de extrădare în UE: O scurtă trecere în revistă a progreselor istorice și legislative în ceea ce privește extrădarea, cu un accent special pe crearea și implementarea Mandatului European de Arestare (MEA) în 2002.

De ce este important să analizăm mecanismele de extrădare din perspectiva dreptului european, și cum acest lucru ajută la realizarea unui spațiu comun de securitate și justiție.

Explorarea funcționării mecanismelor de extrădare, cu accent pe eficiența și provocările lor în contextul statelor membre UE.

2. Capitole principale

➢ Fundamentele cooperării penale internaționale în UE

1) **Definiție**: Cooperarea penală internațională în Uniunea Europeană reprezintă un ansamblu de mecanisme și practici prin care statele membre colaborează pentru

combaterea criminalității transfrontaliere și asigurarea justiției. Aceasta implică schimbul de informații, predarea suspecților sau condamnaților și coordonarea investigațiilor.

2) **Principiile generale ale cooperării** - **Rolul Uniunii Europene**: UE a creat o platformă comună pentru a facilita cooperarea penală între statele membre. Aceasta se bazează pe principiile încrederii reciproce și recunoașterii mutuale a deciziilor judiciare, astfel încât hotărârile emise într-un stat să fie executabile în toate statele membre.

- **Exemplu**: Implementarea **Sistemului de Informații Schengen** (SIS II), care permite statelor să partajeze informații privind persoanele căutate sau bunurile furate.

3) **Extrădarea tradițională vs. Mandatul European de Arestare (MEA) - Extrădarea tradițională**: Procedură formală și lungă, în care un stat solicită predarea unei persoane dintr-un alt stat. Implică decizii politice și necesită acorduri bilaterale între state.

- **MEA**: Introduce o procedură mai rapidă și eficientă. Principalul avantaj al MEA este **automatizarea și simplificarea** procedurilor, reducând timpul și eliminând necesitatea intervenției politice.

- **Exemplu**: În extrădarea tradițională, o solicitare putea dura ani, pe când cu MEA, timpul de predare se reduce la câteva luni sau chiar săptămâni.

➢ **Mandatul European de Arestare (MEA)**

1) **Definiție și funcționare**: MEA este un instrument juridic emis de o autoritate judiciară dintr-un stat membru UE, care solicită predarea unei persoane dintr-un alt stat membru în vederea procesului penal sau a executării unei pedepse privative de libertate. Funcționează pe baza **recunoașterii reciproce** și presupune că toate statele membre au încredere în sistemele judiciare ale celorlalte state.

2) **Cadrul legal**:

- **Tratatul de la Amsterdam (1999)** a fost punctul de plecare pentru cooperarea penală consolidată în UE, care a dus la crearea MEA.

- **Decizia-cadru din 2002** a Consiliului UE este documentul juridic care reglementează funcționarea MEA.

- **Exemplu**: **Cazul Görgülü vs. Germania**: Decizia cadru din 2002 a fost aplicată cu succes în predarea unui cetățean german către un alt stat membru în baza unui MEA.

3) **Proceduri și condiții**:

- **Emiterea MEA**: Autoritatea judiciară din statul solicitant emite mandatul pe

baza unor acuzații bine fundamentate sau a unei sentințe definitive.

- **Executarea MEA**: Statul unde se află persoana căutată trebuie să o predea, de regulă, în termen de 60 de zile.
- **Refuzul extrădării**: Extrădarea poate fi refuzată în anumite condiții, cum ar fi existența unui risc real de încălcare a drepturilor fundamentale (de exemplu, tratamente inumane sau degradante).

➢ **Provocări și limitări în aplicarea MEA**

1) **Probleme de suveranitate**: Deși MEA facilitează cooperarea, unele state membre se confruntă cu **tensiuni privind suveranitatea** națională. Acestea se tem că MEA ar putea submina controlul statului asupra propriului sistem judiciar.

- **Exemplu**: **Cazul Polonia** a ridicat preocupări privind independența justiției și respectarea statului de drept, ceea ce a dus la discuții privind suspendarea MEA în relație cu acest stat.

2) **Protecția drepturilor omului**: Conform **Articolului 6 din Convenția Europeană a Drepturilor Omului (CEDO)**, nicio persoană nu poate fi extrădată dacă există un risc ca drepturile sale fundamentale să fie încălcate.

- **Exemplu**: În **cazul N.S. vs Secretary of State for the Home Department (2011)**, Curtea de Justiție a Uniunii Europene (CJUE) a decis că MEA nu trebuie aplicat dacă există riscul ca persoana să fie supusă unor tratamente inumane în statul solicitant.

3) **Probleme de încredere reciprocă**: În practică, statele membre au sisteme juridice și standarde diferite, ceea ce poate crea **discrepanțe** și lipsă de încredere. Acestea pot duce la refuzuri sau întârzieri în predarea persoanelor.

- **Exemplu**: Unele state au refuzat extrădarea către țări cu condiții de detenție considerate inadecvate, precum **Ungaria**, invocând lipsa încrederii reciproce.

➢ **Cazuri relevante și jurisprudență**

1) **Cazuri notabile**:

- **Cazul Assange**: Julian Assange, fondatorul WikiLeaks, a fost vizat de un MEA emis de Suedia pentru acuzații de agresiune sexuală. Acest caz a atras atenția internațională și a ridicat întrebări despre utilizarea politică a MEA.
- **Cazul Taricco**: Acesta a implicat interpretarea principiilor cooperării penale în UE și a avut impact asupra modului în care se aplică MEA în cazurile de corupție și evaziune fiscală.

2) **Jurisprudența Curții de Justiție a Uniunii Europene (CJUE)**:

- Deciziile CJUE au modelat aplicarea și interpretarea MEA în moduri esențiale. De exemplu, **cazul Aranyosi și Căldăraru** (2016) a subliniat importanța respectării drepturilor omului în aplicarea MEA.

- **Exemplu**: În acest caz, CJUE a decis că un stat membru poate refuza extrădarea dacă există dovezi că persoana extrădată ar putea fi supusă condițiilor de detenție inumane.

➢ **Impactul Brexit asupra mecanismelor de extrădare între UE și Marea Britanie**

1. **Modificări în relațiile de extrădare post-Brexit**: Retragerea Marii Britanii din UE a dus la **încetarea aplicabilității MEA** între Regatul Unit și statele membre UE. Deși UE și Marea Britanie au încheiat **Acordul de Comerț și Cooperare**, acesta include o nouă formă de cooperare în materie penală, dar cu **proceduri mai complexe** decât MEA.

- **Exemplu**: Marea Britanie nu mai poate utiliza procedura MEA pentru a solicita extrădarea cetățenilor UE, ceea ce a încetinit unele procese de predare a infractorilor.

2. **Noi acorduri și implicații - Acordul de Comerț și Cooperare** prevede un nou mecanism de extrădare între UE și Marea Britanie, însă acesta include mai multe **excepții și condiții**, cum ar fi posibilitatea de a refuza extrădarea cetățenilor proprii.

- **Exemplu**: După Brexit, au existat dificultăți în extrădarea unor cetățeni britanici către UE pentru infracțiuni economice, ceea ce ridică întrebări despre viitorul cooperării penale între cele două părți.

3. Scurt istoric al extrădării şi principiile acesteia

Extrădarea reprezintă astăzi un subiect de mare actualitate, având în vedere mobilitatea sporită a persoanelor și ușurința comunicării, care permit infractorilor să se refugieze în alte țări pentru a scăpa de răspunderea penală. În acest context, legislațiile internaționale și naționale favorizează tot mai mult cooperarea judiciară în vederea combaterii criminalității transfrontaliere. Astfel, extrădarea devine un instrument esențial în realizarea justiției penale, asigurând faptul că niciun infractor nu poate evita consecințele faptelor sale prin simpla schimbare a jurisdicției.

În Uniunea Europeană și la nivel global, extrădarea este considerată vitală pentru combaterea fenomenului infracțional, având în vedere creșterea cazurilor de

criminalitate transfrontalieră. De asemenea, acest mecanism este reglementat de convenții internaționale și acorduri bilaterale, asigurând o colaborare strânsă între state în vederea judecării și condamnării persoanelor vinovate. În România, extrădarea a fost reglementată încă din 1859, subliniind importanța acestei instituții pentru sistemul juridic național.

Principalul scop al extrădării este de a facilita realizarea justiției penale, oferind statelor cadrul legal necesar pentru urmărirea și pedepsirea infractorilor, indiferent de locul în care aceștia încearcă să se ascundă. Prin caracterul său internațional, extrădarea întărește solidaritatea statelor în lupta împotriva criminalității și asigură protecția ordinii de drept. Într-o lume globalizată, criminalitatea nu mai are granițe, iar extrădarea devine un mecanism esențial pentru combaterea eficientă a infracțiunilor internaționale.

La elaborarea legii privind extrădarea, s-a ținut cont de legislația comunitară în vigoare la momentul respectiv, precum și de instrumentele Consiliului Europei în acest domeniu, parte integrantă a acquis-ului comunitar. Astfel, legea a fost armonizată cu dispozițiile Convenției Uniunii Europene din 29 mai 2000 privind asistența judiciară în materie penală și a transpus decizia-cadru a Consiliului Uniunii Europene din 13 iunie 2002 privind echipele comune de anchetă.

Prin intermediul Titlului III al legii, s-a realizat și transpunerea în dreptul intern a deciziei-cadru a Consiliului Uniunii Europene din 13 iunie 2002 privind mandatul european de arestare și procedurile de predare între statele membre ale UE. Această transpunere a fost esențială, având în vedere evoluția constantă a acquis-ului comunitar în domeniul cooperării judiciare penale și necesitatea unei legislații adaptate care să sprijine eforturile naționale de aplicare a justiției. În aplicarea Legii nr. 302/2004, autoritățile judiciare române au remarcat existența unor reglementări perfecționabile, care au impus modificarea și completarea actului normativ.

Extrădarea, în esență, urmărește să asigure că autorii infracțiunilor internaționale grave nu pot scăpa de pedeapsă ascunzându-se în alte state. Această instituție juridică funcționează în interesul general al societății, reflectând cooperarea între state pentru combaterea fenomenului infracțional. Importanța extrădării reiese din dreptul societății de a se proteja și de a cere justiția în fața infracțiunilor comise.

În dreptul internațional, mult timp a dominat principiul conform căruia extrădarea unei persoane solicitate nu era posibilă dacă persoana respectivă era

cetățean al statului solicitat. Cu toate acestea, în contextul integrării europene, România a fost nevoită să-și revizuiască cadrul constituțional pentru a permite extrădarea cetățenilor români, pe baza convențiilor internaționale și a principiului reciprocității, sub condițiile stabilite de lege. Această adaptare legislativă a fost necesară pentru a armoniza legislația națională cu standardele europene și internaționale privind extrădarea.

La data de 28 iunie 2004, Parlamentul României a adoptat Legea nr. 302/2004 privind cooperarea judiciară internațională în materie penală, o lege-cadru care reglementează unitar diferitele forme de cooperare și asistență judiciară internațională în domeniul penal. Această lege organică reprezintă un pas important în integrarea României în spațiul de libertate, securitate și justiție al Uniunii Europene și a fost apreciată drept un progres legislativ semnificativ în Raportul din octombrie 2004 al Comisiei Europene privind progresele României pe calea aderării.

Instituția extrădării este tratată într-un mod special în noul Cod penal prin articolul 14, unde se precizează că extrădarea poate fi acordată sau solicitată în temeiul unui tratat internațional la care România este parte sau pe bază de reciprocitate, în condițiile legii. Predarea sau extrădarea unei persoane în relația cu statele membre ale Uniunii Europene se acordă sau se solicită în conformitate cu dispozițiile legii, iar predarea către un tribunal penal internațional se face tot în condițiile stabilite de lege.

Legea penală română se aplică infracțiunilor comise în afara teritoriului țării de către cetățeni români sau persoane juridice române, în cazul în care pedeapsa prevăzută este detențiunea pe viață sau închisoarea de peste 10 ani. În alte cazuri, legea penală română se aplică dacă fapta este considerată infracțiune și conform legislației statului în care a fost comisă, sau dacă a fost comisă într-un loc care nu este sub jurisdicția niciunui stat.

În situația în care se solicită extrădarea unei persoane condamnate care nu și-a executat pedeapsa integral, statul unde s-a comis infracțiunea va acționa conform dispozițiilor legale referitoare la recunoașterea hotărârilor străine. De asemenea, legea penală română se aplică infracțiunilor săvârșite în afara țării de către cetățeni străini sau apatrizi împotriva statului român, a cetățenilor români sau a unor persoane juridice române.

În noul Cod de Procedură Penală, extrădarea este reglementată și prin articolul

368, care prevede că, în cazul unei cereri de extrădare în vederea judecării unei cauze penale, instanța poate suspenda judecarea cauzei până când statul solicitat comunică decizia sa asupra cererii de extrădare. Această încheiere a instanței poate fi contestată în termen de 24 de ore de la pronunțare pentru cei prezenți și de la comunicare pentru cei absenți, iar contestația este soluționată în termen de 5 zile de la primirea dosarului, fără participarea procurorului sau a părților.

4. Transferul de proceduri în materie penală

Acest mecanism permite transferul procedurilor penale între state, facilitând astfel administrarea justiției într-un mod eficient și cooperativ, mai ales în contextul criminalității transfrontaliere.

Transferul procedurilor în materie penală presupune solicitarea unui stat către altul de a iniția proceduri legale pentru o infracțiune care este pedepsită atât în statul solicitant, cât și în statul solicitat. Transferul este în primul rând o opțiune atunci când suspectul este rezident sau cetățean al statului solicitat sau când statul respectiv este țara de origine a persoanei în cauză. Alte motive practice pentru transfer pot include situațiile în care suspectul este sau urmează să fie supus unor măsuri privative de libertate în statul solicitat sau când s-au inițiat deja proceduri împotriva lui în acel stat pentru aceeași infracțiune sau pentru o alta.

Transferul procedurilor poate deveni o opțiune atunci când extrădarea nu a fost posibilă, adesea din cauza interdicțiilor impuse de multe state împotriva extrădării propriilor cetățeni. În astfel de cazuri, dacă țara de domiciliu nu preia procedura, suspectul ar putea scăpa de răspundere penală.

5. Reglementări interne și internaționale

• **Intern:** Transferul procedurilor penale este reglementat în România prin Titlul IV din Legea 302/2004 (art. 109-114[1]).

• **Internațional:** Actele care reglementează transferul procedurilor în materie penală includ:

a) **Convenția privind transferul de proceduri în materie penală** (Strasbourg, 15.05.1972, ETS 073), ratificată de România prin Ordonanța de Urgență nr. 77/1999 și aprobată prin Legea nr. 34/2000. Convenția a fost ratificată de un număr redus de state, printre care România, Serbia, Suedia, Macedonia și Turcia.
b) **Convenția europeană de extrădare** (Paris, 13.12.1957), ratificată prin Legea nr. 80/1997.

c) **Convenția europeană de asistență judiciară în materie penală** (Strasbourg, 20.04.1959), ratificată prin Legea nr. 236/1998.
d) **Convenția europeană pentru reprimarea infracțiunilor rutiere** (Strasbourg, 30.11.1964), ratificată prin Legea nr. 183/1997.
e) **Convenția europeană pentru reprimarea terorismului** (Strasbourg, 27.01.1977), ratificată prin Legea nr. 19/1997.
f) **Convenția Națiunilor Unite împotriva traficului ilicit de stupefiante și substanțe psihotrope** (Viena, 20.12.1988), ratificată prin Legea nr. 118/1992.
g) **Convenţia Naţiunilor Unite împotriva criminalităţii transnaţionale organizate**, adoptată la New York la 15.11.2000, ratificată prin Legea nr. 565/2002 (art. 16).

Astfel, cererile privind transferul de proceduri în materie penală sunt reglementate distinct în Legea nr. 302/2004, dar fac obiectul unor convenţii multilaterale speciale. De asemenea, acestea se regăsesc în tratatele bilaterale de asistenţă judiciară în materie penală. Prin urmare, tratatele şi convenţiile de extrădare pot fi utilizate ca temei juridic pentru formularea unei cereri de transfer al procedurii penale. Temeiul juridic pentru asemenea cereri poate fi găsit şi în tratatele bilaterale de asistenţă judiciară care conţin prevederi privind preluarea urmăririi penale, transferul procedurii penale sau denunţul în vederea urmăririi.

Pe plan european, cel mai frecvent este utilizat art. 21 din Convenţia europeană de asistenţă judiciară în materie penală, Strasbourg, 20 aprilie 1959, care reglementează denunţul în vederea urmăririi.

Orice denunţ adresat de o parte contractantă în scopul urmăririi de către autorităţile altui stat va face obiectul comunicărilor între ministerele de justiţie. Părţile contractante pot folosi posibilitatea prevăzută la paragraful 6 al art. 15 din Convenţia europeană de asistenţă judiciară în materie penală.

În acest sens, orice parte contractantă, în momentul semnării Convenţiei sau al depunerii instrumentului său de ratificare sau de aderare, va putea, printr-o declaraţie adresată secretarului general al Consiliului Europei, fie să facă cunoscut că toate cererile de asistenţă judiciară sau anumite astfel de cereri trebuie să îi fie adresate pe altă cale decât cea prevăzută în prezentul articol, fie să ceară, în acelaşi timp, să fie transmisă o copie de pe comisia rogatorie ministerului său de justiţie.

Analiza art. 21 din Convenţia europeană de asistenţă judiciară:

- Cererea are ca obiect judecarea persoanei de către autorităţile statului solicitat;

• Cererea trebuie să cuprindă elementele oricărei cereri de asistenţă judiciară internaţională în materie penală, inclusiv data cererii;

• La cerere se vor anexa originalul sau copia certificată a dosarului penal, precum şi toate documentele utile;

• Cererea se transmite prin intermediul autorităţilor centrale ale statelor parte;

• În cazul statelor membre ale Uniunii Europene, cererea se transmite direct între autorităţile judiciare competente (art. 6 paragraful 1 din Convenţia de asistenţă judiciară între statele membre ale Uniunii Europene, Bruxelles, 2000);

• Dispoziţiile art. 21 sunt aplicabile în cazuri limitate, când persoana acuzată, după ce a săvârşit o infracţiune pe teritoriul unui stat parte la Convenţie, se refugiază pe teritoriul statului de cetăţenie, iar extrădarea nu este posibilă;

• Nu există o practică unitară: aplicarea este întotdeauna posibilă în cazul în care nu a fost pronunţată o hotărâre definitivă, aplicarea nu este posibilă în cazul în care există deja o hotărâre de condamnare definitivă - principiul autorităţii de lucru judecat sau principiul ne bis in idem. Aplicarea este posibilă chiar şi în cazul în care există o hotărâre definitivă de condamnare, dacă a fost pronunţată în lipsă.

Transferul de proceduri în materie penală reprezintă o formă de cooperare internaţională în materie penală, reglementată expres în lege, care are ca scop efectuarea unei proceduri penale sau continuarea unei proceduri iniţiate de autorităţile judiciare române competente pentru o faptă care constituie infracţiune conform legii române. Procedura poate fi transferată unui stat străin, cu respectarea condiţiilor prevăzute de lege.

4. Concluzii

Cooperarea penală internațională în Uniunea Europeană, cu un accent deosebit pe **Mandatul European de Arestare (MEA)**, a revoluționat procedurile de extrădare între statele membre, consolidând securitatea și justiția la nivelul Uniunii. Introducerea MEA în 2004 a simplificat și accelerat procesul de predare a infractorilor, eliminând barierele birocratice și politice asociate extrădării tradiționale. Acesta a devenit un **instrument esențial în combaterea criminalității transfrontaliere**, garantând o mai mare eficiență în urmărirea penală și executarea pedepselor.

Cu toate acestea, analiza provocărilor asociate aplicării MEA arată că, în ciuda avantajelor sale incontestabile, există **limite** care trebuie abordate pentru a asigura un echilibru între eficiența justiției și protecția drepturilor fundamentale ale persoanelor

implicate. Problemele legate de **suveranitatea națională**, **drepturile omului** și **încrederea reciprocă între statele membre** reprezintă obstacole semnificative în aplicarea uniformă și eficientă a MEA. Aceste provocări necesită soluții prin reforme juridice și prin dezvoltarea unor standarde comune care să asigure că **toate statele membre respectă valorile fundamentale ale Uniunii Europene**.

Un alt aspect crucial este impactul Brexit asupra mecanismelor de extrădare între **UE și Marea Britanie**. Retragerea Regatului Unit din Uniune a afectat cooperarea penală directă și a complicat procedurile de predare a suspecților și infractorilor între cele două entități. Noile acorduri de cooperare post-Brexit introduc proceduri mai rigide, ceea ce poate limita eficiența și rapiditatea cu care infractorii sunt aduși în fața justiției.

Perspectivele de viitor sugerează necesitatea **consolidării cooperării interstatale** și a unui cadru legal mai robust care să răspundă atât la nevoia de eficiență, cât și la respectarea drepturilor fundamentale. Reformele în cadrul Uniunii Europene ar trebui să includă **armonizarea legislațiilor naționale**, întărirea mecanismelor de protecție a drepturilor omului și îmbunătățirea **relațiilor cu statele non-membre**, pentru a asigura că procesul de extrădare se desfășoară conform standardelor internaționale.

În concluzie, **Mandatul European de Arestare** este un pilon al cooperării penale în UE, dar succesul său depinde de adaptarea continuă la provocările juridice și geopolitice ale Uniunii. Numai printr-o **cooperare constantă** și **măsuri inovative**, UE va reuși să mențină un sistem de justiție eficient, sigur și echitabil pentru toți cetățenii săi.

BIBLIOGRAFIE:

1. **Tratatul privind Uniunea Europeană (TUE)** – Versiune consolidată. Disponibil online: https://eur-lex.europa.eu. **Articole relevante**: Articolul 3 (Obiectivele UE), Articolul 67 (Spațiul de libertate, securitate și justiție), Articolul 82 (Cooperarea judiciară în materie penală).

2. **Tratatul privind Funcționarea Uniunii Europene (TFUE)** – Versiune consolidată. Disponibil online: https://eur-lex.europa.eu. **Articole relevante**: Articolul 83 (Infracțiuni grave de interes comun), Articolul 85 (Eurojust), Articolul 88 (Europol).

3. **Tratatul de la Amsterdam (1997)** – A stabilit cadrul juridic pentru cooperarea judiciară și polițienească în UE, punând bazele cooperării penale internaționale. Disponibil online: https://eur-lex.europa.eu

4. **Decizia-Cadru 2002/584/JAI a Consiliului privind Mandatul European de Arestare și procedurile de predare între statele membre** – Publicată în Jurnalul Oficial al Uniunii Europene L 190, 18 iulie 2002. Disponibil online: https://eur-lex.euro

pa.eu **Versiune actualizată**: Modificările ulterioare aduse prin Decizia-Cadru 2009/299/JAI.

5. **Convenția Europeană a Drepturilor Omului (CEDO)** – Consiliul Europei, Roma, 4 noiembrie 1950. Disponibil online: https://www.echr.coe.int **Articole relevante**: Articolul 6 (Dreptul la un proces echitabil), Articolul 3 (Interzicerea torturii), Articolul 5 (Dreptul la libertate și siguranță).

6. **Carta Drepturilor Fundamentale a Uniunii Europene** – Proclamată în 2000, integrată în Tratatul de la Lisabona în 2009. Disponibil online: https://eur-lex.europa.eu **Articole relevante**: Articolul 47 (Dreptul la o cale de atac efectivă și la un proces echitabil), Articolul 48 (Prezumția de nevinovăție și dreptul la apărare), Articolul 49 (Principiul legalității și proporționalității în materie penală).

7. **Regulamentul (UE) 2018/1727 al Parlamentului European și al Consiliului privind Agenția Uniunii Europene pentru Cooperare în Materie de Justiție Penală (Eurojust)** – Disponibil online: https://eur-lex.europa.eu

8. **Regulamentul (UE) 2016/794 al Parlamentului European și al Consiliului privind Agenția Uniunii Europene pentru Cooperare în Materie de Aplicare a Legii (Europol)** – Disponibil online: https://eur-lex.europa.eu

9. **Acordul de Comerț și Cooperare între UE și Regatul Unit (TCA)** – Publicat în Jurnalul Oficial al Uniunii Europene L 444, 31 decembrie 2020. Disponibil online: https://eur-lex.europa.eu **Articole relevante**: Capitolul dedicat cooperării polițienești și judiciare în materie penală.

10. **Hotărâri relevante ale Curții de Justiție a Uniunii Europene (CJUE)**:
Cazul Aranyosi și Căldăraru (C-404/15 și C-659/15 PPU), hotărâre din 5 aprilie 2016 – Consecințele aplicării MEA în cazul riscului de încălcare a drepturilor fundamentale.

- **Cazul N.S. vs Secretary of State for the Home Department** (C-411/10 și C-493/10), hotărâre din 21 decembrie 2011 – Protecția drepturilor fundamentale în contextul MEA.
- **Cazul Melloni** (C-399/11), hotărâre din 26 februarie 2013 – Prioritatea dreptului european asupra normelor naționale privind MEA.

Directive și legislație conexă:

- **Directiva (UE) 2014/41 privind ordinul european de anchetă în materie penală** – Acest instrument facilitează schimbul de dovezi între statele membre UE în cazurile de criminalitate transfrontalieră.
- **Directiva 2016/343/UE privind consolidarea anumitor aspecte ale prezumției de nevinovăție și dreptului de a fi prezent la proces în cadrul procedurilor penale**.

CZU: 341.42(4-6 UE):343.272(478) **https://doi.org/10.59295/rpijn2025.59**

IMPACTUL DIRECTIVEI (UE) 2024/1260 ASUPRA CADRULUI LEGAL DIN REPUBLICA MOLDOVA CU PRIVIRE LA CONFISCARE

RACU Vitalie,
Universitatea de Stat din Moldova,
doctorand, Școala Doctorală Științe Juridice și Economic
ORCID ID: 0000-0003-0643-956X

SUMMARY

In accordance with the commitments outlined in the Association Agreement with the European Union, the Republic of Moldova has been working to bring its legal framework in line with European standards in the area of asset recovery.

This paper delves into the recent advancements in EU legislation through Directive (EU) 2024/1260, which seeks to bolster the capabilities of competent authorities and establish new benchmarks for asset recovery and confiscation at the European level.

The analysis focuses on the impact of this directive on the legal framework of the Republic of Moldova, emphasizing the challenges and opportunities that may arise during the process of legislative harmonization.

***Keywords*:** European standards, recovery of criminal assets, special confiscation, extended confiscation, criminal activity, non-conviction-based confiscation, confiscation of unexplained wealth linked to criminal conduct.

La 02.05.2024 a intrat în vigoare Directiva (UE) 2024/1260 a Parlamentului European și a Consiliului din 24 aprilie 2024 privind recuperarea și confiscarea activelor [1] care succedă Directiva 2014/42/UE a Parlamentului European și a Consiliului din 3 aprilie 2014 privind înghețarea și confiscarea instrumentelor și produselor infracțiunilor săvârșite în Uniunea Europeană [2]. Adoptarea noii directive a fost determinată de constatările Comisiei Europene, prezentate în Raportul către Parlamentul European și Consiliu *„Recuperarea și confiscarea activelor. Asigurarea faptului că nu este rentabil să se săvârșească infracțiuni”* [3], care a evaluat cadrul juridic existent al Uniunii cu privire la urmărirea și identificarea, indisponibilizarea, confiscarea și gestionarea instrumentelor, a produselor sau a bunurilor, precum și privind birourile de recuperare a activelor.

Raportul Comisiei a subliniat că Uniunea Europeană a depus eforturi considerabile pentru a sprijini anchetele financiare și a armoniza legislația în materie de confiscare în statele membre. Adoptarea Directivei 2014/42/UE din 3 aprilie 2014 a dus la înregistrarea

unor progrese semnificative în statele membre în ceea ce privește recuperarea activelor. Un număr de 24 din cele 26 de state membre care au obligații în temeiul directivei au adoptat noi acte legislative începând cu 2014 pentru a se asigura că legislația lor este în conformitate cu standardele înalte impuse de directivă, iar nivelul general de transpunere a directivei în întreaga UE a fost considerat satisfăcător.

Cu toate acestea, rezultatele obținute în ceea ce privește confiscarea activelor nu au fost satisfăcătoare, iar ratele de confiscare din UE au rămas foarte scăzute. Europol estimează că în UE doar aproximativ 2% din produsele provenite din săvârșirea de infracțiuni sunt înghețate și doar 1% sunt confiscate. Din această cauză, grupările de criminalitate organizată pot să investească pentru a-și extinde activitățile infracționale și pentru a se infiltra în economia legală. Astfel, Comisia Europeană a concluzionat că *„nu au fost atinse pe deplin obiectivul de politică privind combaterea criminalității organizate prin recuperarea profiturilor aferente”* [3, p. 2, 18].

Se pare că noul cadru european pune un accent sporit pe o abordare mai ofensivă în recuperarea activelor provenite din criminalitatea organizată sau din activitățile organizațiilor criminale. Datorită veniturilor mari generate de criminalitatea organizată, care se ridică la cel puțin 139 de miliarde euro în fiecare an și care sunt spălate într-o măsură tot mai mare prin intermediul unui sistem financiar paralel subteran, iar disponibilitatea unor astfel de produse provenite din săvârșirea de activități infracționale reprezintă o amenințare semnificativă, directiva scoate în evidență nevoia unei reacții rapide și eficiente împotriva criminalității organizate, având în vedere impactul devastator al acestor infracțiuni asupra societății și economiei.

Având în vedere multitudinea și complexitatea îmbunătățirilor aduse de Directiva (UE) 2024/1260 întregului sistem de recuperare a activelor, care necesită o analiză mai amplă, prezentul studiu se concentrează pe examinarea elementelor de noutate în materia confiscării, analiza compatibilității acestor prevederi cu cadrul legal al Republicii Moldova și evidențiază provocările, dar și oportunitățile ce pot apărea în procesul de armonizare legislativă.

Ab initio, este important să menționăm că Directiva (UE) 2024/1260 face o distincție clară între formele deja consacrate de confiscare, cum ar fi: confiscarea clasică sau specială (art. 12), confiscarea extinsă (art. 14) și confiscarea aplicată terților (art. 13). Pe lângă aceste forme tradiționale, directiva introduce două inovații majore în domeniu: confiscarea care nu se bazează pe o hotărâre de condamnare (art.

15) și confiscarea averilor nejustificate în legătură cu desfășurarea unor activități infracționale (art. 16).

Aspecte cu privire la confiscarea clasică (specială)

Similar cu Directiva precedentă, noua Directivă (UE) 2024/1260 reține posibilitatea confiscării instrumentelor și produselor provenite din săvârșirea unei infracțiuni, pentru care s-a pronunțat o hotărâre definitivă de condamnare, inclusiv în cazul unor proceduri *in absentia*.

Spre deosebire de Directiva 2014/42/UE, care includea mențiuni explicite despre confiscarea *in absentia*, cel puțin în cazurile în care absența era rezultatul bolii sau al sustragerii persoanei suspectate sau învinuite, noua directivă a atribuit această situație confiscării care nu se bazează pe o hotărâre de condamnare, pe care o vom analiza mai jos. Astfel, noul cadru juridic european lasă neclar cazurile specifice în care ar trebui să se aplice confiscarea *in absentia*.

Un alt element important al confiscării clasice, menținut în Directiva (UE) 2024/1260, este posibilitatea confiscării bunurilor de valoare echivalentă cu instrumentele sau produsele infracțiunii, în situațiile în care acestea nu mai pot fi confiscate direct. Această măsură are ca scop asigurarea recuperării valorii echivalente a bunurilor, atunci când este imposibilă confiscarea propriu-zisă a acestor instrumente sau produse.

În ceea ce privește aplicarea confiscării bunurilor de valoare echivalentă, directiva prevede că aceasta trebuie să fie proporțională cu circumstanțele cazului, ținând cont în special de valoarea bunurilor care fac obiectul confiscării. Statele membre au libertatea de a evalua măsura în care persoana condamnată este responsabilă pentru faptul că măsura confiscării directe a instrumentelor sau produselor a devenit imposibilă. Astfel, pentru a aplica confiscarea prin echivalent, mai întâi trebuie să se constate inițial imposibilitatea recuperării directe a bunurilor infracționale, urmând apoi să vizeze alte bunuri ale făptuitorului pentru a acoperi valoarea urmărită.

Analizând cadrul legal al țării noastre observăm că legiuitorul nostru a atribuit confiscarea bunurilor de valoare echivalentă, ca o alternativă la confiscarea directă a instrumentelor și produselor infracționale, precum și a bunurilor provenind din activități infracționale, înglobând această formă de confiscare în textul normelor care reglementează confiscarea specială și extinsă însă cu anumite particularități.

În cazul confiscării speciale, potrivit art. 106 alin. (1) din Codul penal [4], în situația în care bunurile supuse confiscării speciale nu mai există, nu pot fi găsite sau nu pot fi recuperate, se va confisca contravaloarea acestora.

În opinia noastră sintagma *„se va confisca contravaloarea”*, utilizată de legiuitorul nostru, nu corespunde întocmai viziunii abordate de legiuitorul european. Astfel, când se vorbește despre confiscarea contravalorii, se face referire la o *„confiscare a valorii”* bunurilor care fac obiectul confiscării speciale. În practică, dacă instanța constată că bunurile supuse confiscării speciale nu mai există, nu pot fi găsite sau recuperate, aceasta dispune confiscarea unei valori care corespunde valorii bunului care face obiectul confiscării speciale. În cazul în care în timpul procesului penal au fost sechestrate alte bunuri ale făptuitorului (de regulă de origine licită), instanța va dispune menținerea sechestrului pe bunuri, până la valorificarea acestora de către executorul judecătoresc sau, după caz, organul fiscal.

Spre deosebire de cadrul național, sub rezerva unei condamnări, Directiva (UE) 2024/1260 prevede confiscarea directă prin echivalent a altor bunuri în cazul în care instrumentele sau produsele infracționale nu pot fi recuperate.

În comparație cu confiscarea specială, în cazul confiscării extinse legiuitorul nostru a avut o abordare similară celei prevăzute în actul european de referință, prevăzând confiscarea bunurilor cu o valoare similară bunurilor care fac obiectul confiscării extinse, prioritizând confiscarea mijloacelor bănești. Astfel, art. 106^1 alin. (5) din Codul penal al RM stipulează *„Dacă bunurile supuse confiscării nu se găsesc sau au fost comasate cu bunurile dobândite licit, în locul lor se confiscă bani și bunuri care acoperă valoarea acestora”*. De asemenea, alin. (6^1) al aceluiași articol, prevede că *„Dacă persoana condamnată deține bani, aceștia vor fi confiscați în mod prioritar. Dacă banii deținuți nu sunt suficienți, se confiscă celelalte bunuri”*.

Deși Directiva (UE) 2024/1260 se referă exclusiv la confiscarea echivalentului bunurilor a căror valoare corespunde instrumentelor și produselor provenite din săvârșirea de infracțiuni, adică acele bunuri care fac obiectul confiscării speciale, nu și la cele care fac obiectul confiscării extinse, este important să menționăm că aceasta stabilește norme minime referitoare la urmărirea, identificarea, indisponibilizarea, confiscarea și gestionarea bunurilor în cadrul procedurilor penale. Totodată, conform punctului 7 din preambul, Directiva nu limitează procedurile pe care statele membre le pot aplica pentru a indisponibiliza și confisca bunurile.

În acest context, nu este clar raționamentul forului nostru legislativ de a aborda diferit situația când bunurile care fac obiectul confiscării speciale și confiscării extinse nu pot fi găsite sau recuperate.

În opinia noastră, cele două forme de confiscare prin echivalent – fie confiscarea directă a bunurilor de aceeași valoare cu instrumentele sau produsele infracționale, ori cu bunurile care provin din activități infracționale, fie confiscarea contravalorii acestora – pot coexista armonios în cadrul legal ce reglementează confiscarea specială sau confiscarea extinsă. Astfel, atunci când, în cursul procesului penal, se identifică bunuri care pot fi confiscate, instanța va dispune confiscarea directă a acestora. În situația în care nu se identifică bunuri sau cele existente nu sunt suficiente pentru a acoperi valoarea urmărită, instanța poate recurge la confiscarea contravalorii bunurilor infracționale.

Îmbunătățiri aduse instituției confiscării extinse

În materia confiscării extinse, cele mai notabile modificări aduse de noua Directivă vizează domeniul de aplicare a măsurii de siguranță. Așadar, spre deosebire de directiva anterioară, noua directivă lărgește standardul minim de infracțiuni pentru care poate fi condamnată o persoană în privința căreia poate fi dispusă confiscarea extinsă.

Astfel, pe lângă lista de infracțiuni prevăzute în art. 5 alin. (2) din Directiva 2014/42/UE din 3 aprilie 2014 (coruperea activă și pasivă din sectorul privat; coruperea activă și pasivă care implică funcționari ai instituțiilor Uniunii sau ai statelor membre; infracțiunile legate de participarea la o organizație criminală; incitarea sau recrutarea unui copil în scopul participării la spectacole pornografice sau obținerea de foloase sau exploatarea unui copil în orice alt fel în acest scop, în cazul în care copilul a depășit vârsta consimțământului sexual; distribuirea, diseminarea sau transmiterea de pornografie infantilă; oferirea, furnizarea sau punerea la dispoziție de pornografie infantilă; producerea de pornografie infantilă; afectarea ilegală a integrității sistemului și afectarea ilegală a integrității datelor, în cazul în care au fost afectate un număr semnificativ de sisteme informatice; importul, distribuirea sau punerea la dispoziție în alt mod, cu intenție, a instrumentelor utilizate pentru săvârșirea de infracțiuni, cel puțin atunci când nu reprezintă cazuri minore), noua directivă include infracțiunile menționate într-o serie de acte europene, care se referă la combaterea traficului de persoane; combaterea terorismului; spălarea banilor;

fabricarea și traficul ilegale de arme de foc, piese și componente ale acestora, precum și de muniții; combaterea fraudelor îndreptate împotriva intereselor financiare ale Uniunii; privind protecția mediului privind poluarea cauzată de nave și infracțiunile de poluare; sancțiunile penale pentru abuzul de piață [1, art. 2].

De asemenea, Directiva 2024/1260 din 24.04.2024 a păstrat posibilitatea ca statele membre să opteze pentru extinderea câmpului de aplicare a confiscării extinse pentru orice infracțiune care este pasibilă de o pedeapsă privativă de libertate cu o durată de cel puțin patru ani.

Suplimentar, în vederea acoperirii câștigurilor ilicite provenite din activități infracționale desfășurate în general de organizații criminale, Directiva încurajează statele membre, în special, să se asigure că în domeniul de aplicare al prezentei directive sunt incluse infracțiunile de contrafacere și piraterie a produselor, trafic ilicit de bunuri culturale, fals și uz de fals în înscrisuri oficiale, omor sau vătămare corporală gravă, trafic ilicit de organe și țesuturi umane, răpire, lipsire de libertate în mod ilegal sau luare de ostatici, furt organizat sau tâlhărie, racket și extorcare de fonduri, trafic de vehicule furate, infracțiunile fiscale legate de impozitele directe și impozitele indirecte, incendierea cu intenție, frauda și înșelăciunea, traficul ilicit de materiale nucleare sau radioactive și infracțiunile care intră în sfera de competență a Curții Penale Internaționale. Cu toate acestea, prezenta directivă nu impune statelor membre obligația de a introduce sau de a menține vreo infracțiune.

În ceea ce privește condițiile de aplicabilitate, confiscarea extinsă nu a suferit modificări substanțiale față de prevederile directivei anterioare, fiind doar clarificat și reformulat textul care definește această măsură de siguranță. Ajustările aduse urmăresc să ofere o mai mare precizie și coerență juridică, facilitând astfel aplicarea uniformă a confiscării extinse în statele membre, fără a schimba în mod fundamental esența și mecanismele acestei măsuri.

Confiscarea care nu se bazează pe o hotărâre de condamnare și compatibilitatea acesteia cu cadrul legal național

Un element de noutate pe care îl aduce directiva este confiscarea care nu se bazează pe o hotărâre de condamnare.

În raportul său, Comisia Europeană menționează că statele membre aplică regimuri variate de confiscare care nu se bazează pe o condamnare. Aceste regimuri variază de la confiscarea clasică care nu se bazează pe o condamnare, astfel cum se

prevede la articolul 4 alineatul (2) din Directiva 2014/42, la măsuri mai ambițioase care includ: (i) acțiuni îndreptate împotriva activelor ilicite în sine (proceduri *in rem*) sau (ii) măsuri privind averile nejustificate. În timp ce confiscarea clasică care nu se întemeiază pe o condamnare este bazată aproape exclusiv pe dreptul penal, în procedurile *in rem* sau în cele privind averile nejustificate se aplică o procedură penală, civilă sau administrativă.

La fel, Comisia a constatat că deși după transpunerea Directivei 2014/42 se poate observa o convergență mai mare între regimurile aplicate de statele membre în materie de confiscare care nu se bazează pe o condamnare, totuși rămân diferențe semnificative în ceea ce privește domeniul de aplicare și conceperea măsurilor de confiscare care nu se bazează pe o condamnare, majoritatea statelor membre instituind cerințe mai stricte decât cele minime stabilite la articolul 4 alineatul (2) din directivă [3, p. 14-15].

Analizând dispozițiile art. 15 din Directiva 2024/1260, care se referă la confiscarea care nu se bazează pe o hotărâre de condamnare, distingem patru situații în care poate fi aplicată această măsură, și anume: 1) din motive de boală; 2) sustragerea persoanei suspectate sau acuzate; 3) decesul persoanei suspectate sau acuzate; 4) a expirat termenul de prescripție pentru infracțiunile relevante prevăzute în dreptul intern.

Pentru a fi aplicabilă confiscarea care nu se bazează pe o hotărâre de condamnare sunt necesare a fi întrunite următoarele condiții: a) în absența situațiilor menționate *supra*, ar fi fost posibil ca procedurile penale relevante să conducă la pronunțarea unei hotărâri de condamnare penală; b) condamnarea să aibă loc cel puțin pentru infracțiunile de natură să genereze, direct sau indirect, beneficii economice substanțiale; c) instanța națională are convingerea că instrumentele, produsele sau bunurile care urmează să fie confiscate provin din infracțiune sau sunt direct sau indirect legate de infracțiunea respectivă.

Prima condiție impusă de directivă, la care ne-am referit *supra*, implică necesitatea acumulării de probe suficiente, astfel încât să se demonstreze că o anumită persoană a săvârșit infracțiunea generatoare de venituri ilicite, ceea ce constituie o garanție împotriva arbitrariului, deoarece impune ca instanțele judecătorești să evalueze probabilitatea unei condamnări pe baza probelor existente, chiar și în situațiile când o hotărâre formală de condamnare nu poate fi emisă (ex:

decesul făptuitorului). În lipsa unei asemenea constatări, confiscarea nu ar trebui să opereze.

Cât privește noțiunea de *„beneficiu substanțial”*, ce derivă din cea de-a doua condiție, legiuitorul european a lăsat la discreția statelor membre să poată fixa praguri minime pentru valoarea produselor preconizate sau să evalueze de la caz la caz, atunci când stabilesc dacă beneficiul economic este substanțial.

Ultima condiție se referă la administrarea probatoriului cu privire la legătura de cauzalitate dintre bunuri și infracțiune, astfel încât să creeze convingerea instanței că originea acestora este din infracțiune sau sunt direct sau indirect legate de infracțiunea respectivă.

În ceea ce privește obiectul confiscării care nu se bazează pe o hotărâre de condamnare, legiuitorul european a atribuit această formă de confiscare doar pentru instrumentele, produsele sau bunurile care provin din infracțiune sau sunt direct sau indirect legate de aceasta, adică acele bunuri care fac obiectul confiscării clasice (speciale).

Observăm că legiuitorul european nu a inclus bunurile care fac obiectul unei confiscări extinse, adică acele bunuri provenite din activități infracționale, în categoria celor pasibile de confiscare în lipsa unei hotărâri de condamnare. Aceasta ridică întrebări, mai ales în contextul în care lipsa condamnării poate fi rezultatul unor circumstanțe de fapt independente de voința făptuitorului (decesul, termenul de prescripție, boala), și nu neapărat lipsa probatoriului care să justifice o condamnare.

În ceea ce privește compatibilitatea dispozițiilor ce reglementează confiscarea care nu se bazează pe o hotărâre de condamnare din actul european cu prevederile cadrului legal național al Republicii Moldova vom analiza separat fiecare caz având în vedere că legea noastră procesual penală are abordări diferite cu privire la aceste situații.

Mai întâi de toate este necesar să menționăm că intervenirea termenului de prescripție ori decesul făptuitorului constituie cazuri de încetare a urmăririi penale pe temei de nereabilitare prevăzute la art. 285 alin. (2) Cod de procedură penală [5].

Totodată, Codul de procedură penală are reglementări diferite în dependență de etapa procesului penal la care intervine cazurile de nereabilitare.

Așadar, în cazul încetării urmăririi penale, în conformitate cu dispozițiile art. 285 alin. (6) pct. 3) din Codul de procedură penală, procurorul dispune aplicarea măsurilor

de siguranță. Amintim că, potrivit art. 98 din Codul penal al Republicii Moldova, instituția confiscării speciale și confiscării extinse sunt atribuite la categoria măsurilor de siguranță. Mai mult ca atât, prevederile art. 467 alin. (3) din Codul de procedură penală, care stipulează că *„Ordonanțele procurorului privind încetarea urmăririi penale sunt documente executorii”*. Chiar dacă ar fi să admitem o asemenea ipoteză, procurorul va putea dispune doar confiscarea specială; or măsura confiscării extinse solicită ca persoana să fie condamnată.

În cazul încetării procesului penal la faza judecării cauzei, instanța decide asupra aplicării măsurilor de siguranță, potrivit prevederilor art. 332 alin. (3) Cod de procedură penală.

În condițiile art. 389 din Codul de procedură penală, considerăm că măsura confiscării speciale sau confiscării extinse poate fi aplicată în cazul expirării termenului de prescripție și amnistiei, numai în cazul în care, în urma cercetării judecătorești, vinovăția inculpatului în săvârșirea infracțiunii a fost confirmată prin ansamblul de probe cercetate de instanța de judecată.

Așadar, dacă în urma cercetării judecătorești instanța a stabilit vinovăția persoanei, aceasta va adopta, în cazul amnistiei, o sentință de condamnare cu stabilirea pedepsei și cu liberarea de executarea ei, iar în cazul expirării termenului de prescripție o sentință de condamnare fără stabilirea pedepsei. În lipsa stabilirii vinovăției, considerăm că măsura confiscării, atât speciale, cât și extinse, nu poate fi aplicată.

În cazul decesului persoanei, în conformitate cu dispozițiile art. 391 din Codul de procedură penală, instanța de judecată emite o sentință de încetare a procesului penal, care în fapt nu atrage condamnarea făptuitorului și nici stabilirea unei pedepse. Coroborând cu prevederile art. 106 alin. (4) din Codul penal, care stipulează că *„Confiscarea specială se poate aplica chiar dacă făptuitorului nu i se stabilește o pedeapsă penală”*, s-ar părea că măsura confiscării speciale poate fi aplicată în cazul decesului făptuitorului. Cu toate acestea, suntem de părerea că la luarea unei asemenea măsuri, instanța trebuie să respecte aceleași standarde prevăzute la art. 389 CPP, adică să constate vinovăția inculpatului sau cel puțin standardul stabilit de directiva europeană *„ar fi fost posibil ca procedurile penale relevante să conducă la pronunțarea unei hotărâri de condamnare penală”*.

Abordând problematica dispunerii măsurii confiscării de către procuror în cazul încetării urmăririi penale pe temeiuri de nereabilitare, în opinia noastră doar instanța

de judecată poate să dispună confiscarea, deoarece aceasta are rolul fundamental în garantarea drepturilor și libertăților persoanelor implicate în procesul penal, mai ales în situațiile când se examinează o posibilă confiscare de la terți. Confiscarea bunurilor, fie că este vorba despre confiscarea specială sau extinsă, este o măsură gravă care presupune pierderea dreptului de proprietate, iar asemenea măsuri trebuie luate doar în urma unei analize temeinice. Dispunerea confiscării printr-o hotărâre judecătorească asigură faptul că aceasta este luată în baza unei analize detaliate a probelor și faptelor, într-un cadru contradictoriu, în care toate părțile implicate au posibilitatea de a se apăra.

În ceea ce privește situațiile în care persoana care a săvârșit infracțiunea se sustrage de la urmărirea penală sau judecată, legiuitorul a găsit soluții de finalizare a urmăririi penale în lipsa învinuitului și trimitere a cauzei în judecată, precum și de judecare a cauzei penale în lipsa inculpatului. Astfel, prin Legea nr. 189 din 14.07.2022 [6] au fost aduse modificări importante Codului de procedură penală prin introducerea dispozițiilor cu privire la înaintarea învinuirii când persoane se sustrage de la urmărirea penală; înaintarea acuzării învinuitului aflat peste hotarele țării; finalizarea urmăririi penale și judecării cauzei în lipsa învinuitului care se sustrage. În acest context, instanța de judecată, soluționând cauza în absența inculpatului, va trebui să examineze nu doar aspectele legate de vinovăția acestuia, ci și aplicarea măsurilor de siguranță.

Cât privește situațiile în care persoana acuzată s-a îmbolnăvit de o boală care împiedică continuarea urmăririi penale sau judecarea cauzei, dispozițiile actuale ale Codului de procedură penală din Republica Moldova nu sunt pe deplin aliniate cu standardele europene. Astfel, atunci când persoana acuzată de săvârșirea unei infracțiuni s-a îmbolnăvit de o boală gravă sau de o boală psihică constatată de printr-o concluzie medico-legală, atât urmărirea penală, cât și judecarea cauzei se suspendă (art. 287[1], respectiv art. 330 din Codul de procedură penală), procesul penal urmând a fi reluat numai după încetarea temeiurilor care au servit la suspendarea acestuia.

Necesitatea confiscării bunurilor în astfel de cazuri este argumentată de raționamentul că starea de sănătate a persoanei acuzate de săvârșirea unei infracțiuni nu schimbă caracterul infracțional al faptelor comise și nu diminuează necesitatea de a retrage din patrimoniul făptuitorului acele bunuri care au fost obținute pe cale infracțională. Menținerea produselor infracționale sub controlul unei

persoane care, din motive de sănătate, nu poate fi judecată ar periclita eficiența măsurilor de recuperare a activelor.

Pe de altă parte, asigurarea principiului contradictorialității poate fi o provocare în cazul confiscării bunurilor de la o persoană care suferă de o boală gravă, deoarece acest principiu presupune ca părțile implicate într-un proces să aibă posibilitatea de a-și prezenta argumentele, de a contesta probele și de a fi implicate activ în procesul penal. Pentru a soluționa această problemă, legiuitorul ar putea introduce garanții similare celor aplicate în cazurile în care persoana se sustrage de la urmărirea penală sau judecată, care ar putea include reprezentarea legală obligatorie.

Confiscarea averilor nejustificate în legătură cu desfășurarea unor activități infracționale

Cea mai inovatoare, dar și cea care va genera în viitor discuții aprinse în procesul de transpunere în legislațiile interne ale statelor membre este confiscarea averilor nejustificate în legătură cu desfășurarea unor activități infracționale.

La prima vedere, această formă de confiscare îmbină elemente din confiscarea care nu se bazează pe o hotărâre de condamnare și confiscarea extinsă, adică nu este necesară o condamnare a persoanei și ține bunurile care provin din activități infracționale.

Potrivit directivei, pentru a fi aplicabilă confiscarea averilor nejustificate este necesar de a fi îndeplinite două condiții de bază: 1) alte forme de confiscare nu pot fi aplicate asupra bunurilor identificate în cadrul unei anchete penale; 2) instanța națională să aibă convingerea că bunurile identificate au fost obținute din activități infracționale desfășurate în cadrul unei organizații criminale și că respectivele activități infracționale sunt de natură să genereze, direct sau indirect, beneficii economice substanțiale.

Potrivit directivei, atunci când se apreciază originea bunurilor din activitățile infracționale desfășurate în cadrul unei organizații criminale, urmează să țină cont de circumstanțele cauzei inclusiv de probele disponibile și de faptele specifice, care pot include: a) valoarea bunurilor este în mod substanțial disproporționată în raport cu venitul legal al persoanei afectate; b) nu există nicio sursă legală plauzibilă a bunurilor respective; c) persoana afectată are legături cu persoane asociate unei organizații criminale.

Având în vedere că instanțele de judecată naționale manifestă reticență în aplicarea confiscării extinse, aceasta fiind mai degrabă o excepție decât o practică

sistemică și oricât de entuziasmați am fi în transpunerea confiscării averilor nejustificate, considerăm că aplicarea practică va genera multiple provocări.

Din punct de vedere practic, dacă ar fi să extindem ipotetic prevederile directivei cu privire la confiscarea averilor nejustificate la contextul procesual-penal național, aceasta ar presupune ca în cadrul unei urmăririi penale sau la finalizarea ei, în baza circumstanțelor și probatoriului acumulat să fie elucidate următoarele aspecte: 1) existența unei urmăriri penale, fie în curs de desfășurare, fie finalizată, cu privire la o infracțiune săvârșită în cadrul unei organizații criminale; 2) în cadrul urmăririi penale să fie identificate și indisponibilizate bunuri; 3) constatarea faptului că bunurile provin din activitățile infracționale desfășurate în cadrul unei organizații criminale; 4) constatarea imposibilității aplicării confiscării speciale sau confiscării extinsă și a formelor alternative de confiscare: confiscarea de la terți, confiscarea prin echivalent sau confiscarea care nu se bazează pe o hotărâre de condamnare; 5) stabilirea faptului că subiectul eventualei confiscări a averii nejustificate are legături cu persoane asociate unei organizații criminale; 6) efectuarea unei evaluări a patrimoniului persoanei afectate de o eventuală confiscare a averilor nejustificate, în care să se constate că valoarea bunurilor este în mod substanțial disproporționată în raport cu venitul legal și nu există nici o sursă legală credibilă a bunurilor respective.

Odată elucidate aceste aspecte, considerăm că doar procurorul ar trebui să fie autoritatea competentă să solicite instanței dispunerea confiscării averilor nejustificate printr-un demers separat de procesul penal instrumentat.

Totuși, acest proces este unul complex, care necesită reguli clare și bine definite. Fără un cadru juridic riguros și o supraveghere corespunzătoare, există riscul ca măsura confiscării să fie folosită în mod abuziv sau nejustificat, fie ca o soluție mai facilă, fie ca o alternativă la procedurile mai stricte, cum ar fi confiscarea specială sau extinsă. Prin urmare, implementarea eficientă a acestor măsuri trebuie să includă un echilibru între eficacitatea recuperării bunurilor și protecția drepturilor persoanelor afectate.

Concluzii

Concluzionând asupra constatărilor acestui studiu, se poate afirma că, la nivel european, măsurile tradiționale de confiscare nu au generat rezultatele așteptate. Noile mecanisme inovatoare, cum ar fi confiscarea fără condamnare și confiscarea averilor nejustificate, scot și mai mult în evidență provocările legate de asigurarea

echității în aplicarea acestor măsuri și garantarea drepturilor persoanelor afectate.

Întrucât Republica Moldova se confruntă cu rate scăzute de confiscare similare, ajustarea cadrului legal conform noilor standarde europene cu privire la confiscarea prin echivalent, extinderea domeniului de aplicabilitate a confiscării extinse, confiscarea în situațiile de încetare a procesului penal pe temeiuri de nereabilitare ar întări capacitatea statului de a combate infracționalitatea și de a preveni reinvestirea profiturilor ilicite în economia legală.

BIBLIOGRAFIE:

1. Directiva (UE) 2024/1260 a Parlamentului European și a Consiliului din 24 aprilie 2024 privind recuperarea și confiscarea activelor. [Accesat: 23.09.2024] Disponibil: https://eur-lex.europa.eu/legal-content/RO/TXT/PDF/?uri=OJ:L_202401260

2. Directiva 2014/42/UE a Parlamentului European și a Consiliului din 3 aprilie 2014 privind înghețarea și confiscarea instrumentelor și produselor infracțiunilor săvârșite în Uniunea Europeană. [Accesat: 23.09.2024] Disponibil: https://eur-lex.europa.eu/legal-content/RO/TXT/PDF/?uri=CELEX:32014L0042

3. Raport al Comisiei către Parlamentul European și Consiliu „Recuperarea și confiscarea activelor. Asigurarea faptului că nu este rentabil să se săvârșească infracțiuni”. [Accesat: 23.09.2024] Disponibil: https://eur-lex.europa.eu/resource.html?uri=cellar:5776f170-a4b5-11ea-bb7a-01aa75ed71a1.0017.02/DOC_1&format=PDF

4. Codul penal al Republicii Moldova. Nr. 985 din 18.04.2002. În: Monitorul Oficial al Republicii Moldova, 2009, nr. 72-74.

5. Codul de procedură penală al Republicii Moldova. Nr. 122 din 14.03.2003. În: Monitorul Oficial al Republicii Moldova, 2013, nr. 248-251.

6. Legea Nr. 189 din 21 iulie 2022 pentru modificarea unor acte normative. În: Monitorul Oficial al Republicii Moldova, 2022, nr. 246-250.

CZU: 340.134:343.6(478) **https://doi.org/10.59295/rpijn2025.60**

EFECTUL LEGII NR. 136/2024 ASUPRA NORMELOR PRIVIND INFRACȚIUNILE CONTRA PERSOANEI

BRÎNZA Serghei,
Universitatea de Stat din Moldova,
doctor habilitat în drept, profesor universitar,
Departamentul Drept penal al Facultății
ORCID: 0000-0001-5937-3926

STATI Vitalie,
Universitatea de Stat din Moldova,
doctor în drept, profesor universitar,
Departamentul Drept penal al Facultății de Drept
ORCID: 0000-0003-1371-4961

SUMMARY

The amendments, implemented by Law no. 136/2024 in Chapters II, III, IV and VII of the special part of the Criminal Code of the Republic of Moldova, largely correspond to the objective of ensuring the stability and clarity of the criminal law, which was drawn up in Law no. 211/2021. At the same time, the phrase "in the exercise of a function" in art. 149 and 157 of the Criminal Code of the Republic of Moldova, as well as certain wordings from art. 165^1 and 206^1 of the Criminal Code of the Republic of Moldova, could undermine the achievement of the desired protection of the person against arbitrariness, with the exclusion of abusive and extensive interpretations. The analysis from this study and the recommendations, which we have formulated, are intended to contribute to the elimination of the revealed deficiencies and to the continuous raising of the quality standard of the criminal law.

Keywords: repetition of offenses; the exercise of a function; exploitation of a person; enticing the minor for sexual purposes; illegally taking children out of the country.

Strategia privind asigurarea independenței și integrității sectorului justiției pentru anii 2022-2025 (Anexa nr. 1 la Legea nr. 211 din 06.12.2021 pentru aprobarea Strategiei privind asigurarea independenței și integrității sectorului justiției pentru anii 2022-2025 și a Planului de acțiuni pentru implementarea acesteia (în continuare – Legea nr. 211/2021)) prevede – în cadrul Direcției strategice II „Accesul la justiție și calitatea actului de justiție" – Obiectivul 2.1 „Îmbunătățirea accesului la justiție și a sistemului de protecție a drepturilor omului în sectorul justiției". Conform acestui obiectiv, „prioritate constituie [...] promovarea unui sistem de justiție penală bazat pe

respectarea drepturilor omului, pe garantarea unei justiții penale echitabile. În acest sens, eforturile urmează a fi conjugate în vederea asigurării calității legii penale, cerință ce urmărește protecția persoanei împotriva arbitrarului, cu excluderea interpretărilor abuzive și extensive" [1].

În contextul enunțat, printre obiectivele specifice se evidențiază „Asigurarea stabilității și clarității legii penale". Anume acest obiectiv specific a fost urmărit în procesul de elaborare a proiectului pus la baza Legii nr. 136 din 06.06.2024 pentru modificarea unor acte normative [2] (în continuare – Legii nr. 136/2024). Potrivit Planului de acțiuni pentru implementarea Strategiei privind asigurarea independenței și integrității sectorului justiției pentru anii 2022-2025 (Anexa nr. 2 la Legea nr. 211/2021), obiectivul specific sus-menționat presupune „elaborarea unui concept de modificare a legii penale în scopul stabilirii unei politici unice pe termen lung, prin care să fie realizate următoarele: analiza deficiențelor instituțiilor din Codul penal, cu identificarea măsurilor de remediere; evaluarea [...] fenomenului criminogen raportat la gravitatea faptelor incriminate și a pedepselor stabilite; identificarea, inclusiv prin prisma jurisprudenței, a prevederilor care generează interpretări neuniforme" [1].

Pornind de la aceste premise, în continuare vom stabili în ce măsură amendamentele, operate prin Legea nr. 136/2024, respectă dezideratul de „protecție a persoanei împotriva arbitrarului, cu excluderea interpretărilor abuzive și extensive" [1]. Întrucât legea respectivă vizează un număr mare de norme penale, în prezentul studiu ne vom axa numai pe remanierile cele mai importante care se referă la normele ce prevăd răspunderea pentru infracțiunile contra persoanei (adică normele din Capitolele II, III, IV și VII din partea specială a Codului penal).

1. Salutăm abrogarea prevederilor din art. 145, 158 și 165 CP RM, potrivit cărora răspunderea era agravată pentru repetarea de infracțiuni. În aceeași ordine de idei, menționăm excluderea din alin. (1) art. 33 CP RM a textului „ , cu excepția cazurilor când săvârșirea a două sau mai multor infracțiuni este prevăzută în articolele părții speciale a prezentului cod în calitate de circumstanță care agravează pedeapsa" [2].

Nu putem să omitem preistoria acestei importante revizuiri legislative.

Astfel, încă în 2007 am menționat într-o publicație științifică: „Repetarea infracţiunii nu trebuie aplicată „dozat". Ea trebuie exclusă cu desăvârşire din legea penală, astfel încât să nu mai apară nici un fel de îndoieli că unicele tipuri ale pluralităţii de infracţiuni, fixate în Codul penal al Republicii Moldova, sunt concursul

de infracţiuni şi recidiva. [...] Drept compensare, legiuitorul trebuie să extindă acţiunea conceptului „concurs de infracţiuni" asupra săvârşirii de acelaşi făptuitor a două sau mai multor infracţiuni identice. Aceasta va contribui la o mai bună diferenţiere a răspunderii penale, la stabilirea mai echitabilă a pedepsei, la promovarea mai consecventă a scopurilor şi principiilor legii penale, şi, nu în ultimul rând, la ridicarea standardelor justiţiei penale" [3].

Legiuitorul a reacționat la acest demers al nostru și, la 18.12.2008, a adoptat Legea nr. 277 pentru modificarea şi completarea Codului penal al Republicii Moldova [4]. Efectul adoptării acestei legi a constat în excluderea din aproximativ 80 de norme de incriminare a circumstanței agravante care se referă la repetarea infracțiunii. Totuși, în unele articole din Codul penal (art. 145, 158, 165 etc.) această agravantă a fost, din motive neclare, păstrată.

În 2019, într-o altă publicație științifică [5], am semnalat și am analizat erorile judiciare admise în număr mare la aplicarea dispoziției de la lit. o) alin. (2) art. 145 CP RM. Astfel de erori erau admise în pofida aportului nostru doctrinar, dar și a explicațiilor suficient de clare ale Plenului Curții Supreme de Justiție [6] cu privire la interpretarea dispoziției respective.

Iată că, abia în 2024, putem afirma cu satisfacție că problema, despre care am vorbit pe parcursul a 17 ani, și-a găsit rezolvarea. Ca efect, urmează să se aplice regulile concursului de infracțiuni, chiar dacă două sau mai multe infracțiuni, care se succedă, sunt prevăzute de același alineat al articolului ce prevede astfel de infracțiuni.

2. O altă serie de amendamente se referă la art. 149 și 157 CP RM. Aceste articole au fost completate cu alineate ce stabilesc răspunderea factorului de decizie aflat în exercițiul funcției, care comite fie lipsirea de viață din imprudență, fie vătămarea gravă ori medie a integrităţii corporale sau a sănătăţii cauzată din imprudenţă. În același timp, anumite prevederi din art. 158, 165, 166[1], 168, 205 și 206 CP RM au fost completate cu cuvintele „cu folosirea situației de serviciu". Toate aceste amendamente constituie o compensare *sui generis* a excluderii sintagmei „urmări grave" din art. 327 și 329 CP RM. Încă în 2018, într-o hotărâre a Curții Constituționale, Parlamentului i s-a recomandat să modifice normele în care se folosea sintagma respectivă, pentru a fi înlăturat „riscul ca o urmare să fie catalogată

drept gravă în baza unor criterii arbitrare și discreționare de către cei care au competența aplicării legii penale" [7].

Această recomandare și-a găsit realizarea în Legea nr. 136/2024. Totuși, pune în gardă modul în care legiuitorul a înțeles să implementeze recomandarea instanței de contencios constituțional. Ne referim la folosirea în Legea nr. 136/2024, în paralel, a sintagmelor „în exercițiul funcției" și „cu folosirea situației de serviciu". Un asemenea paralelism terminologic ar putea genera interpretări eronate.

Sintagma „cu folosirea situației de serviciu" a fost analizată suficient în doctrina penală și, de asemenea, a fost interpretată într-o manieră acceptabilă de către Plenul Curții Supreme de Justiție. Important este să reținem că pe parcursul a aproximativ 20 de ani s-a format o practică statornică de interpretare și aplicare de către instanțele de judecată a normelor penale care conțin sintagma respectivă.

Folosirea situației de serviciu se exprimă în profitarea, prin încălcarea legii, de atribuțiile de serviciu acordate, fără a exceda limitele acestor atribuții. Este necesar să precizăm că situația de serviciu poate fi folosită doar cu intenţie. În toate normele din partea specială a Codului penal, în care se recurge la sintagma „cu folosirea situației de serviciu", sunt incriminate fapte săvârșite exclusiv cu intenție.

În comparație cu sintagma „cu folosirea situației de serviciu", sintagma „în exercițiul funcției" provoacă controverse. Din analiza unor prevederi normative se poate vedea că interpretarea acestei sintagme nu este uniformă.

De exemplu, în unele norme se stabilește că exercițiul funcției se referă doar la ipoteza de exercitare a atribuțiilor de serviciu (alin. (1) art. 20 al Legii nr. 158 din 04.07.2008 cu privire la funcţia publică şi statutul funcţionarului public [8]). O concluzie similară se desprinde din pct. 53 al Hotărârii Curții Constituționale nr. 9 din 26.03.2020 pentru interpretarea articolului 137 din Constituție [9]. Din alte norme însă reiese că exercițiul funcției presupune o listă largă de ipoteze, care include, *inter alia*, ipoteza de îndeplinire a atribuțiilor de serviciu (de exemplu: art. 25 al Legii nr. 170 din 19.07.2007 privind statutul ofiţerului de informaţii şi securitate [10]; art. 28 al Legii nr. 134 din 13.06.2008 cu privire la Serviciul de Protecţie şi Pază de Stat [11], etc.).

Din unele prevederi normative aflăm că exercițiul funcției trebuie deosebit de ipoteza când factorul de decizie este „în afara relaţiilor de serviciu" [12] (alin. (1) art. 26 al Legii nr. 544 din 20.07.1995 cu privire la statutul judecătorului). În alte dispoziții normative se statuează însă că exercițiu al funcției se consideră, între altele,

„îndeplinirea obligaţiilor de serviciu [...] în afara orelor de program" [13] (lit. c) alin. (3) art. 26 al Legii nr. 1104 din 06.06.2002 cu privire la Centrul Naţional Anticorupţie).

Să nu uităm și de acele acte normative care conțin sintagma „în exercițiul funcției" fără a oferi vreun indiciu cu privire la înțelesul acesteia (de exemplu: Legea nr. 761 din 27.12.2001 cu privire la serviciul diplomatic [14]; Legea nr. 174 din 21.09.2017 cu privire la energetică [15]; Legea nr. 64 din 30.03.2023 cu privire la Curtea Supremă de Justiție [16], etc.).

Situația se complică și mai mult dacă luăm în considerare Nota informativă la proiectul care a fost pus la baza Legii nr. 136/2024. Potrivit acestui act, sintagma „folosirea situației de serviciu" se referă la „cazul în care infracţiunile au fost comise în exerciţiul *sau în legătură cu exerciţiul prerogativelor specifice funcţiei sau profitând de autoritatea specifică funcţiei publice* (evid. ns.)" [17]. În replică, menționăm că abuzul de putere sau abuzul de serviciu, incriminat în art. 327 CP RM, presupune folosirea situației de serviciu. Însă, acest articol prevede expres că subiectul infracțiunii se află exclusiv în exercițiul funcției. Art. 327 CP RM nu se referă la cazul în care abuzul de putere sau abuzul de serviciu este săvârșit „în legătură cu exerciţiul prerogativelor specifice funcţiei sau profitând de autoritatea specifică funcţiei publice" [17]. De asemenea, din unele norme cu caracter extrapenal reiese că exercițiul funcției trebuie delimitat de ipoteza când fapta este comisă în legătură cu exercițiul funcției (de exemplu: alin. (2) art. 20 al Legii nr. 158 din 04.07.2008 cu privire la funcţia publică şi statutul funcţionarului public [8]; alin. (2) art. 14 al Legii nr. 80 din 07.05.2010 cu privire la statutul personalului din cabinetul persoanelor cu funcţii de demnitate publică [18]).

Sintagma „în exercițiul funcției" este folosită atât în norme care incriminează fapte săvârșite cu intenție, cât și în norme care incriminează fapte comise din imprudență. Aceasta deosebește sintagma în cauză de sintagma „cu folosirea situației de serviciu".

Toate aceste detalii denotă că sintagma „în exercițiul funcției" are o sferă mai largă decât sintagma „cu folosirea situației de serviciu". Totodată, anumite asemănări dintre cele două sintagme sporesc riscul de aplicare discreționară a normelor care conțin sintagma „în exercițiul funcției". Există pericolul ca, în practică, aceste norme să fie interpretate extensiv defavorabil, deci cu încălcarea art. 7 din Convenția Europeană a Drepturilor Omului. Soluția, pe care o propunem, constă în definirea clară și previzibilă în Capitolul XIII din partea generală a Codului penal a noțiunii „exercițiul funcției".

In concreto, recomandăm legiuitorului ca, în art. 134[26] CP RM, definiția noțiunii „Exercițiul funcției" să fie formulată astfel: „Prin exercițiu al funcției se înțelege executarea obligațiilor de serviciu sau profesionale, dacă normele, ce reglementează statutul persoanei care deține funcția exercitată, nu prevăd altfel". La fel, recomandăm legiuitorului să utilizeze o terminologie uniformă (și anume: în partea specială a Codului penal, sintagma „exercițiul funcției" să substituie atât sintagma „exercițiul funcțiunii" (lit. b) alin. (2) art. 237 și lit. d) alin. (2) art. 287 CP RM), cât și sintagma „exercitarea funcției" (alin. (1) art. 324, alin. (1) art. 325 și alin. (1) art. 326 CP RM)).

3. Următorul amendament constă în adoptarea art. 206[1] CP RM, care prevede răspunderea pentru utilizarea rezultatelor muncii sau serviciilor unei persoane care este victimă a traficului de copii. Nu se poate afirma că fapta, prevăzută la art. 206[1] CP RM, presupune o incriminare *ex novo*. Pur și simplu art. 165[1] CP RM (care înainte se aplica indiferent de vârsta victimei) a fost disjuns în două articole. Astfel, art. 165[1] CP RM în varianta în vigoare se aplică în cazul victimei adulte, iar art. 206[1] CP RM se aplică în cazul victimei minore. Astfel, prin asigurarea unei diferențieri mai adecvate a răspunderii făptuitorului în funcție de vârsta victimei exploatate, acesteia i se oferă o protecție mai eficientă.

Atât în art. 165[1] CP RM, cât și în art. 206[1] CP RM, remarcăm o eroare conceptuală care compromite interpretarea și aplicarea acestora în corespundere cu principiul legalității. Astfel, în art. 165[1] CP RM este menționată exploatarea victimei în infracțiunea de trafic de ființe umane. Respectiv, în art. 206[1] CP RM legiuitorul vorbește despre exploatarea victimei în infracțiunea de trafic de copii. Astfel de teze nu sunt corecte. Aprioric, exploatarea victimei constituie scopul infracțiunilor de trafic de ființe umane și de trafic de copii. Realizarea acestui scop depășește cadrul infracțiunilor în cauză și necesită calificare aparte.

Formulările din art. 165[1] și 206[1] CP RM, pe care le criticăm, nu corespund dispoziției din art. 19 al Convenţiei Consiliului Europei privind lupta împotriva traficului de fiinţe umane. Conform acestui articol, „fiecare Parte va evalua posibilitatea adoptării unor măsuri legislative şi altor măsuri necesare pentru a califica drept infracţiune, în conformitate cu dreptul intern, utilizarea serviciilor care fac obiectul exploatării prevăzute la articolul 4 litera (a) a prezentei Convenţii, având cunoştinţă de faptul că persoana în cauză este victimă a traficului de fiinţe umane" [19]. Potrivit dispoziției din art. 4 din aceeași Convenție, la care se face referire, „exploatarea cuprinde, cel

puţin, exploatarea prostituției celorlalţi sau alte forme de exploatare sexuală, munca sau serviciile forţate, sclavia sau practicile similare acesteia, aservirea sau prelevarea de organe" [19]. Prevederi similare găsim în alin. (2) art. 3 și alin. (4) art. 18 din Directiva 2011/36/UE a Parlamentului European și a Consiliului din 05.04.2011 privind prevenirea și combaterea traficului de persoane și protejarea victimelor acestuia, precum și de înlocuire a Deciziei-cadru 2002/629/JAI a Consiliului [20].

Așadar, în cazul infracțiunilor prevăzute la din art. 165^1 și 206^1 CP RM, sunt utilizate produse și/sau servicii care constituie rezultatul exploatării nu în cadrul infracțiunii de trafic de ființe umane sau al infracțiunii de trafic de copii, ci ca urmare a săvârșirii acestor infracțiuni. Considerăm imperios ca această idee să fie pusă la baza revizuirii art. 165^1 și 206^1 CP RM.

In concreto, recomandăm legiuitorului ca: în alin. (1) art. 165^1 CP RM, textul „exploatării în infracțiunea de trafic de ființe umane" să fie înlocuit prin cuvintele „realizării scopului de exploatare al infracțiunii de trafic de ființe umane"; în alin. (1) art. 206^1 CP RM, textul „exploatării în infracțiunea de trafic de copii" să fie înlocuit prin cuvintele „realizării scopului de exploatare al infracțiunii de trafic de copii".

4. Următoarele amendamente, care merită atenție, se referă la art. 175^1 CP RM, în care se incriminează ademenirea minorului în scopuri sexuale.

În primul rând, în rezultatul adoptării Legii nr. 136/2024, dispoziția acestui articol a fost modificată pentru a fi mai clară și mai previzibilă, dar și pentru a-i fi lărgită sfera de aplicare. La concret, în alin. (1) art. 175^1 CP RM, cuvintele „privind viața sexuală" au fost substituite cu textul „prevăzute la art. 171-175, 208^1" [2].

Această modificare are ca obiectiv ajustarea textului art. 175^1 CP RM la art. 23 al Convenției Consiliului Europei pentru protecția copiilor împotriva exploatării sexuale şi a abuzurilor sexuale [21], precum și la alin. (1) art. 6 al Directivei 2011/93/UE a Parlamentului European și a Consiliului din 13 decembrie 2011 privind combaterea abuzului sexual asupra copiilor, a exploatării sexuale a copiilor și a pornografiei infantile și de înlocuire a Deciziei-cadru 2004/68/JAI a Consiliului [22]. Or, în conformitate cu aceste două acte internaționale, scopul infracțiunii de ademenire a minorului în scopuri sexuale poate consta în săvârșirea nu doar a unei infracțiuni privind viața sexuală, ci și a infracțiunii de pornografie infantilă. În afară de aceasta, nu trebuie să ignorăm faptul că ademenirea minorului în scopuri sexuale este și ea o infracțiune privind viața sexuală.

Totuși, scopul infracțiunii, prevăzute la art. 175[1] CP RM, nu poate consta în comiterea infracțiunii de ademenire a minorului în scopuri sexuale.

În alt context, în rezultatul adoptării Legii nr. 136/2024, a fost abrogată prevederea de la litera c) alineatul (2), care conținea agravanta „de către o persoană care anterior a fost condamnată pentru o infracțiune cu caracter sexual sau pentru alte fapte care au relevanță pentru cauză” [23]. În partea specială a Codului penal numai în art. 175[1] era prezentă o asemenea agravantă.

Prevederea abrogată, pe care o examinăm, a apărut în art. 175[1] CP RM în rezultatul adoptării Legii nr. 121 din 02.06.2016 pentru modificarea articolului 175[1] din Codul penal al Republicii Moldova nr. 985-XV din 18 aprilie 2002 [24]. În scurt timp după aceasta, într-o publicație științifică, am argumentat de ce nu suntem de acord cu prezența unei asemenea circumstanţe agravante în legea penală a Republicii Moldova: „Or, încă în perioada aplicării Codului penal anterior, a fost adoptată următoarea recomandare pentru instanțele judecătorești: „Se atenţionează instanţele de judecată că asemenea semne calificative prevăzute în Codul penal în vigoare cum sunt: săvârşirea infracţiunii de către o persoană condamnată anterior pentru aceeaşi infracţiune [...] contravine prevederilor art. 4 din Protocolul nr. 7 la Convenţia pentru apărarea drepturilor omului şi libertăţilor fundamentale [...]” [25]. În afară de aceasta, nu este deloc clar ce înseamnă „alte fapte care au relevanță pentru cauză”. Cu certitudine, o asemenea sintagmă nereușită va genera interpretări diferite printre practicieni, precum și erori de calificare. În consecință, recomandăm legiuitorului excluderea literei c) din alin. (2) art. 175[1] CP RM” [26].

Iată că, după opt ani de așteptare, legiuitorul a dat dovadă de receptivitate și a soluționat problema pe care am semnalat-o atunci.

5. Ultima remaniere legislativă, la care ne vom referi, vizează art. 207 CP RM, în care se incriminează scoaterea ilegală a copiilor din țară.

Înainte de adoptarea Legii nr. 136/2024, infracțiunea, prevăzută la art. 207 CP RM, presupunea două modalități normative: 1) scoaterea copilului din ţară în baza unor acte false sau pe altă cale ilegală; 2) abandonarea copilului în străinătate.

În rezultatul adoptării Legii nr. 136/2024, acest articol a fost disjuns în două alineate. Infracțiunea, prevăzută de alineatul (1), corespunde, într-o anumită măsură, modalității normative nr. 1), menționată mai sus. Spunem „într-o anumită măsură”, deoarece, în loc de sintagma „pe altă cale ilegală”, acum este utilizată o expresie

caracterizată printr-o precizie mai mare: „prin eludarea de la controlul efectuat la trecerea frontierei” [2]. Este de menționat că sintagma „pe altă cale ilegală” din art. 207 CP RM s-a aflat relativ recent în vizorul instanței de contencios constituțional. Prin Decizia Curții Constituționale nr. 128 din 29.10.2020 de inadmisibilitate a sesizării nr. 129g/2020 privind excepția de neconstituționalitate a unor prevederi din articolul 207 din Codul penal și din Legea nr. 269 din 9 noiembrie 1994 cu privire la ieșirea și intrarea în Republica Moldova, s-a constatat că sintagma respectivă corespunde Constituției [27]. Cu toate acestea, legiuitorul a decis să substituie sintagma „pe altă cale ilegală” din art. 207 CP RM printr-o expresie mai clară și mai previzibilă. Ceea ce considerăm benefic.

Revenind la efectul Legii nr. 136/2024 asupra art. 207 CP RM, consemnăm că infracțiunea, prevăzută de alineatul (2), presupune că, după săvârșirea faptei descrise la alineatul (1), victima este abandonată în străinătate. Cu alte cuvinte, modalitățile normative care (înainte de intrarea în vigoare a Legii nr. 136/2024) aveau un caracter alternativ, formează o succesiune în varianta în vigoare a infracțiunii prevăzute la alin. (2) art. 207 CP RM. Având în vedere această cumulare de pericole sociale, infracțiunea în cauză este sancționată mai sever decât cea de la alin. (1) art. 207 CP RM. Astfel, efectul Legii nr. 136/2024 asupra art. 207 CP RM constă în diferențierea mai adecvată a răspunderii pentru scoaterea ilegală a copiilor din țară.

* * *

Cu titlu de concluzie generală, se poate afirma că amendamentele, operate prin Legea nr. 136/2024 în Capitolele II, III, IV și VII din partea specială a Codului penal, corespund în mare parte obiectivului de asigurare a stabilității și clarității legii penale, care a fost trasat în Legea nr. 211/2021. Totodată, așa cum s-a putut vedea, sintagma „în exercițiul funcției” din art. 149 și 157 CP RM, precum și anumite formulări din art. 165^1 și 206^1 CP RM, pe care le-am evidențiat *supra*, ar putea submina realizarea deziderатului de „protecție a persoanei împotriva arbitrarului, cu excluderea interpretărilor abuzive și extensive” [1]. Analiza din cadrul studiului de față și recomandările, pe care le-am formulat, au scopul să contribuie la înlăturarea carențelor relevate și la ridicarea continuă a standardului de calitate a legii penale.

BIBLIOGRAFIE:

1. Legea nr. 211 din 06.12.2021 pentru aprobarea Strategiei privind asigurarea independenței și integrității sectorului justiției pentru anii 2022-2025 și a Planului de

acțiuni pentru implementarea acesteia. În: Monitorul Oficial al Republicii Moldova, 2021, nr. 325-333.

2. Legea nr. 136 din 06.06.2024 pentru modificarea unor acte normative. În: Monitorul Oficial al Republicii Moldova, 2024, nr. 245-246.

3. BRÎNZA, S., STATI, V. Considerente de natură politico-penală în vederea abolirii instituţiei de repetare a infracţiunii. În: Studia Universitatis Moldaviae (Seria Ştiinţe Sociale), 2007, nr. 6, p. 60-72.

4. Legea nr. 277 pentru modificarea şi completarea Codului penal al Republicii Moldova. În: Monitorul Oficial al Republicii Moldova, 2009, nr. 41-44.

5. BRÎNZA, S., STATI, V. Aplicarea răspunderii pentru omorul prevăzut la lit. o) alin. (2) art. 145 din Codul penal: aspecte teoretice și practice. În: Studia Universitatis Moldaviae (Seria Ştiinţe Sociale), 2019, nr. 8, p. 34-44.

6. Hotărârea Plenului Curții Supreme de Justiție nr. 11 din 24.12.2012 cu privire la practica judiciară în cauzele penale referitoare la infracţiunile săvârşite prin omor (art. 145-148 CP al RM). [Accesat: 24.08.2024] Disponibil: https://jurisprudenta.csj.md/search_hot_expl.php?id=318

7. Hotărârea Curții Constituționale nr. 22 din 01.10.2018 privind excepţia de neconstituţionalitate a articolului 328 alin. (3) lit. d) din Codul penal. În: Monitorul Oficial al Republicii Moldova, 2018, nr. 416-422.

8. Legea nr. 158 din 04.07.2008 cu privire la funcţia publică şi statutul funcţionarului public. În: Monitorul Oficial al Republicii Moldova, 2008, nr. 230-232.

9. Hotărârea Curții Constituționale nr. 9 din 26.03.2020 pentru interpretarea articolului 137 din Constituție. În: Monitorul Oficial al Republicii Moldova, 2020, nr. 126-130.

10. Legea nr. 170 din 19.07.2007 privind statutul ofiţerului de informaţii şi securitate. În: Monitorul Parlamentului Republicii Moldova, 2007, nr. 171-174.

11. Legea nr. 134 din 13.06.2008 cu privire la Serviciul de Protecţie şi Pază de Stat. În: Monitorul Oficial al Republicii Moldova, 2008, nr. 120-121.

12. Legea nr. 544 din 20.07.1995 cu privire la statutul judecătorului. În: Monitorul Oficial al Republicii Moldova, 1995, nr. 59-60.

13. Legea nr. 1104 din 06.06.2002 cu privire la Centrul Naţional Anticorupţie. În: Monitorul Oficial al Republicii Moldova, 2002, nr. 91-94.

14. Legea nr. 761 din 27.12.2001 cu privire la serviciul diplomatic. În: Monitorul Oficial al Republicii Moldova, 2002, nr. 20.

15. Legea nr. 174 din 21.09.2017 cu privire la energetică. În: Monitorul Oficial al Republicii Moldova, 2023, nr. 480-482.

16. Legea nr. 64 din 30.03.2023 cu privire la Curtea Supremă de Justiție. În: Monitorul Oficial al Republicii Moldova, nr. 117-118.

17. Nota informativă la Proiectul de lege pentru modificarea unor acte

normative (modificarea Codului penal și Codului contravențional). [Accesat: 24.08.2024] Disponibil: https://www.parlament.md/ProcesulLegislativ/Proiectedeactelegislative/tabid/61/LegislativId/6497/language/ro-RO/Default.aspx

18. Legea nr. 80 din 07.05.2010 cu privire la statutul personalului din cabinetul persoanelor cu funcţii de demnitate publică. În: Monitorul Oficial al Republicii Moldova, 2010, nr. 117-118.

19. Council of Europe Convention on Action against Trafficking in Human Beings. [Accesat: 24.08.2024] Disponibil: https://rm.coe.int/168008371d

20. Directiva 2011/36/UE a Parlamentului European și a Consiliului din 05.04.2011 privind prevenirea și combaterea traficului de persoane și protejarea victimelor acestuia, precum și de înlocuire a Deciziei-cadru 2002/629/JAI a Consiliului. [Accesat: 24.08.2024] Disponibil: https://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=OJ:L:2011:101:0001:0011:ro:PDF

21. Council of Europe Convention on the Protection of Children against Sexual Exploitation and Sexual Abuse. [Accesat: 24.08.2024] Disponibil: https://rm.coe.int/1680084822

22. Directiva 2011/93/UE a Parlamentului European și a Consiliului din 13 decembrie 2011 privind combaterea abuzului sexual asupra copiilor, a exploatării sexuale a copiilor și a pornografiei infantile și de înlocuire a Deciziei-cadru 2004/68/JAI a Consiliului. [Accesat: 24.08.2024] Disponibil: https://eur-lex.europa.eu/legal-content/RO/TXT/?uri=celex%3A32011L0093

23. Codul penal al Republicii Moldova nr. 985 din 18.04.2002. În: Monitorul Oficial al Republicii Moldova, 2002, nr. 128-129.

24. Legea nr. 121 din 02.06.2016 pentru modificarea articolului 175^1 din Codul penal al Republicii Moldova nr. 985-XV din 18 aprilie 2002. În: Monitorul Oficial al Republicii Moldova, 2016, nr. 184-192.

25. Hotărârea Plenului Curţii Supreme de Justiţie nr. 17 din 19.06.2000 privind aplicarea în practica judiciară de către instanţele judecătoreşti a unor prevederi ale Convenţiei pentru apărarea drepturilor omului şi libertăţilor fundamentale. [Accesat: 24.08.2024] Disponibil: http://jurisprudenta.csj.md/search_hot_expl.php?id=25

26. BRÎNZA, S. Răspunderea penală pentru ademenirea minorului în scopuri sexuale: experiența legislativă a Republicii Moldova. În: Актуальные научные исследования в современном мире, 2016, Вып. 7, ч. 3, p. 74-82.

27. Decizia Curții Constituționale nr. 128 din 29.10.2020 de inadmisibilitate a sesizării nr. 129g/2020 privind excepția de neconstituționalitate a unor prevederi din articolul 207 din Codul penal și din Legea nr. 269 din 9 noiembrie 1994 cu privire la ieșirea și intrarea în Republica Moldova. În: Monitorul Oficial al Republicii Moldova, 2020, nr. 313-317.

CZU: 378.091.3(4)::343.9 **https://doi.org/10.59295/rpijn2025.61**

INTEGRATION OF CRIMINALISTICS INTO EUROPEAN LEGAL EDUCATION

PISARENCO Constantin
Department of Public Law
Free International University of Moldova, Chisinau
Doctor of Law, Associate Professor
ORCID: 0000-0001-5548-4653

REZUMAT

Integrarea criminalisticii în educația juridică europeană

Relevanța studiului. Integrarea criminalisticii în educația juridică este esențială pentru pregătirea juriștilor capabili să lucreze în condițiile juridice moderne.

Scopul studiului – analizarea modelelor și abordărilor actuale privind predarea criminalisticii în Europa.

Materiale și metode. Au fost utilizate publicații despre criminalistică, planuri de învățământ din universitățile europene și acte normative. A fost realizată o analiză comparativă a programelor educaționale pentru a identifica tendințele moderne în predarea criminalisticii.

Rezultate. Au fost identificate diferențe semnificative în abordările privind predarea criminalisticii, de la cursuri obligatorii la module opționale. În unele țări, criminalistica ocupă un loc central în educația juridică, în timp ce în altele este prezentată ca parte a dreptului penal sau a criminologiei. De asemenea, s-a remarcat necesitatea unei utilizări mai largi a activităților practice și a tehnologiilor moderne în procesul educațional.

Concluzii. Pentru îmbunătățirea predării criminalisticii în Europa, se recomandă întărirea abordării interdisciplinare, creșterea componentei practice și dezvoltarea cooperării internaționale. Aceste măsuri sunt necesare pentru îmbunătățirea calității educației juridice și consolidarea sistemului de justiție.

Cuvinte cheie: criminalistică, integrarea, educația juridică europeană.

Introduction

Modern European legal education is faced with the need to integrate various disciplines in order to provide a comprehensive education for professionals who are able to work effectively in the context of rapidly changing criminal and legal realities. One such discipline that is becoming increasingly important in the context of legal education is forensic science. As a science concerned with the methods of detecting crime and establishing the truth in criminal cases, forensics plays a key role in shaping the skills and competencies of future lawyers, particularly those who will work in the field of criminal law and law enforcement [30].

Forensic science plays an important role in the training of future lawyers, particularly in those countries where the discipline has developed historically and is widely recognised. However, despite the generally recognised importance of forensic science, its teaching can vary considerably across Europe.

In European law faculties, criminalistics is taught under different names and with different emphases, depending on the country and the institution. In a number of Eastern European countries, such as Poland and others, the traditional term 'criminalistics' retains its meaning and covers methods of crime investigation, analysis of physical evidence, use of forensic techniques and other key aspects of the field. At the same time, in most Western European countries, a course similar to forensic science is often taught under more general or modern names such as 'forensic science' or 'criminal investigation'. These courses may include elements of traditional forensic science, but are often integrated with other disciplines related to law, criminology and forensic science. Nevertheless, in universities, particularly in countries with a long history of forensic research, such as Germany, a course called 'Criminal Investigation' is maintained and taught as a separate discipline within legal education. In the following, we will examine how these differences play out in different European countries.

The integration of forensic science into European legal education is becoming a necessity, not only to improve the quality of professional training, but also to meet the new demands and challenges of modern justice. These include the increasing number of complex and technologically advanced crimes, the need to use new methods and technologies in crime investigation, and the ever-increasing role of forensic evidence [11].

The aim of this study is to determine the extent to which forensic science is integrated into the educational programmes of law faculties in Europe, to analyse existing models and approaches, and to identify key areas for further development and improvement of educational programmes. Particular attention will be paid to the historical context of the development of criminalistics as a science in European countries and the impact of these processes on the modern system of legal education.

Materials and methods

The study used key publications on criminalistics, curricula of law faculties of leading European universities and regulatory legal acts governing educational standards. A comparative analysis of curricula was carried out in order to identify current trends in

the teaching of criminalistics. Special attention was paid to assessing the integration of criminalistics in different educational systems.

Results and discussion

Historical context of the development of criminalistics in Europe

The development of forensic science as a scientific discipline in Europe began in the late nineteenth and early twentieth centuries. During this period, police and judicial authorities began to systematically apply scientific methods to investigate crimes. The German criminalist Wilhelm Ritter von Reiner contributed to the development of the first methods of forensic analysis, including ballistics and fingerprinting. One of the first important steps in the formation of forensic science was the publication of "Manual for Forensic Investigators as a System of Forensic Science" by Hans Gross in 1893, which laid the foundation for the formation of forensic science as an independent field of knowledge and professional activity [7, 10]. Gross proposed a systematic approach to crime investigation based on scientific methods and principles, which differed significantly from earlier, less structured approaches. His work brought together various aspects of forensic and criminological research and provided a theoretical and methodological basis for the subsequent development of the discipline [8, 11].

In Germany, criminalistics began to be actively integrated into legal education in the first half of the twentieth century. Leading universities, such as the Universities of Berlin and Munich, began to offer courses based on scientific methods of crime investigation, covering topics such as fingerprinting, ballistics and forensic document examination.

This period was marked by the significant contribution of the German and Swiss scientist Rudolf Archibald Reiss to the theory and practice of criminalistics. Considered one of the founders of modern criminalistics, he played a key role in establishing the discipline as an independent scientific discipline and developed methods that are still actively used today. R. A. Reiss founded the Institute of Criminalistics in Lausanne and pioneered the use of scientific methods to investigate crime. His work has had a significant impact on the development of forensic techniques and their integration into judicial processes [26-28].

While in Germany forensics was seen as an important part of the training of future investigators and prosecutors, in Western Europe it often remained an optional

discipline, reflecting different approaches to legal education. In France and the United Kingdom, for example, forensic science has long been less widely recognized in academic circles than in Germany, where the focus has been on traditional legal disciplines, while forensic methods have been developed in practical settings, most often in police forces and forensic laboratories [29].

However, from the mid-twentieth century onwards, under the influence of increasing globalisation and internationalisation of law, criminalistics gradually began to take a more prominent place in legal education throughout Europe. The introduction of European Union standards on forensic science and criminalistics helped to develop common approaches to teaching and research in this field. Criminalistics now occupies an important place in the curricula of many European universities, reflecting its importance for the training of qualified lawyers and law enforcement officers.

Current status of criminalistics in legal education in Europe

Current approaches to teaching criminalistics in European law schools vary considerably, reflecting the different educational traditions, legal systems and needs of individual countries. In most European countries, criminalistics is considered an important part of the training of lawyers, especially those who wish to specialise in criminal law and justice. However, the content and structure of criminalistics courses can vary considerably depending on national educational policies and academic traditions.

While Criminalistics occupies an important place in legal education throughout Europe, approaches to its teaching vary considerably from country to country, depending on the particularities of national educational systems and legal traditions. In Germany, criminal law is taught at a number of universities, including the University of Bonn [39], the Free University of Berlin [6] and the Ludwig Maximilian University of Munich [19]. Here, the course can be either a compulsory element of Master's programmes in criminal science or an elective, depending on the chosen specialisation. An important feature of the German approach is the emphasis on interdisciplinarity and practical application of knowledge.

In Poland, criminalistics is taught at leading universities such as the University of Warsaw [43] and the Jagiellonian University in Krakow [13]. At these institutions, criminalistics is included in master's programmes in law and criminology and is

compulsory or optional for students specialising in the respective fields.

In France, the course 'Criminalistics' is taught at institutions such as the University of Paris II (Panthéon-Assas) [37] and the University of Lille [36]. At Paris II, the course is compulsory for students specialising in forensic science and criminology and covers both theoretical foundations and practical aspects. In Lille, the course is often offered as an elective, with particular emphasis on the legal aspects of evidence.

In Italy, criminalistics is also offered as part of legal training at universities such as the University of Rome La Sapienza [32] and the University of Bologna [38]. At La Sapienza, the course is compulsory for criminology students and covers theory and practice, including investigative techniques and the analysis of evidence. In Bologna, the course is offered as an elective and focuses on the historical development of criminalistics.

In Spain, the Criminalistics course is taught at the Complutense University of Madrid [2], where it is included in the Master's degree in Forensic Science and is compulsory for students. The course focuses on forensic techniques and the analysis of evidence, providing both theoretical and practical training.

In the UK, criminalistics is taught at universities such as the University of Edinburgh [40] and the University of Leeds [43]. At Edinburgh, the course is a compulsory part of the criminology and forensic science programmes, while at Leeds it is offered as an elective for law students. At both universities, the course includes laboratory work and the study of the application of forensic techniques to legal proceedings.

In the Netherlands, criminalistics is taught at the University of Leiden [16]. Here it is offered as an elective for students in law and criminology programmes, with a special focus on the analysis of digital evidence and the use of modern technology in forensic science. In Sweden, at the University of Uppsala [45], the course is included in the criminology programme and taught as an elective. It focuses on international legal aspects and the use of advanced technology in forensic investigations.

Finland also maintains a high level of teaching of criminalistics in its universities. At the University of Helsinki [41], the course is offered as part of the law and criminology programmes and can be either compulsory or optional, depending on the specialisation. The practical application of forensic methods and the analysis of digital evidence play an important role in Finnish education.

Thus, the current state of criminalistics in legal education in Europe is characterised by a considerable diversity of approaches, but united by a common goal - to prepare students to use criminalistic knowledge and methods effectively in legal practice. The scope and content of the courses vary from one European university to another, but they all emphasise the importance of the discipline in training lawyers to work effectively in the criminal justice system. Given the increasing complexity and technological nature of criminal activity, the relevance of criminalistics in European legal education continues to grow, helping to better prepare professionals to work in criminal law.

The impact of internationalisation on the teaching of criminalistics

The process of internationalisation of education has had a significant impact on the teaching of criminalistics in European universities. The Bologna Process, launched in 1999, has unified curricula and created the European Higher Education Area (EHEA), where students can move freely between universities in different countries and their degrees are internationally recognised [5, 47]. This has led to a harmonisation of the content of criminalistics courses and an increase in their quality.

An important aspect of internationalisation is the development of joint training programmes. For example, the Master's programme in Criminalistics offered by the University of Leiden in the Netherlands and the University of Lausanne in Switzerland [42], offers students a unique opportunity to study criminalistics from different perspectives, including legal, scientific and interdisciplinary approaches. Students study at both universities and receive a degree from both, which significantly broadens their professional perspectives [48].

Exchange programmes, such as Erasmus+, contribute to the internationalisation of forensic education by enabling students to study and gain experience in different European countries [4]. Such programmes allow students to study forensic science in the context of different legal systems, enriching their educational experience and preparing them to work in international teams. In addition, international standards, such as those set by the European Academy of Forensic Science (EAFS) [5], influence the content of curricula and ensure that they meet global requirements [47].

Internationalisation also affects curriculum accreditation processes as universities strive to meet international standards. This requires universities to

constantly update their curricula, incorporate new disciplines and methods to meet international requirements, and adapt educational programmes to new challenges such as cybercrime and digital criminalistics [11].

In addition, internationalisation helps to promote professional networking and exchange of experience among criminalistics educators and researchers. International conferences, seminars and symposia allow teachers and researchers to share the latest scientific advances and pedagogical methods, and to discuss new challenges and trends in criminalistics. This in turn leads to improved quality of teaching and more effective training of students [29].

In this way, the internationalisation of education is having a profound impact on the teaching of criminalistics in Europe, helping to standardise curricula, promote international cooperation and improve the quality of training. This process also highlights the need to adapt educational programmes to global changes and challenges, thus ensuring that future lawyers and criminologists are trained to work effectively in an international environment.

Problems and challenges of integrating criminalistics into legal education

In some academic circles, criminalistics is still perceived as an applied discipline that does not require in-depth theoretical knowledge. This stereotypical perception may lead to an underestimation of the importance of criminalistics in legal education and limit its integration into curricula. For example, in French and Italian universities, criminalistics is often integrated into more general courses on criminal law or criminology, which may reduce the attention paid to its specific aspects, such as forensic science and methods of evidence analysis [33].

In some countries, the difficulty of integrating criminalistics into legal education has been linked to problems of curriculum accreditation. As an interdisciplinary field, criminalistics requires the inclusion of disciplines from different fields of knowledge in the curriculum, which can lead to difficulties in their assessment and accreditation. In Italy and Spain, for example, accreditation commissions often face problems in evaluating criminalistics programmes, as they have to consider both legal and scientific components [9]. This can lead to delays in accreditation or the need to revise programmes, making it difficult to integrate them into curricula.

Practical training is an important part of criminalistics education. However, many universities face a lack of resources to organise laboratory courses and to

purchase the necessary equipment and software. With limited funding, not all institutions can afford to set up specialised laboratories or collaborate with external organisations, limiting the opportunities for students to gain practical skills [20]. In Germany, where practical training has traditionally been an important part of legal education, universities often cooperate with law enforcement agencies and private laboratories to provide students with the necessary resources, but this practice is less common in other European countries.

Rapid advances in technology and the emergence of new methods of crime investigation mean that criminalistics curricula need to be kept up to date. For example, the emergence of new DNA analysis techniques, the use of biometrics and the development of digital criminalistics should be reflected in curricula. However, updating programmes requires considerable effort and cost on the part of universities, which can lead to resistance and delays in adapting new material [11]. To keep curricula relevant, universities should actively follow scientific and technological developments in criminalistics and make timely changes to their curricula.

In addition, preparing students to work in an international environment is an important aspect. With the increasing number of transnational crimes and international cooperation in investigations, there is a need for students to be familiar with international standards and working methods. This requires the integration of topics related to international law and cooperation into the curriculum, as well as the study of foreign languages, which places an additional burden on students and teachers [30].

Thus, the integration of criminalistics into legal education in Europe faces many challenges that require a comprehensive approach. These difficulties can only be overcome through active cooperation between universities, public authorities and professional associations.

The role of criminalistics in shaping the professional competences of lawyers

Criminalistics plays an important role in the development of lawyers' professional competencies, providing them with the knowledge and skills necessary for effective criminal justice and law enforcement practice. Training in criminalistics helps students to develop the critical thinking, analytical and practical skills that are required in different areas of law.

Criminalistics provides lawyers with the necessary tools to effectively

investigate crimes, including methods and techniques for collecting, analysing and interpreting physical evidence. For example, criminalistics courses at German universities emphasise the study of forensic techniques, fingerprinting, forensic ballistics and DNA analysis. This knowledge is particularly important for lawyers working in investigative, prosecutorial or judicial settings where the accuracy and reliability of evidence is crucial [14]. The use of forensic techniques helps lawyers not only to gather evidence, but also to present it competently in court, which can have a significant impact on the outcome of a case.

The study of criminalistics helps students develop analytical thinking and the ability to critically evaluate information. For example, the analysis of physical evidence requires students to be able to compare data, draw logical conclusions and formulate reasonable hypotheses. These skills are important not only for investigators and prosecutors, but also for lawyers, who must be able to evaluate evidence presented by the opposing side and build a defence based on scientific methods and facts [30]. In universities where criminalistics is taught as a compulsory subject, students are given the opportunity to develop these skills in practice, which greatly enhances their readiness for professional life.

Criminology also plays an important role in preparing lawyers to work in international legal systems. With globalisation and the rise of transnational crime, lawyers are increasingly faced with the need to apply criminalistic knowledge to investigate international cases. For example, in the Master's programmes in criminalistics offered by the University of Leiden and the University of Lausanne, students study comparative law and international standards of criminal investigation, which helps prepare them to work in an international law enforcement environment [46]. This is particularly important given the growing need for lawyers who can work effectively in cross-border investigations and litigation.

Criminalistics has a significant impact on procedural decisions in court. Lawyers with a knowledge of criminalistics can more effectively present and interpret evidence in court. For example, the results of a forensic examination or DNA analysis can have a significant impact on the outcome of a case, and a lawyer with an understanding of these issues will have a distinct advantage in arguing their case in court [14]. This confirms the importance of criminalistics in preparing lawyers to make informed procedural decisions based on scientific evidence.

Criminalistics helps to improve communication between the various participants in the legal process, including investigators, prosecutors, lawyers and judges. For example, criminalistics courses at German universities teach students how to interact with experts, ask the right questions and interpret forensic results. Such courses often include practical exercises in which students learn how to work with forensic examinations and physical evidence, which helps them to further interact effectively with different actors in the legal process [29]. Improving such skills is particularly important in complex cases where a thorough understanding of technical and scientific aspects is required to properly present or challenge evidence. For example, in financial fraud litigation or cybercrime investigations, lawyers often need to interact with experts in digital criminalistics, analysing data generated by high-tech tools and interpreting it correctly in a legal context. The knowledge gained from criminalistics courses enables lawyers to participate more effectively in such proceedings, thereby improving the quality of justice.

Forensic knowledge also allows lawyers to participate in the development of new investigative techniques and legal standards, which is particularly important in the face of rapidly advancing technology and the emergence of new types of crime. For example, the development of DNA analysis techniques has led to the need to create new standards for the collection, preservation and use of biological evidence in legal proceedings. Lawyers with in-depth knowledge of criminalistics can actively participate in the development of such standards, ensuring that they comply with legal norms and international requirements [17]. Thus, criminalistics is not only an important element of legal education, but also a tool for developing law enforcement practice and improving legislation.

In modern conditions, when society demands more transparency and scientific validity of judicial decisions, the role of criminalistics in maintaining confidence in the legal system becomes even more important. Lawyers with knowledge of criminalistics are able to protect the rights of citizens more effectively by ensuring the legality and fairness of investigations and court proceedings. For example, in cases involving allegations of violence or murder, a properly conducted forensic examination and its accurate interpretation in court can have a decisive impact on the outcome of a case and prevent miscarriages of justice.

An important area of active research in European universities is the role of

forensic science in solving complex crimes, including medical cases. For example, the University of Lausanne in Switzerland, in collaboration with the University of Leiden in the Netherlands, focuses on forensic science and medical errors in its master's programme in criminalistics. In this programme, students learn techniques to help investigate cases of medical malpractice using interdisciplinary approaches that combine legal and scientific knowledge. In addition, the Université Paris Descartes in France [23] offers specialised courses focusing on forensic techniques in medical forensics, which play a key role in medical malpractice investigations. These courses provide students with the skills and knowledge needed to analyse complex medical data and use it correctly in legal proceedings.

Consequently, European universities are incorporating the study of forensic techniques required to investigate complex cases into their curricula, underscoring the significance of such expertise in contemporary legal systems. This contributes to the maintenance of a high level of professionalism among lawyers and the establishment of confidence in the justice system, which is fundamental for the stability and justice of society [20].

Prospects and Recommendations for Enhancing the Teaching of Criminalistics

In light of the evolving legal landscape, there is a pressing need for continuous improvement in the teaching of criminalistics at European universities. This is essential to equip lawyers with the skills and knowledge required to navigate the complexities and challenges of the modern legal system.

One of the main perspectives for improving the teaching of criminalistics is the development of an interdisciplinary approach. Criminalistics encompasses a variety of scientific fields, including law, chemistry, biology, computer science and psychology. Introducing interdisciplinary courses that combine knowledge from these fields will provide students with the broader and deeper knowledge needed to solve complex legal problems. At the University of Leiden, for example, students can choose courses that include modules in forensic science, criminology and law, helping to develop an integrated approach to the study of criminalistics and enhancing the quality of their education [9]. This approach can also include the integration of the latest advances in technology and science, such as artificial intelligence and machine learning, allowing students to learn tools that will be relevant in their future careers.

Practical training is an integral part of the training of qualified criminalists. To

this end, universities should develop cooperation with law enforcement agencies and forensic laboratories and provide students with opportunities for internships and participation in real investigations. German universities, such as the Humboldt University in Berlin [12], already have a practice where students complete internships in police stations or forensic laboratories, thus gaining valuable practical skills [32]. The development of such opportunities across Europe could significantly improve the quality of student training as well as the interaction between the academic community and law enforcement agencies.

In the context of digitalisation and globalisation, it is important to develop online and distance learning courses in criminalistics. These learning formats allow students who are in different countries or who work flexible hours to receive quality education without leaving their homes. For example, the UK Open University [35] offers online courses in criminalistics that include video lectures, interactive assignments and virtual laboratories, allowing students to learn at their own pace and at affordable prices [47]. Integrating such programmes into the European education system could make criminalistics more accessible and flexible for students, especially those living in remote areas or combining study and work.

International cooperation plays a key role in the development of criminal justice education. Joint educational programmes, participation in international conferences and seminars, and research collaboration allow universities to share best practice and innovation. For example, the Erasmus+ programme actively supports student and faculty exchanges between universities in Europe, helping to improve the quality of education and create an international network of criminalistics professionals [34]. Universities should actively use these opportunities to strengthen their criminalistics programmes and expand international links, enabling students to gain unique experience and knowledge for working in an international legal environment.

Continuous updating of curricula and materials is essential to maintain relevance. Universities need to respond quickly to changes in the legal landscape and scientific advances by incorporating new technologies and methodologies into the curriculum. For example, topics such as digital criminalistics, biometrics and big data analysis should become an integral part of criminalistics courses to prepare students to deal with new types of evidence and crimes. To this end, universities can develop new textbooks, organise seminars for teaching staff and regularly update curricula

[16]. Such an approach also involves the active participation of professors in research and publications, allowing them to remain at the forefront of science and to pass on the most up-to-date knowledge to their students.

In addition, the development of professional development programmes for teachers is an important aspect of improving the quality of criminalistics teaching. Teachers need to continually update their knowledge and skills to meet new demands and standards in criminalistics. Such programmes may include participation in specialized training, seminars and conferences, as well as exchange of experience with colleagues from other universities and countries [3]. This will enable lecturers to better adapt their courses to changing conditions and maintain a high standard of teaching.

Improving the teaching of criminalistics in European universities requires a comprehensive approach, including the development of interdisciplinary programmes, the strengthening of practical training, the use of modern technology and active international cooperation. These measures will help universities to produce highly qualified professionals who can work effectively in a rapidly changing world and contribute to the development of the legal system and the delivery of justice.

Conclusion

The integration of Forensic Science into legal education in Europe is an important step in ensuring highly qualified lawyers who are able to function effectively in the modern legal system. Criminalistics plays a crucial role in the development of professional competencies, providing future lawyers with the knowledge and skills needed to investigate crimes, analyse physical evidence and make procedural decisions.

Despite the challenges, the teaching of criminalistics in Europe continues to develop and adapt to modern needs. To further improve the discipline, emphasis should be placed on developing interdisciplinary programmes, strengthening practical training, introducing modern technology into the educational process and enhancing international cooperation.

As the legal profession continues to evolve, the importance of criminalistics in legal education will only increase. By seizing the opportunities and meeting the challenges, European law schools can ensure that their graduates are well prepared to meet the demands of modern legal practice and contribute to the fair and effective

administration of justice across the continent.

BIBLIOGRAPHY:

1. ACPO. Harnessing Science and Innovation for Forensic Investigation in Policing. Association of Chief Police Officers, 2012.
2. Complutense University of Madrid. [Accessed 31.08.2024] Available at: www.ucm.es/
3. Erasmus+. EU Programme for Education, Training, Youth and Sport. [Accessed 31.08.2024] Available at: erasmus-plus.ec.europa.eu/
4. European Academy of Forensic Science. [Accessed 31.08.2024] Available at: www.forensicsciences.eu/
5. European Higher Education Area. [Accessed 31.08.2024] Available at: https://ehea.info/
6. Freie Universität Berlin. [Accessed 31.08.2024] Available at: www.fu-berlin.de/
7. GHEORGHIȚĂ, M. *Tratat de Metodica Criminalistică*. CEP USM, 2015.
8. GOLUBENCO, Gh. Criminalistica: Obiect, Sistem, Istorie. Chișinău: Tip. Centrală, 2018.
9. GRIFOLL, J., et al. Quality Procedures in the European Higher Education Area and Beyond – Visions for the Future. Occasional Papers 18, Third ENQA Survey, 2012.
10. GROSS, H. Handbuch für Untersuchungsrichter als System der Kriminalistik. Verlag von Leopold Sommer, 1893.
11. HOUCK, M. M., AND J. A. Siegel. Fundamentals of Forensic Science. 3rd ed., Elsevier, 2015.
12. Humboldt University of Berlin. [Accessed 31.08.2024] Available at: www.hu-berlin.de/
13. Jagiellonian University. [Accessed 31.08.2024] Available at: www.uj.edu.pl/
14. JAMES, S. H., AND J. J. NORDBY. Forensic Science: An Introduction to Scientific and Investigative Techniques. 3rd ed., CRC Press, 2009.
15. KLEVNO, V. A., AND Y. V. NAZAROV. Forensic Medicine in Germany: Past and Present. In: Russian Journal of Forensic Medicine, vol. 7, no. 2, 2021, pp. 68-76.
16. KLOOSTERMAN, A., et al. The Interface Between Forensic Science and Technology: How Technology Could Cause a Paradigm Shift in the Role of Forensic Institutes in the Criminal Justice System. Philosophical Transactions of the Royal Society B: Biological Sciences, vol. 370, no. 1674, 2015, p. 20140264.
17. KOBILINSKY, L., et al. DNA: Forensic and Legal Applications. John Wiley & Sons, 2005.
18. Leiden University. [Accessed 31.08.2024] Available at: www.universiteitl eiden.nl/

19. Ludwig Maximilian University of Munich. [Accessed 31.08.2024] Available at: www.uni-muenchen.de/

20. MEŠKO, G., AND B. LOBNIKAR. Criminal Justice and Security in Central and Eastern Europe: Safety, Security, and Social Control in Local Communities: Conference Proceedings. Faculty of Criminal Justice and Security, 2016.

21. MULLER, A.-M., et al. Forensic Science Education and Training: A Tool-Kit for Lecturers and Practitioner Trainers, 2017, pp. 179-196.

22. National Institute of Scientific Police. [Accessed 31.08.2024] Available at: www.police-nationale.interieur.gouv.fr/Organisation/Etablissements-publics/INPS/

23. Paris Descartes University. [Accessed 31.08.2024] Available at: www.parisdescartes.fr/

24. PETERSON, J., et al. The Role and Impact of Forensic Evidence in the Criminal Justice Process. Document No. 231977, U.S. Department of Justice, 2010.

25. REINKE, H. Crime and Criminal Justice History in Germany: A Report on Recent Trends. In: Crime, Histoire & Sociétés, vol. 13, no. 1, 2009, pp. 117-137.

26. REISS, A. R. La Photographie Judiciaire. Mendel, 1903.

27. REISS, R. A. Manuel de Police Scientifique (Technique). I. Vols et Homicides. Payot Alcan, 1911.

28. REISS, R. A. The Kingdom of Serbia: Infringements of the Rules and Laws of War Committed by the Austro-Bulgaro-Germans; Letters of a Criminologist on the Serbian Macedonian Front. G. Allen & Unwin Ltd. & Simpkin, 1919.

29. ROBERTSON, J. Forensic Evidence Goes on Trial. Australian Journal of Forensic Sciences, vol. 41, no. 1, 2009, pp. 1-2.

30. ROBERTSON, J. Forensic Science, an Enabler or Dis-Enabler for Criminal Investigation? In: Australian Journal of Forensic Sciences, vol. 44, no. 1, 2012, pp. 83-91.

31. SAFERSTEIN, R. Criminalistics: An Introduction to Forensic Science. 13th ed., Pearson, 2021.

32. Sapienza University of Rome. [Accessed 31.08.2024] Available at: www.uniroma1.it/

33. SMITH, L. BOND, J. Criminal Justice and Forensic Science: A Multidisciplinary Introduction. Publisher, 2014.

34. TEICHLER, U. Higher Education Research in Europe. The European Higher Education Area, edited by A. Curaj, L. Matei, R. Pricopie, J. Salmi, and P. Scott, Springer, 2015.

35. The Open University. [Accessed 31.08.2024] Available at: www.open.ac.uk/

36. Université de Lille. [Accessed 31.08.2024] Available at: www.univ-lille.fr/

37. Université Paris II Panthéon-Assas. [Accessed 31.08.2024] Available at: www.u-paris2.fr/

38. University of Bologna. [Accessed 31.08.2024] Available at: www.unibo.it/
39. University of Bonn. [Accessed 31.08.2024] Available at: www.uni-bonn.de/
40. University of Edinburgh. [Accessed 31.08.2024] Available at: www.ed.ac.uk/
41. University of Helsinki. [Accessed 31.08.2024] Available at: www.helsinki.fi/en
42. University of Lausanne. [Accessed 31.08.2024] Available at: www.unil.ch/
43. University of Leeds. [Accessed 31.08.2024] Available at: www.leeds.ac.uk/
44. University of Warsaw. [Accessed 31.08.2024] Available at: www.uw.edu.pl/
45. Uppsala University. [Accessed 31.08.2024] Available at: www.uu.se/
46. VAN DIJK, J. Globalization and Crime: A Global Justice Perspective. 4th ed., SAGE Publications, 2018.
47. WILSON, C. Digital Learning and Forensic Science: A New Educational Paradigm. Routledge, 2015.
48. WILSON-WILDE, L. The International Development of Forensic Science Standards—A Review. In: Forensic Science International, vol. 288, 2018, pp. 1-11.

CZU: 342.924(478)(094.4) **https://doi.org/10.59295/rpijn2025.62**

SUSPENDAREA DREPTULUI DE UTILIZARE A VEHICULULUI RUTIER

RENIȚĂ Gheorghe,
Universitatea de Stat din Moldova,
doctor în drept, lector universitar,
ORCID: 0000-0003-2722-009X

SUMMARY

This article analyzes one of the coercive procedural measures regulated by the Contravention Code of the Republic of Moldova, *i.e.*, the suspension of the right to use the road vehicle. This measure consists in the temporary prohibition of the natural person and/or the legal person to use a certain road vehicle by withholding the plates with the registration number and the registration certificate. It can be applied in case the person (driver) used the vehicle to commit a contravention regarding the violation of the rules for the road transport of people and goods, the violation of the rules of the traffic of dangerous goods, as well as the commission of a contravention regarding the violation of the rules of road use to vehicle traffic. In this context, the question arises whether or not the suspension of the right to use the road vehicle violates the right to property. The answer is negative.

Keywords: vehicle, property right, road safety, violation of the rules for the road transport of people and goods.

Introducere

Suspendarea dreptului de utilizare a vehiculului rutier este una dintre măsurile procesuale de constrângere reglementate de Codul contravențional al Republicii Moldova. În particular, potrivit articolului 439/1 din Codul contravențional:

„(1) Suspendarea dreptului de utilizare a vehiculului rutier constă în interzicerea temporară persoanei fizice şi/sau persoanei juridice de a utiliza un anumit vehicul rutier prin reţinerea plăcuţelor cu numărul de înmatriculare şi a certificatului de înmatriculare. Suspendarea dreptului de utilizare a vehiculului rutier este aplicată în cazul în care vehiculul a fost folosit la săvârșirea contravenţiilor prevăzute la art. 197 alin. (1)-(3), (5), (6), (9), (17), (22), (23), art. 200/1 alin. (2) şi (3) şi la art. 224 alin. (5), (6), (11) şi (12).

(2) Suspendarea dreptului de utilizare a vehiculului rutier se aplică până la momentul achitării sancţiunii pentru contravenţia respectivă, cu excepţia contravenţiilor prevăzute la art. 197 alin. (1)-(3) şi (17), pentru care măsura de suspendare se va aplica pe un termen de 6 luni.

(3) Măsura de suspendare a dreptului de utilizare a vehiculului rutier încetează şi

plăcuţele cu numărul de înmatriculare împreună cu certificatul de înmatriculare se restituie, la cererea contravenientului, cu condiţia prezentării dovezii de achitare a amenzii, iar în cazul contravenţiilor prevăzute la art. 197 alin. (1)-(3) şi (17) – după expirarea termenului de 6 luni."

Astfel, suspendarea dreptului de utilizare a vehiculului rutier poate fi aplicată în cazul în care persoana (*i.e.*, șoferul) a folosit vehiculul la comiterea unei contravenții privind încălcarea normelor de efectuare a transportului rutier de persoane şi mărfuri (articolul 197 din Codul contravențional), încălcarea regulilor traficului de mărfuri periculoase (articolul 201/1 din Codul contravențional), precum și a comiterii unei contravenții privind încălcarea regulilor de folosire a drumurilor la circulaţia vehiculelor (articolul 224 din Codul contravențional).

Rezultate și discuții

Prevederile articolului 439/1 din Codul contravențional au fost contestate, pe cale unei excepției de constituţionalitate, la Curtea Constituțională. Excepția de neconstituționalitate a fost ridicată într-o cauză în care circumstanţele pot fi rezumate după cum urmează. Un agent constatator al Agenţiei Naţionale de Transport Auto a întocmit un proces-verbal cu privire la contravenţia prevăzută de articolul 197 alin. (1) (efectuarea transportului rutier de persoane, contra cost cu vehicule rutiere construite şi echipate cu mai puţin de nouă locuri pe scaune, inclusiv locul conducătorului auto, fără a fi înregistrat în condiţiile Codului transporturilor rutiere) din Codul contravenţional, inclusiv o decizie de sancţionare pe baza aceluiaşi articol. Potrivit acestor acte, conducătorul (altă persoană decât proprietarul) autovehiculului a fost sancţionat cu amendă în mărime de 200 unităţi convenţionale şi cu patru puncte de penalizare. De asemenea, pe baza articolului 439/1 (suspendarea dreptului de utilizare a vehiculului rutier) din Codul contravenţional, agentul constatator a reţinut certificatul de înmatriculare şi plăcuţele cu numărul de înmatriculare al autovehiculului cu care s-a comis contravenţia menţionată [1].

Proprietarul autovehiculului a formulat o cerere de chemare în judecată împotriva Agenţiei Naţionale de Transport Auto cu privire la constatarea încălcării dreptului de proprietate. În cadrul şedinţei de pregătire a cauzei către dezbaterile judiciare, proprietarul vehiculului a ridicat excepţia de neconstituţionalitate a articolului 439/1 din Codul contravenţional. Corelativ, instanţa de judecată a admis ridicarea excepţiei de neconstituţionalitate şi a trimis sesizarea la Curtea Constituţională, în

vederea soluţionării acesteia [2].

În fața Curții Constituționale, autorul excepţiei de neconstituţionalitate a susţinut că contravenţia prevăzută de articolul 197 din Codul contravenţional poate fi comisă de o persoană fizică, cu un vehicul al cărui proprietar nu este. Potrivit articolului 439/1 din Cod, pentru comiterea acestei contravenţii, agentul constatator suspendă dreptul de utilizare a vehiculului rutier, prin reţinerea plăcuţelor cu numărul de înmatriculare al vehiculului şi a certificatului de înmatriculare, pe o perioadă de şase luni. De asemenea, autorul excepției a afirmat că suspendarea dreptului de utilizare a vehiculului rutier, pe baza prevederilor contestate, se aplică şi în cazul în care vehiculul a fost folosit la comiterea contravenţiei menţionate de o persoană, alta decât proprietarul vehiculului. Prin urmare, proprietarul vehiculului, chiar dacă nu a comis nicio contravenţie, este lipsit de posibilitatea de a utiliza temporar vehiculul său. În opinia autorului excepţiei, prevederile contestate contravin articolelor 1 alin. (3) (preeminenţa dreptului), 23 alin. (2) (dreptul fiecărui om de a-şi cunoaşte drepturile şi îndatoririle) şi 46 alin. (1) (dreptul la proprietate privată şi protecţia acesteia) din Constituţie [3].

Cu referire la incidenţa articolului 1 aliniatul (3) din Constituţie, Curtea Constituțională a reţinut că în prezenta cauză acesta comportă un caracter general şi nu poate constitui un reper separat. De asemenea, cu privire la articolul 23 din Constituţie, Curtea a reiterat că acesta este aplicabil doar în coroborare cu un drept fundamental incident [4].

Așadar, problema centrală din acest caz a constat în verificarea incidenței dreptului de proprietate. Mai exact, Curtea a trebuit să verifice dacă prevederile care reglementează suspendarea dreptului de utilizare a vehiculului rutier (articolul 439/1 din Codul contravențional) generează vreo ingerință disproporționată în dreptul de proprietate al persoanei (articolul 46 din Constituție). Asta mai ales în condițiile în care proprietarul vehiculului rutier poate fi o altă persoană decât cea care a comis vreo contravenție care dă temei de aplicare a măsuri procesuale de constrângere în discuție.

Sub acest aspect, Curtea Constituțională a notat că, potrivit prevederilor constituţionale şi celor ale Convenţiei Europene pentru Drepturile Omului, dreptul de proprietate nu este unul absolut, iar legislatorul poate stabili reguli cu privire la folosinţa bunurilor, cu condiţia ca acestea să corespundă unui interes public şi să fie proporţionale cu scopul urmărit. Astfel, dreptul de proprietate privată este garantat de Constituţie, dar conţinutul şi limitele acestuia sunt stabilite de lege (articolul 72 alin.

(3) lit. i) din Constituţie) [5].

Analiza coroborată a legislaţiei naţionale ia permis Curţii să observe că activitatea de transport rutier de persoane contra cost este calificată ca o activitate de întreprinzător, organizarea şi efectuarea căreia este reglementată prin acte normative (a se vedea, *inter alia*, Codul transporturilor rutiere, Legea nr. 160/2011 cu privire la reglementarea prin autorizare a activităţii de întreprinzător, Legea nr. 235/2006 cu privire la principiile de bază de reglementare a activităţii de întreprinzător) şi care trebuie să se desfăşoare în condiţii de siguranţă şi calitate, cu respectarea principiilor liberei concurenţe şi a măsurilor de protecţie a mediului, a drepturilor şi intereselor legitime ale persoanelor fizice şi juridice. Persoana care efectuează o astfel de activitate fără înregistrarea prevăzută de Codul transporturilor rutiere, indiferent de faptul dacă vehiculul îi aparţine cu drept de proprietate ori a fost închiriat, desfăşoară o activitate ilicită şi se sancţionează contravenţional, iar asupra vehiculului se aplică măsura contestată (*i.e.*, suspendarea dreptului de utilizare a vehiculului rutier). Astfel, Curtea a notat că suspendarea dreptului de utilizare a vehiculului rutier pe baza prevederilor contestate reprezintă o măsura procesuală de constrângere aplicată doar în raport cu autovehiculul care a fost utilizat în acţiuni contravenţionale prevăzute, între altele, la articolul 197 alin. (1) din Codul contravenţional [6].

În continuare, Curtea Constituțională nu a putut reţine criticile autorului sesizării precum că norma contestată ar fi incertă şi imprevizibilă, deoarece ar permite „în cazul sancţionării contravenientului care nu este proprietarul vehiculului rutier, să priveze proprietarul vehiculului de bunul său”. Potrivit Curții, această normă nu prevede un transfer de proprietate şi implicit o privare a proprietarului de vehicul. Ea (*i.e.*, norma) este suficient de clară, deoarece stabileşte interdicţia de a utiliza vehiculul timp de 6 luni doar în cazul în care acesta a fost folosit în activitatea ilicită de transport sancţionată de articolul 197 alineatele (1)-(3) şi (17) din Codul contravenţional. Respectiv, proprietarul, atunci când transmite vehiculul în locaţiune/folosinţă altei persoane, trebuie să se asigure că bunul său nu va fi folosit în activităţi ilegale [7].

Pentru consolidarea raționamentelor sale, Curtea Constituțională a făcut apel la jurisprudența Curții Europene a Drepturilor Omului. Astfel, potrivit jurisprudenţei Curţii Europene a Drepturilor Omului, această situaţie se încadrează în al doilea paragraf al articolului 1 din Protocolul nr. 1 la Convenţia Europeană, care autorizează

statele să adopte „legi pe care le consideră necesare pentru a controla utilizarea proprietăţii în conformitate cu interesul general” [8].

Din perspectiva interesului general, Curtea Constituțională a menţionat că interdicţia de a folosi vehiculul timp de şase luni este o măsură necesară, luată de legiuitor potrivit politicii statale de prevenţie a activităţii ilicite de transportare a persoanelor contra cost, în vederea asigurării liberei concurenţe în domeniul menţionat, a protejării intereselor şi drepturilor pasagerilor la servicii sigure şi calitative, precum şi a ocrotirii vieţii, sănătăţii şi integrităţii corporale a tuturor participanţilor la traficul rutier sau aflaţi în zona drumului public. În general, Curtea a notat că securitatea traficului rutier, inclusiv a transportului rutier de persoane şi mărfuri, reprezintă un interes public major, prin urmare, asigurarea securităţii în acest domeniu este o obligaţie pozitivă a statului [9].

Curtea Constituțională a stabilit că, deşi măsura contestată îl limitează pe proprietar în exercitarea prerogativelor folosinţei vehiculului său, chiar şi atunci când aceasta nu este vinovat de săvârşirea contravenţiei prevăzute de lege, stabilirea acesteia, pe de o parte, are în vedere eficienţa mecanismului de preîntâmpinare a activităţii ilicite de transport şi a comiterii unor noi contravenţii. Pe de altă parte, o astfel de măsură reprezintă o consecinţă a utilizării vehiculului la comiterea unei contravenţii prevăzute, între altele, la articolul 197 alin. (1) din Codul contravenţional şi nu este de natură să afecteze însăşi natura dreptului de proprietate, întrucât are un caracter temporar şi reprezintă numai o limitare a folosinţei acestuia. Astfel, potrivit alineatului (3) din articolul contestat, măsura de suspendare a dreptului de utilizare a vehiculului rutier încetează şi plăcuţele cu numărul de înmatriculare împreună cu certificatul de înmatriculare se restituie, la cererea contravenientului, cu condiţia prezentării dovezii de achitare a amenzii, iar în cazul contravenţiilor prevăzute la articolul 197 alin. (1)-(3) şi (17) – după expirarea termenului de şase luni [10].

Mai mult, Curtea Constituțională a reţinut că prevederile contestate nu îngrădesc dreptul proprietarului/deţinătorului vehiculului de a formula, pe baza relaţiilor contractuale şi a regulilor generale ale răspunderii civile contractuale, o acţiune în instanţă împotriva contravenientului cu privire la repararea prejudiciului provocat ca urmare a comiterii unei contravenţii pentru care s-au reţinut plăcuţele cu numărul de înmatriculare şi certificatul de înmatriculare a vehiculului. Astfel, proprietarul vehiculului poate formula o acţiune împotriva respectivei persoane, dacă

aceasta a depăşit termenii şi condiţiile în care i-a fost încredinţat autovehiculul. În jurisprudenţa sa, şi Curtea Europeană a considerat că există un echilibru între mijloacele utilizate de autorităţi pentru a proteja interesul general şi dreptul persoanei la respectarea bunurilor sale în cazul în care proprietarul vehiculului poate formula o acţiune în justiţie pentru a obţine despăgubiri de la persoana care a comis o infracţiune sau o contravenţie cu vehiculul său [11].

Aşadar, având în vedere, în special, scopurile urmărite de prevederile contestate şi posibilitatea proprietarului vehiculului de a formula o acţiune în justiţie contra conducătorului contravenient pentru repararea eventualului prejudiciu cauzat, Curtea Constituțională nu a putut reţine afirmaţia autorului sesizării potrivit căreia norma contestată ar restrânge în mod nepermis dreptul de proprietate şi ar face incident articolul 46 din Constituţie. Din acest motiv, Curtea a considerat că nu sunt incidente nici articolele 1 alin. (3) şi 23 alin. (2) din Constituţie [12].

Prin urmare, Curtea a constatat că sesizarea este inadmisibilă şi nu poate fi acceptată pentru examinare în fond [13]. În consecință, prin Decizia nr. 49 din 4 iunie 2024, Curtea Constituțională a declarat inadmisibilă sesizarea privind excepţia de neconstituţionalitate a articolului 439/1 din Codul contravenţional.

Această abordare nu a fost susținută de toți judecătorii Curții Constituționale. Astfel, decizia Curții este însoțită de două opinii separate.

În prima opinie separată s-a remarcat că autorul sesizării a afirmat că prin reţinerea plăcuţelor cu numărul de înmatriculare al vehiculului cu care s-au transportat ilegal persoane şi a certificatului de înmatriculare nu se pedepseşte contravenientul, dar proprietarul vehiculului [14].

Semnatarul primei opinii separate a considerat că „aplicarea automată a măsurii de suspendare a dreptului de proprietate asupra vehiculului, după cum prevede norma contestată, în condiţiile în care proprietarul vehiculului nu a comis contravenţia sancţionată de articolul 197 alin. (1) din Cod, face incident articolul 46 din Constituţie” [15].

Totodată, s-a arătat că articolul 46 din Constituţie, care garantează dreptul de proprietate, trebuie interpretat şi prin raportare la principiile articolului 1 din Protocolul nr.1 la Convenţia Europeană. În jurisprudenţa sa, Curtea Europeană a examinat dacă confiscarea vehiculului rutier utilizat pentru comiterea contravenţiilor sau infracţiunilor, dar care aparţine cu drept de proprietate unei persoane terţe decât persoana acuzată

de comiterea acestor fapte ilicite, încalcă dreptul de proprietate al persoanei terţe. Curtea Europeană a reţinut că o astfel de măsură trebuie să fie prevăzută de lege, să urmărească un scop legitim şi să fie asigurat un echilibru corect între scopurile legitime şi dreptul de proprietate al persoanei terţe. Mai mult, Curtea Europeană a subliniat că, în cazul în care dreptul de proprietate asupra vehiculului este afectat, echilibrul corect depinde de mulţi factori, între care şi comportamentul proprietarului. Echilibrul necesar nu va fi asigurat dacă persoana sau persoanele în cauză au fost obligate să suporte o sarcină individuală şi excesivă [16].

În aceste condiţii, s-a notat că apare necesitatea efectuării unei analize a prevederilor contestate în coroborare cu articolul 1 alin. (3) din Constituţie, care garantează preeminenţa dreptului, asigurarea legalităţii şi certitudinii juridice, precum şi în coroborare cu articolul 23 alin. (2) din Constituţie, care prevede adoptarea de către legislator a unor legi clare şi previzibile [17].

Mai mult, „pentru că este suverană cu privire la competenţa sa, Curtea nu poate fi constrânsă, la examinarea constituţionalităţii unui act normativ, să analizeze dispoziţiile criticate doar prin prisma normelor constituţionale invocate de către autorul sesizării, ci este liberă să le analizeze şi în raport cu prevederile constituţionale relevante pentru soluţionarea sesizării, importante fiind inclusiv argumentele aduse în acest sens” [18].

Sub acest aspect, s-a notat că era rezonabilă examinarea sesizării în cauză prin prisma articolului 20 din Constituţie. Acest articol devine incident atunci când este afectat principiul individualizării sancţiunii. În jurisprudența sa, Curtea Constituțională a subliniat că legislatorul nu poate reglementa o sancţiune astfel încât să lipsească instanţa de judecată de posibilitatea de a o individualiza în mod efectiv şi rezonabil. Limitarea rolului instanţei de judecată lipseşte de substanţă garanţiile dreptului la un proces echitabil, consacrat de articolele 20 din Constituţie şi 6 din Convenţia Europeană. În cazul persoanei fizice, chiar şi diferenţa mică dintre limita minimă şi limita maximă a pedepsei nu îi acordă instanţei de judecată posibilitatea de a aprecia proporţionalitatea sancţiunii aplicate prin raportare la fapta contravenţională şi la circumstanţele cazului, astfel încât să existe un echilibru corect între scopul legii contravenţionale şi mijloace, iar mijloacele utilizate să nu restrângă drepturile persoanei mai mult decât este necesar pentru a atinge aceste scopuri [19].

În prezenta cauză, judecătorul care a formulat prima opinie separată a observat *prima facie* că, prin norma contestată, legislatorul a stabilit un termen fix de suspendare

a dreptului proprietarului de a utiliza vehiculul, fără a face deosebire între persoana care a comis fapta contravenţională şi proprietarul vehiculului. Această măsură se aplică indiferent de comportamentul sau atitudinea proprietarului vehiculului faţă de contravenţia comisă de o persoană terţă [20]. Totodată, suspendarea dreptului proprietarului de a utiliza vehiculul se aplică automat, fără a acorda instanţei de judecată posibilitatea de a exercita un control de jurisdicţie deplină în privinţa individualizării şi aprecierii proporţionalităţii măsurii contestate prin raportare la toate circumstanţele cauzei concrete [21].

În aceste condiţii, s-a ajuns la concluzia că prevederile contestate din articolul 439/1 din Codul contravenţional fac incidente articolele 20 şi 46 din Constituţie în coroborare cu articolele 1 alin. (3), 23 alin. (2) şi 54 din Constituţie. Prin urmare, s-a apreciat că Curtea Constituţională trebuia să declare sesizarea admisibilă şi să o examineze în fond prin prisma proporţionalităţii ingerinţelor în drepturile menţionate *supra* şi respectării principiului echilibrului corect între interesele concurente [22].

În cea de-a doua opinie separată, s-a remarcat că „Parlamentul a prevăzut măsura de suspendare a dreptului persoanei de a utiliza vehiculul rutier fără a face deosebire între persoana care a comis fapta contravenţională şi proprietarul vehiculului rutier. Astfel, această măsură se aplică indiferent dacă mijlocul de transport respectiv era deţinut de contravenient sau de proprietar şi indiferent de comportamentul sau atitudinea proprietarului vehiculului rutier faţă de contravenţia comisă, dacă acesta a cunoscut sau nu faptul că vehiculul său este utilizat pentru efectuarea transportului rutier de persoane cu nerespectarea dispoziţiilor legale” [23].

De asemenea, potrivit opiniei separate, „norma contestată nu este sensibilă la circumstanţe individuale şi nu permite instanţelor de judecată să examineze faptele ţinând cont de particularităţile cazului concret. Proprietarul vehiculului nu are posibilitatea rezonabilă de a-şi demonstra poziţia în faţa instanţei de judecată în cazul suspendării dreptului de utilizare a vehiculului. Aceasta suspendare este o măsură cu caracter general, se aplică în mod automat în baza legii, fiind una fixă şi rigidă. Norma contestată nu permite excepţii, indiferent de circumstanţele fiecărui caz în parte, nici reieşind din atitudinea proprietarului faţă de contravenţia comisă, nici reieşind din frecvenţa încălcărilor (dacă vehiculul respectiv a fost folosit anterior pentru a comite o infracţiune sau o contravenţie; dacă există circumstanţe care să sugereze că vehiculul va putea fi folosit pentru a comite alte infracţiuni/contravenţii), nici reieşind

din faptul dacă proprietarul utiliza vehiculul pentru a-şi câştiga existenţa" [24].

Referitor la posibilitatea proprietarului de a înainta o acţiune în instanţă împotriva contravenientului cu privire la repararea prejudiciului provocat ca urmare a suspendării dreptului de utilizare a vehiculului, Curtea Europeană a reţinut următoarele. O astfel de posibilitate nu poate fi o remarcă generală, dar trebuie susţinută prin referire la dispoziţii legale specifice sau la practica judiciară relevantă, care să demonstreze că un astfel de remediu a fost disponibil reclamantului şi că acest remediu este unul efectiv [25]. Dezvoltând această idee, judecătorul care a formulat a doua opinie separată a observat că:

„10. (...) în cauza *Andonoski v. Fosta Republică Iugoslavă a Macedoniei*, § 39, Curtea Europeană a constatat încălcarea articolului 1 din Protocolul nr. 1 la Convenţia Europeană, inclusiv deoarece Guvernul nu a oferit nicio ilustrare a practicii interne care să demonstreze că o cerere de despăgubire în baza legislaţiei naţionale era disponibilă şi, cu atât mai mult, era efectivă în tratarea unor astfel de cazuri.

11. În aceste circumstanţe, suspendarea dreptului de utilizare a vehiculului rutier are ca rezultat o ingerinţă în exercitarea atributelor dreptului de proprietate privată al proprietarului vehiculului, în special folosinţa vehiculului, şi, prin urmare, constat incidenţa articolului 46 din Constituţie.

12. În acest context, este necesară verificarea respectării principiului echilibrului corect între interesele concurente, inclusiv dacă măsură generală contestată este sensibilă la circumstanţe particulare şi dacă ar putea fi aplicate măsuri mai puţin intruzive în dreptul la proprietate privată.

13. Aşadar, în opinia mea, Curtea Constituţională trebuia să declare sesizarea admisibilă, pentru a o examina în fond şi pentru a verifica dacă dispoziţiile articolului 439/1 din Codul contravenţional încalcă dreptul la proprietate privată, garantat de articolul 46 alin. (1) din Constituţie."

Prin urmare, cert este faptul că în ambele opinii separate s-a pledat pentru examinarea excepției de neconstituționalitate în fond pentru a verifica proporționalitatea ingerinței în dreptul de proprietate.

Concluzii

Suspendarea dreptului de utilizare a vehiculului rutier generează o ingerință în exercitarea atributelor dreptului de proprietate privată al proprietarului vehiculului, în special folosința vehiculului. Curtea Constituțională a recunoscut implicit acest lucru,

precizând că această măsură de constrângere ar limita dreptul de proprietate, dar nu-i afectează substanța sa. Totodată, Curtea a notat că dreptul de proprietate este relativ și, prin urmare, poate fi limitat. De asemenea, Curtea a notat că ingerința (reglementată de articolul 439/1 din Codul contravenţional) este prevăzută de lege și urmăreşte un scop legitim. Mai mult, Curtea a mai sugerat că ingerința ar fi proporțională, pentru că este pe un termen limitat și pentru că proprietarul vehiculului ar putea cere repararea prejudiciului de la conducătorul vehiculului.

Totuși, din punct de vedere metodologic, o astfel de analiză se face atunci când s-a constatat incidenţa unui drept garantat de Constituție. Dacă se constată incidența unui drept, atunci Curtea trebuie să declare sesizarea admisibilă și să efectueze o analiză în fond. Din această perspectivă, Decizia Curții Constituționale nr. 49 din 4 iunie 2024 este criticabilă. Argumentele din această decizie puteau fi utilizate în contextul pronunțării de către Curtea Constituțională a unei hotărâri pe fond. Este adevărat că Curtea Europeană a Drepturilor Omului poate declara (printr-o decizie) inadmisibilă o cerere atunci când aceasta este vădit nefondată. Această optică putea fi preluată și de Curtea Constituțională. Dar Curtea Constituțională a ales o altă cale. Ea a conchis că „nu poate reține afirmația autorului sesizării potrivit căreia norma contestată ar restrânge în mod nepermis dreptul de proprietate şi ar face incident articolul 46 din Constituţie”. Dar verificarea caracterului justificat/nejustificat al restrângerii dreptului de proprietate se face după ce s-a constatat incidența dreptului în discuție. Un drept fundamental este incident atunci când se constatată că măsura contestată restrânge/îngrădește/limitează dreptul în discuție. Iar pentru a verifica dacă este sau nu justificată această limitare a dreptului este ineluctabilă efectuarea unei analize pe fond.

În orice caz, mesajul Curții Constituționale a fost următorul: suspendarea dreptului de utilizare a vehiculului rutier nu reclamă vreo problemă din perspectiva respectării Constituției, mai exact, a dreptului de proprietate garantat de articolul 46 din Constituţie.

BIBLIOGRAFIE:

1. A se vedea § 3 din Decizia Curții Constituționale nr. 49 din 4 iunie 2024 de inadmisibilitate a sesizării nr. 84g/2023 privind excepţia de neconstituţionalitate a articolului 439/1 din Codul contravenţional (suspendarea dreptului de utilizare a vehiculului rutier). În: *Monitorul oficial al Republicii Moldova* nr. 256-259/94 din 18 iunie 2024.
2. *Ibidem*, §§ 4-6.

3. *Ibidem*, §§ 9-11.
4. *Ibidem*, § 18.
5. *Ibidem*, § 21.
6. *Ibidem*, § 22.
7. *Ibidem*, § 23.
8. *Ibidem*, § 24 și hotărârile Curții Europene a Drepturilor Omului pronunțate în cauzele *Air Canada v. Regatul Unit*, 5 mai 1995, §§ 33-34; *Yildirim v. Italiei* (dec.), 10 aprilie 2003; și *BKM Logistics Tasimacilik Ticaret Limited Sirketi v. Slovenia*, 17 aprilie 2017, § 38.
9. *Ibidem*, § 25.
10. *Ibidem*, § 26.
11. *Ibidem*, § 27 și hotărârile Curții Europene a Drepturilor Omului pronunțate în cauzele *Sulejmani v. Fosta Republică Iugoslavă a Macedoniei*, 28 aprilie 2016, § 41; și *S.C. Service Benz Com S.R.L. v. România*, 17 iulie 2017, § 37.
12. *Ibidem*, § 28.
13. *Ibidem*, § 29.
14. A se vedea § 1 din Opinia separată a dl judecător Vladimir Ţurcan la Decizia Curții Constituționale nr. 49 din 4 iunie 2024 de inadmisibilitate a sesizării nr. 84g/2023 privind excepţia de neconstituţionalitate a articolului 439/1 din Codul contravenţional (suspendarea dreptului de utilizare a vehiculului rutier). În: *Monitorul oficial al Republicii Moldova* nr. 256-259/94 din 18 iunie 2024.
15. *Ibidem*, § 3.
16. *Ibidem*, § 4.
17. *Ibidem*, § 5.
18. *Ibidem*, § 6.
19. *Ibidem*, § 7.
20. *Ibidem*, § 9 și hotărârile Curții Europene a Drepturilor Omului pronunțate în cauzele *Grifhorst v. Franţa*, 26 februarie 2009, § 100; *Waldemar Nowakowski v. Polonia*, 24 iulie 2012, § 51; și *Andonoski v. „Fosta Republică Iugoslavă a Macedoniei”*, 17 septembrie 2015, § 37.
21. *Ibidem*.
22. *Ibidem*, §§ 10-11.
23. A se vedea § 7 din Opinia separată a dl judecător Serghei Ţurcan la Decizia Curții Constituționale nr. 49 din 4 iunie 2024 de inadmisibilitate a sesizării nr. 84g/2023 privind excepţia de neconstituţionalitate a articolului 439/1 din Codul contravenţional (suspendarea dreptului de utilizare a vehiculului rutier). În: *Monitorul oficial al Republicii Moldova* nr. 256-259/94 din 18 iunie 2024.
24. *Ibidem*, § 8.
25. *Ibidem*, § 9 și hotărârea Curții Europene a Drepturilor Omului pronunțată în cazul *Krayeva v. Ucraina*, 13 ianuarie 2022, § 34.

CZU: 341.4(4-6 UE) **https://doi.org/10.59295/rpijn2025.63**

PRINCIPIUL COOPERĂRII LOIALE ÎN DREPTUL PENAL EUROPEAN

STRULEA Maria,
Universitatea de Stat din Moldova,
doctor în drept, conferențiar universitar,
Departamentul Drept Penal al Facultății de Drept
ORCID ID: 0000-0002-9197-6919

SUMMARY

The principle of loyal cooperation is indeed a cornerstone of the EU's legal framework. It emphasizes the need for member states to actively support and implement EU laws, ensuring their effectiveness and uniform application. This principle not only obligates states to take necessary actions but also fosters collaboration between EU institutions and member states. By reinforcing horizontal cooperation, especially in areas like criminal law, it helps maintain the integrity and functionality of the EU legal system. Overall, loyal cooperation promotes a cohesive approach to governance within the Union, enhancing both legal certainty and mutual trust among member states.

***Keywords*:** the principle of loyal cooperation, european criminal law, supremacy of EU law, the principle of mutual recognition.

În dreptul penal al Uniunii Europene (UE), principiul cooperării loiale și reciprocitatea sunt concepte esențiale pentru funcționarea și consolidarea spațiului de libertate, securitate și justiție. Pentru a exclude percepția unui principiu iluzoriu, cooperarea loială a fost expres reglementată în Tratatul privind Uniunea Europeană astfel că „În temeiul principiului cooperării loiale, Uniunea și statele membre se respectă și se ajută reciproc în îndeplinirea misiunilor care decurg din tratate." (articolul 4 alin. (3). Trebuie menționat că alături de alte principii reglementate expres în Tratat, cel al atribuirii, subsidiarității și proporționalității, cooperarea loială a fost constituită ca un mecanism ce permite aplicarea reglementărilor supranaționale în plan intern [1], dar și care consolidează cooperarea pe orizontală dintre state [2] în situația aplicării unui instrument de drept penal (*i.e.* în cazul mandatului european de arestare).

Prezentul studiu își propune să evidențieze rolul principiului cooperării loiale în aplicarea legislației penale a UE care în mare parte a fost dezvoltată prin jurisprudența Curții de Justiție a UE (*în continuare CJUE*). Acesta impune statelor membre UE obligația de a coopera sincer și activ atât între ele, cât și cu instituțiile Uniunii Europene. În contextul dreptului penal, principiul se manifestă prin necesitatea unei colaborări

strânse între autoritățile judiciare și de aplicare a legii ale statelor membre pentru a asigura combaterea eficientă a criminalității transfrontaliere, protejarea drepturilor fundamentale și aplicarea uniformă a legislației UE [3].

Având în vedere că UE dezvoltă relații privilegiate cu țările învecinate și poate încheia acorduri speciale cu acestea, astfel cum este cazul Republicii Moldova [4], cooperarea dintre UE și stat se va baza pe relații strânse și pașnice (*a se vedea art. 8 din TUE*). Prin urmare, pentru a beneficia de un efect util al cooperării loiale în materie penală, aceasta trebuie să se bazeze pe recunoaștere și încredere reciprocă [5]. De altfel, reciprocitatea este un principiu tradițional în dreptul internațional, care se referă la ideea că statele își acordă reciproc drepturi și obligații similare. În dreptul penal al UE, reciprocitatea poate fi privită în contextul recunoașterii și executării hotărârilor penale și a altor acte judiciare emise de statele membre. Cu toate acestea, UE a dezvoltat un sistem bazat pe încredere reciprocă, care presupune că fiecare stat membru își îndeplinește obligațiile conform dreptului UE.

Deși reciprocitatea poate sta la baza unor mecanisme de cooperare, cum ar fi recunoașterea mutuală a hotărârilor judecătorești, principiul cooperării loiale impune statelor membre o viziune mai amplă decât doar „reciprocă" bazată pe legislația UE și pe drepturile fundamentale (astfel cum se deduc din Carta drepturilor fundamentale ale UE și din jurisprudența CJUE). În acest sens, scopul cooperării loiale bazată pe încredere reciprocă este menținerea unui spațiu de justiție și securitate eficient la nivelul UE bazat pe valorile comune stabilite în articolul 2 din TUE [6].

Principiul UE al cooperării loiale în materie penală a fost discutat de mai mulți doctrinari care au analizat modul în care acesta influențează nu doar relația dintre statele membre, dar și raportul cu instituțiile UE. Astfel că în materie penală recunoașterea reciprocă „este percepută, cel puțin *prima facie*, de guverne ca fiind mai puțin amenințătoare la adresa suveranității statului, deoarece nu ar trebui să-și schimbe legea. Necesitatea respectării diversității naționale se reflectă și în alegerea formei de acțiune legislativă a UE privind armonizarea dreptului penal material și a procedurii penale: în ambele cazuri, armonizarea va avea loc prin intermediul directivelor. [7, p.459]"

Desigur că cooperarea și încrederea reciprocă se realizează prin intermediul subiecților de aplicare a legii și de obicei aceștia sunt judecătorii naționali „pe umerii cărora stă sarcina dificilă de a reconcilia toate interesele în joc și de a lua o decizie care

să favorizeze principiul recunoașterii reciproce fără a pune în pericol drepturile fundamentale ale cetățeanului. [8, p.183]"

Principiul cooperării loiale nu numai că obligă statele membre să ia toate măsurile adecvate pentru a garanta domeniul de aplicare și eficacitatea dreptului UE, dar impune și instituțiilor UE obligații reciproce de cooperare loială cu statele member (*Hotărârea CJUE în cauza C-275/00, First și Franex, §49*). Prin urmare, cooperarea loială generează o obligație pozitivă prin care statele membre trebuie să transpună dreptul UE și să faciliteze realizarea misiunii UE, dar și o obligație negativă, prin care statele membre se abțin de la luarea măsurilor care pun în pericol realizarea misiunii UE. Referitor la cea din urmă, CJUE a stabilit că omisiunea de a iniţia acţiuni penale sau disciplinare împotriva persoanelor care au participat la realizarea şi tăinuirea tranzacţiilor care au dus la eludarea taxelor agricole [9], astfel cum aceastea decurg din obligațiile UE, constituie încălcare a obligației negative. În ordine penală aceasta ar însemna obligativitatea de a sancționa orice încălcare a dreptului UE pe teritoriul statului.

Pentru a sublinia valoarea cooperării loiale și încrederii reciproce, trebuie amintit Avizul 2/13 a CJUE în care una dintre incompatibilitățile UE de a deveni parte la CoEDO a fost tocmai riscul de subminare a principiului respectiv. Or, mecanismul pe care îl impune Convenția europeană a drepturilor omului constă în obligarea statului de a respecta drepturile fundamentale, „ar necesita ca un stat membru să verifice respectarea drepturilor fundamentale de către un alt stat membru, în condițiile în care dreptul Uniunii impune o încredere reciprocă între aceste state membre, [10, § 194]" ceea ce este în contradicție cu esența UE însăși. Valoarea principiului a fost dezvoltată în jurisprudența Curții de Justiție a UE, iar un impuls important în formarea acesteia l-au avut avocații generali ai CJUE.

În cauza *Pupino* [11], CJUE a abordat cooperarea loială în contextul cooperării judiciare în materie penală. Curtea a decis că potrivit principiului cooperării loiale instanțele naționale trebuie să interpreteze dreptul național într-un mod care să fie cât mai conform cu actele UE care sunt o expresie a obiectivelor dreptului UE. Mai mult, „Ar fi dificil ca Uniunea să îşi îndeplinească misiunea în mod eficient dacă principiul cooperării loiale, care implică în special faptul că statele membre iau toate măsurile generale sau specifice pentru a asigura îndeplinirea obligaţiilor care le revin în temeiul dreptului Uniunii Europene, nu s-ar impune şi în cadrul cooperării poliţieneşti şi judiciare în materie penală, care se întemeiază de altfel în întregime pe cooperarea

dintre statele membre şi instituţii" (*a se vedea hotărârea CJUE în cauza Pupino, C-105/03, § 42*). De fapt, explicația acestui *obiter dictum* este reflectat în concluziile avocatului general potrivit căruia „[...] statele membre și instituțiile sunt, de asemenea, obligate prin dreptul Uniunii să respecte o obligație de loialitate reciprocă. [...] Aceasta rezultă dintr-o examinare de ansamblu a dispozițiilor Tratatului privind Uniunea Europeană. Obiectivul tratatului menționat, prevăzut la articolul 1, de a stabili o nouă etapă în procesul de creare a unei uniuni tot mai strânse între popoarele Europei, în care relațiile dintre statele membre și popoarele lor să fie organizate într-un mod coerent și unit, nu poate fi realizat dacă statele membre și instituțiile nu cooperează loial și în conformitate cu legea. Această cooperare loială între statele membre și instituții este, de asemenea, scopul central al titlului VI al Tratatului privind Uniunea Europeană, care se reflectă în titlul – Dispoziții privind *cooperarea* polițienească și judiciară în materie penală – și în aproape toate articolele. [12, § 26]" Concluzia la care ajunge CJUE ar fi „Caracterul obligatoriu al deciziilor-cadru, formulat în termeni identici cu cei ai articolului 249 al treilea paragraf CE, creează pentru autorităţile naţionale, în special pentru instanţele naţionale, **obligaţia unei interpretări conforme a dreptului naţional**. În conformitate cu articolul 34 alineatul (2) litera (b) UE și cu obligația de loialitate față de Uniune, orice decizie-cadru obligă instanțele naționale chemate să interpreteze dreptul național, indiferent dacă acționează în temeiul unor dispoziții anterioare sau ulterioare deciziei-cadru; să facă acest lucru pe cât posibil în lumina textului și a scopului deciziei-cadru pentru a obține rezultatul urmărit de aceasta. [13, §34-35]"

Într-o altă cauză, CJUE a trebuit să interpreteze Decizia-cadru 2002/584 astfel ca să dea eficacitate dreptului UE, pornind de la faptul că „principiul recunoașterii reciproce constituie „piatra de temelie" a cooperării judiciare [14]". În cazul aplicării mandatului european de arestare, chiar și în prezența unor dificultăți de transpunere a actului UE, cooperarea loială este cea care trebuie să dea efectivitate acestui instrument european. Tocmai de aceea, în Cauza C-579/15, avocatul general a subliniat că „recunoașterea principiului interpretării conforme prin intermediul principiului cooperării loiale presupune în mod necesar admiterea, fie și în mod subiacent, a supremației dreptului Uniunii. [15, § 85]" În respectiva cauză, CJUE a decis având în vedere interpretarea în lumina textului și finalităților deciziei-cadru, că „în cazul refuzului de a executa un mandat european de arestare emis în vederea predării unei persoane care a făcut, în statul membru emitent, obiectul unei hotărâri definitive prin

care a fost condamnată la o pedeapsă privativă de libertate, autoritățile judiciare ale statului membru de executare au obligația de a garanta ele însele aplicarea efectivă a pedepsei pronunțate împotriva acestei persoane. [16]" Realizăm din această perspectivă, că ar fi lipsite de conținut și eficacitate instrumentele normative europene, dacă ar lipsi principiul cooperării loiale. Mai mult, pentru asigurarea cooperării loiale, se va pune în valoare principiul supremației dreptului UE și principiul recunoaşterii și încrederii reciproce.

În loc de concluzie, voi sublinia că asigurarea optimă a securității în cadrul spațiului european ar fi prin apropierea legislațiilor penale la reglementările UE, aceasta realizându-se nu doar ca o obligație în unele situații, dar și ca o formă a cooperării loiale dintre statele membre, iar în lipsa unor instrumente de apropiere, revine încrederii reciproce să asigure obiectivele, pentru care a fost construită UE.

BIBLIOGRAFIE:

1. A se vedea teza a doua din art. 4 alin. (3) TUE „Statele membre adoptă orice măsură generală sau specială pentru asigurarea îndeplinirii obligațiilor care decurg din tratate sau care rezultă din actele instituțiilor Uniunii."
2. A se vedea teza a treia din art. 4 alin. (3) TUE „Statele membre facilitează îndeplinirea de către Uniune a misiunii sale și se abțin de la orice măsură care ar putea pune în pericol realizarea obiectivelor Uniunii."
3. Astfel cum se deduce din Titlul V capitolul 1 din TFUE.
4. A se vedea Acord de asociere între UE și Comunitatea Europeană a Energiei Atomice (Euratom) și statele membre ale acestora, pe de o parte, și Republica Moldova, pe de altă parte.
5. A se vedea art. 67 alin. (3) TFUE și art. 81 alin. (1) TFUE.
6. A se vedea și articolul 3 alin. (2) „Uniunea oferă cetățenilor săi un spațiu de libertate, securitate și justiție, fără frontiere interne, în interiorul căruia este asigurată libera circulație a persoanelor, în corelare cu măsuri adecvate privind controlul la frontierele externe, dreptul de azil, imigrarea, precum și prevenirea criminalității și combaterea acestui fenomen."
7. VALSAMIS MITSILEGAS, European Criminal Law and Resistance to Communautarisation after Lisbon, În: New Journal of European Criminal Law 1, no. 4 (2010): p. 459.
8. JANSSENS CHRISTINE. Case C-303/05, Advocaten Voor de Wereld VZW v. Leden van de Ministerraad. În: Columbia Journal of European Law, vol. 14, no. 1, Winter 2007/2008, HeinOnline, p. 183.

9. A se vedea hotărârea CJUE din 21 septembrie 1989 în cauza C-68/88, Comisia Comunităților Europene împotriva Republicii Elene.

10. AVIZUL 2/13 al CJUE, din 18 decembrie 2014, § 194.

11. A se vedea Cauza CJUE C-105/03.

12. Conclusions de l'avocat général Mme JULIANE KOKOTT présentées le 11 novembre 2004, Affaire C-105/03 Procédure pénale contre Maria Pupino, § 26.

13. Hotărârea CJUE în cauza Pupino, Cauza C-105/03, §34-35.

14. Considerentul (6) al Deciziei cadru 2002/584 privind mandatul european de arestare și procedurile de predare între statele membre.

15. Concluziile avocatului general YVES BOT prezentate la 15 februarie 2017 în Cauza C 579/15, Openbaar Ministerie împotriva Daniel Adam Popławski, § 85.

16. Hotărârea CJUE în cauza C 579/15, pct.2 dispozitiv.

CZU: 343.9-055.1-055.2(478) **https://doi.org/10.59295/rpijn2025.64**

КРИМИНОЛОГИЧЕСКИЕ ОСОБЕННОСТИ МУЖСКОЙ И ЖЕНСКОЙ ПРЕСТУПНОСТИ В РЕСПУБЛИКЕ МОЛДОВА

ФАЙГЕР Анатолие,
Бэлцкий Государственный Университет им. „А. Руссо",
доктор права, конференциар университар,
Факультет права и социальных наук
ORCID: 0009-0005-4545-1360

ЧЕРНОМОРЕЦ Серджиу,
Молдавский Государственный Университет,
доктор права, конференциар университар,
Институт правовых, политических и социологических исследований
ORCID: 0000-0003-0172-0491

НАСТАС Андрей,
Молдавский Государственный Университет,
доктор права, конференциар университар,
Институт правовых, политических и социологических исследований
ORCID: 0000-0001-7317-769X

SUMMARY

As a mass phenomenon, male/female crime is reflected and recorded in the general set of statistical crime indicators, which make it possible to analyze them and identify their specific qualities, including new ones. Thanks to this, it is possible to study the state, structure, dynamics, trends and other important indicators of male/female crime. The study of crimes, including crime depending on the gender of the offender, is not possible without analyzing statistical data, which forms the basis of scientific research, determines its practical significance and excludes empty theorizing, divorced from life and needs.

Cruelty and violent methods of resolving conflicts and preparing criminal acts have become characteristic features of the modern criminal. Violent crimes related to profit (robberies, robbery) are typical for male criminals. The crime rate among men remains significantly higher than the crime rate among women.

In turn, female crime refers to all crimes committed in a certain period of time, in a certain geographical area, by female persons.

***Keywords*:** male/female crime, structure, dynamics, violence.

В криминологии особая роль отводится исследованию видов преступности, а среди видов преступности можно выделить виды преступности в зависимости от

пола личности преступника.

Таким образом, криминология выделяет по полу личности преступника: мужскую преступность и женскую преступность. [1, стр.337]

Под мужской преступностью в Республике Молдова следует понимать все преступления, совершенные в определенный период времени, на территории Республики Молдова, мужчинами. [2, стр. 91]

Обращаясь к гендерному вопросу преступности, российский автор С. Кириллов отмечает, что между мужской и женской преступностью нет никаких признаков равенства, они абсолютно разные как по сути, так и по формам проявления. [3, стр. 40]

Основная тенденция мужской преступности в Республике Молдова проявляется в стремительном росте числа преступлений всех видов. Мужчины совершают широкий спектр преступлений, независимо от объекта посягательства, независимо от того, за что они совершаются. Такое положение дел объясняется тем, что мужчины имеют физические и социальные условия, которые облегчают им совершение более широкого круга преступлений. Нет никаких других ограничений, кроме тех, которые накладывают некоторые преступления, которые по своей природе могут быть совершены только женщинами (такие как, например, детоубийство (статья 147 Уголовного кодекса РМ).

Детоубийство – типичное для женщин преступление. Причем, в отличие от других видов убийства, лишение жизни новорожденного имеет немалое распространение и в сельской местности. Обычно, такие деяния совершаются молодыми женщинами, не имеющими семьи, достаточного материального обеспечения, своего жилья. Иногда в этих преступлениях где-то на заднем плане присутствует фигура мужчины, не без влияния или не без молчаливого согласия которого совершаются эти преступления. Обычно это сожитель или любовник. [4, стр. 548]

Мужчины чаще совершают, по крайней мере, определенные виды преступлений, менее социально контролируемы, чаще обладают определенными ключевыми чертами темперамента и чаще вступают в связи с другими девиантными личностями.

Кроме того, все эти аргументы говорят о том, что порог, при котором провокация и гнев переходят в агрессию, у женщин гораздо выше, чем у мужчин.

Таким образом, связь между гневом и преступлениями, особенно тяжкими, можно описать как линейную для мужчин и криволинейную для женщин. [5]

Современная мужская преступность характеризуется новыми тенденциями, особенностями и качествами, которые требуют особого анализа. Актуальность проблемы заключается в том, что современная мировая криминогенная ситуация свидетельствует о том, что 80-90% преступных деяний совершается мужчинами. При этом существует значительная разница между основными показателями мужской и женской преступности. Так, в Республике Молдова, в последние годы наблюдается тенденция к росту числа преступлений, совершенных мужчинами.

В зависимости от интересов криминологического исследования, можно выделять различные виды женской и мужской преступности. Так, преступность в зависимости от пола личности преступника может принимать, например, следующие виды:

- *простая мужская/женская преступность* - включает в себя преступления, совершаемые мужчинами/женщинами в одиночку или в составе небольших и спонтанных групп;
- *организованная мужская/женская преступность* - включает преступления, совершенные группами мужчин/женщин, характеризующиеся хорошо организованной структурой и относительно большим числом лиц, что свидетельствует о повышенной общественной опасности и требует принятия соответствующих мер по ее предупреждению и пресечению.

С точки зрения *качественной оценки преступности* можно выделить:

- *непрофессиональную (эпизодическую) мужскую/женскую преступность;*
- *профессиональную мужскую/женскую преступность*, которая сделала преступление образом жизни и является высокопрофессиональной, действующей как в одиночку, так и в составе организованных групп, банд или объединений.

Так, по *характеру регистрации и социального реагирования можно* выделить следующие виды преступности в зависимости от пола личности преступника:

- *Фактическая преступность* – совокупность преступлений, совершенных за

определенное время на определенной территории.

- *Выявленная преступность* – совокупность преступлений, факт совершения которых стал известен государственным органам или общественности. Соответственно антиподом ее является невыявленная преступность – совокупность преступных деяний, не известных никому.
- *Зарегистрированная преступность* – совокупность преступлений, информация о которых поступила в органы уголовного преследования и которые зафиксированы в соответствии с установленными правилами. Антиподом ее является скрытая преступность – совокупность преступлений, о совершении которых известно государственным органам, но которые не зарегистрированы и по которым не начато расследование.
- *Преступность, установленная судом (судимость)* – совокупность деяний, преступный характер которых установлен судом. [6, стр. 19]

В.В. Лунеев по характеру регистрации и социального реагирования выделяет следующие виды преступности: фактическая; заявленная; зарегистрированная; раскрытая. [7, стр. 126]

Антиподы выявленной и зарегистрированной преступности иногда называют *латентной преступностью*. Наличие латентной преступности обуславливает то, что мы не знаем полностью всех характеристик фактической преступности. В этом смысле фактическая преступность – загадочное явление, об истинных масштабах, структуре и характере которого можно только догадываться.

Как массовое явление мужская/женская преступность отражается и фиксируется в общей совокупности статистических показателей преступности, которые позволяют анализировать их, выявлять их специфические качества, в том числе новые. Благодаря этому можно изучать состояние, структуру, динамику, тенденции и другие важные показатели мужской/женской преступности.

Мухиддинова А.А., отмечает, что мотивы женской преступности не имеют четких границ, в отличие от мужских мотивов. Причинами совершения женщинами преступлений, в основном, выступают накопившиеся у них злость и обида, вследствие чего они не осознают характер своих деяний, так как их эмоции достигают пика и затмевают разум. В связи с этим, профилактические мероприятия, направленные на предотвращение возможности совершения преступлений женщинами, должны способствовать, прежде всего, развитию у

женщин саморегулятивных навыков. [8]

Состояние мужской/женской преступности во многом является индикатором нравственного здоровья общества, его духовности и отношения к важнейшим моральным ценностям. Мужская/женская преступность тесно связана с общей преступностью и, в частности, с преступностью несовершеннолетних. В то же время она имеет ярко выраженную специфику, обусловленную социально-психологическими и биологическими особенностями мужчин и женщин.

Согласно статистическим данным, количество мужчин, совершивших преступления в Республике Молдова, составляло: 17967 мужчин (в 2000 году); 14835 мужчин (в 2001 году); 16498 мужчин (в 2002 году); 14653 мужчин (в 2003 году); 16022 мужчин (в 2004 году); 15779 мужчин (в 2005 году); 15122 мужчин (в 2006 году); 13431 мужчин (в 2007 году); 11104 мужчин (в 2008 году); 12406 мужчин (в 2009 году); 14826 мужчин (в 2010 году). [9, стр. 30]

По данным Национального бюро статистики Республики Молдова, доля мужчин-преступников колебалась в пределах 86-89%, а доля женщин-преступниц - в пределах 11-14%, в среднем за период 2000-2010 гг. удельный вес этих контингентов составлял 88% и 12% соответственно. В Советском Союзе в период 1986-1990 гг. мужская преступность составляла в среднем 82%. [10, стр.15]

По данным МВД, в 2020 году на территории Республики Молдова было зарегистрировано 26,3 тыс. преступлений, что на 17,0% меньше по сравнению с 2019 годом и на 37,2% по сравнению с 2016 годом. Уровень преступности в 2020 году составил 100 преступлений на 10 тысяч жителей по сравнению со 120 преступлениями в 2019 году и 151 преступлением в 2016 году.

По данным МВД, в 2020 году выявлено около 13 тысяч человек, совершивших преступления, практически на том же уровне, что и в 2019 году. На 10 тысяч жителей приходится 49,3 преступника. На 10 тысяч детей в возрасте от 0 до 17 лет приходилось 19,8 несовершеннолетних преступников.

Самый высокий уровень преступности был зафиксирован среди мужчин, женщины составляли -7,7% от числа лиц, совершивших преступления. На каждые 10 тысяч женщин приходилось 7 женщин, совершивших преступления, а среди мужчин этот показатель составил 95 мужчин.

Женщины были вовлечены в совершение тяжких преступлений в

соотношении 12,3% всех женщин по сравнению с 14,3% мужчин. Мужчины более активно участвовали в совершении транспортных преступлений, преступлений против собственности, а женщины - в совершении преступлений против собственности, включая кражи.

Женщины в возрасте 30 лет и старше совершали преступления в большей доле (59,9%), чем мужчины того же возраста (54,1%), а мужчины в возрасте 18-24 лет совершали преступления в большей доле (20,7%), чем женщины этого возраста (18,4%). %). Среди мужчин в возрасте 30 лет и старше 27,7% находились в состоянии опьянения на момент совершения преступления, а среди женщин этого возраста - 9,2%. Они чаще всего совершали транспортные преступления.

В среднем в 2020 году ежедневно осуждалось около 26 человек, из них 24 мужчины.

В 2020 году, в пенитенциарных учреждениях Республики Молдова находилось 6427 человек, в том числе 983 человека (15,3%) находились в предварительном аресте и 5444 человека содержались в пенитенциарных учреждениях, окончательно осуждены (84,7%). Из общего числа лиц, содержащихся в пенитенциарных учреждениях, 5,8% составляли женщины и 94,2% – мужчины.

Число лиц, осужденных окончательно и содержащихся в пенитенциарных учреждениях (5444), снизилось на 14,6% по сравнению с 2016 годом. При этом 6,2% из них составляли женщины. На каждые 10 тысяч жителей в среднем приходится 20,6 человека, осужденных и содержащихся в пенитенциарных учреждениях.

В зависимости от возраста осужденных к постоянному заключению, большинство мужчин и женщин были в возрасте 30-39 лет. Так, каждый третий заключенный-мужчина (32,0%) и каждая третья заключенная-женщина (29,3%) были в возрасте 30-39 лет. [11]

По данным МВД, в 2022 году было зарегистрировано около 13,5 тысяч человек, совершивших преступления, что на 5,5% меньше по сравнению с 2021 годом. На 10 тысяч жителей приходилось 51,8 преступников. На 10 тысяч детей в возрасте 0-17 лет приходилось 18,6 несовершеннолетних преступников.

Самый высокий уровень преступности был зафиксирован среди мужчин – 92,1%, женщины составляли 7,9% от числа совершивших преступления. На каждые 10 тысяч женщин приходилось 7,8 женщин, совершивших преступления, а у

мужчин этот показатель составил 100,1 мужчины на каждые 10 тысяч мужчин.

В совершении тяжких преступлений женщины участвовали в доле 16,1% от всех женщин, совершивших преступления, по сравнению с 14,4% мужчин. Мужчины, совершившие преступления, более активно участвовали в совершении транспортных преступлений, преступлений против собственности и преступлений против безопасности и общественного порядка, а женщины - в совершении преступлений против собственности, включая кражи.

Женщины-преступницы в возрасте 30 лет и старше совершали преступления чаще (65,9%), чем мужчины того же возраста (60,1%), а мужчины в возрасте 18-24 лет совершали преступления чаще (18,7%), чем женщины этого возраста (15,6%). Из числа совершивших преступления мужчин в возрасте 30 лет и старше 25,6% находились в состоянии алкогольного опьянения в момент совершения преступления, а среди женщин этого возраста – 9,9%. [12]

По данным Министерства внутренних дел, в 2023 г. на территории Республики Молдова было зарегистрировано 24,0 тыс. преступлений, что на 10,4% меньше по сравнению с 2022 г. и на 24,3% по сравнению с 2019 г.

Уровень преступности в 2023 г. составил 96 преступления на 10 тыс. жителей против 120 преступлений в 2019 году. Каждое шестое преступление относится к категории особо тяжких, особо тяжких и тяжких. В 2023 году самый высокий уровень преступности зафиксирован среди мужчин – 90,9%, женщины составили 9,1% от числа лиц, совершивших преступления.

По данным Агентства по управлению судами, количество осужденных первой инстанцией в 2023 году составило 9,1 тыс. человек, или ежедневно было осуждено 25 человека. По сравнению с 2022 годом количество осужденных первой инстанцией увеличилось на 8,2%. Лишение свободы, бесплатные общественные работы и условное осуждение являются основными наказаниями, применяемыми к осужденным по первой инстанции.

В 2023 году, в пенитенциарных учреждениях Республики Молдова находилось 5690 человек, в том числе 325 человек (5,7%) в предварительном заключении, 639 обвиняемых (11,2%) и 4726 человека осуждены окончательным приговором (83,1%). Из общего числа заключенных 5,3% составляли женщины и 94,7% мужчины

По данным МВД, в 2023 году было выявлено около 11,2 тысяч человек,

совершивших преступления, что на 16,6% меньше по сравнению с 2022 годом. На 10 тысяч жителей приходилось 44,8 преступников. На 10 тысяч детей в возрасте 0-17 лет приходилось 13,6 несовершеннолетних преступников.

Самый высокий уровень преступности зафиксирован среди мужчин – 90,9%, женщины составляют 9,1% от числа совершивших преступления. На каждые 10 тысяч женщин приходилось 7,7 женщин, совершивших преступления, а у мужчин этот показатель составил 86,1 мужчин на каждые 10 тысяч мужчин.

В совершении тяжких преступлений женщины были замешаны на долю 13,7% от всех женщин, совершивших преступления, по сравнению с 14,2% мужчин. Мужчины, совершившие преступления, были более вовлечены в совершении транспортных преступлений, преступлений против собственности и преступлений против безопасности и общественного порядка, а женщины - в совершении преступлений против собственности, в том числе краж.

Женщины-преступницы в возрасте 30 лет и старше совершали преступления чаще (65,5%), чем мужчины того же возраста (60,5%), а мужчины в возрасте 18-24 лет совершали преступления чаще (19,3%), чем женщины этого возраста (15,8%). Из числа совершивших преступления мужчин в возрасте 30 лет и старше 25,9% находились в состоянии алкогольного опьянения в момент совершения преступления, а среди женщин этого возраста – 10,8%. [13]

За первые 06 месяцев 2024 года подразделениями полиции было зарегистрировано 9883 (10485 – первые 06 месяцев 2023 года) преступлений, 34% из которых были совершены в муниципии Кишинев.

Из общего числа преступлений наибольшую долю - 40% (3 975 преступлений) - составили преступления против собственности.

За 06 месяцев 2024 года было помещено в изоляторы временного содержания в территориальных подразделениях полиции 2050 человек (1960 – первые 06 месяцев 2023 года). Из них 2000 человек были задержаны по уголовным делам (1870 мужчин, 105 женщин, 25 несовершеннолетних). [14]

Для структуры преступности, в зависимости от пола личности преступника (как для мужской, так и для женской преступности) характерно преобладание преступлений против собственности. Насильственная преступность, являясь одним из структурных компонентов мужской преступности, на протяжении многих лет сохраняется на высоком уровне в условиях экономической

нестабильности, условий жизни и семейных конфликтов. Неблагоприятной тенденцией, свидетельствующей о разложении нравственности и девальвации духовных ценностей в современном молдавском обществе, является рост числа мужчин, совершающих преступления против семьи и несовершеннолетних.

Динамика преступности представляет собой темпы количественных и качественных изменений преступности среди мужчин/женщин. При изучении преступности в динамике выделяются как темпы роста, так и случаи снижения преступности. Преступность никогда не была постоянной мерой, ее показатели постоянно меняются. Временной интервал обычно означает год. Преступность можно проследить и за более длительный период (пять, десять, двадцать лет и т. д.).

Мы можем наблюдать, что в целом наблюдается устойчивая тенденция роста мужской преступности. Постоянную долю мужской преступности занимают тяжкие, особо тяжкие и чрезвычайно тяжкие преступления. Таким образом, в структуре современной мужской преступности в нашей стране сохраняются преступления с элементами физической агрессии.

На основании изложенного к особенностям мужской и женской преступности в Республики Молдова можно отнести следующее:

- гораздо более высокий удельный вес мужской преступности в общей преступности по сравнению с женской преступностью;
- гораздо более широкая специализация по преступлениям мужчин и не ограничена по сравнению с преступниками-женщинами;
- большая антиобщественная опасность преступлений, совершаемых мужчинами, по сравнению с преступной деятельностью женщин;
- мужская преступность молодеет за счет увеличения количества преступлений, совершаемых несовершеннолетними мальчиками, зачастую тяжких;
- преступления, совершаемые мужчинами, зачастую совершаются в состоянии алкогольного опьянения в момент совершения преступления;
- преступления, совершенные женщинами, не отличаются жестокостью и профессионализмом по сравнению с преступлениями, совершенными мужчинами;
- количество женщин, осужденных и содержащихся в пенитенциарных учреждениях, значительно ниже, чем мужчин;

- большинство преступлений, совершаемых женщинами, связано с их социальной ролью, семейными конфликтами и необходимостью решения семейных проблем, а также стремлением удовлетворить свои материальные потребности незаконным путем;
- специфичны для женской преступности, является ее относительно стабильный уровень и распространенность корыстных преступлений.
- женскую преступность отличают: неопределенность мотивов, эмоциональная природа причин совершения преступления, недостаточно развитые саморегулятивные навыки. В свою очередь целенаправленная и систематическая работа над развитием эмоционально-волевой и мотивационной сферы, позволит снизить уровень женской преступности.

Преобладающий удельный вес мужской преступности обусловлен тем, что женщины по своей природной сущности (психологической составляющей) менее склонны к агрессии, насилию, алкоголизму, поэтому строже подчиняются законам. С другой стороны, мужское поведение охотника имеет древние исторические корни – он уходил из дома и любой ценой приходил с добытой пищей. Именно «любая цена» часто определяет выбор путей, противоречащих законным. Это поведенческое клише транскрибируется и в наши дни, или социальная роль женщины, будучи миролюбивой - рожающая, обучающая и воспитывающая детей, поддерживающая огонь в очаге и т. д. Отсюда это объясняется и весомостью мужской преступности на фоне более выраженной криминальной активности последней.

BIBLIOGRAFIE:

1.BÎRGĂU M., CERNOMOREȚ S., FAIGHER A., NASTAS A. Criminologie. Curs universitar. Chișinău, 2023, стр.337;

2.FAIGHER A, ȚARĂLUNGĂ V. Criminalitatea masculină în Republica Moldova: cauze, tendințe, particularități. În: Materialele Conferinței internaționale ,,Promovarea valorilor sociale în contextul integrării europene” din 04 mai 2018. Chișinău: Lira, 2018, p. 91;

3.КИРИЛЛОВ С. И. Личность преступника (проблемы типологии). Курск, 1998, p.40;

4.Криминология: Учебник. Под ред. В.Н. КУДРЯВЦЕВА, В.Е. ЭМИНОВА. – 3 изд. перераб.и доп. Москва: Юристь, 2006, стр.548;

5.https://documents.tips/documents/criminalitatea-masculina-i-criminalitatea-feminina.html [Accesat: 01.06.2024];

6.ИНШАКОВ С.М. Криминология: Учебник. Москва, 2000, стр.19;

7.ЛУНЕЕВ В.В. Преступность XX века. Москва, 1997, стр.126;

8.МУХИДДИНОВА А.А. Сравнительный анализ мотивов женской и мужской преступности. В: https://www.eurasialegal.info/index.php/legal-articles/153-2012-10-03-10-05-15/5092-2016-09-01-12-19-35.html [Accesat: 21.06.2024];

9.BEJAN O., BUJOR V., BOTNARU Gh. Analiza criminologică a influenței proceselor demografice actuale asupra criminalității din Republica Moldova. Chișinău, 2012, p.30

10. Преступность и правонарушения в СССР. 1990: статистический сборник. Москва, 1990, p.15;

11.https://statistica.gov.md/newsview.php?l=ro&idc=168&id=6929 [Accesat: 11.06.2024];

12.https://statistica.gov.md/ro/nivelul-infractionalitatii-in-anul-2022-9478_60321.html[Accesat: 22.08.2024];

13.https://statistica.gov.md/ru/uroven-prestupnosti-v-respublike-moldova-za-2023-god-9478_60977.html; [Accesat: 15.08.2024]

14.https://www.politia.md/sites/default/files/igp_raport_activitate_6_luni_2024.pdf [Accesat: 31.08.2024];

***** Articolul este elaborat în cadrul subprogramului 01.05.01 *Securitatea națională a Republicii Moldova în contextul aderării la Uniunea Europeană: abordări juridice, politologice și sociologice,* realizat de Institutul de Cercetări Juridice, Politice și Sociologice al Universității de Stat din Moldova.

CZU: 343.3/.7(478) **https://doi.org/10.59295/rpijn2025.65**

ПРИЧИННОСТЬ ПРЕСТУПНОСТИ В РЕСПУБЛИКЕ МОЛДОВА

ФАЙГЕР Анатолие,
Бэлцкий Государственный Университет им. „А. Руссо",
доктор права, конференциар университар,
Факультет права и социальных наук
ORCID: 0009-0005-4545-1360

ЧЕРНОМОРЕЦ Серджиу,
Молдавский Государственный Университет,
доктор права, конференциар университар,
Институт правовых, политических и социологических исследований
ORCID: 0000-0003-0172-0491

НАСТАС Андрей,
Молдавский Государственный Университет,
доктор права, конференциар университар,
Институт правовых, политических и социологических исследований
ORCID: 0000-0001-7317-769X

SUMMARY

All the numerous existing concepts and theories of the causes of crime come down to the following main directions or schools: biological and sociological. A person's behavior is determined by the cultural norms of the social group to which he belongs, and contradictions between the cultural norms of different social groups cause crimes.

When studying the causes of crime, its conditions are also considered - phenomena that do not directly give rise to the commission of crimes, but contribute to their commission and the existence of crime (for example, circumstances of place, time, physical qualities of an object, etc.). Since the essence of the process of determining crime is a complex of causes and conditions of crime, it is often the totality of causes and conditions in their unity that are called determinants of crime.

Identifying and responding to crime conditions is absolutely essential. Depending on the specific situation, the same circumstance can act both as a cause of crime and as its condition.

***Keywords*:** crimes, motivation, causes of crime, conditions of crime.

На протяжении уже более 33 лет со дня провозглашения независимости Республики Молдова не проходит ни дня, чтобы мы не вздрогнули от новостей о

преступлениях, совершенных по всей территории республики. Криминал периодически выходит в топ новостей страны. Преступления ужасные, омерзительные, ужасающие, зверские – преступления, к которым можно приставить самые уничижительные эпитеты, стали в последнее время привычными для нашего взора и слуха.

Ежегодно в Республики Молдова, согласно данным официальной статистики, совершается в пределах 20-40 тыс. преступлений. Так, согласно информации Министерства внутренних дел Республики Молдова, в 2020 году на территории Республики Молдова было зарегистрировано 26,3 тыс. преступлений. Уровень преступности составил 100 преступлений на 10 тыс. жителей. [1]

Согласно информации Министерства внутренних дел Республики Молдова, в 2021 году на территории Республики Молдова было зарегистрировано 27,2 тыс. преступлений, что на 3,1% больше по сравнению с 2020 годом. [2]

По данным Министерства внутренних дел, в 2022 г. на территории Республики Молдова было зарегистрировано 26,8 тыс. преступлений, что на 1,2% меньше по сравнению с 2021 г. и на 16,2% по сравнению с 2018 г.

Уровень преступности в 2022 г. составил 103 преступления на 10 тыс. жителей против 119 преступлений в 2018 году. Каждое шестое преступление относится к категории особо тяжких, особо тяжких и тяжких. В 2022 году было зарегистрировано 13,5 тыс. потерпевших от преступлений. В результате зарегистрированных преступлений семейного насилия в 2022 году пострадало 698 человек, 70,3% потерпевших составили женщины. Самый высокий уровень преступности зафиксирован среди мужчин - 92,1%, женщины составили 7,9% от числа лиц, совершивших преступления.

По данным Министерства внутренних дел, в 2023 г. на территории Республики Молдова было зарегистрировано 24,0 тыс. преступлений, что на 10,4% меньше по сравнению с 2022 г. и на 24,3% по сравнению с 2019 г.

Уровень преступности в 2023 г. составил 96 преступления на 10 тыс. жителей против 120 преступлений в 2019 году. Каждое шестое преступление относится к категории особо тяжких, особо тяжких и тяжких. В 2023 году самый высокий уровень преступности зафиксирован среди мужчин – 90,9%, женщины составили 9,1% от числа лиц, совершивших преступления.

По данным Агентства по управлению судами, количество осужденных

первой инстанцией в 2023 году составило 9,1 тыс. человек, или ежедневно было осуждено 25 человека. По сравнению с 2022 годом количество осужденных первой инстанцией увеличилось на 8,2%. Лишение свободы, бесплатные общественные работы и условное осуждение являются основными наказаниями, применяемыми к осужденным по первой инстанции.

В 2023 году, по данным Национального управления пенитенциарных учреждений, в пенитенциарных учреждениях находилось 5690 человек, в том числе 325 человек (5,7%) в предварительном заключении, 639 обвиняемых (11,2%) и 4726 человека осуждены окончательным приговором (83,1%). Из общего числа заключенных 5,3% составляли женщины и 94,7% мужчины. [3]

В Республике Молдова удельный всех неосторожных преступлений в общей структуре преступности составляет примерно 15-20%. [4, стр. 91]

За первые 06 месяцев 2024 года подразделениями полиции было зарегистрировано 9 883 (10485 – первые 06 месяцев 2023 года) преступлений, 34% из которых были совершены в муниципии Кишинев.

Из общего числа преступлений наибольшую долю - 40% (3 975 преступлений) - составили преступления против собственности. [5]

Однако истинное число преступлений является неустановленным, поскольку факты совершения преступлений не всегда становятся известными правоохранительным органам (скрытая преступность). Кроме того, часть преступлений носит скрываемый характер (т. е. умалчивается самими правоохранительными органами). Реальная преступность оценивается величиной, примерно в 4-5 раз выше.

Почему существует и растет преступность? – этот вопрос всегда интересовал человечество и адресует сегодня все общество.

В настоящее время причинами преступности следует признать совокупность объективных и субъективных обстоятельств, коренящихся в реально существующих общественных отношениях и порождающих преступность как свое закономерное социальное последствие. [6, стр. 20]

Проблема причинности преступности является одной из центральных в криминологии. [7, стр. 37]

Криминология, изучающая социальные явления, не может ограничиваться рассмотрением причин индивидуального преступного поведения. Ее задача –

раскрыть причины преступности в целом для ее последовательного снижения и ликвидации. [8, стр. 70]

Изучение причин преступности в Республике Молдова – это основа разработки мер борьбы с этим явлением.

Для того, чтобы более подробно остановиться на этой проблеме, необходимо сделать несколько замечаний о причинности в целом. Так, причинность – это объективно существующая связь, зависимость между двумя или несколькими явлениями, при которой одно из них (причина) порождает другие (следствие). Причинная связь – не плод нашего воображения, а реально существующая закономерность природы и общества. [9, стр. 121]

В.Н. Кудрявцев, отмечает, что причинность – это разновидность, одна из форм детерминации, под которой понимается любая закономерная зависимость между различными процессами и явлениями. [10, стр. 9]

Причины преступности являются фундаментальной проблемой науки криминологии, в которой сконцентрированы элементы философии, экономики, политики, юриспруденции, социальной психологии, научной теории и практики социального управления. Основным понятием, используемым при изучении преступности и ее причин, является детерминация, (от лат. «determiner» – определять). Детерминанта – такой фактор или обстоятельство (явление, предмет материального или духовного мира), который определяет появление, порождение другого фактора, именуемого последствием. Сами факторы (обстоятельства) называют детерминантами. В основе детерминации лежит детерминизм – учение о закономерной и необходимой связи всех событий и явлений, их причинной обусловленности. Преступность – это результат действия множества обстоятельств, факторов и причин. Проблема детерминант преступности, которые включают в себя причины и условия преступности - центральная и самая сложная из всех криминологических проблем. В ней, как в фокусе, соединяются элементы экономики и социальной практики. Поскольку побудительной силой человеческой активности служат потребности, а возможность их удовлетворения определяется социальными отношениями, местом индивидов в системе общественного производства, то непосредственной причиной преступности (как и иных форм отклоняющего поведения) являются противоречия между социально сформированными потребностями людей и социально обусловленными

возможностями их удовлетворения.

Криминологическая детерминация – это совокупность причин и условий преступности, представляющая собой систему социально-негативных явлений для господствующих общественных отношений, явлений и процессов. Причем причины и условия представляют собой не случайный механический набор детерминант преступности, а именно криминогенную систему, которая представляет собой единство и целостность взаимодействующих подсистем и элементов, находящихся в определенной связи и располагающихся в определенной иерархии и уровневой соподчиненности. Система причин и условий преступности выступает вовне как единое цельное образование по отношению к другим социальным системам (к системе профилактики правонарушений), к обществу в целом, находясь с ними в определенном взаимодействии. В системе криминологической детерминации используется несколько видов связи, но основными являются причинно-следственная связь, обуславливающая или связь состояний и функциональная связь. Будучи разновидностью объективной закономерной связи, причинность обладает такими чертами как всеобщность, необратимость, пространственная и временная непрерывность. Причины и условия объединяются родовым понятием «криминогенные детерминанты». Выделение указанных детерминантов имеет условный характер, они существуют в тесной взаимосвязи.

Причина – это такое явление, наличие которого вызывает, определяет, изменяет, производит или влечет за собой другое явление, которое называется следствием. Она обеспечивает определенное развитие события, которое необходимо для наступления данного следствия.

Условия – такие явления, которые сами не могут породить следствие, но, сопутствуя причинам и влияя на них, обеспечивают определенное развитие, необходимое для возникновения следствия. Без условий, без взаимодействия их с причиной последняя либо не появится, либо не будет действовать. При наличии же одних только условий возможность появления следствия не превращается в действительность. [6, стр. 19]

Условие – это то, что само по себе не порождает преступность или преступление, но влияет на процессы порождения, участвует в детерминации преступности. [11, стр. 38]

Изучение детерминантов преступности имеет важное значение в криминологии, поскольку без их познания невозможно понимание текущего состояния преступности и прогнозирование ее будущего состояния, выработка мер по борьбе с ней, в частности ее предупреждение. Незнание основных детерминантов преступности также затрудняет исследование вопросов о формировании личности преступника и механизме преступного поведения. [12, стр. 71]

Н.С. Артемьев указывает, что условия преступности могут быть подразделены на:

- *сопутствующие* - образуют общий фон событий и явлений, обстоятельства места и времени;
- *необходимые* - без таких условий событие могло бы не наступить;
- *достаточные* - совокупность всех необходимых условий. [11, стр. 90]

В криминологической литературе принято выделять следующие основания классификации причин и условий преступности: *механизм действия, уровень функционирования, содержание, природа возникновения, близость к событию, источники и т. д.*

По мнению Г. Матеуц общие причины преступности кроются в экономическом неблагополучии общества, недостатке культуры у людей, частом употреблении алкогольных напитков, безработице, недостатках в общественно-политической организации, неправильном функционировании уголовной юстиции, системе мягких наказаний, наследственности, окружающей среде и т.д. [13, стр. 11]

Причины и условия рецидивной преступности, как одной из самых опасных видов преступности в Республике Молдова, по мнению национального автора Иг. Чобану, следующие:

- обстоятельства до первого осуждения, которые сохраняются после исполнения приговора:

1) возвращение в негативную, порочную среду (прежде всего, в неблагополучную семью);

2) восстановление старых связей с людьми, ведущими паразитический образ жизни;

3) установление контактов с осужденными в местах лишения свободы (и

их влияние после отбытия наказания);

- недостатки в работе правоохранительных органов: низкая раскрываемость преступлений;
- низкая эффективность наказания рецидивистов; многочисленные нарушения требований закона о многостороннем, полном и объективном расследовании обстоятельств преступления;
- коррупция и протекционизм;
- трудности социальной реинтеграции после отбытия наказания в виде лишения свободы: утрата прежних позитивных социальных связей;
- возникновение антисоциальных связей (с рецидивистами в пенитенциарных учреждениях);
- психические расстройства, вызванные длительным лишением свободы; формирование стереотипов и идеалов преступного поведения, основанных на традициях и обычаях преступного мира;
- недостатки в процессе изучения и перевоспитания осужденных в местах лишения свободы;
- неудовлетворительная организация образовательной и профессиональной подготовки осужденных и др. [14, стр. 289]

Другой молдавский автор, В. Сыли, указывает следующие причины и условия рецидивной преступности:

➢ постоянное смягчение системы наказаний. Так, специфические условия буржуазной демократии, пришедшей на смену феодальному абсолютизму, оказались несовместимы со старыми средневековыми репрессивными системами, характеризующимися физическим уничтожением преступников и их жестокостью, что делало рецидив практически невозможным. В результате возникла и получила распространение система лишения свободы, как правило, ограниченной продолжительности, при которой осужденный, «отсидевший» в тюрьме, возвращался к обычной жизни в гораздо более суровых условиях под сильным воздействием криминогенных факторов, что неизбежно приводило к росту числа рецидивистов.

В то же время отмена смертной казни может подтолкнуть некоторых преступников к совершению повторных преступлений. Перспектива тюремного заключения (даже пожизненного) больше не сдерживает некоторых

преступников.

➢ применение помилования или амнистии, которые приводят к неисполнению или частичному исполнению приговора, могут способствовать рецидиву, поскольку эти меры иногда применяются без учета осужденного и его последующего поведения.

➢ преступники-рецидивисты отбывают наказание в тех же пенитенциарных учреждениях в соответствии с правилами, которые оказались неэффективными, лишенными возможности перевоспитания, предотвращения и борьбы с рецидивами.

➢ условно-досрочное освобождение (освобождение до окончания срока наказания) осужденного, часто легко предоставляемое по формальным критериям и др. [15, стр. 118]

В качестве причин и условий насильственной преступности молдавский автор М. Быргэу, отмечает следующие:

- негативное влияние микросреды;
- пьянство;

Так, только в 2016 году в состоянии алкогольного опьянения были совершены следующие виды преступлений: каждый второй случай умышленного убийства (83 из 189), насилия в семье (840 из 1693); каждый третий случай причинения тяжких телесных повреждений (80 из 250) и хулиганства (662 из 1699).

- враждебные межличностные отношения;
- конфликтные ситуации между преступником и жертвой;
- недостатки в раскрытии насильственных преступлений;
- увеличение числа лиц с судимостью, безработных и несовершеннолетних, не посещающих школу;
- увеличение числа преступников, осужденных условно и условно-досрочно освобожденных из мест лишения свободы;
- увеличение числа лиц, признанных невменяемыми за совершение общественно опасных деяний против жизни и здоровья людей;
- недостаточный контроль за осужденными в местах лишения свободы;
- недостатки в профилактике насильственных преступлений и др. [16, стр. 270]

Итак, в независимости от вида преступности или конкретного вида

преступления на сегодняшний день, можно с уверенность утверждать, что развитию современной преступности способствуют многообразие причин и условий.

В числе *основных детерминантов нынешней преступности в Республике Молдова* можно выделит следующие:

- *духовный кризис общества, проявлением которого является рост алкоголизации и наркотизации населения, падение традиционных нравственных ценностей;*
- *резкое обострение социальных противоречий в период политической, идеологической, экономической и правовой реформы;*
- *всеобъемлющий системный кризис общества, включающий в себя кризис власти, экономики, социальной сферы, идеологии, права, наиболее криминологически значимым проявлением которого является значительно возросшее неравенство между богатыми и бедными;*
- *безработицей и бедностью*. Так, например, согласно данным Национального Бюро Статистики Республики Молдова, количество безработных в 3 четверти 2023 было примерно 39,2 тыс. человек, что больше примерно на 16,9 тыс.человек в сравнении с 3 четвертью 2022 года (22,3 тыс.человек); [17]
- *правовой нигилизм, распространившийся на все слои нашего общества, и выражающийся в пренебрежении как правилами поведения в обществе и безопасности на производстве и на транспорте, так и уголовно-правовыми нормами, утрате доверия к коррумпированным правоохранительным органам и властным структурам;*
- *распространенное среди основной части населения чувство неуверенности в своей безопасности (личной, финансовой, имущественной), в благоприятной перспективе для себя и своих близких;*
- *неверие в способность и желание власть имущих вести управление и реформирование государства в интересах населения;*
- *высокий уровень тревожности, раздражения, конфликтности, агрессии в обществе;*
- *утрата этических ориентиров, позволяющих объективно оценивать допустимость и недопустимость определенных поступков в*

решении жизненных проблем;

- *консьюмеризм, т.е. непрерывный рост и смена потребностей, негативным образом воздействующий на умонастроение и психику человека, сужая помыслы и желания до получения сиюминутных удовольствий и материальных благ любым способом. Потребительские настроения делаются господствующими в обществе, детерминируя отклоняющееся поведение;*
- *растлевающее влияние средств массовой информации и коммуникации и др.*

Общие причины, вызывающие преступность создают лишь возможность индивидуального преступного поведения. На уровне определенных социальных слоев и групп они создают условия для деформации нравственного воспитания групп и лиц и тем самым позволяют сделать шаг по пути реализации возможности совершения отдельным лицом преступления и превращении ее в действительность, т.е в конкретное преступное деяние. Этот процесс не может проходить автоматически. [18, стр. 109] В противном случае было бы невозможно объяснить, почему не все люди, в нашей стране, живущие в условиях действия одних и тех же общих причин преступности, совершают преступления. Все зависит от конкретных жизненных условий, в которых находиться конкретный человек: микросреда, образ жизни, жизненная ситуация и т.д. Однако выявление своевременное причин может способствовать эффективному предупреждению преступности.

BIBLIOGRAFIE:

1. https://statistica.gov.md/ru/uroven-prestupnosti-v-respublike-moldova-za-2020-god-9478_3401.html [Accesat: 22.08.2024]
2. https://statistica.gov.md/ru/uroven-prestupnosti-v-respublike-moldova-za-2021-god-9478_49944.html [Accesat: 21.08.2024]
3. https://statistica.gov.md/ru/uroven-prestupnosti-v-respublike-moldova-za-2023-god-9478_60977.html [Accesat: 13.08.2024]
4. CANANĂU A., Analiza criminologică şi prevenirea infracţiunilor în domeniul transportului rutier, Chișinău, 2018, teza de doctor în drept, Доступен: http://www.cnaa.md/files/theses/2018/53974/alexandru_cananau_thesis.pdf [Accesat: 24.08.2024];

5. https://www.politia.md/sites/default/files/igp_raport_activitate_6_luni_2024.pdf [Accesat: 25.08.2024]

6. ТУГЕЛЬБАЕВА Б.Г., ХАМЗАЕВА А.Д. Методическое пособие по курсу Криминология. Общая часть. Бишкек,2007, стр.19-20

7. В.И. ШУЛЬГА. Криминология. Учебное пособие. Владивосток. 2008, стр.37.

8. В.Н. КУДРЯВЦЕВ. Причинность в криминологии. М., 2007, стр.70

9. В. КУДРЯВЦЕВ, В. Эминов, Криминология. Москва 2006, стр. 122-123

10. КУДРЯВЦЕВ В.Н. Генезис преступления. Опыт криминологического моделирования. Учебное пособие. М.,1998, стр.9

11. Н.С. АРТЕМЬЕВ. Криминология. Курс лекций. Рязань, 2007, стр.85; Larii Iu. Criminologie, Vol. I. Chişinău, 2004, p. 38.

12. Е.А. АЛЕКСЕЕВА, Р.С. АБДУЛИН. Криминология: Общая часть: учебное пособие. Курган, 2019, стр. 69-72

13. MATEUȚ Gh. Recediva în teoria și practica dreptului penal. București, 1997, p.11

14. CIOBANU Ig. Criminologie. Chișinău, 2011, p. 298-299

15. SÎLI V.Recidiva infracţională: aspect juridico-penale şi criminologice. Chișinău, 2008, p.118-119

16. http://independent.md/doc-numarul-infractiunilor-comise-moldova-crestere-fiecare-al-doilea-omor-si-violenta-familie-comise-stare-de-ebrietate/#.WqgePWrFLIU [Accesat: 18.08.2024]

17. BÎRGĂU M., Criminologie (Curs universitar). Ed. a 2-a rev. și compl. Chișinău, 2010, p.270

18. БЫРГЭУ М. Криминология и противодействие преступности. Общая часть. Учебное пособие. Кишинэу. 2020, стр.109-110

* Articolul este elaborat în cadrul subprogramului 01.05.01 *Securitatea națională a Republicii Moldova în contextul aderării la Uniunea Europeană: abordări juridice, politologice și sociologice,* realizat de Institutul de Cercetări Juridice, Politice și Sociologice al Universității de Stat din Moldova.

CZU: 343.222:347.517(478) **https://doi.org/10.59295/rpijn2025.66**

RĂSPUNDEREA PENALĂ PENTRU ÎNCĂLCAREA LEGISLAȚIEI CU PRIVIRE LA DEȘEURI

DUMNEANU Victor,
Universitatea de Stat din Moldova,
lector universitar,
Departamentul Drept Public al Facultății de Drept
ORCID ID: 0009-0005-6408-1270

SUMMARY

Waste management is one of the most severe problems faced by the Republic of Moldova. This issue causes considerable damage both to ecosystems as a whole and to health, including people's lives. In order to solve this problem, the State has created a complex legal system of sanctions, which, depending on the degree of pollution, applies to both legal entities and individuals for the incorrect management of waste and chemical substances. Thus, in the condition where natural and legal persons violate the legislation regarding the waste regime and considerable damage is caused to the environment, the penalties of the Criminal Code will be applied, as the harshest punishment set up by the law.

In this context, we note that the Republic of Moldova joined the consortium formed by 19 countries within the project "Information and Investigation Protocol on Environmental Crimes Based on Multiple Data Sources", which aims to create and implement the protocol for the effective investigation of environmental crimes (waste management), capitalizing on the integration of innovative monitoring and analysis technologies.

Keywords: crime, environment, pollution, sanction, waste management.

Una din problemele cele mai acute cu care se confruntă Republica Moldova este problema gestionării incorecte a deșeurilor, care provoacă daune considerabile atât ecosistemelor în ansamblu, cât și sănătății, inclusiv vieții persoanelor. De altfel, această problemă este una de interes atât european cât și mondial, care încă nu este soluționată, și se pare că soluționarea acesteia, reieșind din intențiile autorităților este programată în timp, cel puțin pentru anul 2050. [1]

Republica Moldova și-a propus soluționarea acestei probleme în conformitate cu Strategia de gestionare a deșeurilor în Republica Moldova pentru anii 2013-2027, aprobată prin Hotărârea Guvernului nr. 248 din 10.04.2013.[2] Astfel, Guvernul RM va stabili cadrul legal şi instituţional necesar pentru a sprijini alinierea treptată a practicilor noastre de gestionare a deşeurilor la cele ale Uniunii Europene. Prin

intermediul unor parteneriate la nivel internaţional, naţional şi local, vom încuraja şi vom atrage nivelul necesar de investiţii pentru a permite dezvoltarea durabilă a sectorului, în conformitate cu necesităţile prioritare şi într-un ritm accesibil pentru societate. Cu regret, este de menționat, că realitatea rămâne a fi una foarte tristă, dacă nu dramatică, mai ales în partea ce ține de realizarea în practică a acestei Strategii. Gestionarea necorespunzătoare a deşeurilor pe parcursul ultimilor ani afectează comunităţile locale, ameninţă mediul şi contribuie la emisiile globale de gaze cu efect de seră. În contextul creşterii economice a volumului şi diversităţii deşeurilor generate, gestionarea şi reciclarea deşeurilor reprezintă priorităţi locale, naţionale şi internaţionale, fapt constatat chiar de autorii Strategiei.[3] Reieșind din datele Inspectoratului pentru Protecția Mediului pentru anul 2023 la capitolul Gestionarea deșeurilor au fost constatate 1130 de depozite de deșeuri municipale pe o suprafață de 1 271, 84 ha. Totodată, au fost constatate și 1398 de gunoiști neconforme, dintre care 772 au fost lichidate în anul 2022, iar altele 626 sunt în proces de lichidare. Pe parcursul anului 2023 Inspectoratul pentru Protecția Mediului și structurile sale din teritoriu au efectuat controale planificate și inopinate, astfel încât au întocmit 1498 acte de inspectare și 345 procese-verbale de control la compartimentul gestionarea deșeurilor și 62 procese-verbale de control la compartimentul substanțe chimice. Fără îndoială ca au fost constatate abateri de la legislația cu privire la deșeuri, astfel încât au fost aplicate sancțiuni pecuniare în valoare de 4 791 000, 0 lei [4].

Este de menționat faptul, că la momentul actual există câteva mecanisme juridice care într- o formă sau alta încearcă să asigure executarea legislației cu privire la deșeuri, dar din punct de vedere pragmatic succesele la acest capitol lasă foarte mult de dorit. Anume din acest punct de vedere ne propunem în continuare să analizăm legislația penală, care prevede răspunderea pentru încălcarea regimului cu privire la gestionarea deșeurilor. Din punct de vedere a legislației de mediu termenul „gestionarea deșeurilor” conține un amalgam de acțiuni îndreptate/menite să asigure întregul proces, de la „colectare” a deșeurilor până la „eliminarea” acestora, astfel încât să dispară riscul poluării, care conform legii penale [5] pune „în pericol viața sau sănătatea populației, ori dacă a existat pericolul cauzării unor daune în proporții mari”. De asemenea, legislația penală determină răspunderea pentru „încălcarea cerințelor securității de mediu la proiectarea, evaluarea, avizarea, amplasarea,

construcția, reconstrucția, instalarea, lichidarea, demolarea sau punerea în exploatare, precum și la exploatarea infrastructurii de gestionare a deșeurilor, inclusiv a celor periculoase, a substanțelor și a produselor chimice, radioactive, a construcțiilor industriale, de transportare, hidrotehnice, agricole, științifice, locative, educaționale, culturale, sociale sau a altor obiective de către persoanele responsabile de respectarea lor, dacă aceasta a cauzat daune în proporții mari" [6]. Până la intrarea în vigoare a Legii nr. 136 din 06.06.2024 pentru modificarea unor acte normative (modificarea Codului penal și a Codului contravențional), în vigoare din 07.09.2024 [7], nu a fost pronunțată nici o sentință în legătură cu încălcarea legislației cu privire la deșeuri. Trebuie însă să menționăm faptul că, în redacția veche a art. 223 alin. 1 a Codului penal, nu se regăsea fapta perejudiciabilă exprimată prin încălcarea cerințelor securității de mediu la exploatarea infrastructurii de gestionare a deșeurilor, inclusiv a celor periculoase, a substanțelor și a produselor chimice, radioactive.

Obiectul juridic special al infracțiunii nominalizate îl constituie totalitatea relațiilor sociale cu privire la respectarea cerințelor securității de mediu. Obiectul material sunt ecosistemele în valoarea lor naturală (solul, subsolul, resursele acvatice, silvice, piscicole, regnul animal, aerul atmosferic), care sunt interdependente și se influențează reciproc.

Latura obiectivă a infracțiunii include: 1) Fapta prejudiciabilă care se exprimă prin acțiuni sau inacțiuni ce se manifestă prin încălcarea cerințelor securității de mediu la proiectarea, evaluarea, avizarea, amplasarea, construcția, reconstrucția, instalarea, lichidarea, demolarea sau punerea în exploatare, precum și la exploatarea infrastructurii de gestionare a deșeurilor, inclusiv a celor periculoase, a substanțelor și a produselor chimice, radioactive, a construcțiilor industriale, de transportare, hidrotehnice, agricole, științifice, locative, educaționale, culturale, sociale sau a altor obiective de către persoanele responsabile de respectarea lor; 2) urmările prejudiciabile care constau în cauzarea daunelor în proporții mari; 3) legătura cauzală între fapta prejudiciabilă și urmările prejudiciabile. Dispoziția articolului nominalizat, face trimitere la legislația cu privire la protecția mediului.

Cerințele securității de mediu nominalizate, inclusiv procesul de gestionare a deșeurilor, este determinat de legislația specială de mediu. [8] Procedura de evaluare a impactului asupra mediului, se realizează după cum urmează, prin următoarele acțiuni expres prevăzute de legislație:

a) elaborarea programului de realizare a evaluării impactului asupra mediului;

b) elaborarea raportului de evaluare a impactului asupra mediului de către inițiatorul activității planificate;

c) desfășurarea consultărilor publice cu autoritățile administrației publice centrale și locale interesate și cu publicul interesat, la nivel local, național și în context transfrontalier, după caz;

d) examinarea de către Agenția de Mediu și Comisia tehnică a informațiilor prezentate în raportul privind evaluarea impactului asupra mediului, a oricăror altor informații furnizate suplimentar de către inițiator, precum și a informațiilor recepționate în urma desfășurării consultărilor publice prevăzute la lit. c);

e) emiterea de către Agenția de Mediu a deciziei motivate cu privire la acordul de mediu în conformitate cu art. 10^5 al Legii 86/2014, luând în considerare rezultatele examinării menționate la lit. d) și, după caz, propria examinare suplimentară;

f) includerea deciziei privind acordul de mediu și a acordului de mediu, în cazul emiterii acestuia, în aprobarea de dezvoltare a activității planificate, în conformitate cu art. 24 al Legii 86/2014.

Totodată, art. 2 alin. 15) al Legii privind deșeurile, caracterizează gestionarea deșeurilor ca fiind procesul ce asigură colectarea, transportul, valorificarea şi eliminarea deşeurilor, inclusiv supravegherea acestor operaţiuni şi întreţinerea ulterioară a amplasamentelor de eliminare, inclusiv acţiunile întreprinse de un comerciant sau un broker. [9] Respectiv, infrastructura de gestionare a deșeurilor reprezintă totalitatea instalațiilor care asigura și participă la procesul de gestionare a deșeurilor.

Astfel, prin noțiunea de instalație destinată operațiunilor de gestionare a deșeurilor, trebuie de înțeles ca fiind – unitate tehnică, un teren, o clădire sau o parte a unei clădiri de pe un amplasament, în care se desfășoară activități de:

a) colectare, stocare, valorificare sau eliminare a deșeurilor, în baza autorizației eliberate conform art. 25 alin. (3) a Legii 209/2016 privind deșeurile;

b) tratare în instalații mici a deșeurilor specificate în anexa nr. 3^1 tabelul 3, în baza autorizației eliberate conform art. 25 alin. (5) a Legii 209/2016 privind deșeurile;

c) valorificare a deșeurilor, în baza unei derogări conform art. 27 a Legii 209/2016 privind deșeurile.

Conform art. 15^2) a Legii 209/2016 privind deșeurile, instalație mică , reprezintă – instalație de tratare a deșeurilor biodegradabile, care prelucrează asemenea deșeuri, pentru un singur depozit de deșeuri, în cantități care nu depășesc 20 de tone (capacitatea instalației), cu condiția ca volumul total anual de deșeuri biodegradabile prelucrate să nu depășească 100 de tone, iar în conformitate cu art. 15^3) a Legii 209/2016 privind deșeurile, instalație mobilă, reprezintă – instalație destinată gestionării deșeurilor, care este capabilă să se deplaseze și să funcționeze în mod independent și care nu își pierde operabilitatea atunci când este mutată.

În partea ce ține de substanțele și produsele chimice, legislația specială prevede obligațiile persoanelor fizice și juridice în Legea Nr. 277 din 29.11.2018 privind substanțele chimice [10].

Infracțiunea este una cu caracter material, astfel încât se consumă din momentul survenirii consecințelor materiale care se determină ca daune în proporții mari, adică valoarea bunurilor dobândite, primite, fabricate, distruse, poluate, utilizate, transportate, păstrate, comercializate, trecute peste frontiera vamală, valoarea pagubei pricinuite de o persoană sau de un grup de persoane, care depăşeşte 20 de salarii medii lunare pe economie prognozate, stabilite prin hotărârea de Guvern în vigoare la momentul săvârșirii faptei[11], care este de 13 700 lei pentru anul 2024 [12].

Aliniatul 2 al art. 223 al Codului penal, stabilește răspunderea penală pentru faptele prevăzute la alin. (1), dacă acestea au provocat: a) depășirea nivelului radiației; b) daune sănătății populației; c) pieirea animalelor; d) daune în proporții deosebit de mari. Mărirea esenţială a fondului radioactiv constă în ridicarea nivelului radiaţiei ce depășește limita admisă, adică în cazul în care nivelul de radiaţie în aer depășește 0,2 Roentgen/oră. Daunele sănătăţii populaţiei pot fi exprimate prin vătămarea interității corporale sau a sănătății de orice grad cel puţin a unei singure persoane sau îmbolnăvirea ei. Pieirea animalelor se stabilește nu numai după numărul animalelor pierite, ci se ţine cont și de mărimea populaţiei lor. Alte urmări grave se atestă, de exemplu, atunci când a fost produsă emisia în atmosferă a reziduurilor industriale, și în zonă nivelul de radiaţie s-a ridicat într-atât, încât a poluat sectoarele populate ale orașului etc. [13] Daunele în proporții deosebit de mari se consideră, valoarea bunurilor dobândite, primite, fabricate, distruse, poluate, utilizate, transportate, păstrate, comercializate, trecute peste frontiera vamală,

valoarea pagubei pricinuite de o persoană sau de un grup de persoane, care depăşeşte 40 de salarii medii lunare pe economie prognozate, stabilite prin hotărârea de Guvern în vigoare la momentul săvârşirii faptei. [14]

Aliniatul 3 al art. 223 al Codului penal, determină răspunderea pentru faptele prevăzute la alin. (1) sau (2), dacă acestea au provocat: a) pieirea animalelor incluse în Cartea Roșie a Republicii Moldova; sau, b) daune în ariile protejate de stat. *Cartea Roşie reprezintă* – un document oficial care include lista speciilor de plante şi animale dispărute, critic periclitate, periclitate, vulnerabile, rare şi nedeterminate de pe teritoriul Republicii Moldova, informaţia generală privind statutul, starea, arealul, precum şi metodele de protecţie, conservare şi răspîndire a acestora, iar *obiecte ale Cărţii Roşii, sunt* – speciile de plante şi animale raportate la categoria resurselor naturale de importanţă naţională şi supuse unui regim special de protecţie, conservare şi restabilire. [15] În partea ce ține de *ariile naturale protejate* – acestea, reprezintă spaţiile naturale, delimitat geografic, cu elemente naturale reprezentative şi rare, desemnat şi reglementat în scopul conservării şi protecţiei tuturor factorilor de mediu din limitele lui și sunt reglementate și clasificate de Legea nr. 1538 din 25.02.1998 privind fondul ariilor naturale protejate de stat. [16]

Cea mai aspră pedeapsă penală în limitele art. 223 alin. 4 al Codului penal, se va aplica pentru faptele prevăzute la alin. (1)–(3), dacă acestea au provocat din imprudență decesul persoanei.

Latura subiectivă a infracțiunii se manifestă prin intenție sau imprudență față de acțiunea/inacțiunea prejudiciabilă și imprudență față de consecințele prejudiciabile.

Subiectul infracțiunii este unul special, astfel încât urmează a fi atrasă la răspundere persoana fizică responsabilă, care la momentul infracțiunii a atins vârsta de 16 ani și este responsabilă de respectarea cerințelor securității de mediu la proiectarea, evaluarea, avizarea, amplasarea, construcția, reconstrucția, instalarea, lichidarea, demolarea sau punerea în exploatare, precum și la exploatarea infrastructurii de gestionare a deșeurilor, inclusiv a celor periculoase, a substanțelor și a produselor chimice, radioactive, a construcțiilor industriale, de transportare, hidrotehnice, agricole, științifice, locative, educaționale, culturale, sociale sau a altor obiective. În așa fel, subiectul infracțiunii urmează a fi identificat reieșind din faptul, că aceasta cunoaște despre obligațiunile sale de a respecta toate cerințele/normele

securității de mediu. Asemenea subiecți pot fi proiectanții, experții, funcționarii publici care efectuiază evaluarea impactului asupra mediului.

De asemenea subiect al infracțiunii poate fi și persoana juridică care practică activitate economică de întreprinzător.

În aceiași ordine de idei, legislația penală prevede răspunderea pentru încălcarea regulilor de gestionare a substanțelor și produselor chimice, a deșeurilor, inclusiv a celor periculoase și radioactive.[17]

Analizând prevederile și conținutul art. 224 al Codului penal, de asemenea putem constata că acesta a suferit modificări esențiale după intrarea în vigoare a Legii nr. 136 din 06.06.2024 pentru modificarea unor acte normative (modificarea Codului penal și a Codului contravențional).

Obiectul juridic special al infracțiunii îl reprezintă relațiile sociale care asigură în mod constant și permanent respectarea regulilor ce țin de fabricarea, importul, exportul, stocarea, depozitarea, înhumarea, păstrarea, transportarea sau utilizarea, tratarea și valorificarea substanțelor și a produselor chimice periculoase, a deșeurilor, inclusiv a celor periculoase. Obiectul material îl reprezintă resursele naturale și obectele naturii: solul, apele, aerul atmosferic, regnul animal, regnul vegetal.

Latura obiectivă a infracțiunii se caracterizează prin: 1) Fapta prejudiciabilă, care se exprimă prin acţiune sau inacţiune, și anume: în încălcarea regulilor stabilite ce țin de fabricarea, importul, exportul, stocarea, depozitarea, înhumarea, păstrarea, transportarea sau utilizarea, tratarea și valorificarea substanțelor și a produselor chimice periculoase, a deșeurilor, inclusiv a celor periculoase; 2) urmările prejudiciabile care constau în pericol cauzării de daune vieții sau sănătății populației ori dacă a existat pericolul cauzării unor daune în proporții mari; 3) legătura cauzală între fapta prejudiciabilă și urmările prejudiciabile. Dispoziția articolului nominalizat, face trimitere la legislația cu privire la protecția mediului și în special la Legea Nr. 277 din 29.11.2018 privind substanțele chimice, astfel încât aceasta reglementează obligațiile persoanelor fizice și juridice care produc sau plasează pe piață substanțe sau amestecuri chimice, interdicțiile și restricțiile privind producerea, plasarea pe piață, importul, exportul și utilizarea substanțelor și amestecurilor chimice periculoase, condițiile de clasificare, etichetare și ambalare a substanțelor și amestecurilor chimice, crearea și menținerea unui registru al produselor chimice, procedura de raportare a

produselor chimice, procedura de autorizare a produselor chimice periculoase, obligațiile de raportare, controlul și alte aspecte cu privire la substanțele și amestecurile chimice și are ca scop de a proteja viața și sănătatea umană, mediul și proprietatea de efectele nocive ale substanțelor și amestecurilor chimice.[18]

Componența dată de infracțiune are un caracter formal-material. Ea se consideră consumată din momentul creării pericolului cauzării de daune vieții sau sănătății populației ori dacă a existat pericolul cauzării unor daune în proporții mari.

Pericolul în cazul dat, trebuie să fie unul real, eminent și imediat, care se caracterizează în existența unor situaţii și împrejurări care puteau cauza apariţia unor consecinţe dăunătoare vieții sau sănătății populației ori dacă a existat pericolul cauzării unor daune în proporții mari. Existenţa pericolului real/iminent/imediat se apreciază în fiecare caz de către organele de urmările penală sau de către instanţa de judecată.

În literatura juridică de specialitate se consideră că, un element obiectiv care confirmă existenţa unui asemenea pericol îl constituie înaltul grad de probabilitate a survenirii consecinţelor periculoase, a cauzării de daune esenţiale sănătăţii populaţiei sau mediului, care în alte împrejurări n-ar fi existat. Conţinutul pericolului constă în posibilitatea cauzării de daune esenţiale sănătăţii populaţiei, prin care se înţelege, minimum, cauzarea unei daune periculoase pentru viaţa și sănătatea persoanei (îmbolnăvirea, cauzarea de vătămări de diferite grade ale integrității corporale sau sănătății etc.), sau posibilitatea cauzării de daune esenţiale mediului, adică înrăutăţirea calităţii mediului și a stării resurselor naturale, legate de poluarea, otrăvirea sau impurificarea lui, sau înrăutăţirea condiţiilor ecologice, sau îmbolnăvirea și pieirea în masă a animalelor.[19]

În partea ce ține de regimul juridic al deșeurilor, este necesar de menționat ca și anterior, că regulile stabilite ce țin de fabricarea, importul, exportul, stocarea, depozitarea, înhumarea, păstrarea, transportarea sau utilizarea, tratarea și valorificarea deșeurilor, inclusiv a celor periculoase sunt determinate de Legea nr. 209 din 29.07.2016 privind deșeurile.

Prin noțiunea de deșeuri periculoase trebuie de înțeles, orice deşeuri care prezintă una sau mai multe din proprietăţile periculoase specificate în anexa nr. 3 și care se încadrează în categoria deșeurilor periculoase din Lista deșeurilor, aprobată prin Hotărârea Guvernului nr. 99/2018.[20]

Aliniatul 2 al art. 224 al Codului penal, prevede răspunderea penală pentru încălcarea regulilor stabilite ce țin de colectarea, transportarea, valorificarea sau eliminarea deșeurilor, inclusiv a celor periculoase, de controlul acestor operațiuni și de întreținerea ulterioară a spațiilor de eliminare, dacă a existat pericolul de a cauza: a) daune sănătății populației; b) daune calității aerului, solului, apei; c) reducerea regnului animal și/sau vegetal; d) daune în proporții mari. Reiterăm, că starea de pericol trebuie să fie unul real, eminent și imediat. Spre exemplu în cazul activității economice de antreprenoriat agentul economic nu deține acte permisive de mediu, însă în procesul tehnologic folosește resursele acvatice sau poluează aerul, solul, acesta poate fi atras la răspundere penală, deoarece prin aceasta deja aduce daune ecosistemelor.

Aliniatul 3 al art. 224 al Codului penal, prevede răspunderea penală, pentru faptele prevăzute la alin. (1) sau (2): a) săvârșite în zona unei calamități naturale; b) săvârșite într-o arie naturală protejată de stat; c) soldate cu pieirea animalelor; d) care au cauzat daune în proporții deosebit de mari. Prin urmare, urmează de a aplica sancțiuni penale, dacă faptele descrise la aliniatul (1) sau (2), au fost săvârșite în zona calamităților naturale, care reprezintă evenimente catastrofale cu origini atmosferice, geologice si hidrologice care pot provoca decese, daune materiale și perturbări ale ecosistelor. Calamitățile naturale apar atunci când echilibrul natural al forțelor care influențeaza pământul este perturbat. Din propria experiență cunoaștem cu toții, că pentru Republica Moldova cauza comună a tuturor calamităților naturale sunt condițiile meteorologice extreme, cutremurele și inundațiile, alunecările de teren. În cazul calamităților naturale se stabilește regimul de situație excepțională.

Regimul ariilor naturale protejate de stat, este reglementat de Legea nr. 1538 din 25.02.1998 privind fondul ariilor naturale protejate de stat.

În partea ce ține de pieirea animalelor se va ține cont de numărul animalelor decedate și cauza pieirii.

Se consideră daune deosebit de mari valoarea bunurilor dobândite, primite, fabricate, distruse, poluate, utilizate, transportate, păstrate, comercializate, trecute peste frontiera vamală, valoarea pagubei pricinuite de o persoană sau de un grup de persoane, care depăşeşte 40 de salarii medii lunare pe economie prognozate, stabilite prin hotărîrea de Guvern în vigoare la momentul săvârșirii faptei.

Concomitent, aliniatul 4 al art. 224 al Codului penal prevede răspunderea penală pentru faptele prevăzute la alin. (1)–(3) care au provocat din imprudență decesul persoanei.

Latura subiectivă a infracțiunii se caracterizează prin intenție sau imprudență față de acțiunea/inacțiunea prejudiciabilă și imprudență față de consecințele prejudiciabile.

Subiectul infracțiunii este special, astfel încât acesta este persoana fizică responsabilă, care la momentul infracțiunii a atins vârsta de 16 ani și este responsabilă de respectarea regulilor stabilite ce țin de fabricarea, importul, exportul, stocarea, depozitarea, înhumarea, păstrarea, transportarea sau utilizarea, tratarea și valorificarea substanțelor și a produselor chimice periculoase, a deșeurilor, inclusiv a celor periculoase. Acești subiecți pot fi, și se referă la activitatea producătorilor, importatorilor, exportatorilor, comercianților și utilizatorilor de substanțe ca atare și în amestecuri chimice sau în articole.

Rieșind din conținutul art. 224 al Codului penal, subiect al infracțiunii poate fi persoana juridică.

Conform art. 28 aliniat 9 al Legii nr. 131 din 08.06.2012 privind controlul de stat, la stabilirea încălcărilor ce conţin semne ale componenţei unei infracţiuni, dar care nu s-au soldat cu cauzarea de prejudicii vieţii şi sănătăţii persoanei, organul de control întocmeşte procesul-verbal de control în care se indică prejudiciul pe care l-a stabilit, în limita competenţelor, ca fiind cauzat prin încălcările constatate ale legislaţiei, şi prescripţia privind înlăturarea acestor încălcări. Organul de control sesizează procurorul sau organul de urmărire penală competent cu privire la identificarea semnelor componenţei de infracţiune, printr-o sesizare, la care, în mod obligatoriu, se anexează procesul-verbal de control şi materialele ce ţin de controlul în cauză, care se transmite acestuia în termen de 5 zile lucrătoare de la data epuizării procedurilor stabilite la art.29 şi a expirării termenului stabilit la art.30 alin.(1^1) sau alin.(1^2), în cazul în care procesul-verbal de control nu a fost contestat, sau de la data emiterii deciziei organului de control pe marginea cererii prealabile de contestare, emise în conformitate cu prevederile art.30 alin.(2). Totodată, aliniatul (9^1), determină că, în cazul în care la stabilirea încălcărilor ce conţin semne ale componenţei unei infracţiuni s-a constatat că acestea s-au soldat cu cauzarea de prejudicii vieţii sănătăţii persoanei, organul de control, în termen de 3 zile lucrătoare de la data

întocmirii procesului-verbal de control, expediază procurorului sau organelor de urmărire penală competente o sesizare despre identificarea semnelor componenţei unei infracţiuni, la care, în mod obligatoriu, se anexează procesul-verbal de control şi materialele ce ţin de controlul în cauză.[21]

Conform art. 266 al Codului de procedură penală, urmărirea penală a infracțiunilor de mediu, țin de competența Ministerului Afacerilor Interne.[22]

BIBLIOGRAFIE:

1. Parlamentul European. [Accesat : 30.09.2024] Disponibil: https://www.europarl.europa.eu/topics/ro/article/20180328STO00751/gestionarea-durabila-a-deseurilor-ce-face-ue

2. Hotărârea Guvernului nr. 248 din 10.04.2013 cu privire la Strategia de gestionare a deșeurilor în Republica Moldova pentru anii 2013-2027. În: Monitorul Oficial Nr. 82, art. 306 din 12.04.2013

3. Hotărârea Guvernului nr. 248 din 10.04.2013 cu privire la Strategia de gestionare a deșeurilor în Republica Moldova pentru anii 2013-2027. În: Monitorul Oficial Nr. 82, art. 306 din 12.04.2013

4. Anuarul – IPM 2023. Protecția mediului în Republica Moldova. Chișinău 2024. [Accesat : 30.09.2024] Disponibil: https://ipm.gov.md/ro/rapoarte-anuale

5. Art. 224 alin. 1 al Codului penal, aprobat prin Legea nr. 985 din 18.04.2002. În: Monitorul Oficial Nr. 72-74 art. 195 Publicat : 14-04-2009

6. Art. 223 alin. 1 al Codului penal, aprobat prin Legea nr. 985 din 18.04.2002. În: Monitorul Oficial Nr. 72-74 art. 195 Publicat : 14-04-2009

7. Legea nr. 136 din 06.06.2024 pentru modificarea unor acte normative (modificarea Codului penal și a Codului contravențional), în vigoare din 07.09.2024. În: Monitorul Oficial Nr.245-246, art. 353 din 07.06.2024

8. Legea nr. 86 din 29.05.2014 privind evaluarea impactului asupra mediului *. În: Monitorul Oficial Nr.414-417, art. 716 din 08.11.2023, Legea nr. 209 din 29.07.2016 privind deșeurile. În: Monitorul Oficial Nr.260-263, art. 373 din 20.06.2024

9. Legea nr. 209 din 29.07.2016 privind deșeurile. În: Monitorul Oficial Nr.260-263, art. 373 din 20.06.2024

10. Legea Nr. 277 din 29.11.2018 privind substanțele chimice. În: Monitorul Oficial Nr. 49-58 art. 109 Publicat : 15-02-2019

11. Art. 126 alin. 1 al Codului penal, aprobat prin Legea nr. 985 din 18.04.2002. În: Monitorul Oficial Nr. 72-74 art. 195 Publicat : 14-04-2009

12. Hotărârea Guvernului Nr. 1033 din 21.12.2023. În: Monitorul Oficial Nr. 495-496 art. 1217 Publicat : 22-12-2023

13. BRÂNZĂ, S., ULIANOVSCHI, X., STATI, V., GROSU, V., ȚURCANU, I. Drept penal. Partea specială, vol. II, Ed. II, Chișinău Cartier Juridic, USM, 2005, p. 389

14. Art. 126 alin. (1^1) al Codului penal, aprobat prin Legea nr. 985 din 18.04.2002. În: Monitorul Oficial Nr. 72-74 art. 195 Publicat : 14-04-2009

15. Art. 4 din Legea nr. 325 din 15.12.2005 cu privire la Cartea Roție a Republicii Moldova. În: Monitorul Oficial Nr. 21-24 art. 95 Publicat : 03-02-2006

16. Art. 2 din Legea nr. 1538 din 25.02.1998 privind fondul ariilor naturale protejate de stat. În: Monitorul Oficial Nr. 66-68 art. 442 Publicat : 16-07-1998

17. Art. 224 al Codului penal, aprobat prin Legea nr. 985 din 18.04.2002. În: Monitorul Oficial Nr. 72-74 art. 195 Publicat : 14-04-2009

18. Legea Nr. 277 din 29.11.2018 privind substanțele chimice. În: Monitorul Oficial Nr. 49-58 art. 109 Publicat : 15-02-2019

19. BRÂNZĂ, S., ULIANOVSCHI, X., STATI, V., GROSU, V., ȚURCANU, I. Drept penal. Partea specială, vol. II, Ed. II, Chișinău Cartier Juridic, USM, 2005, p. 391

20. Hotărârea Guvernului Nr. 99 din 30.01.2018 pentru aprobarea Listei deșeurilor. În: Monitorul Oficial Nr. 33 - 39 art. 115 Publicat : 02-02-2018

21. Legea nr. 131 din 08.06.2012 privind controlul de stat. În: Monitorul Oficial Nr. 181-184 art. 595 Publicat : 31-08-2012

22. Codul de procedură penală al Republicii Moldova nr. 122 din 14-03-2003. În: Monitorul Oficial Nr. 248-251art. 699 Publicat : 05-11-2013

CZU: 343.575:343(498) **https://doi.org/10.59295/rpijn2025.67**

TRAFICUL DE DROGURI ÎNTRE PERSPECTIVA LEGISLATIVĂ ROMÂNEASCĂ ȘI PERSPECTIVA POLITICILOR PUBLICE EUROPENE

BUCUR Mihaela-Corina,
Societatea Română de Victimologie, Membru fondator,
Universitatea Bioterra din București, Facultatea de Drept, Student,
Școala Postliceală Sanitară "Carol Davila", Profesor titular gr. II,
Birou de Mediator Mihaela-Corina Bucur, Mediator autorizat
ORCID ID: 0000-0001-8904-0436

SUMMARY

Drug use generates huge costs and harms to public health and safety, the environment and labor productivity, it brings with it threats to security, related to violence, crime and corruption. Romanian legislation underwent a significant change through the promulgation of Law 58/2024, which supplements Law 43/2000 and amends Law 194/2011, eliminating the possibility of serving the sentence under supervision in the case of cultivation, offering, sale, transport, purchase and possession of drugs of high risk and international high-risk drug trafficking, as well as increasing the amount of punishments, in the sense that carrying out operations with products likely to have psychoactive effects constitutes a crime and this is punishable by imprisonment from three to 10 years. Romania seeks to strengthen security means by preventing, deterring and disrupting drug-related crime, through judicial cooperation and in the field of ensuring compliance with the law, operative data, interdiction, confiscation of assets derived from the commission of crimes, investigation and of crimes. border management. This punitive strategy is in dissonance with the new policy of the European Union, promoting public health and controlled legalization of drugs, practically proving that the strategy based on the fight against drugs has failed, exponentially increasing their consumption.

***Keywords*:** legislative news, crime, prohibition, legalization, decriminalization

INTRODUCERE

Un tragic accident avea loc pe data de 19 august 2023, pe DN 39, în apropierea localităţii 2 Mai, după ce Vlad Pascu (19 ani) intra cu mașina într-un grup de opt tineri care mergeau pe marginea drumului. Doi dintre ei au murit pe loc, iar alți trei au fost răniți.

Accidentul a scos la iveală detalii surprinzătoare: conducătorul auto fusese oprit de poliție de două ori - cu o zi înaintea tragediei, la un filtru, și chiar în aceeași noapte, dar a fost lăsat să plece de la sediul Poliției fără a fi testat pentru consum de droguri, deși i-au fost găsite droguri în mașină, iar autoturismul nu avea nici asigurare

valabilă de răspundere civilă auto.

La mai puțin de o oră de la ultimul control, Vlad Pascu a provocat accidentul, în timp ce circula cu 102,86 km/oră, făcând slalom în trafic!

El a oprit autoturismul pentru doar câteva secunde la cca 50 m de locul în care a lovit victimele, apoi a părăsit locul accidentului și și-a continuat drumul.

Vlad Pascu se află în arest preventiv din 20 august 2023, fiind acuzat de ucidere din culpă, vătămare corporală din culpă, conducere sub influenţa substanţelor interzise şi părăsirea locului accidentului fără încuviinţarea organelor de poliţie.

De asemenea, tânărul este cercetat într-un dosar instrumentat de DIICOT, alături de părinții săi, pentru deținere de droguri de risc în vederea consumului propriu, trafic de droguri de mare risc și punerea la dispoziție a locuinței pentru consum ilicit de droguri.

*

Drogurile ilicite reprezintă un fenomen social și de sănătate complex care afectează milioane de oameni din întreaga lume, cu consecințe negative enorme pentru utilizatori, familiile acestora și comunități. Piaţa drogurilor constituie una dintre principalele surse de venit pentru grupurile criminale organizate, iar traficul de droguri afectează stabilitatea și guvernarea țărilor.

Tinerii reprezintă categoria cel mai afectată de consumul drogurilor, instituțiile școlare confruntându-se cu acest flagel. Astfel, rezultatele școlare sunt influențate în mod negativ, generând absenteism școlar în majoritatea cazurilor. Cea mai mică vârstă de debut declarată pentru consumul de substanțe psihoactive a fost de 12 ani.

METODE ȘI MATERIALE APLICATE

Această cercetare calitativă a urmărit legislația din România, cu accent pe noutățile legislative privind problematica drogurilor, revizia literaturii privind acest flagel, în contrast cu contextul internațional, în care abordarea urmărește mai degrabă promovarea sănătății publice, legalizarea controlată și dezincriminarea drogurilor decât măsuri radicale coercitive.

DISCUȚII ȘI REZULTATE OBȚINUTE

Legea “2 Mai”. Legislația română a cunoscut o întorsătură semnificativă odată cu semnarea pe 20 martie 2024 de către Președintele României a decretului privind promulgarea Legii 58 [1]. Cunoscută sub numele de Legea “2 Mai”, această normă juridică reprezintă reacția față de creșterea numărului de cauze penale având ca

obiect infracțiuni din sfera traficului ilicit de droguri. În baza acestei legi, persoanele găsite vinovate pentru trafic de droguri de mare risc nu mai pot primi închisoare cu suspendare (vezi Tabelul 1).

FAPTA	**PEDEPSE**	
	VECHEA LEGISLAȚIE	**NOUA LEGISLAȚIE**
Cultivarea, oferirea, vânzarea, transportul, cumpărarea și deținerea pentru trafic de droguri de risc (*ex: cannabis*)	2-7 ani închisoare	3-10 ani închisoare
Cultivarea, oferirea, vânzarea, transportul, cumpărarea, deținerea de droguri de mare risc (*ex: cocaină, heroină, ecstasy*) pentru trafic. Implicații: traficantul de droguri de mare risc va primi întotdeauna condamnare cu executare, suspendarea fiind posibilă doar pentru o pedeapsă de max. 3 ani închisoare.	5-12 ani închisoare	5-15 ani închisoare
TRAFICUL INTERNAȚIONAL DE DROGURI		
Importul și exportul de droguri de risc	3-10 ani închisoare	5-15 ani închisoare
Importul și exportul de droguri de mare risc	7-15 ani închisoare	10-20 ani închisoare
Decesul consumatorului pentru traficantul de orice droguri, cel care îndeamnă la consumul de droguri de mare risc sau doctorul care prescrie droguri în afara cadrului legal	10-20 ani închisoare	15-25 ani închisoare (mai grav ca o infracțiune de omor)
Cultivare, cumpărare sau deținere de droguri de risc pentru consum propriu	3 luni-2 ani închisoare sau amendă 1.200-125.000 lei	
Cultivare, cumpărare sau deținere de droguri de mare risc pentru consum propriu	6 luni-3 ani închisoare	
ETNOBOTANICE		
Orice operațiuni (cultivare, amestecare, oferire, cumpărare, vânzare, transport) știind că e vorba de etnobotanice	6 luni-3 ani închisoare sau amendă	2-7 ani închisoare
Orice operațiuni cu substanțe despre care trebuia să știi că sunt etnobotanice	3 luni-2 ani închisoare sau amendă	1-5 ani închisoare
Orice operațiuni nelegale cu asemenea substanțe dacă pretinzi că sunt permise de lege sau autorizate	1-5 ani închisoare	2-7 ani închisoare
Publicitatea pentru etnobotanice	1 lună-1 an închisoare sau amendă	1-5 ani închisoare

Tabelul 1. Situația comparativă a pedepselor prevăzute de vechea legislație și de noua legislație

Eforturile prohibiționiste sunt conduse în România, instituțional, de către Agenția Națională Antidrog (ANA), care se află în subordinea Ministerului Afacerilor

Interne și este responsabilă de coordonarea, elaborarea, dezvoltarea, promovarea, monitorizarea și studierea, printre alte atribuții, a politicilor antidrog.

Situația națională comparativă din anii 2022 – 2023 a numărului de cauze având ca obiect drogurile este prezentată în Tabelul 2 [2, p. 29].

SITUAȚIA NAȚIONALĂ			
	2022	**2023**	**TENDINȚA**
Numărul de cauze de soluționat având ca obiect drogurile	21.167	26.293	Creștere cu 24,22%
Dintre care număr de dosare noi	11.411	14.931	Creștere cu 30,85%
Număr de cauze soluționate	8.337	8.843	Creștere cu 6,07%
Cauze soluționate prin rechizitoriu și acorduri de recunoaștere a vinovăției	1.507	1.756	Creștere cu 16,52%
Inculpați trimiși în judecată	2.554	2.898	Creștere cu 13,47%
Dintre care inculpați arestați preventiv	1.033	1.148	Creștere cu 11,13%

Tabelul 2. Situația națională comparativă în anii 2022 – 2023 privind infracțiunile de trafic de droguri

Noile substanțe psihoactive (NSP). Agenția Antidrog a Uniunii Europene monitorizează 930 de NSP, care sunt realizate în laboratoare clandestine, au efecte mult mai grave asupra sănătății decât drogurile tradiționale, acționează direct asupra creierului producând efecte psihoactive, modificări la nivelul proceselor psihice și de comportament, dau dependență fizică și psihică, prețul este mai accesibil ca cel al drogurilor de mare risc, ceea ce le face să devină atractive de experimentat pentru tineri, dată fiind dinamica lor de apariție și având în vedere substanțele din compoziția lor, nu intră sub incidența legii și nu se află sub control național. Dintre NSP, „El Padrino", „Spice" sau „Euphoria" au fost consumate de 10,3% dintre tinerii între 15 și 34 de ani cel puțin o dată de-a lungul vieții și de 3,2% dintre elevii de 16 ani [3, p. 54].

Referitor la consumul de cannabis, 9,5% dintre tinerii între 15 și 34 de ani au încercat să fumeze cannabis de-a lungul vieții, cu o proporție de 8,7% dintre adolescenții de peste 16 ani, 1% dintre ei debutând de la vârsta de 13 ani.

Datele sunt similare cu cele de la nivel european: conform studiului european privind drogurile, citat de ANA, 246 din cei 262 de respondenți consumatori de droguri consumaseră cannabis, încadrat în categoria drogurilor de risc. Media în Uniunea Europeană (2023) a tinerilor care au încercat cannabis în ultimul an era de 8% [4], pe când în România era de 6% [3, p. 23], situându-ne sub media Uniunii Europene.

La nivel global, politicile publice în materie de droguri se axează fie pe modelul

justiției penale, de o manieră punitivă, fie pe modelul sănătății publice, care pune accent pe protecție și tratare [5, p. 3]. România încă folosește primul model, iar având în vedere noua legislație, se îndepărtează din ce în ce mai mult de abordarea centrată pe sănătate publică a altor state europene. Țara noastră a început să implementeze practica aceasta după anul 1989, luând exemplul Statelor Unite ale Americii, care se baza în general pe prohibiția producției, traficului și consumului de droguri [5, p. 4]. În prezent, cea mai recentă normă juridică - Legea nr. 58/2024 - constituie instrumentul principal în acest „război împotriva drogurilor" pe care autoritățile române continuă să-l poarte, în ciuda schimbării de atitudine în celelalte state [5, p. 2-4]. .

În esență, principala abordare antidrog a României gravitează în jurul reducerii ofertei de droguri prin destructurarea rețelelor de trafic și a reducerii cererii de droguri prin prevenirea/stoparea consumului, în special cu ajutorul instrumentului pedepselor penale. Măsurătorile anuale înregistrează numeroase recorduri (unele absolute) în materie de cercetări, trimiteri în judecată și condamnări, dar și o atenție penală sporită față de consumatorii (posesorii) de droguri clasice, în detrimentul traficanților.

SCHIMBAREA PARADIGMEI ÎN CONTEXT INTERNAȚIONAL

Lupta împotriva drogurilor, purtată de autorități după regulile clasice ale pedepselor tot mai dure împotriva consumatorilor și traficanților, a dat greș în Occident. Paradigma în care consumul este reglementat se impune în tot mai multe țări civilizate.

În anul 2023, experții Organizației Națiunilor Unite solicitau ca statele să-și schimbe strategia ofensivă într-una centrată pe sănătate și pe respectarea drepturilor omului [6].

Uniunea Europeană, în strategia sa în materie de droguri 2021-2025, solicită o abordare care să promoveze sănătatea publică [7, p. 2] și furnizarea de alternative eficiente față de sancțiunile coercitive [7, p. 20].

Însă, din punct de vedere legislativ, România este încorsetată în paradigma anilor '80. În timp ce tot mai multe studii științifice arată că numai o legalizare strictă ar putea să reducă din riscurile de sănătate asupra populației și tot mai multe țări aleg să legalizeze drogurile ușoare, precum cannabisul, România se situează împotriva curentului pe acest subiect, adoptând o legislație tot mai dură în materie de droguri.

În tot mai multe țări, de la SUA până în Vestul Europei, consumul de cannabis este reglementat, mai dur sau mai lejer, însă există diferențieri legale între a incrimina consumatorii ocazionali și traficanții, de exemplu. De cele mai multe ori, pragul e dat

de cantitate. Pedeapsa cu închisoarea pentru un joint este privit de tot mai multe sisteme legislative nu doar ca ceva total lipsit de sens din punct de vedere social, dar și total neproductiv în lupta contra traficului de droguri, care rămâne o problemă imensă în toată lumea.

Miturile urbane, potrivit cărora cannabisul ar fi un drog de tranziție către droguri mai grele, sunt demontate de mai multe studii. Marijuana este de cele mai multe un drog terminus, iar consumatorii nu trec și la alte droguri. Oamenii vor consuma droguri chiar dacă acestea nu vor fi decriminalizate, dar studiile arată că, atunci când se decriminalizează, consumul se reduce.

Se consideră ca renunțarea la pedepse penale pentru simpli consumatori nu ar crea niciun val uriaș de consumatori, ci ar permite un management mai bun al celor care chiar au probleme cu cannabisul și care, din cauza stigmei sau tabuului asociat, nu cer ajutor. Ar scădea, de asemenea, și consumul de etnobotanice.

De la dezincriminare până la legalizarea unui drog, fie și unul recreațional cum este cannabisul, este însă un pas destul de mare și pe care România nu pare pregătită să îl facă. Totodată, pentru legalizare, ar fi nevoie de o infrastructură totală pentru gestionarea cazurilor, începând de la o infrastructură medicală pusă la punct.

Cel mai mare studiu academic independent care s-a făcut vreodată pe consumul de cannabis în România [8, p. 209] arată că nu mai puțin de 45% dintre tinerii cu vârste între 16 și 25 de ani au consumat cel puțin o dată acest drog, iar 51% dintre ei și-ar dori legalizarea marijuanei, mult peste estimările oficiale ale ANA.

Tendința privind legalizarea și dezincriminarea a luat avânt și în SUA, Mexic sau Columbia, statele care se aflau altădată în prima linie a războiului împotriva drogurilor. Totodată, Comisia Globală pentru Droguri (GCDP), formată din foști șefi de state, oficiali ONU și experți internaționali, a ajuns la concluzia că, în mod ideal, o reglementare legală la nivel global, pentru toate drogurile, ar fi cea mai eficientă metodă pentru combaterea traficului de droguri, care la rândul său îl finanțează pe cel de arme, de persoane sau terorismul.

Țările de dincoace de Cortina de Fier au însă legislații mai restrictive față de restul Europei. În alte țări nu există propuneri de legi pentru înăsprirea pedepselor, ca în România.

Legislația deosebit de punitivă a României, în comparație cu majoritatea statelor europene [9], nu a reușit însă să fie un instrument eficient de combatere și prevenire a

consumului și a traficului. În ultimii 10 ani, în pofida a zeci de mii de persoane trimise în judecată și a miilor de condamnări pentru trafic de droguri, a continuat să existe o disponibilitate ridicată pentru aproape toate tipurile de droguri [5, p. 7].

În ansamblu, la nivel global și luând în considerare totalitatea traficului, se estimează că mai puțin de jumătate din totalitatea traficului este interceptată [10], în timp ce mulți cercetători consideră că până și rezultatele actuale sunt de fapt supraestimate. De asemenea, cu toate că politica statului împotriva consumatorului (posesorului) este deosebit de punitivă, din 2013 până în 2020, volumul traficului de droguri a crescut de cinci ori, iar consumul de droguri a crescut cu 70%, respectiv o dublare în cazul cannabisului, cvadruplare în cazul cocainei și o creștere de opt ori a consumului de etnobotanice [11].

Aceste eșecuri au fost și sunt previzibile, ținând cont de consensul criminologic cu privire la lipsa eficienței abordării prohibiționiste în domeniul drogurilor: legile punitive sunt „fundamental compromise, cauzând mai multă suferință decât reușesc să prevină sau să aline". Astfel, este dovedit că abordarea punitivă din legislația românească, „a eșuat și să combată cererea și oferta și să reducă efectele negative cauzate de consumul de droguri" [12, p. 3].

Pe de o parte, fiecare „captură impresionantă" reprezintă doar o cantitate infimă, nesemnificativă din totalul traficului de droguri, care alterează, nu stopează piața, iar pentru fiecare arestare/destructurare există întotdeauna altcineva care să ocupe locul eliberat din cadrul pieței ilicite a drogurilor. Consensul este că oferta de droguri nu poate fi combătută prin intervenția forțelor de ordine indiferent de nivelul de finanțare, mai ales dacă nu se concentrează strict asupra traficului, și că tocmai „prohibiția drogurilor a consolidat și a îmbogățit crima organizată" [13, p. 29]. Studiile recente tind să constate o normalizare culturală a micului trafic/aprovizionării de droguri între tineri [14], în cercuri restrânse.

Pe de altă parte, cererea de droguri este considerată a fi neelastică, însemnând că drogurile vor fi consumate indiferent de nivelul de restricții, măsuri punitive, stigmat, tabu, frică, ori campanii de tipul „spune NU" [15]. Numeroase studii europene demonstrează normalizarea culturală a consumului de droguri în rândul tinerilor [16] și arată că cererea de droguri nu poate fi modificată semnificativ prin modalitățile tradiționale. Observatorul European pentru Droguri și Toxicomanie [17] constată, de asemenea, că nu există o corelație între creșterea pedepselor și

scăderea nivelului de consum de canabis, iar experții Națiunilor Unite, alături de Consorțiul Internațional pentru Politicile Publice în Domeniul Drogurilor (IDPC) și Comisia Globală pentru Politicile Publice în Domeniul Drogurilor (GCDP), cer abandonarea imediată a măsurilor punitive îndreptate împotriva simplilor consumatori ca minim act de responsabilitate statală, cu alte cuvinte, cer dezincriminarea posesiei pentru consum propriu.

În contextul zecilor de mii de persoane urmărite penal în România, un procent de 80% dintre dosarele DIICOT având rechizitorii pe substanțe psihoactive sunt pentru cantități mai mici de cinci grame de substanță (analiza ESPAD) [18]. Costurile acestor abordări nu doar că se ridică la zeci de milioane de euro anual, o estimare conservatoare de 11 milioane de euro luând în considerare doar deținuții încarcerați pentru infracțiuni la regimul drogurilor [19], ci se resimt în toate domeniile: social, economic și de sănătate publică din România. Astfel, prohibiția impune costuri și consecințe uriașe la nivelul întregii societăți, pentru că până și simpla incursiune în sistemul de justiție are un impact negativ semnificativ asupra sănătății și a perspectivelor de viitor ale individului: șanse reduse de angajare, excluziune socială, stigmat, depresie, dezvoltarea unui comportament deviant – aspecte care determină semnificativ mai des consecințe medicale adverse și afectează negativ perspectivele de viață ale individului.

Orice substanță cu potențial psihoactiv care poate fi folosită drept drog este incriminată legal, termenul general fiind “blanket ban” sau prohibiție preventivă totală. Deși legislația includea anterior pedepse penale și pentru posesia substanțelor pentru consum propriu, Înalta Curte de Casație și Justiție a decis că aceasta nu este considerată infracțiune, invocând probleme la textul/forma legii. Lipsa sancțiunilor penale pentru deținerea acestor substanțe este conformă cu recomandările experților internaționali în sensul nepedepsirii simplilor consumatori [20].

Omisiunea fundamentală o constituie însă nerecunoașterea de către legiuitori a faptului că consumul de etnobotanice este o consecință directă a politicilor prohibiționiste dure și a sancțiunilor penale. Astfel, în jurul anului 2010, în special în statele cu abordări punitive dure împotriva drogurilor, au apărut aceste NSP. Experții consideră că apariția și proliferarea acestora este o consecință directă a interzicerii dure a drogurilor clasice, în special a canabisului natural, dar și a inaccesibilității heroinei pentru consumatorii dependenți [21].

În context internațional, criminologii consideră deceniile recente și imediat

următoare drept o „revoluție globală a dezincriminării și legalizării drogurilor” [22]. Deocamdată, peste 50 de jurisdicții din întreaga lume au dezincriminat și/sau legalizat cele mai cunoscute droguri clasice, au renunțat la războiul falimentar împotriva drogurilor și au adoptat controlul responsabil al drogurilor prin legalizare. Liberalizarea (legalizarea/dezincriminarea) facilitează accesul la tratament medical, la informare și la un management eficient al consumatorilor problematici, prin reducerea stigmatului și anularea riscurilor intrării sub incidența legii penale [23].

Studiile internaționale arată că va exista o creștere semnificativă a numărului de persoane care apelează la tratament pentru problemele deja existente – reducerea stigmatului, tabuului și riscurilor de natură penală încurajează persoanele cu complicații existente sau dependente să obțină informații și să ceară ajutor medical.

CONCLUZII

Atât traficul, cât și consumul de droguri, generează costuri uriașe și daune pentru sănătatea și siguranța publică, mediu și productivitatea muncii, aduce cu sine amenințări la adresa securității, legate de violență, criminalitate și corupție.

Mijloacele de securitate la nivelul țării noastre sunt consolidate prin prevenirea, descurajarea și perturbarea traficului de droguri și a infracțiunilor conexe, cooperare judiciară și de aplicare a legii, date operaționale, interdicție, confiscarea bunurilor infracționale, investigații și managementul frontierelor.

Creșterea exponențială a traficului de droguri în contextul acestei strategii punitive, ofensive, împotriva drogurilor, a demonstrat faptul că aceasta nu a avut succes, motiv pentru care pe plan international, tendința este de a legaliza drogurile, pentru a putea fi ținute sub control.

Prohibiția dură a drogurilor, prin acțiuni predominant împotriva consumatorilor, a eșuat cu consecințe devastatoare pentru societățile și indivizii din întreaga lume. Abandonarea modelului centrat pe justiție penală și înlocuirea acestuia cu filozofia sănătății publice este atât o constantă internațională, cât și o necesitate urgentă pentru România. Politicile publice falimentare în domeniul drogurilor pot cauza mai multă suferință, marginalizare și stigmatizare chiar decât consumul propriu-zis de substanțe. Este momentul ca România să acționeze ca un stat responsabil, în care sănătatea – și nu pedepsirea – consumatorului primează.

BIBLIOGRAFIE:

1. Legea nr. 58 din 20 martie 2024 pentru completarea Legii nr. 143/2000 privind prevenirea și combaterea traficului și consumului ilicit de droguri, pentru modificarea

Legii nr. 194/2011 privind combaterea operațiunilor cu produse susceptibile de a avea efecte psihoactive, altele decât cele prevăzute de acte normative în vigoare, precum și pentru completarea art. 91 alin. (3) din Legea nr. 286/2009 privind Codul penal. În: Monitorul Oficial al României, 21.03.2024, nr. 243.

2. Direcția de Investigare a Infracțiunilor de Criminalitate Organizată și Terorism, *Raport de activitate 2023*. București, 2024. https://www.diicot.ro/images/documents/rapoarte_activitate/ raport_2023.pdf

3. Agenția Națională Antidrog, *Raport național privind situația drogurilor (2022), România: Noi evoluții și tendințe*. https://ana.gov.ro/wp-content/uploads/2023/02/RN_2022.pdf

4. European Monitoring Centre for Drugs and Drug Addiction. *European Drug Report 2023: Trends and Developments (2023)*. https://www.emcdda.europa.eu/publications/european-drug-report/2023/cannabis_en

5. Zaha V. G., Dumitru A., Militaru C. A., *Politicile publice antidrog în România: Între justiție penală și sănătate publică*, 2023. https://library.fes.de/pdf-files/bueros/bukarest/20633.pdf

6. United Nations Human Rights Office of the High Commissioner. *UN experts call for end to global 'war on drugs'*, 2023. https://www.ohchr.org/en/press-releases/2023/06/un-experts-call-end-global-war-drugs

7. Consiliul Uniunii Europene. *Strategie UE în materie de droguri 2021-2025*, https://www. consilium.europa.eu/ro/policies/eu-drugs-policy/.

8. Copăceanu, M. *Sex, alcool, marijuana și depresie în rândul tinerilor din România*. *București:* Ed. Universitară, 2020. 322 p.

9. Iliescu, A. E., *Infracțiuni privind deținerea și traficul de droguri*, 2023. https://gunea.ro/infractiuni-privind-traficul-de-droguri-sidetinerea-in-vederea-consumului-propriu/#:~:text=Conform%20prevederilor%20art.,2%20ani%20sau%20cu%20amenda.

10. UNODC, *Market Analysis of Plant-Based Drugs, World Drug Report 2017, Booklet 3*, 2017. https://www.unodc.org/wdr2017/field/Booklet_3_Plantbaseddrugs.pdf.

11. MAI (Ministerul Afacerilor Interne), *Strategia Națională în Domeniul Drogurilor, 2022-2026*, 2022. https://sgg.gov.ro/1/wp-content/uploads/2022/03/ANEXA-1-15.pdf.

12. Royal Society for Public Health, *Taking a New Line on Drugs*, 2016. https://www.rsph.org.uk/static/uploaded/68d93cdc-292c-4a7b-babfc0a8ee252bc0.pdf.

13. Global Commission on Drug Policy (GCDP), 2018. *Regulation: The Responsible Control of Drugs*, Geneva: Global Commission on Drug Policy.

14. Coomber, R., Moyle, L., South, N., *The Normalisation of Drug Supply: The Social Supply of Drugs as the 'Other Side' of the History of Normalisation*. În: "Drugs: Education, Prevention and Policy", 2016, nr. 23 (3), p. 255-263.

15. Godlee, F., 2018. *Drugs Should be Legalised, Regulated, and Taxed*, Londra: The British Medicine Journal.

16. Pennay, A.E. și Measham, F.C., 2016. *The Normalisation Thesis – 20 Years Later*. În: „Drugs: Education, Prevention and Policy", 2016, nr. 23 (3), p. 187-189.

17. EMCDDA, 2017. *Raportul european privind drogurile*, https://www.emcdda.europa.eu/system/files/publications/4541/TDAT17001RON.pdf.

18. Olaru A., 2022. *DIICOT nu susține înăsprirea pedepselor pentru consumatorii de droguri din România*. PressOne, 7 august 2022, https://pressone.ro/diicot-nu-sustine-inasprireapedepselor-pentru-consumatorii-de-droguri-din-romania/.

19. Eurasian Harm Reduction Agency, 2020. *Criminalization costs 2 – Romania*, https:// harmreductioneurasia.org/drug-policy/criminalization-costs-2/romania.

20. Nutt, D., 2023. *No Laughing Matter: The Nonsense Plan for Placing Nitrous Oxide in the MD Act 1971*. În: "Drug Science, Policy and Law", 2023, nr. 9 (1), doi: 10.1177/ 20503245231170039.

21. Alonso, F. 2015. *Synthetic Drugs: Prohibition's Latest Creation*, Georgetown: O'Neill Institute for National & Global Health Law.

22. Eastwood, N., Fox, E., Rosmarin, A., 2016. *A Quiet Revolution: Drug Decriminalisation Across the Globe*, Londra: Release.

23. Benfer et al., 2018. *The Impact of Drug Policy Liberalisation on Willingness to Seek Help for Problem Drug Use: A Comparison of 20 Countries*. În: "International Journal of Drug Policy", nr. 56 (1), p. 162-175.

CZU: 343.53:004 **https://doi.org/10.59295/rpijn2025.68**

CYBERBULLYINGUL – DELICT SPECIFIC NOII ERE DIGITALE

BUCUR Mihaela-Corina,
Societatea Română de Victimologie, Membru fondator,
Universitatea Bioterra din București, Facultatea de Drept, Student,
Școala Postliceală Sanitară "Carol Davila", Profesor titular gr. II,
Birou de Mediator Mihaela-Corina Bucur, Mediator autorizat
ORCID ID: 0000-0001-8904-0436

SUMMARY

In the modern technological era, the Internet has become a main means of interpersonal communication, a virtual social environment has been created where people can meet, debate, act, exchange information and goods. But, simultaneously with the development of new digital technologies, bullying also evolved, transforming into its modern form - cyberbullying, which takes many forms: cyberstalking, flaming, trolling, dissing, trickery, frapping, happy slapping, cybergrooming, sexting, gossip, exclusion, harassment, comments, fake profiles, identity theft, disclosure and cheating. Cyberbullying is similar to traditional bullying through the repetition of aggressions, but there are differences due to the protection of anonymity in the virtual space, but also the fact that the aggressor does not require physical and social skills, but only ICT skills. Witnesses can be enormously numerous in cyberspace, and the sharing of defamatory information by them creates the risk of unlimited dissemination, associated with great psychological trauma for the victim, with potentially fatal consequences. The prevention of cyberbullying refers to the communication and awareness of children regarding the risks of online exposure, through the involvement of parents, teachers, the Police, as well as through the application of public prevention policies and respect for rights in the online environment, especially the rights of children.

Keywords: cyberbully, victim, aggressor, Internet, information and communication technologies (ICT)

INTRODUCERE

În mod incontestabil, Internetul aduce beneficii majore tinerilor privind educația, exprimarea de sine și dezvoltarea socială, însă utilizarea acestuia implică, totodată, riscuri ample, la care copiii sunt mai vulnerabili decât adulții [1, p. 63].

Internetul a devenit unul dintre principalele mijloace de comunicare interpersonală, având capacitatea de a influența foarte mult luarea deciziilor umane, atitudinile, comportamentul și chiar emoțiile. Prin intermediul Internetului, a fost creat un spațiu social virtual în care oamenii se pot întâlni, dezbate, acționa, schimba nu numai informații, ci și bunuri [2, p. 27].

Cyberspațiul este un termen folosit pentru a desemna un mediu de comunicare online care are loc în cadrul tehnologiilor informaționale și comunicaționale (TIC). Acesta permite conectivitate continuă cu alți utilizatori și acces constant la informații. Cyberbullyingul poate avea și o dimensiune intergenerațională: tinerii pot hărțui adulții, inclusiv părinții, profesorii și alte persoane, într-un mod diferit de lumea reală [3, p. 33]. Oamenii se comportă altfel în lumea virtuală; se întâmplă foarte des ca în spațiul cibernetic să existe o imagine deformată nu numai cu privire la alți indivizi, ci și cu privire la propria persoană.

Odată cu dezvoltarea noilor tehnologii informaționale și comunicaționale (TIC), ca apanaj al erei tehnologice, bullyingul a evoluat considerabil, trecând la un cu totul alt nivel, transferându-și formele de manifestare în online și transformându-se în forma sa modernă, numită cyberbullying (bullying informatic).

Accesul facil la TIC conduce la riscul urmăririi și răspândirii violenței, care poate fi vizualizată și diseminată prin intermediul oricărui gadget. Prin urmare, tehnologiile digitale pot fi atât utile, cât timp au o utilizare rezonabilă, benefică, cât și periculoase, atunci când sunt utilizate greșit.

METODE ŞI MATERIALE APLICATE

Această cercetare calitativă a urmărit revizuirea literaturii privind cyberbullyingul, analizând în primă instanță conceptul de bullying - cauzele și consecințele acestuia și apoi cyberbullyingul - descrierea sensului, specific, mijloace, metode, forme, actorii implicați, impact, posibilele strategii de gestionare și prevenire a acestuia.

REZULTATE OBŢINUTE ŞI DISCUŢII

În societatea contemporană, majoritatea persoanelor au propriul telefon mobil, computer, laptop sau tabletă cu acces la Internet și nu este nimic în neregulă cu utilizarea constantă a tehnologiilor moderne de comunicare și a Internetului, atât timp cât nu sunt folosite abuziv, sub forma cyberbullyingului, al cărui specific este că are loc în spațiul cibernetic, în lumea virtuală.

Există o idee larg răspândită și anume că, dacă bullyingul nu are loc față în față, nu este atât de periculos și nu poate provoca prea mult rău potențialelor victime. Adevărul este că, dimpotrivă, consecințele sale pot fi adesea mai grave decât cele ale agresiunii tradiționale, clasice, unde întâlnim atacuri fizice, agresiuni, sau abuz psihologic, dar adesea și atacuri combinate ale unuia sau mai multor agresori

împotriva victimei, în care aceasta nu este capabilă să se apere eficient.

Hărțuirea cibernetică este o formă de hărțuire psihologică, prin care una sau mai multe persoane, în mod deliberat și repetat, maltratează și rănește psihoemoțional o persoană sau mai multe, prin intermediul TIC [4, p. 84]. O serie de manifestări ale acesteia pot intra în domeniul actelor penale [5, p. 3].

În ziua de azi, însă, nu numai elevii și studenții, ci și profesorii devin victime ale cyberbullyingului, dintre care unii nu pot suporta consecințele traumatice și, în cazuri extreme, ajung până la sinucidere.

Bullyingul cibernetic poate fi asociat cu hărțuirea din lumea reală [6, p. 64].

O analiză comparativă a bullyingului tradițional și a cyberbullyingului evidențiază următoarele asemănări și diferențe:

1. În bullying, apare comportamentul agresiv repetat față de unul sau mai mulți indivizi în lumea reală, iar în cyberbullying, agresorul nu trebuie să acționeze în mod repetat; oricine folosește tehnologia de comunicare este un potențial martor, iar echivalentul repetării se produce prin vătămarea dată de amploarea audienței - practic nelimitate [7, p. 95], pentru că cyberbully va partaja conținut neadecvat - fotografii sau informații defăimătoare, care pot fi comentate și distribuite de orice persoană din lume care este conectată la Internet [8, p. 121]; dacă administratorii site-urilor web nu le șterg, atunci, prin diseminare, intensitatea atacului crește, victima este continuu traumatizată, impactul asupra sa se agravează, provocându-i daune psihologice cu implicații foarte grave, chiar fatale;

2. Bullyingul se caracterizează printr-un dezechilibru de putere între agresor și victimă, prin superioritatea fizică și socială a agresorului [9, p. 34-35], în timp ce un cyberbullyingul nu trebuie să fie apt din punct de vedere fizic și social, ci doar să aibă aptitudini de folosire a TIC [7, p. 94], producându-se un dezechilibru de control;

3. Victima din bullying știe cine este agresorul, spre diferență de victima din cyberbullying, care de multe ori nu cunoaște adevărata identitate a agresorului; cyberbullies cunosc beneficiile comportamentului lor agresiv sub formă de hărțuire cibernetică, putând apărea sub o identitate falsă; anonimatul Internetului îi încurajează să nu aibă inhibiții și să poată escalada atacurile, având posibilitatea de a agresa în mod continuu victima, în orice moment;

4. Bullyingul se repetă de cele mai multe ori în același timp și aceleași locuri, care pot fi adesea presupuse, de exemplu: la școală, înainte sau după școală, în timp

ce în hărțuirea cibernetică, atacul este unidirecțional și se datorează faptului că tinerii și în special copiii se deplasează în spațiul cibernetic aproape continuu, astfel încât agresorul îi poate căuta și îi poate găsi oricând și oriunde; cyberbullyingul diseminează foarte repede, ceea ce face să fie foarte periculos, mult mai complex și mai greu de detectat [7, p. 95];

5. În bullying se poate asocia violența fizică, care în cyberbullying este absentă, având loc în spațiul virtual.

În funcție de natura atacului, cyberbullyingul poate fi clasificat în: direct, când agresorul atacă direct victima, și indirect, când nu există o confruntare directă între acesta și victimă, folosind un intermediar, aceasta fiind mult mai periculoasă, deoarece complicii participă adesea la ea fără să știe [10, p. 22-25].

Manifestările tipice ale hărțuirii cibernetice include preponderant: umilirea, calomnia, hărțuirea, înjurăturile, amenințarea, intimidarea, șantajul și urmărirea victimei [5, p. 27].

Cele mai comune mijloace de hărțuire cibernetică sunt constituite de mesajele SMS și MMS, apelurile de pe telefonul mobil, fotografiile și videoclipurile, e-mailurile, chatul, jocurile online, site-urile web sau blogurile și rețelele sociale cu mesagerie instant [11, p. 19].

Cyberbullyingul este un fenomen complex care poate lua mai multe forme de manifestare, realizându-se prin intermediul diverselor TIC:

1. „Cyberstalking” (urmărirea cibernetică) – desemnează însușirea unui comportament de hărțuire intimidant, repetat și escaladat, prin mesaje de amenințare, șantaj, având ca scop crearea unui conflict în viața reală, hărțuitorul solicitând o întâlnire față în față cu victima și amenințând-o fizic. Urmărirea cibernetică devine o problemă globală care creează nu numai noi tipuri de infracțiuni, ci și victime [2, p. 69-70].

2. „Flaming” – constituie discuțiile ostile sau ofensatoare ale utilizatorilor de pe Internet. Un „flamer” atacă alți useri prin mesaje ofensive, după care își intensifică atacurile, hărțuiește utilizatorii care nu îi agrează opiniile, amenință, înjură vulgar, inițiază apeluri telefonice enervante etc [9, p. 26].

3. „Trolling” (întărâtarea) – reprezintă comportamentul unei persoane care dorește să provoace un conflict, prin insultarea violentă a altei persoane în spațiul virtual. De obicei, aceste atacuri sunt personale și generează mânia victimei,

determinând-o să se piardă cu firea și să răspundă negativ [1, p. 65].

„Trolul" poate fi confundat cu „flamerul", fiind cel care adaugă de obicei comentarii nepotrivite sau chiar vulgare în discuție, deseori fără legătură cu subiectul discutat.

4. „Dissing" (insistența abuzivă) – presupune expedierea permanentă de mesaje sau e-mailuri către o anumită persoană, în ciuda refuzului ei de a răspunde și a comunica [1, p. 65].

5. „Trickery" (înșelăciunea) – constituie demersurile prin care agresorul îi insuflă victimei sale un fals sentiment de securitate și de prietenie în vederea câștigării încrederii, astfel încât aceasta să dezvăluie secrete sau informații stânjenitoare, pe care ulterior cyberbully să le posteze online [1, p. 65].

6. „Fraping" (sabotarea) – desemnează modificarea neautorizată, într-un context offline, a informațiilor de pe pagina personală a victimei, atunci când aceasta își lasă un dispozitiv electronic deblocat sau când nu își restricționează accesul la telefon sau computer, incluzând comunicarea în numele acesteia cu persoane cunoscute sau necunoscute, urmărind denigrarea reputației victimei [1, p. 65].

7. „Happy slapping" (înregistrarea prin mijloace video a atacurilor de natură fizică) – se referă la alegerea unei victime de către cyberbully, pe care o filmează în timp ce o atacă pe neașteptate și distribuirea videoclipului în spațiul virtual, sporind astfel gradul de umilință la care este supusă aceasta [1, p. 65].

8. "Cybergrooming" – constituie comportamentul utilizatorilor de mijloace de comunicare online și a altor tehnologii pentru a câștiga încrederea unui adult sau copil printr-o identitate falsă, atrăgându-l într-o întâlnire reală [12, p. 72].

9. „Sexting" – desemnează expedierea electronică de mesaje text, fotografii sau videoclipuri cu conținut sexual; este considerat unul dintre cele mai riscante comportamente, cu consecințe care pot fi fatale, dat fiind că victima este pusă sub o presiune foarte mare, care o poate determina la autovătămare sau chiar sinucidere [12, p. 83].

10. „Gossip" (bârfa) – reprezintă postarea în spațiul virtual a unor declarații publice speculative, ce pot duce la defăimare, la denigrarea reputației unei persoane sau instigarea altor persoane în a adopta un comportament restrictiv față de aceasta [1, p. 65].

11. „Exclusion" (excluderea) – se referă la excluderea din grupuri sau din activități pe Internet (rețele de socializare, bloguri, mediul jocurilor online etc.), a unei persoane,

pentru că nu este considerată demnă de a face parte din acestea. Oamenii sunt ființe sociale, așa că au nevoie de a aparține unui anumit grup, iar dacă o persoană este exclusă dintr-un grup virtual, acest lucru o impactează negativ [1, p. 65].

12. „Harassment" (hărțuirea) – presupune tratarea batjocoritoare constantă și deliberată a unei persoane [1, p. 65].

13. "Comments" (comentarii) – se referă la postarea de reacții negative și denigrante privind unele fotografii, clipuri video sau mesaje, postate de o altă persoană în spațiul virtual [1, p. 65].

14. „Fake profiles" (profiluri false) – sunt acele profiluri create de către agresorii cibernetici ce își păstrează anonimatul, cu scopul de a ușura comunicarea cu victimele pe care le vizează [1, p. 65].

15. Furtul identității - agresorul se prezintă a fi victima sau manipulează relatarea victimei ca și cum ar fi scris-o ea însăși [13, p. 48].

16. Dezvăluire și înșelăciune - presupune difuzarea de informații secrete, personale sau jenante despre victimă, agresorul urmărind să îi producă un rău acesteia în mediul online [13, p. 48].

Atât actorii agresiunii tradiționale, cât și ai cyberbullyingului, sunt împărțiți în trei grupuri: agresorul, victima și spectatorul/martorul. Întrucât hărțuirea tradițională și hărțuirea cibernetică sunt indisolubil legate, caracteristicile actorilor sunt în mare parte aceleași, pentru primele două grupuri, accentul fiind pus pe caracteristicile personalității [8, p. 128-129].

Tineretul modern și internauții în general, care se conectează la Internet zilnic, adesea se comportă nechibzuit, publicând date personale, informații de contact și fotografii pe profilurile lor. Un cyberbuly poate să folosească aceste informații în avantajul său, dar și să abuzeze de ele, ceea ce crește foarte mult riscul ca persoanele vizate să devină victime cibernetice, fiind predispuse la izolare și a nu comunica referitor la problemele lor. Dacă victimelor le este frică să vorbească despre această problemă, s-ar putea să nu poată face față situației, ceea ce poate avea consecințe fatale [14, p. 24-26]. Cyberbullyingul este legat de o mai mare dezvăluire de sine pe Internet, însă cauza sa reală se află de obicei în altă parte [9, p. 63-64].

Metodele de a întrerupe agresiunea unui cyberbully pot fi: ignorarea mesajelor răutăcioase, salvarea dovezilor de hărțuire cibernetică, raportarea agresorului către furnizorii de servicii și site-urile de socializare, blocarea agresorului pe toate

platformele online și pe telefon, iar în cazul copiilor, să comunice unui adult de încredere faptul că este agresat cibernetic.

Deși există recomandări de a scrie agresorului un mesaj public, solicitându-i să se oprească, aceasta nu pare a fi o sugestie adecvată, pentru că cyberbully își dorește ca victima să reacționeze într-un fel sau altul, el va considera că este în avantaj dacă aceasta i se adresează și va fi motivat să continue; dimpotrivă, dacă va fi ignorat, va ajunge să considere inutile strategiile de hărțuire și se va retrage la un moment dat.

În vederea prevenirii hărțuirii cibernetice, părinții ar trebui să comunice mai mult cu copiii lor, sporindu-le gradul de conștientizare față de cyberbullying, învățându-i ce este permis și ce nu este permis în mediul virtual, unde este necesar să fie respectate anumite reguli de comunicare și comportament, care ar trebui să fie similare celui din mediul offline.

Cyberbullyingul este un fenomen relativ nou, dar consecințele sale pot avea un caracter degradant, așa că este necesar să se rezolve această problemă atât cu victimele, cât și cu părinții acestora, cu profesorii sau, în cazuri mai grave, cu Poliția sau cu alte instituții care se ocupă de această problemă.

O contribuție fundamentală o reprezintă, de asemenea, strategiile la nivel de politici publice de prevenție și de respectare a drepturilor în mediul online, cu accent pe drepturile copiilor.

CONCLUZII

O conștientizare mai mare a amenințărilor de hărțuire cibernetică conduce la o mai mare eficacitate a măsurilor preventive. Cyberbullyingul este o problemă globală, acționând ca o amenințare pentru copii și adolescenți, dar și pentru adulți. Este necesar să combatem bullyingul și cyberbullyingul cu toate mijloacele disponibile, deoarece amenințarea cyberbullyingului și nevoia de apărare împotriva acestuia cresc odată cu îmbunătățirea TIC.

BIBLIOGRAFIE:

1. Vevera A. V. și Albescu A. R. *Hărțuirea cibernetică*. În: Romanian Journal of Information Technology and Automatic Control, 2019, 29 (2), p. 63-68 https://doi.org/10.33436/v29i2y201905

2. Hulanová L. *Internet crime against children: the psychology of Internet victims, perpetrators, and crime*. Praga: Ed. Triton – Stanislav Juhaňák, 2012. 138 p.

3. Rogers V. *Cyberbullying: work materials for teachers and pupils and students*. Praga: Ed. Portál, 2011. 145 p.

4. Kolář M. *The pain of bullying*. Praga: Ed. Portál, 2001. 167 p.

5. Krejčí V. *Cyberbullying: the modern form of bullying. Studiu*. Olomouc: 2010. 48 p.

6. Eckertová L. și Dočekal D. *Children's Internet safety: a responsible parent's guide*. Brno: Ed. ComputerPress, 2013. 173 p.

7. Vágnerová K. *Minimizing bullying: practical advice for parents*. Praga: ed. Portál, 2009. 188 p.

8. Ševčíková A. *Children and adolescents online: selected risks of Internet use*. Praga: Ed. Grada, 2014. 212 p.

9. Černá A. ș.a. *Cyberbullying: a guide to the new phenomenon*. Praga: Ed. Grada, 2013. 142 p.

10. Kavalír A. și Rottová N. *Cyberbullying and its prevention: a guide for teachers*. Plzeň: Ed. DragonPress, 2009. 103 p.

11. Kaiserová M. *Cyberbullying and its impact on youth*. Praga: TRIVIS – Higher professional school of crime prevention and crisis management, 2018. Teză de doctorat. 234 p.

12. Kožíšek M. și Písecký V. *Safe on the Internet: a guide to behavior in the online world*. Praga: Ed. Grada Publishing, 2016. 213 p.

13. Šmahaj J. *Cyberbullying as a social problem*. Olomouc: Univerzita Palackého v Olomouci, 2014. 152 p.

14. Kopecký K. și Krejčí V. *The risks of virtual communication: a guide for teachers and parents*. 2010. 139 p.

CZU: 343.621:347.121.1 **https://doi.org/10.59295/rpijn2025.69**

ASPECTE JURIDICE ALE PROVOCĂRII ILEGALE A AVORTULUI ÎN CONTEXTUL DREPTULUI LA VIAȚĂ

FURCULIȚA Dan,
Universitatea de Stat din Moldova,
doctorand,
Școala Doctorală Științe Juridice și Economice
Audient la Institutul Național de Justiție, Candidat la funcția de procuror
ORCID ID: 0009-0004-2928-5705

SUMMARY

Abortion remains a sensitive subject regardless of society, and the illegal inducement of abortion carries even greater legal and ethical implications, positioned at the intersection of criminal law, fundamental human rights, and medical ethics. The legal regulation of this phenomenon varies across jurisdictions; however, its legal essence remains unchanged—the protection of the right to life, women's health, and their reproductive autonomy.

From a criminal law perspective, the act of illegally inducing an abortion is subject to criminal liability in most legal systems, whether performed with or without the pregnant woman's consent, or under circumstances that endanger her health or life. A key element in the legal assessment of this offense is the moment when intrauterine life begins to receive legal protection, which differs from one jurisdiction to another.

Relevant case law, including the jurisprudence of the European Court of Human Rights (ECtHR), emphasizes that the right to life of the unborn child is not absolute, and states have a margin of appreciation in regulating abortion. A critical analysis of the balance between fetal protection and women's rights, particularly concerning abortion laws, is essential in this context.

***Keywords**:* provocarea ilegală, avort, dreptul la viață, protecția juridică, răspundere penală, prunc.

În Constituția Republicii Moldova dreptul la viață este recunoscut și protejat ca un drept inalienabil al fiecărui individ, pe lângă acesta sunt stabilite și principii generale de protecție a sănătății persoanei, subliniind responsabilitatea statului în asigurarea unui sistem adecvat de sănătate și accesibil pentru toți cetățenii. Constituția recunoaște și plasează dreptul la viață în centrul preocupărilor sale, fiind reglementat și recunoscut ca cel mai natural și important drept al ființei umane, fiind consacrat în (articolul 24) intitulat *„dreptul la viață și la integritatea fizică și psihică”*, care prevede că "*statul garantează fiecărui om dreptul la viață și la integritatea fizică și psihică"*. [1]

Dreptul la viață și la integritate fizică și psihică astfel cum este prevăzut în

Constituția Republicii Moldova, stabilește clar că statul are obligația fermă de a asigura și garanta fiecărui individ dreptul la existență, securitate și protecție împotriva oricărei forme de violență, tratament inuman sau degradant, intervenind activ pentru respectarea și promovarea acestor drepturi intangibile. Aceste drepturi fundamental sunt protejate și prin intermediul altor acte normative și legi, precum Codul penal, care sancționează comportamentul infracțional al persoanelor care încalcă aceste drepturi, fie ele persoane fizice/juridice în anumite cazuri, cât și persoanele cu statut special cum ar fi funcționarii publici și demnitarii publici.

Prin aceste instrumente, statul își asumă responsabilitatea de a se asigura că orice încălcare a dreptului la viață și a integrității fizice sau psihice a individului este tratată cu seriozitate și că cei care nu respectă regulile stabilite ca comportament în societate sunt trași la răspundere. Astfel, Codul penal și alte legi speciale constituie un cadru legal esențial pentru protejarea drepturilor fundamentale ale cetățenilor și pentru menținerea ordinii de drept și siguranței publice în societate.

Declarația Universală a Drepturilor Omului [2] prin prisma (articolului 3) prevede că „*orice fiinţă umană are dreptul la viaţă, la libertate şi la securitatea sa*”. În Pactul Internațional din 16 decembrie 1966 cu privire la drepturile civile și politice, prin prisma (articolului 6) se menționează faptul că „*dreptul la viață este un inerent persoanei umane. Acest drept trebuie ocrotit prin lege. Nimeni nu poate fi privat de viața sa în mod arbitrar*.”[3].

De asemenea, Convenția Europeana a Drepturilor Omului obligă statele de a întreprinde toate acțiunile necesare pentru a garanta o protecție promptă a dreptului la viață. Astfel, statele sunt motivate de a forma un sistem de norme efective, care ar avea scopul de a deprima comiterea faptelor care au ca scop punerea în pericol a vieții și integrității persoanei.

Codul penal al Republicii Moldova are ca obiectiv protejarea valorilor sociale fundamentale, precum viața, integritatea fizică și pshică a persoanei, drepturile și libertățile individuale, ordinea publică, proprietatea, securitatea statului și mediului înconjurător, de asemenea urmărește să asigure respectarea ordinii constituționale și a suveranității statului. Prin stabilirea de reguli și sancțiuni, Codul penal își propune să creeze un cadru legal care descurajează comportamentul infracțional și protejează valorile fundamentale ale societății, promovând astfel un mediu sigur și echitabil pentru toți cetățenii.

În cadrul Codului penal al Republicii Moldova există un capitol separat dedicat infracțiunilor ce atentează la viața și sănătatea persoanei, denumit *"infracțiuni contra vieții și sănătății persoanei"* [4] , în acest context, (articolul 159) intitulat *„provocarea ilegală a avortului"*, este menit să protejeze sănătatea femeilor cât și într-o oarecare măsură a copilului nenăscut.

În (articolul 159) Cod penal al Republicii Moldova fapta de provocare ilegală a avortului este incriminată într-o variantă-tip și o variantă agravantă de infracțiuni.

Astfel, varianta-tip de infracțiune, prevăzută la alin. (1) art. 159 Cod Penal al Republicii Moldova, constă în întreruperea cursului sarcinii, prin orice mijloace, săvârșită:

a. în afara instituțiilor medicale sau cabinetelor medicale autorizate în acest scop - acțiunile prevăzute la lit. a) alin. (1) art. 159;

b. de către o persoană care nu are studii medicale superiare speciale – acțiunile prevăzute la lit. b) alin. (1) art. 159;

c. în cazul sarcinii ce depășește 12 săptămâni, în lipsa indicațiilor medicale, stabilite de Ministerul Sănătății – acțiuni prevăzute la lit. c) alin. (1) art. 159;

d. în cazul contraindicațiilor medicale pentru efectuarea unei asemenea operații – acțiuni prevăzute la lit. d) alin. (1) art. 159;

e. în condiții antisanitare lit. e) alin. (1) art. 159;

La rândul său, varianta agravantă de infracțiune, consemnată la alin. (2) art. 159 Cod Penal, presupune că infracțiunea prevăzută la alin. (1):

b. a cauzat din imprudență o vătămare gravă ori medie a integrității corporale sau a sănătății – acțiuni revăzute la lit. b) alin. (2) art. 159;

c. a provocat din imprudență decesul victimei – acțiuni prevăzute la lit. c) alin. (2) art. 159.

Pentru ca copilul nenăscut să fie recunoscut ca victimă a infracțiunii de *provocare ilegală a avortului* sau a altor atentate la viața sa, acesta ar trebui să beneficieze de un statut juridic clar și bine determinat. Analizând legislația Republicii Moldova, nu regăsim o reglementare expresă care să confere *fructului concepției* calitatea de persoana fizica cu drepturi depline recunoscute de Constituție, de asemenea, nici o lege nu definește în mod explicit dacă acesta poate fi considerat viabil din perspectiva recunoașterii sale ca subiect de drept.

Cu toate acestea, o analiză atentă a Codului civil al Republicii Moldova prin

prisma (articolului 24) relevă în ceea ce privește statutul juridic al copilului nenăscut, că *„capacitatea de a avea drepturi şi obligaţii civile (capacitatea de folosinţă) se recunoaşte în egală măsură tuturor persoanelor fizice”*, alin. (2) al aceluiași articol prevede că „*capacitatea de folosinţă a persoanei fizice apare în momentul naşterii şi încetează o dată cu moartea”*. În acest sens acem o excepție care este prevăzută la alin. (3), unde se menționează că dreptul la moștenire există încă de la concepție, cu condiția nașterii vii, reflectând principiul din dreptul roman *„Infans conceptus pro nato habetur, quotiens de commodis eius agitur”*. În contextual provocării ilegale a avortului, acest principiu nu poate fi interpretat ca o recunoaștere direct a personalității juridice a fătului, ci ca o garanție limitată a unor drepturi patrimoniale ca de exemplu dreptul la moștenire, alin. (3) din art. 24 Cod civil, recunoaște aplicabilitatea principiului sus menționat doar în situașia care vizează interesele patrimoniale ale copilului conceput, fără a-i conferi un statut juridic egal cu cel al unei persoane născute.

În Republica Moldova, reglementarea juridică a avortului reflectă o balanță între protecția drepturilor femeii de a decide asupra propriului corp și asigurarea unui cadru legal clar și sigur pentru întreruperea voluntară a sarcinii. Prin permierea avortului în anumite condiții aici facem trimitere la legea nr. 411/1995 privind *ocrotirea sănătății*, și Ordinul Ministerului Sănătății nr. 647/2010 prin care sa aprobat *regulamentul privind efectuarea întreruperii voluntare a sarcinii, care stabilește condițiile și limitele legale ale avortului*, statul își asumă responsabilitatea de a proteja sănătatea și autonomia decizională a femeilor, oferindu-le în acest sens posibilitatea de a lua decizii informate și responsabile. Această abordare este fundamentată pe principiile dreptului la sănătate, și autodeterminare, recunoscute în legislația internațională și națională.

Subliniem că nu toate actele normative la nivel național cât și internațional reflectă explicit momentul în care dreptul la viață devine protejat, absența unei definiții uniforme cu privire la începutul dreptului la viață generează diferențe de interpretare, mai ales când apar conflicte între drepturile femeii la autodeterminare și protecția *fructului concepției*.

În jurisprudența sa, Curtea Europeana a Drepturilor Omului a analizat extensiv problema avortului, examinând dacă dreptul femeii însărcinate de a avorta este garantat și în ce măsură statul poate impune restricți în acest sens. Curtea a mai abordat raportul dintre protecția fătului și drepturile femeii, analizând modul în care

sunt prevăzute de Convenție prin intermediul articolului 2 (dreptul al viață) și articolul 8 (dreptul la respectarea vieții private și de familie). Articolul 2 din Convenția Europeană a Drepturilor Omului prevede că *„dreptul la viaţă al oricărei persoane este protejat prin lege. Moartea nu poate fi cauzată cuiva în mod intenţionat, decât în executarea unei sentinţe capitale pronunţate de un tribunal când infracţiunea este sancţionată cu această pedeapsă prin lege”* [5], în acest sens menționăm că Convenția nu definește expres momentul de la care dreptul la viață este protejat, lăsând statelor membre o marjă de apreciere în reglementarea avortului.

Pentru a proteja viața, sănătatea și integritatea corporală a femeii, legiuitorul moldav a introdus în Codul penal (articolului 159) infracțiunea de *„provocare ilegală a avortului”*. Această prevedere are drept scop de a sancționa practicile ilegale și periculaose legate de avort, în acest sens asigurând respectarea normelor și standardelor medicale stabilite de legislație.

Conectând ideile expuse în prezenta cercetare, desprindem că scopul primordial al normelor care reflectă fenomenul provocării ilegale a avortului nu este protecția *fructului concepției*, ci protecția integrității și sănătății femeii însărcinate. Acest aspect este determiant de realitatea medicală conform căreia orice intervenie ilegală și nesigură poate expune femeia la complicații severe, afectând calitatea vieții și în anumite circumstanțe punându-i în pericol viața și sănătatea.

În conformitatea cu legislația națională, copilul nenăscut *(fructul concepției),* nu este considerat o ființa umană din punct de vedere juridic, în sens legal, acesta dobândește acest statut de persoana fizică doar din momentul nașterii, moment care, potrivit mai multor viziuni începe odată cu apariția unei părți a corpului în momentul nașterii din pântecul mamei.

BIBLIOGRAFIE:

1. Constituția Republicii Moldova din 27.08.1994. În Monitorul Oficial al Republicii Moldova al Republicii Moldova, nr.78 din 29.03.2016.

2. Declarația Universală a Drepturilor Omului, adoptată la 10 decembrie 1948;

3. Pactul internațional cu privire la drepturile civile și politice, adoptat la 16 decembrie 1996, în vigoare la 23 martie 1976;

4. *Codul Penal al Republicii Moldova*. Nr.985 din 18.04.2002, în vigoare de la 12.06.2003. În Monitorul Oficial al Republicii Moldova nr. 72-74 din 14.04.2009

5. Convenia Europeana a Drepturilor Omului, adoptată la Roma 4 noiembrie 1950, în vigoare din 3 septembrie 1953;

CZU: 343.37:343(478)(094.4) **https://doi.org/10.59295/rpijn2025.70**

UNELE ASPECTE PRIVIND LATURA OBIECTIVĂ A INFRACȚIUNII DE FOLOSIRE ILICITĂ A SUBSOLULUI (ART. 2281 CP RM)

STRATAN Andrei,
Universitatea de Stat din Moldova,
doctor în drept, lector universitar
Departamentul Drept penal a Facultății de Drept

SUMMARY

Crimes that harm the environment include a wide range of illegal acts that cause harmful consequences to the environment, some of which are irreversible. The illicit use of the subsoil falls within the conceptual sphere of crimes that affect the environment. Therefore, the continuous evolution of social relations has made necessary to intervene in Chapter IX of the Criminal Code of the Republic of Moldova, through Law no. 136 of June 6, 2024, amending certain normative acts, while one of the essential innovation being the introduction of Article 228^1 in the Criminal Code – „Illicit use of the subsoil".

This study provides both clarifications and questions regarding the objective side of the offense provided in Article 228^1 of the Criminal Code of the Republic of Moldova, specifically the harmful act, which has a complex structure consisting of main and ancillary actions.

Additionally, the complementary nature of extra-criminal regulations concerning the use of the subsoil plays an essential role in analyzing the provisions, as well as in attempting to establish the authentic meaning of certain provisions within the norm provided in Article 228^1 of the Criminal Code of the Republic of Moldova.

Keywords: subsol, zăcăminte de substanțe minerale utile, substanțe minerale utile, extragere, sustragere.

Infracțiunile care atentează la mediul înconjurător conțin o gamă largă de fapte ilegale care provoacă urmări prejudiciabile mediului înconjurător, iar unele consecințe ale acestora sunt ireversibile. În acest mod are loc o subminare a activităților legale și viabile din punct de vedere ecologic, în același timp diminuând-se potențialul de utilizare a resurselor pentru viitor.

Folosirea ilicită a subsolului se încadrează în sfera conceptuală a infracțiunilor care afectează mediul înconjurător. Cadrul legal incomplet, pe alocuri depășit de evoluția relațiilor sociale a constituit unul dintre principalele obstacole în combaterea infracțiunilor de folosire ilicită a subsolului. Legislația națională aferentă, cu siguranță,

conținea anumite lacune în reglementarea și incriminarea unei astfel de infracțiuni, stabilind pedepse prea blânde pentru anumite categorii de infracțiuni de mediu.

Prin urmare, evoluția continuă a relațiilor sociale a generat necesitatea de a interveni inclusiv la Capitolul IX din Codul Penal al Republicii Moldova [1], prin Legea nr. 136 din 6 iunie 2024 [2] pentru modificarea unor acte normative. Astfel, pe lângă extinderea sferei de aplicare generată de redenumirea Capitolului IX în „Infracțiuni de mediu", de asemenea au fost introduse componențe de infracțiuni care protejează relații sociale speciale. Un element de novație esențial constituie introducerea articolului 228^1 în Codul Penal- „*Folosirea ilicită a subsolului*".

Având în vedere complexitatea componenței de infracțiune puse în discuție, prezentul articol se va axa pe structura laturii obiective.

Așadar, componența de infracțiune examinată este ***materială*** și se consumă din momentul survenirii consecințelor expres stabilite în dispoziția articolului:

- daune în proporții mari (alin. (1) art. 228^1 CP RM);
- prăbușiri sau alunecări de proporții ale terenului (lit. a) alin. (2) art. 228^1 CP RM);
- poluarea apelor subterane și ale subsolului (lit. b) alin. (2) art. 228^1 CP RM);
- daune în proporții deosebit de mari (lit. c) alin. (2) art. 228^1 CP RM);
- decesul persoanei din imprudență (lit. d) alin. (2) art. 228^1 CP RM);
- daune mediului (lit. d) alin. (2) art. 228^1 CP RM).

Infra, vom purcede spre examinarea structurii laturii obiective a componenței de infracțiune prevăzută la alin. (1) art. 228^1 CP RM.

Fapta prejudiciabilă este semn obligatoriu al componenței de infracțiune. Această legitate nu ocolește și în cazul infracțiunii prevăzute la alin. (1) art. 228^1 CP RM. Din economia normei precitate, fapta prejudiciabilă se exprimă prin *acțiunea principală* de extragere și/sau sustragere a zăcămintelor de substanțe minerale utile și/sau a substanțelor minerale utile în lipsa actelor permisive, însoțită prin una dintre următoarele *acțiuni adiacente*:

- prin încălcarea limitelor perimetrului minier;
- prin efectuarea lucrărilor: contrar schemelor tehnologice, contrar planurilor de dezvoltare a lucrărilor miniere, contrar proiectelor de recultivare a terenurilor și schimbare a destinației, cu încălcarea proiectului tehnic, cu încălcarea schemei tehnologice;
- prin depozitarea neautorizată a deșeurilor deasupra zăcămintelor de substanțe

minerale utile și/sau a substanțelor minerale utile.

În vederea înțelegerii juste a unor sintagme, considerăm oportună efectuarea trimiterilor la definițiile acestora din actele normative aferente.

Conform art. 1 din Codul subsolului al Republicii Moldova [3], prin *subsol* se înțelege partea scoarței terestre aflată sub stratul de sol fertil, iar în lipsa acestuia, sub suprafața terestră și fundul bazinelor de apă și apelor curgătoare, care ajunge până la adâncimi accesibile pentru cercetare geologică și valorificare. În aceeași ordine de idei, *substanțele minerale utile* reprezintă acumulări, în subsol (sublinierea- n.a.), de minerale naturale, hidrocarburi și ape subterane, ale căror compoziție chimică și proprietăți fizice permit folosirea lor în sfera producției materiale și consumului imediat sau după prelucrare. La substanțe minerale utile se referă și rămășițele biologice împietrite (fosile) aflate în subsol. Iar noțiunea de *zăcământ de substanțe minerale utile* constituie o acumulare naturală de substanțe minerale utile care, din punct de vedere cantitativ și calitativ, poate fi obiect de valorificare industrială în condițiile stării actuale a tehnicii și economiei, fapt confirmat prin înregistrarea corespunzătoare în balanțele de stat ale rezervelor de substanțe minerale utile.

Pentru înțelegerea sensului literal al noțiunii de „extragere", care constituie una dintre acțiunile laturii obiective a infracțiunii puse în discuție, vom face trimitere la explicațiile de rigoare din Dicționarul Explicativ al Limbii Române. Astfel, „a extrage" înseamnă a scoate o substanță dintr-un material, a separa o substanță de alta prin diferite procedee; a scoate un corp din locul în care s-a format sau în care a fost introdus [4]. *In concreto*, în ipoteza art. 228^1 CP RM, *extragerea* presupune separarea zăcămintelor de substanțe minerale utile și/sau a substanțelor minerale utile de subsol.

În alt registru, *sustragerea* reprezintă cealaltă acțiune cu caracter alternativ care urmează a fi interpretată în sensul pe care îl regăsim în Capitolul VI din Codul Penal al Republicii Moldova, cu unele precizări. Prin sustragere se înțelege luarea ilegală și gratuită a bunurilor mobile din posesia altuia, care a cauzat un prejudiciu patrimonial efectiv acestuia, săvârșită în scop de cupiditate. Cu toate acestea, de notat că în cadrul infracțiunii prevăzute la art. 228^1 CP RM, victima este statul, *i.e.* subiectul pasiv lipsește în cazul dat. Mai mult ca atât, având în vedere că doar bunurile mobile pot forma obiectul sustragerii, considerăm că zăcămintele de substanțe minerale utile și/sau a substanțele minerale utile de subsol pot deveni obiect material doar după ce

au fost extrase, adică separate de subsol. Altminteri, acestea sunt bunuri imobile care nu pot forma obiectul sustragerii.

După această digresiune absolut necesară, considerăm că oportună notarea faptului că modalitățile normative ale acțiunii principale de extragere sau sustragere pot fi săvârșite în următoarele circumstanțe:

- același făptuitor extrage și sustrage zăcămintele de substanțe minerale utile și/sau a substanțele minerale utile în lipsa actelor permisive;
- un făptuitor extrage zăcămintele de substanțe minerale utile și/sau a substanțele minerale utile în lipsa actelor permisive, iar alt făptuitor le sustrage în lipsa actelor permisive;
- un făptuitor extrage zăcămintele de substanțe minerale utile și/sau a substanțele minerale utile în prezența actelor permisive, iar alt făptuitor le sustrage în lipsa actelor permisive;
- un făptuitor extrage zăcămintele de substanțe minerale utile și/sau a substanțele minerale utile în lipsa actelor permisive.

Considerăm că nu este posibil ca un făptuitor să sustragă zăcămintele de substanțe minerale utile și/sau a substanțele minerale utile, fără a fi anterior extrase de către sine sau de către o altă persoană. Or, zăcămintele de substanțe minerale utile și/sau a substanțele minerale utile pot fi însușite doar din momentul în care devin bunuri mobile, *i.e.* din momentul extragerii.

În alt registru, vom analiza în continuare modalitățile normative ale acțiunii adiacente prevăzute la alin. (1) art. 228 CP RM.

Prima acțiune adiacentă se exprimă prin încălcarea limitelor perimetrului minier.

În conformitate cu art. 1 din Codul subsolului al Republicii Moldova, perimetru minier reprezintă un sector al subsolului atribuit pentru extragerea substanțelor minerale utile, construirea sau exploatarea construcțiilor subterane nelegate de extragerea substanțelor minerale utile, precum și pentru organizarea obiectivelor geologice protejate. De menționat că potrivit art. 61 din Codul subsolului al RM, lucrările de exploatare a zăcământului, pot fi efectuate doar în limitele perimetrului minier. Potrivit art. 22 alin. (10) din același act normativ, *perimetrul minier se atribuie de către Agenția pentru Geologie și Resurse Minerale și se confirmă prin actul respectiv* (sublinierea – n.a.).

A *doua* acțiune adiacentă însoțită de modalități normative se exprimă prin efectuarea lucrărilor: contrar proiectelor tehnice coordonate și aprobate, contrar schemelor tehnologice, contrar planurilor de dezvoltare a lucrărilor miniere, contrar proiectelor de recultivare a terenurilor și schimbare a destinației, cu încălcarea proiectului tehnic, cu încălcarea schemei tehnologice.

Codul subsolului al Republicii Moldova conține o serie de reglementări privind obligativitatea beneficiarului dreptului de folosință a subsolului de respectare a cerințelor proiectului tehnologic. Potrivit art. 22 alin. (6) din actul normativ menționat *supra*, *„ proiectul perimetrului minier pentru extragerea substanțelor minerale utile se elaborează de organizația de proiectare a întreprinderilor miniere extractive în baza documentației geologice; în celelalte cazuri - în baza proiectelor tehnice (tehnologice)* (sublinierea – n.a.)”. De menționat că potrivit alin. (10) din același articol, *„perimetrul minier se atribuie de către Agenția pentru Geologie și Resurse Minerale și se confirmă prin actul respectiv”*. Conform art. 24 alin. (1) din același act normativ, *„sectoarele de subsol pentru extragerea substanțelor minerale utile se atribuie în condițiile contractului încheiat cu Ministerul Mediului,-* (sublinierea – n.a.) *în baza prevederilor art. 16 din prezenta lege și ale Legii nr. 86/2014 privind evaluarea impactului asupra mediului, precum și în baza expertizei tehnice de stat, în modul stabilit de legislație”.*

Conform pct. 4, 5, 6, 7 din Anexa nr. 1 a Hotărârii Guvernului nr. 570 din 11 septembrie 2009 cu privire la aprobarea unor acte normative în vederea implementării prevederilor Codului subsolului [5], solicitantul va depune anumite acte în dependență de scopul folosirii sectoarelor de subsol. În pct. 4 este stabilit scopul extragerii substanțelor minerale utile, în pct. 5 – scopul efectuării explorărilor geologice, în pct. 6 - scopul efectuării explorărilor geologice suplimentare pentru sporirea rezervelor de substanțe minerale utile, iar în pct. 7 scopul efectuării prospecțiunilor geologice pentru fundamentarea și proiectarea obiectivelor industriale și construcțiilor civile, construirea și/sau exploatarea construcțiilor subterane nelegate de extragerea substanțelor minerale utile.

Cât privește modalitatea normativă a acțiunii adiacente de efectuare a lucrărilor contrar planurilor de dezvoltare a lucrărilor miniere, menționăm că Codul subsolului al Republicii Moldova nu definește noțiunea „plan de dezvoltare”. Cu toate acestea, potrivit art. 32 lit. j), abaterea de la *planurile de dezvoltare a lucrărilor miniere* reprezintă un temei de limitare, suspendare sau încetare a dreptului de folosință

asupra sectoarelor de subsol. De remarcat că, în perioada septembrie 2023 a fost înaintat spre consultări publice proiectul Instrucțiunii privind elaborarea și coordonarea Planurilor anuale de dezvoltare a lucrărilor miniere [6]. În concordanță cu pct. 1.3 din proiectul documentului menționat *supra*, planul de dezvoltare a lucrărilor miniere stabilește condițiile de utilizare în siguranță a subsolului, soluțiile tehnice și tehnologice pentru exploatarea instalațiilor miniere, volumele substanțelor minerale utile planificate, prelucrarea primară a mineralelor, volumele rocilor de descopertare a substanțelor minerale utile, precum și valorile admisibile a normativelor de pierderi a substanțelor minerale utile în timpul extragerii acestora. Planul de dezvoltare a lucrărilor miniere este un document oficial, destinat să asigure desfășurarea în siguranță și rațională a lucrărilor miniere, elaborarea măsurilor de profilaxie în vederea respectării cerințelor regulilor și instrucțiunilor de folosirea rațională și protecția subsolului.

Prin urmare, cauzarea daunelor în proporții mari în lipsa planului respectiv sau încălcarea cerințelor stabilite de acesta, va implica răspunderea penală conform alin. (1) art. 228[1] CP RM.

Cât privește proiectele de recultivare a terenurilor și schimbare a destinației, acestea de asemenea reprezintă condiții obligatorii de folosire a subsolului. *In concreto*, art.19 alin. (1) lit. g) din Codul subsolului al RM include termenul planificat de *recultivare a terenurilor degradate* la categoria condițiilor de bază pentru folosirea terenului, iar în ceea ce ține de folosirea sectorului de subsol *conform destinației*, legiuitorul a stabilit atât *obligația negativă*, cât și una *pozitivă* în privința beneficiarului dreptului de folosință. Acestea sunt cuprinse de prevederile art. 32 lit. i) (nefolosirii sectorului de subsol conform destinației de către beneficiarul lui fără motive întemeiate pe parcursul a doi ani- *obligația pozitivă*), lit. j) – (folosirii sectorului de subsol necorespunzătoare destinației, abaterii de la proiectele tehnice (tehnologice) și de la planurile de dezvoltare a lucrărilor miniere- *obligația negativă*).

În cele din urmă, cea de-a *treia* modalitate normativă a acțiunii adiacente se exprimă prin depozitarea neautorizată a deșeurilor deasupra zăcămintelor de substanțe minerale utile și/sau a substanțelor minerale utile.

În vederea stabilirii sensului exact a noțiunilor de mai sus, vom face trimitere la prevederile cuprinse în art. 1 din Codul subsolului al RM, și anume: *substanțe minerale utile* - acumulări, în subsol, de minerale naturale, hidrocarburi și ape subterane, ale

căror compoziție chimică și proprietăți fizice permit folosirea lor în sfera producției materiale și consumului imediat sau după prelucrare. La substanțe minerale utile se referă și rămășițele biologice împietrite (fosile) aflate în subsol. În aceeași ordine de idei*, zăcământ de substanțe minerale utile* reprezintă acumulare naturală de substanțe minerale utile care , din punct de vedere cantitativ și calitativ, poate fi obiect de valorificare industrială în condițiile stării actuale a tehnicii și economiei, fapt confirmat prin înregistrarea corespunzătoare în balanțele de stat ale rezervelor de substanțe minerale utile.

Art. 64 alin. (3) stabilește interdicția de păstrare și depozitare a substanțelor nocive și deșeurilor *deasupra zăcămintelor*, acumulărilor de hidrocarburi, obiectivelor și construcțiilor, amplasate în subsol.

Așadar, în lumina celor expuse mai sus, considerăm absolut necesară intervenția legiuitorului în clarificarea aspectelor ce țin de modalitățile normative ale laturii obiective din cadrul infracțiunii prevăzute la art. 228[1] CP RM, și anume în ce ipoteză făptuitorul ar putea doar să sustragă zăcămintelor de substanțe minerale utile și/sau a substanțelor minerale utile, fără ca anterior să le extragă sau acestea să fie extrase de către un alt făptuitor? De asemenea, ridică semne de întrebare modalitatea de enumerare de către legiuitor în alin. (1) art. 228[1] CP RM a acțiunilor adiacente ale infracțiunii, și anume: „cu încălcarea proiectului tehnic", „cu încălcarea schemei tehnologice" reprezintă oare acestea sub acțiuni ale acțiunii adiacente sau totuși rămân a fi acțiuni adiacente care poartă un caracter alternativ. Remarcăm că în cadrul unor studii ulterioare ne vom referi inclusiv la modalitatea defectuoasă de prezentare a urmărilor prejudiciabile în cadrul alin. (1) și (2) din cadrul art. art. 228[1] CP RM, fapt care, firește, va genera incertitudini în materia calificării juste a faptelor.

BIBLIOGRAFIE:

1. Codul penal al Republicii Moldova, nr. 985 din 18.04.2002. În: Monitorul Oficial al Republicii Moldova, 2009, nr. 72-74.

2. Legea nr. 136 pentru modificarea unor acte normative (modificarea Codului penal și a Codului contravențional) din 6 iunie 2024. În: Monitorul Oficial al Republicii Moldova, 2024, Nr. 245-246.

3. Codul subsolului: Legea Parlamentului RM nr. 3 din 02 feb. 2009. În: Monitorul Oficial al Republicii Moldova, 2009, nr. 75-77;

4. Dicționarul explicativ al limbii române (ediția a II-a revăzută și adăugită). [Accesat: 09.10.2024]. Disponibil: https://dexonline.ro/

5. Regulament cu privire la modul de atribuire în folosinţă a sectoarelor de subsol: Hotărârea Guvernului RM nr. 570 din 11.09.2009. În: Monitorul Oficial al Republicii Moldova, 2009, nr.144-147. [Accesat: 11.10.2024]. Disponibil: https://www.legis.md/cautare/get Results?docid=22865&lang=ro.

6. Proiectul Instrucțiunii privind elaborarea și coordonarea Planurilor anuale de dezvoltare a lucrărilor miniere. [Accesat: 24.10.2024]. Disponibil: https://particip.gov.md/ru/download_attachment/20423.

PANELUL

Probleme contemporane ale procedurii penale

CZU: 343.137:343.12 **https://doi.org/10.59295/rpijn2025.71**

PROCEDURILE SUMARE DE COOPERARE - INOVAȚII JURIDICE DE DESCOPERIRE A sINFRACȚIUNILOR

ENI Artiom,
Universitatea de Stat din Moldova,
magistru în drept, lector universitar,
Departamentul Drept procedural a Facultății de Drept
avocat
ORCID ID: 0000-0003-1775-5074

SUMMARY

Throughout the independence of the Republic of Moldova, the judicial bodies are faced with an enormous number of criminal cases, which have to be solved with a minimum of material and personnel resources. In addition to the heavy workload, judicial bodies are faced in the process of their work with constant pressure from the state and public opinion, namely the effective fight against crime, while at the same time being obliged to comply with certain justified but rigid requirements of ensuring a fair trial.The process of reforming the criminal procedural legislation in the Republic of Moldova has inevitably aroused the interest to study the positive experience of other countries in terms of efficient administration of criminal justice. This study was materialized by the introduction in the Criminal Procedure Code of the Republic of Moldova of 14.03.2003 of some legal institutions or norms previously unknown to national practice and legislation, such as the procedure of the plea agreement and cooperation agreement, the procedure of criminal case trial based on the evidence given in the criminal prosecution The introduction of the elements of negotiation within the procedure of the plea agreement and cooperation agreement, and of the defendant's acknowledgment of the evidence given during the criminal prosecution within the procedure provided for in Article ^{3641} of the Criminal Procedure Code, allows for compromises in the application of the rules of fair trial, when this could be in the interest of the smooth functioning of the judicial system.

Keywords: procedura sumară, acord de recunoaștere a vinovăției, acord de cooperare.

În ultimul timp, în contextul reformei judiciare, legislația procesual- penală a cunoscut modificări substanțiale impuse de realități sociale și economice, precum și tendința de ajustare la unele standarde general recunoscute.

Ca societate avem așteptări enorme de la activitatea sistemului judiciar în general, și cel penal, în special. Tendința spre modernizare a procesului penal impune în mod imperativ necesitatea soluționării a cauzelor penale în termen cît mai scurt, menținînd totodată standarde înalte de echitate și justețe.

Procesul de reformare a legislației procesual- penale în Republica Moldova a generat, în mod inevitabil, interesul de a studia experiența pozitivă a altor state în ceea ce privește administrarea eficientă a justiției penale, de a identifica și implementa instituții noi procesual- penale în vederea îmbunătățirii per ansamblu a actului de justiție penală.

Proceduri sumare constituie nu alt ceva, decît produsul procesului de modernizare justiției penale, ce are menirea de a asigura buna funcționalitate a sistemului judiciar în general și celeritatea procesului penal în mod special, totodată sunt o noutate legislativă pentru sistemul de drept procesual penal autohton.

Este notoriu faptul că, în cadrul unui proces penal unic pot exista proceduri care se deosebesc între ele după gradul complexității a formelor procesuale. În acest sens, cercetătorul rus M. Strogovici susține că, deși pledează pentru o unitate a procesului penal, admite în același timp existența unor deosebiri de procedură pe anumite cauze[1, p. 65].

Ideea enunțată a constituit obiectul unor dispute în mediul academic, generînd în acest sens o întrebare, și anume, cît de mult trebuie să fie modificată o formă procesuală, pentru a se putea afirma că suntem în prezența unei diferențieri. Un răspuns firesc ar fi că orice deosebire duce la apariția unei noi forme procesuale, deoarece aceasta nu mai este identică cu precedenta. Este un răspuns, deși logic, dar în opinia noastră nu poate fi luată ca baza elaborărilor doctrinare și legislative, deoarece nu ar fi una constructivă și lucrativă.

În opinia noastră, este evident faptul că, orice schimbare operată într-o formă procesuală duce la o altă formă, care implică apariția unor proceduri calitativ noi de atingere a sarcinilor procesului penal.

În elaborarea definiției a conceptului de procedură pornim de la faptul că, de obicei, prin aceasta subînțelegem o ordine stabilită de a îndeplini careva acțiuni. În acest sens, procedura a fost definită ca fiind elementul principal al procesului juridic și care reprezintă o unitate sistematizată, un complex de acțiuni procesuale interdependente și condiționate reciproc, care :

a. constituie o totalitate de relații procesuale de drept, ce se evidențiază prin caracteristica de conținut și sunt legate de relațiile materiale juridice corespunzătoare ;
b. determină necesitatea stabilirii, probării și întemeierii a tuturor circumstanțe de

fapt în cauzele juridice examinate ;

c. determină necesitatea fixării rezultatelor obținute prin întocmirea actelor-documentelor corespunzătoare.

În acest context, vom încerca să definim conceptul de procedură penală, și anume, aceasta reprezintă calea care este urmată pentru a atinge scopurile procesului penal. Introducerea elementului de scop considerăm că atrage implicit și recunoașterea faptului că, acțiunile ce au loc în cadrul unei proceduri sînt și trebuie să fie interdependente și condiționate reciproc, au o anumită consecutivitate și/sau logică (*raționament*) juridică. De asemenea, punerea accentului pe realizarea scopurilor procesului penal permite delimitarea procedurii în funcție de scopul urmărit.

În literatura de specialitate, deseori, se operează cu termenii de procedură de bază și procedură specială. Prin procedura de bază se subînțelege procedura aplicată la instrumentarea majorității cauzelor penale, iar procedura specială (*sumară*) se aplică în cadrul unui cerc mai îngust de cauze. Astfel, procedura sumară a fost definită ca fiind totalitatea normelor de drept procesual-penal prin care se derogă de la procedura de drept comun, prin care se instituie, pentru anumite cauze penale, parțial, o altă desfășurare a procesului penal [2, p.535].

Avînd în vedere obiectul cauzelor penale ce cad sub incidența procedurilor sumare, în literatura de specialitate se menționează despre proceduri sumare propriu-zise și proceduri sumare auxiliare. Într-o asemenea accepțiune dublă, doctrinarul Neagu Ion concepe procedurile sumare a legislațiilor mai multor țări.

În opinia sa, sunt considerate proceduri sumare propriu-zise cele care țin să soluționeze aspectele privind tragerea la răspundere penală a celor ce săvîrșesc infracțiuni. Acestea se divizează în :

1. Proceduri sumare în care se aplică, în principal, norme derogatorii de la procedura obișnuită; (*ex. procedura acordului de recunoaștere a vinovăției, procedura de urmărire și judecare a unor infracțiuni flagrante, etc*.)

2. Proceduri sumare în care se aplică, în principal, normele procedurii obișnuite completate cu normele derogatorii din cadrul procedurii sumară. (*ex. procedura în cauzele privind minorii*) [3, p. 694].

La procedurile sumare auxiliare pot fi atribuite *procedura reabilitării judecătorești*, *procedura reparării a prejudiciului în cazul condamnării sau arestării*

ilegale sau *asistența juridică internațională în materia penal* [3, p. 696].

În opinia noastră, este o procedură sumară acea procedură care stabilește o ordine procesuală calitativ nouă de soluționare a unei cauze penale și are următoarele trăsături definitorii:

- Soluționarea unei cauze penale constituie scopul principal și final. În acest sens, asemenea proceduri, precum asistența juridică internațională în materia penală, nu pot fi considerate proceduri sumare, ci constituie proceduri procesual-penale auxiliare, care au drept scop înlăturarea sau depășirea unor probleme ce apar în procesul de soluționare a cauzei penale.
- Stabilește o cale calitativ nouă de soluționare a cauzei comparativ cu procedura generală. Aceasta poate fi calea simplificării sau amplificării complexității procedurii generale. Este dificil de a determina cu precizie ce semnifică „ *calitativ nou* ”. Considerăm că aceasta este posibil de determinat la examinarea concretă a fiecărei proceduri sumare în mod separat. Totodată, menționăm că sub formă de criterii pentru această trăsătură servesc completarea sau reducerea a unor garanții procesuale, derogarea de la procedura generală prin simplificarea sau majorarea unor etape în cadrul procedurii generale de soluționare a cauzei penale. Însă, indiferent de criteriile enunțate, procedurile sumare au scopul de a îmbunătăți desfășurarea procesului în ansamblu.
- Suntem solidari cu opinia lui Nicolae Volonciu, doctrinar român, potrivit căreia, pentru ca derogările sau dispozițiile deosebite să constituie o procedură sumară, acestea trebuie să instituie prin număr, conținut, sistematizare și mod de aplicare un complex de norme pe deplin justificat. Procedurile sumare reprezintă un complex de norme speciale, care păstrează în permanență un caracter completator sau derogator. Aceasta înseamnă, că în cazul aplicării a unei proceduri sumare, toate aspectele nereglementate se vor soluționa în conformitate normelor generale.
- Orice procedură sumară trebuie să posede o corespondență de bază, care nu poate sau poate să nu fie aplicată în condițiile survenirii a unor fapte juridice specifice. Aplicabilitatea procedurii sumare este posibilă doar atunci cînd există o procedură generală și prima derogă sau completează ultima.

Astfel, pornind de la definiția conceptului de procedură sumară și analizând sediul și conținutul juridic al procedurii privind acordul de recunoaștere a vinovăției și privind acordul de cooperare, al procedurii de judecare a cauzelor penale în baza

probelor administrate la urmărire penală, conchidem că procedurile enumerate constituie proceduri sumare, care se caracterizează prin reglementări ce derogă de la procedura generală, urmărind scopul de a obține o finalitate a procesului în termeni restrânși cu suportarea unor cheltuieli minime.

În familia de drept common law, atunci cînd o persoană se înfăţişează în instanţa de judecată, spre exemplu la înaintarea învinuirii, de obicei, este întrebat dacă pledează vinovat sau nu [4, p. 932].

Refuzul de a recunoaşte vinovăţia invocă prezumţia nevinovăţiei persoanei şi sarcina procurorului de a dovedi elementele infracţiunii incriminate în afara oricăror dubii rezonabile. După cum menţionează N. Herman, se consideră că inculpatul pledează nevinovat şi atunci, cînd păstrează tăcerea sau altfel refuză să depună declaraţii, fie dacă, în cazul unei persoane juridice, reprezentantul acesteia nu se prezintă în şedinţa de judecată [5, p. 121].

Pledarea vinovat constituie o recunoaştere a vinovăţiei, făcută într-un mod formal [6, p. 109]. În timp ce aceasta este privită uneori ca o formă de mărturisire, există deosebiri esenţiale între mărturisire şi pledarea vinovat. O mărturisire este o relatare a unui şir de fapte legate cu infracţiunea imputată acuzatului, pledarea vinovat este o admitere a tuturor evenimentelor unei învinuiri penale. Mărturisirea cere cunoaşterea situaţiei de fapt, însă pledarea vinovat implică o cunoaştere sofisticată a legii în raport cu faptele [7, p. 23].

Pledoaria vinovat poate fi întîlnită în forma ei de bază, atunci cînd inculpatul pledează necondiţionat şi recunoaşte vinovăţia sa, dar, deasemenea, poate avea şi unele variaţii [5, p. 129], care pot fi recunoscute sau nu în anumite jurisdicţii şi care pot avea diferite denumiri pentru unul şi acelaşi tip. Variaţiile cel mai des întîlnite sînt pledoaria *nolo contendere*, pledoaria *Alfrod* şi pledoaria condiţionată.

Pledoaria *nolo contendere*, care înseamnă ,, eu nu am să contest aceasta”, constă în faptul că ea nu poate fi acceptată ca probă într-o acţiune civilă ulterioară ce reiese din cauza penală în care pledoaria *nolo contendere* a fost declarată sau nu poate fi folosită împotriva inculpatului în orice altă acţiune penală înaintată ulterior. Ca urmare, inculpatul poate nega faptele de care a fost condamnat. În rest, în ce priveşte scopurile imediate ale procesului penal, acest tip de pledoarie de obicei are efecte similare cu cele ale pledoariei vinovat.

Argumentul principal pentru păstrarea acestei pledoarii se bazează pe

consideraţiuni practice. Acceptarea unei astfel de pledoarii este cea mai reală variantă, deoarece scuteşte instanţa şi părţile de procese judiciare prelungite şi costisitoare în cazurile complexe. Totodată, s-a menţionat că pledoariile vinovat nu ar trebui să fie folosite în general ca probe în acţiunile civile, deoarece un inculpat poate pleda vinovat din numeroase motive ce sînt legate de vinovăţia sa, deci, condamnările în urma unei asemenea recunoaşteri ale vinovăţiei oferă puţine motive de siguranţă.

Potrivit pledoariei *Alfrod*, inculpatul nu admite vinovăţia, dar recunoaşte că există suficiente probe pentru a fi condamnat. Cu toate că inculpatul nu recunoaşte vinovăţia sa, acest fel de pledoarie are aceleaşi consecinţe juridice şi este reglementată de aceleaşi reguli în ce priveşte cerinţele pentru a fi acceptată ca şi pledoaria vinovat.

Codul de Procedură Penală al RM nu operează cu termenul de ,,pledoarie” sau ,,pledare”.

Echivalentul apropiat al acestor două ar fi recunoaşterea vinovăţiei. În doctrina din spaţiul postsovietic, recunoaşterea vinovăţiei este privită ca relatarea unor fapte, fără necesitatea de a da o apreciere de drept acestora. Declaraţia de recunoaştere a vinovăţiei făcută la încheierea unui acord se apropie mai mult de pledarea vinovat decît de simpla mărturisire a săvîrşirii infracţiunii. Or, reieşind din prevederile art. 506 alin. 1, pct. 7 Cod de procedură penală, acordul de recunoaștere a vinovăției trebuie să cuprindă declarația expresă a învinuitului prin care recunoaște comiterea faptei și acceptă încadrarea juridică a acesteia.

Deşi, în conformitate cu legislaţia RM, declaraţia de recunoaştere a vinovăţiei are aproape aceleaşi efecte ca şi pledoaria vinovat în SUA, la noi declaraţia produce asemenea efecte în cazul acordului de recunoaştere a vinovăţiei, acordului de cooperare și în cadrul procedurii judecării cauzelor penale în baza probelor administrate la urmărirea penală.

Acordul de recunoaştere a vinovăţiei este abordat în mod diferit de la o jurisdicţie la alta.

Din acest considerent, acceptăm o variantă mai simplă a definiţiei, potrivit căreia, acordul de recunoaştere a vinovăţiei fiind practica cînd ,, învinuitul pledează vinovat avînd aşteptarea rezonabilă de a obţine o indulgenţă din partea statului”, această definiţie ar putea armoniza şi uniformiza toate abordările existente.

De fapt, definiţia enunţată mai sus coincide cu cea dată de CPP al RM şi

considerăm că este potrivită pentru a opera cu ea la analiza acestui concept. Şi anume, conform art. 504 alin. 2 din CPP, acordul de recunoaștere a vinovăției este o tranzacție încheiată între procuror și învinuitul persoană fizică sau juridică care și-a exprimat acordul de a-și recunoaște vina și acceptă încadrarea juridică a faptei, precum și forma de executare a pedepsei, în schimbul unei pedepse reduse [8].

Considerăm că cel mai potrivit criteriu de clasificare este obiectul acordului sau obligaţiile pe care şi le asumă părţile în cadrul unui acord. Astfel, putem destinge:

1. *Acordul de recunoaştere a vinovăţiei în privinţa pedepsei*. Acest tip de acord presupune că învinuitul pledează în privinţa învinuirilor formulate în schimbul unei promisiuni din partea procurorului cu privire la recomandarea pedepsei, pe care acesta o va face în instanţă.

Ca rezultat al negocierilor, procurorul poate cădea de acord să recomande judecătorului să fie indulgent sau chiar să ceară judecătorului să nu aplice o pedeapsă care ar fi mai mare decît o anumită limită. Procurorul poate promite că o să ceară o soluţionare specifică a cazului cum ar fi, de exemplu, aplicarea concomitentă şi nu consecutivă a privaţiunii de libertate pentru săvîrşirea mai multor infracţiuni, să ceară eliberarea supravegheată sau de a nu se opune cererii de indulgenţă făcută de inculpat judecătorului. În cazuri serioase procurorul poate accepta să se abţină de la recomandarea aplicării unei pedepse aspre sau el poate să nu se pronunţe, atunci cînd este întrebat de instanţă, dacă vrea să facă o recomandare.

Cu toate că în virtutea legii stabilirea pedepsei este o funcţie a judecătorului, acesta nu este obligat să respecte recomandarea făcută de procuror, însă procurorul, atunci cînd face o promisiune învinuitului referitor la recomandarea pedepsei, coroborează propunerea sa cu practica judiciară a judecătorului stabilită în acest sens, astfel ca scopul unui asemena acord să fie îndeplinit.

Acordul de recunoaştere a vinovăţiei, prevăzut de legislaţia RM, este un acord în privinţa pedepsei.

În acest sens, art. 80 alin. (1) din Codul penal al RM prevede, în cazul în care persoana pusă sub învinuire încheie un acord de recunoaștere a vinovăției, iar instanța de judecată acceptă acest acord, limitele de pedeapsă prevăzute în Partea specială a prezentului cod se reduc cu o treime.

2. *Acordul de a reduce volumul sau gravitatea învinuirii înaintate*.

Acest tip de acord constă în angajamentul procurorului de a permite învinuitului

să pledeze vinovat în privinţa unei infracţiuni mai puţin grave decît indică probele. Cu alte cuvinte, în acest caz procurorul înaintează învinuiri mai mici decît ar dicta legea pentru această cauză, spre exmeplu, procurorul înaintează învinuiri pentru furt neagravat în loc de furt agravat. Aducerea învinuirilor este de competenţa procurorului, discreţia judiciară nu este problemă în acest caz. Cu toate acestea, atunci cînd o acceptă, judecătorul poate limita puterea procurorului în cadrul acestui tip de acord, în dependenţă de calitatea cercetării bazei faptice a pledoariei [9, p. 696].

3. *Acordul de a nu înainta anumite învinuiri*.

Acest tip de acord constă în angajamentul învinuitului de a pleda vinovat în privinţa unei sau mai multor învinuiri, în schimbul renunţării procurorului de a înainta altele. Ca şi în cazul acordului de înaintare a unor învinuiri mai blînde, acest tip de acord este de competenţa deplină a procurorului şi nu depinde de judecător.

De asemenea, procurorul poate încheia un asemenea acord fără ca învinuitul să-şi recunoască vinovăţia în privinţa învinuirilor înaintate, atunci cînd apărătorul îl convinge că acest acord este în interesele justiţiei. Astfel, învinuirile potenţiale în privinţa învinuitului pot fi anulate după terminarea cu succes a unor programe (programe anti alcool etc.). Totodată, poate fi negociat un acord de liberare supravegheată, condiţiile căruia ar putea stipula că procurorul va retrage retroactiv toate învinuirile, dacă la sfîrşitul unei perioade stabilite învinuitul nu va comite alte încălcări ale legii.

Organele judiciare se confruntă cu un număr enorm de cauze penale, care trebuie soluţionate cu un minim de resurse materiale şi de personal. În afară de volumul mare de muncă, în realizarea sarcinilor, sistemul judiciar al RM se confruntă cu presiunea constantă din partea statului şi opiniei publice de a lupta eficient cu criminalitatea, totodată, fiind obligatoriu respectate anumite cerinţe justificate, dar totuşi rigide, ale asigurării unui proces echitabil. În aceste condiţii devine tot mai clar, că modelele existente ale procesului penal nu fac faţă fenomenelor pe care urmează a le controla. A crescut numărul infracţiunilor, a crescut numărul infractorilor, respectiv a crescut numărul cazurilor ce trebuie investigate şi soluţionate cu prea puţine resurse.

În consecinţă s-a observat o mişcare continuă spre o orientare comună a sistemelor de drept prin împrumutarea reciprocă a acelor instituţii şi practici, care ar atenua situaţia. În acest context şi concurs de împrejurări, legislatorul RM a perceput

necesitatea de a introduce instituţii noi în procesul penal.

Printre aceste se numără acordul de recunoaştere a vinovăţiei, acordul de cooperare și judecarea cauzelor penale în baza probelor administrate la urmărire penală, care este o soluţie a problemelor mai sus enunţate şi care va contribui la soluţionarea cît mai operativă a cauzelor penale, descoperirea infracțiunilor, cu respectarea standardelor de înaltă echitate şi justeţe.

Definind acordul de recunoaștere a vinovăției, observăm că legea procesual-penală a fost completată cu o instituție nouă, menită să asigure descoperirea mai eficientă a infracțiunilor, numită procedura acordului de cooperare.

Procedurii acordului de cooperare i se aplică dispozițiile referitoare la procedura acordului de recunoaștere a vinovăției, cu completările și derogările din secțiunea ce reglementează nemijlocit acordul de cooperare.

În acord cu prevederile art. 509^3 alin. (2) Cod de procedură penală al RM, acordul de cooperare este o tranzacție încheiată, la propunerea procurorului, între procurorul-șef al procuraturii specializate și învinuitul persoană fizică care își recunoaște vina și dorește să coopereze cu organul de urmărire penală, prin facilitarea identificării și tragerii la răspundere penală a altor persoane, în schimbul unei pedepse reduse și al formei de executare a acesteia.

Conform alin. (3) al aceleiași norme, procedura acordului de cooperare se aplică în cauzele penale date în competența procuraturilor specializate în vederea descoperirii unei infracțiuni prevăzute la art. 270^1 și 270^2, cu excepția infracțiunilor ușoare, când pe altă cale este imposibilă realizarea scopului procesului penal.

Potrivit art. 80 alin. (2) Cod penal al RM, în cazul în care persoana pusă sub învinuire încheie un acord de cooperare, iar instanța de judecată acceptă acest acord, limitele de pedeapsă prevăzute de norma părții speciale a prezentului cod se reduc cu două cincimi. La stabilirea pedepsei cu închisoare se aplică suspendarea condiționată a executării pedepsei sau suspendarea parțială a executării pedepsei, în modul prevăzut de lege.

În contextul reformei a procedurii penale ce rezultă din prevederile Programului de activitate a Guvernului Republicii Moldova pentru anii 2011-2014 ” Integrare Europeană – Libertate, Democraţie şi Bunăstare”, care stabileşte un capitol foarte consistent, denumit „Reforma Justiţiei”, prin Legea nr. 66 din 05.04.2012 pentru modificarea și completarea Codului de procedură penală al Republicii Moldova nr.

122- XV din 14.03.2013, intrată în vigoare din 27.10.2012, a fost introdusă o nouă instituție procesual- penală, ce se intitulează judecata pe baza probelor administrate în faza urmăririi penale.

Pretextul logico-juridic al introducerii procedurii judecării cauzei în baza probelor administrate în faza urmăririi penale a servit *Recomandarea nr. 87/18 a Comitetului Miniştrilor către statele membre privind simplificarea justiţiei penale* (adoptată de Comitetul de Miniştri la 17 septembrie 1987). Recomandarea nominalizată prevede că, lentoarea justiţiei penale ar putea fi remediată şi prin recurgerea, pentru a rezolva problema infracţiunilor minore şi a celor comune la:

- aşa-numitele proceduri sumare;
- tranzacţiile între autorităţile competenţe în materie penală şi alte autorităţi interveniente, ca o posibilă alternativă la urmărirea penală;
- simplificarea procedurii jurisdicţionale ordinare.

Astfel, întru simplificarea procedurii judecătoreşti ordinare, pe lîngă procedura privind acordul de recunoaștere a vinovăției a avut loc implementarea procedurii judecării cauzei în baza probelor administrate în faza urmăririi penale.

Raționamentul juridic al acestei proceduri constituie asigurarea examinării juste a cauzei, fără a suporta mari cheltuieli de judecare. Totodată, aplicarea acesteia va reduce din timpul examinării cauzei, va contribui la realizarea justiției eficiente precum şi va reduce din volumul considerabil.

Procedura judecării cauzei penale în baza probelor administrate în faza urmăririi penale presupune faptul că, în cazul cînd inculpatul recunoaşte toate capetele de învinuire formulate în rechizitoriu şi nu are pretenţii faţă de probele acumulate la dosar, instanţa poate recurge la o asemenea procedură, avînd loc dezbaterile judiciare doar pe marginea măsurii de pedeapsă ce urmează a fi aplicată.

Conform art. 80^1 alin. (1) Cod de procedură penală al RM, în cazul în care inculpatul a recunoscut săvârșirea faptelor indicate în rechizitoriu și a solicitat ca judecata să se facă pe baza probelor administrate în faza de urmărire penală, acesta beneficiază de reducerea cu o pătrime a limitelor de pedeapsă prevăzute în Partea specială a prezentului cod în cazul pedepsei cu amendă, cu muncă neremunerată în folosul comunității sau cu închisoare.

Legislatorul a condiţionat judecata pe baza probelor administrate în cadrul procedurii prejudiciare prin:

1. Recunoaşterea de către inculpat în totalitate a faptelor incriminate, pentru săvîrşirea cărora a fost deferit justiţiei;

2. Nedorinţa de a fi administrate probe noi.

Deci, urmează să precizăm că recunoașterea probelor administrate în cadrul procedurii prejudiciare constituie elementul principal care întemeiază inițierea procedurii sumare prevăzute în art. 364[1] din Codul de procedură penală.

Procedura acordului de recunoaștere a vinovăției și privind acordul de cooperare, precum și procedura judecării cauzelor penale în baza probelor administrate la urmărire penală cad sub incidența procedurilor sumare, avînd în acest sens elemente și trăsături definitorii specifice acestora.

Procedurile penale vizate constituie proceduri simplificate, ce reduc complexitatea procesului de examinare a cauzei penale și asigură celeritatea procedurilor.

În ansamblu, procedura acordului de recunoaștere a vinovăției și privind acordul de cooperare, precum și procedura judecării cauzelor penale în baza probelor administrate la urmărire penală se aplică în vederea asigurării *principiului bunei administrări a justiției penale*.

În acest context, urmează să precizăm că procedurile enunțate au menirea de a asigura examinarea justă a cauzei penale, fără a suporta mari cheltuieli de judecare. Totodată, aplicarea acestora va reduce din timpul examinării cauzei, va contribui la realizarea justiției eficiente, precum şi va reduce sarcina de lucru a instanțelor de judecată, dar în final obținem realizarea sarcinilor și scopului procesului penal cu standarde înalte de echitate.

Procedura acordului de recunoaștere a vinovăției și privind acordul de cooperare, precum și procedura judecării cauzelor penale în baza probelor administrate la urmărire penală au un scop principal unic, și anume de a descoperi infracțiunea într-un mod accelerat și eficient.

Procedura scrisă este predominantă în cadrul acestor proceduri sumare.

Examinarea cauzei penale prin procedurile vizate implică acordarea unor garanții sau înlesniri de ordin procesual acuzatului, care se prezintă prin reducerea limitelor pedepsei ce urmează a fi aplicată în cazul condamnării.

BIBLIOGRAFIE:

1. ГУЛЯЕВ А. Единный порядок предпологает дифференциацию. Социалистическая законность, Издательство Известия, 1995, p. 65.
2. TULBURE A. , TATU A. Tratat de drept procesual penal, Ed. AllBeck, București, 2001, p. 535.
3. NEAGU Ion. Tratat de procedură penală, Editura Pro, 1997, p. 694.-696.
4. LAFAVE Wayne R. and ISRAEL Jerold H. Criminal procedure, Second Ed., West Publishing Co., St. Paul, Minn., 1992, p. 932.
5. HERMAN G. Nicholas, Plea bargaining, Lexis Law Publishing Charlottesville, Virginia, 1997, p. 121.
6. BREEDEN Hon John L., Zayicek Douglas M., Building a better guilty plea, South Carolina Lawyer, January/February, no. 18, 1997, p. 109.
7. NEWMAN Donald J. Conviction: The Determination of Guilt or Innocence without Trial, Little, Brown and Company. Boston- Toronto, 1966. XXVII, p. 23.
8. Codul de procedură penală, adoptat în 14.03.2003, publicat în Monitorul Oficial al RM nr. 104-110/447 din 07.06.2003.
9. ODIAGA Ursula. The Ethics of Judicial...p. 696.

CZU: 343.59:342.272(078.7) **https://doi.org/10.59295/rpijn2025.72**

DREPTUL PERSOANEI LA LIBERA EXPRIMARE SAU INFRACȚIUNE SĂVÂRȘITĂ PE MOTIVE DE PREJUDECATĂ (STUDIU DE CAZ)

CUȘNIR Valeriu,
Universitatea de Stat din Moldova,
doctor habilitat în drept, profesor universitar,
Cercetător științific principal, Institutul de Cercetări Juridice, Politice și Sociologice
ORCID ID: 0000-0003-1338-5993

SUMMARY

Freedom of expression according to art. 10 of the European Convention on Human Rights raises a wide area of interpretation. The European Court of Human Rights specified its position on the role of the right to freedom of expression in a democratic society: „ Freedom of expression is one of the essential foundations of such a society, one of the primary conditions for its progress and the development of every human being. It is applicable not only for information or ideas that are received favorably or considered as offensive or indifferent, but also for those that contradict, shock or disturb the state or any other category of the population. Such are the requirements of pluralism, tolerance and openness, without which there is no democratic society" (handyside v/United Kingdom case, 1976). In addition, the ECHR enshrines that the execution of these freedoms, which entail duties and responsibilities, may be subject to formalities, conditions, restrictions or sanctions provided for by law, which constitute necessary measures, in a democratic society, for national security, territorial integrity or public safety, defense order and the prevention of crimes, the protection of health or morals, the protection of the reputation or the rights of others, to prevent the disclosure of confidential information or to guarantee the authority and impartiality of the judiciary." In this sense, the criminal law criminalizes incitement to hatred or violence, manifested through public exhortations, dissemination of information or other forms of public information, including through the mass media, in written form, drawing or image, or through a system IT, against a category of people on grounds of prejudice, offense provided for in art. 346 - Incitement to violent actions based on prejudice, Criminal Code of the Republic of Moldova.

Keywords: human rights, the right to opinion, freedom of expression, incitement to hatred or violence, reasons for prejudice, criminal liability.

Dreptul persoanei la libera exprimare, este protejat atât la nivel internaţional, cât şi cel naţional.

Astfel, Convenția Europeană pentru Drepturile Omului în art. 10 prevede:

„1. Orice persoană are ***dreptul la libertatea de exprimare****. Acest drept cuprinde* ***libertatea*** *de opinie şi libertatea de a primi sau* ***de a comunica informaţii ori idei fără***

amestecul autorităţilor publice *şi fără a ţine seama de frontiere. Prezentul articol nu împiedică statele să supună societăţile de radiodifuziune, de cinematografie sau de televiziune unui regim de autorizare.*

2. Executarea acestor libertăţi ce comportă îndatoriri şi responsabilităţi poate ***fi supusă unor formalităţi, condiţii, restrîngeri sau sancţiuni prevăzute de lege****, care constituie* ***măsuri necesare****, într-o societate democratică, pentru securitatea naţională, integritatea teritorială sau siguranţa publică,* ***apărarea ordinii şi prevenirea infracţiunilor****, protecţia sănătăţii* ***sau a moralei****, protecţia reputaţiei sau a drepturilor altora, pentru a împiedica divulgarea de informaţii confidenţiale sau pentru a garanta autoritatea şi imparţialitatea puterii judecătoreşti."*

La nivel naţional Constituţia Republicii Moldova garantează libertatea opiniei şi a exprimării prin prevederile art. 32 în care se consacră:

„(1) Oricărui cetăţean îi este garantată libertatea gândirii, a opiniei, precum şi ***libertatea exprimării în public prin cuvânt, imagine sau prin alt mijloc posibil****.*

(2) Libertatea exprimării nu poate prejudicia onoarea, demnitatea sau dreptul altei persoane la viziune proprie.

(3) Sunt interzise şi pedepsite prin lege contestarea şi defăimarea statului şi a poporului, îndemnul la război de agresiune, la ură naţională, rasială sau religioasă, incitarea la discriminare, la separatism teritorial, la violenţă publică, precum şi alte manifestări ce atentează la regimul constituţional".

În acest context, libertatea de exprimare potrivit art.10 din Convenţia Europeană pentru Drepturile Omului suscită o arie largă de interpretare. Astfel, în cauza Handyside versus Regatului Unit (1976) Curtea a precizat poziţia sa cu privire la rolul dreptului la libertatea de exprimare într-o societate democratică: „Libertatea de exprimare constituie unul din fundamentele esenţiale ale unei asemenea societăţi, una din condiţiile primordiale ale progresului său şi ale dezvoltării fiecărui om. Ea este aplicabilă nu numai pentru *informaţiile* sau *ideile* ce sunt primite în mod favorabil sau considerate ca ofensive ori indiferente, dar de asemenea şi pentru cele care contrazic, şochează sau neliniştesc statul sau orice altă categorie a populaţiei. Astfel sunt cerinţele pluralismului, toleranţei şi spiritului deschizător, fără de care nu există o societate democratică ". În unison sunt și alte spețe din jurisprudența CtEDO, inclusiv:

- Hotărârea CEDO din 20.04.2004 - Amihalachioaie versus Moldova. Dreptul la libertatea de exprimare (art.10 alin.1). Încalcări în domeniul exercitării jurisdicţiei

constituţionale // Monitorul Oficial al Republicii Moldova 150-155/114, 2004;
- Hotărârea CEDO din 12.02.2008 - Guja versus Moldova. Dreptul la libertatea de exprimare (art.10 din Convenţie) // Hotărârile şi deciziile CEDO în cauzele moldoveneşti vol.VII/87, 2009.

Studiul de caz vizează speța [1] aflată în gestiunea organelor de urmărire penală privind fapta unor persoane neidentificate care în luna martie 2024 intrând pe teritoriul cimitirului evreiesc au inscripționat cu vopsea pe placa monumentului de pe mormântul ridicat în memoria evreilor omorâți în perioada celui de-al II-ea Război Mondial cuvintele ,,FREE PALESTINE!", ,,TERRORIST ISRAEL FREE PALESTINE, TERORIST ISRAEL".

Soluționarea justă a speței în cauză presupune încadrarea juridică adecvată a faptei, pretins săvârșite, în tiparul legii - operațiune de identificare în pretinsa faptă comisă de către făptuitor - profanarea prin orice mijloace a unui mormânt, a unui monument funerar săvârșită de două sau mai multe persoane (lit. a), alin. (2), art.222 C.pen. al RM), precum și săvârșită din motive de prejudecată (lit. b), alin. (2), art.222 C.pen. al RM), a elementelor infracțiunii prevăzute în norma legală concretă, adică în norma stipulată la art. 222 C. pen. al RM, aflată în vigoare, din Partea specială a Codului penal cu respectarea dispozițiilor generale ale răspunderii penale (prescrise în Partea generală a Codului penal), aplicabile faptei comise. În cazul împricinat încadrarea juridică adecvată a faptei presupune a stabili existența/inexistența concordanței între cele săvârșite de făptuitori si norma penală concretă, prevăzută la articolul respectiv 222 din Codul penal, precum si in raport cu dispozițiile generale aplicabile faptei în cauză (din Partea generală a Codului penal).

Soluționarea cazului, inclusiv încadrarea juridică adecvată a faptei este atribuită în competența organului de urmărire penală/procurorului (Cod procedură penală. Partea specială, Titlul I. Urmărirea penală. Capitolul II - Sesizarea organului de urmărire penală. Capitolul III - Competența organelor de urmărire penală. Capitolul IV – Pornirea urmăririi penale).

Regulile și cerințele de încadrare juridică a infracţiunii sunt stipulate în art.113-118 C.pen. al RM. Astfel, prin încadrarea juridică a infracțiunii se înțelege determinarea şi constatarea juridică a corespunderii exacte între semnele faptei prejudiciabile săvârşite şi semnele componenţei infracţiunii, prevăzute de norma penală. În doctrină s-a arătat că încadrarea juridică a faptei în tiparul anumitei normei penale (din Partea specială) este un proces logic, o activitate a persoanelor

ce desfăşoară urmărirea penală şi a judecătorilor cu scopul de a stabili la toate etapele procesului penal corespunderea exactă a semnelor unei fapte prejudiciabile concrete, comise în realitatea obiectivă, cu semnele componenţei de infracţiune prevăzute de legea penală într-o normă incriminatoare. Încadrarea juridică a faptei prezumă o apreciere juridică a faptei prejudiciabile comise și/sau constituie un rezultat al procesului de identificare a coincidenţei semnelor faptei prejudiciabile comise cu semnele componenţei de infracţiune prevăzute de norma juridico-penală corespunzătoare.

În raport cu speța în cauză, în Capitolul VIII - Infracţiuni contra sănătăţii publice şi convieţuirii sociale – din Partea specială a C.pen. al RM este prevăzută infracțiunea de *profanare a mormintelor și a monumentelor* – art. 222 C.pen. al RM. În varianta tip a infracțiunii prevăzute la alin. (1) al art. 222 C.pen. al RM se incriminează: profanarea prin orice mijloace a unui mormînt, a unui monument funerar sau de for public, a unei urne funerare sau a unui cadavru, precum şi însuşirea obiectelor ce se află în mormînt sau pe el. Observăm că *varianta tip* (alin. (1) al art. 222 C.pen. al RM) a infracțiunii prevede mai multe modalități normative, toate alternative, de comitere a faptei:

1. Profanarea prin orice mijloace a unui mormânt, a unui monument funerar sau de for public;

2. Profanarea prin orice mijloace a unei urne funerare sau a unui cadavru;

3. Însuşirea obiectelor ce se află în mormînt sau pe el.

În varianta *agravantă* (alin. (2) al art. 222 C.pen. al RM) a infracțiunii fapta incriminată la alin. (1) al art.222 C.pen. al RM este săvârșită:

a) de două sau mai multe persoane;

b) din motive de prejudecată;

c) cu cauzarea de daune în proporţii mari.

Infracțiunea de profanare a mormintelor și a monumentelor - art. 222 C.pen. al RM – este poziționată în Capitolul VIII „Infracțiuni contra sănătății publice și a conviețuirii sociale”, având ca *obiect juridic generic* relațiile sociale din domeniul sănătății publice și al conviețuirii sociale. În ceea ce privește *obiectul juridic special* al infracțiunii în cauză, în viziunea autorilor Brînză S., și Stati V., acesta îl formează relațiile sociale privind păstrarea sentimentului de respect și pietate față de cei decedați și față de obiectele care păstrează memoria lor. [2, p.911] Obiectul juridic

special principal în cazul infracțiunii de profanare a mormintelor și a monumentelor, în viziunea aceloraşi autori, îl constituie relațiile sociale cu privire la conviețuirea socială. În calitate de *obiect juridic special secundar* al infracțiunii prevăzute la art. 222 C.pen. al RM, în modalitatea normativă de însușire a obiectelor ce se află în mormânt sau pe el, se manifestă relațiile sociale privitoare la posesia obiectelor ce se află în mormânt sau pe el (posesia din partea moștenitorilor celor decedați). [2, p.911]

Obiectul material al infracțiunii de profanare a mormintelor și a monumentelor reiese din dispoziția art. 222 CP, și îl constituie, în funcție de situație, mormântul, monumentul funerar sau de for public, urna funerară, cadavrul, precum și obiectele ce se află în mormânt sau pe el. Prin *mormânt,* conform dicționarului limbii române moderne, se înțelege o groapă săpată în pământ pentru înmormântarea celor decedați. Loc unde este înmormântat cineva. [3, p. 515] Mormântul cuprinde partea respectivă de teren cu toate anexele care se află pe această împrejurare, felinare, bancă, obiecte religioase etc. De asemenea, se consideră mormânt şi locul înhumării militarilor căzuţi în luptă sau a victimelor civile ale războiului, indiferent dacă este un mormânt individual sau un mormânt comun. [2, p.911] Monumentul este o lucrare artistică aflată pe un mormânt sau alături de un mormânt, având menirea de a exprima sentimentele de respect și venerație față de cel dispărut. [4, p.499] Conform dicționarului explicativ al limbii române, prin monument funerar sau de for public se subînțelege un monument ridicat pe mormântul cuiva pentru a-i perpetua amintirea. [5] Prin urnă funerară se înțelege cenușarul, adică vasul în care se păstrează cenușa morților incinerați. [2, p.911] Prin cadavru se înțelege rămășița trupească a celui decedat (temporar neînhumat sau exhumat). [2, p.911] Prin obiecte ce se află în mormânt sau pe el se înțeleg obiectele ce se află asupra cadavru lui înhumat (vestimentația, decorațiile etc.), sicriul sau obiectele de pe mormânt, care nu fac parte din monument (coroana de flori, buchetele de flori etc.). [2, p.911]

Elementul material (latura obiectivă) al infracțiunii prevăzute la art. 222 C.pen. al RM prezumă acțiune, implicând câteva modalități normative cu caracter alternativ prin care se poate realiza această faptă penală. Deci infracțiunea specificată la art. 222 CP se poate realiza prin următoarele modalități: 1. Profanarea prin orice mijloace a unui mormânt, a unui monument funerar sau de for public; 2. Profanarea prin orice mijloace a unei urne funerare sau a unui cadavru; 3. Însușirea obiectelor ce se află în mormânt sau pe el. Acțiunea de profanare are semnificația de pângărire, degradare, necinstire,

comise asupra obiectului material al infracțiunii. [6, p.464] Profanarea, menționează prof. Tudorel Toader, semnifică tratarea fără respectul cuvenit a unor lucruri considerate sfinte. Profanarea unui mormânt, monument etc. semnifică pângărirea acelui mormânt, monument etc., manifestarea lipsei de respect față de memoria celui dispărut, pe care mormântul, monumentul etc. o simbolizează. [7, p.32]

Acțiunea de profanare se poate realiza și prin acte lipsite de violență, dar privind direct obiectul material al infracțiunii, acte prin care se exprimă aceeași lipsă de respect față de memoria celui dispărut, cum ar fi desenarea pe mormânt sau pe monument a unor scene obscene, scrierea unor cuvinte injurioase etc. [8, p.83] Profanarea prin orice mijloace a unui mormânt, a unui monument funerar sau de for public, a unei urne funerare sau a unui cadavru, precum și însușirea obiectelor ce se află în mormânt sau pe el menționează autorii Alexe Jeflea și Victor Moraru reprezintă unica faptă care conține rudimentele canoanelor religioase destinate protecției sentimentelor sacre ale oamenilor. Această faptă aduce atingere nu doar memoriei despre cei răposați, ci și sentimentelor sacre ale celor care au rămas în viață (rudele apropiate ale celui decedat, prietenii etc.).

Istoricește, această faptă și-a păstrat pericolul social grav anume din motivul de sacralitate sporită pe care o implică. [9, p.177] Prin profanarea mormântului se înțelege nivelarea, săparea, devastarea, aruncarea în aer prin intermediul exploziei etc.; profanarea monumentului reprezintă distrugerea, deteriorarea, răsturnarea, aplicarea unor inscripții sau simboluri pângăritoare etc. [2, p.912] După componența de infracțiune, prima și a doua modalitate normativă prin intermediul căreia se poate realiza latura obiectivă a infracțiunii specificate la art. 222 C.pen – profanarea, atribuie fapta penală respectivă la categoria de componență de infracțiune formală. A treia modalitate normativă cu caracter alternativ, prin care poate fi comisă infracțiunea de profanare a mormintelor și a monumentelor – însușirea, o atribuie la categoria infracțiunilor cu componență materială, care se consideră consumată din momentul apariției posibilității la făptuitor, după însușire, de a se folosi și respectiv de a dispune de bunurile însușite. Prin urmare, profanarea mormintelor se consideră consumată din momentul realizării acțiunii de profanare, sau respectiv, din momentul în care făptuitorul obține posibilitatea reală de a se folosi și de a dispune de obiectele ce se află în mormânt sau pe el. [2, p.914] Semnele facultative precum timpul, metodele, mijloacele și împrejurările săvârșirii infracțiunii nu prezintă importanță pentru

încadrea juridică a faptelor incriminate la art. 222 CP, ele fiind luate în considerare de organele de drept în procesul de individualizare a pedepsei. Această teză este valabilă și în raport cu urmările prejudiciabile ale a infracțiunii în cauză.

Subiectul infracțiunii de profanare a mormintelor și a monumentelor poate fi persoana fizică responsabilă care la momentul săvârșirii infracțiunii a atins vârsta de 16 ani. [7, p.33]

Latura subiectivă a infracțiunii prevăzute la art.222 C.pen. al RM se manifestă prin vinovăție în forma de intenție directă. Motivul infracțiunii, de profanare a mormintelor și a monumentelor, în special, pentru primele două modalități normative de comitere a faptei respective (profanarea prin orice mijloace a unui mormânt, a unui monument funerar sau de for public, a unei urne funerare sau a unui cadavru) nu este prevăzut în calitate de semn obligatoriu al laturii subiective, acesta fiind luat în considerare la individualizarea pedepsei penale, stabilirea gradului și a caracterului prejudiciabil al faptei comise. Este important de menționat că pentru infracțiunea de profanare a mormintelor și a monumentelor în forma agravantă (lit. b), alin.(2), art.222 C.pen. al RM) este prevăzută săvârșirea acesteia *din motive de prejudecată,* or atunci stabilirea acestora din urmă este obligatorie pentru justa încadrare a faptei conform art. 222 alin. (2) lit. b) C.pen. al RM. Scopul infracțiunii prevăzute la art.222 C.pen. al RM nu este considerat un semn obligatoriu al laturii subiective și nu este luat în considerare în procesul de încadrare a faptei; *excepție* fiind pentru a treia modalitate normativă cu caracter alternativ de comitere a infracțiunii de profanare a mormintelor și a monumentelor – însușirea obiectelor ce se află în mormânt sau pe el, situație în care este obligatorie stabilirea scopului de cupiditate. [2, p.914]

Așadar, referindu-ne la fapta de inscripționare ilicită cu vopsea pe placa monumentului de pe mormântul ridicat în memoria evreilor omorâți în perioada celui de-al II-ea Război Mondial, așa cum este expusă, aceasta atestă o bănuială rezonabilă privind săvârșirea infracțiunii prevăzute la art. 222, alin.(2), lit. a) C. pen. al RM, adică profanarea prin orice mijloace a unui monument funerar sau de for public, săvârșită de două sau mai multe persoane, faptă pasibilă de pedeapsă cu amendă în mărime de la 1050 la 1250 de unități convenționale sau cu muncă neremunerată în folosul comunității de la 200 la 240 de ore, sau cu închisoare de la 1 la 4 ani. [6]

În cele ce urmează se impune să determinăm dacă fapta de inscripționare a cuvintelor ,,FREE PALESTlNE!”, ,,TERRORIST ISRAEL FREE PALESTlNE, TERORIST ISRAEL”

pe placa monumentului de pe mormântul ridicat în memoria evreilor omorâți în perioada celui de-al II-ea Război Mondial conține (sau nu) elemente ale infracțiunii de instigare la acțiuni violente pe motive de prejudecată prevăzute la art. 346 C. pen. al RM.

Potrivit Google translate [10] expresia ,,FREE PALESTlNE!" semnifică „ELIBERATI PALESTINA; LIBERTATE PALESTINEI", iar expresia „TERRORIST ISRAEL " are semnificația „ISRAELUL TERORIST". În viziunea noastră aceste expresii nu cad sub incidența discursului de ură, nici de instigare la discriminare, precum nici motivelor de prejudecată. Expresiile în cauză reprezintă, mai degrabă, aprecieri personale ce se înscriu în dreptul persoanei la libertatea de opinie și exprimare. Am mai remarcat ceva mai sus, în acest context, că libertatea de exprimare potrivit art.10 din Convenția Europeană pentru Drepturile Omului suscită o arie largă de interpretare (a se vedea: cauza Handyside c/Regatului Unit (1976), Amihalachioaie c/Republicii Moldova (2004), Guja c/Republicii Moldova (2009)).

În raport cu speța în cauză încadrarea juridică a faptei presupune a stabili existența/inexistența concordanței între cele săvârșite de făptuitori, adică de cei ce au inscripționat cuvintele ,,FREE PALESTlNE!", ,,TERRORIST ISRAEL FREE PALESTlNE, TERORIST ISRAEL" pe placa monumentului de pe mormântul ridicat în memoria evreilor omorâți în perioada celui de-al II-ea Război Mondial si norma penală concretă, prevăzută la articolul 346 - Instigarea la acțiuni violente pe motive de prejudecată - din Codul penal al Republicii Moldova, precum si in raport cu dispozițiile generale aplicabile faptei în cauză (din Partea generală a Codului penal).

Înseși procesul de încadrare juridică [6] presupune:

- identificarea obiectului juridic al infracțiunii (sub toate modalitățile sale) prevăzute la art.346 C.pen.al RM;
- identificarea elementului material (laturii obiective) al infracțiunii prevăzute la art.346 C.pen.al RM;
- identificarea subiectului activ al infracțiunii prevăzute la art.346 C.pen.al RM;
- identificarea laturii subiective a infracțiunii prevăzute la art.346 C.pen.al RM.

Obiectul juridic general este manifestat prin totalitatea relațiilor sociale le cu privire la valorile sociale subsumate în art. 2, alin.(1), C.pen.: „Persoana, drepturile și libertățile acesteia, proprietatea, mediul înconjurător, orânduirea constituțională, suveranitatea, independența și integritatea teritorială a Republicii Moldova, pacea și securitatea omenirii, precum și întreaga ordine de drept".

Obiect juridic generic (de grup) – este constituit dintr-un anumit grup de valori sociale omogene care sunt ocrotite prin normele penale sistematizate într-un anumit Capitol al Părții speciale din Codul penal. Ținând cont poziția faptei incriminate art. 346 C. pen. în ierarhia valorilor sociale protejate prin legea penală - Partea specială. Capitolul XVII, Infracțiuni contra autorităților publice și a securității de stat – *obiectul juridic generic* (de grup) este format din relațiile sociale privind buna desfășurare a activității autorităților publice și securitatea de stat - ca valori ocrotite prin normele penale sistematizate în acest capitol.

Obiectul juridic special/nemijlocit al infracțiunii de instigare la acțiuni violente pe motive de prejudecată (art.346 C.pen.) urmează a fi dedus din natura și conținutul relațiilor sociale violate prin instigarea la ură sau violență, manifestată prin îndemnuri publice, diseminare a informației sau alte forme de informare a publicului, inclusiv prin intermediul mass-mediei, în formă scrisă, desen sau imagine, sau prin intermediul unui sistem informatic, împotriva unei categorii de persoane pe motive de prejudecată.

Astfel, *obiectul juridic special/nemijlocit* al infracțiunii stipulate la art. 346 C. pen. este constituit din relațiile sociale privind dreptul la egalitate în fața legii - valoare socială consacrată în alin.(2), art.16 din Constituție și dezvoltată prin Legea nr.121 din 25.05.2012 cu privire la asigurarea egalității - drept garantat tuturor persoanelor aflate pe teritoriul Republicii Moldova în sferele politică, economică, socială, culturală și alte sfere ale vieții, fără deosebire de rasă, culoare, naționalitate, origine etnică, limbă, religie sau convingeri, sex, vârstă, dizabilitate, opinie, apartenență politică sau orice alt criteriu similar.

Dacă obiectul juridic al infracțiunii (în modalitățile sale) este reprezentat de valoarea socială și relațiile generate de aceasta, atunci obiectul material al infracțiunii îl constituie entitatea fizică împotriva căreia este orientat elementul material (adică fapta/manopera făptuitorului) al infracțiunii. Cu referire la infracțiunea prevăzută la art. 346 C. pen. precizăm că aceasta este lipsită de obiect material, deoarece prin comiterea acestor fapte făptuitorul nu operează nici într-un fel asupra vreunor entități fizice, obiecte sau bunuri materiale.

Subiectul (activ) infracțiunii. Reieșind din textul normativ al incriminării stipulate la art. 346 C. pen. legiuitorul nu a prevăzut careva cerințe speciale față de făptuitor. Astfel, sunt pasibile de răspundere penală persoanele fizice responsabile care, în

momentul săvârșirii infracțiunii, au împlinit vârsta de 16 ani (art. 21, alin. (1), C. pen.).

Subiectul pasiv al infracțiunii prevăzute la art. 346 C. pen. Vom preciza că subiect pasiv special (imediat) al infracțiunii în cauză sunt persoanele dreptului (toți cetățenii Republicii Moldova sunt egali în fața legii și a autorităților publice, fără deosebire de rasă, naționalitate, origine etnică, limbă, religie, sex, opinie, apartenență politică, avere sau de origine social – art. 16, alin. (2) din Constituție) cărora li s-a adus atingere prin fapta incriminată - instigarea la ură sau violență din motive de prejudecată. Alăturat vom sublinia că în calitate de subiect pasiv general (mediat) al infracțiunii vizate (ca de fapt și în cazul tuturor contravențiilor și infracțiunilor) este statul - titular al constrângerii și apărării sociale a persoanei – prescripție consacrată în art. 16, alin. (1) din Constituție - Respectarea și ocrotirea persoanei constituie o îndatorire primordială a statului.

Elementul material (latura obiectivă) a infracțiunii. Latura obiectivă a conținutului constitutiv al infracțiunii exprimă manifestarea exterioară care include elementul material sub forma acțiunii sau inacțiunii, urmarea prejudiciabilă, legătura de cauzalitate si anumite condiții ce țin de loc, timp, mod și împrejurări de comitere a faptei (cerințe esențiale). Potrivit textului normativ al normei de incriminare prevăzute la art. 346 C. pen. al RM este pasibilă de sancțiune penală fapta - de instigare la ură sau violență, manifestată prin îndemnuri publice, diseminare a informației sau alte forme de informare a publicului, inclusiv prin intermediul mass-mediei, în formă scrisă, desen sau imagine, sau prin intermediul unui sistem informatic, împotriva unei categorii de persoane – săvârșită din motive de prejudecată. Prin prisma structurii laturii obiective (1 - elementul material sub forma acțiunii sau inacțiunii; 2 - urmarea prejudiciabilă; 3- legătura de cauzalitate si anumite condiții ce țin de loc, timp, mod și împrejurări de comitere a faptei (cerințe esențiale)) constatăm că infracțiunea stipulată la art. 346 C. pen. este una comisivă, adică săvârșită prin acțiune, făptuitorul urmând să manifeste o conduită voluntară pro-activă de instigare la ură sau violență. În raport cu textul normei de incriminare de la art. 346 C. pen. elementul material include conduita făptuitorului care: 1 – instigă la ură sau 2 – instigă la violență; înseși acțiunile de instigare la ură sau violență pot fi săvârșite, la rândul său, prin următoarele modalități alternative: a) prin îndemnuri publice, diseminare a informației; b) prin intermediul mass-media, în forma scrisă, desen sau imagine; c) prin intermediul unui sistem informatic d) prin alte forme de informare a publicului. Urmarea prejudiciabilă

exprimă vătămarea sau starea de pericol cauzată de infracțiune, adică de acțiunea sau inacțiunea făptuitorului, asupra valorii sociale protejate prin incriminare. În raport cu infracțiunea stipulată la art.346 C.pen. prin săvârșirea acesteia sunt periclitate relațiile sociale privind dreptul la egalitate în fața legii fără deosebire de rasă, culoare, naționalitate, origine etnică, limbă, religie sau convingeri, sex, vârstă, dizabilitate, opinie, apartenență politică sau orice alt criteriu similar – drept consacrat în art.16 din Constituție și dezvoltat prin Legea nr.121 din 25.05.2012 cu privire la asigurarea egalității. În cazul infracțiunii de la art. 346 C.pen., așa cum reiese din textul normei de incriminare, legiuitorul nu a condiționat existența infracțiunii de producerea vreunei urmări, fapt care atestă caracterul formal atât a infracțiunii, cât și urmării prejudiciabile, or prin infracțiunea de instigare la ură sau violență, manifestată prin îndemnuri publice, diseminare a informației sau alte forme de informare a publicului, inclusiv prin intermediul mass-mediei, în formă scrisă, desen sau imagine, sau prin intermediul unui sistem informatic, împotriva unei categorii de persoane creează o stare de pericol, de amenințare (legătura de cauzalitate) pentru exercitarea dreptului la egalitate în fața legii.

Este cert, că existența infracțiunii prevăzute la art. 346 C. pen. presupune stabilirea legăturii de cauzalitate dintre fapta de instigare la ură sau violență, manifestată prin îndemnuri publice, diseminare a informației sau alte forme de informare a publicului, inclusiv prin intermediul mass-mediei, în formă scrisă, desen sau imagine, sau prin intermediul unui sistem informatic, împotriva unei categorii de persoane și urmarea prejudiciabilă - starea de pericol, de amenințare survenită pentru exercitarea dreptului la egalitate în fața legii.

Pentru încadrarea juridică a faptei în tiparul legii penale este importantă înțelegerea și aprecierea adecvată a acțiunilor făptuitorului care comite fapta incriminată la art. 346 C. pen. În acest sens în doctrina de specialitate, în raport cu specificul acestui gen de infracțiuni s-a explicat [11, p.556, 701, 521-523]:

„1. [...] Îndemnul public înseamnă săvârșirea faptelor în locuri permanent accesibile publicului (subl.noastră) sau care se află la dispoziția acestuia și unde este prezent un cerc larg de persoane, în situații când se țin discursuri verbale. Săvârșirea infracțiunii prin intermediul mas-media are loc atunci când acțiunile de aţâțare a vrajbei, a dezbinărilor naționale, rasiale, religioase se răspândesc prin presă (ziare, reviste, editarea diferitelor programe, foi volante ș. a.), sau prin folosirea

emisiuniior audiovizualului (radio, televiziune), precum și a Internetului;

2. Aceste fapte au următoarele semne specifice, obligatorii: ele trebuie să fie săvârșite în public (subl. noastră), inclusiv prin intermediul mass-media, precum și în formă scrisă sau electronică [...]".

Astfel, modalitățile alternative de operare a făptuitorului așa cum sunt formulate în textul normativ al art. 346 C. pen. denotă o cerință esențială - *caracterul public* al faptei incriminate.

Latura subiectivă a infracțiunii. Latura subiectivă a conținutului constitutiv al infracțiunii exprimă manifestarea interioară care vizează atitudinea psihică a făptuitorului față de fapta prejudiciabilă săvârșită și de urmările acesteia, determinată de interacțiunea factorului intelectiv sau conștiinței și factorului volitiv sau voinței. Reieșind din textul normativ al normei de incriminare prevăzute la art. 346 C. pen. al RM este pasibilă de sancțiune penală fapta de instigare la ură sau violență, manifestată prin îndemnuri publice, diseminare a informației sau alte forme de informare a publicului, inclusiv prin intermediul mass-mediei, în formă scrisă, desen sau imagine, sau prin intermediul unui sistem informatic, împotriva unei categorii de persoane. Prin prisma structurii laturii subiective (vinovăția, scopul, motivul) constatăm *in concreto*, că în cazul infracțiunii prevăzute la art.346 C. pen., vinovăția presupune atitudinea psihică a subiectului, persoană fizică, care a atins vârsta de 16 ani, față de acțiunile de instigare la ură sau violență săvârșite prin îndemnuri publice, diseminare a informației sau alte forme de informare a publicului, inclusiv prin intermediul mass-mediei, în formă scrisă, desen sau imagine, sau prin intermediul unui sistem informatic, împotriva unei categorii de persoane. Așa cum rezultă din dispoziția normei de incriminare de la art.346 C.pen. în coroborare cu art.17 C.pen. - Infracțiunea săvârșită cu intenție, fapta de instigare la ură sau violență în modalitatea prescrisă, poate fi comisă numai cu intenție. Vinovăția sub forma intenției manifestată de făptuitor la săvârșirea faptei prejudiciabile rezultă din materialitatea faptei. Or, așa cum este formulată dispoziția normei de incriminare la art. 346 C. pen., este de neconceput ca acțiunea de instigare la ură sau violență, în oricare dintre modalitățile alternative prescrise, să se săvârșească din imprudență.

În textul normativ al infracțiunii stipulate la art. 346 C. pen. se indică în mod expres (subl. noastră) că fapta de instigare la ură sau violență, manifestată prin îndemnuri publice, diseminare a informației sau alte forme de informare a publicului,

inclusiv prin intermediul mass-mediei, în formă scrisă, desen sau imagine, sau prin intermediul unui sistem informatic, împotriva unei categorii de persoane este săvârșită din motive de prejudecată – motive definite expres în alin. (1), art. 134/21 C. pen. al RM. Mai mult, se consideră că infracțiunea s-a comis din motive de prejudecată indiferent de faptul dacă făptuitorul s-a condus integral sau doar parțial de astfel de motive, fiind prezente și alte motive (alin. (3), art. 134/21 C. pen. al RM).

Totodată, prezența în profilul victimei a anumitor caracteristici protejate nu va constitui în sine o bază suficientă pentru a conclude că s-a comis o infracțiune motivată de prejudecată (alin. (2), art. 134/21 C. pen. al RM).

Existența infracțiunii de instigare la ură sau violență în varianta stipulată la art. 346 C. pen. al RM presupune că făptuitorul acționează intenționat, având o conduită pro-activă și recurgând la modurile și mijloacele prescrise în textul normei de incriminare, pentru a determina (scopul infracțiunii) alte persoane (fapta de instigare nu vizează pe cineva concret, ci un cerc nedeterminat de persoane) să manifeste ură sau violență, să susțină ura sau violența, să acționeze cu ură sau violență față de o anumită persoană sau față de un grup de persoane – acțiuni săvârșite din motive de prejudecată - prin care se violează un drept protejat (rasă, naționalitate, etnie, limbă, religie, orientare sexuală și altele).

Din textul normativ al art.346 C. pen. reținem că legiuitorul incriminează actele de instigare la ură sau violență ca infracțiune de sine stătătoare, prin urmare cel care le comite este autor al faptei și nu instigator.

Cu titlul de concluzie. 1. Potrivit Google translate [12] expresia ,,FREE PALESTINE!” semnifică „ELIBERATI PALESTINA; LIBERTATE PALESTINEI”, iar expresia „TERRORIST ISRAEL” are semnificația „ISRAELUL TEROIST”. În viziunea noastră aceste expresii nu cad sub incidența motivelor de prejudecată și nu atestă prezența bănuielii rezonabile privind instigarea la acțiuni violente pe motive de prejudecată - art. 346 C.pen. al RM. 2. Fapta de inscripționare ilicită cu vopsea pe placa monumentului de pe mormântul ridicat în memoria evreilor omorâți în perioada celui de-al II-ea Război Mondial, așa cum este expusă, atestă o bănuială rezonabilă privind săvârșirea infracțiunii prevăzute la art. 222, alin.(2), lit. a) C. pen. al RM, adică profanarea prin orice mijloace a unui monument funerar sau de for public, săvârșită de două sau mai multe persoane, faptă pasibilă de pedeapsă penală.

3. Soluționarea cauzei, precum și încadrarea juridică adecvată a faptei

săvârșite în tiparul legii, constituie nu altceva decât aplicarea normelor de drept, în cazul speței date - aplicarea normelor de drept penal și de drept procesual penal – chestiuni incidente domeniului juridic.

BIBLIOGRAFIE:

1. Cauza penală nr. 2024320100 pe faptul bănuielii rezonabile privind săvârșirea infracțiunilor prevăzute de art. 222, alin. (2), lit. a) și b) și de art. 346 Cod penal al RM;

2. BRÎNZĂ S., STATI V. Drept penal. Partea specială. Vol. II. Chișinău: F.E.-P. „Tipografia Centrală", 2011, p.911;

3. Dicționarul limbii române moderne. București: Editura Academiei Republicii Populare Române, 1958, p.515;

4. STRETEANU F., MOROȘANU R. Instituții și infracțiuni în noul cod penal. București: Proiect finanțat de Uniunea Europeană, 2010, p.499;

5. Dexonline. Funerar. https://dexonline.ro/intrare/funerar/22206 (vizitat la 01.07.2024).

6. Codul penal al Republicii Moldova. Comentariu. Barbăneagră A. și colab. Chișinău: Editura Sarmis, 2009. p.464;

7. CHIRIȚA V., PILAT S. Delimitarea vandalismului de infracțiunea de profanarea mormintelor și a monumentelor. În: Revista Legea și Viața, Chișinău, august, 2018, p.32;

8. TOADER T. Drept penal. Partea specială. Suport de curs. București: Hamangiu, 2009, p.83;

9. JEFLEA A., MORARU V. Infracțiuni ce implică semne de extremism religios: aspecte de drept penal. Chișinău: Studia Universitatis Moldaviae (USM), 2016, p.177;

10. https://translate.google.com/?sl=en&tl=ro&text=FREE%20PALESTlNE&op // Vizitat la 12.09.24

11. Codul penal comentat și adnotat / Alexei Barbăneagră, Viorel Berliba, Constantin Gurschi ș.a. -Ch.: Cartfer, 2005, pag. 556; Drept penal / Sergiu Brânză, Xenofon Ulianovschi, Vitalie Stati,... Ed. a 2-a – Ch.: Cartier, 2005, pag.701; Codul penal al Republicii Moldova. Comentariu. Alexei Barbăneagră, Gheorghe Alecu, Viorel Berliba, Vitalie Budeci, Trofim Carpov, Valeriu Cușnir, Radion Cojocaru, Alexandru Mariț, Tudor Popovici, Gheorghe Ulianovschi, Xenofon Ulianovschi, Nicolae Ursu, Victor Volcinschi. – Ch.: Editura Sarmis, 2009, pag.521-523;

12. https://translate.google.com/?sl=en&tl=ro&text=FREE%20PALESTlNE&op // Vizitat la 17.09.24

PANELUL
Probleme fundamentale ale dreptului privat

CZU: 347.441.62:347.51 **https://doi.org/10.59295/rpijn2025.73**

BUNA-CREDINȚĂ ÎN MATERIA OBLIGAȚIILOR

ARAPU Elena,
Universitatea de Stat din Moldova,
doctorandă, asistent universitar,
Departamentul Drept privat al Facultății de Drept
ORCID ID: 0000-0001-8678-291X

SUMMARY

Like other civil legal relations, the mandatory ones are "guarded" by the good faith. Good faith in obligations is the reference point for the birth, modification and termination of any binding legal relationship. Among the new rules from the Third Book of the Civil Code of the Republic of Moldova, art. 775 paragraph (1) states of the good faith in particular for the matter of obligatory relations, obliging both the debtor and the creditor to act in good faith at the time of creation, during its existence, at the time of execution and extinguishment of the obligation. Admitting evasion or defiance of this pattern of behavior is excluded by the provision of paragraph (2), which establishes that the clause derogating from the provisions of paragraph (1) is void. From the point of view of the regulation of good faith, the matter of obligatory relations is advantageous to the matter of real relations. In particular, thanks to the modernization changes of the Civil Code, which introduced the definition of good faith, which corresponds to the source of legislative inspiration and the way of adaptation, especially to the obligatory relationships. This fact ensures effective, unreserved application of the good faith of any binding relationship. Thus, in addition to art. 1 of the Civil Code which enshrines the principle of good faith, art.11 of the Civil Code defines good faith as a standard of conduct, applicable to any case of evaluating the behavior of the subjects of the civil legal relationship.

***Keywords*:** good faith, binding relationship, functions, contract;

Cercetările doctrinare ale bunei-credințe în cadrul raporturilor obligaționale se orientează pe diverse direcții, pornind de la definirea bunei-credințe, delimitarea de concepte conexe, precum și manifestările bunei-credință ca principiu, prezumție, de asemenea prezintă interes sporit analiza funcțiilor acesteia, care în cadrul raporturilor obligaționale au un impact semnificativ.

Spectrul imens de analiză, este determinat cu precădere de variatele surse de obligații, în care buna-credință are implicații. În conformitate cu art.776 Cod civil, se stabilește că obligaţiile se nasc din contract, fapt ilicit (delict) şi din orice alt act sau fapt susceptibil de a le produce în condiţiile legii. Codurile civile ale altor state, precum cel al României, fac o enumerare mai desfășurată, a izvoarelor obligațiilor,

astfel, la art. 1.165 se stabileşte că obligaţiile izvorăsc din contract, act unilateral, gestiunea de afaceri, îmbogăţirea fără justă cauză, plata nedatorată, fapta ilicită, precum şi din orice alt act sau fapt de care legea leagă naşterea unei obligaţii. Se remarcă că ambele legislații nu prezintă o listă exhaustivă a temeiurilor de naștere a obligațiilor, având în vedere imposibilitatea determinării tuturor actelor și faptelor susceptibile de a produce obligații în condițiile legii, fapt ce leagă studiul bunei-credințe în acest domeniu de o variabilă infinită.

Buna-credință este adesea văzută ca cea mai înaltă normă din dreptul contractelor, sau din dreptul obligațiilor sau chiar din dreptul privat. [1]

Astfel se afirma, pe bună dreptate, că întregul edificiu al obligaţiilor civile și al exerciţiului drepturilor civile se fundamentează pe un postulat al bunei-credinţe, care dacă nu ar exista, înseși relaţiile sociale ar fi zdruncinate. Postulatul bunei-credinţe are ca punct de plecare supoziția că oamenii, în relaţiile dintre ei, sunt animaţi de intenţie sinceră și loială și că deci, ei se comportă cu onestitate, adică cu bună-credință. În cadrul acestui postulat, buna-credinţă joacă principalul rol de criteriu de apreciere a raporturilor juridice care se clădesc pe intenţie dreaptă și nu pe neîncredere sau înşelăciune. [2, p.46] Apreciere ce urmează a fi realizată având la bază standardul de comportament stabilit la art.11 Cod civil. Tangențial acestui proces de apreciere se impune de a echilibra raportul dintre bună-credinţă și responsabilitate. În materie contractuală, cel care își manifestă voința prin consimțământ este, în principiu, ţinut răspunzător de expresia concretă a voinţei sale. Manifestarea voinței contractuale este chemată să creeze o încredere deplină pentru cealaltă parte și, în măsura în care contractul are efecte și faţă de terţi, el nu trebuie să lezeze interesele și drepturile acestora. Relația dintre buna-credință și responsabilitatea contractuală a determinat necesitatea de a distinge între *buna-credinţă a contractanţilor* și *buna-credinţă contractuală*. Astfel, buna-credinţă a contractanţilor se referă la fiecare dintre contractanţi luaţi individual, care trebuie să se abţină, la încheierea contractului, de la manevre dolosive sau de la orice fel de violenţă care ar putea duce la nulitatea contractului pentru viciu de consimțământ. Pe de altă parte, buna-credință contractuală, trebuie în mod necesar să fie privită prin raport la ceea ce constituie esența contractului, adică acordul de voințe sau consimțământul. Cu alte cuvinte, buna-credință contractuală trebuie să se manifeste sub forma intenției drepte și a loialităţii ambelor părți, atât la încheierea, cât și pe tot

parcursul executării contractului. Drept consecință, se afirma ideea existenței unei obligații de bună-credință care ar consta în ”obligaţia de a se conduce ca om onest și conștiincios”, buna-credinţă fiind cerută atât creditorului, cât și debitorului. [2, p.49-50] Obligație, care astăzi este consfințită în Codul civil al RM la alin.(1) art.775. Luând în considerare inclusiv argumentele doctrinare prezentate, obligația de bună-credință este una de sorginte legală, generală, pozitivă, imperativă și nu poate fi înlăturată sau limitată de către subiecții raportului obligațional, iar încălcarea acesteia atrage consecințe sancționatorii importante. [3]

Eventual, deși părerile sunt împărțite, unii autori[3] admit și posibilitatea ca părțile să aleagă să stipuleze obligația bunei-credințe și contractual, cu explicaţii specifice de aplicaţie și cu sancţiunile/remediile care ar fi incidente în ipoteza încălcării ei, caz în care ar trebui considerată ca având izvor contractual. Și deși, părțile nu ar putea să înlăture obligaţia de bună-credinţă și nici să limiteze sau excludă a priori sancţionarea nerespectării ei (e.g. prin renunțarea la dreptul de a pretinde daune-interese), deoarece aceasta ar echivala cu o înlăturare a obligației generale de bună-credinţă, totuși, părțile unui contract ar putea să augmenteze răspunderea în caz de încălcare a obligaţiei de bună-credinţă sau să cadă a posteriori de acord cu privire la renunțarea la dreptul de a pretinde daune-interese pentru repararea prejudiciului cauzat printr-un comportament contrar bunei-credinţe. [3]

Majoritatea sistemelor[4] disting între mai multe funcții ale bunei-credințe, existând însă unele diferențe de opinie cu privire la definiția exactă a fiecărei funcții. [5, p.163-173]

Sistemului de drept al Republicii Moldova, parte a sistemului de drept continental european i se pot contura patru funcții ale bunei-credințe: concretizatoare/interpretativă, supletivă/completivă, limitativă, corectivă/adaptivă.

Funcția concretizatoare/interpretativă, implică observarea conduitei părților în raport cu scopul avut în vedere, dincolo de limitele gramaticale ale redactării. [3] Deci, funcția se asimilează procesului de interpretare cu bună-credință a conduitei părților prin stabilirea sensului contractual. Expresia „bună-credință” apare adesea în contextul interpretării legislației. A interpreta un text legal, fie că este vorba de un contract, un tratat sau un statut în conformitate cu bună-credință înseamnă să îl interpretezi în conformitate cu spiritul său real și să nu-l interpretezi strict. Aceasta asigură o anumită flexibilitate a interpretării și împiedică orice paralizie care ar putea

rezulta altfel dintr-un text tăcut pe o problemă sau din cauza unor îndoieli. [6]

Materializarea funcției de interpretare pentru legislația civilă a RM în materie contractuală îl constituie art. 1100 alin.(1) din Codul civil al RM care stabilește că: ,,Contractul trebuie interpretat pe principiile bunei-credințe.” Interpretarea cu bună-credință corespunde interpretării obiective a contractului care este una subsidiară celei subiective, ce are drept scop identificarea intenției comune a părților, prin urmare judecătorul va putea purcede la o interpretare obiectivă doar dacă în urma interpretării subiective, intenția comună a părților nu a fost posibil de identificat datorită neclarității sale sau dacă în rezultatul interpretării s-a constatat că, părțile fie în momentul negocierii contractului sau cel al încheierii sale au înțeles în mod diferit clauza contractuală supusă interpretării. Prin urmare, când nu se poate discerne o intenție comună, intră în funcțiune interpretarea obiectivă, ori, interpretul nu ar trebui să încerce să descopere intențiile părților cu orice preț și să sfârșească hotărând într-un mod arbitrar, ce au avut ele în vedere. [7, p.556] Mai general, toate sistemele juridice, recunosc preeminența unei interpretări ,,subiective” prin căutarea intențiilor părților, și numai după aceea, acceptă să intervină interpretarea ,,obiectivă”. [6] Potrivit regulilor de interpretare obiectivă, interpretul va tinde să reliefeze voința adevărată a părților din elemente externe textului contractual, cu toate acestea abordarea obiectivă nu are scopul de a genera o ficțiune, ci de a determina ce sens o persoană rezonabilă, acționând cu bună-credință, i-ar da textului contractual ambiguu. [8, p.255]

Funcția supletivă/completivă. Normele de drept civil, în majoritatea lor, au un caracter dispozitiv, astfel părțile de comun acord, pot deroga de la acestea, însă în cazul în care nici legea, nici acordul părților nu au fost în măsură să reglementeze o anumită situație ce a apărut în relațiile între părți, intervine buna-credință. Or, legiuitorul face un efort colosal în încercarea de a reglementa cât mai amănunțit, dar și suficient de general relațiile civile, însă unele situații nu le reglementează fie din imposibilitatea de a prevedea apariția lor în viitor, fie din considerentul că acestea după natura lor țin în mod firesc de un comportament de bună-credință. Deci, funcția supletivă, completează raportul juridic între părți cu obligații care nu sunt expres prevăzute în contract, dar care rezultă din buna-credință. [5, p. 163-173]

Funcția limitativă. Instituind norme de drept, legiuitorul întotdeauna pornește de la o prezumție generală de bună-credință și nu întotdeauna poate reglementa

limitele de exercitare a unui drept, ori, în mod implicit nu este absolut. Chiar și CtEDO în jurisprudența sa a statuat că nici un drept nu poate fi absolut și orice drept poate fi limitat, doar că limitarea oricărui drept trebuie trecută prin filtrul triplului test (care presupune ca limitarea să fie prevăzută de o normă legală, să fie proporțională cu interesul protejat și să fie necesară într-o societate democratică). Legiuitorul consideră în mod rezonabil că orice subiect al raportului juridic va folosi cu bună-credință dreptul oferit, însă, nu pot fi excluse situațiile în care, poate exista o utilizare abuzivă a unui drept.(Abuzul de drept este reglementat la art.13 Codul Civil). [5, p.163-173] Astfel, funcția limitativă vizează abuzul de drept în special în raport cu creditorul. [3]

Funcția corectivă/adaptivă. Funcția corectivă presupune adaptarea raportului obligațional în situația intervenirii unor circumstanțe care fac menținerea obligației în forma sa inițială extrem de oneroasă sau chiar imposibil de executat. Această funcție își găsește răspândire mai largă în cadrul legislațiilor care nu au norme în cazul renegocierii contractului în cazul schimbării situației, în legislația Republicii Moldova, această funcție are un rol mai redus având în vedere că în Codul Civil modernizat se oferă o nouă reglementare instituției impreviziunii sau *hardship* (schimbarea excepțională a circumstanțelor) la art.1083 din Codul Civil. Cu toate acestea, intervenția instanței de judecată, în condițiile alin. (4) al art.1083 din Codul Civil, care va examina posibilitatea ajustării prestațiilor pentru o distribuire în mod echitabil între părți a pierderilor și beneficiilor ce rezultă din schimbarea circumstanțelor, în tot cazul se va realiza prin prisma bunei-credințe. [5, p.163-173]

Funcția corectivă a bunei-credințe, are menirea de a nu permite existența unui dezechilibru esențial între interesele debitorului și a creditorului(fapt accentuat de legiuitor prin art.11 alin(1) Cod civil, care definește buna-credință: ,,*Buna-credință este un standard de conduită* a unei părți, *caracterizată prin* corectitudine, onestitate, deschidere și *luarea în cont a* ***intereselor*** *celeilalte părți la raportul juridic*.”) anume pe calea corectării dezechilibrului apărut, fiind realizată pe calea limitării drepturilor creditorului. [5, p.163-173] Aici poate fi văzută o similitudine cu funcția limitativă a principiului, dar ca esență, diferența constă în faptul că motivul pentru limitare nu este condiționat de creditor, ci de debitor. Drept urmare, creditorului nu-i poate fi imputat abuzul de drept, el e obligat să accepte și să tolereze limitarea dreptului său pentru apărarea drepturilor și intereselor debitorului, ori respectarea interesului creditorului la

executarea obligației, trebuie să cedeze în fața necesității protecției debitorului. [9, p.40] Necesitatea aplicării funcției corective poate fi apreciată doar fiind raportată la o situație concretă, astfel am vedea posibilă aplicarea directă a principiului bunei-credințe în baza acestei funcții în situația în care executarea obligației de către debitor teoretic este posibilă, însă din punct de vedere a unei persoane raționale este inacceptabil. Spre exemplu ar fi inacceptabil de a solicita de la un interpret o prestație a sa la un concert planificat, dacă în perioada când urmează să aibă loc concertul, un membru al familiei sale este pe patul de moarte datorită unei boli grave. Această posibilitate nu vine să diminueze principiul forței obligatorii a contractului, ori prin esență un contract este util și necesar atâta timp cât poate fi executat în mod real. [9, p.41]

Convențional, implicațiile bunei-credințe în cadrul raporturilor contractuale pot fi divizate în mai multe etape ce corespund formării și acțiunii contractului. Astfel se poate vorbi despre etapa precontractuală, contractuală și postcontractuală.

Buna-credință în faza precontractuală. Etapei precontractuale, îi corespunde procesul de negociere a contractului, care în conformitate cu art.1025 alin.(2) trebuie să fie ghidat de buna-credință a părților. Neîndoielnic, părțile sunt libere să negocieze și nu poartă răspundere doar pentru faptul că nu s-a ajuns la un acord, ori este firesc ca negocierile să nu se soldeze în mod obligatoriu cu încheierea contractului, însă ruperea negocierilor contrar bunei-credințe este inadmisibilă și va atrage răspunderea părții care a acționat în acest mod. Astfel, în conformitate cu art.1025 alin.(3), persoana care încalcă această obligație poartă răspundere față de cealaltă persoană pentru prejudiciul suportat în baza încrederii că contractul s-ar fi încheiat. Cu toate acestea, despăgubirile nu acoperă profitul pe care cealaltă persoană îl aștepta de la încheierea contractului. În cazul în care persoana a acționat cu intenție sau culpă gravă, despăgubirile vor acoperi și ratarea de către cealaltă persoană a oportunității rezonabile de a încheia un contract cu un terț. În special, în corformitate cu alin.(4) este contrar bunei-credințe ca o persoană să înceapă sau să continue negocierile fără intenția reală de a ajunge la un acord cu cealaltă persoană.

Alin(6), admite posibilitatea ca profesioniștii să încheie anumite aranjamente privind modul de desfășurare a negocierilor și de rupere a acestora,însă în limita alin.(2) însă orice clauză care exclude sau limitează obligația de bună-credință este lovită de nulitate absolută.

Cadrul normativ actual al obligațiilor precontractuale cuprinde secțiuni

separate(art.-le 1011-1024 Cod civil) dedicate reglementării *obligației de informare*, care urmează a fi executate cu bună-credință. Obligația precontractuală de informare, reprezintă o exigență a bunei-credințe. Părțile aflate în negocieri trebuie să se informeze reciproc asupra tuturor elementelor de care depinde soarta negocierii încheierii contractului. [10] Obligația de informare își are fundamentul în teoria libertății contractuale, în cerința caracterului real al voinței juridice, întemeiată pe o informație veritabilă. Inegalitatea accesului la informații poate altera consimțământul părților și afecta libertatea de a contracta. [11]

Buna-credință în faza încheierii contractelor. În această fază incipientă, comportamentul de bună-credință trebuie să însoțească părțile în momentul formării contractului, să acționeze fiecare față de cealaltă cu loialitate, cu intenție dreaptă, fără nici un gând ascuns, fără manopere viclene și fără reticențe cu privire la elementele esențiale ale contractului. [2, p.63]

Buna-credinţă în faza executării contractelor. Părţile contractante trebuie să îndeplinească obligaţiile asumate, cu toate dificultăţile ce s-ar putea să se ivească pe parcursul derulării raportului juridic. În decursul executării contractelor, imperativul bunei-credinţe impune o îndatorire la iniţiativă, la cooperare sau la colaborare, cu scopul de a permite o executare eficientă a contractului, iar părţii îi sunt interzise comportamente care ar aduce atingere acestor aspecte. Cu toate acestea, îndatorirea de bună-credință nu obligă la protejarea intereselor altuia în detrimentul intereselor proprii. [12, p.1394] În acest sens, este inadmisibil ca o parte să-și exercite drepturile sale contractuale contrar bunei-credințe prin aplicarea de metode de apărare neproporționale, în raport cu încălcări nesemnificative ale executării unei obligații. Acest fapt, ar constitui o sfidare în realizarea unor funcții importante aplicabile raportului contractual: excluderea abuzului de drept în exercitarea dreptului subiectiv și asigurarea executării corespunzătoare a obligației. [13, p.17-19] Deci, obligaţiile de informare, auto-informare, loialitate, cooperare, coerenţă, confidenţialitate etc. rămân în fiinţă și în etapa executării contractului, fiind evidentă necesitatea respectării lor pentru desăvârşirea relației contractuale, adică pentru realizarea interesului comun al contractanților, dar și pentru realizarea intereselor individuale. Apar totuși și alte obligații, cum ar fi cea de adaptare a contractului în cazul survenirii unui dezechilibru contractual. [3] În doctrină,[8, p.268-272] totalitatea acestor obligații se consideră a descinde din două obligații fundamentale, cea de A)

loialitate, care cuprinde obligația de perseverență, obligația de a își exercita drepturile luând în cont interesele cocontractantului, obligația de fidelitate; și cea de B)colaborare, care include obligația de informare, de a facilita executarea contractului, obligația de coerență, obligația de remediere a neclarităților.

Cât ține de aprecierea comportamentului de bună-credință, se afirmă [13, p.17-19] că executarea obligaţiei cu bună-credință urmează a fi analizată distinct de executarea corespunzătoare a obligaţiei, precum și de executarea obligaţiei la locul și momentul stabilit. De altfel, ar fi impropriu a se considera că executarea cu bună-credinţă a obligaţiei se contrapune executării corespunzătoare a obligației, la locul şi momentul stabilit, dar nici faptului că de îndată ce obligaţia a fost executată corespunzător, la locul și momentul stabilit, ar însemna că obligația a fost executată cu bună-credinţă. Pe de altă parte, în caz de litigiu, se va porni de la prezumţia că dacă obligaţia a fost executată corespunzător, la locul și momentul stabilit, atunci ea a fost executată cu bună-credinţă.

Buna-credinţă în faza postcontractuală. Chiar și după încetarea raportului contractual anumite obligații pot să subziste, drept exemplu ar fi cea de confidențialitate, ce pune pe seama părților abținerea de la divulgarea unor informații de care au luat cunoștință cu ocazia încheierii/executării contractului. La fel și obligația de neconcurență, un exemplu în acest sens poate servi art.1700 Cod civil care stabilește la alin.(1) că, contractul(în speță, contractual privind punerea pe piață a produselor altuia) poate interzice sau limita partea care pune pe piață produsele altuia să desfășoare, după încetarea raporturilor contractuale, activități care concurează cu activitățile celeilalte părți (obligația de neconcurență).

Implicațiile bunei-credințe în cadrul *raporturilor delictuale* nu cedează teren celor contractuale, căpătând un caracter și mai pregnant. Buna-credinţă este produsul unei stări psihologice care exclude orice formă a culpei. Subiectul nu va putea invoca în favoarea lui buna-credinţă în săvârşirea unui fapt culpabil. O astfel de susţinere ar constitui un paradox. Buna-credinţă și culpa delictuală se exclud. [2, p.51] Astfel, în materie delictuală buna-credință este determinantă în stabilirea răspunderii.

Cu titlu de *concluzii* se poate afirma că, conceptul bunei-credințe în cadrul raporturilor contractuale prezintă unele manifestări particulare. Doctrina[14, p.9] îl asimilează unei ”supape de siguranță” prin care valorile morale actuale ale societății

pătrund în contracte, cu scopul de a asigura utilitatea acestora atât pentru indivizii implicați, cât și pentru societate în ansamblu, răspunzând așteptărilor rezonabile și maximizând utilitatea economică. Numită[14, p.9-10] și ”picătura de ulei social”, buna-credință asigură funcționarea sistemului de drept privat și adaptarea lui la noile provocări. Principiul bunei-credințe în general, dar și în contracte în special se impune și este la îndemână acolo unde există vid legislativ sau carențe legislative. Legislația fiind pe de o parte de regulă incompletă, și în general abstractă, ferindu-se de o reglementare cazuistică, manifestarea bunei-credințe are ca efect completarea contractelor și atenuarea conflictelor, îndeosebi atunci când soluțiile legale sau contractuale *ad litteram* vin într-o coleziune violentă cu nevoia de echitate socială. [14, p.10]

Buna-credință constituie cea mai înaltă normă a dreptului contractelor, a dreptului obligațiilor și chiar a întregului drept privat, din acest motiv, multe prevederi ale codului care nu fac nici o referire explicită la un comportament de bună-credință, cu toate acestea, se bazează pe acesta. [4]

BIBLIOGRAFIE:

1. HESSELINK, M.W. The Concept of Good Faith, în HARTKAMP, A.S., HESSELINK, M.W., HONDIUS, E.H., MAK, C., C.E. du PERRON (eds.), Towards a European Civil Code, 4th ed., Kluwer Law International, Amsterdam, 2011, p. 620, *Apud,* CAZAC, O. Adnotare la art. 11 [online]. Codul civil Adnotat [citat 2.09.2024]. Disponibil: animus.md/adnotari/11/.

2. GHERASIM, D. Buna-credință în raporturile juridice civile. București: Editura Academiei, 1981.

3. DRUȚA, M-A. Analiza bunei-credințe și a reversului acesteia. O scurtă privire asupra necesității teoriei solidarismului contractual în dreptul civil. [Accesat : 2.09.2024] Disponibil: https://lege5.ro/gratuit/gmytqmjzg4yq/analiza-bunei-credinte-si-a-reversului-acesteia-o-scurta-privire-asupra-necesitatii-teoriei-solidarismului-contractual-in-dreptul-civil

4. HESSELINK, M.W. *The Concept of Good Faith*. [Accesat : 2.09.2024] Disponibil: https://pure.uva.nl/ws/files/1019849/94441_The_concept_of_good_faith_in_Towards_a_European_Civil_Code.pdf

5. ARAPU, E. Funcțiile bunei-credințe, În: Protecția drepturilor omului în dreptul public și dreptul privat. Studii doctorale vol. IV. Coordonator, Gîrleșteanu G.L. Craiova: Editura universitaria, 2022 ISBN 978-606-14-1830-5.

6. FAUVARQUE-COSSON, B., MAZEAUD, D. European Contract Law. Materials for a Common Frame of Reference: Terminology. Guiding Principles. Model Rules. [Accesat : 2.09.2024] Disponibil: https://books.google.md/books?id=yNCHhbXpbKEC&pg=PA157&lpg=PA157&dq=M.+W.+HESSELINK,+%C2%AB+The+concept+of+good+faith+%C2%BB,+in+Towards+a+European+Civil+Code,+Kluwer+Law+International,+Third+fully+Revised+and+Expanded+edition,+2004,+p.474.&source=bl&ots=e2S7py7WF9&sig=ACfU3U08zjzs5JgM5ji-MDjMGPyvB7Eulw&hl=ru&sa=X&ved=2ahUKEwi3w9PskOboAhV-REEAHYdnDjYQ6AEwAHoECAsQKg#v=onepage&q=M.%20W.%20HESSELINK%2C%20%C2%AB%20The%20concept%20of%20good%20faith%20%C2%BB%2C%20in%20Towards%20a%20European%20Civil%20Code%2C%20Kluwer%20Law%20International%2C%20Third%20fully%20Revised%20and%20Expanded%20edition%2C%202004%2C%20p.474.&f=false

7. Principles, DeDefinitions andodel Rules of European Private Law, Draft Common Frame of Referance(DCFR). Full Edition. (Eds. Christian von BAR, Eric CLIVE). Vol.I-VI, Oxford : Oxford University Press, 2010.

8. BAIEȘ, S., MÂȚU, G., CAZAC, O., ș.a. Drept civil. Teoria Generală a obligațiilor, Chișinău: Î.S.F.E.-P. Tipografia Centrală, 2015.

9. НАМ, К.В. Принцип добросовестности.Система и бессистемность. Вестник гражданского права. №1. Том 19, 2019.

10. CHIRICA, D. Obligația de informare și efectele ei în faza precontractuală a vânzării-cumpărării. În: Revista de Drept Comercial nr.7-8/1999, p.52-53, apud BELU MAGDO, M-L. Teoria Contractului. București: Hamangiu, 2021, ISBN/ISSN: 978-606-27-1711-7.

11. BELU MAGDO, M-L. Teoria Contractului. București: Hamangiu, 2021, ISBN/ISSN: 978-606-27-1711-7.

12. BAIAS, F-A., CHELARU, E., CONSTATINOVICI, R., MACOVEI, I. Codul civil. Comentariu pe articole. Ed.3 revizuită și adăugită. Ed.C.H.Beck: București 2021, ISBN 978-606-18-1059-8.

13. BAIEȘU, S. Aplicarea principiului bunei-credințe în dreptul obligațional. În: Conferința internațională științifico-practică. Dezvoltări în dreptul obligațiilor, 4-5 octombrie 2018. CEP USM: Chișinău 2020, ISBN 978-9975-149-89-1.

14. FLOARE, M. Rolul bunei-credințe ca supapă de siguranță în materie contractuală. În: Probleme controversate în dreptul obligațiilor: buna-credință în dreptul privat, executarea obligațiilor civile, răspunderea civilă. Coordonator Mangu, F.I. București: Universul juridic, 2019 ISBN 978-606-39-0584-1.

CZU: 347.61/.64:173 **https://doi.org/10.59295/rpijn2025.74**

LIMITELE DE REGLEMENTARE A RAPORTURILOR PERSONALE NEPATRIMONIALE DINTRE MEMBRII FAMILIEI: ASPECTE TEORETICE ȘI PRACTICE

CEBOTARI Valentina,
Universitatea de Stat din Moldova,
doctor în drept, conferențiar universitar,
Departamentul Drept privat al Facultății de Drept

SUMMARY

Many issues that appear in family life between its members, not been settled by law rule, are left at subjects discretion. And, if earlier, traditions, customs and moral rules of the society served together with in force legislation, as a foundation for behavior, today this pillar of the society is wobbling. Humans has changed and wants justice to give a solution for each life situation, what is impossible. Law technics of relationships settling between humans formed during centuries, society morals were partially transformed in law rules, that have as a purpose to satisfy each individual, family and state needs. For a harmonious development and growing of strong generations, contemporary society needs to get back and realize his rights and fulfil his obligations in good-faith manner, according to good morals and mankind values. Compliance not only with laws by each individual, but also with traditions, mankind values, can make possible a harmonious life for any society.

Keywords: membrii familiei, normă morală, normă juridică, raporturi personale.

Comportamentul persoanei, inclusiv în familie este determinat de un șir de fenomene, cum ar fi: fenomenele naturii, cele biologice, fizice, astronomice, geografice, și de reguli sociale așa ca morala, religia, tradițiile, obiceiurile și dreptul. Influența principală asupra comportamentului individului o are sistema lăuntrică a omului care cuprinde procesele psihologice, starea psihologică, calitățile psihologice a persoanei cât și caracteristicele socio-demografice ca vârsta, sexul, etnia, starea sănătății, nivelul educației, starea civilă și originea etc. {1,p.58}

Doctrina încă nu a elaborat criteriile pentru determinarea limitelor reglementării juridice a raporturilor de familie. Teoreticienii, de regulă, se limitează la enumerarea drepturilor personale nepatrimoniale care pot fi, într-o anumită măsură, reglementate de normele dreptului familiei , celelalte rămânând să se supune regulilor morale și obiceiurilor naționale și a locului.{2.p.104}

În societățile contemporane în condițiile migrației populației, în special, pe continentul European, lipsa reglementărilor detaliate a comportamentului în familie

duc la urmări nedorite cum ar fi: războiul incontinuu al foștilor soți, ignorarea drepturilor părintești de către și pentru părintele care locuiește separat de copii, neglijarea părinților vârstnici de către copiii majori, lipsa de răspundere și susținere morală dintre membrii familiei și altele.

Limitele reglementării relațiilor de familie au fost studiate de mai mulți savanți, între care Fox Harding L. {3.p.177} care a constatat șapte modele de interacțiune a statului cu familia și anume:

1) modelul autoritar în care statul recunoaște familia ca formă specială de convețuire și reglementează, la maximum, relațiile familiale, fiind admise sancțiuni, inclusiv penale, cât și dezaprobarea societății în cazul încălcării normelor juridice familiale;

2) modelul asigurării exercitării îndatoririlor familiale în sfere determinate cum ar fi obligațiile părintești față de copiii minori, încheierea căsătoriei și altele considerate importante pentru stat și societate;

3) modelul stimulării care presupune susținerea anumitor forme de comportament prin folosirea intereselor materiale, cum ar fi, spre exemplu interesele fiscale ale membrilor de familie;

4) modelul reticent prin care statul nu susține anumite forme de relații juridice, dar dă preferință și aprobă cele prezumate ca fiind corecte, cum ar fi spre exemplu concubinajul. El nu este interzis, nu este, în condițiile actuale, amoral, dar este de preferință căsătoria încheiată conform normelor legale;

5) modelul înlocuirii și susținerea familială care se caracterizează prin faptul că statul își asumă unele funcții ale familiilor care din anumite motive s-au destrămat și membrii acestora au nevoie de ajutor;

6) modelul reacționării la necesități și cerințe care este prezent în cazul când există adresări din parte membrilor de familie;

7) modelul permisiv care presupune un control minimal din partea statului asupra vieții de familie și prevede inadmisibilitatea amestecului deliberat în relațiile de. familie.

Dacă studiem detaliat aceste modele de reglementare din legislația familială am putea spune că normele juridice din legislația Republicii Moldova cuprind, practic, toate aceste modele, însă în ce mod sunt formulate normele pentru a asigura respectarea drepturilor omului, a vieții private și de familie bazate pe respectarea

balanței dintre interesul fiecărui subiect, a întregii familii și a societății urmează să constatăm în continuare.

Referitor la modelul asigurării exercitării îndatoririlor familiale în sfere determinate, putem menționa că în legislația Republicii Moldova se cere o completare a reglementărilor actuale privind drepturile și obligațiile soților în familie, cum este spre exemplu în art.325 Cod civil al României care prevede că „soții sunt obligați să contribuie în raport cu mijloacele fiecăruia, la cheltuielile căsniciei și orice convenție care prevede că suportarea cheltuielilor; căsniciei revine doar unuia dintre soți, este considerată nescrisă". Așa o prevedere ar duce la responsabilizarea ambilor soți pentru familia care ei au creat-o, deoarece în lipsa ei, deseori, unul dintre soți, datorită educației sale, a viziunii asupra căsătoriei consideră că doar celălalt duce răspundere pentru asigurarea vieții normale a familiei, iar dacă el nu se isprăvește intervine divorțul. Cele menționate dovedesc că în societatea contemporană acolo unde au existat norme morale, religioase privind rolul soților în familie a rămas un loc gol și acesta trebuie de completat cu norme juridice;

În ce privește modelul înlocuirii și susținerea familială menționăm Legea nr.140/2013 privind protecția specială a copiilor aflați în situație de risc și a copiilor separați de părinți care prevede în mod detaliat măsurile întreprinse de stat în vederea asigurării creșterii și educării copiilor din această categorie. Și aici este de subliniat că, pe de o parte, este o lege detaliată care are ca scop să intervină în relațiile de familie pentru ajutorul soluționării situațiilor dificile, iar pe de altă parte, este prea birocratică deoarece vine cu reglementări mărunte, deseori inutile, care cer prea multe hârtii, concretizări, îndreptățiri ce par a fi o siguranță pentru organele care se ocupă de această activitate, dar nu acționează în folosul subiectului ce are nevoie de ajutor.

Vorbind despre modelul reacționării la necesități și cerințe care este prezent în cazul când există adresări din parte membrilor de familie, este necesar să apelăm la Legea cu privire la prevenirea și combaterea violenței împotriva femeilor și a violenței în familie nr.45/2007; aceasta fiind o lege de drept public deoarece prevede obligația pozitivă a statului de a preveni încălcările drepturilor omului intre două sau nai multe persoane membri ai unei familii.

Normele juridice ale dreptului familiei fiind, într-o mare parte norme conservative, pe parcursul secolelor s-au modificat destul de lent, deoarece la baza

lor a fost nu întotdeauna dezvoltarea economică a societății, ci mai degrabă morala societății și viziunea oamenilor asupra ceea ce este omul, familia și relațiile de familie.

Secolul XX și începutul secolului XXI au adus schimbări atât de vertiginoase în psihologia omului că instituțiile de veacuri cum sunt: căsătoria, părinții, copiii, obligațiile morale, respectul copiilor față de părinți, grija față de copiii orfani și cei lipsiți de ocrotire părintească și altele au fost puse la îndoială.

Dacă până la mijlocul sec .XX față de raporturile familiale era aplicabilă, în majoritatea legislațiilor, modelul autoritar de reglementare a încheierii și desfacerii căsătoriei, a autorității părintești, a obligațiilor dintre membrii familiei, a recunoașterii bărbatului ca fiind „capul familiei", după adoptarea Declarației Universale a drepturilor omului din 10.12.1948 și a Convenției pentru apărarea drepturilor omului și a libertăților fundamentale din 04.11.1950 țările care au ratificat aceste acte călăuzitoare și-au modificat legislațiile, stabilind egalitatea în drepturi a soților în familie. În unele legislații, spre exemplu în Franța, s-a păstrat timp îndelungat prevederea privind autoritatea părintească care era formulată ca un principiu potrivit căruia "copiii datorează respect părinților". După adoptarea la 20.11.1989 a Convenției privind drepturile copiilor, ratificată de peste 100 de țări ale lumii reglementările legislației familiale , în special în raporturile părinți-copii, sau schimbat esențial. Subiectul principal al raporturilor de familie a devenit copilul, s-a atribuit semnul de egalitate între părinți și copii ceea ce a dus la schimbarea nedorită în raportul dintre părinte și copil. Începutul sec .XXI este marcat prin „era copilului", perioadă în care conduc copiii cărora li s-a dat tot fără ca să li se ceară nimic înapoi. O astfel de educație este contrară legilor naturii, deoarece nu poți să ei tot de ce ai nevoie fără ca să dai și tu ceva. Ca rezultat avem o societate care, în mare parte, a uitat de regulile morale, de conduita umană, de buna credință care trebuie neapărat să existe zi de zi la fiecare individ. Constatând aceste momente subliniem că s-au redus la net valorile tradiționale ale societății care în toate vremurile au fost un pilon puternic pentru formarea normelor juridice și au servit drept temei pentru comportamentul subiecților raporturilor de familie, deseori fiind formulate în calitate de principii a ramurii de drept.

Reglementarea în normele de drept al familiei a comportamentului subiecților se efectuează cu mijloace atipice pentru tehnica juridică prin prezumții, ficțiuni și axiome. Prezumțiile sunt mijloace juridice adăugătoare pentru construcția normelor

juridice - sunt presupuneri despre existența sau lipsa faptelor juridice bazate pe legătura dintre faptele presupuse și cele existente confirmate prin practică {4.p.72-76}.Astfel, este prezumția de paternitate din art.47 ali.3 din Codul familiei exprimată prin înregistrarea copilului născut din părinți căsătoriți cu indicarea drept tată al copilului pe soțul mamei doar prin cererea mamei, acordul soțului (fostului soț), fiind prezumat.

La fel ca și în dreptul civil în legislația familială este aplicată și prezumția bunei-credințe conform art. 4 al Codului familiei din care deducem că pentru reglementarea relațiilor personale nepatrimoniale se aplică legislația civilă în măsura în care aceasta nu contravine esenței acestor relații. Așadar prezumția realizării drepturilor și îndeplinirii obligațiilor părintești cu bună credință este o metodă de a întări autonomia familiei, o metodă prin care se urmărește micșorarea puterii de implicare a statului și a societății în relațiile de familie.

O altă metodă de reglementare a relațiilor personale dintre membrii familiei este folosirea ficțiunilor, adică recunoașterea situației inexistente ca fiind existentă. Legiuitorul prin folosirea ficțiunii atribuie obiectivului reglementat calitățile care nu-i aparțin. Ficțiunea juridică nu este un fapt juridic „dar îl înlocuiește atunci când pentru apariția raportului juridic este necesar faptul juridic, însă el lipsește”{5.p.40}.

Unul dintre exemplul de ficțiune este art.33 alin.1 Codul familiei prin care declararea de către instanța judecătorească a decesului unuia dintre soți servește drept temei de încetare a căsătoriei. În această situație doar se presupune din probele prezentate că persoana a decedat, dar nu este exclus că aceasta este în viață. Tot la fel este și în cazul adopției unui copil orfan sau lipsit de ocrotirea părintească; în certificatul de naștere al copilului adoptatorii sunt înscriși ca părinți și efectele juridice sunt aceleași ca și în cazul nașterii copilului de către acești părinți adoptivi. Ficțiune sunt și situațiile prevăzute: în Legea nr.138/2012 privind sănătatea reproducerii art. 9 alin.14 care prevede că persoanele care și-au dat consimțământul pentru a fi înscriși în calitate de părinți a copiilor născuți prin folosirea tehnologiilor de reproducere umană medical asistată nu pot contesta paternitatea și maternitatea și în Codul familiei la alin.3 art. 49 care interzice contestarea paternității bărbatului ce și-a recunoscut paternitatea benevol față de un copil născut în afara căsătoriei, știind că nu este tatăl biologic al acestui copil. Paternitatea față de acest copil este o ficțiune care nu corespunde adevărului, dar rămâne a fi un adevăr juridic care produce efecte.

Axiomele sunt și ele niște adevăruri stabilite, formulate clar în materia dreptului și care ajută la o mai bună înțelegere a scopului dreptului și a respectării prevederilor legale de către subiecți. Cum ar fi: *„nemo debet bis puniri pro uno delicto”* - nimeni nu poate fi pedepsit dublu pentru o singură crimă; *„cogitationis poenam nemo patitur”* – nimeni nu poate fi pedepsit pentru gânduri; *„nuptiae sunt conjunctio maris et feminae et consortium omnis vitae, divini et humani iuris communicatio”* căsătoria este unirea bărbatului și a femeii, consorțiul lor pe toată viața și o comunicare a dreptului divin și privat { 6.p.263}.

Tehnicile juridice relatate dau posibilitate să înțelegem cât este de dificil de reglementat relațiile personale dintre membrii familiei, în special cele dintre părinți și copii. După cum menționează savantul G.Malițev dacă relația dintre copii și părinți este reglementată de norma morală și nu poate fi încadrată într-o normă juridică, statul trebuie să depună tot efortul ca să o protejeze {2.p.103}.

Astfel dacă părintele care în mod natural, instinctiv trebuie să-și iubească copiii nu o face și lipsa dragostei dăunează copilului statul introduce o normă de protecție, o sancțiune exprimată prin decăderea din drepturile părintești și transmiterea copilului altor persoane care să-i asigure un nivel decent de viață.

D.I. Meier susținea că relațiile părinți-copii ca și relațiile dintre soți se supun mai mult legilor fiziologice și morale decât celor juridice, acestea se bazează pe dragostea involuntară, inconștientă străină oricărei convenienţe {6.p.757-758}.

Studiul efectuat ne-a permis să facem următoarele **concluzii:** Legea nu poate cuprinde reglementări pentru toate situațiile din viață, ea presupune doar reglementări generale. De aceea în cazurile concrete membrii familiei sunt puși în fața unor probleme care pot fi soluționate în conformitate cu normele morale ale societății, acționând cu bună credință, având în vedere prevederea legală conform căreia realizarea drepturilor și îndeplinirea obligațiilor trebuie să se efectueze în așa mod ca să nu lezeze drepturile, obligațiile, libertățile și interesele legitime ale altor membri ai familiei și ale altor persoane.

Valorile tradiționale formate sub influența dezvoltării istorice, economice, religiei, culturii, obiceiurilor, normelor morale și ideologice care stau la baza societății, sunt nucleul viziunii omului asupra lumii, ele pot satisface necesitățile și interesele omului și pot fi respectate benevol de acesta. În scopul reglementării cât mai amplu a raporturilor de familie și pentru asigurarea respectării normelor juridice

în societate este foarte important să se țină cont de valorile tradiționale deoarece impactul lor asupra individului este incontestabil , iar dreptul, după cum am mai menționat nu este unicul pilon pentru comportamentul armonios al subiecților raporturilor juridice.

BIBLIOGRAFIE:

1. МАЛЬЦЕВ Г.В. Социальные основания права. Москва. Норма. Инфра-М. 2011 с.39

2. МАЛЬЦЕВ Г.В Нравственные основания права. Москва. Норма-М. 20219. с. 89

3. FAX HARDING L. Family. State and Social Policy. Basingstoke. Macmillan. 1996. p.177

4. АРЗАМАСОВ Ю.Г. О понятии презумций и их месте в системе средств юридической техники. В: Юридическая техника. 2010.№4. с.72-76.

5. НИКИТЮШИНА Н. А. Классификация презумций в семейном праве. В: Lex Russica. 2018 №3(136).с.40

6. МЕЙЕР Д. И. Избранные труды в 2-х томах./ вступительное слово П.В.Крашенинникова. т.1. Москва. Статут.2019. с.757-758

CZU: 341.231.14:502.131.1(478) **https://doi.org/10.59295/rpijn2025.75**

INTEGRAREA ASPECTELOR CE VIZEAZĂ DIZABILITATEA ÎN CADRUL NAȚIONAL DE MONITORIZARE A IMPLEMENTĂRII AGENDEI DE DEZVOLTARE DURABILĂ 2030

CHISARI-RURAK Aliona,
Universitatea de Stat din Moldova,
doctor în drept, conferențiar universitar,
Facultatea de Drept a Universității de Stat din Moldova
ORCID: 0000-0003-0764-6843

SUMMARY

The effective realization of the rights of persons with disabilities takes place thanks to the provisions of the normative acts in force, including public policy documents. The implementation of the provisions of the 2030 Sustainable Development Agenda became possible through the National Implementation Monitoring Framework. At the same time, several changes are needed within this act, in order to effectively integrate aspects related to disability. It is important that the provisions of the SDGs, implemented in the Republic of Moldova through national public policy documents, reach the established targets, so that the beneficial owner of these regulations is the common man. The multiple legal provisions that are considered to be very good, in some situations, are not effective only because of the lack of implementation mechanisms.

Keywords: agenda, national framework, disability, sustainable development objective.

În vederea asigurării faptului că toți oamenii se bucură de pace și prosperitate, statele membre ONU adoptă în 2015 Agenda de Dezvoltare Durabilă 2030 care conține 17 obiective [1].

De la momentul adoptării Agendei de Dezvoltare Durabilă 2030, structurile competente ale Republicii Moldova au întreprins multiple acțiuni de implementare a prevederilor acestui document. În 2016, Guvernul creează Consiliul Național pentru Coordonarea Dezvoltării Durabile [2], care a avut competențe în coordonarea procesului de naționalizare a ODD-urilor. Astfel că, obiectivele care se conțin în Agenda de Dezvoltare Durabilă 2030, urmau să fie supuse unui proces de adaptare la realitățile și necesitățile Republicii Moldova. O altă structură competentă a fost Comitetul de coordonare pentru procesul de elaborare a Raportului de evaluare voluntară națională pentru implementarea Agendei de Dezvoltare Durabilă 2030 [3]. Acest Comitet a avut drept scop coordonarea procesului de conceptualizare, elaborare și consultare a raportului de evaluare voluntară națională.

De asemenea, după cum am evidențiat mai sus, având în vedere aspectele specifice de dezvoltare a Republicii Moldova, Guvernul a întreprins multiple acțiuni de naționalizare a ODD-urilor, identificându-se relevanța acestora și analiza nivelului de corelare între Agenda de Dezvoltare Durabilă 2030 și prioritățile naționale de politici. În acest context, a avut loc adaptarea obiectivelor și țintelor din Agenda 2030.

Având în vedere că, implementarea prevederilor Agendei de Dezvoltare Durabilă 2030, rămâne o prioritate pentru Republica Moldova, în ultima perioadă au fost elaborate multiple documente de politici publice menite să faciliteze realizarea ODD-urilor. Dacă abordăm segmentul *„dizabilitate”,* printre documentele cele mai importante se evidențiază: Strategia Națională de Dezvoltare „Moldova Europeană 2030”, aprobată prin Legea Parlamentului Republicii Moldova nr. 315 din 17.11.2022 [4]; Programul de Activitate a Guvernului „Moldova prosperă, sigură, europeană”, aprobat prin Hotărârea Parlamentului nr. 28 din 16.02.2023 [5]; Programul național privind asigurarea respectării drepturilor omului pentru anii 2024-2027, aprobat prin Hotărârea Guvernului nr. 164 din 06.03.2024 [6]; Programul național pentru ocuparea forței de muncă pe anii 2022-2026 și Planul de acțiuni privind implementarea acestuia, aprobat prin Hotărârea Guvernului nr. 785 din 16.11.2022 [7]; Strategia națională de sănătate ”Sănătatea 2030” aprobată prin Hotărârea Guvernului nr. 387 din 14.06.2023 [8]; Programul de prevenire şi control al infecţiei HIV/SIDA şi al infecţiilor cu transmitere sexuală pentru anii 2022-2025 aprobat prin Hotărârea Guvernului nr. 134 din 02.03.2022 [9].; Programului național de răspuns la tuberculoză pentru anii 2022-2025 aprobat prin Hotărârea Guvernului nr. 107 din 23.02.2022 [10]; Strategia de dezvoltare „Educația 2030” și Programul de implementare a acesteia pentru anii 2023-2025, aprobate prin Hotărârea Guvernului nr. 114 din 07.03.2023 [11]; Programul de dezvoltare a educaţiei incluzive în Republica Moldova pentru anii 2024-2027 aprobat prin Hotărârea Guvernului nr. 950 din 06.12.2023 [12]; Programul naţional pentru protecţia copilului pe anii 2022-2026 aprobat prin Hotărârea Guvernului nr. 347din 01.06.2022 [13].

În vederea identificării nivelului de reflectare a aspectelor ce vizează dizabilitatea, în Cadrul național de monitorizare a implementării Agendei de Dezvoltare Durabilă 2030 [14], au fost supuse analizei țintele naționale ale ODD-urilor, indicatorii de monitorizare, dar și în mod special, reglementările ce vizează nivelul de dezagregare a datelor. În acest context, în cadrul Obiectivului 1: „Eradicarea

sărăciei în toate formele sale și în orice context", considerăm oportun dezagregarea informației ce vizează ponderea populației aflate sub pragul internațional al sărăciei de 2,15 dolari SUA / zi și ponderea populației aflate sub pragul internațional al sărăciei de 4,3 dolari SUA / zi, nu doar pe medii de reședință, sexe, grupe de vârstă, statut ocupațional, dar și pe criteriu de dizabilitate. Ținta 1.3 de la acest obiectiv: „Implementarea unui sistem de protecție socială adecvat la nivel național pentru o acoperire substanțială a celor mai săraci și vulnerabili până în 2030", vizează și ea persoanele cu dizabilități, astfel că la indicatorul 1.3.1.d este indicată proporția persoanelor cu dizabilități care beneficiază de prestații sociale în special, pensii și alocații sociale de stat. Ținta 1.5 vizează crearea până în anul 2030 a rezilienței celor săraci și aflați în situații vulnerabile și reducerea expunerii și vulnerabilității acestora la evenimente extreme legate de climă, inclusiv secetă și inundații. Considerăm oportun ca la nivelul de dezagregare a datelor, la indicatorii 1.5.1.a, 1.5.1.b, 1.5.1.c informația să fie oferită nu doar total pe țară, clase de situații excepționale, sex, grupe de vârstă, dar și pe criteriu de dizabilitate. Considerăm oportun ca acest aspect să fie relatat în vederea identificării nivelului de incluziune a persoanelor cu dizabilități în societate și posibilitatea acestora de a face față diferitelor situații de risc social. Având în vedere că o multitudine de persoane cu dizabilități au fost instituționalizate, este important ca la etapa actuală să înțelegem dacă acestea pot de sine stătător să facă față unor situații excepționale. Cunoaștem că au fost create multiple servicii sociale comunitare, destinate persoanelor cu dizabilități, acestora oferindu-li-se posibilitatea de a locui în comunitate. În acest context, este important ca acestea să poată face față unor situații de criză.

La ținta 1.b, care este ultima din cadrul obiectivului 1 și vizează asigurarea unui cadru național de politici adecvat, bazat pe strategii sensibile la dimensiunea de sărăcie și gen, ce ar susține investițiile în eradicarea sărăciei, considerăm oportun introducerea unei modificări prin evidențierea și a criteriului de dizabilitate. Cunoaștem că la etapa actuală, o mare parte dintre persoanele cu dizabilități din Republica Moldova sunt persoane sărace, având în vedere mărimea redusă a prestațiilor de asigurare socială sau de asistență socială de care acestea beneficiază. În acest sens, de cele mai multe ori, pensiile de dizabilitate, alocațiile sociale de stat, alte prestații bănești destinate persoanelor cu dizabilități nu asigură acestora un nivel de trai decent. De aceea, considerăm oportun de a asigura un cadru național de

politici adecvat, bazat pe strategii sensibile la dimensiunea de dizabilitate. Cunoaștem și am evidențiat mai sus, că la etapa actuală, Ministerul Muncii și Protecției Sociale al Republicii Moldova este în proces de definitivare a proiectului Planului național de acțiuni în domeniul drepturilor persoanelor cu dizabilități, dar este oportun ca astfel de documente să fie aprobate la timp și realizate eficient prin implementarea prevederilor acestora la nivel local, astfel ca beneficiarul efectiv al acestor reglementări să fie persoana cu dizabilități.

Analizând obiectivul 2 - „Eradicarea foamei, asigurarea securității alimentare, îmbunătățirea nutriției și promovarea unei agriculturi durabile", identificăm ținta 2.2, care prevede până în 2030 eradicarea tuturor formelor de malnutriție și abordarea necesităților nutriționale ale adolescenților, femeilor însărcinate și celor care alăptează, precum și ale persoanelor în vârstă. Considerăm oportun ca la această țintă să fie indicate și persoanele cu dizabilități, deoarece acestea, de cele mai multe ori de asemenea, necesită o abordare separată a necesităților nutriționale. De asemenea, la dezagregarea datelor care se referă la această țintă, considerăm oportun de a identifica și persoanele cu dizabilități. Obiectivul 3 din cadrul Agendei de Dezvoltare Durabilă 2030 prevede asigurarea unei vieți sănătoase și promovarea bunăstării tuturor la orice vârstă. Este important că la ținta 3.7 din cadrul acestui obiectiv, care prevede până în 2030, asigurarea accesului universal la serviciile de sănătate sexuală și reproductivă, inclusiv pentru planificarea familiei, informare și educație, la dezagregarea datelor este indicat și criteriul de dizabilitate. Astfel, dacă indicatorul ne vorbește despre ponderea femeilor de vârstă fertilă între 15 și 49 de ani, aceste date vor fi prezentate dezagregat și pe criteriu de dizabilitate.

Analizând ODD 4, intitulat: „Garantarea unei educații de calitate și promovarea oportunităților de învățare de-a lungul vieții pentru toți", identificăm ținta 4.4 care, prevede până în 2030 creșterea substanțială a numărului de tineri și adulți cu competențe relevante pe piața muncii. Cu referire la dezagregarea datelor, este prevăzut că acestea vor fi indicate total pe țară, medii de reședință, sexe, grupe de vârstă și statut socioeconomic. Considerăm oportun de a evidenția aici și criteriul de dizabilitate, având în vedere că la etapa actuală se întreprind multiple acțiuni în vederea incluziunii în câmpul muncii a persoanelor cu dizabilități. În cadrul țintei 4.5, persoanele cu dizabilități se regăsesc și este prevăzut că până în 2030, urmează să se asigure accesul egal la toate nivelurile de învățământ și formare profesională a

persoanelor vulnerabile, inclusiv a persoanelor cu dizabilități. Dar la această țintă, analizând dezagregarea datelor, propunem introducerea și criteriului de dizabilitate.

În vederea realizării ODD-ului 5: „Realizarea egalității de gen și împuternicirea tuturor femeilor și fetelor", este prevăzut la ținta 5.2 prevenirea și eliminarea violenței împotriva fetelor și femeilor, inclusiv traficul acestora. Este important că dezagregarea datelor pe această țintă se face inclusiv pe criteriu de dizabilitate, pentru că asigurarea unui mediu de trai non-violent pentru femei este prioritară.

În vederea recunoașterii și aprecierii îngrijirii și lucrului casnic neplătit prin furnizarea de servicii publice, infrastructurii și politicilor de protecție socială este prevăzută ținta 5.4. Este important că, în calitate de indicator la această țintă, identificăm ponderea asistenților personali femei, care îngrijesc de persoane cu dizabilități severe.

În cadrul OOD 8, intitulat „Promovarea unei creșteri economice susținute, deschise tuturor și durabile, precum și a ocupării și a unei munci decente pentru toți", identificăm ținta 8.5 care prevede până în 2030 atingerea unui nivel al ocupării similar cu media țărilor din Europa Centrală și de Est și stimularea ocupării productive și a muncii decente pentru toate femeile și bărbații, inclusiv pentru tineri și persoanele cu dizabilități, precum și remunerare egală pentru muncă de valoare egală. Este important că la această țintă dezagregarea datelor se face pe ocupații, pe grupe de vârstă, regiuni de dezvoltare și inclusiv persoane cu dizabilități.

De o importanță deosebită este și ODD 10 care la ținta 10.2 prevede până în 2030 abilitarea și promovarea incluziunii sociale, economice și politice a tuturor indiferent de vârstă, sex, dizabilitate, rasă, etnie, origine, religie sau statut economic sau de altă natură. Datele la această țintă sunt dezagregate pe sexe, grupe de vârstă și persoane cu sau fără dizabilitate, iar în calitate de indicator apare rata sărăciei relative.

Aspectele ce vizează dezvoltarea orașelor și a așezărilor umane, pentru ca ele să fie deschise tuturor, sigure, reziliențe și durabile sunt prevăzute în ODD 11. Este de menționat faptul că chiar în ținta 1 din cadrul acestui obiectiv este indicat că până în 2030, urmează să fie asigurat accesul tuturor persoanelor social vulnerabile și a familiilor tinere la locuințe și servicii de bază adecvate, sigure și la prețuri accesibile. Este important că la rubrica „dezagregarea datelor" este indicat că aceste informații vor fi prezentate pe sexe, medii de reședință, grupe de vârstă, quintile, pe cheltuielile

de consum, persoane cu sau fără dizabilitate. În calitate de indicator este prevăzut ponderea populației cu cheltuieli lunare pentru întreținerea locuinței care depășesc 30% din veniturile disponibile lunare ale gospodăriei. Considerăm acest indicator important, inclusiv pentru persoanele cu dizabilități, având în vedere că această categorie a populației, în mare parte în Republica Moldova, face parte din cadrul persoanelor social-vulnerabile, care cheltuiesc lunar pentru întreținerea locuinței mai mult de 30 % din veniturile disponibile ale gospodăriei. Un alt indicator de la ODD 11 vizează ponderea persoanelor care trăiesc în locuințe a căror suprafață este sub norma de 9 metri pătrați pentru fiecare persoană și a persoanelor de sexe diferite cu vârsta de peste 9 ani, care locuiesc în aceeași cameră, cu excepția soților. Este important că această informație urmează a fi dezagregată și pe criteriul de dizabilitate. A doua țintă din cadrul ODD 11 vizează asigurarea, până în 2030, a accesului la sisteme de transport sigure, echitabile, accesibile și durabile pentru toți, îmbunătățirea siguranței rutiere, în special prin extinderea rețelelor de transport public. Evident că această țintă vizează și persoanele cu dizabilități, datele urmând a fi dezagregate pe sexe, medii de reședință, grupe de vârstă, persoane cu sau fără dizabilitate. În calitate de indicator este prevăzută proporția populației care are acces convenabil la transportul public. Menționăm faptul că la etapa actuală se întreprind multiple măsuri în vederea asigurării accesului persoanelor cu dizabilități la mijloacele de transport public. Atât în municipiul Chișinău, cât și în municipiul Bălți există troleibuze adaptate necesităților persoanelor cu dizabilități, dar și altor categorii de persoane cu cerințe speciale. De o importanță deosebită este ținta 11.7, care prevede că până în 2030 urmează să fie asigurat accesul universal la spații verzi și publice sigure, incluzive și accesibile, în special pentru femei și copii, persoane în etate și persoane cu dizabilități. Aceste informații urmează a fi dezagregate atunci când ne referim la indicatorul „Ponderea victimelor abuzului fizic sau sexual în ultimele 12 luni” și pe criteriu de dizabilitate.

Un alt aspect care vizează realizarea drepturilor de către persoanele cu dizabilități presupune protecția acestora împotriva multiplelor forme de violență. În cadrul Agendei de Dezvoltare durabilă 2030 aceste aspecte sunt reglementate în cadrul ODD 16 intitulat „Promovarea unor societăți pașnice și incluzive pentru o dezvoltare durabilă a accesului la justiție pentru toți și crearea unor instituții eficiente, responsabile și incluzive la toate nivelurile”. Ținta 16.1 este intitulată „Reducerea

continuă și dinamică a tuturor formelor de violență, în special a violenței în familie și a violenței sexuale", iar în calitate de indicator identificăm numărul și proporția populației supuse violenței fizice și sexuale în ultimele 12 luni. Este important că aceste date vor fi dezagregate inclusiv pe criteriu de dizabilitate. Considerăm oportună această dezagregare a datelor pe motiv că persoanele cu dizabilități deseori sunt supuse multiplelor forme de violență. O altă țintă în cadrul acestui obiectiv vizează stoparea abuzului, neglijării, exploatării, traficului și a tuturor formelor de violență și torturii copilului, iar în calitate de indicator se evidențiază și numărul de copii victime ale violenței și neglijării. La sfârșitul anului, aceste date urmează a fi prezentate de către Ministerul Muncii și Protecției Sociale al Republicii Moldova, iar dezagregarea se face iarăși pe medii de reședință, sexe, grupe de vârstă și inclusiv dizabilitate. La rândul ei, ținta 16.3 vizează promovarea supremației legii și asigurarea accesului egal la justiție pentru toate femeile, toți bărbații și copiii. Considerăm oportun de a realiza aici o modificare, indicând și persoanele cu dizabilități. Totodată, dacă e să ne uităm la dezagregarea datelor, la indicatorul ce vizează numărul de persoane care au beneficiat de asistență juridică garantată de stat, datele sunt dezagregate pe etnie, pe sexe, grupe de vârstă, dizabilitate, cetățenie, statut de beneficiar, cetățean străin, organul solicitant, baza legală, tipul asistenței. Un alt indicator important prevede ponderea recomandărilor Avocatului Poporului, inclusiv Avocatul Poporului pentru drepturile copilului și Consiliului pentru egalitate, implementate de către autoritățile și instituțiile sesizate, care rezultă din acțiunile procesuale. Aceste date iarăși urmează a fi dezagregate și pe criteriu de dizabilitate. Ținta 16.6 din cadrul acestui obiectiv, prevede dezvoltarea eficienței, responsabilității și transparenței instituțiilor la toate nivelurile. În calitate de indicatori evidențiem și ponderea populației satisfăcute de calitatea serviciilor publice accesate, în special servicii de sănătate, educație, documentarea populației și, ceea ce este important, că aceste date sunt dezagregate și pe criteriu de dizabilitate. Exact aceeași dezagregare are loc și la următoarea țintă, care prevede ponderea populației care a accesat serviciile publice în format electronic, din totalul beneficiarilor de servicii publice. Considerăm acești indicatori foarte importanți, având în vedere imposibilitatea persoanelor cu dizabilități, în special a celor cu dizabilități locomotorii, de a se deplasa la sediul instituțiilor publice sau imposibilitatea de a accede în cadrul sediilor acestor instituții, având în vedere lipsa adaptării rezonabile a clădirilor. Importantă

este și ținta 16.7 „Asigurarea procesului decizional receptiv, incluziv, participativ și reprezentativ la toate nivelurile", deoarece în calitate de indicatori apar raportul dintre proporția pozițiilor ocupate în Parlament de către persoanele din anumite grupuri ale populației și proporția grupului respectiv în totalul populației. E evident că aceste date sunt dezagregate și pe criteriu de dizabilitate.

În concluzie, evidențiem că identificarea segmentului *„dizabilitate"* atât în cadrul Agendei de Dezvoltare Durabilă 2030, cât și în cadrul documentelor de politici publice naționale, precum și realizarea eficientă a drepturilor persoanelor cu dizabilități, devine posibilă prin implementarea prevederilor normative în vigoare.

Reiterăm că este important ca prevederile ODD-urilor, implementate în Republica Moldova prin intermediul documentelor de politici publice naționale, să atingă țintele stabilite, astfel ca beneficiarul efectiv al acestor reglementări să fie omul de rând. Multiplele prevederi legale care sunt apreciate a fi foarte bune, nu sunt eficiente doar din cauza lipsei mecanismelor de implementare.

O problemă o constituie și incapacitatea autorităților publice de a raporta asupra anumitor indicatori, dar și lipsa unei cooperări eficiente între organele administrației publice centrale și locale. La nivel local ne confruntăm de multe ori cu lipsa datelor statistice atât generale cât și dezagregate în baza anumitor criterii.

Acestea sunt doar câteva exemple care demonstrează că realizarea eficientă a prevederilor documentelor de politici publice depinde atât de factorul uman, cât și de o bună colaborare a structurilor administrației publice.

BIBLIOGRAFIE:

1. Resolution adopted by the General Assembly on 25 September 2015. Nr. 70/1. Transforming our world: the 2030 Agenda for Sustainable Development. Disponibil: https://documents.un.org/doc/undoc/gen/n15/291/89/pdf/n1529189.pdf?token=lcfpcLLqx5t7Kgvg72. Accesat: 14.09.2024.

2. Dispoziția Guvernului nr. 181 din 21.12.2023 cu privire la Consiliul pentru coordonarea dezvoltării durabile. În: Monitorul Oficial al Republicii Moldova nr.1-4/4 din 05.08.2024.

3. Ordinul Cancelariei de Stat a Republicii Moldova nr. 4-A din 14.01.2020 cu privire la instituirea comitetului de coordonare pentru procesul de elaborare a Raportului de evaluare voluntară națională pentru implementarea Agendei de Dezvoltare Durabilă 2030. Disponibil: https://cancelaria.gov.md/sites/default/files/ordin_cs_4-a.pdf. Accesat: 23.06.2024.

4. Legea Parlamentului Republicii Moldova nr. 315 din 17.11.2022 pentru aprobarea Strategiei naționale de dezvoltare „Moldova Europeană 2030". În: Monitorul Oficial al Republicii Moldova nr. 409-410, 2022.

5. Hotărârea Parlamentului Republicii Moldova nr. 28 din 16-02-2023 cu privire la aprobarea Programului de Activitate a Guvernului „Moldova prosperă, sigură, europeană". În: Monitorul Oficial al Republicii Moldova nr. 49-52, 2023.

6. Hotărârea Guvernului nr. 164 din 06.03.2024 privind aprobarea Programului național privind asigurarea respectării drepturilor omului pentru anii 2024-2027.

7. Hotărârea Guvernului nr. 785 din 16-11-2022 cu privire la aprobarea Programului național pentru ocuparea forței de muncă pe anii 2022-2026 și a Planului de acțiuni privind implementarea acestuia. În: Monitorul Oficial al Republicii Moldova nr. 411-412 din 2022.

8. Hotărârea Guvernului nr. 387 din 14.06.2023 cu privire la aprobarea Strategiei naționale de sănătate "Sănătatea 2030". În: Monitorul Oficial al Republicii Moldova nr. 302-305 din 11.08.2023.

9. Hotărârea Guvernului nr. 134 din 02.03.2022 cu privire la Programul național de prevenire și control al infecției HIV/SIDA și infecțiilor cu transmitere sexuală pentru anii 2022-2025. În: Monitorul Oficial al Republicii Moldova nr. 80-87 din 25.03.2024.

10. Hotărârea Guvernului nr. 107 din 23.02.2022 privind aprobarea Programului național de răspuns la tuberculoză pentru anii 2022-2025. În: Monitorul Oficial al Republicii Moldova nr. 61-67 din 04.03.2022.

11. Hotărârea Guvernului nr. 114 din 07.03.2023 cu privire la aprobarea Strategiei de dezvoltare „Educația 2030" și a Programului de implementare a acesteia pentru anii 2023-2025. În: Monitorul Oficial al Republicii Moldova nr.134-137 din 20.04.2023.

12. Hotărârea Guvernului nr. 950 din 06.12.2023 cu privire la aprobarea Programului de Dezvoltare a Educației Incluzive în Republica Moldova pentru anii 2024-2027. În: Monitorul Oficial al Republicii Moldova nr. 519-522 din 30.12.2023.

13. Hotărârea Guvernului nr. 347 din 01.06.2022 cu privire la aprobarea Programului Național pentru Protecția Copilului pe anii 2022 – 2026 și a Planului de acțiuni pentru implementarea acestuia. În: Monitorul Oficial al Republicii Moldova nr. 194-200 din 01.07.2022.

14. Hotărârea Guvernului nr. 953 din 28.12.2022 cu privire la aprobarea cadrului național de monitorizare a implementării Agendei de Dezvoltare Durabilă 2030. În: Monitorul Oficial al Republicii Moldova nr. 42-44 din 14.02.2022.1 din

21.12.2023 cu privire la Consiliul pentru coordonarea dezvoltării durabile. În: Monitorul Oficial al Republicii Moldova nr.1-4/4 din 05.08.2024.

15. Ordinul Cancelariei de Stat a Republicii Moldova nr. 4-A din 14.01.2020 cu privire la instituirea comitetului de coordonare pentru procesul de elaborare a Raportului de evaluare voluntară națională pentru implementarea Agendei de Dezvoltare Durabilă 2030. Disponibil: https://cancelaria.gov.md/sites/default/files/ordin_cs_4-a.pdf. Accesat: 23.06.2024.

16. Legea Parlamentului Republicii Moldova nr. 315 din 17.11.2022 pentru aprobarea Strategiei naționale de dezvoltare „Moldova Europeană 2030". În: Monitorul Oficial al Republicii Moldova nr. 409-410, 2022.

17. Hotărârea Parlamentului Republicii Moldova nr. 28 din 16-02-2023 cu privire la aprobarea Programului de Activitate a Guvernului „Moldova prosperă, sigură, europeană". În: Monitorul Oficial al Republicii Moldova nr. 49-52, 2023.

18. Hotărârea Guvernului nr. 164 din 06.03.2024 privind aprobarea Programului național privind asigurarea respectării drepturilor omului pentru anii 2024-2027.

19. Hotărârea Guvernului nr. 785 din 16-11-2022 cu privire la aprobarea Programului național pentru ocuparea forței de muncă pe anii 2022-2026 și a Planului de acțiuni privind implementarea acestuia. În: Monitorul Oficial al Republicii Moldova nr. 411-412 din 2022.

20. Hotărârea Guvernului nr. 387 din 14.06.2023 cu privire la aprobarea Strategiei naționale de sănătate "Sănătatea 2030". În: Monitorul Oficial al Republicii Moldova nr. 302-305 din 11.08.2023.

21. Hotărârea Guvernului nr. 134 din 02.03.2022 cu privire la Programul național de prevenire și control al infecției HIV/SIDA și infecțiilor cu transmitere sexuală pentru anii 2022-2025. În: Monitorul Oficial al Republicii Moldova nr. 80-87 din 25.03.2024.

22. Hotărârea Guvernului nr. 107 din 23.02.2022 privind aprobarea Programului național de răspuns la tuberculoză pentru anii 2022-2025. În: Monitorul Oficial al Republicii Moldova nr. 61-67 din 04.03.2022.

23. Hotărârea Guvernului nr. 114 din 07.03.2023 cu privire la aprobarea Strategiei de dezvoltare „Educația 2030" și a Programului de implementare a acesteia pentru anii 2023-2025. În: Monitorul Oficial al Republicii Moldova nr.134-137 din 20.04.2023.

24. Hotărârea Guvernului nr. 950 din 06.12.2023 cu privire la aprobarea Programului de Dezvoltare a Educației Incluzive în Republica Moldova pentru anii 2024-2027. În: Monitorul Oficial al Republicii Moldova nr. 519-522 din 30.12.2023.

25. Hotărârea Guvernului nr. 347 din 01.06.2022 cu privire la aprobarea Programului Național pentru Protecția Copilului pe anii 2022 – 2026 și a Planului de acțiuni pentru implementarea acestuia. În: Monitorul Oficial al Republicii Moldova nr. 194-200 din 01.07.2022.

26. Hotărârea Guvernului nr. 953 din 28.12.2022 cu privire la aprobarea cadrului național de monitorizare a implementării Agendei de Dezvoltare Durabilă 2030. În: Monitorul Oficial al Republicii Moldova nr. 42-44 din 14.02.2022.

CZU: 347.441.62:347.27 **https://doi.org/10.59295/rpijn2025.76**

DOBÂNDIREA CU BUNĂ-CREDINȚĂ: PROTECȚIE A CREDITORULUI GAJIST ÎN CAZ DE CONSTITUIRE VICIATĂ A GAJULUI

CAZAC Octavian,
Universitatea de Stat din Moldova,
doctor în drept, conferențiar universitar,
Departamentul Drept privat al Facultății de Drept
ORCID: 0000-0001-9106-9852

SUMMARY

This study deals with the special protection granted by Article 686 of the Civil Code of the Republic of Moldova to the secured creditor as a good faith acquirer of a proprietary security interest (right of pledge). The legal defects of acquisition of the security interest "cured" by this legal provision are the absence of the right or authority of the provider of the security interest in respect of the encumbered asset. Article 686 is necessary and complements the complex system of protection of good faith acquisition contained in Moldovan civil law.

***Keywords*:** good-faith acquisition; pledge; mortgage; ineffective contract; DCFR

I. Introducere

Un *titulus* nou pentru drept de gaj valabil

Potrivit art. 673 C. civ. dreptul de gaj, în calitatea sa de drept real limitat, se dobândește de către creditorul gajist la întrunirea a două condiții generale: temeiul (*titulus*) și formalitatea de publicitate (*modus*). *Titulus* constă din contractul de gaj (în cazul ipotecii, contractul de ipotecă) sau temeiul de gaj legal prevăzut de art. 708 C. civ. sau 709 C. civ. În cazul ipotecii, *modus* constă în înregistrarea ipotecii în registrul bunurilor imobile (RBI) conform art. 424 alin.(1) și 673 alin.(3) teza I C. civ. În cazul gajului asupra bunului mobil, *modus* este fie înregistrarea gajului în registrul garanțiilor reale mobiliare (673 alin.(3) teza II C. civ.), fie transmiterea posesiei bunului corporal (art. 673 alin.(5) C. civ.) ori controlul asupra conturilor de plată (art. 699 C. civ.). Precizăm că, în acest studiu, mențiunile la gaj cuprind și ipoteca imobiliară în temeiul art. 671 alin. (2) C. civ.

Așadar, dreptul de gaj nu poate fi constituit valabil în folosul creditorului gajist dacă în privința debitorului gajist aparent (adică care încheie contractul de gaj în calitate de debitor gajist și se obligă să constituie gajul) survine unul dintre

următoarele vicii sau incidente juridice: lipsa dreptului sau lipsa împuternicirii debitorului gajist. Ele ambele afectează *titulus* al creditorului gajist. Chiar dacă *modus* a fost îndeplinit, nașterea unui gaj valabil este oprită de principiul *nemo plus juris...*, enunțat în art. 358 din Codul civil al Republicii Moldova [1] (C. civ.) și a cerinței ca debitorul gajist să aibă drept de dispoziție privitor la obiectul gajului pentru a constitui acest drept (art. 668 C. civ.). Dacă viciul este lipsa împuternicirii debitorului gajist, nașterea unui gaj valabil este oprită de art. 370 C. civ. (care reglementează încheierea actului juridic fără împuterniciri de reprezentare).

Lipsa dreptului. Primul viciu există atunci când debitorul gajist nu este un titular adevărat (*verus dominus*) al obiectului gajului. În realitatea juridică, el este doar un titular aparent. Dacă obiectul gajului este dreptul de proprietate asupra unui bun, în mod tradițional, se spune că acest debitor gajist este un „fals proprietar" sau „proprietar aparent". Totuși, textul de lege, în mod justificat, urcă în nivelul de abstractizare și se referă la „titularul obiectului gajului", pe care convențional îl putem numi „titularul fals / aparent al dreptului". Acest nivel de abstractizare are menirea de a acoperi marea varietate de drepturi patrimoniale care pot face obiectul gajului (drepturi reale, de creanță, societare, de proprietate intelectuală etc.).

Din perspectiva contractului de gaj, acesta produce efecte obligaționale între părți, dar nu produce efectul de drept real urmărit – nu constituie dreptul de gaj. Suntem, astfel în prezența unei ineficiențe parțiale în sensul art. 358 C. civ.

Lipsa împuternicirii. Al doilea viciu este că contractul de gaj a fost încheiat pe seama titularului dreptului gajat de către un reprezentant care nu avea împuterniciri cuvenite (îl numim convențional „fals reprezentant" sau „reprezentant aparent"). Textul de lege se referă la ipoteza că „debitorul gajist [...] nu are împuternicirea de a-l gaja", el trebuie înțeles în sens larg, în sensul clasic al cauzei de ineficiență a efectelor reale a unui act juridic – cel care acționează pe seama titularului nu avea împuterniciri suficiente pentru aceasta (ipoteză acoperită clar de art. 358, 523 și 527 C. civ.).

Aici se include atât cazul când debitorul gajist încheie contractul de gaj ca reprezentant declarat al titularului dreptului gajat (adică el acționează „din numele" titularului), cât și situația când debitorul gajist acționează pe seama titularului dreptului, dar din nume propriu (reprezentant nedezvăluit), cum ar fi cazul vânzării de către comisionar sau de către un transportator care are împuternicirea legală de a vinde bunurile clientului. Textul intenționat nu impune cerința ca debitorul gajist să acționeze

„din numele" titularului, pentru a nu se limita doar la cazul reprezentantului declarat.

La lipsa împuternicirii putem atribui și ipoteza specifică în care debitorul gajist este titular al dreptului gajat, însă prerogativele sale sunt restricționate în ceea ce ține constituirea gajului, cum ar fi faptul că un creditor gajist preexistent a inițiat executarea silită a unui alt gaj, ceea ce indisponibilizează bunul; există o clauză de inalienabilitate sau este instituit un sechestru civil sau penal pentru care nu au fost îndeplinite formalitățile de publicitate, de opozabilitate față de terți, impuse de lege. Nu putem, însă, atribui la lipsa împuternicirii împrejurarea că obiectul gajului nu se află în circuitul civil sau este insesizabil în virtutea legii.

În acest caz, din perspectiva contractului de gaj, acesta nu produce nici efecte obligaționale și nici de drept reale atunci când viciul este lipsa împuternicirilor de reprezentare (ineficiență totală în sensul art. 358 C. civ.). Dacă, însă, lipsa împuternicirilor compare sub forma existenței unei restricții în prerogativele titularului dreptului gajat, ineficiența este una parțială: contractul de gaj produce efecte obligaționale între părți, dar nu produce efectul de drept real urmărit – nu constituie dreptul de gaj.

Deși aceste două incidente sunt prezentate ca situații alternative, se poate concepe constelația cumulării lor: un fals reprezentant gajează dreptul unui fals titular al bunului. Creditorul gajist va fi ocrotit, în condițiile art. 686, de ambele aceste incidente în mod cumulativ.

După cum se va arăta, art. 686 nu are ca scop de a înlătura un alt temei de ineficiență – dreptul este constituit sub condiție suspensivă. Este, în special, cazul gajării unui bun viitor – bun care încă nu există sau încă nu a fost dobândit de către debitorul gajist. Aici nu se poate vorbi despre o bună-credință a creditorului gajist în privința acestui temei de ineficiență. Din contra, el cunoaște situația specifică a obiectului gajului când contractează.

Originea reglementării

În 1 martie 2019 în Codul civil s-a introdus art. 686, scopul căruia este protecția creditorului gajist de bună-credință. El are efectul de a păstra intact dreptul său de gaj, în ciuda unuia dintre cele două incidente juridice în discuție care provoacă ineficiența contractului de gaj. Reglementarea art. 686 nu are ca scop de a oferi, indirect, protecție debitorului gajist (constituitor aparent al gajului) ca dobânditor al dreptului său asupra bunului gajat.

Art. 686 C. civ. preia logica textului art. IX. – 2:108 DCFR din Proiectul Cadrului Comun de Referință al Uniunii Europene (*Draft Common Frame of Reference* sau *DCFR*) [2]. Deși este un text academic, de *soft law*, DCFR a avut o influență decisivă asupra modernizării Codului civil de la 2019, așa cum o enunță nota informativă la proiectul de lege aferent [3]. Totuși, domeniul de aplicare al art. 686 C. civ. este mult mai extins. Pe când textul din DCFR se referă la dobândirea gajului (cu deposedare sau fără deposedare, dar cu înregistrare) doar asupra bunului mobil corporal, art. 686 C. civ. vizează toate gajurile și toate bunurile, mobile (corporale și incorporale) și imobile.

În privința gajului imobiliar (ipotecii), în dreptul german problema incorectitudinii registrului de publicitate (numit „cartea funciară") este rezolvată prin § 892 BGB, care instituie încrederea publică în înscrierile din această carte, regulă cunoscută ca principiul publicității materiale. O reglementare similară o găsim în art. 901 alin. (3) din Codul civil român. Acesta însă întâmpină probleme din cauza suspendării caracterului constitutiv al cărții funciare din România [4, p. 546 și urm]. Principiul publicității materiale a cărții funciare din dreptul german și român se limitează la drepturile imobiliare, pe când art. 686 C. civ. are un domeniu de aplicare mai larg: toate bunurile supuse înregistrării într-un registru de publicitate, precum și bunurile mobile drepturile asupra cărora nu supun unei asemenea formalități. La fel, acest principiu de carte funciară nu oferă protecția contra lipsei de împuterniciri a reprezentantului titularului adevărat.

§ 1207 din Codul civil german (BGB) [5] prevede o regulă similară pentru amanet (gaj al bunului mobil cu deposedare). Potrivit acestuia, în coroborare cu § 932 alin. 1 teza I BGB, care se aplică în mod corespunzător, creditorul dobândește un drept de gaj chiar și atunci când debitorul gajist nu este proprietarul obiectului gajat, cu excepția cazului în care creditorul nu era de bună-credință în momentul în care ar fi dobândit dreptul de gaj dacă debitorul gajist ar fi fost proprietar [6, § 1207, nr. 3].

Locul în sistemul de protecție a dobânditorilor

Art. 686 C. civ. face parte din sistemul vast și fortificat de protecție a dobândirii cu bună-credință a drepturilor. Acest sistem este format din protecția dobânditorilor pe calea instituției dobândirii de bună-credință a drepturilor reale (art. 523 pentru drepturi înregistrate și art. 527 pentru bunuri mobile neînregistrate) și a instituției uzucapiunii (art. 524 pentru drepturi înregistrate și art. 529 pentru bunurile mobile neînregistrate), precum și a regulilor privind rectificarea registrelor de publicitate și, în

special, a art. 440 C. civ., care exclude rectificarea atunci când dobânditorul a obținut *titulus* prin acest sistem de protecție legală.

Dificultatea în aplicarea art. 523 și 524 C. civ. față de dobândirea dreptului de gaj este că creditorul ipotecar nu deține posesia, în sensul art. 482 alin. (1) și 484 alin.(3) lit. a) C. civ., a bunului gajat prin înregistrare. Pe de altă parte, protecția oferită de art. 686 C. civ. nu impune condiția ca creditorul gajist să exercite posesia bunului gajat la momentul constituirii gajului [2, p. 5425]. În dreptul român s-a observat că cerința posesiei se aplică, ceea ce zădărnicește aplicarea art. 937 din Codul civil român pentru a proteja dobânditorul cu bună-credință a gajului mobiliar (numită „ipotecă mobiliară")[4, p. 573]. Art. 527 și 529 C. civ. în general nu se aplică dobândirii drepturilor reale limitate (care include gajul), ci doar dobândirii dreptului de proprietate. Art. 686 C. civ., din nou, suplinește această lacună. Aici, totuși, observăm că art. 527 alin. (4) permite o dobândire de bună-credință a drepturilor reale limitate asupra bunurilor neînregistrare, cerând însă un text expres corespondent care ar permite uzucapiunea unui asemenea drept. Norma alin. (4) ne pare excesiv de complexă.

O altă dificultate a art. 523 și 527 este că le cer o dobândire cu titlu oneros a dreptului respect respectiv. Aceasta ridică o discuție dificilă dacă contractul de gaj este cu titlu oneros sau gratuit [4, p. 480; 7, p. 164]. Avantajul modelului DCFR este că el face această discuție irelevantă, întrucât nu prevede o condiție privitor la caracterul oneros sau gratuit al dobândirii gajului. Comentatorii DCFR au apreciat că „drepturile de garanție întotdeauna sunt create pentru a garanta o plată sau un credit furnizat de către creditorul garantat către constituitorul garanției; acest scop constituie, cel puțin, un echivalent al caracterului oneros" [2, p. 5431].

În materie succesorală, art. 2557 C. civ. instituie protecția specifică a terțului care dobândește un bun din masa succesorală: ficțiunea de contractare cu persoana îndreptățită ori împuternicită. Totuși, elementele în privința cărora funcționează dubla ficțiune și se garantează protecția bunei-credințe a terților sunt doar cele pentru care se instituie prezumția de caracter exact și complet din art. 2557 alin. (1) și (2) C. civ. „Mai mult, alin. (3) și (4) axează ficțiunea pe faptul că terțul a tratat cu o persoană îndreptățită în privința elementelor descrise în certificat. Ficțiunea nu are efect extensiv, nu se aplică altor împrejurări relevante pentru eficacitatea juridică a actului juridic civil. În special, ea nu tămăduiește alte incidente juridice care ar putea exista,

cum ar fi faptul că bunul înstrăinat terțului de către persoana îndreptățită prin certificat în realitate nu aparține masei succesorale, ci altei persoane (*verus dominus*)" [8, p. 543]. Prin urmare, art. 686 C. civ. rămâne relevant și atunci când debitorul gajist se legitimează cu un certificat de moștenitor sau alt certificat de drept succesoral. Ambele reglementări rezolvă problema lipsei împuternicirilor, însă doar art. 686 C. civ. o rezolvă pe cea de lipsă a dreptului debitorului gajist.

Chiar dacă este un text nou, principiul protecției creditorului gajist de bună-credință era stabilit în jurisprudența fondată pe regimul legal existent înainte de 1 martie 2019. Așadar, Curtea Supremă de Justiție a Republicii Moldova (CSJ), în cauza nr. 2ra-1062/2019 [9] a menținut soluția instanței de apel [10] și, astfel, a reținut că nulitatea contractului de vânzare-cumpărare nu atrage nulitatea contractului de ipotecă încheiat de cumpărător (proprietar aparent și debitor ipotecar aparent) și dreptul de ipotecă al băncii nu poate fi radiat în special din cauza bunei-credințe a creditorului ipotecar.

Fundamentul instituției juridice

Fundamentul general al art. 686, indiferent de natura bunului, este protecția bunei-credințe fondată pe aparența în drept. Autorii DCFR arată că scopul instituției dobândirii de bună-credință este protecția **încrederii** dobânditorului atunci când încheie contractul cu constituitorul [2, p. 5424]. Protecția servește atât intereselor particulare ale dobânditorului, cât și în interesele generale ale circuitului civil. „Eficiența pieței este sporită dacă participanții se pot baza pe anumite presupuneri privind dreptul cocontractanților acestora să dispună de bunurile relevante" [2, p. 5424]. În cazul aparenței fondate pe cuprinsul registrului de publicitate, acest fundament se bazează și pe încrederea în aceste registre de publicitate. În cazul celorlalte bunuri, aparența se fondează pe semnul posesiei. Așadar, nu orice aparență este protejată, ci una „rezonabilă în ochii legii" [2, p. 5425].

În contextul ipotecii (imobiliare) s-a afirmat că justificarea protecției creditorului gajist rezidă în aplicarea combinată a *fides publica* a registrului de publicitate și în teoria aparenței în drept în folosul unui dobânditor de bună-credință [11, p. 86-87].

Art. 440 C. civ. și impactul asupra rectificării registrului de publicitate

O concluzie la care ajungem este că art. 440 alin. (2) C. civ. este incomplet – el indică principalele două cazuri când rectificarea este exclusă, însă rectificarea este exclusă și în alte cazuri, cum ar fi cel al art. 686, în care legea ocrotește dobânditorul

înregistrat al gajului aflat în fața unei acțiuni în rectificare a lui *verus dominus*. Motivul pentru care și în ipoteza art. 686 acțiunea în rectificare a gajului trebuie respinsă este că nu este întrunit temeiul rectificării:

Din perspectivă procedurală, *verus dominus* va introduce două acțiuni în rectificare: prima, are ca obiect radierea dreptului debitorului gajist și restabilirea dreptului lui *verus dominus* și, a doua, radierea gajului creditorului gajist. Se pot prefigura următoarele scenarii:

a) dacă instanța de judecată respinge rectificarea în privința dreptului debitorului gajist, înseamnă că s-a stabilit cu putere de *res judicata* că debitorul gajist este *verus dominus* și gajul a fost constituit în mod valabil (art. 358 validează, cu efect retroactiv, dobândirea dreptului de gaj de la acest debitor gajist). Prin urmare, acțiunea în rectificare în privința gajului dobândit de creditorul gajist trebuie să fie respinsă, indiferent dacă creditorul gajist era de bună sau rea-credință privitor la viciile dreptului debitorului gajist. Să nu uităm că debitorul gajist ar putea fi protejat contra acțiunii rectificare chiar și când este de rea-credință dacă sunt întrunite condițiile uzucapiunii de 10 ani (art. 524 C. civ.);

b) dacă instanța de judecată admite rectificarea în privința dreptului debitorului gajist, înseamnă că s-a stabilit cu putere de *res judicata* că debitorul gajist nu este *verus dominus*, ci a fost, permanent, un fals titular, iar gajul nu a fost constituit în mod valabil conform principiului *nemo plus juris*.... Anume în această ipoteză creditorul gajist are nevoie de protecția specială acordată de art. 686 dacă este de bună-credință privitor la viciile juridice ale dreptului debitorului gajist și sunt întrunite celelalte condiții impuse de acest articol.

Ilustrarea modului de funcționare a protecției legale conform art. 686

B a cumpărat un imobil de la A. Contractul de vânzare-cumpărare este afectat de o cauză de nulitate, iar B cunoștea circumstanța care justifică nulitatea, fiind chiar culpabil de ea (e.g. violența, leziunea). Peste 1 lună de la cumpărare, B ia un credit de la Banca C și ipotechează imobilul în folosul băncii. B devine debitor ipotecar, iar C — creditor ipotecar al imobilului. După încă 4 luni A introduce acțiune în nulitatea contractului de vânzare-cumpărare dintre A și B [capăt de cerere #1], acțiune în nulitatea sau, în subsidiar, ineficiența contractului de ipotecă dintre B și Banca C [capăt de cerere #2]; acțiune de rectificare a RBI prin radierea dreptului lui B și înregistrarea dreptului lui A asupra imobilului ca urmare a admiterii capătului de

cerere #1 [capăt de cerere #3] și radierea dreptului de ipotecă al Băncii C ca urmare a admiterii capătului de cerere #2 [capăt de cerere #4].

În virtutea art. 334 C. civ. contractul de vânzare este anulat [capăt de cerere #1 se admite], iar conform art. 358 C. civ. se constată ineficiența contractului de ipotecă în partea efectului ei real (i.e. a constituirii dreptului de ipotecă) [capăt de cerere #2 se admite, în ce ține de ineficiența contractului de ipotecă, dar se respinge în ce ține de nulitatea lui]. În urma admiterii capătului de cerere #1, îndeplinirii condițiilor de rectificare de la art. 438 și urm. C. civ., și, în special, a faptului că B nu poate invoca protecția art. 440 alin.(2) C. civ., din cauza circumstanței că era de rea-credință privind cauza de nulitate, dreptul lui B va fi radiat și al lui A restabilit [capăt de cerere #3 se admite].

Capătul de cerere #4 însă se va respinge pe motivul aplicării art. 686 C. civ., care protejează Banca C în calitate de creditor ipotecar de bună-credință.

B nu poate invoca respingerea capătului de cerere #4, pentru a obține o protecție proprie (pentru a obține respingerea capătului de cerere #3). Juridic, din cauza efectului achizitiv și protectiv al art. 686 C. civ., este perfect posibil dreptul debitorului ipotecar să fie radiat, iar dreptul creditorului ipotecar să fie menținut.

II. Condițiile invocării dobândirii cu bună-credință a gajului

Creditorul gajist se poate prevala de protecția oferită de art. 686 C. civ. dacă sunt întrunite cumulativ următoarele condiții. Așa cum dispune alin.(1), condițiile trebuie întrunite „la data constituirii" gajului, adică data când exista atât *titulus*, cât și *modus*. Practic, se are în vedere data când gajul a fost înregistrat pe numele creditorului gajist.

1) Existența unui *titulus* și *modus* valabil

Art. 686 nu se aplică dacă contractul de gaj este lovit de nulitate sau este ineficient din alt motiv decât cele două incidente menționate în art. 686 C. civ. La fel, formalitățile cerute în calitate de *modus* trebuie să fie îndeplinite corespunzător [2, p. 5427].

2) Creditorul gajist nu a dobândit dreptul de gaj din cauza incidentului

Unicul motiv pentru care creditorul gajist nu dobândește, în realitatea juridică, dreptul de gaj este fie incidentul falsului proprietar, fie incidentul falsului reprezentant, ori chiar ambele incidente cumulate — fals reprezentant al unui fals proprietar. Ipoteza falsului reprezentant o include, *a fortiori*, și pe cea în care bunul este comun, însă el este ipotecat în întregime doar de unul dintre coproprietarii pe cote-părți (în același sens, v. art. 358).

Pentru ca un proprietar sau reprezentant să fie fals, este irelevant dacă el

cunoștea că nu are drept sau împuternicire ori nu o cunoștea (de exemplu, falsul proprietar nu cunoștea că titlul său de proprietate este nul; falsul reprezentant nu știa că procura sa este nulă ori a încetat dintr-un motiv obiectiv, e.g. decesul reprezentatului).

Teoria mandatului aparent cuprinsă în art. 362 alin. (3) C. civ. nu este suficientă pentru a valida dobândirea gajului de către creditorului, deoarece această normă impune condiția potrivit căreia „reprezentatul a creat astfel de împrejurări în virtutea cărora [creditorul gajist] presupunea cu bună-credință existența unor asemenea împuterniciri". În sistemul art. 686 sursa aparenței cu bună-credință nu este neapărat comportamentul titularului dreptului gajat, ci existența unei **înregistrări** în registrul de publicitate a dreptului aparent al debitorului gajist sau **posesia** bunului mobil neînregistrat de către debitorul gajist.

3) Debitorul gajist are aparența dreptului și a împuternicirilor

În cazul bunurilor dreptul de proprietate asupra cărora este înregistrat într-un registru de publicitate (imobile, automobile, părți sociale în capitalul unei societăți cu răspundere limitată, acțiuni în capitalul unei societăți pe acțiuni, proprietate industrială supusă înregistrării; v. adnotarea la art. 413 și 420 C. civ.), debitorul gajist trebuia, la data când se constituia gajul, să fie **înregistrat** ca titular al obiectului gajului (art. 686 alin. (1) lit. a) partea întâi C. civ.).

În cazul bunurilor mobile dreptul de proprietate asupra cărora nu se dobândește prin înregistrare într-un registru cu caracter constitutiv, debitorul gajist trebuia să fie în **posesia** bunului mobil (art. 686 alin. (1) lit. a) partea a doua C. civ.). Aceasta include și bunurile incorporale (cum ar fi o creanță), care sunt apte de posesie conform art. 482 alin.(2) teza II C. civ.

Se observă că art. 686 C. civ. nu are ca scop să rezolve problema în care debitorul gajist încă nu deține dreptul gajat, părțile contractând gajul în considerarea că obiectul gajat este un obiect viitor, cum ar fi: a) un bun care aparține unui terț, dar debitorul gajist intenționează să-l dobândească, e.g. importatorul care planifică să cumpere automobilul de la producător; b) bun care abia urmează a fi produs; c) drepturi de creanță care încă nu s-au născut sau nici măcar nu au fost contractate.

În aceste constelații, contractul de gaj este ineficient în partea constituirii gajului în virtutea art. 358 C. civ. Creditorul gajist nu poate invoca dobândirea, chiar la data încheierii contractului (*titulus*) și îndeplinirii formalităților (*modus*) a gajului în

această situație, deoarece el cunoaște împrejurarea că debitorului gajist încă nu îi aparține dreptul gajat. Abia la dobândirea de către debitorul gajist a dreptului gajat, efectul juridic real se produce, contractul de gaj devine eficient, iar în patrimoniul creditorului gajist se naște un gaj asupra acelui drept concret. În această situație, nu este necesară aplicarea art. 686 C. civ., deoarece constituirea gajului nu este supusă unui incident legal de *titulus*, ci este suspendată conform intenției părților din cauza situației juridice specifice a dreptului gajat. Evident, și în această varietate de constituire a gajului poate exista viciul juridic pus în discuție, caz în care art. 686 C. civ. îl va înlătura, cu efectul că se va produce o dobândire valabilă a gajului la data îndeplinirii condiției suspensive [2, p. 5428 și 5439].

4) Creditorul gajist să fi fost de bună-credință

Potrivit art. 686 alin.(1) lit. b) C. civ., testul de bună-credință trebuie să vizeze unul dintre viciile juridice vizate de normă: creditorul gajist nu a cunoscut și nici nu trebuia, în mod rezonabil, să cunoască faptul că debitorul gajist nu este adevăratul titular al obiectului gajului și nici nu are împuternicirea de a-l gaja. Buna-credință se prezumă (art. 10 alin.(1)); prin urmare, revine reclamantului (adevăratul proprietar) să răstoarne prezumția prin proba relei-credințe a creditorului gajist la data constituirii gajului.

Aici trebuie să subliniem că buna sau reaua-credință a debitorului gajist în privința existenței acestor incidente este irelevantă. Aceasta vine în contrast cu dreptul românesc, în care garanția mobiliară (numită ipotecă mobiliară) poate fi dobândită cu bună-credință de către creditor doar dacă constituitorul garanției era, și el, de bună-credință [4, p. 572-573]. Prin urmare, dreptul moldav oferă o protecție mai bună creditorului gajist, disociindu-l de atitudinea psihică a debitorului gajist.

Standardul de bună-credință în materie de drepturi înregistrate este stabilit de art. 525 C. civ. (întitulat „Dobânditorul de bună-credință a dreptului înregistrat”), chiar dacă el expres menționează la alin. (1) că el stabilește standardul doar pentru aplicarea art. 524 („în sensul art. 524”). Această lacună nu este unică, deoarece standardul art. 525 se aplică în egală măsură și pentru stabilirea bunei-credințe în scopul art. 523 (dobândirea cu bună-credință a dreptului înregistrat în temeiul actului juridic).

Referința doar la art. 524 (care reglementează uzucapiunea dreptului în temeiul cuprinsului registrului de publicitate) nu trebuie interpretată *per a contrario* ca o excludere a acestui standard pentru celelalte cazuri când interesează buna-credință

în raport cu un drept înregistrat. Lacuna are un context istoric, art. 525 fiind redactat atunci când proiectul de lege nu cuprinde art. 523 și nici art. 686. Deși acestea din urmă au fost adăugate la proiect, art. 525 nu a fost ajustat cu referințe la el. Nu există însă niciun motiv de politică legislativă de ce standardul aplicabil ar fi diferit.

În dreptul german [6, § 1207, nr. 3], în materie de amanet al mobilelor, s-a reținut că buna-credință lipsește atunci când creditorul gajist știe sau din cauza culpei grave nu știe că obiectul nu aparține debitorului gajist. Creditorul gajist acționează cu culpă gravă atunci când încalcă într-un grad extrem de ridicat diligența necesară în circuitul civil, ignorând sursele de informații adecvate sau neinvestigând, deși cunoaște circumstanțe suspecte. Totul depinde în mare măsură de circumstanțele cazului particular, neexistând o obligație generală de investigare.

5) Bunul mobil neînregistrat să nu fi fost sustras

Dacă bunul mobil neînregistrat a fost furat de la proprietarul adevărat ori de la posesorul legal (a se vedea 484 alin.(3) C. civ.), legea preferă adevăratul proprietar și nu validează dobândirea gajului (alin.(2)). Noțiunea „furat" trebuie interpretată în sens larg, și anume nu doar furtul penal (art. 186 Cod penal al Republicii Moldova), ci orice formă de sustragere penală (prin jaf, prin tâlhărie, prin escrocherie etc.). Această sustragere trebuia să survină înainte de constituirea gajului de către debitorul gajist. Nu este necesar ca debitorul gajist însuși să fi fost autorul sustragerii. Din contra, debitorul gajist ar putea fi de bună-credință față de această împrejurare, ceea ce însă nu înlătură de la aplicare excluderea de la alin. (2). Și cu această ocazie se observă că buna-credință a debitorului gajist nu are nicio relevanță pentru funcționarea instituției dobândirii de bună-credință a gajului.

Așa cum o prevede alin. (2), această excludere a dobândirii de bună-credință nu se aplică ipotecii asupra bunurilor imobile, dar nici în cazul gajului bunurilor mobile dreptul asupra cărora este înregistrat într-un registru de publicitate. Excluderea ne arată că creditorii gajiști ar trebui să aibă încredere în înregistrările din registrul de publicitate, chiar dacă debitorul gajist nu se află în posesia bunului gajat.

Momentul relevant pentru verificarea întrunirii condițiilor

Deoarece condițiile invocării art. 686 C. civ. trebuie întrunite la data îndeplinirii formalității de publicitate (înregistrarea gajului (gaj fără deposedare) sau, după caz, predarea bunului care face obiectul amanetului (gajului cu deposedare), nu este suficient creditorul gajist să fi fost de bună-credință doar la încheierea contractului de

gaj, ci chiar până la data înregistrării gajului. Dacă creditorul gajist află, până la momentul înregistrării gajului, că există incidentul juridic vizat de art. 686 C. civ., buna-credință îl obligă să se abțină de la îndeplinirea formalității și, eventual, să nu mai acorde credit debitorului gajist.

În cazul gajului unui drept viitor sau sub condiție, conform principiului *nemo plus juris*... și *resoluto jure dantis*..., condițiile art. 686 C. civ. ar trebui să fie întrunite la momentul dobândirii dreptului de către debitorul gajist aparent sau îndeplinirii condiției suspensive, deoarece acest moment este cel al constituirii gajului, înregistrarea sau, după caz, transmiterea posesiei (*modus*) nefiind, prin ea însăși suficientă pentru constituirea gajului.

Situația când nu sunt întrunite condițiile dobândirii de bună-credință a dreptului de gaj

În cazul în care nu sunt întrunite condițiile dobândirii de bună-credință, creditorul gajist nu deține un drept de gaj. Respectiv, în cazul drepturilor supuse înregistrării, orice persoană interesată (în special *verus dominus*) poate pretinde ca creditorul gajist să-și dea consimțământul la rectificarea registrului de publicitate prin radierea ipotecii. În caz de lipsă de consimțământ, persoana interesată are o acțiune în rectificare (art. 438 și urm. C. civ.). De asemenea, proprietarul are o pretenție de restituire protejată de acțiunea în revendicare (art. 581 C. civ.).

BIBLIOGRAFIE:

1. Codul civil al Republicii Moldova, Legea nr. 1107 din 6 iunie 2002, cu modificări ulterioare. În: Monitorul Oficial al Republicii Moldova, 2019, nr. 66-75.

2. VON BAR, C., CLIVE, E. (ed.). Principles, Definitions and Model Rules of European Private Law: Draft Common Frame of Reference (DCFR). Full Edition, Vol. IV. Oxford: Oxford University Press, 2010. 6563 p.

3. Nota informativă la proiectul de Lege privind modernizarea Codului civil și modificarea unor acte normative. [Accesat: 30.09.2024] Disponibilă: la animus.md/adnotari/n_inf

4. RIZOIU, R. Garanțiile civile. Ed. 2-a. București: Hamangiu, 2022. 854 p.

5. Codul civil german (BGB). [Accesat: 30.09.2024] Disponibil: https://www.gesetze-im-internet.de/englisch_bgb/

6. SCHÄFER F., în Münchener Kommentar zum Bürgerlichen Gesetzbuch. 9. Aufl., Band 8 (Sachenrecht). München: C.H. Beck, 2023. 3196 p.

7. КУКШИНОВ Д.Р. Категория добросовестности применительно к возникновению залоговых прав. În: Опыты цивилистического исследования: Сборник статей / Рук. авт. кол. и отв. ред. А. М. Ширвиндт, Н. Б. Щербаков. — М.: Статут, 2016, p. 135 și urm.

8. CAZAC, O. Drept civil. Moștenirea. Seria Animus. Chișinău: Bons Offices, 2022. 900 p.

9. Încheierea din 10 iulie 2019 Col. civ. CSJ în cauza nr.2ra-1062/2019. [Accesat: 30.09.2024] Disponibil: https://jurisprudenta.csj.md/search_col_civil.php?id=52101

10. Decizia din 18 decembrie 2018 a Col. civ. al Curții de apel Chișinău în cauza nr. 2a-143/18. [Accesat: 30.09.2024]
Disponibil: https://cac.instante.justice.md/ro/pigd_integration/pdf/599a085a-631d-e911-80d6-0050568b7027

11. TARLAPAN, A. Dreptul de ipotecă și funcțiile acestuia ca instrument de garantare a executării obligațiilor / Teză de doctor în drept. Chișinău, 2024. 201 p.

CZU: 347.712:339.562(478) **https://doi.org/10.59295/rpijn2025.77**

REGLEMENTAREA JURIDICĂ A IMPORTULUI PARALEL ÎN RM

CHIROȘCA Dorian,
Universitatea de Stat din Moldova,
doctor în drept, conferențiar universitar,
Departamentul Drept privat al Facultății de Drept
ORCID ID: 0009-0007-5290-8650

Unul dintre subiectele importante pentru economia Republicii Moldova este importul paralel de mărfuri în contextul Legii nr.38-XVI privind protecția mărcilor din RM. Importanța acestuia se rezumă, în special, la faptul că majoritate companiilor importatoare de mărfuri acoperite de mărci străine, care de altfel dispun de licențe de importatori oficial (dealer oficial) sunt cointeresați să dispună de un monopol pe piața de desfacere pentru mărfurile pe care le importă.

De notat faptul, că nu ne referim la monopolul în relațiile comerciale sancționat de stat prin intermediul Consiliului concurenței, dar de un monopol natural este oferit de o marcă înregistrată corespunzător pe teritoriul RM. Astfel, o dată ce marca a fost înregistrată la AGEPI, titularul mărcii înregistrate dispune de un drept exclusiv asupra semnului înregistrat, adică dreptul pozitiv de a permite folosirea mărcii și dreptul negativ de a interzice terților folosirea neautorizată a unei mărci înregistrate.

Prin urmare, faptul că un importator de produse acoperit de mărci înregistrate dorește să profite de un monopol natural care reiese din actul juridic de înregistrare a mărcii este unul legal, deoarece monopolul oferit de marca înregistrată este valabil doar pentru produsele acoperite de marca respective și este în concordanță cu practicile cinstite, or importatorul poate interveni doar în situația de importuri neautorizate cu mărfuri acoperite mărcile companiei pentru care are licență de distribuție, nu și pentru alte tipuri de mărfuri din același asortiment. În astfel de circumstanțe, importatorul unor produse acoperite de mărci înregistrate pe teritoriul RM, pentru care acesta dispune de dreptul titularului de marcă de a le importa pe teritoriul RM, nu va afecta nici într-un fel importul altor produse identice, dar care sunt acoperite de alte mărci. Astfel, se asigură protecția monopolului privind o marcă înregistrată, nu și a monopolului privind mărfurile sau serviciile identice.

Noțiunea de **“import paralel”** desemnează acele acte de import ale unor

produse purtând o marcă înregistrată, **realizate de un comerciant fără autorizarea titularului de drepturi asupra mărcii**, în paralel cu importuri făcute autorizat.

De precizat, că termenul de import paralel este sinonim cu termenul de epuizare a dreptului asupra mărcii reglementat de prevederile alin.(1), art.13 din Legea nr. 38-XVI privind protecția mărcilor, care prevede că ” titularul unei mărci înregistrate **nu poate cere interzicerea** utilizării de către alte persoane a acestei mărci pe produse şi/sau servicii ***care au fost plasate pe piața Republicii Moldova de el însuși ori cu consimțământul său***.”

Deci, titularul de drepturi, din momentul în care produsele acoperite de marcă, au fost puse în circulație, nu este în drept să împiedice circulația liberă de mărfuri care au fost plasate pe piața de desfacere de el însuși sau cu acordul său.

Dreptul titularului de marcă de a controla plasarea de produse acoperite de marca sa reprezintă un drept exclusiv de a controla rețelele de comerț în care sunt plasate aceste mărci, precum și asigură una dintre funcțiile cele mai importante ale mărcii, cea de a asigura originea produsului. În acest context, profesorul Viorel ROȘ precizează că ” dacă teoria epuizării dreptului la marcă pune în discuție caracterul exclusiv al dreptului asupra mărcii, acreditând implicit ideea că a abuza de acest caracter este un exces, recunoașterea pentru titularul mărcii a dreptului de a interveni constituie o limitare a teoriei epuizării dreptului. Această limitare are ca fundament funcția mărcii de a garanta consumatorului autenticitatea, originea și calitatea produsului acoperit de marcă.”[1]

Deși, distribuitorul oficial a unor produse acoperite de o marcă înregistrată este interesat să-și asigure un monopol natural pe piața de desfacere asigurat de o marcă înregistrată, totuși realizarea unei protecții efective este posibil doar prin intermediul instanței de judecată și anume printr-o acțiune civilă depusă împotriva terților care au importat în RM mărfuri acoperite o marcă înregistrată, dar acare a fost destinată pentru o altă piață de desfacere.

Aparent, Serviciul Vamal ar fi organul administrației publice centrale care ar putea să asigure o astfel de protecție, doar că art. 360 Cod Vamal al RM, prevede că ” Prezentul capitol nu se aplică niciuneia dintre mărfurile care: b) au fost fabricate cu consimțământul titularului de drept sau fabricate de o persoană autorizată în mod

[1] Viorel ROȘ, Dreptul Proprietății Intelectuale, Dreptul proprietății industriale, Mărcile și indicațiile geografice, 2003, editura ALL BECK, pag. 371

corespunzător de către titularul dreptului să producă o anumită cantitate de mărfuri, în depășirea cantităților convenite între acea persoană și titularul dreptului". Respectiv, Serviciul Vamal este în drept să rețină doar mărfuri suspecte a fi contrafăcute, nu și acele mărfuri care provin din importuri paralele.

Procedura de a restabili un drept exclusiv asupra mărcii, or considerăm noi că importul paralel constituie o încălcare a dreptului exclusiv de care dispune titularul unei mărci, urmează să aibă loc printr-o acțiune civilă depusă în instanța de judecată, în cazul RM, est judecătoria mun. Chișinău, sediul centru.

Acțiunea civilă urmează a fi depusă în conformitate cu art. 61 al Legii nr.38-XVI din 29.02.2008 privind protecția mărcilor orice ***persoană fizică sau juridică***, alte entități interesate care au pretenții față de utilizarea unei mărci înregistrate ori solicitate spre înregistrare sunt în drept să inițieze acțiune în instanța judecătorească ***pentru a-și apăra drepturile și interesele legitime***.

După cum am menționat supra, în conformitate cu prevederile art. 9 alin. (1) din Legea nr. 38-XVI privind protecția mărcilor, ***înregistrarea mărcii conferă titularului dreptul exclusiv asupra acesteia***.

În același context, art. 9 alin. (2) lit. b) și c) al Legii privind protecția mărcii, titularul mărcii înregistrate poate cere ***să fie interzise următoarele acțiuni ale terților*** :

b) oferirea produselor spre comercializare sau comercializarea ori stocarea lor în aceste scopuri sau, după caz, oferirea ori prestarea serviciilor sub acest semn;

c) importul sau exportul produselor sub acest semn;

În speță, în cazul în care, se constată că a avut loc un import paralel, iar importatorul a refuzat să se conforme cerințelor legale ale titularului de drepturi de a nu importa și comercializa produse introduse în RM fără permisiunea titularului de drepturi, în coroborare cu prevederile art. 9 alin. (2) lit. b) și c) al Legii privind protecția mărcii, constatăm că sunt întrunite toate condițiile de drept pentru a constata ***încălcarea dreptului exclusiv asupra mărcilor*** folosite în actele de comerț practicate de compania importatoare,

În susținerea constatării făcute supra, facem referire și la prevederile art. 476 (6) Cod Civil al RM care prevede, *"cu excepțiile prevăzute de lege, nicio persoană nu poate exploata* ***dreptul asupra obiectului de proprietate intelectuală al altuia fără licența corespunzătoare****"*.

De remarcat faptul, că problema importurilor paralele, precum și teoria epuizării drepturilor asupra mărcilor a făcut obiectul dezbaterilor în practica judiciară ale instanțelor de judecată din România și a celor din Uniunea Europeană (Curtea de Justiție a UE), iar în acest context putem afirma că a fost stabilită o practică constantă în aceste sens, or dreptul companiei care dispune de mărci înregistrate de a controla rețele de distribuție ale produselor sale și de a interveni în cazul în care consideră necesar este unul legal și argumentat. În acest context, vom face trimitere la practica judiciară stabilită în România, în special ne referim la Decizia civilă nr. 439A, dosar nr. 20778/2013 în cauza Toyota Motor Corporation vs SC Patrice International SRL. (anexa nr. 7).

La fila nr. 7 a Deciziei nominalizate se constată că „teoria epuizării pleacă de la ideea că ***folosirea mărcii de către dobânditorii și subdobânditorii produselor marcate trebuie să fie acceptate de titularul mărcii***. Astfel, titularul unei mărci nu poate interzice celor ce au dobândit produsele sale de a se servi de marca aplicată pe aceste produse sau de a se referi la ea, întrucât punerea în circulație a unor produse marcate presupune că intermediarii le vor putea vinde cu marca pe care aceste o poartă. Prin urmare, odată puse în circulație produsele acoperite de marcă, dreptul la marca nu poate împiedica libera circulație a produselor marcate și nu constituie un obstacol pentru tranzacții ulterioare. ***Titularului mărcii i se recunoaște însă un drept de intervenție atunci când intermediarul săvârșește acte incompatibile cu funcția mărcii***.

Dreptul de intervenție ***este invocat însă și pentru protejarea rețelelor de distribuție selectivă a produselor***, care ***constituie o derogare de la regula libertății comerțului***, prin rețelele de distribuție selectivă, comercializându-se de regulă, produsele de lux.

Reclamanta justifică încălcarea dreptului său la marca și neaplicarea principiului epuizării dreptului la marcă, afirmând că importul făcut de pârâtă este unul, ***prejudiciul creat reclamantei fiind acela de pierdere a posibilității de a controla rețeaua de distribuție a propriilor produse de a controla și garanta calitatea serviciilor de distribuție și comerț***.

Astfel, în condițiile în care reclamanta a susținut că importul efectuat de pârâtă este unul paralel, în sensul introducerii pe piața comunitară a unor produse marca Toyota pentru care nu a existat autorizarea prealabilă a titularului de marcă, sarcina probei revenea pârâtei care în condițiile impuse de articolul.1169 C. civ.,

trebuia să probeze faptul pozitiv contrar și anume că bunurile fac obiectul unui import legal (fiind dobândite de la un distribuitor de pe piața Uniunii - autorizat de titular), cu atât mai mult cu cât pârâta sa prevalat de epuizarea dreptului la marcă a reclamantei".

De notat și un alt aspect enunțat la fila 15 din Decizia civilă nr. 439A, dosar nr. 20778/2013 în care se face trimitere la practica judiciară CEJ, și **care combate afirmațiile făcute de compania pârâtă cu referire la actele de concurență neloială presupuse a fi săvârșite de compania P&G** expuse în răspunsul la notificarea noastră de neîncălcare a drepturilor de proprietate intelectuală a P&G, astfel CEJ relevă că "*în ceea ce privește argumentul referitor la libera circulație a mărfurilor reglementat conform art.28-30 din Tratatul EU și la principiul interzicerii restricțiilor nejustificate împotriva Comerțului din interiorul Uniunii Europene, Curtea reține că prin interzicerea importului și comercializării produselor ce poartă mărcile Toyota fără acordul titularului* ***nu se încalcă principiul liberei circulații a mărfurilor****, având în vedere faptul că, în jurisprudența sa, Curtea Europeană de Justiție a Uniunii Europene a reținut faptul că cerința asigurării protecției drepturilor de proprietate intelectuală* ***reprezintă o justificare suficientă a aceste restricții*** (cauza C-535/13 Honda Giken Kogyo Kabushiki Kaisha vs. Maria Patmanidi AE pronunțată în data de 17 iunie 2014).

De remarcat faptul că, din momentul în care se constată situația de drept prin care se confirmă importul paralel, instanța de judecată poate constată încălcarea și dicta daune morale și prejudicii materiale persoanei păgubite. Prin folosirea de către pârâtă, fără acordul companiei reclamante, a dreptului la importul unor produse purtând mărcile înregistrate aparținând companiei reclamante pentru produse identice, se aduce atingere drepturilor de proprietate intelectuală ale ultimei. Aceste atingeri se resimt și prin pierderile de ordin material și moral suferite, care nu pot fi compensate decât prin plata unor despăgubiri reprezentând prejudiciile suferite de reclamantă ca urmare a actelor de import paralel săvârșite de către compania pârâtă.

Legea nr.38-XVI privind protecția mărcilor, ghidează instanțele de judecată și titularii drepturilor încălcate în stabilirea prejudiciului suferit prin încălcarea unor drepturi de proprietate intelectuală, prin reglementarea în art.72 a unor modalități de calcul a acestui prejudiciu. Astfel, Legea nr.38-XVI arată că la cererea părții lezate, pârâtul care a încălcat drepturile asupra unor mărci cu bună știință sau având motive rezonabile de a cunoaște acest lucru va repara titularilor de drepturi pagubele pe care

aceştia le-au suportat în mod real din cauza încălcării drepturilor sale.

La stabilirea despăgubirilor:

a) se va ține cont de toate aspectele relevante, cum ar fi ***consecințele economice negative, inclusiv beneficiul ratat***, suferite de părțile lezate, beneficiile realizate pe nedrept de pârât şi, după caz, de alte aspecte, cum ***ar fi dauna morală cauzată titularilor de drepturi*** prin încălcarea drepturilor sale.

La calcularea despăgubirilor materiale, după cum prevede norma citată supra, urmează să fie luat în calcul beneficiului ratat, precum și consecințele economice pe care le-a suportat compania reclamantă. Beneficiul ratat, poate fi estimat, reieșind din faptul că o companie nu a vândut anumite produse de care dispune legal, din motivul că o altă companie a vândut aceleași produse, fără a avea dreptul să le vândă, adică fără licență și eventual chiar la un preț mai mic decât produsul legal.

În susținerea modalității de calcul prezentate supra, vom cita din pct. 93 al Hotărârii Plenului Curții Supreme de Justiție Cu privire la aplicare unor prevederi a legislației din domeniul protecției mărcilor, astfel că ” Instanțele vor reține că prejudiciul rezultă din folosirea unor însemne identice cu mărcile înregistrate, ceea ce nu numai că îi oferă pârâtului un profit nejustificat, dar, în egală măsură, lipsește titularul mărcii de un câștig, pe care l-ar fi avut în condițiile, în care nu ar fi avut loc faptele ilicite. În același timp, ***renumele societății are de suferit***, ca urmare a activităților pârâtului care direcționează în mod greșit consumatorii reclamantului spre alte produse ce nu corespund întotdeauna, din punct de vedere calitativ, cu produsele comercializate de către aceasta. Instanța urmează să verifice, dacă între părți există anumite legături care ar permite pârâtului să folosească mărcile înregistrate. Or, astfel de legături, create doar în mintea consumatorilor, pot aduce atingere reputației mărcii. Se va avea în vedere că prejudiciile suferite de titularul unei mărci sunt cu atât mai mari, ***cu cât prezenta pe piață este mai importantă***, fiind afectat beneficiul titularului mărcii, atât prin câștigurile nejustificate ale celui care săvârșește actele ce aduc atingere mărcii, cât și prin pierderile de imagine suferite („diluarea prestigiului”), în urma actelor ilicite”.

Cu referire la termenul de **beneficiu ratat**, pct. 95 al aceleiași Hotărâri oferă următoarea explicație ”Beneficiul ratat este acel venit care ar fi fost posibil de obținut, în condițiile unui comportament normal, din partea autorului prejudiciului, în împrejurări normale. La calcularea mărimii venitului ratat, importantă este stabilirea

realității acelor venituri, pe care persoana prejudiciată presupunea că le va obține, în condițiile normale ale circuitului civil, adică, în acele condiții, asupra cărora nu influențează circumstanțele imprevizibile sau împrejurările considerate, ca forță majoră. Mărimea beneficiului ratat urmează a fi probată de persoana lezată în drept."

Cu referire la daunele morale, instanța de judecată poate constata că pârâta care a săvârșit importul paralel a cauzat și daune morale companiei reclamante, prin simplu fapt că a distribuit produse purtând mărcile reclamantei fără consimțământul ultimei, de maniera a induce în eroare consumatorul privind originea produselor, de altfel prin comiterea actului de import paralel are loc diluția mărcilor și se profită pe nedrept de reputația companiei reclamante, care dau naștere la daune morale.

Mai mult ca atât, simpla folosire a produselor companiei reclamante de către o firmă concurentă fără a avea un asemenea drept, produce un prejudiciu moral titularului mărcii *ipso facto* sub două aspecte:

- un prim aspect este legat de activitatea tehnico-economică propriu zisă, de realizare a importului și distribuției exclusive a produsului;

- un al doilea aspect este legat de activitatea administrativ – judiciară la care a fost obligată reclamanta pentru a înlătura încălcarea drepturilor asupra mărcilor (notificări, acțiuni în justiție) și care iese din cadrul normal al unei activități comerciale.

Unele indice cu privire la modul de calculare a daunei morale se explică în pct. 93 al Hotărârii Plenului CSJ care prevede că "totodată, solicitarea unui prejudiciu moral exagerat, nu conduce automat la respingerea totală a daunelor morale, pe motiv că nu au fost dovedite, atâta timp cât nu există dispoziții legale de cuantificare a acestora. Singura obligație a reclamantului, sub aspectul probațiunii, constă în oferirea, ca bază de estimare a prejudiciului moral, a cât mai multor criterii care să asigure caracterul rezonabil al estimării. Dat fiind faptul că nu există un algoritm matematic sau anumite principii contabile, în baza cărora să se calculeze prejudiciul moral, pronunțând o soluție în sensul admiterii daunelor morale, la cuantificarea acestora, instanța va lua la bază o estimare proprie, în raport cu circumstanțele probate în cauză, şi anume: ***gradul ridicat de cunoaștere a mărcii, reputația mărci pe piață, distinctivitatea acestei mărci, profilul pârâtului, eforturile deosebite ale titularului pentru asigurarea și menținerea calității deosebite a produselor astfel marcate, diluarea prestigiului***, în urma încălcării dreptului, durata încălcării dreptului

la marcă. Astfel, stabilirea cuantumului despăgubirilor, pentru prejudicii aduse imaginii unei persoane, presupune o apreciere subiectivă din partea judecătorului, care însă trebuie să aibă în vedere anumite criterii obiective, rezultând din cazul concret, dedus judecății, gradul de lezare a valorilor sociale ocrotite, să aprecieze gravitatea atingerii aduse acestora. În cazul apariției dificultății de stabilire a calculului exact, în situația în care este dificil de a distinge prejudiciul material de cel moral, instanța de judecată poate examina aceste cerințe global.

CZU: 347:[378.147:34](478) **https://doi.org/10.59295/rpijn2025.78**

ANALIZA ȘI ACTUALITATEA ABORDĂRII PROBLEMELOR FUNDAMENTALE ALE DREPTULUI PRIVAT ÎN CADRUL ÎNVĂȚĂMÂNTULUI JURIDIC NAȚIONAL

LUPAȘCU Zinaida,
Universitatea Tehnică a Moldovei,
doctor în drept, conferențiar universitar,
ORCID: 0000-0003-3867-197X

SUMMARY

Legal education in the Republic of Moldova has a crucial role in training future law specialists and in consolidating an efficient and well-structured legal system. This article seeks to examine the importance of addressing essential private law topics in national legal education programs, highlighting the relevance of this approach in the contemporary context. By adapting a research method that combines the analysis of specialized works and educational practices, the article aims to clarify goals and objectives, anticipate results, formulate conclusions and propose solutions to optimize the teaching and learning of fundamental issues in private law.

Keywords **:** învățământu juridic, programe educaționale juridice, curriculum national . optimizarea predării.

Introducere

Dreptul privat joacă un rol esențial atât la nivel național, cât și internațional, reglementând relațiile dintre persoane fizice și juridice în diverse domenii precum contractele, obligațiile, dreptul de proprietate și succesiunile. Într-o economie globalizată, dreptul privat facilitează tranzacțiile internaționale și asigură coerența relațiilor comerciale și civile. Conform lucrărilor doctrinarilor autohtoni Baieș S. [1], Chibac Gh. [9], Roșca N. [17], Cimil D. [1.,9], Crețu I. [9], Bloșenco A. [8], Cîrstea M. [22], etc., cât și celor români Beleiu Gh. [4], Bîrsan C. [7], Popa N. [15.,16], Constantinescu M. [11], Muraru M. [14], Mihai A. [13] acest domeniu al dreptului este pilonul principal al reglementărilor care protejează autonomia de voință a părților în cadrul raporturilor juridice.

În Republica Moldova, sistemul de învățământ juridic trece printr-un proces de transformare, influențat de modificările legislative recente și de necesitatea alinierii la standardele europene. Reformele recente din domeniul dreptului au impactat modul în care este predat dreptul privat. Conform lucrărilor civiliștilor enumerați supra, și a studiilor din revistele de specialitate, aceste modificări necesită o adaptare

continuă a curriculumului universitar pentru a reflecta realitățile economice și sociale.

Evoluția învățământului juridic național: de la teorie la practică.

Învățământul juridic național a trecut printr-o evoluție complexă, influențată de schimbările socio-politice și economice care au marcat istoria țării. De la primele forme de educație juridică, centrate pe teorie, s-a ajuns la un sistem de învățământ care pune accentul pe practică, pe dezvoltarea competențelor practice și pe adaptarea la cerințele pieței muncii. [14, p.16]Această transformare a avut la bază nevoia de a crea un corp de profesioniști în domeniul juridic capabili să facă față provocărilor legislative și să contribuie activ la reformarea și modernizarea sistemului de justiție. [33, p.3]

Învățământul juridic tradițional: Accent pe teorie

În perioada de început a învățământului juridic, procesul educațional era orientat preponderent spre teorie. La începutul secolului XX, învățământul juridic era formalizat prin crearea primelor facultăți de drept, inspirate din modelele occidentale, în special cel francez.

Sistemul educațional din acea perioadă punea accentul pe cunoașterea doctrinelor și principiilor generale de drept, formându-se astfel un fundament solid în domenii precum dreptul civil, penal sau constituțional. [13, p.18] Din acest punct de vedere, educația juridică națională era una elitistă, cu puține oportunități pentru studii de practică efectivă.

Totodată, cadrele universitare erau formate din teoreticieni de renume, care contribuiau semnificativ la dezvoltarea doctrinei juridice, însă interacțiunea studenților cu mediul practic era limitată. [18,p.45] În ciuda acestei orientări, primele generații de juriști au avut un impact major asupra formării sistemului juridic național, fiind implicate în elaborarea primelor coduri de legi și în reforma instituțiilor publice.

Reformele post-comuniste și reorientarea către practică

După 1989, odată cu tranziția către democrație și economia de piață, învățământul juridic a intrat într-o nouă etapă. Reformele educaționale post-comuniste au vizat restructurarea programelor de studii și adaptarea acestora la noile cerințe europene și internaționale. Creșterea numărului de universități și facultăți de drept a facilitat accesul mai larg la educația juridică, iar integrarea României în Uniunea Europeană a dus la introducerea unor cursuri și specializări axate pe dreptul european și internațional. [14, p.11]

În această perioadă, practica a început să capete o importanță crescândă. Introducerea stagiilor obligatorii, precum și parteneriatele cu instituții publice și private au permis studenților să aplice cunoștințele teoretice în contexte reale. Această schimbare a fost determinată de necesitatea ca tinerii absolvenți să fie mai bine pregătiți pentru a ocupa poziții în avocatură, magistratură, notariat sau alte profesii juridice.

Modernizarea învățământului juridic: focusarea pe competențe practice

În prezent, învățământul juridic național se concentrează din ce în ce mai mult pe dezvoltarea competențelor practice. Universitățile au adaptat curricula pentru a include atât activități practice, cum ar fi simulările de procese, clinici juridice, cât și cursuri care pregătesc studenții pentru examenul de intrare în profesiile juridice.

Introducerea unor metode moderne de predare, cum ar fi analiza de cazuri și metodele interactive, a avut ca scop dezvoltarea gândirii critice și a abilităților de rezolvare a problemelor. De asemenea, implicarea practicienilor, precum judecători, avocați și notari, în procesul educațional a permis studenților să beneficieze de o pregătire mai practică și mai realistă. [29, p.62-74]

O altă schimbare semnificativă este adoptarea conceptului de „educație continuă”. Acesta prevede că juriștii trebuie să își actualizeze permanent cunoștințele, prin cursuri de formare și specializare, pentru a se adapta schimbărilor legislative și nevoilor tot mai diverse ale pieței. [27]

Provocări și perspective

Cu toate acestea, există încă provocări în ceea ce privește implementarea eficientă a educației practice. Unele universități nu dispun de suficiente resurse sau parteneriate cu instituții relevante pentru a oferi studenților oportunități de practică pe scară largă. În plus, numărul mare de absolvenți în domeniul juridic, coroborat cu o piață a muncii suprasaturată, face ca integrarea tinerilor juriști să fie dificilă. Pentru a depăși aceste provocări, este necesară o colaborare mai strânsă între instituțiile de învățământ și cele din sistemul judiciar, precum și o modernizare continuă a metodelor de predare și evaluare. Integrarea digitalizării și a noilor tehnologii în educația juridică poate oferi soluții inovatoare pentru pregătirea viitorilor juriști, permițându-le să fie mai flexibili și mai bine pregătiți pentru provocările profesionale. [30]

Evoluția învățământului juridic național reflectă o tranziție de la o educație centrată pe teorie, către una orientată spre practică și competențe aplicabile.

Reformele educaționale post-comuniste și integrarea în Uniunea Europeană au accelerat acest proces, însă provocările rămân.

Prin adaptarea continuă a programelor de studii și prin colaborarea strânsă între mediul academic și cel profesional, educația juridică poate continua să evolueze, contribuind la formarea unei noi generații de profesioniști în drept, capabili să sprijine dezvoltarea unui sistem judiciar modern și eficient. [22, p.11]

Provocări în predarea problemelor fundamentale ale dreptului privat

Învățământul juridic, în special predarea dreptului privat, se confruntă cu multiple provocări, atât în Republica Moldova, cât și la nivel internațional. Structura curriculară, metodele pedagogice și interacțiunea cu mediul juridic practician sunt esențiale pentru formarea juriștilor bine pregătiți. În acest context, o analiză comparativă cu alte sisteme juridice, cum ar fi cele anglo-saxon și romano-germanic, oferă o perspectivă asupra diversității abordărilor în predarea dreptului privat.

Structura curriculară: Cum sunt structurate cursurile de drept privat în universitățile din Moldova

În Republica Moldova, structura curriculară a programelor de drept privat urmează în principal modelul romano-germanic, fiind inspirată din tradiția dreptului civil european. Cursurile de bază acoperă domenii precum dreptul civil, dreptul comercial, dreptul familiei și dreptul muncii.

Predarea începe cu introducerea noțiunilor fundamentale, cum ar fi contractele, obligațiile, proprietatea, relațiile comerciale și statutul persoanelor. Cursurile sunt, în general, structurate astfel încât să ofere o viziune sistematică și coerentă asupra dreptului privat. Cu toate acestea, există o provocare constantă în echilibrarea teoriei și practicii. Majoritatea universităților din Moldova prioritizează încă abordarea teoretică, ceea ce poate îngreuna integrarea practică a cunoștințelor în mediul juridic real. Deși unele universități au început să includă module mai aplicate, dar totuși focusul pe teorie rămâne o problemă fundamentală.

Metode pedagogice: Predarea teoretică vs. abordarea practică

Un jurist, indiferent de profesia pe care o exercită, își pierde din relevanță dacă nu deține o cultură juridică aliniată valorilor sociale contemporane. Aceasta nu poate fi dobândită decât printr-un proces îndelungat de educație juridică și o pregătire teoretică solidă, esențială pentru dezvoltarea profesională. [28., p.16]

Predarea dreptului privat în Moldova este dominată de metodele tradiționale,

centrate pe prelegeri și seminare teoretice. Această abordare favorizează cunoașterea doctrinară și înțelegerea principiilor abstracte, dar adesea neglijează dezvoltarea abilităților practice esențiale pentru profesioniștii din domeniul juridic. Cu toate acestea, în ultimii ani, universitățile au încercat să introducă metode pedagogice mai interactive, precum analiza de cazuri și simulările judiciare. Exemple de pe youtube. [31; 32] Acestea oferă studenților o oportunitate de a învăța prin experiență, permițându-le să aplice principiile teoretice la situații practice. Totuși, astfel de abordări sunt încă în fază incipientă și nu sunt uniform implementate în toate instituțiile.

Un alt aspect care limitează abordarea practică este lipsa resurselor pentru a implementa tehnici moderne, cum ar fi utilizarea tehnologiilor digitale și a platformelor de învățare interactive.

Metodele tradiționale de predare, cum ar fi prelegerile, nu reușesc întotdeauna să dezvolte competențe de gândire critică și rezolvare a problemelor, competențe esențiale pentru un jurist modern.

Interacțiunea cu mediul juridic practician: Parteneriatele cu mediul juridic și importanța stagiilor de practică

Una dintre provocările majore în predarea dreptului privat în Moldova este lipsa unei interacțiuni constante și consistente între mediul academic și cel profesional. Deși universitățile au început să colaboreze mai mult cu barouri, instanțe și alte instituții juridice pentru a oferi oportunități de practică studenților, parteneriatele nu sunt suficient de extinse pentru a acoperi nevoile tuturor studenților.Stagiile de practică sunt esențiale pentru a permite studenților să experimenteze direct aplicarea legilor în cazuri reale. Cu toate acestea, în Moldova, accesul la astfel de stagii este uneori limitat din cauza numărului redus de instituții partenere și a lipsei de finanțare. Acest lucru duce la o discrepanță între cunoștințele teoretice acumulate în timpul cursurilor și capacitatea de a le aplica în practică. [26]

Un alt obstacol este faptul că multe dintre oportunitățile de practică nu sunt integrate suficient în procesul de învățare formal, fiind tratate mai degrabă ca activități extracurriculare. Astfel, studenții nu primesc întotdeauna feedback-ul necesar pentru a-și îmbunătăți abilitățile juridice pe baza experiențelor practice. [11.,p.18]

Comparativ cu alte sisteme: Cum este predat dreptul privat în alte sisteme juridice, precum cel anglo-saxon sau romano-germanic

Sistemul de predare a dreptului privat variază considerabil între diferite tradiții

juridice. În sistemul anglo-saxon, cum ar fi cel din Regatul Unit sau Statele Unite, predarea este mult mai axată pe analiza de cazuri și pe discuții interactive. Studenții sunt adesea încurajați să gândească critic, să pună întrebări și să exploreze multiple interpretări ale legii prin intermediul precedentelor judiciare. [14, p.20]

De exemplu, metoda *„Socratică”,* utilizată în universitățile din sistemul anglo-saxon, implică dialoguri intense între profesori și studenți, unde cazurile practice devin un instrument central de învățare. Această abordare dezvoltă abilități de argumentare și gândire critică, ceea ce le oferă studenților o pregătire solidă pentru aplicarea legilor în situații practice. [6, p. 20]

În contrast, sistemul romano-germanic, la care aderă și Moldova, se bazează în mare măsură pe legi scrise și pe o abordare mai teoretică a educației. Deși în ultimii ani au fost integrate elemente de practică în predare, diferențele față de sistemele anglo-saxone rămân evidente. Cursurile din acest sistem juridic pun accent pe studiul codurilor de legi și pe învățarea sistematică a normelor legale, ceea ce poate limita flexibilitatea și adaptabilitatea studenților în fața unor probleme juridice complexe. [15, p.17]

Predarea dreptului privat în Republica Moldova se confruntă cu multiple provocări care reflectă dificultățile structurale și metodologice ale sistemului de învățământ.Necesitatea de a îmbina teoria cu practica, dezvoltarea de parteneriate eficiente cu mediul juridic practician și împrumutul de bune practici din alte sisteme juridice sunt factori cheie pentru modernizarea și optimizarea educației juridice. Soluțiile trebuie să includă o reconfigurare a curriculei, o accentuare a metodelor interactive de predare și o integrare mai activă a stagiilor de practică în procesul educațional formal. [12, p.2]

Tendințe actuale și necesitatea reformării învățământului juridic

Învățământul juridic a evoluat semnificativ în ultimele decenii, sub influența globalizării, digitalizării și a nevoilor tot mai complexe ale pieței muncii. Aceste tendințe impun reformarea continuă a curriculei și metodelor pedagogice, astfel încât studenții să fie pregătiți pentru provocările juridice actuale. Integrarea elementelor de drept european și internațional, digitalizarea învățământului juridic și adaptarea la cerințele pieței muncii sunt esențiale pentru o pregătire juridică modernă și eficientă. [21, p.22]

Importanța internaționalizării în predarea dreptului privat

Una dintre tendințele majore în educația juridică este internaționalizarea

curriculei, în special în predarea dreptului privat. În contextul globalizării și integrării în Uniunea Europeană, atât România, cât și Republica Moldova, trebuie să integreze din ce în ce mai mult elemente de drept european și internațional în programele lor educaționale. În special în domeniul dreptului privat, care reglementează relațiile între indivizi și organizații, armonizarea normelor și interpretărilor juridice devine esențială. [2, p.173-177]

Integrarea unor module dedicate dreptului european sau convențiilor internaționale în curriculă este crucială pentru a oferi studenților o înțelegere mai profundă a relațiilor juridice transfrontaliere. De exemplu, conceptul de „lex mercatoria" sau normele privind conflictele de legi în contractele internaționale sunt esențiale pentru viitorii avocați care vor lucra în domenii comerciale internaționale. [20, p.32] Această tendință este cu atât mai relevantă pentru studenții din Moldova, care trebuie să înțeleagă cum se aplică legislația europeană în contextul eforturilor de aderare la Uniunea Europeană.Prin urmare, predarea dreptului privat trebuie să includă un echilibru între legislația națională și reglementările europene sau internaționale, pentru a pregăti studenții să înfrunte cazuri cu dimensiuni juridice multiple. [24, p.62-74]

Digitalizarea învățământului juridic și predarea online a dreptului privat

Digitalizarea reprezintă una dintre cele mai importante transformări în educație, inclusiv în domeniul învățământului juridic. Pandemia COVID-19 a accelerat tranziția către predarea online, iar acest model a demonstrat un potențial semnificativ în ceea ce privește flexibilitatea și accesibilitatea educației juridice.

Însă, digitalizarea nu se limitează doar la predarea la distanță, ci implică și utilizarea unor resurse și metode digitale pentru a facilita înțelegerea dreptului privat. [10, p.38.]

Predarea online a dreptului privat poate fi îmbunătățită prin folosirea platformelor interactive, a simulărilor juridice și a resurselor digitale, cum ar fi bazele de date de jurisprudență sau softurile care permit simularea unor contracte. În plus, educația juridică trebuie să ofere competențe digitale studenților pentru a face față provocărilor profesionale din era digitală. De exemplu, aspecte precum protecția datelor personale, contractele electronice sau proprietatea intelectuală online sunt domenii emergente în dreptul privat care necesită o abordare pedagogică inovativă. [3, p.15] Digitalizarea învățământului juridic nu doar că aduce noi oportunități de

învățare, dar permite și o mai bună adaptare la realitățile contemporane ale pieței muncii, în care tehnologia joacă un rol esențial.

Adaptarea la nevoile pieței muncii: Cum poate educația juridică să pregătească mai bine studenții pentru practică

O altă provocare majoră pentru învățământul juridic este asigurarea unei pregătiri adecvate a studenților pentru piața muncii. Adesea, curriculele universitare sunt concentrate în mare măsură pe aspectele teoretice ale dreptului, în timp ce absolvenții au nevoie de abilități practice pentru a face față cerințelor din profesia juridică.

Un aspect important este dezvoltarea parteneriatelor cu instituții juridice, birouri de avocatură, instanțe și companii, care să ofere oportunități de practică și stagii studenților. Aceste experiențe practice sunt esențiale pentru a dezvolta abilități precum redactarea documentelor juridice, argumentarea în fața instanțelor sau gestionarea cazurilor complexe. De asemenea, activitățile de simulare a proceselor judiciare (*moot court-tribunal discutabil*) sunt extrem de utile pentru pregătirea practică a studenților. [25.]

Educația juridică modernă trebuie să fie orientată spre dezvoltarea competențelor care sunt direct aplicabile în profesie. De exemplu, abilitatea de a gestiona dosare în format digital, de a colabora în echipe interdisciplinare și de a înțelege noțiunile de bază ale dreptului internațional și european sunt din ce în ce mai importante.

Tendințele actuale ale învățământului juridic demonstrează necesitatea reformării acestuia pentru a se adapta la cerințele lumii moderne. Internaționalizarea, digitalizarea și orientarea către practică sunt direcții esențiale în pregătirea studenților pentru provocările complexe ale profesiei juridice. Prin integrarea unor metode și resurse moderne, învățământul juridic poate deveni mai eficient și mai adaptat nevoilor pieței muncii, contribuind astfel la formarea unor profesioniști capabili să răspundă nevoilor societății contemporane.

Sinteza rezultatelor cercetării

Analiza problemelor fundamentale ale dreptului privat în învățământul juridic din Republica Moldova relevă un dezechilibru între teoria predată și cerințele practice ale profesiei juridice. Cursurile de drept privat, în multe cazuri, sunt orientate excesiv spre aspecte teoretice și abstracte, fără a acorda suficientă atenție aplicabilității acestor concepte în practica de zi cu zi.

Deși există o bază solidă de cunoștințe teoretice, lipsa exemplelor practice din jurisprudența actuală și a studiilor de caz reduce importanța și eficiența procesului educațional.

Predarea dreptului privat se axează în continuare pe manualele tradiționale, care adesea nu sunt actualizate pentru a reflecta schimbările din societate, economia globală sau evoluția rapidă a tehnologiei. În plus, există o insuficientă colaborare între mediul academic și cel profesional, ceea ce limitează oportunitățile studenților de a dobândi experiență practică prin stagii sau parteneriate cu instituții juridice.

Recomandări: Modificarea programelor de studiu

Pentru a alimina aceste deficiențe, se impune o reformă a programelor de studiu care să includă mai multe aspecte practice și interdisciplinare. În primul rând, este necesară o accentuare a aplicabilității dreptului privat prin introducerea unor module de studii de caz și jurisprudență actuală, care să permită studenților să analizeze și să înțeleagă modul în care conceptele teoretice sunt puse în practică în instanțe. Acest lucru ar asigura o conexiune mai strânsă între teorie și realitatea juridică contemporană.

O altă recomandare esențială este creșterea colaborării cu mediul profesional. Facultățile de drept ar trebui să dezvolte parteneriate mai solide cu birouri de avocatură, instanțe și alte instituții juridice, pentru a le oferi studenților oportunitatea de a participa la stagii și de a interacționa direct cu profesioniști în domeniu. Această interacțiune va facilita transferul de cunoștințe practice și va pregăti mai bine studenții pentru provocările pe care le vor întâlni în carieră.

De asemenea, programele de studiu trebuie să fie revizuite pentru a include un conținut interdisciplinar care să reflecte realitățile juridice, economice și tehnologice ale societății moderne. În contextul digitalizării și globalizării, noțiuni precum protecția datelor, comerțul electronic sau inteligența artificială ar trebui integrate în predarea dreptului privat.

Adaptarea învățământului juridic la noile realități socio-economice și tehnologice

Pe termen lung, implementarea acestor reforme va avea un impact semnificativ asupra calității educației juridice și asupra capacității absolvenților de a se integra cu succes pe piața muncii. Un curriculum mai bine adaptat realităților socio-economice și tehnologice va pregăti studenții să facă față provocărilor juridice contemporane,

inclusiv celor legate de globalizare, digitalizare și creșterea complexității cazurilor juridice.

Un accent mai mare pe formarea practică și colaborarea cu mediul profesional va asigura, de asemenea, că viitorii juriști sunt nu doar teoreticieni, ci și practicieni competenți, capabili să aplice rapid cunoștințele dobândite în contextul specific al fiecărui caz. Adaptarea învățământului juridic la aceste cerințe va contribui, în mod cert, la consolidarea profesiei de avocat și la întărirea statului de drept.

Prin urmare, reformarea învățământului juridic în sensul recomandat nu doar că va îmbunătăți pregătirea absolvenților, dar va juca un rol important în evoluția sistemului juridic din Republica Moldova în ansamblul său, aducându-l mai aproape de standardele internaționale.

BIBLIOGRAFIE :

Manuale de drept privat naționale și internaționale:

1. BAIEȘ, S. și alții. Drept civil. Drepturile reale. Teoria generală a obligațiilor. Ed. a II-a, Vol. II. Chișinău: Î.S.F.E.P. ”Tipografia Centrală”, 2005. 528 p.

2. BĂIEȘU, Aurel. Tendințe actuale în procesul de armonizare a dreptului privat în Europa. Conferința "Promotion of Social and Economic Values in the Context of European Integration", Chişinău, Moldova, 3-4 decembrie 2021, P. 173-177.

3. BAINBRIDGE,D.I.Introduction to Information Technology Law.PearsonEducation, 2018.

4. BELEU, Gheorghe. Drept civil român. Introducere în drept civil. Subiectele dreptului civil. București: ȘANSA - SRL, 1995.

5. BELEU, Gh., POP, A. Curs de drept civil. București: Editura Universitatea din București, Facultatea de Drept, 1993. 616 p.

6. BERKOWITZ, J., & Schffer, L. Socratic Teaching in Law Schools: Case Study Approach. Cambridge University Press, 2015.

7. BÎRSAN, Cornelius. Drept civil. Obligațiile.

8. BLOȘENCO, A. Răspunderea civilă delictuală. Chișinău: Editura ARC, 2002. 308 p.

9. CHIBAC, Gh. și alții. Drept civil. Contracte speciale. Vol. III. Chișinău: Ed. Cartier Juridic, 2005. 688 p.

10. CHIRIȚĂ, Radu. Jurisprudența privind contractele electronice în România și Uniunea Europeană. Editura Hamangiu, 2020.

11. CONSTANTINESCU, Mihail. Metode pedagogice moderne în educația juridică. Editura All, 2018.

12. DĂNIȘOR, Gh.. Teoria generală a dreptului privat.Editura Universul Juridic, Buc.2020.

13. MIHAI, Adrian. Evoluția învățământului juridic în România: între teorie și practică. Editura Hamangiu, 2020.

14. MURARU,I.Drept privat în contextul educației juridice moderne. Edit.Hamangiu, 2020.

15. POPA, Nicolae. Învățământul juridic în România și Republica Moldova: Tradiții și provocări. Editura Universul Juridic, 2017.

16. POPA, Nicolae. Drept privat comparat: Predarea și aplicarea practică. București: Editura All, 2021.

17. ROȘCA, N., BAIEȘ, S. Drept civil: Partea generală, Persoana fizică, Persoana juridică. CEPUSM, Ed. a 2-a. Chișinău: Î.S.F.E.P., Tipografia Centrală, 2005. 400 p.

18. STĂNCULESCU, S., Teoria și practica dreptului civil. București: Editura CH Beck, 2018.

19. Universitatea de Stat din Moldova. Curriculum pentru Programul de Drept, 2023.

Articole și monografii relevante în domeniul educației juridice:

20. AUBY, Jean-Bernard – Internationalization of Private Law: A New Paradigm for Legal Education. Hart Publishing, 2017.

21. CASSESE, Sabino – *Globalization, Law and the State: Challenges for Legal Education*. Oxford University Press, 2019.

22. CÎRSREA, Mircea – *Provocările învățământului juridic național*. Revista Română de Drept Privat, 2021.

Resurse online și baze de date juridice:

23. BOLOCAN-HOLBAN A., BOTNARENCO M., VIDAICU M. Ghid metodic pentru stagiile de practică; USM, F-tea de Drept. – Chişinău: 2021. [Accesat: 30.08.2024] Disponibil: https://drept.usm.md/wp-content/uploads/Ghid-metodic-pentru-stagiile-de-practica.pdf

24. Directiva 2014/24/UE a Parlamentului European și a Consiliului din 26 februarie 2014 privind achizițiile publice. [Accesat:01.09.2024] Disponibil: https://educational.studiamsu.md/wp-content/uploads/2022/01/10.-p.62-74.pdf

25. European Law Moot Court. [Accesat: 22.07.2024] Disponibil: https://europeanlawmootcourt.eu/

26. GHID Organizarea şi desfăşurarea stagiilor de practică. [Accesat: 16.06.2024] Disponibil: https://utm.md/acte_normative/interne/ghidStagiiPractica.pdf

27. Ministerul Educației Naționale. Strategia națională de dezvoltare a învățământului superior 2021-2030. [Accesat: 11.07.2024] Disponibil:

https://mecc.gov.md/sites/default/files/concept_strategie_program_de_implementare_educatia_2030.pdf

28. NEGRU, A.,Retrospective, realități și provocări ale învățământului juridic. Conferința științifică națională cu participare internațională "Realități și perspective ale învățământului juridic național",USM,01-02 octombrie 2019, Chișinău, p.16. [Accesat: 10.09.2024] Disponibil: https://ibn.idsi.md/sites/default/files/imag_file/CulegereIRealitati_si_ perspective_2019.pdf

29. PAIU,M.;REPIDA,T.;ȚURCANU,C.,Organizarea procesului didactic în școala superioară din perspectiva conexiunii și continuității metodologiei de predare – învățare. STUDIA UNIVERSITATIS MOLDAVIAE, 2017, nr.9(109), Seria „Științe ale educației", p. 62-74. [Accesat: 22.08.2024] Disponibil: https://educational.studiamsu.md/wp-content/uploads/2022/01/10.-p.62-74.pdf

30. Perspectivele de dezvoltare a învățământului superior, discutate de MEC cu reprezentanții Băncii Mondiale. [Accesat:12.07.2024] Disponibil: https://mec.gov.md/ro/content/perspectivele-de-dezvoltare-invatamantului-superior-discutate-de-mec-cu-reprezentantii-0

31. Proces simulat drept civil, 25-04-2018 P1. [Accesat: 27.06.2024] Disponibil: https://www.youtube.com/watch?v=_qAlH42AQEo

32. Simulare de proces penal. [Accesat: 27.06.2024] Disponibil: https://www.youtube.com/watch?v=uuOyEttSvtg

CZU: 347.75/.76:338.48 **https://doi.org/10.59295/rpijn2025.79**

UNELE ASPECTE ALE RAPORTURILOR CONTRACTUALE ÎN CONTRACTUL PRIVIND PACHETUL TURISTIC

CHIBAC Natalia,
Universitatea de Stat din Moldova,
doctor în drept, lector universitar,
Departamentul Drept Privat al Facultății de Drept
ORCID ID: 0000-0003-3934-0777

SUMMARY

This article examines some contractual relationships regarding the provision of services in the package travel contract. The issue raised in this article is related to those relations that arise between the parties until the conclusion of the contract, the conclusion and execution of obligations.

Also, the need was analyzed regarding the informational obligations of the parties both until the conclusion of the contract, but also during the execution of the obligations by the organizer**.**

***Keywords*:** tourist package, organizer, tourist, information, information obligation.

Cum prevede Codul civil al Republicii Moldova[1] în art.1592 prin contract privind pachetul de servicii de călătorie un profesionist (organizator) se obligă să ofere celeilalte părți (călător) un pachet de servicii de călătorie, iar călătorul se obligă să plătească organizatorului prețul convenit al pachetului.

O asemănătoare prevede este prevăzută de art. 3 al Legii nr.352 din 2006[2] unde se stipulează că, *contract de servicii turistice este un* acord de voință prin care o parte (turoperator, agenție de turism) se obligă să acorde celeilalte părți (turist) serviciile stipulate, iar aceasta din urmă se obligă să achite costul lor.

Cu toată că în aceste două noțiuni sunt divergențe în terminologie și nu ne vom axa pe acest moment, deoarece problema pusă în acest articol este legată de acele raporturi care apar dintre părți până la încheierea contractului, la încheiere și executarea obligațiilor.

După cum s-a menționat *supra,* între părți: organizator și turist trebuie să fie încheiat un acord în formă scrisă. O problemă în această situație se isca când nici turistul, nici organizatorul nu prezentă informațiile necesare. Actualmente, după modernizarea Codului civil, a fost introdusă și cerința cu privire la furnizarea de către organizator călătorului informațiile standard prin intermediul formularului prevăzut în

partea A sau B din anexa nr. 8 la Legea nr. 1125/2002 pentru punerea în aplicare a Codului civil al Republicii Moldova, ceea ce poare ușura, în caz de litigiu soluționarea problemei.

Tipul contractului încheiat, sfera drepturilor și obligațiilor părților depind de calitatea în care acționează organizatorul (turoperatorul, agenția de turism după Legea nr.352/2006).

În domeniul turismului, serviciile pot fi furnizate prin:

1) *turoperator* (denumit, de asemenea, *organizator*) – persoană fizică sau juridică care organizează pachete de servicii turistice și le vinde sau le oferă spre vânzare direct sau prin intermediul unei agenții de turism;

2) *agenție de turism* (denumită, de asemenea, detailist) – persoană fizică sau juridică care vinde sau oferă spre vânzare servicii turistice proprii sau contractate de la alți furnizori, precum și pachete de servicii turistice stabilite de turoperator (art.3 al Legii nr. 352/2006).

Majoritatea acestor persoane juridice se numesc „agenții", indiferent de tipul de activitate pe care o desfășoară (agenții de turism sau turoperatori). Există multe variante aici, de exemplu, o entitate juridică poate acționa ca organizator al unui tur (operator de turism) și, în același timp, ca intermediar pentru alte tururi. În practică, pot există cazuri în care o entitate juridică se poziționează ca un turoperator responsabil, dar de fapt este o agenție insolvabilă (de exemplu, nu are suficiente fonduri în contul său bancar). Și atunci când clientul încheie un contract cu această persoană și nu studiază informația prezentată poate să nu observe că nu se menționează că persoana respectivă este un operator de turism.

Problema cu privire la modul de executare conform prevederilor contractului por fi depistate când turistul, care a încheiat un contract cu o astfel de companie, pleacă într-o călătorie și sunt încălcate toate sau o parte din condiții, iar atunci când turistul fraudat prezintă cereri către companie pentru restituirea sumelor băneşti achitate acesteia pentru executarea contractului, compania, invocând aceasta, că „fondurile de care dispune nu sunt suficiente pentru a satisface cerințele clienților", transferă vina pentru îndeplinirea necorespunzătoare a obligațiilor către operatorul de turism. Și nu are obligații contractuale față de turiști.

Prin urmare, în cazul în care alegerea clientului a căzut în sarcina unei „companii agent", este necesar turistul ar fi bine să cunoască, ce relații contractuale

există între companie și operatorul de turism, sau dacă compania are doar o înțelegere verbală cu operatorul de turism, nesuportată de documente. O altă situație este în cazul când turistul se duce la prima companie găsită sau la cea cu o publicitate mare și pot apărea unele situații problematice. În acest caz ar fi de dorit ca turistul să se întrebe: de cât timp operează compania și operatorul de turism pe piața furnizării de servicii turistice, cine și în ce măsură este răspunzător conform contractului pentru încălcarea obligațiilor care le revin.

După cum este stabilit, în contract participă, de obicei, două părți. Turistul este și consumator, care dorește să achiziționeze un pachet turistic. Un consumator nu este doar un cetățean care comandă, cumpără sau folosește bunuri și servicii exclusiv pentru nevoi personale casnice, ci și un cetățean care intenționează să cumpere sau să comande bunuri sau servicii. Prin urmare, cerința consumatorului este de a-l familiariza cu întregul pachet de documente întocmit de agenția de turism înainte de încheierea unui contract de prestare de servicii turistice este legală.

Cerințele generale pentru un pachet turistic sau serviciile care pot fi prestate, sunt prevăzute în Legea nr.105 din 13.03.2003 privind protecția consumatorilor[3]. Potrivit art. 1 al Legii numite *serviciu inofensiv (sigur)* reprezintă serviciu care nu prezintă risc pentru viața, sănătatea, ereditatea și bunurile consumatorilor sau mediul înconjurător. Deci, consumatorul are dreptul de a se asigura că serviciul este sigur pentru viața și sănătatea sa și a familiei sau celor apropiați, și nu aduce prejudicii proprietății sale.

În acest context, conținutul serviciilor turistice trebuie să asigure nivelul necesar de siguranță pentru viața și sănătatea cetățenilor, ținând cont de eventuala apariție a situațiilor de urgență (epidemii, inundații, accidente etc.). Există o clasificare a factorilor de risc în turism: risc de accidentare; expunerea la mediu; pericol de incendiu; stres psihofiziologic; efecte biologice; poluare crescută cu praf și gaz etc.

De exemplu, cetățeanul procură, mai cu seamă cei din Republica Moldova în perioada vacanțelor de iarnă, un pachet la munte. În acest caz, riscul de vătămare accidentală este foarte mare, nu numai din cauza comportamentului nepăsător al turiștilor, ci și din cauza diverselor fenomene naturale din zonă (curgeri de noroi, avalanșe, căderi de pietre, electricitate atmosferică, fulgere etc.), de asemenea și nerespectarea regulilor de funcționare a echipamentului utilizat. În această ordine de idei, organizatorul este obligata să informeze turistul despre eventualele riscuri și

masuri de prevenire a acestora. Turistul ar trebui să fie informat despre cum să evite posibilele răni și ce măsuri de urgență trebuie luate în caz de vătămare. Cel mai bine este ca astfel de informații să fie înregistrate separat, iar turistul, la încheierea contractului, face cunoștință cu informația necesară și semnează.

Conform prevederilor art.1597, alin.(3) pct.2 (a) CC RM organizatorul este răspunzător pentru prestarea corespunzătoare a tuturor serviciilor de călătorie incluse în contract și pachetul nu trebuie să fie viciat.

În ceea ce privește reducerea riscului de vătămare a turiștilor, organizatorul trebuie să asigure și respectarea cerințelor documentelor de reglementare relevante pentru starea tehnică a vehiculelor utilizate pentru transportul turiștilor. Transportul turiștilor în timpul excursiilor, drumețiilor și călătoriilor se efectuează în baza contractelor încheiate de organizator cu transportatorul, în conformitatea cu prevederile Codului civil și alte acte normative, pe anumite tipuri de transport. Dar cum arată practica, în ultimii ani, turiștii care achiziționează pachete cu autocarul au devenit mai predispuși să meargă în instanță. Principalele reclamații sunt legate de starea tehnică a autocarului, când pe tot parcursul călătoriei este reparat de mai multe ori, aerul condiționat nu funcționează etc.; datele și locurile vizitelor stabilite de agenția de turism nu sunt respectate din cauza faptului că, traseul de călătorie nu este suficient pregătit de către organizator și conducătorul auto trebuie adesea să depășească limita de viteză pentru a respecta termenele.

Dar probleme pot apărea nu numai pentru turiști (a fost pierdut sau redus timpul pentru excursie, timpul de odihnă etc.), ci și pentru compania de transport: poate pierde dreptul de a se angaja în transport din cauza faptului că, această activitate are și propriile standarde care trebuie să fie respectate (alternarea timpului de călătorie cu timpul de odihnă etc.).

Cele mai dificile situații sunt atunci când se produc accidente în timpul excursiilor sau călătoriilor cu autocarul. În aceste cazuri, agențiile de turism încearcă să-și transfere responsabilitatea fie către compania de transport, fie către organizatorul de excursie, deoarece trebuie să ramburseze nu numai costul călătoriei, ci și prejudiciul cauzat. Totuși, legislația definește clar că organizatorul este obligată să asigure siguranța turiștilor pe toată durata pachetului turistic. Organizatorul este eliberată de răspundere numai dacă turistul a achiziționat în mod independent o excursie la fața locului și această excursie nu este prevăzută în contract. De asemenea, pachetul

turistic poate să conțină și informația că la locul destinație este posibilă o excursie, dar plata se va face pe loc. De asemenea, agenția de turism este responsabilă pentru orice evenimente nedorite care apar în timpul unei astfel de excursii.

Încă o problemă care nu întotdeauna este afișată sau nu i se atrage o atenție cuvenită și la care este necesar să ne oprim, este problema factorilor legați de siguranță în turism, cum ar fi expunerea mediului și factorii de risc biologic. Impactul asupra mediului este cauzat de creșterea sau scăderea temperaturii ambiante, umiditatea și mobilitatea aerului în zona de servicii turistice, precum și schimbările bruște de presiune. Cu toate că parcă, la prima vedere, apare întrebarea: cum influențează sau ce importanță au temperatura, presiunea sau alte aspecte climaterice în timpul vacanței? Poate pentru unii turiști aceasta nu are nici o importanță sau mai puțin afectează însuți vacanța. Dar, cum am vorbit *supra*, obligația organizatorului, conform prevederilor art.1595 CC RM și art. 1597 CC RM, este de a informa turistul despre condițiile reale ale pachetului, inclusiv și condițiile climaterice.

Un exemplu este următoarea situație. O femeie în vârstă și-a achiziționat un bilet la un sanatoriu situat într-una dintre stațiunile din Cehia. Înainte de a cumpăra pachetul, ea s-a consultat cu o agenție de turism pentru a alege o stațiune bună, ținând cont de vârsta și de boala ei. La întoarcere, turista a depus o plângere la agenție, subliniind în special o deteriorare accentuată a stării de sănătate din cauza lipsei aerului condiționat în cameră, a căldurii și sufocării extreme. În răspunsul său la plângerea turistei, agenția a scris: „... reclamanta nu a furnizat niciun document care să indice o legătură de cauzalitate între starea ei de sănătate și vacanța care a avut loc. Reclamanta are peste 50 de ani, iar vârsta ei sugerează prezența diferitelor boli. Nu este vina companiei că tensiunea arterială a reclamantului a crescut” [4]. Instanța nu a fost de acord cu astfel de argumente și a reamintit agenției că, dacă agenția a fost informată de către consumator cu privire la scopurile specifice de achiziție a serviciului (și în acest caz, agenția a cunoscut atât vârsta, cât și de ce boli suferea reclamanta), serviciul trebuie să fie prestat consumatorului, pentru a putea fi utilizat în conformitate cu aceste scopuri. Cauza s-a încheiat cu un acord de împăcare, conform căruia agenția a plătit 70% din costul călătoriei și a rambursat toate cheltuielile pentru asistența medicală solicitată de reclamantă în Republica Cehă [5].

O altă situație problematică, care poate duce și la decesul turistului, este

factorul biologic, mai cu seamă, că actualmente mulți turiști doresc să se odihnească în țări exotice. Factorii biologici de risc sunt organismele patogene și produsele lor metabolice, microorganismele, precum și plantele otrăvitoare, reptilele, insectele și animalele purtătoare de boli infecțioase, provocând arsuri, reacții alergice și alte reacții toxice. Organizatorul este obligată să-și avertizeze clienții cu privire la existența unor animale periculoase, pești, reptile, plante, a căror modul de viață coincide cu traseele turistice.

De exemplu, în țările din Africa, Asia și America de Sud există un risc real de a contracta boli precum malaria, febra galbenă, ciuma și holera. Iar organizatorul, conform prevederilor art.14, alin.(1) lit. h) al Legii nr.352/2006 este obligat să furnizeze turiștilor informații corecte, complete și clare privind țara de aflare temporară: actele normative ale acesteia, obiceiurile, valorile și tradițiile, precum și alte particularități locale sau este obligată să informeze turistul cu privire la respectarea măsurilor de precauție și necesitatea vaccinării.

Conceptul de siguranță a serviciului prestat include nu numai siguranța pentru viața și sănătatea turistului, ci și asigurarea securității proprietății acestuia. Agenția de turism este obligată să asigure siguranța bunurilor turistului pe toată durata călătoriei. Cum se prevede în cerințele față de locul de cazare, fiecare hotel, indiferent de categoria sa, trebuie să dispună de încăperi (dulapuri, safeuri) cu siguranță internă (în hotelurile de 4 și 5 stele – safeuri de mare securitate) sau servicii precum depozitarea bunurilor de valoare în safeuri la recepția hotelului, depozitarea și păstrarea bagajelor.

Dreptul consumatorului la siguranța unei călătorii este indisolubil legată de dreptul său la informare, deoarece în multe cazuri siguranța unui turist depinde de informațiile pe care agenția de turism i le oferă la încheierea contractului. La factorii de risc în turism se atribuie și pericolele cu privire la lipsa informațiilor necesare despre serviciile acordate și caracteristicile acestora.

Potrivit art.1597 alin.(1) CC RM, limbajul folosit în contractele privind pachetele de servicii de călătorie trebuie să fie simplu și inteligibil și, în cazul contractelor scrise, textul trebuie să fie lizibil. Informația trebuie comunicată consumatorului într-o formă clară și vizuală în limba cunoscută și clară lui.

Pentru a oferi turiștilor posibilitatea de a face alegerea corectă a pachetului de servicii turistice, organizatorul este obligată să furnizeze în timp util informații fiabile

și complete despre pachet sau servicii. Informațiile, conform prevederilor art.1595 CC RM, trebuie să conțină în mod necesar informații despre principalele proprietăți de consum ale serviciului:

1) principalele caracteristici ale serviciilor de călătorie:

a) destinația (destinațiile) călătoriei, itinerariul și perioadele sejurului, cu datele corespunzătoare și, în cazul în care cazarea este inclusă, numărul de nopți incluse;

b) mijloacele de transport, caracteristicile și categoriile acestora, locurile, datele și orele de plecare și de întoarcere, duratele și locurile opririlor intermediare și ale legăturilor de transport. În cazul în care nu este încă stabilită ora exactă, organizatorul și, după caz, intermediarul de pachete trebuie să informeze călătorul cu privire la ora aproximativă de plecare și de întoarcere;

c) locația, principalele caracteristici și, după caz, categoria turistică a unităților de cazare conform normelor din țara de destinație;

d) serviciile de masă oferite;

e) vizitele, excursiile sau alte servicii incluse în prețul total convenit al pachetului;

f) dacă nu este clar din context, faptul că oricare dintre serviciile de călătorie va fi furnizat călătorului ca parte a unui grup și, în acest caz, în măsura posibilului, dimensiunea aproximativă a grupului;

g) dacă posibilitatea călătorului de a beneficia de alte servicii turistice depinde de comunicarea orală efectivă, limba în care vor fi furnizate serviciile respective; și

h) dacă călătoria sau vacanța este adaptată în general pentru persoanele cu mobilitate redusă și, la cererea călătorului, informații precise privind gradul de adecvare a călătoriei sau vacanței luând în considerare nevoile călătorului;

2) denumirea comercială și adresa geografică a organizatorului și, dacă este cazul, ale intermediarului de pachete, precum și numerele de telefon și, după caz, adresele de e-mail ale acestora;

3) prețul total al pachetului, inclusiv taxele și, dacă este cazul, toate comisioanele, tarifele și alte costuri suplimentare sau, atunci când aceste costuri nu pot fi calculate în mod rezonabil anterior încheierii contractului, o indicație cu privire la tipul de costuri suplimentare pe care călătorul ar putea să fie obligat să le suporte în continuare;

4) modalitățile de plată, inclusiv orice sumă sau procentaj din preț care urmează

să fie achitat sub formă de avans și calendarul pentru achitarea soldului sau garanțiile financiare care urmează să fie achitate sau furnizate de călător;

5) numărul minim de persoane necesar pentru ca serviciile din pachet să poată fi prestate și termenul menționat la art. 1602 alin. (7) pct. 1) înainte de începerea călătoriei până la care este posibilă rezoluțiunea dacă nu se întrunește acest număr;

6) informații generale despre cerințele legate de pașaport și vize, inclusiv termenele aproximative de obținere a vizelor, și informații referitoare la formalitățile legate de sănătate în țara de destinație;

7) informații privind dreptul călătorului de a declara rezoluțiunea oricând înainte de începerea călătoriei, cu plata unui comision de rezoluțiune corespunzător sau, după caz, a comisioanelor de rezoluțiune standardizate solicitate de organizator;

8) informații privind asigurarea facultativă sau obligatorie care să acopere costurile rezoluțiunii de către călător sau costurile de asistență, inclusiv taxele de întoarcere, în caz de accident, de boală sau de deces.

Bine venit este și faptul că pe fișa de informații poate fi inclusă și orice alte informații sau recomandări, inclusive, despre restricții de vârstă, vârsta copiilor, unele boli cronice etc. Agențiile de turism trebuie să informeze viitorul turist cu privire la amenințările de risc ce pot apărea fiecărui serviciu turistic specific și măsurile de prevenire a acestora. Informațiile necesare turiștilor pentru a-și proteja viața și sănătatea trebuie furnizate în prealabil, înainte de încheierea contractului, până la începerea vacanței, sau după caz, și în timpul prestării serviciilor. Informațiile care caracterizează dificultățile naturale ale traseului turistic, nivelul necesar de condiție fizică personală a turistului și caracteristicile echipamentului individual trebuie să fie conținute în materiale publicitare și informative și în textul prospectului informativ.

Conform prevederilor Codului civil al Republicii Moldova și Legii nr.352/2006 sunt stabilite și trebuie anunțate turistului informații că, în timpul călătoriei, inclusiv dacă călătoria este print-o țară în tranzit, turistul este obligat să respecte legislația țării la locul temporar de cazare, să respecte obiceiurile, tradițiile, credințele religioase, să respecte regulile de intrare, ieșire din țară și sau cazare.

Îndeplinirea acestor obligații este posibilă numai dacă agenția de turism va comunica informațiile necesare și sigure despre obiceiurile populației locale, ritualurile religioase, monumentele naturii, istoria culturală și alte obiective turistice care se află sub protecție specială. Astfel, responsabilitățile turistului depind direct

de informațiile furnizate acestuia de agenția de turism la încheierea contractului.

O altă obligație conform Legii nr.352/2006 este respectarea regulilor de siguranță personală în timpul călătoriei. Îndeplinirea acestei obligații depinde de informațiile pe care turistul le primește de la organizator.

În conformitate cu prevederile art.19 și art.22 al Legii nr.352/2006, în pregătirea unei călătorii și în timpul executării acesteia, inclusiv tranzitul, un turist are, de asemenea, următoarele drepturi:

• libertatea de circulație, accesul liber la resursele turistice, ținând cont de măsurile restrictive adoptate în țara (locul) de ședere temporară;

• asigurarea siguranței personale, a drepturilor de consumator și a siguranței proprietății, primirea, în caz de necesitate, îngrijirile medicale de urgență;

• compensarea pierderilor și compensarea prejudiciului moral în cazul nerespectării clauzelor contractului de către organizator;

• asistență din partea autorităților (autorităților locale) din țara (locul) de ședere temporară în obținerea de asistență juridică și de altă natură de urgență;

• acces la rețelele de comunicare.

Nici afișarea de broșuri publicitare și nici promisiunile verbale nu sunt și nu pot fi considerate clauze contractuale. Toate obligațiile asumate de agenția de turism trebuie să fie incluse în documentele oferite de organizator până la încheierea contractului, dar și în conținutul lui.

Totodată, conform prevederilor art.1597 alin. (1 și 2) CC RM, forma de comunicare până la încheierea contractului, raporturile de schimb de informații trebuie să fie făcută în formă scrisă, precum ar fi: comunicări poștale, telegrafice, electronice sau de altă natură care să permită să stabilească că documentul provine de la o parte la contract.

BIBLIOGRAFIE:

1. Codul civil al Republicii Moldova nr. 1107 din 06.06.2002. În: Monitorul Oficial al Republicii Moldova nr.66-75 din 01.03.2019.

2. Legea nr.352 din 24.11.2006 cu privire la organizarea și desfășurarea activității turistice în Moldova. În: Monitorul Oficial al Republicii Moldova nr. 14-17 din 02.02.2007 cu modificările ulterioare (în continuare - Legea nr.352/2006).

3. Legea nr.105 din 13.03.2003 privind protecția consumatorilor. În: Monitorul

Oficial al Republicii Moldova nr. 122-124 din 28.03.2024.

4. Абдурахманов А.А., Пикуцкая О.В. К вопросу о договорных отношениях в туризме. Научный журнал Вестник Ассоциации Вузов Туризма и Сервиса, 2010, № 1, с. 43-38. [Accesat: 24.08.2024] Disponibil: https://cyberleninka.ru/article/n/kvoprosu-o-dogovornyh-otnosheniyah-v-turizme

5. Сорк Д. М. Защита прав туристов. În: Законы России: опыт, анализ, практика, 2007, nr.2. [Accesat: 18.08.2024] Disponibil: https://center-bereg.ru/f1674.html

CZU: 349.3:36:331.45 **https://doi.org/10.59295/rpijn2025.80**

MORALITATEA, ETICA ȘI ARMONIA ÎN INSTRUIREA SECURITĂȚII/SĂNĂTĂȚII MUNCII ȘI ECHITATEA PROTECȚIEI SOCIALE A LUCRĂTORILOR ÎN STATUL DE DREPT

GALAN Sergiu,
Universitatea de Studii Politice și Economice Europene „Constantin STERE" din Republica Moldova,
doctorand
ORCID: 0009-0003-7235-9784

REZUMAT

Obiectul prezentului articol îl constituie analiza și implementarea demersului științifico-aplicativ ce urmărește abordarea anumitor aspecte relevante necesare, benefice și actuale ce țin de moralitatea, etica și armonia în procesul de instruire în domeniul securității și sănătății muncii. Acestea sunt factori deosebit de importanți pentru menținerea climatului psihologic favorabil în procesul de instruire și muncă, reducerea semnificativă a conflictelor (intereselor negative) de muncă, înlăturarea stresului și a bolilor profesionale, cât și preîntâmpinarea accidentelor de muncă prin climatul pozitiv de muncă în colectiv. La fel, un rol importat în muncă și rezultatul ei în Statul de drept îl are protecția echității sociale a lucrătorilor, prin remunerarea corespunzătoare și echitabilă a muncii și a calității serviciilor prestate.

Armonia în muncă este echilibrul dintre viața profesională și cea personală. Este lucrul pe care ne străduim cu toții să-l atingem, lucrul despre care trebuie vorbim și să altoim încă din copilărie și pe tot parcursul învățăturii, instruirii, muncii și vieții. Însă, în loc de acest echilibru, ar trebui să ne străduim să atingem armonia între viața profesională și cea personală; cu alte cuvinte, să avem un loc de muncă care ne place și care se integrează perfect în viața noastră (și nu invers). Dar valorile morale si personale sunt ca o busolă: ele te ghidează in ceea ce privește direcția deplasărilor tale prin învățătură, viață și muncă.

În opinia autorului, etica trebuie să reprezinte un ansamblu de norme în raport cu care un grup uman își reglează comportamentul Nobil pentru a deosebi ce este legitim și acceptabil în realizarea scopurilor în perfecționare sistematică în muncă, învățătură și viață. Acestea trebuie reglementate la nivel de Stat și altoită de la părinți (familie), în deosebi din grădinițe și școli: ca în Japonia, de exemplu.

Cuvinte cheie: moralitate, valori morale, etică, armonie, echitate, Stat de drept, instruire, învățat, protecția socială a muncii, securitatea și sănătatea muncii.

1. Introducere

Despre moralitate, etică și armonie în securitatea și sănătatea muncii:

Omul este o ființă socială cu rațiune și conștiință morală, dar muncă, perfecționarea și învățătură îi șlefuiește continuu manierile bune, caracterul și

comportamentul adecvat prin o bună moralitate, etică și armonie în respectarea cerințelor securității și sănătății muncii. Fapt care se răsfrânge pozitiv și asupra climatului favorabil de muncă și echitate în colectiv și în relațiile sociale, familiale: în particular.

Conștiința morală, educația și instruirea sistematică au, și ele, un rol bine determinat în atmosfera relațiilor de muncă, protecția securității muncii și socială a lucrătorilor. Autorul Sorin-Tudor Maxim în lucrarea sa: „*Conștiința morală*”, cu privire la rolul conștiinței morale în societate și muncă, arată că: “*Epoca actuală – e epocă dominată de altfel de relativism – se confruntă cu nenumărate probleme, infinit mai complexe decât cele cu care s-a confrunta omenirea în întreaga sa istorie trecută, a căror rezolvare nu are niciodată o singură cale sau soluție. În asemenea circumstanțe, crește enorm responsabilitatea conștiinței morale în a alege calea de acțiune căci, în acțiune, cel mai adesea cu răul ori binele...*” . Cu alte cuvinte în procesul preîntâmpinării conflictelor și accidentelor de muncă, inclusiv și în relațiile sociale, trebuie întotdeauna să ne conducem de principiul: „*Mai bine să fii priceput, decât pățit*”.

Totodată, pentru perceperea mai corectă și profundă a noțiunilor și importanța articolului respectiv, autorul face trimitere la explicarea noțiunilor de morală, etică, armonie, echitate și Stat de drept.

Dicționarul Explicativ și cel Juridic al Libii Române prevede că:

Morala (din latina, moralitas „maniere, caracter, comportament adecvat”) este o verigă importantă și un element obligatoriu modern în Statul social de drept, mai ales în domeniul relațiilor sociale, familiale, de protecție socială a lucrătorilor și securității muncii în ansamblu. Ea este o percepție a comportamentului care diferențiază intențiile, deciziile și acțiunile între cele bune (sau corecte) și rele (sau greșite).

Etica (din greacă ἦθος ēthos = datină, obicei) este una din principalele ramuri ale filosofiei, ea se ocupă cu cercetarea problemelor de ordin moral, încercând să livreze răspunsuri la întrebări precum: ce este binele/răul?

Armonia este relația dintre mai multe note percepute simultan și modul în care aceste relații sunt organizate în timp. Analiza armoniei studiază acordurile și succesiunea lor.

Echitate s.f. Egalitate, dreptate, nepărtinire. Cinste; omenie. Comportare bazată pe respectarea riguros reciprocă a drepturilor și a datoriilor, pe satisfacerea în mod

egal a intereselor, a drepturilor și a datoriilor fiecăruia.

Statul de drept a fost definit ca fiind acel stat în care puterea a fost cucerită prin mijloace democratice (alegeri libere), există o Constituţie care asigură egalitatea membrilor colectivităţii, toţi cetăţenii având obligaţia să respecte legea, indiferent de poziţia lor socială, venit, credinţă, iar răspunderea în fața legii să fie pentru toți egală, dovedită și obiectivă... ..

2. Metodologia de cercetare folosită

Metodele de cercetare științifică folosite în acest articol e împărțită în metode generale și speciale.

Majoritatea problemelor științifice speciale și chiar etapele individuale ale cercetării necesită utilizarea unor metode speciale de soluționare. Desigur, aici, astfel de metode sunt foarte specifice în diferite domenii științifice și aplicative. Ele nu sunt niciodată arbitrare, deoarece sunt determinate de natura obiectului studiat în domeniile științifice și aplicative.

Pe lângă metodele speciale caracteristice științifică în securitatea și sănătatea muncii ce țin de moralitate, etică și armonie la locul de muncă, există metode generale de cunoaștere științifică, care, spre deosebire de cele speciale, sunt utilizate pe parcursul întregului proces de cercetare la prezentul articol științifico – aplicativ și într-o mare varietate de științe și practică personală.

Aici sunt aplicate metodele generale de cunoaștere științifică, care sunt împărțite în două grupuri:

a) *metode de cercetare empirică (observare, comparare, măsurare, experiment, experiență)*;
b) *metode de cercetare teoretică (abstracție, analiză și sinteză, idealizare, inducție și deducție, modelare mentală, ascensiune de la abstract la concret etc.)*.

Nivelul teoretic și practic al cunoașterii problemelor abordate, este asociat cu predominarea activității rațiunii lucide, cu înțelegerea materialului empiric și prelucrarea acestuia. La nivel teoretic se dezvăluie:

- *structura internă și modelele de dezvoltare a sistemelor și fenomenelor în domeniul dat;*
- *interacțiunea și condiționalitatea lor în protecția, securitatea și sănătatea muncii.*

Pentru a obține cunoștințe și rezultate corecte necesare, am folosit și propriile

mele metode laterale a teorii de cunoaștere din practică și experiența personală de specialist în securitatea muncii (de 15 ani).

3. Metodologia de cercetare folosită

Din cele mai vechi timpuri oamenii au fost preocupaţi să reglementeze relaţiile dintre ei prin norme care să aibă ca scop protejarea fiecărui individ al comunităţii, a comunităţii ca întreg sau a anumitor segmente ale acesteia (familie, trib, gintă, popor, naţiune, etnie, organizaţie etc.)

Noțiunea de «HARMONIE» (grec. Αρμονία), înseamnă: acord, concordanță a părților într-un întreg (structurat ca atare); gen de ordine, în care diferitele părți sau funcțiuni ale acestuia nu se opun, ceea ce duce la o combinare fericită de elemente diverse. Îmbinare de contrarii, armonic între contrarii, concept matematic și muzical, dar și raportul dintre sunete, distanțele dintre planete („armonia sferelor"), dar și un element al educației (la Platon), al „justei măsuri" (la Aristotel). Aristotel este considerat de unii ca fiind cel mai inteligent om care a mers vreodată pe această planetă.

Filosofia lui Aristotel părăsește în etică drumul trasat de marii săi înaintași, Socrate și Platon. El este și în etica unui realist, căci el nu mai întrebă în etică despre ideea de bine, despre moralitatea ca ceva în sine, pentru sine și despre variabilitatea acesteia, ci pe Aristotel îl preocupă viața morală reală (moralitatea ca ceva faptic). Etica aristotelică nu mai este îndreptată spre cunoașterea unui ideal veșnic și neschimbabil, ci spre înțelegerea binelui ce poate fi realizat de către oameni aici în această lume, care sunt deosebiți după sex, stare socială, profesiune, popor și de aceea el este altfel pentru bărbat și altfel pentru femeie. Pentru Aristotel este de neînțeles ceea ce platonicii vor sa spună cu a lor "bine în sine".

Din istorie și filozofie este cunoscut faptul că toată învățătura filosofului chinez Confucius (sau Kong Fu Zi) sa se bazează pe moralitate, etică și principiile de viață ale omului în interacțiunea cu alți oameni. El a fost unul dintre primii care a propus ideea de a construi o societate în care domnește moralitatea și armonia. Confucius a influențat decisiv gândirea asiatică și este actuală și în prezent. O regulă de aur a eticii sale sună așa: „Nu face altuia ceea ce nu-ți dorești ție". Învățăturile lui au primit o reacție pozitivă din partea oamenilor, astfel încât a fost acceptat ca o normă ideologică la nivel de stat și a rămas popular aproape 20 de secole. Confucius a fost un filozof chinez, născut în regiunea Lu.

Dar, la nivelul gândirii antice și renascentiste s-au pus astfel bazele unei

concepții despre armonie. Peste timp, în lumea modernă s-a formulat concepția de «armonie prestabilită»: „Și, după cum datorită plenitudinii lumii totul este înlănțuit și fiecare corp acționează în funcție de distanță, într-un grad mai mare sau mai mic, asupra oricărui alt corp, urmează de aici că fiecare monadă este o oglindă vie, dotată cu o activitate internă, capabilă să-și reprezinte universul urmând propriul său punct de vedere, la fel de reglat ca universul însuși. Într-o monadă percepțiile se nasc unele din altele după legile a petițiunilor sau după cauzele finale ale binelui și răului, care constau în percepțiile observabile, reglate sau dereglate, într-un mod similar cu schimbările corpurilor și fenomenelor exterioare, care se nasc unele dintr-altele după legile cauzelor eficiente, adică ale mișcării. Astfel, există o armonie perfectă între percepțiile monadei și mișcările corpurilor, o armonie prestabilită încă de la începutul lumii între sistemul cauzelor eficiente și acela al cauzelor finale. Tocmai în această armonie constă acordul și unirea naturală (subl. n.) a sufletului și a corpului, fără să fie posibil ca unul să poată schimba legile celuilalt” Progresul în domeniul științei și al tehnicii e recunoscut de toți. Nu același lucru se poate afirma și despre cel al moralei și al moralității. Există totuși progres, considerăm noi, în domeniul moralei. Progres există și în domeniul eticii. Discutabil e însă progresul în domeniul moralității sau al conștiinței morale, al însușirii de către oameni a normelor și cerințelor morale. Posibilă este oare crearea unei noi etici și a unei noi morale, fundamentată de știința Etică? Cum am putea educa o conștiință morală și, corespunzător, comportamentul moral al omului contemporan fie el politician, jurnalist, jurist, medic sau savant? Putem noi oare afirma că „*Moralitatea va salva lumea?*”, împreună cu frumusețea și adevărul? Numai că moralitatea, cu nucleul ei – responsabilitatea, pare a fi mai întâi de toate.

Lecțiile istoriei și a personalităților de valoare sunt foarte importante în toate domeniile, în deosebi în relațiile de muncă și protecția securității și sănătății muncii. Deoarece însușirea a ceea ce este moral; natura, caracterul, este valoarea unui fapt Nobil, a conduitei unei persoane sau a unei colectivități din punct de vedere moral are un rol important în relațiile sociale, de perfecționare și de a activa corect într-un colectiv și Stat cu adevărat social, de drept și echitabil, spre care pretinde Republica Moldova.

4. Idei principale de cercetare și aplicare

Prezentul articol științific la tema: “***Moralitatea, etica și armonia în instruirea***

securității/sănătății muncii și echitatea protecției sociale a lucrătorilor în Statul de drept" are o valoare deosebit de importantă în prezent și viitor, din toate punctele pozitive în aplicarea cercetării, studierii, examinării, comparării și aplicării lor în practică a acestor idei și valori umane necesare timpului în relațiile de muncă, celor sociale, în protecția, securitatea și sănătatea muncii (SSM) din R. Moldova și în Lume.

Motivele principale constau în faptul că nu există nimic mai valoros și foarte necesar decât sănătatea, viața, moralitatea, etica modestă și armonia în relațiile sociale corecte, familiare, de muncă și echitate, în deosebi în securitatea și sănătatea muncii. Deoarece, procesul de muncă, viața și sănătatea lucrătorilor este strict legat de respectarea întocmai a cerințelor enorme de securitate și sănătate în muncă. Aici practica ne-a demonstrat că, cu cât colectivul este mai bine și la timp instruit, educat, învățat, corespunzător remunerat și asigurat, cu atât este mai înalt nivelul de moralitate, etică corespunzătoare, care atrage o armonie în timpul și în relațiile de muncă favorabile cu colegii săi și cu alte persoane din afara colectivului. Din practica personală a mea de 15 ani și 11 luni de specialist în securitatea și sănătatea muncii, am constatat că, atât moralitatea, etica, educația și armonia în muncă și în relațiile prietenoase de muncă, are o însemnătate foarte importantă psihologică în respectarea SSM și prevenirea conflictelor colective și individuale de muncă. În deosebi mă refer la climatul pozitiv și favorabil de muncă în colectiv, în deosebi la prevenirea accidentelor de muncă și a bolilor profesionale ori generale. Fiindcă factorul psihologic pozitiv cu moralitatea modestă în muncă și echitabilă, joacă un rol foarte important asupra menținerii climatului psihologic pozitiv în colectiv, în relațiile de muncă și personale omenești. Astfel, factorul psihologic cu moralitate pozitivă reduce și stresurile la locul de muncă și între colegi, care are un impact pozitiv și asupra productivității și calității muncii prestate, care are legătură cauzală cu remunerarea corespunzătoare a calității muncii și a serviciilor prestate de lucrători. Obiectivele țintă pentru atingerea și ridicarea nivelului de moralitate, conduită modestă, etică și armonie în muncă și în securitatea muncii, sunt necesare de început permanent la educarea, învățarea și instruirea încă de la părinți, grădinițe, școli, universități și la locurile de stagiune, practică și de muncă.

Ideea unui rol principal aparte în formarea moralității, eticii și conduitei corespunzătoare a lucrătorilor calificați, cinstiți, integri și omenoși, o are și integrarea bazei legislative fundamentale și a muncii în Republica Moldova, cu

prevederi obligatorii despre moralitate, etică, conduită, echitate și armonie în muncă și instruirea muncii. La fel și în remunerarea muncii corespunzătoare a lucrătorilor, integrității angajatorilor și angajatorilor, corectitudinii inspecțiilor în SSM și în respectarea strictă a securității și sănătății în muncă. Astfel, în Republica Moldova va progresa moralitatea în domeniul SSM.

Necesitatea de integrare a SSM în educație înseamnă includerea sistematică a acestei tematici în orele de curs obligatoriu. În mod ideal, aceasta devine parte integrantă a vieții cotidiene a elevilor, studenților, părinților, personalului didactic, angajatorilor, conducătorilor locurilor de muncă și specialiștilor în SSM.

Totodată, dacă copiii încep să învețe despre sănătate și securitate în același timp în care învață să scrie și să citească, aceștia vor deveni o parte integrantă firească a modului în care lucrează, se joacă și trăiesc. De asemenea, își dezvoltă o atitudine pozitivă față de sănătate și securitate, care îi va însoți pe tot parcursul vieții lor personale și profesionale. Sa constatat faptul că cine începe și este îndrumat corect de mic să se educe, instruiască și să fie protejat, este mereu în siguranță: acesta-i succesul primordial al educației generațiilor în domeniul SSM, în viață, familie și la locul de muncă în statul social de drept.

Astfel, se observă faptul implementării eficiente a moralității și dragostei de muncă în Japonia și China, de exemplu. În Republica Moldova este ca el mai bine ca tematica SSM, dragostei de muncă și a moralității să fie integrată în diverse materii de studiu, nu să fie predată ca materie separată. Învățarea prin activități și exemplele din viața reală vor contribui la transmiterea eficientă a mesajului către copii, tineri și maturi. Mesajele principale pot fi repetate în moduri diferite pentru categorii de vârstă diferite, fie că este vorba despre școli primare, fie despre școli profesionale și universități.

Modelul ideal este abordarea școlară globală. Integrarea SSM la nivelurile superioare de învățământ este mai dificilă și mai puțin răspândită, în special în cazul universităților, dar și aici se aplică același model, de acțiune la nivelul întregii instituții. Crearea de rețele obiective și a condițiilor corespunzătoare de instruire corectă/sistematică și parteneriatul cu autoritățile din domeniul SSM reprezintă factori esențiali pentru o integrare reușită și o moralitate cu armonie în muncă.

Un loc semnificativ în îmbunătățirea securității ocupaționale armonioase și organizarea comportamentului în siguranță îl ocupă procesul de instruire

corespunzătoare și la timp a lucrătorilor în probleme de securitate/sănătate a muncii–element obligatoriu de preîntâmpinare a erorilor în SSM.

Accentuez că, toate erorile angajaților în SSM și viață sunt împărțite condiționat în două categorii:

1) erori psihomotorii (acțiuni motorii neclare; supărare nemotivată, dezvoltare insuficientă a deprinderilor profesionale și personale; lipsa moralității și eticii corecte, oboseală, stres, boală, agitație psihomotorie. Agitația psihomotorie se referă la o stare de excitabilitate sau neliniște motorie excesivă, nsoțită de mișcări involuntare sau repetitive ale corpului. Persoanele care experimentează agitație psihomotorie pot fi incapabile să stea liniștite și pot avea dificultăți în controlul mișcărilor pe care le fac.

2) erori în luarea deciziilor (evaluarea incorectă a circumstanțelor, sarcinilor și, prin urmare, alegerea incorectă a unei metode de acțiune pentru rezolvarea acesteia). Nivelul insuficient de cunoștințe al unui angajat formează incompetența acestuia în problemele de protecție a muncii. În timpul funcționării, el nu poate determina cu exactitate ce este periculos și ce este sigur; unde consecințele unei erori sunt mici și unde sunt mari. În plus, nu poate naviga rapid și nu poate găsi soluții în situații complexe și periculoase. Un astfel de angajat înțelege că poate face cu ușurință o greșeală periculoasă și își dă seama că are puțină capacitate de a contracara pericolul. Toate acestea dau naștere la anxietate, lipsă de încredere în sine, în siguranța muncii și duc la acțiuni periculoase. Factorii enumerați sunt definiți ca o manifestare a lipsei de experiență.

Scopul pretins în educarea moralității și conduitei corespunzătoare a muncii în siguranță trebuie să fie legată organic de formarea și investirea în instruirea și însușirea profesiei. Cea mai adecvată și direcționată modalitate de pregătire a muncii este dezvoltarea competențelor în care metoda de realizare a scopului muncii corespunde organic condițiilor de siguranță a muncii. În timpul pregătirii profesionale sigure, trebuie acordată multă atenție dezvoltării abilităților de gândire, capacității de a evalua critic diverse sarcini de lucru și pregătirii de a acționa în situații periculoase noi, care apar spontan.

Calificarea adecvată a moralității și conștientizarea lucrătorilor cu privire la aspectele legate de securitatea în muncă reduce riscul de accidentare sau îmbolnăvire profesională. Prin urmare, unul dintre domeniile cu cea mai mare

prioritate pentru reducerea accidentărilor este creșterea nivelului de cunoștințe al lucrătorilor asupra acestor probleme, care ar trebui să fie asigurat de instituțiile de învățământ și de formare continuă a lucrătorilor în timpul activităților lor de muncă. Toate metodele de organizare a muncii în siguranță discutate mai sus (crearea unei dispoziții psihologice, armonie în muncă, stimularea, predarea regulilor de siguranță), pe lângă scopul lor principal, îndeplinesc funcțiile de educație.

Educația morală trebuie să fie și este o acțiune care vizează psihicul unei persoane cu scopul de a dezvolta calitățile sale care contribuie la munca ei în siguranță (o atitudine pozitivă față de regulile de siguranță, atenție, concentrare, diligență etc.).

Mijloacele de influențare în instruire armonioasa a lucrătorilor în procesul educațional sunt:

- Publicații de reglementare (instrucțiuni, reguli, codul de etică și conduită, reguli de moralitate);
- Afișe cu privire la securitatea și sănătatea muncii prin protecția echitabilă a lucrătorilor;
- Media audiovizuală (internet, cursuri online, televiziune, cinema, presă, conversații/întruniri);
- Discuție colectivă cu lucrătorii din aceleași profesii asupra cazurilor de încălcare a regulilor de securitate a muncii, modalități de îmbunătățire a nivelului de siguranță, a condițiilor de muncă și de remunerare corespunzătoare și echitabilă a muncii. Direcția cheie a procesului educațional este formarea moralității lucide în fiecare angajat, în special în conducerea întreprinderilor, instituțiilor, organizațiilor, a unei noi gândiri moderne evolutive privind siguranța muncii (importanța prioritară a protecției muncii), a unei ideologii armonioase a siguranței și a respectării legii, regulamentului intern și instrucțiunilor de securitate a muncii la locul de activitate.

Un rol important al activității educaționale morale a forței de muncă privind protecția SSM, sunt:

- Instruirea angajaților (conducătorilor organizaților) în domeniul specificului SSM (Nivelul 1);
- Instruirea sistematică corespunzătoare în SSM a conducătorilor locurilor de muncă (Nivelul 1);

- Instruirea specialiștilor calificați in acest domeniu al securității și sănătății muncii (Nivelul 2);
- Contribuirea eficientă și profesională la creșterea autoritarii serviciului de protecția muncii;
- Atenționarea angajatorilor și lucrătorilor despre necesitatea perfecționării sistematice în domeniul SSM, conform specificului organizației și a locului de lucru, inclusiv și a climatului pozitiv în colectiv;
- Altoirea dragostei de muncă și respectului armonios față de angajator, colegi, vizitatori și clienți.

Forța de muncă, armonia și managerul eficient al acesteia joacă un rol important în crearea condițiilor de muncă sigure în orice colectiv. Termenul de colectiv (din latinescul Collectivus - colectiv) este înțeles ca un grup de persoane care, în procesul de activitate comună, au atins o eficiență ridicată datorită muncii în echipă, compatibilității și naturii relațiilor interpersonale. Factorii determinanți în reglarea activității comune sunt factori precum specificul și complexitatea sarcinilor, durata activității comune, compoziția cantitativă a grupului, relația dintre membrii grupului, structura funcțională a grupului, gradul de izolare. și autonomia grupului. Unitatea internă a lucrătorilor grupului determină nivelul de compatibilitate și de lucru în echipă. Compatibilitatea este rezultatul interacțiunii dintre lucrători, ceea ce înseamnă satisfacția subiectivă maximă a membrilor grupului între ei. Satisfacția subiectivă este principalul semn de compatibilitate. Epuizarea este rezultatul interacțiunii anumitor participanți la o activitate. Este determinată de productivitate, de costurile emoționale și energetice și de satisfacția față de sine, de partener și de conținutul activității. Epuizarea se caracterizează prin plăcere în conținutul activității, compatibilitate - prin plăcerea comunicării și muncii. Menționăm despre diferitele relații normale ale membrilor grupului–asupra conținutului activității sau asupra relațiilor interpersonale.

Rezultatul relațiilor interpersonale și al activităților comune este climatul psihologic din echipă. Climatul psihologic poate fi considerat ca rezultat al compatibilității de grup, care se caracterizează prin indicatori psihologici ai coeziunii unui grup de oameni, care asigură coerența și comunicarea fără conflicte de muncă și personale. Climatul psihologic armonios în colectiv se manifestă prin formarea unei opinii generale, evaluarea oamenilor și evenimentelor, acțiunilor și stărilor de

spirit și atitudinilor față de siguranța muncii. Un climat psihologic confortabil ajută la menținerea sănătății membrilor echipei de lucru, oferă simțul responsabilității și datoriei, asistență reciprocă camaradelă, autocritică și solicitări față de sine și de ceilalți în interesul echipei. O persoană își poate înțelege propria valoare numai atunci când faptele sale capătă semnificație și au o anumită valoare pentru alții. Stima de sine crește pe baza relațiilor cu alţii şi este una dintre formele de manifestare a climatului psihologic personal și colectiv. Climatul psihologic poate fi determinat prin satisfacția față de relațiile interpersonale pe verticală (manager - subordonați) și pe orizontală (lucrători). Relațiile interpersonale sunt influențate de tendințele de rol ale participanților în procesul de management. Cel mai important dintre ei este managerul-lider. Încrederea și optimismul unui lider îmbunătățește atmosfera relațiilor în organizație și echipă și contribuie la creșterea productivității și siguranței muncii. Liderii cu experiență nu au nici o reținere în a face lucrurile. Ele întruchipează încrederea în angajați. Calitățile morale, de conduită și etice ale unui lider sunt foarte importante. El trebuie să aibă o abordare individuală a angajaților și a colectivului în general.

Managerul deleagă angajaților puteri corespunzătoare, îi sprijină și îi încurajează și le crește încrederea în sine. Prin urmare, trebuie remarcat faptul că un mare rău este cauzat de numirea nemeritate a unor persoane nepregătite și incompetenți la conducerea colectivului de muncă. Atunci când un lider se bucură de autoritatea meritată și încrederea echipei, atunci toate deciziile sunt considerate și cu adevărat corecte, iar angajații le duc la îndeplinire cu dedicare deplină a efortului fizic și psihic, evitând situațiile periculoase.

Una dintre sarcinile principale ale unui lider modest este să creeze condiții pentru întărirea conexiunilor interpersonale, a căror putere crește nivelul de dezvoltare al echipei. În fiecare echipă există întotdeauna o persoană sau un grup de oameni ale căror interese nu coincid cu altele. Ei formează o serie de adversari.

Teoria managementului afirmă că dacă în echipă sunt 30% oameni nemulțumiți sau critici, începe dezorganizarea, iar dacă este 50%, apare o criză și dă naștere unui conflict. Conflictul (din latină Conflictus - ciocnire) este o ciocnire a obiectivelor, intereselor, pozițiilor, punctelor de vedere sau opiniilor adverse. Conflictele pătrund prin tensiune psihică. Cel mai frecvent tip de conflict este interpersonal. Activitățile generale de muncă unesc oameni cu trăsături de caracter

diferite și cu inteligență și educație diferite în grupuri. Uneori nu pot coopera deloc din cauza incompatibilității psihologice. Un conflict între un individ și un grup este posibil atunci când așteptările individului nu coincid cu atitudinile acceptate de grup. Există situații în care o persoană își consideră ideea valoroasă, dar grupul nu percepe acest lucru. Un conflict între manager și interpreți apare dacă măsurile de pedeapsă sau recompensă sunt aplicate nemeritat. Conflictele în echipă nu numai că reduc eficiența procesului de muncă, dar duc și la tensiune nervos-emoțională și la dezvoltarea simptomelor legate de stres și sănătate.

Ideile abordate în prezentul articol constau în faptul că în toate cazurile nu există nimic mai evident și mai nedovedit fezabil pentru umanitate decât dreptul la viață, sănătate, moralitate modestă, etică, conduită, echitate în muncă, protecție socială și siguranță în ziua de mâne. Deoarece, cea mai mare parte a populației lumii își petrece mai mult de o treime din viața adultă la locul de muncă, contribuind în dezvoltarea societăţii. Este luat în considerare dreptul la cele mai înalte standarde de sănătate atinse este general recunoscut, fără ele o persoană nu poate lucra și nu poate fi utilă societate și, de asemenea, să-și atingă propria bunăstare. Dacă viața este la locul de muncă pe cale de dispariție, se pierde baza pentru ocuparea forței de muncă productive și dezvoltarea socio-economică. Dreptul lucrătorilor la protecția sănătății iar viața la locul de muncă intră nu numai în domeniul de aplicare al dreptului muncii, dar considerat şi drept fundamental al omului. Drepturi bazate pe standard. Reglementările Organizația Internațională a Muncii se aplică tuturor lucrătorilor și în toate locurile de muncă.

Concepția finală cheie abordată este să recomandăm Organului Legislativ, Ministerului Muncii și Protecției Sociale, Inspectoratului de Stat al Muncii, angajatorilor, conducătorilor locurilor de muncă și specialiștilor în securitatea și sănătatea muncii să fie legalizată oficial predarea și instruirea obligatoriu a valorilor de moralitate, etică și armonie în SSM și în echitatea socială a lucrătorilor în statul de drept.

Scopul temei: "***Moralitatea, etica și armonia în instruirea securității/sănătății muncii și echitatea protecției sociale a lucrătorilor în Statul de drept***" are o importanță deosebit de necesară timpului, evoluției omului și a proceselor de muncă. Ca rezultat final, v-om obține un climat psihologic pozitiv în colectiv și favorabil pentru toți cetățenii RM, în deosebi pentru educarea valorilor morale a generațiilor.

5. Concluzii științifico – aplicative și recomandări

În opinia noastră valorile morale, etice si personale sunt ca o busola: ele te ghidează in ceea ce privește direcția calatorii tale prin învățătură, viață și muncă. Drumul tău se poate abate uneori de la direcția pe care busola ti-o arata si te poți simți ocazional confuz. Dar compasul te poate ghida mereu sa te întorci către drumul cu adevărat important pentru tine in viața daca sau când iți conștientizezi valorile morale si personale. La fel, busola este deosebit de importantă și armonia securității, sănătății și echității muncii în RM.

Conform studiului efectuat, s-a constatat că etica, și ca studiu teoretic al principiilor și concepțiilor de bază din orice domeniu al gândirii și activității practice, este un ansamblu de norme în raport cu care un grup uman își reglează comportamentul în muncă și în relațiile personale pentru a deosebi ce este legitim și acceptabil în realizarea scopurilor, este un procedeu sistematic de gândire. În etică nu exista legi categorice și nu există ordine, există doar acțiuni congruente cu un curent etic și atitudini incongruente. Subscriem la ideea că etica te învață cum să gândești în viață și muncă, nu te învață însă ce să gândești.

Dezvoltarea umană durabilă și evolutivă a moralității înseamnă a trăi în armonie cu natura, cu colegii de muncă, cu familia și cu noi însene. Unul dintre cele mai importante aspecte ale rearticulării dezvoltării umane este de a sublinia necesitatea echității față de natură și alte ființe vii. Nu putem fi dezvoltați decât dacă viața noastră devine reconectată și în echilibru, cooperare și armonie cu natura. Un echilibru bun între cunoștințele indigene și știința și tehnologia modernă ne poate duce un drum lung spre această nouă viziune a dezvoltării umane durabile, spune Yanfen Wang. Asta se referă și la SSM în RM.

<u>Recomandări actuale:</u>

Abordările psihologice actuale ale securității și sănătății muncii au un loc deosebit de important în menținerea climatului psihologic pozitiv personal și în colectiv, precum recomandările de mai jos:

1. Mijloace psihologice de creștere a comportamentului sigur al lucrătorilor din mediul de producție;

2. Motivația pentru respectarea cerințelor necesare în securitatea, sănătatea muncii și în colectiv;

3. Promovarea sistematică corectă și la timp a securității în muncă, echității și necesității lucrătorilor;

4. Instruirea, perfecționarea și educarea activităților sigure de moralitate, etică și armonie în muncă;

5. Starea psihofiziologică a lucrătorilor și randamentul muncii în climatul psihologic pozitiv;

6. Influența calităților individuale ale unui angajat (lucrători) asupra siguranței muncii în colectiv;

7. Rolul forței de muncă în crearea condițiilor de muncă sigure, optime și remunerate corespunzător;

8. Alegerea modului optim de muncă, pauză și odihnă în cadrul procesului de muncă și în afara lui;

9. Culoarea și mediu de producție, stabilită de profesioniști și respectarea mediului de afacere, etc..

Concluzie finală:

Concluzionez că, tema: "***Moralitatea, etica și armonia în instruirea securității/ sănătății muncii și echitatea protecției sociale a lucrătorilor în Statul de drept***" are o perspectivă importantă și necesară nu numai în relațiile de muncă și SSM, dar și în educarea tuturor generațiilor de oameni cu valoare, cu dragoste de muncă, a valorilor nobile umane și modestie în relațiile corecte cu colegii și celea personale.

BIBLIOGRAFIE:

1. *DEX Online - Dicționar explicativ al limbii romane*. https://dexonline.ro; https://dexonline.ro/source/dex09 .
2. *Integrarea SSM în educație*. https://osha.europa.eu/ro/themes/mainstreaming-osh-education .
3. Maxim, S. T. (1999) *Conștiința morală*. Ed. Junimea, Iași.
4. Movileanu, P., Condrațchi, L. *Metodologia cercetării ştiinţifice şi rolul ei în dezvoltarea şi perfecţionarea cadrelor din comunităţile rurale*. https://ibn.idsi.md/sites/default/files/imag_file/735-748.pdf .
5. Pamplona, F. *Ce este metodologia în cercetare și cum o putem scrie?* https://mindthegraph.com/blog/ro/ce-este-metodologia-in-cercetare .
6. Paniș, A. *Etica și moralitatea în cadrul educației de azi*.
7. https://ibn.idsi.md/sites/default/files/imag_file/73_83_Etica%20si%20moralitatea%20in%20cadrul%20educatiei%20de%20azi.pdf .

8. Карауш, С. А., Герасимова, О. О. *История зарождения труда как вида человеческой деятельности*. https://www.admetkul.ru/KUIZO/istortryd.docx .

9. Международная организация труда (2009). *Безопасный труд – право каждого человека*. https://www.ilo.org/ru/media/331891/download .

10. *Толковый словарь русского языка онлайн*. https://ozhegov.slovaronline.com .

CZU: 349.2:004:342.734 **https://doi.org/10.59295/rpijn2025.81**

UNELE CONSIDERAȚII PRIVIND REGLEMENTAREA JURIDICĂ A MUNCII PRESTATE PRIN INTERMEDIUL PLATFORMELOR DIGITALE DE MUNCĂ

MIHAILOV Tatiana,
Universitatea de Stat din Moldova,
doctor în drept, lector universitar,
Departamentul Drept Privat al Facultății de Drept
ORCID ID: 0000-0003-4527-3144

SUMMARY

Digitization is changing the world of work, improving productivity and increasing flexibility, but at the same time it carries some risks for employment and labor conditions. Algorithm-based technologies, including automated monitoring and decision-making systems, have enabled the emergence and development of digital labor platforms. Working on platforms can offer the possibility to access the labor market more easily, to obtain additional income through a secondary activity or to benefit from a certain flexibility in organizing the working time. At the same time, platform work poses challenges as it can blur the line between employment and self-employment, as well as the responsibilities of employers and workers. Misclassification of occupational status has consequences for affected people, as it is likely to restrict access to existing employment and social rights.

***Keywords*:** digitization, flexibility, platform work, employment, self-employment, employment and social rights.

Creșterea ritmului de implementare și utilizare a digitalizării și a noilor tehnologii în domeniile economice și sociale ale vieții, a avut drept consecință crearea unor modalități noi de muncă în mediul digital, muncă în baza platformelor digitale de muncă constituind în acest sens una din novațiile raporturilor de muncă. La momentul actual prestarea muncii prin intermediul platformelor digitale de muncă devine un fenomen ce capătă o tot mai mare amploare, aceasta la rândul său necesitând intervenția legislativă a statului pentru a reglementa aceste tipuri de raporturi în mod distinct, deoarece reglementările clasice ale raporturilor de muncă nu sunt aplicabile în acest caz.

O încercare de a stabili niște reglementări cadru a condițiilor de muncă în cadrul platformelor digitale de muncă la nivelul Uniunii Europene a avut loc la sfârșitul anului 2021, prin aprobarea Propunerii de Directivă a Parlamentului European și a Consiliului privind îmbunătățirea condițiilor de muncă pentru lucrul pe platforme.

Așadar, în conformitate cu prevederile art. 2 alin.(1) din Propunerea de Directivă privind îmbunătățirea condițiilor de muncă pentru lucrul pe platforme „platformă digitală de muncă - înseamnă orice persoană fizică sau juridică care furnizează un serviciu comercial ce îndeplinește toate cerințele următoare:

- ✓ este furnizat, cel puțin parțial, la distanță, prin mijloace electronice, cum ar fi un site web sau o aplicație mobilă;
- ✓ este furnizat la cererea unui destinatar al serviciului;
- ✓ implică, ca o componentă necesară și esențială, organizarea muncii efectuate de persoane, indiferent dacă munca respectivă este efectuată online sau într-o anumită locație.” [1]

Prestarea muncii prin intermediul platformelor digitale de muncă presupune de fiecare dată existența unei relații triunghiulare între subiecții implicați în cadrul acestor raporturi juridice [2, p.380]. O primă relație contractuală se formează între platforma digitală de muncă și beneficiar. Ca urmare a existenței acestei categorii de raporturi apare și relația dintre platforma digitală de muncă și acel lucrător care efectuează nemijlocit acea activitate care îi este solicitată. Lucrul prin intermediul platformelor digitale de muncă chiar dacă este realizat în favoarea unui terț, adică a beneficiarului serviciului, există indiferent de faptul dacă între acesta din urmă și beneficiarul serviciului există sau nu vreo relație contractuală.

Propunerea de Directivă privind îmbunătățirea condițiilor de muncă pentru lucrul pe platforme divizează două mari categorii de persoane care pot presta munca prin intermediul platformelor digitale de muncă, și anume: lucrătorul pe platforme (platform worker) și persoană care lucrează pe platforme (person performing platform work). Această divizare se realizează în dependență de natura raportului contractual instalat între platforma digitală de muncă și lucrătorul nemijlocit. În acest sens, lucrătorul pe platforme este definit ca fiind acea persoană care lucrează pe platforme în baza unui contract individual de muncă sau a unui raport de muncă definit de legislația națională și jurisprudența Curții de Justiție a Uniunii Europene, iar persoana care lucrează pe platforme este definită ca fiind acea persoană care lucrează pe platforme indiferent de calificarea raportului contractual stabilit între această persoană și platforma digitală de muncă.

Totuși, stabilirea statului profesional al persoanei care prestează munca prin intermediul platformelor de muncă digitale rămâne a fi în continuare cea mai mare

problemă în cadrul acestei forme atipice de muncă. Marea majoritate a platformleor digitale de muncă preferă să-și catalogheze lucrătorii ca și lucrători independenți care prestează servicii în baza contractelor civile. Însă, există posibilitatea ca aceasta calificare să nu corespundă relației faptice în care își desfășoară activitatea propriu-zisă acești lucrători.

Curtea de Justiție a Uniunii Europene în jurisprudența sa a stabilit că o persoană fizică va fi considerată ca și un lucrător independent fictiv în cazul în care:

- angajatorul este cel care determină orarul de muncă a lucrătorului, locul efectiv de exercitare a acesteia și nemijlocit conținutul muncii;
- toate riscurile sunt suportate în mod exclusiv de către angajator; și
- lucrătorul face parte din echipa angajatorului contractat pe toată perioada derulării raporturilor contractuale.

Aceste criterii urmează a fi aplicate indiferent de faptul dacă între părți a fost încheiat un contract civil de prestări servicii și indiferent de faptul cum califică dreptul național această categorie de lucrători. Or stabilirea statutului de lucrător independent necesită o evaluare faptică de la caz la caz pentru fiecare raport instituit, indiferent de modul cum numesc acest raport juridic părțile contractante. [3]

Totodată, la nivel legislativ a fost introdusă în mod expres prezumția legală de existență a unui raport de muncă în cazul persoanelor ce prestează o muncă prin intermediul platformelor digitale de muncă. Prezumția dată se bazează pe următoarele criterii:

- determinarea efectivă de către platforma digitală de muncă a nivelului de remunerație a persoanei care lucrează pe platforme sau plafonarea nivelului maxim al acestei remunerații;
- stabilirea unor obligații pentru persoanele care lucrează prin intermediul platformelor digitale de muncă de a respecta un șir de norme privind modul efectiv de desfășurare a activității de muncă și conduita persoanei față de beneficiarul serviciului;
- supravegherea constantă a persoanei care prestează o muncă prin intermediul platformelor digitale de muncă în ceea ce privește desfășurarea nemijlocită a muncii și/sau verificarea rezultatelor acestei munci, care poate fi realizată prin orice mijloace, inclusiv prin mijloace electronice;
- posibilități restrânse pentru persoanele care lucrează prin intermediul platformelor digitale de muncă, inclusiv prin aplicarea sancțiunilor, de a-și stabili în mod

de sine stătător programul său de muncă și cel de odihnă, de a accepta sau refuza executarea diverselor sarcini de muncă sau de a subcontracta alte persoane în vederea realizării acestora;

- limitarea efectivă a posibilităților de a presta această muncă pentru persoane terțe fără implicarea platformei digitale de muncă, precum și de a construi o bază proprie de clienți.

Această prezumție legală de existență a unui raport de muncă între platforma digitală de muncă și persoana care lucrează prin intermediul acestor platforme poate fi răsturnată în orice moment la solicitarea unei dintre părțile contractante. Astfel, sarcina probațiunii în ceea ce privește inexistența unui raport de muncă revine platformei digitale de muncă în cazul în care aceasta susține că raportul contractual instalat între părți nu este un raport de muncă, astfel cum este definit și reglementat de legislația națională și jurisprudența Curții de Justiție a Uniunii Europene. În cazul în care prezumția urmează a fi răsturnată la solicitarea persoanei care lucrează pe platforme, atunci platforma digitală de muncă este obligată să acorde tot suportul probatoriu și să furnizeze toate informațiile pe care le deține dacă acestea sunt relevante în cauza respectivă.

Importanța inserării la nivel legislativ a prezumției legale de existență a raportului de muncă în cazul persoanelor care prestează munca prin intermediul platformelor digitale de muncă se datorează protecției legale pe care o oferă această prezumție pentru lucrător. Astfel, în cazul în care persoanele date vor căpăta statutul de lucrător pe platforme atunci aceștia vor beneficia de drepturile și garanțiile prevăzute de legislația muncii, cum ar fi: limitarea timpului de muncă zilnic și săptămânal, acordarea timpului de odihnă zilnic și săptămânal, acordarea concediilor anuale și a celor sociale, respectarea normelor ce ține de sănătatea și securitate la locul de muncă, etc. [4]

Propunerea de Directivă privind îmbunătățirea condițiilor de muncă pentru lucrul pe platforme stabilește în conținutul său câteva obligații legale pentru platformele digitale de muncă în vederea stabilirii unor condiții echitabile de muncă. Așadar, o platformă digitală de muncă va fi obligată, potrivit art. 6 alin.(1) lit. b), să informeze în cel mai scurt timp posibil persoanele care lucrează prin intermediul acestor platforme despre „sistemele automatizate de luare a deciziilor care sunt utilizate pentru a lua sau a sprijini decizii care afectează în mod semnificativ condițiile

de muncă ale lucrătorilor pe platforme respectivi, inclusiv accesul lor la sarcini de lucru, veniturile lor, securitatea și sănătatea la locul de muncă, timpul lor de lucru, promovarea și statutul lor contractual, inclusiv restricționarea, suspendarea sau încetarea contului lor." [1] De asemenea, o platformă digitală de muncă este obligată să monitorizeze și să evalueze impactul acelor decizii individuale luate de către sistemele automatizate în privința unei persoane concrete care prestează munca prin intermediul platformei digitale de muncă și să asigure controlul acestor decizii, iar în cazurile necesare și revizuirea acestora, de către resurse umane.

Trăsăturile caracteristice ale gestionării algoritmice a deciziilor sunt următoarele:

✓ monitorizarea continuă a lucrătorilor de pe platformele digitale de muncă, prin intermediul conectării propriu-zise al calculatorului sau telefonului la platformă sau prin urmărirea GPS-ului;

✓ evaluarea continuă a lucrătorilor în dependență de numărul de sarcini realizate și/sau respinse, viteză de realizare a acestora, precum și recenziile clienților;

✓ lipsa posibilităților de negociere, deoarece lucrătorul interacționează cu un sistem algoritmic;

✓ un grad mic de transparență în ceea ce privește condițiile în care activează platforma digitală de muncă;

✓ procesul automat de luare a deciziilor la prima etapă, fără intervenția resurselor umane.

Așadar, în vederea asigurării drepturilor lucrătorilor cu privire la informare acestora asupra deciziilor ce îi vizează, orice platformă digitală de muncă urmează să ofere lucrătorilor săi acces la datele de contact a unei persoane desemnată responsabilă de platformă în vederea clarificării faptelor și circumstanțelor care au determinat luarea unei anumite decizii. Toate deciziile ce țin de restricționarea accesului lucrătorului în contul acestuia sau închiderea lui, refuzul remunerării lucrătorului pentru munca prestată prin intermediul platformelor, schimbarea statului contractual din lucrător independent în lucrător salariat și invers, precum și orice alte decizii cu efecte similare urmează a fi puse la dispoziția lucrătorului în formă scrisă de către platforma digitală de muncă cu indicarea motivelor concrete care au dus la luarea unei astfel de decizii.

În cazul în care persoanele care lucrează pe platforme consideră că argumentele invocate în decizia individuală sunt neîntemeiate sau consideră că această decizie le

încalcă în mod vădit drepturile sale, acești lucrători sunt în drept de a solicita platformelor respective să își revizui decizia luată. Termenul maxim în care lucrătorul urmează să primească un răspuns la solicitarea sa de revizuire este de o săptămână. În cazul în care lucrătorul nu este satisfăcut de răspunsul primit, aceasta îl poate contesta în instanța de judecată.

Platformele digitale de muncă atunci când devin angajatori au obligația de a informa autoritățile competente despre numărul concret de persoane care desfășoară activitatea de muncă prin intermediul platformelor digitale de muncă în mod regulat, precum și termenele și condițiile care se aplică acestui raport contractual. Termenele și condițiile trebuie să fie prestabilite în mod unilateral de către platforma digitală de muncă și trebuie să fie aplicabile unui număr mare de raporturi contractuale.

Munca prin intermediul platformelor digitale de muncă fiind o formă atipică de muncă prezintă o serie de avantaje și de dezavantaje pentru lucrători. Așadar, printre cele mai bune oportunități ale unei astfel de munci putem enumera accesul rapid și facil pe piața forței de muncă, îmbinarea armonioasă a vieții personale cu cea profesională, obținerea unei surse de venit suplimentar, flexibilitate sporită a raportului. În ceea ce privește dezavantajele pe care le are o astfel de muncă putem menționa următoarele: statul profesional incert al lucrătorilor și condițiile contractuale care de cele mai dese ori nu pot fi negociate și sunt de adeziune, gestionarea algoritmică și luarea automotizată a deciziilor individuale, supravegherea digitală permanentă a lucrătorilor, izolarea profesională și lipsa posibilităților de avansare în carieră, instabilitatea veniturilor obținute și insecuritatea locului de muncă. [5]

Statul profesional incert al persoanelor care prestează munca prin intermediul platformelor digitale de muncă și catalogarea acestora în mod fictiv ca și lucrători independenți, scutește platformele digitale de muncă de asumarea calității de angajator, și le oferă posibilitatea în continuare de a presta servicii de intermediere online. Chiar dacă a fost făcută o încercare de a asigura statele membre ale Uniunii Europene cu o reglementare cadru în ceea ce privește reglementarea juridică a condițiilor de muncă în cadrul platformelor digitale de muncă, totuși, putem concluziona că la momentul actual, munca prin intermediul platformelor digitale de muncă rămâne în continuare a fi insuficient de reglementată și de monitorizată, aceasta atrăgând după sine un număr mare de lucrători nedeclarați implicați în astfel de activități.

BIBLIOGRAFIE:

1. Propunere de Directivă a Parlamentului European și a Consiliului privind îmbunătățirea condițiilor de muncă pentru lucrul pe platforme COM/2021/762 final. [Accesat 23.09.2024].Disponibil: https://eur-lex.europa.eu/legal-content/RO/ALL/?uri=CELEX:52021PC0762

2. BĂDOI A. Munca pe platformele digitale de muncă din România, În: Calitatea vieții, XXXI, nr. 4, 2020, p. 379–383.

3. Comunicarea Comisiei – Aprobarea conținutului unui proiect de comunicare a Comisiei – Orientări privind aplicarea legislației UE în domeniul concurenței în cazul contractelor colective de muncă în ceea ce privește condițiile de muncă ale persoanelor care desfășoară activități independente fără angajați. [Accesat 23.09.2024]. Disponibil: https://eur-lex.europa.eu/legal-content/RO/TXT/HTML/?uri=OJ%3AC%3A2022%3A123%3AFULL#ntr1-C_2022123RO.01000201-E0001

4. MUREȘAN, A., BALUNA, A., Relațiile de muncă în contextul platformelor digitale. [Accesat 23.09.2024].Disponibil: https://www.juridice.ro/733540/relatiile-de-munca-in-contextul-platformelor-digitale.html#_ftn2

5. Agenția Europeană pentru Sănătate și Securitate în Muncă, Munca pe platforme digitale și securitate și sănătate în muncă: prezentare generală a reglementărilor, politicilor, practicilor și cercetărilor. [Accesat 23.09.2024]. Disponibil: https://osha.europa.eu/sites/default/files/documents/Digital_platform_work_OSH_policies_summary_ro.pdf

Acest articol este elaborat în contextul realizării Proiectului „Consolidarea mecanismelor socio-economice și juridice de asigurare a bunăstării și securității cetățenilor” (CONSENJ 01.05.02)

CZU: 349.3:36:316.647.82 **https://doi.org/10.59295/rpijn2025.82**

ROLUL PSIHOLOGIEI MULȚIMILOR ÎN STIGMATIZAREA SOCIALĂ A PERSOANELOR CU DIZABILITĂȚI

MALINCHE Diana-Mihaela,
Universitatea de Stat din Moldova,
doctorandă,
Școala Doctorală Științe Juridice, Specialitatea Dreptul Muncii și Protecției Sociale
ORCID ID: 0009-0002-8261-9853

SUMMARY

Through the lens of socio-cognitive mechanisms, people are influenced by the perception of an ideal of beauty when interacting with disabled people, who are frequently discriminated against and rejected from a social point of view. When the social rejection of disabled people is the common goal of several individuals, they group into masses of people, thus gaining a great power to reject the disability.

Keywords: disability, discrimination, marginalization, poverty.

Dizabilitatea, un subiect de interes la nivel mondial, este abordată din perspectiva a două modele principale: modelul medical care tratează problematica dizabilității ca deficiență ce produce invaliditate sau incapacitate fizică sau psihică, definitivă sau temporară, de a utiliza funcțiile organismului individual la capacitate întreagă, și modelul social ce percepe dizabilitatea ca limitare temporară sau definitivă a participării la viața socială în toate aspectele sale, la nivel de egalitate cu ceilalți membri ai societății.

Modelul medical accentuează conceptul de incapacitate fizică sau psihologică și le plasează pe persoanele cu dizabilități în poziții de inferioritate comparativ cu oamenii fără dizabilități, în timp ce modelul social plasează culpa excluziunii sociale mediului social. Acest fapt face ca modelele de abordare a dizabilității să se axeze pe combaterea barierelor și eliminarea discriminărilor din mediul social, în toate sferele sale, care îngreunează participarea persoanelor cu dizabilități la viața socială.

Deficiența fizică poate fi o sursă importantă de descriminare pentru persoanele cu dizabilități deși percepția socială se bazează în prezent pe un complex de indicatori în ceea ce privește modalitatea de evaluare a interacțiunilor umane.

Prin prisma mecanismelor socio-cognitive, oamenii sunt influențați de percepția unui ideal de frumusețe în interacțiunea cu persoanele cu handicap, acestea fiind în mod

frecvent discriminate și respinse din punct de vedere social. Atunci când respingerea socială a persoanelor cu dizabilități constituie scopul comun al mai multor indivizi, aceștia se grupează în mase de oameni, căpătând astfel o mare putere de respingere a dizabilității.

Deși este unul dintre cercetătorii secolului trecut, Gustave le Bon, un pasionat al psihologiei maselor, a fundamentat in lucrarea sa intitulată „Psihologia maselor" idei fundamentale de care ne putem folosi în studiul nostru pentru o înțelegere mai amplă a fenomenului excluderii sociale a persoanelor cu dizabilități.

Autorul este de părere că mulțimile dezvoltă construcții mentale pe care le asociază apoi indivizilor cu care interacționează și transpun astfel în practică diferite concepte. Pe măsură ce ostilitatea față de persoanele cu dizabilități crește la nivelul maselor, puterea acestora crește, respectiv aversiunile cu privire la integrarea sau reintegrarea socială a persoanelor cu handicap, cresc și acestea.

Astfel, având în vedere procentul populației cu dizabilități la nivel mondial în continuă creștere, luând în calcul interacțiunile de diferite tipuri ale membrilor societății cu persoanele defavorizate care devin tot mai frecvent necesare, opinăm că la nivel de masă se poate contura un concept mental comun cu privire la participarea persoanelor cu dizabilități la mediul social.

Despre mase, Gustave le Bon consideră că „puțin apte pentru raționament, mulțimile se arată în schimb foarte apte pentru acțiune"[1, p. 11]. Nu e de mirare că în acest mod pot lua naștere prejudecățile și stereotipurile cu privire la capacitățile fizice și psihice prin care pot contribui persoanele cu dizabilități la viața socială.

Divergența provocată de mase cu privire la participarea activă a persoanelor cu dizabilități la domeniile sociale este considerată de noi a fi cauza pentru care politicile și programele sociale de reducere a discriminării nu au fost încă pe deplin îndeplinite.

În ceea ce privește caracteristicile unei mase, de remarcat este faptul că „o aglomerare de oameni posedă caracteristici noi, diferite de acelea ale fiecărui individ ce intră în componența ei. Personalitatea conștientă dispare, sentimentele și ideile tuturor sunt orientate în una și aceeași direcție. Colectivitatea devine atunci ceea ce, în absența unei expresii mai bune, o voi numi o mulțime organizată sau o mulțime psihologică. Ea formează o singură ființă și se supune legii unității mentale a mulțimilor" "[1, p. 15].

Așadar, o mulțime de oameni reunită accidental nu poate fi considerată

mulțime decât în măsura în care o întâmplare oarecare le-ar oferi un scop comun.

O mulțime este mai puțin înzestrată din punct de vedere intelectual comparativ cu individul singur, însă natura lor în colectivitate poate fi atât bună, cât și rea.

În cercetarea sa cu privirea la modul de dezvoltare a conceptelor universale îmbrățișate de mase, Gustave le Bon descrie propagarea ideilor în cadrul grupului astfel: „punctul de plecare este întotdeauna iluzia produsă la un individ prin intermediul reminescențelor mai mult sau mai puțin vagi, apoi contagiunea prin afirmarea acestei iluzii inițiale. Dacă primul observator este foarte impresionabil, va fi suficient ca leșul pe care el crede a-l recunoaște să prezinte, dincolo de orice asemănare reală, vreo particularitate, o cicatrice sau un detaliu vestimentar, susceptibil să evoce pentru dansul ideea unei alte persoane. Evocată, ideea aceasta devine atunci nucleul unui fel de cristalizări care invadează câmpul înțelegerii și paralizează orice facultate critică. Ceea ce observatorul vede atunci, nu mai este obiectul ca atare, ci imaginea evocată în spiritul său” [1, p. 29].

Masele acceptă sau resping ca un întreg ideile care nu le sunt pe plac, nefiind dispuse la negocieri și discuții, ci fiind mai degrabă intolerante profitând de puterea pe care o au. Deși mulțimile pot avea caracter pozitiv sau negativ, în situația tezei noastre, în funcție de scopul grupării lor acestea pot fi atât pozitive cât și negative.

Persoanele cu dizabilități, precepute ca minorități și grupările pe care acestea le formează în vederea protecției drepturilor lor au caracter pozitiv, acestea promovând ca scop comun integrarea socio-profesională a acestei categorii sociale, militând totodată pentru egalitate de șanse și de tratament în toate sferele vieții sociale.

Extremiștii, sau masele care resping integrarea sau reintegrarea socială a persoanelor cu dizabilități, au caracter negativ, manifestările lor la adresa persoanelor cu dizabilități fiind discriminatorii și ostile. Considerăm că lipsa unei informări complete în ceea ce privește statutul persoanelor cu dizabilități contribuie la menținerea discriminării persoanelor defavorizate, drept pentru care targetul politicilor și programelor de integrare socială a persoanelor cu dizabilități ar trebui să includă si masele de oameni care reneagă drepturile și beneficiile egale ale persoanelor cu handicap la viața socială.

Analizând omogenitatea mulțimilor de-a lungul timpului precum și credințele acestora vagi, fără fundamente sau explicații științifice ne face să ne gândim că singurul element de coeziune al maselor este religia. Le Bon confirmă opinia noastră și emite

raționamentul că masele au fuzionat în perioade cu credința supremă precum și în vremuri incerte din punct de vedere religios. De asemenea, distingem în cercetarea sa, opinia acestuia potrivit căreia religia pentru mase nu reprezintă credința în Dumnezeu, ci mai degrabă credința și supunerea pentru o individualitate, un idol politic, un zeu, o imagine publică căreia îi dedică toate resursele sale intelectuale și energetice, servind astfel îndeplinirii unui scop comun.

Opinia maselor este influențată în construcția sa de două tipuri de factori: factori îndepărtați și factorii imediați.

Până în anul 1990, Gustave le Bon a identificat ca factori îndepărtați: rasa, tradițiile, timpul, instituțiile politice și sociale, instruirea și educația. Suntem de părere că evoluția societăților din ultimii ani a evidențiat necesitatea completării factorilor îndepărtați, drept pentru care vom adaugă genul, statutul social și starea de sănătate considerând că simpatizanții familiei tradiționale ca și construcție socială și susținători ai tradiției ancestrale și persoanele cu statut social ridicat precum și cele fără afecțiuni medicale sunt predispuse să se grupeze în mase cu viziuni comune și să emită prejudecăți, să contribuie la stereotipizare și la discriminarea minorității persoanelor cu dizabilități, considerând-o pe aceasta o categorie defavorizată ce nu corespunde tiparelor sociale populare.

În ceea ce privește factorii imediați, autorul distinge imaginile și cuvintele, iluziile, experiența și rațiunea, masele fiind influențate nu de raționamente și conștiință, ci mai degrabă de proiecții și percepții subiective. Rațiunea este parte a factorilor imediați, însă în acest context pentru a fi evidențiată influența sa negativă asupra maselor. Mai exact, „pentru a convinge mulțimile trebuie mai intâi să-ți dai bine seama de sentimentele de care sunt ele animate, să te prefaci că le împărtășești, ca apoi să încerci să le modifici provocând, cu ajutorul unor asociații rudimentare, anumite imagini sugestive” ”[1, p. 75].

După cum am remarcat, oamenii se grupează pentru a urma un scop comun, indiferent de nivelul lor de inteligență, de profesie, de statut social. Gripările astfel formate fiind de tip eterogen sau omogen. Relevante pentru studiul nostru sunt structurile eterogene, acestea fiind organizate sub formă de secte sau clase ce au, de regulă, ca element comun aderarea la o anumită religie, rasă. Inteligența, respectiv nivelul de inteligența al indivizilor amintit anterior nu îi ține departe pe oameni de aderarea la mase, aceștia fiind guvernați de sentimente și credințe inconștiente.

Raportându-ne la mulțime ca fiind o construcție socială, remarcăm că dorința de integrarea sau reintegrare, după caz, a persoanelor cu dizabilități la viața socio-profesională este combătută de aversiunea unei entități puternice care grupează în componența sa indivizi cu idei și credințe comune și discriminatorii ce îngreunează astfel măsurile și politicile sociale ale autorităților destinate a reduce inegalitățile și discriminările persoanelor cu dizabilități.

BIBLIOGRAFIE:

1. LE BON, G. Psihologia maselor. București: Editura științifică, 1991, 140 p;
2. NECULAU, A, Social Psychology. Iasi: Ed. Polirom, 1996, 485 p;
3. CERNAT, V, Psychology of stereotypes. Iasi: Ed. Polirom, 2005, 284 p;
4. MALIM, T, Social Psychology, Bucharest: Ed. Tehnică, 2003, 326 p;
5. BOURHIS, R, Stereotypes, discrimination and intergroup relations. Iasi: Ed. Polirom, 1997, 316 p;
6. RĂDULESCU, S, Sociology of health and disease. Bucharest: Ed. Nemira, 2002, 340 p
7. WOSINSKA, W, Psychology of social life. Bucharest: Ed. Renaissance, 2005, 440 p;
8. ILUT, P, Values, Attitudes and social behaviors. Iasi: Ed. Polirom, 2004, 252 p.

CZU: 347.51:366.5 **https://doi.org/10.59295/rpijn2025.83**

PROTEJAREA CONSUMATORILOR ÎN CAZUL SURVENIRII IMPEDIMENTULUI JUSTIFICATOR ÎN CONTRACTE

PRAPORȘCIC Valeria,
Universitatea de Stat din Moldova,
doctorandă, Școala Doctorală Științe Juridice și Economice
ORCID: 0009-0004-8197-7450

SUMMARY

This paper examines consumer protection in the context of impediment justifier in contracts, focusing on force majeure and the non-performance of contractual obligations. The main aim is to assess how current legislation protects consumers affected by unforeseen events that prevent parties from fulfilling their contractual obligations. Objectives include identifying existing regulations, analyzing relevant cases, and proposing measures to enhance consumer protection. The research is expected to highlight gaps in the current legal framework and offer practical solutions to improve consumer resilience in the face of force majeure events. The significance of the topic lies in its contribution to the development of a coherent and equitable jurisprudence that balances consumer rights with supplier obligations, thereby promoting trust and stability in contractual relationships.

Keywords: force majeure, consumer protection, contractual obligations, legal framework, impediment justifier.

I. Introducere

Într-o lume a afacerilor tot mai complexă și interconectată, protecția consumatorilor într-un context de intervenției a impedimentelor justificatoare în contracte devine un aspect crucial. Evenimentele imprevizibile, cum ar fi dezastrele naturale, crizele economice sau pandemii globale, pot împiedica părțile contractante să își îndeplinească obligațiile, ridicând astfel provocări semnificative pentru consumatori și furnizori deopotrivă. Importanța acestei teme rezidă în asigurarea unui echilibru just între drepturile consumatorilor și responsabilitățile contractuale, promovând astfel stabilitatea și încrederea în relațiile comerciale.

Conceptul de forță majoră, alături de alte impedimente justificatoare, cum ar fi caz fortuitul și hardshipul, reprezintă esențialul în evaluarea situațiilor în care executarea obligațiilor contractuale devine imposibilă din motive neprevăzute. Dacă să ne referim la noțiunea de impediment justificator, leguitorul nu ne-a oferit o definiție expresă a acestuia, dar la articolul 904 Cod Civil al RM se menționează că

"neexecutarea obligației debitorului este justificată dacă ea se datorează unui impediment în afara controlului debitorului și dacă debitorului nu i se putea cere în mod rezonabil să evite sau să depășească impedimentul ori consecințele acestuia"[1]. Astfel putem considera acesta ca un eveniment excepțional, de natură externă, care nu putea fi prevăzut sau evitat, cum ar fi cutremurele sau conflictele armate. Există și alte situații neanticipate care afectează în mod semnificativ echilibrul contractual, dar care nu se încadrează strict sub incidența articolului 904.

Principiile de aplicare ale forței majore și ale altor impedimente justificatoare includ cerința ca evenimentul să fie inevitabil și să nu fie cauzat de culpa părții care invocă impedimentul [2, p.58]. De asemenea, este necesar ca partea afectată să fi notificat cealaltă parte în timp util și să fi luat măsuri rezonabile pentru a limita efectele negative ale impedimentului. Aceste principii sunt fundamentale pentru evaluarea corectă a situațiilor de forță majoră și pentru asigurarea unei protecții echitabile a drepturilor consumatorilor în fața dificultăților neprevăzute. Astfel, analiza acestui concept și aplicarea principială a acestuia sunt esențiale pentru protecția consumatorilor și pentru asigurarea unui cadru legal echitabil, care să reglementeze efectele forței majore și ale altor impedimente asupra relațiilor contractuale.

II. Conceptul de consumator și importanța protecției sale în legislația națională și europeană

Într-o economie globalizată, neexecutarea obligațiilor contractuale cauzată de impedimente justificatoare, precum forța majoră, poate avea un impact semnificativ asupra consumatorilor. Acest impact se manifestă în diverse moduri și poate genera consecințe substanțiale atât pentru drepturile consumatorilor, cât și pentru obligațiile furnizorilor. Dar totuși cine sunt consumatorii, și de ce este atât de importantă protecția acestora?! Potrivit accepțiunii legale național oferite noțiunii de consumator, consumator este orice persoană fizică ce intenţionează să comande sau să procure ori care comandă, procură sau foloseşte produse, servicii pentru necesităţi nelegate de activitatea de întreprinzător sau profesională[3]. Astfel că este cu adevărat important ca consumatorul să fie protejat din toate punctele de vedere, iar o politică eficace de protecție a consumatorilor garantează că piața unică funcționează adecvat, de asemenea garantează drepturile consumatorilor în relația cu comercianții și oferă protecție suplimentară pentru consumatorii vulnerabili. Normele de protecție a consumatorilor pot îmbunătăți rezultatele pieței în general. Ele

promovează piețe mai echitabile și, printr-o mai bună informare a consumatorilor, sprijină obținerea de rezultate cu o componentă verde și socială mai puternică. Consolidarea rolului consumatorilor și protejarea intereselor acestora sunt obiective esențiale de politică ale UE [4].

În dreptul național și european, noțiunea de "consumator" este esențială pentru stabilirea cadrului de protecție destinat persoanelor fizice care achiziționează bunuri sau servicii pentru nevoi personale, non-profesionale [5, p.20-25]. Potrivit legislației naționale, consumatorul este definit ca orice persoană fizică ce intenționează să comande sau să procure, ori care comandă, procură sau folosește produse și servicii pentru necesități nelegate de activitatea de întreprinzător sau profesională. Această definiție subliniază caracterul necomercial al activităților consumatorului și obiectivul de protejare a persoanelor vulnerabile în fața practicilor comerciale ale profesioniștilor.

La nivel european, conceptul de consumator este similar definit în diverse directive, precum Directiva 93/13/CEE privind clauzele abuzive în contractele încheiate cu consumatorii, Directiva 2011/83/UE privind drepturile consumatorilor și alte acte normative relevante. Aceste directive stabilesc un cadru comun pentru toate statele membre ale Uniunii Europene, asigurând o protecție uniformă și ridicată a consumatorilor în fața practicilor comerciale neloiale, clauzelor contractuale abuzive și altor forme de abuz [6, p. 28-33].

Protecția consumatorilor în legislația națională și europeană servește mai multe scopuri fundamentale. În primul rând, această legislație asigură un echilibru just între părțile contractante, având în vedere că consumatorii sunt considerați a fi într-o poziție de inferioritate față de comercianți, din cauza accesului limitat la informații, a resurselor financiare reduse și a lipsei de cunoștințe juridice.Legislația urmărește să protejeze drepturile lor în fața unor termeni contractuali potențial abuzivi sau a practicilor comerciale neconforme. De asemenea, aceasta promovează transparența și corectitudinea pe piață, obligând comercianții să furnizeze informații clare, complete și corecte despre produsele și serviciile oferite, inclusiv despre prețuri, condițiile de livrare, garanții și posibilitatea de returnare. Această transparență ajută la construirea încrederii între consumatori și comercianți, contribuind astfel la stabilitatea și echitatea pieței. [7]

Normele de protecție a consumatorilor previn clauzele abuzive și practicile comerciale înșelătoare, interzicând clauzele contractuale care creează un dezechilibru

semnificativ între drepturile și obligațiile părților, precum și practicile comerciale care induc în eroare consumatorii. Astfel, ele protejează interesele economice ale consumatorilor și încurajează un mediu comercial sănătos. În plus, legislația oferă o protecție suplimentară pentru grupurile de consumatori vulnerabili, cum ar fi persoanele în vârstă, persoanele cu dizabilități sau cei cu un nivel scăzut de educație financiară, contribuind la incluziunea socială și prevenirea exploatării categoriilor defavorizate [8, p.225].

Totodată, o politică eficace de protecție a consumatorilor îmbunătățește funcționarea pieței interne, prin asigurarea unui standard minim de protecție în toate statele membre ale UE. Aceasta creează condiții echitabile pentru companii și promovează o concurență sănătoasă, care, la rândul ei, duce la produse și servicii de calitate superioară și la prețuri competitive. Astfel, conceptul de consumator și protecția acestuia reprezintă o componentă fundamentală a legislației naționale și europene, având scopul de a asigura un mediu comercial echitabil și sigur, în care drepturile consumatorilor sunt respectate și protejate în mod eficient. Această protecție este esențială pentru menținerea încrederii în relațiile comerciale și pentru promovarea stabilității economice generale.

III. Cadrul juridic aplicabil: Protecția consumatorilor în contextul impedimentelor justificatoare

Protecția consumatorilor în cazul apariției impedimentelor justificatoare, precum forța majoră sau alte situații imprevizibile, este reglementată printr-un cadru juridic complex, care îmbină norme de drept intern cu cele europene. În acest context, legislația națională (precum Codul Civil) și directivele Uniunii Europene joacă un rol crucial în definirea drepturilor și obligațiilor atât ale consumatorilor, cât și ale comercianților.

Conform Codului Civil al Republicii Moldova, articolul 904 stabilește că neexecutarea obligației de către debitor este justificată atunci când aceasta se datorează unui impediment din afara controlului său, iar debitorului nu i se putea cere, în mod rezonabil, să evite sau să depășească impedimentul ori consecințele acestuia. Acest articol codifică principiul general al forței majore, permițând părților contractante să invoce un impediment justificator pentru a fi scutite de răspundere în caz de neexecutare a obligațiilor. Evenimentele care pot constitui forță majoră includ dezastre naturale (cutremure, inundații), conflicte armate, acte guvernamentale

(embargouri, restricții comerciale) și alte circumstanțe excepționale și inevitabile.

Tot la articolul 904, din același cod se completează cu un alt aliniat prin care se menționează că : partea care invocă un impediment trebuie să notifice cealaltă parte în cel mai scurt timp posibil despre apariția acestuia și despre impactul asupra capacității sale de a-și îndeplini obligațiile. Nerespectarea acestei obligații poate conduce la pierderea dreptului de a invoca forța majoră.

Pe lângă Codul Civil, există și alte reglementări care vizează protecția consumatorilor. Legea nr. 105-XV din 13 martie 2003 privind protecția consumatorilor este principalul act normativ care stabilește drepturile fundamentale ale consumatorilor și responsabilitățile comercianților în relațiile contractuale. Articolul 7 al acestei legi obligă comercianții să ofere informații clare și precise despre produsele și serviciile oferite, inclusiv condițiile în care pot apărea situații de forță majoră și modalitățile de gestionare a acestora [9].

Mai mult, Legea nr. 133 din 8 iulie 2011 privind protecția datelor cu caracter personal reglementează utilizarea și protecția datelor consumatorilor în situații de impedimente justificatoare, cum ar fi breșele de securitate cauzate de evenimente de forță majoră. [10] De asemenea, Legea nr. 461-XV din 30 iulie 2001 privind licențierea unor genuri de activitate prevede că anumite activități economice necesită măsuri specifice de prevenire și gestionare a situațiilor de forță majoră pentru a asigura continuitatea și protecția consumatorilor [11].

În ceea ce privește legislația privind comerțul electronic, Legea nr. 284 din 22 iulie 2004 privind comerțul electronic stabilește că furnizorii de servicii electronice trebuie să informeze consumatorii despre toate condițiile relevante, inclusiv despre posibilitatea suspendării sau întreruperii serviciilor în cazul unor circumstanțe de forță majoră. De asemenea, această lege prevede măsuri suplimentare de protecție a consumatorilor în fața unor practici comerciale neechitabile sau înșelătoare[12]

Aceste prevederi naționale sunt completate de reglementări speciale, cum ar fi Hotărârea Guvernului nr. 1465 din 8 decembrie 2003 privind protecția consumatorilor de servicii turistice care impune operatorilor turistici să asigure rambursarea costurilor sau compensarea serviciilor neprestate în cazul apariției unor evenimente de forță majoră. [13] De asemenea, Legea nr. 175 din 21 iulie 2017 privind activitatea de transport rutier conține reglementări care protejează pasagerii și transportatorii în cazuri de forță majoră, cum ar fi condițiile meteo nefavorabile sau blocaje de trafic neprevăzute [14]

Aceste exemple de legislație națională demonstrează faptul că cadrul juridic din Republica Moldova protejează consumatorii într-un mod variat și cuprinzător, acoperind diferite aspecte ale relațiilor comerciale și tipurilor de contracte care pot fi afectate de impedimente justificatoare. Obiectivul acestor norme este de a asigura un echilibru echitabil între drepturile și obligațiile părților contractante, protejând consumatorii împotriva abuzurilor și asigurând o transparență maximă în relațiile comerciale.

În cee ace privește nivelul european, mai multe directive stabilesc cadrul de protecție a consumatorilor. Directiva 2011/83/UE privind drepturile consumatorilor include prevederi ce vizează clauzele contractuale standard și drepturile consumatorilor în cazul neexecutării obligațiilor[15]. De asemenea, Directiva 93/13/CEE privind clauzele abuzive în contractele încheiate cu consumatorii interzice clauzele care creează un dezechilibru semnificativ între drepturile și obligațiile părților în detrimentul consumatorului. [16]Aceste directive impun standarde minime de protecție pentru consumatori și stabilesc că orice clauză contractuală care limitează nejustificat drepturile consumatorului poate fi considerată nulă. Alte reglementări europene, cum ar fi Regulamentul (CE) nr. 261/2004 privind drepturile pasagerilor, oferă exemple concrete de protecție a consumatorilor în cazuri de forță majoră, demonstrând aplicabilitatea principiilor generale în sectoare specifice, precum transportul aerian.

IV. Principiile aplicării forței majore și ale altor impedimente justificatoare: inevitabilitatea, externitatea și lipsa culpei

Aplicarea principiului forței majore și a altor impedimente justificatoare în context contractual se bazează pe câteva principii fundamentale: inevitabilitatea, externitatea și lipsa culpei. Inevitabilitatea se referă la natura evenimentului care face imposibilă executarea obligațiilor contractuale. Evenimentul trebuie să fie de așa natură încât nicio parte implicată să nu fi putut preveni sau evita apariția acestuia, indiferent de măsurile de precauție adoptate. Acest principiu presupune că parte contractantă care invocă forța majoră trebuie să demonstreze că a luat toate măsurile rezonabile pentru a preveni sau limita efectele negative ale evenimentului. În caz contrar, invocarea forței majore poate fi respinsă de instanță sau de o altă autoritate competentă[17, p.49].

Externitatea, al doilea principiu, se referă la faptul că impedimentul trebuie să

fie de natură externă față de voința și controlul părților contractante. Aceasta înseamnă că evenimentul nu trebuie să fie rezultatul acțiunilor sau omisiunilor părților, ci o circumstanță externă, precum o catastrofă naturală, o criză economică majoră sau o pandemie globală. În legislația internațională și națională, externitatea este considerată o condiție esențială pentru aplicarea clauzelor de forță majoră sau a altor impedimente justificatoare, pentru a evita abuzurile și pentru a asigura protecția echitabilă a intereselor ambelor părți [18].

Lipsa culpei este un alt principiu esențial care guvernează aplicarea impedimentelor justificatoare. În conformitate cu acest principiu, partea care invocă impedimentul trebuie să demonstreze că nu a contribuit, prin acțiunile sau inacțiunile sale, la apariția sau agravarea situației de forță majoră. [19, p.125-126] De exemplu, dacă un furnizor nu și-a îndeplinit obligațiile de livrare din cauza unui blocaj rutier imprevizibil, dar anterior nu a luat măsuri pentru a asigura alternative de transport, poate fi considerat că nu a acționat cu diligența necesară. Lipsa culpei asigură că doar acele evenimente care sunt cu adevărat neprevăzute și inevitabile pot fi invocate pentru a justifica neexecutarea obligațiilor contractuale.

Aceste principii au rolul de a echilibra drepturile și obligațiile părților contractante și de a preveni utilizarea abuzivă a clauzelor de forță majoră sau a altor impedimente justificatoare, protejând astfel consumatorii și menținând echitatea în relațiile contractuale.

De asemenea, atât în cadrul reglementărilor naționale, cât și celei europene, obligația de notificare și măsurile rezonabile de limitare a efectelor negative sunt esențiale pentru protecția consumatorilor în situații de impedimente justificatoare, cum ar fi forța majoră. Aceste obligații sunt menționate explicit în Codul Civil al Republicii Moldova și au rolul de a asigura transparență și corectitudine în relațiile contractuale, minimizând impactul negativ asupra părților implicate[20].

Potrivit articolului 904, alin. (5) din Codul Civil al Republicii Moldova, partea care invocă un impediment justificator, este obligată să notifice cealaltă parte "în termen rezonabil" despre apariția acestuia și efectele sale asupra capacității de a-și îndeplini obligațiile contractuale. Această notificare trebuie să fie făcută de îndată ce partea care invocă impedimentul devine conștientă de existența acestuia și de posibilele sale consecințe asupra contractului. Lipsa notificării în timp util poate duce la pierderea dreptului de a invoca forța majoră, în conformitate cu principiul bunei-

credințe și cu prevederile contractului. Scopul acestei obligații este de a permite celeilalte părți să ia măsuri corespunzătoare pentru a gestiona riscurile și a minimiza daunele. Obligația de notificare și măsurile de limitare a efectelor negative sunt consolidate și prin alte acte normative, de exemplu legea nr. 105-XV din 13 martie 2003 privind protecția consumatorilor impune comercianților să informeze prompt consumatorii despre orice circumstanțe neprevăzute care afectează îndeplinirea obligațiilor lor[21].

Astfel, aceste reglementări subliniază importanța unui comportament diligent și responsabil din partea celor care invocă un impediment justificator, promovând un echilibru între drepturile și obligațiile părților contractante. Scopul final este de a proteja interesele consumatorilor și de a asigura o abordare echitabilă în situații de neexecutare a contractelor din cauze independente de voința părților.

V. Analiza lacunelor în cadrul legal actual și propuneri de îmbunătățire a protecției consumatorilor

Analiza lacunelor din cadrul legal actual evidențiază mai multe aspecte care necesită îmbunătățiri pentru a asigura o protecție adecvată a consumatorilor în contextul impedimentelor justificatoare. În Republica Moldova, deși legislația prevede anumite mecanisme de protecție a consumatorilor, cum sunt cele menționate în Legea nr. 105-XV din 13 martie 2003 privind protecția consumatorilor și în Codul Civil al Republicii Moldova, există câteva lacune care limitează eficiența acestor mecanisme în practică.

O primă lacună constă în lipsa unei definiții precise și cuprinzătoare a conceptului de "impediment justificator". Deși articolul 904 din Codul Civil definește impedimentul justificator ca fiind un eveniment în afara controlului debitorului, care nu putea fi evitat sau depășit, această definiție nu acoperă toate situațiile practice și nu oferă suficiente clarificări pentru aplicarea sa în relațiile de consum. Spre exemplu, nu sunt clar definite condițiile în care evenimentele economice severe sau schimbările legislative pot fi considerate impedimente justificatoare, ceea ce creează incertitudini și poate duce la interpretări divergente în jurisprudență.

Un alt aspect problematic este insuficiența reglementărilor detaliate privind procedura de notificare și măsurile pe care trebuie să le adopte părțile pentru a limita efectele negative ale impedimentelor. În legislația actuală nu există termene clare pentru notificare și nu sunt prevăzute consecințele exacte ale nerespectării acestei

obligații, ceea ce poate duce la abuzuri din partea părților contractante. De asemenea, măsurile de limitare a efectelor negative nu sunt definite în mod explicit, lăsând un spațiu de interpretare care poate duce la conflicte juridice.

De asemenea, ar fi utilă elaborarea unor norme detaliate privind măsurile rezonabile de limitare a efectelor negative, cu exemple concrete de acțiuni pe care părțile le pot întreprinde pentru a reduce daunele. Aceasta ar ajuta atât consumatorii, cât și furnizorii să înțeleagă mai bine obligațiile lor și să adopte un comportament proactiv în gestionarea riscurilor.

În concluzie, îmbunătățirea cadrului legal actual prin clarificarea conceptelor și introducerea unor norme mai detaliate ar contribui semnificativ la o protecție mai eficientă a consumatorilor în fața impedimentelor justificatoare. Aceasta ar stimula încrederea în relațiile comerciale și ar promova o jurisprudență echitabilă și coerentă, care să reflecte o abordare echilibrată între drepturile consumatorilor și obligațiile furnizorilor.

Concluzii

În concluzie, protecția consumatorilor în contextul impedimentelor justificatoare, cum ar fi forța majoră, reprezintă o provocare esențială pentru dezvoltarea unei jurisprudențe echitabile și coerente în Republica Moldova. Analiza cadrului juridic național și european relevă că, deși există reglementări importante care vizează protecția consumatorilor, acestea prezintă lacune și neclarități care pot genera dificultăți în aplicarea lor corectă și eficientă.

Scopul principal al acestui studiu a fost de a evalua modul în care legislația actuală protejează consumatorii afectați de evenimente neprevăzute care împiedică executarea obligațiilor contractuale. Studiul a identificat nevoia de clarificare și completare a reglementărilor existente, prin introducerea unor definiții mai precise și extinse ale conceptelor de forță majoră și impediment justificator, precum și prin stabilirea unor proceduri clare de notificare și măsuri de limitare a efectelor negative asupra consumatorilor. În contextul legislației naționale, s-a constatat că, deși Codul Civil al Republicii Moldova și alte legi relevante oferă un cadru de bază pentru gestionarea acestor situații, este necesară o ajustare legislativă pentru a acoperi mai bine diversitatea situațiilor practice și pentru a reduce riscurile de interpretare divergentă.

În mod similar, legislația europeană pune un accent deosebit pe protecția consumatorilor și pe drepturile lor în relațiile comerciale. Directivele europene privind

protecția consumatorilor, forța majoră și contractele de consum oferă un cadru armonizat de referință, dar aplicarea acestor norme la nivel național trebuie să fie coerentă și să țină cont de specificitățile fiecărei jurisdicții. Propunerea de armonizare a legislației moldovenești cu cerințele europene ar asigura o mai bună protecție a consumatorilor și ar facilita crearea unei piețe interne mai stabile și mai echitabile.

Pentru a îmbunătăți protecția consumatorilor, este esențial să se adopte măsuri legislative și administrative suplimentare. Acestea includ introducerea unor norme mai clare privind obligațiile de notificare și măsurile de limitare a efectelor negative, pentru a se asigura că toate părțile implicate acționează în mod responsabil și transparent. De asemenea, educarea consumatorilor și a furnizorilor cu privire la drepturile și obligațiile lor în situații de impedimente justificatoare ar contribui la reducerea conflictelor și la creșterea încrederii în relațiile comerciale.

În final, îmbunătățirea cadrului legal și a practicilor asociate protecției consumatorilor în cazuri de impedimente justificatoare va consolida stabilitatea relațiilor contractuale, va promova încrederea pe piață și va asigura o protecție mai bună a drepturilor consumatorilor, contribuind astfel la dezvoltarea unui mediu juridic echitabil și predictibil. Aceasta va aduce beneficii nu doar consumatorilor, ci și furnizorilor, creând condițiile necesare pentru o economie mai rezilientă și mai competitivă.

BIBLIOGRAFIE:

1. Codul Civil al Republicii Moldova, 2002, No.1107. Publicat în Monitorul Oficial al Republicii Moldova, no.66-75 din 01.03.2019

2. POP L., Tratat de drept civil. Obligațiile. Vol III, ed. Universul Juridic, București, 2020, p.58.

3. PRAPORȘCIC V., PLOTNIC O., Garantarea drepturilor consumatorilor în cadrul comerțului online, Culegere de articole ştiinţifice ale Conferinţei Ştiinţific Internaţional ”Competitivitate şi Inovare în economia cunoaşterii”, Ediţia a XXII-a, 25-26 septembrie 2020, Chişinău.

4.Politica de protecție a consumatorilor. Principii și instrumente. [Accesat 20.08.2024] Disponibil: https://www.europarl.europa.eu/factsheets/ro/sheet/46/politica-de-protectie-a-consumatorilor-principii-si-instrumente

5. PLOTNIC O., Protecția intereselor economice ale consumatorilor, Chișinău, 2021, Eu4cons, pp.20-25

6. BĂIEȘU A., PLOTNIC O. Dreptul protecției consumatorilor. Suport de curs,

Chișinău. Editura CEP USM, 2014, p.28-33.

7. ZÂNA M. Tutela consumatorului în dreptul contractelor italian, în „Studia Universitatis Babeş-Bolyai. Jurisprudentia", nr.2/2005, p.168.

8. SEYSSEL M.-A. L'abus de droit dans les contrats. Thèse de doctorat en droit. Université de Savoie, 2004, p.225.

9. Legea privind protecția consumatorilor, Legea nr. 105-XV din 13 martie 2003. Monitorul Oficial al Republicii Moldova, nr. 126-131 din 30 iunie 2003.

10. Legea privind protecția datelor cu caracter personal, Legea nr. 133 din 8 iulie 2011. Monitorul Oficial al Republicii Moldova, nr. 170-175 din 14 octombrie 2011.

11. Legea privind licențierea unor genuri de activitate, Legea nr. 451-XV din 30 iulie 2001. Monitorul Oficial al Republicii Moldova, nr. 108-109 din 6 septembrie 2001.

12. Legea privind comerțul electronic, Legea nr. 284 din 22 iulie 2004. Monitorul Oficial al Republicii Moldova, nr. 138-146 din 3 septembrie 2004.

13. Hotărârea Guvernului privind protecția consumatorilor de servicii turistice, Hotărârea Guvernului nr. 1465 din 8 decembrie 2003. Monitorul Oficial al Republicii Moldova, nr. 244-247 din 12 decembrie 2003.

14. Legea privind activitatea de transport rutier, Legea nr. 150 din 17 iulie 2017. Monitorul Oficial al Republicii Moldova, nr. 301-315 din 17 august 2017.

15. Directiva 2011/83/UE a parlamentului european și a consiliului din 25 octombrie 2011, [Accesat 22.08.2024], Disponibil: https://eur-lex.europa.eu/legal-content/RO/TXT/PDF/?uri=CELEX:32011L0083&from=de

16. Directiva 93/13/CEE a Parlamentului European şi a Consiliului privind clauzele abuzive în contractele încheiate cu consumatorii din 5 aprilie 1993, JO 21.04.1992, nr.92, p.29-31.

17. CHIBAC G., BĂIEȘU A., ROTARI A., EFRIM O. Drept civil, Contracte și succesiuni, Ediția a III-a revăzută și completată. Chișinău. Editura Cartier 2010, p.49.

18. Comunicarea Comisiei Europene cu referință – Orientări privind interpretarea și aplicarea Directivei 93/13/CEE a Consiliului din 5 aprilie 1993 privind clauzele abuzive în contractele încheiate cu consumatorii, JO UE nr.2019/C 323/04, din 27.09.2019.

19. CORRIGNAN-CARSIN D. Loyauté et droit du travail. In: Mélanges en l'honneur d'Henry Blaise. Paris: Economica, 1995, p.125-126].

20. Legea nr.256 din 09.12.2011 privind clauzele abuzive în contractele încheiate cu consumatorii, abrogata prin Legea privind modernizarea Codului civil şi modificarea unor acte legislative nr. 133 din 15.11.2018, Monitorul Oficial nr.467-479/784 din 14.12.2018.

21. Legea privind protecţia consumatorilor nr.105-XV din 13.03.2003. Republicat: Monitorul Oficial al Republicii Moldova nr.176-181/513 din 21.10.2011.

CZU: 347.51:369.013.6:341.231.14 **https://doi.org/10.59295/rpijn2025.84**

ANALIZA PARTICULARITĂȚILOR EXECUTĂRII OBLIGAȚIILOR LEGATE DE OBȚINEREA PENSIEI DE ÎNTREȚINERE: ÎNTRE TEORIE ȘI PRACTICĂ

ODINOKAIA Ina,
Universitatea de Stat „Alecu Russo” din Bălți,
doctor, conferențiar universitar,
Șefa Catedrei de Drept, Facultatea de Drept și Științe Sociale
ORCID ID: 0009-0007-8274-0692

GRIMAILO Nelea,
Universitatea de Stat „Alecu Russo” din Bălți,
doctor, lector universitar,
Catedrade Drept, Facultatea de Drept și Științe Sociale
ORCID ID: 0009-0008-8350-7478

MUȘCINSCHI Alexandru,
Universitatea de Stat „Alecu Russo” din Bălți,
student, Facultatea de Drept și Științe Sociale

PRISEAJNÎI Constantin,
Universitatea de Stat „Alecu Russo” din Bălți,
student, Facultatea de Drept și Științe Sociale

SUMMARY

The article analyzes the impact of socio-economic and legal phenomena on the efficiency of the enforcement of obligations related to obtaining maintenance in the Republic of Moldova. The effects of the "shadow economy", such as undeclared work, on the establishment and collection of maintenance are examined. The study explores the influence of migration, which complicates the localization of debtors and the enforcement of obligations. It also looks at changes in family structure and declining trust in legal institutions, which affect the cooperation and efficiency of the system. The research combines statistical data, qualitative analysis and case studies to provide recommendations for the improvement and harmonization of legislation in the context of obtaining child maintenance service.

Keywords: maintenance, enforcement procedure, civil process, debtor, parents, material support, migration, international cooperation.

Codul familiei al Republicii Moldova prin art.74 statuează obligativitatea părinților de a-și întreține „copiii minori și copiii majori inapți de muncă care necesită

sprijin material", prin achitarea pensiei de întreținere, modul de plată a căreia se determină „în baza unui contract încheiat între părinți sau între părinți și copilul major inapt de muncă", iar în lipsa unui astfel de contract, în situația când părinții nu participă la întreținerea copiilor „se încasează pe cale judecătorească, la cererea unuia dintre părinți, a tutorelui copilului sau a autorității tutelare."

În același sens, prin art. 96, se stabilește că „contractul privind mărimea, condițiile și modul de plată a pensiei de întreținere poate fi încheiat între persoana care datorează întreținere (*debitorul întreținerii*) și persoana care are dreptul la întreținere (*creditorul întreținerii*)." [9]

Potrivit prevederilor art.18 alin.1 din Convenția internațională cu privire la drepturile copilului, statele părți își asumă angajamente privind „asigurarea recunoașterii principiului potrivit căruia ambii părinți au o răspundere comună pentru creșterea și dezvoltarea copilului", răspunderea revenindu-le „în primul rând părinților sau, după caz, reprezentanților săi legali", care „trebuie să se conducă înainte de orice după interesul superior al copilului."

În aceiași ordine de idei, Convenția prin art.27 alin.2, prevede că „părinților și oricăror altor persoane care au în grijă un copil le revine în primul rând responsabilitatea de a asigura, în limita posibilităților și a mijloacelor lor financiare, condițiile de viață necesare dezvoltării copilului." [12]

Reglementările stipulate supra ne scot în evidență faptul că, ambii părinți au datoria de a compensa cheltuielile pentru întreținerea copilului minor. Desigur este ideală situația când ambii părinții ajung la un consens privind modalitatea de plată și cuantumul pensiei de întreținere, fără a fi necesar de a se ajunge în instanța de judecată privind stabilirea acesteia, precum și la executarea hotărârii judecătorești privind încasarea pensiei de întreținere.

În acest context, se evidențiază importanța procedurii de executare ca fază a procesului civil și aspectul de neexecutare efectivă a hotărârilor judecătorești care transformă actul de justiție în unul iluzoriu.

După cum a statuat Curtea Europeană a Drepturilor Omului în cauzele *Şandor vs. România* [19] și *Hornsby vs. Grecia* [18], în situația când se refuză/ se omite/ se întârzie executarea unei hotărâri judecătorești, garanțiile art.6 ale Convenției Europene a Drepturilor Omului [11] de care a beneficiat justițiabilul în fața instanțelor judecătorești își pierd orice rațiune.

După cum este menționat în Recomandarea Comitetului de Miniștri al Consiliului Europei în materie de executare a deciziilor judecătorești, nr. Rec. (2003)17 din 09.09.2003, „nu numai neexecutarea unor hotărâri judecătorești definitive, ci și amânarea momentului la care ea își produce efectele transformă dreptul la un proces echitabil în unul inoperant și iluzoriu, în detrimentul uneia dintre părți.” [26]

Prin jurisprudența sa, Curtea Europeană a Drepturilor Omului reiterează că, executarea unei hotărâri definitive pronunțată de o instanță judecătorească trebuie privită ca o parte integrantă a „procesului”, în sensul art. 6 al Convenției [18, para 40; 21, para 63], deși dreptul „de acces la o instanță” nu impune obligația statului de a executa orice hotărâre judecătorească cu privire la un drept cu caracter civil fără a ține cont de circumstanțele specifice ale cauzei. [20, para 39]

Curtea a notat că, responsabilitatea statului în privința executării unei hotărâri judecătorești pronunțată împotriva unei companii private nu se extinde dincolo de implicarea autorităților de stat în procedurile de executare, [16, para 67] însă atunci când autoritățile sunt obligate să acționeze pentru executarea unei hotărâri judecătorești și nu o fac, inacțiunea lor poate angaja responsabilitatea statului în temeiul art. 6 para 1 al Convenției. [22, para 44]

Curtea nu este chemată să examineze faptul dacă ordinea juridică internă a statului poate să asigure executarea hotărârilor pronunțate de către instanțele judecătorești. Într-adevăr, fiecare stat trebuie să asigure funcționarea unor instrumente juridice care să fie adecvate și suficiente pentru a asigura executarea obligațiilor pozitive care îi revin. [17, para 66] În cauzele în care se cer acțiuni de la un debitor persoană privată, statul, în calitate de posesor al forței publice, trebuie să acționeze diligent pentru a asista creditorul în executarea hotărârii judecătorești. [13, para 70]

În jurisprudența sa constantă, Curtea reamintește că, principiul conform căruia hotărârile judecătorești trebuie executate, nu poate fi interpretat ca obligând statul să răspundă pentru un debitor privat, în caz de imposibilitate de plată a acestuia. [16]

Posibilitatea executării silite a obligației de întreținere duce la ideea că, membrii familiei poartă răspundere pentru cei apropiați și, respectiv, menirea practicii și doctrinei juridice este de a aduce la cunoștință tuturor despre aceasta, în scopul ridicării nivelului răspunderii morale și juridice a populației.

Pentru a asigura realizarea efectivă a drepturilor și libertăților omului este

important ca hotărârile judecătorești și alte acte executorii să fie aplicate cu strictețe, prompt, în mod unitar, fără discriminări și influențe [6, p. 28]. Neexecutarea hotărârilor judecătorești limitează accesul la justiție, afectând esențial statul de drept.

Una dintre problemele sesizate de către instituția Avocatului Poporului în anul 2021 [31] o constituie neexecutarea titlului executoriu, condiționate de: complexitatea procedurilor de executare; conduita părților implicate în proces; cuantumului și natura pretențiilor constatate prin hotărârea instanței judecătorești.

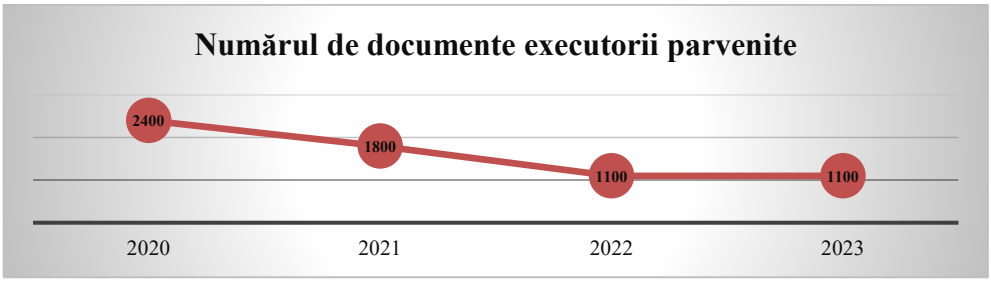
Un subiect aparte în acest sens l-a constituit tergiversarea executării hotărârilor instanțelor de judecată rămase definitive privind plata pensiei de întreținere a copiilor minori, pe motivul imposibilității executorilor judecătorești de a stabili locul aflării debitorului. În astfel de condiții, executorii judecătorești sunt puși în situația de a suspenda executarea hotărârii judecătorești până la identificarea locului aflării debitorului, fapt ce generează o datorie la plata pensiei de întreținere. Neangajarea oficială în câmpul muncii, de asemenea, face imposibilă realizarea obligativității debitorului de a achita pensia de întreținere, între timp acumulându-se datorii debitoriale.

Uniunea Națională a Executorilor Judecătorești (UNEJ) a prezentat Avocatului Poporului niște cifre uluitoare – restanța totală la plata pensiilor de întreținere constituie peste 700 mii de luni sau peste 58 mii ani, iar beneficiari ai acestor sume ar trebui să fie circa 49 mii copii. [38]

Actualmente, starea lucrurilor în domeniul studiat, se prezintă prin datele statistice furnizate de către UNEJ, pentru perioada 2020-2023, privind numărul de documente executorii transmise spre executare/încheiate care au ca obiect încasarea pensiei de întreținere[39], sintetizate în tabelul ce urmează:

DOCUMENTE EXECUTORII TRANSMISE SPRE EXECUTARE		
Anul	**Numărul de documente executorii parvenite**	**Numărul de documente executorii încheiate**
2020	2400	1200
2021	1800	1000
2022	1100	600
2023	1100	550

Analizând datele prezentate, în schema ce urmează, am prezentat dinamica transmiterii spre executare a documentelor executorii privind încasarea pensiei alimentare.

Din analiza numărului de documente executorii parvenite privind încasarea pensiei de întreținere putem constata că:

- dinamica numărului de documente executorii parvenite este negativă, fiind din 2020 până în 2023 în continuă scădere;
- în anii 2022 și 2023, numărul documentelor executorii parvenite este stabil – 1100, reprezentând o platformă stabilă care nu este predispusă la dinamici negative sau pozitive;
- nivelul social de încredere în mecanismele executive este nesatisfăcător.

Aceste statistici reflectă în mod evident nivelul scăzut de eficiență a mecanismelor de executare. Cu alte cuvinte, sistemul de executare național al Republicii Moldova se caracterizează printr-un grad ridicat de disfuncționalitate, care provine din conflictul profund dintre modelul juridic și realitatea socio-economică.

Urmare celor expuse supra, se impune necesitatea cercetării aspectelor teoretice și practice problematice, atât sub aspectul factorilor socio-economici, cât și prin prisma reglementărilor juridice:

1. Una din particularitățile specifice Republicii Moldova îl constituie gradul înalt de mobilitate socială, caracterizată printr-un proces intens de migrație intelectuală și de muncă. Cu alte cuvinte, tendința de emigrare a populației apte de muncă este unul dintre factorii fundamentali, bazat atât pe percepția de sine ca parte a structurii socioeconomice globale, cât și pe mecanismele existente de adaptare socială rapidă în alte state. Astfel, gradul înalt de predispunere spre migrație este una dintre caracteristicile societății contemporane, integrate în mediul extins al relațiilor sociale

și economice interstatale. Datele statistice arată că aproximativ un sfert din populația Republicii Moldova [4] fie desfășoară activități de muncă în alte țări, fie planifică să se angajeze într-un alt stat în viitorul apropiat.

Trebuie să ținem cont de faptul că procesele de migrație în Republica Moldova au un caracter sistemic, fiind un factor fundamental al realității sociale. Cu alte cuvinte, migrația este o consecință ireversibilă atât a reformei structurale a modelului economic global, cât și a crizei social-economice interne. Orientarea migrației creează disonanțe în sistemul național, contribuind la reducerea semnificativă a potențialului economic. Astfel, consecința migrației este o slăbire structurală a oricăror reforme economice naționale (din cauza scăderii generale a numărului populației active), precum și o creștere a presiunilor sociale asupra sistemului public de protecție socială, care este asociată cu o creștere constantă a numărului populației pasive din punct de vedere economic.

2. Republica Moldova parcurge un drum de evoluție culturală și valorică, rezultând într-o tranziție de la o societate predominant conservatoare la o societate liberă. Această transformare socială se corelează cu schimbarea percepției asupra conceptului de familie, astfel încât atât divorțurile, cât și familiile în care unul sau ambii părinți se află în străinătate, reprezintă o normă socială și familială. Cu toate acestea, adaptarea societății nu poate fi în contradicție cu interesul superior al copilului, motiv pentru care crearea unor mecanisme internaționale complementare permite, pe termen strategic, asigurarea mai eficientă a unor condiții favorabile pentru dezvoltarea armonioasă a copiilor.

În acest context, este necesar să accentuam asupra nivelului scăzut de dezvoltare și mediatizare a instituțiilor de responsabilizare civică și familială, care provoacă escaladarea conflictelor familiale, afectând negativ percepția obligațiilor de întreținere [33, p.104] ca modalității de satisfacere a nevoilor fundamentale ale copilului. *Per a contrario*, mecanismul judiciar provoacă acutizarea relațiilor familiale, distrugând modelul de cooperare eficientă în acest domeniu.

În acest scop, este necesar să fie asigurată transformarea percepției obligației de întreținere nu ca un factor de conflict familial la nivel intern, ci ca o modalitate de realizare a interesului suprem al copilului. Indiferența față de dinamica socială și familială existentă duce la agravarea situației copiilor, făcând practic imposibilă socializarea și dezvoltarea lor eficientă și armonioasă.

3. Executorii judecătorești nu beneficiază de încrederea necesară pentru a funcționa eficient – numărul de hotărâri judecătorești adoptate privind obținerea pensiei de întreținere constituie în mediu cca 1400, însă documente executorii parvenite spre executare este unul mai mic. Cu alte cuvinte, acest mecanism instituțional se caracterizează printr-un nivel relativ ridicat de disfuncționalitate.

Nivelul scăzut de încredere în mecanismele de executare este inseparabil legat de nivelul general scăzut de încredere în instituțiile juridice. Astfel, societatea moldovenească poate fi caracterizată ca o societate a nihilismului juridic dezvoltat, adică specificul național este nivelul scăzut de încredere în instituțiile publice, care este asociat cu extrapolarea neîncrederii politice la restul instituțiilor publice [30].

În consecință, mecanismele juridice au nevoie nu numai de o adaptare pur juridică, ci și perceperea lor ca un „teren fertil" de încredere socială.

4. Executorii judecătorești subliniază că o problemă semnificativă în procesul executării hotărârilor judecătorești ce țin de încasarea pensiei de întreținere este numărul mare de persoane care nu au venituri oficiale. Datele statistice arată că aproximativ 40% din populație [4] se află în „umbra" relațiilor de muncă, adică fie că nu sunt angajați oficial, fie că nu raportează venitul său salarial real, ceea ce îngreunează posibilitatea executării obligațiilor de întreținere. O situație similară se observă și în contextul emigranților care nu sunt angajați în mod oficial. Totuși, extinderea mecanismelor de monitorizare și control intern la nivelul Inspectoratului de Stat al Muncii și al Serviciului Fiscal de Stat, precum și diversificarea instrumentelor internaționale în domeniul cooperării interstatale, vor permite formarea unor tendințe durabile de echilibrare și uniformizare a activității de muncă a populației.

Factorul „veniturilor mici" nu reflectă întotdeauna realitatea obiectivă, deoarece, de fapt, sistemul economic național nu este suficient de transparent [1, pp. 142-143]. În acest sens, întărirea controlului asupra tranzacțiilor este o prioritate națională, ceea ce ar permite atât normalizarea sectorului financiar [40, pp. 200-201], cât și asigurarea încasării obligațiilor de întreținere pe baza veniturilor reale.

Sistemul juridic autohton a fost ținut ostatic de problemele transparenței financiare [36, p. 66], ceea ce face imposibilă coordonarea eficientă în contextul obligațiilor de întreținere în societatea moldovenească modernă. Mecanismul de executare nu se poate adapta, reforma și moderniza în mod autonom, de sine stătător, ci este nevoie de o abordare sistemică a aspectelor de identificare a veniturilor reale

ale populației. Acest lucru va face posibilă echilibrarea obligațiilor de întreținere ale părinților, în urma căreia mai mulți copii vor primi mijloacele necesare pentru dezvoltarea lor armonioasă [35, p.293].

La fel și procesele migraționiste contribuie la scăderea nivelului de transparență a veniturilor reale ale populației. Astfel, migrația, contrar scopului de bază – obținerea surselor suplimentare de venit, a devenit un factor suplimentar care contribuie la un nivel mai scăzut de transparență financiară a sistemului social existent.

5. Deși instrumentele juridice disponibile executorilor judecătorești [8, art.74, 88, 105] corespund standardelor internaționale, reglementarea legală nu este în disonanță cu practica existentă. Potrivit informației furnizate de UNEJ RM, prin scrisoarea nr. 562 din 05.07.2024, la executarea documentelor executorii privind încasarea pensiei de întreținere pentru copii, executorii judecătorești se confruntă cu dificultăți practice, datorită lipsei mecanismelor eficiente de executare a acestor tipuri de documente executorii. [8, art.89, 110] Astfel, implementarea unor mecanisme internaționale suplimentare de cooperare în domeniul obligațiilor legate de obținerea pensiei de întreținere va avea un impact pozitiv, atât asupra nivelului de încredere instituțională, cât și asupra nivelului de dezvoltare social-juridică a societății moldovenești.

Un impediment în executarea documentelor executorii ce țin de obținerea pensiei de întreținere invocat de executorii judecătorești îl constituie eliminarea, prin declararea neconstituționalității, a unor măsuri de asigurare a executării documentului executoriu de care aceștia dispuneau: aducerea forțată a debitorului în fața executorului judecătoresc [23] și aplicarea interdicției de a-și perfecta pașaportul [24, 25], care anterior, fiind aplicate față de debitori, determinau în mare măsură eficacitatea procedurii de executare. În consecință, executorii judecătorești trebuie să dispună de instrumente mai eficiente pentru a asigura îndeplinirea garantată a obligațiilor privind pensia de întreținere.

O altă limitare a posibilităților de executare a documentelor executorii în materia pensiei de întreținere este instituirea expresă de către legiuitor a termenului de 6 luni pentru care poate fi aplicată față de debitorul întreținerii a interdicției de a părăsi hotarele Republicii Moldova. Această prevedere legală este impusă de reglementările internaționale [32] și practica CEDO. [15, para 26-32] În plus, pentru cetățenii RM care dețin și cetățenie română, interdicția aplicată nu produce niciun efect, or, aceștia circulă în baza pașapoartelor românești.

6. Domeniul cooperării internaționale în procesul executării obligațiilor de întreținere rămâne în mod paradoxal nepopular în contextul tendinței continue de aprofundare a dinamicii migratorii a populației. În consecință, prioritatea legiuitorului național legislației ar trebui să fie aprobarea reglementărilor prin care s-ar impune adaptarea mecanismului de executare la realitatea migrațională, prin instituirea unor instrumente eficiente și rapide de cooperare internațională în domeniul executării obligațiilor de întreținere - în special în ceea ce privește aspectele de cooperare cu țările care reprezintă prioritatea migrațională a cetățenilor Republicii Moldova.

Mecanismele internaționale existente în domeniul recunoașterii hotărârilor judecătorești străine în materia obținerii pensiei de întreținere sunt procesual complexe, pentru a fi înțelese, costisitoare din punct de vedere financiar și al duratei [5, p. 33], pentru a fi aplicate eficient de către creditorii întreținerii. Astfel, numeroși factori procesuali limitativi afectează negativ eficacitatea acestor instrumente internaționale.

Aproximativ 30% [41] din încălcările constatate de CtEDO, în hotărârile referitoare la Republica Moldova, se referă la art.6 al Convenției Europene a Drepturilor Omului (dreptul la un proces echitabil), cu o atenție deosebită acordată mecanismelor de executare silită. Cu alte cuvinte, mecanismul de cooperare juridică internațională în domeniul executării obligațiilor de întreținere suplinit prin instituirea unor autorități centrale naționale în temeiul Convenției privind obținerea pensiei de întreținere în străinătate pentru copii și alți membri ai familiei va permite armonizarea mai eficientă a practicii juridice naționale cu cerințele legale europene și internaționale.

Analiza datelor statistice arată că un mecanism suplimentar de cooperare internațională în domeniul obligațiilor legate de pensia de întreținere nu va avea un impact negativ evident asupra eficienței instituționale ale instanțelor naționale de judecată și executorilor judecătorești. Astfel, tendințele generale de reformare a justiției conturate în *Strategia privind asigurarea independenței și integrității sectorului justiției pentru anii 2022–2025* și Planul de acțiuni pentru implementarea acesteia [28], în combinație cu programul de popularizare a mecanismelor alternative de protecție juridică, vor nivela și echilibra consecințele legate de creșterea numărului cazurilor de neexecutare a obligațiilor de întreținere.

Prin urmare, formarea unui nou instrument de cooperare internațională care va fi mai accesibil, modern și lipsit de birocratism excesiv reprezintă un pas progresiv în dezvoltarea mecanismelor naționale.

Rezumând cele expuse supra, conchidem că, aderarea Republicii Moldova la *Convenția de la Haga privind obținerea pensiei de întreținere în străinătate pentru copii și alți membri ai familiei*, va permite atingerea obiectivele instituite prin:

- consolidarea sistemului global de cooperare între autoritățile statelor contractante, facilitând obținerea pensiei de întreținere în străinătate;
- introducerea unor proceduri care să dea rezultate și care să fie accesibile, rapide, eficace, eficiente din punctul de vedere al costurilor, echitabile și adaptabile diferitelor situații;
- valorificarea celor mai bune soluții ale convențiilor de la Haga și ale altor instrumente internaționale existente, în special ale Convenției Națiunilor Unite privind obținerea pensiei de întreținere în străinătate din 20 iunie 1956;
- oportunitatea de a profita de progresele tehnologice și crearea unui sistem flexibil, în continuă evoluție, conform schimbărilor lumii contemporane;
- facilitarea procesului de obținere a pensiei de întreținere în străinătate datorită recunoașterii și executării în mod automat a hotărârilor judecătorești privind pensia de întreținere emise;
- oferirea unei protecții sporite pentru beneficiarii pensiei de întreținere, asigurându-le că hotărârile judecătorești vor fi aplicate în mod corespunzător și că vor primi sprijinul necesar;
- stabilirea procedurilor standardizate pentru obținerea pensiei de întreținere, ceea ce ar reduce birocrația și ar accelera procesul;
- posibilitatea colaborării directe între autoritățile din Republica Moldova cu autoritățile din alte state contractante, pentru a asigura o soluționare eficientă a cererilor.

Pe de altă parte, creșterea eficacității procedurilor de executare în contextul obligațiilor de întreținere necesită o abordare cuprinzătoare care nu se limitează la o reglementare pur normativă [34, p. 107], ci și pentru a rezolva situația problematică existentă, prin realizarea următoarelor măsuri:

a. înăsprirea mecanismelor de control financiar și fiscal;
b. popularizarea instrumentelor de tranzacționare online în sectorul economic;
c. diminuarea plăților în „plic”;
d. introducerea unor mecanisme de stimulare în legislația fiscală pentru ieșirea din economia subterană;

b. extinderea mecanismelor de cooperare internațională în contextul obligațiilor de întreținere;
c. reducerea costului mecanismului de executare în litigiile importante din punct de vedere social, inclusiv obligațiile de întreținere;
d. extinderea pârghiilor și mecanismelor legale puse la dispoziția executorilor judecătorești în privința persoanelor care, cu bună știință și rea intenție, nu își îndeplinesc obligațiile de întreținere;
e. popularizarea instrumentelor alternative de soluționare juridică a litigiilor: inclusiv extinderea utilizării medierii în litigiile familiale.

În lumina celor enunțate, putem concluziona că, deși la nivel internațional și național există o serie de instrumente juridice în domeniu, totuși depistăm carențe existente între teoria și practica privind aplicarea eficientă a acestor instrumente.

În linii mari, reglementările procedurale naționale sunt conforme standardelor internaționale în materie și, în mare parte, sunt similare bunelor practici din țările europene [7, p. 116]. Cu toate acestea, există probleme care au la bază fie deficiențe/ carențe legislative sau instituționale, fie disfuncționalități în aplicarea corectă a cadrului normativ, care degenerează în încălcări ale drepturilor părților/ participanților procedurii de executare.

Extinderea mecanismelor de cooperare internațională în domeniul obținerii pensiei de întreținere constituie o obligație pozitivă a Republicii Moldova în virtutea tratatelor internaționale la care este parte [12, art. 3, 4, 18, 27; 10, art. 4, 8; 29, art. 5, 11, 33] și va avea un impact pozitiv asupra asigurării celor mai bune condiții de viață pentru existența fiecărui copil, oferindu-i un nivel de trai care să permită dezvoltarea lui fizică, mentală, spirituală, morală și socială adecvată.

Urmare a cercetării efectuate, analizând situația între anii 2019-2023 ce ține de adoptarea hotărârilor judecătorești privind încasarea pensiei de întreținere și coraportul documentelor executorii parvenite și încheiate pentru perioada 2020-2023, conchidem că aderarea Republicii Moldova la *Convenția de la Haga privind obținerea pensiei de întreținere în străinătate pentru copii și alți membri ar familiei* va permite constituirea un remediu efectiv instituit la nivel național, necesar în vederea asigurării unei conformări rapide a autorităților naționale (autohtone și străine) cu hotărârile judecătorești de obținere a pensiei de întreținere, care ar permite înlăturarea disfuncționalităților actuale existente în Republica Moldova pe această dimensiune.

BIBLIOGRAFIE:

1. ARSENE, Ion, MOLDOVAN, Dumitru. Evoluţia economiei subterane în Republica Moldova din perspectiva integrării europene. In: Competitivitatea şi inovarea în economia cunoaşterii, 22-23 septembrie 2017, Chișinău. Chișinău, Republica Moldova: Departamentul Editorial-Poligrafic al ASEM, 2017, Vol.4, pp. 137-144. ISBN 978-9975-75-899-4.

2. BALBO, N., BILLARI, F., MILLS, M. Fertility in Advanced Societies: A Review of Research. In: European Journal of Population, nr. 29, 2013, pp. 1-38.

3. BĂNĂRESCU, Anatolie. Principiile executării silite şi participanţii la executarea silită. In: Studia Universitatis Moldaviae (Seria Ştiinţe Sociale), 2015, nr. 8(88), pp. 74-76. ISSN 1814-3199

4. Biroul Național de Statistică al Republicii Moldova. Populația în afara forței de muncă în trimestrul I 2024. [On-line]: https://statistica.gov.md/ro/populatia-in-afara-fortei-de-munca-in-trimestrul-i-2024-9430_61307.html (accesat pe 28.08.2024).

5. BLIŞCIAC, Cătălina. Dreptul la executarea actelor judecătoreşti civile în termen rezonabil prin prisma art.6 CEDO. In: Analele Ştiinţifice ale Universităţii de Stat din Moldova: . Științe socioumanistice, 26 septembrie 2016, Chișinău. Chișinău, Republica Moldova: Centrul Editorial-Poligrafic al USM, 2016, Vol.2, SSU, pp. 31-34. ISBN 978-9975-71-682-6. ISSN 1857-2588.

6. CEBOTARI, Valentina. Noţiunea, caracterele juridice şi categoriile obligaţiei legale de întreţinere. In: Revista Institutului Naţional al Justiţiei, 2014, nr. 2(29), pp. 24-29. ISSN 1857-2405.

7. CHISTRUGA-SINCHEVICI, Inga. Practici de achitare a pensiei de întreținere a copiilor de către părinții debitori în situație de divorț. In: Revista de Filosofie, Sociologie şi Ştiinţe Politice, 2017, nr. 1(173), pp. 115-123. ISSN 1957-2294.

8. Codul de Executare al Republicii Moldova nr. 443 din 24.12.2004. În: Monitorul Oficial Nr. 214-220 art. 704 din 05.11.2010

9. Codul Familiei nr. 1336 din 26.10.2000. În: Monitorul Oficial Nr. 47-48 art. 210 din 26.04.2001

10. Constituția Republicii Moldova nr. 1 din 29.07.1994. În: Monitorul Oficial Nr. 78 art. 140 din 29.03.2016

11. Convenția europeană pentru apărarea drepturilor și libertăților fundamentale ale omului, adoptată la Roma la 04.11.1950, intrată în vigoare la 03.09.1953. Semnată de către Republica Moldova la 13.07.1995, ratificată şi intrată în vigoare la 12.09.1997. [On-line]: https://www.echr.coe.int/documents/d/echr/convention_ron (accesat pe 05.09.2024)

12. Convenția internațională cu privire la drepturile copiilor, adoptată prin Rezoluția de Adunării Generale a Organizației Națiunilor Unite nr.44/25 la 20.11.1989,

intrată în vigoare la 20.09.1990. Ratificată de către Republica Moldova la 26.01.1993, intrată în vigoare la 25.02.1993. [On-line]: https://www.legis.md/cautare/getResults?doc_id=115568&lang=ro (accesat pe 05.09.2024)

13. Hotărârea CtEDO din 03.02.2005 în cauza nr. 2577/02 Fociac v. Romania [On-line]: https://hudoc.echr.coe.int/fre#{"itemid":["001-68173"]} (accesat pe 20.08.2024).

14. Hotărârea CtEDO din 07.06.2005 în cauza nr. 71186/01 Fuklev v. Ukraine [On-line]:https://hudoc.echr.coe.int/rus#{"itemid":["001-140009"]}(accesat pe 20.08.2024).

15. Hotărârea CtEDO din 11.08.2021 în cauza nr. 5170/15 Stetsov v. Ukraine [On-line]:https://hudoc.echr.coe.int/eng#{"itemid":["001-210136" (accesat pe 20.08.2024).

16. Hotărârea CtEDO din 14.06.2001 în cauza nr. 15840/02 Griţco v. Moldova [On-line]: https://hudoc.echr.coe.int/fre#{"itemid":["001-71859"]} (accesat pe 20.08.2024).

17. Hotărârea CtEDO din 17.06.2003 în cauza nr. 34647/97 Ruianu v. Romania [On-line]: https://hudoc.echr.coe.int/eng#{"itemid":["001-122722"]} (accesat pe 20.08.2024).

18. Hotărârea CtEDO din 19.03.1997 în cauza nr. 18357/91 Hornsby v. Greece. [On-line]: https://hudoc.echr.coe.int/eng#{"itemid":["001-100864"]} (accesat pe 20.08.2024).

19. Hotărârea CtEDO din 25.11.2005 în cauza nr. 67289/01 Sandor v. Romania. [On-line]: https://hudoc.echr.coe.int/fre#{"itemid":["001-122734"]} (accesat pe 20.08.2024).

20. Hotărârea CtEDO din 27.05.2003 în cauza nr. 50342/99 Sanglier v. France [On-line]: https://hudoc.echr.coe.int/rus#{"itemid":["001-68050"]} (accesat pe 20.08.2024).

21. Hotărârea CtEDO din 28.07.1999 în cauza nr. 22774/93 Immobiliare Saffi v. Italy [On-line]: https://hudoc.echr.coe.int/eng#{"itemid":["001-58292"]} (accesat pe 20.08.2024).

22. Hotărârea CtEDO din 28.09.1995 în cauza nr. 19133/91 Scollo v. Italy [On-line]: https://hudoc.echr.coe.int/eng#{"itemid":["002-10106"]} (accesat pe 20.08.2024).

23. Hotărârea Curții Constituționale nr. 11 din 25.03.2021 privind excepția de neconstituționalitate a articolului 73 din Codul de executare, adoptat prin Legea nr. 443 din 24.12.2004 (aducerea forțată a debitorului). [On-line]: https://www.constcourt.md/ccdocview.php?tip=hotariri&docid=767&l=ro (accesat pe 24.08.2024)

24. Hotărârea Curţii Constituţionale nr. 17 din 10.05.2017 privind excepţia de neconstituţionalitate a unor prevederi ale articolului 22 alin. (1) lit. v) din Codul de executare (interdicția eliberării documentelor de stare civilă, a actelor de identitate sau a permiselor de conducere). [On-line] https://www.constcourt.md/ccdocview.php?l=ro&tip=hotariri&docid=621 (accesat pe 25.08.2024)

25. Hotărârea Curţii Constituţionale nr. 7 din 05.04.2011pentru controlul constituţionalităţii art.8 lit.g), art.11 alin.(4) din Legea nr.269-XIII din 9 noiembrie 1994 cu privire la ieşirea şi intrarea în Republica Moldova, cu modificările şi completările ulterioare, art.64 din Codul de executare al Republicii Moldova nr.443-XV din 24 decembrie 2004 în redacţia Legii nr.143 din 2 iulie 2010 pentru modificarea şi completarea Codului de executare al Republicii Moldova. [On-line] https://www.constcourt.md/ccdocview.php?tip=hotariri&docid=35&l=ro (accesat pe 25.08.2024)

26. Hotărârea Plenului Curţii Supreme de Justiţie a Republicii Moldova nr. 10 din 16.12.2013 cu privire la aplicarea de către instanţele judecătoreşti a unor prevederi ale Codului de executare în cauzele civile. [On-line]:
https://jurisprudenta.csj.md/search_hot_expl.php?id=342 (accesat pe 02.09.2024)

27. Kant, P., Pareek, S., Joshi H. Regression Analysis of Collinear Data using r-k Class Estimator: Socio-Economic and Demographic Factors Affecting the Total Fertility Rate (TFR) in India. In: Journal of Data Science, nr. 11, 2013, pp. 323-342.

28. Legea nr. 211 din 06.12.2021 pentru aprobarea Strategiei privind asigurarea independenței și integrității sectorului justiției pentru anii 2022–2025 și a Planului de acțiuni pentru implementarea acesteia. În: Monitorul Oficial Nr. 325-333 art. 496 din 31.12.2021

29. Legea nr. 370 din 30.11.2023 privind drepturile copilului. În: Monitorul Oficial Nr. 488-491 art. 864 din 21.12.2023

30. Magenta Consulting pentru Institutul pentru Politici și Reforme Europene. Primul sondajnațional de opinie publică privind integritatea în sectorul justiției. [On-line]: https://ipre.md/wp-content/uploads/2024/02/Raport_Sondaj_Justitie4Moldova_05.02.2024_RO_Final.pdf (accesat pe 21.08.2024)

31. Oficiul Avocatului Poporului. Raport privind respectarea drepturilor şi libertăţilor omului în Republica Moldova în anul 2021. [On-line]: https://ombudsman.md/wp-content/uploads/2022/03/AP_raport_2021.pdf (accesat pe 24.08.2024).

32. Protocolul nr. 4 la Convenţia pentru apărarea Drepturilor Omului şi a Libertăţilor fundamentale, recunoscând anumite drepturi şi libertăţi, altele decât cele care figurează deja în Convenţie şi în primul Protocol adiţional la Convenţie din 16.09.1963. [On-line] https://prd-echr.coe.int/documents/d/echr/Convention_RON (accesat pe 05.09.2024)

33. Sîrbu, Uliana. Neîndeplinirea obligațiilor de întreținere dintre membrii familiei și alte rude. Cauze șe efecte. In: Familia – factor existențial de promovare a valorilor etern-umane, Ed. 3, 12 mai 2023, Chișinău. Chișinău: CEP UPS „I.Creangă”, 2023, Ediția 3, pp. 99-107.

34. Strelciuc, Viorica, Cebotari, Valentina. Analiză comparativă a modalităților de executare a obligației de întreținere. In: Revista Naţională de Drept, 2023, nr. 2(250), pp. 103-109. ISSN 1811-0770. DOI: https://doi.org/10.52388/1811-0770.2023.2(250).11

35. Strelciuc, Viorica. Exercitarea cu bună-credință a obligației de întreținere. In: Integrare prin cercetare și inovare.: Științe juridice și economice, 7-8 noiembrie 2019, Chișinău. Chisinau, Republica Moldova: Centrul Editorial-Poligrafic al USM, 2019, SJE, pp. 291-293. ISBN 978-9975-149-46-4.

36. Şargu, Nicu Constantin. Drepturile și obligațiile contribuabililor în cadrul controalelor fiscale și mecanismele de sancționare privind împiedicarea acțiunilor de control. In: EcoSoEn, 2022, nr. 1-2, pp. 60-67. ISSN 2587-344X. DOI: https://doi.org/10.54481/ecosoen.2022.1-2.08

37. The ESHRE Capri Workshop Group. Europe the continent with the lowest fertility (review). In: Human Reproduction Update. nr.16 vol. 6, 2010, pp. 590-602.

38. Uniunea Națională a Executorilor Judecătorești din Republica Moldova. Obligația de întreținere între cine apare şi cum se stabileşte mărimea pensiei de întreținere. [On-line]: https://www.unej.md/en/news/obliga_ia-de-intre_inere-intre-cine-apare-i-cum-se-stabile_te-m_rimea-pensiei-de-intre_inere (accesat pe 23.08.2024).

39. Uniunea Națională a Executorilor Judecătorești. Scrisoarea nr. 562 din 05.07.2024

40. Востриков, Денис. Эффективность государственного финансового контроля в Республике Молдова. In: Studia Universitatis Moldaviae (Seria Ştiinţe Exacte şi Economice), 2010, nr. 2(32), pp. 195-201. ISSN 1857-2073.

41. Центр Юридических Ресурсов Молдовы. Республика Молдова в Европейском Суде по Правам Человека в 2022 году. [On-line]: https://crjm.org/wp-content/uploads/2023/02/Republica-Moldova-la-CtEDO-in-2022_RU.pdf (accesat pe 08.09.2024).

CZU: 347.7:657.1:005 **https://doi.org/10.59295/rpijn2025.85**

REGLEMENTAREA JURIDICĂ A ACTIVITĂȚII VENTURE – PUNCT DE REPER PENTRU CONTABILITATEA MANAGERIALĂ

UNGUREANU Viorica,
Universitatea de Stat din Moldova,
Școala Doctorală de Științe Juridice și Economice
ORCID: 0000-0002-2874-439X

SUMMARY

The legal regulation of venture activity is an essential pillar for the organization of managerial accounting and decision-making by investors. The basic laws, namely the Alternative Collective Investment Undertakings Low and the Small and Medium-sized Enterprises Act, are fundamental to the development and management of venture entities at all stages of the life cycle: seed, start-up, initial growth, expansion, maturity and decline. At the same time, international financial reporting standards (IFRS) and the preparation of management reports based on these standards are essential for the organization of accounting, profitability analysis and risk assessment associated with investments. The author formulated a hypothesis: through a solid legal framework and well-organized managerial accounting, users and investors can ensure efficient management of resources and sustainable economic growth.

***Keywords*:** activitate venture, contabilitate, IFRS, ÎMM, raport de management.

Activitatea cu capital venture a câștigat o importanță semnificativă în peisajul economic contemporan, oferind resurse financiare esențiale pentru startup-uri și inovație. Reglementarea juridică a acestei activități joacă un rol fundamental în asigurarea unui mediu propice pentru dezvoltarea afacerilor și, în același timp, influențează direct practica contabilității manageriale.

Capital venture se referă la fondurile de investiții care oferă surse de finanțare pentru ÎMM-uri cu un potențial de creștere ridicat, de obicei în fazele incipiente. Aceste investiții sunt adesea riscante, dar pot aduce randamente semnificative. Este esențial ca antreprenorii și investitorii să aibă o înțelegere clară a legislației care guvernează aceste tranzacții, pentru a naviga cu succes în peisajul complex al investițiilor.

Reglementările referitoare la activitatea venture includ acte legislative naționale și internaționale care stabilesc reguli pentru atragerea de capital, protecția investitorilor și transparența financiară. Aceste reglementări sunt esențiale pentru menținerea unui climat de încredere și pentru reducerea riscurilor asociate cu investițiile. În plus, cadrul

legal influențează structura de capital a companiilor, ceea ce, la rândul său, are un impact asupra contabilității. Reglementarea legală a activității venture este un pilon esențial pentru organizarea contabilității manageriale și a procesului decizional de către investitori. Cu referire la implicarea contabilității în managementul financiar, se poate menționa că: contabilitatea managerială devine un instrument cheie în evaluarea performanței companiilor finanțate prin capital venture. Aceasta nu doar că monitorizează fluxurile financiare, ci și analizează costurile și veniturile pentru a oferi o imagine de ansamblu asupra sănătății financiare a unei afaceri. Metodele de raportare și instrumentele analitice utilizate în contabilitate ajută managerii să ia decizii informate cu privire la alocarea resurselor. Activitățile venture sunt caracterizate printr-un nivel ridicat de incertitudine. Reglementările juridice contribuie la identificarea și gestionarea riscurilor prin stabilirea unor norme clare de raportare și audit. Contabilitatea managerială oferă instrumente pentru analiza riscurilor, evaluând atât oportunitățile de creștere, cât și posibilele capcane financiare.

Legile cadru care reglementează activitatea cu capital de risc sunt fundamentale pentru dezvoltarea și gestionarea entităților cu activitate venture la toate etapele ciclului de viață a proiectelor inovaționale: start-up; creștere inițială; expansiune; maturitate; declin. În același timp, standardele internaționale de raportare financiară (IFRS) și întocmirea rapoartelor de management pe baza acestor standarde sunt esențiale pentru organizarea contabilității, a analizei profitabilității și a evaluării riscurilor asociate investițiilor în activitatea cu profil de risc. Printr-un cadru legal solid și o contabilitate managerială bine organizată, utilizatorii și investitorii pot asigura un management eficient al resurselor și o creștere economică durabilă.

Pentru realizarea acestui studiu, au fost utilizate surse legislative și documente normative relevante pentru activitatea venture, cum ar fi Legea Nr. 2 din 06.02.2020 privind organismele de plasament colectiv alternative [1] și Legea Nr. 179 din 21.07.2016 cu privire la întreprinderile mici și mijlocii [2]. De asemenea, au fost analizate standardele internaționale de raportare financiară (IFRS), literatura de specialitate în domeniul contabilității manageriale și diverse rapoarte de management realizate de entități cu activitate de capital de risc. Aceste materiale oferă o bază solidă pentru evaluarea impactului reglementărilor asupra organizării și gestionării contabilității în cadrul entităților venture. În contextul reglementării juridice a activității venture, aplicarea IFRS 2 permite evaluarea serviciului de inovare pe baza valorii juste, asigurând participarea

deținătorului capitalului uman la beneficiile economice ulterioare, în timp ce evaluarea și recunoașterea adecvată a investițiilor de capital venture se realizează prin IFRS 9, IAS 28, IFRS 11 și IFRS 13, sau IAS 39 utilizând conceptul valorii juste pentru activele și instrumentele financiare, metoda dobânzii efective fiind cea mai potrivită pentru activitatea cu profil de risc, deși costul istoric rămâne relevant pentru alte elemente patrimoniale, generând o raportare financiară conservatoare. [3,4,5,6,7,8]

Studiul a fost realizat printr-o metodă de cercetare calitativă, incluzând analiza legislației în viguare, a standardelor IFRS și a rapoartelor de management. Metoda de cercetare a implicat identificarea și evaluarea etapelor specifice activității de venture (seed, start-up, creștere inițială, expansiune, maturitate, declin) și a impactului reglementărilor asupra fiecărei etape. De asemenea, au fost aplicate metode comparative pentru a evidenția diferențele și similitudinile în aplicarea standardelor IFRS și a cerințelor legale în diversele etape ale ciclului de viață al entităților venture. Această abordare a permis obținerea unei perspective comprehensive asupra modului în care cadrul legal influențează contabilitatea managerială și deciziile investiționale.

Pentru a identifica particularităților evidenței contabile a surselor de finanțare și utilizarea acestora în cadrul activității venture, mai întâi de toate, este necesar de a analiza cadrul legal, care reglementează domeniul specific acestei activități. Prin transpunerea parțială a unor Directive și Regulamente a Parlamentului European și a Consiliului Europei, privind administratorii fondurilor de investiții, privind fondurile europene cu capital de risc, în ceea ce privește standardele tehnice de reglementare care stabilesc tipurile de administratori ai fondurilor de investiții alternative, privind fondurile europene de investiții pe termen lung publicate în Jurnalul Oficial al Uniunii Europene, Parlamentul Republicii Moldova, urmând calea inovațiilor, adoptă, încă în anul 2020, legea de căpătâi, pentru stabilirea cadrului legal aferent organismelor de plasament colectiv cu capital de risc. Totodată, potrivit art. 1 Legea privind organismele de plasament colectiv alternative are următorul scop și domenii de aplicare [1]:

- reglementează constituirea, avizarea și funcționarea OPCA;
- reglementează cerințele față de organizarea, licențierea și activitățile desfășurate de SAI, obligațiile aferente gestionării OPCA cu capital de risc și cu investiții pe termen lung;
- reglementează normele referitoare la depozitarii activelor OPCA.

Deși a fost posibilă adoptarea unei legi pentru fundamentarea juridică a OPCA,

care, de fapt, se referă mai mult la fondurile venture, ce atrag resurse financiare de la anumiți investitori în vederea plasării acestora potrivit politicii de investiții, promovată în interesul acestora, totuși, aria de acoperire a întregii activități venture, este cu mult mai largă. Deoarece actorii acestui tip de activitate cu capital de risc desfășoară activități pe piața de capital, se impune și respectarea reglementărilor din Legea privind piața de capital [9]. Totuși, analizând legile de bază care reglementează activitatea venture, poate fi dedus că, de fapt, legiuitorul, prin excluderea unor noțiuni specifice activității cu capital de risc din legea cu privire la întreprinderile mici și mijlocii, nu se dorește regăsirea acestor noțiuni similare, care ține de activitatea de investiții și se regăsesc în legea privind organismele de plasament colectiv alternative. Astfel, din legea nr. 179/2016, s-a exlus noțiunea ”fond cu capital de risc”, deoarece această noțiune ține să se promoveze în mod prioritar în art.5 din legea nr.2/2020 ca ”fond de investiții”, precum și alte condiții legale care reglementează activitatea venture și condițiile de finanțare a activității se regăsesc în legi în dependență de calitatea subiecților venture și de obiectul investiției. Deoarece, majoritatea inițiativelor și ideilor au nevoie de finanțare la etapa inițială, așa numitul start-up, concomitent cu aceste reglementări, apare necesitatea de a ne călăuzi juridic și de Legea cu privire la ÎMM-uri, care stabilește cadrul legal de activitate al întreprinderilor micro, mici și mijlocii, precum și măsurile de suport din partea statului pentru crearea și dezvoltarea lor. Deși, la prima vedere, legislația R.M. ce reglementează activitatea venture, pare una formală și rigidă, totuși, trebuie de luat în calcul, perspectiva europeană și accesul la sursele de finanțare externă, care va putea propulsa și accelera deciziile managerilor de a purcede la inovații pe calea proiectelor venture, stimulând, astfel deciziile cu privire la finanțarea celor mai năstrușnice idei.

Reglementările legale pe care le urmează o entitate care dezvoltă proiecte inovaționale depind de sursele de finanțare. Dacă finanțarea este realizată prin capital venture conform unui model tradițional, entitatea va respecta Legea privind organismele de plasament colectiv alternative, în timp ce pentru finanțarea prin business angels, mezanin sau alte instrumente financiare, se va ghida după Legea cu privire la ÎMM-uri. Comparativ cu alte surse, finanțarea prin capital venture oferă două avantaje pentru companiile venture:

1) capitalul venture oferă o oportunitate pentru întreprinderile care nu au acces la alte fonduri de împrumut pentru proiectele inovaționale noi cu un risc sporit;

2) capitalul venture face posibil să supraviețuiască în condiții dificile astfel de întreprinderi [10].

Pentru o reflectare mai amplă a cadrului juridic național care stă la baza desfășurării activității cu capital venture se propune următoarea schemă .

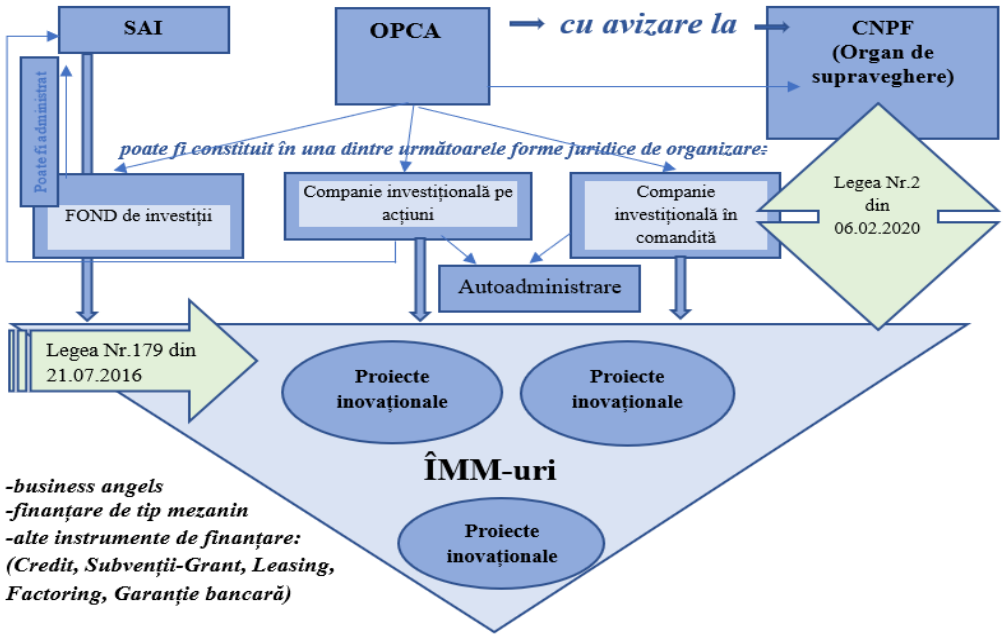

Fig. 1. ***Modele de finanțare în ÎMM-uri prin organisme de plasament colectiv alternative, business angels și alte instrumente potrivit legislației în vigoare a R.M.***

Sursa: Elaborată de autor

Legea privind organismele de plasament colectiv alternative nu este pe deplin funcțională în Republica Moldova din cauza reglementărilor destul de rigide cu privire la capitalul inițial al companiei investiționale pe acțiuni și inexistența vreunui fondul de investiții înregistrat de către Comisia Națională a Pieței Financiare. Reieșind din reglementările art.6, pct. (6) din lege [1], capitalul propriu al companiei investiționale pe acțiuni, care se autoadministrează, trebuie să constituie o sumă variabilă în dependență de data intrării în viguare a legii (06.02.2020), iar, în cazul neconformării, aceasta este obligată să selecteze o societate de administrare a investițiilor, încheind cu aceasta un contract de administrare. (tab.1)

Tabelul 1. ***Mărimea capitalul inițial reprezentat de capitalul propriu al companiei investiționale pe acțiuni în dependență de data intrării în vigoare a legii***

Perioada de constituire a CIA	Valoarea capitalului inițial
La data intrării în vigoare a legii	50000 de euro
Valabil la 3 ani de la data intrării în vigoare a legii	100000 de euro

Perioada de constituire a CIA	Valoarea capitalului inițial
Valabil la 5 ani de la data intrării în vigoare a legii	150000 de euro
Valabil la 7 ani de la data intrării în vigoare a legii	200000 de euro
Valabil la 10 ani de la data intrării în vigoare a legii	300000 de euro

Sursa: Elaborată de autor în baza legii [1]

Totodată, se urmărește tendința statului de a încuraja inovațiile prin politici și strategii, acesta fiind și Obiectivul Nr.1 al Stratergiei Naționale de Dezvoltare „Moldova Europeană 2030" [11] prin dezvoltarea oportunităților pentru inovații și antreprenoriat. În acest sens, sunt prevăzute unele priorități, atât pentru angajați, cât și pentru angajatori și companii, care printr-un mecanism de parteneriat public-perivat activ, trebuie să satisfacă cerințele societății ce contribuie la îmbunătățirea calitatea vieții printr-un nivel adecvat al veniturilor. La nivel de percepție, se cere ca fiecare om, este încurajat să își majoreze veniturile, ceea ce va fi posibil prin impulsionarea acumulării de venituri din activitatea salarială și din cea economică prin performanțe, prin implementarea inovațiilor și acumularea de noi cunoștințe necesare. În realitate, schimbul foarte redus de informații între mediul antreprenorial și instituțiile de cercetare este tot mai vizibil, iar apariția unor stimulări și soluții din partea statului se încep a contura prin dezvoltarea ofertei educaționale și a parteneriatelor dintre companii prin apariția învățământului dual. Alte priorități din Strategie (SND) legate de inovații, cercetare, digitalizare și dezvoltare sunt reprezentate schematic mai jos:

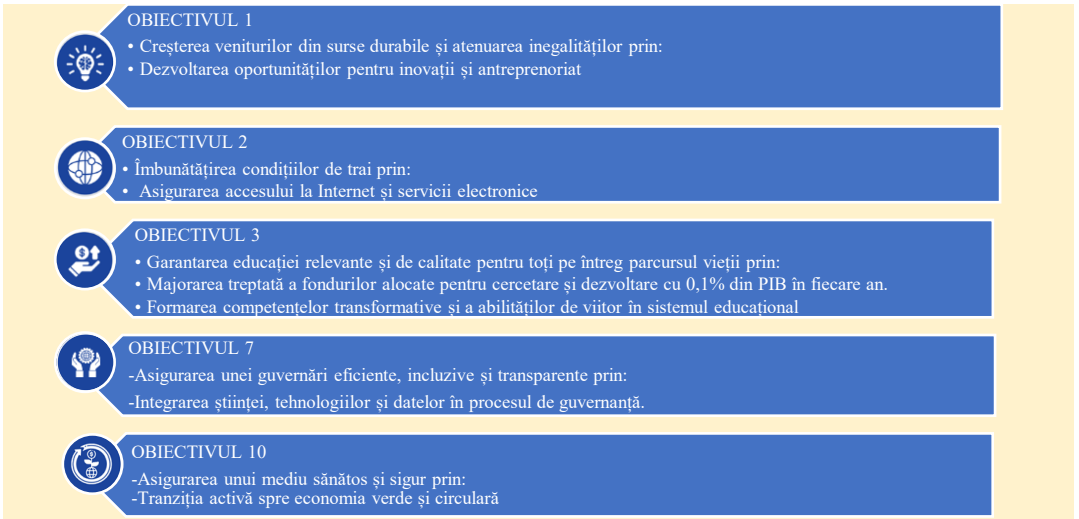

Fig. 2. ***Obiectivele R.M. din Strategia Națională de Dezvoltare „Moldova Europeană 2030" cu privire la inovații, cercetare și dezvoltare.***
Sursa: Elaborată de autor

Tot mai multe entități din Republica Moldova tind să exploreze accesând la surse de finanțare europene pentru a crește și se dezvolta, dar și a putea beneficia de construirea unor rețele de colaborare cu alte entități din UE, ceea ce ar deschide noi oportunități de finanțare și parteneriate strategice.

Una din principalele surse de finanțarea a activității venture pentru Republica Moldova, la moment, sunt cele obținute datorită aplicării la programele-cadru Orizont Europa pentru cercetare și inovare al Uniunii Europene pentru perioada 2021–2027 (constituie un buget estimativ de circa 100 de miliarde de euro). [12] Programele-cadru sunt instrumentele financiare esențiale prin care Uniunea Europeană susține activitățile de cercetare și dezvoltare în aproape toate domeniile științifice. Aceste programe sunt propuse de Comisia Europeană și aprobate de Consiliul și Parlamentul European printr-un proces de codecizie. Datorită finanțărilor oferite de UE în cadrul programelor-cadru anterioare, cercetători și specialiști din diverse industrii din Europa și din lume au colaborat pentru a aborda multiple provocări. Inovațiile rezultate au avut un impact semnificativ asupra calității vieții, protecției mediului și au contribuit la creșterea durabilității și competitivității industriei europene. Potrivit datelor statistice Horizon Dashboard [13], Republica Moldova a înregistrat următoarele rezultate (tabelul 3.1.):

Tabelul 3.1.: Volumul investițiilor atrase pe entități în cadrul Programului Orizont Europa

Entități	Contribuția UE (Euro)
Asociația Obstească Sănatate pentru Tineri	579 475
Agenția Națională pentru Cercetare și Dezvoltare	384 537
Inspectoratul General al Poliției	330 417
Universitatea Tehnică a Moldovei	248 314
Universitatea Americană din Moldova	216 200
Inspectoratul General al Poliției de Frontieră al Ministerului Afacerilor Interne	186 250
Research and educational networking association of Moldova	170 575
Universitatea de Studii Politice și Economice Europene „Constantin Stere”	138 000
WISE AGILE SRL	135 250
AO „Verde e Moldova”	132 375
AO Institutul pentru Politici și Reforme Europene	101 200
Academia de Stiințe a Moldovei	72 812
AO Centrul Comunitar de Acces la Informație și de Instruire din Moldova (INFOGROUP)	57 625
Universitatea de Stat „Alecu Russo” din Bălți	44 250

Entități	Contribuția UE (Euro)
Inspectoratul pentru Protectia Mediului	37 937
Instituția Publica Universitatea de Educație Fizică și Sport	37 310
Institutul pentru Dezvoltare și Inițiative Sociale „Viitorul”	36 487
• **Total**	**2 909 016**

Sursa*: Elaborată de autor în baza [14]*

Programele-cadru europene reprezintă o sursă vitală de finanțare pentru activitatea venture. Accesul la aceste fonduri nu doar sprijină financiar compania, dar îi permite și să dezvolte soluții inovatoare care pot spori competitivitatea și sustenabilitatea pe termen lung. Este recomandat ca entitățile cu profil de risc să-și valorifice aceste oportunități de finanțare pentru a-și consolida poziția pe piață. Cu toate acestea, entitățile din Republica Moldova, pot aplica și la alte programe guvernamentale pentru a obține finanțarea proiectelor sale inovaționale. De exemplu, pentru finanțarea unei noi invenții, entitatea, în afară de Programele-cadru din partea UE, poate aplica la unul din programele guvernamentale pentru care va întruni condițiile de egibilitate: [15]

1. Programul“Start pentru Tineri”;
2. Programul de Susținere a Antreprenoriatului Feminin;
3. Programul de Atragere a Remitențelor în Economie PARE 1+2;
4. Programul Dezvoltarea IMM în domeniul turismului;
5. Programul de Ecologizare a Întreprinderilor Mici și Mijlocii;
6. Programul de transformare digitală a întreprinderilor mici și mijlocii;
7. Programul de Susținere a Inovațiilor Digitale și Startup-urilor Tehnologice;
8. Programul de Retehnologizare și eficiență energetică a întreprinderilor mici și mijlocii;
9. Programul de creștere a competitivității la export și internaționalizarea IMM.

Activitatea cu capital venture este esențială pentru susținerea startup-urilor în diferitele etape ale ciclului lor de viață. Fiecare etapă aduce provocări și oportunități specifice, iar reglementarea juridică joacă un rol vital în asigurarea unui cadru favorabil pentru dezvoltare. În acest articol, vom analiza reglementările relevante în funcție de etapele ciclului de viață: seed, start-up, creștere inițială, expansiune, maturitate și declin, precum și sursele de finanțare asociate.

1. Etapa Seed În această etapă, startup-urile sunt la început de drum și necesită

fonduri pentru a-și dezvolta ideile. Reglementările juridice, cum ar fi legile privind investițiile și protecția consumatorilor, sunt esențiale pentru asigurarea transparenței și securității investitorilor. Sursele de finanțare includ:

• **Investiții de tip angel**: Investitori individuali care oferă capital de risc pentru idei promițătoare.

• **Fonduri de seed capital**: Fonduri specializate care investesc în startup-uri aflate în stadiu incipient.

2. Etapa Start-up În această fază, companiile încep să își testeze produsele pe piață. Reglementările legate de protecția proprietății intelectuale devin cruciale pentru a proteja inovațiile. De asemenea, cerințele de raportare financiară încep să devină mai stricte. Sursele de finanțare includ:

• **Finanțare de tip venture capital**: Fonduri care investesc în startup-uri cu potențial de creștere.

• **Granturi și subvenții**: Fonduri oferite de organizații guvernamentale sau non-guvernamentale.

3. Etapa de Creștere Inițială Pe măsură ce afacerea începe să crească, reglementările privind impozitarea și conformitatea devin din ce în ce mai relevante. Acestea ajută la gestionarea responsabilităților financiare și la menținerea unei relații de încredere cu investitorii. Sursele de finanțare includ:

• **Finanțare prin fonduri de capital de risc**: Investiții mai mari pentru a sprijini expansiunea.

• **Împrumuturi bancare**: Opțiuni de finanțare prin credite pentru a acoperi costurile operaționale.

4. Etapa de Expansiune În această etapă, companiile caută să își extindă operațiunile pe piețe noi. Reglementările internaționale devin relevante, în special în cazul extinderii pe piețe externe. Este important ca afacerile să respecte legislația locală și internațională. Sursele de finanțare includ:

• **Emisiunea de acțiuni**: Atragerea de capital prin listarea la bursă sau prin oferte private.

• **Parteneriate strategice**: Colaborări cu alte companii pentru a accesa noi resurse și piețe.

5. Etapa de Maturitate Companiile mature trebuie să se concentreze pe eficiența operațională și pe gestionarea riscurilor. Reglementările referitoare la raportarea

financiară devin esențiale pentru a menține transparența în fața investitorilor și a autorităților. Sursele de finanțare includ:

• **Reinvestirea profitului**: Folosirea profiturilor pentru finanțarea proiectelor de dezvoltare.

• **Obligațiuni corporative**: Emiterea de obligațiuni pentru a atrage capital pe termen lung.

6. Etapa de Decline În această fază, companiile se confruntă cu provocări și trebuie să ia decizii strategice pentru a-și restructura operațiunile. Reglementările privind insolvența și protecția creditorilor sunt extrem de importante. Sursele de finanțare pot include:

• **Finanțare prin capital de restructurare**: Investiții care vizează revitalizarea afacerii.

• **Vânzări de active**: Generarea de capital prin vânzarea de bunuri sau divizii neperformante.

În final, reglementările juridice influențează deciziile manageriale în contextul activității venture. De exemplu, schimbările în legislația fiscală pot afecta atractivitatea anumitor investiții. Managerii trebuie să integreze datele financiare și informațiile juridice pentru a formula strategii eficiente de expansiune și pentru a atrage noi investitori.

CONCLUZII

În baza rezultatelor studiului se pot deduce următoarele concluzii: reglementarea juridică a activității venture este esențială pentru fiecare etapă a ciclului de viață al unei afaceri. Aceasta oferă un cadru care protejează interesele investitorilor și sprijină dezvoltarea sustenabilă a startup-urilor. De la protecția proprietății intelectuale în etapa de seed până la reglementările de insolvență în etapa de declin, fiecare aspect juridic are un impact direct asupra deciziilor financiare și strategice ale companiilor. O bună înțelegere a acestor reglementări permite managerilor să navigheze cu succes prin provocările economice și să valorifice oportunitățile disponibile. Reglementarea juridică a activității venture reprezintă un element esențial pentru dezvoltarea sustenabilă a economiei și a startup-urilor. Aceasta nu doar că protejează interesele investitorilor, dar contribuie și la claritatea proceselor financiare. În acest context, contabilitatea managerială joacă un rol central în facilitarea deciziilor informate și în gestionarea resurselor. Colaborarea dintre

reglementare și contabilitate asigură un mediu de afaceri mai transparent și mai previzibil, sprijinind inovația și dezvoltarea economică.

BIBLIOGRAFIE:

1. Legea Nr.2 din 06.02.2020 privind organismele de plasament colectiv alternative, Publicat: 27.03.2020 în Monitorul Oficial Nr. 94-98 art. 142, [accesat: 29.04.2024]. Disponibil: https://www.legis.md/cautare/getResults?doc_id=137018&lang=ro#.

2. Legea Nr.179 din 21.07.2016 cu privire la întreprinderile mici și mijlocii. Publicat: 16.09.2016 în Monitorul Oficial Nr. 306-313 art. 651. [accesat: 29.04.2024]. Disponibil: https://www.legis.md/cautare/getResults?doc_id=138265&lang=ro#.

3. International Accounting Standards Board (IASB). (2004). IFRS 2: Share-based Payment. London: IFRS Foundation. https://www.iasplus.com/en/standards/ifrs/ifrs2 [Accessed: 24.08.2024].

4. Standardul Internațional de Raportare Financiară 9: Instrumente financiare, (2004), mod de acces: https://mf.gov.md/ro/content/standardele-interna%C8%9Bionale-de-raportare-financiar%C4%83-ifrs-9-ias-19-ias-36-ias-39-ifric-21.[Accesat: 25.08.2024].

5. Standardul Internațional de Contabilitate 28: Investiții în entitățile asociate și în asocierile în participație, (2011) mod de acces: https://mf.gov.md/ro/content/standardele-interna%C8%9Bionale-de-raportare-financiar%C4%83-ifrs-10-ifrs-15-ifrs-16-ias-28. [Accesat: 25.08.2024].

6. International Accounting Standards Board (IASB), (2011), IFRS 11 Joint Arrangements, https://www.iasplus.com/en/standards/ifrs/ifrs11. [Accessed: 26.08.2024].

7. International Accounting Standards Board (IASB), (2011), IFRS 13 Fair Value Measurement, https://www.iasplus.com/en/standards/ifrs/ifrs13. [Accessed: 27.08.2024].

8. Standardul Internațional de Contabilitate 39: Instrumente financiare: recunoaștere și evaluare, (2014), mod de acces: https://mf.gov.md/ro/content/standardele-interna%C8%9Bionale-de-raportare-financiar%C4%83-ifrs-9-ias-19-ias-36-ias-39-ifric-21. [Accessed: 27.08.2024].

9. Legea Nr.171 din 11.07.2012 privind piața de capital. Publicat: 14.09.2012 în Monitorul Oficial Nr. 193-197 art. 665; Disponibil: https://www.legis.md/cautare/getResults?doc_id=134577&lang=ro#.

10. Shemet, E. S. Mecanismul de finanțare cu capital venture în afacerile mici. Buletinul economic informativ al Universității de Stat din Rostov - 2008. - Nr. 2, partea 3. - p. 94–97.

11. Stratergia Națională de Dezvoltare „Moldova Europeană 2030”, mod de acces: https://gov.md/ro/moldova2030 [Accesat: 14.09.2024].

12. Regulation (EU) 2021/695 of the European Parliament and of the Council of 28 April 2021 establishing Horizon Europe – the Framework Programme for Research and Innovation, [online] https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/ TXT/?uri=uriserv%3AOJ.L_.2021.170.01.0001.01.ENG (accesat: 01.09.2024).

13. Horizon Dashboard, [online] https://ec.europa.eu/info/funding-tenders/opportunities/portal/screen/opportunities/horizon-dashboard. (accesat: 01.09.2024).

14. Single Electronic Data Interchange Area (SEDIA), Participant Register, [online] https://ec.europa.eu/info/funding-tenders/opportunities/portal/screen/how-to-participate/participant-register. (accesat: 01.09.2024).

15. Pagina oficială a Organizației pentru Dezvoltarea Antreprenoriatului, Mod de acces: https://www.oda.md/ro/media-page/presa/anunturi/apeluri-de-granturi-active-10.

CZU: 366.5:577.16 **https://doi.org/10.59295/rpijn2025.86**

DREPTUL CONSUMATORILOR LA ACHIZIȚIA UNUI PRODUS ALIMENTAR INOFENSIV

TABUNCIC Tatiana,
Universitatea de Stat din Moldova,
doctor în drept, conferențiar universitar,
Departamentul Drept Privat al Facultății de Drept
ORCID ID: 0000-0002-3127-0113

SUMMARY

This article examines an important aspect of consumer rights, namely that of purchasing a harmless food product. The analysis starts from the principle that food products must be harmless to the life and health of consumers. Afterwards, it is discussed how harmless are the food products containing food additives and what are the risks of these artificial, synthetic substances that are introduced into the food products. In the last resort, the legal mechanisms for consumer protection when purchasing harmless food products are analyzed, as well as how they are implemented in practice.

***Keywords*:** consumer right, consumer protection, food products, food additives.

Viața omului pe planeta Pământ depinde de așa factori precum lumina Soarelui, de aer, de apă, dar și de produsele alimentele pe care le consumă. Or, corpul uman are nevoie de energie vitală pe care o ia din alimentele consumate zilnic. Alimentele (mâncarea) este energia noastră. Pâinea noastră cea de toate zilele nu se limitează doar la pâine, ci la o varietate de produse alimentare pe care le consumăm zilnic. Trăim în perioada când magazinele alimentare abundă de produse alimentare. Astfel, am ajuns să mâncăm nu doar de foame, dar adesea de „poftă, de plăcere, de plictiseală" [1, p10] cu consecințele de rigoare. Obiceiurile nocive alimentare sunt un alt subiect de discuție care merită a fi abordat cu alte ocazii. În acest articol ne vom focalize atenția asupra siguranței produselor alimentare.

Cu toții suntem consumatori de produse alimentare și avem dreptul fundamental stabilit la art. 5 din *Legea nr. 105 din 13.03.2003 privind protecția consumatorilor* [2] de a fi protejați împotriva riscului de a achiziţiona un produs alimentar care ar putea să ne afecteze viaţa, sănătatea, ereditatea sau securitatea. Acest drept fundamental al consumatorului se realizeaza, pe de o parte, prin faptul că Guvernul, prin organele administraţiei publice centrale, stabileşte norme şi reglementări specifice pentru protecţia vieţii, sănătăţii, eredităţii şi securităţii

consumatorilor, iar, pe de altă parte, prin obligarea producătorului de a introduce şi/sau a pune la dispoziţie pe piaţă numai produse inofensive, care corespund cerinţelor stabilite în actele normative, fiind însoţite de documentația corespunzătoare. Sunt o serie de acte normative care au scopul de a reglementa sectorul siguranței alimentelor: *Legea nr.306 din 30.11.2018 prinvind siguranța alimentelor* [3]*, Legea nr.270 din 15.12.2017 privind informarea consumatorului cu privire la produsele alimentare* [4]*,* care transpun în legislația națională o serie de Regulamente ale Parlamentului European și Directive ale Comunității Economice Europene. Astfel, legiuitorul s-a îngrijit de crearea cadrului normativ pentru garantarea dreptului fundamental al consumatorului de produse alimentare la achiziția unui produs alimentar inofensiv, s*igur,* care să nu prezinte risc pentru viaţa, sănătatea, ereditatea acestuia.

Trăim în perioada când producătorii pun la dispoziție consumatorilor variate produse alimentare, aromate, colorate, gustoase, care se păstrea pe raft o perioadă îndelungată. Bunăoară, laptele, unul din cele mai perisabile produse, poate fi ținut pe raft cu zilele. Nemaivorbind de salamurile care atârna pe rafp și luni de zile. Nu ne mai întrebăm cum de s-a ajuns la așa „progres”. Desi cu toții ne dăm seama că la mijloc este ceva nefiresc, care în ultimă înstanță ne poate afecta sănătatea. Desigur că magia în cazul dat o fac aditivii alimentari – substanțe chimice realizate în laborator. Se constată cu regret că industria alimentară a devenit soră cu industria chimică, punând în aplicare realizările acesteia.

Produsele alimentare au devenit tot mai puțin naturale și mai mult chimizate, fiind îmbuibate cu aditivi alimentari, pe care tradițional îi numim „E-uri”. Aceștia în mod normal, nu se consumă ca aliment în sine, dar se adăugă deliberat, în scop tehnologic, în alimente în procesul de producție a acestora. În Republica Moldova utilizarea aditivilor alimentari este reglementată și prin *Horărârea de Guvern nr. 229 din 29.03.2013* ***pentru aprobarea Regulamentului sanitar privind aditivii alimentari*** [5]**, care** a transpus parțial *Regulamentul (CE) nr. 1333/2008 al Parlamentului European și al Consiliului din 16 decembrie 2008 privind aditivii alimentari* [6].

Aditivii alimentari sunt foarte mulți, fiind grupate pe categorii funcționale de aditivi alimentari din produsele alimentare: îndulcitori, coloranți, conservanți, antioxidanți, substanțe suport, acidificați, *corectori de aciditate, agenți antiaglomeranți, antispumanți, agenți de încărcar, emulsifianți, săruri de topire, agenți de întărire, potențatori de aroma, agenți de spumare, agenți gelatinizanți, agenți de*

glazurare, agenți de umezire, amidon modificat, gaze de ambalare, agenți de propulsare, agenți de afânare, agenți de sechestrare, stabilizatori, agenți de îngroșare, agenți de tratare a făinii, alții decât emulsifianții, potențiatori de contrast.

Deși domeniul este reglementat, fiind stabilite norme privind aditivii alimentari utilizaţi în produsele alimentare pentru a asigura un nivel înalt de protecţie a sănătăţii populaţiei şi a unui nivel înalt de protecţie a consumatorilor, totuși medicii nutriționiști din Republica Moldova bat alarma, deoarece unii aditivi alimentari sunt periculoși[1] și se consumă zilnic foarte mulți aditivi alimentari [8]. Unii aditivi alimentari nu prezintă risc pentru sănătate[2], alții însă sunt considerați potențial periculoși pentru sănătatea consumatorilor[3]. Bunăoară, aditivul alimentar codificat prin E 951, dar cunoscut sub denumirea de *aspartam* se folosește ca îndulcitor artificial care înlocuiește zahărul în diferite produse alimentare precum: sucurile și băuturile răcoritoare dietetice, iaurturi și deserturi, bomboane și ciocolată, gumă de mestecat, cereale și batoane proteice, cafea instant, îndulcitor. „Agenția Internațională pentru Cercetare în Domeniul Cancerului (IARC), un organism al Organizației Mondiale a Sănătății (OMS) a clasificat aspartamul ca fiind un posibil agent cancerigen pentru om, pe baza unor studii efectuate pe animale. ”[10]

Glutamatul de sodiu (E621) este un alt aditiv alimentar, cu rol de potentiator de arome care păcălește creierul astfel încât gustul este perceput mai puternic, despre care medicii nutriționiști afirmă că este un pericol pentru sănătate[4]. Dacă citim atent etichetele produselor alimentare din magazine constatăm că majoritatea produselor

[1] Potrivit rapoartelor organizațiilor internaționale, mortalitatea în rândul populației globului, cauzată de consumul alimentelor cu substanțe artificiale, se află pe locul al III-lea, după consumul de droguri și accidente rutiere [7].

[2] Vitamina C (acid ascorbic - E300), lecitina (E322), fosfații (E339-E341), carotenoizi (E160a), guma de guar (E412) [9].

[3] Printre acestea se enumără: coloranți artificiali precum tartrazina (E102), rosu allura (E129) și galben de chinolina (E104); îndulcitori artificiali precum aspartamul (E951), ciclamatul de sodiu (E952) și sucraloza (E955); conservanți precum nitriții (E249-E252) și benzoații (E210-E219); antioxidanti sintetici, precum BHA (E320) și BHT (E321); glutamatul monosodic (MSG): MSG (E621) [9].

[4] Glutamatul de sodiul are următoarele efecte asupra organismului: suprasolicitarea celulei nervoase si instalarea neurotoxicitatii, stimularea poftei de mâncare și apariția dependenței, instalarea slăbiciunii musculare, instalarea anemiei, dezechilibre hormonale, disfuncții tiroidiene, tulburări digestive, tulburări de somn. În urma consumului glutamatului de sodiu pot apărea frecvent simptome precum: cefalee, transpirații nespecifice, bufeuri, tahicardie, fatigabilitate, crampe abdominale, diaree, hemoroizi interni sau externi, obezitate, tensiune arteriale oscilanta, senzație de greață, senzație de durere în piept [11].

alimentare conțin E621, dar cele mai consumate sunt sosul de soia, salam, cârnați, supe instant, legume conservate, bulionul, muștarul, condimente, etc.

Dulciurile sunt printre produsele alimentare cu cei mai mulți aditivi alimentari, deoarece conțin coloranți, îndulcitori artificiali și conservanți. Consumatori înrăiți ai dulciurilor sunt copiii care le primesc de la părtinit și rude ca recompensă. Nutriționiștii bat alarma despre pericolul dependenței de dulciuri la copii [12]. Este greu de imaginat și estimat impactul acestor aditivi alimentari asupra sănătății fizice și mintale a copiilor. Desigur că responsabili în cazul dat sunt părinții, care fac alegerea greșită între dulciurile artificiale și cele natural (mierea).

Unii aditivi alimentari sunt într-atât de periculoși încât folosirea lor este chiar interzisă din motive de siguranță sau sănătate publică.[1] Care este situația în Republica Moldova la acest capitol? Dacă bunăoară în unele state sunt interzişi anumiți aditivi alimentari[2], în Republica Moldova producătorii sunt liberi să-i utilizeze, dar cu respectarea prevederile pct. 53 din ***Regulamentul sanitar privind aditivii alimentari,*** **aprobat prin** *Horărârea de Guvern nr. 229 din 29.03.2013*. Astfel, produsele alimentare care conţin unul sau mai mulţi dintre următorii coloranţi alimentari: galben portocaliu (E 110), galben de chinolină (E 104), carmoizină (E 122), roşu allura (E 129), tartrazină (E 102), roşu ponceau 4R (E 124), pot fi puse pe rafturile magazinelor, dar cu condiția că vor avea înscrise pe etichetă următoarele informaţii suplimentare: „*denumirea sau numărul E al colorantului (coloranţilor): poate afecta negativ activitatea copiilor şi atenţia acestora*”. Deci, unica condiție de respectat este cea legată de indicarea pe eticheta produsului lista de ingrediente în conformitate cu art. 16 din *Legea nr. 279/2017 privind informarea consumatorului cu privire la produsele alimentare*.

Din păcate am ajuns să trăim zile când produsele alimentare au devenit un pericol pentru consumatori prin aportul excesiv de aditivi alimentari. Întrebarea este

[1] Culoarea Sudan, Ciclamatul de sodiu (E952), tartrazina (E102), bromatul de potasiu (E924), monoglutamatul de sodiu (MSG) (E621), BHA (butilhidroxianisol) (E320) si BHT (butilhidroxitoluen) (E321) [9].

[2] În prezent, este interzis în Regatul Unit și în SUA, dar permis în alte state ale UE. E-124 (roșu ponceau, regăsit în dulciuri și mezeluri) este interzis în unele țări. E-102 (tartrazina, colorant galben), interzis în SUA, Norvegia, Austria, este considerat răspunzător de agravarea astmului, de distrugerea ADN-ului, de apariția cancerului de tiroidă. Alți coloranți întâlniți în UE, dar interzişi în țări, precum SUA, Norvegia, Japonia, Australia sau Rusia sunt E-104 (galben de quinolină) și E-123 (amarant, foarte cancerigen) [13].

cum consumatorul final se poate proteja de acest pericol atunci când cadrul legal permite producătorilor să utilizeze aditivii alimentari în produse alimentare.

Un mecanism de protecție pe care îl are consumatorul la dispoziție este cel de a se informa despre ingredientele care se conțin în produsele alimentare prin citirea informației obligatorii referitoare la produsele alimentare de pe etichete sau ambalaj. Întrebarea este cât de des consumatorii recurg la acest mecanism de protecție. Or, ritmul accelerat de viață pe care îl duce omul contemporan (are somn necalitativ, mănâncă în grabă, este stresat la locul de muncă etc.) nu-i permite să se oprească lângă raft când face cumpărături și să citească eticheta produsului alimentar. Mai degrabă consumatorul se informează despre proprietățile unui dispozitiv atunci când îl cumpără, decât de ingredientele produsului alimentar. Deci, factorul legat de cultura consumatorului nu este unul de neglijat. Chiar dacă consumatorii nu doresc să citească informația despre produsul alimentar, *Legea nr. 279/2017 privind informarea consumatorului cu privire la produsele alimentare*, la art. 11, reglementeaza modul de prezentare a informațiilor[1]. Informaţiile obligatorii referitoare la produsele alimentare sînt amplasate într-un loc evident, astfel încît să fie *uşor vizibile, lizibile (citite cu ușurință) şi indelebile (nu pot fi șterse)*. Acestea nu trebuie să fie în niciun caz disimulate, ascunse, trunchiate sau separate prin orice alte reprezentări scrise ori imagini sau prin orice alt element intercalat. Cu toate acestea, de multe ori, consumatorii sunt în dificultate să citească informația de pe eticheta produsului alimentar, deoarece este scrisă cu caractere atât de mici, încât este nevoie de un instrument optic numit lupă, or nu toți consumatorii poartă ochelari cu lentile care măresc textul. Și chiar dacă cu eforturi enorme consumatorul reușește să citească informația despre produs, se confruntă cu o altă enigmă, cea de a cunoaște denumirea, termenii folosiți pentru indentificarea aditivilor alimentari. Or, simpla indicare a numărului E al aditivului alimentar, în marea majoritate a cazurilor, nu-l informează pe consumator despre nimic, fiindcă este imposibil ca acesta să

[1] Aceste informații se imprimă pe ambalaj sau pe etichetă, astfel încît să se asigure o lizibilitate bună, cu caractere folosind dimensiuni ale fontului pentru care înălţimea literei mici x, așa cum este definită în anexa nr. 3 din *Legea nr. 279/2017 privind informarea consumatorului cu privire la produsele alimentare*, este mai mare sau egală cu 1,2 mm. În cazul ambalajelor sau al recipientelor la care cea mai mare faţă prezintă o suprafaţă mai mică de 80 cm^2, va fi folosită o dimensiune a fontului pentru care înălţimea literei mici x, menţionată la alin. 2 art. 8 din *Legea nr. 279/2017 privind informarea consumatorului cu privire la produsele alimentare*, este mai mare sau egală cu 0,9 mm.

cunoască multitudinea de aditivi alimentari folosiți în industria alimentară. Numai un consumator conștient de numele și termenii folosiți, se poate informa despre produsul alimentar. Dar producătorii de aditivi alimentari sunt șmecheri. Astfel, pe măsură ce consumatorii devin conștienți de riscul anumitor aditivi alimentari, memorizându-le denumirea și codurile, producătorii de aditivi alimentari folosesc pentru unii aditivi alimentari mai multe denumiri. Și iarăși consumatorul este păcălit. Într-un final, situația consumatorului este una foarte precară. Riscul de a achiziționa un produs alimentar inofensiv este foarte sporit.

BIBLIOGRAFIE:

1. DAMASCHIN, F. *333 sfaturi pentru alimentaţie şi alimente sănătoase*, ed. a IV-a, revăzută şi adăugită, Constanţa, Editura Sfinţii Martiri Brâncoveni, 2013. – 224 p.

2. *Legea nr. 105 din 13.03.2003 privind protecția consumatorilor*, în Monitorul Oficial nr. 122-124 din 28.03.2024;

3. *Legea nr.306 din 30.11.2018 prinvind siguranța alimentelor*, în Monitorul Oficial nr. 59-65 din 22.02.2019;

4. *Legea nr.270 din 15.12.2017 privind informarea consumatorului cu privire la produsele alimentare*, în Monitorul Oficial nr. 7-17 din 12.01.2018;

5. *Horărârea de Guvern nr. 229 din 29.03.2013* ***pentru aprobarea Regulamentului sanitar privind aditivii alimentari*****,** în Monitorul Oficial nr. 69-74 din 05.04.2013;

6. *Regulamentul (CE) nr. 1333/2008 al Parlamentului European și al Consiliului din 16 decembrie 2008 privind aditivii alimentari*, în Jurnalul Oficial al Uniunii Europene nr. L 354/16 din 31 decembrie 2008. [Accesat: 28.09.2024]
Disponibil: <https://eur-lex.europa.eu/eli/reg/2008/1333/oj/ron.>

7. *Pericolul aditivilor alimentari. Care E-uri sunt periculoase*. [Accesat: 28.09.2024] Disponibil: <https://stiri.md/article/social/pericolul-aditivilor-alimentari-care-e-uri-sunt-periculoase/>

8. *Pericolul din alimente! Nutriționist: „Se consumă peste 200 de aditivi zilnic”*. [Accesat: 28.09.2024] Disponibil: <https://tv8.md/2023/12/18/video-pericolul-din-alimente-nutritionist-se-consuma-peste-200-de-aditivi-zilnic-ce-prevede-noua-lege-privind-aditivii-alimentari/247034>

9. *Care sunt aditivii alimentari periculosi de care este bine sa va feriti?* [Accesat: 28.09.2024] Disponibil: <https://www.catena.ro/care-sunt-aditivii-alimentari-periculosi-de-care-este-bine-sa-va-feriti#2-aditivi-alimentari-cu-risc>

10. *Produsele care conțin aspartam, ingredient care ar putea crește riscul de cancer*. [Accesat: 28.09.2024] Disponibil: <https://noi.md/md/diverse/produsele-

care-contin-aspartam-ingredientul-care-ar-putea-putea-creste-riscul-de-cancer>

11. TODIREASCA, L. *Glutamatul de sodiu utilizat ca adaos alimentar - un pericol pentru sanatate*. [Accesat: 28.09.2024] Disponibil: <https://www.sfatulmedicului.ro/Educatie-pentru-sanatate/glutamatul-de-sodiu-utilizat-ca-adaos-alimentar-un-pericol-pentru-sanata_18342>

12. *Nutriționist, despre pericolul dependenței de dulciuri la copii: „Din păcate, mulți părinți le folosesc ca recompensă”*. [Accesat: 28.09.2024] Disponibil: <https://www.jurnal.md/ro/news/4287da4f40120ba2/nutritionist-despre-pericolul-dependentei-de-dulciuri-la-copii-din-pacate-multi-parinti-le-folosesc-ca-recompensa.html>

13. E-urile din alimente, pericol pentru sănătatea cetățenilor europeni. [Accesat: 28.09.2024] Disponibil: <https://www.europarl.europa.eu/doceo/document/E-8-2016-007860_RO.html>

CZU: 349.227:331.224.8 **https://doi.org/10.59295/rpijn2025.87**

ASPECTE PROBLEMATICE PRIVIND REDUCEREA STATELOR DE PERSONAL

MACOVEI Tatiana,
Universitatea de Stat din Moldova,
doctor în drept, conferențiar universitar,
Facultatea de Drept a Universității de Stat din Moldova
ORCID: 0000-0002-4458-0567

SUMMARY

The dismissal of employees due to a reduction in the number or staff numbers is a very complicated procedure regulated by several articles of the Labor Code. When applying this ground for dismissal, the employer must comply with the provisions of art. 42, 42/1, 88, 183, 184 and 186 Labor Code.

The procedure itself includes a series of guarantees for employees, and if at least one legal provision is violated, the dismissal order can be canceled by court decision. The regulation of the procedure for the dismissal of employees due to a reduction in the number or staff numbers aims to prevent any abuses on the part of the employer, so as to avoid fictitious reductions in staff numbers.

Keywords: employee, employer, dismissal, state reduction.

INTRODUCERE

În activitatea sa angajatorul se poate confrunta cu probleme de ordin economic, care poate impune necesitatea de a reduce statele de personal ale unității. Pentru a fi concediere legală angajatorul urmează să respecte o serie de prevederi legale în materie de reducere a numărului statelor de personal, care se regăsesc în prevederile art. 42. 42/1, 88, 184, 184 și 186 Codul muncii.

METODE DE CERCETARE

a) metoda logică - care se materializează prin utilizarea raționamentului logic și a argumentelor în vederea examinării și evaluării legislației aplicabile concedierea salariaților pe motiv de reducere a numărului sau a statelor de personal;

b) metoda sociologică - care se caracterizează prin investigarea și înțelegerea relațiilor sociale, a normelor morale și a comportamentului uman în societate, în reducerii statelor de personal;

c) metoda analitică - care are drept scop descompunerea subiectului de studiu în componente individuale pentru a înțelege mai bine elementele sale constitutive.

REZULTATE ȘI DISCUȚII

Unul din drepturile salariaților reglementate în Codul muncii al Republicii Moldova ține de participarea salariaților la administrarea unității. Salariații pot participa la administrarea unității nemijlocit sau prin reprezentanții aleși. În situația în care la nivel de unitate este ales organ sindical drepturile salariaților sunt reprezentate de organizația sindicală primară, însă dacă la nivel de unitate nu a fost ales organ sindical reprezentanții salariaților se vor alege în condițiile art. 2 Codul muncii [1]. În ipoteza în care nu au fost aleși reprezentanți ai salariaților în condițiile art. 21 Codul muncii, informația privind situația economică a unității se va publica pe un panou cu acces public de la sediul unității, sau se va remite de adresa de email al salariatului sau pe pagina web a companiei.

Reieșind din dreptul salariaților de a participa la administrarea unității, angajatorul are obligația corelativă de a informa salariații despre situația economică a unității, precum și situația privind structura probabilă a ocupării forței de muncă, inclusiv informarea salariaților despre faptul dacă în unitate sunt planificate careva proceduri de reducere a numărului sau a statelor de personal. La general informarea salariaților despre situația economică a unității se va face ori de câte ori este necesar, însă nu mai rar decât odată pe an cel târziu ân primul trimestru al anului următor celui de gestiune.

Totuși Codul muncii prevede însă că în situația în care va fi inițiată o procedură de reducere a numărului sau a statelor de personal informarea salariaților se va face de către angajator cu minim 30 de zile înainte de declanșarea procedurilor prevăzute de art. 88 Codul muncii.

Odată fiind notificați despre reducerea statelor de personal, reprezentanții salariaților au dreptul să se întâlnească cu angajatorul și să obțină un răspuns motivat la orice aviz pe care îl pot formula. Angajatorul este obligat să solicite opinia reprezentanților salariaților despre măsurile de reducere a statelor de personal, acordând în acest sens un termen de zece zile lucrătoare pentru aşi prezenta opinia. În cazul în care organul sindical nu și-a prezentat opinia în termen, se prezumă că opinia a fost exprimată.

Totuși nu trebuie să uităm de faptul că aceste consultări cu reprezentanții salariaților nu pot influența decizia angajatorului, ori pentru inițierea și desfășurarea procedurii de reducere a numărului sau a statelor de personal nu se cere acordul organului sindical.

În practică respectarea de către angajator a prevederilor art. 42, 42/1 nu prea se realizează, iar instanțele de judecată nu taxează angajatorii pentru nerespectarea acestor norme.

Însăși procedura de reducere a numărului sau a statelor de personal este reglementată expres de prevederile art. 88 Codul muncii. Respectarea prevederilor art. 88 Codul muncii sunt absolut obligatorii, având caracter imperativ, aceasta rezultând din conținutul art. 88 alin. (1) Codul muncii, care prevede: ,,Angajatorul este în drept să concedieze salariaţii de la unitate în legătură cu lichidarea acesteia ori în legătură cu reducerea numărului sau a statelor de personal (art.86 alin.(1) lit. b) şi c)) doar cu condiţia că..”. Astfel, dacă se încălcă cel puțin o prevedere din art. 88 CM, întreaga procedură de concediere pe motiv de reducere a statelor de personal devine ilegală, iar ordinul de concediere trebuie anulat de către instanța de judecată.

Prima acțiune pe care trebuie să o facă un angajator prin prisma art. 88 alin. (1) Codul muncii este să emită un ordin motivat juridic sau economic de reducere a numărului sau a statelor de personal. Motivarea juridică a ordinului de reducere a numărului sau a statelor de personal în practică nu prea prezintă probleme, ori orice angajator are dreptul conferit de lege de a aproba sau modifica state de personal. Totuși dacă potrivit legii aprobarea statelor de personal trebuie aprobată de către un consiliu din cadrul unității sau de către fondatorul unității, atunci urmează a fi respectate și aceste cerințe legale. Spre exemplu statutul Agenției Servicii Publice aprobat prin Hotărârea de Guvern nr. 314 din 22.05.2017 [2] în anexa nr. 1, în pct. 12 alin. (4) prevede că una din atribuțiile Consiliului Agenției este coordonarea structurii și statului de personal ale Agenției. Iar pct. 21 al Statutului Agenției Servicii Publice prevede că deciziile Consiliului Agenției se plasează pe pagina web oficială a Agenției. De asemenea, potrivit pct. 2 al Hotărârii de Guvern nr. 314 din 22.05.2017 privind constituirea Agenției Servicii Publice, se prevede că Cancelaria de Stat va exercita, în numele Guvernului, funcția de fondator al Instituției publice Agenția Servicii Publice. Iar pct. 7 al Hotărârii de Guvern nr. 657 din 06.11.2009 pentru aprobarea Regulamentului privind organizarea şi funcţionarea, structurii şi efectivului-limită al Cancelariei de Stat [3] prevede: ,,în scopul realizării de către Guvern a prerogativelor sale constituţionale privind realizarea politicii interne şi externe a statului şi exercitarea conducerii generale a administraţiei publice, Cancelaria de Stat are următoarele atribuţii lit. - k2) coordonează și monitorizează activitatea structurilor

organizaționale din sfera sa de competență. Astfel orice modificare a statelor de personal ale Agenției Servicii publice urmează a fi aprobată de fondatorul său, care este Cancelaria de Stat".

În situația în care angajatorul va decide să motiveze economic ordinul de reducere a numărului sau a statelor de personal atunci urmează a avea drept fundamentare careva rapoarte de audit, care indică necesitatea de a reduce numărul sau statele de personal.

Codul muncii nu obligă angajatorul să aducă la cunoștința salariaților ordinul de reducere a numărului sau a statelor de personal emis în temeiul art. 88 alin. (1) lit. a) Codul muncii.

Următorul pas pe care trebuie să îl respecte angajatorul în procedura de reducere a numărului sau a statelor de personal este emiterea ordinului de preaviz. Astfel potrivit art. 88 alin. (1) lit. b) Codul muncii angajatorul ,,va emite un ordin (dispoziţie, decizie, hotărâre) cu privire la preavizarea, sub semnătură sau prin altă modalitate care permite confirmarea recepționării/înștiințării fiecărui salariat vizat, a salariaților cu 2 luni înainte de lichidarea unităţii ori de reducerea numărului sau a statelor de personal. În caz de reducere a numărului sau a statelor de personal, vor fi preavizate numai persoanele ale căror locuri de muncă urmează a fi reduse". Potrivit acestei norme legale, preavizarea salariatului se face cu 2 luni înainte de reducerea propriu-zisă a funcției. Însăși preavizarea urmărește scopul de a informa din timp salariatul că funcția ocupată de acesta urmează a fi redusă.

Însă cea mai frecventă greșeală efectuată de către angajator este că intrarea în vigoare a statelor de personal se face odată cu aprobarea statelor de personal, respectiv perioada de preaviz de două luni de zile capătă un caracter fictiv. Pentru a se respecta norma art. 88 alin. (1) lit. b) Codul muncii urmează ca intrarea în vigoare a statelor de personal să aibă loc la expirarea termenului de preaviz. Această concluzie este reținută și în practica constantă a Curții Supreme de Justiție, spre exemplu:

a) Decizia Curții Supreme de Justiție din 23.11.2022 Vadim Ţugulschi şi Galina Ţugulschi împotriva Societății Comerciale „Valexmar" [4] privind anularea ordinului de concediere emis în temeiul art. 86 alin. (1) lit. c) Codul muncii. Colegiul civil, comercial și de contencios administrativ lărgit al Curții Supreme de Justiție a admis recursul declarat de salariat, iar una din constatările Curții este încălcarea de către angajator a prevederilor art. 88 alin. (1) lit. b) Codul muncii: „La caz, de către

intimat se pretinde că reducerea statelor de personal a avut loc începând cu 02 august 2019, Vadim Ţugulschi şi Galina Ţugulschi, fiind preavizaţi prin ordinul nr. 15 şi nr.16 din 02 august 2019, în legătură cu reducerea funcţiilor deţinute, însă aceasta fiind contrar prevederilor art. 88 alin. (1) din Codul muncii, care prevede expres că preavizarea are loc cu 2 luni înainte de reducerea numărului sau a statelor de personal şi nu cu 2 luni înainte de concediere, precum a fost indicat în ordinul nr. 14 din 01 august 2019" ;

b) Decizia Curții Supreme de Justiție din 09.12.2020 în cauza Adela Pavlov împotriva Companiei Naţionale de Asigurări în Medicină [5] privind anularea ordinului de concediere emis în temeiul art. 86 alin. (1) lit. c) Codul muncii. Colegiul civil, comercial și de contencios administrativ lărgit al Curții Supreme de Justiție a admis recursul declarat de salariat, iar una din constatările Curții este încălcarea de către angajator a prevederilor art. 88 alin. (1) lit. b) Codul muncii. Instanţa de recurs reţine că prevederile Codului muncii stabilesc în mod expres şi imperativ că, angajatorul este în drept să concedieze salariaţii de la unitate în legătură cu reducerea numărului sau a statelor de personal doar cu condiţia că va emite un ordin (dispoziţie, decizie, hotărîre) cu privire la preavizarea, sub semnătură, a salariaţilor cu 2 luni înainte de reducerea numărului sau a statelor de personal. La caz, reducerea statelor de personal a avut loc la 18 octombrie 2017, Adela Pavlov fiind preavizată în aceeaşi zi în legătură cu reducerea funcţiei deţinute aceasta, contrar prevederilor art. 88 alin. (1) din Codul muncii, care prevede expres că preavizarea are loc cu 2 luni înainte de reducerea numărului sau a statelor de personal şi nu cu 2 luni înainte de concediere, precum a fost indicat în ordinul nr. 346-c din 18 octombrie 2017.

Următoarea obligație impusă angajatorului în temeiul art. 88 alin. (1) lit. c) Codul muncii ține de obligația de a propune în scris salariatului preavizat un alt loc de muncă (funcţie) în cadrul unităţii respective (cu condiţia că astfel de loc de muncă (funcție) există la unitate, iar salariatul preavizat întruneşte cerinţele necesare pentru suplinirea acestuia).

Astfel odată cu preavizarea salariatului angajatorul urmează să identifice faptul dacă în cadrul unității există funcții vacante care corespund criteriilor profesionale ale salariatului preavizat și, în mod obligatoriu, urmează să i le propună salariatului. Una din întrebările apărute din practică este dacă angajatorul prin prisma acestei norme legale urmează să propună doar o funcție vacantă sau este obligat să propună toate

funcțiile vacante existente în unitate. Deși norma legală ar putea sugera faptul că angajatorul ar avea obligația de a propune doar un alt loc de muncă, totuși considerăm că angajatorul este obligat să propună toate locurile de muncă vacante existente în unitate pentru care salariatul întrunește condițiile de ocupare a acestora, iar dreptul de a alege una din funcțiile vacante revine salariatului.

Din practica judiciară se constată faptul că dacă angajatorul nu respectă obligația impusă prin prevederile art. 88 alin. (1) lit. c) Codul muncii, ordinul de concediere se anulează de instanța de judecată:

a) Decizia Curții Supreme de Justiție din 03.04.2019 în cauza Petru Erhan împotriva Întreprinderii de Stat „Moldatsa" [6] cu privire la anularea ordinului de concediere emis în temeiul art. 86 alin. (1) lit. c) Codul muncii. Colegiul civil, comercial și de contencios administrativ lărgit al Curții Supreme de Justiție a admis recursul declarat de salariat, iar una din constatările Curții este ***încălcarea de către angajator a prevederilor art. 88 alin. (1) lit. c) Codul muncii:*** ÎS „Moldatsa" menţionează că la momentul preavizării în cadrul întreprinderii nu existau locuri de muncă vacante, actele cauzei denotă cert că la 23 mai 2016, data concedierii lui Petru Erhan, exista funcţia vacantă de director al Direcţiei Relaţii Externe şi Relaţii cu Publicul, persoana care deţinea această funcţie aflându-se în concediu de maternitate.

b) Decizia Curții Supreme de Justiție din 20.02.2020 în cauza Voleanschi Alexei vs SA Servicii Comunale Floresti [7] cu privire la anularea ordinului de concediere emis în temeiul art. 86 alin. (1) lit. c) Codul muncii. Colegiul civil, comercial și de contencios administrativ lărgit al Curții Supreme de Justiție a admis recursul declarat de salariat, iar una din constatările Curții este încălcarea de către angajator a prevederilor art. 88 alin. (1) lit. c) Codul muncii. Curtea a reținut: ce ține de alegația intimatului SA „Servicii Comunale Floreşti" că funcția de inginer în secția Tehnică contractare şi facturare, la care pretindea şi Alexei Voleanschi, a fost propusă unei altei persoane care avea calități şi criterii mai înalte faţă de Alexei Voleanschi, Colegiul lărgit conchide că aceasta este lipsită de suport factologia şi juridic, or angajatorul este obligat să propună toate funcțiile vacante persoanelor a cărei funcţie urmează a fi redusă şi întruneşte condițiile necesare pentru suplinirea acestuia, pe când, la caz, se atestă că salariatului Alexei Voleanschi nici nu i-a fost propus funcția de inginer şef. De altfel, angajatorul nu a negat că salariatul Alexei Voleanschi nu

corespunde funcției de inginer şef, dar a menționat că această funcţie a fost propusă altei persoane care avea calități şi criterii mai înalte.

În situația în care salariatul acceptă una din funcțiile vacante propuse de angajator, contractul de muncă se va modifica prin transferul salariatului la un alt loc de muncă.

De asemenea o altă obligație impusă angajatorului în procedura de reducere a numărului sau a statelor de personal să reducă, în primul rând, locurile de muncă vacante. Totodată dacă în cadrul unității există salariați angajați prin cumul se va desface contractul individual de muncă în primul rând cu salariaţii angajaţi prin cumul.

O altă garanție a salariaților în procedura de reducere a numărului sau a statelor de personal se referă la faptul că în perioada de preaviz angajatorul urmează a acorda va acorda salariatului ce urmează a fi concediat o zi lucrătoare pe săptămînă cu menţinerea salariului mediu pentru căutarea unui alt loc de muncă. De obicei, în practică, alegerea zilei libere se face de către salariat însă dacă salariatul nu dorește să aleagă ziua liberă, acordarea zilei libere se va face de către angajator reieșind din necesitățile unității.

De asemenea în cadrul procedurii de reducere a numărului sau a statelor de personal angajatorul este obligat să informeze, cu două luni înainte de concediere, agenția pentru ocuparea forței de muncă privind numele persoanelor ce urmează a fi concediate pe motiv de reducere a numărului sau a statelor de personal. Scopul informării agenției de ocupare a forței de muncă este de a oferi posibilitatea salariaților ce urmează a fi concediați dreptul de a beneficia de servicii de preconcediere. La general acordarea serviciilor de preconcediere are drept scop prevenirea șomajului și diminuarea efectului social nefavorabil în cazul lichidării unității, reducerii numărului sau a statelor de personal.

În afară de respectarea cerințelor legale expuse în art. 88 Codul muncii, atunci când are loc reducerea numărului de personal, deci atunci când vor fi reduse nu toate funcțiile de același fel ci doar o parte dintre ele, angajatorul trebuie suplimentar să respecte și prevederile art. 183 Codul muncii, care prevede dreptul preferențial al salariaților de a rămâne la locul de muncă. Astfel potrivit art. 183 Codul muncii în caz de reducere a numărului sau a statelor de personal de dreptul preferențial de a rămâne în muncă îl au salariații care au o productivitate și o calificare în muncă mai

mare. În ipoteza în care angajatorul nu poate identifica care din salariați are dreptul preferențial de a rămâne în muncă din motiv că salariații au o calificare sau productivitate în muncă egală, atunci se va aplica adițional prevederile art. alin. 2 al art. 183 Codul muncii care prevede următoarele categorii de departajare:

„(2) În cazul unei egale calificări şi productivităţi a muncii, de dreptul preferenţial de a fi lăsaţi la lucru au:

a. salariaţii cu obligaţii familiale, care întreţin două sau mai multe persoane şi/sau o persoană cu dizabilităţi;
b. salariaţii în a căror familie nu sînt alte persoane cu venit de sine stătător;
c. salariaţii care au o mai mare vechime în muncă în unitatea respectivă;
d. salariaţii care au suferit în unitatea respectivă un accident de muncă sau au contractat o boală profesională;
e. salariaţii care îşi ridică calificarea în instituţiile de învățământ superior şi profesional tehnic, fără scoatere din activitate;
f. persoanele cu dizabilităţi de pe urma războiului şi membrii familiilor militarilor căzuţi sau dispăruţi fără urmă;
g. participanţii la acţiunile de luptă pentru apărarea integrităţii teritoriale şi independenţei Republicii Moldova;
h. inventatorii;
i. persoanele care s-au îmbolnăvit sau au suferit de boală actinică şi de alte boli provocate de radiaţie în urma avariei de la Cernobîl;
j. persoanele cu dizabilităţi în privinţa cărora este stabilit raportul de cauzalitate dintre survenirea dizabilităţii şi avaria de la C.A.E. Cernobîl, participanţii la lichidarea consecinţelor avariei de la C.A.E. Cernobîl în zona de înstrăinare în anii 1986-1990;
k. salariaţii care au mai multe stimulări pentru succese în muncă şi nu au sancţiuni disciplinare (art.211);
l. salariaţii cărora le-au rămas cel mult 5 ani până la stabilirea pensiei pentru limită de vârstă” [1].

Iar alin. (3) al art. 183 Codul muncii prevede: „în cazul când unele persoane indicate la alin.(2) corespund câtorva criterii prevăzute la acest alineat, dreptul preferenţial de a fi lăsate la lucru aparţine persoanelor care corespund mai multor criterii în comparaţie cu celelalte persoane. În caz de egalitate a numărului de criterii,

dreptul preferenţial aparţine persoanei care are o vechime în muncă mai mare la unitatea respectivă" [1].

În ipoteza în care angajatorul a respectat toată procedura de concediere a salariatului pe motiv de reducere a numărului sau a statelor de personal are dreptul să emită ordinul de concediere în temeiul art. 86 alin. (1) lit. c) Codul muncii. Articolul 88 alin. (2) Codul muncii prevede expres faptul că „în cazul în care, după expirarea termenului de preavizare de două luni, nu a fost emis ordinul (dispoziţia, decizia, hotărîrea) de concediere a salariatului, această procedură nu poate fi repetată în cadrul aceluiaşi an calendaristic. În termenul de preavizare nu se include perioada aflării salariatului în concediul anual de odihnă, în concediul de studii şi în concediul medical " [1].

De asemenea art. 88 Codul muncii mai instituie o limitare pentru angajator și anume ca locul de muncă redus nu poate fi restabilit în statele unității pe parcursul anului calendaristic în care a avut loc concedierea salariatului care l-a ocupat. Această prevedere urmărește scopul de a evita concedierile fictive pe motiv de reducere a numărului sau a statelor de personal.

După emiterea ordinului de concediere în temeiul art. 86 alin. (1) lit. c) Codul muncii angajatorul este ținut față de fostul salariat să plătească indemnizațiile prevăzute de art. 186 Codul muncii. Astfel fostul salariat este obligat ca pentru prima lună după concediere să plătească fostului salariat o indemnizaţie de eliberare din serviciu egală cu mărimea sumată a unui salariu mediu săptămânal pentru fiecare an complet lucrat la unitatea în cauză, dar nu mai mare decât șase salarii medii lunare și nu mai mică decât un salariu mediu lunar. De asemenea fostul salariat va avea dreptul la plata pentru a doua și a treia lună a câte o indemnizație de eliberare din serviciu egală cu cuantumul salariului mediu lunar, însă cu condiția că fostul salariat nu a fost plasat în câmpul muncii. În ipoteza în care fostul salariat se angajează în câmpul muncii pe parcursul la a doua sau a treia lună indemnizaţia se va achita pe perioada de până la data angajării acesteia.

g) va prezenta, în modul stabilit, cu 2 luni înainte de concediere, agenţiei pentru ocuparea forţei de muncă informaţiile privind persoanele ce urmează a fi disponibilizate;

h) se va adresa organului (organizatorului) sindical în vederea obţinerii opiniei consultative privind concedierea salariatului respectiv;

BIBLIOGRAFIE:

1. Codul muncii al Republicii Moldova adoptat prin legea nr. 154 din 28.03.2003. În: Monitorul Oficial al Republicii Moldova nr. 159-162 din 29.07.2003.

2. Hotărârea de Guvern nr. 314 din 22.05.2017 privind aprobarea Statutului Agenției Servicii Publice. Monitorul oficial al Republicii Moldova nr. 162-170 art. 396 din 26.05.2017.

3. Hotărârea de Guvern nr. 657 din 06.11.2009 pentru aprobarea Regulamentului privind organizarea şi funcţionarea, structurii şi efectivului-limită al Cancelariei de Stat. Monitorul oficial al Republicii Moldova nr. Monitorul Oficial Nr. 162 art. 724 din 10.11.2009.

4. Decizia Curții Supreme de Justiție din 23.11.2023, dosar nr. 2ra-1142/2022, http://jurisprudenta.csj.md/search_col_civil.php?id=69612 (accesat: 30.09.2024).

5. Decizia Curții Supreme de Justiție din 09.12.2020, Dosarul nr. 2ra-914/20, https://jurisprudenta.csj.md/search_col_civil.php?id=59312 (accesat: 30.09.2024);

6. Decizia Curții Supreme de Justiție din 03.04.2019, dosar nr. 2ra-338/19, https://jurisprudenta.csj.md/search_col_civil.php?id=50246 (accesat: 30.09.2024);

7. Decizia Curții Supreme de Justiție din 20.02.2020, dosar nr. 2ra-338/19, https://jurisprudenta.csj.md/search_col_civil.php?id=55595, (accesat: 30.09.2024);

CZU: 349.2:331.108.45 **https://doi.org/10.59295/rpijn2025.88**

REPERE PRIVIND REGLEMENTAREA JURIDICĂ A FORMĂRII PROFESIONALE

JOSANU Dorin,
Universitatea de Stat din Moldova,
asistent universitar,
Departamentul Drept privat al Facultății de Drept
ORCID ID: 0009-0003-4490-0086

SUMMARY

In this article the author analyses some aspects that accompany social labour relations, namely the professional training of employees. Thus, one of the components of labour relations, with a certain influence and which cannot be ignored by either employer or by employee, is the professional training of employees. Whether we approach professional training from the perspective of a possibility to solve company organizational and functional issues (preparing highly qualified specialists, creating a reserve of personnel, optimizing the structure, etc.), or only from the perspective of additional costs (searching for a replacement for the employee during the period of contract suspension, paying allowances for the period of studies, etc.), knowledge of the norms that regulate this institute of labour law becomes a necessary imperative and an opportunity to use the resources that are to be allocated to this area as efficiently as possible. The method used in the research includes the analysis of the acting regulatory framework as well the norms that establish rights and obligations for employers and employees in the domain of workforce professional training.

***Keywords*:** labor legislation, professional training, employer, employee.

Analiza cadrului legal în vigoare, ne permite să concluzionăm importanța pe care o are formarea profesională pentru societate, la general, dar și în special, pentru relațiile de muncă, precum și ne permite să scoatem în evidență atenția deosebită pe care legiuitorul o acordă pregătirii profesionale și ridicării nivelului calificării forței de muncă.

Însăși legea instituie diferite forme de realizare a pregătirii profesionale, dar și condiții și garanții de realizare a acestora.

În contextul evidențierii importanței aspectului respectiv, indicăm și norma art.46 al Codului muncii al RM, care permite angajarea condiționată în cîmpul muncii a persoanelor cu vîrsta cuprinsă între 15 și 16 ani, iar una din condițiile impuse o reprezintă anume faptul că munca, în consecinţă, nu va periclita dezvoltarea, instruirea şi pregătirea profesională a acestora.

Negru, T. și Scorțescu, C., în același context, indică că funcționarea normală a

economiei naționale este în mod decizional determinată de gradul de pregătire și de perfecționare profesională permanentă a factorului uman, a forței de muncă [1, p. 67].

Țiclea, Al., cu referire la dreptul muncii român, dar și cu aplicabilitate la sistemul nostru de drept al muncii, menționează că formarea profesională, într-un sens larg, presupune și perfecționarea pregătirii inițiale de care dispune salariatul, adică dobândirea de cunoștințe noi, iar având în vedere importanța sa, formarea profesională este privită ca un proces continuu, determinat obiectiv de progresul societății, de dezvoltarea neîntreruptă a științei și tehnicii moderne [2, p. 299].

În sistemul ramurii dreptului muncii al Republicii Moldova, raporturile juridice de formare profesională fac parte din raporturile juridice de muncă auxiliare, de deservire, fapt care, însă nu diminuează din importanța acestora, or aportul pe care îl pot aduce la desfășurarea normală a raporturilor de bază, celor nemijlocite de muncă, este unul considerabil, calificarea înaltă a salariatului, inclusiv perfecționarea continuă a acestuia, în mod inerent urmează să influențeze benefic rezultatele muncii și climatul în relațiile angajator-salariat.

La categoria raporturilor conexe de muncă atribuie formarea profesională a salariaților și profesorii Boișteanu, Ed. și Romandaș, N. [3, p. 21].

Pregătirea profesională a salariatului, în opinia profesorului Sadovei, N., reprezintă unul din elementele determină caracterul *intuitu personae* al raportului juridic de muncă [4, p. 95]

Cu referire la cadrul legal și normativ al pregătirii profesionale ținem să menționăm prevederile Codului muncii al RM și ale Codului educației al RM, și, în special, ale titlului VIII al Codului muncii, întitulat Formarea Profesională, dar și ale capitolului III al titlului VI, al aceluiași cod, care nemijlocit reglementează garanţiile şi compensaţiile pentru salariaţii care îmbină munca cu studiile [5, 6]. La categoria prevederilor legale, atât cu caracter general, cât și în special pentru raporturile de ucenicie, menționăm și prevederile Codului civil al RM [7], iar la categoria actelor normative subordonate legii, drept cele mai importante, indicăm Hotărîrea Guvernului nr. 222 din 26.03.2024 pentru aprobarea Regulamentului cu privire la educația a adulților [8] și Hotărîrea Guvernului nr.435 din 23.04.2007 pentru aprobarea Regulamentului cu privire la acordarea unor garanţii şi compensaţii salariaţilor care îmbină munca cu studiile [9].

În esență, legiuitorul, în art.212 al Codului muncii al RM, deosebește trei tipuri

de formare profesională: formarea profesională, formarea profesională continuă și formarea profesională tehnică, definindu-le după cum urmează: formare profesională – orice proces de instruire în urma căruia un salariat dobândeşte o calificare, atestată printr-un certificat sau o diplomă eliberată în condiţiile legii; formare profesională continuă – orice proces de instruire în cadrul căruia un salariat, având deja o calificare ori o profesie, îşi completează cunoştinţele profesionale prin aprofundarea cunoştinţelor într-un anumit domeniu al specialităţii de bază sau prin deprinderea unor metode sau procedee noi aplicate în cadrul specialităţii respective; formare tehnică – orice sistem de instruire prin care un salariat însuşeşte procedeele de aplicare în procesul muncii a mijloacelor tehnice şi tehnologice [5].

Prin prisma altor prevederi legale mai delimităm, ca și formă de pregătire profesională, ucenicia, unde Codul muncii nu conține o definiție a uceniciei, însă, în esență, aceasta reprezintă o modalitate de căpătare a unei calificări profesionale prin muncă, altfel spus, prin intermediul exercitării unor atribuții, sub supravegherea unei persoane ce deține competențele necesare (instructor) persoana însușește o anumită meserie și obține abilitățile necesare ce îi permit angajarea ulterioară în câmpul muncii.

În cadrul formării profesionale realizată cu aportul angajatorului, acesta suportă anumite costuri, inclusiv de ordin material, inclusiv și la formarea inițială a salariatului, fapt care presupune și o anumită atitudine din partea salariatului, dar și evitarea unui risc de a fi prejudiciat de un salariat de rea-credință.

Formarea profesională inițială se realizează prin intermediul contractului de calificare profesională, care, conform art. 215 al Codului muncii al RM, este un contract special, adiţional la contractul individual de muncă, încheiat în formă scrisă, în baza căruia salariatul se obligă să urmeze un curs de formare profesională, organizat de angajator, pentru a obţine o calificare profesională [5].

Codul muncii nu înaintează careva cerințe pentru încheierea sau conținutul contractului de calificare profesională, însă, pentru a evita eventualele prejudicii sau litigii, angajatorul urmează să țină cont de anumite reguli.

Inițial, indicăm că fiind un contract special adițional la cel individual de muncă, în lipsa unor norme în parte, la încheierea acestuia urmează să se țină cont de regulile generale de încheiere a contractului individual de muncă, cum ar fi: caracterul legal și moral al obiectului contractului (profesiei ce urmează a fi însușită); libera exprimare

a voinței ș.a.

La fel, considerăm necesar pentru angajator să includă în conținutul contractului așa aspecte ca:

- domeniul calificării profesionale (eventual, specialitatea pe care o va obţine salariatul);
- obligaţia salariatului de a finisa cursul de formare profesională;
- obligația salariatului de a activa conform profesiei, specialităţii, calificării obţinute un anumit termen minim și însăși termenul respectiv;
- condiţiile de restituire a cheltuielilor suportate de angajator pentru cursul respectiv în cazul refuzul salariatului de a-l finisa sau în cazul eliberării acestuia din serviciu din motive ce îi pot fi imputate (demisia, concedierea pe temeiuri disciplinare) înainte de expirarea termenului minim invocat la cerința anterioară.

Însăși formarea profesională poate fi organizată atât nemijlocit în cadrul unității, cât și contractată de angajator în cadrul instituțiilor specializate. În cazul în care formarea profesională este organizată la nivel de unitate conform contractului de calificare profesională, aceasta urmează să se realizeze de către un instructor sau maistru de instruire, numit de angajator dintre salariaţii calificaţi cu experienţă profesională şi autorizat în modul prevăzut de lege.

Un aspect răspândit în cadrul raporturilor juridice de muncă reprezintă ridicarea calificării de către salariați, fapt care în legislație este întâlnit sub termenul de formare profesională continuă.

Inițial, menționăm importanța promovării politicii de stat în domeniul perfecţionării şi recalificării cadrelor din economia naţională în conformitate cu cerinţele economiei de piaţă, fapt care și a dictat, în mare parte, reglementarea domeniului. Astfel, regulamentul cu privire la educația adulților are menirea de a stabili un cadru normativ unitar al educației generale a adulților și al formării profesionale a adulților (inițială și/sau continuă) în cadrul învățării pe tot parcursul vieții, iar însăși educația adulților, printre scopurile sale, are și așa scopuri ca: facilitarea integrării sociale a indivizilor, în conformitate cu aspirațiile lor profesionale și cu necesitățile pieței muncii; actualizarea cunoștințelor și perfecționarea pregătirii profesionale în ocupația de bază, precum și în ocupații înrudite; recalificarea acestora ținând cont de restructurarea economică, de mobilitatea socială sau de modificările capacității de muncă – toate acestea, în ansamblu, venind să contribuie și la

dezvoltarea raporturilor juridice de muncă și a pieții muncii.

Cu referire la formarea prin intermediul cursurilor şi programelor de calificare suplimentară şi recalificare profesională, inițial, indicăm că, conform prevederilor, aceasta se organizează în baza Cadrului Naţional al Calificărilor şi a standardelor de evaluare externă şi acreditare și ținând cont de cerinţele prevăzute în Nomenclatorul specialităţilor faţă de anumite profesii şi funcţii, iar la finalul cursurilor tematice de formare continuă, de perfecţionare/specializare/policalificare, prestatorii de educație urmează să elibereze certificate de perfecționare/calificare/atestare a competențelor profesionale.

Formarea profesională continuă în raporturile dintre angajator și salariat se realizează pin intermediul contractului de formare profesională continuă. În esență, angajatorul are dreptul să încheie un contract de formare profesională continuă cu orice salariat al unității.

Conform prevederilor art.216 al Codului muncii al RM, contractul de formare profesională continuă se încheie în formă scrisă, este un act adiţional la contractul individual de muncă şi se reglementează de legislaţia muncii şi de alte acte normative ce conţin norme ale dreptului muncii [5].

Cu referire la conținutul contractului de formare profesională continuă, menționăm că prevederile art.217 al Codului muncii al RM înaintează anumite cerințe obligatorii, și anume, specificăm că acesta trebuie să includă: numele şi prenumele sau denumirea părţilor; indicarea profesiei, specialităţii şi calificării pe care o va obţine salariatul; obligaţiile angajatorului privind crearea condiţiilor de instruire stipulate în contract; termenul contractului; obligaţia persoanei de a urma cursul de formare profesională şi de a activa conform profesiei, specialităţii, calificării obţinute în termenul stabilit de contractul respectiv; condiţiile de retribuire a muncii pe durata formării profesionale continue; condiţiile de acoperire (restituire) a cheltuielilor suportate de părţi (de o parte) pe durata formării profesionale continue, în cazul eliberării salariatului înainte de expirarea termenului prevăzut de contractul de formare [5].

Concomitent, indicăm că contractul de formare profesională continuă poate cuprinde şi alte clauze determinate de părţi, care nu contravin legislaţiei în vigoare, sub condiția că clauzele care contravin legislaţiei în vigoare, prevederilor convenţiilor colective şi ale contractelor colective de muncă, sînt considerate nule şi inaplicabile.

Conform normelor în vigoare, durata formării profesionale continue nu trebuie

să depăşească, pe parcursul săptămânii, durata timpului de muncă stabilită de legislația muncii pentru vîrsta şi profesia respectivă la executarea lucrărilor corespunzătoare, iar termenul contractului de formare profesională continuă, începe să curgă la data indicată în contract, prelungindu-se cu perioada concediului medical sau în alte cazuri prevăzute de contract.

La fel, se stabileşte că salariaţii încadraţi în formarea profesională continuă în unitate pot fi eliberaţi temporar de la munca prevăzută de contractul individual de muncă sau pot lucra în condiţiile timpului de muncă parţial ori ale regimului flexibil al timpului de muncă, cu acordul scris al angajatorului. În același timp, pentru salariaţii respectivi se interzice: prestarea muncii în condiţii grele, vătămătoare şi/sau periculoase; munca suplimentară; munca de noapte, precum și detaşarea nelegată de formarea profesională.

Unul dintre cele mai interesante aspecte ale formării profesionale, din punct de vedere juridic, îl reprezintă formarea profesională prin intermediul uceniciei.

Astfel, aceasta se realizează în cadrul raporturilor juridice de muncă, îmbracă forma unui contract, care conform legislației este numit drept contract civil, fără a se regăsi în Codul civil al RM, regăsindu-se în Codul muncii al RM, cu specificarea că i se aplică normele legislației muncii, și, în mod evident, cu aplicabilitatea, la general, a normelor legislației civile.

Conform, prevederilor art.216 al Codului muncii al RM, contractul de ucenicie este un contract de drept civil, încheiat în formă scrisă, şi se reglementează de Codul civil şi de alte acte normative [5].

După cum am expus anterior, contractul respectiv se realizează, de facto, în mediul unui raport juridic de muncă și, orice angajator are dreptul să încheie un contract de ucenicie cu o persoană care este în căutarea unui loc de muncă şi care nu are o calificare profesională.

În corespundere cu statutul său, pentru a nu i se afecta valabilitatea, încheierea acestui contract urmează să respecte condițiile generale solicitate de prevederile Codului civil al RM – discernământul părților, libertatea de exprimare a voinței și lipsa viciilor de consimțământ, forma, cauza, obiectul etc.

La rândul său, cerințele față de conţinutul contractului de ucenicie se conțin în Codul muncii al RM, și anume: numele şi prenumele sau denumirea părţilor; indicarea profesiei, specialităţii şi calificării pe care o va obţine ucenicul; obligaţiile angajatorului

privind crearea condiţiilor de instruire stipulate în contract; termenul contractului; obligaţia persoanei de a urma cursul de formare profesională şi de a activa conform profesiei, specialităţii, calificării obţinute în termenul stabilit de contractul respectiv; condiţiile de retribuire a muncii pe durata uceniciei; condiţiile de acoperire (restituire) a cheltuielilor suportate de părţi (de o parte) pe durata uceniciei în cazul eliberării salariatului înainte de expirarea termenului prevăzut de contract [5].

Pe lângă clauzele obligatorii, contractul de ucenicie poate cuprinde şi alte clauze determinate de părţi, care nu contravin legislaţiei în vigoare, dar, ca și în cazul contractului de formare profesională continuă, acele clauze care vor contravine legislaţiei în vigoare, prevederilor convenţiilor colective şi ale contractelor colective de muncă vor fi considerate nule şi inaplicabile.

În ceea ce privește realizarea contractului, legea specifică că în privinţa ucenicilor se aplică legislaţia muncii, inclusiv legislaţia privind protecţia muncii, iar angajatorul va asigura, printr-un control corespunzător, efectuat în comun cu reprezentanţii salariaţilor, eficienţa sistemului de ucenicie şi protecţia adecvată a lor.

În contextul analizei instituției formării profesionale, concluzionăm nu doar importanța acesteia pentru sistemul ramurii dreptului muncii, dar și importanța practică a acesteia, iar respectarea garanțiilor la pregătirea profesională a salariaților, limitele acestora acordate prin lege, dar și perfectarea corectă a relațiilor, va permite angajatorului atât o planificare mai rațională a cheltuielilor pentru formarea profesională, cu posibilitatea de transformare a lor în investiții, precum și evitarea eventualelor litigii și a costurilor suplimentare însoțite de acestea.

BIBLIOGRAFIE:

1. NEGRU T., SCORTESCU C. Dreptul muncii - Curs universitar. Ch. Labirint–Cutasevici Îl, 2010 (F.E.P. ”Tipogr. Centrală”). 320 p. ISBN: 978-9975-943-19-7.

2. ȚICLEA. Al. *Tratat de dreptul muncii: legislație, doctrină, jurisprudență*. Ed. a 7-a, rev. și adăugată. București: Universul Juridic, 2013. 1048 p. ISBN 978-606-673-094-5.

3. BOIȘTEANU, Ed., ROMANDAȘ, N., *Dreptul muncii. Manual*, Chișinău: S. n., 2014 (F.E.-P. ”Tipografia Centrală). 736 p. ISBN 978-9975-53-444-4.

4. SADOVEI, N., *Dihotomia raportului juridic de muncă: Studiu monografic*/Nicolai Sadovei; Univ. de Stat din Moldova, Facultatea de Drept; Catedra Dreptul Muncii. Ch.: „ Garomont – Studio” SRL, 2011. p. 203. ISBN 978-9975-4223-0-7.

5. Codul muncii al Republicii Moldova, nr.154 din 28.03.2003. În *Monitorul*

Oficial al Republicii Moldova, 2003, nr.159-162.

6. Codul educației al Republicii Moldova nr. 152 din 17.07.2014//Publicat: 24.10.2014 în *Monitorul Oficial* nr. 319-324 art. 634.

7. Codul civil al Republicii Moldova nr. 1107 din 06.06.2002//Publicat: 22.06.2002 în *Monitorul Oficial* nr. 82-86 art. 661 şi republicat în *Monitorul Oficial* nr.66-75 din 01.03.2019 art.132.

8. Hotărîrea Guvernului nr. 222 din 26.03.2024 pentru aprobarea Regulamentului cu privire la educația a adulților. În *Monitorul Oficial al Republicii Moldova*, 2024, nr. 141-143.

9. Hotărârea Guvernului nr.435 din 23.04.2007 pentru aprobarea Regulamentului cu privire la acordarea unor garanţii şi compensaţii salariaţilor care îmbină munca cu studiile. În *Monitorul Oficial al Republicii Moldova*, 2007, nr. 60-63.

CZU: 347.121:347.513 **https://doi.org/10.59295/rpijn2025.89**

RĂSPUNDEREA DISCIPLINARĂ PENTRU ÎNCĂLCAREA LEGISLAȚIEI SILVICE

DUMNEANU Victor,
Universitatea de Stat din Moldova,
lector universitar,
Departamentul Drept public al Facultății de Drept
ORCID ID: 0009-0005-6408-1270

JOSANU Dorin,
Universitatea de Stat din Moldova,
asistent universitar,
Departamentul Drept privat al Facultății de Drept
ORCID ID: 0009-0003-4490-0086

SUMMARY

In this article the authors analyse the disciplinary liability to which special categories of employees may be subject, namely employees who perform duties in the forestry field. The article highlights the concept of legal liability and disciplinary liability as variety of legal liability, as well as the conditions that lead to the emergence of this type of liability. At the same time, to determine the circle of subjects of disciplinary liability for violation of forestry legislation, the authors list the categories of employees who have duties and obligations to fulfil and/or control the norms of the forestry legislation, with the identification of the status of these subjects and the duties that generate rights and obligations that form their status. The method used in the research includes the analysis of the acting regulatory framework, including labour forestry legislation laws and their correlation.

***Keywords*:** forestry legislation, legal liability, disciplinary liability, labour discipline, forestry disciplinary offense.

Este binecunoscut faptul că răspunderea juridică este concepută ca un tip al răspunderii sociale care survine ca urmare a nerespectării unor anumite norme juridice ce stabilesc comportamentul subiecților în cadrul anumitor relații sociale guvernate de aceste norme.

Autorii Negru, B., și Negru, A., evidențiază importanța răspunderii juridice, indicând că aceasta pe bună dreptate este una din instituțiile centrale ale dreptului [1, p.466], și specifică că aceasta este o parte integrantă a răspunderii sociale, specificul căreia constă în faptul că ea se referă la obligația de a răspunde pentru încălcarea normei de drept [1, p.467]. La rândul său, Avornic, Gh. definește răspunderea juridică

drept o măsură de constrângere aplicată de către stat pentru comiterea unei fapte ilicite şi exprimată prin aplicarea unor sancţiuni cu caracter material, organizaţional sau de ordin material [2, p. 490].

Autorii Negru, B., și Negru, A., printre multiplicitatea formelor răspunderii juridice, menționează și răspunderea disciplinară, și constată că aceasta survine în cazul în care angajatul încalcă cu vinovăție obligațiile de serviciu și cauzează o pagubă organizației la care este angajat [1, p.476]. Drept una din forme ale răspunderii juridice, răspunderea disciplinară este indicată și de către Avornic, Gh., ce specifică că aceasta este reglementată de normele dreptului muncii, de normele Codului muncii, dar și de statute disciplinare sau alte acte normative pentru unele categorii de salariați [2, p.512].

Dicţionarul de drept al muncii la capitolul "răspunderea" stipulează că răspunderea disciplinară este ansamblul normelor din cadrul legislaţiei muncii care definesc trăsăturile abaterilor disciplinare, stabilesc sancţiunile şi reglementează condiţiile de fond şi cele procedurale pentru aplicarea lor [3, p.135].

Negru, T. și Scorțescu, C., concretizează că răspunderea disciplinară survine doar în cazul comiterii unei fapte ilicite în sfera relațiilor sociale de muncă [4, p.244], iar Boișteanu, Ed. și Romandaș, N., desprind următoarele elemente ale răspunderii disciplinare: calitatea de salariat; existența unei fapte ilicite (adică a unei abateri disciplinare); săvârșirea faptei cu vinovăție; un rezultat dăunător; și legătura de cauzalitate dintre faptă și rezultat [5, p.646].

În esență, conceptul răspunderii disciplinare este analizat în mod similar și în literatura altor state. Astfel, indicăm că Țiclea, Al., cu referire la legislația română, constată că în legislația muncii nu există o definiție a răspunderii disciplinare, dar se acceptă unanim că aceasta intervine în cazurile în care un salariat săvârșește cu vinovăție o abatere disciplinară [6, p.803].

Conceptul de răspundere disciplinară este în mod inerent legat de conceptul de disciplină a muncii, or anume încălcarea regulilor din domeniul disciplinei de muncă, inclusiv a celor de producție – obligațiilor de funcție ce urmează a fi îndeplinite de către angajat – și provoacă survenirea răspunderi disciplinare.

În acest context, indicăm că disciplina muncii reprezintă un aspect important al desfăşurării relaţiilor de muncă, or acesta este factorul principal, esenţial, şi real ce contribuie şi influenţează procesul de creare a bunurilor materiale şi spirituale, cât şi modul de gestionare a lor.

Disciplina muncii este un element al relaţiilor de muncă, altfel spus o parte componentă a acestora. Astfel disciplina muncii stabileşte o anumită categorie de norme juridice ce impune o subordonare din partea salariaţilor pe parcursul desfăşurării obligaţiilor de serviciu în conformitate cu Codul Muncii al Republicii Moldova, cu alte legi în vigoare cât şi cu acte normative subordonate legii, inclusiv diferite acte cu caracter special ce stabilesc atribuții de funcții pentru angajați din diferite domenii, dar și necesitatea de a respecta anumite reguli de conduită specifice domeniului de activitate.

Însăşi Codul Muncii în art.201 defineşte disciplina muncii ca obligaţia tuturor salariaţilor de a se subordona unor reguli de comportare stabilite în conformitate cu Codul Muncii al Republicii Moldova, cât şi cu alte acte normative, cu convenţiile colective, cu contractele colective şi cu cele individuale de muncă, precum şi cu actele normative la nivel de unitate, inclusiv cu regulamentul intern al unităţii, dacă acesta există [7].

Baza normativă a disciplinei muncii cu siguranţă nu se limitează doar la reglementările din Codul Muncii al RM, deoarece obligaţiile de disciplină a muncii este şi ea diversă specificaţia fiind impusă de diversitatea raporturilor juridice de muncă, adică de categoriile de funcţii şi funcţionari, de diferitele ramuri ale vieţii social-economice.

Deşi Codul silvic nu prevede aşa un tip de răspundere, cum este răspunderea disciplinară, pentru încălcarea legislaţiei silvice, este evident, că pentru nerespectarea obligațiilor instituite prin legislația silvică pentru angajații din domeniu, aceștia pot fi atrași și la răspunderea disciplinară.

Răspunderea disciplinară pentru încălcarea legislației silvice reprezintă un tip al răspunderii juridice care poate fi caracterizată sub mai multe aspecte. Din punct de vedere obiectiv, răspunderea disciplinară pentru încălcarea legislației silvice cuprinde o totalitate de norme juridice care reglementează relațiile dintre autoritatea publică administrativă ce deține competențe în domeniul silvic și angajați, în legătură cu neîndeplinirea sau îndeplinirea necorespunzătoare a atribuțiilor de serviciu, ce reiese din relațiile silvice, calificate ca abateri disciplinare. Din punct de vedere subiectiv, aceasta reprezintă dreptul statului de trage la răspundere pentru fapta ilegală determinată de legislația silvică în persoana autorității publice și în obligația angajatului acestei autorități de a răspunde conform sancțiunilor stabilite, inclusiv

recuperarea daunei aduse prin neîndeplinirea și/sau îndeplinirea necorespunzătoare a atribuțiilor de serviciu.

Răspunderea disciplinară pentru nerespectarea legislaţiei silvice se aplică de către angajatorul din domeniu, faţă de salariatul ce activează în domeniul silvic și realizează anumite atribuții de funcții prevăzute de legislația silvică în situaţia în care ultimul adică, salariatul nu şi-a îndeplinit sau îşi îndeplineşte necorespunzător obligaţiile contractuale, cum ar fi cele legate nemijlocit de procesul privind folosirea raţională, paza şi protecţia resurselor forestiere.

Cu titlu de exemplu, constatăm că delictul disciplinar silvic poate fi exprimat printr-o acţiune sau inacţiune, atunci când la una din unităţile silvice, persoana responsabilă de protecţia şi folosirea raţională a resurselor forestiere nu a perfectat: autorizaţiile necesare pentru folosirea resurselor silvice, nu a îndeplinit planul de măsuri privind protecţia şi paza resurselor forestiere, nu a respectat careva norme tehnice fiind legate de exploatarea unor sectoare de teren din fondul forestier, care au dus, sau pot duce la poluarea fondului forestier şi respectiv a mediului. Respectiv, obiectul acestor încălcări disciplinare este constituit pe de o parte de faptul că nu au fost îndeplinite, sau au fost îndeplinite necorespunzător obligaţiile din contractul individual de muncă, iar pe de altă parte aceste obligaţii reiese din legislaţia silvică.

Cu toate acestea, până la aplicarea sancțiunilor juridice este necesar să determinăm și să descifrăm conținutul răspunderii juridice, care în dependență de fapta săvârșită și consecințele acesteia, poate îmbrăca diferite forme. Totuși până la urmă, răspunderea disciplinară pentru încălcarea legislației silvice, reprezintă și se caracterizează ca un raport juridic, care urmează a fi stabilit/concretizat și individualizat, respectiv ca oricare raport juridic trebuie de stabilit obiectul, subiecții și conținutul acestuia. Astfel, obiectul raportului juridic îl reprezintă activitatea statului în persoana autorității publice administrative învestită cu funcții de procedură disciplinară, iar subiecții sunt Agenția Moldsilva și angajații acesteia.

Conform prevederilor punctului 2 al Anexei nr. 2 a Hotărârii Guvernului nr. 150 din 02 martie 2010 pentru aprobarea Regulamentului privind organizarea și funcționarea Agenției Moldsilva, structurii și efectivului - limită ale aparatului central al acesteia, Agenţia este autoritatea administrativă în subordinea organului central de mediu al administrației publice, abilitată să asigure implementarea politicii de stat în domeniile silviculturii şi cinegeticii [8]. Totodată, punctul 9 al aceleiași hotărâri,

stabilește atribuțiile Agenției, iar misiunea principală a acesteia este, realizarea politicii promovate de organul central de mediu al administrației publice în domeniile silviculturii şi cinegeticii, în scopul dezvoltării durabile a sectorului forestier şi cinegetic din fondul forestier, asigurînd protecţia și paza pădurilor şi faunei, menţinerea şi conservarea biodiversităţii Republicii Moldova. Conform punctului 12 al aceleiași hotărîri, directorul Agenției, 5) numeşte în funcţii, modifică, suspendă şi încetează raporturile de serviciu, în condiţiile legii, a funcţionarilor publici; angajează şi concediază celălalt personal al aparatului central al Agenţiei, conducătorii entităţilor din subordine şi încheie contracte respective cu aceştia; 6) numeşte, eliberează din funcţie, încheie, modifică, suspendă, reziliază contractele de muncă cu personalul entităților din subordine, după cum urmează: în întreprinderile de stat: a) directorul (selectat în baza concursului public); b) directorul adjunct; c) contabilul-şef; d) inginerul-şef; e) inginerul silvic-şef; f) şefii de ocoale silvice; în instituțiile publice: a) directorul (selectat în baza concursului public); b) directorul adjunct; c) contabilul-şef; d) inginerul-şef [8].

Reieșind din natura raportului juridic, se determină următoarele categorii de subiecți pasibili de atragere la răspundere disciplinară pentru încălcarea legislației silvice, și anume:

1. Funcționarii publici din aparatul central al Agenției Moldsilva
2. Personalul tehnic din aparatul central al Agenției Moldsilva
3. Personalul entităților din subordinea Agenției Moldsilva

Determinând și evidențiind statutul subiecților din cadrul Agenției Moldsilva putem să constatăm și temeiul de drept aplicabil în condițiile săvârșirii abaterilor disciplinare.

Astfel, pentru a surveni răspunderea pentru funcționarii publici din cadrul Agenției Moldsilva, va fi aplicabilă Legea nr. 158 din 04.07.2008 cu privire la funcția publică și statutul funcționarului public. Se consideră abatere disciplinară în sensul Legii nr. 158/2008 următoarele fapte: nerespectarea programului de muncă, inclusiv absenţa sau întîrzierea nemotivată la serviciu ori plecarea înainte de termenul stabilit în program, admisă în mod repetat; intervenţiile în favoarea soluţionării unor cereri în afara cadrului legal; nerespectarea cerinţelor privind păstrarea secretului de stat sau a confidenţialităţii informaţiilor de care funcţionarul public ia cunoştinţă în exerciţiul funcţiei; refuzul nejustificat de a îndeplini sarcinile şi atribuţiile de serviciu, precum şi dispoziţiile

conducătorului; neglijența, tergiversarea și/sau îndeplinirea nesatisfăcătoare în mod repetat a sarcinilor; acţiunile care aduc atingere prestigiului autorităţii publice în care activează; încălcarea normelor de conduită a funcţionarului public; desfăşurarea în timpul programului de muncă a unor activităţi cu caracter politic specificate la art.15 alin.(4) al Legii nr. 158/2008; încălcarea prevederilor referitoare la obligaţii şi restricţii stabilite prin lege; încălcarea regulilor de organizare şi desfăşurare a concursului, a regulilor de evaluare a performanţelor profesionale ale funcţionarilor publici; alte fapte considerate ca abateri disciplinare în legislaţia din domeniul funcţiei publice şi funcţionarilor publici; încălcarea regulilor și rigorilor procedurale cu privire la inițierea, desfășurarea și înregistrarea controlului de stat asupra activității de întreprinzător; nerespectarea prevederilor art.7 alin.(2) din Legea nr.325/2013 privind evaluarea integrității instituționale [9].

Analizând conținutul normei art. 57 al Legii nr. 158/2008, putem identifica încă o categorie de subiecți, care pot fi atrași la răspundere disciplinară pentru încălcarea legislației silvice, și anume inspectorii de stat de mediu, care conform punctului 10 subpunct 4) al Anexei nr. 1 a Hotărârii Guvernului nr. 548 din 13.06.2018 cu privire la organizarea și funcționarea Inspectoratului pentru Protecția Mediului: a) exercită controlul de stat asupra stării, folosirii, regenerării, pazei şi protecţiei fondurilor forestier şi cinegetic; b) exercită controlul realizării programelor de extindere a fondului silvic şi a lucrărilor de regenerare şi a modului de exploatare a pădurilor, precum şi de creare a fîşiilor forestiere de protecţie a zonelor şi fîşiilor de protecţie a apelor; c) exercită controlul asupra modului de gestionare a vegetației din fondul forestier și din afara fondului forestier, a spațiilor verzi şi corectitudinea exploatării în vederea asigurării respectării normelor stabilite de recoltare a masei lemnoase, activităților de regenerare a acesteia; d) controlează respectarea obligațiilor ce revin deţinătorilor cu orice titlu şi administratorilor de păduri, de vegetație forestieră din afara fondului forestier şi de pajiști, conform legislaţiei; e) exercită controlul privind respectarea normelor pentru protecția mediului la efectuarea măsurilor de menținere şi conservare a biodiversității şi de utilizare a faunei cinegetice; f) exercită controlul privind respectarea normelor pentru protecția mediului în fondul ariilor naturale protejate de stat; m) în contextul supravegherii proprietății publice și a altor valori ocrotite de legislație, efectuează controale inopinate, în modul și limita prevăzută de lege, în vederea depistării și contracarării cazurilor de braconaj, tăierilor ilicite a

vegetației forestiere și vegetației din afara fondului forestier, transportare a resurselor naturale fără acte de proveniență și comercializare a acestora; p) exercită controlul privind modul de valorificare a resurselor biologice, de floră şi faună sălbatică, a fondului piscicol din apele naturale şi a animalelor sălbatice de interes vînătoresc; q) exercită controlul privind legalitatea comercializării resurselor forestiere, piscicole de către persoanele fizice și juridice [10].

Este evident că încălcarea prevederilor nominalizate, fie prin acțiune sau inacțiune, atrage răspunderea disciplinară pentru nerespectarea legislației silvice.

În acest context apare o întrebare substanțială și care după natura sa, ne obligă în mod categoric să răspundem, ce reprezintă legislația silvică, ca condiție juridică obligatorie pentru care survine răspunderea disciplinară, or lipsa acestei condiții, ne determină să constatăm că salariații/angajații din domeniul silviculturii pot fi atrași la răspundere disciplinară pe principii generale.

În literatura juridică de specialitate nu este determinată noțiunea de legislație silvică, însă conform prevederilor art. 1 alin. (2) al Codului silvic nr. 887 din 21.06.1996, relaţiile ce apar în cadrul folosirii fondului forestier, denumite în continuare relaţii silvice, sînt reglementate de Constituţie de prezentul cod şi alte acte normative adoptate în conformitate cu acesta [11].

Codul silvic nr. 69 din 28.03.2024, ce urmează să între în vigoare anul viitor, și care îl va înlocui pe cel citat anterior, în conținutul art. 1 alin. (2) și (3), stabilește aria de reglementare și evidențiază că, raporturile juridice silvice care apar în cadrul folosirii fondului forestier sunt reglementate de prezentul cod, de legislația civilă, funciară, de mediu și de alte acte normative în domeniu, iar obiectul raporturilor juridice silvice se constituie din conduita subiecților de drept în legătură cu pădurile, terenurile fondului forestier și vegetația forestieră instalată în afara fondului forestier [12].

Prin urmare, prin noțiunea de legislație silvică, trebuie de înțeles totalitatea actelor normative elaborate și adoptate de organele puterii de stat, care reglementează relațiile cu privire la paza, protecția, folosirea și conservarea/regenerarea fondului forestier și vegetației silvice din afara fondului forestier.

Deci, legislația silvică, reglementează conduita subiecților participanți la relațiile silvice, iar normele acestei legislații speciale, stabilesc și condițiile în care trebuie să acționeze angajații din domeniul silviculturii, care fără îndoială sunt obligați să dețină cunoștințe și abilități în domeniul nominalizat, în special de gestionare a fondului

forestier și vegetației silvice din afara fondului forestier, deoarece silvicultura reprezintă o știință care se ocupă cu studiul culturii, amenajării și exploatării pădurilor și este o ramură a economiei forestiere care, cuprinde amenajarea și protecția patrimoniului forestier, asigurând materia primă pentru industria forestieră. Sarcinile și respectiv obligațiile de bază a angajaților din domeniul silviculturii sunt de a administra și gestiona rațional fondul forestier și vegetația forestieră din afara fondului forestier, adică au obligația de a asigura în mod real, constant și pragmatic regenerarea, paza și protecția pădurilor, conservarea biodiversității, inclusiv asigurarea măsurilor de adaptare a sectorului forestier și vegetației din afara fondului forestier la schimbările climatice. Procesul de administrare a fondului forestier presupune un complex întreg de măsuri și acțiuni de ordin administrativ care trebuie să asigure executarea permanență și continuă a tuturor activităților de planificare și monitorizare cu caracter tehnic, economic și juridic, menite să asigure gestionarea durabilă a pădurilor, cu respectarea regimului silvic, indiferent de tipul de proprietate.

În acest context, menționăm că reglementarea juridică a relațiilor ce țin de gospodărirea fondului forestier cu privire la amenajarea pădurilor, recepţia tehnică şi controlul anual al lucrărilor de regenerare, împădurire şi creşterea materialului forestier de reproducere, menţinerea şi conservarea diversităţii biologice forestiere în păduri, reconstrucţia ecologică a arboretelor, alegerea şi aplicarea tratamentelor în păduri este asigurată prin Ordinul nr. 90 din 04.04.2012 cu privire la aprobarea Normelor tehnice în domeniul silviculturii aprobat de către Agenția Moldsilva [13].

Prin urmare, pentru nerespectarea acestor norme juridice silvico-tehnice, angajații responsabili prin ordinul directorului Agenției Moldsilva pot fi atrași la răspundere disciplinară.

Trebuie de menționat faptul că executarea anumitor lucrări de ordin tehnic din silvicultură se organizează în baza contractelor de prestări servicii și din acest punct de vedere nu putem să aplicăm legislația muncii și/sau silvică, astfel încât vom apela la normele juridice civile. De altfel, cea mai mare importanță în asemenea cazuri o are delimitarea raporturilor juridice, în vederea aplicării corecte a normelor de drept, care are ca finalitate soluționarea corectă a litigiilor, indiferent de natura lor.

Alta este situația juridică în raport cu inspectorii de stat de mediu, responsabilitățile cărora sunt stabilite de lege. Astfel, legislația silvică expres stabilește în art. 10 al Codului silvic nr. 69 din 28.03.2024, responsabilitatea cu privire

exercitarea controlului în domeniul silvic, determinând că controlul de stat asupra fondurilor forestier și cinegetic, asupra altor terenuri acoperite cu vegetație forestieră este exercitat de către autoritatea administrativă împuternicită să efectueze supravegherea și controlul de stat în domeniul protecției mediului și utilizării resurselor naturale, în conformitate cu prevederile actelor normative în domeniu, inclusiv ale legislației privind controlul de stat asupra activității de întreprinzător, și include: a) controlul privind implementarea amenajamentelor silvice și a actelor permisive în domeniul silvic și cel cinegetic; b) controlul privind starea, folosirea, regenerarea, paza, protecţia fondurilor forestier şi cinegetic, a altor terenuri acoperite cu vegetaţie forestieră; c) controlul privind respectarea limitelor (normelor/cotelor) de folosinţă a produselor pădurii; d) controlul realizării programelor de extindere a fondului forestier, a lucrărilor de regenerare şi a modului de exploatare a pădurilor; e) controlul privind respectarea regimului stabilit pentru ariile naturale protejate de stat, pentru rețeaua ecologică și rețeaua Emerald [12].

Respectiv, executarea necorespunzătoare sau neexecutarea funcțiilor de control silvic de stat atrage după sine răspunderea disciplinară a inspectorilor de stat de mediu.

Atât funcționarii publici din cadrul Agenției Moldsilva cât și cei din Inspectoratul pentru Protecția Mediului pot fi atrași la răspundere disciplinară pentru încălcarea legislației silvice, doar respectând prevederile Hotărârii Guvernului nr. 201 din 11.03.1998 privind punerea în aplicare a prevederilor Legii nr. 158/2008 cu privire la funcția publică și statutul funcționarului public, Anexa nr. 7, Regulamentul cu privire la comisia de disciplină [14].

Mai menționăm și faptul că răspunderea disciplinară poate fi aplicată de către angajator faţă de salariat, chiar dacă aceasta întruneşte elementele constitutive a unei infracţiuni sau contravenţiei silvice, totuși, însă, vom specifica că dacă legislaţia penală şi/sau contravenţională prevede acţiuni sau inacţiuni concrete pentru care persoana poate fi atrasă la răspundere, atunci în cadrul legislaţiei muncii o enumerare a faptelor pasibile de răspundere disciplinară poartă un caracter general, și cuprinde toate atribuțiile de serviciu a acestor categorii de angajați.

Evident, că finalitatea acestui fenomen juridic, cum este răspunderea, se manifestă prin aplicarea sancțiunilor pentru o faptă ilegală concretă, aplicabil unui subiect concret, în scopul reeducării acestuia, iar pentru ceilalți subiecți, care nu au

săvârșit fapte ilegale, scopul este unul preventiv, adică de a preîntâmpina pentru viitor săvârșirea unor fapte ilegale similare.

Sancțiunea juridică este calificată de către Djuvara, M., drept un al doilea element al dreptului pozitiv, cu mențiunea că aceasta reprezintă punerea forței organizate a statului în serviciul dreptului [15, p. 302].

Drept sancțiuni disciplinare cu caracter general ce pot fi aplicate pentru abaterile disciplinare pentru încălcarea legislației silvice, indicăm: avertismentul; mustrarea; mustrarea aspră; și concedierea, la care se mai adaugă sancțiunile speciale aplicabile funcționarilor publici, pentru categoriile respective de angajați.

Totodată până la aplicarea sancţiunilor disciplinare autoritatea, cum ar fi, spre exemplu conducerea Agenției Moldsilva, va cere angajatului explicaţii în scris privind acţiunile sale, iar faptul că salariatul nu doreşte să depună sau să prezinte explicaţii scrise privind acţiunile sau inacţiunile sale culpabile, nu împiedică angajatorul să aplice sancţiuni disciplinare şi această constatare cu privire la refuz, se face printr-un proces-verbal contrasemnat de către reprezentanţii administraţiei şi reprezentanții salariaților.

BIBLIOGRAFIE

1. NEGRU, B. Teoria generală a dreptului și statului [curs universitar]/Boris Negru, Alina Negru. Ch.: Bons Offices, 2006. 520 p. ISBN: 978-9975-928-90-8.

2. AVORNIC, Gheorghe. Teoria generala a dreptului: Manual / Ed. A 2-a. Ch.: Cartier, 2004 (FEP Tipografia Centrală). 656 p. ISBN: 9975-79-275-8.

3. BELIGRĂDEANU, Şerban., ŞTEFĂNESCU, Ion Traian. Dicţionar de drept al muncii: Ed. Lumina Lex, Bucureşti,1997. 224 p. ISBN: 973-588-035-0

4. NEGRU T., SCORTESCU C. Dreptul muncii - Curs universitar. Ch. Labirint–Cutasevici Îl, 2010 (F.E.P. ”Tipogr. Centrală”). 320 p. ISBN: 978-9975-943-19-7.

5. BOIȘTEANU, Ed., ROMANDAȘ, N., Dreptul muncii. Manual, Chișinău: S. n., 2014 (F.E.-P. ”Tipografia Centrală). 736 p. ISBN 978-9975-53-444-4.

6. ȚICLEA. Al. Tratat de dreptul muncii: legislație, doctrină, jurisprudență. Ed. a 7-a, rev. și adăugată. București: Universul Juridic, 2013. 1048 p. ISBN 978-606-673-094-5.

7. Codul muncii al Republicii Moldova, nr.154 din 28.03.2003. În Monitorul Oficial al Republicii Moldova, 2003, nr.159-162.

8. Hotărârea Guvernului nr. 150 din 02 martie 2010 pentru aprobarea Regulamentului privind organizarea și funcționarea Agenției Moldsilva, structurii și efectivului - limită ale aparatului central al acesteia. În Monitorul Oficial al Republicii Moldova, 2010, nr.33.

9. Legea nr. 158 din 04.07.2008 cu privire la funcția publică și statutul funcționarului public. În Monitorul Oficial al Republicii Moldova, 2008, nr.230-232.

10. Hotărârea Guvernului nr. 548 din 13.06.2018 cu privire la organizarea și funcționarea Inspectoratului pentru Protecția Mediului. În Monitorul Oficial al Republicii Moldova, 2018, nr.210-223.

11. Codul silvic al Republicii Moldova, nr. 887 din 21.06.1996. În Monitorul Oficial al Republicii Moldova, 1997, nr.4-5.

12. Codul silvic al Republicii Moldova, nr. 69 din 28.03.2024. În Monitorul Oficial al Republicii Moldova, 2024, nr.188-191.

13. Ordinul nr. 90 din 04.04.2012 cu privire la aprobarea Normelor tehnice în domeniul silviculturii aprobat de către Agenția Moldsilva. În Monitorul Oficial al Republicii Moldova, 2014, nr. 282-289.

14. Hotărârea Guvernului nr. 201 din 11.03.1998 privind punerea în aplicare a prevederilor Legii nr. 158/2008 cu privire la funcția publică și statutul funcționarului public În Monitorul Oficial al Republicii Moldova, 2009, nr. 55-56.

15. DJUVARA, Mircea. Teoria generală a dreptului – drept rațional, izvoare și drept pozitiv. Editura ALL, București, 1995. 516 p. ISBN: 973-571-033-1.

CZU: 347.427:347.736:331.23 **https://doi.org/10.59295/rpijn2025.90**

DREPTUL ADMINISTRATORULUI AUTORIZAT LA REMUNERAREA MUNCII

FANARI Svetlana,
Universitatea de Stat din Moldova,
doctorandă, Școala Doctorală Științe Juridice, Specialitatea Dreptul Afacerilor
ORCID: 0009-0005-3416-1974

SUMMARY

Insolvency is a major economic problem for both debtors and creditors. In the Republic of Moldova, insolvency procedures are regulated by Law no. 149 of July 29, 2012, which establishes the legal framework for the management of insolvency situations. An essential aspect of this framework is the role of the authorized administrator, a person with specialized expertise, responsible for managing the insolvency procedure. His remuneration is a critical factor influencing the efficiency and success of the insolvency process.

***Keywords*:** insolvency, bankruptcy, remuneration, provisional administrator, insolvency administrator, liquidator, fee, remuneration.

Insolvabilitatea reprezintă o problemă economică majoră, atât pentru debitori, cât și pentru creditori. În Republica Moldova, procedurile de insolvență sunt reglementate prin Legea nr. 149 din 29 iulie 2012, care stabilește cadrul legal pentru gestionarea situațiilor de insolvabilitate. Un aspect esențial al acestui cadru este rolul administratorului autorizat, persoană cu expertiză specializată, responsabilă pentru gestionarea procedurii de insolvență. Remunerația acestuia este un factor critic care influențează eficiența și succesul procesului de insolvență.

La fel, insovabilitatea este un fenomen complex care afectează nu doar debitorul, ci și creditorii, angajații și economia în ansamblu. În cadrul acestui proces, rolul administratorului de insolvabilitate este esențial, iar remunerația acestuia poate influența semnificativ linia procesului de reorganizare sau lichidare a bunurilor debitorului.

Procedura de insolvabilitate este un instrument vital în gestionarea dificultăților financiare ale debitorilor și în protejarea drepturilor creditorilor. Astfel, pentru asigurarea acestui proces, Legea insolvabilității a instituit un participant la aceste proceduri cu atribuții (drepturi și obligații) și anume - Administratorul autorizat, care este desemnat de către instanța de insolvabilitate la cererea debitorului sau a creditorului, sau în mod aleatoriu de către instanța de judecată.

Conform art.2 din Legea insolvabilității al RM, *administrator al insolvabilităţii* – persoană desemnată, în condiţiile prezentei legi, pentru supravegherea şi/sau administrarea activității debitorului în perioada de observaţie, în procesul de insolvabilitate şi/sau pe durata restructurării, în conformitate cu competenţele stabilite de prezenta lege, al cărei statut juridic este reglementat prin Legea nr. 161/2014 cu privire la administratorii autorizați.

La fel, art.2 din Legea cu privire la administratorii autorizați nr.161, menționează că, În sensul prezentei legi, noţiunea de administrator autorizat (denumit în continuare administrator) semnifică orice persoană fizică învestită potrivit legii cu atribuţii de supraveghere şi/sau de administrare în cadrul procedurii succesorale, procedurii de insolvabilitate, procedurii de dizolvare judiciară și în alte cazuri prevăzute de legislaţie.

Din reglementările specificate la art.3 din aceeași lege, se desprinde că, Administratorul desfăşoară o activitate de liber profesionist de *interes public*, care nu este activitate de întreprinzător, iar profesia de administrator poate fi exercitată doar de persoanele autorizate în condiţiile legii cu privire la administratorii autorizați şi incluși în Registrul administratorilor autorizaţi.

Astfel că, Administratorul autorizat, joacă un rol esențial în cadrul proceselor de insolvabilitate, având responsabilitatea de a gestiona procedurile în conformitate cu legislația în vigoare.

Prin urmare, pentru gestionarea eficientă și deplină a procedurilor de insolvabilitate de către administratorul autorizat desemnat în funcția de administrator provizoriu, administrator al insolvabilității/lichidator în vederea realizării atribuțiilor, sunt necesare anumite cheltuieli ce se impun a fi suportate de către administratorul autorizat desemnat, precum și remunerat pentru munca depusă de către acesta.

Din conținutul Legii insolvabilității nr.149/2012, este regelemntată aspectul ce ține de cheltuielile ce urmează a fi suportate pentru gestionarea debitorului în cadrul proceselor de insolvabilitate, și anume faptul că aceste cheltuieli sunt suportate din patrimoniul debitorului, așa cum este stabilit în art.32 alin.(1) din Legea insolvabilității, unde cheltuielile judiciare aferente perioadei de observare a debitorului privind remunerarea administratorului provizoriu, privind notificarea, privind convocarea şedinţelor şi comunicarea actelor de procedură efectuate de administratorul provizoriu se suportă din patrimoniul debitorului. Prin tranzacţie se

poate stabili o altă ordine de repartizare a cheltuielilor judiciare. La fel și în art.70 alin.(4) din Legea insolvabilității, stabilește că, (4) Onorariul fix stabilit pentru administrator/lichidator se plătește lunar din patrimoniul debitorului.

Legea insolvabilității nr.149/2012 în art.52 alin.(1) lit.b) la fel evidențiază aspectul cu privire la cheltuielile procesului de insolvabilitate, cît și alte obligații ale masei debitoare, care includ remunerația și cheltuielile administratorului provizoriu, ale administratorului insolvabilității/lichidatorului, dacă au fost prevăzute.

După cum s-a menționat mai sus, art. 32 alin. (1), (2) și (4) din Legea insolvabilității nr.149 din 29.06.2012, stabilește că, cheltuielile judiciare aferente perioadei de observare a debitorului privind taxa de stat, privind remunerarea administratorului provizoriu, privind notificarea, privind convocarea şedinţelor şi comunicarea actelor de procedură efectuate de administratorul provizoriu se suportă din patrimoniul debitorului. Prin tranzacţie se poate stabili o altă ordine de repartizare a cheltuielilor judiciare. În cazul în care în patrimoniul debitorului nu există bunuri ori acestea sînt insuficiente pentru a se acoperi cheltuielile procesului de insolvabilitate, remunerarea administratorului provizoriu şi acoperirea cheltuielilor efectuate de acesta în perioada de observare a debitorului le suportă membrii organelor de conducere şi asociaţii, acţionarii sau membrii debitorului, în mod solidar.

Astfel, Legea insolvabilității în art.247 alin.(1) ne oferă subiecții ce au statut de membri ai organelor de conducere a debitorului și anume, membri ai organelor de conducere ale debitorului pot fi: debitorul persoană fizică ce desfășoară activitate individuală de întreprinzător, fondatorul întreprinderii individuale sau al gospodăriei țărănești (de fermier), administratorul societăților comerciale, membri organelor executive, membrii consiliilor de supraveghere (de observatori), lichidatorii și membrii comisiilor de lichidare, contabilii. Acest statut de membru al organelor de conducere se aplică persoanelor care dețineau funcțiile respective la data intentării procesului de insolvabilitate, precum și celor care au deținut aceste funcții pe parcursul ultimelor 24 de luni anterioare intentării procesului.

Mai mult ca atît, Legea insolvabilității asigură dreptul de a fi remunerat administratorul provizoriu la primirea remunerației și a cheltuielilor, confirmate de instanța de insolvabilitate, suportate de administratorul provizoriu în activitatea sa, drept stabilit în art.25 alin.(5) lit. i) din Legea insolvabilității.

În scopul determinării remunerației fixe a administratorului provizoriu

legiuitorul a stabilit în art.25 alin.(6) din Legea insolvabilității nr.149/2012, cui îi revine atribuția de stabilire a remunerației fixe a administratorului provizoriu, precum și formula de calculare a acesteia și după cum urmează: cuantumul de remunerare a administratorului provizoriu îl stabileşte instanţa de insolvabilitate în mărime fixă, pentru fiecare lună de activitate efectiv lucrată şi confirmată documentar, care nu poate fi mai mică de coeficientul minim de multiplicare recomandat pentru stabilirea salariilor de funcţie ale conducătorilor încadraţi în unităţile ce nu aplică sistemul de salarizare bazat pe reţeaua tarifară unică de salarizare, înmulţit la cuantumul minim garantat al salariului în sectorul real la unitățile cu autonomie financiară.

În aceeași manieră a fost stabilită modalitatea de calculare și încasare a remunerației fixe și a cheltuielilor procesului pentru funcția de administrator al procesului de insolvabilitate sau al planului procedurii de restructurare/ lichidator după cum urmează: cuantumul onorariului fix al administratorului/lichidatorului se stabileşte de către comitetul creditorilor ori, în cazul în care acesta nu este constituit, de către adunarea creditorilor prin negocieri.

Aici este de remarcat faptul că la stabilirea cuantumului remunerației fixe pentru funcția de administrator al insolvabilității/lichidator, instanța de insolvabilitate nu mai deține competență în acest sens, aceasta revenindui comitetului creditorilor sau adunării creditorilor.

Respectiv cuantumul remunerației fixe a administratorului nu poate fi mai mic de coeficientul mediu de multiplicare recomandat pentru stabilirea salariului de funcţie al conducătorilor încadraţi în unităţi care nu aplică sistemul de salarizare bazat pe reţeaua tarifară unică de salarizare, înmulţit la cuantumul minim garantat al salariului din sectorul real la unitățile cu autonomie financiară, normă stabilită la art.70 alin.(3) din Legea insolvabilității nr.149/2012.

Este de remarcat faptul că, prin Hotărârea Guvernului nr. 874 din 14.12.2022, coeficienții de multiplicare au fost înlocuiți cu Intervalul pentru stabilirea salariilor tarifare/de funcție calculat aplicând coeficientul de complexitate pe tipuri de lucrări și ramuri ale economiei naționale cu valoarea 1,00, propus pentru stabilirea salariilor de funcție ale personalului încadrat în unități (conform anexei nr. 4).

Prin punctul 2 din Nota la anexa nr. 4 la Hotărârea Guvernului nr. 743/2002, în redacția Hotărîrii Guvernului nr. 874 din 14.12.2022, a fost prevăzut, că Intervalul pentru stabilirea salariilor tarifare/de funcție se ajustează între tipuri de lucrări și

ramuri ale economiei naționale, ținând cont de coeficienții de complexitate prevăzuți în anexa nr. 3, după formula: salariu tarifar/de funcție = valoarea selectată din intervalul pentru stabilirea salariilor tarifare/de funcție x coeficientul de complexitate din anexa nr. 3.

Astfel, potrivit actelor normative enunțate, valoarea remunerației administratorului provizoriu, administratorului insolvabilității/lichidatorului pentru o lună de activitate, calculată în temeiul art. 25 alin. (6) și art. 70 alin. (3) din Legea insolvabilității cu utilizarea intervalului determinat prin Hotărârii Guvernului nr. 743 din 11.06.2002 reprezintă minimul garantat de legiuitor pentru exercitarea de către administratorul provizoriu, administratorul insolvabilității/lichidator.

Acest minim garantat de către legiuitor ar asigura o bună funcționare a procesului de insolvabilitate, în cazul în care în patrimoniul debitorului sunt bunuri ce pot fi valorificate și acoperite atît cheltuielile procesului cît și remunerația administratorului autorizat desemnat în calitate de administrator provizoriu, administrator al insolvabilității/lichidator.

Însă, în majoritatea cazurilor, debitorii în privința cărora s-a constatat insolvabilitatea și s-a intentat procedura de insolvabilitate, nu dispun de active, sub formă de bunuri mobile/imobile, mijloace de transport, mijloace financiare, acțiuni în capitaluri sociale ale altor agenți economici, drepturi de autor și conexe, etc., care ar putea fi valorificate și acoperite cheltuielile procedurii de insolvabilitate și în special remunerația administratorului autorizat. În așa cazuri, administratorul provizoriu desemnat este în imposibilitate de așî acoperi cheltuielile avansate pentru exercitarea atribuțiilor și a remunerației pentru munca depusă.

Legiuitorul a prevăzut astfel de situații și a prevăzut în Legea insolvabilității nr.149/2012 modalitatea de recuperare a acestor cheltuieli și remunerație pentru munca efectuată. Astfel, conform art.32 alin.(2) În cazul în care în patrimoniul debitorului nu există bunuri ori acestea sînt insuficiente pentru a se acoperi cheltuielile procesului de insolvabilitate, remunerarea administratorului provizoriu şi acoperirea cheltuielilor efectuate de acesta în perioada de observare a debitorului le suportă membrii organelor de conducere şi asociaţii, acţionarii sau membrii debitorului, în mod solidar, iar în art.70 alin.(13) a prevăzut modalitatea de încasare a cheltuielilor procedurii cît și a remunerației fixe a administratorului insolvabilității/lichidatorului după cum urmează: (13) În cazul în care se constată că debitorul nu dispune de bunuri sau că bunurile lui nu pot acoperi

cheltuielile procedurii de insolvabilitate sau ale procedurii falimentului, achitarea onorariului fix administratorului/lichidatorului, precum şi compensarea cheltuielilor aferente se trec în mod solidar, prin încheiere judecătorească, în obligația organelor de conducere ale debitorului consemnate la art. 247.

Or, dispozițiile art. 247 alin. (1) din Legea insolvabilității stabilesc că, în sensul prezentei legi, membri ai organelor de conducere ale debitorului pot fi: debitorul persoană fizică ce desfăşoară activitate individuală de întreprinzător, fondatorul întreprinderii individuale sau al gospodăriei ţărăneşti (de fermier), administratorii societăţilor comerciale, membrii organelor executive, membrii consiliilor de supraveghere (de observatori), lichidatorii şi membrii comisiilor de lichidare, contabilii.

Conform art.3 din Legea nr.161 din 18 iulie 2014 cu privire la administratorii autorizați, administratorii autorizați desfășoară o activitate de „liber profesionist de interes public”. Aceștia nu acționează în interes personal, ci în interesul bunei desfășurări a procesului de insolvabilitate, or Legea insolvabilității, prevede în mod obligatoriu participarea administratorilor autorizați în procesele de insolvabilitate, fiind imposibilă derularea unui proces de insolvabilitate în lipsa acestora.

Mai mult, art.66 alin.(1) lit. e) Legea insolvabilității, prevede expres dreptul administratorului insolvabilității și lichidatorului la primire a remunerației în modul stabilit de lege. Iar art.32 și art. 70 din Legea insolvabilității prevăd modalitatea, dar și cercul de persoane de la care această remunerație poate fi încasată în cazul lipsei masei debitoare.

De fapt, remunerația pentru executarea funcției de administrator sau lichidator în cadrul cauzelor de insolvabilitate este unica sursă de existență a unui administrator autorizat, or această specialitate este concepută anume pentru activitatea în cadrul proceselor de insolvabilitate.

O mare intervenție în interpretarea și aplicarea prevederilor referitor la acoperirea cheltueililor suportate de către administratorul provizoriu, administratorul insolvabilității/lichidatorul s-a realizat prin Hotărârea Curții Constituționale nr. 16 din 09 iunie 2020 privind excepția de neconstituționalitate a articolului 70 alin. (3) și (13) din Legea insolvabilității, prin care s-au declarat constituționale textele „le suportă membrii organelor de conducere și asociații, acționarii sau membrii debitorului” din art. 32 alin. (2) și „în obligația organelor de conducere a debitorului” din art. 70 alin.

(13) ale Legii insolvabilității, în măsura în care le este demonstrată culpa la apariția stării de insolvabilitate.

Chiar dacă, au fost declarate constituționale prevederile art.70 alin.(13) și art.32 alin.(2) din Legea insolvabilității, efectul acestei hotărîri constituționale au avut un impact deosebit în drepturile administratoruluii autorizat și anume prin îngrădirea dreptului administratorului provizoriu, administratorului insolvabilității/lichidatorului la obținerea remunerației pentru munca efectuată.

Astfel, reieșind din prevederile Hotărîrii Curții Constituționale nr.16 din 09.06.2020, administratorul provizoriu, administratorul insolvabilității/ lichidatorul ar putea pretinde la încasarea remunerației pentru munca depusă, în dependență de existența culpei persoanelor prevăzute expres în art. 32 alin. (2) și 70 alin. (13) din Legea insolvabilității, iar în cazul în care nu este stabilită culpa organelor de conducere a debitorului pentru survenirea insolvabilității, administratorul provizoriu, administratorul insolvabilității/lichidatorul nu va putea obține remunerația pentru munca efectuată și nici nu-i va fi restituite cheltuielile suportate în legătură cu exercitarea atribuțiilor.

Din analiza legislației în vigoare, constatăm că în prezent nu există o reglementare în care să fie stabilit un mecanism pentru recuperarea cheltuielilor efectuate în avans și pentru încasarea remunerației administratorului provizoriu în situația în care în patrimoniul debitorului nu există bunuri, iar membrilor organelor de conducere nu le este imputabilă apariția stării de insolvabilitate a debitorului. În acest sens, Curtea Constituțională în Hotărîrea nr.8 din 05.04.2022 a constatat neconstituționalitatea omisiunii art.32 din legea insolvabilității nr.149 de a reglementa un mecanism pentru recuperarea cheltuielilor efectuate în avans și pentru încasarea remunerației administratorului provizoriu în situația în care în patrimoniul debitorului nu există bunuri, iar membrilor organelor de conducere nu le este imputabilă apariția stării de insolvabilitate, iar în acest sens fiindemisă o adresare prin care a solicitat Parlamentului să reglementeze un mecanism de plată a administratorului autorizat pentru situația descrisă mai sus.

După cum observăm pînă la moment această omisiune nu a fost reglementată de către puterea legislativă, ceea ce duce la o încălcare gravă a drepturilor administratorului autorizat.

În practică judiciară sunt cazuri cînd debitorul insolvabilit neavînd active și

mijloace financiare în proprietate, necesare/suficiente pentru a acoperi cheltuielile judiciare inclusiv remunerația administratorului provizoriu, acesta din urma înaintează cerere de încasare a remunerației administratorului provizoriu de la organele de conducere a debitorului însolvabil, însă instanțele judecătorești nu examinează cererile respective, pînă nu este înaintată și examinată cererea de atragere la răspundere subsidiară organele de conducere a debitorului prin care să fie stabilită culpa acestora la survenirea stării de insolvabilitate.

Această situație, crează dificultăți în derularea procedurii de insolvabilitate, deoarece unele atribuții indispensabile impun și cheltuieli, iar în lipsa mijloacelor financiare și a activelor în patrimoniul debitorului, administratorul autorizat desemnat este nevoit să avanseze aceste cheltuieli, cu speranța că vor fi recuperate fie din patrimoniul debitorului fie din contul organelor de conducere a debitorului.

La fel, conform aceleiași practici judiciare se atestă o bipolare a argumentelor și soluțiilor pe care instanțele de judecată le adopta la examinarea cererilor de încasare a remunerației fixe a administratorului autorizat de la organele de conducere a debitorilor care nu dețin masă debitoare în patrimoniul acestora. Astfel, pe de o parte instanțele de fond (Judecătoriile de drept comun) resping cererile de încasare a remunerației administratorului autorizat ce a exercitat funcțiile de administrator provizoriu, administrator al insolvabilității sau lichidator în cazul în care nu există o hotărîre de atragere la răspundere subsidiară a membrilor organelor de conducere și nu este stbilită culpa organelor de conducere la apariței stării de insolvabilitate, pe de altă parte Curtea de Apel admite recursurile și casează încheierile instanțelor de fond cu admiterea totală sau parțială a cererilor de încasare a remunerației administratorului provizoriu, administratorului insolvabilității/lichidatorului.

Această tendință de admitere parțială sau total a cererilor de încasare a remunerației fixe și a cheltuielilor avansate în favoarea administratorului autorizat pentru exercitarea funcțiilor de administrator provizoriu, administrator al insolvabilității/ lichidator, din contul organelor de conducere a debitorului își are legitimitate prin garantarea dreptului administratorului autorizat la munca efectuată în cadrul procedurilor de insolvabilitate, indiferent dacă debitorul are sau nu bunuri în patrimoniu.

Or, ținînd cont de norma reglementată de art.3 din Legea nr. 161 din 18 iulie 2014 cu privire la administratorii autorizați, administratorii autorizați desfășoară o activitate de „liber profesionist de interes public”. Respectiv, aceștia nu acționează în

interes personal, ci în interesul bunei desfășurări a procesului de insolvabilitate, or Legea insolvabilității, prevede în mod obligatoriu participarea administratorilor autorizați în procesele de insolvabilitate, fiind imposibilă derularea unui proces de insolvabilitate în lipsa acestora.

Important este de remarcat faptul că, potrivit articolului 1 din Protocolul nr. 1 al Convenției Europene a Dreptului Omului, orice persoană fizică sau juridică are dreptul la respectarea bunurilor sale. La fel, și legiuitorul național a reglementat la art. 66 alin. (1) lit. e) Legea insolvabilității expres dreptul administratorului insolvabilității și lichidatorului la primirea remunerației în modul stabilit de lege.

Astfel, dreptul de a fi remunerat pentru activitatea realizată în cadrul procesului de insolvabilitate, fiind conferit de legiuitor, s-a creat o „așteptare legitimă" a administratorului/lichidatorului de fi răsplătit pentru munca efectiv realizată în cadrul procesului de insolvabilitate, constituind un drept patrimonial al ultimului. Prin urmare, așteptarea legitimă de a obține o remunerație pentru munca sa, beneficiază de protecția oferită de art. 1 din Protocolul nr. 1 al CEDO.

Subsecvent, este de menționat că, remunerația administratorului autorizat reprezintă un „bun", iar interesul administratorului autorizat, care participă în cadrul unui proces de insolvabilitate este obținerea în proprietatea sa acestui bun. La caz, exercitând atribuțiile de administrator al insolvabilității/lichidator, administratorul autorizat, în temeiul dreptului reglementat expres de legiuitor este interesat și este justificat să-și revendice acest drept în cadrul procesului de insolvabilitate.

La soluționarea chestiunii de încasarea a remunerației administratorului autorizat pentru munca depusă în cadrul procesului de insolvabilitate, din perspectiva art. 54 din Constituția Republicii Moldova apare un conflict de drepturi. Unul este dreptul de proprietate al persoanelor fizice indicate la art. 32 alin. (2) și 70 alin. (13) din Legea insolvabilității. Alt drept, situat de cealaltă parte a conflictului, este dreptul de proprietate al administratorului autorizat, care participă în cadrul procesului de insolvabilitate.

Astfel, în cazul admiterii cererii de încasare a remunerației, va exista problema unei ingerințe în dreptul de proprietate al persoanelor fizice, indicate la art. 32 alin. (2) și 70 alin. (13) din Legea insolvabilității, iar în cazul respingerii cererii de încasare a remunerației va apărea problema lezării dreptului de proprietate al administratorului autorizat.

Respectiv, dintre aceste două drepturi concurente, instanțele de judecată urmează să stabilească a cui drept prevalează, dreptul de proprietate al administratorului autorizat sau dreptul de proprietate a personei prevuzte a art.32 alin.(2) și art.70 alin.(13) din legea insolvabilității ?.

În opinia autorului prezentei lucrări, dreptul de proprietate al administratorului autorizat la obținerea bunului (remunerației fixe și a cheltuielilor avansate în cadrul procedurilor de inslvabilitate) prevalează față de dreptul de proprietate a persoanelor indicate la art.32 alin.(2) și art.70 alin.(13) din considerentele că administratorul autorizat este obligat să execute atribuțiile reglementate de Legea insolvabilității, fără a i se cere acordul la desemnare, iar în cazul dreptului de proprietate a persoanei fizice indicate la art.70 alin.(13) din Legea insolvabilității aceste persoane își asumă riscuri la inițierea activității de întreprinzător fără a fi obligat să facă acest lucru.

Această concluzie derivă din prevederile legale și anume art. 1 alin. (1) din Legea cu privire la antreprenoriat și întreprinderi, unde, antreprenoriatul este activitatea de fabricare a producției, executare a lucrărilor și prestare a serviciilor, desfășurată de cetățeni și de asociațiile acestora în mod independent, din proprie inițiativă, în numele lor, pe riscul propriu și sub răspunderea lor patrimonială cu scopul de a-și asigura o sursă permanentă de venituri. Deci, persoana care a hotărât să practice antreprenorialul este conștientă că poate surveni și starea de insolvabilitate din care motive obiective, care nu depind de el personal, dar totuși își asumă acest risc.

Or, „pe riscul propriu” include și riscul de a suporta cheltuielile legate de procesul de insolvabilitate, în cazul survenirii acesteia, după cum o face în situația când societatea este lichidată, conform normelor prevăzute de Codul civil, ci nu potrivit Legii insolvabilității.

O situație opusă o identificăm în cazul încasării remunerației administratorului autorizat pentru munca efectuată în cadrul cauzei de insolvabilitate. În primul rând obligativitatea participării administratorului statutar în cadrul unui proces de insolvabilitate este prevăzută de Legea insolvabilității. Conform prevederilor legislației în vigoare, candidatura administratorului provizoriu, la etapa provizorie, este propusă de creditorul care depune cererea introductivă. Creditorul sau debitorul, care a depus cererea introductivă propune candidatura administratorului insolvabilității sau a lichidatorului. În cazul când astfel de propuneri din partea persoanelor care au depus cereri introductive nu survin, instanța desemnează din

oficiu candidatura unui administrator al insolvabilității/lichidator.

Însă, nici într-o situație din cele relevate supra, nu se solicită consimțământul administratorului autorizat, acesta fiind obligat de a executa diferite funcții în cadrul unui proces de insolvabilitate, în baza actelor de dispoziție (încheierii de admitere spre examinare a cererii introductive sau a hotărârii de admitere cererii introductive). Astfel, în cazul când nu vor fi identificate persoane culpabile în survenirea insolvabilității, remunerația administratorului autorizat nu va fi achitată, la fel ca și cheltuielile suportate pe parcursul desfășurării procesului de insolvabilitate.

Din considerente expuse supra, se atestă că, încasarea remunerației administratorului autorizat doar în cazul stabilirii culpei persoanei în apariția stării de insolvabilitate de la care această remunerație urmează a fi încasată, prejudiciază dreptul de proprietate al administratorilor autorizați.

Mai mult ca atât, potrivit art. 4 din Constituția RM, dispozițiile constituționale privind drepturile şi libertățile omului se interpretează şi se aplică în concordanță cu pactele şi celelalte tratate la care Republica Moldova este parte.

În ceea ce privește aplicarea art. 4 din Constituție, prin Hotărârea Curții Constituționale nr. 55 din 14 octombrie 1999 privind interpretarea unor prevederi ale art. 4 din Constituția Republicii Moldova, Curtea Constituțională a statuat că: „ ...această prevedere comportă consecințe juridice, presupunând mai întâi, că organele de drept sunt în drept să aplice în procesul examinării unor cauze concrete normele dreptului internațional, acordând în caz de neconcordanță prioritate prevederilor internaționale”.

Concomitent, potrivit Hotărârii nr. 10 din 16 aprilie 2010 pentru revizuirea hotărârii nr. 16 din 28 mai 1998 cu privire la interpretarea art. 20 din Constituția RM în redacția hotărârii nr. 39 din 09 iulie 2001, Curtea Constituțională a statuat că practica jurisdicțională internațională este obligatorie pentru Republica Moldova ca stat care a aderat la Convenția Europeană pentru apărarea Drepturilor Omului şi libertăților fundamentale.

Așadar, prin ratificarea Convenției europene pentru apărarea dreptului omului şi libertăţilor fundamentale, inclusiv prin prisma art. 46 par. 1 din Convenție, Republica Moldova şi-a asumat angajamentul de a se conforma hotărârilor definitive ale Curţii în litigiile la care sunt părţi şi a le invoca inclusiv în cazuri similare în vederea evitării unor altor încălcări de același gen.

În temeiul prevederilor enunțate, precum și reieșind din art. 4 al Constituției RM, art. 2 alin. (3) și art. 12 alin. (1) din Codul de procedură civilă, instanțele judecătorești naționale au obligația să aplice în mod direct, atât prevederile Convenției Europene în tot spectrul al acesteia, cât și concluziile instanței europene în orice caz concret ce este supus aprecierii lor.

Astfel, dreptul de a fi remunerat pentru activitatea realizată în cadrul procesului de insolvabilitate fiind conferit de legiuitor, s-a creat o „așteptare legitimă" a administratorului/ lichidatorului de fi răsplătit pentru munca efectiv realizată în cadrul procesului de insolvabilitate, constituind un drept patrimonial al ultimului. Prin urmare, așteptarea legitimă de a obține o remunerație pentru munca sa beneficiază de protecția oferită de art. 1 din Protocolul nr. 1 al CEDO.

La fel, Constituția Republicii Moldova acordă garanții administratorului autorizat pentru exercitarea atribuțiilor în cadrul procedurilor de insolvabilitate stabilite în art. 43 [dreptul la muncă și protecția muncii] și art.44 [interzicerea muncii forțate], potrivit cărora nici o persoană nu poate fi obligată la o prestație sau efectuarea unei munci până acesta nu cunoaște care îi va fi contraprestația sau remunerarea muncii, volumul și termenul de prestare a acesteia.

Prin urmare, remunerarea administratorului autorizat pentru exercitarea funcțiilor de administrator provizoriu, administrator al proceselor de insolvabilitate/lichidator, în corespundere cu prevederile legale motivează administratorul să își îndeplinească responsabilitățile cu maximă seriozitate și eficiență. Dacă remunerația este prea mică, există riscul ca administratorul să nu se implice la maximum în gestionarea procedurii, ceea ce poate duce la o accelerare a degradării activelor debitorului.

Administratorii autorizați cu o remunerație corectă și echitabilă atrag profesioniști competenți și experimentați. Acest lucru poate conduce la o gestionare mai bună a bunurilor debitorului și la creșterea șanselor de recuperare a creanțelor de către creditorii acestuia.

Într-o procedură de insolvență, costurile asociate administrației sunt importante. O remunerație bine structurat poate asigura un echilibru între compensația adecvată pentru administrator și costurile totale ale procesului, astfel încât să nu afecteze negativ resursele disponibile pentru creditori.

O structură de remunerație clară și bine definită poate contribui la creșterea

încrederii între toate părțile implicate. Creditorii și debitorii pot fi mai puțin reticenți să colaboreze cu un administrator al cărui sistem de plată este considerat echitabil și justificat.

Un administrator bine remunerat are mai multe șanse să ia decizii strategice în interesul tuturor părților implicate, cum ar fi restructurarea datoriilor sau vânzarea activelor, ceea ce poate duce la rezultate mai favorabile în cadrul procedurii de insolvență.

În concluzie, structura remunerativă pentru administratorii autorizați este esențială pentru asigurarea eficienței procedurii de insolvență, având implicații directe asupra rezultatului final al acesteia și asupra percepției generale a procesului de insolvență în rândul creditorilor și debitorilor. Remunerația administratorului de insolvabilitate are un impact semnificativ asupra eficienței și credibilității proceselor de insolvență în Republica Moldova. Este esențial ca legislația să continue să evolueze pentru a asigura un sistem de compensare echitabil și motivator, care să atragă profesioniști competenți și să protejeze interesele tuturor părților implicate. Este important ca autoritățile competente să continue să monitorizeze și să regleze aceste aspecte pentru a îmbunătăți rezultatele procedurilor de insolvență în țară. O abordare bine structurat în ceea ce privește remunerația administratorului poate contribui la crearea unui mediu economic mai stabil și mai previzibil în contextul insolvenței.

BIBLIOGRAFIE:

1. Constituția Republicii Moldova din 29.07.1994.
2. Legea insolvabilității nr.149 din 29.06.2012.
3. Legea cu privire la administratorii autorizați nr.161din 18.07.2014.
4. Legea cu privire la societățile cu răspundere limitată nr.135 din 14.06.2007.
5. Codul bunelor practici „Norme de aplicare practică la determinarea cuantumului minim al onorariului fix al administratorului provizoriu, administratorului insolvabilității/lichidatorului”, aprobat prin Decizia Consiliului UAAM din 18.01.2023.
6. Hotărârea Curții Constituționale nr. 16 din 09 iunie 2020.
7. Hotărârea Curții Constituționale nr.8 din 05.04.2022
8. Hotărârea Guvernului Republicii Moldova nr. 874 din 14.12.2022.
9. Convenției Europene a Dreptului Omului, Ptotocolul nr.1

CZU: 347.15/.19:347.4 **https://doi.org/10.59295/rpijn2025.91**

UNELE CONSIDERENTE CU PRIVIRE LA DEFINIREA DREPTULUI SUBIECTIV CIVIL

TARLAPAN Artur,
Universitatea de Stat din Moldova,
doctor în drept, lector universitar,
Facultatea de Drept a Universității de Stat din Moldova
ORCID ID: 0009-0002-5734-7251

SUMMARY

At first glance, the definition of subjective civil right should not create any difficulties. There are already formulated more or less usual definitions and it seems that the problem of defining subjective civil rights is overcome. In reality, however, an analysis of subjective civil right, undertaken in order to define it, highlights a series of controversies and unresolved issues. The present work represents an attempt to define the concept of subjective civil right through the prism of content and interest aspects.

***Keywords*:** subjective civil rights, absolute subjective rights, relative subjective rights, interest

Considerații introductive. Jurisconsulții romani, fiind mai puțin preocupați de elaborarea unor concepte juridice generale și abstracte, nu au formulat definiții ale dreptului subiectiv. În genere, însăși noțiunea de „drept subiectiv” nu este cunoscută dreptului roman.

În pofida acestui fapt, elaborarea conceptului de drept subiectiv și ulterioarele dezvoltări au la bază anume dreptul roman, mai exact instituția acțiunii (*actio*). În dreptul roman *actio* avea nu doar o semnificație procedurală, în sens de mijloc procedural de declanșare a unui proces juridicar, dar și semnificația de drept material realizat de reclamant într-un litigiu judiciar și pasibil de a fi protejat.

D.44.7.51

Nihil aluid este actio quam ius quod sibi debeatur, iudicio persequendi	Acțiunea nu este altceva decât dreptul de a urmări prin judecată ceea ce ți se datorează

Astfel, elementul procedural și cel material reprezenta un tot întreg. Dreptul material încălcat nu putea fi imaginat fără un mijloc procedural pus la dispoziție pentru realizarea și apărarea acestuia. De aici s-a dedus o trăsătură specific a dreptului roman, și anume că o persoană putea pretinde la ocrotirea și apărarea intereselor sale doar în măsura în care interesul acesteia se încadra într-o acțiune

consacrată în edictul pretorului. Folosind terminologia contemporană putem spune că un drept subiectiv era recunoscut doar dacă exista o acțiune care să-l ocrotească [1, p.87; 2, p.128-129]. Se datorează aceasta în mare parte modului de organizare a justiției romane și atribuțiilor conferite pretorului.

Odată cu formarea sistemului de drept romano-germanic are loc o schimbare a paradigmei, în sensul că acțiunea în justiție devine un accesoriu al dreptului subiectiv, iar acțiunea este asigurată doar în măsura în care dreptul subiectiv există.

Însă, atunci când pandectiștii moderni au formulat propriile definiții ale dreptului subiectiv, aceștiau au pornit de la fundamentele romane privitoare la *actio* și varietățile acesteia, în special clasificarea considerată cea mai importantă a acțiunilor *in rem* și *in personam*.

Acțiunile *in rem* au servit drept sursă de inspirație pentru crearea categoriei drepturilor reale – drepturi asupra lucrurilor, înzestrate cu caracter absolut, în sens de opozabilitate față de toate terțele persoane. Cele *in personam* stau la baza drepturilor personale (de creanță), ce dispun de caracter relativ, fiind opozabile doar unor persoane terțe concret determinate.

Ceea ce au observat pandectiștii din aceste dezvoltări este că dreptul subiectiv conferă titularului său o putere – în cazul drepturilor reale o putere asupra lucrului, iar în cazul drepturilor personale (de creanță) o putere asupra altei persoane (acțiunilor altei persoane). Respectiv, definițiile dreptului subiectiv erau formulate în conformitate cu această observație: dreptul (subiectiv) este dominația persoanei asupra unui obiect supus acesteia[3, p.85-86] sau dreptul în sens subiectiv reprezintă o putere de voință recunoscută de ordinea juridică [4, p.82].

Ținând cont de faptul că ideia de putere presupune întotdeauna o voință capabilă să dirijeze puterea, iar nu orice persoană înzestrată cu drepturi subiective este întotdeauna înzestrată cu voință, își fac loc alte definiții ale dreptului subiectiv, bazate pe alte criterii, cum ar fi cel al interesului sau cel al beneficierii de foloase ale vieții. Este relevantă în acest sens renumita noțiune a dreptului subiectiv, dată de Rudolf Ihering: dreptul subiectiv este un interes protejat din punct de vedere juridic [5, p.102]. Dernburg, la rândul său, definea dreptul subiectiv civil ca fiind participarea la foloasele vieţii, acordată şi asigurată fiecărei persoane [5, p.100].

Alți autori au elaborat definiții de compromis între cele două tendințe menționate, și anume: dreptul subiectiv civil reprezintă o dominație asupra unui

obiect determinat în scopul satisfacerii unor interese conform normelor juridice [6, p.42] sau dreptul subiectiv este un folos sau un interes protejat prin recunoașterea voinței umane [5, p.100].

În fine, din conceptul modern de drept subiectiv a fost dedusă noțiunea de „revendicare" («притязание») [5, p.102], care ar urma să înlocuiască conceptul de acțiune (*actio*) [6, p.181-182]. Prin revendicarea avută în vedere se înțelege prerogativa titularului unui drept subiectiv de a cere celorlalte persoane un comportament corespunzător dreptului său subiectiv. Înțeleasă în acest fel, revendicarea are o semnificație mai largă decât acțiunea (*actio*), odată ce poate fi realizată în afara unui cadru judiciar (de exemplu, compensația, retenția, beneficiul de discuțiune și cel de execuțiune, etc.).

Pornind de la premisele istorice expuse, prezenta lucrare are ca obiectiv cercetarea problematicii definirii dreptului subiectiv civil prin prisma elementelor de conținut ale acestuia, a altor elemente adiacente, cum ar fi interesul titularului, ș.a.

Conținutul dreptului subiectiv civil. Așa cum a fost arătat, primele încercări de definire a dreptului subiectiv civil întreprinse de pandectiștii germani, erau bazate pe ideia de putere sau dominație asupra unui obiect concret determinat, fie el un obiect material sau imaterial, fie comportamentul părții opuse în raportul juridic.

Această optică asupra dreptului subiectiv civil, a inspirat doctrina contemporană în definirea dreptului subiectiv civil din punct de vedere a laturii active a raportului juridic, ca o măsură de comportament recunoscută titularului dreptului subiectiv [7, p.1; 8, p.95; 9, p.93]. Astfel, dreptul subiectiv de proprietate poate fi definit prin prisma prerogativelor de posesie, folosință sau dispoziție asupra bunului, iar dreptul subiectiv de autor sau inventator prin prisma prerogativei de valorificare exclusivă a operei sau a invenției.

Cei care promovează astfel de noţiuni, invocă în susţinerea acesteia faptul că, odată ce ordinea juridică recunoaşte unei persoane posibiltatea de a acţiona într-un anumit mod, se prezumă că ceilalţi trebuie să se comporte în aşa fel, încât să nu aducă atingere dreptului titularului. Respectiv, nu este necesar de specificat în mod special latura pasivă a dreptului subiectiv civil.

Opinia expusă mai sus, având în principiu un grăunte de adevăr, nu ia în considerare specificul unor drepturi subiective civile, în special a celor de creanță care sunt corelative obligaţiilor de a da sau cele de a face. Dreptul subiectiv de creanţă

corelativ unei astfel de obligaţii subiective poate fi exercitat doar ca urmare a comportamentului corespunzător al subiecţilor pasivi (achitarea sumei de bani, executarea lucrării). Titularul este îndreptăţit doar să pretindă un astfel de comportament din partea subiecţilor pasivi.

Astfel, pornind de la insuficiența definirii dreptului subiectiv civil doar prin prisma comportamentului titularului, doctrina a definit dreptul subiectiv civil prin puterea titularului atât de a se comporta într-un anumit mod, cât și de a cere altor persoane (subiecți pasivi) de a se comporta corespunzător, adică de a se comporta în așa fel încât să nu încalce dreptul titularului. Am putea afirma că aceasta noțiune a devenit tradițională și este acceptată quasiunanim de doctrină [10, p.157; 11, p.74; 12, p.48-49; 13, p.192; 14, p.76; 15, p.74].

S-a considerat că o caracteristică generală a dreptului subiectiv civil trebuie să ţină cont de faptul că acesta reprezintă atât o măsură de comportament permis titularului, cât şi un mijloc de asigurare a comportamentului terţelor persoane. Iar în procesul cercetării diferitor categorii de drepturi subiective urmează a fi evidenţiate laturile care prevalează în conţinutul acestora [16, p.677].

Din punctul de vedere a concepției avute în vedere, în conţinutul drepturilor subiective absolute (reale, personal nepatrimoniale), de regulă, prevalează latura activă, odată ce titularul este îndreptăţit la săvârşirea anumitor acţiuni în vederea exercitării dreptului său subiectiv (cum ar fi în cazul dreptului subiectiv de proprietate, conform căruia proprietarul este îndreptăţit să posede, să folosească şi să dispună de un lucru), iar tuturor celorlalte persoane li se impune obligaţia generală de abţinere de la săvâşirea acţiunilor care ar încălca dreptul subiectiv. În conţinutul drepturilor subiective relative (de creanţă), de regulă, prevalează latura pasivă, odată ce titularul unui astfel de drept este îndreptăţit să ceară altor persoane să săvârşească sau să se abţină de la săvârşirea anumitor acţiuni.

Spunem de regulă fiindcă, în conţinutul drepturilor subiective civile se pot îmbina în aceiaşi măsură şi latura activă, şi latura pasivă. De exemplu, în cazul locaţiunii, locatarului i se acordă, pe de o parte, posibilitatea de a se folosi de un bun, posibilitate ce are un caracter relativ faţă de proprietarul care-i acordă dreptul de a folosi bunul. Pe de altă parte, locatarul dispune de posibilitatea de a cere tuturor persoanelor, inclusiv proprietarului bunului, de a se abţine de săvârşirea acţinilor care ar împiedica folosinţa normală a bunului dat. Locatarul beneficiază de cea din urmă

posibilitate în virtutea faptului că este posesor al lucrului şi se bucură de protecţie prin intermediul acţiunilor posesorii.

O parte a doctrinei, totuși, deviază de la conceptul tradițional și încearcă definirea dreptului subiectiv civil prin prisma laturii sale pasive, ca un drept asupra acţiunilor altora. În acest sens, dreptul subiectiv civil este un mijloc de reglementare a comportamentului cetăţenilor, prin asigurarea unui anumit comportament din partea altor persoane, în vederea satisfacerii intereselor titularului dreptului subiectiv [17, p.562].

Pentru satisfacerea necesităților sale în valori materiale și spirituale, o persoană nu are nevoie de un drept subiectiv asupra lor, ci nemijlocit de valorile în cauză. Dacă astfel de valori există și sunt accesibile, atunci persoana le poate utiliza și consuma și fără recunoașterea unor drepturi subiective în legătură cu acestea. Necesitatea în consacrarea drepturilor subiective apare atunci când în societate accesul la valori materiale și/sau spirituale este limitat datorită cantității acestora. Respectiv, derularea normală a procesului de utilizare și consum al valorilor este posibilă doar cu condiția asigurării unui anumit comportament din partea celorlalți membri ai societății [18, p.6].

În acest sens, dreptul subiectiv devine necesar pentru săvârșirea de către titular a propriilor acțiuni neinterzise de lege doar atunci, când săvârșirea acestor acțiuni este imposibilă fără concursul altor persoane sau fără înlăturarea impiedimentelor create de alții [17, p.562]. Titularul, astfel, are nevoie de asigurarea juridică nu a propriului comportament, ci a comportamentului altora. Titularul va putea pe deplin să beneficieze de pe urma propriului comportament, doar dacă se va asigura un comportament corespunzător din partea altor persoane.

Aceste considerente ne fac să împărtășim ideia că în virtutea esenței sale sociale, dreptul subiectiv civil este un drept asupra acțiunilor altora, și nu un drept asupra acțiunilor proprii ale titularului [18, p.6].

În mod cel mai evident, această esență se manifestă în raporturile juridice relative (de creanță), în care titularul dreptului subiectiv este îndreptățit să ceară săvârșirea sau abținerea de la săvârșirea unor acțiuni de către subiecții pasivi concret determinați. Esența arătată a dreptului subiectiv civil, însă, nu este atât de evidentă în raporturile juridice absolute, cum ar fi raportul juridic de proprietate, unde dreptul subiectiv de proprietate este perceput ca un set de acțiuni pasibile de a fi săvârșite de titular, mai exact: posesia, folosința și dispoziția asupra unui bun. Dar, așa cum este

reținut de doctrină, ca un proprietar să poate săvârși acțiunile menționate, este necesară asigurarea unui comportament corespunzător din partea altor persoane [18, p.7], în speță a subiecților pasivi nedeterminați, cărora le revine obligația generală pasivă de a nu împiedica proprietarul în exercitarea atributelor dreptului de proprietate.

Mai mult, atributele de posesie, folosință și dispoziție asupra unui bun nu sunt specifice doar dreptului de proprietate. Titalurii altori drepturi subiective reale sau de creanță pot beneficia de aceleași prerogative asupra bunului proprietarului. Respectiv, indicarea aceste prerogative în definirea dreptului subiectiv de proprietate, așa cum o face legiuitorul, nu relevă caracteristica esențială a dreptului de proprietate. Ceea ce ține de esența dreptului subiectiv de proprietate este că proprietarul poate exercita posesia, folosința și dispoziția asupra bunului în mod nemijlocit și independent de alții. Deci, iarăși ajungem la raportul titularului dreptului subiectiv civil cu subiecții pasivi, față de care se impune obligația de a avea un anumit comportament, fără de care nu este posibilă asigurarea din punct de vedere juridic a intereselor titularului.

Raționamentele expuse cu privire la dreptul subiectiv de proprietate pot fi aplicate corespunzător altor drepturi subiective absolute, cum ar fi drept subiectiv de autor sau inventator. Titularului dreptului subiectiv de autor și inventator i se recunoaște dreptul exclusiv de valorificare a operei sau a invenției. Dar, datorită caracterului imaterial al obiectului dreptului de proprietate intelectuală, acesta poate fi de facto utilizat și valorificat de oricine, mai ales în condițiile actualului progres tehnico-științific. Astfel, interesele titularului dreptului subiectiv de autor sau inventator pot fi asigurate nu atât prin recunoașterea propriilor prerogative de valorificare a operei sau invenției, cât prin impunerea potențialilor utilizatori de opere sau invenții a obligației de a obține permisiunea titularului pentru valorificare și de a achita remunerația convenită. Doar așa titularul poate exercita un control asupra modului în care opera sau invenția sunt utilizate și obține beneficii.

Cele expuse ne permit să ne raliem opiniei că îndreptățirea la săvârșirea propriilor acțiuni de către titular (posesia, folosința și dispoziția în cazul dreptului subiectiv de proprietate, reproducerea, distribuirea, închirierea ș.a. în cazul dreptului subiectiv de autor) caracterizează dreptul subiectiv civil doar din punct de vedere cantitativ și stabilește limitele în care titularul este îndreptățit să pretindă un anumit

comportament din partea subiecților pasivi [18, p.8]. Trăsătura calitativă a dreptului subiectiv civil constă în prerogativa titularului de a cere un anumit comportament de la persoanele obligate față de el.

Interesul – un element al conținului dreptului subiectiv civil? În literatura de specialitate se întâlnesc noţiuni ale dreptului subiectiv civil cu precizarea că scopul acestuia reprezintă satisfacerea intereselor titularului [19, p.56]. Unii autori merg mai departe şi consideră necesară includerea interesului titularului în conţinutul dreptului subiectiv civil [17, p.560; 20, p.41], acesta fiind considerat chiar şi elementul de bază al conţinutului acestuia. O atare concepție ne duce cu gândul la celebra noţiune formulată de Rudolf Ihering, pe care am menționat-o anterior.

Opinia menţionată a fost în mod justificat criticată. S-a menţionat că interesul nu poate fi inclus în conţinutul dreptului subiectiv civil din motiv că interesul reprezintă premisa şi scopul exercitării şi apărării dreptului subiectiv civil [21, p.35; 22, p.241-242], respectiv, nu poate fi în acelaşi timp şi un element al conţinutului acestuia.

Se consideră că în raporturile juridice civile care iau naştere prin voinţa subiecţilor, interesul întotdeauna apare înaintea dreptului subiectiv civil, acţiunile persoanei interesate fiind îndreptate spre dobândirea dreptului subiectiv corespunzător. Din acest punct de vedere, interesul se prezintă ca o premisă a apariţiei dreptului subiectiv civil. În acelaşi timp, dreptul subiectiv civil reprezentă mijlocul juridic de satisfacere a interesului. Astfel, interesul reprezintă şi o premisă a exercitării dreptului subiectiv civil [22, p.241-242].

Într-adevăr, dobândirea drepturilor subiective civile este determinată de necesităţile (interesele) titularului, necesităţi a căror satisfacere se obţine prin exercitarea dreptului subiectiv. Apărarea drepturilor subiective civile se realizează în vederea menţinerii şi asigurării exercitării acestora. Respectiv, nu există temeiuri de a include interesul în conţinutul dreptului subiectiv civil, fiind suficient să se menţioneze că scopul acestuia rezidă în satisfacerea intereselor legitime ale titularului.

Unii autori optează pentru includerea în noţiunea dreptului subiectiv (în general) a posibilităţii titularului de a se folosi de anumite beneficii de ordin social, înţelese în sensul cel mai larg (beneficii materiale, culturale, etc.), menţionând că comportamentul permis subiectului activ nu prezintă valoare prin sine însuşi, ci prin

direcţionarea acestui comportament spre atingerea anumitor scopuri, spre satisfacerea anumitor necesităţi [23, p.130]. Drept urmare, posibilitatea titularului dreptului subiectiv de a se folosi de anumite beneficii de ordin social trebuie recunoscută în calitate de element al conţinutului dreptului subiectiv [24, p.34].

Nu putem fi de acord cu o astfel de opinie, din considerentul că unicul rezultat al aplicării acesteia este înlocuirea ideei de satisfacere a interesului prin exercitarea dreptului subiectiv cu ideea folosirii în baza dreptului subiectiv a anumitor beneficii de ordin social, în scopul satisfacerii necesităţilor personale. Această înlocuire nu aduce nimic nou şi, în fond, repetă greşeala autorilor care includ interesul în conţinutul dreptului subiectiv.

Folosirea anumitor beneficii de ordin social în baza unui drept subiectiv este aceiaşi cu satisfacerea intereselor prin intermediul unui drept subiectiv, numai că această folosire este rezultatul nu a simplului fapt de a fi titular al unui drept subiectiv, ci rezultatul exercitării dreptului subiectiv. Respectiv, folosirea anumitor beneficii de ordin social ca şi satisfacerea unui interes al titularului este scopul dreptului subiectiv, şi nu un element al conţinutului acestuia. Scopul dat se atinge prin exercitarea dreptului subiectiv.

Cele expuse, însă, nu diminuază importanța interesului pentru dreptul subiectiv civil, deoarece interesul abstract în vederea protejării şi realizării căruia dreptul subiectiv civil este reglementat, determină destinaţia socială a dreptului subiectiv. Destinaţia socială a dreptului subiectiv civil, la rândul său, reprezintă o importantă limită a exercitării acestuia, iar exercitarea dreptului subiectiv civil contrar destinaţiei sale sociale reprezintă un abuz de drept.

Dreptul subiectiv civil ca element al conținutului raportului juridic civil. La acest capitol am dori să ne oprim asupra polemicii existente în literatura de specialitate cu privire la posibilitatea existenţei drepturilor subiective civile în afara raporturilor juridice civile. În special, se menţionează că drepturile subiective civile absolute (dreptul subiectiv de proprietate, dreptul subiectiv de autor, etc.) nu reprezintă elemente ale conţinutului raporturilor juridice civile, există în afara acestora. Drepturile subiective civile absolute iau naştere în urma diferitor fapte juridice, însă îşi continuă existenţa în bază normelor juridice (dreptului obiectiv), care reglementează conţinutul acestor drepturi subiective şi impun interdicţia generală faţă de toate celelalte persoane de a se abţine de la săvârşirea acţiunilor îndreptate

spre încălcarea drepturilor subiective corespunzătoare [9, p.97; 25, p.32-41; 26, p.99-100; 27, p.188-190].

Se întemeiază teoria menţionată pe considerentul că un raport juridic civil poate exista doar între persoane concrete, fiind inadmisibil un astfel de raport între un subiect activ şi un cerc nedeterminat de persoane, care nici nu cunosc despre dreptul subiectiv de proprietate sau alt drept subiectiv civil absolut al cărui titular este subiectul activ. În calitate de exemplu se face referire la autorul care a creat o operă literară, însă ţine manuscrisul în secret, închis într-un safeu. În viziunea savantului citat este greu de imaginat un raport juridic într-o atare situaţie, când tuturor celorlalte persoane, în calitate de subiecţi pasivi, li se impune obligaţia de a nu aduce atingere drepturilor autorului asupra operei, despre care aceştia nici nu cunosc [25, p.40].

Prin aplicarea consecventă a teoriei menţionate s-a ajuns la concluzia că drepturile subiective civile absolute sunt în afara ordinii juridice civile. Ele sunt parte componentă a ordinii juridice publice şi, respectiv, elemente ale raporturilor juridice dintre stat şi toate celelalte persoane, care sunt obligate să nu încalce normele dreptului obiectiv cu privire la proprietate sau alte drepturi subiective civile absolute [9, p.97].

Teoria drepturilor subiective civile absolute existente în afara raporturilor juridice civile a fost supusă unor critici aspre. În mod special s-a menţionat că susţinătorii teoriei date nu au propus careva soluţii teoretice sau practice noi, care ar reieşi din concepţia pe care au promovat [28, p.230]. Dacă ne referim în mod special la dreptul subiectiv de proprietate, atunci conţinutul acestuia, în concepţia promotorilor teoriei analizate, a rămas acelaşi, ca şi în concepţia tradiţională. Pentru apariţia dreptului subiectiv de proprietate la fel este necesară survenirea faptelor juridice corespunzătoare. Apărarea dreptului subiectiv de proprietate se face la fel prin acţiunile în revendicare şi negatorie. Obligaţia cu caracter general impusă prin dreptul obiectiv tuturor persoanelor de a nu încălca dreptul subiectiv de proprietate este, de asemenea, aceiaşi. Şi aici este punctul vulnerabil al teoriei drepturilor subiective civile absolute existente în afara raporturilor juridice civile.

Dacă normele juridice (dreptul obiectiv) impun tuturor obligaţia generală de a nu încălca dreptul subiectiv de proprietate, atunci normele date nu fac altceva decât să reglementeze comportamentul tuturor persoanelor în relaţia lor cu titularul dreptului subiectiv de proprietate. Altfel spus, normele reglementează relaţia socială dintre titularul dreptului subiectiv de proprietate şi celelalte persoane. Iar un raport

juridic nu este altceva decât o relaţie socială reglementată printr-o normă juridică. Astfel, nu putem nega existenţa raporturilor juridice civile de proprietate, un element indispensabil al cărora este dreptul subiectiv de proprietate. Cele expuse pot fi generalizate la celelalte drepturi subiective civile absolute.

În particular, mai putem menţiona că nu doar în raporturile juridice civile absolute unul din subiecţi este nedeterminat. Există un şir de raporturi juridice civile relative cu un subiect nedeterminat, însă nici un specialist în domeniu nu neagă faptul că acestea sunt raporturi juridice [28, p.224-225, 229]. De asemenea, dacă drepturile subiective civile absolute sunt elemente ale raporturilor juridice de drept public dintre stat şi celelalte persoane, rămâne inexplicabil de ce încălcarea dreptului subiectiv de proprietate atrage răspunderea juridică faţă de proprietar, şi nu faţă de stat [16, p.662-663].

Mai mult ca atât, dacă se recunoaște, în viziunea celor care susțin teoria drepturilor absolute în afara raporturilor juridice, existenţa unui raport juridic cu caracter absolut dintre stat şi un cerc nedeterminat de persoane, atunci de ce nu este posibilă existenţa unui astfel de raport juridic dintre o persoană particulară şi celelalte persoane, în calitate de subiect nedeterminat?

Caracterul abstract al unui număr infinit de legături între titularul dreptului subiectiv civil absolut și toți terții, ca un cerc nedeterminat de persoane, specific construcției unui raport juridic civil absolut, se atenuează dacă pornim de la premisa că orice raport juridic are un obiect. În acest sens, un raport juridic absolut se diferențiază de toate celelalte raporturi juridice absolute de același fel prin subiectul activ concret determinat și un obiect concret determinat. Respectiv, orice persoană, cu excepția subiectului activ, urmează să se abțină de la săvârșirea de acțiuni asupra obiectului raportului juridic civil absolut.

Toate cele menţionate confirmă că drepturile subiective civile absolute nu pot fi separate de raporturile juridice civile corespunzătoare, respectiv, toate drepturile subiective civile sunt elemente ale conținutului raporturilor juridice civile.

O posibilă noțiune. Toate cele expuse anterior ne permit să formulăm o posibilă noţiune a dreptului subiectiv civil. Dreptul subiectiv civil reprezintă acel element al conținutului raportului juridic în virtutea căruia subiectul activ al raportului juridic este înderptățit de a pretinde celorlalţi subiecţi un anumit comportament (prin săvârşirea sau abținerea de la săvârşirea unor acţiuni), în măsură să se asigure din punct de vedere juridic satisfacerea propriilor interese legitime ale titularului.

BIBLIOGRAFIE:

1. HANGA ,V. Drept privat roman. București: Editura Didactică și Pedagogică, 1971. 380 p.

2. JAKOTĂ, M.V. Dreptul roman. Vol. I. Iași: Editura Fundației „Chemarea”, 1993. 491 p.

3. ПУХТА, Г.Ф. Курс римского гражданского права. Том I. (перевод с последнего немецкого издания проф. Рудорфа), Москва, 1874. 550 p.

4. ВИНДШЕЙД, Б. Учебник пандектного права. Том I. Общая часть. (перевод с немецкого под ред. С.В. Пахмана), С.-Петербург, 1874. 358 p.

5. ДЕРНБУРГ, Г. Пандекты. Том I. Общая часть. (перевод Г. фон Рехенберга под руководством и редакцией П. Соколовского). Москва, 1906. 465 p.

6. БАРОН, Ю. Система римского гражданского права. Выпуск первый. Книга I. Общая часть. (перевел с пятого немецкого издания Л. Петражицкий), Москва, 1898. 244 p.

7. HAMANGIU, C., ROSETTI-BĂLĂNESCU, I., BĂICOIANU, Al. Tratat de drept civil român. Volumul I. București, 1928. 948 p.

8. Советское гражданское право. Учебник. Том I. / Отв. редакторы д.ю.н., проф. ГРИБАНОВ, В.П., д.ю.н., проф. КОРНЕЕВ, С.М. Москва: «Юридическая литература», 1979. 452 p.

9. Гражданское право. Часть первая / Отв. редакторы д.ю.н., проф. МОЗОЛИН, В.П., д.ю.н., проф. МАСЛЯЕВ, А.И. Москва: «Юристъ», 2007. 719 p.

10. ТОЛСТОЙ, Ю.К. Содержание и гражданско-правовая защита права собственности в СССР. Издательство Ленинградского Университета, 1955. 219 p.

11. Советское гражданское право. Часть I. Издание третье, переработанное и дополненное / Отв. редактор, д.ю.н., проф. РЯСЕНЦЕВ, В.А. Москва: «Юридическая литература», 1986. 558 p.

12. RAUSCHI, Ş., POPA, Gh., RAUSCHI, Șt. Drept civil: Teoria generală. Persoana fizică. Persoana juridică. Iași: Editura Junimea, 2000. 277 p.

13. DOGARU, Ion coord. Drept civil. Ideea curgerii timpului şi consecinţele ei juridice. Bucureşti: Editura „All Beck”, 2002. 1120 p.

14. BELEIU, Gheorghe. Drept civil român. Introducere în dreptul civil. Subiectele dreptului civil. Ediţia a VIII-a revăzută şi adăugită. Bucureşti: „Universul juridic”, 2003. 599 p.

15. BAIEŞ, S., ROŞCA, N. Drept Civil: Partea generală. Persoana fizică. Persoana juridică. Ediţia a 4-a. Chişinău: Î.S.F.E.P. „Tipografia Centrală”, 2011. 392 p.

16. ИОФФЕ, О.С. Спорные вопросы учения о правоотношении. În: ИОФФЕ, О.С. Избранные труды по гражданскому праву: Из истории цивилистической

мысли. Гражданское правоотношение. Критика теории «хозяйственного права». Москва: Статут, 2002. (Серия «Классика российской цивилистики»), p. 653-698.

17. ИОФФЕ, О.С. Правоотношение по советскому гражданскому праву. În: ИОФФЕ, О.С. Избранные труды по гражданскому праву: Из истории цивилистической мысли. Гражданское правоотношение. Критика теории «хозяйственного права». Москва: Статут, 2002. (Серия «Классика российской цивилистики»), p.512-652.

18. ЕГОРОВ, Н.Д. О понятии субъективного права. În: Правосубъектность по гражданскому и хозяйственному праву. Межвузовский сборник. Ленинград, 1983, p 3-11.

19. Советское гражданское право. Учебник для юридических институтов и факультетов. Том 1. Отв. редакторы ИОФФЕ, О.С., ТОЛСТОЙ, Ю.К., ЧЕРЕПАХИН, Б.Б. Издательство Ленинградского университета, 1971. 472 p.

20. ВЕНЕДИКТОВ, А.В. Государственная социалистическая собственность. În: ВЕНЕДИКТОВ, А.В. Избранные труды по гражданскому праву. В 2 т. Т. II. Москва: «Статут», 2004, (Серия «Классика российской цивилистики»), p 7-412.

21. ЧЕЧОТ, Д.М. Субъективное право и формы его защиты. Издательство Ленинградского университета, 1968. 72 p.

22. ГРИБАНОВ, В.П. Интерес в гражданском праве. În: ГРИБАНОВ, В.П. Осуществление и защита гражданских прав. Москва: «Статут», 2000, (Серия «Классика российской цивилистики»), p. 233-244.

23. МАТУЗОВ, Н.И. Вопросы теории субъективных прав граждан. În: Советское государство и право, № 7, 1964, p. 130-133.

24. ХОХЛОВА, Е.М. Субъективное право и обязанность как юридическое содержание правоотношения. În: Вестник Саратовской государственной академии права, № 1(59), 2008, p. 33-36.

25. ГЕНКИН, Д.М. Право собственности в СССР (Курс советского гражданского права). Москва: Государственное издательство юридической литературы, 1961. 223 p.

26. СЕРЕБРОВСКИЙ, В.И. Вопросы советского авторского права. Москва: Издательство Академии наук СССР, 1956. 283 p.

27. БРАТУСЬ, С.Н. Предмет и система советского гражданского права (Курс советского гражданского права). Москва: Государственное издательство юридической литературы, 1963, 197 p.

28. ФЛЕЙШИЦ, Е.А. «Абсолютная» природа права собственности. În: Проблемы гражданского и административного права, Издательство Ленинградского университета, 1962, p. 214-233.

CZU: 347.952:347.91(478)(094.4) **https://doi.org/10.59295/rpijn2025.92**

TRANZICȚIA ÎN CADRUL PROCEDURII DE CONCILIERE A PĂRȚILOR PROCEDURII DE EXECUTARE SILITĂ

MUȘET Marcel,
Universitatea de Stat din Moldova,
doctorand, executor judecătoresc
ORCID ID: 0009-0007-4536-5205

SUMMARY

The study performs an analysis of the peculiarities and perspectives of the transaction implementation as a process of conciliation to the stage of initiation of enforcement proceedings, in the light of the amendment of the Execution Code, reported to the guarantees established by art.6 § 1 of the ECHR with regard to free access to justice, the enforcement of final judgments and the debtor's guarantees in the framework of the enforcement procedure.

***Keywords*:** conciliere, tranzacție, proces-verbal, executare silită, executor judecătoresc

În doctrina de specialitate s-a apreciat că în cursul executării silite, executorul judecătoresc este obligat să aibă un rol activ, stăruind prin toate mijloacele admise de lege, pentru realizarea integrală și cu celeritate a obligațiilor prevăzute în titlul executoriu. Posibilitățile de acțiune aflate la îndemâna executorului judecătoresc și care configurează acest principiu se manifestă pe mai multe paliere, respectiv cel al obligației de a acționa în temeiul facultății recunoscute de lege, de a proceda într-un anume sens sau al acțiunii subordonate manifestării de voință a creditorului ori a debitorului. Tot astfel, rolul activ al organului de executare se configurează și prin gradul de implicare al acestuia în sensul apelării nu doar la mijloace directe, obligatorii și necesare pentru realizarea executării silite, ci și la mijloace indirecte, care, deși auxiliare și facultative servesc scopului principal de satisfacere a creanței creditorului[1].

Prin modificările aduse Codului de executare al RM[2] prin Legea nr.143 din 02.07.2010, reglementându-se la art.44 alin.2 faptul că ”în tot cursul executării silite, creditorul şi debitorul pot conveni, sub supravegherea executorului judecătoresc, ca

[1] Evelina Oprina, Rolul executorului judecătoresc între teorie și practică. Revista română de executare silită nr.4/2015, p.39-76.
[2] Publicat la data de 05.11.2010 în Monitorul Oficial al RM nr.214 – 220.

executarea să se efectueze, total sau parţial, numai asupra veniturilor băneşti ale debitorului sau ca stingerea obligaţiei să se facă în alt mod permis de lege". Astfel, se apreciază că aceste modificări, în vigoare și astăzi, imprimă un caracter mai permisiv procedurii de executare silită, oferind părților procedurii de executare posibilitatea să convină de sine stătător asupra modului în care se va realiza executarea silită a obligației stabilite de documentul executoriu. În acest mod, păstrat fiind caracterul coercitiv al executării, legiuitorul lasă totuși un spațiu de manevră debitorului pentru a conveni asupra modului și termenilor în care acesta se va conforma obligației sale.

Noile reglementări ale Codului de executare, introduce noțiunea de *concilierea părților în procedura de executare*, potrivit cărora aceasta constituie o etapă obligatorie premergătoare acțiunilor de executare silită, potrivit art.62 Cod de executare al Republicii Moldova. Această instituție ce derulează în cursul unei proceduri de executare silită, în premieră, plasează executorul judecătoresc într-un rol, anterior străin acestuia – cel de conciliator al părților, care veghează asupra legalității înțelegerii între părți și facilitează procesul de identificare a soluțiilor de executare, acceptate de ambele părți, și corespunzător, mai ușor a fi aduse la îndeplinire. Nu mai puțin important, executorul judecătoresc oferă părților un cadru benefic pentru dialog.

Astfel, Codul de executare al Republicii Moldova impune în sarcina executorului judecătoresc concilierea părților. În acest sens sunt reglementate acțiuni concrete care urmează a fi realizate de executorul judecătoresc și efectele acestora. Aceste reglementări conturează particularitățile concilierii părților ca o etapă de sine stătătoare a procedurii de intentare a executării silite, cu sarcini și acte proprii. Evident că părțile sunt în drept să încheie o tranzacție nu doar în cadrul procesului civil, ci și în orice etapă a executării silite prin care să convină termenii și condițiile de executare a titlului executoriu. Această facilitate este garantată de lege ca un drept fundamental al părților prin prisma principiului diponibilității din Codul de executare.

Potrivit art.62 alin.(3) al Codului de executare al Republicii Moldova, în cazul în care părţile au convenit asupra încheierii unei tranzacţii, executorul judecătoresc întocmeşte un proces-verbal, în care consemnează condiţiile tranzacţiei, acest proces-verbal servind drept temei pentru încetarea procedurii de executare. Procesul-verbal al executorului judecătoresc prin care se întăreşte tranzacţia este un document executoriu.

Aceste reglementări din Codul de executare sunt foarte progresiste și în deplin acord cu standardele internaționale aplicabile domeniului, oferind posibilități largi

părților procedurii de executare de a modela cursul executării conform intereselor și aranjamentelor comune, pentru a o face cât mai puțin dureroasă pentru debitor, dar și acceptabilă pentru creditor.

Potrivit art.10 din Codul Mondial de executare[1], *statele trebuie să se asigure că profesionistul însărcinat cu executarea are opțiunea de a adopta o procedură de executare consensuală la solicitarea debitorului. Pentru a adapta executarea la situația creditorului și a debitorului, Statele trebuie să permită participarea activă a părților la executare*. Astfel, Liniile directoare CEPEJ pentru o mai bună implementare a recomandărilor Consiliului Europei în domeniul executării din 2009 indică că *prioritate întotdeauna trebuie să se acorde ajungerii părților la un acord în vederea coordonării cadrului temporal de executare. Dacă părțile convin între ele asupra unui termen de executare, atunci nicio procedură stabilită de statul membru nu trebuie să împiedice executarea acordurilor respective*.

Astfel, din această perspectivă, Codul de executare al Republicii Moldova oferă părților posibilitatea la orice etapă a procedurii de executare a se concilia și a conveni asupra modului și condițiilor executării. Art.60 alin.(1) din Codul de executare stipulează, în termenul stabilit de executorul judecătoresc în încheierea de intentare a procedurii de executare, părţile sunt obligate să se prezinte în faţa executorului judecătoresc pentru a li se comunica drepturile şi obligaţiile lor, inclusiv posibilitatea de conciliere sau, după caz, de determinare a modalităţii de executare şi/sau a consecutivităţii de urmărire a bunurilor debitorului.

Odată cu prezentarea documentului executorului către executorul judecătoresc, demarează o etapă autonomă în cadrul procesului de înfăptuire a justiției, care are drept scop executarea întocmai și în măsură integrală a documentelor executorii. Anume din acest moment, se aduce atingere sarcinii stabilite la art.1 alin.(1) al Codului de executare al Republicii Moldova, care este cel al executării forțate, presupunând o serie de măsuri coercitive prevăzute de lege, aplicate de executorul judecătoresc în privința debitorului. Cu toate acestea, desi procedura executării a fost deja declanșată, realizarea sarcinii acesteia poate fi atinsă și pe alte căi, fără a constrânge în vreun fel debitorul[2].

[1] https://www.uihj.com/fr/telechargements/code-mondial-de-lececution/.

[2] Igor Coban, Iurie Deleu, Particularitățile tranzacției de împăcare și concilierea părților în procedura de executare a Republicii Moldova, publicat în volumul Conferinței internaționale ”Procesul civil și

Tranzacția de împăcare la etapa executării silite presupune anume acel mecanism de executare benevolă, care are drept scop fie renunțarea la aplicarea forței coercitive, exercitată prin intermediul executorilor judecătorești, fie încetarea procesului executării silite, dacă o astfel de procedură a fost declanșată.

Anume din acest considerent, legiuitorul moldav, prin modificările aduse la Codul de executare prin Legea nr.143 din 02.07.2010, a adoptat soluții noi care sunt în concordanță cu recomandările internaționale aplicabile în materie. Astfel, Liniile directoare ale Comisiei Europene pentru eficiența justiției privind o mai bună aplicare a Recomandărilor existente ale Consiliului Europei în materie de executare indică la p.8 următoarele: ”Procedura de executare trebuie să fie suficient de flexibilă, astfel încât să lase agentului de executare un grad de latitudine rezonabilă pentru a facilita anumite înțelegeri cu debitorul, atunci când între creditor și debitor există consens. Aceste înțelegeri trebuie să fie obiectul unui control riguros, astfel încât să garanteze imparțialitatea agentului de executare și protejarea intereselor creditorului și a terților. Rolul agentului de executare trebuie să fie clar definit de lege (spre exemplu gradul său de autonomie); el poate să apară în rolul unui mediator post-judiciar pe durata procedurii de executare[1].

În perfectă coerență, cu aceste recomandări, art.4 din Codul de executare a Republicii Moldova, indică:

”(1) Creditorul dispune de dreptul de a cere executarea silită a documentelor executorii, precum şi de a renunţa la executarea începută sau de a amîna pornirea ei, în limitele prescripţiei dreptului stabilit.

(2) Părţile în procedura de executare (creditorul şi debitorul) pot executa documentul executoriu prin încheierea unei tranzacţii în condiţiile prezentului cod.”

Mai mult, condițiile de încheiere a tranzacției în procedura de executare, sunt prevăzute la art.62 Cod de executare, care indică în termenul stabilit de executorul judecătoresc în încheierea de intentare a procedurii de executare, părţile sunt obligate să se prezinte în faţa executorului judecătoresc pentru a li se comunica drepturile şi obligaţiile lor, inclusiv posibilitatea de conciliere sau, după caz, de determinare a modalităţii de executare şi/sau a consecutivităţii de urmărire a

executarea silită. Teorie și Practică”, 27-29 august 2015, Târgu Mureș, Ed.Universul Juridic, București, 2015, p.125-130.

[1] https://www.coe.int/t/dghl/cooperation/cepej/textes/Guidelines_fr.pdf.

bunurilor debitorului. Acest text legal indică fără echivoc că părțile pot determina chiar de la începutul procedurii de executare modalitatea de executare și consecutivitatea în care vor fi urmărite bunurile.

În tot cursul executării silite, creditorul și debitorul pot conveni asupra unor aspecte care privesc executarea silită cum ar fi:

- Executarea să se efectueze, în total sau în parte, numai asupra veniturilor bănești sau altor bunuri ale debitorului;
- Vînzarea bunurilor supuse urmăririi să se facă bună învoială sau;
- Plata obligației să se facă în alt mod admis de lege;
- Posibilitatea creditorului de a acorda debitorului un termen de plată după începerea executării, concesie care conduce la suspendarea executării fie la solicitarea creditorului fie la cererea debitorului;
- Acordul creditorului pentru vînzarea amiabilă a bunului mobil sau împreună cu acordul debitorului, pentru vînzarea directă a acestuia.

Creditorul poate uza de orice mijloc de executare pentru satisfacerea creanței sale, norma în cauză neputîndu-se întrerpreta, în sensul că, odată cu realizarea voinței părților, nu s-ar mai putea solicita efectuarea urmăririi în alt mod admis de lege, dacă procedura aleasă nu mai poate fi continuată. Astfel, între părți poate interveni o novație, o compensație, o cesiune de creanță sau un alt mijloc de stingere sau de transformarea a obligațiilor[1].

Cu aceeași idee e confirmată și din prevederile art.90 alin.(1) Cod de executare, prin care se stabilește că consecutivitatea urmăririi bunurilor debitorului poate fi stabilită, de comunul acord al părţilor în procedura de executare, ţinîndu-se cont de prioritatea intereselor creditorului.

În acest sens, am cita aici Liniile directoare ale Comisiei Europene pentru eficiența justiției privind o mai bună aplicare a Recomandărilor existente ale Consiliului Europei în materie de executare, care indică la p.70 ”Atunci când părțile convin împreună asupra unui acord de executare, nici o procedură aplicată de stat nu trebuie să împiedice acest acord să-și producă efectele[2].

Ca expresie a limitelor disponibilității ce nu poate afecta caracterul imperativ al

[1] C.Stănescu, C.Bîrsan, Drept civil. Teoria generală a obligațiilor, ed. A III-a, Ed. All Beck, București 2000, pp.341-367.
[2] https://www.coe.int/t/dghl/cooperation/cepej/textes/Guidelines_fr.pdf.

unora dintre normele care reglementează anumite aspecte ale procedurii execuționale, astfel de înțelegeri se vor încheia însă doar *"sub supravegherea executorului judecătoresc"*.

Pornind de la prevederile art.62 alin.(3) Cod de executare, situația încheierii tranzacției de împăcare, executorul judecătoresc întocmește un proces-verbal în care consemnează condițiile tranzacției de împăcare, constituind, totodată, temei de încetare a procedurii de executare.

Prin încheierea unei tranzacții, părțile raportului juridic execuțional pun capăt procedurii execuționale prin concesii reciproce, constând în renunțări reciproce la pretenții sau în prestații noi săvârșite ori promise de o parte în schimbul renunțării de către cealaltă parte la dreptul a cărui valorificare se urmărește prin executare silită[1]. O astfel de reglementare o regăsim și în art.966 alin.(2) al Codului civil al Republicii Moldova "Obligaţia se stinge şi în cazul în care creditorul acceptă o altă executare în locul celei datorate (darea în plată)".

Conform prevederilor art.1917 alin.(1) al Codului Civil al Republicii Moldova "Tranzacţia este contractul prin care părţile previn un proces ce poate să înceapă, termină un proces început sau rezolvă dificultăţile ce apar în procesul executării unei hotărîri judecătoreşti". Prevederea enunțată, constată că legiuitorul a supus reglementării și tranzacția încheieată la faza de executare.

Încheierea tranzacției de împăcare în cadrul procedurii de executare silită implică anumite particularități procedurale, cât și conceptuale în raport cu natura juridică a puterii actului de executare.

Tranzacția de împăcare în procedura executării silite, spre deosebire de tranzacția procedura în acțiune civilă, se încheie de către părți deja după ce litigiul dintre ei a fost soluționat de către instanța de judecată. La etapa procedurii executării silite creditorul deja deține hotărârea judecătorească definitivă, în care sunt stabilite obligațiile debitorului în ceea ce ține de efectuarea unor acțiuni sau abțineri de la efectuarea lor.

Tranzacția de împăcare, după puterea sa este similară hotărîrii judecătorești, ceea ce presupune că neexecutarea condițiilor stipulate în ea reprezintă temei pentru a intenta o nouă procedură de executare silită.

Se afimă că încheierea tranzacției de împăcare, *de facto,* anulează toate actele

[1] Ioan Gîrbuleț, Actele executorului judecătoresc, Ed.Universul Juridic, București 2014, p.42-44.

judecătorești pronunțate anterior, cu toate că *de iure* nu este așa. Astfel, legiuitorul introduce o excepție de la regula prevăzută de art.16 al Codului de procedură civilă a Republicii Moldova. Art.16 al.(1) al Codului de procedură civilă situlează ”Hotărîrile, încheierile, ordonanţele şi deciziile judecătoreşti definitive, precum şi dispoziţiile, cererile, delegaţiile, citaţiile, alte adresări legale ale instanţei judecătoreşti, sînt obligatorii pentru toate autorităţile publice, asociaţiile obşteşti, persoanele oficiale, organizaţiile şi persoanele fizice şi se execută cu stricteţe pe întreg teritoriul Republicii Moldova”.

Tranzacția, la fel ca și hotărârea judecătorească pe care o înlocuiește trebuie să fie una transparentă, adică din conținutul ei să fie clar când și cum va decurge executarea. Tranzacția nu poate să prevadă o soluție suspensivă, adică un remediu care ar putea fi realizat într-un viitor nedeterminat.

Tranzacția de împăcare încheiată în cadrul procedurii executării silite oferă părților posibilitatea de a supune schimbării consecințele examinării cauzei în ordinea procedurii civile, de a modifica hotărârea judecătorească definitivă pronunțată pe marginea cauzei ale cărei părți au fost. Această cerință se desprinde din considererentul că după efectele pe care le produce, tranzacția înlocuiește hotărârea judecătorească definitivă în baza căruia s-a eliberat titlul executoriu. Confirmarea tranzacției la etapa executării silite, atrage după sine încetarea procedurii de executare. Astfel, tranzacția trebuie să acopere absolut toate capetele documentului executoriu. La încheierea tranzacției, părțile nu pot conveni asupra unor momente, circumstanțe noi, în detrimentul hotărârii judecătorești pronunțate. Condițiile convenite de către părți nu trebuie să nască între creditor și debitor raporturi juridice noi care nu au constituit obiectul acțiunii civile soluționate de instanța de judecată.

În cadrul procedurii de executare silită, tranzacția este supusă confirmării și această atribuție este pusă pe seama executorului judecătoresc căruia i-a fost prezentat spre executare documentul executoriu. Astfel, executorul judecătoresc, anterior confirmării tranzacției, are obligația, de a explica atât creditorului, cât și debitorului efectele acestui act de procedură, și anume faptul că drept urmare a încheierii tranzacției va înceta procedura executării, fiind imposibil pe viitor a fi reluată.

De aici, putem distinge caracterele specifice al tranzacției de împăcare,

încheiate de către părți la etapa executării silite, cum ar fi:

- Încheierea tranzacției de împăcare în procedura executării silite poate fi posibilă numai în urma pronunțării unei hotărîri judecătorești definitive și declanșată procedura de executare silită;
- Acordul de voință a ambelor părți în procedura de executare să exprime în vederea stingerii obligației stabilite prin documentul executoriu;
- Modificarea condițiilor și a modului de executare a documentului executoriu, prin încheierea tanzacției de împăcare, presupune optimizarea condițiilor în care debitorul este ținut de a-și onora obligațiile ce decurg din documentul executoriu.

Încheierea tranzacției de împăcare în cadrul procedurii de executare silită parcurge aceleași etape ce ține de confirmarea tranzacției de împăcare în procedura în acțiune civilă.

În cadrul procedurii de executare silită, legislația cere un înscris, care se materializează prin procesul-verbal al executorului judecătoresc. Tranzacția poate fi încheieată în orice formă prevăzută de legislația civilă, inclusiv și în formă verbală. Important este ca condițiile acesteia, indifrent de forma în care se materializează, să fie connsemnate de către executorul judecătoresc într-un process-verbal.

În final, așa cum s-a arătat, instanța europeană apreciat că dreptul la un proces echitabil nu acoperă procedura numai până la pronunțarea hotărârii, ci până la executarea acesteia, iar statul are obligația de a executa o hotărâre judecătorescă pronunțată împotriva sa, considerând că executarea silită face parte integrantă din noțiunea de proces, în sensul art.6 din Covenție, întrucât dreptul de acces la justiție ar fi iluzoriu și lipsit de eficiență practică dacă ordinea juridică internă a statului, care respect preeminența dreptului, ar permite ca o hotărâre judecătorească sau un alt înscris ce constituie titlu executoriu să rămână neexecutată în detrimentul unei părți.

Așa dar, tranzacția de împăcare încheiată în cadrul procedurii de conciliere a părților, reprezintă cel mai veritabil mecanism de executare benevolă a obligațiilor debitorului față de creditor. Scopul tranzacției în cadrul executării silite se explică prin faptul că la faxa executării silite ne aflăm în afara oricărui litigiu, soluția fiind pronunțată deja printr-o hotărâre judecătorească definitive. Scopul urmărit prin încheierea tranzacției ar fi dictate de dorința părților de a stabili unele condiții de executare, diferite de modul în care sunt specificate în documentul executoriu,

acestea fiind convenabile ambelor părți.

Odată cu încheierea tranzacției, părțile ajung la încetarea procedurii de executare silită, creditorul obținând realizarea mai rapidă a drepturilor fixate în documentul executoriu, iar debitorul se debarasează de statutul său procedural, precum și evită acele măsuri coercitive la care riscă să fie supus.

BIBLIOGRAFIE:

1. Codul de procedură civilă al Republicii Moldova. Nr.225/2003. Republicat în Monitorul Oficial, 21.06.2013, nr.130-134
2. Codul de executare al Republicii Moldova. Nr.443/2004. În Monitorul Oficial, 05.11.2010, nr.214-220.
3. Legea nr.113/2010 privind executorii judecătorești.
4. Belei E., ș.a. Drept procesual civil. Partea specială. Chișinău. Editura Lexon, 2016.
5. Conferința Internațională ”Procesul civil și executarea silită” 27-29 august 2015 Târgu Mureș, România. Ed. Universul Juridic, București 2015.

CZU: 341.231.14:364.442 **https://doi.org/10.59295/rpijn2025.93**

DREPTURILE COPILULUI ȘI EXERCITAREA DREPTURILOR PĂRINȚILOR

CHIRTOACĂ Lilia,
Universitatea de Stat din Moldova,
doctor în drept, conferențiar universitar
ORCID ID: 0000-0002-5003-647X

SUMMARY

The parent-child relationship is a fundamental element of family life, and the best interest of the child must be protected regardless of the evolving personal relationship between parents. One of these aspects concerns the child's right to maintain contact with both parents. Towards this end, the child has the right to be heard in any matter of parental responsibility, taking into account the child's age, level of intellectual and emotional maturity.

According to ECtHR jurisprudence, the right of the child to be heard must be left to the discretion of national courts, taking into consideration the relevant established facts and the circumstances of the case. The European court has consistently held that national authorities bear the responsibility of protecting children's interests by adopting reasonable guardrails, effectively investigating allegations, and implementing remedies as they see fit. Social services have the duty to ensure a fair balance of everyone's interests, as well as protect the child against any abuse or discrimination.

Keywords: the jurisprudence ECtHR, parental rights, the rights of children, the protection of minors, social services.

Copiii sunt titulari de drepturi, care sunt garantate pe parcursul creșterii și dezvoltării. Ei fiind vulnerabili, pînă la atingerea maturității, merită protecție specială. Prin urmare, copiii beneficiază de toate drepturile omului și în acelasi timp fac și obiectul unor reglementări speciale, date fiind caracteristicile lor specifice [1, p.17].

Interesul superior al copilului

Un rol esențial în cadrul vieţii de familie îl are principiul ocrotirii interesului superior al copilului, care face parte din principiile privind garantarea, respectarea şi promovarea drepturilor copilului, consfințite atît în legislația europeană, cît şi internațională.

Chiar dacă respectarea interesul superior al copilului nu este prevăzută în mod expres în cadrul Convenției europene a drepturilor omului, CtEDO încorporează această obligație în jurisprudența sa (CtEDO, Ignaccolo-Zenide/România, nr. 31679/96, 25 ianuarie 2000), potrivit căreia interesul superior al copiilor trebuie să primeze în toate deciziile care îi privesc.

Relațiile personale între părinte și copilul său reprezintă un element

fundamental al vieții de familie, iar interesul superior al copilului se impune a fi respectat indiferent evoluția relațiilor personale ale părinților și deciziile luate. Unul dintre aceste aspecte este dreptul prioritar al copilului de a menține legături cu fiecare dintre cei doi părinți, iar în acest scop copilul are dreptul de a fi audiat în orice chestiune privind responsabilitatea parentală față de el, avînd în vedere vîrsta, gradul de maturitate intelectuală și emoțională a copilului.

Analizînd jurisprudența CtEDO privind încredințarea copilului minor, se impune de menționat, că interesul superior al copilului are două obiective: garantarea creșterii și dezvoltării sale într-un mediu sănătos și menținerea legăturilor cu familia sa, dacă nu contravine intereselor copilului, deoarece copilul nu poate fi rupt de ”rădăcinile„ sale firești (cauza Gnahore c/France, 19 septembrie 2000) [2, p.651].

Potrivit jurisprudenței CtEDO audierea copilului trebuie lăsată la aprecierea instanțelor naționale, ținînd cont de faptele relevante stabilite și circumstanțele cauzei.

Instanța europeană a susținut constant că autoritățile naționale poartă responsabilitatea protejării intereselor copiilor prin adoptarea măsurilor rezonabile de protecție, prin anchetarea eficientă a presupuselor acuzații și exercitarea căilor de atac efective. Autoritățile naționale, serviciile sociale, ținînd cont de interesul superior al copilului, au îndatorirea de a veghea la asigurarea unui just echilibru între toate interesele, precum și de a asigura că copilul este protejat împotriva abuzurilor și oricăror forme de discriminare [3, p.28-29].

Echilibrarea drepturilor

Convenția Națiunilor Unite privind Drepturile Copilului este un tratat internațional important și ambițios privind drepturile copiilor, care încearcă să echilibreze drepturile copiilor minor și exercitarea drepturilor părinților, ”deplasîndu-se” de la o concepție tradiționalistă a copiilor ca obiecte pasive ale autorității părinților și guvernelor. Convenția privind Drepturile Copilului conține o viziune modernă și complexă a copiilor, care sunt văzuți nu doar ca avînd nevoie de protecție, dar și ca indivizi cu drepturi. Prin integrarea principiilor și dispozițiilor Convenției privind Drepturile Copilului în actele juridice obligatorii și în jurisprudența europeană se conferă o mai mare forță Convenției și, respectiv sunt căi mai eficiente de aplicare a legii.

În această ordine de idei, menționăm și principiile de la Riyadh [4, 45/112], „persoanele tinere trebuie să joace un rol activ și să accepte parteneriatul în cadrul

societății", neputînd a fi considerate „simple obiecte ale socializării sau supravegherii".

În unele cazuri, principiile privind drepturile copilului exprimate de Convenția Națiunilor Unite privind Drepturile Copilului [5], au avut o influență însemnată asupra raționamentelor CtEDO, existînd și cauze în care CtEDO a invocat Convenția privind Drepturile Copilului în mod explicit. În alte cazuri, abordarea Curții a fost diferită sub unele aspecte față de cea a Convenția O.N.U. privind Drepturile Copilului, de exemplu în ceea ce privește audierea copiilor în instanță.

Jurisprudența CtEDO cu privire la viața de familie recunoaște drepturi interdependente, cum ar fi dreptul la viața de familie și dreptul copilului ca interesul său superior să primeze. Aceasta recunoaște că drepturile copilului sunt uneori contradictorii. De exemplu, dreptul copilului la respectarea vieții de familie poate fi limitat pentru a-i garanta interesul superior. În acest sens sunt adoptate diverse instrumente care tratează aspecte legate de relațiile personale, încredințarea copilului și exercitarea drepturilor copilului. Dreptul copilului la respectarea vieții de familie include o serie de drepturi precum, dreptul copilului de a fi îngrijit de părinții săi; dreptul de a întreține relații personale cu ambii părinți; dreptul de a nu fi separat de părinți cu excepția cazului în care acest lucru este în interesul superior al copilului; precum și dreptul la reîntregirea familiei [6, p.77].

Drepturile părinților și libertatea de religie a copiilor lor

În contextul libertății de religie a copiilor, drepturile părinților sunt reglementate diferit în dreptul european comparativ cu Convenția O.N.U. privind Drepturile copilului.

Spre deosebire de articolul 14 alineatul (3) din Carta drepturilor fundamentale a Uniunii Europene, Convenția O.N.U. privind drepturile copilului se referă la exercitarea libertății de către copil însuși, în sensul că părinții au dreptul de a oferi îndrumare nu doar în conformitate cu propriile convingeri, ci și în conformitate cu convingerile pe care le au copiii.

Relațiile între părinți și copii. Ocrotirea intereselor superioare ale copilului

Interesul superior al copilului se impune a fi respectat indiferent evoluția relațiilor personale ale părinților. Potrivit jurisprudenței CtEDO respectarea interesului superior al copiilor trebuie să se realizeze și prin acordarea instanțelor naționale a discreției necesare pentru protejarea copilului, spre exemplu, în cazul audierii copilului, instanțele naționale vor aprecia acest aspect, ținînd cont de toate

faptele relevante stabilite și circumstanțele cauzei.

Dreptul copiilor de a fi ascultați în deciziile care le implică viața

Potrivit cercetărilor științifice sociale efectuate, de opinia copilului trebuie să se țină cont în luarea oricăror decizii în care acesta are un interes, în conformitate cu principiul interesul superior al copilului. Suplimentar, trebuie să se asigure că copilul primește informațiile, îndrumările necesare pentru a lua decizii potrivit interesului său superior.

Unul dintre obiective este de a evita litigiile, în limita posibilităților, iar cînd litigiile sunt inevitabile și necesare, de a le soluționa în conformitate cu interesele superioare ale copilului.

Potrivit dispozițiilor art. 54 Codul Familiei al Republicii Moldova copilul are dreptul să-şi exprime opinia la soluţionarea în familie a problemelor care îi ating interesele şi să fie audiat în cursul dezbaterilor judiciare sau administrative. De opinia copilului se ţine cont în mod obligatoriu, în conformitate cu vîrsta și gradul său de maturitate, dacă aceasta nu contravine intereselor copilului. Astfel, analizînd cele expuse remarcăm importanța audierii copiilor în orice cauză în care ei au un interes, apreciind că aceasta este o evoluție necesară a dreptului copilului de a fi protejat.

Dreptul părinților de a comunica cu copilul

Hotărîrea CtEDO din 27 august 2024 (case of Namik Yursel v. Turkiye (Application no. 28791/10)) vizează dreptul tatălui aflat în detenție de a comunica cu copilul care locuia în celula mamei, care era deținută în același penitenciar. Analizînd, constatăm că autoritățile naționale, nu au abordat și evaluat cazul formalist și au permis mai multe întîlniri decît prevedera legislația națională, aspecte care au stat la baza constatării Curții europene, în sensul că nu a fost încălcat articolul 8 din Convenția europeană, chiar dacă întîlnirile au fost destul de limitate.

Exercitarea drepturilor părinţilor. Dreptul părinților de a comunica cu copilul

Potrivit dispozițiilor art. 62 alin.1 Codul Familiei al Republicii Moldova drepturile părinţilor nu pot fi exercitate contrar intereselor copilului lor. Părinţii nu pot prejudicia sănătatea fizică şi psihică a copilului.

În jurisprudența CtEDO se arată că dreptul la viață privată şi de familie cuprinde şi dreptul pe care îl are un părinte de a avea şi de a menține relații personale cu copilul său, prin urmare „faptul că părintele și copilul se bucură reciproc unul de compania celuilalt constituie un element fundamental al vieții de familie (CtEDO, K și T./Finlanda [GC], nr.

25702/94, 12 iulie 2001). Acest drept nu poate fi restrîns, decît pentru motive serioase şi temeinice şi numai dacă această limitare este în interesul superior al copilului. Acest drept este esențial în cadrul procesului de luare a deciziilor judiciare cu privire la încredințarea copilului și relațiile personale cu copiii, aspecte ce se regăsesc într-o serie de cauze privind încredințarea și relațiile personale în jurisprudența Curții europene (CtEDO, Schneider/ Germania, nr.17080/07, 15 septembrie 2011).

Potrivit dispozițiilor art. 52 alin.1 Codul Familiei al Republicii Moldova copilul are dreptul să comunice cu ambii părinţi, iar desfacerea căsătoriei părinţilor, nulitatea ei sau traiul separat al acestora nu afectează drepturile copilului. În cazul cînd părinţii au domiciliul separat, copilul are dreptul să comunice cu fiecare dintre ei.

Potrivit dispozițiilor art. 52 alin.2-3 Codul Familiei al Republicii Moldova copilul aflat în situaţii extreme (reţinere, arest etc.) are dreptul să ia legătura cu părinţii în modul stabilit. Dacă nu este posibil de a contacta părinţii sau rudele copilului, va fi anunţată imediat autoritatea tutelară locală.

Aplicarea principiului ocrotirii interesului superior al copilului în caz de divorţ.

Divorțul afectează nu doar soții, dar în special pe copiii lor, fapt ce justifică importanța identificării soluțiilor cu excluderea sau diminuarea impactului negativ asupra acestora.

În caz de divorț intervin mai multe dificultăți, dar este în interesul superior al copilului de a păstra relații personale cu familia sa, dacă nu contravine intereselor sale, întrucât prin exercitarea acestui drept fundamental, copilul se va dezvoltă sănătos.

Atunci cînd domiciliul copilului este stabilit doar la unul dintre părinți, acordul parental trebuie să cuprindă modul în care părintele separat de copil menține legături cu acesta. În acest caz judecătorul sesizat este obligat să țină cont de toate circumstanțele, dar cu prioritate de interesul superior al copilului.

În încheiere menționăm, că interesul superior al copilului presupune garantarea creșterii și dezvoltării sale într-un mediu sănătos și menținerea relațiilor personale cu familia sa, dacă nu contravine intereselor copilului, întrucât prin exercitarea acestui drept, copilul se va dezvolta sănătos. Totodată, autoritățile naționale, prin serviciile sociale specializate, au îndatorirea de a veghea la asigurarea unui just echilibru între toate interesele, precum și de a asigura că copilul este protejat împotriva abuzurilor și oricăror forme de discriminare.

BIBLIOGRAFIE:

1. *Manual de drept european privind drepturile copilului*. Agenția pentru Drepturi Fundamentale a Uniunii Europene și Consiliul Europei, 2015, Luxemburg: Oficiul pentru Publicații al Uniunii Europene, 2016

2. BÎRSAN C., Convenția europeană a drepturilor omului. Comentariu pe articole. Ediția 2. București: Editura C.H. Beck, 2010, p.651

3. Declarația judecătorească a abandonului copilului. Lipsa anchetei sociale. Consecințe. În: Pandectele Române, Nr.5/2004 (septembrie-octombrie), București, 2004, p.28-29

4. Principiile Naţiunilor Unite pentru prevenirea delincvenţei juvenile. (Principiile de la Riyadh). Rezoluţia 45/112, 14 decembrie 1998.

5. Convenția internațională cu privire la drepturile copilului, adoptată la New York la 20 noiembrie 1989. Ratificată prin: H.P. nr.40 din 12.12.1990. În vigoare pentru Republica Moldova din 25.02.1993

6. *Manual de drept european privind drepturile copilului*. Agenția pentru Drepturi Fundamentale a Uniunii Europene și Consiliul Europei, 2015, Luxemburg: Oficiul pentru Publicații al Uniunii Europene, 2016

PANELUL
Provocări actuale ale dreptului internațional în contextul integrării europene a Republicii Moldova

CZU: 341.48-054.7:341.231.14:004.8 **https://doi.org/10.59295/rpijn2025.94**

NAVIGATING THE COMPLEXITIES OF INTERNATIONAL LAW: CHALLENGES IN MIGRANT SMUGGLING, HUMAN TRAFFICKING, AND THE RISE OF ARTIFICIAL INTELLIGENCE

COJOCARI Ion,
State University of Moldova,
PhD in Law,
ORCID: 0000-0002-6852-2660

BUCIN Dana,
Chair of Murtha Cullina's Immigration Practice, Honorary Consul of Romania to Connecticut
ORCID: 0009-0001-8484-4280

SUMMARY

This article delves into the evolving challenges in international law concerning migrant smuggling, human trafficking, and the integration of artificial intelligence (AI) into these domains. The global landscape is characterized by legal fragmentation, cross-border jurisdictional conflicts, and insufficient enforcement mechanisms, which collectively hinder effective responses to these transnational crimes. As AI technologies rapidly advance, they introduce both opportunities and risks, further complicating the legal landscape. AI-driven tools, while beneficial in surveillance and border control, raise significant ethical concerns regarding bias, privacy, and the potential for misuse. This article critically examines the intersection of AI with migration and trafficking, emphasizing the urgent need for cohesive international legal frameworks that address these complex issues. By analyzing current legal gaps and proposing pathways for reform—including adapting existing protocols, enhancing human rights protections, and developing practical guides for practitioners—this paper aims to contribute to the ongoing discourse on strengthening international law to protect vulnerable populations and ensure the ethical use of AI in global governance.

***Keywords*:** International Law, Migrant Smuggling, Human Trafficking, Artificial Intelligence, Legal Frameworks

Introduction

The phenomena of migrant smuggling and human trafficking represent some of the most pressing challenges in contemporary international law. The processes of globalization, coupled with rapid technological advancements, have intensified these challenges, making them more complex and difficult to address effectively. According to the United Nations Office on Drugs and Crime (UNODC), approximately 2.5 million

people are trafficked globally at any given time, generating an estimated $150 billion annually for traffickers [1]. Similarly, the International Labor Organization (ILO) reported that in 2021, forced labor and human trafficking affected over 27.6 million people worldwide, marking a significant increase from previous years [2].

Despite concerted international efforts to combat these crimes, the legal response remains fragmented. This fragmentation leads to inconsistencies in enforcement and protection mechanisms across different jurisdictions. For instance, only 146 countries (85%) explicitly criminalize all aspects of trafficking in persons as listed in the UN Trafficking in Persons Protocol [3, p.51]. Such inconsistencies result in varying definitions, legal thresholds, and penalties, thereby allowing perpetrators to exploit legal loopholes and evade justice [4].

The advent of artificial intelligence introduces both innovative solutions and profound ethical dilemmas into this already complex landscape. AI technologies are increasingly utilized for border control, surveillance, and data analysis. For example, the European Border and Coast Guard Agency (Frontex) has employed AI-driven risk analysis to monitor migration flows and identify potential trafficking cases [7]. While these technologies hold the promise of enhancing the efficiency and effectiveness of migration management, they simultaneously raise significant concerns regarding data privacy, algorithmic bias, and the potential for misuse by authoritarian regimes [8, p.109].

A report by Amnesty International highlighted that facial recognition technologies used in border security have significant misidentification rates, especially for certain ethnic groups, thereby exacerbating vulnerabilities and perpetuating systemic discrimination [9, pp.15-17]. These technologies, while intended to enhance border control, often reinforce biases and discriminatory practices, particularly against marginalized communities [9, p.7; 10]. The use of AI in these contexts raises critical questions about the balance between national security interests and the protection of individual human rights.

As AI becomes more integrated into migration management, there is an urgent need to address the ethical and legal implications of its use. Without proper regulations and safeguards, AI tools could exacerbate existing inequalities, infringe upon fundamental human rights, and undermine the rule of law [11]. This article critically examines the intersection of AI with migration and trafficking, highlighting the urgent need for cohesive international legal frameworks that address these

multifaceted issues. By analyzing current legal gaps and proposing pathways for reform—including adapting existing protocols, enhancing human rights protections, and providing practical guidance for practitioners—we aim to contribute to the ongoing discourse on strengthening international law to protect vulnerable populations and ensure the ethical deployment of AI in global governance.

This study employs a qualitative research methodology grounded in legal analysis and interpretative approaches. It involves a comprehensive examination of international legal instruments, including treaties, conventions, and protocols relevant to migrant smuggling, human trafficking, and AI governance. Scholarly articles, judicial decisions, and reports from reputable organizations such as the United Nations, International Labor Organization, Amnesty International, and the Council of Europe are critically analyzed to identify existing legal frameworks, gaps, and challenges.

The research utilizes comparative legal analysis to highlight differences in national legislations, particularly focusing on the implications of the principle of subsidiarity in the European context. By examining case studies and real-world examples, the study illustrates how legal fragmentation and the lack of consensus on definitions impede effective international cooperation. Furthermore, the research explores the ethical considerations surrounding AI deployment in migration management, drawing upon interdisciplinary perspectives from law, ethics, and technology studies.

Lack of Consensus on Definitions

A fundamental challenge in combating migrant smuggling and human trafficking lies in the lack of consensus on definitions across different jurisdictions. The United Nations Protocol against the Smuggling of Migrants by Land, Sea and Air defines smuggling as the procurement of illegal entry of a person into a State Party of which the person is not a national or permanent resident, for financial or other material benefit [4]. However, national laws often diverge from this definition, either by expanding or narrowing the scope of what constitutes smuggling.

For instance, some countries may criminalize the act of assisting illegal entry regardless of financial gain, thereby conflating humanitarian assistance with smuggling. Others may exclude certain acts from criminalization, creating safe havens for smugglers. This inconsistency allows criminal networks to exploit legal loopholes,

complicating international efforts to combat these crimes.

Similarly, the distinction between migrant smuggling and human trafficking is not always clear-cut. While smuggling involves the consent of the individual being smuggled, trafficking entails exploitation and coercion. However, migrants who consent to being smuggled may become victims of trafficking during the journey, blurring the lines between the two crimes. This overlap poses significant challenges for law enforcement and judicial authorities in identifying victims and prosecuting perpetrators.

The lack of a unified definition hampers cross-border cooperation, as law enforcement agencies may have different thresholds for what constitutes trafficking or smuggling. Mutual legal assistance and extradition become problematic when the underlying offenses are not similarly defined or recognized. Traffickers and smugglers exploit these discrepancies by operating in jurisdictions with weaker legal frameworks or enforcement capacities.

Moreover, criminal organizations are increasingly leveraging advanced technologies to enhance their operations. Encrypted communication platforms, darknet marketplaces, and AI-driven tools facilitate recruitment, coordination, and financial transactions while evading detection. Traffickers may use AI algorithms to identify and target vulnerable individuals on social media platforms, employing sophisticated psychological profiling techniques [5, p.327]. These technological advancements outpace current legal frameworks, which are not sufficiently equipped to address the misuse of AI in these contexts.

The rapid development of AI raises fundamental questions regarding international legal consensus on rights and obligations, both at the level of principle and rule [12, p.14]. The European Convention on Human Rights (ECHR) and the UN Convention on Transnational Organized Crime provide general frameworks for protecting human rights and combating organized crime, but they lack specific provisions addressing AI's role in these areas.

In the digital era, societies face multiple challenges in implementing commitments made through instruments like the ECHR, especially concerning new technologies that are not yet fully regulated by existing international standards. For example, the Convention on Artificial Intelligence has not yet been fully integrated with the standards provided by other international prevention conventions, significantly impacting the definition and protection of fundamental rights such as the right to privacy.

The right to privacy, as enshrined in Article 8 of the ECHR, safeguards personal spaces, encompassing body, home, property, thoughts, feelings, secrets, and identity. It enables individuals to decide which aspects of this space are shared with others and how, when, and to what extent they can access it [13, p.92]. However, AI technologies used in surveillance and data collection can infringe upon this right, particularly when deployed without adequate legal safeguards.

The issue of privacy becomes increasingly complex in this context. What should "private life" mean in an era where personal data can be easily collected, analyzed, and disseminated? Vulnerable groups such as migrants or trafficked persons may have their personal information exposed or misused, leading to further harm and stigmatization. It is essential that limitations on these groups' fundamental rights are carried out in a manner compatible with the legal purposes pursued by national legislation, in accordance with the ECHR.

National authorities have considerable discretion, known as the "margin of appreciation," as the legal purposes provided by the Convention can vary depending on the national context and the specific circumstances of each state [14, p.46]. However, this discretion must be exercised within the boundaries of proportionality and necessity, ensuring that any interference with rights is justified and minimal.

Legislation regarding artificial intelligence in relation to norms on human trafficking or migrant smuggling is still underdeveloped at the international level. The absence of clear jurisprudence on this issue increases uncertainty. There is no judicial consensus on the definition of potential fundamental flaws, such as harmful limitations that could infringe on fundamental rights, including using AI. These gaps can be explained by the dynamic nature of social processes, and the ECHR, being a "living instrument," must be applied considering current challenges [15, para.71].

In the absence of international consensus, states have a duty to seek national solutions, even by adopting urgent measures to ensure the protection of fundamental rights. The principle of “positive obligations” under human rights law requires states not only to refrain from interfering with rights but also to take active steps to protect individuals from violations, including those perpetrated by non-state actors.

Although the international community may later impose the ratification of new commitments, national authorities must act preventively, particularly in situations where international standards remain unclear or insufficiently adapted to current

realities. This proactive approach is essential to close legal gaps that traffickers and smugglers exploit, ensuring that national laws are responsive to emerging challenges posed by technological advancements.

Furthermore, the lack of consensus on definitions extends to the ethical considerations surrounding AI deployment. Ethical frameworks for AI often vary between jurisdictions, with some countries prioritizing innovation and economic growth over human rights protections. This divergence can lead to "ethics dumping," where technologies deemed unacceptable in one country are deployed in others with less stringent regulations, often affecting vulnerable populations.

The Role of Subsidiarity in AI Regulation

The principle of subsidiarity, enshrined in European Union law and recognized by the European Court of Human Rights (ECHR) and the International Court of Justice (ICJ), grants national authorities the initial prerogative to address regional challenges [17; 18]. Subsidiarity posits that matters ought to be handled by the smallest, lowest, or least centralized competent authority, allowing for decisions to be made as closely as possible to the citizens affected.

In the context of AI regulation, subsidiarity allows states to enact laws and policies that govern the use of AI in migration management and trafficking prevention, tailored to their specific legal traditions, societal values, and national interests. This approach is particularly important given the rapid development of technologies like AI, which presents new and complex legal and ethical challenges that often outpace the creation of comprehensive international legal frameworks.

States, through their margin of appreciation under the ECHR, can balance public interests with individual rights, implementing precautionary measures to prevent the misuse of AI technologies in facilitating or combating migrant smuggling and human trafficking. For instance, they may develop AI-driven national strategies aimed at preventing and prosecuting these crimes, such as:

a) Utilizing AI to analyze vast amounts of data from various sources, including social media, travel records, and financial transactions, to identify patterns indicative of trafficking or smuggling networks.

b) Employing machine learning algorithms to predict potential hotspots for trafficking activities, enabling law enforcement to allocate resources more effectively.

c) Implementing facial recognition, iris scanning, and fingerprinting technologies

at border crossings to verify identities and detect individuals with false or stolen documents.

While these technologies offer significant potential benefits, they also raise substantial ethical and legal concerns. The use of AI in surveillance and data collection can infringe upon the right to privacy and may lead to disproportionate targeting of certain groups, violating the principle of non-discrimination.

The flexibility afforded by subsidiarity can, however, lead to legal fragmentation. Different countries may adopt varying standards for AI use, data protection, and human rights safeguards, resulting in inconsistencies that criminal networks can exploit. For example, if Country A implements strict regulations on AI surveillance with robust oversight mechanisms, while neighboring Country B adopts lenient policies with minimal safeguards, traffickers may shift their operations to Country B to avoid detection.

This displacement effect undermines regional efforts to combat trafficking and smuggling, highlighting the limitations of relying solely on national initiatives. Moreover, victims' rights may be unevenly protected across borders. A lack of harmonized laws means that victims in some countries may not receive the same level of assistance, protection, or legal recourse as in others, exacerbating their vulnerabilities and perpetuating injustice.

In the absence of cohesive international AI regulations, traffickers may exploit technological advancements for illicit activities, while states grapple with the ethical use of AI in law enforcement and border control. The lack of standardized guidelines and oversight mechanisms can lead to abuses of power, violations of human rights, and erosion of public trust in governmental institutions.

States can, however, utilize the subsidiarity principle to pioneer best practices and establish legal norms for AI governance in these areas. By enacting national legislation or judicial practices that address the utilization of AI, they contribute to the evolution of international law. This bottom-up approach allows states to influence future international treaties or conventions regarding AI regulation and migration control.

For instance, countries like Germany have initiated national AI strategies that include ethical guidelines, transparency requirements, and data protection measures, setting examples for other nations [19, p.147]. The German government's "Artificial Intelligence Strategy" emphasizes the need for AI development that is trustworthy,

human-centric, and aligned with European values. Such initiatives can pave the way for international consensus and harmonization of laws.

However, scholarly opinions highlight both opportunities and challenges in this approach. Nicolas P. Suzor argues that while states can and should regulate AI technologies, there is a pressing need for transparency and accountability to prevent abuse of power and infringement on individual rights [19, p.147]. He emphasizes the role of public participation and oversight in ensuring that AI governance aligns with democratic principles and human rights standards.

Conversely, Julia Muraszkiewicz cautions that without international coordination, national initiatives may lead to a fragmented approach, potentially undermining the global fight against human trafficking and compromising victims' rights [20]. She underscores the importance of cross-border cooperation, information sharing, and harmonized legal frameworks to effectively address the transnational nature of these crimes.

Furthermore, the European Union Agency for Fundamental Rights notes the necessity for a coordinated international approach to regulate AI effectively in the context of human trafficking, to ensure that fundamental rights are protected across all member states [21]. The agency advocates for comprehensive strategies that integrate legal, technical, and ethical considerations, emphasizing the indivisibility and universality of human rights.

Therefore, while the principle of subsidiarity empowers states to address these challenges proactively, it also leads to a fragmented legal landscape, potentially undermining the uniform protection of fundamental rights. A collaborative approach is essential one that leverages the strengths of national initiatives while striving for international cooperation and standardization.

International bodies such as the United Nations, the Council of Europe, and the European Union have pivotal roles to play in facilitating dialogue, developing guidelines, and fostering consensus among states. The establishment of international AI governance frameworks can provide overarching principles and minimum standards, ensuring that national laws align with global human rights obligations.

Moreover, public-private partnerships involving technology companies, civil society organizations, and academic institutions can contribute to developing ethical AI practices, promoting transparency, and enhancing accountability. Such collaborations

can drive innovation while safeguarding human rights, addressing the complexities of AI deployment in migration management and trafficking prevention.

Recommendations

Considering the complexities and challenges identified in this article, three key academic recommendations emerge to enhance international legal responses to migrant smuggling, human trafficking, and the ethical use of artificial intelligence.

Firstly, there is a critical need to adapt existing international protocols, particularly the UN Protocol to Prevent, Suppress and Punish Trafficking in Persons, to address technological advancements exploited by traffickers and smugglers. This adaptation should involve incorporating explicit provisions on the use and misuse of AI and emerging technologies in facilitating these crimes. By updating definitions and establishing new offenses related to technological misuse within international transnational conventions, legal frameworks can remain relevant and effective in the digital age. This will close legal loopholes that criminal networks currently exploit and ensure that international law keeps pace with rapid technological developments.

Secondly, measures must be established to enhance the protection of human rights within the context of AI deployment in migration management. Developing international guidelines that ensure AI technologies comply with human rights law is imperative. This includes safeguarding rights to privacy, non-discrimination, and due process. Implementing oversight mechanisms and accountability structures will prevent abuses of power and infringements on individual rights. States should also ensure that individuals adversely affected by AI technologies have access to effective judicial remedies. By prioritizing the protection of fundamental rights, the international community can balance the benefits of AI technologies with the necessity of upholding human dignity and justice.

Thirdly, it is imperative to elaborate practical guides for practitioners on implementing AI law standards. Such guides would provide law enforcement officers, policymakers, and legal professionals with the necessary tools and knowledge to ethically and effectively utilize AI technologies. They should encompass best practices, ethical considerations, and legal obligations, bridging the gap between theoretical legal frameworks and real-world application. Training programs and capacity-building initiatives should accompany these guides to enhance practitioners' understanding of AI technologies, legal obligations, and ethical considerations. By equipping practitioners

with practical guidance and skills, the deployment of AI technologies can be conducted responsibly, contributing positively to combating migrant smuggling and human trafficking.

Conclusion

The integration of artificial intelligence into migration management and the fight against human trafficking presents both unprecedented opportunities and significant challenges. While AI can enhance surveillance, identification, and predictive capabilities, it also raises profound ethical and legal questions, particularly concerning privacy rights, algorithmic bias, and the potential for misuse.

The lack of cohesive international legal frameworks exacerbates these challenges, leading to fragmented responses that criminal networks can exploit. By adapting existing protocols to address technological advancements, creating measures to protect human rights, and providing practical guidance for practitioners, the international community can strengthen its legal responses.

National efforts, while essential, shall be complemented by collaborative international approaches. Establishing comprehensive regulations, promoting ethical AI practices, and enhancing international cooperation are critical steps towards protecting vulnerable populations and ensuring the ethical use of AI. Ensuring that AI serves as a tool for good rather than perpetuating existing inequities will require cohesive international legal frameworks, built on collaboration between nations, and informed by robust ethical standards. Through collective action and a commitment to upholding human rights, it is possible to harness the potential of AI to enhance migration management and combat trafficking, while safeguarding the dignity and rights of all individuals.

BIBLIOGRAPHY

1. United Nations Office on Drugs and Crime (UNODC). Global Report on Trafficking in Persons 2020. Available on September 3, 2024.
2. International Labor Organization (ILO). Global Estimates of Modern Slavery (2022). Available on September 3, 2024.
3. United Nations Office on Drugs and Crime (UNODC). Global Report on Trafficking in Persons 2014. Available on September 3, 2024.
4. Gallagher, A., & David, F. The International Law of Migrant Smuggling. Cambridge University Press (2014). Available on September 3, 2024.

5. Femi, O., et al. "Reviewing the Ethical Implications of AI in Decision-Making Processes." International Journal of Management & Entrepreneurship Research, Volume 6, Issue 2 (2024). Available on September 4, 2024.

6. Hannah, T. "The Increasing Use of Artificial Intelligence in Border Zones Prompts Privacy Questions." (2022). Available on September 4, 2024.

7. Frontex. Artificial Intelligence-Based Capabilities for European Border and Coast Guard (2021). Available on September 4, 2024.

8. European Parliament. "Artificial Intelligence (AI) and Human Rights: Using AI as a Weapon of Repression and Its Impact on Human Rights." In-Depth Analysis Requested by the DROI Subcommittee (2024). Available on September 4, 2024.

9. Amnesty International. Primer: Defending the Rights of Refugees and Migrants in the Digital Age (2024). Available on September 4, 2024.

10. Tendayi Achiume, E. "Report: Racial Discrimination and Emerging Digital Technologies: A Human Rights Analysis." UN Doc. A/HRC/44/57 (2020). Available on September 4, 2024.

11. Council of Europe. Artificial Intelligence and Data Protection: Challenges and Possible Remedies. T-PD(2018)09Rev (2019). Available on September 4, 2024.

12. Dzehtsiarou, K. European Consensus and the Legitimacy of the European Court of Human Rights. Cambridge University Press (2015). ISBN 978-1-107-04103-5.

13. Romansky, R. "Digital Age and Personal Data Protection." International Journal on Information Technologies & Security, No. 3 (Vol. 14) (2022).

14. Cojocari, I. Legal-Criminal Analysis of the Organization of Illegal Migration. PhD Thesis, State University of Moldova (2023). Available on September 4, 2024.

15. Case of Loizidou v. Turkey. Preliminary Objections (Application no. 15318/89). Strasbourg, 23 March 1995.

16. Brownsword, R. Law, Technology and Society: Reimagining the Regulatory Environment. Routledge (2019). ISBN 9780815356462.

17. Case of Handyside v. United Kingdom, Application no. 5493/72, Judgment of 7 December 1976, Series A no. 24.

18. Case of Interhandel (Switzerland v. United States of America), Judgment of 21 March 1959, ICJ Reports 1959.

19. Suzor, N. Lawless: The Secret Rules That Govern Our Digital Lives. Cambridge University Press (2019). ISBN 978-1-108-48122-9.

20. Gerry, F., Muraszkiewicz, J., & Vavoula, N. "The Role of Technology in the Fight Against Human Trafficking: Reflections on Privacy and Data Protection Concerns." Computer Law and Security Review (2016). Available on September 4, 2024.

21. European Union Agency for Fundamental Rights. Fundamental Rights Report 2020. FRA (2020). ISBN 978-92-9474-936-9. Available on September 6, 2024.

CZU: 341.9:347.133.8 **https://doi.org/10.59295/rpijn2025.95**

REGIMUL DE DREPT INTERNAȚIONAL PRIVAT AL FIDUCIEI

BABĂRĂ Valeriu,
Universitatea de Stat din Moldova,
doctor în drept, conferențiar universitar,
Departamentul Drept Internațional și European al Facultății de Drept
ORCID: 0000-0003-4261-2772

SUMMARY

The subject addressed in this article represents a synthetic analysis from the point of view of private international law of the resolution of the conflict of laws in the matter of trust, i.e. of the determination of the applicable law through the conflict solutions established by the articles: 2653 – 2656 of the Civil Code, as well as the aspects that configures the field of trust law.

Keywords: trust, applicable law, lex voluntatis, objective location, conflict of laws.

1. Precizări prealabile

Regimul de drept internaţional privat al fiduciei în dreptul Republicii Moldova este reglementat în art.2653-2656 din Cartea a Cincea al Codului civil, care formează Capitolul VII „Fiducia”.

Sub aspectul dreptului material, fiducia, instituţie recent introdusă în Codul civil, face obiectul reglementării în art.1503-1510 din Codul civil.

Potrivit dispoziţiilor art.1503 din Codul civil, prin contractul de administrare fiduciară, o parte (fondator al administrării, fiduciant) predă bunuri în administrare fiduciară celeilalte părţi (administrator fiduciar), iar acesta se obligă să administreze patrimoniul în interesul fondatorului administrării.

Cu toate că fiducia reprezintă un contract, aceasta excede domeniului de aplicare a obligaţiilor contractuale. În acest sens, art.2632 alin.(1) lit.h) din Codul civil prevede că constituirea fiduciei şi raporturile dintre constituitorii, fiduciarii şi beneficiarii acestora sunt excluse din domeniul de aplicare.

Menţiuonăm, că în dreptul Uniunii Europene fiducia excede Regulamentului Roma I [1], avându-se în vedere că art.1, alin.(2) lit.h) din reglementarea europeană prevede că sunt excluse din domeniul său de aplicare „constituirea de trusturi şi raporturile dintre fondatorii, administratorii şi beneficiarii acestora” [2, p.94].

Totodată, fiducia se plasează în afara domeniului de aplicare a obligaţiilor

necontractuale, având în vedere că art.2651 alin.(1) lit.e) din Codul civil stabileşte că obligaţiile necontractuale care decurg din relaţiile dintre fondatori, membrii consiliului de administraţie şi beneficiarii unei fiducii create în mod voluntar sunt excluse din domeniul său de aplicare.

2. Legea aplicabilă fiduciei

2.1. Alegerea legii aplicabile prin voinţa constituitorului

Potrivit art.2653 alin.(1) din Codul civil, fiducia este supusă legii alese de constituitor. Astfel, voinţa constituitorului, ca act unilateral, iar nu cea a părţilor la contractul de fiducie, constituie punctul de legătură relevant aplicabil în materie.

În continuare, art.2653 alin.(2) prevede că dispoziţiile art.2615 sunt aplicabile. Prin urmare, art.2615 din Codul civil reglementează legea aplicabilă condiţiilor de fond ale contractului de fiducie.

Astfel, conform textului, aplicat situaţiei la care ne referim, condiţiile de fond ale contractului de fiducie sunt stabilite de legea aleasă de autorul său – alin.(1).

Alegerea legii aplicabile fiduciei trebuie să fie expresă ori să rezulte neândoielnic din cuprinsul actului de alegere sau de circumstanţe – alin.(2).

Constituitorul are posibilitatea să aleagă legea aplicabilă totalităţii sau numai unei anumite părţi a contractului de fiducie – alin.(3).

Actul de alegere a legii aplicabile poate fi modificată ulterior încheierii contractului de fiducie. Modificarea are efect retroactiv, fără să poată totuşi: a) să infirme validitatea formei contractului de fiducie; sau b) să aducă atingere drepturilor dobândite între timp de terţi – alin.(4).

2.2. Determinarea obiectivă a legii aplicabile fiduciei

Conform prevederilor art.2654 teza I-a din Codul civil, în lipsa alegerii legii aplicabile, precum şi în cazul în care legea aleasă nu cunoaşte instituţia fiduciei, se aplică legea statului cu care fiducia prezintă cele mai strânse legături.

În sensul reglementării, organul de jurisdicţie va proceda la localizarea obiectivă a fiduciei în două cazuri, şi anume: a) în situaţia în care constituitorul nu utilizează *lex voluntatis*; şi b) în situaţia în care constituitorul a desemnat ca aplicabilă fiduciei un sistem de drept care nu o reglementează. Pentru a se înlătura legea rezultată din voinţa constituitorului şi a se proceda la determinarea obiectivă a legii aplicabile fiduciei este necesar ca legea desemnată să nu cunoască deloc fiducia, ca instituţie de drept, iar nu numai să o reglementeze diferit de legea care ar rezulta din

localizarea obiectivă [3, p.302].

Observăm, că ambele situaţii prevăzute de art.2654 teza I-a din Codul civil, se referă la fiducia constituită prin contract. Considerăm că localizarea obiectivă trebuie să intervină şi în situaţia în care fiducia se constituie prin lege, având în vedere că art.1503 alin.(4) din Codul civil admite această modalitate de constituire.

Localizarea obiectivă se face în sfera legii cu care fiducia prezintă legăturile cele mai strânse. Pentru determinarea acestei legi intervine aprecierea organului de jurisdicţie competent.

În acest sens, dispoziţia art.2654 teza a II-a din Codul civil oferă anumite indicii de localizare obiectivă, stabilind că urmează să se ia în considerare îndeosebi:

a) locul de administrare a masei patrimoniale fiduciare, desemnat de constituitor;
b) locul situării bunurilor din componenţa masei patrimoniale fiduciare;
c) locul unde fiduciarul îşi are reşedinţa obişnuită sau, după caz, sediul;
d) scopul fiduciei şi locul unde acesta urmează să se realizeze.

3. Domeniul de aplicare a legii fiduciei

Domeniul de aplicare a legii aplicabile fiduciei cuprinde o reglementare detaliată în art.2655 din Codul civil, potrivit căruia legea determinată potrivit art.2653 şi 2654 este aplicabilă condiţiilor de validitate, interpretării şi efectelor fiduciei, precum şi administrării ei. În consecinţă, domeniul de aplicare este valabil pentru legea care guvernează fiducia, indiferent dacă la această lege s-a ajuns prin voinţa constituitorului, în condiţiile art.2563, sau prin localizarea obiectivă conform art.2654.

În continuare, teza a II-a a art.2655 din Codul civil reglementează în detaliu domeniul de aplicare, precizându-se că legea fiduciei determină, în special:

a) desemnarea, renunţarea şi înlocuirea fiduciarului, condiţiile speciale pe care trebuie să le îndeplinească o persoană pentru a fi desemnată fiduciar, precum şi transmiterea împuternicirilor fiduciarului;
b) drepturile şi obligaţiile dintre fiduciari;
c) dreptul fiduciarului de a delega în tot sau în parte executarea obligaţiilor sale sau exercitarea împuternicirilor care îi revin;
d) împuternicirile fiduciarului de a administra şi de a dispune de bunurile din masa patrimonială fiduciară, de a constitui garanţii şi de a dobândi alte bunuri;

e) împuternicirile fiduciarului de a face investiţii şi plasamente;
f) restricţiile cu privire la durata fiduciei, precum şi cele cu privire la împuternicirile fiduciarului de a constitui rezerve din veniturile rezultate din administrarea bunurilor;
g) raporturile dintre fiduciar şi beneficiar, inclusiv răspunderea personală a fiduciarului faţă de beneficiar;
h) modificarea sau stingerea fiduciei;
i) repartizarea bunurilor din componenţa masei patrimoniale fiduciare;
j) obligaţia fiduciarului de a raporta despre modul de administrare a masei patrimoniale fiduciare.

4. Posibilitatea aplicării unei legi distincte în situaţii speciale

Articolul 2656 din Codul civil, întitulat „Situaţiile speciale", oferă posibilitatea efectuării unei operaţiuni de *splitting-up* sau *depecage* în cazul în care unul sau mai multe elemente ale fiduciei poate (pot) fi detaşat(e) de corpul principal al bunurilor sau raporturilor juridice care alcătuiesc această instituţie complexă. Astfel, potrivit textului, un element al fiduciei, susceptibil de a fi izolat, şi în special administrarea acestuia, poate fi supus unei legi distincte.

Din sensul art.2656 din Codul civil rezultă că prin „element al fiduciei, susceptibil de a fi izolat" se înţelege un element material, adică un bun individual determinat, din masa patrimonială care constituie fiducia. Totodată, prin noţiunea de „element" se poate înţelege şi un pachet de raporturi juridice fiduciare, care este susceptibil de a fi detaşat. De exemplu, toate elementele fiduciei (raporturile juridice dintre constituitor şi fiduciar, dintre aceştea dacă sunt mai mulţi etc.) sunt supuse legii unui stat, pe când administrarea bunurilor fiduciare va fi guvernată de legea altui stat.

După cum rezultă din reglementare, elementul fiduciar cel mai probabil să poată fi izolat este administrarea bunurilor care face obiectul operaţiunii.

5. Concluzii

În rezultatul analizei regimului de drept internaţional privat al fiduciei, se desprind următoarele concluzii referitoare la determinarea legii aplicabile:

Primo: Cu prioritate, fiducia este guvernată de legea aleasă de constituitor potrivit principiului *lex voluntatis*. Soluţia respectivă rezultă din prevederile art.2653 din Codul civil.

Secundo: În ipoteza în care nu se utilizează principiul *lex voluntatis*, adică în

lipsa alegerii legii aplicabile, precum şi în cazul când legea aleasă nu cunoaşte instituţia fiduciei, devine incidentă legea statului cu care fiducia prezintă cele mai strânse legături. Într-o atare situaţie, organul de jurisdicţie va proceda la localizarea obiectivă a fiduciei în sensul art.2654 din Codul civil.

Tertio: În fine, aspectele care configurează domeniul de aplicare a legii fiduciei sunt stabilite în detaliu de dispoziţiile art.2655 din Codul civil.

BIBLIOGRAFIE:

1. Publicat în Jurnalul Oficial al Uniunii Europene nr.L.177 din 4.07.2008;

2. LEHMANN, M., Financial Instruments, Rome I Regulation, The Law Applicable to the Contractual Obligations in Europe, European Law Publishers Sellier, 2009, ISSN 1860-0905;

3. SITARU D-A., Tratat de Drept Internaţional Privat, Editura C.H.Beck, Bucureşti, 2013, ISBN 978-606-18-0238-8.

CZU: 341.241.8:656.135:629.3(478:4-6 UE) https://doi.org/10.59295/rpijn2025.96

PROGRESELE LEGISLATIVE ALE RM ÎN MATERIA TRANSPORTULUI INTERNAȚIONAL RUTIER DE MĂRFURI ÎN CONTEXTUL INTENSIFICĂRII COOPERĂRII CU UE

BAJUREA-OSTROFEȚ Elena,
Universitatea de Stat din Moldova,
doctorandă, Școala Doctorală Științe Juridice și Economice ,
Ministerul Afacerilor Externe al Republicii Moldova
Consul - Secretar II în cadrul Ambasadei Republicii Moldova
în Republica Federală Germania
ORCID ID: 0009-0009-9911-5708

SUMMARY

The present scientific paper aims to express all the significant developments in the legislation of the Republic of Moldova in the field of international road freight transport. Mainly, there are going to be analysed the normative acts, adopted in the necessity of harmonizing the legislation of the Republic of Moldova in the field of the international road freight transport to the respective legislation of the European Union. The national legislative modifications are going to be described in the framework of the provisions of the Association Agreement between the Republic of Moldova, of the one part, and of the European Union and the European Atomic Energy Community and their Member States, of the other part, signed at Bruxelles, on June 27, 2014. In this regard, the present research will hence demonstrate the importance and evolution of the cooperation between the Republic of Moldova and the European Union.

***Keywords*:** harmonization; compatibility; directive, regulation, agreement.

Anul 2014 a constituit un punct de sinuozitate pentru cadrul normativ în vigoare al Republicii Moldova. *Acordul de Asociere dintre Republica Moldova, pe de o parte, și Uniunea Europeană și Comunitatea Europeană a Energiei Atomice și Statele Membre ale acestora, pe de altă parte, semnat la Bruxelles, la 27 iunie 2014 [1],* a inițiat o nouă etapă în evoluția actelor normative ale Republicii Moldova, inclusiv și în domeniul transporturilor. La un deceniu de la îndeplinirea angajamentelor care reieșeau din tratatul nominalizat, Republica Moldova înregistrează progrese considerabile în domeniul armonizării legislației naționale cu cea a Uniunii Europene. Succesele se atestă inclusiv și în domeniul aferent transportului internațional rutier de mărfuri, care se propun a fi analizate în prezentul articol.

În contextul tematicii analizate, prezintă interes Titlul IV al Acordului –

''Cooperarea economică și alte tipuri de cooperare sectorială''.

Republica Moldova realizează apropierea legislației sale naționale de actele normative ale UE și de instrumentele internaționale menționate în anexa X la prezentul acord, în conformitate cu dispozițiile din anexele respective. [2] Se precizează că, ajustarea legislației RM la cea a UE în domeniu este divizată conform următoarelor condiții:

- Condiții tehnice;
- Condiții de siguranță;
- Condiții sociale;
- Condiții fiscale. [3]

Cu referire la categoria condițiilor tehnice, în domeniul transportului internațional rutier de mărfuri, Republica Moldova are sarcina de a transpune în legislația națională prevederile următoarelor acte normative ale Uniunii Europene:

1. *Directiva 92/6/CEE a Consiliului din 10 februarie 1992 privind instalarea și utilizarea dispozitivelor limitatoare de viteză pentru anumite categorii de vehicule din cadrul Comunității [4];*

2. *Directiva 96/53/CE a Consiliului din 25 iulie 1996 de stabilire, pentru anumite vehicule rutiere care circulă în interiorul Comunității, a dimensiunilor maxime autorizate în traficul național și internațional și a greutății maxime autorizate în traficul internațional [5];*

3. *Directiva 2009/40/CE a Parlamentului European și a Consiliului din 6 mai 2009 privind inspecția tehnică auto pentru autovehicule și remorcile acestora [6];*

Condițiile de siguranță determină necesitatea transpunerii în legislația autohtonă a prevederilor *Directivei 91/439/CEE a Consiliului din 29 iulie 1991 privind permisele de conducere [7],* iar cele sociale implică transpunerea următorelor acte normative:

1. *Regulamentul (CE) nr. 561/2006 al Parlamentului European și al Consiliului din 15 martie 2006 privind armonizarea anumitor dispoziții ale legislației sociale în domeniul transporturilor rutiere [8];*

2. *Directiva 2006/22/CE a Parlamentului European și a Consiliului din 15 martie 2006 privind condițiile minime pentru punerea în aplicare a Regulamentelor (CEE) nr. 3820/85 și (CEE) nr. 3821/85 ale Consiliului privind legislația socială referitoare la activitățile de transport rutier [9];*

3. *Regulamentul (CE) nr. 1071/2009 al Parlamentului European și al Consiliului din 21 octombrie 2009 de stabilire a unor norme comune privind condițiile care trebuie îndeplinite pentru exercitarea ocupației de operator de transport rutier [10];*

4. *Directiva 2002/15/CE a Parlamentului European și a Consiliului din 11 martie 2002 privind organizarea timpului de lucru al persoanelor care efectuează activități mobile de transport rutier [11];*

5. *Directiva 2003/59/CE a Parlamentului European și a Consiliului din 15 iulie 2003 privind calificarea inițială și formarea periodică a conducătorilor auto ai anumitor vehicule rutiere destinate transportului de mărfuri sau de pasageri. [12]*

Cu referire la condițiile fiscale, se vor ajusta prevederile legislației RM în corespundere cu cele ale *Directivei 1999/62/CE a Parlamentului European și a Consiliului din 17 iunie 1999 de aplicare a taxelor la vehiculele grele de marfă pentru utilizarea anumitor infrastructuri. [13]*

Republica Moldova a inițiat procesul de armonizare a legislației în domeniul transportului internațional rutier de mărfuri prin adoptarea *Hotărârii Guvernului nr. 437/2016 privind eliberarea, înlocuirea, schimbarea și înnoirea cartelelor tahografice, descărcarea și stocarea datelor din tahografe și cartelele tahografice. [14]* Acest act normativ a primit statutul de act parțial compatibil cu normele Uniunii Europene. [15] Statutul de compatibilitate parțială reiese din reglementările cu specific național al transportului rutier. În particular, setul de documente necesar pentru obținerea unei cartele de operator de transport nu poate fi supus testului de compatibilitate, întrucât vizează doar o listă exhaustivă de acte prevăzut de pct. 41 din Hotărârea de Guvern menționată, eliberate de autoritățile moldovenești.

În anul 2022, prin intermediul *Regulamentului cu privire la efectuarea pe drumurile publice a transporturilor rutiere cu depășirea masei totale, a masei pe axe și/sau a dimensiunilor maxime admise, aprobat prin Hotărârea Guvernului nr. 326/2022 [16],* autoritățile moldovenești au reușit transpunerea parțială a normelor reglementate de art. 2, art. 3 alin. (1) și (2), art. 4 alin. (3), art. 10d alin. (1) și (2) ale *Directivei 96/53/CE a Consiliului din 25 iulie 1996 de stabilire, pentru anumite vehicule rutiere care circulă în interiorul Comunității, a dimensiunilor maxime autorizate în traficul național și internațional și a greutății maxime autorizate în traficul internațional,* care se referă la definirea anumitor unități de transport antrenate în operațiuni de transport rutier internațional, precum și la condițiile de admisibilitate/neadmisibilitate

a vehiculelor menționate în traficul rutier al Uniunii Europene. [17]

Regulamentul privind condițiile de montare, reparare și verificare a tahografelor și a limitatoarelor de viteză, aprobat prin Hotărârea Guvernului nr. 475/2016 [18], deține un grad de compatibilitate deplină cu Directiva 92/6/CEE a Consiliului din 10 februarie 1992, menționată anterior. Pe bună dreptate, acesta poate fi considerat primul act normativ în domeniul studiat, care include prevederi inovative și în totalitate în concordanță cu standardele normative ale spațiului unional. La fel, a fost stabilită compatibilitatea acestui act normativ cu prevederile Regulamentului (CE) nr. 561/2006 menționat anterior. Având în vedere că acesta reglementează condițiile de montare, reparare, reglare și verificare a aparatelor de control în transporturile rutiere și a limitatoarelor de viteză [19], putem conchide că implementarea prevederilor sale se raliază complet la calitatea realizării acestor operațiuni tehnice de către instituțiile abilitate ale Uniunii Europene. Succesul aprobării acestui Regulament se referă inclusiv și la capacitatea acestuia de a fi simultan compatibil cu mai multe acte regulatorii ale Uniunii Europene care, de fapt, pe teritoriul spațiului unional, reglementează raporturi juridice distincte: operațiuni tehnice și elemente de securitate socială.

În același an, Republica Moldova a mai făcut un pas important în dezvoltarea legislației interne în materia transportului de mărfuri. Astfel, un nou act normativ a fost aprobat în scopul continuării armonizării legislației naționale la prevederile spațiului unional în materia transportului rutier național și internațional de mărfuri periculoase – *Regulamentul privind transportul interior de mărfuri periculoase, aprobat prin Hotărârea Guvernului nr. 143/2016 [20].* Guvernul i-a acordat prezentului Regulament statutul de act normativ național parțial compatibil cu *Directiva 2008/68/CE a Parlamentului European și a Consiliului din 24.09.2008 privind transportul interior de mărfuri periculoase. [21]* Având ambele la bază *Acordul European referitor la transportul rutier internațional al mărfurilor periculoase (A.D.R.), adoptat la Geneva, la 30.09.1957 [22],* Regulamentul nominalizat, precum și Directiva stabilesc un set de reguli atât imperative, cât și prohibitive și permisive, referitoare la transportarea mărfurilor periculoase pe cale rutieră. Cu referire la actul normativ autohton, se precizează că, acesta reglementează inclusiv și operațiunile de transport rutier internațional al mărfurilor periculoase, or, este indicat faptul că organul central național de specialitate (actualmente – Ministerul Infrastructurii și Dezvoltării Regionale), aprobă și stabilește cerințe specifice de siguranță pentru transportul național și internațional de mărfuri

periculoase pe teritoriul său. [23] Într-o altă ordine de idei, Directiva menționată stabilește că, transportul de mărfuri periculoase între statele membre și țări terțe este autorizat în măsura în care acesta respectă cerințele Acordului A.D.R. [24]

În lumina celor expuse, subliniem înregistrarea unor progrese considerabile la capitolul armonizarea legislației naționale cu legislația Uniunii Europene în ceea ce privește transportul național și internațional rutier de mărfuri. Prin intermediul *Regulamentului privind armonizarea legislației Republicii Moldova cu legislația Uniunii Europene, aprobat prin Hotărârea Guvernului nr. 1171/2018 [25],* Guvernul a demarat procesul de armonizare propriu-zis, care continuă și astăzi. Având în vedere actele normative analizate în prezentul studiu științific, constatăm că autoritățile publice centrale au respectat prevederile Regulamentului menționat, referitoare la etapele care necesită a fi parcurse de către proiectul unui act normativ care urmează să transpună prevederile legislației spațiului unional pe teritoriul Republicii Moldova, după adoptarea și intrarea în vigoare a acestuia. Așadar, dovada respectării pct. 13 din Regulament se regăsește în informația stocată în baza de date a legislației naționale armonizate, care comprimă parcursul armonizării unui act normativ al RM cu cel al Uniunii Europene. [26]

Fiind unul din statele continentului european care mereu a ținut pasul cu tendințele progresiste în materia transportului internațional rutier de mărfuri, Republica Moldova perpetuă în dezvoltarea și valorificarea acestui domeniu, prin continuarea procesului de armonizare a legislației naționale cu legislația spațiului unional, iar posibilitatea de a transpune concomitent prevederile a 2 sau 3 acte normative ale UE într-un act normativ unic autohton contribuie la optimizarea procesului de armonizare propriu zis, prin raționalizarea duratei de timp necesară pentru adoptarea și implementarea actului normativ armonizat. Rezultatele demarării procedurii de armonizare sunt vizibile prin intermediul datelor statistice înregistrate în RM. Astfel, în primul semestru al anului 2024, Republica Moldova a transportat 2,2 mln. tone mărfuri în trafic internațional, ceea ce constituie o diferență de 116,1% față de perioada similară a anului 2023. [27] Datele statistice enunțate confirmă apropierea și parteneriatul consolidat al Republicii Moldova cu Uniunea Europeană, inclusiv datorită progreselor înregistrate de Republica Moldova în procesul de armonizare a legislației naționale cu cea a spațiului unional.

BIBLIOGRAFIE

1. Acordul de Asociere dintre Republica Moldova, pe de o parte, și Uniunea Europeană și Comunitatea Europeană a Energiei Atomice și Statele Membre ale acestora, pe de altă parte, semnat la Bruxelles, la 27 iunie 2014 [citat 22.09.2024] În: Monitorul Oficial al Republicii Moldova, 2014, nr. 185-199, art.442 Disponibil: https://www.legis.md/cautare/getResults?doc_id=83489&lang=ro
2. Art. 85 din Acordul de Asociere dintre Republica Moldova, pe de o parte, și Uniunea Europeană și Comunitatea Europeană a Energiei Atomice și Statele Membre ale acestora, pe de altă parte, semnat la Bruxelles, la 27 iunie 2014
3. Anexa X la Acordul de Asociere dintre Republica Moldova, pe de o parte, și Uniunea Europeană și Comunitatea Europeană a Energiei Atomice și Statele Membre ale acestora, pe de altă parte, semnat la Bruxelles, la 27 iunie 2014
4. Directiva 92/6/CEE a Consiliului din 10 februarie 1992 privind instalarea și utilizarea dispozitivelor limitatoare de viteză pentru anumite categorii de vehicule din cadrul Comunității [citat 22.09.2024] Disponibil: https://eur-lex.europa.eu/legal-content/RO/TXT/?uri=CELEX%3A31992L0006
5. Directiva 96/53/CE a Consiliului din 25 iulie 1996 de stabilire, pentru anumite vehicule rutiere care circulă în interiorul Comunității, a dimensiunilor maxime autorizate în traficul național și internațional și a greutății maxime autorizate în traficul internațional [citat 22.09.2024] Disponibil: https://eur-lex.europa.eu/eli/dir/1996/53/2015-05-26/ron/pdfa1a
6. Directiva 2009/40/CE a Parlamentului European și a Consiliului din 6 mai 2009 privind inspecția tehnică auto pentru autovehicule și remorcile acestora [citat 22.09.2024] Disponibil: https://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=OJ:L:2009:141:0012:0028:RO:PDF
7. Directiva 91/439/CEE a Consiliului din 29 iulie 1991 privind permisele de conducere [citat 22.09.2024] Disponibil: https://eur-lex.europa.eu/legal-content/RO/ALL/?uri=celex%3A31991L0439
8. Regulamentul (CE) nr. 561/2006 al Parlamentului European și al Consiliului din 15 martie 2006 privind armonizarea anumitor dispoziții ale legislației sociale în domeniul transporturilor rutiere [citat 22.09.2024] Disponibil: https://eur-lex.europa.eu/legal-content/RO/TXT/PDF/?uri=CELEX:02006R0561-20200820
9. Directiva 2006/22/CE a Parlamentului European și a Consiliului din 15 martie 2006 privind condițiile minime pentru punerea în aplicare a Regulamentelor (CEE) nr. 3820/85 și (CEE) nr. 3821/85 ale Consiliului privind legislația socială referitoare la activitățile de transport rutier [citat 22.09.2024] Disponibil: https://eur-lex.europa.eu/legal-content/RO/TXT/?uri=CELEX%3A32006L0022
10. Regulamentul (CE) nr. 1071/2009 al Parlamentului European și al

Consiliului din 21 octombrie 2009 de stabilire a unor norme comune privind condițiile care trebuie îndeplinite pentru exercitarea ocupației de operator de transport rutier [citat 22.09.2024] Disponibil: https://eur-lex.europa.eu/legal-content/RO/TXT/PDF/?uri=CELEX:32009R1071&from=HU

11. Directiva 2002/15/CE a Parlamentului European și a Consiliului din 11 martie 2002 privind organizarea timpului de lucru al persoanelor care efectuează activități mobile de transport rutier [citat 22.09.2024] Disponibil: https://eur-lex.europa.eu/legal-content/RO/TXT/?uri=celex%3A32002L0015

12. Directiva 2003/59/CE a Parlamentului European și a Consiliului din 15 iulie 2003 privind calificarea inițială și formarea periodică a conducătorilor auto ai anumitor vehicule rutiere destinate transportului de mărfuri sau de pasageri [citat 22.09.2024] Disponibil: https://eur-lex.europa.eu/legal-content/RO/ALL/?uri=CELEX%3A32003L0059

13. Directiva 1999/62/CE a Parlamentului European și a Consiliului din 17 iunie 1999 de aplicare a taxelor la vehiculele grele de marfă pentru utilizarea anumitor infrastructuri [citat 22.09.2024] Disponibil: https://eur-lex.europa.eu/eli/dir/1999/62/oj/ron

14. Hotărârea Guvernului nr. 437/2016 privind eliberarea, înlocuirea, schimbarea și înnoirea cartelelor tahografice, descărcarea și stocarea datelor din tahografe și cartelele tahografice. [citat 25.09.2024] Disponibil: https://www.legis.md/cautare/getResults?doc_id=110050&lang=ro

15. Tabel de concordanță la proiectul Hotărîrii Guvernului pentru aprobarea Regulamentului privind eliberarea, înlocuirea, schimbarea și înnoirea cartelelor tahografice, precum și descărcarea și stocarea datelor din tahografe și cartelele tahografice: ©Cancelaria de Stat, 2024 [citat 25.09.2024] Disponibil: tabel_de_concordanta_18.pdf (gov.md)

16. Regulamentul cu privire la efectuarea pe drumurile publice a transporturilor rutiere cu depășirea masei totale, a masei pe axe și/sau a dimensiunilor maxime admise, aprobat prin Hotărârea Guvernului nr. 326/2022 [citat 25.09.2024] Disponibil: HG326/2022 (legis.md)

17. Directiva 96/53/CE a Consiliului din 25 iulie 1996 de stabilire, pentru anumite vehicule rutiere care circulă în interiorul Comunității, a dimensiunilor maxime autorizate în traficul național și internațional și a greutății maxime autorizate în traficul internațional [citat 25.09.2024] Disponibil: https://eur-lex.europa.eu/legal-content/RO/TXT/PDF/?uri=CELEX:31996L0053

18. Regulamentul privind condițiile de montare, reparare și verificare a tahografelor și a limitatoarelor de viteză, aprobat prin Hotărârea Guvernului nr. 475/2016 [citat 25.09.2024] Disponibil: https://www.legis.md/cautare/getResults?

doc_id=110085&lang=ro

19. Pct. 1.1 din Regulamentul privind condițiile de montare, reparare și verificare a tahografelor și a limitatoarelor de viteză, aprobat prin Hotărârea Guvernului nr. 475/2016

20. Regulamentul privind transportul interior de mărfuri periculoase, aprobat prin Hotărârea Guvernului nr. 143/2016 [citat 29.09.2024] Disponibil:https://www.legis.md/cautare/getResults?doc_id=109666&lang=ro

21. Directiva 2008/68/CE a Parlamentului European și a Consiliului din 24.09.2008 privind transportul interior de mărfuri periculoase [citat 29.09.2024] Disponibil:CL2008L0068RO0100010.0001_cp 1..1 (europa.eu)

22. Acordul European referitor la transportul rutier internațional al mărfurilor periculoase (A.D.R.), adoptat la Geneva, la 30.09.1957 [citat 29.09.2024] Disponibil:https://unece.org/DAM/trans/danger/publi/adr/ADRagree_e.pdf

23. Pct. 3 din Regulamentul privind transportul interior de mărfuri periculoase, aprobat prin Hotărârea Guvernului nr. 143/2016

24. Art. (4) din Directiva 2008/68/CE a Parlamentului European și a Consiliului din 24.09.2008 privind transportul interior de mărfuri periculoase

25. Regulamentului privind armonizarea legislației Republicii Moldova cu legislația Uniunii Europene, aprobat prin Hotărârea Guvernului nr. 1171/2018 [citat 29.09.2024] Disponibil: https://www.legis.md/cautare/getResults?doc_id=109962&lang=ro

26. Baza de date a legislației naționale armonizate: ©Cancelaria de Stat, 2024 [citat 29.09.2024] Disponibil: https://cancelaria.gov.md/ro/node/4463

27. Transportul de pasageri și mărfuri în ianuarie – iunie 2024: © 2024. Biroul Național de Statistică al Republicii Moldova [citat 29.09.2024] Disponibil: https://statistica.gov.md/ro/transportul-de-pasageri-si-marfuri-in-ianuarie-iunie-2024-9527_61435.html

CZU: 341.63:339.5 **https://doi.org/10.59295/rpijn2025.97**

PRINCIPIILE APLICABILE ÎN ARBITRAJUL COMERCIAL INTERNAȚIONAL

BĂIEȘU Aurel,
Universitatea de Stat din Moldova,
doctor habilitat în drept, profesor universitar,
Departamentul Drept Internațional și European al Facultății de Drept
Vice președinte, arbitru la Curtea de Arbitraj Comercial Internațional de pe lângă
Camera de Comerț și Industrie a Republicii Moldova
ORCID: 0000-0002-0218-446X

SUMMARY

Arbitration, although it is an alternative way of justice of a private nature, must ensure a series of guarantees related to the universal right to a fair trial. Comparative law denotes that national laws require arbitration to be guided by the same principles that are applicable in the process of resolving cases by courts, with some exceptions that are determined by the specific nature of arbitration. Failure to comply with these principles is sanctioned by the setting aside of the arbitral award or by the refusal to recognize and enforce a foreign arbitral award. As judicial practice of the Republic of Moldova demonstrates, the courts often, invoking the violation of the public policy (fundamental principles of the legislation), in fact, proceed to the censoring of the arbitral tribunal decision on the merits of the case, that that goes against the generally recognized principles of international commercial arbitration.

Keywords: international commercial arbitration, arbitral tribunal, arbitral award, public policy, fundamental principles of law.

Arbitrajul, cu toate că este o cale alternativă a justiției de natură privată, trebuie să asigure o serie de garanții ce țin de dreptul universal recunoscut la un proces echitabil. Studierea dreptului comparat denotă că reglementările naționale cer ca arbitrajul să se ghideze de aceleași principii care sunt aplicabile și în procesul de soluționare a cauzelor de către instanțele de drept comun, cu unele excepții care sunt determinate de natura specifică a arbitrajului. Nerespectarea acestor principii este sancționată prin anularea hotărârii arbitrale sau prin refuzul de a recunoaște și a pune în aplicare o hotărâre arbitrală străină.

În Republica Moldova, Legea Republicii Moldova nr. 24 din 2008 cu privire la arbitrajul comercial internațional (în continuare - Legea 24/2008) [1], care reproduce prevederile Legii-model UNCITRAL privind arbitrajul comercial internațional (în continuare – Legea-model UNCITRAL) [2] dispune că instanţa de judecată poate

desfiinţa hotărârea arbitrală, *inter alia,* dacă: *"(...) va constata că hotărârea arbitrală contravine ordinii publice a Republicii Moldova"*(art. 37 alin.2 lit. b), iar în termenii art. 480 al Codului de procedură civilă al Republicii Moldova (în continuare – CPC RM), temeiul respectiv are următoarea formulare: *"(...) hotărârea arbitrală încalcă principiile fundamentale ale legislației R. Moldova sau bunele moravuri*" (art. 480 lit. h) CPC RM). Același formulă – încălcarea ordinii publice – se regăsește și în lista temeiurilor pentru refuzul recunoașterii și executării sentințelor arbitrale străine, inserate în art.39 alin.1 lit.b) din Legea 24/2008 (care reproduce prevederile art. 36, par. 1 din Legea-model UNCITRAL) și art. 476 CPC RM. Aceste dispoziții sunt preluate, la rândul lor, din articolul V al Convenției de la New York privind recunoașterea și executarea sentințelor arbitrale străine (în continuare – Convenția de la New York) [3]. Putem observa că Legea 24/2008 folosește termenul de *ordine publică,* atunci când CPC RM îl utilizează pe cel de *principii fundamentale ale legislației Republicii Moldova*. În această ordine de idei apare întrebarea care este corelația dintre termenii enunțați?

În ceea ce privește ordinea publică, de-a lungul anilor în doctrină și jurisprudența comparată au fost formulate un șir definiții, în încercările de a uniformiza înțelegerea și aplicarea acestei noțiuni. Se poate observa că în majoritatea definițiilor ordinii publice figurează termenul *principii*. Astfel, Camera Lorzilor din Anglia în 1853 a descris ordinea publică (*public policy*) drept *„acel **principiu** de drept care susține că niciun subiect nu poate face în mod legal ceea ce are tendința de a fi dăunător publicului sau împotriva binelui public"* [4]. Curtea Federală de Justiție din Germania în 1990 a statuat: *„o încălcare a **principiilor** esențiale ale dreptului german (ordre public) există numai dacă hotărârea arbitrală contravine unei reguli de bază pentru viața publică sau comercială sau dacă contravine ideii germane de justiție într-un mod fundamental. O simplă încălcare a legii de fond sau de procedură aplicată de tribunalul arbitral nu este suficientă pentru a constitui o astfel de încălcare"*[5]. Jurisprudența italiană a definit această categorie juridică ca fiind *"un set de **principii** universale împărtășite de națiunile aceleași civilizații, ce au scop protecția drepturilor fundamentale ale omului, consacrate, deseori, în declarații și convenții internaționale"*[6]. Asociația de Drept Internațional, în Rezoluția 2/2002, adoptată la 70-a Conferință de la New Delhi (India, 2-6 aprilie 2002), utilizează expresia „ordine publică internațională" pentru a desemna *"setul de **principii** și reguli adoptate de un stat care, prin natura lor, poate împiedica recunoașterea sau executarea hotărârii*

arbitrale pronunțate în contextul unui arbitraj comercial internațional, atunci când recunoașterea sau executarea acestei sentințe ar avea drept rezultat încălcarea acestora, fie din cauza procedurii la finalul căreia a fost pronunțată sentința (ordinea publică internațională procedurală), fie din cauza conținutului sentinței (ordinea publică internațională de fond)". Potrivit Rezoluției citate, ordinea publică internațională a unui stat cuprinde: *"(i)* ***principiile*** *fundamentale, referitoare la justiție și morală, pe care statul dorește să le protejeze, chiar și atunci când nu este direct vizat; (ii) reguli destinate să servească interesele politice, sociale sau economice ale statului, cunoscute sub numele de legi imperative („lois de police") sau „legi ale ordinii publice"; și (iii) datoria statului de a-și respecta obligațiile față de alte state sau organizații internaționale"* [7].

Putem, deci, conchide că noțiunile de *ordine publică* și *principiile fundamentale ale dreptului* sunt foarte apropiate, însă totuși, nu se poate afirma că aceste categorii sunt identice, deoarece categoriei „ordinea publică" i se atribuie, uneori, un conținut mai larg (a se vedea, de ex.: Rezoluția 2/2002 a Asociației de Drept Internațional, citată *supra*).

În literatura de specialitate se face distincție între *principiile de drept procedural* și *principiile de drept material*. *Principiile de drept procedural* se referă la obligația de a respecta exigențele elementare ale unei justiții echitabile în cadrul procedurii arbitrale și vizează, în principal, respectarea dreptului la apărare, a contradictorialității și a egalității părților. În ceea ce privește *principiile de drept material*, în jurisprudența comparată s-a relevat că aceste principii includ, în special, fidelitatea contractuală, respectarea regulilor bunei-credințe, interzicerea abuzului de drept, interzicerea măsurilor discriminatorii sau de deposedare, precum și protecția persoanelor care sunt incapabile din punct de vedere civil [8].

În dreptul comparat și jurisprudența arbitrală internațională au fost consacrate a o serie de principii care s-au cristalizat în practica arbitrajului internațional și care sunt, în principal, aceleași care guvernează procedura în instanțele jurisdicționale statale. Bunăoară, în Franța, art.1466 alin.2 din Codul de procedură civilă, cu referire la arbitrajul intern, statuează că anumite principii directoare ale procesului, aplicabile în primul rând instanțelor jurisdicționale statale și enumerate la începutul Codul de procedură civilă (Cartea 1, Titlul 1, Cap. 1), trebuie să fie respectate și de tribunalele arbitrale. Acestea sunt, în principal, principiul contradictorialității (art.14-17) și regulile

referitoare la dreptul la apărare (art. 18-20). Referitor la arbitrajul internațional, art.1510 alin.2 din Codul de procedură civilă francez, stipulează expres: *"care nu ar fi procedura aleasă, tribunalul arbitral garantează egalitatea părților și respectul principiului contradictorialității"* [9].

În legislația Republicii Moldova, Legea nr. 23 din 22-02-2008 cu privire la arbitraj dispune că „principiile de bază ale arbitrajului sunt: a) respectarea drepturilor și libertăților fundamentale ale omului; b) legalitatea; c) libertatea convențiilor în arbitraj; d) constituirea arbitrajului în conformitate cu convenția părților; e) contradictorialitatea; f) respectarea dreptului la apărare; g) confidențialitatea" (art.4) [10]. Cât privește arbitrajul internațional, Legea 24/2008 se limitează la menționarea unui singur principiu, cel al egalității părților: *"pe toată durata procedurii arbitrale părților trebuie să le fie asigurată egalitatea de tratament, fiecare din ele având toate posibilitățile de a-și susține poziția"* (art.18).

Plenul Curții Supreme de Justiție a Republicii Moldova (în continuare – CSJ) în *Hotărârea cu privire la aplicarea de către instanțele de judecată a prevederilor legale la soluționarea unor chestiuni în cadrul examinării litigiilor în care părțile au încheiat convenția de arbitraj nr. 2 din 30.03.2015* [11] a încercat să sintetizeze diferitele principii consacrate în legislația Republicii Moldova, care ar putea fi încadrate în formula inserată în art.480 alin.(2) lit. h) CPC - *principiile fundamentale ale legislației R. Moldova,* menționând că legislația autohtonă (legea cu privire la arbitraj, CPC) nu este explicită față de enumerarea principiilor fundamentale a căror încălcare ar constitui temei pentru desființarea hotărîrii . În opinia CSJ, aceste principii rezultă în mod prioritar din Constituția Republicii Moldova și din legislația fiecărei ramuri de drept. De asemenea, acestea pot fi desprinse și din legislația fiecărei ramuri de drept (Codul civil – în special art.1, Codul de procedură civilă – în special art.4 – 12).

Cu titlu de exemplu în Hotărârea Plenului CSJ vizată sunt aduse următoarele principii, "...care ar putea fi încadrate în art. 480 alin.(2) lit.h) CPC: principiul contradictorialității; principiul egalității în drepturi a părților; principiul imparțialității; principiul disponibilității în drepturi a participanților la proces și altele în această ordine de idei, principiile dreptului de proprietate, principiul libertății contractuale etc.".

Este important de menționat că natura specifică a arbitrajului impune anumite derogări de la principiile de natură procedurală, care sunt consfințite în CPC RM. Astfel, principiul caracterului public al dezbaterilor judiciare (art.23 CPC RM) este

înlocuit cu principiul confidențialității, care este unul de bază a tuturor mijloacelor alternative de soluționare a litigiilor. La fel, în procedura arbitrală nu este aplicabil principiul nemijlocirii şi oralităţii în dezbaterile judiciare (art.25 CPC RM), deoarece în arbitrajul internațional deseori se recurge la procedura scrisă. Nu este aplicabilă nici prevederea art.24 CPC RM, potrivit căreia judecarea cauzelor se desfăşoară în limba română, întrucât una din regulile de bază a arbitrajului internațional este aceia că părțile pot alege limba procedurii arbitrale.

Dincolo de normele legale, nimic nu se opune ca și în regulamentele instituțiilor permanente de arbitraj, la fel, să fie stipulate principiile conform cărora se va derula procedura arbitrală. Bunăoară, potrivit Regulamentului CACI CCI RM, procedura arbitrală se desfășoară în baza principiilor disponibilității, contradictorialității, tratamentul egal și nepărtinitor față de părțile litigante. Părțile și reprezentanții lor trebuie să se conducă cu bună-credință de drepturile lor procesuale, să nu admită abuz de aceste drepturi și să respecte termenele de îndeplinire a lor (art.40).

O problemă importantă care trebuie să fie relevată din practica instanțelor judecătorești din Republica Moldova este modul în care instanțele recurg la categoriile de „ordine publică" și „principii fundamentale a legislației" ca temei de desființare a hotărârilor arbitrale naționale sau de refuz a încuviințării executării hotărârilor arbitrale străine. În pofida recomandărilor Plenului CSJ RM potrivit cărora instanța „*...nu are dreptul de a cenzura modul în care arbitrajul a judecat fondul cauzei" și "...nu este în drept: să facă analiza aplicării corecte a normelor de drept material; să cerceteze probele examinate în arbitraj; să analizeze circumstanțele cauzei...*" [11, pct.41], instanțele de judecată deseori, invocând încălcarea unor "principii fundamentale ale legislației Republicii Moldova", de fapt, procedează tocmai invers, ceea ce contravine principiile general recunoscute ale arbitrajului comercial internațional.

De exemplu, în cauza *SIA „Fertco" c. SRL „Vest-Resurs" și SRL „Tarservice-Companie"* [12], Curtea de Apel Chișinău a desființat hotărârea tribunalului arbitral în temeiul art. 480 alin. (2), lit. h) CPC, invocând încălcarea mai multor "principii fundamentale ale legislației Republicii Moldova". În particular, Curtea de Apel a invocat încălcarea *principiilor imparțialității, contradictorialității, egalității părților în proces, relativității contractului, precum și a principiului nemijlocirii și oralității în dezbaterile judiciare*, motivând că încălcarea acestor principii s-a produs datorită încasării daunelor-interese fără ca contractul să fie rezoluționat. Curtea de Apel afirma

că, potrivit Convenției ONU privind vânzarea internațională de mărfuri, rezoluțiunea contractului este o condiție esențială ce trebuie întrunită pentru solicitarea daunelor-interese[1].

Dincolo de faptul că ultima afirmație este greșită[2], Curtea de Apel nu a adus nici un argument în susținerea pretinselor violări ale principiilor invocate. În aceeași speță, Curtea de Apel a relevat că Tribunalul arbitral a utilizat procedeul de compensare a pretențiilor reciproce[3]. Curtea de Apel a statuat: *„...aplicarea procedeului compensării de către Curtea de Arbitraj nu are nici o bază legală, fiind aplicat cu încălcarea stringentă a principiului contradictorialității. La fel, prin emiterea hotărârii arbitrale și obligarea S.I.A. ,,Fertco" se atestă și încălcarea principiului inviolabilității proprietății, în sensul în care potrivit art. 1 din Protocolul 1 al Convenției Europene a Drepturilor Omului, Orice persoană fizică sau juridică are dreptul la respectarea bunurilor sale."* Însă, pretinzând violarea acestor principii, Curtea de Apel, nici în această ipoteză, nu a argumentat care este legătura între acțiunile Tribunalului arbitral și principiile invocate.

[1] *"Așa cum rezultă din această prevedere (art. 76 n.n.), pentru solicitarea daunelor-interese, este necesară întrunirea cumulativă a următoarelor două condiții: - rezolvirea contractului; - diferența prețului din contract cu prețul curent din momentul rezolvirii. Completul judiciar constată că contractul nu a fost rezolvit potrivit prevederilor Convenția ONU privind vânzarea internațională de mărfuri și astfel nu a fost întrunită condiția privind solicitarea daunelor-interese. Ținând cont de cele menționate, se atestă că odată cu încasarea daunelor- interese în contul S.R.L. ,,Vest-Resurs", hotărârea arbitrală încalcă principiul imparțialității, principiul contradictorialității și principiul egalității părților în proces. ...Completul judiciar menționează că odată cu dispunerea încasării daunelor- interese de către S.I.A. ,,Fertco" în beneficiul S.R.L. ,,Vest-Resurs" și odată cu calculul mărimii acestui prejudiciu, a fost adusă atingere principiului relativității contractului, precum și a principiului nemijlocirii și oralității în dezbaterile judiciare."*

[2] În sistemul Convenției ONU asupra contractelor de vânzare internațională de mărfuri (ca și în alte sisteme juridice), condițiile nașterii dreptului la daune-interese, ca remediu acordat creditorului obligației neexecutate, sunt: neexecutarea obligației contractuale să fie imputabilă debitorului acestei obligații; existența prejudiciului cauzat creditorului prin neexecutarea în cauză și legătura de cauzalitate între neexecutarea obligației și prejudiciul suferit de creditor. Pe de altă parte, rezoluțiunea este un alt remediu acordat creditorului obligației neexecutate, care poate fi cumulat cu daunele-interese (așa cum rezultă din prevederile at.45 și 61 ale Convenției), dar nici de cum nu este o condiție a apariției dreptului la daune-interese.

[3] În speță, Tribunalul arbitral a admis cererea reconvențională a pârâtului și prin hotărârea sa a decis compensarea pretențiilor reciproce ale părților admise cu privire la cheltuielile de arbitraj și a stabili suma finală pentru percepere de la o parte în beneficiul celeilalte.

Concluzii

Practica judiciară din Republica Moldova denotă faptul că instanțele care efectuează controlul hotărârilor arbitrale internaționale, sub pretextul încălcării principiilor fundamentale ale legislației Republicii Moldova, recurg, de fapt, la cenzurarea modului în care tribunalele arbitrale judecă fondul cauzei, comportându-se ca instanțe ierarhic superioare tribunalelor arbitrale. Este necesar să fie descurajată această practică și instanțele judecătorești naționale trebuie să se conformeze standardelor internaționale în materia arbitrajului comercial internațional, adoptând o interpretare limitativă a noțiunii de ordine publică, potrivit căreia, desființarea unei hotărâri arbitrale sau refuzul de a recunoaște și executa o hotărâre arbitrală străină trebuie să opereze doar atunci când respectiva hotărâre arbitrală atentează la cele mai fundamentale valori ale justiției și moralei, pe care se bazează sistemul nostru juridic. În acest scop, în cadrul instruirii judecătorilor (în procesul formării cadrelor sau perfecționării lor la Institutul Național al Justiției), să fie introduse în programul de studii subiecte ce țin de principiile arbitrajului comercial internațional și interacțiunea instanțelor judecătorești cu tribunalele arbitrale.

BIBLIOGRAFIE*:*

1. Monitorul Oficial Nr. 88-89, art. 316, 20.05.2008 [Accesat: 30.03.2022]. Disponibil: https://www.legis.md/cautare/getResults?doc_id=110184&lang=ro#

2. UNCITRAL Model Law on International Commercial Arbitration (1985), with amendments as adopted in 2006. [Accesat: 30.03.2022]. Disponibil: https://uncitral.un.org/en/texts/arbitration/modellaw/commercial_arbitration

3. Convention on the Recognition and Enforcement of Foreign Arbitral Awards (New York, 1958) [Accesat: 30.03.2022]. Disponibil: http://www.cmac.org.cn/wp-content/uploads/2018/08/New-York-Convention-E.pdf

4. Citat după: Interim report on public policy as a bar to enforcement of international arbitral awards. International Law Ascociation, London Conference (2000) [Accesat: 30.03.2022]. Disponibil: https://www.law.umich.edu/facultyhome/drwcasebook/Documents/Documents/ILA%20Report%20on%20Formation%20of%20Customary%20International%20Law.pdf

5. Citat după: Guide du secrétariat de la CNUDCI sur la Convention pour la reconnaissance et l'exécution des sentences arbitrales étrangères (New York, 1958), 369 p. [Accesat: 30.03.2022]. Disponibil: https://newyorkconvention1958.org/pdf/guide/2016_NYCG_French.pdf

6. Allsop Automatic Inc. c. Tecnoskisnc, Cour d'appel de Milan (Italie), 4 décembre 1992, În: Yearbook Commercial Arbitration, vol. XXII, Kluwer Law International, 1993, p. 725.

7. Résolution 2/2002 de l'Association de Droit International. [Accesat: 30.03.2022]. Disponibil file:///C:/Users/Aurel/Downloads/Conference%20Resolution%20(French)%20New%20Delhi%202002%20(1).pdf

8. Tribunal Fédéral Suisse, Arrêt du 8 mars 2006, No. 4P.278/2005 [Accesat: 30.03.2022]. Disponibil: https://juricaf.org/arret/SUISSE-TRIBUNALFEDERALSUISSE-20060308-4P2782005

9. Code de procédure civile [Accesat: 30.03.2022]. Disponibil: https://www.legifrance.gouv.fr/codes/texte_lc/LEGITEXT000006070716/

10. Legea nr. 23 din 22-02-2008 cu privire la arbitraj. Monitorul Oficial nr. 88-89, art. 314, din 20.05.2008.

11. Buletinul Curții Supreme de Justiție a Republicii Moldova, 2015, nr.6

12. Dosarul nr. 2rc-126/21 2-20157531-02-2rc-06042021

CZU: 341.231.14-056.24(478) **https://doi.org/10.59295/rpijn2025.98**

EVOLUȚIA IMPLEMENTĂRII DE CĂTRE REPUBLICA MOLDOVA A RECOMANDĂRILOR COMITETULUI ONU PENTRU DREPTURILE PERSOANELOR CU DIZABILITĂȚI

CAZACU Doina,
Universitatea de Stat din Moldova,
doctor în drept, conferențiar universitar,
Departamentul Drept Internațional și European al Facultății de Drept
ORCID ID: 0000-0002-0425-189X

SUMMARY

The implementation of the recommendations of the UN Committee on the Rights of Persons with Disabilities by the Republic of Moldova has had various developments over time. In general, the Republic of Moldova has made significant progress in the field of the rights of persons with disabilities, but important challenges remain.

Some of the UN Committee's recommendations include improving access to social and health services for people with disabilities, ensuring their inclusion in education and the labor market, as well as guaranteeing respect for the right to autonomy and independent living. Over time, the Republic of Moldova adopted specific legislation and took measures to improve the situation of people with disabilities.

However, the effective implementation of these measures sometimes remains limited due to limited resources, lack of awareness and adequate infrastructure. Furthermore, monitoring and reporting on progress in the implementation of the recommendations remain points of continuing interest for international bodies and non-governmental organizations.

***Keywords*:** disability, human rights, reporting, recommendations

Adunarea Generală a Națiunilor Unite a adoptat Convenția privind drepturile persoanelor cu dizabilități și a Protocolului Opțional la 13 decembrie 2006. La 30 martie 2007 ambele au fost deschise spre semnare la Sediul Națiunilor Unite din New York. 81 de țări fără precedent au semnat Convenția în ziua deschiderii. Acest tratat internațional în domeniul drepturilor omului, este destinat să protejeze drepturile și demnitatea persoanelor cu dizabilități, constituind un pilon relevant și eficient pentru promovarea și protejarea drepturilor persoanelor cu dizabilități.

Prin Legea nr. 166-XVIII din 09.07.2010, Republica Moldova a ratificat Convenţia ONU privind drepturile persoanelor cu dizabilităţi [1] (CDPD), demonstrând voinţă politică în ajustarea legislației și practicilor naționale la prevederile Convenției. Ratificarea Convenției reprezintă un exemplu de implicare activă a societății civile, a organizațiilor persoanelor cu dizabilități și a persoanelor cu dizabilități în avansarea

procesului de ratificare. Prin Legea Nr. 162 din 04-11-2021 cu privire la ratificarea Protocolului opțional la Convenția Organizației Națiunilor Unite privind drepturile persoanelor cu dizabilități [2]. Protocolul opțional stabilește o procedură de comunicare individuală care permite persoanelor sau grupurilor de persoane din statele care au ratificat protocolul să depună plângeri direct la Comitetul pentru Drepturile Persoanelor cu Dizabilități [3].

Ratificarea Convenţiei de către Republica Moldova a marcat o schimbare importantă, Convenţia venind cu un nou concept de abordare a acestei categorii de persoane, şi anume: abordarea persoanelor cu dizabilităţi nu doar prin prisma protecţiei sociale şi a stării de sănătate, dar, mai întâi de toate, prin prisma drepturilor omului şi a incluziunii sociale, acestei categorii de persoane fiindu-i recunoscută valoarea umană, beneficiind de aceleaşi drepturi civile, politice, sociale, culturale ca şi celelalte persoane. În același timp, una dintre cele mai importante prevederi ale Convenției este asigurarea traiului independent în comunitate a persoanelor cu dizabilități, inclusiv a celor cu dizabilități intelectuale și psihosociale. Aceasta presupune, de asemenea, realizarea procesului de dezinstituționalizare a persoanelor cu dizabilități intelectuale și psihosociale din instituțiile rezidențiale prin oferirea serviciilor sociale la nivel de comunitate.

Convenția reafirmă „*universalitatea, indivizibilitatea, interdependenţa şi inter-relaţionarea tuturor drepturilor şi libertăţilor fundamentale ale omului şi necesitatea ca persoanelor cu dizabilităţi să li se garanteze dreptul de a beneficia pe deplin de acestea, fără discriminare*” [4] și recunoaște faptul că „dizabilitatea este un concept în evoluţie ce rezultă din interacţiunea dintre persoanele cu deficienţe şi barierele de atitudine şi de mediu care împiedică participarea lor deplină şi efectivă în societate în condiţii de egalitate cu ceilalţi”[4].

Conform art. 35 alin. 1 al Convenției, Republica Moldova a prezentat Comitetului ONU, Raportul inițial de Stat, la doi ani după ratificarea Convenției (în anul 2012), care a fost audiat în anul 2017. În rezultat, Comitetul a venit cu Observațiile finale referitoare la Raportul inițial de Stat al Republicii Moldova, inclusiv, solicitând prezentarea rapoartelor doi și trei combinate până la 21 octombrie 2020 [5].

Un aspect important al protecţiei drepturilor omului vizează şi asigurarea egalităţii de şanse şi de tratament tuturor persoanelor indiferent de criteriu, prin aceasta, garantându-se respectarea principiului nediscriminării. Constituția Republicii

Moldova, la art. 16 alin (2), prevede că „*Toţi cetăţenii Republicii Moldova sînt egali în faţa legii şi a autorităţilor publice, fără deosebire de rasă, naţionalitate, origine etnică, limbă, religie, sex, opinie, apartenenţă politică, avere sau de origine socială"*[6]. Articolul 20 al Constituției prevede expres că " *Orice persoană are dreptul la satisfacţie efectivă din partea instanţelor judecătoreşti competente împotriva actelor care violează drepturile, libertăţile şi interesele sale legitime. Nici o lege nu poate îngrădi accesul la justiţie"*[6].

Inițial, Legea nr. 821-XII din 24.12.1991 privind protecția socială a persoanelor cu dizabilități, după care Legea nr. 60 din 30.03.2012 privind incluziunea socială a persoanelor cu dizabilități [7] conțin prevederi privind egalitatea și nediscriminarea persoanelor cu dizabilități, interzicând toate formele de discriminarea pe motive de dizabilitate (art. 8), fiind reglementat dreptul inalienabil la respectarea demnităţii umane indiferent de dizabilitate sau altă stare de sănătate, indiferent de rasă, naţionalitate, originea etnică, limbă, religie, sex, orientarea sexuală, opinie, apartenenţa politică, avere, originea socială sau orice alt motiv.

Articolul 10 al Legii nr. 60 prevede protecția drepturilor persoanelor cu dizabilități, răspunderea pentru încălcarea acestora, inclusiv asistența juridică pe bază de egalitate cu ceilalți cetățeni în toate domeniile vieții (art. 10) [7].

Legea nr.60 din 30.03.2012 introduce un concept important, și anume „adaptarea rezonabilă", care urmărește asigurarea dreptului persoanelor cu dizabilități de a exercita, în condiții de egalitate cu ceilalți, toate drepturile și libertățile fundamentale ale omului (art. 2). Legea mai stabilește promovarea egalității și eliminarea discriminării persoanelor cu dizabilități în diverse domenii ale vieții (art. 6, alin. 2, art. 8, alin. 8, art. 19, alin. 2, art. 27, alin. 6a), art. 29 alin. 2, art. 33 alin. 7a, art. 35 alin. 2). În temeiul acestor prevederi, Statul este responsabil pentru elaborarea politicilor naționale de prevenire, tratament, reabilitare, adaptare rezonabilă și incluziune socială a persoanelor cu dizabilități, promovează măsuri de adaptare rezonabilă pentru instituțiile sociale din domeniile educației, sănătății, ocupării forței de muncă etc [7].

Modificările menționate supra, au fost precedate de altele, foarte importante și necesare în scopul ajustării actelor normative în vigoare la prevederile Convenției ONU privind drepturile persoanelor cu dizabilităţi. Prin Legea nr. 201/2016 [8] a fost modificată legislația în vigoare, din diferite domenii, și ajustată la prevederile Convenției, iar prin Hotărârea Guvernului nr. 592 din 24.07.2017 [9], au fost operate

modificări și completări la 49 de acte normative în vigoare, din diferite domenii, în vederea ajustării acestora la prevederile Convenției.

În anul 2018, au fost operate modificări la articolele 50 și 51 din Constituția Republicii Moldova, fiind substituite cuvintele „persoane handicapate" cu cuvintele „persoane cu dizabilități"[10].

În anul 2016 de către Guvern a fost aprobat setul de indicatori pentru monitorizarea implementării Convenției [11].

Ca și acțiuni întreprinse de Republica Moldova, în urma ratificării Convenției, pot fi enumerate:

- reglementarea și dezvoltarea a diferite tipuri de servicii sociale pentru persoanele cu dizabilități (Casa comunitară, Locuința protejată, Asistență personală, Echipa mobilă, Respiro, Plasament familial pentru adulți, Asistență telefonică gratuită, Centrul de zi pentru persoane cu dizabilități, ș.a), în anii 2010-2019 [12, p.11];
- aprobarea Programul național de incluziune socială a persoanelor cu dizabilități (pentru anii 2017-2022) [13];
- reformarea instituției responsabilă de determinarea dizabilității și capacității de muncă, începând cu anul 2013;
- aprobarea Programului național de dezinstituționalizare și Planurile de transformare a instituțiilor rezidențiale, pentru anii 2018-2026 [14];
- majorarea alocațiilor sociale, valorizarea și indexarea pensiilor de dizabilitate;
- reglementarea pachetului minim de servicii sociale și alocarea de mijloace financiare administrației publice locale pentru serviciile sociale „Asistență personală", „Suport monetar", „Sprijin pentru familiile cu copii", începând cu anul 2018;
- aprobarea prevederilor pentru subvenționarea angajatorilor care creează sau adaptează locurilor de muncă pentru persoanele cu dizabilități și îmbunătățirea accesului la serviciile de ocupare, începând cu anul 2019;
- aprobarea mecanismul de acordare a facilităților la importul mijloacelor de transport destinate pentru transportarea persoanelor cu dizabilități ale aparatului locomotor, precum și a scutirilor la taxa pentru folosirea drumurilor, ș.a.

Menționăm faptul că, a fost elaborat și aprobat Programul național de dezinstituționalizare a persoanelor cu dizabilități intelectuale și psihosociale din instituțiile rezidențiale gestionate de Agenția Națională Asistență Socială (ANAS) [15],

pentru anii 2018-2026 [15]. Problema dezinstituționalizării a fost accentuată de către Raportorul Special ONU pentru drepturile persoanelor cu dizabilități, ca urmare a vizitei de monitorizare întreprinse în septembrie 2015 în Republica Moldova, care a punctat o serie de provocări, printre care existența instituțiilor rezidențiale și disponibilitatea redusă de servicii sociale comunitare pentru persoanele cu dizabilități intelectuale și psihosociale etc [16]. Aceste aspecte au fost pe larg analizate și în cadrul audierii la Geneva (martie 2017) a primului Raport de țară privind implementarea Convenției ONU privind drepturile persoanelor cu dizabilități. În urma prezentării Raportului, Comitetul pentru drepturile persoanelor cu dizabilități, în Observațiile finale la punctul 37, recomandă Republicii Moldova: (a) să accelereze procesul de dezinstituționalizare și să asigure aplicarea moratoriului; (b) să elaboreze și să execute, fără întârziere, un plan de acțiuni cu privire la implementarea reformelor de dezinstituționalizare, cu indicarea termenelor-limită și perioadelor pentru închiderea tuturor instituțiilor rezidențiale; (c) să adopte măsurile legale care prevăd o viață independentă pentru persoanele cu dizabilități, inclusiv asistență personală, precum și să clarifice responsabilitățile și alocarea resurselor financiare pentru dezvoltarea de servicii din partea autorităților centrale și locale; (d) să implice persoane cu dizabilități, prin intermediul organizațiilor lor reprezentative, în toate etapele procesului de dezinstituționalizare (planificare, implementare, evaluare și monitorizare) [17].

Republica Moldova s-a obligat să garanteze accesul eficient la justiţie al persoanelor cu dizabilităţi, în măsură egal ă cu alte persoane, inclusiv prin oferirea acomodării de proceduri corespunzătoare vârstei, pentru a facilita rolul lor eficient în calitate de participanţi direcţi şi indirecţi, inclusiv în calitate de martori, în toate procedurile judiciare, inclusiv la etapa de investigaţie şi alte etape preliminare [18, p. 9].

Până la data de 02.06.2017, Codul civil al Republicii Moldova, din punct de vedere al capacității juridice, în special a capacității de exercițiu, a reglementat instituția declarării inapte a persoanei fizice majore, astfel încât persoana fizică, care, în urma unei tulburări mintale (boală mintală sau deficiență mintală) , nu poate avea cunoștință sau direcționa acțiunile sale, ar putea fi declarată incapabilă de către instanța de judecată, fiind instituită în acest sens tutela. Actele juridice în numele persoanei fizice declarate incapabile au fost încheiate de tutore. Dacă au dispărut motivele pentru care persoana fizică a fost declarată incapabilă, instanța o declară

capabilă. În baza hotărârii judecătorești, tutela asupra persoanei putea fi anulată. [19]

Respectarea angajamentelor ulterioare semnării Convenției nu a fost realizată în cele mai scurte perioade, ori, ca temei pentru modificarea legislativă în materia capacității juridice a persoanei fizice, Decizia Curții Constituționale nr. 33 din 17.11.2016 [19], care a declarat neconstituțional articolul 24 din Codul civil al Republicii Moldova nr. 1107-XV din 6 iunie 2002, în măsura în care se interpretează în sensul că declararea incapacității vizează doar persoanele care sunt total lipsite de discernământ, față de care aplicarea altor măsuri de protecție mai puțin restrictive dovedește că fi ineficient. În versiunea actuală a Codului civil au fost introduse Capitolul I – persoană fizică și noi secțiuni care reglementează atât statutul juridic al persoanei fizice, capacitatea juridică a persoanei fizice, dar și măsurile de protecție a persoanei fizice. Aceste schimbări revoluţionare introduc noi concepte şi viziuni privind capacitatea de exerciţiu a persoanei fizice adulte, fiind instituite mai multe forme de ocrotire – contractuală și judiciară [18, p.10].

De la Raportul inițial al Republicii Moldova, care a fost transmis în 2012 [20], Republica Moldova continuă să își ajusteze legislația și să implementeze politici conforme cu prevederile Convenției. ținând cont de evoluția conceptului de dizabilitate în contextul trecerii de la modelul medical la modelul social în tratarea persoanelor cu dizabilități.

În al doilea și al treilea raport periodic combinat prezentat de către Republica Moldova în temeiul articolului 35 al Convenției, conform procedurii opționale de raportare, care urma să fie încheiat în 2020 [21], Republica Moldova a raportat că a aprobat Programul național de incluziune socială a persoanelor cu dizabilități pentru anul 2017. –2022 [22]. Programul oferă o abordare trans-sectorială a incluziunii sociale a persoanelor cu dizabilități și asigură că drepturile fundamentale ale persoanelor cu dizabilități sunt respectate în același mod ca și la ceilalți cetățeni în toate domeniile vieții sociale, inclusiv participarea lor deplină în societate.

În cadrul celui de-al treilea ciclu de Evaluare Periodică Universală (EPU 2022) Republica Moldova a acceptat 186 din 209 recomandări recepţionate, înregistrând o descreștere cu 2,11% comparativ cu ciclul 2 de evaluare. Majoritatea recomandărilor acceptate vizează: perfecționarea cadrului normativ instituțional şi de politici; reducerea inegalităţilor; drepturile civile și politice; drepturile economice, sociale şi culturale; egalitatea de gen; drepturile copilului; alte grupuri şi persoane vulnerabile [23].

În anul 2023, a fost finalizată o evaluare a implementării Planul național de acțiuni în domeniul drepturilor omului pentru anii 2018-2022 [22], care a arătat că acest document de politică publică a fost realizat la nivel mediu. În raportul de evaluare PNADO 2018-2022, sa arătat pe de o parte că reducerea ratei de instituționalizare a persoanelor cu dizabilități, iar pe de altă parte reducerea ratei persoanelor cu dizabilități care au fost lipsite de dreptul de luare a deciziilor în privința sa nu a fost atins.

În vederea monitorizării implementării Convenției, Guvernul a aprobat Setul de indicatori pentru monitorizarea Convenției ONU privind drepturile persoanelor cu dizabilități [24] care conține indicatori de structură, indicatori de proces și indicatori de rezultat.

Hotărârea Guvernului Nr. 421 din 12-06-2024 pentru aprobarea Matricei de indicatori statistici cu privire la persoanele cu dizabilități și modificarea Hotărârii Guvernului nr. 357/2018 cu privire la determinarea dizabilității [25] prevede indicatori de statistică ce vizează maturi și copii, cum ar fi numărul de persoane cu dizabilități încadrate în câmpul muncii, cu statut de șomeri, beneficiari de pensii ș.a. Această matrice va permite obținerea datelor concrete, în sensul consolidării sistemului centralizat de colectare a datelor statistice în domeniul dizabilității în vederea analizei și utilizării datelor în beneficiul persoanelor cu dizabilități.

Totodată, pentru anii 2024-2027 urmează să fie adoptat un nou plan (PNADO) pentru anii 2024-2027. Programul asigură o concordanță sinergică cu documentele de politici sectoriale: Strategia naţională „Sănătatea 2030”; Strategia naţională „Educaţia 2030”, Strategia de dezvoltare a sectorului de tineret „Tineret 2030”, Strategia de consolidare a relațiilor interetnice în Republica Moldova pentru anii 2017-2027 și Programul pentru anii 2023-2025 de implementare a Strategiei, Programul naţional pentru protecţia copilului pentru anii 2022-2026; Programul pentru susţinerea populaţiei de etnie romă din Republica Moldova pentru anii 2022-2025, Programul pentru ocuparea forţei de muncă 2022-2026, Strategia pentru asigurarea independenţei și integrității sectorului justiției pentru anii 2022-2025, Programul pentru promovarea şi asigurarea egalităţii de gen 2023-2027, Programul național privind prevenirea și combaterea violenței față de femei și a violenței în familie pentru anii 2023-2027, Programul național pentru prevenirea și combaterea traficului de ființe umane pentru anii 2024-2028, Programul dezvoltării organizațiilor societății civile pentru anii 2024-2027.

BIBLIOGRAFIE:

1. Legea privind ratificarea Convenției ONU privind drepturile persoanelor cu dizabilități nr. 166-XVIII din 09.07.2010, publicată în Monitorul Oficial al RM nr. 126-128/428 din 23 iulie 2010

2. Legea privind ratificarea Protocolului opțional la Convenția ONU privind drepturile persoanelor nr. 162 din 04-11-2021, [Accesat la 25.08.2024]
Disponibil: https://www.legis.md/cautare/getResults?doc_id=128616&lang=ro

3. Comitetul ONU pentru persoanele cu dizabilități, [Accesat la 24.08.2024]
Disponibil https://www.ohchr.org/en/treaty-bodies/crpd

4. Convenția ONU privind drepturile persoanelor cu dizabilități, [Accesat la 24.08.2024] Disponibil: https://www.un.org/development/desa/disabilities/convention-on-the-rights-of-persons-with-disabilities.html

5. Observațiile finale ale Comitetului ONU prntru persoanele cu dizabilități referitoare la Raportul inițial de Stat al Republicii Moldova [Accesat la 25.08.2024]
Disponibil :https://tbinternet.ohchr.org/_layouts/15/treatybodyexternal/Download.aspx?symbolno=CRPD%2FC%2FMDA%2FCO%2F1&Lang=en

6. Constituția Republicii Moldova, nr. 1 din 27.07.1994 [Accesat la 25.08.2024] Disponibil: https://www.legis.md/cautare/getResults?docid=142462&lang=ro#

7. Legea nr. 60 din 30.03.2012 privind incluziunea socială a persoanelor cu dizabilități, [Accesat la 25.08.2024]
Disponibil: https://www.legis.md/cautare/getResults?doc_id=139006&lang=ro#

8. Legea nr. 201/2016 pentru modificarea şi completarea unor acte legislative, [Accesat la 25.08.2024] Disponibil: https://www.legis.md/cautare/getResults?doc_id=94825&lang=ro

9. Hotărârea Guvernului nr. 592 din 24.07.2017, [Accesat la 25.08.2024]
Disponibil: https://www.legis.md/cautare/getResults?doc_id=100267&lang=ro

10. Legea Nr. 255 din 22-11-2018 pentru modificarea Constituției Republicii Moldova, [Accesat la 25.08.2024] Disponibil: https://www.legis.md/cautare/getResults?doc id=109802&lang=ro

11. Hotărârea Guvernului Nr. 1033 din 08-08-2016 cu privire la aprobarea Setului de indicatori pentru monitorizarea implementării Convenţiei ONU privind drepturile persoanelor cu dizabilităţi, [Accesat la 25.08.2024]
Disponibil: https://www.legis.md/cautare/getResults?doc_id=102592&lang=ro

12. CIBOTĂRICĂ I., Monitorizarea implementării angajamentelor în domeniul dizabilității, Chișinău, 2018, p. 11

13. Programul național de incluziune socială a persoanelor cu dizabilități [Accesat la 15.09.2024] Disponibil: https://gov.md/sites/default/files/document

/attachments/intr20_86.pdf

14. Hotărârea de Guvern nr. 893/2018 din 12.09.2018 cu privire la aprobarea Programului național de dezinstituționalizare a persoanelor cu dizabilități intelectuale și psihosociale din instituțiile rezidențiale, [Accesat la 25.08.2024] Disponibil: https://ombudsman.md/post-document/hotarire-nr-893-din-12-09-2018-cu-privire-la-aprobarea-programului-national-de-dezinstitutionalizare-a-persoanelor-cu-dizabilitati-intelectuale-si-psihosociale-din-institutiile-rezidentiale-gestiona-2/

15. Agenția Națională de asistență socială. [Accesat la 25.08.2024] Disponibil: https://www.anas.md/agentia-nationala-asistenta-sociala-va-consolida-si-eficientiza-sistemul-de-asistenta-sociala-din-republica-moldova/, restructurată în Agenția pentru gestionarea serviciilor sociale cu specializare înaltă, Ministerul Muncii și Protecției Sociale [Accesat la 25.08.2024] Disponibil: https://agssi.md/agentia-nationala-asistenta-sociala-va-consolida-si-eficientiza-sistemul-de-asistenta-sociala-din-republica-moldova

16. Human Rights Council, Report of the Special Rapporteur on the rights of persons with disabilities on her mission to the Republic of Moldova, [Accesat la 25.09.2024] Disponibil: https://digitallibrary.un.org/record/831670?v=pdf

17. Committee on the Rights of Persons with Disabilities Concluding observations on the initial report of the Republic of Moldova, 2017, [Accesat la 20.09.2024] Disponibil: http://tbinternet.ohchr.org/_layouts/treatybodyexternal/Download.aspx?symbolno=CRPD%2fC%2fMDA%2fCO%2f1&Lang=en

18. CAZACU D., Măsuri contractuale și judiciare pede ocrotire a persoanelor fizice adulte: noțiuni introductive, Revista Institutului Național al Justiției, nr. 4(47), 2018, p. 9

19. Decizia Curții Constituționale pentru controlul constituționalității unor dispoziții din Codul civil și Codul de procedură civilă al Republicii Moldova (drepturile și libertățile persoanelor cu dizabilități mintale), nr. 33 din 17.11.2016. În: Monitorul Oficial al Republicii Moldova, 2017, no. 30-39.

20. Comitetul ONU pentru persoanele cu Dizabilități, Examinarea rapoartelor prezentate de statele părți în temeiul articolului 35 din Convenție Raportul inițial al statelor părți, datorat în 2012 Republica Moldova, [Accesat la 15.09.2024] Disponibil: https://documents.un.org/doc/undoc/gen/g15/066/46/pdf/g1506646.pdf

21. Comitetul pentru Drepturile Persoanelor cu Dizabilități, Al doilea și al treilea raport periodic combinat prezentat de Republica Moldova în temeiul articolului 35 din Convenție în conformitate cu procedura de raportare opțională, scadent în 2020, [Accesat la 15.09.2024] Disponibil: https://docstore.ohchr.org/SelfServices/FilesHandler.ashx?enc=6QkG1d%2FPPRiCAqhKb7yhsqLIrA3kM94%2BfVsC88T4bsDAQlb3uglYunfQZSJ45uGVnEuYCjAMBn9gY

Tgr2QxjPNPmGXBAN8LgKf9xg2CtcomiD7DSDTU2lhLAH13%2BLKZ7

22. Programul național de incluziune socială a persoanelor cu dizabilități pentru anul 2017–2022, [Accesat la 12.09.2024] Disponibil:https://gov.md/sites/default/files/document/attachments/intr20_86.pdf

23. Consiliul ONU pentru drepturile omului, Revizuirea periodică universală - Republica Moldova, 2012, [Accesat la 15.09.2024] Disponibil: https://www.ohchr.org/en/hr-bodies/upr/md-index

24. Raport de Evaluare Planul național de acțiuni în domeniul drepturilor omului pentru anii 2018-2022, [Accesat la 12.09.2024] Disponibil: https://cancelaria.gov.md/sites/default/files/raport_de_evaluare_pnado_2018-2022.pdf

25. Hotărâre de Guvern nr. 421 din 12-06-2024 pentru aprobarea Matricei de indicatoristatistici cu privire la persoanele cu dizabilități și modificarea Hotărârii Guvernului nr. 357/2018 cu privire la determinarea dizabilității, [Accesat la 12.09.2024] Disponibil: https://www.legis.md/cautare/getResults?doc_id=143753&lang=ro

CZU: [343.37 + 343.352]:341.24(478) **https://doi.org/10.59295/rpijn2025.99**

SPĂLAREA BANILOR ÎN SISTEMUL NAȚIONAL DE CERCETARE AL REPUBLICII MOLDOVA

DĂNILĂ Anatolie,
doctorand,
Șef direcție Ministerul Afacerilor Interne

SUMMARY

In the Republic of Moldova, money laundering represents a significant problem that affects the economy and national stability. This article analyzes national and European legislation regarding money laundering, the MONEYVAL report, and international evaluations, emphasizing the effects of corruption and the need for reform. Measures are proposed to strengthen the capacities of national institutions in combating this phenomenon.

***Keywords*:** spălarea banilor, FATF, MONEYVAL, NRA, AML/CFT.

Spălarea banilor reprezintă o amenințare majoră la adresa securității economice, politice și sociale a oricărei țări, iar în Republica Moldova acest fenomen a devenit din ce în ce mai vizibil. Problema nu afectează doar stabilitatea instituțiilor financiare, dar subminează și încrederea în structurile de guvernare, amplificând corupția și crima organizată. În contextul apropierii de Uniunea Europeană, necesitatea îmbunătățirii sistemului de integritate național este imperativă. Spălarea banilor nu doar că favorizează activități criminale și corupția la nivel local, dar creează un cadru propice pentru influențarea proceselor politice interne, vulnerabilizând astfel securitatea națională. În mod particular, fondurile provenite din activități ilegale sunt redirecționate spre influențarea deciziilor politice prin coruperea funcționarilor publici, finanțarea campaniilor electorale sau susținerea unor grupuri de interese obscure, ceea ce afectează funcționarea statului de drept.

Această interferență politică și economică a spălării banilor nu doar că distorsionează competiția politică și economică, dar subminează și încrederea cetățenilor în instituțiile democratice și în economia de piață liberă. Fenomenul, astfel, poate împiedica eforturile de reformă, inclusiv cele legate de integrarea europeană, și poate afecta stabilitatea politică și socială pe termen lung. Studiul acestui fenomen este esențial pentru a înțelege în profunzime modul în care fondurile ilicite circulă prin economia națională și internațională, dar și cum aceste fluxuri financiare destabilizează statul. Este, de asemenea, important să înțelegem cadrul

legal care reglementează prevenirea și combaterea spălării banilor, atât la nivel național, cât și european, pentru a identifica lacunele legislative și administrative care permit ca acest fenomen să prospere. În acest sens, este relevantă o evaluare a modului în care Republica Moldova a implementat directivele Uniunii Europene și recomandările internaționale, inclusiv cele ale Băncii Mondiale și Comitetului MONEYVAL. Evaluările realizate de organizațiile internaționale au subliniat vulnerabilitățile sistemului financiar moldovenesc în ceea ce privește spălarea banilor. Banca Mondială și MONEYVAL, comitetul de experți pentru evaluarea măsurilor de combatere a spălării banilor și a finanțării terorismului, au evidențiat în rapoartele lor riscurile pe care Republica Moldova le prezintă în acest domeniu. MONEYVAL a oferit recomandări detaliate privind întărirea mecanismelor de control și prevenire, inclusiv prin adoptarea unor politici mai riguroase de supraveghere a sectorului bancar și non-financiar. De asemenea, Banca Mondială a subliniat necesitatea consolidării capacităților naționale de identificare și monitorizare a fluxurilor financiare ilicite, precum și necesitatea unei colaborări strânse cu organismele internaționale.

Într-o eră a globalizării și a interconectării financiare, spălarea banilor devine din ce în ce mai sofisticată și greu de detectat. De aceea, combaterea acestui fenomen necesită o abordare integrată și multidisciplinară, care să implice atât autoritățile naționale, cât și cooperarea internațională, în vederea consolidării unui cadru juridic eficient și a unor mecanisme de implementare robuste. În acest context, un rol important îl joacă colaborarea cu instituțiile europene și internaționale, dar și implicarea activă a sectorului privat, care trebuie să adopte politici de conformitate riguroase pentru a preveni utilizarea abuzivă a instituțiilor financiare pentru spălarea banilor. O altă dimensiune importantă a acestei cercetări o constituie evaluarea eficienței legislației naționale în raport cu directivele Uniunii Europene și cu standardele internaționale. Este esențial să înțelegem în ce măsură legislația moldovenească actuală reușește să prevină și să combată eficient spălarea banilor și dacă aceasta răspunde pe deplin cerințelor internaționale. Această cercetare își propune să ofere o imagine detaliată asupra provocărilor și oportunităților pe care le întâmpină Republica Moldova în eforturile sale de a preveni și combate spălarea banilor.

Republica Moldova a făcut progrese notabile în consolidarea cadrului său legislativ pentru combaterea spălării banilor (AML - Anti-Money Laundering). Începând cu adoptarea Legii nr. 1326/2002, care a introdus pentru prima dată infracțiunea de

spălare a banilor în Codul Penal, până la cele mai recente modificări aduse în contextul armonizării cu reglementările internaționale, evoluția legală a Republicii Moldova a fost dinamică și constant adaptată la contextele de actualitate. Adoptarea Legii nr. 308/2017 privind prevenirea și combaterea spălării banilor și finanțării terorismului a fost o etapă critică. [1] Această lege a extins definițiile și obligațiile entităților financiare și non-financiare pentru a se alinia la recomandările FATF/GAFI (Financial Action Task Force / Groupe d'Action Financière), care stabilesc standardele internaționale pentru combaterea spălării banilor. [7] De asemenea, s-au introdus mecanisme mai stricte pentru raportarea tranzacțiilor suspecte și îmbunătățirea colaborării dintre instituțiile publice responsabile pentru prevenirea acestui fenomen. Evoluția cadrului legal național a fost influențată de nevoia stringentă de a combate corupția endemică, o problemă structurală recunoscută de autoritățile naționale și organizațiile internaționale. Serviciul Prevenirea și Combaterea Spălării Banilor (SPCSB) a fost întărit cu noi resurse și responsabilități, cum ar fi monitorizarea și analiza tranzacțiilor suspecte, investigarea infracțiunilor financiare și colaborarea cu autoritățile de aplicare a legii. Aceste măsuri au fost întreprinse pentru a crește eficiența instituțiilor moldovenești în combaterea spălării banilor. Cu toate acestea, aplicarea legilor rămâne o provocare majoră. Inconsistențele în investigarea cazurilor de spălare a banilor și lipsa unor condamnări în instanțele de judecată subliniază necesitatea unor reforme structurale suplimentare. Lipsa resurselor și capacitățile limitate ale instituțiilor responsabile pentru AML reprezintă alte obstacole majore. De exemplu, între 2019 și 2022, numărul de rapoarte suspecte a crescut, dar foarte puține dintre acestea au fost investigate în mod substanțial sau au dus la condamnări. [5, 6] Această situație reflectă o nevoie acută de profesionalizare și consolidare a resurselor în lupta împotriva spălării banilor.

În Uniunea Europeană, combaterea spălării banilor este reglementată printr-un cadru legal complex care s-a dezvoltat semnificativ de-a lungul ultimelor decenii. Un rol central în acest proces l-au avut directivele europene, care impun standarde stricte pentru prevenirea acestui fenomen. Directiva 2015/849, a fost un moment esențial în consolidarea legislației europene. [2] Aceasta a introdus noi reguli pentru prevenirea spălării banilor prin accentuarea cunoașterii clientelei (*customer due diligence*) și prin cerințe suplimentare de raportare a tranzacțiilor suspecte. Directiva a extins și aplicabilitatea cadrului AML la noi sectoare, cum ar fi casele de schimb

valutar și sectorul imobiliar, solicitând instituțiilor financiare să monitorizeze mai atent tranzacțiile clienților lor. Prin Directiva 2018/843, Uniunea Europeană a consolidat și mai mult normele, cerând o transparență sporită în tranzacțiile financiare internaționale și impunând noi reglementări pentru criptomonede, un domeniu vulnerabil în fața infracțiunilor financiare. [3]

Republica Moldova, în calitate de partener al Uniunii Europene și aspirant la o cooperare mai strânsă cu blocul comunitar, a adoptat aceste directive în legislația sa națională. Adoptarea acestor măsuri a adus un plus de securitate financiară și a consolidat încrederea investitorilor internaționali. De asemenea, au fost introduse mecanisme de cooperare transfrontalieră pentru a combate fenomenul la nivel regional, având în vedere natura sa globalizată. Cu toate acestea, provocările rămân. În timp ce implementarea directivelor UE a fost un succes pe hârtie, Moldova se confruntă cu probleme legate de corupție și de lipsa unor resurse suficiente pentru a asigura aplicarea efectivă a legilor. Pentru ca aceste reglementări să aibă un impact real, este esențial ca Moldova să-și îmbunătățească mecanismele interne de supraveghere și să investească în formarea personalului implicat în combaterea spălării banilor.

Rapoartele internaționale sunt esențiale pentru evaluarea și monitorizarea eforturilor depuse de state în combaterea spălării banilor și a finanțării terorismului. În cazul Republicii Moldova, evaluările realizate de organisme internaționale precum MONEYVAL (Comitetul de Experți al Consiliului Europei pentru Evaluarea Măsurilor de Combatere a Spălării Banilor și a Finanțării Terorismului) oferă o imagine detaliată asupra stării actuale a sistemului național AML/CFT (Anti-Money Laundering/ Combating the Financing of Terrorism).

Conform Raportului MONEYVAL din 2019, Republica Moldova prezenta deficiențe notabile în implementarea eficientă a legislației privind combaterea spălării banilor. [5] Deși legislația era în mare parte conformă cu standardele internaționale, aplicarea sa rămânea insuficientă. Raportul sublinia lipsa capacităților instituționale și deficitul de resurse al autorităților competente, inclusiv Serviciul de Prevenire și Combatere a Spălării Banilor (SPCSB). În special, MONEYVAL a criticat numărul redus de investigații și condamnări privind infracțiunile de spălare a banilor, ceea ce sugerează o problemă sistemică legată de aplicarea legilor și de investigarea eficientă a cazurilor de mare amploare.

Potrivit datelor Raportului MONEYVAL din 2024, Republica Moldova a înregistrat

progrese importante în implementarea măsurilor de prevenire a spălării banilor și finanțării terorismului. [6] În comparație cu evaluarea din 2019, Moldova a reușit să îmbunătățească ratingurile din „parțial conforme" la „în mare parte conforme" în patru domenii esențiale: **due diligence pentru clienți**, **persoanele expuse politic**, **țările cu risc ridicat** și **entitățile non-financiare**. Totuși, în ceea ce privește tehnologiile noi, inclusiv activele virtuale, ratingul a fost retrogradat la „neconform" din cauza lacunelor în reglementări.

Conform **Indexului Basel AML (Anti-Money Laundering Index) din 2023**, Republica Moldova se situează pe **locul 108** din 128 de țări evaluate, cu un scor de **4.59**. [9] Acest clasament reflectă riscul de spălare a banilor și finanțarea terorismului, bazat pe indicatori precum transparența financiară, corupția, și aplicarea măsurilor de conformitate financiară. Scorul sugerează un risc moderat pentru Republica Moldova în comparație cu alte state, ceea ce indică necesitatea unor eforturi suplimentare în consolidarea mecanismelor de prevenire a spălării banilor.

Conform Raportului anual al Grupului de Acțiune Financiară Internațională (FATF) din 2022-2023, Republica Moldova nu este inclusă în lista jurisdicțiilor aflate sub monitorizare sporită de către FATF. [8] Cu toate acestea, Moldova face parte din monitorizarea continuă realizată de MONEYVAL, care este un organism de tip FATF responsabil pentru regiunea Europei. Moldova a făcut progrese importante în ceea ce privește conformitatea tehnică cu recomandările FATF, fiind îmbunătățită în trei domenii de recomandări. [7] Totuși, țara rămâne sub monitorizare MONEYVAL, având obligația de a raporta periodic progresul în implementarea măsurilor AML/CFT (Anti-Money Laundering/Combaterea Finanțării Terorismului). Conform **Raportului anual al FATF**, Republica Moldova a fost monitorizată prin intermediul MONEYVAL, iar în urma evaluării, țara a făcut progrese semnificative în trei domenii cheie de recomandări:

Recomandarea 2: Îmbunătățirea cooperării și coordonării naționale între autoritățile responsabile pentru prevenirea spălării banilor și finanțării terorismului (AML/CFT). Moldova a luat măsuri pentru a asigura o coordonare mai eficientă la nivel național.

Recomandarea 29: Consolidarea Unității de Informații Financiare (SPCSB), asigurându-se că aceasta dispune de resurse suficiente și că poate analiza și disemina datele referitoare la tranzacțiile suspecte în mod eficient.

Recomandarea 32: Îmbunătățirea măsurilor pentru monitorizarea transportului transfrontalier de numerar și instrumente negociabile la purtător, ceea ce este crucial pentru combaterea spălării banilor la frontieră. Aceste îmbunătățiri au fost recunoscute de FATF, dar Moldova rămâne sub monitorizare pentru a se asigura că aceste reforme sunt susținute și implementate pe termen lung. [7]

La nivel european, multe țări membre ale Uniunii Europene au implementat mecanisme/sisteme eficiente în combaterea spălării banilor, care pot servi drept modele pentru Republica Moldova. De exemplu, Germania și Țările de Jos sunt recunoscute pentru sistemele lor robuste de prevenire a spălării banilor, bazate pe colaborarea strânsă dintre instituțiile financiare și autoritățile de reglementare. În aceste țări, aplicarea legilor este susținută de tehnologie avansată, cum ar fi sistemele de inteligență artificială pentru analiza tranzacțiilor suspecte și raportarea automată.

La nivel internațional, Statele Unite și Marea Britanie au implementat programe extinse de partajare a informațiilor între sectorul public și privat, inclusiv prin intermediul platformelor precum FinCEN Exchange în SUA. Aceste platforme permit schimbul rapid de informații între entități financiare și agenții guvernamentale, facilitând depistarea și investigarea infracțiunilor financiare. De asemenea, Singapore și Hong Kong au introdus un cadru de reglementare eficient care include supravegherea activităților bancare și non-bancare și parteneriate extinse între autoritățile de reglementare și industria privată.

Un alt aspect esențial este colaborarea transfrontalieră. Aici Grupul Egmont facilitează schimbul de informații între unitățile de informații financiare (FIU) din diferite state, contribuind astfel la combaterea fenomenului la nivel internațional. Republica Moldova participă activ la aceste inițiative, însă îmbunătățirea capacităților tehnice și a cooperării internaționale rămân priorități pentru creșterea eficienței.

Adoptarea unor bune practici europene și internaționale, precum și întărirea cooperării cu organizații precum FATF și Grupul Egmont, ar trebui să rămână o prioritate pentru autoritățile moldovenești în lupta împotriva spălării banilor.

Combaterea spălării banilor și finanțării terorismului este o provocare majoră pentru Republica Moldova. Potrivit Raportului Național de Evaluare a Riscurilor (NRA), există lacune legislative, resurse instituționale limitate și un nivel scăzut de aplicare a legilor. În acest context, este crucială adoptarea unor măsuri pentru consolidarea sistemului național de prevenire și combatere a acestor infracțiuni. Pe baza

evaluărilor internaționale, cum ar fi cele efectuate de MONEYVAL și standardele FATF, precum și raportul NRA, următoarele măsuri sunt esențiale:

1. Îmbunătățirea legislației naționale

Conform Raportului NRA (2020), legislația națională trebuie actualizată pentru a reflecta mai bine recomandările internaționale și pentru a aborda deficiențele existente. Acest lucru include:

Armonizarea legislației cu standardele internaționale, în special cu Recomandările FATF și directivele europene privind prevenirea spălării banilor. Modificările legislative ar trebui să clarifice obligațiile entităților raportoare și să introducă mecanisme de sancționare mai stricte pentru nerespectarea acestora.

Facilitarea accesului la datele despre beneficiarii efectivi, pentru a spori transparența tranzacțiilor financiare și a permite autorităților să detecteze mai eficient activitățile suspecte. Aceasta a fost una dintre principalele vulnerabilități identificate în Raportul NRA, care subliniază necesitatea unei mai bune reglementări în acest domeniu. [4]

2. Formarea continuă a personalului

Potrivit Raportului NRA (2020), capacitățile limitate ale instituțiilor naționale reprezintă o barieră semnificativă în aplicarea eficientă a măsurilor AML/CFT. De aceea, un program de formare continuă este crucial pentru creșterea competențelor profesionale ale personalului. Acesta ar trebui să includă:

Sesiuni de instruire care să acopere cele mai recente tehnici de detectare și investigare a infracțiunilor financiare. De exemplu, folosirea inteligenței artificiale și a tehnologiilor de analiză avansată pentru detectarea tranzacțiilor suspecte.

Pregătire în domeniul criptomonedelor și al altor active virtuale, având în vedere că acestea devin o metodă tot mai des utilizată pentru spălarea banilor. Formarea trebuie să includă și aspecte de cooperare internațională, pentru a permite autorităților să răspundă mai eficient infracțiunilor transfrontaliere. [4]

3. Consolidarea cooperării internaționale

Multe dintre activitățile de spălare a banilor implică tranzacții și entități din alte jurisdicții. Moldova trebuie să își intensifice colaborarea cu:

Grupul Egmont, pentru a facilita schimbul de informații cu unități de informații financiare din alte țări. Această colaborare este esențială pentru identificarea și investigarea tranzacțiilor suspecte internaționale.

Europol și Eurojust, în special pentru investigațiile transfrontaliere legate de spălarea banilor. Republica Moldova poate beneficia de sprijinul acestor agenții în anchetarea și urmărirea cazurilor complexe.

Organizații internaționale precum Banca Mondială și FATF, care oferă expertiză și resurse pentru implementarea de măsuri eficiente. Consolidarea relațiilor bilaterale și multilaterale este esențială pentru integrarea Moldovei într-un sistem global de prevenire a spălării banilor.

4. Îmbunătățirea colectării datelor și a analizei acestora

Un alt aspect critic identificat este nevoia de îmbunătățire a proceselor de colectare și analiză a datelor. SPCSB, împreună cu alte instituții naționale, trebuie să dezvolte capacități avansate de colectare și procesare a informațiilor referitoare la tranzacțiile suspecte, prin:

Implementarea tehnologiilor avansate de analiză a datelor pentru a detecta mai eficient tiparele suspecte. Folosirea inteligenței artificiale și a algoritmilor de învățare automată poate ajuta la identificarea tranzacțiilor complexe, greu de depistat prin metode tradiționale.

Îmbunătățirea colaborării între instituțiile naționale, asigurând schimbul rapid de informații între SPCSB, Banca Națională a Moldovei și alte entități relevante pentru combaterea spălării banilor.

BIBLIOGRAFIE:

1. Legea nr. 308/2017 privind prevenirea și combaterea spălării banilor și finanțării terorismului, Monitorul Oficial al Republicii Moldova: [Accesat: 23.09.2024] Disponibil: (https://www.legis.md/cautare/getResults?doc_id=125309&lang=ro).

2. Directiva 2015/849 a Parlamentului European și a Consiliului privind prevenirea utilizării sistemului financiar în scopul spălării banilor sau finanțării terorismului. [Accesat: 23.09.2024] Disponibil: https://eur-lex.europa.eu/eli/dir/2015/849/oj/ron

3. Directiva 2018/843 - Modificările Directivei Anti-Spălare a Banilor pentru reglementarea criptomonedelor. [Accesat: 23.09.2024] Disponibil: https://eur-lex.europa.eu/legal-content/RO/TXT/?uri=CELEX%3A32018L0843

4. Republica Moldova. (2020). *Raport privind evaluarea națională a riscurilor în domeniul spălării banilor și finanțării terorismului*. [Accesat: 23.09.2024] Disponibil: https://spcsb.gov.md/storage/posts/RAPORT_NRA.pdf

5. Raport MONEYVAL 2019 - Evaluarea sistemului național AML/CFT al Republicii Moldova, Consiliul Europei. [Accesat: 23.09.2024] Disponibil: https://rm.coe.int/summary-moneyval-2019-6-5th-round-mer-repmoldova/168097a39f

6. Raport MONEYVAL 2024 - Anti-money laundering and counter-terrorist financing measures Republic of Moldova. [Accesat: 23.09.2024] Disponibil: https://rm.coe.int/moneyval-2024-4-md-5thround-2ndenhfur/1680b05e46

7. GAFI Recommendations - Financial Action Task Force, Standarde Internaționale pentru Combaterea Spălării Banilor și Finanțării Terorismului [Accesat: 23.09.2024] Disponibil: https://www.fatf-gafi.org/content/dam/fatf-gafi/recommendations/FATF%20Recommendations%202012.pdf.coredownload.inline.pdf

8. FATF, "Annual Report 2022-2023," Financial Action Task Force, [Accesat: 23.09.2024] Disponibil: https://www.fatf-gafi.org/content/dam/fatf-gafi/publications/FATF-Annual-Report-2022-2023.pdf.coredownload.pdf .

9. Basel AML Index 2023, "AML Risk Rankings," [Accesat: 23.09.2024] Disponibil: https://index.baselgovernance.org.

CZU: 004.8:341.24(4-6 UE) **https://doi.org/10.59295/rpijn2025.100**

SISTEME DE INTELIGENȚĂ ARTIFICIALĂ CU GRAD RIDICAT DE RISC STABILITE DE REGULAMENTUL UNIUNII EUROPENE 2024/1689 AL PARLAMENTULUI EUROPEAN ȘI AL CONSILIULUI DIN 13 IUNIE 2024

GRIBINCEA Lilia,
Universitatea de Stat din Moldova,
doctor în drept, conferențiar universitar,
Șefa Departamentului Drept Internațional și European al Facultății de Drept
ORCID: 0000-0002-7371-5379

SUMMARY

Due to the major impact that AI can have on society and the need to build trust, Regulation (EU) 2024/1689 was drafted in line with the Union's values enshrined in Article 2 of the Treaty on European Union (TEU) and the rights and freedoms fundamental principles enshrined in the treaties. According to regulation [2, art.2], the Union is based on the values of respect for human dignity, freedom, democracy, equality, the rule of law, as well as respect for human rights, including the rights of persons belonging to minorities. These values are common to the Member States in a society characterized by pluralism, non-discrimination, tolerance, justice, solidarity and equality between women and men.

***Keywords*:** artificial intelligence; a high-risk AI system on the market; distributor; importer; deployer; standards; conformity assessment; certificates.

Regulamentul (UE) 2024/1689 al Parlamentului European și al Consiliului din 13 iunie 2024 de stabilire a unor norme armonizate privind inteligența artificială și de modificare a Regulamentelor (CE) nr. 300/2008, (UE) nr. 167/2013, (UE) nr. 168/2013, (UE) 2018/858, (UE) 2018/1139 și (UE) 2019/2144 și a Directivelor 2014/90/UE, (UE) 2016/797 și (UE) 2020/1828 (Regulamentul privind inteligența artificială) este prima lege cuprinzătoare privind IA la nivel internațional, care are drept scop gestionarea riscurilor utilizării IA [1]. Se consideră în mare măsură că Regulamentul (UE) 2024/1689 va deveni o lege-model pentru elaborarea reglementărilor similare a IA care vor fi adoptate pe plan național și internațional.

Regulamentul (UE) 2024/1689 a intrat în vigoare la 1 august 2024 și urmărește să promoveze dezvoltarea și implementarea responsabilă a inteligenței artificiale în Uniunea Europeană.

Obiectivul propus la elaborarea studiului constă în analiza evoluției prevederilor legislației Uniunii Europene privind inteligența artificială, precum și obiectivele

stabilite de Uniunea Europeană pentru respectarea drepturilor și libertăților fundamentale în procesul elaborării legislației în domeniul IA. La elaborarea studiului, au fost folosite metode calitative, bazate pe analiza de conținut.

Datorită impactului major pe care IA îl poate avea asupra societății și necesitatea de a genera încredere, Regulamentul (UE) 2024/1689 a fost elaborat în conformitate cu valorile Uniunii consacrate în Tratatul privind Uniunea Europeană și cu drepturile și libertățile fundamentale consacrate în tratate. Potrivit reglementării [2, art.2], Uniunea se întemeiază pe valorile respectării demnității umane, libertății, democrației, egalității, statului de drept, precum și pe respectarea drepturilor omului, inclusiv a drepturilor persoanelor care aparțin minorităților. Aceste valori sunt comune statelor membre într-o societate caracterizată prin pluralism, nediscriminare, toleranță, justiție, solidaritate și egalitate între femei și bărbați.

Scopul Regulamentului (UE) 2024/1689 este îmbunătățirea funcționării pieței interne prin stabilirea unui cadru juridic uniform, în special pentru dezvoltarea, introducerea pe piață, punerea în funcțiune și utilizarea de sisteme de inteligență artificială în Uniune și, în același timp, să fie asigurat un nivel ridicat de protecție a sănătății, siguranței, drepturilor fundamentale consacrate în Carta drepturilor fundamentale a Uniunii Europene [3], inclusiv a democrației, a statului de drept și a mediului, de a proteja împotriva efectelor dăunătoare ale sistemelor de IA în Uniune, precum și de a sprijini inovarea.

Sistemul de IA înseamnă [1, art.3] un sistem bazat pe o mașină care este conceput să funcționeze cu diferite niveluri de autonomie și care poate prezenta adaptabilitate după implementare, și care, urmărind obiective explicite sau implicite, deduce, din datele de intrare pe care le primește, modul de generare a unor rezultate precum previziuni, conținut, recomandări sau decizii care pot influența mediile fizice sau virtuale.

Profesorul John McCarthy de la Universitatea Standford menționa [4], că IA este știința și ingineria de a face mașini inteligente, în special programe de computer inteligente. Este legat de sarcina similară de utilizare a computerelor pentru a înțelege inteligența umană, dar IA nu trebuie să se limiteze la metode care sunt observabile biologic.

Unii autori au identificat ca provocări principale ale IA pentru o guvernare inteligentă [5]:

Interoperabilitatea: Cadrul aplicațiilor bazate pe IA este alcătuit din multe componente de bază, inclusiv sisteme de senzori sau sisteme de supraveghere care colectează informații de la oameni, entități și împrejurimi, rețele și sisteme de comunicații și seturi de instrumente sau dispozitive pentru stocarea și procesarea datelor, toate utilizând diverse tehnologii.

Securitatea și confidențialitatea datelor: Problemele de securitate a datelor, cum ar fi pătrunderea de informații private în dispozitivele bazate pe Internet of Things (IoT), ar putea pune în pericol și confidențialitatea datelor. În plus, confidențialitatea datelor este legată de autorizarea informațiilor având în vedere faptul că datele cetățenilor pot fi captate fără consimțământul acestora, de exemplu prin intermediul camerelor de luat vederi de pe străzi sau diferiți senzori amplasați pe clădiri.

Probleme de responsabilitate: O altă preocupare în ceea ce privește aplicațiile IA, cum ar fi roboții medicali, s-a dovedit a pune în pericol siguranța pacienților și a pune probleme de responsabilitate. Acestea pot fi cauzate de programarea roboților, de disfuncționalități de natură tehnică, cât și de provocări legate de interacțiunea om-robot.

S-a concluzionat că provocările și capacitățile necesare pentru introducerea unor astfel de sisteme bazate pe IA pentru a guverna inteligent, trebuie să fie identificate, controlate și asigurate pentru a conferi cetățenilor siguranța și încrederea în utilizarea unor astfel de aplicații.

Regulamentul (UE) 2024/1689 prevede norme de clasificare pentru sistemele de IA cu grad ridicat de risc [1, art.6]. Astfel, indiferent dacă un sistem de IA este introdus pe piață sau pus în funcțiune independent de produsele menționate mai jos, sistemul respectiv de IA este considerat ca prezentând un grad ridicat de risc în cazul în care sunt îndeplinite cumulativ următoarele două condiții:

(a) sistemul de IA este destinat a fi utilizat ca o componentă de siguranță a unui produs sau sistemul de IA este el însuși un produs care face obiectul legislației de armonizare a Uniunii care figurează în anexa I;

(b) produsul a cărui componentă de siguranță în temeiul literei (a) este sistemul de IA sau sistemul de IA în sine ca produs trebuie să fie supus unei evaluări a conformității de către o terță parte, în vederea introducerii pe piață sau a punerii în funcțiune a produsului respectiv în temeiul legislației de armonizare a Uniunii care figurează în anexa I.

De asemenea, sistemele de IA menționate în anexa III, sunt considerate că

prezintă un grad ridicat de risc. Din cele opt domenii menționate, vom prezenta cu titlu de exemplu două. Astfel, în *domeniul educație și formare profesională*, sunt considerate ca prezentând un grad ridicat de risc:

a) sisteme de IA destinate a fi utilizate pentru a stabili accesul ori admisia sau pentru a repartiza persoane fizice la instituțiile de învățământ și formare profesională la toate nivelurile;
b) sisteme de IA destinate a fi utilizate pentru a evalua rezultatele învățării, inclusiv atunci când acestea sunt utilizate pentru a orienta procesul de învățare al persoanelor fizice în instituțiile de învățământ și formare profesională la toate nivelurile;
c) sisteme de IA destinate a fi utilizate în scopul evaluării nivelului adecvat de educație pe care o persoană îl va primi sau îl va putea accesa, în contextul sau în cadrul instituțiilor de învățământ și formare profesională la toate nivelurile;
d) sisteme de IA destinate a fi utilizate pentru monitorizarea și detectarea comportamentului interzis al elevilor și studenților în timpul testelor, în contextul sau în cadrul instituțiilor de educație și formare profesională la toate nivelurile.

Cel de-al doilea domeniu selectat este *administrarea justiției și procesele democratice*, în care sunt considerate ca prezentând un grad ridicat de risc:

a) sisteme de IA destinate a fi utilizate de către sau în numele unei autorități judiciare pentru a asista o autoritate judiciară în cercetarea și interpretarea faptelor sau a legii, precum și în aplicarea legii la un set concret de fapte sau destinate a fi utilizate în mod similar în soluționarea alternativă a litigiilor;

b) sisteme de IA destinate a fi utilizate pentru a influența rezultatul unei alegeri sau al unui referendum ori comportamentul de vot al persoanelor fizice în exercitarea votului lor la alegeri sau referendumuri. Acestea nu includ sistemele de IA la ale căror rezultate nu sunt expuse direct persoane fizice, cum ar fi instrumentele utilizate pentru organizarea, optimizarea sau structurarea campaniilor politice din punct de vedere administrativ sau logistic.

Sunt stabilite unele cerințe pentru sistemele de IA cu grad ridicat de risc [1, art.8-15]. Se instituie, se pune în aplicare, se documentează și se menține un sistem de gestionare a riscurilor în legătură cu sistemele de IA cu grad ridicat de risc.

Prin *sistemul de gestionare a riscurilor* se înțelege un proces iterativ continuu planificat și derulat pe parcursul întregului ciclu de viață al unui sistem de IA cu grad

ridicat de risc, necesitând în mod periodic actualizarea și revizuirea sistematică.

O altă cerință ține de documentația tehnică a unui sistem de IA cu grad ridicat de risc, care trebuie întocmită înainte ca sistemul respectiv să fie introdus pe piață sau pus în funcțiune și se actualizează. Referitor la *transparența și furnizarea de informații implementatorilor*, sistemele de IA cu grad ridicat de risc sunt proiectate și dezvoltate astfel încât să se asigure că funcționarea lor este suficient de transparentă pentru a permite implementatorilor să interpreteze rezultatele sistemului și să le utilizeze în mod corespunzător.

De asemenea, sistemele de IA cu grad ridicat de risc sunt însoțite de instrucțiuni de utilizare într-un format digital adecvat sau în alt tip de format adecvat, care includ informații concise, complete, corecte și clare care sunt relevante, accesibile și ușor de înțeles pentru implementatori.

Următoarea cerință se referă la *supravegherea umană a sistemelor de IA cu grad ridicat de risc*. Sistemele de IA cu grad ridicat de risc sunt proiectate și dezvoltate astfel încât, prin includerea de instrumente adecvate de interfață om-mașină, să poată fi supravegheate în mod eficace de către persoane fizice în perioada în care sunt utilizate. Supravegherea umană are ca scop prevenirea sau reducerea la minimum a riscurilor pentru sănătate, siguranță sau pentru drepturile fundamentale, care pot apărea atunci când un sistem de IA cu grad ridicat de risc este utilizat în conformitate cu scopul său preconizat sau în condiții de utilizare necorespunzătoare previzibilă în mod rezonabil, în special în cazurile în care astfel de riscuri persistă în pofida aplicării altor cerințe prevăzute în prezenta secțiune.

Sistemele de IA cu grad ridicat de risc sunt concepute și dezvoltate astfel încât să atingă un nivel adecvat de *acuratețe, robustețe și securitate cibernetică* și să funcționeze în mod consecvent în aceste privințe pe parcursul întregului lor ciclu de viață.

O altă obligație a furnizorului ține de păstrarea evidenței documentației (tehnice, privind sistemul de management al calității, declarația de conformitate UE, etc) pentru o perioadă de 10 ani după introducerea pe piață sau punerea în funcțiune a sistemului de IA cu grad ridicat de risc. Furnizorii care sunt instituții financiare supuse unor cerințe privind guvernanța internă, măsurile sau procesele lor interne în temeiul dreptului Uniunii din domeniul serviciilor financiare păstrează documentația tehnică ca parte a documentației păstrate în temeiul dreptului relevant al Uniunii din domeniul serviciilor financiare.

Regulamentul (UE) 2024/1689 instituie unele obligații în sarcina importatorilor, distribuitorilor și implementatorilor. Înainte de introducerea pe piață a unui sistem de IA cu grad ridicat de risc, importatorii verifică dacă: procedura relevantă de evaluare a conformității a fost efectuată de furnizorul sistemului de IA cu grad ridicat de risc; furnizorul a întocmit documentația tehnică; sistemul poartă marcajul CE necesar și este însoțit de declarația de conformitate UE.

Implementatorii sistemelor de IA cu grad ridicat de risc iau măsuri tehnice și organizatorice corespunzătoare pentru a oferi siguranța că utilizează astfel de sisteme în conformitate cu instrucțiunile de utilizare care însoțesc sistemele. Implementatorii încredințează supravegherea umană unor persoane fizice care au competența, formarea și autoritatea necesare, precum și sprijinul necesar.

Înainte de a implementarea unui sistem de IA cu grad ridicat de risc, implementatorii care sunt organisme de drept public sau entități private care furnizează servicii publice și implementatorii de sisteme de IA cu grad ridicat de risc efectuează o evaluare a impactului asupra drepturilor fundamentale pe care îl poate produce utilizarea unor astfel de sisteme. În acest scop, implementatorii efectuează o evaluare care constă în:

a) o descriere a proceselor implementatorului în care sistemele de IA cu grad ridicat de risc urmează a fi utilizate în conformitate cu scopul lor preconizat;

b) o descriere a perioadei de timp pentru care se intenționează utilizarea fiecărui sistem de IA cu grad ridicat de risc, precum și a frecvenței utilizării respective;

c) categoriile de persoane fizice și grupurile susceptibile a fi afectate de utilizarea sa în contextul specific;

d) o descriere a punerii în aplicare a măsurilor de supraveghere umană, în conformitate cu instrucțiunile de utilizare;

e) măsurile care trebuie să fie luate în cazul în care riscurile respective se materializează, inclusiv mecanismele de guvernanță internă și mecanismele de soluționare a plângerilor.

Sistemele de IA cu grad ridicat de risc sau modelele de IA de uz general trebuie să corespundă standardelor prevăzute de Regulamentul (UE) nr. 1025/2012 al Parlamentului European și al Consiliului din 25 octombrie 2012 privind standardizarea europeană, de modificare a Directivelor 89/686/CEE și 93/15/CEE ale Consiliului și a Directivelor 94/9/CE, 94/25/CE, 95/16/CE, 97/23/CE, 98/34/CE, 2004/22/CE,

2007/23/CE, 2009/23/CE și 2009/105/CE ale Parlamentului European și ale Consiliului și de abrogare a Deciziei 87/95/CEE a Consiliului și a Deciziei nr. 1673/2006/CE a Parlamentului European și a Consiliului [6].

Pentru a accelera procesul de dezvoltare și introducere pe piață a sistemelor de IA cu grad ridicat de risc, este important ca furnizorii sau potențialii furnizori ai acestor sisteme să poată beneficia, la rândul lor, de un regim specific pentru testarea acestor sisteme în condiții reale, fără a participa la un spațiu de testare în materie de reglementare în domeniul IA. Astfel de garanții ar trebui să includă, printre altele, solicitarea consimțământului în cunoștință de cauză al persoanelor fizice de a participa la teste în condiții reale, cu excepția cazurilor legate de aplicarea legii dacă solicitarea consimțământului în cunoștință de cauză ar împiedica testarea sistemului de IA.

De asemenea, este important să se reducă la minimum riscurile și să se permită supravegherea de către autoritățile competente și să se impună potențialilor furnizori să facă demersurile necesare pentru prezentarea unui plan de testare în condiții reale autorității competente de supraveghere a pieței, să se înregistreze testările în secțiuni specifice din baza de date a UE, sub rezerva unor excepții limitate, să se instituie limite privind perioada pentru care se poate efectua testarea și să se impună garanții suplimentare pentru persoanele care aparțin anumitor grupuri vulnerabile, precum și un acord scris care să definească rolurile și responsabilitățile potențialilor furnizori și implementatori și supravegherea eficace de către personalul competent implicat în testarea în condiții reale.

În concluzie, putem menționa că Regulamentul (UE) 2024/1689 asigură libera circulație transfrontalieră a bunurilor și serviciilor bazate pe IA, împiedicând astfel statele membre să impună restricții privind dezvoltarea, comercializarea și utilizarea sistemelor de IA, cu excepția cazului în care acest lucru este autorizat în mod explicit de regulament.

BIBLIOGRAFIE:

1. Regulamentul (UE) 2024/1689 al Parlamentului European și al Consiliului din 13 iunie 2024 de stabilire a unor norme armonizate privind inteligența artificială și de modificare a Regulamentelor (CE) nr. 300/2008, (UE) nr. 167/2013, (UE) nr. 168/2013, (UE) 2018/858, (UE) 2018/1139 și (UE) 2019/2144 și a Directivelor 2014/90/UE, (UE) 2016/797 și (UE) 2020/1828 (Regulamentul privind inteligența

artificială). Disponibil: https://eur-lex.europa.eu/legal-content/RO/TXT/?uri=CELEX%3A32024R1689&qid=1724950083576

2. Tratatul privind Uniunea Europeană (versiunea consolidată). Disponibil: https://eur-lex.europa.eu/legal-content/RO/TXT/HTML/?uri=CELEX:12016M/TXT

3. Carta drepturilor fundamentale a Uniunii Europene. Disponibil: https://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=OJ:C:2010:083:0389:0403:ro:PDF

4. John McCarthy. Why is the artificial intelligense Disponibil: http://jmc.stanford.edu/articles/whatisai/whatisai.pdf

5. A. Al-Besher, K. Kumar, Use of artificial intelligence to enhance e-government services. Measurem. Sensors 24, 100484 (2022) https://doi.org/10.1016/j.measen.2022.100484

6. [6] Regulamentul (UE) nr. 1025/2012 al Parlamentului European și al Consiliului din 25 octombrie 2012 privind standardizarea europeană, de modificare a Directivelor 89/686/CEE și 93/15/CEE ale Consiliului și a Directivelor 94/9/CE, 94/25/CE, 95/16/CE, 97/23/CE, 98/34/CE, 2004/22/CE, 2007/23/CE, 2009/23/CE și 2009/105/CE ale Parlamentului European și ale Consiliului și de abrogare a Deciziei 87/95/CEE a Consiliului și a Deciziei nr. 1673/2006/CE a Parlamentului European și a Consiliului. Disponibil: https://eur-lex.europa.eu/legal-content/RO/TXT/?uri=CELEX%3A02012R1025-20230709&qid=1727734491452

CZU: 341.43/.44-054.7 **https://doi.org/10.59295/rpijn2025.101**

READMISIA PERSOANELOR ÎN SISTEMUL NAȚIONAL DE CERCETARE

MARKOVA Natalia,
Universitatea de Stat din Moldova,
asistent universitar,
Departamentului Drept Internațional și European al Facultății de Drept

VODĂ Mihail,
Academia „Ștefan cel Mare" a MAI,
formator

SUMMARY

The present article will analyze the scientific approach to the field of readmission of persons in situations of illegal residence within the national research system of the Republic of Moldova.

The scientific analysis is based on specialized literature and normative acts specific to the field of migration. This analysis addresses the existing issues related to readmission within the national research system. Finally, the article highlights the importance of addressing visa policy and readmission policy in the context of the Republic of Moldova's aspiration to join the European Union.

Keywords: readmisie, vize, migrațiune, frontiere, acord.

Gestionarea domeniului migrației și azilului reprezintă un obiectiv prioritar a tuturor statelor. Majoritatea statelor sunt preocupate de reglementarea și gestionarea cu atenție atît a migrației legale, cît și migrației ilegale. Din această preocupare derivă și dorința statelor de a negocia și semna acorduri de readmisie a persoanelor aflate în situație de ședere ilegală. Readmisia persoanelor, un domeniu larg discutat ca regulă în procesul liberalizării sau abolirii regimului de vize dintre două state, este un indicator important atunci cînd este atinsă tematica prevenirii migrației ilegale. Încheierea acordurilor care reglementează readmisia persoanelor este caracterizată de un interes sporit din partea țărilor de destinați a imigranților iregulari și mai puțin din partea țărilor de origine ale acestora.

În materie de readmisie, în Republica Moldova, există puțină literatură de specialitate, iar produsele științifice, care indică la acest subiect, arată readmisia ca un proces existent și nu fac cercetări a acestui domeniu.

Avînd în vedere importanța acestui domeniu, este iminentă necesitatea cercetării

și dezvoltării subiectului readmisiei în literatura de specialitate, care ar fi precedată de înaintarea propunerilor pentru ajustarea legislației naționale. Principalele obiective în acest exercițiu ar trebui să fie: analiza cadrului normativ național și internațional, cercetarea teoriilor și opiniilor oamenilor de știință în materie de readmisie, precum și înaintarea propunerii de modificare a legislației.

Termenul ”readmisie” este prevăzut în mai multe acte normative ale Republicii Moldova și în special în acordurile privind readmisia persoanelor, totuși în legislația națională nu se regăsește o definire a acestui termen și nici o descriere a principiilor de bază.

Legislația națională nu conceptualizează nici politica de vize a Republicii Moldova, concept net necesar pentru ghidarea autorităților în procesul de liberalizare, abolire sau impunere a regimului de vize, dar și care să indice asupra instrumentelor de prevenire și combatere a fenomenului migrației ilegale, readmisia persoanelor fiind unul dintre principalele instrumente.

În articolul 26 din Legea nr. 200 din 16.07.2010 privind regimul străinilor în Republica Moldova este abordată modalitatea abolirii regimului de vize ceea ce ar fi o componentă a politicii de vize, dar nu în de ajuns pentru a considera ca și mecanism conceptual a politicii de vize. În context este reglementat că, Parlamentul Republicii Moldova poate stabili abolirea unilaterală a regimului de vize. Totodată, abolirea regimului de vize se efectuează şi prin încheiere de tratate internaţionale, în condiţiile şi pentru perioadele de şedere stabilite în acestea. [3]

Urmare a cercetării efectuate, concluzionăm că readmisia este o decizie luată de o autoritate competentă a părții solicitate de a prelua propriii cetățeni returnați de partea solicitantă.

Readmisia, ca regulă este realizată în baza acordurilor bilaterale încheiate în acest sens. Totuși anumite state ar putea coopera în materie de readmisie și în lipsa acestor acorduri specializate.

Țările terțe pot fi reticente în a se angaja în negocieri vizând acorduri de readmisie, în principal din considerente politice interne (astfel de acorduri pot fi o sursă de ostilitate din partea publicului în unele țări). Începând din 2016, Comisia Europeană s-a concentrat, prin urmare, pe dezvoltarea unor mecanisme de cooperare practică cu țări terțe și a negociat șase înțelegeri fără caracter juridic obligatoriu pentru returnări și readmisii. [4]

Ministerul Afacerilor Interne deţine responsabilitatea primară de a controla şi gestiona procesele migraţionale în Republica Moldova, mai cu seamă în ceea ce priveşte monitorizarea şi coordonarea proceselor migraţionale şi elaborarea proiectelor de legi şi normelor reglatorii în domeniul statutului juridic al cetăţenilor străini şi al apatrizilor, în problemele azilului, aspecte ce ţin de readmisia şi returnarea persoanelor etc. [1, p. 50]

În Republica Moldova Ministerul Afacerilor Interne reprezintă organul competent pentru implementarea acordurilor de readmisie, iar solicitările de readmisie şi tranzit sînt examinate şi îndeplinite nemijlocit de Inspectoratul General pentru Migrație din cadrul acestui minister, precum și de către Poliția de Frontieră în raport cu Ucraina, vizînd cererile de readmisie în procedură accelerată.

Ad factum, în cadrul soluționării unui caz de îndepărtare, dacă există suficiente motive de a presupune că străinul/apatridul poate fi readmis, este înaintată o cerere de readmisie către autoritatea competentă a statului de destinație, care este parte a unui acord de readmisie. La cererea de readmisie vor fi anexate mijloacele de probă, care să dovedească cetățenia sau apartenența persoanei la acest stat. Ca regulă, pentru eficacitate și operativitate, cererea este transmisă prin intermediul mijloacelor tehnice de transfer al informației (poșta electronică, platformă special creată în acest scop, etc.).

Remiterea cererii de readmisie nu este necesară dacă, persoana care urmează a fi readmisă deţine un document de călătorie eliberat de partea solicitată, valabil pentru trecerea frontierei de stat.

Dacă persoana a fost identificată, urmează răspunsul în scris al părții solicitate, care: 1)acceptă cererea de readmisie sau 2) refuză cererea de readmisie, dacă a constatat absenţa condiţiilor necesare pentru readmisia persoanei în cauză.

Notificarea de acceptare a cererii de readmisie demonstrează că persoana a fost identificată și că statul a acceptat transferul acesteia. Este importantă anume și acceptarea readmisiei persoanei, nu doar identificare acesteia. Or, cît de bizar nu ar suna, dar călătoria persoanei dintr-o țară în alta este un drept și nu o obligație a acesteia. În situația dacă persoana a fost transferată fizic în țara de destinație și ajungînd în zona de control a punctului de trecere a frontierei de stat comunică reprezentantului autorității de frontieră despre refuzul său de a intra în țară, cel din urmă nu are cum să o oblige de a traversa frontiera de stat. În cazul existenței unui

Acord de readmisie, statul de destinație are obligația de a prelua persoana și sunt evitate oricare alte restricții sau formalități.

După recepționarea acceptului la readmisie, în baza scrisorii de acceptare, misiunea diplomatică/oficiul consular al statului de destinație eliberează un document de călătorie pentru persoana supusă readmisiei. Acceptarea readmisiei de către autoritățile statului de destinație este obligație pentru misiunea diplomatică/ oficiul consular de a elibera documentul de călătorie fără efectuarea altor formalități și nu necesită a întreprinde alte măsuri pentru identificarea persoanei sau de a se împotrivi procesului de îndepărtare.

În caz de necesitate, poate fi efectuat interviu suplimentar cu reprezentanții misiunii diplomatice a statului solicitat în vederea clarificării situației juridice a străinului pe teritoriul Republicii Moldova.

Obținerea documentului de călătorie permite înfăptuirea formalităților de îndepărtare propriu-zisă a persoanei (transportarea fizică). Acest fapt presupune stabilirea modalității de transfer și modului de transport al persoanei. Ca regulă, acordurile de readmisie prevăd transferul persoanelor prin aeroporturi, excepții fac acordurile încheiate cu statele vecine, care în afară de aeroporturi prevăd transferul persoanelor prin punctele comune de traversare a frontierei de stat.

În situaţia în care îndepărtarea în baza acordurilor de readmisie nu este posibilă prin folosirea zborurilor directe pînă în ţara de destinaţie, autoritatea competentă pentru străini (Inspectoratul General pentru Migrație al MAI) poate solicita altor state tranzitul aeroportuar. Cererea de tranzit se adresează în aceeiași procedură ca și cererea de readmisie.

Înaintea returnării unei persoane, autorităţile competente încheie în prealabil înţelegeri în scris cu privire la data transferului, punctul de trecere a frontierei, eventualele escorte şi alte informaţii relevante cu privire la transfer.

Urmare a finalizării acestor formalități, persoana este supusă readmisiei prin transportul fizic al acesteia către statul de destinație.

Între Republica Moldova şi alte state sunt încheiate și realizate paisprezece acorduri privind readmisia persoanelor aflate în situație de ședere ilegală. Ultimul acord de readmisie a fost semnat la Baku, la 24 mai 2024, cu Republica Azerbaidjan (urmînd să fie ratificat).

Analiza efectuată, arată că procedurile de readmisie și mecanismul descris supra

nu sunt supuse cercetărilor științifice, pentru a da o apreciere cuvenită acestui domeniu.

De politica de vize și semnarea acordurilor de readmisie cu țările de origine ale cetățenilor străini care formează obiectul statisticii în domeniul șederii ilegale depinde securitatea internă a Republicii Moldova, precum și securitatea frontierelor.

În cadrul Uniunii Europene este instituit Codul de vize care reglementează proceduri și condiții de călătorie pentru statele din afara Uniunii, necesitatea și modalitatea de obținere a vizelor, etc. [2]

Codul de vize contribuie, de asemenea, la îmbunătățirea cooperării cu țările terțe în ceea ce privește readmisia imigranților aflați în situație ilegală prin intermediul mecanismului de utilizare a vizelor ca mijloc de presiune.

În cadrul acestui mecanism, atunci când o țară terță nu cooperează în materie de readmisie, se pot lua măsuri restrictive specifice legate de prelucrarea cererilor de viză și de taxa de viză. [5]

Dacă în privința străinilor există norme, care reglementează readmisia acestora, atunci în privința cetățenilor Republicii Moldova nu există acte normative, care să reglementeze readmisia acestora. Or, legislația națională nu reglementează expres principiile readmisiei (mai cu seamă a cetățenilor moldoveni), cine este autoritatea responsabilă de transmiterea, recepţionarea şi procesarea cererilor de readmisie și alte aspecte specifice procesului de readmisie. Acest subiect probabil rămîne a fi unul sensibil, care nu se dorește a fi reglementat într-o formă sau alta, avînd în vedere că se interconectează cu integrarea/reintegrarea cetățenilor reîntorși în țară, care este un proces mult mai complex și anevoios pentru autoritățile naționale.

În privința cetățenilor străini este o politică mai clară vizând readmisia acestora, fiind reglementată îndepărtarea acestora în cadrul procedurii de readmisie. Conform prevederilor art. 59 al Legii nr. 200 din 16.07.2010 privind regimul străinilor în Republica Moldova, [3] străinii prevăzuţi la art. 51 pot fi îndepărtaţi şi în baza acordurilor de readmisie încheiate de Republica Moldova cu alte state, în condiţiile stipulate în aceste acorduri. La cererea statului care a încheiat acord de readmisie cu Republica Moldova, se poate permite tranzitarea teritoriului Republicii Moldova de către străinul care face obiectul unei proceduri de readmisie către un stat terţ, cu condiţia escortării şi a prezentării garanţiilor că acesta îşi poate continua călătoria şi că poate intra în statul de destinaţie.

Articolul 51 al legii prenotate indică că împotriva străinilor care au intrat ilegal

pe teritoriul Republicii Moldova, a căror şedere pe acest teritoriu a devenit ilegală, a căror viză sau al căror drept de şedere a fost anulat sau revocat, cărora li s-a refuzat prelungirea dreptului de şedere provizorie, al căror drept de şedere permanentă a încetat, a căror cerere privind recunoaşterea statutului de apatrid a fost respinsă, a fost încetată procedura respectivă sau al căror statut de apatrid a fost anulat, precum şi împotriva foştilor solicitanţi de azil, autoritatea competentă pentru străini dispune măsura returnării de pe teritoriul Republicii Moldova şi aplică interdicţia intrării în Republica Moldova pentru o perioadă determinată conform art.10 al aceleași legi.

Bunăoară, este clară intenția și poziția Republicii Moldova de a îndepărta, în baza acordurilor de readmisie, cetățenii străini aflați în situație de ședere ilegală sau care nu mai întrunesc condițiile de intrare, aflare sau ședere în țară.

Țările de origine ale migraților iregulari adesea nu sunt cooperante în materie de readmisie din cauza politicilor interne, cum ar fi politicile economice generate de remitențele în țară a conaționalilor, presiunea și ostilitatea societății civile, etc.

Acordurile de readmisie, odată semnate, poartă caracter obligatoriu și impun reguli clare în procesul de identificare a persoanelor și readmisie a persoanelor care nu îndeplinesc condițiile privind intrarea, aflarea sau șederea pe teritoriul țării. Acordul reglementează mecanisme de cooperare între autoritățile celor două țări semnatare și indică expres autoritățile competente, punctele de trecere a frontierei de stat, modalitățile de readmisie și de tranzit, și alte aspecte importante în procedura de readmisie.

Atît legislația națională, cît și literatura de specialitate au nevoie de un efort academic în conceptualizarea politicii de vize a cărei parte componentă este și instrumentul readmisiei persoanelor aflate în situație de ședere ilegală. Acest deziderat devine iminent necesar și în condițiile aspirării Republicii Moldova de aderare la Uniunea Europeană.

BIBLIOGRAFIE:

1. Valeriu MOȘNEAGA, Migrație și dezvoltare: Aspecte politico-juridice, Chișinău, 2017, Tipografia Foxtrot, 118 p.;
2. Regulamentul (CE) nr. 810/2009 al Parlamentului European și al Consiliului din 13 iulie 2009 privind instituirea unui Cod comunitar de vize (Codul de vize);
3. Legea nr. 200 din 16.07.2010 privind regimul străinilor în Republica Moldova;

4. Raport special: Cooperarea dintre UE și țările terțe în materie de readmisie: acțiuni relevante, dar rezultate limitate. [Accesat: 23.09.2024] Disponibil: https://op.europa.eu/webpub/eca/special-reports/readmission-cooperation-17-2021/ro/index.html;

5. Politica UE în domeniul vizelor. [Accesat: 23.09.2024] Disponibil: https://www.consilium.europa.eu/ro/policies/eu-visa-policy/#facilitation.

CZU: 341.3:327.5 **https://doi.org/10.59295/rpijn2025.102**

DOMENIUL DE APLICARE A DREPTULUI CONFLICTELOR ARMATE ÎN CONTEXTUL INTERZICERII RECURGERII LA FORȚĂ ÎN RELAȚIILE INTERNAȚIONALE

ZAHARIA Virginia,
Universitatea de Stat din Moldova,
Universitatea Cooperatist-Comercială din Moldova,
doctor în drept, conferențiar universitar,
ORCID: 0000-0002-4822-026X

SUMMARY

This scientific investigation explores the scope of the law of armed conflicts in the context of the prohibition of the use of force in international relations and examines the interaction between international legal norms governing armed conflicts and the principle of the prohibition of force. The primary aim of the article is to analyze and clarify how international legal norms related to armed conflicts apply and interact with the principle of the prohibition of force in international relations.

The main objectives of the paper are to identify and explain the legal foundations of the law of armed conflicts, to assess their compatibility with the norms prohibiting the use of force, and to analyze recent cases to illustrate practical application. The research methods utilized include the legal analysis of international texts, such as the United Nations Charter and the Geneva Conventions, the analysis and evaluation of relevant scholarly literature on the subject, and the expert opinions in international law. These methods enable a detailed assessment of how the law of armed conflicts is applied in the context of the prohibition of the use of force.

The main results obtained reveal that, despite the general prohibition on the use of force, the law of armed conflicts remains essential for protecting individuals and limiting suffering during conflicts. The study highlights the need for more effective harmonization of legal norms to address contemporary challenges and ensure respect for human rights in conflict situations. This paper underscores the importance of continuing international efforts to strengthen legal regimes governing armed conflicts and to prevent the unlawful use of force in international relations.

Keywords: conflicts, law, force, international, protection.

Dreptul conflictelor armate, cunoscut și sub denumirea de drept umanitar internațional, este o ramură a dreptului internațional public care reglementează conduita conflictelor armate și protecția persoanelor care nu participă sau au încetat să mai participe la ostilități. Acest cadru juridic este esențial pentru limitarea suferinței umane și pentru menținerea unui minim de umanitate chiar și în cele mai

brutale circumstanțe. Dreptul internațional umanitar reprezintă un ansamblu de reguli care din considerente de ordin umanitar caută să limiteze efectele unui conflict armat. Dreptul internațional umanitar protejează acele persoane care nu participă sau care nu mai participă la ostilități şi restricționează mijloacele şi metodele de război. De-a lungul timpului, regulile referitoare la dreptul conflictelor armate s-au referit în mod special la aspecte privind protecția victimelor conflictelor armate şi protecția bunurilor culturale în caz de producere a unui conflict armat. Dreptul internațional umanitar este de asemenea cunoscut sub denumirea de *dreptul războiului sau dreptul conflictelor armate* [1, p.13]. Precizăm că problematica războiului, a modului de purtare a conflictelor armate, a fost abordată încă din antichitate şi a continuat să se reflecte în lucrările de specialitate ale juriştilor iluştri, precum a savantului Hugo Grotius, *Dreptul războiului şi păcii;* în documentele cu caracter internațional: *Declarația de la Petersburg din 1868*, primul document internațional care stabileşte anumite limite de folosire a unor tipuri de arme; *Convențiile de la Haga din 1899, 1907; Convențiile de la Geneva din 1949*, precum şi în eforturile întreprinse de state pe plan intern şi internațional de gestionare a problemelor de drept internațional umanitar şi de cooperare în acest domeniu. Acest din urmă aspect s-a concretizat în constituirea unor comisii naționale de drept internațional umanitar şi în cooperarea între aceste organisme şi Comitetul Internațional al Crucii Roşii [2].

În contextul interzicerii recurgerii la forță în relațiile internaționale, principiul fundamental al neagresiunii este consfințit în Carta Națiunilor Unite. Articolul 2(4) al Cartei prevede că „toți Membrii Organizației își vor soluționa diferendele internaționale prin mijloace pașnice, astfel încât să nu fie periclitate pacea și securitatea internațională”. Acest principiu este destinat să prevină conflictele armate prin interzicerea utilizării forței, cu excepția cazurilor de autoapărare sau atunci când există o autorizare expresă din partea Consiliului de Securitate al ONU. Cu toate acestea, în practică, conflictele armate continuă să apară, punând în evidență necesitatea stringentă a dreptului conflictelor armate. Domeniul de aplicare al acestui drept include nu doar reglementările privind mijloacele și metodele de război, ci și protecția civililor, prizonierilor de război și a altor categorii vulnerabile. Convențiile de la Geneva din 1949 și protocoalele lor adiționale sunt pilonii centrali ai acestui regim juridic, stabilind norme detaliate privind tratamentul persoanelor și

conduita beligeranților.

Acest articol își propune să exploreze intersecția dintre interdicția recurgerii la forță în relațiile internaționale și dreptul conflictelor armate, evidențiind provocările și soluțiile juridice emergente. Înțelegerea acestui context este esențială pentru a dezvolta mecanisme mai eficiente de prevenire a conflictelor și de protecție a drepturilor fundamentale în situații de război.

Importanţa temei alese pentru această investigație științifică rezultă din complexitatea fenomenelor sociale care se desfăşoară în societatea contemporană în prezent. Asistăm astăzi la mondializarea și globalizarea multor fenomene care se manifestă divers, unele fiind chiar crize de un anumit tip. Este bine cunoscut faptul că, în cadrul relaţiilor internaţionale, se pleacă de la ideea că părţile optează pentru atingerea nivelului maxim posibil al ,,bunăstării", încercând mereu să definească şi să aplice în practică o strategie pe plan intern şi extern, pentru a crea sau a menţine, prin folosirea mijloacelor de putere de care dispun, condiţiile pentru a-şi apăra interesele şi să-şi realizeze securitatea, amenințările la adresa securității naționale sau internaționale și modalitățile de prevenire sau gestionare a conflictelor. Realităţile actuale ne determină să constatăm că diferendele în relaţii internaţionale sunt normale, inevitabile şi frecvente. Chiar între state strâns aliate şi prietene există multe puncte de conflict care, de regulă duc la un compromis. Acest compromis va consta, cel mai adesea, în adaptarea de către cele două părţi a strategiei fiecăreia, pentru ca acestea să poată fi realizate în mod simultan, sau în propunerea de către una din părţile implicate, a unei reglementări de compensaţie. Dacă, totuşi, părţile nu reuşesc să ajungă la un compromis, ele se vor simţi adesea tentate să-şi folosească mijloacele de putere, nu numai pentru a-şi realizaobiectivele iniţiale, dar şi pentru a le realiza în detrimentul oponentului [3, p.10]. În sfera situaţiilor de conflict armat cu ameninţare directă asupra *securităţii naţionale* şi *internaţionale*, precum şi a *apărării naţionale*, se includ şi riscurile cu caracter general, enumerând dintre acestea numai câteva: *proliferarea armelor de nimicire în masă, actele de terorism, traficul de droguri, întreruperea aprovizionării cu resurse vitale, manipularea minorităţilor, crima organizată etc*. Tot mai des, în cadrul acestora sunt inventariate rivalităţile etnice şi/sau teritoriale, perpetuarea unor situaţii conflictuale sau potenţial conflictuale, atât din spaţiul european, cât şi de pe alte continente. Noul mediu internaţional confruntă nevoile de securitate ale comunităţii cu un set de probleme foarte complexe. Pentru

a le aborda eficient vor fi necesare eforturi de îmbunătăţire a modului de cunoaştere la nivelul teoretic şi practic, astfel încât să se înţeleagă şi cunoaşte în profunzime dinamica conflictelor.

În cadrul complex al mediului internaţional de securitate, supus unor schimbări importante în ultimul timp, atenţia comunităţii internaţionale este îndreptată spre punerea în practică a unei viziuni care să contribuie la o *consolidare a păcii şi securităţii mondiale*, acest lucru însemnând reducerea stărilor conflictuale deorice natură, implicit, acolo unde este posibil, a cauzelor ce le generează. Această viziune presupune, în esenţă, identificarea la scară globală a vulnerabilităţilor, a posibilelor riscuri şi ameninţări ce ar putea conduce la apariţia unor surse de instabilitate sau agravarea unora deja existente. Deşi crearea unei noi ordini internaţionale a început şi se derulează cu rapiditate, lărgirea NATO şi UE creând premise mai bune atât pentru securitate cât şi pentru mai buna gestionare a conflictelor, acestea continuă să prolifereze [4, p.311]. Pentru a contribui eficient la managementul şi soluţionarea conflictelor în era interdependenţelor globalizatoare, democraţiile şi comunitatea internaţională vor trebui să treacă la acţiuni concrete pentru construirea păcii durabile şi a extinderea bunăstării pentru toţioamenii. Marile puteri contribuie la ordinea internaţională nu numai prin exploatarea unilaterală a supremaţiei lor în anumita zone ale lumii, ci şi prin acordul de a stabili sfere de influenţă, interes sau responsabilitate. Funcţia cea mai simplă şi mai comună a acestor acorduri este de a confirma marile puteri interesate în poziţiile lor de supremaţie locală şi de evita ciocnirile sau fricţiunile dintre ele. Este evident că ordinea internaţională sprijinită de marile puteri nu asigură dreptate egală pentru toate statele. Măsurile pa care la iau pentru a daoorientare principală treburilor internaţionale – prin exploatarea supremaţiei lor locale, încheierea de acorduri asupra sferelor de influenţă şi coordonarea politicilor lor în raport cu celelalte state – le implică direct în apărarea repartizării existente a puterii. Măsurile luate în vederea conducerii raporturilor dintre ele – prin menţinerea echilibrului, controlul crizelor şi restrângerea războaielor, în timp ce-şi promovează obiectivele larg acceptate de societatea internaţională în ansamblu (menţinerea sistemului bazat pe state, evitarea războiului nuclear), tind şi ele să confirme modelul de putere existent [5, p.12].

În calitate de materiale utilizate pentru investigarea domeniului de aplicare al dreptului conflictelor armate în contextul interzicerii recurgerii la forță în relațiile

internaționale menționăm: Carta Națiunilor Unite și Convențiile de la Geneva, care constituie fundamentul juridic al interzicerii utilizării forței și al regulilor conflictelor armate; articole științifice, monografii și comentarii ale experților în drept internațional și drept umanitar.

Cercetarea privind domeniul de aplicare a dreptului conflictelor armate în contextul interzicerii recurgerii la forță în relațiile internaționale a fost realizată printr-o abordare metodologică mixtă, incluzând metode cantitative și calitative pentru a oferi o analiză detaliată. Aceste metode ne ajută sa evaluăm detaliat documentele juridice internaționale, inclusiv Carta Națiunilor Unite și Convențiile de la Geneva prin implicarea interpretării și aplicării normelor juridice în contextul conflictelor armate și al interzicerii utilizării forței. De asemenea, analizarea și evaluarea lucrărilor științifice relevante temei investigate, inclusiv opiniile experților în domeniul dreptului internațional și umanitar prin prisma analizei critice a literaturii ne-a permis identificarea tendințelor și lacunelor în domeniu.

Aceste metode permit o evaluare riguroasă și detaliată a modului în care normele juridice internaționale se aplică în contextul conflictelor armate și al interzicerii recurgerii la forță. Rezultatele acestei cercetări contribuie la o mai bună înțelegere a intersecției dintre aceste două domenii juridice și oferă recomandări pentru îmbunătățirea regimului juridic internațional.

În cei peste 50 de ani de la adoptarea Convenţiilor de la Geneva din anul 1949, omenirea s-a confruntat cu un număr alarmant de conflicte armate, care au afectat aproape toate continentele. În acest timp, cele patru Convenţii de la Geneva şi Protocoalele lor Adiţionale din 1977 au oferit protecţie juridică persoanelor care nu au participat sau au încetat să mai participe în mod direct la ostilităţi *(răniţi, bolnavi şi naufragiaţi, persoane private de libertate pentru motive legate de conflictul armat şi populaţia civilă)*. Chiar şi în aceste condiţii, aceste tratate au suferit numeroase încălcări, iar consecinţele au fost suferinţa şi moartea [6, p.22]. Aceste consecinţe tragice ar fi putut fi evitate dacă dreptul internațional umanitar ar fi fost mai bine respectat.

Conform opiniei generale, încălcările dreptului internațional umanitar nu se datorează caracterului necorespunzător al normelor acestuia. De cele mai multe ori, aceste încălcări au la bază lipsa dorinţei de a respecta regulile, insuficienţa mijloacelor de garantare a respectării lor, incertitudinea legată de aplicabilitatea acestor reguli în anumite împrejurări şi necunoaşterea lor de către liderii politici,

comandanţi, combatanţi şi publicul general.

Conferinţa internaţională privind protecţia victimelor de război,organizată la Geneva în perioada august-septembrie 1993, a analizat în mod special mijloacele de combatere a încălcărilor dreptului internațional umanitar, dar nu a propus adoptarea unor noi prevederi convenţionale. În schimb, în Declaraţia sa finală, adoptată prin consens, Conferinţa a reafirmat „nevoia de a face ca implementarea dreptului umanitar să fie mai eficientă" şi a apelat la statul elveţian „să convoace un grup inter-guvernamental deschis de experţi, care să studieze mijloacele practice de promovare a deplinului respect şi a aplicării normelor acestei ramuri de drept, grup care să pregătească un raport care să fi e prezentat statelor şi următoarei Conferinţe Internaționale a Crucii Roşii şi Semilunii Roşii" [7, p.381]. Grupul inter-guvernamental de experţi pentru protecţia victimelor de război s-a reunit la Geneva, în ianuarie 1995 şi a adoptat o serie de recomandări având ca scop îmbunătăţirea respectului pentru dreptul internațional umanitar, mai ales prin intermediul măsurilor preventive, care pot asigura o cunoaştere mai bună şi o aplicare mai eficientă a acestei ramuri de drept. Recomandarea II a grupului interguvernamental de experţi a propus ca: CICR să fie invitat să elaboreze un raport privind regulile cutumiare ale DIU (dreptului internațional umanitar) aplicabile în conflictele armate internaționale şi neinternaționale, raport care să fie elaborat cu ajutorul experţilor în domeniul DIU care să reprezinte diverse regiuni geografice şi sisteme de drept diferite, precum şi consultând experţi ai guvernelor şi organizaţiilor internaționale, raportul urmând a fi distribuit statelor şi organismelor internaționale competente.

În decembrie 1995, cea de a *26-a Conferinţă Internațională a Crucii Roşii şi Semilunii Roşii* a aprobat această recomandare şi a împuternicit oficial CICR să elaboreze un raport privind normele cutumiare ale dreptului internațional umanitar aplicabile în conflictele armate internaționale şi neinternaționale.

Cu aproape 10 ani mai târziu, în 2005, după amănunțite cercetări şi ample consultări cu experţii, acest raport a fost publicat, fiind cunoscut în prezent sub denumirea de *studiu privind dreptul internațional umanitar cutumiar* [7, p.382].

Dreptul tratatelor este bine dezvoltat şi acoperă numeroase aspecte ale conflictelor armate, oferind protecţie unor categorii de persoane în timp de război şi limitând mijloacele şi metodele de război permise. Convenţiile de la Geneva şi Protocoalele lor Adiţionale prevăd un regim extensiv de protecţie a persoanelor care

nu participă sau nu mai participă în mod direct la ostilităţi. Reglementarea mijloacelor şi metodelor de război prin norme conţinute în tratate a început cu *Declaraţia de la Sankt Petersburg din anul 1868*, a continuat cu *Regulamentele de la Haga şi 1899 şi 1907* şi cu *Protocolul de la Geneva din 1925 privind gazele*, continuând mai recent prin *Convenţia din 1972 privind armele biologice, Protocoalele Adiţionale din 1977, Convenţia din 1980 privind anumite categorii de arme clasice şi cele cinci protocoale ale acesteia, Convenţia din 1993 privind armele chimice* şi *Convenţia de la Ottawa din 1997 privind interzicerea minelor antipersonal. Convenţia de la Haga din 1954 şi cele două protocoale ale acesteia* reglementează protecţia bunurilor culturale în caz de conflict armat. Statutul din 1998 al Curţii Penale Internaționale include, printre altele, şi o listă a crimelor de război aflate sub jurisdicţia Curţii [8, p.19].

Referitor la dreptul conflictelor armate trebuie precizată mențiunea despre *practica statelor*. Practica statelor trebuie analizată din două perspective. În primul rând, este vorba de a cunoaște, care sunt practicile ce contribuie la crearea regulilor de drept al conflictelor armate (1. selectarea practicii statelor) şi, în al doilea, rând trebuie determinată măsura în care aceste practici dau naştere efectiv unei reguli de drept internațional (2. evaluarea practicii statelor) [4, p.144-146].

1. Atât actele materiale, cât şi cele verbale ale statelor reprezintă practică ce contribuie la crearea de reguli de drept al conflictelor armate. Actele materiale includ, de exemplu, *comportamentul pe câmpul de luptă, folosirea numitor arme şi tratamentul acordat anumitor categorii de persoane*. Actele verbale includ *manualele militare, legislaţia internă, jurisprudenţa naţională, instrucţiunile date forţelor armate şi de securitate, comunicatele militare pe timp de conflict armat, protestele diplomatice,opiniile consilierilor juridici oficiali, comentariile autorităţilor pe marginea proiectelor de tratate, deciziile organelor executive şi regulamentele de aplicare a acestora, pledoariile în faţa instanţelor internaționale, declaraţiile în cadrul forumurilor internaționale, declaraţiile de poziţie ale autorităţilor pe marginea rezoluţiilor adoptate deorganizaţiile internaționale*. Această listă demonstrează că practica organelor executive, legislative şi judecătoreşti ale unui stat poate contribui la formarea de reguli ale respectivei ramuri de drept.

Deşi deciziile instanţelor internaționale reprezintă surse auxiliare de drept internațional, ele nu reprezintă practică a statelor. Motivul este că, spre deosebire de instanţele naţionale, instanţele internaționale nu sunt organe ale statului. Cu toate

acestea, deciziile instanţelor internaționale au o importanţă semnificativă deoarece, dacă o instanţă internațională stabileşte existenţa unei reguli de drept internațional cutumiar, aceasta reprezintăo dovadă convingătoare privind existenţa respectivei reguli. În plus, datorită valorii de precedent a acestor decizii, instanţele internaționale pot, de asemenea, să contribuie la apariţia unei reguli de drept internațional cutumiar, prin influenţarea practicii ulterioare a statelor şi a organizaţiilor internaționale.

Practica grupurilor armate de opoziţie, cum ar fi codurile de conduită, asumarea de angajamente cu privire la respectarea anumitor reguli de drept internațional umanitar sau alte declaraţii, nu reprezintă practică a statelor ca atare. Deşi o astfel de practică poate conţine elemente care dovedesc acceptarea unor reguli aplicabile în conflictele armate neinternaționale, semnificaţia lor juridică este neclară şi, în consecinţă, ea nu a fost considerată ca argument pentru dovedirea existenţei unei reguli de drept al conflictelor armate [4, p.148-149].

2. Practica statelor trebuie să fie evaluată pentru a determina dacă este suficient de „densă” pentru a da naştere unei reguli de drept umanitar. Pentru a da naştere unei astfel de reguli, practica statelor trebuie să fi e cât mai uniformă, frecventă şi reprezentativă.

Protocoalele Adiţionale I şi II au introdus o regulă nouă care *interzice atacurile împotriva lucrărilor şi instalaţiilor care conţin forţe periculoase*, chiar dacă acestea reprezintă obiective militare, în cazul în care astfel de atacuri pot produce eliberarea acestor forţe, cauzând în consecinţă pierderi grave populaţiei civile. Chiar dacă nu este sigur că aceste reguli au devenit norme de drept cutumiar, practica arată că statele conştientizează riscurile considerabile de pierderi de vieţi omeneşti şi de pagube materiale ce ar putea fi provocate incidental de atacurile îndreptate împotriva unor astfel de lucrări şi instalaţii, dacă ele ar fi considerate obiective militare. În consecinţă, statele recunosc că, în orice conflict armat, este bine a se lua precauţii speciale pentru a evita eliberarea forţelor periculoase şi pierderile grave pe care acestea le-ar cauza în rândul populaţiei civile [9, p.211].

O altă nouă regulă a fost introdusă de *Protocolul Adiţional I – respectiv interdicţia de a recurge la mijloace şi metode de război concepute a provoca sau care pot provoca mediului natural pagube de mare amploare, de durată şi grave*. De la adoptarea *Protocolului Adiţional I*, această interdicţie s-a bucurat de un sprijin atât de larg în practica statelor, încât ea s-a cristalizat ca normă de drept cutumiar, deşi

anumite state continuă să susţină că regula nu se aplică armelor nucleare şi, în consecinţă, că nu ar fiobligate de această regulă în ceea ce priveşte armele nucleare. *În afara acestei reguli specifice, studiul a ajuns la concluzia că mediul natural este considerat a fi bun civil şi este ca atare protejat de aceleaşi principii şi reguli care protejează bunurile civile, mai ales principiul diferenţierii şi al proporţionalităţii, precum şi cerinţa de a fi luate precauţii în atac*. Aceasta înseamnă că nici o componentă a mediului natural nu poate face obiectul atacurilor, cu excepţia cazului în care reprezintă obiectiv militar; de asemenea, *este interzis orice atac îndreptat împotriva unui obiectiv militar dacă prin acesta s-ar putea provoca mediului în mod incidental pierderi excesive faţă de avantajul militar concret şi direct estimat*. Astfel, Curtea Internațională de Justiţie a stabilit în avizul său consultativ dat în speţa „Legalitatea ameninţării cu sau a utilizării armelor nucleare" că „în prezent, statele trebuie să ţină cont de raţiunile ecologice atunci când decid ce este necesar şi proporţional în urmărirea obiectivelor militare legitime" [9, p.214].

În plus, în conducerea ostilităţilor, părţile la un conflict trebuie să ia toate măsurile practic posibile pentru a evita şi, înorice caz, pentru a reduce la minimum, pierderile provocate incidental mediului. Lipsa de certitudine ştiinţifică cu privire la efectele operaţiunilor militare nu înlătură obligaţia unei părţi la conflict de a lua astfel de precauţii. De altfel, există şi probleme care nu sunt abordate ca atare în *Protocoalele Adiţionale*. Astfel, *Protocoalele* nu conţin nici o prevedere specifică referitoare la protecţia personalului şi materialelor utilizate în cadrul unei misiuni de menţinere a păcii. Cu toate acestea, în practică, acest personal şi aceste bunuri au beneficiat de protecţie împotriva atacurilor, echivalentă cu protecţia persoanelor şi bunurilor civile. De aici, s-a dezvoltat în practica statelor o regulă care interzice atacurile îndreptate împotriva personalului şi materialelor utilizate în cadrul misiunilor de menţinere a păcii dispuse conform Cartei Naţiunilor Unite, în măsura în care acestea au dreptul la protecţia acordată persoanelor şi bunurilor civile, în temeiul dreptului internațional umanitar. Această regulă a fost inclusă în *Statutul Curţii Penale Internaționale* şi face parte din dreptul internațional cutumiar aplicabil în orice tip de conflict armat.

Unele probleme legate de conducere a ostilităţilor sunt reglementate în *Regulamentul de la Haga*. De mult timp, acest regulament este considerat ca făcând parte din dreptul cutumiar aplicabil conflictelor armate internaționale. Cu toate

acestea, se acceptă ideea că unele dintre regulile sale au caracter cutumiar şi în cazul conflictelor armate neinternaționale. Putem da ca exemplu unele reguli vechi de drept internațional cutumiar, care interzic [6, p.92-94]: distrugerea sau însuşirea bunurilor inamicului, cu excepţia cazurilor de necesitate militară imperativă; jaful.

Studiul *dreptului conflictelor armate* a ajuns la concluzia că principiile generale care interzic folosirea armelor care produc suferințe inutile şi a armelor care, prin natura lor, lovesc fără discriminare sunt de natură cutumiară, indiferent de tipul de conflict armat [10].

De asemenea, în mare măsură datorită acestor principii, practica statelor a interzis, ca drept al conflictelor armate utilizarea (sau anumite tipuri de utilizare) a unor arme specifice: otrava sau armele otrăvite; armele biologice; armele chimice; agenţii de control al revoltelor publice ca metodă de război; ierbicidele ca metodă de război; gloanţele care se dilată sau se aplatizează cu uşurinţă la contactul cu corpul omenesc; gloanţele antipersonal care explodează în interiorul corpului omenesc; armele al căror principal efect este de a răni prin fragmente ce nu pot fi localizate în interiorul corpului omenesc cu ajutorul razelor X; capcanele ataşate sau asociate în orice fel unor obiecte sau persoane care beneficiază de o protecţie specială în temeiul dreptului internațional umanitar sau unorobiecte susceptibile să atragă atenţia persoanelor civile; armele laser astfel concepute încât singura lor funcţie de lupă sau una dintre funcţiile lor de luptă este producerea orbirii permanente asupra persoanelor cu vedere neameliorată [11, p.6].

Unele arme, care nu sunt interzise ca atare de dreptul cutumiar, fac totuşi obiectul unor restricţii. Acesta este, spre exemplu, *cazul minelor de teren şi al armelor incendiare*. Trebuie luate măsuri speciale pentru a reduce la minimum efectele lipsite de diferenţiere ale minelor de teren. Putem oferi în calitate de exemplu *principiul conform căruia acea parte la conflict care foloseşte mine de tern trebuie să depună toate eforturile pentru a înregistra amplasarea acestora*. În plus, după încetarea ostilităților active, *partea la conflict care a folosit mine de teren trebuie să le înlăture sau să le neutralizeze, astfel încât aceste mine să nu fi e vătămătoare pentru civili, ori să faciliteze înlăturarea lor*.

Deoarece, până în prezent, *Convenţia de la Ottawa* a fost ratificată de peste 140 de state, iar alte ratificări sunt în curs de realizare, majoritatea statelor sunt obligate prin acest tratat să nu mai utilizeze, producă, stocheze sau să transfere mine

antipersonal. Această interdicţie nu ţine de dreptul internațional cutumiar, deoarece există o importantă practică în sens contrar din partea statelor care nu sunt părţi la *Convenţia de la Ottawa*. Totuşi, aproape toate statele – inclusiv cele care nu sunt părţi la *Convenţia de la Ottawa* şi nu sunt în favoarea interzicerii imediate a minelor antipersonal – au recunoscut nevoia de a acționa în direcția eliminării, în timp, a acestor dispozitive.

Utilizarea armelor incendiare împotriva persoanelor este interzisă, cu excepţia situaţiilor în care, pentru scoaterea din luptă a unei persoane, nu este practic posibil a se utiliza o armă mai puţin vătămătoare. În plus, dacă se recurge la aceste arme, trebuie să se ia măsuri speciale pentru a se evita şi, în orice caz, pentru a se reduce la minimum, pierderile de vieţi omeneşti în rândul populaţiei civile, vătămarea persoanelor civile şi distrugerile aduse bunurilor cu caracter civil, ce ar putea fi cauzate incidental. Cele mai multe dintre aceste reguli corespund prevederilor convenţionale care, la origini, nu se aplicau decât în caz de conflict armat internațional. În timp, această tendinţă s-a schimbat, de exemplu prin amendarea *Protocolului II la Convenţia privind anumite categorii de arme clasice*, care se aplică şi în cazul conflictelor armate neinternaționale şi, mai recent, prin amendarea în anul 2001 a Convenţiei privind anumite categorii de arme clasice, în sensul extinderii sferei de aplicare a *Protocoalelor I* şi *IV* la conflictele armate neinternaționale. Interdicţiile şi restricţiile cutumiare menţionate în cele ce urmează se aplică în toate tipurile de conflicte armate [12]. Ca şi în cazul tratatelor, implementarea eficientă a regulilor de drept al conflictelor armate necesită eforturi de difuzare şi instruire, precum şi măsuri care să asigure respectarea regulilor. Aceste reguli trebuie să fi e incluse în manualele militare şi în legislaţia naţională, în toate cazurile în care acest lucru nu a fost deja realizat.

Concluzionând cele expuse pe parcursul prezentei cercetări, menționăm, că dreptul conflictelor armate și principiul interzicerii utilizării forței sunt interconectate și se susțin reciproc în cadrul regimului juridic internațional. Deși interzicerea utilizării forței, prevăzută de Carta Națiunilor Unite, are scopul de a preveni conflictele, dreptul conflictelor armate este esențial pentru reglementarea acestora și protecția persoanelor implicate atunci când conflictele apar inevitabil. Dreptul conflictelor armate, reprezentat de Convențiile de la Geneva, joacă un rol crucial în protejarea persoanelor care nu participă direct la ostilități, cum ar fi civilii și prizonierii de război.

Acesta asigură că, chiar și în contextul conflictelor armate, există norme clare care limitează suferința umană și asigură un tratament uman pentru toate părțile implicate. Pentru a răspunde provocărilor contemporane și pentru a asigura respectarea drepturilor umane în contextul conflictelor armate, este crucială o armonizare mai eficientă a normelor de drept. Acest lucru poate fi realizat prin eforturi internaționale coordonate, dialog continuu între state și organizații internaționale, și adaptarea normelor la noile realități ale conflictelor armate. Continuarea eforturilor internaționale pentru întărirea regimurilor juridice care guvernează conflictele armate este esențială. Prevenirea utilizării ilegale a forței și protejarea persoanelor în timpul conflictelor necesită o colaborare constantă și dedicată a tuturor actorilor internaționali, inclusiv statele, organizațiile non-guvernamentale și instituțiile internaționale. Aceste concluzii subliniază necesitatea unei abordări integrate pentru a asigura protecția umanitară în timpul conflictelor armate și pentru a preveni utilizarea ilegală a forței în relațiile internaționale. Dreptul conflictelor armate este un domeniu extrem de important în contextul interzicerii recurgerii la forță în relațiile internaționale. Este fundamental ca statele să respecte regulile și tratatele internaționale pentru a preveni escaladarea conflictelor și a proteja drepturile umane.

În urma cercetării efectuate propunem următoarele recomandări: Statele trebuie să respecte Convențiile de la Geneva și alte tratate relevante care reglementează conduita în timpul conflictelor armate, dat fiind faptul că aceste reguli au fost concepute pentru a proteja civili și combatanți neimplicați și trebuie respectate fără excepție. Pentru a soluționa conflictele fără recurgerea la forță, statele ar trebui să promoveze dialogul și negocierile în vederea găsirii unei soluții pașnice, fiind extrem de importantă evitarea oricăror acțiuni care ar putea escalada conflictul și să se caute soluții diplomatice. Organizațiile internaționale, ONG-urile și alte entități de monitorizare ar trebui să urmărească îndeaproape situațiile de conflict armat pentru a identifica și raporta eventualele abuzuri ale drepturilor omului sau încălcări ale legislației internaționale. Este important să se consolideze conștiința publică în privința importanței respectării dreptului internațional și a impactului negativ al recurgerii la forță în relațiile internaționale, iar educația și informarea pot contribui la prevenirea conflictelor și la promovarea unei culturi a păcii.

Concluzionăm, că respectarea dreptului conflictelor armate și interzicerea recurgerii la forță în relațiile internaționale sunt esențiale pentru menținerea păcii și

securității la nivel global. Este responsabilitatea fiecărui stat să acționeze în conformitate cu aceste principii și să contribuie la promovarea unui mediu internațional pașnic și stabil. Respectarea drepturilor omului şi a dreptului umanitar în conflictele armate în general şi în cele neinternaționale, în particular, are la bază respectul față de adversar şi loialitatea în timpul operațiunilor militare.

BIBLIOGRAFIE:

1. CLOȘCĂ, I., SUCEAVĂ, I. Tratat de drept internațional umanitar, Ed. ARDU, București,2000, 542 p.
2. Comitetul Internațional al Crucii Roșii. Pagina oficială. [accesat: 07.07.2024] Disponibil: https://www.icrc.org/en
3. BEAUWENS, W. Arta prevenirii conflictelor. București: Antet Luc Ecychler, 1996, 252 p.
4. MAZILU, D. Tratat privind Dreptul Păcii. București: Lumina Lex, 2006, 400 p.
5. JIMENEZ, C.M. Clubul Bilderberg, stăpânii lumii. București: Litera International, 2007, 109 p.
6. HENCKAERTS, J.-M., SOSWALD-BECK, L. Dreptul internațional umanitar cutumiar. 2 volume. Volumul I: Reguli; Volumul II: Practică (2 părți). Cambridge: Cambridge University Press, 2005, Volumul I: 689 p., Volumul II: 4448 p.
7. Conferința internațională pentru protecția victimelor de război, Geneva, 30 august – 1 septembrie 1993, Declarația finală, Revista Internațională a Crucii Roșii, nr. 296, 1993.
8. CAUIA Alexandru. Conflictele armate fără caracter internațional. Esența și aplicabilitatea normelor de drept internațional umanitar. În: Revista militară, nr.2 (8), 2012, pp.18-24. [accesat: 12.04.2024] Disponibil: https://ibn.idsi.md/sites/default/files/imag_file/Conflictele%20armate%20fara%20caracter%20international.pdf
9. ATANASIU, D. Momente ale artei militare contemporane. București: Militară, 1977, 222 p.
10. Orientările Uniunii Europene privind promovarea respectării dreptului internațional umanitar. În: Jurnalul oficial al Uniunii Europene. Actualizat: 02.03.2018. [accesat: 21.07.2024] Disponibil: https://eur-lex.europa.eu/RO/legal-content/summary/eu-guidelines-on-the-promotion-of-compliance-with-international-humanitarian-law.html
11. BALAN, O., SÂRCU, D. Interzicerea armei nucleare – o sarcină primordială a lumii contemporane. În: Administrarea Publică, nr.2, Chișinău, 2013. [accesat: 19.05.2024] Disponibil: https://iap.gov.md/repository/files/original/eac73ead5e24ee2a9efe37e7d19515891947ddea.pdf

12. Comisia Europeană. Comunicare a Comisiei către Parlamentul European, Consiliu, Comitetul Economic și Social European și Comitetul Regiunilor. Punerea intereselor copiilor pe primul loc: Comunicare ce însoțește Recomandarea Comisiei privind sistemele integrate de protecție a copilului. Bruxelles, 23.4.2024 COM(2024) 188. [accesat: 11.06.2024] Disponibil: https://secure.ipex.eu/IPEXL-WEB/download/file/082d29088f12c657018f1b636c2e0629

CZU: 323.266:342.31(478) **https://doi.org/10.59295/rpijn2025.103**

COMBATEREA DEZINFORMĂRII PROVENITE DIN (DESPRE) REGIUNEA TRANSNISTREANĂ – UNA DINTRE PREMISELE SINE QUA NON PENTRU RESTABILIREA INTEGRITĂȚII TERITORIALE A REPUBLICII MOLDOVA

CAZACU Pavel,
Universitatea de Stat din Moldova,
Școala Doctorală Științe Juridice
ORCID: 0000-0003-2239-6854

SUMMARY

The publication and promotion of false information, particularly through the media, is not a new phenomenon. Often, false information is spread intentionally to mislead the public and to support and promote vested interests. In parallel with efforts to restore territorial integrity, intentional disinformation has been promoted by the representatives of the de facto administration in the Transnistrian region on an ongoing basis. Thus, more than 33 years after the ceasefire, the Transnistrian region continues to be outside the effective control of the constitutional authorities. As a result, the inhabitants on both banks of the Dniester continue to remain the victims of either ineffective policies or aggressive and biased disinformation. Furthermore, it is important for the Chisinau authorities to consciously take on the task of promoting honest and consistent information for the inhabitants of the left bank of the Dniester and the municipality of Tighina (Bender), so that the impact of disinformation is neutralized.

***Keywords*:** positive obligations, ECHR, transnistrian region, effective control, disinformation, european integration.

Dezinformarea reprezintă o amenințare gravă la adresa oricărei societăți. Acest fenomen poate submina instituțiile și procesele democratice, cum ar fi alegerile și negocierile, împiedicându-i pe locuitorii unei regiuni sau ai unei țări întregi să ia decizii în mod conștient și asumat. De asemenea, aceste acțiuni pot polariza în exces societățile, creând sau menținând conflicte artificiale între comunități.

Comisia Europeană a recunoscut că, combaterea dezinformării este una dintre cele mai presante probleme pentru Uniunea Europeană și statele sale membre. [1] Cercetătorii, al căror obiect de studiu este jurisprudența Curții Europene a Drepturilor Omului (în continuare CtEDO sau Curtea), de asemenea susțin că dezinformarea este o problemă de lungă durată în adresa democrației din Europa. [2]

Consiliul Europei descrie dezinformarea ca fiind o „dezordine informațională”, care se poate manifesta sub trei forme distincte:

- dezinformare neintenționată (*misinformation*);
- dezinformare intenționată bazată pe un fals (*disinformation*);
- dezinformare intenționată bazată pe un grăunte de adevăr (*malinformation*). [3]

Regiunea transnistreană, chiar și după mai bine de 32 de ani de la încheierea Acordului moldo-rus cu privire la încetarea focului, rămâne în afara controlului efectiv al autorităților constituționale ale Republicii Moldova, iar analizele organizațiilor de resort arată carențe esențiale în procesul de reintegrare teritorială. [4] Mai mult, regiunea transnistreană s-a consolidat în mod continuu, cel puțin până la data de 24 februarie 2022, când Rusia a invadat Ucraina. Această situație face problematică extinderea suveranității Republicii Moldova și în acest teritoriu.

Pentru a aborda în complex situația dezinformării este important să înțelegem geneza problemei transnistrene. Administrația regiunii transnistrene a fost formată în anii 1991-1992 cu sprijinul considerabil al Federației Ruse, fiind dotată cu organe ale puterii și cu o administrație proprie. Aceasta continuă să rămână sub controlul efectiv sau cel puțin sub influența decisivă a Federației Ruse. Cu alte cuvinte, administrația regiunii transnistrene a supraviețuit și continuă să o facă datorită suportului militar, economic, financiar și politic oferit de către Federația Rusă. [5]

Faptul că regiunea transnistreană s-a creat, și continuă să se consolideze ca urmare a susținerii politice, economice și militare majore a autorităților ruse, sporește într-o manieră esențială amploarea provocărilor cu care se confruntă astăzi autoritățile de la Chișinău.

Ca efect, la o distanță de 33 de ani de la declararea independenței, Republica Moldova în continuare nu controlează în mod efectiv aproximativ 11% din teritoriul său. Lipsa controlului efectiv determină în mod inevitabil limitări în extinderea suveranității în privința acestui teritoriu, inclusiv provocări în combaterea abuzurilor grave. La categoria abuzuri grave, pe lângă actele de răpiri, tortură, deposedare de averi, putem include și fenomenul de dezinformare premeditată despre subiecte de interes public, cum ar fi drepturile omului, procesul politic de negocieri, integrarea în Uniunea Europeană etc.

În același timp, lipsa controlului efectiv nu ar trebui să determine o pasivitate cronică în raport cu susținerea locuitorilor acestei regiuni. Din contra, dreptul internațional și standardele în materie de drepturile omului, obligă autoritățile centrale să inițieze în permanență acțiuni pentru a proteja aceste categorii de

persoane, inclusiv în calea dezinformării agresive și tendențioase. Această obligație pozitivă a statului Republica Moldova reiese în principal din jurisprudența uniformă a Curții în cauzele provenite din regiunea transnistreană.

CtEDO în decizia sa cu privire la admisibilitatea cererii în cauza *Ilașcu și alții* a constatat că declarația făcută de Republica Moldova în instrumentul său de ratificare a Convenției la subiectul lipsei de control a autorităților moldovenești asupra teritoriului transnistrean nu a constituit o rezervă valabilă în sensul articolului 57 al Convenției Europene a Drepturilor Omului. Interpretând articolul 1 din Convenție, Curtea a stabilit că în ciuda absenței unui control efectiv asupra regiunii transnistrene, autoritățile constituționale dețin obligația pozitivă de a lua măsuri de ordin diplomatic, economic, juridic sau de alt gen, care îi stau în puteri și sunt în conformitate cu dreptul internațional, pentru a asigura reclamanților drepturile acestora garantate de Convenție.

În temeiul obligațiilor pozitive pe care le au autoritățile Republicii Moldova în privința tuturor locuitorilor regiunii transnistrene, dar în special a celor aproximativ 360 000 de persoane care dețin cetățenia Republicii Moldova, [6] dezvoltarea unui cadru normativ și de politici pentru a contracara dezinformarea este fundamentală.

În ultimii ani, a fost evidentă schimbarea abordării de către autoritățile constituționale față de fenomenul dezinformării, atât din perspectiva normativă și a documentelor de politici publice, cât și din perspectiva reacțiilor autorităților în cazuri și situații individuale.

Ca urmare a agresiunii ruse din Ucraina începută la 24 februarie 2022, Republica Moldova a adoptat diferite măsuri de combatere a dezinformării. A creat structuri de monitorizare cu participarea organizațiilor societății civile a interzis difuzarea de programe care incită la ură, dezinformare, propagandă de agresiune militară, conținut extremist, conținut terorist sau care reprezintă o amenințare la adresa securității naționale. [7]

Printre cele mai relevante documente de politici publice referitoare la combaterea dezinformării din ultimii ani sunt:

- La 16 februarie 2023 a fost aprobat Programul de activitate al noului Guvern: „Moldova: prosperă, sigură, europeană”. [8] Astfel, în premieră, la rubrica Reintegrarea țării a fost stabilită acțiunea de *„combatere a acțiunilor de dezinformare și informarea corectă a opiniei publice de pe ambele maluri ale Nistrului despre esența politicilor de reintegrare a țării.”*

- La 15 decembrie 2023, Parlamentul a adoptat Strategia de securitate națională a Republicii Moldova. Strategia a intrat în vigoare la 17 ianuarie 2024, fiind adoptată pentru o perioadă de șase ani și va sta la baza elaborării, completării și modificării legilor și altor acte normative în domeniul securității și apărării naționale. În premieră, în noua strategie de securitate, Rusia nu mai apare ca „partener strategic", ci ca „principală amenințare", ca urmare a agresiunii militare împotriva Ucrainei, ca urmare a operațiunilor de tip hibrid, dar și ca urmare a prezenței militare ilegale și a controlului exercitat asupra entității separatiste. [9]
- Concepția de comunicare strategică și contracarare a dezinformării, a acțiunilor de manipulare a informației și a ingerințelor străine pentru anii 2024-2028 a fost adoptată la 22 decembrie 2023 de către Parlament. [10] Concepția a fost elaborată de Centrul pentru Comunicare Strategică și Combatere a Dezinformării (CCSCD). Misiunea acestui centru [11] este de a consolida și îmbunătăți eforturile interinstituționale în lupta împotriva dezinformării, manipulării informațiilor și împotriva acțiunilor coordonate de răspândire a mesajelor, narațiunilor, comunicărilor, indiferent de originea acestora, care prezintă pericol sau pot periclita realizarea intereselor naționale.

Cadrul normativ de asemenea a fost modificat la acest subiect. Astfel, noțiunea de dezinformare a fost introdusă în 2022 în Codul Serviciilor Media Audiovizuale și redefinită în 2023, după cum urmează: [12]

- *răspândire intenționată, pe orice cale, în spațiul public, a informațiilor al căror caracter fals sau înșelător poate fi verificat și care sunt de natură să dăuneze securității naționale*.

Acțiunile de manipulare a informațiilor și ingerințe străine sunt definite ca eforturi intenționate și coordonate ale entităților străine, cum ar fi guverne, agenții ale acestora sau actori non statali, de a manipula sau influența opinia publică, informațiile sau narațiunile într-o altă țară în scopul atingerii propriilor lor obiective strategice, politice sau ideologice și care sunt de natură să cauzeze prejudicii securității și intereselor naționale.

Integrarea în Uniunea Europeană (în continuare UE) poate facilita procesul complex de combatere a dezinformării, inclusiv cea care provine sau care este despre regiunea transnistreană. Mai mult, procesul de integrare europeană poate accelera procesul de reintegrare a țării. Procesul de integrare în UE schimbă paradigma pentru

soluționarea conflictului transnistrean, solicitând mai multă securitate și mai multă reziliență. Nu există un acquis UE ideal pentru soluționarea conflictelor și acest lucru este un aspect de viziune și strategie aplicată. Prin consecință, adaptarea sau sincronizarea la anumite etape a acestor procese de integrare europeană sau reintegrare este un subiect de abordare strategică, care să aducă transformări pozitive. [13]

Suplimentar cadrului normativ și de politici publice, au fost observate încercări ale autorităților de a reacționa în mod prompt la unele cazuri cu tentă de dezinformare provenite din regiunea transnistreană. În același timp, au fost identificate situații când autoritățile fie au întârziat să ia o decizie, fie nu au avut nicio reacție în raport cu acțiunile de dezinformare evidentă.

În continuare, vom trece în revistă unele situații produse în perioada anilor 2022-2024, și care pot servi ca exemple de studiu de caz de practici bune sau mai puțin bune, în combaterea fenomenului de dezinformare.

A. Exemple pozitive

Despre reuniunea „aleșilor locali" din regiunea transnistreană din 28 februarie 2024

- *„Biroul politici de reintegrare urmărește cu atenție situația din regiunea transnistreană, fiind în contact permanent cu Misiunea OSCE și cu alți parteneri internaționali. Din informațiile de care dispunem, nu există temei să credem că situația din regiune s-ar putea deteriora. Suntem convinși că Tiraspolul e conștient de consecințele pe care și le asumă în cazul unor pași negândiți."* [14]

Cu referire la incendiul unui elicopter militar pe teritoriul unei unități militare de la Tiraspol, Biroul politici de reintegrare a avut cel puțin 2 reacții:

- 17 martie 2024 - *incidentul în cauză este o tentativă de a provoca frică și panică în regiune. Tehnica militară din imagini nu funcționează de câțiva ani. Autoritățile de la Chișinău, aflate în contact cu partea ucraineană, nu confirmă vreun atac asupra regiunii transnistrene.* [15]
- 25 martie 2024 - *Biroul politici de reintegrare a luat legătura cu celelalte autorități publice ale Republicii Moldova, iar în urma examinării imaginilor video și din schimbul de informații, comunicăm că incidentul în cauză este o tentativă de a provoca frică și panică în regiune. Tehnica militară din imagini nu funcționează de câțiva ani."* [16]

Cu referire la comentariul reprezentantului politic de la Tiraspol privind organizarea

referendumului din 20 octombrie 2024 pe teritoriul regiunii transnistrene[17], Biroul politici de reintegrare a făcut precizări extrem de relevante, și într-o manieră promptă:

- *Pe parcursul ultimelor săptămâni Tiraspolul creează impedimente suplimentare pentru accesul reprezentanților partidelor politice, dar și a jurnaliștilor sau oamenilor de cultură din dreapta Nistrului pentru a evita orice interacțiune a acestora cu cetățenii Republicii Moldova din raioanele de est. Structurile nelegale de forță ale Tiraspolului verifică minuțios toate mijloacele de transport care se îndreaptă spre municipiul Bender și Stânga Nistrului pentru a împiedica difuzarea materialelor electorale ori a publicității legate de referendumul din 20 octombrie.*
- *Nici chiar solicitarea Biroului politici de reintegrare de a permite în ziua desfășurării referendumului accesul reprezentaților comisiilor electorale cu urna mobilă în raioanele de est nu a fost acceptată de Tiraspol. Implicit, comentariul reprezentantului politic de la Tiraspol poate fi interpretat doar ca o acțiune manipulativă, făcută, cel mai probabil, la comanda unor forțe externe.* [18]

B. Exemple negative

La 1 ianuarie 2024, au intrat în vigoare prevederi noi cu privire la obligația agenților economici din regiunea transnistreană de a achita achite taxe vamale în bugetul de stat al Republicii Moldova. Tiraspolul a utilizat acest eveniment pentru a afirma despre o pretinsă sugrumare economică a regiunii transnistrene de către autoritățile de la Chișinău.

Din perspectiva informării corecte a locuitorilor de pe ambele maluri ale Nistrului, dar în special a agenților economici afectați de aceste măsuri, autoritățile ar fi trebuit să inițieze o campanie de informare. De această părere sunt și experții din domeniul reintegrării. Dacă acest lucru ar fi fost anunțat cu șase luni înainte, atunci Tiraspolul nu ar fi avut niciun atu în inițierea campaniei de dezinformare referitoare la pretinsa „blocadă economică”. [19]

Un alt exemplu se referă la lipsa reacțiilor sistemice ale autorităților ca urmare a discursurilor reprezentanților de la Tiraspol la tribunele internaționale. În anul 2023, pretinsul reprezentant al regiunii transnistrene la Moscova, Leonid Manakov, a acuzat de la tribuna Organizației Națiunilor Unite, Republica Moldova (autoritățile constituționale) de pretinsa încălcare a drepturilor omului în regiunea transnistreană. [20, p.12] În comparație cu anii precedenți, de această dată nu au fost observate comentarii sau reacții ale autorităților constituționale. Considerăm că aceste discursuri, în special cele

făcute la tribune internaționale, urmează a fi combătute prompt, fie la aceeași ședință a ONU, fie prin comunicate de presă sau ale instrumente de comunicare, dedicate în mod special acestui subiect.

Concluzii și recomandări

Evenimentele produse în ultimii ani, accentuate în perioadele electorale, au demonstrat, pe de-o parte importanța informării corecte, iar pe de altă parte necesitatea combaterii dezinformării intenționate, îndeosebi în subiectele de interes public așa cum este procesul de negocieri privind reglementarea problemei transnistrene.

Este evident și unanim recunoscut că dezinformarea este periculoasă pentru o societate modernă în care fluxul de informații este uriaș, iar veridicitatea informației devine tot mai greu de constatat, mai ales în situațiile în care sunt utilizate tehnologiile noi. În special, pericolul se datorează riscului de manipulare a opiniei publice, influențarea proceselor electorale, distrage atenția de la problemele reale, răspândește panică și confuzie și în final dezbină societatea.

Este adevărat, lipsa controlului efectiv în privința unui teritoriu, complică capacitatea autorităților statului de a combate acest fenomen în regiunea transnistreană. În același timp, pentru că dezinformarea nu are limite teritoriale, iar securitatea informațională este una dintre cele mai importante valori ale unei societăți democratice, autoritățile urmează să-și dezvolte capacitățile în acest domeniu.

Autoritățile au încercat în ultima perioadă să-și schimbe abordarea în raport cu necesitatea de informare corectă a populației de pe ambele maluri ale Nistrului, dar și combaterea dezinformării cronice originară sau despre regiunea transnistreană. Cele mai bune exemple în acest sens sunt:

- Angajamentul asumat public de către Guvern pentru informarea corectă a populației de pe ambele maluri ale Nistrului;
- Reacțiile prompte ale Biroului politici de reintegrare, singura instituție de resort pe segmentul reglementării problemei transnistrene.

În același timp, analizând eficiența actelor și reacțiilor autorităților, am observat că au fost adoptate în lipsa unei strategii de comunicare comprehensivă. De asemenea, omisiunile în educația digitală a locuitorilor de pe ambele maluri ale Nistrului și în adaptarea noilor forme de propagandă și dezinformare rămân provocări ce necesită soluții consistente din partea autorităților.

Combaterea fenomenului de dezinformare, în special cel premeditat, necesită eforturi comune din partea autorităților, organizațiilor internaționale și a societății civile (mass-media, ONG-uri, mediul academic etc) pentru a asigura un flux de informații corect și de încredere. Un mediu funcțional, deschis, dinamic al spațiul mass-media poate fi un instrument extrem de util în neutralizarea dezinformării. Or, securitatea informațională este un element-cheie al securității statului și este imperativ ca autoritățile moldovenești să elaboreze o strategie de securitate informațională bine informată, care să servească interesele țării. [21]

În același timp, este important ca aceste eforturi ale autorităților să fie corecte, obiective și proporționale. Astfel, sancțiunile penale trebuie să fie aplicate în cazurile excepționale și doar în contextul unor pericole iminente de destabilizare a proceselor democratice. Or, măsurile autorităților care chiar dacă reflectă un scop legitim, dar sunt măsuri autoritare și fără un echilibru just, nu este nici diferită în esență de propagandă și dezinformare, nici un răspuns eficient la acestea. [22]

Astfel, încurajăm autoritățile să continue eforturile necesare combaterii dezinformării provenite din regiunea transnistreană, în special în colaborare cu organizațiile societății civile și mass-media. Este la fel de important să se recunoască importanța combaterii dezinformării, care ar putea deveni una dintre acțiunile prioritare pentru autorități în perspectiva procesului de reintegrare teritorială a țării.

BIBLIOGRAFIE:

1. Comisia Europeană, Comunicare strategică și combaterea dezinformării, Disponibil: https://commission.europa.eu/topics/strategic-communication-and-tackling-disinformation_ro

2. Ethan Shattock, Should the ECtHR Invoke Article 17 for Disinformation Cases? March 26, 2021, https://www.ejiltalk.org/should-the-ecthr-invoke-article-17-for-disinformation-cases

3. Consiliul Europei, Dezordine informațională, Disponibil: https://www.coe.int/en/web/freedom-expression/information-disorder

4. Apelul unor organizații ale societății civile cu privire la respectarea „Liniilor Roșii" în procesul de reglementare transnistreană de către autoritățilr Republicii Moldova, 2018, http://www.viitorul.org/files/FINAL_APEL.pdf

Promo-LEX, Raport – Drepturile omului în regiunea transnistreană a Republicii Moldova, Retrospectiva anului 2023, https://promolex.md/wp-content/uploads/2023/12/RAPORT_DORT_RO_2023-1.pdf

5. Ilașcu și alții c. Moldovei și Rusiei, nr. 48787/99 din 8 iulie 2004, par. 382, 385, 393, https://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-61886

6. La data de 31 martie 2024, în Registrul de stat al populației erau luați la evidență 367 776 locuitori domiciliați în regiunea transnistreană, dintre care 358 814 dețin cetățenia Republicii Moldova, https://gov.md/ro/content/peste-358-mii-de-locuitori-din-regiunea-transnistreana-sunt-cetateni-ai-republicii-moldova\

7. Raport de țară CSO Meter Moldova 2023, Disponibil: https://promolex.md/wp-content/uploads/2023/12/Moldova-2023-CSO-Meter-Country-Report_RO.pdf

8. Prioritățile guvernamentale în domeniul de reintegrare a țării, Disponibil: https://gov.md/ro/content/prioritatile-guvernamentale-domeniul-politicilor-de-reintegrare-tarii?fbcl

9. Hotărârea Parlamentului nr. 391 din 15 decembrie 2023 privind aprobarea Strategiei securității naționale a Republicii Moldova, Disponibil: https://www.legis.md/cautare/getResults?doc_id=141253&lang=ro

10. Hotărârea Parlamentului nr. 416 din 22 decembrie 2023 privind aprobarea Concepției de comunicare strategică și contracarare a dezinformării, a acțiunilor de manipulare a informației și a ingerinței străine pentru anii 2024-2028, Disponibil: https://www.legis.md/cautare/getResults?doc_id=141254&lang=ro

11. Legea nr. 242 din 31 iulie 2023 privind Centrul pentru Comunicare Strategică și Combatere a Dezinformării și privind modificarea unor acte normative, Disponibil: https://www.legis.md/cautare/getResults?doc_id=138661&lang=ro

12. Legea 143/2022 pentru modificarea Codului Serviciilor Media Audiovizuale, https://www.legis.md/cautare/getResults?doc_id=131800&lang=ro. Legea 248/2023 https://www.legis.md/cautare/getResults?doc_id=138540&lang=ro

13. Cristina Lesnic, Integrarea europeană și reintegrarea țării, Disponibil: https://shorturl.at/gz5hZ

14. Biroul Politici de Reintegrare, Comunicat de presă din 22 februarie 2024, Disponibil: https://gov.md/ro/content/comentariul-biroului-politici-de-reintegrare-cu-privire-la-unele-informatii-vehiculate

15. Biroul Politici de Reintegrare, Comunicat de presă din 17 martie 2024, Disponibil: https://gov.md/ro/content/comentariul-biroului-politici-de-reintegrare

16. Biroul Politici de Reintegrare, Comunicat de presă din 25 martie 2024, Disponibil: https://gov.md/ro/content/comunicat-al-biroului-politici-de-reintegrare

17. Reprezentantul politic al regiunii transnistrene, Comentariu cu privire la referendumul din 20 octombrie, Disponibil: https://mid.gospmr.org/ru/node/9709

18. Biroul Politici de Reintegrare, Comentariu cu privire la referendumul republica din 20 octombrie 2024, Disponibil: https://gov.md/ro/content/comentariul-biroului-politici-de-reintegrare-pe-marginea-ultimelor-declaratii-

ale?fbclid=IwY2xjawF1-UFleHRuA2FlbQIxMQABHQyjruDZhMAGN_3HmEVMh7JmW7Zi-cb_K-BHYG8obO_2x-Px8twUVyXLyA_aem_r9CtQwERWjPaQa7j4k5-Cw

19. Cu Sens, Falsul unui lider de la Tiraspol despre noul Cod Vamal, Disponibil: https://cusens.md/ro/verificat/falsul-unui-lider-de-la-tiraspol-despre-noul-cod-vamal/

20. Promo-LEX, Raport – Drepturile omului în regiunea transnistreană a Republicii Moldova, Retrospectiva anului 2023, https://promolex.md/wp-content/uploads/2023/12/RAPORT_DORT_RO_2023-1.pdf

21. Lilia Cravcenco-Zaharia, Contracararea dezinformării în Republica Moldova, noiembrie 2022, Disponibil: https://freedomhouse.org/sites/default/files/2022-11/fh-pb_18-Society-wide-Battle-Against-Disinformation_Rom-v3.pdf

22. OSCE, Propaganda și libertatea presei, 2015, Disponibil: https://www.osce.org/files/f/documents/b/3/203926.pdf

COMITETUL ȘTIINȚIFIC

Serghei BRÎNZA,
doctor habilitat în drept, profesor universitar, Decan, Facultatea de Drept, Universitatea de Stat din Moldova
Tudorel TOADER,
doctor în drept, profesor universitar, DHC, Universitatea „Al.I. Cuza" din Iași (România)
Flavius-Atoniu BAIAS,
doctor în drept, profesor universitar, DHC, Universitatea din București (România)
Elena ARAMĂ,
doctor habilitat în drept, profesor universitar, Universitatea de Stat din Moldova
Ion GUCEAC,
academician, doctor habilitat în drept, profesor universitar, Universitatea de Stat din Moldova
Nicolae OSMOCHESCU,
doctor în drept, profesor universitar, Universitatea de Stat din Moldova
Alexandru ARSENI,
doctor habilitat în drept, profesor universitar, Universitatea de Stat din Moldova
Boris NEGRU,
doctor în drept, profesor universitar, Universitatea de Stat din Moldova
Tatiana KOLOMOETS,
doctor în drept, profesor universitar, membru-corespondent al Academiei Naționale pentru Științe Juridice din Ucraina, Jurist Emerit al Ucrainei, Decan, Facultatea de Drept, Universitatea Națională din Zaporojie (Ucraina)
Mihai BĂDESCU,
doctor în drept, profesor universitar, Președintele Asociației Române de Drept Constituțional (România)
Cristian Dumitru MIHEȘ,
doctor în drept, conferențiar universitar, Decan, Facultatea de Drept, Universitatea din Oradea (România)
Miruna Mihaela TUDORAȘCU,
doctor în drept, conferențiar universitar, Decan, Facultatea de Drept și Științe sociale, Universitatea „1 decembrie 1918" din Alba Iulia (România)
Haroldas ŠINKŪNAS,
doctor în drept, conferențiar universitar,
Decan, Facultatea de Drept, Universitatea din Vilnius (Lituania)

Elena PACEA,
doctor în drept, Universitatea Paris 1 Panthéon Sorbonne, secretar general, Colegiul Juridic franco-român de studii europene (Franța)
Eugen HURUBĂ,
doctor în drept, conferențiar universitar, Facultatea de Economie și Drept Universitatea de Medicină, Farmacie Științe și Tehnologie „George Emil Palade" din Tîrgul Mureș (România)
Mircea URSUȚA,
doctor habilitat în drept, conferențiar universitar, Universitatea din Oradea (România)
Vasile CREȚU,
doctor în drept, conferențiar universitar, Universitatea de Stat din Moldova
Stela BOTNARU,
doctor în drept, conferențiar universitar, Universitatea de Stat din Moldova
Svetlana SLUSARENCO,
doctor în drept, conferențiar universitar, Universitatea de Stat din Moldova
Vitalina BAHNEANU,
doctor, conferențiar universitar, Universitatea de Stat din Moldova
Aliona CARA-RUSNAC,
doctor în drept, conferențiar universitar, Universitatea de Stat din Moldova
Vitalie STATI,
doctor în drept, profesor universitar, Universitatea de Stat din Moldova
Mihaela VIDAICU,
doctor în drept, conferențiar universitar, Universitatea de Stat din Moldova
Dorina GUREV,
doctor în drept, conferențiar universitar, Universitatea de Stat din Moldova
Mihaela BOTNARENCO,
doctor în drept, conferențiar universitar, Universitatea de Stat din Moldova
Doina CUCIURCA,
lector universitar, Universitatea de Stat din Moldova
Cristina POPOVICI,
lector universitar, Universitatea de Stat din Moldova
Natalia GAVRILENCO,
lector universitar, Universitatea de Stat din Moldova
Andrei STRATAN,
doctor în drept, lector universitar, Universitatea de Stat din Moldova

COMITETUL ORGANIZATORIC

Serghei BRÎNZA,
doctor habilitat în drept, profesor universitar, Universitatea de Stat din Moldova
Tudorel TOADER,
doctor în drept, profesor universitar, DHC, Universitatea „Al. I. Cuza" din Iași (România)
Stela BOTNARU,
doctor în drept, conferențiar universitar, Universitatea de Stat din Moldova
Oleg PANTEA,
doctor în drept, conferențiar universitar, Universitatea de Stat din Moldova
Cristina POPOVICI,
lector universitar, Universitatea de Stat din Moldova
Doina CUCIURCA,
lector universitar, Universitatea de Stat din Moldova
Elena ARAMĂ,
doctor habilitat în drept, profesor universitar, Universitatea de Stat din Moldova
Ion GUCEAC,
academician, doctor habilitat, profesor universitar, Universitatea de Stat din Moldova
Nicolae OSMOCHESCU,
doctor în drept, profesor universitar, Universitatea de Stat din Moldova
Rodica CIOBANU,
doctor habilitat în drept, conferențiar universitar, Universitatea de Stat din Moldova
Sergiu BĂIEȘU,
doctor în drept, profesor universitar, Universitatea de Stat din Moldova
Elena BELEI,
doctor în drept, conferențiar universitar, Universitatea de Stat din Moldova
Mariana TIMOTIN (GRAMA),
doctor în drept, conferențiar universitar, Universitatea de Stat din Moldova
Lilia GRIBINCEA,
doctor în drept, conferențiar universitar, Universitatea de Stat din Moldova
Mihai BĂDESCU,
doctor în drept, profesor universitar, Președintele Asociației Române de Drept Constituțional (România)
Jurgita PAUŽAITĖ-KULVINSKIENĖ,
doctor în drept, profesor universitar, prodecan, Facultatea de Drept, Universitatea din Vilnius (Lituania)
Oxana ȘCERBANYUK,
doctor în drept, conferențiar universitar, șefa departamentului Drept procedural, Universitatea Națională „Iuri Fedkovici" din Cernăuți (Ucraina)

Svetlana FRANKOVSKAYA,
șefa laboratorului educațional de reglementare și aplicare a legii, Zaporojie (Ucraina)
Ionuț Alexandru TOADER,
doctor în drept, lector universitar, Universitatea „Al. I. Cuza" din Iași (România)
Teodor TOADER,
doctor în drept, asistent universitar, Universitatea „Petre Andrei" din Iași (România)
Nicolae CÎRSTEA,
fondatorul Grupului editorial UNIVERSUL JURIDIC (UNIVERSUL JURIDIC - PRO UNIVERSITARIA - EDITURA NEVERLAND - EVRIKA PUBLISING) şi al UJmag.ro (România)
Vitalie STATI,
doctor în drept, profesor universitar, Universitatea de Stat din Moldova
Svetlana SLUSARENCO,
doctor în drept, conferențiar universitar, Universitatea de Stat din Moldova
Vitalina BAHNEANU,
doctor, conferențiar universitar, Universitatea de Stat din Moldova
Mihaela BOTNARENCO,
doctor în drept, conferențiar universitar, Universitatea de Stat din Moldova
Aliona CARA-RUSNAC,
doctor în drept, conferențiar universitar, Universitatea de Stat din Moldova
Ludmila SPÎNU (DUMNEANU),
doctor în drept, conferențiar universitar, Universitatea de Stat din Moldova
Doina CAZACU,
doctor în drept, conferențiar universitar, Universitatea de Stat din Moldova
Oxana CHISARI-LUNGU,
doctor în drept, conferențiar universitar, Universitatea de Stat din Moldova
Dorina GUREV,
doctor în drept, conferențiar universitar, Universitatea de Stat din Moldova
Mihaela VIDAICU,
doctor în drept, conferențiar universitar, Universitatea de Stat din Moldova
Lilia GÎRLA,
doctor în drept, conferențiar universitar, Universitatea de Stat din Moldova
Andrei STRATAN,
doctor în drept, lector universitar, Universitatea de Stat din Moldova
Natalia GAVRILENCO,
lector universitar, Universitatea de Stat din Moldova
Anatolie COLȚENIUC,
lector universitar, Universitatea de Stat din Moldova
Petru VÎRLAN,
lector universitar, Universitatea de Stat din Moldova

CUPRINS

CUVÂNT DE SALUT.....3

BRÎNZA Serghei,
doctor habilitat în drept, profesor universitar, Decanul Facultății de Drept
a Universității de Stat din Moldova.....6

PANELUL
Codul administrativ – 5 ani de la adoptare

BELEI Elena
PERSPECTIVA MODIFICĂRII CODULUI ADMINISTRATIV AL REPUBLICII MOLDOVA..8

GAVRILENCO Natalia
EVALUAREA EXTRAORDINARĂ A JUDECĂTORILOR DIN REPUBLICA MOLDOVA - SUBSTITUIENT AL RĂSPUNDERII DISCIPLINARE A JUDECĂTORILOR.....16

MINCHENKO Daria
IMPACT OF ECHR JUDGMENTS ON DEVELOPMENT OF NATIONAL LEGISLATION.....24

PANELUL
De la tradiție spre inovații juridice în dreptul public actual

ARAMĂ Elena
CONSTITUȚIA REPUBLICII MOLDOVA: ÎNTRE VOINȚA POPORULUI ȘI VOINȚA LEGIUITORULUI.....36

PUNGA IRINA, IORDANOV Iordanca-Rodica
TRANZIȚIA INSTITUTULUI DE RĂSPUNDERE JURIDICĂ PENTRU DAUNELE CAUZATE MEDIULUI DE LA SISTEMUL NAȚIONAL LA SISTEM BAZAT PE ABORDĂRILE DIRECTIVELOR EUROPENE.....45

ERHAN Ianuș, PÂCALEU Valeriu
TERMENUL DE PRESCRIPȚIE – CAUZĂ CARE ÎNLĂTURĂ RĂSPUNDEREA CONTRAVENȚIONALĂ, NOȚIUNE ȘI CONDIȚII DE APLICARE.....56

BĂDESCU Mihai
ENCICLOPEDIA JURIDICĂ, TEORIA GENERALĂ A DREPTULUI ȘI FILOSOFIA DREPTULUI – FUNDAMENTE ALE ȘTIINȚEI DREPTULUI.....68

ГЕРМАН Юлиана
ЗАРОЖДЕНИЕ ИДЕИ ПРАВОВОГО ГОСУДАРСТВА В ОФИЦИАЛЬНОЙ ДОКТРИНЕ И МАССОВОМ ПРАВОСОЗНАНИИ.....88

MILICENCO Ștefan
PRINCIPIUL INDEPENDENȚEI JUDECĂTORULUI ÎN EUROPA. GENEZĂ ȘI EVOLUȚIE.....104

MOLDOVANU Radu
MECANISMELE EXISTENTE DE SOLUȚIONARE A CONFLICTELOR JURIDICE DE NATURĂ CONSTITUȚIONALĂ ÎN REPUBLICA MOLDOVA. INSTITUȚIA DIZOLVĂRII PARLAMENTULUI.....110

JECEV Ion
CONSIDERAȚII PRIVIND ECHILIBRUL PUTERILOR PRIN PRISMA PRINCIPIULUI SEPARAȚIEI ȘI COLABORĂRII PUTERILOR ÎN STAT.....117

PANTEA Oleg
TEMPORALITATEA LEGII CONTRAVENȚIONALE - ABORDĂRI TEORETICO-PRACTICE ȘI SOLUȚII DE DREPT PUBLIC.....125

PĂSCĂLUȚĂ Felicia
MUNCA LA DISTANȚĂ.....132

PAVLENCU Mariana, POSMAG Laura
IMPACTUL GLOBALIZĂRII ASUPRA PROTECȚIEI DREPTURILOR FUNDAMENTALE...139

VASILACHI Corina, SPÎNU Igor
ANALIZA ASPECTELOR JURIDICE ALE FUNCȚIONARULUI PUBLIC: DEFINIREA, CLASIFICAREA, ÎNVESTIREA ÎN FUNCȚIA PUBLICĂ ȘI STATUTUL ADMINISTRATIV-JURIDIC.....148

SPÎNU Igor, CIOCHINĂ Snejana
TENDINȚE JURIDICE PRIN PRISMA PREVEDERILOR CODULUI CONTRAVENȚIONAL. ÎNCĂLCAREA LEGISLAȚIEI CONTRAVENȚIONALE ÎN DOMENIUL CONSTRUCȚIILOR PREVĂZUTĂ LA ALIN.(4) ART.177 COD CONTRAVENȚIONAL AL RM..... 158

POPESCU Ramona Delia
INOVAȚII JURIDICE PRIVIND MODALITĂȚILE DE EXERCITARE A DREPTULUI DE PROPRIETATE A STATULUI ȘI A UNITĂȚILOR ADMINISTRATIV TERITORIALE.....166

URSU Valeria
CONVERGENȚA NORMATIVĂ ȘI INSTITUȚIONALĂ A JUSTIȚIEI DIN REPUBLICA MOLDOVA ÎN CONTEXTUL ADERĂRII LA UNIUNEA EUROPEANĂ.....184

NICHITA Rodica
MUNCA NEREMUNERATĂ ÎN FOLOSUL COMUNITĂȚII – SANCȚIUNE CONTRAVENȚIONALĂ.....193

SLUSARENCO Svetlana
ROLUL INSTITUȚIEI INIȚIATIVEI CETĂȚENEȘTI ÎN PROMOVAREA DEMOCRAȚIEI.....201

SOROCEANU Igor
MONITORIZAREA ALEGERILOR ÎN REPUBLICA MOLDOVA.....208

CHISARI-LUNGU Oxana
ASIGURAREA BUNĂSTĂRII POPULAȚIEI PRIN INTERMEDIUL SISTEMULUI DE PROTECȚIE SOCIALĂ AL REPUBLICII MOLDOVA.....215

PANELUL
English as catalizator of Legal Profession: Green Bright Future to EU family

VOLKOVA Natalia
LEGAL REGULATION OF THE INTERNATIONAL PROTECTION OF FAMILY RIGHTS AND INTERESTS OF THE CHILD: SEPARATE ASPECTS.....223

PANELUL
La Dimension Francophone du Droit

BAHNEANU Vitalina
FILIÈRE FRANCOPHONE DE DROIT: CADRE HISTORIQUE, RÉALISATION ET PERSPECTIVES.....234

BĂIEȘU Aurel
MOYENS JURIDIQUES EN CAS D'INEXÉCUTION DES OBLIGATIONS DANS LE CODE CIVIL DE LA RÉPUBLIQUE DE MOLDAVIE.....242

PINGEL Isabelle
ADHÉSION À L'UNION EUROPÉENNE ET RESPECT DES VALEURS DE L'ORGANISATION: L'EXEMPLE MOLDAVE.....248

BERGER Caroline
L'INFLUENCE À L'ÉTRANGER DU DROIT FRANÇAIS DES AFFAIRES.....257

PANELUL
Perspective contemporane în dreptul penal

CASCO Alexandru
CRIMINALITATEA TRANSNAȚIONALĂ ȘI COOPERAREA ÎNTRE STATE: PROVOCĂRI ȘI SOLUȚII.....268

BOGOS Grigore
INSTITUIREA PEDEPSEI „DETENȚIUNEA PE VIAȚĂ PENTRU FEMEI" ÎN REPUBLICA MOLDOVA.....275

BRÎNZĂ Daniela
INSTITUȚIA PRESCRIPȚIEI PRIN PRISMA MODIFICĂRILOR LEGISLATIVE DIN 07 SEPTEMBRIE 2024.....282

БОДЮЛ Татьяна
КОММЕРЧЕСКАЯ ТАЙНА В РЕСПУБЛИКЕ МОЛДОВА: АКТУАЛЬНЫЕ АСПЕКТЫ ПРАВОВОГО РЕГУЛИРОВАНИЯ..... 289

CARABET Maxim
RĂSPUNDEREA PENALĂ A MINORILOR DELINCVENȚI ÎN LUMINA REGLEMENTĂRILOR JURIDICO-PENALE A REPUBLICII MOLDOVA ȘI ASPECTE DE DREPT COMPARAT...300

CAȚAVEL Lilia
ANALIZA COMPARATIVĂ A INSTITUȚIEI GRAȚIERII DIN LEGEA PENALĂ A REPUBLICII MOLDOVA ȘI A ROMÂNIEI.....306

CIOBANU Gabriela
APLICAREA PEDEPSEI PENALE. REALITĂȚI ȘI PERSPECTIVE.....315

GÎRNEȚ Emil
PERSPECTIVE DE DEZVOLTARE ALE DREPTULUI PENAL ȘI CRIMINOLOGIEI ÎN CONTEXTUL INTEGRĂRII ÎN UNIUNEA EUROPEANĂ.....325

HÎNCU Ion
MODIFICĂRILE LEGISLATIVE ALE ARTICOLULUI 324 DIN CODUL PENAL AL RM: O ANALIZĂ COMPARATIVĂ CONFORM NOII REGLEMENTĂRI DIN 07 SEPTEMBRIE 2024.....333

MILEA Xenia
INFRACȚIUNEA DE CONTRABANDĂ ȘI ESCHIVARE DE LA ACHITAREA DREPTURILOR DE IMPORT ÎN NOILE REALITĂȚI..... 340

FRUNZĂ Iuvelina
CRIMA ORGANIZATĂ ȘI DREPTUL PENAL: NOI STRATEGII ȘI PROVOCĂRI.....347

MOCANU Olivia
ASPECTE COMPARATIVE ALE CONDAMNĂRII CU SUSPENDARE PARȚIALĂ ȘI CONDAMNARE CU SUSPENDARE CONDIȚIONATĂ A EXECUTĂRII PEDEPSEI.....356

MOCIU Inga
INFRACȚIUNEA DE LĂSARE ÎN PRIMEJDIE. ASPECTE PRACTICE.....362

TERZI Anna
TEORII CRIMINOLOGICE – ÎNTRE REALITĂȚI ȘI DEZIDERAT ÎN CONTEXTUL INTEGRĂRII ÎN UNIUNEA EUROPEANĂ.....373

ECHIMENCO Aurelia
DE LA REALITĂȚI LA TRANSFORMĂRI ESENȚIALE ÎN DREPTUL PENAL CONTEMPORAN.....382

STROCHIN Anastasia
INFRACȚIUNI PATRIMONIALE.....390

STOICA Dumitru
SPĂLAREA BANILOR: ASPECTE TEORETICE ȘI PRACTICE.....402

VOLONTIR Andrei
DREPTUL PENAL ȘI CRIMINALITATEA MINORĂ: ABORDĂRI ȘI POLITICI DE PREVENIRE.....413

PANELUL
Perspective de dezvoltare ale dreptului penal și criminologiei în contextul integrării în Uniunea Europeană

BRAGOI Constantin
LATURA SUBIECTIVĂ A INFRACȚIUNILOR DE AMESTEC ÎN ÎNFĂPTUIREA JUSTIȚIEI ȘI ÎN URMĂRIREA PENALĂ (ART. 303 CP RM) 421

CIOBANU Igor, COTRUȚĂ Artur, NEGRUȚA Ana
CONCEPTUL ȘI ESENȚA PEDEPSEI PENALE.....428

BUGA Larisa
VIOLENȚA CA FACTOR AL CRIMINALITĂȚII.....439

CIOCHINĂ Snejana, PRODAN Svetlana
MODERNIZARE ȘI TENDINȚE ÎN DREPTUL PENAL CONTEMPORAN PRIN PRISMA PREVEDERILOR LIT.A) ALIN.(3) ART.257 COD PENAL AL RM.....452

BÂLC Mihai Bogdan
FORMELE DE MANIFESTARE A CRIMINALITĂȚII ORGANIZATE, PREVĂZUTE DE REGLEMENTĂRILE NORMATIVE INTERNAȚIONALE.....461

DUMNEANU-SPÎNU Ludmila, TĂBÎRȚĂ Adrian
FORME NOI DE MANIFESTARE A INFRACȚIUNILOR ÎN DOMENIUL INFORMATIC....474

CUCIURCĂ Angela
ANALIZA REGLEMENTĂRILOR JURIDICE PRIVIND HĂRȚUIREA SEXUALĂ.....480

GALAN Doina-Cezara
ASPECTE ALE CONSIMȚĂMÂNTULUI SEXUAL ÎN EPOCA DIGITALIZĂRII.....494

ГЫРЛА Лилия
ПРЕДЕЛЫ ПРИМЕНЕНИЯ УГОЛОВНОЙ ОТВЕТСТВЕННОСТИ В ОБЛАСТИ ПРОТИВОДЕЙСТВИЯ ЭКСТРЕМИСТСКОЙ ДЕЯТЕЛЬНОСТИ.....507

GLADCHI Gheorghe
ETAPA MODERNĂ ÎN DEZVOLTAREA CRIMINOLOGIEI.....517

GUIDEA Petru
CONSTRÂNGEREA ÎN CONTEXTUL INFRACȚIUNII DE MUNCĂ FORȚATĂ (ART. 168 DIN CODUL PENAL) 531

KOLOMOIETS Tetiana
ACADEMIC MOBILITY AND ITS ROLE IN SHAPING THE INDIVIDUAL EDUCATIONAL TRAJECTORY OF AN APPLICANT: POSITIVE PRACTICES OF INTERNATIONAL COOPERATION IN THE.....537

MERCUȘ Radu
TIPURILE PARTICIPAȚIEI PENALE ÎN DREPTUL PENAL.....543

PETROV Elena
COOPERAREA PENALĂ INTERNAȚIONALĂ ÎN CONTEXTUL UE: ANALIZA MECANISMELOR DE EXTRĂDARE.....549

RACU Vitalie
IMPACTUL DIRECTIVEI (UE) 2024/1260 ASUPRA CADRULUI LEGAL DIN REPUBLICA MOLDOVA CU PRIVIRE LA CONFISCARE.....560

BRÎNZA Serghei, STATI Vitalie
EFECTUL LEGII NR. 136/2024 ASUPRA NORMELOR PRIVIND INFRACȚIUNILE CONTRA PERSOANEI.....573

PISARENCO Constantin
INTEGRATION OF CRIMINALISTICS INTO EUROPEAN LEGAL EDUCATION.....584

RENIȚĂ Gheorghe
SUSPENDAREA DREPTULUI DE UTILIZARE A VEHICULULUI RUTIER.....600

STRULEA Maria
PRINCIPIUL COOPERĂRII LOIALE ÎN DREPTUL PENAL EUROPEAN.....611

ФАЙГЕР Анатолие, ЧЕРНОМОРЕЦ Серджиу, НАСТАС Андрей
КРИМИНОЛОГИЧЕСКИЕ ОСОБЕННОСТИ МУЖСКОЙ И ЖЕНСКОЙ ПРЕСТУПНОСТИ В РЕСПУБЛИКЕ МОЛДОВА.....617

ФАЙГЕР Анатолие, ЧЕРНОМОРЕЦ Серджиу, НАСТАС Андрей
ПРИЧИННОСТЬ ПРЕСТУПНОСТИ В РЕСПУБЛИКЕ МОЛДОВА.....628

DUMNEANU Victor
RĂSPUNDEREA PENALĂ PENTRU ÎNCĂLCAREA LEGISLAȚIEI CU PRIVIRE LA DEȘEURI.....639

BUCUR Mihaela-Corina
TRAFICUL DE DROGURI ÎNTRE PERSPECTIVA LEGISLATIVĂ ROMÂNEASCĂ ȘI PERSPECTIVA POLITICILOR PUBLICE EUROPENE.....651

BUCUR Mihaela-Corina
CYBERBULLYINGUL – DELICT SPECIFIC NOII ERE DIGITALE.....662

FURCULIȚA Dan
ASPECTE JURIDICE ALE PROVOCĂRII ILEGALE A AVORTULUI ÎN CONTEXTUL DREPTULUI LA VIAȚĂ.....670

STRATAN Andrei
UNELE ASPECTE PRIVIND LATURA OBIECTIVĂ A INFRACȚIUNII DE FOLOSIRE ILICITĂ A SUBSOLULUI (ART. 2281 CP RM) 675

PANELUL
Probleme contemporane ale procedurii penale

ENI Artiom
PROCEDURILE SUMARE DE COOPERARE - INOVAȚII JURIDICE DE DESCOPERIRE A INFRACȚIUNILOR.....684

CUȘNIR Valeriu
DREPTUL PERSOANEI LA LIBERA EXPRIMARE SAU INFRACȚIUNE SĂVÂRȘITĂ PE MOTIVE DE PREJUDECATĂ (STUDIU DE CAZ) 696

PANELUL
Probleme fundamentale ale dreptului privat

ARAPU Elena
BUNA-CREDINȚĂ ÎN MATERIA OBLIGAȚIILOR.....711

CEBOTARI Valentina
LIMITELE DE REGLEMENTARE A RAPORTURILOR PERSONALE NEPATRIMONIALE DINTRE MEMBRII FAMILIEI: ASPECTE TEORETICE ȘI PRACTICE.....721

CHISARI-RURAK Aliona
INTEGRAREA ASPECTELOR CE VIZEAZĂ DIZABILITATEA ÎN CADRUL NAȚIONAL DE MONITORIZARE A IMPLEMENTĂRII AGENDEI DE DEZVOLTARE DURABILĂ 2030....728

CAZAC Octavian
DOBÂNDIREA CU BUNĂ-CREDINȚĂ: PROTECȚIE A CREDITORULUI GAJIST ÎN CAZ DE CONSTITUIRE VICIATĂ A GAJULUI.....739

CHIROȘCA Dorian
REGLEMENTAREA JURIDICĂ A IMPORTULUI PARALEL ÎN RM.....752

LUPAȘCU Zinaida
ANALIZA ȘI ACTUALITATEA ABORDĂRII PROBLEMELOR FUNDAMENTALE ALE DREPTULUI PRIVAT ÎN CADRUL ÎNVĂȚĂMÂNTULUI JURIDIC NAȚIONAL.....760

CHIBAC Natalia
UNELE ASPECTE ALE RAPORTURILOR CONTRACTUALE ÎN CONTRACTUL PRIVIND PACHETUL TURISTIC.....772

GALAN Sergiu
MORALITATEA, ETICA ȘI ARMONIA ÎN INSTRUIREA SECURITĂȚII/SĂNĂTĂȚII MUNCII ȘI ECHITATEA PROTECȚIEI SOCIALE A LUCRĂTORILOR ÎN STATUL DE DREPT.....782

MIHAILOV Tatiana
UNELE CONSIDERAȚII PRIVIND REGLEMENTAREA JURIDICĂ A MUNCII PRESTATE PRIN INTERMEDIUL PLATFORMELOR DIGITALE DE MUNCĂ.....797

MALINCHE Diana-Mihaela
ROLUL PSIHOLOGIEI MULȚIMILOR ÎN STIGMATIZAREA SOCIALĂ A PERSOANELOR CU DIZABILITĂȚI.....804

PRAPORȘCIC Valeria
PROTEJAREA CONSUMATORILOR ÎN CAZUL SURVENIRII IMPEDIMENTULUI JUSTIFICATOR ÎN CONTRACTE.....809

ODINOKAIA Ina, GRIMAILO Nelea, MUȘCINSCHI Alexandru, PRISEAJNÎI Constantin
ANALIZA PARTICULARITĂȚILOR EXECUTĂRII OBLIGAȚIILOR LEGATE DE OBȚINEREA PENSIEI DE ÎNTREȚINERE: ÎNTRE TEORIE ȘI PRACTICĂ..... 820

UNGUREANU Viorica
REGLEMENTAREA JURIDICĂ A ACTIVITĂȚII VENTURE – PUNCT DE REPER PENTRU CONTABILITATEA MANAGERIALĂ.....835

TABUNCIC Tatiana
DREPTUL CONSUMATORILOR LA ACHIZIȚIA UNUI PRODUS ALIMENTAR INOFENSIV.....847

MACOVEI Tatiana
ASPECTE PROBLEMATICE PRIVIND REDUCEREA STATELOR DE PERSONAL.....854

JOSANU Dorin
REPERE PRIVIND REGLEMENTAREA JURIDICĂ A FORMĂRII PROFESIONALE.....864

DUMNEANU Victor, JOSANU Dorin
RĂSPUNDEREA DISCIPLINARĂ PENTRU ÎNCĂLCAREA LEGISLAȚIEI SILVICE.....872

FANARI Svetlana
DREPTUL ADMINISTRATORULUI AUTORIZAT LA REMUNERAREA MUNCII.....883

TARLAPAN Artur
UNELE CONSIDERENTE CU PRIVIRE LA DEFINIREA DREPTULUI SUBIECTIV CIVIL..896

MUȘET Marcel
TRANZICȚIA ÎN CADRUL PROCEDURII DE CONCILIERE A PĂRȚILOR PROCEDURII DE EXECUTARE SILITĂ.....908

CHIRTOACĂ Lilia
DREPTURILE COPILULUI ȘI EXERCITAREA DREPTURILOR PĂRINȚILOR.....917

PANELUL
Provocări actuale ale dreptului internațional în contextul integrării europene a Republicii Moldova

COJOCARI Ion, BUCIN Dana
NAVIGATING THE COMPLEXITIES OF INTERNATIONAL LAW: CHALLENGES IN MIGRANT SMUGGLING, HUMAN TRAFFICKING, AND THE RISE OF ARTIFICIAL INTELLIGENCE.....924

BABĂRĂ Valeriu
REGIMUL DE DREPT INTERNAȚIONAL PRIVAT AL FIDUCIEI.....935

BAJUREA-OSTROFEȚ Elena
PROGRESELE LEGISLATIVE ALE RM ÎN MATERIA TRANSPORTULUI INTERNAȚIONAL RUTIER DE MĂRFURI ÎN CONTEXTUL INTENSIFICĂRII COOPERĂRII CU UE.....940

BĂIEȘU Aurel
PRINCIPIILE APLICABILE ÎN ARBITRAJUL COMERCIAL INTERNAȚIONAL.....948

CAZACU Doina
EVOLUȚIA IMPLEMENTĂRII DE CĂTRE REPUBLICA MOLDOVA A RECOMANDĂRILOR COMITETULUI ONU PENTRU DREPTURILE PERSOANELOR CU DIZABILITĂȚI.....956

DĂNILĂ Anatolie
SPĂLAREA BANILOR ÎN SISTEMUL NAȚIONAL DE CERCETARE AL REPUBLICII MOLDOVA.....966

GRIBINCEA Lilia
SISTEME DE INTELIGENȚĂ ARTIFICIALĂ CU GRAD RIDICAT DE RISC STABILITE DE REGULAMENTUL UNIUNII EUROPENE 2024/1689 AL PARLAMENTULUI EUROPEAN ȘI AL CONSILIULUI DIN 13 IUNIE 2024.....975

MARKOVA Natalia, VODĂ Mihail
READMISIA PERSOANELOR ÎN SISTEMUL NAȚIONAL DE CERCETARE.....983

ZAHARIA Virginia
DOMENIUL DE APLICARE A DREPTULUI CONFLICTELOR ARMATE ÎN CONTEXTUL INTERZICERII RECURGERII LA FORȚĂ ÎN RELAȚIILE INTERNAȚIONALE.....990

CAZACU Pavel
COMBATEREA DEZINFORMĂRII PROVENITE DIN (DESPRE) REGIUNEA TRANSNISTREANĂ – UNA DINTRE PREMISELE SINE QUA NON PENTRU RESTABILIREA INTEGRITĂȚII TERITORIALE A REPUBLICII MOLDOVA.....1004

COMITETUL ȘTIINȚIFIC.....1014

COMITETUL ORGANIZATORIC.....1016

Conferința științifică internațională aniversară:
REALITĂȚI ȘI PERSPECTIVE ALE ÎNVĂȚĂMÂNTULUI JURIDIC NAȚIONAL.
65 de ani în serviciul jurisprudenței naționale,
FACULTATEA DE DREPT, USM

Responsabil de ediție: Gurev Dorina

Bun de tipar 2025. Formatul 70x100 $^{1}/_{12}$.

Coli de tipar 85,4. Coli editoriale 75,0.

Editura Universității de Stat din Moldova
str. Al. Mateevici, 60, Chișinău, MD 2009